

Lei 20,20

Coperta și anvelopa de
MARILENA PARAPEANU

П. ИГНАТОВ
ЗАПИСКИ ПАРТИЗАНА

**Государственное Издательство
Художественной Литературы
Москва 1949**

P. IGNATOV

Insemnările unui partizan

EDIȚIA A III-a

Traducere revăzută de

AL. PHILIPPIDE și ADA STEINBERG

EDITURA CARTEA RUSĂ

1956

NOTA AUTORULUI

N-am fost niciodată scriitor de meserie. Am luat condeiul supunându-mă unei îndatoriri civice: aceea de a povesti despre lupta eroică a poporului sovietic împotriva dușmanului perfid și cinos, în anii atât de grelei încercări hărăzite patriei noastre — în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei — și cum a ieșit el biruitor din această luptă. Ca unul care am luat parte la lupta sfântă a poporului sovietic pentru independența și libertatea patriei lui, am socotit că trebuie să povestesc oamenilor sovietici, și în primul rând tineretului nostru, toate cîte le-am văzut și le-am trăit în această luptă a întregului popor.

Am avut și alte motive care m-au îndemnat să iau condeiul, și care mă privesc personal. În lupta cu dușmanul au căzut, din rîndurile detașamentului de partizani condus de mine, în timpul îndeplinirii unei misiuni de luptă, doi fii ai mei, Evgheni și Ghe-nea. Țara le-a cinstit memoria, conferindu-le post-mortem înaltul titlu de Eroi ai Uniunii Sovietice. Și eu, tatăl lor, aș vrea ca această carte a mea despre lupta partizanilor să le fie deasemenea un monument, ca și obeliscul de granit și busturile de bronz care se ridică pe mormîntul lor acoperit de flori, din scuarul verde din Krasnodar.

Așa s-a născut cartea: „Insemnările unui partizan“.

Detașamentul de partizani „Frații Ignatov“, despre care se vorbește în aceste „Insemnări“ era un detașament puțin obișnuit, atât prin alcătuirea lui, cît și prin activitatea militară pe care a desfășurat-o.

Detașamentul nostru era, înainte de toate, alcătuit în întregime din intelectuali ai orașului, din el făcând parte conducători de instituții superioare de învățămînt și de mari întreprinderi din Krasnodar, activiști ai partidului, oameni de știință, ingineri și muncitori cu înaltă calificare.

Detașamentul avea caracterul lui propriu bine definit. Eram mineri-diversioniști. Specialitatea noastră erau acțiunile de diversiune prin minare. Aruncam în aer poduri, uzine electrice, depozite, făceam să deraieze eșaloane inamice, incendiam și aruncam în aer coloane de autocamioane, împreună cu mașinile blindate și tancurile care le însoțeau. Detașamentul „Frații Ignatov“ a avut cîntea să arunce în aer primul tren german în Kuban.

Detașamentul nostru era, în sfîrșit, un fel de „combinat“ de partizani. Multe și variate erau serviciile de care dispuneam. Atelierele noastre de mine, de fierărie și mecanică, de tîmplărie, de cizmărie și de croitorie deserveau nu numai detașamentul nostru, ci și detașamentele de partizani vecine. Am creat în apropierea frontului un spital prin care au trecut multe sute de răniți — partizani și ostași de-ai Armatei Roșii. Am reușit să organizăm o rețea întinsă de filiale care au activat în regiunea submuntoasă a Caucazului, în stepele și prin limanele Kubanului și chiar în Krasnodar. Am deschis în văgăunile munților din spatele frontului german o „Școală superioară de minare și diversiune“, ale cărei cursuri teoretice și practice erau urmate de cei mai buni și mai îndrăzneți partizani ai detașamentelor vecine.

Toți partizanii detașamentului nostru au fost decorați cu ordine și medalii pentru merite strălucite în luptă.

Prima carte a „Insemnărilor unui partizan“, „La poalele munților Caucaz“ nu cuprinde toată perioada de pregătire minuțioasă a activității care urma să se desfășoare de către detașamentul nostru de partizani, pregătire începută încă înainte de ocuparea Krasnodarului de către nemți și nu cuprinde nici toate operațiunile militare efectuate de detașament în prima jumătate de an a războiului de partizani. Am adunat însă în această carte ceea ce era mai tipic și mai caracteristic din toate acestea pentru ca cititorii să-și poată face o idee despre viața pe care am dus-o și de luptele pe care le-am purtat în spatele frontului inamic.

„Organizația clandestină din Krasnodar“ face obiectul celei de a doua cărți a „Insemnărilor“. Timpul în care s-au petrecut evenimentele descrise acolo coincide cu acelea al primei cărți „La poalele munților Caucaz“. Amîndouă cărțile încep cu perioada de

organizare a detașamentului de partizani și a grupului clandestin din Krasnodar și se isprăvesc cu eliberarea acestui oraș, capitală a Kubanului.

Detașamentul de partizani și grupul clandestin au luat ființă pe vremea cînd Krasnodarul era amenințat să fie ocupat de către nemți. Partizanii și membrii grupului clandestin și-au isprăvit activitatea odată cu izgonirea nemților din Krasnodar, atunci cînd Kubanul a devenit iarăși sovietic.

„Linia albastră” constituie a treia carte a „Insemnărilor”. Este povestea elevilor „Școlii superioare de minare și diversiune” și ea arată cum, din pustietățile regiunii dela poalele Caucazului au sosit oameni curajoși care au dus prin stepele, prin limanele și prin povîrnișurile abrupte ale Kubanului, arta grea, primejdioasă și nobilă a plantatorilor de mine și a diversioniștilor.

Mulți din eroii „Insemnărilor unui partizan” trăiesc și azi. Aproape toți poartă în carte numele și pronumele lor adevărate.

Fostul comandant al Detașamentului
de partizani de minare și diversiune

„Frații Ignatov”

P. K. IGNATOV („TATUCU”)

CARTEA ÎNTÎIA

*La poalele
munților Caucaz*

PARTEA ÎNȚIIA

CAPITOLUL I

Am început pregătirile pentru activitatea clandestină și războiul de partizani încă din noiembrie 1941, pe vremea când Rostovul-pe-Don fusese ocupat de fasciști și când asupra Kubanului nostru atârna amenințarea directă a invaziei.

Nu voi uita niciodată cum arăta Krasnodarul, capitala Kubanului, în acele zile. Înfațișarea acestui oraș frumos se făcuse deodată mai severă și mai sobră. Pe străzi, în piețe sau la gară, nu mai era nici forfotă, nici agitație.

Comitetul de ținut al partidului stabilise ordinea exactă a evacuării. Nici o întreprindere, nici o instituție de învățămînt, nici un depozit de provizii sau de materiale nu trebuia lăsat să cadă în mâinile inamicului. În primul rînd au fost evacuați copiii și bătrînii; apoi a început evacuarea studenților și a oamenilor de știință.

Eram director al Institutului de chimie tehnologică de acolo și dirijam pregătirile de plecare ale institutului drag pentru călătoria cea lungă. Destinația era un oraș din Asia Centrală. Tot acolo urma să fie evacuată, cu ultimul eșalon, nevastă-mea, Elena Ivanovna, cu fiul nostru cel mai mic, Ghenea. Trei geamantane stăteau gata, stinghere, într-un colț al micii noastre sufragerii. Mă străduiam să nu le văd. Într-unul din ele era împachetată rufăria mea și hainele mele de zile mari. Știam însă că n-aveam să plec din Krasnodar. Aveam eu planurile mele...

Fiul meu mai mare, Evgheni, era șeful secției de construcții tehnice a marelui combinat „Glavmargarin“, mîndria ținutului nostru.

Evacuarea combinatului era condusă de către Șporhun, directorul combinatului, sub directa supraveghere a comitetului de

ținut al partidului. În zilele acelea de încordare, nici el și nici Evgheni nu ieșeau cu săptămânile din combinat. Evgheni ținea să ambaleze și să expedieze întreaga instalație complicată a secției lui într-o ordine așa de desăvârșită, încât, sosită la destinație, constructorii să-și poată relua lucrul chiar din primele zile.

Combinatul „Glavmargarin“ urma să fie evacuat și el în Asia Centrală. Nevasta lui Evgheni, Maria Feodorovna, inginer la combinat, și fetița lor, erau și ele gata de plecare.

Mă bucuram că, afară de fiul meu mijlociu, Valentin, care se afla din primele zile ale războiului în rândurile Armatei Roșii, toți cei ce-mi erau dragi aveau să fie împreună în vremurile de tristețe care veneau și se vor putea ajuta între ei la nevoie.

Curînd însă am aflat că Evgheni își avea și el planurile lui...

Într-o seară posomorită de noiembrie, ședeam cu Elena Ivanovna în sufragerie și-l așteptam pe Evgheni. Cu o zi mai înainte, dimineața, Mura, soția lui Evgheni, trecuse în grabă pe la noi și ne spusese că el ne ruga să fim seara acasă. Se făcuse însă ora „ultimelor știri“ la radio și Evgheni tot nu venea. Nu se întorsese nici Ghenea de la adunarea organizației comsomoliste.

Încă de dimineață începuse să sufle un vînt pătrunzător care vuia în coș și arunca cu putere zăpada în geamuri. Părea mereu că bate cineva în ușă și Elena Ivanovna lăsase de cîteva ori din mînă ciorapii pe care îi cîrpea și dăduse să se ridice. Dar Dax, cîinele nostru ciobănesc, dormea liniștit, încolăcit lîngă sobă. Asta însemna că afară totul era în ordine și că în curte nu era nimeni.

Cînd, în sfîrșit, vocea sonoră și limpede a crainicului tocmai termina comunicatul Biroului Sovietic de Informații, Dax ciuli urechile, sări în sus și se repezi la ușă. După felul cum scheuna cîinele, am înțeles că trebuie să fie Evgheni.

Evgheni intră viori și plin de viață, proaspăt bărbierit și îngrijit ca totdeauna. Pe trupul lui înalt și svelt, paltonul părea nou-nouț. Capetele fularului cadrilat erau petrecute cu grijă sub bărbie. Numai vocea domoală era mai puțin clară și sonoră ca de obicei. Se simțea în ea oboseala.

— Iertați-mă c-am întîrziat, dar nu-i din vina mea. Am o groază de lucru cu evacuarea.

O sărută cu duioșie pe maică-sa, apoi se uită, îngrijorat, în ochii ei.

— Ești obosită? Pun mîna-n foc că mama și-a luat pe cap toate grijile, și obștești și ale noastre!

Elena Ivanovna rise. Ce-i drept, lucra acum cît doi și la slujbă și acasă.

Evgheni se așeză pe divan, alături de mine, îmi puse mîna pe umăr și-mi spuse încet:

— Tată, am de vorbit ceva foarte serios cu tine. E cineva dincolo? — Și arată cu capul spre ușa care dădea în bucătărie.

Chiar din primele zile ale războiului trimiseseam femeia noastră de serviciu la o uzină de armament. Cum Elena Ivanovna lucrase altădată ca medic — avea facultatea de medicină neterminată — se întâmpla adesea și acum să rămână la noi peste noapte căzăcioaice de prin stanițele ¹⁾ vecine, venite la Elena Ivanovna cu copii bolnavi sau pentru vreun betșug de-al lor.

— Nu-i nimeni, — dădu ea din cap.

Evgheni începu atunci să vorbească cu glas tare și cuvintele îmi păreau că au același sunet limpede și răspicat ca și ale crai-nicului.

— Voiam să vă spun că n-am de gând să plec din Krasno-dar. Rămîn aici să lucrez în organizația clandestină...

Îmi amintesc că la această veste neașteptată am tresărit. În ultimele zile luasem și eu aceeași tainică hotărîre. Evgheni repeta cuvînt cu cuvînt ceea ce spusese în ajun secretarului comitetului nostru raional de partid. Ce-i drept, convorbirea mea cu secretarul nu privea mișcarea clandestină, ci organizarea unui detașament de partizani.

Cîteva clipe domni liniștea în sufragerie. Se auzea numai fîșîitul acului și al aței în mîinile Elenei Ivanovna. Căutam să înving sentimentele care mă copleșeau: ce avea să se întîmple cu ai mei în evacuare dacă n-are să mai fie Evgheni cu ei?

— Ia spune-ne, ce gînduri ai, băiete, — zisei eu înadîns pe un ton glumeț.

Da, de spus avea el multe.

Pe vremea cînd nemții nu ocupaseră încă Rostovul-pe-Don și cînd în „Glavmargarin“ se auzi pentru întîia oară cuvîntul „evacuare“, în mintea lui Evgheni încolți gîndul unei organizații clandestine în spatele frontului german. El nu era însă omul care să ia hotărîri pripite și nechibzuite. Tot citea, recitea și studia cuvîntarea tovarășului Stalin adresată poporului prin radio la 3 iulie 1941. Indemnul conducătorului de a distruge potențialul tehnic al ocupanților nu-l privea oare în primul rînd pe el, omul care, încă din copilărie, știa să găsească secretul tuturor mașinilor și mecanismelor?

Evgheni spusese secretarului organizației de partid a combinatului, tovarășul Poliga, ce avea de gînd și găsisese la acesta deplină înțelegere și aprobare. Împreună, ei începură să închege, treptat, nucleul mișcării clandestine. Stătură de vorbă cu șeful-mecanic al combinatului, cu inginerul Vetlughin, cu Litvinov, coleg de institut cu Evgheni și director al fabricii de ulei, cu Safronov, șeful centralei termoelectrice, și cu Verebei, directorul

¹⁾ Staniță — sat căzăcesc. (N. red. rom.)

fabricii de săpun, toți oameni verificați și devotați partidului și patriei pînă în adîncul sufletului și toți aceștia acceptară, fără rezerve, propunerea lui Evgheni.

Odată obținută încuviințarea tovarășilor, el se adresă comitetului orășenesc de partid. Mark Apkarovici Popov, secretarul comitetului orășenesc, avea în seama lui problemele de ordin militar și era îndrumătorul activității combinatului, al cărui inginer-șef fusese multă vreme. Evgheni, care își luase la douăzeci și unu de ani diploma de inginer, începuse să lucreze la combinat sub conducerea lui Popov.

Secretarul îl înțelese și de data asta pe Evgheni, chiar dela primele cuvinte.

— Te-ai gîndit la o treabă bună, Jenea, — zise el serios și fără zîmbetul lui obișnuit care te cucerea prin sinceritatea lui. — Hai să le vedem și să le cîntărim amîndoi pe toate; întîi fiecare lucru în parte și apoi pe toate împreună. Și fără să ne pripim...

*
* *

Neîntîi ocupaseră Rostovul. Amenințarea invaziei care atîrna asupra Kubanului devenise acum realitate. Pe vremea aceea, la comitetul orășenesc era de lucru pînă peste cap. Popov găsea totuși timp să-l cheme întruna pe Evgheni. Organizația orășenească de partid își pusese, desigur, nădejdea în viitorii membri ai organizației ilegale care urmau să fie recrutați dintre inginerii combinatului...

Mai mult decît atît. Popov primi dela comitetul de ținut al partidului însărcinarea nu numai să pregătească organizația clandestină din combinat, dar și să creeze un detașament de partizani cu misiune specială...

Jenea se uită la ceas și încheie brusc :

— Și acuma, tată, ca să isprăvesc : Mark Apkarovici ne așteaptă chiar în noaptea asta. Te roagă ca, pe de o parte ca inginer, iar pe de alta ca vechi membru al mișcării ilegale și fost partizan, să iei asupra ta comanda detașamentului de partizani.

Trebuie să recunosc că am simțit cum mă trec fiorii. Să fii comandantul unui astfel de detașament, la vîrsta mea și cu sănătatea mea nu era șagă... Aveam, ce-i drept, o mare experiență a luptei de partizani, dar în anii demult trecuți ai războiului civil, nu avusesem de luptat împotriva tancurilor, aruncătoarelor de mine și armelor cu lunetă...

Oare voi fi eu în stare să îndeplinesc sarcina pe care mi-o încredințează partidul?... Mi-era teamă să primesc o misiune ca asta iar s-o refuz era cu neputință...

În clipele acelea de nehotărîre, răsună vocea liniștită a Elenei Ivanovna :

— Șezi, Piotr Karpovici și odihnește-te. Alergi dintr-un capăt al odăii în celălalt ca și cum în toate colțurile ar fi fasciști.

Aproape treizeci de ani petrecuți împreună pot face ca doi oameni să ajungă să se înțeleagă fără cuvinte. Am întilnit privirea nevastă-mi și... am izbucnit amîndoi în ris. Rîsul ei rămăsese tot atît de tineresc și de cristalin ca și atunci cînd, femeie tînăra de optsprezece ani, plecase cu mine în exil, ca și atunci cînd scosese din uzină, într-o roabă, un spărgător de grevă și ca și atunci cînd, acum un sfert de veac, primul nostru născut, chiar acest inginer Evgheni Ignatov, gîngurise pentru înfrîmarea dată cuvîntul „mamă“...

Elena Ivanovna lăasă laoparte ciorapul pe care nu-l isprăvisese de cîrpit și se apropie preocupată de geamantane.

— Văd că are să trebuiască să scot din geamantane toate boarfele civile și să le umplu cu pansamente și instrumente chirurgicale, — zise ea mai mult sie-însăși, decît mie și lui Evgheni.

— Cum, tu?... — făcui eu, privind-o mirat.

— Da. N-are să fie nevoie în detașamentul vostru de partizani și de un chirurg? — răspunse ea. — Sau crezi poate că mi-am uitat meseria?

Mă uitam la ea și-mi spuneam: „Am rămas amîndoi tineri, unul pentru altul. Viața nu ne-a îmbătrînit deloc, ba dimpotrivă...“

— Stai, mamă, — zise Evgheni, — trebuie să ne gîndim cu de-amănuntul la toate. Ce are să fie, de pildă, cu Ghenea? Doar n-are să lase școala...

Elena Ivanovna își mîngîie fiul, bătîndu-l ușor cu mîna pe obraz, ca pe un copil mic, și zise cu blîndețe :

— Copii, pe voi v-a răsfățat puterea sovietică... Ghenea are șaisprezece ani. O să meargă cu noi să-i bată pe nemți. Școala de zece ani, are el tot timpul s-o isprăvească și după aceea. Pe vremea cînd tatăl tău avea șaisprezece ani, nu mergea la liceu, ci făcea revoluția. Și a reușit totuși să devină inginer. Doar și tu te-ai pregătît ca să intri direct în anul al doilea de institut. Și cîți ani aveai atunci?... Șaptesprezece, mi se pare...

★

★ ★

...Nemții încercaseră să bombardeze Krasnodarul. Geamurile caselor erau camuflurate cu grijă. În bezna străzilor nu se zărea o rază de lumină. Și nici pe cer nu erau stele. Viscoale. Mer-

geam alături de Evgheni spre comitetul orășenesc și tăceam amândoi, fiecare cu gândul la ale lui.

Vîntul care vuia ne biciuia picioarele, împiedicîndu-ne să înaintăm. Ni se păru că undeva lîngă noi, un cîine al nimănui, lipit de un gard, sta și scheuna. Intorsei fără să vreau capul. Era într-adevăr un cîine. Și era chiar Dax al nostru.

— Marș acasă! Nu ți-e rușine să-ți lași stăpîna singură pe o vreme ca asta?

Rușinat, Dax fugi înapoi. Noi ne-am urmat calea dibuind pe alocuri drumul. Am ajuns în sfîrșit, pe strada principală. La adăpostul șirului de case înalte, drumul era aici mai ușor.

— Innocika-i sănătoasă? — întrebai eu.

Evgheni răspunse cu un rîs răsunător și fericit:

— Sănătoasă. Marșea trecută a împlinit doi ani. Trebuie să te ții acum mereu după ea. Ieri mi-a băgat o gheată nouă în albia plină cu apă.

Am trecut pe lîngă sediul comitetului orășenesc al comsomolului. Ferestrele mari erau camuflate, dar îndărătul lor se auzeau voci tinere. „Aicea-i Ghenea al meu“, mă gîndii eu și o durere îmi săgetă inima. „E prea devreme pentru băiat să miroasă sînge și praf de pușcă...“ Dar iată și clădirea comitetului orășenesc de partid. Am ajuns.

...Furăm întîmpinați de un om de statură mijlocie, voinic și minunat de bine și de armonios făcut.

— Noroc, noroc, Piotr Karpovici, — spuse el scuturînd cu amîndouă mîinile mîna mea. — Știam că ai să primești.

Avusesem și mai înainte prilejul să-l întîlnesc pe Mark Apkarovici Popov și de fiecare dată mă uimise farmecul nespus care izvora din întreaga făptură a secretarului comitetului orășenesc, farmec pe care îl simțeam aproape în mod fizic. Ochil lui negri erau vioi și focosi. Indemînatec în mișcări, era iute ca argintul viu. Privirea îi era în același timp atît de pătrunzătoare și de atentă, încît simțeam pe loc nevoia de a-ți deschide sufletul și de a-i destăinui ce anume ți se părea că nu prea merge. Știa să asculte pe acei cu care vorbea, iar uimitoarea lui memorie era o și mai mare dovadă a atenției pe care o arăta față de orice om. În discuțiile cu noi din noaptea aceea, de pildă, el trecu în revistă pe toți inginerii și tehnicienii combînatului și chiar pe mulți muncitori, amintindu-și de numele fiecăruia.

I-am spus lui Mark Apkarovici că, înainte de a-mi da consimțămîntul definitiv, prin care luam asupra mea comanda detașamentului de partizani, socoteam drept o condiție necesară ca organizarea detașamentului să fie făcută în cea mai desăvîrșită taină. Comandantul detașamentului nu trebuia să fie cunoscut nici măcar de viitorii partizani, afară de noi trei.

Popov rîse.

— Cum așa, Piotr Karpovici ? Chiar dumneata ai vorbit despre asta unei a patra persoane, Elenei Ivanovna. Ți-o citesc în ochi.

Era vădit că nu din întîmplare ne descosea el fără să ne dăm seama, întrebîndu-ne ce intenții aveam cu privire la familiile noastre. Ne sfătui să luăm cu noi în detașament și pe nevasta și pe fiuța lui Evgheni și ne spuse că Ghenea ar trebui să înceapă neîntîrziat să studieze limba germană, de care avea să aibă nevoie în recunoașteri și la interogarea prizonierilor.

Am stat de vorbă cel puțin două ceasuri și am hotărît că, pentru a se putea păstra taina, viitorul detașament să se numească deocamdată : „Detașamentul cu misiune specială“.

Cel mai nimerit lucru era să se organizeze detașamentul chiar în sînul combinatului care era, dealtfel, și obiectul propriu-zis al acțiunii. În afară de aceasta, Evgheni era și comandantul detașamentului de apărare antiaeriană de la combinat.

Eu, dealtfel, veneam adesea la combinat, căci fusesem însărcinat de directorul acestuia cu alcătuirea proiectului unei noi fabrici pentru confecționarea ambalajelor.

Popov ne sfătui, pe mine și pe Elena Ivanovna, să urmăm și noi cursurile, la fel cu ceilalți membri ai detașamentului.

— De fapt, aceasta nu vă va servi numai pentru o mai bună pregătire, dar veți avea astfel prilejul să cunoașteți dinainte pe fiecare dintre acei pe care îi veți avea sub ordine, și vă veți putea da mai bine seama de ceea ce ar fi în stare să facă fiecare dintre ei, — zise Mark Apkarovici.

— Tot nu veți putea închide ochii noaptea asta, — ne zise el la despărțire, — așa că nu face să vă mai culcați ! Gîndiți-vă mai bine la toate amănuntele. Iar eu pînă mîine dimineață, voi avea timpul să fac, acolo unde trebuie, formalitățile pentru înființarea detașamentului vostru. Ne întîlnim aici mîine dimineață, pe la nouă.

Mark Apkarovici mă cuprinse respectuos pe după umeri (eram cu vreo cincisprezece ani mai în vîrstă decît el) și mă conduse pînă la ușă.

M-am despărțit de Evgheni. El se ducea la combinat, eu am plecat acasă. Noaptea se făcuse și mai întunecoasă, iar vîntul și mai năprasnic. Dar, lucru ciudat, umblam parcă mai ușor pe străzile întunecoase. Pășeam fără teamă și fără măcar să mă lovesc de copaci. Și cauza era ușor de ghicit. Îmi găsisem în noaptea asta locul pe care aveam să-l ocup în război. Îmi știam acum rostul și căpătasem deci încredere în mine.

Peste câteva zile, Armata Roșie a alungat pe nemți din Rostov-pe-Don. Inamicul a fost fugărit pînă la șaizeci și patru kilometri de oraș.

Imi amintesc de Mark Apkarovici cum arăta el în zilele acelea, parcă l-aș avea chiar acum în fața ochilor.

— Cred, tovarăși, că sînteți convinși că nu dorm în același pat cu Hitler! — ne spuse el, mie și lui Evgheni, ascunzîndu-și un zîmbet.

— Se prea poate, — răspunse rîzînd Jenea.

— Și totuși, închipuiți-vă, știu noapte cu noapte ce visează Adolf. Doarme și visează cum bandiții lui ocupă Kubanul, cum trimit în Germania trenuri cu grîne, cum jupoaie de grăsimi porcii noștri, cum își săpunesc miinile lor murdare cu minunatul săpun pe care îl fabrică combinatul nostru. Mai mult decît atît. Doarme și vede în somn potlogarii lui trecînd prin Kuban și ajungînd aici! — Popov lovi cu degetul cuvîntul „Baku“ de pe harta cea mare care ocupa jumătatea peretelui și pe neașteptate îmi zîmbi. — Uite cum m-am luat cu vorba... Voisem numai să-ți spun, simplu și pe scurt, Piotr Karpovici, că nemții pot să se năpustească în orice clipă asupra Kubanului. De aceea nu trebuie să încetăm cu pregătirea detașamentului. Dacă situația militară ne dă răgaz, să profităm și să schimbăm radical caracterul pregătirii detașamentului nostru, ca să-l adîncim și să-l facem mai complex. Asta-i hotărîrea comitetului de ținut.

Sub cuvîntul „complex“ se ascundea o seamă de greutatea pe care Evgheni și cu mine trebuia să le înlăturăm. Popov ne propusese, înainte de toate, ca detașamentul să nu fie prea mare: numai vreo patruzeci de oameni. Dar fiecare din acești patruzeci trebuia să fie un astfel de om încît să poată completa în viitor și singur, așa după cum crește carnea pe os, un alt detașament de partizani. Socoteala lui Popov era îndreptățită. Cine putea să știe atunci dacă detașamentul nostru nu va trebui, într-o anumită situație militară, să se dezvolte și să ajungă batalion sau chiar regiment? Acest fapt impunea la rîndul său necesitatea de a alege oameni din toate specialitățile militare, nu numai mitraliori, transmisioniști pioneri, radiotelegrafiști, dar și de la armele speciale, ca aruncătoarele de mine și chiar și artileriști.

A îngădui însă unui detașament atît de puternic prin compoziția lui să acționeze chiar în Krasnodar, și în împrejurimile lui imediate, ar fi însemnat să se provoace din partea ocupanților cele mai crunte represalii în oraș — ar fi însemnat a supune unei primejdii de moarte populația pașnică și a expune loviturilor dușmanului organizațiile de partid și comsomoliste clan-

destine pe care comitetul de ținut avea de gând să le lase în Krasnodar. Dar și cîmpul de activitate pentru noi, ingineri, chimiști, tehnicieni, constructori, ar fi fost prea mic aici.

Din această cauză, conducerea partidului hotărî să ducă viitorul meu detașament în regiunea de la poalele munților. Avîndu-și bazele acolo, el urma să opereze pe traseul Krasnodar — Novorossiisk.

Nu-mi pot opri gîndul să nu se întoarcă tot mereu la chipul luminos al secretarului comitetului nostru orășenesc. Popov știa să vadă departe, să analizeze, să planifice și să se îngrijească de oamenii cărora le încredința însărcinări grele.

— Bune locuri, regiunile premuntoase! — zicea el privindu-mă drept în ochi. — Locurile sînt pustii. Nici urmă de așezări omenești. Ți se găuresc cizmele? Umblă, dragă, cu picioarele ude chiar de ai fi și inginer. I-a căzut calului o potcoavă? Injunghie-l, fierbe-l în cazan și mănîncă-l. Așa-i?

Zeflemisind pe seama acestor întunecate perspective, Mark Apkarovici îmi puse o problemă nouă și mai grea.

— Detașamentul trebuie alcătuit astfel încît fiecare partizan să aibă, în afară de specialitatea lui militară, și una civilă. Dacă fiecare soldat din Armata Roșie aflat în prima linie este deservit de cinci pînă la șapte oameni din spatele frontului, apoi partizanii dumitale nu vor fi deserviți de nimeni. Ei trebuie aleși în așa fel încît să-și aibă armurierii, cizmarii, fierarii, croitorii și tîmplarii proprii.

„Trebuie găsit, de pildă, un inginer care să fie și cizmar și pioner“. Așa ceva nici să spui nu-i ușor, d-apoi încă să faci!... Noroc că la combinat lucrau mii de oameni și aveam de unde alege!

Înainte de a primi în detașamentul nostru pe un tovarăș nou, Evgheni, cu prietenii lui cei mai apropiați, Vetlughin, Ianukevici, Litvinov, Safronov și cu mine, îl supuneam, prin corespondență, unui interogator extrem de amănunțit.

Îl întrebam cum își îndeplinea programul de producție la combinat. N-aveam nevoie de trîndavi sau de oameni fără aptitudini speciale. Dăduse tovarășul în munca lui dovadă de inițiativă, de dorința de a învăța? Ce pregătire militară și ce specialitate militară avea? De unde era de loc?

Aveam nevoie de băstinași din Kuban. Legea permanentă a istoriei războaielor de partizani ne arăta că partizanii sînt totdeauna mai puternici cînd sînt legați prin sînge de locurile în care operează și de populație, fără ajutorul căreia ei ar fi sortiți pieirii.

Pe căi lăturalnice, prin convorbiri uneori glumețe, căutam să aflăm cum își petrecea timpul liber tovarășul pe care urma să-l alegem. Îi plăcea cultura gherghinelor sau a cercelușilor? În

acest caz, nu era potrivit. Aflam însă că era fiu de cizmar și că, pînă la intrarea lui în școala medie tehnică, își ajutase părintele la cizmărie? Detaliul acesta biografic devenea foarte prețios... Fusesse în institutul de chimie eminent la limba germană? Perfect! Ce sporturi practica?...

Dar iată că la una din aceste „verificări fără prezența candidatului“, Gheronti Nikolaevici Vetlughin propuse să observăm, din vreme și cu băgare de seamă, caracterul fiecăruia din viitorii noștri partizani. Vetlughin, om cu mintea ascuțită și oarecum sceptic, vioi și sociabil, nu putea suferi pe oamenii care se văitau, pe cei șovăielnici și pe cei al căror caracter nu era tocmai ferm.

— Dumneavoastră sînteți chimiști, iar eu mecanic. Știți desigur mai bine decît mine ce e difuzia, — zise Vetlughin, clipind șiret din ochii lui căprui. — Să zicem că în detașament ar nimeri vreun ipohondru. S-ar duce totul de ripă: pe nesimțite ar pătrunde și în conștiința noastră molecule din mîzga sufletească a acestui individ. Sau, ia închipuiți-vă ce ar fi dacă s-ar întîmpla cumva să luăm cu noi în munți doi-trei intriganți?...

Vetlughin avea dreptate. Partizanul, ca și exploratorul polar, trebuie să poată fi suportat de alții în viața în comun pe care urmează s-o ducă. Dacă ar fi trebuit să rămînem multă vreme ruși de lume, un om cu un caracter nesuferit ne-ar fi otrăvit viața și ar fi destrămat spiritul sănătos al detașamentului.

— Trebuie să ne gîndim serios la treaba asta, — zise Evgheni. — Bătrînii spuneau că trebuie să mănînci un căuș de sare cu un om pînă ajungi să-l cunoști. — Numai că noi n-avem timp să analizăm pe viitorii noștri tovarăși cu ajutorul acestei „reacții saline“...

Am ales nucleul de bază al detașamentului. Printre inginerii și tehnicienii mobilizați pe loc la combinat și printre răniții din Armata Roșie, demobilizați, am găsit campioni mitraliori și aruncători de mine, pioneri și radiotelegrafisti. Aveam și artileriști și chiar un instructor-aviator și un mecanic de bord.

Toți aceștia, afară de noi, cei patru, Ignatov și de Ianukevici cu nevasta lui, Maria, erau cazaci din Kuban. Cei mai mulți dintre ei învățaseră nemțește nu numai în școala medie dar și în cea superioară, iar nouă tovarăși vorbeau nemțește tot atît de bine ca și rusește.

Capitolele care urmează vor arăta că printre tovarășii aleși de noi se găseau fierari, cizmari, tinichigii, armurieri, tîmplari, constructori și, bineînțeles, mecanici și toți erau perfecți.

Elena Ivanovna minuia nu numai instrumentele chirurgicale, ci și acul. Ghenea al meu, despre care voi mai vorbi mai încolo, urma cu sîrguință un curs de șoferi. Optzeci la sută din membrii detașamentului nostru absolviseră școli medii și superioare, iar

ceilalți erau muncitori, mecanici și maiștri, toți cu o calificare excepțională. Se poate pune întrebarea : de unde știa acest grup de intelectuali atâtea meserii diferite ? Imi voi lua libertatea să răspund cu cuvintele unui cântec din tinerețea mea :

*Toți am ieșit din popor
Copii de familii muncitoare...*

Și așa, în principiu cel puțin, detașamentul se completase. Nu ne mai rămânea decât să controlăm caracterul fiecăruia dintre oamenii noștri ca să purcedem apoi la învățarea meseriei complicate de partizan. Evgheni avu aici o idee care dădu rezultate rodnice : să îndeplinească aceste două sarcini în același timp, încalzărind pe viitorii partizani.

Conducerea organizației de partid aprobă inițiativa lui Evgheni. Popov luă cunoștință de lista partizanilor, șterse două nume și o confirmă.

— Acești tovarăși, pe care i-am șters, — zise el, — vor fi mai folositori grupului clandestin al combinatului atunci când nemții vor vrea să-l repună în funcțiune...

CAPITOLUL II

Vara, terenul combinatului „Glavmargarin“ părea un parc. Din curtea asfaltată, porneau alei largi de salcîmi și platani. Straturile de flori răspîndeau miresme. Corpurile principale de clădiri ale combinatului, cufundate în mijlocul unei vegetații bogate, semănau cu pavilioanele unui sanatoriu.

Acum, însă aceste clădiri îngrijite altădată, erau vopsite în vederea camuflajului cu o culoare murdară în tonul cenușiu al asfaltului. Pe fondul acesta neutru, ramurile goale ale copacilor și ale tufișurilor păreau mănuchiuri de vreascuri aruncate în neorînduială.

La prima vedere, vastul cuprins al combinatului părea pustiu. În realitate însă, în toate secțiile clocotea munca. Dușmanul fusese izgonit din Rostov și întreprinderile care făceau parte din „Glavmargarin“ se întorceau acum la Krasnodar. În așteptarea evacuaților, în secții se făceau reparații în vederea repunerii lor în funcțiune.

Echipele apărării antiaeriene ale combinatului stăteau de veghe zi și noapte. Atacurile aviației inamice asupra capitalei Kubanului deveniseră în ultima vreme mai dese, iar în nopțile cînd gerul mai slăbea, ele se repetau de cîte două sau chiar de cîte trei ori.

„Detașamentul cu misiune specială“, cum fusese numit detașamentul nostru, pentru a se păstra taina, nu atrăgea atenția nimănui. Chiar dacă nemții ar fi izbutit să introducă un spion în combinat, acesta n-ar fi bănuیت deloc că „detașamentul“ ar putea fi altceva decît unul din detașamentele apărării anti-aeriene.

Clădirea care ne fusese rezervată drept cazarmă nu bătea nici ea la ochi. Departe de aleea principală, în spatele imensei fabrici de margarină, se ridica, în rînd cu alte clădiri, o construcție înaltă, cu un singur cat. Acolo se găsea depozitul detașamentului de apărare antiaeriană. E drept că la intrare era pusă o santinelă, dar și depozitele vecine ale combinatului erau păzite de o gardă înarmată.

În ajunul încazarmării noastre, ne-am înțeles cu viitorul corp de comandanți, compus din Ianukevici, Vetlughin, Safronov și Musiacenko, ca ei să observe cu atenție pe fiecare din membrii detașamentului cu privire la însușirile lor militare și la trăsăturile de caracter care se vor manifesta în timpul perioadei de instrucție.

Am început instrucția detașamentului cu exerciții de tragere cu arme individuale și anume cu pistolul de calibru mic și cu pușca. Majoritatea oamenilor trăgeau bine. Dar acest „bine“ nu ne satisfăcea. Știam că în spatele frontului inamic va fi nevoie să economisim fiecare cartuș, și din această cauză ceream o precizie perfectă a tragerii. Și femeile, șase surori de caritate, fură încazarmate. Ele urmau să devină viitoare cercetașe. Chiar din prima zi, ne lovirăm de o manifestare neobișnuită a caracterului femeiesc.

Nadia Korotova, contabilă la atelierele mecanice ale combinatului, era o foarte proastă trăgătoare. Fata era naltă și drăguță. Despre fete ca ea se spune în satele noastre că sînt „hrănite numai cu smîntînă“. Nadia îmi atrase atenția prin mișcărilor ei încete, aș fi zis mai curînd, flegmatice.

Trimitea glonte după glonte alături de țintă. Litvinov, țintaș minunat, își bătu multă vreme capul cu ea. Apoi ferindu-se să se uite la Vetlughin (era cam sașiu) îi spuse încurcat :

— Nu-i pot explica Nadiei... Ia încearcă tu, Gheronti.

Vetlughin răspunse lui Litvinov cu o privire atît de elocventă, încît Evgheni, care stătea alături de ei, socoti că trebuia să vină în ajutorul Nadiei :

— Hai să mai încercăm o dată. Dar liniștit și fără grabă.

— Dar nu mă grăbesc deloc, — răspunse ea cu glas melodios.

Evgheni îi explică îndelungat și temeinic cum trebuia să țină mîna și cum să ochiască. Nadia trase și... nimeri.

— Vezi ! — se bucură Jenea.

— Asta-i din întîmplare, — răspunse ea netulburată.

Da, Nadia își dădea singură seama de ceea ce era în stare. Fusese unica dată în ziua aceea cînd nimerise în țintă. Numărul armelor de care dispuneam era, deocamdată, limitat și doi tovarăși care urmau să tragă cu același pistol cu care trăgea Nadia se uitau la ea cu priviri care erau departe de a fi prietenoase. În sfîrșit, unul din ei, un inginer-tehnolog de la fabrica de grăsimi hidrogenate — să-i zicem Ivan Petrovici — mormăi cu ciudă :

— Ne pierdem timpul degeaba. Vede și un orb că din domnișoara asta crescută în puf, n-are să iasă niciodată un trăgător de precizie.

Îmi amintesc cît de tare se aprinse Maria Ianukevici care făcea exerciții de tragere în grupa vecină și cum Elena Ivanovna, nevastă-mea, îi aruncă o privire dezaprobatoare lui Ivan Petrovici și căută s-o liniștească pe Maria.

Nadia, imperturbabilă, continuă un timp să ochiască, trase, nu nimeri, și tot atît de netulburată, trecu pistolul lui Ermizin, care își aștepta rîndul. Acesta îl săltă cu dispreț în palmă și-i zise lui Evgheni, cu o nemulțumire în glas pe care nu-și dădea osteneală s-o ascundă :

— Asta-i o jucărie pentru copii. Imi vine să rîd. Sînt rănit, demobilizat, locotenent încă din campania în Finlanda și am absolvit pe vremea aceea secția de pușcași-lunetiști a școlii de tragere „Vistrel“¹⁾. Iar voi îmi dați un pistol de calibru mic. Dacă mi-ați da măcar o armă, v-aș arăta cum aș nimeri cinci gloanțe unul în altul.

Evgheni puse mîna pe umărul lui Ermizin :

— Vom recurge desigur la măiestria dumitale, dar nu-i strică nici măcar unui virtuos să-și facă mîna cu o armă de calibru mic. Am citit că Anton Rubinstein²⁾, în turneu prin diferite orașe, studia în tren pe un pian mut, portativ.

Ermizin răspunse întunecat :

— Dacă făcea Rubinstein una ca asta, atunci fie ! — ridică pistolul și parcă fără să ochiască trase de cinci ori. Ne-am dus să controlăm. Intr-adevăr, toate cinci gloanțele nimeriseră în același punct.

Atunci Nadia Korotova, profitînd de pauză, zise :

— Azi trebuie să fii fericit dacă poți trage așa ! — și aruncă privirea ei limpede asupra lui Ermizin. — Ia-mă, te rog, sub oblăduirea dumitale. Am să învăț și eu să trag. Intr-adevăr, o comsomolistă nu poate întîmpina dușmanul pe pămîntul ei, cum l-ar întîmpina o domnișoară crescută în puf.

¹⁾ Cunoscută școală de tragere. *Vistrel* — împușcătură. (N. red. rom.)

²⁾ *Anton Rubinstein* (1829—1894) — mare pianist, compozitor și dirijor rus. (N. red. rom.)

— Deșteaptă fată! — spusei eu, schimbînd o privire cu Evgheni. Mi-am zis că Nadia, cu stăpînirea ei de sine, cu perseverența și calmul ei, ar putea deveni o cercetașe desăvîrșită. Că era o bună infirmieră nu mă îndoisem niciodată.

Timp de opt luni, pînă la plecarea noastră în regiunea pre-muntoasă, am continuat neîncetat să ne perfecționăm la tragere. Nu tuturor celor din grup le venea ușor să facă asta, de aceea am și acordat, la început, foarte mult timp pentru tragere. Am început să tragem în sala de tir, iar mai tîrziu am ieșit pe un loc viran în dosul combinatului. La aceste trageri, țineam evidența strictă a rezultatelor dobîndite și, lucru ciudat, fie că femeile erau mai silitoare decît noi, fie că intrase în joc vestita „răbdare femeiască“, în curînd ele începură să tragă mai bine decît bărbații.

Peste o lună, am ieșit la tragere la cîmp și în pădure. În ultimul timp nu mai găseai în „detașament“ nici un om care să nu nimerească în țintele mișcătoare cel puțin patru din cinci gloanțe. Incepusem, cum spunea în glumă Vetlughin, „să-i venim de hac timpului urît“: fie că ploua, fie că era ceață sau bătea un vînt puternic, întrerupeam orice altă activitate și ieșeam din oraș la tragere. Aveam acum confirmarea elocventă a vechiului proverb rusesc: „Răbdarea și munca izbutesc să învingă totul“. Nadia Korotova, care trăiește și azi în Krasnodar, ajunsese pînă la urmă să nimerească în orice condiții cu cinci gloanțe din cinci. Mai mult decît atît, de la o vreme, ea trecu în grupa de pușcași-lunetiști a detașamentului...

Căutam să putem minui orice tip de armă și studiam cu sîrguință pe cea germană. Aveam în vedere că, în spatele frontului german, va trebui să înfruntăm dușmanul cu propriile sale arme.

Deocamdată, ne antrenam aruncînd grenade și sticle cu lichide inflamabile în macheta mișcătoare a unui tanc. Inginerul Lomakin, șeful atelierelor mecanice ale combinatului, făurise pentru noi, în atelierele lui, arme albe. Și iată că într-o zi, cînd „detașamentul“ înghețat de frig și flămînd tocmai se întorsese în cazarmă de la tragere, Evgheni spuse oamenilor, pe jumătate în glumă:

— Acum, tovarăși, vom încerca să ne încălzim printr-un nou procedeu. Ne vom furișa pe nesimțite la dușman, în așa chip încît el să fie lichidat, fără să aibă timp nici măcar să crîcnească.

În întinericul care se lăsase, nu dădurăm la început nici o atenție sacilor de paie atârnați de tavan în colțurile camerei. Evgheni împărți tuturor cuțite. Cuțitele erau înguste și ascuțite ca briciul. Lamele răsfringeau scînteii albastrii care nu prevesteau nimic bun.

Maria Ianukevici, mică de stat, vioaie și atît de sinceră încît părea uneori aspră, puse cu dezgust cuțitul pe masă și zise :

— Ia spune, Evgheni, ai tăiat tu, de cînd ești, cu mîinile tale, o găină ?

O clipă, nimeni nu scoase un cuvînt. Evgheni era socotit șeful detașamentului. Să spun că era iubit, ar fi puțin. Toată lumea avea încredere deplină într-însul și i se supunea. Venise la combinat la douăzeci de ani, imediat după ce-și luase diploma de inginer, și avea acum douăzeci și șase. În acești șase ani, nici unul dintre tovarășii lui nu-și amintea ca Jenea să fi făcut vreo faptă ușuratică sau să fi aruncat vreo vorbă în vînt. Și iată că acum, deși nu le vedeam fețele din cauza întinericului, simțeam că tovarășii lui nu erau cu el. Învățaseră cu toții, la vremea lor, în cadrul învățămîntului general obligatoriu, elementele principale ale minuirii armelor albe, dar consideraseră acest lucru numai ca un mijloc de a-și dezvolta mușchii și îndemînarea. Acum li se ordona acestor oameni, pe care noi îi aleseserăm în primul rînd după criteriile unei înalte curățenii morale, să învețe cum să înjunghie oamenii... Și ei, de cînd erau pe băncile școlii, nu învățaseră altceva decît cum să fie folositori oamenilor...

Evgheni se apropie de masă, apucă cuțitul Mariei și, ridicîndu-l în dreptul ochilor, începu să vorbească. Vorbea domol :

— N-ai copii, Maria. Dar fratele meu Valentin a avut o fetiță. Era tare nostimă. Avea patru ani. Locuia cu mama ei la Smolensk, cînd s-au năpustit acolo nemții. Înțelegeți restul... Fetița nu mai este...

Sprînceana stîngă a lui Evgheni, cu linia ei frîntă, caracteristică, se ridică convulsiv, ca din pricina unei dureri cumplite, și își relua apoi locul deasupra orbitei. Incet, aproape în șoaptă, el relua :

— Am și eu o fetiță...

— Taci, te rog, -- strigă Maria. — Dă-mi cuțitul. Arată-mi cum se înjunghie, ca nici să nu apuce să crîcnească...

— Nu, tovarăși, -- zise el de data aceasta cu glas tare și foarte liniștit. -- Trebuie să ne înțelegem odată pentru totdeauna : oare vom avea noi curajul, noi care am asimilat tocmai ca laptele mamei, cea mai omenească învățătură din lume -- vom avea noi curajul, comsomoliști și bolșevici, să nimicim cu aceste

cuțite pe acei care au venit pe pământul nostru, să ne ridice copiii în vârful baionetelor?...

Dar nu mai avu nimeni timp să-i răspundă lui Evgheni fiindcă sirena începu să urle anunțind alarma aeriană. (Ca să nu mă mai întorc la povestea cu cuțitele, o voi isprăvi acum. Bineînțeles că din ziua aceea, „detașamentul“ începu să se antreneze în mînuirea armelor albe, să învețe să lupte corp la corp și să se familiarizeze cu metodele de jiu-jitsu.)

Aceeași seară ne aduse evenimente neașteptate...

La primele sunete ale sirenei, Evgheni comandă :

— Membrii echipelor apărării antiaeriene locale, la posturile lor ! Toți ceilalți în adăposturi !

Artileria antiaeriană bubui foarte aproape de noi. Maria Ianukevici, care era subchirurg militar, Nadia Korotova, care mi se păruse pînă atunci flegmatică, și alte patru infirmiere ale noastre, cu o iuțea care mă uimi, dar fără nici o agitație, își aruncară pe umeri halate albe, apucară trusele parcă anume pregătite la îndemină și, cît ai clipi, se și repeziră afară.

Cînd încazarmasem pe viitorii noștri partizani, hotărîsem ca ei să fie puși sub observația corpului de comandanți pentru ca aceștia să-și poată da seama de curajul, inventivitatea, repereziciunea, simțul de orientare și spiritul lor de disciplină. Corpul de comandanți mai avea apoi să-și dea seama de gradul de dezvoltare al simțului de autoapărare și de spiritul de sacrificiu al oamenilor.

Piotr Petrovici Musiacenko, locțiitorul meu la comanda detașamentului, stătea deoparte, făcîndu-se că nu nimereste cu mîna în mîneca paltonului și se uita cu atenție la atitudinea fiecăruia.

Cazarma se goli. Rămăsesem numai eu cu Musiacenko, iar lîngă ușa, înjurînd de mama focului, se mai afla Ivan Petrovici, inginer la fabrica de grăsimi hidrogenate, care își pierduse un galoș.

O bombă căzu foarte aproape.

— Mi se pare că a nimerit în clădirea administrației, — zise Musiacenko. — E timpul, fraților, să plecăm de aici...

Am ieșit afară. La ușa cazarmii stătea de santinelă unul dintre viitorii partizani. L-am privit drept în față. De sub cască luci o privire tînără, gravă și liniștită.

Clădirea administrației era la locul ei, dar peste drum, bomba prefăcuse o casuță de locuit într-un morman de ruine. Deasupra se ridica în rotocoale un nor de praf negru.

Pe drumul care ducea dela poartă spre clădirea administrației combinatului, două bătrîne tîrau pe un muncitor ținîndu-l de subsuori. Trupul acestuia atîrna greu. Ceva mai departe, un om înalt și cu capul gol ducea în brațe o femeie.

Musiacenko și cu mine ne-am repezit la cele două bătrîne și am luat rănitul din mîinile lor. Silindu-se să acopere cu vocea lui bubuitul artileriei antiaeriene, Musiacenko strigă lui Ivan Petrovici :

— Ajută-l să ducă femeia !

— Nu pot, sînt de serviciu.

Ivan Petrovici făcu un semn cu mîna, arătînd spre castelul de apă și dispăru.

Peste cîteva clipe, Musiacenko și cu mine coboram în adăpost. Vetlughin, Litvinov, Ianukevici și încă cineva se așezaseră aici să joace domino. Niște muncitori de la fabrica de ulei își scoteau cu băgare de seamă, ca să nu le murdărească, halatele lor albe ca zăpada, în care, cu cîteva minute mai înainte, munciseră lîngă mașinile lor. Intr-un colț, plîngeau încetîșor cele două bătrîne care aduseseră pe muncitorul rănit. În spatele lor, cufundat în citirea unui ziar, ședea... Ivan Petrovici al nostru, inginerul dela fabrica de grăsimi hidrogenate.

Musiacenko se apropie de el.

— Parcă ziceai că ești de serviciu la castelul de apă, ca membru al detașamentului de apărare antiaeriană.

— N-am mai apucat să ajung pînă acolo, — răspunse Ivan Petrovici. — Tunurile antiaeriene bubuiau și schijele cădeau ca ploaia...

— La urma urmei nu mi-ai putea spune de ce n-ai fost mobilizat ?

— Pentru același motiv pentru care n-ai fost nici tu. Sînt mobilizat pe loc. Nu pot fi înlocuit în producție, — mormăi supărat Ivan Petrovici.

Detașamentul de partizani n-avea nevoie de fricoși. Am exclus chiar în noaptea aceea pe Ivan Petrovici din „detașamentul cu misiune specială“.

Dar problema nu se mărgini numai la asta. Popov, aflînd de cele întîmplate, ne chemă la el. Recunosc că de data aceasta nu m-am prea simțit la largul meu la comitetul orășenesc. Deși fricosul Ivan Petrovici nu fusese primit în detașament după recomandarea mea sau a lui Evgheni, ni se făcu totuși observația că nu sîntem destul de vigilenți și că sîntem lipsiți de intuiție. Oare se putea încredința unor tovarăși ca noi, lipsiți de perspicacitate, recrutarea de voluntari pentru organizația ilegală a combinatului ?

În concluzie, Popov ne propuse să organizăm un „seminar în pădure“, sub conducerea lui Musiacenko, și abia la despărțire ne spuse cu un zîmbet șiret care îi luminează toată fața :

— Încercați să lăsați nemîncăți pe băieții „detașamentului“ vostru vreo două zile și două nopți și nici nu-i lăsați să doarmă. Să vedem atunci cum au să se poarte.

...Cei mai vechi și mai apropiați prieteni ai lui Jenea erau Gheronti Nikolaevici Vetlughin și Viktor Ianukevici care era inginer tehnolog. Războiul și pregătirea detașamentului de partizani îi apropiară și mai mult.

Ianukevici, mic și slăbuț, grav atins de tuberculoză, se temea tot timpul că Evgheni îl menajează din cauza bolii și își lua mereu, din proprie inițiativă, tot felul de sarcini. Printre altele, el era locțiitorul lui Evgheni la comanda detașamentului de apărare antiaeriană. Această situație ne dădea puțința să nu-l lăsăm pe Ianukevici să vină cu noi la „seminarul de pădure“ pe care aveam de gând să-l organizăm. Viktor se înfurie, își ieși din fire și, din cauza enervării, începu să tușească mai tare decât de obicei. El propuse lui Jenea să se tragă la sorți. Dar acesta nu era un om care să-și schimbe hotărârea.

— Bine, — zise el, — rămân eu de serviciu la comandamentul detașamentului de apărare antiaeriană, iar tu pleacă dar numai cu condiția să iei cu tine unt, o oală de smântână și toate cîte ți le-au prescris doctorii.

— Frumos mi-ar șede, — răspunse Ianukevici. — Ceilalți nu iau decât bidoanele cu apă...

Caracter deschis și curajos, lui Ianukevici nu-i plăcea să pozeze. Dar el nu putea admite situații în care, din cauza bolii, să stîrnească mila celor din jurul lui. La urma urmei, nu era numaidecît nevoie să meargă și el. Nu o dată făcusem noi excursii de studii și marșuri de antrenament prin ceață și întuneric, cu o iuțeală de opt kilometri pe oră și Ianukevici trecuse cu cinste aceste probe.

— Fie! — zise el. — De data asta rămân eu la comandament.

Cu dînsul rămaseră de gardă în cazarmă încă doi tovarăși, un tehnician de la fabrica de săpun, un om tînăr și vesel, și un inginer mecanic, demobilizat din armată din cauza unei răni și care fusese primit nu demult în detașamentul nostru. Nu știam despre el decât că era membru de partid, că venea dintr-o unitate de pioneri și că era radio-constructor amator. El își luă sarcina să construiască pentru „Detașamentul nostru cu misiune specială“ un post receptor portativ puternic, pentru toate undele.

...Am plecat în zorii zilei. Era pe la sfîrșitul lui ianuarie. Cînd răsări soarele, simțirăm mirosul primăverii. Spre amiază, pămîntul gras și binecuvîntat al Kubanului nostru se dezgheță și noroiul ni se lipea acum de bocanci.

— Facem exerciții de ridicare de greutate cu picioarele, — glumi Vetlughin.

— Nouă ni-i mai ușor, — răspunseră vesele infirmierele, — bocancii noștri sînt mai mici decît cei bărbatești și ducem mai puțin noroi pe ei.

„Să vedem, îmi spusei eu, cum aveți să glumiți la întoarcere, cu mâțele ghiorăind de foame“.

Eram conduși de Piotr Petrovici Musiacenko, directorul comercial al combinatului. Trecuse de patruzeci de ani, dar o vioiciune neobișnuită și trupul înalt și uscățiv îl întinereau foarte mult. Avea o specialitate militară puțin obișnuită, era inginer cartograf. În tinerețe, lucrase timp de cincisprezece ani în șir ca șef al unei echipe de explorare în regiunea premuntoasă a Caucazului. De loc, Musiacenko era dintr-o staniță din apropierea orașului. Nu era altul care să poată umbla prin Kuban ca la el acasă, așa cum umbla el și să cuncască pînă și potecile pe care nu mergeau decît fiarele.

— Stai! — comandă el. — Vă previn că ne vom întoarce pe același drum, dar fără să vă mai conduc. Însemnați-vă, vă rog, bine în minte drumul. Iată, am să înfig un țărush în movilița asta. Tovarășul Litvinov este însărcinat să-l scoată mîine pe înserate și să mi-l prezinte.

Ceilalți au început să rîdă. Tot detașamentul credea că Musiacenko glumește. Nu erau nici un fel de puncte de reper. Împrejurul nostru se întindea stepa pustie. Să cauți un țărush înfipt în stepă era totuna ca și cum l-ai fi căutat în mare.

— Cum așa, nu-s puncte de reper? — se indignă Musiacenko. — Obișnuieți-vă să vedeți! La trei kilometri spre nord-vest, se zărește vîrfurile turnului unui siloz. Spre nord se vede o moviliță. La douăzeci de pași în urma noastră, pe șosea, se găsește o groapă. Azi a trecut pe acolo un camion de cinci tone, încărcat cu ovăz. Camionul s-a hurducat tare. Stolul de vrăbii, care s-a ridicat la zgomotul făcut de pașii noștri, nu s-a lăsat el degeaba acolo. În sfîrșit, dacă trageți dela țărush o linie perpendiculară pe drum, ea atinge stîlpul de telegraf care poartă un număr însemnat cu păcură...

Musiacenko așază grupul în șir indian. Mergeam punînd fiecare piciorul în urma lăsată de cel din față. Cercetarea urmelor n-ar fi putut arăta că pe acolo trecuseră mai mulți oameni. Grupul primi apoi ordinul să înainteze în pas gimnastic ușor, continuu și cadențat, care nu era obositor.

Cu puțin înainte de a se însera, am intrat în pădure. Aici, stăpînă era încă iarna. Copacii dormeau somnul lor adînc. Pe zăpada curată se zăreau urme de iepuri.

— Ia să mergem acum așa ca să nu trosnească nici măcar o crenguță sub picioare! — zise Musiacenko.

Peste o jumătate de oră ajunse pînă la mine șoapta lui clară :

— Atenție! Nu demult a trecut pe aici un om. Vă întreb: De unde se vede asta? Încotro mergea omul? Ce ducea în spinare?

Musiacenko îmi făcu șiret cu ochiul. Știa că și eu puteam deslega urmele. Pe un copac lucea, ca o rană albă, locul de unde fusese proaspăt ruptă o crenguță. Crenguța era aruncată pe cărare, cu lăstarele tinere în direcția în care mergeam și noi. Nu departe căzuse zăpada de pe o tufă de măcieș și un mănunchi de fin, aninat de spini, tremura în vînt.

În pădure se întuneca repede și se făcea tot mai frig. Vedeam că oamenii erau obosiți și înghețați, dar, spre satisfacția mea, nici unul nu dădea semne de enervare.

Pădurea se făcea tot mai deasă și mersul tot mai greu. Se întunecase de-a binelea. Deodată, într-o parte, clipi o lumină.

— Continuați înaintarea fără nici un zgomot, — ordonă Musiacenko și ordinul fu transmis de-a lungul coloanei. — Trebuie să recunosc că am strîns în mîna pistolul.

Peste vreo trei minute ne-am apropiat de o căsuță lăsată într-o rînă. Musiacenko izbi cu patul puștii în ușă și urlă ca ieșit din minți:

— Deschide, trădătorule! Nelegiuitule!

— Eu îs pădurarul, bătrînul Gavriil, — răsună de după ușă o voce tremurîndă de bătrînețe și nu de frică.

— De ce cari, moș Gavriil, fînul colhozului?

— Ca să te poți culca tu pe el, Piotr Petrovici! — Ușa se deschise și în prag apăru, zguduit de un rîs înfundat, un omuleț pipernicit și slab. — Nu ți-am uitat obiceiul, șefule.

— Dar geamurile de ce nu le-ai astupat? Ca să atragi atenția aviației germane?

— În seara asta nu vin. E înnourat. Iar luminița am aprins-o anume ca să nu te rătăcești.

În căsuță era curat și cald. Pădurarul se repezi să ațîțe cărbunii din samovar. Puse pe masă o strachină uriașă cu miere și împrejurul ei linguri de lemn.

— Nu te mai învîrți atîta, moș Gavriil, — zise Musiacenko. — În seara asta nu ospătăm nimic...

— Lasă că-ți cunosc eu glumele, — dădu din cap moșul. — Știu că îți place mierea.

Cînd înțelese însă că nici unul din noi nu avea de gînd să guste din cele ce pregătise, era cît pe ce să plîngă. Ca să nu-l mîhnească, Evgheni îl rugă:

— Dă-ne voie, moșule, să luăm mierea cu noi. Avem acasă un tovarăș bolnav de piept.

— Bolnav de piept? — se miră moșul. — Cum are să poată fi partizan alături de voi?

Am văzut cum ochii lui Evgheni se făcură mici de furie. Se gîdea desigur că Musiacenko găsisese deja prilej să destăinuiească moșului cine eram noi. Dar și Musiacenko era mirat.

— Pe mine nu mă duceți voi, — sări moșul. — Dacă n-ați fi partizani, de ce-ați umbla cu pușca prin pădure ? Și de ce ați învăța atuncea să răbdați de foame ?

Musiacenko îl îmbrățișă pe moșneag și îi spuse cu căldură :

— Nu, nu sîntem partizani, moșule dragă, dar s-ar putea să mergem în armată ca cercetași. Dacă ar fi să cadă năpasta pe Kuban, s-ar mai putea întîmpla ca vreunul dintre noi să vie pe la tine să-l găzduiești o noapte... Uită-te cu băgare de seamă la fiecare din noi, ca nu cumva să primești din întîmplare un străin.

— Am ochiul ager, — zise moșul, — am să vă recunosc eu pe toți.

Musiacenko avea o voce de tenor, curată și puternică. Îndreptîndu-și trupul și desfăcînd înlături picioarele (trebuie să știi cum să te odihnești !), Piotr Petrovici începu să cînte cîntece vechi din Kuban. Ceilalți reluau în cor cîntecul, fiecare cum putea. Constatam din nou cu mulțumire că toți oamenii noștri erau răbdători și plini de viață și că sentimentul lor de colectivitate era bine înrădăcinat. Numai Evgheni nu-mi părea în seara aceea în apele lui.

— Ce ai ? — îl întrebai eu.

— Prost ne mai păstrăm taina ! — îmi răspunse el, mișcînd numai buzele și arătînd cu ochii la pădurar. — Pînă și el a putut ghici că sîntem viitori partizani...

Nu eram de părerea fiului meu. Datorită ocupației sale, bătrînul era într-adevăr un om de o agerime neobișnuită. Musiacenko știuse el ce face cînd ne adusese aici să ne odihnim.

Piotr Petrovici lăsă cîntatul și zise cu o tristețe prefăcută :

— Dar cine mai are chef să cînte cu stomacul gol ? — Se uita la noi cu o privire șireată. — Mîinile la spate, tovarăși ! Gheronti Nikolaevi, ia să ne spui, de cît timp ne odihnim aici ? Nu-i așa că trebuie să fie vreo oră ? Da' tu, Litvinov, ce zici ? Cam o oră și jumătate, nu ?

— Ba eu cred, — se amestecă moșul, — că au trecut trei ceasuri bune de cînd ați venit.

— Și eu tot așa cred, — răspunse Musiacenko și se uită la ceas. — Am greșit cu cinci minute. Să mergem, tovarăși... Obișnuieți-vă să vă dați seama întotdeauna de ora care este. În timpul operațiunilor nu vă veți putea conduce totdeauna după ceas, — ne spuse el mai tîrziu, cînd căsuța pădurarului rămăsese de parte, în urmă.

Înapoi, furăm conduși de Evgheni care se străduia să ajungă să cunoască cele mai adînci taine ale meșteșugului de partizan.

Mergeam din nou în șir indian, băgînd de seamă să nu trosnească vreascurile sub picioare. Căutam deasemenea să nu atingem crengile copacilor și tufișurile, căci crengile încovoiate puteau pune pe dușman pe urma cercetașilor, cum ne spuneam noi. (Nu întrebuițam în combinat cuvîntul „partizan“.)

Noaptea era întunecoasă și, de data asta, Musiacenko și cu mine n-am putut controla cum se orienta Evgheni după stele. El ne conducea după busolă și trebuie să spun că într-un loc era cît pe aci să dăm într-o mlaștină. Musiacenko îi veni în ajutor. Evgheni nu-și făcu sînge rău din cauza acestei întîmplări și propuse lui Musiacenko să se ocupe de instrucția specială de orientare a grupului de recunoaștere îndepărtată și a viitorului corp de comandanți ai detașamentului.

În zori, am ajuns în stepa prin care trecuserăm cu douăzeci și patru de ore mai înainte. Am găsit pînă și țarușul !...

Institutul meu se întorsese de o săptămînă din evacuare și în laboratoarele de chimie se fabricau acum medicamente și explozibile de mare preț pentru front. Mă temeam să nu întîrzii.

În vremurile grele prin care treceam, trebuia, ca director, să dau exemplu de disciplină și punctualitate. Evgheni însă conducea detașamentul într-adins încet, avînd sarcina să ajungă la combinat chiar în momentul începerii zilei de lucru, pentru ca oamenii să nu aibă timpul nici să se odihnească, nici să mănînce.

În aceeași seară, întorcîndu-mă dela institut la cazarma detașamentului, am aflat că toți tovarășii rămăsese la posturi pînă la sfîrșitul schimbului și trecuseră examenul cu „excepțional“. Oameni care să se tînguie sau să se enerveze ușor n-au existat în „Detașamentul nostru cu misiune specială“.

— Se află totuși unul, — zise Ianukevici și culoarea ochilor lui cenușii se făcu plumburie. — Tot timpul cît ați bătut pădurile și cîmpiile, m-am ocupat îndeaproape de acest băiat care și-a luat asupra-și construirea aparatului de radio recepție. Acesta nu-i un om, ci un pisălog, ca o ploaie de toamnă. Cînd e vorba să stea în post, nu vrea să stea, pentru că i s-a găurit pîslarul ; să mănînce nu poate, pentru că fiertura e afumată ; soba cazarmii nu-i bună de nimic : nu trage ; lemnele-s ude și îl doare ficatul...

Am hotărît să observăm cu atenție pe acest pisălog și toate se dovediră a fi așa cum spusese Ianukevici. Dacă se întîmpla să nu doarmă îndeajuns sau să primească o scrisoare mai tristă de acasă, îndată se posomora. Căuta pricină tovarășilor că rîd prea tare și-l împiedică să-și concentreze atenția asupra receptorului.

Conducerea organizației de partid a combinatului ne ajută să ne descotorosim de el. I se dădu o însărcinare specială, care

facea cu neputință prezența lui în detașament. „Dragoste fără bucurie și despărțire fără durere“, spunea Vetlughin după plecarea lui.

Curînd, „detașamentul“ suferi însă o pierdere simțitoare. Maria Ianukevici primi ordin să se prezinte la comisariatul militar al orașului. Fiind subchirurg militar, fu trimisă pe front. Această femeie mititică avea mult curaj și nu se temea de nimic. I se putea citi însă în ochi chinul care o frămînta. Era îngrijorată din cauza bărbatului ei care era tuberculos. Cine avea să vadă de acum înainte de Viktor ? Cine să-l silească să ia tiocol și să bea lapte cu miere ?

Prețuiam foarte mult la Maria cunoașterea excepțională a limbii germane și am vrut deci să obțin imediat, prin comitetul orașenesc de partid, scutirea ei de mobilizare. A trebuit însă să renunț la această intenție din cauza indignării lui Viktor.

Întregul „detașament“ conduse pe Maria la gară. Cu manta bine ajustată și cu căciula cu urechi pe cap, părea un adolescent. Cînd trenul porni și Maria sări pe scara vagonului, fluturînd căciula, Nadia Korotova, totdeauna liniștită, izbucni pe neașteptate într-un plîns cu suspine. Mi se părea și mie că mă despart de cineva drag. Detașamentul devenise pentru noi o a doua familie. Ne-am întors dela gară într-o dispoziție care era departe de a fi veselă.

Numai pe fața lui Viktor Ianukevici se putea citi o liniște voită. Înțelegînd, desigur, cît îl costă această liniște, Evgheni îl luă de braț, îl privi în ochi și începu să-i vorbească cu însoflețire despre cine știe ce lucruri...

Aveam acum foarte rar prilejul să fiu în mijlocul familiei mele. Zilele mi le petreceam la institut, iar serile și nopțile mă îndeletniceam cu pregătirea detașamentului de partizani. „Stăpînul“ casei noastre rămăsese acum Dax. Elena Ivanovna lucra la spital; Ghenea era tot timpul la cursul de șoferi.

Și iată că, într-o zi, mi se comunică că băiatul începuse să nu-și mai vadă de școală. Drept să spun, această veste mă mîhni întrucîtva, deoarece eram obișnuit să fiu mîndru de copiii mei.

Cunoscînd firea așezată a lui Ghenea, neobișnuită pentru vîrsta lui, îi spuseseam chiar de la început că s-a înființat detașamentul de partizani. Ar fi fost și cu neputință să-i ascund acest lucru. Educația copiilor noștri nu se făcea după „Domostroï“. ¹⁾ Băiatul fusese trimis să urmeze cursurile de șoferi iar nopțile

¹⁾ Culegere de reguli de comportare și precepte casnice din sec. XVI. (N. red. rom.)

tocea la germană. Era firesc să se întrebe la ce i-ar putea folosi acest program istovitor.

Ghenea primise știrea formării detașamentului așa cum ar fi primit-o fiecare din noi la șaisprezece ani. În primele zile el căuta să pună o anumită seriozitate în vorbă, imitându-ne pe noi, cei mari. Dar ochii lui, de aceeași culoare cenușie-albastră ca ai lui Jenea, sticleau, așa putea spune mai curînd ardeau de fericire, iar pe buzele lui strînse flutura un zîmbet.

Ar fi fost și greu să i-o ascundem. Era abia în clasa a noua și deci trebuia să mai aștepte cel puțin un an pînă să poată intra în Armata Roșie. Iar într-un an, se putea întîmpla ca războiul să se sfîrșească!... Și iată deodată vestea neașteptată că pleacă în munți ca partizan! Unde mai pui că nu trebuia să se despartă nici de tata, nici de mama și nici de Jenea.

Jenea era pentru el întotdeauna modelul „unui om adevărat” și Ghenea îl imita în toate — și în felul de a vorbi și în felul de a se îmbrăca, îngrijit și cu oarecare eleganță. Chiar și părul și-l netezea cu același gest cu care și-l netezea și Jenea. Voia să ajungă și el inginer constructor.

Ghenea avea „boala familiei Ignatov”, patima înnăscută pentru mecanică. La opt ani își „construise”, fără să ceară ajutorul cuiva, un avion care alerga prin odaie și se ridica cîteodată în zbor sus, spre tavan, spărgînd abajurul lămpii și rupînd perdelele de tul. Ca să pun capăt acestei nenorociri, m-am grăbit să-i dăruiesc băiatului o mică garnitură de scule. Din ziua aceea și pînă în clipa plecării noastre înspre munți, Ghenea avusese tot timpul în camera lui un mic atelier de mecanică. Lîngă menghină, cu compasul în mînă, era veșnic ocupat să monteze sau să inventeze ceva.

La nouă ani, Ghenea se făcuse prieten la cataramă cu șoferii unui garaj vecin. De la școală venea întins la ei și stătea, cu ceasurile, culcat pe spate sub mașini sau își făcea de lucru la vreun motor demontat. Se întorcea acasă murdar, plin de ulei, asculta cu răbdare muștrările severe ale mamei-si, dar a doua zi era din nou la garaj...

La vîrsta de zece ani, a condus pentru întîia oară singur un automobil. Peste un an însă, pasiunea lui mai slăbi. Într-o zi îi spuse mamei-si: „Automobilul este ceva depășit. Dacă ar fi un tanc, atuncea...” Cam în aceeași vreme începusem să observ că în biblioteca mea se petrecea ceva neobișnuit. Dispăreau și reapăreau cărți de îndrumare tehnică. În dulapul cu literatură științifică militară, în locul unei cărți de care aveam nevoie, găseam un roman de aventuri. L-am întrebat:

— Umbli prin cărțile mele?

Nu-mi amintesc ca Ghenea să fi mințit vreodată. Se înroșea tare, dar răspunse hotărît:

— Da, umblu. Nu-i voie ?

— Bineînțeles că da, dacă asta nu te împiedică să-ți vezi de școală.

Ghenea răspunse mirat :

— Lui Jenea, când era mic, i se zicea „băiatul cu cartea“ și asta nu l-a împiedicat să fie un băiat foarte bun.

Și așa era. Ca și Evgheni pe vremea lui, Ghenea fusese întotdeauna un elev strălucit. Acum însă, când toată lumea în țara noastră muncea din răspuțeri, Ghenea trebuia să învețe încă și mai bine...

Acasă, am găsit numai pe Elena Ivanovna. Se întorsese chiar atunci dela spital și fața îi era obosită, dar, lucru curios, își recăpătase mersul ei tânăr, vioi și ușor. Nu voiam s-o mîhnesc cu veștile neplăcute despre Ghenea. O întrebai numai dacă nu știa unde era.

Elena Ivanovna rîse cu poftă.

— Prinde furtuna dacă poți. Mai ales dacă conduce un camion de cinci tone...

Ea îmi povesti că noaptea trecută, pe la ora trei, zărind lumină în odaia lui Ghenea, intrase și-l găsisese în pat, cufundat în niște manuale de tancuri. Ea se supăraseră, bineînțeles, și-i spusese să stingă imediat lumina. Atunci Ghenea își desvăluia mai-că-si secretul :

— Numai să nu mă spui lui Jenea și tatii, te rog, că au să ridă de mine... Nu visez decît la un singur lucru, la ceva foarte mare : să am tancul meu în detașament. Imi dau seama că un tanc Armata Roșie tot n-are să ne dea. Și nici nu l-am lua. Ce fel de partizani am fi, dacă n-am fi singuri în stare să ne facem rost de un tanc ? Are să trebuiască deci să luăm de la nemți. De aceea vreau să cunosc pe degete fiecare șurub, fiecare manivelă a tancurilor nemțești, să le cunosc și să le deprind tot așa de bine ca și „emka“¹⁾ noastră. Înțelegi la ce mă gîndesc tot timpul ? Spune-mi acum, n-am dreptate ? Desigur că am ! Și tu-mi spui să mă culc. Nu-i vremea acum de dormit. Om dormi noi pe urmă... Lasă-mă, te rog, mamă, să mai citesc un ceas.

— Ce i-aș fi putut răspunde ? — încheie Elena Ivanovna.

Ce puteam să-i mai spun eu cînd am văzut-o cît era de mîndră de fiul ei ? Puteam s-o mîhnesc ?...

Ghenea se întoarse tîrziu. Elena Ivanovna dormea.

— Care-ar fi azi, după părerea ta, sarcina cea mai de seamă a fiecăruia dintre comsomoliștii noștri ? — îl întrebai eu fără altă introducere.

¹⁾ Emka — M.K. — marcă de automobil. (N. red. rom.)

— Să lupte pînă la ultima picătură de sînge pentru eliberarea patriei și pentru victorie ! — răspunse Ghenea cu ochii strălucind de bucurie că mă vedea.

— Eu te întreb de îndatoririle comsomoliștilor din spatele frontului.

— Comsomoliștii din spatele frontului trebuie să lucreze din răsuputeri în sectorul care li s-a încredințat.

— În sectorul tău, la școală, lucrezi prost, — am spus eu și chiar în aceeași clipă mi-a părut rău că spuseseam asta cu severitate.

Ghenea păli, apoi tot sîngele îi năvăli în obraji încă copilărești de rotunzi. Ochii lui, ca și ai lui Jenea, căpătau în clipele de mare tulburare o strălucire de oțel. Buzele i se strînseseră. Mai întîi nu spuse nimic, apoi rosti cu multă amărăciune :

— Credeam, tată, că mă cunoști mai bine și că ai mai multa încredere în mine... Adevărat că nu m-am prea ținut de școală, dar pînă la examene mai sînt patru luni. Imi făcusem socoteala așa : două luni numai cu germana și studierea amănunțită a tuturor felurilor de motoare, iar în ultimele două am de o sută de ori timp să învăț pentru examene. Jenea s-a pregătit în două luni ca să intre direct în anul al doilea de institut...

— Atunci ne-am înțeles, — am spus eu, — hai să mănînci. Ghenea își lipi capul de umărul meu și, ca și atunci cînd era copil, mi se tîngui în șoaptă :

— ...Și așa... din senin, ai putut crede că sînt un leneș... Ne-am privit în ochi. E mai ușor cîteodată să te înțelegi astfel decît prin cuvinte. Am văzut atunci întîia oară că Ghenea mă întrecuse în înălțime. Avea să fie tot atît de înalt și de svelt ca și Evgheni...

Peste patru luni, Ghenea mi-a adus triumfător certificatul de absolvire a cursului de șoferi.

— Dar cu școala cum stai ?

— Ieri am dat ultimul examen.

Nu mai adăugă că trecuse în clasa zecea. Asta se înțelegea de la sine. Nici mîndria, nici sentimentul datoriei nu i-ar fi îngăduit să rămînă în urma celorlalți.

Nemții amenințau Crimeia. Pe vremea aceea, „Detașamentul nostru cu misiune specială” începu deodată să semene cu o unitate militară cu o disciplină strictă. Fiecare dintre noi simțeam că dușmanul era aproape. Fără să pierdem o clipă, trebuia să învățăm să-l întâmpinăm cu mai multă dîrzenie.

Institutul meu fabrica acum zi și noapte medicamente și explozibile pentru mine și grenade. Războiul pătrunsese și în combinat. Atelierele mecanice ale combinatului urmau să înceapă imediat fabricarea de aruncătoare de mine de 82 mm.

Nu era tocmai ușor să se pună urgent la punct procesul de fabricare al unei producții cu desăvârșire nouă și, pe deasupra, folosind pentru aceasta numai materialele disponibile.

Evgheni și Vetlughin rămăneau zile și nopți în ateliere. Mă bucurase întotdeauna marea și bărbăteasca prietenie care îi lega. Înfățișarea lor exterioară era foarte deosebită, dar, în zilele acelea de dibuire, pe fețele lor și, pînă și în timbrul vocii lor, se ivi o trăsătură comună. Privirea lui Evgheni era puțin mai rece, mai stăruitoare. Ochii lui Gheronti Nikolaevici, căprui și ușor bulbucăți, ardeau cu înfrigurare, iar întreaga lui făptură, de statură potrivită, bine făcută și foarte mobilă, arăta încordarea enormă în care trăia el tot timpul.

Și ei își atinseră în cele din urmă scopul. Primele modele fură gata. În zorii unei zile de primăvară timpurie, așa cum e de obicei primăvara în Kubanul nostru, Evgheni și Vetlughin plecară cu o comisiune pentru încercarea noului aruncător de mine.

Așteptam ca Evgheni să-mi telefoneze, dar în zadar... M-am gîndit atunci că încercările nu reușiseră... M-am dus pe înserat la cazarma noastră. M-a întâmpinat Viktor Ianukevici.

— Ce se aude, Piotr Karpovici? Să nu fi acceptat comisia modelul?

Și am stat așa cu Viktor, tăcuți amîndoi și cufundați în cititul ziarelor. N-aveam chef de vorbă. Noaptea, tîrziu de tot, Evgheni și Vetlughin sosiră în sfîrșit la cazarmă într-un camion de o tonă și jumătate.

— Jenea și cu mine am căzut la examen. Am căzut. Nu ne întrebați. Nu ne mai zgîndăriți rana proaspătă, — repetă el de cîteva ori, surescitat și rizînd cu poftă. Nu-și venise încă în fire după tot ceea ce se petrecuse și alerga prin odaie.

M-am uitat la Jenea. Acesta îmi zîmbi numai din ochi.

— E adevărat, tată, că nereușita noastră a fost deplină. Ascultă ce mi s-a întîmplat. Pun aruncătorul în bătaie, iau o mină și-i dau drumul cu putere pe țeavă — nimic. Deodată, mina iese, zboară vreo doi metri și cade. Toți s-au dat speriați înlături, iar mie, de rușine, mi s-a făcut negru înaintea ochilor. Să fi scăpat ceva din vedere Gheroșa și cu mine? Să fi greșit, să fi încurcat ceva? Ne-am apropiat amîndoi în fugă și am constatat că încărcasem aruncătorul cu o mină oarbă, de instrucție. Nu-mi dau seama nici acum cum de s-a putut întîmpla una ca asta. Mai departe totul a mers strună. Minele au căzut unde trebuiau să cadă și aruncătorul a funcționat normal. Într-un cu-

vînt, comisia a declarat perfectă opera noastră. Vreau însă, tată, să-ți mai spun și altceva. Cînd ne întorceam de la poligon acasă, ne-am gîndit că n-avem dreptul să fim un detașament de partizani ca oricare altul, chiar dacă n-ar fi decît faptul că printre noi sînt atîția ingineri. Ar trebui să devenim un detașament special de diversioniști mineri, care să arunce în aer trenuri, poduri, stăvilare și depozite, care să mineze drumuri și să distrugă viaducte. Ce-ați zice despre asta ? Ce zici, Viktor ? Dar tu, tată ?

— Asta înseamnă, — răspunse Ianukevici, — că trebuie să ne apucăm iar de învățat, că altfel ce fel de mineri o să iasă din noi ?

— Nu-mi mai recunosc tovarășul, — rîse Vetlughin. — Ceilalți ca ceilalți, dar tu ai fost întotdeauna bucuros să înveți.

— Hai, Jenea, să mergem la comitetul orășenesc, — am propus eu. — Fiindcă e vorba de un nou aspect al detașamentului nostru, ar trebui să căpătăm aprobarea conducerii comitetului orășenesc de partid.

...În ultimele zile, la comitetul orășenesc, oamenii roiau toată ziua. Veneau aici funcționari inferiori de prin stanițe, directori de întreprinderi, în care munca își schimbase brusc înfățișarea. Toți se adresau secretarului cu tot felul de chestiuni ce trebuiau rezolvate.

Mark Apkarovici ținea tocmai atunci o consfătuire. În pauză, ne-a văzut, ne-a luat pe amîndoi de braț și ne-a dus într-o cămaruță în care nu era nici telefon, nici fotolii de piele.

— Spuneți despre ce-i vorba, — zise el. — Desigur că e o treabă urgentă dacă ați venit amîndoi fără să vă chem.

Jenea își expuse în cîteva cuvinte propunerea. Mark Apkarovici se bătu cu palmele peste genunchi și exclamă cu un glas în care nu-ți puteai da seama dacă era ciudă sau satisfacție :

— Ce spuneam eu ?... Sînteți oameni învățați. De aceea și detașamentul vostru trebuie să fie un detașament aparte, acționînd mai cu seamă științific. Asta e limpede, trebuie să deveniți numai decît plantatori de mine, dar astfel de plantatori, încît celelalte detașamente să aibă ce învăța de la voi.

Tăcu o clipă căutînd parcă să-și amintească ceva, apoi zise :

— Am să caut să vă fac rost de vreo două locuri la cursurile centrale de mineri de la Rostov. Alegeți pentru asta doi tovarăși dintre cei mai nimeriți pentru acest scop.

Stăturăm din nou, Jenea, Litvinov, Vetlughin, Ianukevici și cu mine toată noaptea la sediul apărării antiaeriene a combina-tului, „disecînd“ pe fiecare dintre membrii detașamentului nostru. Deodată, Jenea propuse :

— Să-l trimitem pe Kiricenکو.

— Ah ! Nu mai spune, că mă sperii și plîng ! — exclamă Vetlughin.

Am rîs cu toții. La prima vedere, Kiricenکو nu părea deloc să fie un băiat îndemînatîc și care să știe să se descurce, așa cum credeam noi că ar trebui să fie un miner. Foarte mare de statură, cu umeri care puteau duce un pian, încet și neîndemînatîc, Kiricenکو semăna cu un urs. Era o fire închisă și tăcută. Cînd se întîmpla să vorbească, vorba îi era atît de tărăgănată, încît n-aveai răbdare să-l ascuți, iar vocea lui de bas tuna atît de tare, încît începeau să-ți vijîie urechile. Numai ochii lui de un cenușiu deschis, ascunși sub sprîncene negre, luminați de o strălucire lăuntrică, blînzi și calmi ca ai unui copil, îi trădau sufletul. El nici nu știa să se supere.

— În primul rînd Kiricenکو este tehnician, specialist în aparate de precizie, — insistă Evgheni. — De pre-ci-zie! Nu-i asta o dovadă că are o deosebită îndemînare în mîini și o precizie a ochiului? În al doilea rînd, reflexele lui sînt de o repeziciune rară. Priviți numai ce face la exercițiile de luptă corp la corp sau la mînuirea armelor albe. Acțiunea e la el mai iute decît gîndul. În al treilea rînd, e un executant ca nimeni altul în detașament. În al patrulea...

— În al patrulea, — îl întrerupse Vetlughin, — cu basul lui explodează minele în mîini.

Jenea ne convinse totuși și Kiricenکو fu trimis la Rostov să urmeze cursurile. De cîte ori nu i-am mulțumit eu mai tîrziu în gînd lui Jenea pentru această alegere! Intors la detașament, Kiricenکو se dovedi un plantator de mine de neînlocuit. Avea pentru asta un simț înnăscut; după ce cerceta locul, îl vedeai că nu minează vreun drum, ci un tufiș oarecare. „Ce faci?! îl întrebau mirați tovarășii. Ce să caute nemții în tufișul ăsta?“ Vocea lui Kiricenکو tuna cu blîndețe: „Lunetistul lor se așează sigur aici. N-are alt loc unde să se ascundă“. Și, ce-i drept, așa se întîmpla. A doua zi găseam în acel loc fîșii de manta verde-cenușie și frînturi dintr-o pușcă cu lunetă...

Al doilea pe care am hotărît să-l trimitem la cursurile de plantatori de mine a fost inginerul Eriomenکو, un tînar de vreo douăzeci și opt de ani, foarte sprinten și foarte îndemînatîc. Prețuiam cu toții în el un tovarăș minunat, și chiar un prieten. Poate că cea mai vie trăsătură a firii lui era prietenia pe care o arăta tuturor. În ochii lui albaștri și limpezi, fiecare citea, înainte de toate, un sentiment de dragoste. Iubea oamenii, își iubea munca, iubea viața, cu un sentiment egal și liniștit. A căzut luptînd în detașamentul nostru. Și acum chiar, cînd îmi amintesc de el, îmi apare imaginea unui lac albastru de munte, scaldat în razele soarelui. Tot atît de curat, de adînc și de limpede îi era sufletul.

Eriomenکو și Kiricenکو plecară așadar la Rostov. După ei mai fură trimiși nouă oameni din detașament, dar nu la cursu-

rile dela Rostov, ci la cele regionale de la Krasnodar. Restul detașamentului nostru cu misiune specială, toți pînă la unul, pînă și Elena Ivanovna și Ghenea, învățară meșteșugul de a mina de la căpitanul Grișin, plantator de mine vestit în tot Kubanul, care ne fusese trimis de Comandamentul Armatei Roșii.

Trebuie să spunem că minunat mai preda acest căpitan Grișin. Lecțiile lui erau așteptate cu nerăbdare în întregul detașament. Mai cu seamă mă amuza Ghenea. La cursul lui Grișin, el manevra de fiecare dată astfel ca să șadă în aceeași bancă cu mine. Înainte de a începe lecția, el mă copleșea cu nenumărate întrebări despre tot felul de chestiuni tehnice. De la primele cuvinte ale lui Grișin, observam însă că ochii lui Ghenea, ca și ochii unui copil care ascultă un basm fermecător, erau larg deschiși și începeau să strălucească.

Cunoștințele noastre în ceea ce privește minarea au adus foloase reale. Cu mult înaintea plecării noastre în regiunea premuntoasă, Kiricenکو, Eriomenko și cei nouă oameni care terminaseră cursurile regionale își găsiră întrebuințarea ca plantatori de mine excelenți chiar în Krasnodar, unde fură puși să scoată încărcătura bombelor de aviație inamice neexplodate. În timpul acesta, incursiunile aviației fasciste asupra Krasnodarului și a împrejurimilor sporiră. Nemții aruncau bombe cu „surprize“, adică cu explozie întîrziată, cu mecanism de ceas, cu electroni și altele. Plantatorii noștri de mine aveau de lucru berechet.

În toiul lecțiilor căpitanul Grișin cu detașamentul nostru, ne sosi un oaspete neașteptat, fiul meu mijlociu, Valentin.

Ofițer într-o unitate de șoc, rănit greu de două ori în luptele de lîngă Moscova și Rostov, ar fi trebuit de fapt să fie demobilizat. Dar el nu-și putea închipui că poate să trăiască în altă parte decît pe front și acum era în drum spre Crimeia unde erau în curs lupte crîncene.

Seara, Elena Ivanovna, transfigurată de bucurie maternă, îmi zise :

— Diseară e sărbătoare pentru noi doi. Vor fi aici toți, Valentin, Evgheni și Ghenea...

Am stat pînă tîrziu după miezul nopții. Mă simțeam bine și o căldură plăcută îmi mîngîia sufletul. Dar nu pentru că pe ferestrele deschise, odată cu mireasma de liliac, pătrundea o adiere caldă de vînt... Mă uitam la Elena Ivanovna. Era plină de duioșie și de mîndrie de mamă. În fața ei ședeau cei trei fii ai ei, unul și unul. Și nici n-ai fi putut spune care dintre ei era mai bun...

Două săptămîni după aceea, îl petreceam pe Valentin, care pleca în Crimeia. Acolo erau lupte grele. Elena Ivanovna își luă

rămas bun de la fiul ei fără o lacrimă. Dar cînd privirile noastre se întîlniră, simții instinctiv nevoia să mă apropii de ea și s-o iau de braț...

CAPITOLUL III

Minunat e Kubanul primăvara! Livezile înfloresc tumultuos, cireșii în floare întrec în splendoare perii și caișii, dar pe toți îi întrece frumusețea merilor înfloriți.

Te urci pe un dîmb și-ți rotești ochii peste merii în floare și peste stanițele răspîndite prin verdeață... Deasupra stanițelor se ridică spre cer, ca niște sulife căzăcești, plopii piramidali. Departe, la orizont, se ridică primele șiruri ale munților Caucazului, învăluiți în ceață albăstrie. Totul tremură și freamătă în mirajul după amiezei dogoritoare. Tarba tînără a stepei răspîndește mireasma ei pătrunzătoare.

Sau pleci cu pușca prin bălțile Kubanului. Imprejur, pereți de trestie. E liniște. Numai din cînd în cînd se aude chiar lîngă mal plescăitul unui pește și fiștitul aripilor unei păsări care își ia zborul. Apoi tace iarăși totul...

Am umblat mult prin lume în viața mea. În tinerețe, am stat la Petersburg. Cît am fost deportat, am lucrat ca mecanic în Ural. M-am bătut cu albi pe Don. Cunosc Bielorusia, Ucraina, Siberia, Volga. Dar nimic nu mi-e mai drag decît Kubanul. De cînd atîrna asupra lui amenințarea, Kubanul mi se făcuse și mai drag. Pe lîngă asta mai era și primăvară. De unde vine sentimentul acesta de grijă față de natura care abia se înfiri-pează? Jenea îmi spunea cu tristețe:

— Uite ce primăvară!... S-ar putea bare să lăsăm nemților Crimeia?...

Ședeam cu Evgheni în biroul lui de la combinat. Mă poftise să mă consulte cu privire la niște noi candidați pe care îi alesese pentru grupul clandestin de la combinat.

Grupul se recruta mai ales în vederea activității clandestine în combinat și cine altul decît Jenea, care era trup și suflet cu combinatul și cu colectivul acestuia, ar fi fost mai potrivit să organizeze grupul?

Jenea mă rugă apoi să țin cu grupul un „seminar de activitate clandestină“.

În ziua aceea, întregul nostru detașament cu misiune specială fusese trimis afară din oraș. Musiacenko dirija exercițiile de apreciere a distanței cu ochiul, cu ajutorul unei cutii de chibrituri sau al arătătorului.

Cazarma detașamentului fiind liberă, am convocat acolo grupul clandestin.

La intrare stătea plantonul în uniforma apărării antiaeriene. Zărindu-l pe Evgheni, el se ridică în picioare și, ducînd mîna la cască, raportă militarmente:

— Tovarășe comandant al apărării antiaeriene, la postul meu totul este în ordine.

— Kotrov e la postul lui? — întrebă fiul meu.

— La post, Evgheni Petrovici.

Și, din iarba înaltă de sub ferestre, se ridică Kotrov.

— Stai, stai acolo, Vanea... Nu lăsa pe nimeni să se apropie de ferestre. Iar dumneata, tovarășe, — se adresează Evgheni plantonului, îndreaptă-i pe toți cei care vin să intre prin depozit.

Am intrat într-o cameră mare, unul din dormitoarele detașamentului. De-a lungul pereților erau așezate vreo douăzeci de paturi cu așternuturile strînse militarmente. În mijlocul camerei se afla o masă simplă, iar în jurul ei, pe scăunașe, ședeau conducătorii grupelor clandestine.

Schimbarăm salutarile obișnuite. Discuțiile încetară și se făcu liniște. Jenea spuse cîteva cuvinte drept introducere.

— Ei, tată, poftim, acuma-i rîndul duminicilor.

— Domnilor... — începui eu.

Cei adunați acolo se uită unii la alții, zîmbind nedumeriți.

— Da, domnilor! — am continuat eu. — Nemții nu vă vor spune „tovarăși“ sau „cetățeni“. Pentru ei, dacă nu vor avea nevoie de ajutorul vostru, veți fi „porcii de ruși“ sau „domni“, dacă vor avea nevoie de ajutorul vostru. De aceea, cîtăva vreme nu vă mai adresați unul altuia cu „tovarășe“ sau „cetățene“. Păstrați aceste cuvinte în inimă și întrebuițați atunci cînd vă adresați unui neamț sau cînd vorbiți unul cu altul, numai „domnule“...

Am vorbit destul de mult. La început m-am ocupat de legile esențiale ale mimetismului pe care trebuie să le respecte cei care lucrează în ilegalitate. În fond, repetam ceea ce discutasem cu Evgheni.

— Aspectul exterior al ilegalistului trebuie să fie șters, obișnuit, să nu bată la ochi, — le spuneam eu. — Totul într-însul trebuie să fie cît se poate mai simplu și mai banal. Un mic burghez de rînd, nu prea deștept, sperios și căruia îi e frică de autorități — iată idealul înfățișării ilegalistului de rînd. Celor care au darul de a se transforma, li se poate întîmpla să aibă nevoie să-și schimbe cu totul înfățișarea. Aceasta-i o treabă grea. Trebuie să intri în noul personaj pe care îl reprezînți, să uiți cine ai fost ieri și să-ți închipui că te-ai născut din nou și cu o înfățișare deasemenea cu totul nouă care, ieri încă, ți-era străină. Oricine lucrează în ilegalitate, fie că și-a păstrat înfățișarea, fie că și-a schimbat-o, trebuie să fie mereu cu ochii în patru. Chiar și atunci cînd rămîne singur în odaia lui: pereții

au și ei ochi și urechi. Chiar și în somn : orice cuvînt spus din întîmplare poate duce la un fiasco. Supravegheați-vă nu numai expresia feței, dar și glasul, mîinile, gesturile, mersul. Nu deveniți niciodată expansivi. Mai cu seamă cînd vă dați seama că sinteți provocați sau cînd sinteți de față la execuții sau la batjocurile la care sînt supuși prietenii voștri. Fiți tari ! Nici un gest, nici o privire care v-ar putea da de gol. Impasibilitatea, indiferența, sînt cel mai bun scut sub care vă veți pune la adăpost, de bănuieli. În același timp, păstrați însă în toate și totdeauna simțul măsurii : în modul cum vă prezentați, cum vă purtați, în păreri, în activitatea conspirativă. Orice „șarjare” cum spun actorii, orice exagerare într-o direcție sau în alta, poate fi fatală...

Intr-un cuvînt, ceea ce le spuneam era abecedarul mișcării clandestine. Aduceam un șir de exemple din viața în ilegalitate pe care o dusesem altădată în Petersburg. Veni apoi vorba despre organizarea și tehnica muncii : întîlniri, parole, cifruri, locuințe conspirative.

Membrii organizației clandestine vor fi împărțiți pe grupe. Numai conducătorii de grupă se vor cunoaște între ei. Ceilalți nu vor cunoaște decît pe cei cîțiva tovarăși cu care lucrează și, afară de aceștia, pe nimeni. Acest principiu nu trebuie considerat ca o manifestare de neîncredere din partea celor de la conducere. Este legea imuabilă a mișcării clandestine... Cînd va trebui să se ducă la o locuință conspirativă, omului nu i se va indica întotdeauna adresa exactă. I se va da o adresă intermediară, la nevoie poate două, chiar și trei. Drept parolă îi va servi o frază de recunoaștere, un detaliu de îmbrăcăminte, sau un obiect neînsemnat care va trebui mai întîi să fie înmînat la întîlnire.

Tocmai voiam să dau un exemplu potrivit, cînd Evgheni răsturnă pe masă dintr-un cornet de hîrtie o grămăjoară de ținte mici de tapițerie cu floarea lată.

— Iată chiar aici un mic obiect, — reluai eu, — hai să zicem țintisoara asta. Chiar ea poate servi de obiect de recunoaștere, dacă locul întîlnirii ar trebui să fie în piață, la vreun magazin de fierărie, sau la un atelier de tapițerie...

Mai stăturăm multă vreme de vorbă, lămurind detalii, sfătuindu-ne și discutînd.

În zorii zilei următoare am aflat că noaptea se întîmplase la combinat un accident. Printre victime era și organizatorul de partid al fabricii de ulei, inginerul Lîsenko, și inginerul Kottrov. Răniții fuseseră transportați la spitalul orășenesc nr. 3. Directorul fabricii de butoaie Șlikov, viitorul conducător al grupului clandestin din combinat, care ieșise din atelier cu cîteva minute înaintea accidentului, scăpase ca prin minune...

Cercetările nu scoaseră nimic la iveală. Se presupunea că ar fi fost o diversiune la mijloc, dar vinovații nu fură descoperiți.

*
* *
*

Îmi amintesc de o zi de arșiță.

Alergam de câteva ore prin oraș, cercetînd cum mergea confecționarea pîslarilor, scurtelor, mănușilor și rucsacurilor de care avea nevoie detașamentul și încercînd să fac rost de podometri, de binocluri și de busole.

Parcă înadins, toate mergeau pe dos în ziua aceea. Ni se refuzaseră binoclurile, scurtele nu erau gata, pîslarii prost tălpuiți... Vrînd-nevrînd, trebuia să-i bat iarăși capul lui Mark Apkarovici. Am aflat de la el o veste neplăcută. În noaptea aceea fusese arestat la combinat tehnicianul Sviridov, acuzat de spionaj.

Il cunoșteam pe Sviridov. Venise de câteva ori la Evgheni, pe cînd eram și eu acolo. Într-o seară, rămăsese chiar cu noi la masă. Era un tînăr slab și firav, sfios, fricos și tăcut. Evgheni, care se arăta prietenos cu el, îl socotea drept un constructor destul de bun. Cu foarte puțin timp înainte, pe cînd alcătuiam detașamentul, ne adusesem aminte și de el, dar, pîrîndu-ni-se prea plîpînd și prăpădit, hotărîsem îndată că nici nu trebuie să-i mai discutăm candidatura.

Și deodată vestea că Sviridov e spion german!...

La început n-am vrut să cred.

Dar Mark Apkarovici mi-a spus că arestatul mărturisise chiar de la primul interogator. I-ar fi fost greu să tăgăduiască. Documentele care fuseseră găsite la percheziție nu mai lăsau nici o îndoială. La interogator ieșise la iveală că și tehnicianul Șustenکو, alt lucrător de la combinat, fusese în legătură cu Sviridov în ce privește acțiunea lui de spionaj. Acesta însă apucase s-o șteargă și acuma era urmărit.

Am pornit spre casă. Întîmplarea cu Sviridov nu-mi ieșea din cap. Nu-mi puteam ierta miopia cu nici un chip, mie, dragă doamne, vechi ilegalist. Cine știe? Poate să fi trecut și noi cu vederea, Evgheni și cu mine, pe altcineva din detașament. Sau, poate încă și mai rău, să se găsească printre viitorii oameni ai grupului clandestin un alt Sviridov. Mi se perindau mereu prin minte tovarăși din detașamentul nostru și din grupul clandestin.

În antreu mă întîmpină nevastă-mea.

— Ai un musafir, — șopti Elena Ivanovna. — Un oarecare Timoșenko, Piotr Tihonovici... poate Trofimovici, că n-am deslușit prea bine. Stă aici de o oră. Il cunoști? — Nu? Nici eu. Dar el, după cîte spune, ne cunoaște de minune. Și pe tine, și pe mine, și pe Jenea... Fii cu băgare de seamă cu el. — Și Elena

Ivanovna îmi arată din ochi ușa. — Nu-mi place moșul ăsta. Are ceva ciudat...

Intrai în biroul meu. Un bătrîn se ridică încet dintr-un fotoliu. Purta o haină cenușie uzată. În mînă ținea un baston. Mișcările lui erau încete, lipsite de vlagă, bătrînești. Părul alb îi cădea pe frunte. Bătrînul părea trecut de șaizeci de ani.

— Cu ce v-aș putea fi de folos ?

Musafirul se recomandă și, observînd se vede că numele lui nu-mi spunea nimic, își relua obosit locul în fotoliu și mă întrebă zîmbind :

— Nu mă recunoști, Piotr Karpovici ?

Vocea înăbușită și joasă mi-era cu desăvîrșire necunoscută. Mă uitați cu atenție la fața lui și abia atunci recunoscuți în bătrîn pe Ivan Semionovici Popov, un tînăr și talentat inginer, prieten de-al lui Evgheni. Această prietenie îl ajutase să intre în grupul clandestin. Eram încîntat de felul cum se transformase.

Ne înțelesesem cu Ivan Semionovici că, în cazul ocupării Krasnodarului de către nemți, el se va da drept inginer, venit nu demult din Kazan la niște rude din Krasnodar pe care nu le-a găsit, deoarece s-au evacuat între timp, așa că el a rămas în oraș, singur și fără cunoștințe.

Peste cîteva zile au venit pe la mine încă doi „bătrîni“ de aceștia.

N-aș putea spune cauza izbucnirii printre membrii grupului nostru clandestin a acestei ciudate „epidemii senile“. Poate să fi vorbit la „seminarul meu de ilegalitate“, fără să fi vrut, mai pe larg despre cum se grimează bătrîinii, sau poate că această transformare să le fi fost cea mai ușoară și mai simplă. Pe unul din acești bătrîni l-am demascat îndată, făcîndu-l să redevină tînăr. Celălalt se dovedi că avea un talent desăvîrșit de a se transforma în bătrîn. Deși deghizarea lui era mai puțin reușită decît a lui Ivan Semionovici, Evgheni, care trecuse din întîmplare, pe la noi, a vorbit cu el vreo cinci minute, ca și cum ar fi fost un străin. Iar cînd, îndemnat de mine, „bătrînul“ îi întinse afurisita de țintă cu floarea lată, pe fața lui Jenea se ivi o nedumerire atît de mare, încît am izbucnit cu toții în hohote de rîs.

CAPITOLUL IV

Situația pe front era mereu îngrijorătoare. Nemții înaintau întruna.

Unitatea de artilerie concentrată la combinat plecă pe front. Comandantul îi trimitea în dar lui Evgheni o armă cu lunetă. Să-l fi văzut în clipa aceea pe locotenentul Ermizîn ! El ridică

pușca deasupra capului și, cu vocea lui adâncă și puternică, ca de orgă, spuse:

— De acum încolo, lucrul o să meargă strună! Vezi numai Evgheni Petrovici, de-mi rezervă destule ore pentru exercițiile de tragere. Fii sigur că tot detașamentul cu însărcinare specială va ajunge să tragă tot atît de bine ca și noi la școala de tragere. Pe toți ți-i fac trăgători de elită.

Să ajungă „toți” trăgători de elită, se înțelege, nu era cu putință. Am ales pe cei mai buni trăgători și Ermizin a început să-i învețe. Mic, îndesat, cu o înfățișare flegmatică, locotenentul era un artist în meseria lui și știa să scoată trăgători după chipul și asemănarea lui. Cu cît se pasiona Ermizin mai mult pentru munca lui, cu atît fața lui era mai liniștită și mai gravă. Într-una din zile se uită țintă cu ochii lui cenușii la Jenea și zise:

— Evgheni Petrovici, dumneata faci o mare greșală.

— Ce fel de greșală? — îl întrebă zîbind Jenea.

— De ce să fii inginer constructor cînd natura însăși te-a menit să fii pușcaș-lunetist?

Îmi aduc aminte de Ermizin cu recunoștință adîncă. Mulțumită stăruințelor lui, detașamentului nostru nu i-au lipsit niciodată pușcași-lunetiști. Cum am mai spus, Nadia Korotova nu se mai despărțea de arma ei cu lunetă, atunci cînd mergea în vreo misiune.

În detașament apărură pistoale automate, și rusești și nemțești. Toată „echipa” noastră, pînă la unul, învăță să tragă cu ele. Ermizin ne învăță să le desfacem și să le montăm la loc, tot el ne arată cu cît erau mai bune armele rusești decît cele nemțești. Automatele noastre aveau încărcătoare cu un număr mai mare de cartușe, iar puștile aveau o tragere mai lungă.

Pe vremea aceea știam cu toții, pînă și infirmierele noastre și Elena Ivanovna, să tragem cu pistolul automat și cu mitraliera și chiar cu aruncătorul de mine și cu tunul. Nu știu pentru ce anume, dar femeile arătau o predilecție deosebită pentru mitralieră. Dacă ar fi fost după ele, nici n-ar fi părăsit poligonul.

Deocamdată însă, nu aveam destule arme de foc pentru tot detașamentul. În legătură cu aceasta, îmi amintesc de o idee strălucită care mi-a trecut prin cap într-o noapte și pe care i-am împărtășit-o lui Evgheni, trezindu-l din somn. Mă gîndisem să întrebuițăm pentru armele vechi sistem Berdan cu țeava lisă cu care era înarmat corpul de pază al combinatului, așa-numitele cartușe „jigan”. Cînd cartușele au fost gata, maestrul nostru Ermizin le-a încercat. Ele străbăteau la 200 metri o scîndurică verde de un țol și jumătate. Ermizin bătu scîndurica așa cum ar fi bătut pe umăr pe cineva de care ar fi fost mulțumit și zise:

— Bun! Asta înseamnă că „jiganele” merg perfect.

Îmi amintesc acum de vremea aceea și mă cuprinde uimirea cînd mă gîndesc la nemărginita putere sufletească pe care au găsit-o în ei oamenii sovietici, atunci cînd o primejdie de moarte atîrna asupra patriei noastre ! Jenea și prietenii lui cei mai apropiați munceau cîte douăzeci de ore pe zi. Aceștia aveau să alcătuiască viitorul nostru corp de comandanți.

Studiam literatura militară și, în chip foarte amănunțit, aceea a războaielor de partizani din trecut.

În afară de asta, am mai citit o mulțime de cărți de vînătoare și de sport și o mulțime de reviste, făcînd din ele nenumărate extrase.

Corpul nostru de comandanți se ocupa, încă de pe vremea cînd eram la Krasnodar, cu elaborarea tacticei ofensive împotriva inamicului, de care voi vorbi mai departe, ilustrînd-o cu exemple din operațiile noastre militare. Această tactică ofensivă, ca și tactica defensivă de care ne-am folosit, ne-a adus cele mai strălucite rezultate. Pierderile detașamentului nostru în morți și răniți au fost mult mai mici decît pierderile altor detașamente de partizani care operau în vecinătatea noastră.

În sfîrșit, aproape întregul corp de comandanți făcea pregătire cu grupul de recunoaștere îndepărtată. Cîte n-am învățat noi aici ! Busola ajunsese pentru noi un obiect tot atît de obișnuit ca și ceasul de buzunar. Ajunserăm să cunoaștem numele a peste două sute de stele și constelații, precum și orele la care răsăreau și apuneau noaptea pe cer. Învățasem să cunoaștem după coaja unui copac dacă vreun om șezuse sub el, rezemîndu-se. Frunzele de măcieș, dacă aveau dosul mat, ușor îndoit, parcă ar fi fost mișcate de vînt, erau pentru noi o carte de vizită lăsată de cineva care trecuse nu demult pe acolo.

Piotr Petrovici Musiacenko, care ținea „seminarul de pădure” și conducea grupul de recunoaștere îndepărtată, își dădea însă foarte bine seama că nu numai noi vom fi aceia care vom urmări inamicul, dar că și el ne va urmări pe noi. În spatele frontului, la nemți, vom avea cîteva sute de inamici de fiecare partizan. De aceea, învățam să ștergem cu deosebită grijă urmele noastre.

Musiacenko ne spuse într-o zi că vom trece noaptea la studiul unui „nou obiect”.

Ținut de treburi la institutul meu, întîrziase puțin. Am intrat ca de obicei la statul major al apărării antiaeriene, unde tovarășii ședeau ca întotdeauna împrejurul mesei ale cărei zgîrieturi și pete de cerneală îmi erau toate cunoscute pînă în cele mai mici amănunte. Îi cunoșteam pe fiecare așa cum cunoșteam pe fiii mei. Știam pînă și alunița pe care o aveau unii pe față, de care ochi era șpanchiu Litvinov și cît de serios era Vetlu-

ghin, cînd își încrunta sprîncenele înainte de a „da drumul“ bancului său obișnuit.

Și, iată că acest Vetlughin, Gheronti Nikolaevici, se uită pătrunzător la mine și, în loc să-mi spună bună ziua, scoase un orăcăit dezgustător.

— Cuac, cuac !

„N-are nici un haz !“ m-am gîndit eu, dar bineînțeles nu m-am supărat și m-am așezat la locul meu obișnuit. Musiacenko mi-a făcut semn cu capul, s-a uitat la Vetlughin și a orăcăit și el. Orăcăia ca o broască plină de sine care își închipuie că ar fi buricul pămîntului. Am înțeles că acesta era „obiectul nou“ de studiu și m-am silit să-mi ascund zîmbetul involuntar.

— Piotr Karpovici, încearcă, te rog, și dumneata.

Ce puteam să fac ? Cînd eram băiețandru, încercam și eu să asmut broaște. Mi-am plecat ochii în jos ca să nu dau de privirea fiului meu și am început și eu să orăcăiesc.

— Nu, Piotr Karpovici, nu-i bine ! — zise Musiacenko, făcînd un semn de deznădejde cu miinile. — Cînd are să audă o asemenea broască, neamțul are să tragă îndată în ea cu automatul. Trebuie să orăcăiești mai subțire și mai prelung „cu-a-c“. Țineți însă minte, tovarăși, că broasca orăcăiește așa numai seara, în ajunul zilelor călduroase și frumoase. Dimineața, orăcăitul e strident și mai sacadat „cua“, „cua“...

După aceasta, am învățat să imităm cîriitul ascuțit al gaiței, țîriitul greierului, grohăitul mistrețului — toate sunetele pădurii și ale stepei, care aveau să ne servească în viitor drept semnale de luptă.

Tot Piotr Petrovici ne-a vorbit despre potecile mistreților care ne vor ajuta să găsim în munți apă de băut și despre cum se poate vedea după urmele de copite dacă sînt sau nu oameni în apropiere : urma proaspătă spune că mistrețul a umblat chiar în ziua aceea pe cărare, fără să se uite în urmă...

*

* * *

Primăvara, Maria Ianukevici se întoarse de pe front. Slăbise de tot. Pe fața-i mică și vioaie, ochii, plini de ură și severitate, așa cum îi stau bine unui ostaș, păreau imenși. O întîmpinaram cu o bucurie îndoită. Ne părea bine că ni se întorsese un tovarăș și ne bucuram și pentru Viktor, bărbatul ei.

Seara, în cazarmă, Maria ne povesti, fără prea multe amănunte, de ce fusese trimisă la vatră.

În timpul unei lupte în Crimeia, noaptea, Maria pansa în linia întîia un marinar. Cînd faci o treabă ca asta, nu mai ai cînd te uita împrejur. Deodată, marinarul se smulse de lingă

ea, se ridică în picioare făcînd cu trupul lui pavăză Mariei și, strigînd ceva care nu se putea înțelege în zgomotul infernal al luptei, aruncă o grenadă. Numai atunci cînd căzu și explodă grenada, Maria își dădu seama că ea și marinarul rănit erau încercuiți de inamic.

Acoperindu-și retragerea cu grenade, cînd căzînd, cînd ridicîndu-se, ei se tirîră pînă la mal. Mai departe nu mai aveau unde se retrage. Marinarului i se sleiseră cu totul puterile. Maria îl tirî după niște pietroaie.

Culcați după pietroaie, ei auzeau cum umblau nemții pe locul unde încetase lupta.

— Ei, ce ne facem acum? — zise printre dinți marinarul. — Sau crezi cumva că poți lungi noaptea să țină o mie și una de ore?

— Acuși se face ziuă, — răspunse Maria, luptînd cu o slăbiciune pe care nu și-o putea explica.

— Și la ce dracu' stai aici cu mine? Grenade nu mai avem, ca să ne putem arunca în aer. Tirăște-mă...

Unde era să-l mai tîrască? Doar în mare, se gîndi Maria și pe loc simți cum îi reveneau calmul și stăpînirea de sine. Abia acum pricepu ea că se afla pe malul strîmtorii. De cealaltă parte a strîmtorii, la vreo șapte kilometri, se întindea malul Kubanului natal.

Se tirî multă vreme, julindu-și genunchii și palmele, pînă găsi două scînduri potrivite. Aduse cu greutate scîndurile cu ea în fața rănitului și le dădu drumul pe apă. Îi scoase cureaua și legă cele două scînduri. Apoi tirî rănitul pe ele.

— Știi să înoți? — o întrebă el. — Tare ești mică: un pui!...

— Ține-te cu o mîină de plută, iar cu cealaltă apucă-mă de guler, — îi răspunse Maria.

— Păi, asta-i plută? — o îngînă marinarul, scrișnind din dinți din cauza durerii, — zi-i mai bine crucișător.

Apa era ca gheața. Valurile o izbeau pe Maria în ochi, iar de frig i se încleștau dinții.

— Arată-mi încotro să înot. Unde vine răsăritul?

— Ține-o așa. Spre sud-vest, domnișoară.

— Lasă că ne socotim noi pe urmă pentru asta, numai să ne putem ține pe apă pînă la malul celălalt, — zise Maria.

Marinarul o scutură de guler.

— De plutit pînă acolo, izbutim noi să plutim. Am să-ți spun niște vorbe că are să-ți plară pofta să te îneci...

Cîtă vreme înotase și cum înotase, nu-și mai aducea aminte Maria. Uneori i se întuneca înaintea ochilor, îi amorțeau de frig picioarele și se simțea atît de slăbită, încît nici nu-i mai venea să lupte împotriva oboselii.

Maria se trezi pe o targă.

— Nu fă economie de votcă. Toarnă-i în gură, în gură! — tună alături o voce cunoscută. — Toarnă în ea, nu în mine. Mă întreb, de unde atîta putere într-un pui ca ăsta?... Nu mai ştiam ce să-i mai spun, ca s-o îmbărbătez... Dar ea înota întruna...

Maria zăcu în spital peste o lună, bolnavă de pneumonie. Fusesse şi rănită. Comisia medicală îi pusese pe livretul militar stampila „Scos din evidenţă“.

Maria ne asigura însă că se simţea cum nu se poate mai bine. A doua zi după ce se întoarse, îşi reluă lucrul obişnuit la combinat. Era telefonistă. Ziua era de serviciu la centrala telefonică a combinatului, iar noaptea îşi urma pregătirea la detaşamentul nostru cu misiune specială.

În timpul acesta, Evgheni, Musiacenko şi cu mine — Musiacenko fusese numit de comitetul oraşenesc de partid locţiitorul meu la comanda detaşamentului — hotărîrăm ca toţi viitorii partizani să-şi revizuiască cunoştinţele militare, fiecare în specialitatea lui. Tuturor infirmierelor noastre le-am propus să urmeze cursurile de gradul întâi şi al doilea ale Societăţii Ruse a Crucii Roşii.

Maria nici nu voi să audă de aşa ceva. În primul rînd era felcer militar, deci mai mare în grad decît o simplă infirmieră; în al doilea, nu mai voia să vadă în ochi nici tifon, nici vată. A treia pricină era o anumită stampilă de pe livretul ei...

Mă uitai la ea şi mă gîndii că marinarul pe care îl salvase o fi avînd acum desigur ce povesti. Cu siguranţă că nu dusesese lipsă de răspunsuri potrivite la cuvintele lui de „îmbărbătare“.

Evgheni, care o ascultă pînă la sfîrşit, îi zise, zîmbind cu blîndeţe:

— Bine, n-ai să te duci la cursurile Crucii Roşii. Dar spune-mi te rog şi mie cum să explicăm noi Nadiei Korotova că facem o excepţie pentru tine. Mi-e teamă ca nu cumva Nadia şi celelalte infirmiere să nu se simtă jignite...

Maria se înfurie. Ţinea foarte mult la Nadia. Ea îi răspunse lui Evgheni cu ochii scăpărînd de mînie:

— Ştii întotdeauna să întorci lucrurile aşa ca să iasă cum vrei tu. Bine! Am să mă duc la cursuri!

Da, Evgheni ştia să obţină ceea ce voia. Şi tocmai din cauza asta micul nostru grup de cincizeci şi opt de oameni se dovedi să fie la spatele frontului inamic o unitate de luptă de care, vrînd-nevrînd, inamicul era silit să ţină seama.

...Nemţii înaintau spre Rostov. Ne întruneam la comandamentul apărării antiaeriene mai în fiecare noapte şi cercetăm cît de departe ajunsesem cu pregătirile noastre. Făcuserăm noi oare tot ce trebuia?

Erau și unele lipsuri. Am descoperit, de pildă, că nu toți viitorii noștri partizani urmăseră cursul de prim-ajutor; și doar nu eram să fim însoțiți numaidecât de infirmiere în toate operațiile noastre... Am descoperit apoi că nu fuseseră confecționate brancarde și am început să le facem, în grabă, din doc gros din care aveam o rezervă îndestulătoare.

Am lăsat totuși să treacă o greșală care a și rămas ireparabilă. Uitasem să prevedem un dentist. În munți, pe vreme urită și umedă, unii din noi porneau la luptă și în recunoaștere cu dureri de dinți îngrozitoare.

Elena Ivanovna reuși, cu ajutorul Mariei Ianukevici și al Nadiei Korotova, să facă rost de un bogat asortiment de instrumente și să strângă o rezervă însemnată de medicamente și pansamente. Ea parcă presimțea că va avea de deservit nu numai detașamentul ei, dar și toate detașamentele de partizani vecine și, pe lângă asta, și stanițele...

Munca cea mai mare și cele mai multe griji căzură, în ultimele săptămîni dinaintea plecării noastre, pe umerii lui Musiacenko și pe ai mei. Musiacenko era locțiitorul meu, însărcinat cu aprovizionarea. Era o mare răspundere să aprovizionezi cu alimente, îmbrăcăminte, arme, instrumente și muniții, cincizeci și opt de oameni, pentru un timp neprevăzut, dar care avea să fie, fără îndoială, destul de lung.

Trebuie să spun deschis că n-am fi dus la capăt această însărcinare, dacă n-am fi avut ajutorul călduros și din toată inima al conducerii comitetului orașenesc de partid. Mark Apkarovici se îngrijea de toate nevoile noastre, iar Kuzmina, secretara secției de cadre a comitetului orașenesc, ne făcu rost de douăsprezece șei căzăcești și de o mare cantitate de piele pentru cizme. Dar cea care ne-a arătat o grijă cu adevărat părintească a fost Golovinskaia, prima secretară a comitetului de partid al raionului Stalin.

Golovinskaia, o femeie mărunțică și departe de a avea o constituție robustă, s-a purtat asemenea unui luptător curajos în timpul atacului și n-a părăsit o clipă postul ei în ultimele zile înainte de intrarea nemților în Krasnodar.

Cearcăne adînci umbreau fața ei fină și chinuită de griji. Cîteodată, simțind că i se stinge vocea de oboseală, bea repede un pahar cu apă și apoi asculta tot atît de încordată nesfîrșitele rugăminți ale lui Musiacenko și ale mele. N-am văzut niciodată la ea gestul caracteristic pe care îl fac de obicei femeile obosite, atingîndu-și templele cu degetele și n-am auzit-o niciodată oftînd sau cît de cît ridicînd glasul...

Avea copii, dintre care cel mai mic abia începuse să umble, dar ea găsi de-abia în ultima seară, cu zece sau douăsprezece ore înaintea sosirii inamicului, o clipă liberă ca să-i evacueze

din Krasnodar. Ea însăși plecă pe jos, alăturându-se, împreună cu Popov, ultimelor unități ale Armatei Roșii care se retrăgeau luptând.

Vorbeam întruna de Golovinskaia în detașamentul nostru. Ei îi datoram în mare măsură succesele noastre militare, deoarece datorită energiei de care dăduse dovadă dobândiserăm multe din rezervele noastre și nu mai aveam nevoie acum să ne cheltuim puterile și timpul ca să ne îngrijim de pâinea cea de toate zilele.

Ar fi fost cu neputință chiar numai să înșiri rezervele noastre de hrană. Aveam tot felul de grăsimi și de conserve, crupe, făină și chiar butoiașe de iere tescuite. Icrele fuseseră puse deoparte pentru răniții din Krasnodar, dar, la evacuarea orașului, Popov dispusese să ne fie date nouă. Mai duceam cu noi sucuri de fructe, extrase concentrate în tablete și vitamine. Elena Ivanovna se temea ca nu cumva să izbucnească scorbutul în detașament din cauza grelelor condiții de viață care ne așteptau. Mai târziu, Elena Ivanovna avu într-adevăr mult de furcă cu scorbutul dar nu la noi, ci la detașamentele vecine, ai căror partizani avură de suferit din cauza acestei boli.

Nu era însă destul că prevăzusem nevoile detașamentului, trebuia să ne îngrijim de pe acum și de nevoile locuitorilor stațiilor din apropierea taberei noastre. Odată cu venirea dușmanului, banii aveau să-și piardă valoarea. Cu ce-am fi putut noi să plătim, să zicem, furajul cazacilor din apropiere? Cu ce fel de bani? Am luat așadar cu noi pentru schimb, săpun, gaz, păcură, cuie...

Dar iată că am uitat ceea ce-i mai de seamă în viața de campanie: tutunul... Pricina era că nu fumam nici Evgheni, nici Musiacenko și nici eu. Și ce greu ne-a fost să ne procurăm mai târziu blestematul acesta de tutun care ne ieșise din minte!

Strângerea de provizii și păstrarea lor vreme îndelungată sînt două lucruri deosebite. Cum pot fi ferite de umezeală, de pildă trotilul, zahărul, sarea?... Nimeni nu clădise pentru noi magazine în munți, așa că trebuia să avem grijă ca toate să fie bine ambalate. Însă nu umezeala era lucrul cel mai grav. Chestiunea cea mai grea era cum să ascundem de nemți comorile noastre.

Popov mi-a comunicat locul de destinație precis al detașamentului nostru — „cota 521“. Cinci dintre noi au plecat așadar cu automobilul acolo, în căutare de ascunzători pentru bazele noastre de aprovizionare. Să pierzi, în spatele frontului inamic, rezervele de muniții și echipament, precum și acelea de hrană, ar fi însemnat să supui întregul detașament unei morți chinuitoare. De aceea, locurile pentru baze erau alese numai de oameni pentru care îmi puneam și capul și pe care nici o caznă

nu i-ar fi făcut să dezvăluie dușmanului unde anume se găseau ascunse comorile noastre.

Evgheni, Vetlughin, Musiacenko, Ghenea și cu mine am încărcat noapți de-a rîndul camionul nostru. Ghenea ne ducea apoi pe toți în ținutul de la poalele munților. Am săpat acolo gropi, în care am clădit cu meșteșug toate aceste comori, le-am acoperit cu pămînt, pe care l-am bătătorit și am pus pe deasupra brazde, ba în unele locuri am și sădit tufe de măcieș.

Gheronti Nikolaevici Vetlughin era foarte ager și avea un spirit analitic foarte dezvoltat. El știa să determine dinainte semnele exterioare care ar putea da nemților ideea să caute bazele tocmai acolo unde se găseau. Imi amintesc cum într-un rînd, săpasem pe jumătate o groapă, cînd deodată Vetlughin ne opri:

— Nu merge. Locu-i minunat pentru parcat automobile și-i un peisaj foarte frumos. Și nu numai atîta. Alături mai este și o ripă cu margini care dovedesc că terenul e uscat și nisipos. Orice frunză neamț, chiar dacă n-ar fi unul prea deștept, are să caute aici magazinul nostru universal.

De mult curgea sudoarea șiroaie de pe noi, dar fără să ne supărăm pe Vetlughin, am început să astupăm groapa la loc.

Nu degeaba poreclise Vetlughin bazele noastre „magazine universale”. Aproximaserăm toate bazele astfel, încît, chiar dacă nemții ar fi pus mîna pe trei sferturi din baze, lăsîndu-ne numai un sfert, tot am fi putut rezista destul de multă vreme. Fiecare bază cuprindea un asortiment complet, alcătuit din toate cele trebuincioase partizanilor.

Cu toate acestea, nemții au descoperit una din ascunzătorile noastre. Nici pînă azi nu știu cum i-au dat de urmă. Plantatorii noștri de mine aruncau întruna în aer drumurile. Garnizoanele nemțești au rămas cîtăva vreme lipsite de provizii, așa că nemții, după ce au mîncat tot ce găsiseră în stănițele din regiunea munților Caucazului, cum mîncă omizile frunzișul, au început să caute „comorile partizanilor”.

*
* *
*

Dar iată că s-a întîmplat ceva, în care nimeni din noi nu voise să creadă pînă în ultima clipă. În ziua de douăzeci și șapte iulie, se transmise la radio comunicatul care anunța că trupele noastre au părăsit Novocerkassk și Rostovul-pe-Don. Nemții năvăleau în vastele întinderi ale Kubanului.

Detășamentul nostru de partizani era pînă în cele mai mici amănunte gata de luptă. Pînă în primele zile ale lui august însă, niciunul din oamenii detașamentului nostru, cu excepția

comandamentului, nu știa că peste câteva zile va deveni partizan. Ei nu știau nimic nici atunci când primiră la locurile unde lucrau ordine de chemare, prin care erau repartizați la diferite unități ale Armatei Roșii din Novorossiisk. Aceste ordine de chemare fuseseră dictate de mine unui furier al comisariatului militar al orașului.

Familiile partizanilor noștri căpătară toate adevărurile de care era nevoie pentru a putea primi ajutoare ca familii de soldați ai Armatei Roșii, cu toate că asta era mai mult o precauție pentru a putea păstra secretul detașamentului nostru.

Dar, afară de aceste adevăruri, îmi procurasem o mulțime de documente, pe care nu le înmînasem și nici chiar nu le arătasem cuiva, pînă la ieșirea noastră din oraș. Acestea erau actele noastre de identitate de care aveam nevoie pentru timpul cînd ne vom găsi în spatele frontului. Eu figuram ca șef al unui detașament de cercetări geologice care lucra la schițele planurilor pentru construirea unei fabrici de cherestea în munți. Evgheni era inginerul șef, Musiacenko — directorul comercial al șantierului fabricii și așa mai departe, fiecare după gradul și funcția lui.

Ultimele zile trecură ca în vis, cu toate că nici Evgheni și nici eu nu dormiserăm de mai bine de trei zile și trei nopți. Asupra noastră se abătura pe neașteptate tot felul de nenorociri personale. De cînd plecase în Crimeia, nu mai promisem nici o veste de la Valentin. Mai era oare în viață zvăpăiatul acela? Azi-mîine, plecăm spre munți și acolo nu ne mai putem aștepta să primim scrisori... Mura, nevasta lui Evgheni, s-a îmbolnăvit. Starea ei era atît de gravă, încît nici nu putea fi vorba de plecarea ei cu detașamentul. Noaptea, pe furiș, cu amărăciune în suflet, am scos-o din casa părintească, împreună cu Innocika, adormită și le-am dus, într-un automobil închis, în celălalt capăt al orașului. Aici, la o rudă îndepărtată, Mura și fetița trebuiau să rămînă pînă la reîntoarcerea noastră, pînă la victorie. Evgheni, schimbat la față, strînse la piept pentru ultima oară copilul lui adormit și ieși în fugă din casă...

În sfîrșit s-a întîmplat ceva la care nu mă putusem aștepta: o răzbișe și pe Elena Ivanovna, care pînă atunci se ținuse bine. În ajun, alerga încă plină de energie prin oraș, căutînd să-și procure cele de trebuință pentru răniții ei și era cea mai activă la evacuarea spitalului la care lucra. Spitalul plecă. Parcă i s-ar fi dus o parte din suflet. Niciodată pînă atunci nu-i văzusem atîta durere în ochi.

— Ce ai? — am încercat eu, s-o descos.

Ea zîmbea cu bărbăție și dădea din cap.

— Nimic...

Multă vreme după aceea, cînd ajunsesem în munți, Elena Ivanovna își deschise inima față de Evgheni și de mine. Intrase în vorbă în ziua evacuării cu un rănit. Acesta o întrebă : „Doctore, numele dumitale de familie nu-i Ignatov ? În Crimeea am avut și eu un comandant cu numele acesta, unul Valentin Ignatov. Am fost rănit de o schijă a minei care l-a omorît pe el...”

Elena Ivanovna avusese curajul și puterea sufletească să ducă singură pe umerii ei întreaga povară a acestei dureri. Se gîndise că vestea morții lui Valentin ne-ar fi putut împiedica, pe Evgheni și pe mine, să scoatem în deplină ordine detașamentul de partizani din oraș...

... În noaptea de șapte spre opt august, cu douăzeci și patru de ore înainte de plecarea noastră, am fost chemat de primul secretar al comitetului orășenesc de partid, tovarășul Sanin. Era un om înalt și spătos. Calmul pe care îl răspîndea întotdeauna în jurul lui îl simțeau și mai mult în această noapte. Alături de Sanin stătea un tovarăș cu o înfățișare ștearsă și care nu-și lua ochii de la mine.

— Cum, nu vă cunoașteți ? — întrebă mirat Sanin. Și, zîmbind cu blîndețea lui obișnuită, spuse în glumă, evitînd astfel neplăcuta etapă a primelor încercări reciproce de a ne cunoaște unul pe altul. — Dați-i drumul, tovarăși. Înțelegeți-vă chiar acum asupra chestiunii detașamentului vostru de partizani. Unul din voi este comandantul, celălalt comisarul. Limba pe care o vorbesc bolșevicii este una și scopul lor e și el unic : să învingă dușmanul. Cred că vă veți înțelege.

Besedov, așa îl chema pe viitorul comisar, îmi plăcuse de cum îl văzusem. În familia lui, toți erau din tată în fiu din Kuban. Era uscățiv și, după cum părea, în stare să îndure multe. Să tot fi avut treizeci de ani. Fața îi era energică și mobilă. Privirea care arăta îndîrjire era stăruitoare. Mai avea încă o însușire, hotărîtoare pentru un activist de partid : cunoștea minunat aproape pe toți partizanii detașamentului nostru. Il cunoșteau și oamenii, deoarece era al treilea secretar al comitetului de partid al raionului Stalin, pentru munca de cadru. Afară de asta, Besednov lucrase mai demult la „Glavmargarin” ca tehnician.

Totul vorbea în favoarea lui. Dar... Evgheni și cu mine ne obișnuisem de multă vreme să-l privim pe Vetlughin drept co-

misar al detașamentului. Detașamentul se obișnuise deasemenea cu Vetlughin și se înțelegea foarte bine în munca comună cu el. În sfârșit, noi trecuserăm printr-o serioasă pregătire militară pe care noul nostru comisar se putea foarte bine să n-o aibă...

Dîndu-și probabil seama de îndoielile mele, Besednov zise:

— Pînă la război am servit în Armata Roșie. Am fost comisar de unitate. Am fost concentrat în calitate de ofițer de rezervă pentru completarea instrucției.

Dar n-am apucat atunci să stăm mai mult de vorbă. În cabinetul lui Sanin intrară niște tovarăși convocați pentru aceeași oră ca și mine. Erau toți comandanți și comisari ai detașamentelor de partizani, care urmau să intre în acțiune în zilele următoare. Printre dinșii era și Sidelev, comandantul detașamentului „Kirov“, și Baidikov, comandantul detașamentului „Garda Roșie“. Baștovoï, comandantul detașamentului „Kaganovici“, nu venise.

Aceasta nu era o consfătuire, nici o ședință pentru elaborarea planurilor care urmau să fie duse la îndeplinire în comun. Nu! Secretarul comitetului orășenesc de partid ne convocase pentru ca să ne putem spune unul altuia în prezența lui: Mergem la luptă împotriva dușmanului și aici, în fața partidului, făgăduim să nu ne părăsim unul pe altul la nevoie.

Se și auzea zgomotul îndepărtat al canonadei care suna parcă ar fi bătut cineva în curte covoarele mari ale comitetului orășenesc.

Sanin dădu din cap zîbind și arătînd spre fereastră:

— Să ne grăbim! Dar, oricum, am întîrziat: tot ce e de preț, toate întreprinderile care n-au fost evacuate, le vom arunca mâine în aer.

Mă uimi liniștea lui adîncă. Imi spusei: „Iată un om care nu se îndoiește nici o clipă de victoria noastră“. Și, ca și cum mi-ar fi ghicit gîndul, Sanin ne învălui pe toți în privirea lui stăruitoare:

— Tovarăși, pe ziua de azi, asta-i tot. Cînd ne-om întîlni aici data viitoare, vom discuta cum să ne reconstruim orașul.

Ne îmbrățișă pe fiecare. Mie îmi ținu puțin mai mult mîna într-a lui și-mi spuse:

— Ție îți mai dau un sfat deosebit: caută de-ți cruță oamenii! Dacă va trebui să sacrifici pe cineva, să nu faci asta decît dacă sacrificiul a ajuns inevitabil. Oamenii pe care îi ai sînt oameni de valoare, ingineri, creatori... asta-i rezerva noastră de aur...

★

★

★

... Veni și ultima zi, opt august. Pe cerul limpede strălucea soarele și în grădinița Elenei Ivanovna, florile erau toate înflo-

rite. Parcă le-aş fi văzut întâia oară. Nici nu le observasem pînă atunci.

Am intrat o clipă în casă la mine ca să văd dacă nu mai rămăseseră hîrtii, însemnări sau ceva care ar fi putut duce inamicul pe urmele partizanilor noştri, ceea ce ar fi avut urmări grele pentru familiile lor rămase în Krasnodar. Înainte de a părăsi casa, Elena Ivanovna spălase podelele şi pusese ca de obicei flori proaspete în vasul de pe masă. Am înţeles pentru ce făcuse ea toate acestea. Pentru ca Ghenea şi cu mine, plecînd, să ducem cu noi amintirea casei noastre, a vieţii noastre paşnice, plăcute şi îmbelşugate, aşa cum fusese întotdeauna. Numai fotografiile băieţilor nu mai erau la locurile lor pe pereţi...

Ghenea şi Elena Ivanovna şi, bineînţeles, cu ei şi Dax, pleaseră cu cîteva zile mai înainte. Evgheni şi cu mine obţinurăm cu greutate de la comisariatul militar al oraşului repartizarea unei maşini pentru detaşamentul nostru. Combinatul rezervase pentru transportul materialului şi proviziilor noastre şase căruţe. După multe intervenţii, reuşirăm să ne procurăm încă cinci. Trotitul, grenadele, muniţiile şi echipamentul de iarnă, aşternuturile, medicamentele şi multe altele care lipseau din bazele noastre secrete, se găseau acum în staniţa Krepostnaia. Musiacenko, care însoţise pe Ghenea în prima lui cursă, ocupase şcoala staniţei pentru depozitarea rezervelor noastre.

Am mai aruncat o privire prin casa noastră. În sufragerie, pe faţa de masă, zăcea o albină moartă, care rămăsese în casă cînd Elena Ivanovna închisese ferestrele înainte de plecare. Am schimbat apa din vasul cu flori, am dat jos cu mîna albina de pe masă şi, fără să-mi întorc capul, am ieşit din casă.

La comandamentul apărării antiaeriene a combinatului, se iscase o discuţie între comandanţii detaşamentului nostru. Fiecare ar fi vrut să rămînă la combinat pînă în clipa intrării nemţilor în oraş şi să arunce în aer, cu riscul propriei sale vieţi, diferitele ansambluri ale agregatelor combinatului „Glajmargarin“ şi uzina electrică. Discuţia dură multă vreme.

Se hotărî, în sfîrşit, să rămînă la combinat pînă în ultimul moment numai inginerii şefi şi printre ei, desigur şi Evgheni. Detaşamentul urma să fie scos din oraş cu cîteva ore mai înainte de către mine şi Musiacenko.

Tocmai atunci trecu pe aleea principală a combinatului automobilul comitetului oraşenesc. Din automobil sări, aproape din mers, Popov. Venise să se convingă personal dacă totul era gata pentru aruncarea în aer. Evgheni îl asigură că totul fusese prevăzut şi adăugă:

— Dar şi noi rămînem aici cu toţii, pînă la urmă.

— Cum aşa?... — întrebă Mark Apkarovici, întorcîndu-se cu tot trupul spre mine. — Dacă tovarăşii din combinat nu reuşesc

să se salveze, atunci rămîi dumneata, Piotr Karpovici, unicul comandant în tot detașamentul ? Felicitările mele, prieteni ! Văd că v-ați și lepădat de bunul simț ca de o povară de prisos.

Alcătuî el însuși echipa de dinamitare. După cîte îmi aduc aminte, din această echipă, sub conducerea lui Vetlughin, făceau parte : Safronov, Slașcirov, Litvinov, Elnikov, Verebei și Bibikov.

La institutul meu erau de asemenea pregătite, în vederea aruncării în aer, mari cantități de explozibile. Evgheni și Ghenea, care veniseră cu mașina detașamentului în cursă obișnuită, se repeziră la institut să salveze acest explozibil. Am încercat să telefonez locuitorilor mei de la institut să-i ajute pe băieți, dar telefonul nu mai funcționa. Mai tirziu am aflat că băieții mei au salvat explozibilele, riscîndu-și viața.

În vremea asta, eu alergam din nou prin oraș ca să-mi „echipez” iar partizanii. De data asta era vorba de echipa de dinamitare. Dezbătusem totul cu Vetlughin. Nu trebuia exclusă posibilitatea ca Vetlughin și tovarășii săi să fie siliți, după aruncarea în aer a agregatelor fabricilor combinatului „Glavmargarin” să ajungă la noi trecînd înot Kubanul. Fuseserăm preveniți că pionerii noștri vor arunca în aer podul în clipa în care nemții se vor apropia de el.

Am ascuns o barcă lîngă malul rîului. Găsisem și colaci de salvare pentru toți artificierii. Le-am mai dat și cîte un pistol.

Ghenea făcea neîncetat cu mașina lui cursa de la combinat la halta Enem. Aici, la Enem, el descărca într-o porumbiște cartușele, grenadele și trotilul salvat de el și Evgheni. Cei doi frați Martînenko, partizani în detașament, păzeau neclintit, în porumbiște, munițiile și proviziile pe care le mai căpătaserăm în ultima zi.

Bubuitul tunurilor se apropia și se întărea din ce în ce mai mult. Se lăsa obișnuitul amurg auriu al Kubanului nostru. Era ultima mea seară în Krasnodar. Spun acum fără rușine că mi-era inima grea...

Noaptea, Evgheni a intrat în cazarma detașamentului de apărare antiaeriană, a ordonat membrilor detașamentului cu misiune specială să se încoloneze și a părăsit cu ei combinatul. Îmi amintesc de fețele tovarășilor. Toate erau grave și încordate. În afară de comandanți, nimeni nu cunoștea unde și pentru ce pleacă. Toți credeau că merg să lupte împotriva unei unități inamice debarcate și că aveau să primească botezul focului.

Noaptea era liniștită și luminoasă. De-a lungul aleii, frunzișul luminat de razele lunii părea de argint. Oamenii mergeau fără să schimbe o vorbă, călcînd în cadență pe asfalt. În zare, ca și cum soarele nu s-ar fi culcat în acea zi, cerul era de un roș aprins ca în amurg.

— La stîn-ga ! — comandă Evgheni și ne opri apoi în fața clădirii în care se găsea comitetul de partid al întreprinderii. Mirarea detașamentului nu fu exprimată decât de scurtul oftat al unuia din oameni care întreba parcă : „Unde ne duc ?“

La comitetul de partid ardea o lampă de petrol cu sită incandescentă. Uzina electrică a combinatului era pe punctul să fie aruncată în aer. Sub lumina lămpii, părul des și buclat al lui Popov cădea în inele și sclipea cu reflexe albăstrui. El îmi făcu semn cu capul să mă așez mai aproape. Se așază și detașamentul. Popov se ridică cu mișcarea lui obișnuită care stabilea îndată legătura cu auditoriul, se aplecă înainte și, foarte simplu, ca și cum ar fi vorbit unui singur om, care i-ar fi fost foarte aproape, zise :

— Tovarăși, din acest moment nu mai sînteți „detașamentul cu misiune specială“. Sînteți cu toții partizani. Sînteți partizanii unui detașament puternic atît prin utilajul lui tehnic, cît și prin pregătirea lui specială.

Se făcu liniște. Nici o mișcare. Nu se auzea decât respirația grăbită a oamenilor. Îmi dădui seama că reușisem să păstrăm secretul. Nu mai putea fi nici o îndoială. Nimeni pînă în această clipă, nici nu bănuise măcar de existența detașamentului de partizani.

Mark Apkarovici își plimbă încet privirea arzătoare de la o față la alta și ne spuse că de acum încolo sarcina fiecăruia dintre noi va fi să răzbumăm poporul și că trebuie să punem în slujba răzbumării nu numai toate puterile noastre spirituale și fizice, dar și toate cunoștințele noastre, tot ce învățasem în universitate și în înaltele școli tehnice...

El ne mai arată că va trebui să folosim în lupta de partizani experiența glorioșilor partizani bieloruși care au știut să creeze o mișcare populară de rezistență în mase, în spatele frontului ocupanților...

După ce tăcu cîteva clipe, urmă :

— Partizanul este însă un om pe urmele căruia calcă tot timpul moartea. El e un om pentru care inamicul a pregătit spînzurători în fiecare staniță. Foamea, frigul, bolile, toate astea îl pîndesc întruna... Nimeni nu vă silește să fiți partizani. În noaptea asta părăsesc Krasnodarul ultimile unități ale Armatei Roșii. Acela dintre voi care vrea, poate pleca cu aceste unități ca soldat. Eu îi voi strînge mîna și-i voi spune : „Să te întorci victorios, tovarășe drag“. Este printre voi vreunul care simte că nu are destulă rezistență fizică ca să devină partizan ? Nu trebuie ca o rușine nelalocul ei să vă împiedice să spuneți asta. E mai bine să renunțați acum, decât să deveniți mai tîrziu o povară pentru tovarășii voștri. Vă dau zece minute de gîndire.

Scoase ceasul de la mînă și-l puse în fața lui.

Cele zece minute părură o veșnicie. Sirena apărării anti-aeriene începu să urle sinistru. Avioane inamice trecură cu un zgomot tânguitor și nu departe explodară bombe...

Mark Apkarovici luă ceasul în mână.

— Cele zece minute au trecut. Știu că multe din familiile voastre rămân pe loc. Pentru ca ele să nu aibă de pățimit, nimeni, nici mamele voastre, nici soțiile voastre nu trebuie să știe că sînteți partizani. De acum încolo, sînteți pentru toată lumea ostași ai Armatei Roșii. Și acum vă voi prezenta pe comandantul detașamentului vostru. Trebuie să uitați că i-ați știut cîndva pronumele, numele patronimic sau numele de familie. Il cheamă „Tătucu”. Din primele zile ale războiului acest nume a fost spaima nemților pretutindeni și în Bielorusia, și în regiunea Smolenskului, și în Ucraina. Acest nume a fost dat acolo de către popor, atunci cînd poporul a creat puternicele detașamente de partizani. Acest nume s-a acoperit acolo de glorie. Luați-l, tovarăși ai detașamentului „Tătucu” ca stindard de luptă al poporului răzbunător.

Mai este oare nevoie să mai arăt emoția care mă cuprinsese? Aveam acum de justificat un nume ajuns legendar, onoarea care mi-o făcea și încrederea pe care mi-o arăta partidul și răspunderea pe care o aveam.

Mark Apkarovici îmi făcu un semn.

— Tovarășe „Tătucu”, vorbește detașamentului dumitale!

Incordîndu-mi voința, mi-am stăpînit emoția și am început să vorbesc despre greutățile pe care mi le înșirase tovarășul Popov și despre munca de toate zilele grea și istovitoare a partizanului. Le-am spus că pe lîngă romantismul luptelor și diversurilor, trebuie să se gîndească la bătăturile sîngerînde ale mîinilor, să se gîndească că partizanii vor trebui să care pietre în spate, să taie copaci, să sape și să sfredească cremenea tare ca fierul, să bea apă din mlaștini puturoase și din băltoace tulburi. Cine nu se simte în puteri, să aibă curajul să se ridice și să plece.

Întunecam într-adins culorile. Nu degeaba trecuseră prin ciur și prin sită toți acești oameni. Nimeni din ei nu s-a speriat. Trebuie să spun, făcînd o incursiune în viitor, că niciunul din ei n-a refuzat vreodată să îndeplinească vreo muncă și n-am auzit pe vreunul să se fi plîns de ceva.

— Comisar al detașamentului va fi tovarășul Golubev, — zise Popov, arătînd pe Besednov și înțelesei că, de acum încolo, Besednov va purta noul său nume conspirativ.

Azi, cînd scriu aceste rînduri, multe lucruri care ne răscoleau atunci pînă în adîncul sufletului, au devenit lucruri obișnuite. Nici azi nu pot însă să repet fără emoție cuvintele *jurămîntului partizanilor* pe care le-am rostit pentru prima oară în acea noapte.

„Eu, cetățean al Marii Uniuni Sovietice, fiu credincios al eroicului popor sovietic jur...”

Glasul fiului meu Evgheni răsună pînă azi în inima mea :

„Jur că mai curînd voi muri în lupta aprigă cu dușmanul, decît să ajungem eu, familia mea și întregul popor sovietic, sclavi ai dușmanului mîrșav...”

Fiecare partizan își punea tot sufletul în cuvintele pe care le rostea. De aceea jurămîntul suna altfel în gura fiecăruia. În vocea lui Vetlughin se deslușea o voință de fier și un dispreț adînc pentru trădătorii de patrie :

„...Dacă din pricina slăbiciunii mele, a fricii sau a relei credințe voi ajunge să calc acest jurămînt și să trădez interesele poporului, atunci să mor de o moarte nedemnă, ucis de mîinile tovarășilor mei.”

Fiecare întări jurămîntul iscăbind. Comisarul Golubev, palid și încruntat, ținea în mînă o foaie de hîrtie groasă pe care ne-am pus cu toții iscălitura.

Am ordonat partizanilor să treacă fiecare pe acasă pentru ca să-și ia rămas bun de la ai lor, să-și ia cîte două schimburi și să se prezinte peste trei ore la punctul fixat, de unde urma să plece detașamentul.

În sala de întruniri a comitetului de partid care era acuma goală, ne simțeam stingheriți, iar vocile noastre răsunau prea tare. Fără să fi fost nevoie să ne înțelegem, am coborît vocea. Rămăseserăm patru : Popov, Evgheni, Golubev și cu mine. Popov ne spuse :

— Să ne amintim, tovarăși, de recenta încercare de diversivune de la combinat... Cine ar fi putut presupune că tehnicianul Sviridov ar fi spion neamț ?

Apoi luă din mîna lui Golubev foaia de hîrtie cu iscăliturile și, cu un glas în care durerea se amesteca cu dezgustul, urmă :

— Dar dacă o fi și printre aceștia un spion neamț ?

Îmi amintesc că Evgheni, întotdeauna atît de reținut, tresări :

— Poate că trădătorii au mirosit că se formează detașamentul și au introdus în el un spion, — continuă Popov și începu să citească numele oamenilor :

— Vetlughin...

— Nu ! — exclamă Jenea.

— Și eu știu că nu, — rîse Mark Apkarovici. — Bibikov...

— Nu...

— Litvinov...

— Nu.

— „Nu“, „nu“ și „nu“... — repetă Jenea pînă la sfîrșit.

Popov oftă, făcu foaia sul și o înapoie comisarului, spunînd :

— E bine că-i nu... Dar dacă ar fi da? Vezi, Jenea, de nu uita ce ne învață partidul cu privire la vigilență, Conspirația este și în munți lucrul cel mai de seamă de care trebuie să aveți grijă. Nimeni nu trebuie să știe cine anume pune minele, cine va arunca în aer trenurile nemțești. Gloria, dacă veți merita-o, tot a voastră va fi.

Nu ne luarăm rămas bun de la Mark Apkarovici. Ne înțelesesem cu el să ne ajungă din urmă în stanița Krepostnaia, primul nostru popas.

— În orice caz, dacă va trebui să mă retrag pe un alt drum, iată ordinul meu : — Cui i se dă mult, i se și cere mult. Trebuie să luptați astfel ca toți oamenii cinstiți din lumea întreagă să fie mîndri de voi. La revedere, pe curînd, tovarăși !

Revederea aceasta n-a mai avut loc. Pe Mark Apkarovici nu l-am mai văzut de atunci niciodată...

CAPITOLUL V

Din ziua aceea — nouă august — viața noastră se schimbă deodată și pentru totdeauna. Aș putea eu oare uita vreodată plecarea noastră din Krasnodar ?...

Incepea să se mijească de ziună. Întregul detașament era adunat la combinat. Într-un colț al cazărmii, pe care o păraseam cu sentimentul că ne păraseam casa, erau îngrămădite rezervele pe care le mai căpătaserăm. Din fericire, în urma insistențelor tovarăsei Golovinskaia, geniul nostru bun, obținusem în ajun pentru detașamentul nostru, de la directorul fabricii de esențe naturale, o pereche de cai și un tractor cu remorcă. Ne grăbeam acum să încărcăm în remorcă rezervele de materiale și de hrană.

Ca și cum ar fi fost un semnal că trebuia să ne grăbim începem să răsune, venind din partea de sud-vest a orașului, un bubuit asurzitor. Incepeau să sară în aer întreprinderile. Un partizan zise cu durere :

— Fabrica asta eu am construit-o...

Nu-i răspunse nimeni. Se auzea numai hurea motorului de la tractor. Tractorul ieși pe poarta combinatului și... se opri.

Oricît se străduiră cu el mecanicii noștri, inginerul Lomakin și Pavlik Hudoerko, oricît se ciorovăiră între ei, tractorul nu se urni din loc.

În fața noastră treceau întruna camioane într-o ordine desăvîrșită. Erau mașini militare. Era și ăsta un semn că trebuia

să ne grăbim. După ce aveau să treacă ultimele unități, podul peste Kuban urma să fie aruncat în aer.

Mintea îmi lucra cu înfrigurare. În alte împrejurări, nu mi-aș fi amintit că omul care trecea tocmai în clipa aceea strada, ca să intre în casa ce se afla peste drum, puțin mai încolo de poarta combinatului, era tractoristul care ne predase în ajun remorca. Am trimis doi partizani după el.

— Dacă nu vrea, aduceți-l cu de-a sila. N-avem timp să-l convingem sau să ne rugăm de el...

Vîntul, care bătea dinspre apus, aducea miros de pîrjol. Geamurile caselor se spărgeau zăngănind din pricina exploziilor. Norii de praf care se ridicau, făceau să-l simțim scîrțîind între dinți. Trecu și o mașină cu răniiți.

În sfîrșit, apăru tractoristul, însoțit de Lusta și de Konovcenko. I-am ordonat să se așeze la volan. El s-a uitat la mine și mi-a spus cu dojană în glas :

— Ești un om în vîrstă. Trebuie să mă înțelegi. Nevastă-mea e bolnavă. Cum aș putea să plec cu voi ?

— Dar cine are nevoie de tine ? — m-am răstit eu la el. — Arată băieților cum să umble cu tractorul tău și... du-te unde vrei.

Fața tractoristului înflori toată într-un zîmbet. Se așeză la volan și zise :

— Dar parcă am refuzat ?... Pot să vă duc chiar pînă la pod.

Incurcătura aceasta cu tractorul a avut și latura ei bună. Stînd cu toții pe stradă, așa fără nici o treabă, am fost fără voia noastră martorii ordinei desăvîrșite în care se retrăgeau unitățile Armatei Roșii. Am văzut de asemenea, cum au sărit în aer întreprinderile din partea de vest a orașului, potrivit planului alcătuit în ajun de către comitetul orașenesc de partid. Clipele acelea îmi sădiră și mai mult în suflet încrederea în puterea noastră sovietică. Eram convins că ne vom întoarce în curînd acolo și că ne vom întoarce învingători.

Dar nu se putea totuși să nu te doară să treci de-a lungul caselor cunoscute cu obloanele trase. Ne uitam cu un sentiment de duioșie, nou pentru noi, la scuaruri, la piețe, la Krasnodarul nostru, cum ne-am fi uitat la fața unui prieten drag, în preajma unei îndelungate despărțiri.

Trecurăm cu bine podul ; Evgheni se opri și își întoarse fața spre oraș. Cele dintîi raze jucăușe ale soarelui luminau Krasnodarul. M-am uitat la fiul meu și inima mi s-a strîns de durere. Întotdeauna veselă și prietenoasă, fața lui se întunecase. Buzele îi erau strînse, iar pe bărbia lui ieșită puțin în afară, gropița adîncă ce amintea parcă urma unui glonte și arăta hotărîre, se adîncise și mai mult. Undeva, sub unul din multele acoperișuri

luminate de soare, undeva, pe celălalt mal al Kubanului, dormea la această oră a dimineții micuța Inna...

Fusese însă Evgheni singurul care își lăsase fericirea pe celălalt mal? Musiacenko își întoarse și el fața în spre oraș și își scoase șapca, ca și cum și-ar fi luat încă o dată rămas bun de la nevastă și copii. Ochii lui albaștri erau plini de amărăciune... Și Eriomenko își lăsase nevasta și copilul. Aproape toți partizanii își lăsaseră acolo pe cineva care le era drag...

— Să mergem, tovarăși, — am spus eu cât am putut mai hotărât

...Ajunși la Enem, am fost întâmpinați de frații Martînenko care se năpustiră asupra noastră cu întrebările:

— Ce-i în Krasnodar? Au intrat nemții în oraș?

O oboseală cumplită ne cuprinsese. Tăceam cu toții. Drept răspuns, răsună un uruit surd dar puternic. Pionerii noștri aruncaseră podul în aer. Nemții erau în Krasnodar.

— Dar unde-i Gheronti Nikolaevici, unde-i Litvinov? — tot încercau să ne descoasă frații Martînenko.

Ce le puteam răspunde? Fiecare din noi se întreba cu neliniște: de care parte a podului distrus se aflau acum Vetlușhin și ceilalți tovarăși?

Și iarăși am ordonat detașamentului, cât am putut mai hotărât, să pornească cu căruțele. Noroc că veniseră toate din Krepostnaia la Enem, să încarce rezervele noastre.

Școala staniței Krepostnaia era spațioasă, curată și luminoasă și mi se păru că dispune de cel mai desăvârșit confort. Ianukevici o inspectă din ochi și zise supărat:

— Asta a fost școală odată. Dar cine știe ce are să mai fie ea acum, peste câteva zile?... Poate loc de tortură...

Dacă un om trebuia să fie doborât de împrejurările ultimelor zile, apoi acela nu putea fi decât firavul Ianukevici care era tuberculos. Dar nici gând de așa ceva. Deși mic și slăbuț, Viktor părea acum cel mai puternic din detașament. Ochii mari, de culoarea plumbului, îi erau plini de ură și hotărâre, iar buzele atât de strânse, încît, fără voie, m-am gândit că era în stare nu numai să ia de gît pe orice neamț, dar chiar să-și învingă propria lui boală.

Ațipisem pe niște paie, cînd am auzit o convorbire înăbușită între Viktor și nevasta lui:

— Nu te mai foi. Culcă-te și dormi! Mîine avem de lucru cît patru. Oricum, tot sîntem mai fericiți decît alții. N-am lăsat nici copii mici, nici pe altcineva în Krasnodar...

Cum a început să mijească de ziuă, ne-am trezit toți ca la comandă.

Evgheni, Musiacenko, Eriomenko și alți partizani m-au uimit și m-au și bucurat totodată. Ei noaptea se odihniseră dar avuseseră probabil și timp să se gîndească la multe. Pe chipurile lor se citea aceeași putere aspră și de neclintit pe care o văzusem și pe fețele soldaților care se retrăgeau. Se retrăgeau dar nu fuseseră înfrinți. Cît despre necazurile pe care le aveau, fiecare și le ascundea atît de adînc în suflet, încît niciunul din tovarăși să nu le poată zări. Incepea întîia zi de lucru a detașamentului. Se vedea de pe acum că lucrul va merge bine.

Șirul căruțelor noastre se întindea de la Krepostnaia la Enem. La controlul materialelor și al proviziilor constatasem că ele înfățișau o greutate considerabilă. Numai butoaiile de fier cu rezervele de combustibil cît cîntăreau! Partizanii încărcau și descărcau căruțele, inhămau și mînau caii. Nu numai că nimeni nu se plîngea de oboseală, dar fiecare se îngrijea cu rîvnă ca nu cumva să aibă mai puțin de lucru decît ceilalți.

Trăgeam cu coada ochiului la Ghenea. De ce să nu spun? Era într-o stare vecină cu extazul. Băiatul abia împlinise șaisprezece ani și iată că deodată se și văzuse transportînd cu mașina lui o bună parte din rezervele noastre.

Jenea se născuse și crescuse în vremurile grele ale războiului civil. De aici venea poate și firea lui închisă și voința lui neclintită. Dar nici Ghenea nu fusese oropsit de soartă. Avea și el voință, dar crescuse în mîngîierile pe care puterea sovietică, consolidată, le dădea din belșug copiilor ei și Ghenea nu era închis la fire.

Ghenea avea mereu poftă să stea de vorbă cu mine, cu măicăsa, cu Jenea. Dar cum cei mari munciau acum de zor, păstra și el o tăcere gravă.

Iată însă că la sfîrșitul primei noastre zile de muncă, se strică ceva la tractorul lui Pavlik Hudoerko. Să fi văzut mutra îngrijorată a lui Ghenea cînd a început „consultația“. Ghenea nu uita că Pavlik era cu patru ani mai în vîrstă și că de aceea se cuvenea să-i vorbească cu oarecare respect. Dar cum să respecte el pe un om care nu era în stare să repare un fleac de nimic la un tractor?...

Stăteam de o parte și urmăream cît de puternic i se lumina de fericire lui Pavlik fața fină, feciorelnică și delicată cînd motorul tractorului porni, în sfîrșit, din plin. Cu un gest de om serios, el strînse mîna lui Ghenea și îi spuse:

— Hai să fim prieteni!

„Prieteni“ găsiră de cuviință să se vîre imediat sub tractor. Bucurîndu-mă că Ghenea își făcuse atît de repede un prieten în detașament, strigai cu severitate:

— Ei, băieți, nu cumva ați hotărît să faceți popas?

Îndată se repezică fiecare la volanul lui și, zîmbindu-și unul altuia, pornică să facă un nou transport.

Vetlughin cu echipa lui tot nu mai sosea... Ca și cum s-ar fi înțeles cu toții pe tăcute, nimeni în detașament nu vorbea de ei. Din cînd în cînd însă, ba Evgheni, ba Elena Ivanovna, ba Musiacenko, ieșeau în drum, își puneau palma streășină la ochi ca să se ferească de soare și se uitau în zare spre Krasnodar...

Pe înserate, cînd toate materialele și proviziile noastre de rezervă fuseseră transportate de la Enem la Krepostnaia, apărură, în zare, pe drum, cîțiva oameni. Detașamentul dădu buzna pe poartă, în întîmpinarea artificierilor. Eu însă am ordonat oamenilor să intre îndată în clădirea școlii pentru ca atunci cînd se vor întîlni cu prietenii, să nu atragă atenția locuitorilor stației, iar Musiacenko și cu mine am plecat în întîmpinarea celor care veneau.

Ne aștepta însă o dezamăgire. Oamenii aceștia nu erau artificierii noștri, ci niște tovarăși care ne căutau tocmai pe noi. Unul din ei îmi spuse:

— Sîntem trimiși de comitetul de partid al raionului Stalin din Krasnodar ca să fim primiți în detașamentul dumneavoastră de partizani.

Am făcut un gest de nedumerire. Piotr Petrovici Musiacenko m-a sprijinit și el cu vorba:

— Cum se poate asta, tovarăși? M-ați speriat! Noi nu sîntem un detașament de partizani. Facem numai cercetări geologice.

Totuși, noii veniți nu ne erau necunoscuți lui Piotr Petrovici și mie. Erau cu toții membri de partid, iar trei din ei ingineri. Nu puteam și nici nu voiam să renunțăm la ei. Îngîndurat le spusei:

— Mi se pare totuși că am auzit ieri vorbindu-se despre un detașament de partizani... Oricum, Piotr Petrovici, dumneata rămîi aici cu tovarășii, iar eu mă duc repede să aflu pe unde ar putea fi acești partizani.

Am vorbit pe scurt cu comisarul despre sosirea acestei „completări” atît de neașteptate. Golubov mi-a spus că Golovinskaia, secretarul comitetului raional, îl încunostințase că s-ar putea ca unii membri ai activului de partid să se alăture detașamentului nostru.

Comisarul întîmpină oaspeții ca pe niște vechi prieteni. El îi cunoștea bine de multă vreme. Și noi ne-am bucurat. Aveam nădejdea că poate vreunul dintre ei să-i fi văzut pe Vetlughin și pe tovarășii lui pe pod, înainte ca podul să fi fost aruncat în aer. Dar nădejdea ne-a fost zadarnică. Podul sărise în aer jumătate de oră după trecerea tovarășilor care veniseră la noi.

Zăriseră, în clipa în care treceau podul, pe Mark Apkarovici și pe Kuzmina pe drum, îndreptându-se pe jos, cu ultima unitate de pioneri, spre Goreacii Kliuci. De cealaltă parte a podului era multă lume care se grăbea să plece. Aviația fascistă putea să apară din clipă în clipă. Ar fi fost greu să-i zărești în mulțime pe Vetlughin și oamenii lui. Dar se putea prea bine întâmpla ca ei să vină pe jos...

Nu puteam însă rămâne la Krepostnaia ca să-i așteptăm. Plini de o neliniște pe care căutam să o ascundem, am încărcat a doua zi în zori camionul, remorca tractorului și căruțele și ne-am îndreptat spre Krimskaia Poliana, situată în regiunea de la poalele munților.

Lăsasem în Krepostnaia pe tovarășul Litovcenko. El era omul care trebuia să asigure legătura cu acei care ar fi întârziat și n-ar fi plecat din Krasnodar înainte de venirea nemților. Știam că Litovcenko va fi în stare să păstreze secretul și că-l va aștepta pe Vetlughin cu echipa lui și îi va ajuta apoi să ajungă la noul nostru popas.

Era în toiul verii. Covoare verzi de iarbă deasă ni se așternau sub picioare. Aerul îmbălsămat era străveziu și imaculat. Mergeam fermecați de frumusețea naturii, respirînd adînc și simțindu-ne întineriți.

Înainte noastră se profilau munții. Vîrfuri amețitoare sprijineau cerul strălucitor. Drept în fața noastră se ridica creasta enormă a Karabetului. În dreapta era colosul Siberbaș, în stînga Sabul uriaș.

Munții Caucaz, pe care îi cîntase Pușkin și Lermontov și în care armatele rusești se acoperiseră altădată de glorie, se înălțau în amfiteatru în fața ochilor noștri. Îi mai văzuserăm noi și îi cunoșteam de mult, dar în ziua aceea ei ni se arătară întîia oară în toată măreția lor, pentru că nici noi nu mai eram oameni care fuseserăm cu un an în urmă.

Evgheni mergea alături de mine. Observai că i se mișcau buzele.

— Ce tot mormăi ca un beduin care își face rugăciunea înainte luptei? — i-am spus eu rîzînd.

— „Și firea calmă să strălucească vădînd eterne frumuseți⁽¹⁾”, — răspunse Evgheni. — Știu că firea-i calmă, indiferentă și cîteodată potrivnică. Dar tot privesc în jurul meu și nu pot alunga simțămîntul că acești coloși sînt plini de mîhnire, de ură și de răzbunare...

Drumul îngust șerpuia după un desen capricios. Părea cîteodată că se isprăvește, alît de neprevăzute și de întortochiate îi

¹⁾ Citat din A. S. Pușkin, („De, tree pe strada zgomotoasă”) (N. red. rom.)

erau cotiturile. Dar după fiecare cotitură ne aștepta altă încântare. Cînd o poiană scaldată în soare, cînd pădurea tristă și întunecoasă. Iar de jur împrejur, cit cuprindeam cu ochii, munți și numai munți.

Chiar și după ce trecuseră șase luni de cînd trăiam în mijlocul lor, cînd am ajuns să le cunoaștem toate cărărușele și cînd munții aceștia deveniseră casa noastră, chiar și atunci măreția și frumusețea lor veșnică ne tulbura mereu.

Venise și înția noapte de partizani.

Krîmskaia Poliana. Nu demult fusese aici o fabrică de che-restea. Oamenii care lucraseră la fabrică plecaseră pe front. Și iată că acum clădirea pustie, de care nimeni nu mai avea nevoie, răsună deodată de glasuri omenesti. Detașamentul de partizani care muncise toată ziua la încărcatul, descărcatul și trierea avutului nostru, era obosit și se pregătea de culcare. În aer plutea un miros dulceag de fum. Caii ronțăiau cu poftă ovăz.

Armamentul și munițiile fură puse la o parte de celelalte lucruri. Am numit comandantul gărzii pentru noaptea aceea și apoi l-am strigat pe Dax. El avusese ordin să se țină tot drumul de Elena Ivanovna. Și acum, încîntat, se repezi la mine ca o săgeată.

— Culcă-te aici! — i-am spus eu, arătînd o grămadă de armament. Dax se culcă dar urechile lui ciulite întrebau parcă: „Dar tu unde te culci?” L-am mîngîiat pe cap, spunîndu-i: „N-avea grijă, tot aici!” Am pus alături automatul meu P.P.D. și, așternîndu-mi pătura, am început să mă descalf. În clipa aceea am auzit un mîrîit ameninșător. Dax sărise în picioare și, mîrîind mereu, rămase neclintit.

— Ce-i? — am întreat eu mirat.

— Eu sînt, Musiacenko, — se auzi o voce din întuneric. — Voiam să stau lîngă dumneata, dar mă tem că n-am să pot, nu mă lasă cîinele.

Cu mare greutate am izbutit să-l conving pe Dax să-l lase pe Musiacenko lîngă armament. Cît a fost noaptea de lungă, nimeni n-a mai îndrăznit să se apropie de noi.

Musiacenko avea o însușire rară. Oriunde s-ar fi aflat, știa să facă viața în jurul lui plăcută. Se simțea pretutîndeni ca la el acasă. Am stat de vorbă sfătuindu-ne cum să ferim proviziile de stricăciune. Apoi Musiacenko mi-a înfășurat înul de sub cap și pe nesimțite am adormit.

Nu se luminase încă de ziuă cînd Dax a început iar să dea semne de neliniște. Nu se vedea nimeni. Santinelele erau la posturi, partizanii dormeau, dar prin toată înfățișarea lui, prin mîrîitul lui abia perceptibil, cîinele ne dădea să înțelegem că se întîmpla ceva neobișnuit.

— E cineva străin prin apropiere, — am spus eu și Piotr Perovici și cu mine am început să ne încălțăm. Dax întoarse o clipă capul spre noi, ca și cum ne-ar fi îndemnat să ne grăbim, apoi își încordă din nou tot trupul, întinzându-se înspre drumul care se pierdea în depărtare.

Am ordonat santinelelor să fie cu ochii în patru, iar Musiacenko și cu mine, luându-l pe Dax de curea, ne-am îndreptat spre drum. La o cotitură a drumului ne-am întins jos după niște mărăcini.

În tăcerea prevestitoare a zorilor, când încă nu ciripesc păsărele și de obicei stă și vîntul, iată că se auzi în depărtare o tuse bătrînească, răgușită.

Dax se smulse de lângă noi. De după cotitură, apărură o siluetă mică și firavă. N-o slăbeam din ochi.

— Asta-i moș Gavriil — zise tare Musiacenko. — Ce vînt l-o fi aducînd ?!

Acuma văzusem și eu că era bătrînul. Era într-adevăr pădurarul la care ne dusesese odată Piotr Petrovici, în timpul uneia din excursiile noastre de studii.

— Bună ziua, șefule! — zise moșul după ce-și veni în fire din uimirea care-l cuprinsese. — Nu mă întreba nimic. A dat năpasta peste mine.. Nu pot nici să vorbesc și nici să plîng. Și își duse la piept mîinile care îi tremurau. — Mi se rupe inima, nu alta...

Moșul îi spuse totuși lui Piotr Petrovici ce-l dureau.

Știind că nemții erau pe aproape și că numai la bine nu se putea aștepta de la ei, bătrînul se dusesese să-și vadă singurul fecior pe care-l avea și care locuia într-un cătun îndepărtat din munți, împreună cu nevastă-sa. Cînd ajunse acolo, nu-și mai găsi băiatul acasă. Vecinii îi spuseră că plecase în satul Tahtumukaev, la socru-său, după alice. Trebuia să se întoarcă a doua zi, așa că moșul să-l aștepte. Și moșul a așteptat.

Spre dimineață, venise noră-sa, aducînd cu ea pe feciorul lui mort. Unitățile Armatei Roșii care părăsiseră Krasnodarul sosiseră la Tahtumukaev. Pe urma lor veni în zbor aviația germană care începu să bombardeze și să tragă cu mitralierele. O mulțime de oameni s-au prăpădit! Fusesse ucis de o bombă și un mare șef din Krasnodar, pe nume Popov.

Musiacenko și cu mine strigarăm într-un glas :

— Care Popov ? Mark Apkarovici ?

— Da, — zise moșul. — Era cu o femeie, o femeie din partid. Acea-i tare rănită.

Nu ne venea să credem. La urma urmei, nora moșului putea să fi înțeles greșit numele.

— Nu, — dădu moșul din cap, — n-a greșit. Il știa și fata. Fusesse doar cu băietu' meu la Popov, la Krasnodar cu prilejul

unei conferințe a partidului. L-am cunoscut și eu pe Mark Apkarovici. Mergeam cu el la vânătoare...

— Moșul nu-i omul să vorbească fleacuri, — zise cu glas scăzut Piotr Petrovici.

Moșul zîmbi cu amărăciune:

— Dar parcă poți născoci o istorie ca asta despre un om ca Mark Apkarovici?! A fost ucis pe loc. L-au îngropat cu mare cinste chiar acolo, ca pe un ostaș și au tras cîteva salve.

Am scos detașamentul în front. Nu puteam trage nici o salvă de adio în amintirea lui Mark Apkarovici, pentru că am fi putut atrage atenția asupra noastră. Ne-am descoperit cu toții și le-am vorbit partizanilor cum fusese creat detașamentul nostru prin grija, dragostea, experiența și mintea luminată a lui Mark Apkarovici. Am repetat cuvintele pe care le spusese și care puteau fi luate drept testamentul lui: „Cui i se dă mult, i se și cere mult. Trebuie să luptați cu dușmanul astfel încît toți oamenii cinstiți din lumea întreagă să fie mîndri de voi“. Mă uitam cu băgare de seamă la fețele partizanilor și citeam pe fiecare durerea sinceră, mînia și ura împotriva inamicului.

Detașamentul jură să răzbune moartea lui Mark Apkarovici prin moartea a sute de nemți. Și cuvîntul „jur!“ repetat de trei ori răsună ca o salvă de adio.

Moș Gavriil, pădurarul, ieși în fața frontului și spuse:

— Dacă cumva vreunul din voi are să aibă nevoie de adăpost sau are să trebuiască să se ducă la inamic să iscodească ceva, aduceți-vă aminte de Moș Gavriil. Ajutați-mă, copii, și pe mine, om bătrîn, să mă răfuiesc măcar oleacă cu ticăloșii de nemți pentru băiat.

Mai tîrziu, cercetașii noștri fură găzduiți de multe ori în căsuța moșului care se dovedi a fi un agent minunat.

...Spre seară sosirăm într-o vîlcea, de unde pornea trecătoarea Planceskaia, o văgăună lungă și îngustă, întinzîndu-se pe o lungime de mai mulți kilometri. Undeva, înainte de sfîrșitul trecătorii, trebuia să găsim cărarea îngustă care ducea la „cota 521“, locul de destinație al detașamentului nostru.

Piotr Petrovici care era, cum am mai spus, inginer cartograf și condusese înainte de război un grup de cercetași în munți, studie multă vreme harta ce-mi fusese dată de comandantul din Krasnodar și zise:

— Tătucule, trebuie să te previn că să cauți un om în munți după un semn pe care îl găsești numai pe hartă, nu-i cu mult mai ușor decît dacă ai căuta un ac în nisipul unei plaje. Dumneata și cu mine vom găsi fără nici o îndoială semnul, dar Vetlughin cu tovarășii lui nu cred să poată să ne dea de urmă.

Nu mai încăpea nici o discuție. Am ordonat ca detașamentul să se pregătească să petreacă noaptea în poiană. Înainte de răz-

hoi fusese și aici o fabrică de cherestea. Am hotărît deci să așteptăm pe artificierii noștri în acest loc.

A doua zi, cînd soarele era deja sus, sosiră și ei. Detașamentul făcu roată în jurul lor.

— Ei, ați aruncat combinatul în aer? — întrebă Evgheni.

Vellughin și Litvinov tăceau. Slașciiov, cu ochii la palmele sale, răspunse încet:

— Chiar cu mîinile mele... Credeți că mi-a fost ușor? Instalația de calorifer eu am montat-o odinioară. Noapți întregi n-am dormit; controlam calculele... Dar cazanele!... Coloși, nu alta. Prindeam cu urechea cum funcționa fiecare. Se oprea vreunul? Știam imediat asta după respirația celorlalte...

Ne venea greu să ne uităm la Slașciiov și la ceilalți dinamitarzi. Erau istoviți, slăbiți și cu ochii întunecați de nesomn și de cîte suferiseră. Tot drumul, de la secțiile combinatului „Glavmargarin“ pînă la Planceskaia, îl făcuseră pe jos. Izbutiseră să treacă podul peste Kuban în ultima clipă și fuseseră de față la aruncarea în aer a podului. Îndată după aceea au început atacurile aeriene. La început, nu puteau merge decît noaptea, iar ziua stăteau culeși în porumbiști. Mai tîrziu au mers mai ușor trecînd prin păduri.

Vedeam că istorisirile lor erau un chin nu numai pentru ei, dar și pentru ascultători, așa că am propus să se isprăvească odată cu vorba și să li se dea de mîncare.

Era acum adunat tot detașamentul. Comisarul luă jurămintul partizanilor care, din diferite cauze, nu-l depuseseră pînă atunci: Elena Ivanovna, Ghenea, frații Martînenko și tovarășii care ni se alăturaseră după recomandarea comitetului de partid din raionul Stalin.

Eram cu toții oameni ai muncii organizate, obișnuiți încă din copilărie cu disciplina și cu anumite obligații. Mă temeam că viața neregulată și nomadă pe care urma s-o ducem ca partizani să nu ne istovească. Trebuia deci să ne grăbim să găsim un loc pe pămîntul încălcat de dușmani și să începem să aducem la îndeplinire sarcina care ne fusese încredințată. Am ordonat ca toată lumea să se bărbierească și să-și pună în ordine îmbrăcămintea. După aceasta, Evgheni, în noua lui calitate de șef de stat major, a citit, sau mai bine a spus pe dinafară, ordinul de zi pe detașament nr. 1. Prin acest ordin de zi, partizanii au fost repartizați în plutoane, au fost numiți comandanții, cum și grupul de recunoaștere îndepărtată. Evgheni era în același timp și comandantul acestui grup.

Chiar în aceeași zi, Evgheni plecă cu grupul lui să stabilească legătura cu detașamentele de partizani vecine. Avea ordin să se întoarcă pe înserate, ca să asiste la prima adunare a membrilor de partid din detașament.

Adunarea avu loc chiar în poiana în care ne aflam, într-un colț, sub un bătrîn ulm de cîmp. Eram acum întîia oară în aceeași organizație de partid cu fiul meu...

În depărtare se vedeau culmile trandafirii ale munților care mai prindeau încă ultimele raze ale soarelui în amurg. Dar aici, în vale, se și așternuse noaptea. Greierii țîrîiau de-ți spărgeau urechile ; o păsărică pe care o tulburasem piuia somnoroasă în ramurile ulmului. În depărtare se auzea nechezatul cailor noștri. Paza taberei o asigurau comsomoliștii : Ghenea, Lomakin, Pavlik Hudoerko, Nadia Korotova, Maria Ianukevici care erau plini de ifose : tînăra generație de bolșevici veghea asupra tovarășilor lor mai în vîrstă. Mi-a rămas în minte pînă în cele mai mici amănunte adunarea aceea.

Eram douăzeci și șase de comuniști în detașament. Secretar al organizației de partid fu ales Safronov, iar membri în birou, comisarul Golubev și cu mine.

Vladimir Nikolaevici Safronov avea pe atunci peste patruzeci de ani. Aproape tot detașamentul îl cunoștea foarte bine decarece era șeful centralei electrice de termoficare a combinatului. Avusem și eu timpul să-l cunosc. M-a uimit din prima zi. Înalt, masiv și încet la vorbă, era bolnav de inimă, suferea și de pleurită, iar pe deasupra era încărcat și cu o muncă de răspundere. Cu toate acestea, reușise să ia parte la instrucția detașamentului cu misiune specială în rînd cu tineretul. Nu era niciodată abătut și nici nu ținea seama de bolile lui. Părea foarte deschis, dar sinceritatea aceasta era însoțită de-o principialitate și o obiectivitate de nezdruccinat. Se pricepea să mustre un tovarăș vinovat într-un mod atît de spiritual și de delicat, încît acestuia nu-i rămînea decît să-i pară rău de greșeala pe care o făcuse. Nici nu ne-am fi putut dori un secretar de partid mai bun.

La adunarea aceasta, Evgheni povesti impresia pe care i-o făcuseră la prima întîlnire detașamentele de partizani vecine. Această impresie nu era din cele mai înbucurătoare... Lui Evgheni i se păru că vecinii noștri nu se îngrijiseră nici de provizii și nici de hrana „spirituală”. N-aveau aparate de radio recepție, n-aveau nici rezerve de medicamente, n-aveau nici un medic...

Safronov îl întrerupse, adresîndu-se lui Musiacenko :

— Avem rezerve suficiente de hîrtie ? Am putea difuza comunicatele Biroului Sovietic de Informații ?

— Hîrtia ajunge, — răspunse Piotr Petrovici.

— Ajunge ? — repetă Safronov. — La ce ajunge ? Dumneată cu Tătucu aveți de gînd poate să scoateți un ziar ?

— Cîiar așa, — răspunse imperturbabil Piotr Petrovici. — Avem și un șapirograf.

— Nu cumva aveți și o mașină de cusut?

— Ba avem una...

Cît au rîs ei de Musiacenko și de mine din cauza acestei mașini de cusut și ce servicii ne-a adus această mașină voi spune mai tîrziu.

Safronov primise cuvintele răposatului nostru tovarăș Popov ca pe o îndrumare: „Cui se dă mult, i se și cere mult“. Detașamentul nostru trebuia să țină legături de ordin cultural cu detașamentele vecine. Dar aceasta n-ar fi destul. Noi trebuia să consumăm proviziile cu mare economie încît, la nevoie, să le putem ajuta și lor.

Am stabilit tot atunci rațiile noastre. Ele erau aceleași ca și rațiile reglementare ale soldaților Armatei Roșii. Apoi am adoptat și regulamentul serviciului interior al Armatei Roșii.

CAPITOLUL VI

Defileul nu era un loc tocmai prietenos. Cîtă vreme fuseserăm ocupați în poiană cu încărcarea rezervelor noastre în căruțe, soarele darnic se jucase în iarba plină de rouă, aici însă dăinuia încă semiobscuritatea dinaintea revărsatului zorilor și trebuia să ridici capul sus de tot ca să zărești lumina zilei. Dar și aici zvîcnea viața. Printre pietrele gigantice înverzeau tufișuri, iar tulpinile subțiri ale arborilor se înălțau înspre lumină.

Drumul spre cota noastră ducea pe un urcuș abrupt și pietruit care cotea din defileu la dreapta. Era greu să vezi de unde începea drumul. Natura ascunsese ea însăși cu un tufiș și, cîțiva copăcei, cotitura care dădea în defileu. Chiar și către sfîrșitul șederii noastre în munți se mai întîmpla ca partizanii să treacă de „poarta“ asta care ducea la reședința noastră. Ce-i drept, mai tîrziu am mascat chiar noi cu grijă locul.

Cînd și cine să fi făcut drumul acesta pietruit? Cei care îl făcuseră, fuseseră desigur oameni aspri, puternici și înțelepți. Drumul trecea pe sub stînci abrupte și făcea curbe îndrăznețe. Dar nu era primejdie ca stîncile să se surpe și chiar și camionul lui Ghenea putea trece lesne pe la cotituri.

Peste tot numai munți. Culmile lor semănau cu crestele încremenite ale unor valuri gigantice. Ici se înălțau cu vîrfurile pleșuve spre cer, colo străluceau la soare cu verdele mîndru al pășunilor. Cu cît înaintam, cu atît mai înalți și mai abrupti se ridicau munții la orizont.

Drumul se întindea de-a lungul rîului Afips. Rîul șerpua cu cotituri capricioase și complicate. Pe alocuri, descria cercuri aproape închise, apoi, deodată, se întorcea înapoi și din nou șer-

puia și se învîrtea parcă n-ar fi putut curge drept nici măcar o sută de metri. Apa curgea într-o horbotă de spumă albă prin albia de pietre colorate. Pietrele se întrevedeau prin apa limpede, chihlimbarie în razele soarelui. Nu era om care să nu se minuneze de toate aceste frumuseți...

Noi însă blestemam toate aceste riuri minunate de munte. Fără siliți să trecem de două ori Afipsul prin vad și de opt ori alt riu care nu purta nici un nume. Lunecam pe pietre, ne loveam la tot pasul de cioate ascuțite și ne prăbușeam pe neașteptate în vîltoare.

Dealtfel, pînă la urmă am înțeles că vina nu era a rîurilor, ci a noastră. Omul care cu multe generații în urmă croise drumul acesta îl adusese întotdeauna pe unde erau bancuri de nisip atunci cînd avea să-l treacă peste riuri. Pe alocuri mai rămăseseră urme din zidăria capetelor de pod. La bancuri apa abia dacă acoperea pietrele și nu trecea mai sus de glezne. Camionul lui Ghenea și tractorul lui Pavlik Hudoerko nu se împotmoliră nici măcar o singură dată. Căruțele noastre huruiau pe pietrele roase de apă, trecînd și ele cu bine. Caii puneau piciorul cu încredere pe pietrele rotunde și lunecoase. Cît despre noi, asudați și arși de soarele de munte, eram ca vai de capul nostru și stîrneam risul. Mergeam tăcuți...

Către sfîrșitul zilei, am dat într-o poiană mare și minunată. Pe undeva, în apropiere, trebuia să fie cota 521, viitoarea noastră tabără, căminul nostru, fortăreața noastră de partizani în munți.

Indată după adunarea de partid, Evgheni plecase din Plănceskaia în căutarea acestei cote. În așteptarea lui, ne petrecurăm vremea cîrpindu-ne hainele care se uzaseră foarte tare și punînd la umbră unele provizii care se alterează ușor.

Spre seară, am aprins un foc de vreascuri. În jurul focului se strînseseră aproape tot detașamentul, afară bineînțeles de santienele. Ghenea îi spunea ceva, foarte agitat, lui Pavlik Hudoerko. Femeile vorbeau de-ale lor. Viktor Ianukevici căuta cu înflăcărare să dovedească ceva lui Eriomenko. Toată poiana răsuna de vocile noastre.

Intins în iarbă și cu mîinile sub cap, Piotr Petrovici începu să cînte. Glasul lui, curat și puternic, era repetat de ecoul munților.

*Kuban, tu fara noastră dragă,
Fala colhozurilor noastre,
Cu ape limpezi pe cîmpia largă
Hălăduiești în zările albastre...*

Cîntecul le era drag partizanilor. Era un cîntec de-al lor, de acasă, și le mergea la inimă. Detașamentul relua melodia și, dacă

nu toți se puteau mîndri cu o voce ca a lui Musiacenko, sentimentul care îi făcea să cînte era același :

*Dacă dușmanul se va-ncumeta
Să se ivească la holare,
Noi toți ca unul vom sări în șa
Și vom lupta cu-nverșunare...*

Evgheni se întoarse în zori. Găsise cota noastră. Era un loc departe de mlaștini, înconjurat de pădure ; avea izvoare.

Dimineața am pornit din nou la drum. Umblăm acum unul în urma celuilalt, în șir indian, așa cum ne învățase Musiacenko la „seminarele de pădure“. Locul drumului de pină acum îl luase o potecă îngustă care mergea prin pădurea deasă și întunecoasă. Am dat de albia secată a unui rîu și am cotit imediat la stînga. După ce-am urcat trei suișuri abrupte, am ajuns, în sfîrșit, într-o poiană largă și întinsă.

La dreapta, se ridica creasta înaltă a unui munte pe care era aproape cu neputință să te cațări. Povîrnișul din stînga era adînc și prăpăstios. Nu puteai coborî decît cu frînghia. Lîngă prăpastie era un izvor.

După ce ne aduse aici, Evgheni se spălase, mîncase și plecase iar să cerceteze împrejurimile taberei. Am început chiar în aceeași zi să ne instalăm în „cetatea“ noastră. Am întins corturile și am stabilit locurile pentru bucătărie, popotă și postul de prim ajutor.

Locul era într-adevăr foarte pitoresc și plăcu tuturor.

Cele patru plutoane se luară pe tăcute la întrecere. Fiecare din ele voia să-și amenajeze locuința cît mai îngrijit, s-o facă cît mai plăcută și mai comodă cu putință.

În plutonul întîi fuseseră aleși cei mai buni trăgători : luncetiștii, pistolarii, mitraliorii și chiar artileriștii. Pentru aceștia din urmă le lipseau deocamdată tunurile dar nădăjduiam să ni le procurăm. Comandant al plutonului întîi era Viktor Ianukevici. În plutonul al doilea intrau plantatorii de mine, pionerii, transmisioniștii și armurierii. Comanda o avea Vetlughin. Al treilea era plutonul de pușcași, comandat de Safronov. Serviciul de inten-dență și serviciul sanitar făceau parte din plutonul al patrulea, al cărui comandant — mai e nevoie să spun ? — era Musiacenko. Grupa de recunoaștere îndepărtată, alcătuită din partizanii cei mai dibaci, mai curajoși și mai cu sînge rece, alcătuia o subunitate separată.

Soarele apusese după munți. Culorile păleau. Se simțea răcoarea din defileu. Pe cer clipiră cele dintîi stele.

Era frumos pe aici și în jurul nostru părea să plutească ceva misterios. Santinelele stăteau nemișcate, conturate parcă pe ce-

rul întunecat. În această atmosferă romantică, detașamentul se încolonă în poiană. Cuvîntarea pe care am ținut-o era însă departe de a fi romantică :

— Ordon tuturor partizanilor ca, începînd de mîine, pentru păstrarea igienii, să se tundă, iar femeile să-și scurteze părul. Toți, fără excepție, trebuie să-și curețe zilnic îmbrăcămintea și încălțămîntea. Înainte de a porni la luptă sau în recunoaștere îndepărtată fiecare să se primenească, căci nimeni nu știe unde îl paște glonteale inamic. De cînd lumea, trupul ca și sufletul luptătorului rus au fost curate. Detașamentul are destul săpun. Ordon fiecărui partizan să-și spele cu grijă atît rufăria de corp cît și cea de pat...

În front cineva chicoti pe un ton subțirel. Mă făcui că nu observ acest lucru, gîndindu-mă că și fără intervenția mea comisarul va ști să pună la locul lui pe acest „glumeț“... Dimineața aflai care era acela care rîsesse.

Disciplina detașamentului nu era încă consolidată. De aceea comisarul, Safronov și cu mine ne hotărîrăm să urmărim chiar noi înșine la început felul în care se executau ordinele și dispozițiile. În zori, am inspectat santinelele. M-am apropiat de una din ele. Omul stătea zgribulit și trist, îmbrăcat într-un pardesiu de stofă și cu nasul ascuns în gulerul ridicat. Cei dela „Glavmargarin“ — fostul detașament cu misiune specială — căpătaseră încă din Krasnodar haine vătuite și, în afară de asta, își însușiseră o ținută corespunzătoare. Nici unul din ei nu și-ar fi permis să stea de santinelă încovoiat. Mă apropiai și văzui că lucrurile stăteau așa cum bănuisem. Santinela era chiar unul dintre acei care se alăturaseră detașamentului în ziua retragerii noastre din Krasnodar. După cîte îmi amintesc, era un inginer. Cravata, prinsă de gulerul care fusese odată alb, atîrna într-o parte. Cu toate că abia se crăpase de ziuă, se putea vedea pe guler o dungă groasă de murdărie.

— După ce ieși din gardă, — îi zisei eu, — bărbierește-te și schimbă-ți repede cămașa !

— Îmi dai dumneata una ? Sau poate trebuie să mă reped pînă la Krasnodar, la vreun magazin universal să-mi aduc una ? — îmi răspunse santinela chicotind cu voce subțire de tenor.

Îmi dădui seama că aveam în fața mea un „civil în carne și oase“ și-i răspunsei cu blîndețe :

— Vei lua chiar azi cunoștință de regulamentul serviciului interior al Armatei Roșii. Nu poți vorbi în felul acesta cu comandantul dumitale. Iar după ce vei ieși din gardă, să-ți speli numai-decît cămașa.

— Nu-s spălătoreasă, — se înfurie santinela. — Ce fac cele șase femei din detașament ? Doar n-am venit aici să ne ferchezim, ci să batem pe nemți !

Îmi amintesc că îmi năvăli tot sîngele în obraz. Știam însă să-mi păstrez calmul și răspunsei cu indiferență:

— Vorbește cu femeile. Poate că vor găsi o clipă liberă ca să te curețe. Cel mai bine ar fi să vorbești cu Maria Ianukevici...

La discuția aceasta fuseseră de față comisarul și Safronov. Puțin după aceea o văzui pe Maria venind în fugă spre cortul unde era organizația de partid. În urma ei venea nenorocitul de tenor. Era plouat. Avea aerul aiurit al unui boxer în clipa cnocautului.

Maria ținea morțiș... ca să fie exclus imediat din partid!

Fața mare și rotundă a lui Safronov exprima în aparență cea mai sinceră părere de rău. În ochii lui albaștri și limpezi scînteia însă un rîs reținut.

— Și trebuie să-l dăm afară chiar pe loc? Mare bucluc! — spuse el oftînd. — Dar cum să vină tovarășul în halul acesta de murdărie la o ședință de partid?...

Fără să se grăbească, Safronov își suflecă mînele, scoase din rucsacul lui o bucată de săpun și zise tenorului:

— Scoate-ți cămașa, tovarășe. Ți-o spăl eu. În timp ce se usucă la soare, ia o lecție de la Maria. Îți va fi de mare folos. Maria cunoaște bine regulamentul Armatei Roșii. Are să te învețe cum să-ți îngrijești arma. Trage mai bine decît mine. Mai ales cu mitraliera...

În vremea aceasta, inginerul schimba fețe-fețe.

Comisarul convocă ședința chiar pentru aceeași seară, după cină. El vorbi cu înflăcărare și cu adevărat din toată inima despre sentimentul de camaraderie, și despre disciplină, și apoi despre greutatea muncii fizice care ne așteaptă pe toți în detașament. La sfîrșit, comisarul puse aceeași întrebare pe care o pusesese partizanilor Mark Apkarovici și cu mine, în noaptea aceea neuitată, înaintea plecării noastre din Krasnodar.

— Vă pare poate rău unora dintre voi că sînteți partizani? Nu-i încă prea tîrziu s-o spuneți. Vom găsi noi cum să trimitem acasă, prin munți, pe oricare din voi care ar dori acest lucru.

Nu, nimeni nu voia să plece. Tovarășul care greșise față de mine și de Maria găsi destul curaj ca să-și facă autocritica în fața întregului detașament. Spre onoarea detașamentului, trebuie să spun că nimeni n-a mai adus vreodată vorba despre această întîmplare comică. Inginerul se dovedi mai tîrziu și bun trăgător și un om căruia îi plăcea rînduiala și curățenia.

În stanița Smolenskaia se stabilise o mică garnizoană nemțească. Evgheni îi văzuse pe nemți umblînd pe uliță dezbrăcați numai în chiloți.

Un cazac din stanița pe care Jenea îl cunoștea și la care se furișa noaptea prin grădinile de zarzavat îi spuse că nemții în-

cercau să se pună bine cu oamenii din staniță. Dar zvonul că fasciștii ar fi impușcând la Krasnodar chiar și copiii, ajunsese pînă în Smolenskaia și oamenii se țineau de o parte. Mulți cazaci căutau să ascundă arme.

Înapoiindu-se în tabără, Jenea întîlnise în drum un brigadier silvic. Din vorbă în vorbă, Jenea află că omul trăia de doisprezece ani prin locurile acelea și că le știa pe degele.

Evgheni îl întrebă despre drum. Brigadierul înșiră cu precizie : „tecei, erici, hmereci“. Lui Evgheni nu-i prea plăceau călăuzele, dar simțind că brigadierul era un etnograf pătimaș, hotărî să se folosească de el.

Brigadierul vorbi mai întîi de cîteva izvoare și poteci de mistreți din împrejurimile taberei pe care Evgheni nu le cunoștea încă. Jenea află acum unde erau vadurile Afipsului și începu încetul cu încetul să se descurce în denumirile locale.

În drumul spre locul unde avea să fie tabăra noastră, întîlnisem o mulțime de pîrîiașe și de rîulețe secate care aveau apă numai iarna și primăvara. Ele izvorau din vîrfurile munților și serpuiau și se încrucișau ca o pînză de păianjen.

De obicei, albiile rîurilor erau foarte adînci și vorbisem încă de pe atunci cu Evgheni că erau bune de ascunzători.

Albiile acestea se numesc „erici“.

„Hmereci!“ erau tufișuri sau petece de pădure tînără, în jurul cărora se întindea pădurea bătrînă. Ele nu se întîlnesc prea des, dar sînt locuri minunate pentru pîndă. Hotărîrăm să avem în vedere acest lucru.

Dar ce erau „tecei“, Evgheni nu izbuti să lămurească prea bine. Călăuza spunea „tecei“, uneori locurilor unde se îngustau pîrîiașele, iar altădată la „erici“ uscate.

Dar mai cu seamă altceva îl interesase pe Evgheni și anume cum se orientau bătrînii din partea locului cînd voiau să ajungă pînă la pustietatea noastră. Acum știa și asta. Cu toate că brigadierul vorbea întruna de „erici“, „hmereci“ și „tecei“, el nu se încurca niciodată în labirintul lor și se orienta ziua după vîrfurile munților, iar noaptea după stele. Bătrînii din partea locului nu întrebuițau nici hărți, nici busole.

Evgheni mă încredință că dacă avem să rămînem mai departe în locurile acelea, într-o lună el are să ajungă să se orienteze tot atît de bine ca și vechii brigadieri silvici.

— Intr-un cuvînt, am mai aflat ceva, — spuse Evgheni cu un zîmbet blind. — Am aflat ceva! În curînd vom începe să acționăm. Nici eu nici dumneata n-am ținut seama de un lucru și anume cît de mult o să ne ajute locuitorii din stanițe și cîți prieteni activi avem printre ei, oameni care nu așteaptă decît să ne sară în ajutor. Nu mai vorbesc de tîneret. Nu numai că vor să intre toți în detașament, dar cer să li se dea de lucru imediat!

Dar și în cei bătrini și în căzăcioaicele tinere a început să vorbească duhul strămoșilor zaporojeni. Nu, nu ajung nemții, nu ajung să-i îngenuncheze pe cei din Kuban! Putem fi siguri că după primele noastre operațiuni, vom avea în toate stanițele agenți informatori.

Avea dreptate Evgheni cînd susținea că cel mai de seamă lucru era recunoașterea obiectivului. Mă gîndii că, într-adevăr, oricît de neînsemnată ar fi o operație, trebuie, înainte de toate, ca ea să fie precedată de cea mai amănunțită recunoaștere.

Chiar dacă ar fi nevoie ca recunoașterile în vederea unor diversiuni plănuite să dureze timp de cîteva zile, nu s-ar putea trece la executarea operației, pînă ce nu va fi studiată mai dinainte fiecare cărărușă, fiecare adîncitură a terenului, fiecare șerpuitură a rețelilor de sîrmă ghimpată, dispozitivul cuiburilor de mitraliere, numărul forțelor inamice ale garnizoanei, cum și programul ei zilnic. Cercetașii vor avea sarcina să facă însemnări zilnice amănunțite despre observațiile lor, însemnări care vor fi controlate prin indicațiile agenților noștri informatori. Și atunci, diversioniștii noștri, plantatorii noștri de mine nu vor avea decît să vină la punctul de operație determinat, ca la ei acasă, unde cunosc fiecare colțisor, fiecare scîndurică a podului și unde nu sînt și nici nu pot fi lucruri neprevăzute. Numai așa vom fi în stare să batem fără greș pe nemți, distrugîndu-i cu cît mai puține pierderi pentru noi...

La punctul din defileu unde începea drumul care ducea la tărîra noastră, stăteau în permanență două santinele ascunse în tufișuri. Ele vegheau ca nici un străin să nu calce drumul „nostru” și îl camuflau cu grijă. Nu uitam avertismentul comitetului orașenesc de partid: înainte de toate păstrarea celui mai desăvîrșit secret!

Nici nu apucase bine detașamentul să se instaleze, cînd, cinci zile după plecarea noastră din Krasnodar, una din santinelele postate în defileu a venit fuga la mine:

— Tovarășe comandant, cîțiva călăreți au intrat în defileu!

Safronov, comisarul și Evgheni m-au rugat să nu cobor, iar Evgheni și comisarul au plecat să vadă ce-ar putea să fie.

Călăreții erau oameni de legătură trimiși de statul major al grupului de detașamente de partizani, cu ordinul să mă prezint la statul major. Aveam mult de lucru la detașament, dar ordinul trebuia executat. Am plecat odată cu Evgheni. Însoțit de doi cercetași, el se îndreptă către sud, spre Novorossiisk, pe cînd eu luai drumul spre statul major, în creierii munților.

Şefii titulari nu sosiseră încă la statul major. Atribuţiile de şef de stat major erau îndeplinite provizoriu de către Baştovoi, comandantul detaşamentului de partizani al comitetului raional Kaganovici din Krasnodar. Mai târziu, detaşamentul lui Baştovoi se ilustră prin multe fapte vitejeşti, dar pe vremea aceea, numărul inamicilor omorâţi pe care l-ar fi putut arăta era acelaşi ca şi al nostru: nici unul. De când părăsisem Krasnodarul, nemţii abia avuseseră vreme să se ivească prin staniţele de la poalele munţilor. N-avea nici un rost să alarmăm micile lor unităţi. Ar fi însemnat să dezvăluim înainte de vreme zona unde se găseau partizanii şi forţele de care aceştia dispuneau.

Cu toate acestea, la statul major am fost întâmpinat cu o întrebare ironică.

— Ia spune, proslăvite Tătuc, câţi friţi ai nimicit pînă acum?

Nu mă chemaseră să mă mustre. Mi se spunea că situaţia de pe front era grea. Nemţii presau în direcţia Baku şi Tuapse. Care erau principalele lor forţe şi unde se aflau ele în momentul acela, nu ştia deocamdată nimeni. Sarcina partizanilor era să închidă în clipa hotărîtoare trecătorile munţilor în spre Marea Neagră.

M-am întors la detaşamentul nostru dîndu-mi bine seama de întreaga însemnătate a acestei însărcinări şi de toate greutăţile legate de executarea ei. Evgheni nu se întorsese încă dar prietenii lui m-au întâmpinat cu o căldură care m-a mişcat. M-am gîndit la mine. „Îmbătrîneşti, Piotr Karpovici! Şi Litvinov, şi Ianukevici, şi Lomakin şi s-au lipit de suflet de parcă şi-ar fi toţi feciori“. Această legătură sufletească era, la drept vorbind, mai mult prietenia firească dintre comandant şi tovarăşii mai tineri de sub comanda lui, prietenie fără de care nici o unitate militară nu poate fi puternică.

Am povestit comandanţilor, fără să le ascund ceva, tot ce auzisem la statul major. Hotărîrăm că trebuiau mobilizate toate forţele noastre pentru îndeplinirea sarcinii care ne fusese încredinţată nouă de către comandamentul Armatei Roşii, de a închide trecătorile munţilor, nelăsînd duşmanul să treacă înspre Marea Neagră.

Pentru asta, era nevoie de o mare muncă pregătitoare. Trebuia mai întîi să fim în munţi ca la noi acasă, să cunoaştem orice potecută şi să ne putem mişca pretutindeni de două ori mai iute decît duşmanul. Safronov propuse ca fiecare dintre noi să se gîndească cum ar trebui mai bine pregătit detaşamentul pentru a putea întâmpina forţele masive ale duşmanului. Rămase ca la întoarcerea lui Evgheni să ascultăm raportul lui şi să ţinem sfat.

Evgheni nu se întoarse decît a doua zi, şaisprezece august, seara târziu. Informaţiile pe care le culesese erau mult mai complete decît cele pe care le adunasem eu.

Forțele masive ale dușmanului care înaintau în direcția Novorossiisk fuseseră oprite de detașamentele Armatei Roșii, alcătuite mai ales din marinari care luptau acolo gata să-și dea ultima suflare apărînd portul drag.

Altă coloană inamică înainta spre munți, pentru a trece prin trecătorile munților spre Turcia. Unități nemțești mergeau de-a lungul albiei secate a râului Afips, îndreptîndu-se chiar spre locul unde ne aflam noi. Ca și marinarii Flotei Mării Negre trebuia să luptăm aici pînă la unul...

Nemții înaintau cu precauție de-a lungul Afipsului, trimițînd înainte patrule de recunoaștere și acoperindu-și spatele cu flanc-gărzi. Ei aflaseră deja de existența partizanilor. Socotind după ritmul înaintării inamicului, trebuia să ne așteptăm să sosească prin meleagurile noastre cel mai tîrziu peste cîteva zile.

Am hotărît să nu pierdem o clipă și să începem îndată să studiem cu întregul detașament albia Afipsului și împrejurimile taberei noastre...

Plutoanele dispuneau de cîte un cort spațios. Afară de acestea, un al cincilea cort, întins în mijlocul poienii, era popota. Popotă de dimineață pînă seara, cortul devenea îndată după cină club. Comisarul ținea acolo în fiecare seară orele de studii politice cu detașamentul. Ceva mai sus, pe coasta muntelui, se găsea postul de comandă. Tot acolo locuia comisarul, familia mea și cu mine. În seara de șaisprezece august am ținut acolo consiliul nostru.

Consiliul s-a isprăvit tîrziu. Elena Ivanovna și Ghenea, obosiți de treburile de peste zi, adormiră îndată. Peste puțin se auzi și respirația regulată a comisarului. După cîte îmi putui da seama, Jenea nu dormea.

Fără să ne fi înțeles dinainte, ne scularăm amîndoi și ieșirăm fără zgomot din cort.

— Ești îngrijorat, tată? — mă întrebă Evgheni în șoaptă.
— Pune-ți haina de piele. E umezeală.

Acum șapte sau opt ani se legase între noi o prietenie neobișnuită, foarte puțin asemănătoare cu raporturile obișnuite între „părinți și copii“. Deși Jenea avea atunci aproape douăzeci și unu de ani, deveniserăm prieteni, ca și cum am fi fost de aceeași vîrstă. Diferența de vîrstă dintre noi se ștersese parcă.

Jenea, care era pe atunci pe cale să termine Institutul de chimie tehnologică, venise la noi la Smolensk să pregătească proiectul de diplomă. Eu eram pe vremea aceea directorul unei mari uzine din Smolensk și urmam în același timp prin corespondență cursurile Institutului de silvicultură din Moscova. Uzina îmi lua aproape tot timpul, așa că nu-mi rămînea decît foarte puțină vreme pentru învățat. Să începi să studiezi cînd ai trecut de patruzeci de ani, e mult mai greu decît să înveți din

copilărie pînă la douăzeci. Nu cred că aş fi putut ajunge un student eminent fără ajutorul lui Jenea.

Noaptea de-a rîndul aştepta cu răbdare întoarcerea mea de la uzină. Cum veneam, turna din termos două ceşti de cafea neagră, pregătită cu grijă de cu seară de Elena Ivanovna şi ne aşezam la masa de lucru. Cele mai grele teme pe care le primeam de la institutul meu deveneau, ca prin farmec, uşoare. În familie, ei numeau asta: „să-l scoată pe tata din coada clasei“.

Ca şi în nopţile acelea, demult trecute, ale studenţiei mele, Evgheni îmi cuprinsese umerii cu braţul şi-mi zise:

— Problema nu-i uşoară, tată, dar trebuie neapărat rezolvată. Trebuie să le închidem nemţilor trecătorile munţilor...

Vremea era încă frumoasă. Ziua căldura lui august era încă înăbuşitoare, dar în răcoarea nopţilor se simţea deja adierea toamnei. Pe cer, stelele scilipeau mai viu. Luminiţele verzui din iarbă ale licuricilor se împuţinau din ce în ce. Ne sfătuirăm pînă în zori şi ajunserăm să ne dăm seama că, fără ajutorul poporului, nimeni şi niciodată n-ar fi putut să obţină victoria. Hotărîrăm ca, începînd chiar de a doua zi, să punem la punct serviciul nostru de informaţii. Trebuia numaidecît să avem prieteni în fiecare sat.

Evgheni se lipi de mine, să se încălzească.

— Crezi că vor fi puţini? — spuse el. — Am cîteva adrese. Voi trece şi pe la Moş Gavriil. El cunoaşte pe toată lumea de prin împrejurimi şi ne va ajuta mult. Voi lua cu mine cîţiva oameni din grupul de recunoaştere îndepărtată. Totodată trebuie cercetate împrejurimile taberei. Poţi să te serveşti de călăuze şi să te bizui pe ele, dar asta n-ajunge, trebuie să ştii să te descurci şi singur. Ca să putem bloca trecătorile munţilor, avem nevoie să cunoaştem amănunţit pe o întindere de zeci de kilometri de jur împrejur pînă şi cea mai neînsemnată potecuţă de mistreţi.

Dimineaţa, Evgheni o şi luă la drum. M-am uitat îndelung după el. În urma lui mergeau în flanc, cîte unul, cercetaşii. Erau cei mai buni dintre cei mai buni partizani ai detaşamentului.

Peste un ceas am pornit şi noi să cercetăm împrejurimile taberei.

Timp de două zile, am tot hoinărit prin munţi. Ne-am căţărat pe povîrnişuri abrupte, am trecut de zeci de ori Afipsul şi afluenţii lui şi am bălут potecile şi cărările care şerpuiau printre tufe şi pe care nu umblau decît fiarele.

Iată ce-i un „seminar practic de pădure“, — spuse zîmbind Gheronti Nikolaevici, scoţîndu-şi un ghimpe de mărăcine din palmă. Am văzut atunci că nici chiar lui nu-i mai ardea de

glume. Era totuși nevoie ca oamenii să se obișnuiască cu marșurile lungi.

Aducându-mi aminte de experiența mea de vechi partizan, am arătat tovarășilor cum se puteau orienta după soare, după stele, după scoarța arborilor, după liniile de pe tăietura cioatelor. La rîndul lui, Piotr Petrovici ne învăța cum să talmăcim urmele de mistreți pe poteci. Dacă urmele erau proaspete puteai merge fără teamă: poteca nu era minată. Căutam să dezvățăm pe oameni, odată pentru totdeauna să vorbească, să fumeze, să tușească și să strănute în timpul mersului.

— Dacă vă vine să tușiți, mozoliți-vă mîneca. Și strănutați tot în mînecă așa ca nici tovarășul de alături să nu vă audă.

Partizanii mai învățară cum să-și strîngă îndesat lucrurile în rucsac, cum să poarte rucsacul și cum să se odihnească, folosind pentru aceasta fiecare clipă a popasului.

Vînătorii noștri, Serghei și Danilo Martînenko și, bineînțeles, Gheronti Nikolaevici, profesorul nostru de la „seminarul de pădure“, mă ajutară să desăvîrșesc instrucția partizanilor.

Oamenii mergeau călărindu-se pe povirnișuri, treceau prin torente, țineau după tulin și sufereau de sete, cădeau morți de oboseală cînd ajungeau la popasuri, dar se țineau bine și trecură cu bine toate probele.

Safronov, săracul, a avut mult de pătimit. Fiind greoi și încet în mișcări, Vladimir Nikolaevici s-a chinuit mult din cauza inimii sale bolnave. Dar și el s-a ținut bine.

Mulți kilometri am bătut noi de-a lungul Afipsului, trecîndu-l de zeci de ori prin vaduri, așa că, pînă la urmă ajunserăm, cu toată oboseala, să putem pune piciorul pe pietre în așa fel încît să nu mai alunece.

Cîriiul gaiței era semnalul retragerii imediate și repezi. Cum răsuna, toți se aruncau în tufișurile de lîngă mal, făcîndu-și loc prin ele, pentru ca, la un nou semnal, să se întoarcă în același loc lîngă apă. Trebuia să fi văzut halul în care ajunsese îmbrăcămintea noastră! Zdrențe atîrnau de ghimpii tufișurilor. Tovarășii care rămîneau îndelung printre porumbări aveau grijă să scoată de pe ghimp semnele trecerii noastre pe acolo.

Vetlughin mai ales ieși din spini în așa hal, încît trebui să meargă restul drumului numai în chiloți. Nici Safronov nu arăta mult mai bine.

Piotr Petrovici, ascunzîndu-și privirea șireată, îi zise:

— Imi pare rău, Vladimir Nikolaevici, de gluma cu mașina de cusut. Din păcate, n-am luat-o și nu știu zău ce ne-om face acum fără ea...

Safronov se uită la pantalonii lui zdrențuiți și zise cu dojană în glas:

— Mai bine am fi luat mai puțină hîrtie...

Nu uitasem însă nici mașina de cusut și aveam și o mare rezervă de pînă groasă de doc. Ajunserăm la concluzia că tufișurile de porumbar erau posturi foarte bune de pîndit inamicul și că de aceea tot detașamentul trebuia îmbrăcat în haine făcute din pînza aceasta de doc...

Marșul pe care-l făcurăm ne-a învățat multe. Ne-am familiarizat cu împrejurimile taberei noastre și am găsit poteci, izvoare, trecători și vaduri mai potrivite. Partizanii au deprins regulile elementare pentru folosirea trecătorilor, în vreme ce eu am avut puțința să-mi dau seama de capacitatea fiecăruia dintre ei. Acuma mă liniștisem. Cu asemenea oameni mă simțeam în stare să îndeplinesc orice misiune.

Din cauza lipsei de obișnuință, toți erau foarte obosiți. Ne-am întors în tabără tăcuți, cuprinși de o singură dorință: să ne culcăm cît mai repede. Dar Leonid Antonovici Kuznețov, comandantul taberei, era neînduplecat. Cu tot bombănitul oamenilor, el îi puse să se spele, să se schimbe și să mănînce. Numai după aceea le dădu voie să se culce.

Singura ființă asupra căreia nu avea nici o putere voința comandantului era Dax. Ciinele stătea culcat tot timpul lîngă lucrurile noastre și nici chiar atotputernicul Kuznețov nu îndrăznea să se apropie de el.

CAPITOLUL VII

Evgheni se întoarce în zorii zilei. Luînd poziția, duse mîna la sapcă și-mi raportă rezultatele recunoașterii pe care o făcuse. Mă țineam să nu zîmbesc. Îi citeam în ochi că era foarte mulțumit.

Și avea într-adevăr de ce să fie mulțumit pentru că făcuse o seamă de lucruri bune. Mai întîi, pusese la punct serviciul nostru de informații. Se întîlnise apoi cu partizanii din detașamentele vecine, cele din Smolenskaia, Pavlovskaia și Eisk. Izbucise chiar să stabilească peste linia frontului o legătură cu comandamentul celei mai apropiate divizii a noastre. Comandantul serviciului de recunoaștere al diviziei îl rugase să-l țină în curent cu deplasările masive de unități fasciste, să trimită iscoade la dușmani și să caute să obțină cît mai repede o „limbă“, un prizonier de la care să capete informații. Însă ceea ce îi cerea și mai stăruitor, erau coordonatele amplasamentelor bateriilor grele și ale cazematelor inamicului, pentru a fi transmise aviației noastre.

Abia rămăsese singuri că Evgheni mă și întrebă:

— N-a venit nimeni din Krasnodar?

Dădui din cap că nu. Krasnodarul nu trimisese încă nici un agent de legătură...

Ochii lui Jenea își pierdură deodată strălucirea.

— Tată, — spuse el, — sînt cam obosit. Mă duc să mă odihnesc puțin.

Mă durea inima să-l văd așa. Știam cît de îngrijorat era de nevastă-sa și de fetiță. Însă Evgheni știa să-și stăpînească sentimentele. Orice i s-ar fi întimplat, nimeni n-ar fi putut observa că era abătut. Peste vreo oră el îmi spuse din nou cu vocea lui egală și liniștită, ceea ce putuse afla în recunoaștere.

Elena Ivanovna și Ghenea ar fi vrut să-l vadă mai des pe Evgheni. La început el stătea puțin de tot în tabără. Venea numai să-mi comunice ceea ce putuse iscodi. Cu maică-sa și cu fratele lui aproape nu mai ajungea să vorbească. Rarele ceasuri libere pe care le avea nu corespundeau cu orele lor de odihnă.

Elena Ivanovna avea pe vremea aceea de lucru pînă peste cap. Fusesse obișnuită încă din tinerețe să facă orice: să spele rufe, să spele podelele, să gătească, să croiască și să coasă. Cosea ca o adevărată croitoreasă. Chiar acum, în tabără, instalase sub supravegherea ei un atelier de croitorie în toată regula. Elena Ivanovna croia docul, iar celelalte cinci femei coseau pantalonii bufanți, întărituri la coate și la genunchi. Treaba mergea încet. Nu era decît o singură mașină de cusut. Și chiar de croit docul nu era lucru ușor.

În detașament, nimeni nu stătea vreodată fără treabă. Și dacă femeile noastre bombăneau, era pentru că făceau o treabă care li se părea lor că ar fi bună numai pentru babe. Însă Nadiei Korotova și Mariei, care mureau de dorul plecării în recunoaștere, nu le venise încă timpul...

Pe neașteptate, avurăm de cules roadele incursiunii pe care o făcusem de-a lungul Afipsului și prin văile afluenților lui.

Nu departe de locul unde ne aflam, se ridica muntele Lambin. Îi zicea așa după un grec care fabricase odată var prin părțile acelea.

În timpul incursiunii noastre, descoperiserăm pe panta de nord a muntelui, într-un tufiș de la marginea potecii, un izvorăș.

Începusem să ținem, de îndată ce venisem aici, o evidență strictă a tuturor izvoarelor din apropierea potecilor. Ar fi fost cu neputință să ne lipsim de apă în timpul drumurilor noastre. Într-o zi, pe nisipul din jurul izvorășului, am zărit niște urme de pași. Nu le-am putut tălmăci, dar am hotărît să aflăm cine este acela care cunoștea locul și venea aici după apă. Îl însărcinai pe Litvinov să se așeze la pîndă în tufișul de lîngă izvor. A doua zi, Mihail Denisovici se întorsese aducînd cu el un „mușafir“.

Rar să fi întâlnit oameni mai modești ca Litvinov. Alesesem pentru detașamentul nostru numai oameni curajoși și viteji. Un astfel de tovarăș era bineînțeles și Mihail Denisovici Litvinov, pînă mai dăunăzi directorul fabricii de ulei a combinatului „Glavmargarin“. Cînd te uital la acest om de treizeci de ani și-l ascultai, n-ai fi spus niciodată că ar fi în stare să săvîrșească vreo faptă eroică. Vocea îi era domoală, cu inflexiuni măsurate și liniștite, iar pe buzele lui pline, de om bun, flutura un zîmbet sfios. Ochii de culoare deschisă îi erau încrucișați și din cauza betșugului acestuia și-i lăsa adesea în jos, ceea ce îi dădea aerul unui om sfios sau vinovat de ceva.

Mihail Denisovici îmi povesti împlinirea lui de lîngă izvor ca și cum ar fi fost un lucru cu totul obișnuit:

— M-am dus, Tătuțule, și m-am culcat pe burtă în tufiș. Pușca am pus-o în fața mea, la îndemină, iar în dreapta și în stînga grenadele. Căldura era înăbușitoare. Stăteam așa și ciuleam urechile. În jurul meu era liniște. Am stat un ceas, am stat două. Nici țipenie de om. Mă plictisiseam. Îmi venea să adorm. Stăteam și mă gîndeam cum aș face să nu sforăi dacă mă fură somnul. Deodată, spre norocul meu, a venit în zbor o păsărică. Nu știu cum îi zice, dar pîtecele îi era ca gălbenușul. A sărit, s-a răsucit, a zburat de pe o cracă pe alta și a început să ciripească tare. Venise, pe semne, în recunoaștere, fiindcă în urma ei a sosit un stol întreg de păsărele. S-au lăsat la marginea apei și au început să bea. După ce s-au săturat de băut, au început să se joace, să se hîrjonească și să ciripească. Îmi părea bine. Aveam acum o distracție care nu mă lăsa să adorm. Erau tot felul de păsărele, și cu pîtecele roș și cu pîtecele galben, cu aripi și albăstrii, și albe, și pestrițe. Într-un cuvînt reprezentanții întregului neam păsăresc. S-au jucat, așa, multă vreme. Dar dintr-odată, din senin, și-au făcut vînt și au zburat de parcă le-ar fi spulberat o vijelie. Mi-am adus aminte de ceea ce ne învățase Piotr Petrovici și mi-am spus: „Sigur că vine un om“. Am rămas nemișcat. Am stat cinci minute, am stat zece. Nimeni: nici păsărele, nici oameni. Am stat eu cît am mai stat și am început să mă plictisesc așa de tare, încît trebuie să recunosc, m-am hotărît să aprind o țigară. Băgam tocmai mîna în buzunar să scot punga de tutun, cînd am văzut că tufișul se mișcă. Intîi s-a arătat o pușcă și în urma puștii un om. Am încremenit iar. Individul s-a uitat de jur împrejur, nu m-a zărit, s-a liniștit, a pus pușca jos și a început să bea. Atunci am sărit în sus și m-am repezit la el. Individul s-a zăpăcit așa de tare încît m-am folosit de asta ca să-i iau pușca. Iar cînd pușca lui a fost în mîinile mele, nu i-a mai rămas decît să mă asculte. Tot drumul am tăcut amîndoi. Cine-i și cu ce gînduri umbla pe-acolo,

habar n-am. Luați-l în primire. Iar mie dați-mi voie să aprind o țigară. Mor să trag un fum.

Individul era încăpăținat. Tăcea mereu. N-am putut afla nici de ce nație era. Era un trădător sau era un spion neamț? Bineînțeles nu ne-am putut da seama numai după haine. Avea o căutătură rea și mutra lui îți făcea scîrbă.

Am trimis musafirul la comandamentul grupului de detașamente de partizani, iar „Izvorul păsărelelor“ a fost pus sub observație.

Evgheni stabilise o legătură permanentă cu stanița Smolenskaia. În pădure, în apropierea staniței se afla întotdeauna un cercetaș de-al lui. Agenții din Smolenskaia veneau de două și câteodată chiar de trei ori pe zi la locul știut din pădure și chemau prin semnale — orăcăit sau fluierat de granguri — pe cercetașii din ascunzători. Aflam astfel tot ce se petrecea la nemți. Garnizoana nemțească nu primise deocamdată întăriri. Unitățile lor, care urmau să înainteze de-a lungul albiei Afipsului, tot nu sosiseră încă...

Între timp, noi continuam să ne construim tabăra, să punem la punct ce aveam de făcut și să ne orînduim traiul... Făceam următorul raționament: niște partizani disciplinați, bine încălțați și îmbrăcați, vor fi mai repede în stare să-i bată pe nemți decît niște oameni care dorm unde apucă, mănîncă ce le cade în mînă și-și petrec timpul liber cum dă Dumnezeu. Cum printre noi nu se aflau nici zărghiți, nici zvăpăiați, toți se obișnuiseră să trăiască în chip ordonat văzîndu-și fiecare de treaba lui.

Iată-l pe Iakov Ilici Bibikov, onorabil director de fabrică, conducător și responsabil al unei mari întreprinderi, intelectual, orășean din cap pînă-n picioare, ajuns din proprie inițiativă să-i „restaureze“ lui Evgheni bocancii pe jumătate rupti, și să-i repare atît de desăvîrșit, încît să putem pronunța cuvîntul „restaurere“ fără ironie. Bibikov avea de lucru mai mult decît și-ar fi dorit-o orice cizmar, căci pietrele de acolo rupeau cu frenezîe orice încălțăminte.

Cali îi potcovea Pavel Pavlovici Nedriga. Acesta îl îmblînzise pe Leonid Antonovici Kuznețov, severul și exigentul comandant al taberei noastre. Partizanul Kuț, fost sculier, începuse să repare hamurile. Lui Kuznețov nu-i mai ajungeau cuvintele de laudă pentru el:

— Dacă nu l-aș cunoaște din Krasnodar, n-aș crede în ruptul capului că ar fi sculier. E un șelar minunat și cu mare experiență. Chiar acuma am inspectat hamurile pe care le-a reparat.

Poți să le trimiți și la expoziție. Păcat să le dai să le pună la cai. Îți vine să le pui sub sticlă și să te tot uiți la ele.

În ziua de optsprezece august, Nikolai Demianovici Pricina îmi întinse, fără să spună un cuvânt, o foaie de hîrtie. Era ultimul comunicat al Biroului Sovietic de Informațiuni pe care-l recepționase chiar în clipa aceea. El raportă :

— Tovarășe comandant al detașamentului, radio receptorul este pus la punct. Se aude bine. Puteți auzi în orice clipă emisiunea postului de radio Moscova. Aștept ordinele dumneavoastră.

Il îmbrățișai pe Nikolai Demianovici.

Nu mai vorbesc de bucătarul nostru șef, respectabila Evfrosinia Mihailovna Konovicenko, fostă șef de schimb la fabrica de grăsimi hidrogenate. Ea ne gătea niște bucate minunate. Mai mult decît atîta. Aflase care erau mîncărurile noastre preferate, și, afară de faptul că hrănea detașamentul și îndestulător și bine, căuta din cînd în cînd să ne facă ceva deosebit de gustos.

Viața de tabără se înjghebase. Lucrurile mergeau ca de la sine, în chipul cel mai firesc. Și, trebuie să spun că asta era în mare parte meritul lui Leonid Antonovici Kuznețov. Așa cum bănuisem Evgheni și cu mine, încă din Krasnodar, poetul și pictorul nostru se dovedi un gospodar ideal. Programul zilnic, așa cum fusese stabilit, era pentru el lege imuabilă. Nu îngăduia nimănui nici o abatere. Nimeni nu reușea să-l înduplece sau să se ascundă de el. El împărțea tuturor munca în limita puterilor fiecăruia și poate că aceasta era cauza care făcea ca zilele să ne fie atît de pline, încît nimeni să nu se poată plictisi. Dar în același timp, nu era nimeni printre noi care să se jeluiască sau să se tînguie.

Numai Gheronti Nikolaevici îmi spuse într-o zi cu oarecare violență :

— Eheî, Tătucule, ce să spun ? Curat sanatoriu de munte. Toată viața n-am visat decît să mă odihnesc așa : aer curat de munte, muncă fizică, masă bună și îmbelșugată și lipsa oricărui fel de emoții. Bine ar fi dacă ni s-ar arăta măcar un neamț, nu de alta, dar avem să uităm că prin alte părți oamenii luptă...

Vetlughin, tot Vetlughin. Nu era chip să nu te sfichiuiască cu vreun cuvînt înțepător. Chiar cînd primea vreun ordin, nu putea să nu bodogănească. Dar, oricare ar fi fost împrejurările, ordinul era întotdeauna executat precis și fără cusur.

Îmi dădeam foarte bine seama ce anume îl chinuia pe Ghe-roșa al nostru. Inginer-mecanic șef, om cu o meserie a cărei caracteristică era precizia, el era obișnuit să prețuiască timpul și să-l întrebuinteze ca factor de luptă. Afară de asta, în vinele lui curgea sîngele fierbinte al vechilor cazaci zaporojeni. Era ceva într-însul care îl trăgea la luptă, ca și pe Ghenea al meu.

Îmi ziceam în gînd : „Lasă să mai rabde ! Asta n-are să facă decît să-l îndîrjească“.

Răgazul însă nu dură multă vreme. Evgheni primi de la agenții lui informațiuni extrem de importante. Noi unități germane sosiseră în Smolenskaia. După toate semnele, era vădit că aceste unități aveau de gînd să înainteze în direcția Mării Negre. Agenții își dăduseră seama de asta din faptul că noile unități care sosiseră nu păreau a fi hotărîte să cantoneze în stanișă.

Evgheni își alese cîțiva tovarăși și plecă seara tîrziu în recunoaștere. Grupul era compus din nouă oameni, înarmați cu puști, cu grenade și sticle cu lichid inflamabil ; mai luă și automatul nostru PPD pe care îl ducea Vetlughin.

Ghenea plecă și el cu fratele lui. Situația mea de comandant al detașamentului îmi îngăduia mai puțin decît oricărui altuia să-mi feresc băieții de primejdie. Elena Ivanovna nu scosese nici ea nici o vorbă cînd Ghenea, înviorat și voios, o sărutase în grabă pe obraji la plecare.

Am petrecut o noapte foarte zbuciumată. Nu numai Elena Ivanovna n-a dormit, dar nu s-a culcat nici Golubev, comisarul. Peste vreun ceas, veni în cortul nostru și Safronov, secretarul organizației de partid.

Ne dădeam cu toții seama că recunoașterea se va sfîrși cu o luptă între nouă partizani și o unitate nemțească motorizată și că forțele care se înfruntau erau cu totul neegale...

Era drept că mă înțelesesem cu Evgheni ca să cerceteze personal în noaptea aceea situația. Dacă s-ar fi văzut că intenția inamicului era să deplaseze în spre trecătorile munților forțe masive, Evgheni urma să-mi dea de știre printr-un om de legătură și atunci eu trebuia să intru în acțiune cu întregul detașament. Dacă însă capul coloanei inamicului ar fi fost slab, grupul lui Evgheni urma să facă față singur situației.

Noaptea parcă nu mai voia să treacă.

Cînd unul, cînd altul dintre noi coboram pînă la drum. Așteptam omul de legătură. Mai tîrziu, cînd luptele cu nemții deveniseră pentru noi ceva obișnuit, ne aminteam adesea de înția noastră noapte de luptă și rîdeam de noi înșine.

Pe la patru dimineața, Elena Ivanovna și cu mine ne-am luat carabinele, cîteva grenade și cîte un hîrleț. Cu noi mai veniră cîteva oameni.

— Încotro ? — ne întrebă, alarmați, comisarul și Safronov.

Eu am rîs.

— Mergem cu mama la grădina de zarzavat a fabricii de cherestea să scoatem cartofi. Evfrosinia Mihailovna spune că borșul n-are nici un haz fără cartofi.

— Așa-i, — zise Safronov, — borșul fără cartofi n-are haz ! Mergem și noi, comisarul și cu mine, la grădina de zarzavat.

Convorbirea n-avea nimic artificial, în ea nu era nici fanfaronadă și nici vreun tîlc ascuns. Safronov, ca și comisarul, cunoșteau amîndoi foarte bine harta șoselelor și a drumurilor vicinale ale regiunii. Grădinile de zarzavat ale fabricii de che-restea, părăsite de proprietarii lor care se evacuasera, se gă-seau în apropierea drumului care ducea dela stanița Smolen-skaia la Krepostnaia. Mai precis, punctul unde se aflau grădi-nile nu era departe de locul unde trebuia să se afle grupul cer-cetașilor noștri.

Îmi făcusem socoteala simplă că, lucrînd în grădină la sco-sul cartofilor, alcătuiam în același timp o rezervă destul de bună pentru grupul lui Evgheni, putîndu-i sări în orice clipă în ajutor și, la nevoie, să întîmpinăm singuri capul coloanei nem-țești, dacă s-ar fi întîmplat să reușească să răzbată. Nu mai țin minte cine erau cei care au venit cu mine, știu numai că erau zece inși înarmați cu carabine, cu puști și cu hîrlețe. Mi-a ră-mas în minte numai figura pitorească a lui Kiricenکو. Cu toate că în aparență era puțin sociabil, el avea atenții pentru toți to-varășii lui. Abia plecaserăm din tabără și Kiricenکو luă Elenei Ivanovna hîrlețul și carabina și le săltă pe umerii lui vînjoși. Elena Ivanovna voi la început să protesteze, dar Kiricenکو glumi :

— Parcă asta-i povară ? — rîse el și ecoul defileului repetă tunetul basului său profund. Il țîstîirăm cu toții. Kiricenکو tăcu și nu mai scoase o vorbă tot drumul.

Musiacenco și cu mine ne băteam de cîteva zile cu gîndul să scoatem cartofii din grădinile de zarzavat ale fabricii de che-restea și să-i transportăm la noi, înainte de a ajunge nemții acolo. Nu apucasem însă să facem asta fiindcă detașamentul nu avea brațe de muncă libere. Dar în ziua aceea am pus santinele lîngă drum și am lucrat de zor pînă seara tîrziu.

Numai Kiricenکو nu se apucase de treabă. După un timp, el se apropie de mine și îmi tună „confidențial” în ureche :

— Dă-mi voie, Tătucule, să semăn cîteva cartofi pe drum...

„Secretul” fu auzit bineînțeles de toți care începură să-și bată joc de Kiricenکو, întrebîndu-l că cine dracu' a văzut se-mănînd cartofi în mijlocul drumului și pe deasupra toamna. Și pentru cine anume să-i semeni ?... Eu însă mă deprinsesem încă din Krasnodar cu fantezia vestitului nostru plantator de mine. Am înțeles că voia să mineze drumul pentru cazul în care nemții ar scăpa din cursa pe care le-o pregăteau cercetașii noștri.

— Seamănă-ți cartofii, — îi dădui eu voie și Kiricenکو se îndreptă spre drum.

Totul era liniștit ca și înainte și nu se auzeau deloc împușcături. Noaptea, am stat într-o căsuță părăsită a fabricii de che-restea și către dimineață ne-am apucat iar de lucru. Când însă peste două ore răsări soarele, furăm totuși siliți să oprim lucrul. Ajungea acum pînă la noi răpăitul mitralierelor germane, după care urmă o mică pauză, iar după asta două explozii aproape simultane și o rafală de pistol automat.

Îmi amintesc că Elena Ivanovna păli, aruncă hîrlețul și cu un gest instinctiv duse mîna la trusa cu medicamente și bandaje care-i atîrna la sold.

— Totu-i în regulă, — am spus eu. — Ai noștri trag cu în-verșunare, iar nemții abia răspund.

Intr-adevăr, armele automate rusești trăgeau cu furie. Tot așa trăgea și mitraliera.

Stăteam cu armele în mîini, gata să le sărim în orice clipă în ajutor... Dar zgomotele luptei se domoliră.

Curînd după aceasta, de după cotitură apărură ai noștri.

— Vin! — izbucni Elena Ivanovna cuprinsă de bucurie. — Vin toți nouă.

Trebuia să-i fi văzut în ce hal erau! Murdari, asudați și... strălucind de bucuria izbînzii. Evgheni duse mîna la șapcă, pregătindu-se să-mi raporteze asupra luptei, dar eu îl oprii spunîndu-i:

— Amănuntele operației ai să mi le comunici cînd ajungem în tabără.

Atunci el îmi spuse încet:

— Ne-am ținut jurămîntul: am răzbunat pe Mark Apkaro-vici...

Nu ne mai săturam privindu-i; îi sărutarăm, îi strînserăm în brațe și încercarăm să-i luăm lui Vellughin mitraliera, care-i apăsă umerii. Dar nu fu chip. Gheroșa vru să ducă singur pînă în tabără PPD-ul lui ca pe un stîndard al victoriei...

Și așa primi detașamentul botezul focului! Era prima noastră operație. Ea însufleți, firește, întreaga tabără. Fiecare voia să știe toate amănuntele. Acei care luaseră parte la operație făcură front în fața mea. Ochii lor mai ardeau încă și pe buze le flutura un zîmbet. Evgheni, călcînd apăsător, făcu trei pași înainte și raportă scurt:

— Toyarășe comandant, în ziua de nouăsprezece august am efectuat recunoașterea ordonată. La întoarcere, cercetașii au organizat o ambuscadă și am ucis nu mai puțin de patruzeci și opt de nemți. Informațiile culese vor fi transmise comandamentului grupului de detașamente de partizani.

— Uraaa! — răsună prin tabără. Maria Ianukevici se uita cu ochi plini de admirație la Viktor, eroul ei. Naiva Evfrosinia Mihailovna respira zgomotos.

Am mulțumit cercetașilor și am ordonat comandantului taberei să dea fiecăruia la masă câte o sută de grame de alcool.

Îndată ce se isprăvi partea „oficială” a programului, detașamentul înconjură cercetașii. Întrebările curgeau din toate părțile: cum și câți fasciști omorise fiecare? Dar imitându-l pe Evgheni, cercetașii lui nu se prea arătară vorbăreți. Mă bucura modestia lor. Îmi aduceam aminte de cuvintele răposatului Popov: „Nu vă lăudați cu succesele voastre în spatele frontului german. Gloria care vi se va cuveni va fi a voastră oricum”

În cortul nostru, al comandanților, Elena Ivanovna, scoțînd rufe curate pentru fiii ei, căuta să-l descoasă pe Ghenea asupra amănuntelor diversiunii. Pe obrajii lui tineri și bucălați ardeau pete roșii. Era plin de toate întâmplările prin care trecuse și sentimentele lui clocoteau într-însul. Dar, făcînd cu ochiul lui Evgheni, tăcea ca și el. Din cînd în cînd spunea numai, luîndu-și tonul unui vechi luptător:

— Ei, parcă le poți povesti pe toate, mamă? Lupta-i cum e lupta...

Cele câte o sută de grame dezlegară însă limbile cercetașilor și abia atunci văzurăm clar tabloul celei dintîi operații a detașamentului.

Cercetașii se apropiaseră de zona lor de operații, înaintînd cu precauție, mergînd în flanc câte unul, făcînd ocoluri peste ocoluri ca să încurce urmele și mergînd prin păduri și crînguri.

Drumul spre Smolenskaia trecea prin Krepostnaia. Evgheni lăsase pe acest drum, într-o pădurice de lîngă răscrucea care se găsea la șase kilometri de fiecare din cele două stanițe, șase cercetași, iar el cu ceilalți doi tovarăși se dusesese la Smolenskaia. Au mers fără nici un zgomot, așa ca nici o cracă să nu trosnească sub picioare și nici o frunză să nu foșnească. Și totuși, era cît pe ce să piară cu toții.

O blestemată de gaiță, fricoasă, simți ceva și începu să țipe și sculă cu noaptea-n cap toată pădurea... Panica stîrnită printre viețuitoarele înaripate ale pădurii s-a întins și printre nemți. Îndată începură a răsuna una după alta rafalele de automate.

Cercetașii ocoliră avanpostul fascist și trimiseră un om în recunoaștere. Evgheni și cu cei doi tovarăși stătură culcați pînă cînd și gaița și nemții se liniștiră și numai atunci se strecurară unul după altul în staniță.

În Smolenskaia erau mulți nemți. Cercetașii izbutiră să stabilească că nemții aveau acolo nu mai puțin de patru sute de oameni înarmați cu automate, două automobile blindate și patruzeci de autocamioane, dar n-aveau de loc artilerie grea și aruncătoare de mine grele. Fasciștii își închipuiau, se vede, trecerea prin munți drept o plimbare plăcută și nădăjduiau să n-aibă

nevoie decât de aruncătoare de mine ușoare și de tunuri de munte.

Nemții se informaseră de la locuitorii staniței Smolenskaia despre mărimea staniței Krepostnaia și despre distanța pînă la Arhipo-Osipovskaia. Asta-i făcu pe cercetași să bănuiască că aceasta era tocmai coloana fascistă care avea de gînd să deschidă nemților calea spre Tuapse, Soci și, pe urmă, spre Turcia.

În seara din ajun, nemții își curățiseră de zor armele și umpluseră rezervoarele mașinilor cu benzină. Era mai mult ca sigur că se pregăteau de drum...

Evgheni cu tovarășii lui părăsiră Smolenskaia tot atît de nevăzuți cum veniseră și se grăbiră să ajungă la cercetașii pe care îi lăsaseră în pădure.

La răscrucea drumului, acolo unde pădurea deasă începe chiar de la marginea șoselei, micul nostru grup pregăti o ambuscadă. Evgheni puse un observator care să semnalizeze, iar pe Eriomenko îl trimise la locul de pe șosea hotărît pentru ambuscadă. Puțin mai la o parte, el postă grupa de acoperire, pentru cazul în care nemții, rezistînd primului atac, ar trece la ofensivă.

Oamenilor le era greu să stea culcați. Îi chinuia setea. Dormiră cu rîndul. Și așa trecu noaptea, ziua și încă o noapte. Pe șosea, nici țipenie de om. Cercetașii începură să creadă că fasciștii renunțaseră la încercarea de a trece munții.

Dimineața, observatorul semnaliză apropierea inamicului.

Întîi apărî o mașină blindată cu avangarda care recunoștea drumul și înainta, trăgînd pentru orice eventualitate, cu mitralierele în tufișurile de la marginea drumului. În urma ei veneau două autocamioane de cîte trei tone încărcate cu pistolari.

Mașina blindată trecu înainte. Pădurea tăcea. Deodată, în sectorul primei ambuscade, apărî întîiul camion. Evgheni și Ghenea săriră în picioare cu iuțeala fulgerului și aruncară grenade. Sticle cu materii inflamabile zburară în mașini.

Răsunară explozii, detunături și țipete sălbatice.

Fasciștii care rămăseseră în viață încercară să fugă. Dar unde să fugă? La marginea drumului îi ajungeau rafalele mitralierei.

Mașina blindată se avîntă înainte. Dar la o cotitură a drumului, dădu de o baricadă. Încercînd să se dea înapoi, ca să întoarcă, mașina intră într-o groapă pregătită de mai înainte. Tocmai atunci își isprăvi și mitraliorul neamț banda. Mașina blindată stătea în groapă pe o coastă și tăcea.

Atunci intră în luptă Eriomenko care aruncă din tufișuri sticle cu materii inflamabile în motor, în turelă, în vizoare.

Mașina se aprinse. Echipajul deschise portierele, sări din mașină și căzu imediat secerat de gloanțe...

Operația se terminase. Locul acțiunii trebuia părăsit acum cât mai repede. Dinspre Smolenskaia se auzea huruitul mașinilor detașamentului principal fascist. Agenții noștri ne comunicară mai târziu că fasciștii se învîrtiră cât se învîrtiră pe locul luptei, își strinseră morții și, fără să aibă curajul să urmărească pe partizani, se întoarseră în staniță.

Zgomotul mașinilor care venea dinspre Smolenskaia creștea dar Ghenea parcă se lipise de mașinile scoase din luptă de către cercetași. Degeaba visase să aducă măcar una din ele în tabără. Mașinile erau distruse definitiv. Evgheni dădu semnalul de plecare.

Ghenea distruse motoarele pentru ca nemții să nu le mai poată folosi și se avîntă să-i ajungă pe ai lui...

Masa care ni se servi în ziua aceea fu neobișnuită. Evfrosinia Mihailovna nu-și cruță puterile de dragul acestei sărbători și Musiacenko depăși vizibil normele rațiilor. Pînă și Kuznețov era într-o dispoziție sărbătorească și îmi ceru voie ca, exceptînd garda, să suspende serviciul pînă seara.

Prînzul dură mult. Cînd sosi sfîrșitul mesei, anunțai detașamentul că în cinstea cercetașilor și a lui Nikolai Demianovici Pricina, va avea loc un concert la care își vor da concursul artiști ai poporului din U.R.S.S.

Toți știau că Nikolai Demianovici montase un post radio-receptor și ghiciră îndată de ce fel de concert era vorba și de unde avea să vină concertul. Și, pe cota noastră 521, răsunară din nou uralele.

Partizanii se întinseră toți sub un paltin bătrîn în jurul aparatului de radio, într-o tăcere plină de venerație. Pricina oficia. Incepu să învîrtească niște butoane, să lege contactele... Roș și agitat, se tot tîrîia în jurul aparatului. Dar aparatul tăcea.

Adînc dezamăgiți, partizanii tăceau și ei. Deodată răsună tenorul ironic al lui Gheronti Nikolaevici :

— Tot sacul își are petecul. Exact într-o jumătate de oră fac eu aparatul să vorbească !

Toți holbară ochii la el. De cînd îl știau, nu dăduse niciodată dovadă că s-ar fi priceput la aparate de radio... Explicația era însă foarte simplă. Moscova tăcea, cum tăcea întotdeauna între orele paisprezece și șaisprezece. Scăpasem toți din vedere acest amănunt, Vetlughin însă nu-l uitase.

— Mă folosesc de această pauză, — începui eu, — ca să fac cercetașilor noștri o observație cu privire la o greșală foarte serioasă pe care am tolerat-o în lupta de azi.

Jenea crezu că glumesc. Dar eu dădui din cap afirmativ.

— Se poate, prieteni, să fi stricat pentru cincizeci de nemți atâtea cartușe cîte ați tras voi azi ? ! În felul acesta ajungem într-o lună-două să mergem la operații numai cu cușitele finlandeze.

Jenea se înfurie dar se stăpîni pe loc și întrebă liniștit :

— Dar cînd ai avut timp să numeri cartușele ?

Vetlughin strigă triumfător :

— Tătucu ne ia la sigur ! N-a numărat cartușele. Și acum mi-s buzunarele pline.

— Gheronti Nikolaevici, te sfătuiesc să porți în buzunare baste, curate dacă se poate. Dar în ceea ce privește cartușele, le-am numărat în toiul luptei. Așa cum trăgeați voi din automatele voastre, credeam că ați ucis cel puțin o mie de nemți. Erau însă numai patruzeci și opt. Lunetiștii noștri trebuie să fi băgat în fiecare din ei cel puțin cîte zece gloanțe !

Evgheni era mîhnit de-a binelea. Nu-i trecuse desigur prin minte că trebuiau economisite munițiile. Sărbătorirea era cît pe ce să se sfîrșească cu o discuție serioasă asupra operației, cînd, dintr-odată, răsună vocea Moscovei.

Cine n-a trăit departe de patrie, acela nu știe ce-nseamnă să-i auzi iar glasul ! Amușirăm cu toții. Ne temeam să ne mișcăm, să spunem o vorbă. Eram fericiți.

...Noaptea auzii șapte repezi :

— Cum te-a răbdât inima, Jenea ? Cum de m-ai putut lăsa în pădurice ?

— Dormi, frățioare ! Nu s-a întîmplat nimic dacă n-ai fost și tu să hoinărești cu mine prin grădinile de zarzavat ale stației...

— Nu s-a întîmplat nimic ? ! — șopti Ghenea, întrerupîndu-l.

— Dar dacă s-ar fi întîmplat pe dos și ai fi rămas tu în pădurice ca să auzi cum trăgeau în mine cu automatele ? Nu te-ar fi durut inima ?

— Ba m-ar fi durut... Dar acum, hai și dormi, frățioare !

— Nu, nu dorm pînă nu ne înțelegem.

— Atunci hai să ne înțelegem, — zise căscînd Jenea.

— Tu să nu caști, auzi ? Ce vorbim noi acum este... ca un legămînt ! — Ghenea se sculă din culcușul lui și se plecă asupra lui Evgheni. — Făgăduiește-mi că în orice operație vom merge împreună.

Jenea tăcea. Mă bucuram din suflet că Elena Ivanovna dormea și că nu putea auzi acest dialog.

— Dacă-i vorba de murit, atunci să murim împreună. Ei, de ce taci ?

— Bine, Ghenea, — răspunse în sfîrșit Evgheni. — Dar nu-i nevoie deloc să murim. Să moară mai bine nemții !

— Mulțumesc Jenea ! Știu că n-ai să mă minți. Mereu împreună... Acesta-i jurământul nostru...

Ghenea se întoarse la culcușul lui și curînd adormirăm amîndoi.

Somnul însă nu se lipea de mine. Mă gîndeam mereu la Valentin, iar în urechi îmi răsunau șoptele grăbite ale lui Ghenea.

CAPITOLUL VIII

Succesul celei dintii operațiuni pusese în fierbere tot detașamentul. Fiecare visa numai lupte și cerea să fie trimis în recunoaștere. Micul grup al tovarășilor care ni se alăturase imediat după ce plecasem din Krasnodar studia cu sîrguință modelele tuturor felurilor de arme.

Evgheni, Eriomenko, Vetlughin și Kiricenکو, entuziaștii noștri plantatori de mine, erau preocupați de trotil, de grenade antitanc și discutau tot timpul despre scheme, schițe și calcule în vederea unei noi mine automate la care lucrau.

Lîngă ei, nelipsit, îl găseai totdeauna pe Ghenea.

Eriomenko care purta în inimă o adîncă dragoste de oameni și care arăta întotdeauna grijă față de toți tovarășii se uita cu neliniște la Ghenea.

— Fii, te rog, cu băgare de seamă. Ține bine minte că plantatorul de mine nu săvîrșește în viață decît o singură greșeală... Pentru simplul motiv, dragul meu, că după această primă greșeală, este rupt pe loc în bucăți...

Nu degeaba se alarma Stepan Sergheevici. Minele noastre, lipsite de dispozitive de siguranță, erau ca niște butoiașe de praf de pușcă în care ar fi fost lumînări aprinse, ceva în felul încărcăturilor de iarbă de pușcă cu care Ivan cel Groaznic arunca în aer, acum patru sute de ani, zidurile fortăreței asediate a Kazanului. Plantatorii de mine din detașamentul nostru afirmau, dealtfel, că minele lor ar fi incomparabil mai bune decît minele obișnuite, „cu frînghiuță“, ale celorlalți partizani care, la drept vorbind, imobilizează pe mineri în momentul acțiunii, putînd fi folosite numai cu condiția ca omul care declanșează mina să stea culcat cîteva ceasuri de-a rîndul în imediată apropiere a locului unde urmează să se producă explozia.

Deoarece nu mai erau mulțumiți de mina obișnuită, ei concepură o nouă mină automată care să fie neprimejdioasă în momentul plantării și care să explodeze numai prin transmiterea presiunii exercitate de o greutate anumită a cărei limită strictă să poată fi determinată de mai înainte.

Cînd Kiricenکو, de obicei tăcut, se gîndea la noua lui mină, devenea vorbăreț. Cu ochisorii lui negri de urs, sclipind sub sprîncenele stufoase, tuna :

— Ai să vezi, Tătucule, ce strășnicie de mină are să fie ! N-are să explodeze decît la greutatea unui camion încărcat, sau a unui tanc, pe cînd o motocicletă are să poată trece peste ea fără nici o grijă ! Și, pe lingă asta, avem să ne străduim ca nu numai să fie invizibilă pentru friți, dar să nu poată fi descoperită nici cu detectoarele.

Cum am spus, plantatorii noștri de mine își consacrau tot timpul liber cercetărilor cu privire la acest nou soi de mină. Ghenea se ținea de ei ca umbra. Urmărea cu atenție discuțiile lor și făcea și el niște însemnări și calcule în carnetul lui, dar nu sîcîia pe nimeni cu sfaturi.

Trebuie să recunosc că Ghenea se purta cu mult tact. Îmi amintesc că pe vremea cînd eram încă la Krasnodar, Elenei Ivanovna îi era teamă ca băiatul să nu aibă de suferit în detașament. El avea, spunea ea, mult amor propriu, ca toți tinerii și va dori, firește, să pară om mare, dar lumea îl va lua tot drept băiețaș. Dar chiar din primele zile, el se impuse în modul cel mai firesc, nu-și permitea față de nimeni ceea ce nu se cuvenea și nu se dădea la o parte de la nici o treabă. De la înfîia noastră operație se dovedi luptător curajos, calm și cu sînge rece. Legăturile pe care și le crease în detașament erau bune și aceleași cu toată lumea, iar tovarășii îl considerau bărbat și se purtau cu el cum s-ar fi purtat cu un egal al lor.

Ghenea își făcuse și prieteni. De Lomakin îl lega pasiunea lor comună pentru automobile, se împrietenise cu Litvinov, Lusta și chiar cu ursuzul Kiricenکو. Nu o dată mă uitam cum ședea Ghenea după prînz, tolănit în iarbă, alături de Safronov și cum secretarul organizației de partid discuta cu el cu pasiune ultimul buletin al Biroului Sovietic de Informații.

Cel mai bun prieten al lui Ghenea era însă Pavlik Hudoerko. Ei ajunseseră să se înțeleagă dintr-un singur cuvînt. Erau amîndoi comsomoliști și aveau aceeași pasiune : automobilul. Ca și Ghenea, Pavlik era și el un visător. Visurile lor erau poate diferite, dar se îndreptau către aceeași clipă situată în viitor, către ziua cînd îi vom nimici pe fasciști...

Nemții pătrunseseră aproape în toate stanițele și cătunele de la poalele munților. Întruna soseau trupe. Grupele noastre de recunoaștere porneau una după alta, familiarizîndu-se cu situația, iscodind locurile unde podurile, șoselele și calea ferată erau păzite și urmărind mișcările dușmanului. Totodată oamenii se deprindeau să meargă și să se orienteze în munți și să observe.

Deocamdată, totul mergea strună. Era adevărat că pînă atunci sarcinile care se puneau cercetașilor fuseseră modeste. Acum

însă aveam nevoie de o „limbă“ care să ne informeze. Trebuia să știm numaidecît care erau forțele pe care le aruncaseră nemții în sectorul nostru, intențiile pe care le aveau, rezervele de care dispuneau și materialul tehnic cu care erau înzestrate.

Pe lângă asta, comandantul celei mai apropiate divizii a noastre din linia frontului chiar îl și rugase pe Evgheni să-i facă rost de un prizonier care să dea informațiile necesare. Dar de unde să-l iei? Trebuia găsit un neamț bine informat... Evgheni și cu mine ne băturăm capul dar nu puturăm născoci nimic.

Deodată ne veni în ajutor Mihail Denisovici Litvinov.

— Dă-mi, te rog, voie, Tătucule, să-ți aduc un gefreiter ¹⁾ neamț.

— Dar de unde ai să-l iei, Mihail Denisovici?

Litvinov tăcea. Pe lângă modestie, sălășluiau într-însul mîndria și o mare încredere în ceea ce știa că e în stare să facă. Avusesem pînă atunci vreme să-l studiez și știam că nu arunca niciodată vorbe în vînt. Dacă promitea să pună mîna pe un prizonier, însemna că avea să pună mîna. L-am întrebat doar atîta :

— Ai cumva nevoie de ceva pentru a-ți îndeplini însărcinarea?

— Te-aș ruga numai, Tătucule, să-mi dai trei oameni și... doi saci.

Într-adins, nu l-am mai întrebat pe Litvinov de ce avea nevoie de saci. Mi-am ascuns chiar și mirarea. El însă, mișcat de încrederea mea, îmi destăinuî îndată secretul.

Fusese cu o zi mai înainte în recunoaștere către Afips, între Smolenskaia și Grigorievskaja și dăduse în apropierea unui cătun de niște peri sălbatici cum se întîlnesc adesea la noi în Kuban, încărcăți cu rod. Dispusesem ca cercetașii să ne aducă numaidecît toate fructele sălbatice pe care le găseau, deoarece Musiacenko și cu mine ne temeam de scorbut și făceam provizii de fructe. Litvinov se îndreptase spre un păr, dar auzind un foșnet se ascunse în tufiș. Nu departe de peri, după un gard, văzuse un neamț care venise acolo să-și facă nevoile. Abia pleacă acesta cînd, în locul lui veni încă unul și pe urmă încă unul...

Peste măsură de scîrbit, Litvinov abia aștepta să poată pleca. În sfîrșit prinse o clipă potrivită și se îndreptă spre celălalt capăt al cătunului. Pe drum întîlni un ciobănaș. Acesta îi povesti că nemții erau veniți în cătun de cinci zile. Cum veniseră și începuseră să scotocească prin pivnițe. Mîncaseră smîntînă cu ulcioarele, băgaseră boțuri întregi de unt de-a dreptul în gură, fără pîine, parcă n-ar fi mîncat de cînd lumea. Infulecaseră toți ce văzuseră cu ochii, pînă și mere pădurețe iar după aceea tur-

¹⁾ Grad în armata germană corespunzător celui de frunzăș. (N. red. rom.)

naseră într-înșii lapte cu cănille. După ce trecu o zi, nemții începură toți să sufere de stomac. Ciobănașul se văita că le murdăriseră toate grădinile și că nu se rușinau nici unul de altul și nici de oameni din cătun...

L-am sfătuit pe Litvinov să nu ia sacii cu el. Renunțam de data asta la vitamine... El plecă însoțit numai de doi partizani din plutonul său, deoarece acum începuse întrecerea între plutoane cu privire la cea mai bună executare a misiunilor primite.

Trecuseră două zile de când plecase și tot nu se mai întorcea. Evgheni și cu mine începuserăm să fim neliniștiți și ne întrebam pe cine oare să trimitem să vadă ce-ar putea fi cu Litvinov, când auzirăm glasul agitat al Evfrosiniei Mihailovna care era dealtfel totdeauna liniștită :

— Aduc un neamț ! Un neamț viu !

Drept ar fi fost să spun un neamț mai mult mort de frică, decît viu. Într-o tăcere apăsătoare, partizanii înconjurară pe inamic. În cuvîntul acesta „inamic” intrau acum multe. Cuvîntul reamintea exploziile din ziua plecării și fumul care învăluia Krasnodarul, parcă săgetîndu-i pe oameni în inimă. Inamicul smulsese pe partizani de lîngă ai lor, amenința viața mamei și copiilor și călca cu cizma lui cîmpiile Kubanului. Și iată-l acum pe acest inamic în fața noastră, roșcovan, nebărbierit, cu fălcile tremurînd de groază și strîngînd convulsiv cu degetele betelia pantalonilor.

— Leagă-ți pantalonii, vită ! Ii scîrbă oricui să se uite la tine, — îi spuse pe rusește Safronov neamțului, aruncîndu-i un capăt de sfoară.

Neamțul căzu în genunchi și începu să bilbîie :

— Nu mă spînzurați ! Nu mă spînzurați, dragă domnule ober-partizan !

— Cine să-și mînjească mîinile cu tine ? — răspunse Safronov pe nemțește și, întorcîndu-se brusc, plecă de lîngă neamț. După secretarul organizației de partid, toți partizanii plecară și ei. Să spun sincer aș fi plecat și eu, pentru că neamțul trezise în mine un sentiment de scîrbă pe care nu mi-l puteam învinge, dar Evgheni și cu mine aveam sarcina să-l interogăm.

Aflarăm că neamțul nu era fruntaș ci ditamai plutonier-major. Cînd Evgheni, arătîndu-mă pe mine, îi spuse : „Acesta-i șeful partizanilor și el îți făgăduiește să-ți lase viața dacă vei răspunde sincer la toate întrebările”, neamțul se arătă foarte vorbăreț.

Era de loc din Berlin și de meserie băcan. Domnii partizani nu aveau de ce să se îndoiască : era „un negustor perfect serios și capul unei întreprinderi serioase”...

Unitatea din care făcea parte era constituită din vânători de munte. Abia trecuse o săptămână de cînd unitatea lor se mai afla încă la granița Elveției. Era colosal de frumos acolo, dar te lua dracul de foame...

Cum voiam să verific urmele pe care le-ar fi lăsat vînătorii nemți pe cărările noastre, am ordonat neamțului să-mi arate talpa bocancilor lui. Neamțul crezu că voiam să-i iau încălțăminte și începu în grabă să se descalțe.

Informațiile pe care ni le dădu neamțul erau extrem de importante. Mai mult decît atît, îl puserăm să ne arate cum instruiu fasciștii pe vînătorii lor. El ne arătă felul în care se cățarau pe stînci, cum coborau și cum trebuiau masate picioarele obosite.

Hotărît lucru, n-aveam ce învăța de la alpiniștii nemți... Vet-lughin, uitîndu-se ironic la Litvinov, îi spuse printre dinți :

— Strașnică podoabă ai mai adus și tu detașamentului !

Eu însă, am luat apărarea lui Mihail Denisovici. Prizonierul ne dădu niște informații excelente. Aflarăm de la el toate planurile comandamentului german, pe care le cunoștea el. Nu mai aveam acum nevoie de acest „șef al unei solide firme berlineze“. Elena Ivanovna îi dădu o doză de opiu, ca să se țină liniștit pe drum și Evgheni porni cu el spre linia frontului. Trebuia îndeplinită a doua parte a misiunii care ni se dăduse de către comandamentul diviziei și anume de a preda pe prizonier, într-un loc de mai înainte stabilit, unui om sigur. Plutonierul-major avea deci să vadă peste două-trei zile trupele regulate ale Armatei Roșii.

Serviciul nostru de informații ne încunoștință că unități germane moto-mecanizate, însoțite de două tancuri urmau să plece în zilele următoare din Smolenskaia spre mare.

Am ordonat lui Evgheni să organizeze o ambuscadă și să extermine coloana de avangardă.

Și iată-i iar pe ai noștri umblînd prin pădure, apoi veghind culcați și nemișcați, pitulați prin tufișurile de la marginea drumului.

De data asta n-avură mult de așteptat. Chiar în dimineața zilei următoare, observatorii transmiseră semnalul :

— Atenție ! Pregătiți-vă !

Întîi trecu un tanc, zăngănind din șenile și cu motorul hueruind. Ca de obicei, tancul trăgea la întîmplare cu mitraliera și cu tunul în tufișurile de la marginea drumului.

Pădurea tăcea. Numai ecoul răspundea înăbușit, de undeva departe, în munți, tunului fascist.

În urma tancului veneau în goană cercetași pe motocicletă cu mitraliere pe ataș.

Pădurea rămânea sumbră și tăcută.

De după cotitura drumului apărură două companii de motocicliști înarmați cu pistoale automate. Revărsându-se în rinduri strînse, ei ocupară toată lățimea șoselei.

Evgheni smuci cu iuțea cuiul de siguranță al unei grenade antitanc și o aruncă în capul coloanei. Ghenea aruncă o grenadă în coada ei, pe cînd grenada lui Ianukevici, comandantul primului pluton, zbură și căzu în mijloc.

Trei explozii succesive erau semnalul convenit. Grenadele începură să explodeze una după alta pe șosea, în timp ce mitraliera trăgea întruna.

Grupa de motocicliști care scăpaseră cu viață întoarse motocicletele și încercă să se înapoieze la Smolenskaia.

Dar, în aceeași clipă, Evgheni și Ghenea se aruncară asupra atașului unei motociclete avariate care purta o mitralieră grea.

Nu degeaba studiaserăm noi armamentul inamicului. Mitraliera germană era tot atît de ascultătoare în mîinile fraților ca și mitraliera rusească PPD.

O rafală lungă despică aerul. Motocicliștii începură să cadă. Motocicletele răsturnate pe o parte se înșirau pe marginea drumului.

La cotitura șoselei după care dispăruseră tancul și motocicletele cu cercetași, se auzi o explozie înăbușită, urmată de împușcături dese de armă. Tancul sărise în aer pe mina pusă de Kiricenکو. Partizanii din ambuscada cea mică reușiseră în ultimul moment să întindă o sîrmă de-a curmezișul șoselei. Motocicliștii care trecuseră în goană zăceau acum în praful șoselei, rețezați de această sîrmă. Dar iată că dinspre Smolenskaia se apropia, crescînd cu fiecare clipă hurea surdă al mașinilor însoțit de răpăitul mitralierelor. Erau pistolarii nemți care, auzind exploziile, veneau în ajutorul coloanei lor.

Camioanele lor se apropiară de locul dezastrului și deschiseră un foc vijelios asupra tufișurilor. Numai ecoul îndepărtat răspundea rafalelor lor, în timp ce partizanii, sprijinindu-și răniții, se îndepărtau în flanc cîte unul pe cărarea care ducea în munți.

Evgheni îmi raportă :

— La operație au luat parte douăzeci și unu de oameni. Am aruncat în aer un tanc. Au fost uciși o sută optzeci de fasciști. N-am avut pierderi ci numai patru răniți.

Doi din acești răniți dădură mult de furcă Elenei Ivanovna. Ilin fusese rănit în spate și pierduse mult sînge. Rana lui Skiba,

pricinuită de un glonte care îi trecuse prin palmă, păruse la început mai puțin primejdioasă. În vîltoarea luptei, Skiba nu-și bandajase mîna, rana se infectase și multă vreme după aceea el nu fu în stare să ia parte la operații sau să muncească. Aveam acum cu mult mai mult de lucru. Trebuia să ne construim o nouă tabără.

Pe front, situația se înrăutățise brusc. Ai noștri se retrăgeau. Presiunea nemților împingea Armata Roșie spre văile din adîncul munților. Nemții se străduiau să treacă prin Caucaz și să se îndrepte spre granița Turciei.

Valea Afipsului devenise pentru nemți o cale bătută. Cota 521 a noastră, din apropierea albiei riului, nu mai era destul de ascunsă vederii. Ca să ne așezăm temeinic pe timpul iernii, trebuia să căutăm acum un nou cuib în munte, mai îndepărtat și mai inaccesibil.

Partizanii primiră vestea aceasta în chipul cel mai felurit. Vetlughin și Evgheni, prieteni la cataramă și gîndind la fel, îmi atrăseseră încă mai de multă vreme atenția că locul unde se găsea tabăra devenise nepotrivit și se bucurau că avem să-l părăsim. Dar pe mulți alți partizani din detașamentul nostru, lucrul acesta îi amăra. Ei se obișnuiseră cu locul acesta și se simțeau aici ca acasă.

Cel mai amărit era însă Ghenea. El nu visa decît recunoașteri îndrăznețe, atacuri, lupte înverșunate și cînd colo, o nouă retragere.

„Nu-i nimic, mă gîndii eu, să se obișnuiască și el să fie mai potolit. Pentru partizani, ca și pentru exploratorii polului, în totdeauna nervii tari și răbdarea sînt lucrul cel mai de seamă.

Evgheni și Musiacenko plecară călări în munți să caute un loc potrivit pentru noua noastră tabără. Bătură două zile munții și se întoarseră veseli, în ciuda foamei și oboselii.

Se tîrîseră pe brînci pe Karabet, se cățăraseră pe povîrnișurile muntelui Krepost, coborîseră în văi, trecuseră de zeci de ori prin vad Afipsul și afluenții lui și nu găsiseră nimic potrivit. Ba apa era departe, ba locul prea descoperit.

În sfîrșit, dincolo de Maltie Volcie Vorota, pe versantul sudic al muntelui Strepet, Evgheni găsise ce căuta.

Iată-ne iar împachetînd, legînd cu frînghie baloturile, alegînd cartofii, înhămînd caii. Piotr Petrovici Musiacenko nu găsea timp nici măcar să răsufle. Toată partea administrativă era acum în sarcina lui. Mă sileam, după putință, să-l ajut cît mai mult. În învălmășeala lucrului, n-am băgat de seamă că Ghenea se ținea de mine ca umbra.

— De ce nu ajuți și tu? — îl întrebai eu.

El răspunse încurcat:

— Am să te întreb ceva, tată... Spune-mi dacă nu-i rușinos că ne retragem? Nu-i așa că mergem în munți să ne întărim și că vom începe apoi îndată să operăm? E păcat numai că va trebui să așteptăm mult până ne vom aranja în noua noastră tabără... Te rog foarte mult ca în cea dintii operație să mă trimiți pe mine. Bine? Numai dă-mi, te rog, cuvîntul tău, tată, c-ai să mă trimiți.

— Dacă nu va fi nevoie de tine în tabără, ai să te poți duce.

— Nu, tată, dă-mi cuvîntul tău.

— Ghenea, ține minte o dată pentru totdeauna și să nu mai vorbim de asta niciodată. Ai să faci ce ți se va ordona. E limpede?

Răspunsul era cam tăios, dar nu se putea altfel. Băiatul trebuia să știe că tot ceea ce era casă rămăsese în Krasnodar și că aici era război...

În sfîrșit, am părăsit cota 521.

Iar am trecut de cîteva ori Afipsul prin vad. Rîul acesta nu va mai ieși desigur din mintea partizanilor cît vor trăi. Ne-am călărat pe pante abrupte și am mers pe sub stînci care atîrnau pe margini de prăpastie, amenințați la cea mai mică nebagare de seamă să ne schilodim sau să ne frîngem gîtul. De data asta furăm siliți să ne croim singuri drumul, să dăm înlături pietre, să umplem gropi și să tăiem copaci...

Cîteodată ni se părea că pe poteca îngustă și șerpuitoare n-ar fi putut trece nici măcar un cal. Dar Ghenea izbuti să treacă, ca prin minune, mașina lui, iar inginerii și directorii noștri o scoaseră destul de bine la capăt cu căruțele.

Mutarea noastră nu fu lipsită nici de ceea ce se cheamă „o întîmplare regretabilă“, cum se exprimă comisarul Golubev. Doi partizani care transportau într-o căruță alcoolul descoperiră că o sticlă nu era înfundată ca celelalte și că fusese începută. Alcoolul l-au adus ei, dar la sosire au simțit nevoia irezistibilă să cînte și să joace. Comandantul plutonului din care făceau parte îmi raportă despre întîmplarea aceasta.

— După cît se poate vedea, bandiții ăștia au băut peste 150 grame de om...

Am ordonat că după ce se vor trezi, să li se dea vinovaților cîte trei corvezi peste rînd. Comisarul le trase însă a doua zi, în fața întregului detașament, o „prelucrare“ așa de zdravănă, încît cred că le-o fi trecut vinovaților gustul de băutură pe toată viața.

Neastîmpăratul de Vetlughin, glumeț ca totdeauna, îmi șopti la ureche:

— Dacă m-ar fi prelucrat pe mine așa, aș fi băut de ciudă o săptămînă în șir...

Locul care fusese ales de Evgheni pentru tabără era într-adevăr ideal. Era o văgăună îndepărtată, sălbatică și inaccesibilă a muntelui Strepet. Povârnișurile erau abrupte și tăiate de prăpăstii. Te gindeai cu groază la timpul cînd va trebui să urci acolo prin mîzgă sau pe polei. O cărare îngustă și ascunsă urca șerpuind, la opt sute de metri de la poalele muntelui, într-un loc unde se găsea o cornișă mai puțin abruptă, plină de moviște de pămînt. Pe plan, cornișa semăna cu un uriaș semn de întrebare.

Pe acest „semn de întrebare” începurăm să clădim tabăra noastră de iarnă. Îmi dădui seama că această muncă ne va cere multe osteneli și că va absorbi prea mult atenția noastră. Mă temeam să nu lăsăm să ne scape marile mișcări de trupe inamice. Evgheni și cu mine hotărîrăm să nu încărcăm prea mult cu corvezi grupul de cercetași pentru a nu scădea spiritul de vigilență al oamenilor.

Pavlik Hudoerko primi însărcinarea să meargă să se întâlnească cu agenții noștri informatori din cătunul Naumenko. Vedeam cum Ghenea urmărea pregătirile lui Pavlik și-mi venea să rîd, dar băiatul meu mă și întrista. Buzele îi erau strînse, gropița din bărbia lui voluntară se adîncise ca și la Evgheni, iar ochii lui de copil arătau cît de nenorocit era. L-am strigat :

— Ghenea, de ce nu te-ai pregătit pînă acum ? Pavlik n-are s-o poată scoate singur la capăt în cătun.

Fața lui Ghenea se luminează toată și-mi răspunse :

— Îndată, tată ! M-am luat cu gîndurile !...

Puteam fi, desigur, învinuit de slăbiciune de părinte. În primul rînd Ghenea care lucrase în tot timpul „marii noastre murtări” ca șofer și făcuse treabă cît patru, merita o recompensă, iar în al doilea, Ghenea era un cercetaș fără pereche. Avea pretutindeni prieteni, în toate stanițele, adolescenți și tineri. Comsomoliștii și pionierii ne aduceau din cînd în cînd informații pe care nu le-ar fi putut aduce niciodată oamenii mai în vîrstă din stanițe. Nemții nu-i luau în serios pe cei mici și tocmai din cauza asta, aceștia puteau să le descopere mai ușor planurile.

Ghenea și Pavlik se întoarseră din recunoașterea lor aducînd un dar neobișnuit.

Cu mult înainte de a-i fi zărit, auzirăm scîrțîitul roților neunse ale unui car, apoi, de după cotitura drumului apărură o pereche de boi înjugați la un car. În car ședeau mîndri Ghenea și Pavlik, amîndoi cu nuiiele lungi în mînă.

Ca niște adevărați căruțași, băieții căutau să pară nepăsători. Fără grabă, cu gesturi voite leneșe, loveau cu nuiiele în boii lor și în același timp Ghenea repeta cu glas melancolic :

— Hăis !

Iar Pavlik îl acompania ..

— Cea !

Boii nu mai știau de care din stăpîni să asculte : unul poruncindu-le s-o ia la dreapta, iar celălalt la stînga.

De car erau legați cail băieților, iar în car, printre saci cu făină, se tot tînguia o ființă jalnică, în zdrențe, cu mîinile legate cu o sfoară și cu o vînație sub ochi.

— Dați-mi voie, tovarășe comandant, — începu Pavlik, — să vă raportez că recunoașterea ordonată la cătunul Naumenko a fost îndeplinită. La întoarcere am luat de la niște romîni boii ăștia și am reușit să luăm și un romîn. Poate că putem scoate de la el niscai informații.

— Numai lăsați-l, tată, lăsați-l să se odihnească mai întîi, — adăugă Ghenea. — L-am cam atins...

Musiacenko nu mai înceta să se minuneze de băieți. Ce, era glumă să dăruiască detașamentului un car întreg cu crupe de Kuban de calitate întîia și pe deasupra și doi boi !

Eu însă m-am arătat mai rezervat, față de fapta vitejească a băieților. Curajul lui Pavlik Hudoerko n-avea margini. Însă, nu-mi putusem încă da seama pînă acum dacă băiatul era și precaut... Seara vorbii cu Ghenea. El ne făgădui, pe cuvîntul lui de comsomolist, să ne povestească amănunțit „aventurile“ lui și ale lui Pavlik.

Nu trecură încă nici douăzeci și patru de ore și iată că Ghenea veni și mărturisi că Pavlik și cu el au cam sărit peste cal, apucîndu-se de năzdrăvanii.

Plecaseră în recunoaștere în stanița Smolenskaia. Îmbrăcați ca flăcăii de la țară, cu porumbei în mînă și cu grenade și revolvere în buzunare, mergeau cu un aer nevinovat pe ulița satului.

Pe o ridicătură se afla clădirea comandamentului. Animația din jurul clădirii era neobișnuită. Nu puteai pricepe ce anume era — chef ori consfătuire ?

Ascuzîndu-se în tufișuri, băieții se tîrîră pe brînci prin grădinile de zarzavat pînă aproape de comandament. De-a lungul drumului mergea în sus și în jos o santinelă. Santinela îl zări pe Ghenea în grădină dar nu-i dădu nici o atenție. Cîți băieți nu-și fac de lucru în grădina de zarzavat ?

Cînd santinela coti după colț, băieții se repeziră spre casă și aruncară înăuntru grenade pe fereastră.

Se iscă panică și învălmășeală ; începură împușcături dezordonate. Băieții izbutiseră însă să dispară în tufișuri și ajunseră cu bine în pădure.

Ce trebuia să fac ? Să-l admonestez pe Ghenea ? Dar ei făcuse împreună cu Pavlik o diversiune îndrăzneată. Furăm înștiințați după aceea că la comandament cîțiva ofițeri fasciști fuseseră omorîți de grenadele băieților. Mai important însă era că nu numai populația din Smolenskaia, dar și aceea din stanițele vecine căpăta curaj : partizanii erau tari, ei ajunseseră să bată dușmanul chiar în bîrlogul lui.

Dar să-i laud prea mult pe băieți, tot mă temeam. Prea erau fără frică. M-am făcut că ascult distrat povestea diversiunii pe care mi-o spunea Ghenea și am spus :

— Ei, bravo că mi-ai raportat toate amănuntele recunoașterii voastre, fără să-mi ascunzi ceva...

CAPITOLUL IX

Noua tabără am construit-o de nădejde, temeinic, trainic. Ecoul surd ducea în văgăună zgomote neobișnuite prin locurile acelea : lovituri de topor, hîrșîit de ferăstrău, strigăte de oameni. Munca era grea. Aruncam în aer stînci, mutam cu mîinile noastre pietre de o greutate și de o mărime neobișnuită, tăiam arbori seculari care crescuseră atît de aproape unii de alții încît era nevoie de multă îndemînare ca să-i dobori deoarece, tăind greșit cu ferăstrăul un copac din aceștia, coroana i se agăța în cădere de coroanele fraților lui și nici că mai putea fi urnit din loc...

Conducerea lucrărilor de construcție o aveau frații Martînenko. Amîndoi erau răbdători și blinzi și își cunoșteau bine meseria. Cel mai mare, Danilo, fusese șef de șantier la combinat ; cel mai mic lucrase ca tehnician dar cunoștea la perfecție dulgheria, care îi era dragă.

Nici un om nu era scutit de lucru la construcție și nici unul n-ar fi vrut să lucreze prost. I-ar fi fost și rușine să rămînă în urma celorlalți tovarăși.

Rezultatele întrecură așteptările noastre. Tabăra creștea văzînd cu ochii.

Am construit pavilioane separate pentru fiecare pluton, o bucătărie-popotă comună, postul de comandă, infirmeria și, sub poviernișul abrupt al muntelui, aproape atîrnînd în aer, pavilionul grupului de recunoaștere îndepărtată.

Construcțiile acestea nu erau nici colibe, nici bordeie, ci adevărate case de lemn, solide și spațioase, adîncite în stîncă, pentru a fi mai călduroase. Acoperișurile de lut nu lăsau să treacă apa. Podelele erau de scînduri.

În pavilioanele plutoanelor se aflau paturi largi de scînduri, cu saltele de frunze uscate, cu dosuri de doc și deasemenea, mese, bănci, rastele pentru arme, polițe pentru tot felul de lucruri mărunte și nelipsita oglindă. Pe mese, felinarele de vînt aveau în loc de sticle, borcane în care fusese dulceață. Fitulul felinarelor era împletit din fire de doc.

În bucătărie se găsea o plită mare, cu cazane zidite și cu rolă, precum și un cuptor rusesc de copt pîine și de uscat pesmeți.

Neavînd numai decît nevoie de baie, n-am mai construit un local separat. Cea mai mare parte a detașamentului era întotdeauna plecată în operații, în tabără nerămînînd decît vreo zece oameni. Detașamentul dovedea să se scalde cu rîndul într-o cadă de lemn instalată în bucătărie.

Postul de comandă era instalat cu un confort deosebit. Pereții erau căptușiți cu scînduri; toți cei care ședeau aici își aveau fiecare patul lor; în mijloc se găsea o masă mare, pe pereți atîrnau hărți. Postul de comandă era legat prin telefon cu pavilioanele plutoanelor, cu pavilionul grupului de recunoaștere îndepărlată și cu avanpostul principal.

Nikolai Demianovici Pricina montă o antenă nouă. Încea acum să instaleze un post de radio-emisiune, stabilind astfel legătura în amîndouă direcțiile.

Cu alte cuvinte, izbutisem să isprăvim cu succes construcția și amenajarea reședinței detașamentului nostru.

Cornișa, „semnul nostru de întrebare” era inaccesibilă. De sus, nu putea ajunge acolo nimeni căci pe povîrniș n-ar fi îndrăznit să coboare nici măcar caprele de munte.

Tabăra nu era accesibilă nici din vale, unde accesul defileului era barat de un avanpost fortificat. Singura cărărușă care ducea la noi era atît de abruptă, încît nu te puteai urca decît punînd piciorul pe muchie. Două mici forturi în care se găseau santinele, controlau cărarea din front și din flancuri. Cărarea se găsea și sub focul pavilioanelor noastre. Ea putea deasemenea fi luată sub focul mitralierei instalate în localul grupului de recunoaștere îndepărlată. În sfîrșit, pentru orice eventualitate, ne rămînea întotdeauna la dispoziție o ieșire de rezervă a taberei, prin care puteam să cădem repede în spatele acelor care ne-ar fi atacat.

Oricum, cîțiva lunetiști dibaci și hotărîți ar fi putut apăra vreme îndelungată tabăra noastră, chiar împotriva unei unități inamice importante.

Acum, cînd cartierul nostru de iarnă era gata, venise timpul să ne îngrijim și de aprovizionarea noastră pentru toată iarna. Trebuia adus acolo cel puțin ceea ce se găsea în două din „bazele” noastre secrete de aprovizionare. În locul lui Evgheni care

se afla în recunoaștere, pleacă de data aceasta la depozite comisarul Golubev. După cum la plecare, cinei dintre noi îngropaserăm noaptea, în taină, rezervele noastre, tot astfel și acum am pornit pe ascuns noaptea ca să le dezgropăm. Ne-am adus aminte că ne mai rămîneau în pămînt încă trei depozite.

Aici, în tabăra cea nouă, felul nostru de viață se înjgheba în chip statornic. Dar, ca și mai înainte, încă din primul ceas de existență al detașamentului, nici un partizan nu ședea vreodată cu mîinile în sîn.

Deșteptarea generală pentru apel a oamenilor era fixată la cinci și jumătate dimineța. Erau scutiți de apel numai cei grav răniți și bolnavii. Toți ceilalți, chiar și partizanii întorși în cursul nopții din operații sau cei care fuseseră de gardă aveau îndatorirea să fie de față la apel.

Oamenii aveau o jumătate de oră în care timp trebuiau să se spele, să se radă, să se îmbrace și să facă rînduială prin dormitor. La ora șase precis, ieșeam cu comisarul și cu Evgheni în fața detașamentului aliniat în front și primeam raportul partizanului de serviciu, cu arătarea amănunțită a efectivului, a răspîndirilor pentru gardă, operații, recunoașteri, precum și a bolnavilor.

În primele zile, cîțiva din micul grup care se alăturase detașamentului după plecarea din Krasnodar, rideau de ordinea strictă în care avea loc la noi apelul, comparînd-o cu serviciul interior al detașamentelor de partizani vecine, unde nu aveau loc astfel de „spectacole“.

Comisarul îmi veni în ajutor și aici. El convinse pe acești „glumeți“ că era nevoie de apel pentru menținerea disciplinei și că detașamentele de partizani vecine nu puteau fi pentru noi un exemplu, ci că, dimpotrivă, noi care eram detașamentul de frunte al Kubanului, eram aceia care trebuia să le slujim drept exemplu celorlalți. Picătură cu picătură, apa roade piatra. În conștiința fiecăruia se înrădăcină treptat învățămîntul lui Mark Apkarovici: „Vi s-a dat mult, vi se va cere mult“. În noua tabără, partizanii aveau la apel aceeași ținută ca la paradă. Tradițiile detașamentului se întăriră și deveniră sfinte pentru el.

Evgheni citea apoi în fața frontului ordinul de zi, iar cînd nu era nici un ordin de zi, numai programul zilei, cuprinzînd lucrările care urmau să fie executate și numele celor însărcinați cu executarea.

Pînă la ceai, studiam în fiecare zi armamentul. Și nu pentru că ar mai fi fost nevoie să studiem într-una aceeași armă a

noastră. Toți pînă la unul stăpîneam desăvîrșit armele noastre dar trofee pe care le luam tot timpul erau atît de felurite, încît aveam de studiat mereu arme noi. Această parte a programului era cea mai dragă partizanilor.

Cea mai neplăcută muncă pentru ei era corvoada la bucătărie. Evfrosinia Mihailovna, bucătarul nostru șef, nu putea bine-înțeles să prepare singură tot timpul, la amiază și seara, masa pentru întregul detașament și mîncarea de regim pentru răniți și bolnavi. Afară de asta, ca infirmieră militară de profesie, era întruna de serviciu la infirmeria Elenei Ivanovna. Evfrosinia Mihailovna nu făcea decît să „dirijeze” bucătăria. Toată munca o îndeplineau, cu rîndul, partizanii. Sînt sigur că și azi mulți ingineri și tehnicieni din Krasnodar știu mai bine decît nevestele lor să coacă o budincă, să facă un borș și să prăjească cartofi. Ce-i mai frumos este însă că femeile noastre fugeau de bucătărie cît le țineau picioarele. Ori de cîte ori îi venea Mariei Ianukévici rîndul să se ducă la bucătărie, ea mă implora cu ochii în lacrimi să-i dau altă treabă.

— Trimiteți-mă oriunde, în recunoaștere, să pasc vitele, să duc manifeste și gazete pe la detașamentele vecine, numai nu la curățit cartofii și la spălat vasele.

Erau atîtea de făcut, încît nu ne ajungeau oamenii. Stîncile și pietrele distrugeau încălțămîntea. Iakov Ilici Bibikov ajunsese acum să fie înconjurat de o întreagă brigadă de ucenici și făcea cizme de iarnă pentru întregul detașament. „Cizmarii” noștri abia pridideau cu reparațiile.

La plecarea din Krasnodar, luaserăm cu noi și tablă zincată. „Tinichigiii” noștri se apucaseră să facă din ea castroane, oale, căni.

La ora două noaptea, Nikolai Demianovici Pricina recepționa regulat la radio „emisiunea pentru ziare”. Deși nu cunoștea stenografia, el ajunsese să scrie cu iuțeala unui stenograf. Tot în cursul nopții, notele lui erau șapirografiate. Cel mai bine lucrau în „redacția” noastră femeile. „Gazetele” proaspete ieșeau în zorii zilei și, potrivit programului, erau difuzate de partizani prin detașamentele vecine. În stanițe, gazetele șapirografiate, comunicatele Biroului Sovietic de Informații și manifestele erau difuzate numai de către cercetași. Agenții informatori pe care îi aveam în stanițe erau cunoscuți numai de o mică parte a detașamentului.

Povestesc mai departe cum am ajuns stăpînii unei cirezi de vaci. Vacile trebuiau duse la pășune și mulse. Căi aveau și ei nevoie de îngrijire. Dacă mai ținem seama de faptul că cea mai mare parte a detașamentului lipsea întruna din tabără, fie că era plecată în vreo acțiune, sau în recunoaștere, fie că pregătea di-

versiuni, e lesne de înțeles că toată lumea din tabăra noastră era ocupată.

Seara mâncam încă pe lumină, pe la opt. După cină își începeau munca colectivul de agitatori și comisarul. Această muncă era alcătuită din lecturi sau simple discuții asupra diferitelor chestiuni, cum ar fi aceea a atitudinii pe care trebuia s-o avem față de populația stanițelor din împrejurimi.

Nemții se arătau uneori foarte proști în felul în care își făceau propaganda. Ei răspindeau tot felul de basme, ca de pildă că Armata Roșie ar fi cu totul distrusă, că în Uniunea Sovietică ar fi foamete și altele ca acestea. Locuitorii stanițelor se lăsau numai arareori înșelați de această propagandă. Dar în garnizoanele nemțești se aflau și agitatori șireți și lupta împotriva activității dăunătoare a acestora era mai complicată.

Ghenea aduse odată dintr-o recunoaștere obișnuită, un sul de hîrtie. Abia îmi aruncai privirea asupra fiului meu și pricepui că se întîmplase ceva care nu-i venea la socoteală.

— Mai c-aș zice că ai pus nemții pe urmele taberei, — glumii eu.

Ghenea se înfurie, se uită la mine cu dojană și desfășură sulul. Era un număr proaspăt din Pravda. Mai e nevoie să spun cu cită lăcomie mă aruncai asupra lui! Ghenea însă îmi dădu mîna la o parte.

— E o ticăloșie!

Ziarul era o provocare murdară a lui Goebbels. Sub titlul scump fiecărui om sovietic, fuseseră tipărite aici o groază de murdării și minciuni fasciste. Era aproape cu neputință să-ți dai seama la prima vedere că ar fi vorba de un fals. Hîrtia, formatul, caracterele, pînă și semnaturile articolelor erau aceleași ca ale Pravdei.

În aceeași seară, comisarul adună detașamentul și aduse la cunoștința partizanilor falsul. Nu mai putea fi nici o îndoială că nemții inundaseră peste tot stanițele cu astfel de ziare false. Comisarul prelucră cu detașamentul chestiunea, astfel ca partizanii să poată fi a doua zi în stare să dovedească oricărui om din stanițe că gazeta aceasta era ticluită de Goebbels, lămurind în același timp oamenii și în privința scopului urmărit prin asemenea provocări.

Comisarul și Safronov pregăteau pe partizanii noștri în așa fel încît să fie în stare să discute orice teme cu oamenii din stanițe. Dece? Pentru că detașamentul nostru socotea de datoria lui ca oamenii lui să fie ținuți la curent cu tot ce se petrecea și în Uniunea Sovietică și la popoarele aliate, ca și la inamicii noștri. Partizanii noștri aveau datoria să-și ridice neîncetat nivelul politic.

Safronov și comisarul mai aveau de îndeplinit și altă muncă. Vremea trecea și partizanii duceau dorul tinerelor lor neveste, în timp ce, în stanițe, femeile tinere duceau și ele dorul bărbaților lor plecați în război. Imprietenindu-se cu tinerele căzăcioaice, băieții noștri ar fi putut printr-o imprudență să ducă la pieire întregul nostru detașament. Nu numai că nemții ar fi putut introduce spioane, dar și oamenii din stanițe și-ar fi putut schimba atitudinea pe care o aveau față de detașament și am fi ajuns în situația de a fi lipsiți de agenți informatori.

Safronov și comisarul urmăreau ca partizanii să nu ia când plecau în operații cartușe în loc de alimente. Odată am observat pe carabina unui partizan niște pete de rugină și nu l-am lăsat să plece în operație. Organizația de partid consacră cazului acestuia o seară întreagă, iar vinovatului i s-a aplicat o sancțiune — ce anume sancțiune nu-mi amintesc, dar îmi pare că era vot de blam cu avertisment.

Pe scurt, comisarul și secretarul organizației de partid aveau destul de lucru. Erau și seri în care, după cină, ascultam Moscova. Cîteodată, Musiacenko începea să cînte cu glasul lui curat de tenor vreun cîntec vechi din Kuban, pe care tot detașamentul îl relua în cor. Oamenii cîntau într-o atmosferă prietenească, după cum și trăiau în prietenie. Nu aveai timpul să te cerți, să superi pe cineva, sau să te superi din cauza cuiva.

În afară de muncile din tabără, de pregătirile în vederea operațiilor și de operațiile propriu zise, partizanii noștri mai aveau o îndeletnicire care le plăcea mult și anume: „vînătoarea“.

De obicei, lunetiștii porneau la „vînătoare“ cîte doi. Unul avea pușcă cu lunetă, celălalt, în afară bineînțelese de pușca lui, un binoclu.

De data aceasta se duseră tot doi, numai că se întîmplase ca tovarășii să fie din două detașamente de partizani diferite. Vlasov era dintr-al nostru, pe cînd Sidorov dintr-un detașament vecin.

Vlasov dusese de cu seară din ordinul comisarului comunicatul Biroului Sovietic de Informații la detașamentul vecin, rămăsese peste noapte acolo și pornise în zori spre casă. Sidorov, care la aceeași vreme pornise și el la „vînătoare“, îl pofti pe Vlasov să meargă cu dînsul.

Urcară muntele. La o trecătoare, unde se încrucișau două cărări, se așteptau să dea de „vînat“ bun.

Jos, în defileu, se mai răsuceau trimbe de ceață, dar puțin mai la dreapta, pe malul râului, nisipul strălucea la soare. Pe povârnișul de jos al muntelui, se vedea frunzișul argintiu tremurător al unui plop, puțin mai aproape un ulm își înălța coama bogată, iar la intrarea în defileu stătea ca un masiv verde întunecat un aluniș.

Vînătorii se apropiaseră de răscrucea cărărilor, lângă niște bolovani mari pe care crescuse mușchi cenușiu.

Sidorov se așază jos și începu să-și desfacă rucsacul. Deodată, din spate, din aluniș, se auzi o detunătură.

Lui Sidorov îi căzu șapca. Vînătorii se aruncară la pămînt și se tupilară după niște bolovani.

După cîteva minute, Vlasov încercă să-și scoată din spinare sacul care îl dădea de gol. Îndată porniră iar detunături. Gloanțele nimereau în bolovani, împrôșcînd bucăți de mușchi cenușiu. Acum era clar. Impușcăturile veneau din tufele de la marginea din stînga.

Rostogolindu-se pe spate, vînătorii își schimbară poziția și începură să tragă în frunzișul întunecat al tufelor.

După desimea împușcăturilor nu era greu să-ți dai seama că în aluniș trebuia să fi fost cel puțin opt-nouă nemți. Veniți se vede aici mult mai devreme, ocupaseră o poziție favorabilă iar vînătorii noștri ajunseseră astfel ținta lor.

Vînătorii aveau de dus o luptă grea, pentru care trebuia să ai nervi tari și ochiul sigur. De data asta, partizanii aveau puțini sorți să ciștige lupta, așa că hotărîră să-și vîndă scump pielea.

Focul din aluniș nu mai contenea. Inceta doar cîteva clipe ca să înceapă apoi din nou cu o putere îndoită.

Dușmanii se răspîndiseră printre tufișuri într-un lanț lung. Partizanilor le era din ce în ce mai greu să se ascundă de gloanțe după bolovani. Vechile lor poziții erau neconținut atacate de focuri care veneau din flancuri. Dar de plecat n-aveau unde. Împrejur, locul era deschis. Numai jos, lângă prăpastie, se afla un pîlc de copaci. Nu era însă chip să ajungă pînă acolo.

Sidorov scoase un țipăt și scăpă arma din mînă. Un glonte îl nimerise în picior. Vlasov se tiră lîngă tovarășul lui, cînd o durere ascuțită îl fulgeră în umăr. Mîna dreaptă îi atîrna ca o cîrpă.

Puștile partizanilor amuțiseră. Curînd avea să vină sfîrșitul... Dar inamicii încă nu se mișcau. Le era frică de o cursă.

În sfîrșit, dintre ramuri își scoase capul cu precauție un neamț blond, ținînd arma gata să tragă. Voia să se încredințeze cu ochii lui că partizanii erau „kaput“.

Nu mai apucă însă să vadă ceva. Urmă o detunătură seacă și neamțul se prăbuși mort. Mai răsună încă o împușcătură și în aluniș, un friș scoase un urlet de durere.

— Oare cine trage? — întrebă nedumerit Vlasov. — Desigur cineva de pe stîncă de deasupra alunișului...

Nemții ascunși în aluniș deveniseră o pradă sigură. Puteau fi împușcați ca iepurii de casă.

Singura lor scăpare era să poată ajunge la pîlcul de coșaci de lîngă prăpastie.

Incovoiați la pămînt, fasciștii se repeziră în flanc cîte unul afară din tufiș. Erau șapte. Și de pe stîncă răsunară la rînd șapte împușcături. Pe ultimul neamț, glonteale îl nimeri la marginea prăpastiei. Și-a întins brațele înlături și a căzut cu fața la pămînt.

Peste cîteva clipe, Jenea, cu pușca lui cu lunetă în mîini, s-a apropiat de partizanii răniți.

— Evgheni Petrovici! — gemu Vlasov. — Mi-am închipuit că trebuia să fii dumneata sau Ermizin. V-am recunoscut după stil.

— Dacă-i adevărat că m-ai recunoscut după stil, atunci nu ești rănit mortal, — rîse Jenea. — Ia să văd unde v-au găurit...

Vecinii noștri nu aveau infirmerie. Sidorov veni împreună cu Vlasov la Elena Ivanovna. Ea examinează rănile, pansă răniții, le făcu îndată după aceea injecții antitetanice și trimise pe Nadia Korotova după Musiacenko.

— Piotr Petrovici, fă rost de lapte de unde știți. Aceștia doi au pierdut o groază de sînge. E bine că Evgheni i-a pansat pe loc. Are să trebuiască să fie supraalimentați.

Musiacenko veni la mine.

— Tătucule, trebuie să facem neapărat rost de o vacă. Așa cere medicul nostru...

Așa cerea medicul! Dar parcă nu știam și eu că aveam nevoie, și nu numai de o vacă, ci de o cireadă întreagă de vaci. Aveam nevoie de rezerve de grăsimi, iar conservele de carne erau și ele pe sfîrșite. Ce aveam să ne facem? Să luăm provizii de la nemți? Aveam doar sarcina să blocăm toate drumurile prin care ar fi încercat fasciștii să aducă provizii...

Sedeam cu Musiacenko la postul nostru de comandă și ne spargeam capul de unde am putea lua niște vaci. La geam Ghenea și Pavlik, întorși dintr-o recunoaștere, tot mestereau la o carabină.

— De vitele care au mai rămas populației nu ne putem atinge, — îi spuneam eu lui Musiacenko. — Ne rămîn cirezile furate de fasciști. Dar nemții le păzesc ca ochii din cap...

Pavlik și Ghenea chicoteau pe infundate, astupîndu-și gura cu palma. Eram enervat din cauză că treburile gospodărești mă

împiedicau să pregătesc o diversiune importantă, și mă legați de ei.

— Drepti! Asta-i purtare în fața comandantului detașamentului și a locțiitorului lui?

— Îmi dați voie să raportez ceva... — încep Pavlik și, primind învoirea, îi dădu drumul ca o mitralieră: — Ghenea și cu mine am dat azi dimineață de o cireadă de vaci, am fi vrut să ne rugăm să ne dați voie să le-o luăm friților, dar nu ne încumetam. Când colo, chiar dumneavoastră... — Băieții schimbară o privire.

Aflară că în cătunele Konsulovo și Șabanovo, unde fuseseră în ajun Ghenea și Pavlik, nemții luaseră vacile oamenilor și că aveau de gând să trimită peste o zi sau două enorma cireadă la Krasnodar...

— Băieții noștri care ne informează vă roagă foarte mult să le luați înapoi nemților vacile, — zise Ghenea. — Oamenii propun ca jumătate din cireadă să rămână detașamentului, iar cealaltă jumătate să le-o păstreze detașamentul pînă la victorie, pentru ca în felul acesta colhoznicii să aibă vaci de reproducere. Când o fi s-o ia la fugă nemții, nu lasă ei vacă în tot Kubanul.

Dădurăm băieților doi cercetași în ajutor și ei plecară călări după viitoarea noastră cireadă.

Șef al grupei l-am numit pe Pavlik. Recunosc că ori de cîte ori pleca cu Ghenea la „vinătoare“, eram neliniștit...

Peste două zile erau înapoi în tabără și Pavlik îmi raportă: — „Ordinul a fost executat. O sută patruzeci de vite, aparținînd detașamentului comandat de Tătucu, pasc în Krîmskaia Poliana“.

Apoi povesti cum puseseră mîna pe vaci.

...Băieții porniseră din tabără călări și merseseră pe căi oculte, ferindu-se de drumul mare și ascunzîndu-se în tufișuri și dumbrăvi. Dăduseră de cîteva ori de cirezi mai mici și, întrebînd pe păstori, aflaseră că erau tot vite de-ale oamenilor.

După amiază, cercetașii mergeau pe un drum de țară între cătunele Konsulovo și Șabanovo, cînd văzură ridicîndu-se un nor de praf. Era tocmai ceea ce așteptau.

Strecurîndu-se prin tufișuri, băieții se apropiară. Vreo zece nemți mînau cam două sute de vaci spre stanița Smolenskaia. Erau vaci de rasă, grase, tot una și una, pentru că nemții începuseră chiar din capul locului să prade tot ce era mai bun în Kuban.

— După mine! — ordonă Pavlik. Și cei patru călăreți, trăgînd cu carabinele din goana cailor, se năpustiră pe drum.

Călăreții căzură ca trăznetul din senin asupra jefuitorilor care, între sate ocupate de garnizoane puternice și pe deasupra

pe o zi atât de senină și de însorită, se simțeau în cea mai deplină siguranță.

Jumătate din fasciști o luară îndată la fugă, dar restul de cinci își îndreptară carabinele asupra călăreților, care se aflau chiar în buza țevilor și începură să tragă.

Gloanțele vijiiu deasupra capetelor, dar nimereau tot alături. Se vede că, de spaimă le tremurau nemților mâinile.

Încăierarea dură puțin. În praful drumului zăceau cinci cadavre de nemți. Dar cireada dispăruse... Vacile fugiseră care încotro. Din dumbrava alăturată se auzeau mugetele lor speriate.

Vacile trebuiau acum adunate și mînate în spre munți. Nu era vreme de pierdut. Din stanița vecină puteau să iasă nemții în orice clipă și să pornească în urmărirea lor, și atunci și-ar fi putut lua nădejdea băieții să mai vadă vreodată vacile pascînd în cireada detașamentului...

Pavlik ordonă celor doi cercetași să mîie grosul cirezii în direcția opusă munților și făcînd un ocol mare, să ducă vacile în Krimskaia Poliana, iar el și cu Ghenea, luînd vreo douăzeci de vaci, le mînară fățiș deadreptul în spre munți, cu gîndul de a-i înșela pe nemți.

Băieții nu mai încercau acum să se ferească. Dimpotrivă, ei călăreau ca și cum nu le-ar fi păsat de nimeni, căutînd să facă cît mai multă larmă și să ridice cît mai mult colb, astfel ca să fie văzuți de cei care îi urmăreau, iar grosul cirezii să fie lăsat în pace.

Fasciștii se lăsară trași pe sfoară. Călăreții nemți, după ce ieșiră în trap din staniță, se aruncară în galop pe urmele lui Pavlik și ale lui Ghenea.

Cei doi prieteni mînară bieteile vaci tot mai departe și mai departe de cireadă. Dar, cînd urmăritorii erau mai gata să-i ajungă din urmă, comsomoliștii se aruncară în desîș și dispărură printre anini...

Detașamentul izbutise astfel să-și aibă cireada lui de vaci. Îi mai lipseau acum caii de rasă.

Stepan Ignatievici Verebei își luă sarcina să facă rost și de cai. Director al fabricii de săpun a combinatului, Verebei avea pasiunea cailor și era călăreț pătimaș. Jenea spunea despre el, în glumă, că laurii lui Ghenea și ai lui Pavlik îi răpiseră somnul și pofta de mîncare.

Dar iată că, într-o bună zi, pe cînd mă întorceam cu un mic grup de partizani dintr-o recunoaștere apropiată, am fost martorul unei scene neobișnuite.

Mergeam călări. Jos, într-o poiană, trei-patru fasciști pășteau o herghelie de cai furați.

— Ce frumos e căluțul acela murg din stînga!... — gemu Verebei, de parcă l-ar fi apucat durerea de măsele.

Și se tot uita la mine cu o privire parcă vinovată, rugătoare. I-am spus rîzînd:

— „Ochii văd, inima cere...”

— Tare l-aș mai lua... Îmi dai voie, Tătucule?

Herghelegiile fasciști stăteau întinși lîngă niște tufe, iar armele le pusese rădeparte în iarba.

— Dă-i drumul, — îi spusei eu lui Verebei.

Ne ascunserăm în tufișul din susul poienii și dăduri ordin tuturor să aibă armele la îndemîină, gata pentru orice s-ar putea întîmpla. Eram veseli și bine dispuși, știind că vom asista îndată la un spectacol deloc obișnuit.

Și așa se și întîmplă. Jos, dintre tufișuri, țîșni deodată, în plin galop, Verebei, aruncă cu dibăcie areanul pe deasupra capului calului și, sub ochii aiuriți ai nemților, porni înapoi cu frumosul cal murg.

— Nici o scofală! — își spuseră între ei Ghenea și Pavlik

— Fără îndoială că a lucrat cu îndrăzneală și frumos ca la circ. Dar ce folos? Un singur cal!...

După asta, băieții începură să mă roage:

— Poate acțiunea noastră să nu facă atîta impresie ca aceea a lui Stepan Ignatievici, — zise Ghenea, — dar în schimb noi avem să aducem o herghelie întreagă.

— Mai stați, băieți, — le-am spus eu, — prea ați ajuns încrezuți. Mergeți vreo două zile cu vacile la păscut și apoi vom vedea...

Peste două zile i-am trimis eu singur cu Goncearov la vînațoare de cai.

Băieților le mergea din plin. Asta se întîmpla, cred, pentru că nemții îi luau de obicei pe amîndoi drept niște flăcăiași din stanițe și nu-i prea băgau în seamă cînd îi vedeau trecînd.

Băieții zăriră lîngă cătunul Makartet un grup de călăreți fasciști descălecînd și plecînd prin bostănării după pepeni. Oamenii care rămăseseră cu caii se plictisiră și intrară să mai scotocească prin case, cu gînd să mai dea de ceva lucruri de preț prin sipetele colhoznicilor și lăsară numai trei nemți tineri ca să păzească caii. De plictiseală, aceștia, după ce au mîncat și au băut tot ce au avut în bidcane, s-au întins pe iarba. Doi dintre ei începură îndată să sforăie. Al treilea încercă să cînte ceva dintr-o muzicuță, dar muzicuța îi alunecă din mîini și el ațipi fără s-o mai ridice.

Băieții se ascunseră pe după niște bălării, se tîrîră pe nesimțite pînă la nemți, îi înjunghiară cu cuțitele finlandeze și o luară la goană cu caii pe cărarea care ducea în pădure.

După un timp se apropiară triumfători de postul avansat al taberei. În cap venea Pavlik, în urma lui, blînzi, legați doi cîte doi de căpestre, treizeci și doi de cai, iar în coadă, încheiau convoiul într-un nor de praf, Ghenea și Goncearov...

CAPITOLUL X

În sectorul nostru de front, Armata Roșie oprise înaintarea inamicului. Nemții fură împiedicați să ajungă la Baku.

Toate hoardele care căutau să pătrundă pînă la petrolul nostru, rămîneau însă, deocamdată, aici în Kuban. Cine putea ști care erau planurile nemților ?

În legătură cu desfășurarea evenimentelor, Evgheni primi de dincolo de linia frontului, de la comandamentul armatelor noastre ordinul să intensifice cercetarea, să caute să afle pînă și cele mai mici deplasări ale trupelor inamice și să raporteze totul pînă și felul cum sînt păzite podurile, depozitele și stațiile de cale ferată și să determine pozițiile punctelor de foc inamice în jurul acestor obiective.

Noi mai aveam și însărcinarea să aflăm în mod special dacă ofițerii nemți au început să poarte cu ei măștile împotriva gazelor, ceea ce ar fi însemnat că fasciștii ar avea de gînd să recurgă în timpul cel mai apropiat la atacuri cu gaze.

Însărcinările care fuseseră date de comandamentul nostru coincideau cum nu se putea mai bine cu obiectivele pe care și le propusese în orice caz detașamentul nostru și anume, să intensifice recunoașterea îndepărtată, de altfel și așa destul de activă.

Pe cînd mai eram la Krasnodar și elaboram metodele teoretice de luptă ale războiului de partizani, ajunsesem la concluzia că șaptezeci la sută din timp trebuia rezervat pregătirii diversiuilor și numai treizeci la sută operațiilor de efectuare.

Pe vremea aceea pregăteam cu înfrigurare noi diversțiuni. Am și acum înaintea ochilor pe Evgheni, raportîndu-mi :

— Am explorat împrejurimile podului. Pe ulița principată a cătunului Svobodnîi, am avut o ciocnire cu inamicul. Au căzut opt nemți uciși și douăzeci de răniți. N-am avut pierderi.

Îl mai văd întinzîndu-mi o foaie de hîrtie. Era planul amănunțit al împrejurimilor podului, cu toate cărările, drumurile, depresiunile terenului, tufișurile și linia frîntă a tranșeelor. Mici cercuri și cruciulițe marcau amplasamentele aruncătoarelor de mine, ale cuiburilor de mitraliere și ale tunurilor. S-ar fi putut crede că Evgheni își petrecuse toată ziua lîngă pod, cercetînd în liniște toate amănuntele și schiîndu-le apoi pe hîrtie.

Dar lucrurile erau departe de a se fi petrecut așa.

...Grupul de recunoaștere se apropiase călare de cătunul Markartet, descălecaser și se ascunsese în tufișuri. Grigori Feodorovici Jurba, din grupa de recunoaștere îndepărtată, fost maestru la turbinele combinatului, înarmat cu un revolver și cu grenade se duse tirându-se pe brânci către niște case de la marginea cătunului.

— Lîngă prima casă nu era nimeni. Jurba bătu încet în geam. Un bătrîn gîrbovit, și cu părul colilie, ieși în pridvor. Jurba duse degetul la gură, dîndu-i a înțelege să tacă.

— Spune, moșule, unde stau aici nemții?... N-ai frică, moșule! Spune.

— N-are de ce să-mi fie frică, măi băiete. Lucru mai groaznic decît am avut înaintea ochilor, nu cred să mai văd, — răs-punse moșul. — Nemții sînt în celălalt capăt al cătunului. Stau acum la masă. Dar nu-i chip să te apropii. Au santinele pe acoperișuri. Văd toate de jur împrejur, năpîrcile; chiar și găina dacă rîciie și pe aceea o alungă...

Moșul își roti privirea în toate părțile și, coborîndu-și glasul, zise:

— Mai dăunăzi a venit aici un grup de partizani să ia pe nemți prin surprindere și nu s-au întors decît jumătate... Ceilalți au fost omoriți... Pleacă, băiatule, și spune celor care-s cu tine să nu se mai arate pe aici, deocamdată. Să nu vă duceți nici în cătunul Novo-Alexeevski și nici la Svobodnii că acolo-i ca și la noi. Pleacă, cazace, atîta vreme cît mai trăiești. Ascultă-mă și pleacă...

Jurba luă calea înapoi.

Situația era complicată. Aveam însărcinarea să cercetăm împrejurimile podului de cale ferată care trece peste riul Ubinka. Pentru asta, trebuiau iscodite toate cătunele în drum spre pod, ca să aflăm care erau forțele de care dispunea inamicul, să ajungem pînă la pod și să reperăm punctele de foc.

Cînd colo, iată că cercetașii noștri aflară că drumul spre pod ducea prin cătune pázite cu strășnicie de către nemți. E drept că locurile acestea puteau fi ocolite; dar atunci drumul se lungea prea mult. Și cine ar fi putut spune că n-aveau să dea acolo tot peste nemți?

— Controlați șelle și armele. — ordonă Evgheni. — Încălecarea!

Fără să se mai ascundă, de data asta micul grup o luă de-a dreptul în spre cătun și, ajuns acolo, dădu pinteni cailor și trecu val vîrtej pe uliță. Abia cînd ajunse la celălalt capăt al cătunului, răsunară în urma lui rafale de puști mitraliere.

Odată scăpați de primejdie, partizanii și-au pus caii la pas, ca să nu-i obosească și să poată trece ca furtuna și prin Novo-Alexeevski...

În Svobodnii a avut loc și o luptă. Calul lui Evgheni a fost greu rănit, Evgheni însă a sărit din fugă pe calul unui ofițer fascist pe care îl omorîse în luptă și, trăgînd neîncetat în dreapta și-n stînga, i-a ajuns din urmă pe ai lui.

Zăriră în sfîrșit podul. Dar împușcăturile care veneau dinspre cătune alarmaseră garda, nemții ocupaseră tranșeele și întîmpinară pe ai noștri cu un foc viu. Nici nu se putea mai bine. Tochmai asta voiau și cercetașii. Indatoritori, nemții arătau lui Evgheni toate punctele lor de foc.

El făcu repede o schiță, însemnă tranșeele cu mitraliere și aruncătoare de mine care apărau podul și, pe căi ocolite, aduse grupul înapoi la tabără.

Dar nu totdeauna le mergea partizanilor în plin. Odată, trei partizani se îndreptau în spre drumul principal. Trebuia numai-decît de iscodit deplasările nemților pe șosea și pe calea ferată, de stabilit ritmul acestor deplasări și de aflat ce anume transportau.

Era o treabă migăloasă și care cerea vreme îndelungată. Trebuia să stai aproape o săptămînă pitit în tufișurile de lîngă șosea și calea ferată, privind, ascultînd și însemnînd totul cu atenție...

Cercetașii pierdură o zi și o noapte pînă să ajungă la punctul de observație și să-și găsească un loc potrivit, adică un loc pierdut, ascuns de ochiul santinelelor și al patrulelor, dar care să le dea voie totodată să vadă tot ce se petrecea pe șosea și pe rambleul căii ferate.

Oamenii observau cu rîndul.

...Mai întîi trecu în zbor pe șosea, ridicînd nori de colb, o camionetă franțuzească. După un timp trecură două mașini grele încărcate cu muniții, apoi un turism cu ofițeri. După aceea se iviră cîteva mașini blindate și, în urma lor, un motociclist de legătură...

Pe calea ferată trecu duduind o drezină blindată care controla drumul. În urma ei apăru un tren. La geamuri erau soldați nemți, iar pe platforme erau tunuri acoperite cu prelate.

Seara, drezina trecu iar, și iar hurui trenul, de data asta încărcat cu răniți și provizii.

Observatorul de serviciu înscrise totul cu minuțiozitate și însemnă timpul precis...

Trecură astfel patru zile și patru nopți, timp în care strînseseră un material bogat. Din acest material se vedea clar mersul trenurilor pe calea ferată și se putea desprinde tot atît de clar regularitatea mișcării mașinilor pe șosea și, deasemenea, se putea stabili cu precizie timpul la care se făcea schimbul santinelelor, al posturilor de gardă și al patrulilor. Mai rămîneau de lămurit unele amănunte. Și aci cercetașii comiseră o greșeală.

Ce-i drept, era greu să stai zile și nopți de-a rîndul în același loc cu atenția întruna încordată, renunțînd la tutun, mîncînd numai mîncare rece și bînd apă dintr-o băltoacă la care nu te puteai duce tîrîș decît noaptea și chiar atunci numai cu cea mai mare precauție.

Din această cauză, cercetașii noștri hotărîră în ultimele zile să-și schimbe postul de observație și să ocupe alt loc chiar alături de băltoacă. Zilele erau foarte călduroase, soarele dogorea fără milă. Oamenii erau toată vremea chinuiți de sete și voiau să fie mai aproape de apă.

Pesemne că nemții au observat pe cercetașii care se apropiuau tîrîș de apă. Nu trecu mult și ai noștri auziră niște cîini lătrînd.

Lătratul care nu mai contenea se făcea tot mai stăruitor și mai neliniștitor și se apropia din ce în ce. Nemții înconjuraseră într-un cerc larg locul unde se aflau partizanii, și-l cercetau cu cîini...

Era cu neputință de ieșit din încercuire și ai noștri se retraseră în niște tufișuri dese de porumbar. Ghimpii le sfîșiau hainele și le zgîriau trupul pînă la sînge. Trebuiau totuși să se tîrască repede și fără zgomot. Apărarea pe care o găsiseră în ghimpii porumbarului le mai lăsa poate oarecare sorți de scăpare.

Cîinii le mirosiră urma...

Niște dulăi ciobănești, nemaipomenit de răi se aruncară spre mărăciniș dar se opriră. Nimic nu poate face pe un cîine să intre într-un tufiș ghimpos, fiindcă își teme ochii și nasul. Cîinii se opriră deci lîngă mărăciniș, lătrînd din răsputeri.

Incovoindu-se pînă la pămînt, cinci fasciști desfășurați într-un arc întins se apropiară, cercetînd locul cu luare aminte și încercară să intre în desișul de porumbar.

O detunătură — și unul din fasciști căzu la pămînt. Ceilalți fugiră îndărăt.

De cinci ori repetară nemții încercarea lor zadarnică de a pătrunde în mărăciniș. De fiecare dată, cercetașii îi lăsau să vină pînă aproape de tot, deoarece trebuiau economisite cartușele și trăgeau în ei fără greș...

Toate cinci atacurile fură respinse. De ghimpî atîrnau fișii de haine însingerate. Pe undeva, pe aproape, horcăia un fascist.

Nemții nu mai porniră a șasea oară la atac, vocile lor amuțiseră. Dar cercetașii rămîneau încercuți. Cînd din dreapta, cînd din stînga se auzea mîriiitul înăbușit al cîinilor, iar din depărtare venea zgomotul vag al glasurilor santinelor care vorbeau între ele.

Cam peste un ceas se auzi scîrțîitul unei căruțe și apoi cea dintîi mină explodează cu zgomot în tufe de porumbar. Fasciștii trăgeau metodic cu o meticulozitate nemțească, bătînd metru cu metru. În pauzele dintre explozii se auzea întruna lătratul cîinilor.

Era un joc de-a moartea.

Minele explodau întruna. Cercetașii tot schimbau locurile. Hainele li se rupseseră și ghimpîii le intrau în carne. Dar ei continuau să lupte. O împușcătură reușită a unuia dintre ei nimeri pe servantul aruncătorului de mine. Peste cîteva clipe vîjii și explodează, totuși, altă mină.

Impușcăturile și exploziile durară timp de trei ore. Doi cercetași erau răniți și zăceau nemișcați în desîș, strîngînd grenadele în mină și așteptîndu-și moartea.

O schiță se înfipse în mina dreaptă a celui de al treilea cercetaș. Acesta nu mai era acum în stare nici măcar să-și arunce ultima grenadă.

Biruindu-și durerea, el se tîrî fără zgomot pînă lîngă tovarășii lui, șopti ceva la ureche unuia și apoi și celui alt, amintindu-le jurămîntul pe care-l făcuseră partizanii. Și-și încredință prietenii că dacă vor sta nemișcați, fără să se vaiete și fără să geamă, vor reuși poate totuși să înșele și pe cîinii de fasciști și pe cîinii ciobănești ai acestora.

Întruna explodau minele, trozneau crengile tufelor de porumbar, gîmea tufișul, dar oamenii tăceau.

Se întunecase. Impușcăturile încetară. Aveau să mai vie oare nemții să cerceteze iar mărăcinișul?...

Se așternuse liniștea. Vocile și lătratul cîinilor care se îndepărtau de tufișuri se auzeau pierzîndu-se din ce în ce.

Răniții mai zăcură o oră trăgînd cu urechea. Singure broaște mai orăcăiau lîngă mocirlă, prevestind pentru a doua zi o vreme tot atît de însorită și de dogoritoare ca și aceea care trecuse. În mărăcini începură să țîrî greierii.

Cercetașii ieșiră din mărăciniș pe brinci gata, la nevoie, să se bată corp la corp cu nemții.

Dar lingă tufele de porumbar nu mai era nimeni. Uitînd de durere, cercetașii se tîrîră mai departe, lăsînd în urma lor poiana aceea deschisă. În fața lor, în întuneric era desișul salvator al pădurii, iar dincolo de pădure, munții lor.

Două zile și două nopți umblară rănii pînă să ajungă în tabără, susținîndu-se unul pe altul și cu fapta și cu vorba caldă, tovarășească. De ajuns, au ajuns ei pînă la avanpostul nostru, dar de aici n-au mai fost în stare să meargă mai departe.

De acolo, fură duși la infirmerie pe brancarde. Elena Ivanovna îi examinează și-și șterse o lacrimă. Tot trupul le era sfișiat de ghimpi...

Dar, oricum ar fi fost, scăpaseră cu viața și puteau iar zîmbi tovarășilor și soarelui și copacilor și erau mîndri că izbutiseră să aducă, în ciuda primejdiilor prin care trecuseră, foițele cu însemnări, stropite cu sîngele lor.

Tot pe vremea aceea ne aducea și Ghenea informații foarte prețioase. El își avea metodele lui proprii de informație și posibilități pe care nu le-ar fi putut avea cercetașii vîrstnici. Era, se vede, la mijloc și meșteșugul lui Ghenea de a se travesti, pentru că-l vedeam cum se transforma sub ochii noștri dintr-un tînar sportiv, zvelt, într-un flăcăuș de la țară.

Operația aceasta dura de obicei destul de mult timp. Trebuia mai întîi să se travestească într-un flăcăuș, apoi să-și pună sacul, o tașcă pe care o poartă de obicei la șold păstorii, să-și ia o bucată de mălai și vreo două cepe și să-și ascundă cu atîta dibăcie revolverul, încît să nu poată fi găsit la percheziții, dar, în același timp, să-l poată avea întotdeauna la îndemînă...

Cu Ghenea se duceau cîteodată în recunoaștere și alți băietani de o seamă cu el, prieteni de-ai lui de prin detașamentele vecine. „Copiii“ pătrundeau în stanițele ocupate de nemți și își băgau nasul în toate. Nu o dată dădeau ei de belea, dar reușeau să iasă întotdeauna cu fața curată și să aducă în lagăr informații foarte prețioase.

Lui Ghenea îi venea ușor să iscodească. Niciodată nu se lega vreo patrulă fascistă de ciobănașul acesta zdrențaros și murdar. Prin cătune îl adăposteau femeile mîloase și avea pretutindeni prieteni printre copiii de prin sate.

Ca să lege prietenie, Ghenea vorbea de la început cu ei de porumbei și de pescuit. Pe urmă îi trimitea să tragă cu urechea

la ce se vorbea în jurul comandaturii, să intre prin curți și să numere mașinile. Împreună cu flăcăii din stanițe, răspîndea manifeste și șterpelea ultimele numere ale ziarelor nemțești.

Începusem pe vremea aceea să dau lui Ghenea însărcinări din ce în ce mai de răspundere. Nemții retrăgeau mari forțe din regiunea Gheorghie-Afipskaia, pregătindu-se să le arunce în spre Novorossisk și urmăreau cu strășnicie pe toți cei care se arătau în stanițe...

Elena Ivanovna era îngrijorată. Dar afară de Ghenea, nu era nimeni pe care să-l fi putut trimite.

I-am ordonat însă cu toată severitatea să nu mai caute să facă vreo diversiune.

Ghenea dispăru pentru trei zile. În dimineața celei de a treia zi, ochii Elenei Ivanovna erau roșii... Dar în cea de a patra noapte, Ghenea se întoarse sănătos din Gheorghie-Afipskaia și-mi raportă scurt ceea ce aflate.

Informațiile pe care le aducea erau atât de importante, încît ele fură transmise comandamentului chiar în noaptea aceea.

Cum aflasem de la Ghenea, recunoașterea se petrecuse fără incidente. Dimineața, Elena Ivanovna, calmă, îngîna un cîntec, iar eu și cu Ghenea, ne uitam la ea și ne zîmbeam unul altuia : De! Femeile!...

Abia după cinci zile — și atunci din întîmplare — am aflat de la un prieten de-al lui Ghenea adevărul cu privire la recunoașterea din Gheorghie-Afipskaia.

Trebuie să constat că recunoașterea nu fusese chiar atât de simplă cum s-ar fi putut crede din raportul scurt al lui Ghenea. El trecuse peste multe lucruri, nevrînd să neliniștească pe măică-sa. Dar făcuse asta și din cauză că se temea că n-am să-i mai dau voie să ia parte la operații periculoase. Ghenea avea însă mult amor propriu ; voia să fie tratat la fel cu toți ceilalți partizani din detașament.

Lucrurile se petrecuseră cam așa :

...Băleții porniră din tabără ca de obicei, noaptea. Era primejdios să umbli pe șosea, așa că o luară pe drumul de țară care venea din munte și ducea în cîmpie.

În zori, ei ajunseră aproape de cătunul Rașpilev, unde fură opriți de o patrulă romînească.

Fură percheziționați. Ghenea avea ascuns în haine un revolver, un browning mic, belgian. Il găsisse la Krasnodar într-o grămadă de fier vechi ; își bătuse vreo două luni capul cu el ; făcuse rost și de cartușe și se mîndrea acum în detașament cu revolverul lui cu care trăgea într-adevăr bine.

Percheziția se isprăvi cu bine. După aceea începu interogatoriul condus de un român care vorbea puțin rusește.

— Încotro vă duceați ?

— Venim din Novo-Alexeevski. Am mînat acolo niște vite din ordinul domnului comandant...

— Cine sînteți voi ?

Întrerupîndu-se unul pe altul, băieții turnau întruna la nume de familii și la tot felul de porecle comice ale locuitorilor din Gheorghie-Afipskaia, descriind cu convingere casele, vorbind despre copii... Într-un cuvînt îi zăpăciră pe romîni cu un lux atît de mare de amănunte și fleacuri încît șeful patrulei făcu semn cu mîna că ajunge și le dădu drumul.

Văzîndu-se liberi, pătrunseră cu băgare de seamă în Gheorghie-Afipskaia, silindu-se să nu dea de polițai nemți și se strecurară apoi pe la prieteni.

Spre seară aflaseră totul : unitățile sosite în staniță, numărul tancurilor, al mașinilor, al mitralierelor, calibrul tunurilor, locul unde se afla depozitul de muniții. Ghenea fusese chiar la gară și hoinărise de-a lungul liniilor, observînd ce anume se încărcă în vagoane.

Pe înserate, plecară din Gheorghie-Afipskaia, furișîndu-se tîrîș, oprindu-se și ciulind urechile la fiecare zgomot.

Și totuși, lîngă depozitul de fermentare a tutunului de la intrarea în Smolenskaia, nu se putură strecura nevăzuți. Se auzi un zgomot puternic :

„Stai !“

Băieții se dădură înlături, dar era prea tîrziu. Doi polițai care stăteau culcați la postul de observație îndreptară puștile spre ei.

— Cine sînteți voi ? De unde veniți ? De ce umblați noaptea ? Ce faceți cu căpestrele ?

Băieții încercară în toate chipurile să se descurce. Pierduseră, iaca, niște cai și caii aceștia erau ai nemților. Îi căutaseră toată noaptea și nu-i găsiseră, iar acuma le era frică să se ducă acasă. Nu se puteau întoarce în staniță fără cai.

Polițaii nu se lăsară convinși de toate astea.

„Sus mîinile !“

Ghenea strîngînd în mîna dreaptă micul lui pistol, pe care îl apucase neobservat, se apropie cel dintîi, apoi lăsă brusc mîna în jos și începu să tragă cu browningul în polițai.

Polițaii căzură. Băieții le luară armele și se aruncară într-un tufiș.

În staniță se dădu alarma. Trăgeau santinelele și dinspre barieră țăcănea mitraliera postului. Gloanțele șuierau deasupra

capetelor băieților care porniră ca săgeata. Fugeau, cădeau, se ridicau iar și iar cădeau și se ridicau, căutînd să nu se răzlețească unul de altul în întinerie.

La răsărit, în zare, începuse să se ivească o dungă trandafirie. Din ceața de dinaintea zorilor se desprindeau încetul cu încetul tufișurile, stanița și munții îndepărtați. De data asta era puțină nădejde să mai poată scăpa.

Urmăritorii se apropiiau.

Atunci Ghenea coti brusc la stînga spre Afips. Nemții pierdură din ochi pe fugari dar nu multă vreme. Din nou şuierară gloanțe pe deasupra capetelor lor.

Băieții se aruncară în rîu. După ploile din ultimele zile, Afipsul spumega și clocotea ducînd cioate și pietre și se învîrtea în vârtejuri.

Băieții înotară voinicește. Rănindu-și picioarele pînă la sînge de virfurile ascuțite ale cioatelor, ei ieșiră la celălalt mal și se ascunseră în tufișuri. În urma lor trăgeau automatele.

Lipindu-se de pămînt, Ghenea se dădu după sălciile dese de lîngă malul apei și, tot ocolind, îi conduse pe băieți spre pădurea îndepărtată și întunecoasă.

Abia cînd se ridică soarele și se risipi ceața și în fața lor străluciră la soare, departe, virfurile înzăpezite ale munților, împușcăturile conteniră. Nemții nu se putuseră hotărî să treacă înot Afipsul clocotitor.

Băieții își stoarseră hainele care erau learcă și făcînd, ca să fie mai siguri, un ocol foarte mare, se întoarseră abia noaptea tîrziu în tabără.

CAPITOLUL XI

Nemții începuseră să țină seama de partizani. Toate drumurile principale erau acum păzite cu strășnicie. Eram siliți să încercăm loviturile noastre în locuri care, la prima vedere, păreau cu totul nepotrivite și unde nici nu le-ar fi trecut prin gînd nemților că ar putea să ne întîlnească.

Plutonul al treilea comandat de Safronov primi ordin să se strecoare între Krepostnaia și Smolenskaia ca să determine punctele de foc ale dușmanului și să organizeze o ambuscadă. Trebuia să mergi nu pe drum ci pe o cărare veche, neumblată, pe care crescuse iarba și nu mai trecuse de cine știe cîți ani picior de om.

Despre cărare nu știam decît ceea ce îi spusese lui Safronov un om din partea locului :

— Dai întâi de un „hmereci“, apoi de un „erici“. Treci „ericiul“ și dai de un „tecei“. Ei, și mai departe... cum a vrea Dumnezeu!

Tare lămurit nu era. Dar, oricum ar fi fost, Safronov trebuia să plece și să execute ordinul. După ce purtă fără rost plutonul pe drumuri, se întoarse seara mîhnit la postul de comandă, fără să fi izbutit să facă ceva.

Dimineața am plecat chiar eu cu plutonul. Imi aduc aminte pînă în ziua de azi de această întîmplare, ca de ceva foarte ostentiv...

Cei din tabără ne socotiră pierduți. Auziseră artileria trăgînd, exploziile minelor și rafalele de mitralieră și-și spuseră că plutonul al treilea cu Tătuca cu tot trebuia socotit drept pierdut. Ne întoarserăm totuși teferi și sănătoși. Numai că eram cumplit de obosiți.

Am plecat de la postul de comandă pe întuneric, înainte de a se crăpa de ziuă. Am tăiat destule cărări vechi de pe vremea cerchezilor, am dat de numeroase albi secate și de piraie și am nimerit în cele din urmă într-un labirint din care mi se părea că nu vom mai ieși niciodată.

Conduc de instinct, am cotit pe o albie secată care nu se deosebea deloc de celelalte și am văzut că într-adevăr nu mă înșelasem.

Am mers șase ore și jumătate. Eram chinuți de sete. Noroc de merii și perii sălbatici. Ne umflaserăm tot mîncînd la pădurețe.

În sfîrșit, în fața noastră sticli o baltă. Apa era tulbure și mirosea tare a creuzot. Nouă însă ni se păru nectar...

După toate semnele, ne găseam în apropierea punctelor de foc nemțești.

Am lăsat jumătate din pluton lîngă baltă și cu cealaltă jumătate am pornit cu băgare de seamă înainte.

Tușișul se rărea. Am luat cu mine pe Slașciuv și pe Safronov și am ieșit la marginea pădurii.

În fața noastră, la vreo cincizeci de metri de marginea pădurii, se zărea un loc curățit de lăstari și cu movile și gropi ciudate.

Începui să observ cu atenție locul. Am descoperit o baterie de artilerie inamică cu postul ei de observație, adăposturi pentru servanți și tranșee cu tunuri camuflate.

Ne-am însemnat totul cu de-amănuntul pe hîrtie și ne-am întors la ai noștri. L-am trimis pe Safronov cu rucsacurile noastre

Înapoi la baltă, iar eu împreună cu trei cercetași și un mitralior, m-am tirît pe brînci înainte.

Albia secată se sfîrșea. Înaintea noastră se deschidea o poiană. Doi oameni intrară pe brînci în poiană, căutînd să dea de șoseaua spre care urma să ne strecurăm.

Oamenii dispărură, iar eu mă trăsei la o parte și începui să mă uit împrejurul meu.

La dreapta noastră, pădurea fusese foarte rărită. Grămezi de crengi erau frumos clădite în stive. Lîngă stive se aflau niște colibe din ramuri proaspăt tăiate. Peste poiană, ducînd spre un fel de movilă ciudată, era întins cablul unui telefon de campanie. La stînga erau niște stoguri de fîn, însă clădite cu totul altfel decît e obiceiul la noi în Kuban...

Mi-am întipărit totul în minte pînă în cele mai mici amănunte și m-am tirît înapoi spre ai noștri. Mitraliorul meu se așezase sub un păr sălbatic. Cu un ochi supraveghea cu atenție poiana, iar cu celălalt se uita la un arbore sub care zăcea aruncată o creangă încărcată de pere pădurețe. Mitraliorul parcă era umflat. Sînul și buzunarele îi erau doldora de pere și gura îi era de asemenea plină. Expresia ochilor era însă nici că se poate mai serioasă...

Oamenii întorși din recunoaștere, raportară că dăduseră de șosea și că la a treia poiană zăriseră într-un cort un aparat Morse și doi telegrafiști nemți. Se gîndiseră o clipă să-i surprindă și să pună mîna pe aparat, dar se opriseră la timp din cauza avanpostului nemțesc care se găsea alături.

Cînd i-am descusut mai tîrziu, am văzut că oamenii se înșelaseră, luînd drept șosea un drum de țară...

Ne-am văzut siliți să mergem înainte. Șoseaua trebuia găsită cu orice chip.

Drumul era foarte anevoios. Trebuia să trecem prin pîlcuri de pădurice rară, cu tufe tăiate și cu poieni. Cu greu s-ar fi putut găsi un loc mai nepotrivit.

În frunte se tirau Goncearov și Lomakin.

Goncearov umbla pe brînci minunat, atingînd pămîntul numai cu degetele de la mîini și de la picioare, și cum iarba era mare, nu-l puteai vedea. Cu Lomakin lucrul stătea însă mai prost. Acesta ridica șezutul prea sus, pleca capul în pămînt și nu vedea nimic înaintea lui, în timp ce apărea întreg. Semăna grozav cu un struț care își ascunde capul în nisip, convins că nu-l vede nimeni...

Am trecut poiana, tirîndu-ne unul după altul și am început din nou să pîndim. Am constatat atunci că grămezile de crăci

camuflau mitraliere grele și tunuri de 47 mm, iar stogurile de
în — tot tunuri.

Am însemnat din nou totul cu de-amănuntul pe hîrtie.

În față, la vreo două sute de metri, se vedea după un gard
înalț o fermă. Ferma nî se păru suspectă...

Am luat cu mîine pe Goncearov și am început iar să mer-
gem pe brînci într-acolo. Trebuia să aflăm cu ce se îndeletni-
ceau nemții la fermă.

Ne-am strecurat chiar pînă lîngă gard. Și tocmai în clipa
aceea un cîine — lua-l-ar dracu' de cîine! — începu să hămă-
iască și apoi să latre tare. Nemții ieșiră în fugă pe poartă.

Eu și Goncearov am rămas nemișcați.

Nemții își întoarseră capetele în toate părțile, nu văzură ni-
mic, mai stătură puțin și, după ce ocăriră cîinele, plecară.

Nici n-apucaseră bine să dispară și blestematul de cîine în-
cepu iar să se smucească în lanț. De data asta, o mulțime de
fasciști dădură buzna afară. Se uitară multă vreme în toate păr-
țile, vorbiră între ei dînd întruna din mîini și, în cele din urmă,
plecară din nou.

Era cu neputință să te furișezi pînă la fermă. Dealtfel, în
cepusese să se întunece de-a binelea, așa că am pornit înapoi.
Acum, în întuneric, ne venea mult mai ușor să ne tîrim. Nu se
mai vedea nici măcar spatele lui Slașcirov care era în frunte.

Ne-am întors la baltă cam pe la miezul nopții. Aici, ai noș-
tri ne-au primit cu apă rece minunată de la un izvor pe care îi
descoperiseră în apropiere.

N-am avut parte de somn în noaptea aceea. Am inspectat
santinelele, îngrijindu-mă ca nimeni să nu sforăie și m-am gîn-
dit la planul pentru a doua zi. Am hotărît că fie ce-o fi, trebuie
să aruncăm numai decît o privire în fermă...

Partizanii se sculară în zori, uzi de rouă, îmbucară ceva
uscături și porniră din nou să caute șoseaua.

Am lăsat plutonul în tufele de lîngă părul sălbatic, acolo
unde stătuse în ajun mitraliorul. Dădui ordin ca oamenii să
stea culcați și să ne acopere cu focul lor, în caz de alarmă.
Eu cu Goncearov și cu Slașcirov am început să ne tîrim mai
departe.

Am trecut cu bine drumul de țară și am intrat adînc în pă-
durice, tîrîndu-ne cu băgare de seamă pînă la marginea ei. La
vreo șaptezeci și cinci de metri înaintea noastră se întindea
șoseaua.

Timp de trei ore am supravegheat șoseaua. Nu se vedea fi-
penie de om... În toată vremea asta, n-a trecut decît un cîine de
legătură al nemților, un doberman-pincer încrucișat cu foxterier.

N-ar fi avut nici un rost să organizăm o ambuscadă pe șoseaua pustie.

Pe mine mă interesa însă păduricea foarte deasă care era de cealaltă parte a șoselei. Mi-am pus în gând să mă furișez pînă acolo, ca să aflu cum stătea treaba...

Era foarte greu să umbli tîrîș. Iarba fusese cosită, iar tufișuri aproape că nu erau. Poiana era pe-o coastă și putea fi ușor supravegheată. Tot tîrîș, am ajuns la șosea.

Instinctul nu mă înșelase nici de data asta. În pădurice erau instalate tunuri antitanc și mitraliere grele. Era o ambuscadă germană.

Am însemnat și acest lucru pe hîrtie...

Se făcuse timpul să ne întoarcem înapoi. Dar ferma nu-mi ieșea din minte. Am vrut să-mi încerc încă o dată norocul.

M-am tîrît cu bine pînă la gard și m-am suit chiar și pe gard. Dar abia am apucat să ridic piciorul ca să trec pe acoperișul unei magazii, că în aceeași clipă niște gîște care se găseau acolo începură să gîgîie cu furie...

Auzind gîgîitul, nemții s-au repezit afară. Eu m-am lipit de gard.

Nu știu cum de nu m-au zărit. Dar, la drept vorbind, în clipele acelea n-aveam timp să mă gîndesc la asta...

Am așteptat ca gîștele să se liniștească și cîinele să nu mai latre și m-am tîrît înapoi fără să fi aflat ceva despre fermă.

Cînd am ajuns din nou lîngă Slașcirov și Gončearov, mi s-a părut că nu-i mai văzusem de luni de zile. Nu trecuse nici jumătate de oră de cînd pierdusem orice nădejde să-i mai întîlnesc...

După ce trecurăm drumul de țară, de după o cotitură apărură deodată o companie de pistolari nemți. Mergeau spre fermă și, ca întotdeauna, ridicau sus picioarele lor lungi, bătînd cu putere talpa. Grozav îmi mai venea să arunc o grenadă în ei și să le mai tai din îngîmfare !

Ne-am întors cu bine la părul sălbatic. Ai noștri ne-au dat și de data asta să bem apă gustoasă dintr-un nou izvor pe care îl găsiseră lîngă păr.

După ce am băut pînă ne-am saturat, i-am întrebat :

— Nu cumva ați lăsat urme la apă ?

M-am dus la izvor să văd. Așa era. Pe nisipul umed se vedeau, alături de urmele noastre, urme proaspete, mai închise, de bocanci nemțești... Trebuia să plecăm fără întîrziere. Nemții puteau veni aici în orice clipă.

Deodată explodă cu zgomot un obuz. Apoi încă unul și încă unul...

Am dat semnalul de retragere. L-am trimis înainte pe Goncearov. El urma să conducă plutonul de-a dreptul pe o cărare care, abia vizibilă, urca un povârniș abrupt.

Mersul era anevoios. Nu puteai pune piciorul decât pe muchie. Bateria, camuflată în pădurice, trăgea asupra noastră, iar în jur explodau obuzele.

La jumătatea urcușului, Safronov se lăsă la pământ :

— Nu mai pot. Simt că mă lasă inima. Plecați. Oricum, tot sînt pierdut.

Am dat ordin plutonului să-și continue mersul, iar eu m-am așezat alături de Safronov. În aceeași clipă, am văzut niște soldați nemți înarmați cu automate alergînd ca să înconjoare din două părți dealul pe care ne aflam, iar în spate, telefoniștii desfășurînd cablul.

Am izbutit cu greu să-l ridic pe Safronov și, sprijinindu-l, am coborît cu plutonul în albia pîrăului.

Artileriștii ne pierduseră din ochi și tirul încetase. Ne-am înveselit. Pînă și Safronov zîmbea.

În aer însă se auzi un zumzet caracteristic. Deasupra albiei secate a pîrăului, aproape atingînd cu pîntecele vîrfurile arborilor, zbura un Messerschmitt. Ne zări, trase două rafale de mitralieră, lansă rachete de fum, mai trase alte trei rafale și trecu înainte. Tunurile nemțești bubuiră din nou. După ce traseră cîteva zeci de lovituri, amuțiră.

Mergeam repede. Sudoarea ne curgea șiroaie. Eram chinuți de sete. Dar trebuia să scăpăm din încercuire, să ocupăm o poziție puternică și, la nevoie, să acceptăm lupta.

Ne oprirăm într-un defileu. De amîndouă părțile se ridicau crestele abrupte ale munților, iar între noi și nemți se întindea o poiană.

Dădui plutonului un repaus de cinci minute. Oamenii băură apă la un izvor și se înveseliră. Lui Safronov îi trecuse criza de inimă.

Plutonul luă poziție de luptă : la dreapta, grupa de sub comanda lui Safronov, la stînga — aceea a plutonierului Tarasov ; în centru — mitraliera lui Fedosov. Eu m-am întins alături de mitralieră.

N-avurăm mult de așteptat. Cam peste zece minute apăru din tufe silueta unui pistolar neamț. Soldatul ieși în poiană și se uită în jurul lui. Noi tăceam.

Pistolarul făcu un semn și zeci de friți se iviră din toate părțile în poiană. Mergeau liniștiți, înșelați de tăcere.

Am dat semnalul. Mitraliorul deschise deodată focul, trăgînd întîi o rafală scurtă spre dreapta, o a doua spre stînga și

apoi o rafală lungă la mijloc. În același timp tunară salvele carabinelor și răsunară rafalele scurte ale automatelor noastre.

Cuprinși de panică, nemții începură să se arunce în toate părțile. Întii se repeziră înainte, apoi, lăsându-și morții, se retraseră în tufișuri.

Am dat ordin să se ocupe imediat poziții de rezervă.

Indată după aceea, șuierături sinistre, semănînd cu un vâier, umplură văzduhul. Mine nemțești începură să explodeze lîngă pietrele îndărătul cărora stătuserăm culcați cu cîteva minute înainte.

Din locul unde eram, am numărat repede pierderile dușmanului. Treizeci și doi de nemți zăceau morți, iar cîteva zeci de răniți se zbăteau în iarbă.

Începură să se audă și tunurile. Nemții își mutaseră focurile în adîncul defileului. Dar întîrziaseră. Noi ieșiserăm acum din tirul artileriei lor. Pe cărări cunoscute, ne-am întors la ai noștri.

N-am avut pierderi. Dar de obosiți ce eram, ne durea trupul atît de tare, încît ne pipăiam fiecare pe ascuns să vedem dacă nu eram răniți.

Am trimis printr-un om de legătură comandamentului nostru însemnările din recunoașterea pe care o făcusem. Trei zile după aceea, comandamentul comunica printr-o radiogramă că bateria nemțească, ambuscada de lîngă șosea, mitralierele grele din pădurice, tot ce descoperisem cu prilejul „plimbării” pe care o făcusem la fermă — fusese acoperit de bombe aviației noastre.

Așteptam sosirea unor trimiși ai comandamentului unității N. a Armatei Roșii. Așteptam, dar zadarnic. Treaba nu putea suferi amînare și Evgheni se duse să treacă singur linia frontului.

Se întoarse posomorît. Aflase că doi cercetași care fuseseră trimiși la noi se pierduseră. Locul de întîlnire trebuia să fie prisaca lui Moș Gavriil al nostru, în care aveam aceeași încredere ca în noi înșine.

Trebuia să aflăm dacă ostașii ajunseseră pînă la Moș Gavriil. Grupul de recunoaștere îndepărtată porni la drum călare sub conducerea lui Evgheni. Se apropiară de poiană către dimineață.

Lăsîndu-și tovarășii în pădure, Evgheni se strecură pînă la prisacă, se întinse la pămînt în tufișul de la marginea pădurii, observînd și trăgînd cu urechea.

În poiană nu era nimeni. Evgheni tocmai voia să se apropie de căsuța lui Moș Gavriil, când acesta apărură cu un baston în mână și în cap cu o pălărie de paie cu boruri late. Moșul tocmai pleca la drum.

— Mergi departe, moșule? — îl întrebă Evgheni.

Bătrînului, de surprins ce era, îi căzu bastonul din mână.

— La tine mă duceam, băiete... S-a întîmplat o nenorocire.

Mîinile pădurarului tremurau. Îi tremura și vocea.

— Prost răzbunător a mai ieșit din mine. Nu-s bun de nimic, — spuse el cu glasul înecat de necaz. — Au venit la mine doi ostași cu care tu, Evgheni Petrovici, erai în legătură. Au venit și au spus parola. Au mîncat miere. Cînd deodată am auzit tropot de cai. Ostașii s-au aruncat în tufiș. Unul din ei, cam negricios la față, mi-a șoptit : „Cînd ți-i petrece musafirii, moșule, să fluieri“... Nemții veniseră călări, vreo zece oameni. S-au îndopat cu miere și au pornit înapoi. Am mai așteptat puțin, am șters masa după spurcații ceia și m-am gîndit : Acuși am să le trag un fluierat flăcăilor. Cînd, deodată, aud în pădure împușcături, zgomot și învălmășeală. Pe urmă s-a făcut tăcere. Am presimțit ceva și de aceea n-am mai fluierat. Și m-am dus pe cărare să-i caut pe ostași. Lîngă plopul uscat — știi, acela de la răspîntie, care a fost trăsît astăvară, iarba era călcată. Iar în tufiș am găsit aruncată asta...

Și bătrînul puse pe masă o bonetă de ostaș al Armatei Roșii, decolorată de soare.

— Și iaca, acum veneam la tine să-ți raportez nenorocirea. Dar tu ai simțit și ai venit, — spuse moșul și, deodată, aducîndu-și aminte, dădu din mîini : — Grăbește-te, Evgheni Petrovici, afurisiții aceia m-au amenințat că azi vin iar aici. Să nu cumva să ți se întîmple și ție la fel...

Evgheni se întoarce la ai lui.

Soarele se ridicase de mult pe cerul senin, cînd partizanii își isprăviră pregătirile și se întinseră la pămînt în tufișul de lîngă plopul uscat.

Avură mult de așteptat. Împrejur zburau albinele, învîrtindu-se și bîzîind deasupra capetelor lor. Aerul era îmbălsămat de aroma fină a mierii, miros pe care îl răspîndea și Moș Gavriil.

Căldura era chinuitoare. Ghelea se și tirise de două ori pînă la izvorul vecin și adusese apă. Ședea întins alături de Evgheni și, fie că lunecase și căzuse în apă, fie că se scăldase, era ud learcă.

În sfîrșit, se auzi, venînd din stînga, dinspre cătun, un tropot îndepărtat. Doi cavaleriști nemți apărură pe cărare.

Puțin după aceea, sosi lângă plop restul detașamentului de cavalerie.

Cel dintîi aruncă grenada Evgheni. Apoi zbură a doua și a treia... Căii nemților începură să se repeadă în toate părțile și să se ridice în două picioare, azvîrlindu-și călăreții din șa. Partizanii trăgeau cu carabinele asupra fasciștilor care încercau să fugă.

Auzind împușcăturile, patrula de recunoaștere care trecuse înainte, se întoarse, dădu pîteni cailor și porni spre prisacă. Dar chiar la marginea pădurii, partizanii ridicaseră niște obstacole. Cavaleriștii ocoliră în galop spre tufișul din stînga. La spatele tufișului era o prăpastie. Cai și călăreți căzură împreună în prăpastia abruptă și adîncă.

CAPITOLUL XII

Rezervasem încă de pe cînd eram la Krasnodar corpului de comandanți și nouă, lui Evgheni și mie, un mare număr de ore destinate studiului și elaborării tacticei atacului. Știam toți că succesul nostru în viitoarele lupte și diversiuni depindea în primul rînd de pregătirea minuțioasă din toate punctele de vedere a operațiilor. În ce anume consta însă această pregătire?

În primul rînd, venea observarea cea mai meticuloasă a terenului — șosea, pod, punct de cale ferată — unde urma să se dezlănțuie viitorul nostru atac. Apoi venea recunoașterea tactică generală, făcută de către comandantul grupului căruia i se încredința efectuarea atacului. Comandantul raporta rezultatul observațiilor făcute, concluziile lui fiind apoi controlate de mine sau de Evgheni. Comisarul și Safronov se ocupau în acest timp de pregătirea morală a grupului de atac. Multe din operațiile noastre au arătat măsura în care succesul realizării lor depindea tocmai de această pregătire morală.

În momentul diversiunii însăși, oricît ar fi fost de mic grupul care o realiza, trebuia neapărat desemnat observatorul de grup. El nu avea dreptul să se amestece în încăierare, atîta vreme cît primejdii de moarte n-ar fi amenințat întregul grup sau pe comandant. Îndatorirea observatorului în timpul luptei era să țină sub observație terenul învecinat, fiindcă în condițiile în care luptam, dușmanul putea să arunce din orice parte întăriri.

Deasemenea, oricît de mic ar fi fost grupul de diversiune, în afară de observator, se mai stabilea și un „nucleu de acoperire”. Situația era hotărîtă nu de efectivul, ci de calitatea nucleului de acoperire, a cărui misiune, după angajarea în luptă a grupului,

era să atragă asupra sa, prin manevre abile, lovitura întăririlor inamicului. Partizanii care alcătuiau nucleul de acoperire, nu trebuiau să țină seama de economisirea munițiilor. Ei trebuiau să tragă cu furie, să arunce grenadă după grenadă și să-și schimbe neconștient locul, pentru a crea astfel aparența unor forțe puternice, obligînd prin aceasta dușmanul să se culce la pămînt. În acel moment, grupul principal de atac trebuia să aplice inamicului o lovitură fulgerătoare.

Covîrșitor de important în operațiile noastre era acel deosebit simț al luptei pe care trebuie să-l aibă orice comandant. Acest simț era neobișnuit de dezvoltat la Evgheni. Trebuia să poți prinde în toiul încăierării momentul hotărîtor în care inamicul, uluit de atacul subit și impetuos, începe să-și vină în fire, și să dai partizanilor semnalul retragerii imediate.

Atacam în grupuri mici forțe inamice, depășind întotdeauna de zeci de ori numărul forțelor noastre. Dar în cazul cînd nu reușeam să nimicim inamicul, știam să ne retragem înainte ca el să-și vină în fire.

Căile de retragere erau întotdeauna pregătite din timp și cunoscute de fiecare din cei care luau parte la atac. Ar fi fost lucru foarte ușuratic ca, neținînd seama de momentul psihologic în care inamicul își venea în fire din surprindere, să ne angajăm cu micul grup de care dispuneam într-un atac la baionetă cu nemții. Nerespectarea acestor principii a avut drept urmare sfîrșitul tragic al multor partizani vecini ai detașamentului de marinari din Eisk. Cuprinși de furia urii lor fără margini împotriva fasciștilor, marinarii s-au aruncat într-un atac la baionetă asupra lor, cînd ei ar fi trebuit dimpotrivă să se retragă și să se risipească. Și cît de viteji au fost acești marinari! Ei ar mai fi putut nimici încă foarte mulți cîmpaci, dacă și-ar fi însușit la timp tactica atacului și aceea a retragerii...

Marea operație pe care am realizat-o în septembrie a fost condusă după toate regulile acestei tactici elaborată de noi încă la Krasnodar.

Ghenea și Pavlik stăteau culcați la postul de pîndă.

Noaptea era neliniștită. Bătea vîntul.

Crengi dese de arțar acopereau pe băieți cu un polog verde și-i fereau de privirile dușmanului.

Vîntul suiera prin vîrfurile copacilor. Se auzea în depărtare murmurul unui pîrâu. De cealaltă parte a drumului o pasăre de noapte țipa prelung. Uneori, vîntul se oprea deodată și atunci puteai auzi în tufișurile care mărgineau drumul, cum se nășteau și apoi iarăși mureau foșnetele nedeslușite ale nopții...

Ar fi trebuit poate să ne odihnim înainte de luptă. Să ne ridicăm, să ne întindem și să ne dezmoțim picioarele și apoi să

ne culcăm, înveliți în impermeabile și să adormim. Nici un comandant, bineînțeles, n-a dormit. Au trebuit să stea culcați, să se uite și să asculte.

Trecerea, grea ca întotdeauna pe potecile din pădure, pe povârnișurile abrupte și prin afluenții vijelioși și capricioși ai Afipsului, o isprăvisem.

La locul ales pentru efectuarea diversiunii am ajuns noaptea. Eriomenko refuză să fie ajutat și puse minele singur, fără să se grăbească. Ca totdeauna, el nu voise să-și mai ostenească tovarășii. Am postat oameni la pîndă. Nucleul de acoperire s-a culcat în tufișurile învecinate...

O păsărică se trezi, sări pe o cracă de alături, se răsuci un timp și apoi se liniști. Un arici se furișă grăbit pe sub ramuri, dădu de unul din oamenii noștri, scoase un sforăit de spaimă și de supărare și trecu pe delături. O creangă trozni. Se auzi o șoaptă înăbușită: era Evgheni care inspecta santinelele. De departe, atât de departe încît nu-ți puteai da seama după sunet dacă erau ale noastre sau ale dușmanului, se auzi huruit de avioane. Apoi totul se cufundă iar în tăcere...

Orele treceau anevoie. În sfîrșit, se luminează de ziuă. Soarele se ridică strălucitor de după munți. Ceața se risipi și în iarbă străluciră picăturile de rouă. În pădure începură să forfotească păsărelele.

Deodată, un sunet nou se amestecă cu ciripitul păsărelelor. Era greu de spus ce anume era. Putea fi la urma urmei și tropot de cai.

Era însă uruit de motoare și venea de departe, așa că nu-ți puteai da seama dacă venea din aer, de după munți sau de pe drumul către Novo-Dmitrievskaia.

Uruitul se făcea din ce în ce mai lămurit...

— Fugi, Pavlik, la Evgheni, — șopti Ghenea. — Tancuri se apropie de Afips.

Evgheni se urcase într-un copac. De acolo se vedea cu binoclul de artilerie tot drumul ca în palmă.

— Ianukevici, trezește-i pe toți! Pregătiți-vă de luptă, — comandă Evgheni.

În tufișurile de la marginea drumului, oamenii, strîngînd grenade în mîini, amuțiseră.

Se și auzea zăngănitul șenilelor tancurilor și vuietul motoarelor mașinilor grele.

O rafală de mitralieră spintecă liniștea. Apoi se auzi bubuitul înăbușit al unui tun. Obuzul trecu în zbor, retezînd crengile și prefăcînd în așchii trunchiurile copacilor. Cineva care n-ar fi știut, ar fi putut crede că nemții au dat de partizani și că-și vor îndrepta numaidecît asupra lor tirul mitralierelor. Evgheni cunoștea

însă obiceiurile inamicului. Intrînd în pădure, coloana fascistă trăgea, ca întotdeauna, în tufişuri, din precauţie. Era ca un fel de măsură „profilactică“...

— Observatorii să se retragă spre grup! — ordonă calm Evgheni.

Ca de obicei, întîi trecu cu iuţeală un tanc. În urma lui, într-un nor galben de praf, înainta o maşină grea plină cu pistolari nemţi. Inghesuiţi în maşină, friţii trăgeau fără nici o socoteală, într-aiurea, în tufărişuri.

Alte maşini veneau în urmă, încărcate cu muniţii, cu pistolari nemţi şi cu provizii.

Clipele păreau că se tirie. Aveai impresia că tancul trecuse de mult de locul în care Eriomenko pusese noaptea minele...

Pe neaşteptate, deşi aşteptată în fiecare clipă de toţi partizanii, o explozie zgudui pămîntul. Tancul din frunte sări în sfîrşit în aer. Începuse l...

În virtutea inerţiei, coloana nemţească continua să înainteze cu iuţea vîntului. În faţa locului unde stăteau la pîndă, apărură al doilea tanc. Ridicîndu-se puţin de tot, Evgheni aruncă o grenadă antitanc şi se trînti iar la pămînt. Tancul încercă să vireze, însă, cum i se rupsese o şenilă, se prăvăli în şanţ barînd drumul. Maşina cea mai apropiată se ciocni de el în plin mers, se aprinse şi fu imediat cuprinsă de flăcări vii.

Zburau sticlele cu benzină, explodau grenadele, iar mitraliera noastră trăgea fără încetare.

Maşinile grele se aruncau în toate părţile strivind sub roţile lor pe nemţii răniţi şi căuţînd o ieşire din cercul de foc. Ieşire însă nu exista. Pretutindeni numai grenade, explozii, coloane de foc şi gloanţele partizanilor...

În larma luptei îşi făcu loc un nou zgomot. Era un tanc fascist care, din coada coloanei unde mergea, se repezi în tufiş, în spatele partizanilor. Cu fiecare clipă care trecea, tancul îşi mărea viteza, frîngînd uşor şi călcînd sub el copacii tineri. Evgheni nici nu-l auzea, nici nu-l vedea venind...

Ghenea era observator. El n-avea dreptul să-şi părăsească postul decît dacă comandantul sau întregul detaşament ar fi fost ameninţaţi de o primejdie directă. Momentul venise. În clipa următoare, tancul avea să străbată prin tufele de anin şi să strivească sub şenile pe Evgheni şi cei cîţiva oameni care constituiau grupa lui...

Ghenea se repezi să taie drumul tancului.

Fugea de-a dreptul fără să se aplece, fără să se ascundă.

Fasciştii îl observară. Tancul întîmpină pe Ghenea cu rafale scurte de mitralieră. Gloanţele însă treceau pe lîngă el fără să-l atingă. Era o minune? Era o întîmplare? Nu. Era natural să

lie așa, deoarece tancul străbătea lăstărișul, înclinându-se din cauza terenului accidentat când într-o parte, când în cealaltă.

Ghenea alerga în întâmpinarea lui. Acum era aproape alături de tanc.

Fără să se grăbească, ca la instrucție, Ghenea ridică brațul, dindu-l pe spate, aruncă grenada antitanc și se ascunse într-o clipă după copac.

Se auzi bubuitul exploziei. Ghenea așteptă. Tancul, care părea că tăcuse, se învioră.

Trecură câteva clipe, și țeava mitralierei se îndreptă spre Ghenea.

Pavlik îi sări în ajutor: se repezi ca o pisică spre camaradul lui, îl trase de braț și amândoi căzură la pământ.

Prima rafală directă de mitralieră trecu pe deasupra lor fără să-i atingă.

Prinzind pauzele dintre rafale, Pavlik aruncă o grenadă sub turelă. Tancul tăcu.

În pădure începură să se audă, unul după altul, semnalele de retragere: fluierăturile stridente, sacadate ale lui Evgheni. Se apropia a doua coloană motorizată fascistă. Nemții cuprinseseră locul luptei într-un arc imens, încercând să-i închidă cercul în jurul partizanilor. Nucleul de acoperire interveni în luptă.

În vremea asta însă, grupul principal de atac ieșise din cercul nemțesc.

În timp ce fasciștii se regroupau, partizanii începuseră să se furișeze în lanț pe cărarea care ducea în munți.

Detașamentul se întoarse la locul de staționare de lângă Krepostnaia. Deodată am observat că Ghenea își scoate cu greu impermeabilul. Impermeabilul era plin de sânge. Elena Ivanovna se repezi spre fiul ei și-i scoase pansamentul făcut în grabă. De-a lungul umărului se vedea dunga închisă a rănii.

Ghenea fusese rănit încă înainte de încăierarea cu tancul, dar își făcuse un pansament la iuteală și se repezise în luptă. Apoi începuse retragerea. Umărul îl durea chinuitor, capul i se învîrtea din cauza pierderii de sânge, dar Ghenea nu spusese nimănui că era rănit. În spate mai trăgeau mitralierele fasciste care își îndreptau focul asupra grupului de acoperire.

De teamă să nu-și țină în loc tovarășii, Ghenea mersese strângînd din dinți, la fel cu ceilalți, trecuse riurile prin apă și se cățăraseră pe povârnișuri. Abia aici, în tabără, când o văzu pe maică-sa, simți că-l lasă puterile...

Purtarea lui nu ne-a mirat pentru că în detașamentul nostru era respectată cu sfințenie regula partizanilor: să rezisti din răsuputeri pînă în ultima clipă ca să nu-i împovărezi pe tovarăși cu persoana ta și să nu-i împiedici să-și termine repede și întocmai operația.

Dar Ghenea n-a fost singurul rănit în această luptă. Spitalul Elenei Ivanovna s-a completat dintr-odată cu patru pacienți noi. E drept că ei n-au zăcut pe paturile spitalului decât o singură noapte, iar dimineata toți au ieșit la apel și au consimțit să meargă la Elena Ivanovna numai pentru pausament.

...O diversiune, două, cinci și prin stanițe începu să se vorbească despre detașamentul nostru. După cum e obiceiul, la fapte reale se mai adăugau și povești. Care era cauza ? Cauza era că poporul nostru eroic, conștient de puterea lui, credea atât de mult în victorie, încît în închipuirea lui, el transforma visul și credința în fapte gata împlinite.

Cercetașii noștri erau din ce în ce mai des întrebați prin stanițe :

— Voi ați omorît cei o sută de nemți pe drumul ăl mare, lângă Smolenskaia ?

— Noi i-am omorît. Dar nu erau o sută, ci numai cincizeci.

— Vai, ce rău mai numărați, dragii mei ! Zăceau acolo în praf vreo sută cincizeci de hoituri. Dar ai cui sînteți voi, viteji din Kuban ?

— Sîntem din detașamentul Tătucului.

— Dar el n-o fi cumva din Krasnodar ?

La această întrebare, întreg detașamentul, pînă la ultimul om, dădeau unul și același răspuns :

— Sîntem cu toții din locuri depărtate, din raionul Rogov.

Mie însumi, mi-a spus la Krepostnaia, o căzăcioaică chipeșă :

— L-am văzut pe Tătucul vostru. Strașnic cazac ! Eu cred că o fi cîntărind vreo opt puduri și e înalt de un stîngen și mai bine, te întrece...

Faima noastră ajunsese pînă la nemți. Au început să-l caute pe Tătucu, au pus preț pe capul lui. Și iar ne aminteam de Mark Apkarovici care era atât de drag întregului detașament. El crease acest nume în Kuban. În multe privințe, tot el a creat și succesul acțiunilor noastre de diversiune...

În apropiere de tabără, pe muntele Strepet era Lacul Mistreților. În tufișele dese de pe mal, mistreții făcuseră poteci. Vînătorii noștri se duceau adesea acolo la vînat.

O parte din cireada și din herghelia detașamentului — opt vaci și vreo zece cai — pășteau lângă Lacul Mistreților. Toți bărbații valizi plecaseră în operațiuni, femeile erau ocupate cu gospodăria. Elena Ivanovna, luînd cu dînsa un tovarăș rănit la mînă, duse cireada la adăpătoare.

Un cal ridică capul și ciuli urechile. De pe malul celălalt al lacului se auzi aproape în același timp un grohăit speriat și un mistreț enorm se aruncă deodată în apă.

Elena Ivanovna și însoțitorul ei se aruncară pe loc în iarbă. Și făcuseră asta tocmai la timp...

Din stuful de unde ieșise mistrețul, apărură doi oameni, îmbrăcați pe jumătate ca militarii, cu puști la subsuoară și cu grenade la brâu. Ochiul deprins al Elenei Ivanovna i-a cunoscut imediat: erau inamici.

Uitându-se în toate părțile, aceștia o luară în jurul lacului. Ajunseră astfel lângă Elena Ivanovna.

— Stai! Mîinile sus! — strigă ea.

Cel din față ridică arma, dar căzu numaidecît cu umărul străpunș de un glonte. Al doilea ridică, supus, mîinile.

Ținîndu-i sub țeava carabinei, Elena Ivanovna îi aduse în tabără. Evgheni îi interogă toată noaptea. A doua zi dimineață, trimise pe „musafiri” la comandamentul rețelei de detașamente de partizani. Apoi se apropie de maică-sa, o îmbrățișă și-i spuse:

— De-ai ști, mamă, pe ce bandiți ai pus mîna!

Cei doi prinși s-au dovedit a fi niște faimoși diversioniști nemți, trimiși din Krasnodar în regiunea muntoasă ca să ucidă virfurile conducătoare ale detașamentelor de partizani, și în special pe Tătucu.

Sub acest nume, mi s-a dus fama pînă la Krasnodar. Nemții mă cunoșteau sub numele de Tătucu, dar numele meu de familie adevărat nu-l știau. Cu cîteva zile înainte, în sfîrșit, veniseră la noi niște agenți de legătură din Krasnodar și de la ei căpătasem informații precise cum că soția și fetița lui Evgheni trăiesc și sînt sănătoase. Situația ar fi fost alta dacă nemții ar fi aflat numele meu.

Odată am avut nevoie să aflu ceva de la Krepostnaia, dar n-aveam literalmente pe cine să iau cu mine. Majoritatea partizanilor erau plecați cu Evgheni în operațiuni, iar ceilalți dormeau duși.

L-am luat cu mine pe Dax și am ieșit din tabără.

Cîinele era foarte cuminte. Pășea încet, nu se îndepărta nicăieri, nu lătra după păsări și lăsa în pace pînă și pe un arici care îi trecu chiar pe dinaintea botului...

Dar la poala pădurii, Dax se opri deodată și începu să mîrîie foarte încet. Eu m-am tupilat într-un tufiș.

Trecură vreo cinci minute. Dax stătea ca o statuie. Numai nările umede îi tremurau puțin.

În sfîrșit, se auzi un foșnet și în luminiș se iviră trei nemți. Zărind dulăul, nemții pocniră cu închizătoarele carabinelor.

Numaidecît lui Dax i se zburli părul pe spate și mă privi rugător. Am dat din cap.

Săritura a fost atît de bruscă încît nici nu mi-am dat seama cînd Dax s-a dezlipit de pămînt, l-a trîntit jos pe fascistul din față și și-a înfipt colții în el.

Buimăciți, nemții și-au pierdut cumpătul. Le-am ordonat să arunce armele și ei au ridicat mîinile, supuși.

M-am aplecat spre acela care era culcat pe pământ; avea epoleți de fruntaș și ar fi putut să ne fie de folos, dar era mort.

M-am văzut silit să mă întorc în tabără. Cîinele mergea în urma prizonierilor. Era destul ca unul din ei să-și încetineze pasul sau să se oprească o clipă, pentru ca Dax să înceapă să latre amenințător. Nemții nu mai mergeau, ei aproape că alergau.

Dar Dax tot nu vroia să se potolească. În timp ce eu cu ajutorul Mariei Ianukevici îi interogam pe nemți, Dax întins lîngă mine își ridica capul din cînd în cînd, se uita la prizonieri și mîriia supărat.

Eu, însă, eram foarte mulțumit de nemții aceștia care mi-au spus atîtea lucruri despre niște deplasări de unități nemțești, încît m-am văzut silit să-i trimit imediat pe amîndoi la comandamentul rețelei noastre de detașamente de partizani.

Indrăzneți mai erau băieții noștri! Dar, spre norocul părinților, și cu multă judecată...

Ghenea și cu Pavlik plecară iar în recunoaștere.

Travestiți ca totdeauna în păstori, ei au luat-o de-a lungul căii ferate. Trecură prin Severskaia, Holmskaiă și Abinskaia și ajunseră chiar pînă la Krîmskaia. Pretutindeni ascultau, priveau și își întipăreau totul în minte.

Dar la Krîmskaia, falsul fu descoperit. Fasciștilor li s-au părut suspecti acești doi păstorași care prea erau curioși și atenți!... Și nemții de la Krîmskaia se alarmară. Incepură să-i caute pe băieți. S-au dat ordine cu privire la dîșii pe la gări, pe la bariere, prin cătune și stanițe...

După ce s-au tot ascuns prin tufișuri și au ocolit tîrîș avansposturile nemțești, apărîndu-se adesea cu focuri de armă împotriva urmăritorilor, Ghenea și Pavlik nu mai știau încotro să apuce. Flămînzi, obosiți, în zdrențe, ei au trecut a patra zi linia frontului și aceasta a fost salvarea lor. Băieții au raportat comandantului unității ceea ce văzuseră în stanițe și pe calea ferată. Li s-a dat de mîncare, li s-au pus întrebări cu privire la partizani. Li s-au dat pesmeți ca să aibă pe drum și au fost conduși înapoi, peste linia frontului.

Începuseră să pierdem speranța să-i mai vedem întorcîndu-se. Evgheni îmi spuse că pleacă într-o recunoaștere îndepărtată, dar de fapt se ducea să caute pe Ghenea și pe Pavlik. Deasemenea și eu, fără să-i suflu un cuvînt Elenei Ivanovna, mă duceam în fiecare zi prin stanițele învecinate dar nici un agent de-al nostru nu auzise nimic despre băieți.

Și iată că a șaptea zi de la plecarea lor, după cît îmi aduc aminte, întorcîndu-mă în tabără, dădui cu ochii de băieți stînd la masă; în jurul lor, se învîrtea Evfrosinia Mihailovna:

— Mîncăți, dragii mei. Cred că v-o fi fiind foame. Așa-i?

În clipa aceea, răsări însă ca din pămînt Kuznețov, comandantul taberei.

— Ia dezbrăcați-vă, prieteni, pînă la piele. Spălați-vă, schimbați-vă hainele și după aceea poștiți la masă.

— Ai milă de noi, Leonid Antonovici, sîntem obosiți, sleiți de puteri!... — începură să se roage băieții.

— Nu-i nimic, nu-i nimic! Faceți și voi o sfortare. Doar știți și voi că n-avem nevoie de păduchi nemțești și nici nu facem crescătorie de păduchi de ai noștri. Poștiți, vă rog, la bucătărie că am pus apă la încălzit.

În timp ce băieții se spălau, se întoarse și Evgheni. Să fi văzut cum îi străluceau ochii cînd a auzit că se întorsese Ghenea.

Evgheni îmi aduse o cruce veche de argint masiv, înnegrită. La mijloc, se vedea limpede o scobitură rotundă ca și cum un glonte ar fi strivit metalul.

— Ei, tată, pot să te felicit: numărul prietenilor noștri crește. Ieri la Smolenskaia m-a chemat un moșneag cu părul alb ca zăpada și cu barba pînă la brîu. M-a chemat în casă, a scos de la icoană crucea asta și mi-a întins-o.

„Știu, flăcăule, că nu ești credincios, dar am auzit că vă bateți vîrtos pentru libertatea și pentru fericirea noastră, că vă bateți ca să fie căzăcimea slobodă, așa cum s-au bătut și strămoșii noștri. Nu-ți fie silă de ea și ia-o. Crucea asta a venit aici în Kuban tocmai din Seciul nostru. Cazaci de nădejde porneau cu ea în luptă, și cine a purtat-o la piept n-a făcut niciodată de rîs Kubanul nostru în bătălie. Ia crucea și dă-o Tătucului. Dacă ține la libertate, dacă își iubește poporul și pămîntul lui mai mult decît viața, această cruce îl va apăra de trădare și de rușinea de a fi prins. Ia-o și du-i-o! Știu eu cui o dau“.

— Am luat-o, tată, ar fi fost un păcat să jignesc pe un asemenea bătrîn...

În odaie, intrară buzna băieții înviorați, roșii la față după spălat. Jenea îl întîmpină înadins calm pe Ghenea.

— Te-ai și întors, frățioare? Ce bine! Aveam toemai de gînd să mă duc să vînez o fiară, dar n-am vrut să merg fără tine.

— Mergem acum? — întrebă Ghenea cu neliniște.

Jenea izbucni în rîs.

— Aș fi eu însumi o fiară dacă te-aș lua acum. Tu mă-nîncă, dormi mai întîi douăzeci de ore în șir și după ce ai să faci ochi, avem să mergem...

...Drumul care trecea prin fața masivului Karabet, ocolind muntele Sab, era pustiu și neumblat. Cedri umbroși coborau pe coasta abruptă pînă în fundul defileului și aninii deși ajungeau pînă la marginea drumului.

Cercetașii nemți îndrăgiseră acest drum. Agenții de legătură ai partizanilor umblau și ei pe acolo, furișându-se cu băgare de seamă prin lăstăriș.

La început, lîngă muntele Sab, era pace și liniște, dar mai tîrziu totul se schimbă brusc și, unul cîte unul, agenții de legătură ai vecinilor noștri începură să dispară. Îi găseai uciși printre tufișurile de anini de la marginea drumului. Asasinul era un trăgător dibaci și econom care își lovea victima cu un singur glonte. Se vedea bine că aici lucra un vînător lunetist neamț cu experiență.

L-am căutat, am încercat să-l înșelăm, să-l atragem într-o cursă, dar ne-a fost imposibil să-l prindem.

Uneori, după asemenea razii, lunetistul fascist părea că a renunțat la această vînătoare. Dar a doua zi, lîngă muntele Sab, răsuna din nou o singură împușcătură și un partizan cădea pe cărare, lovit de un glonte în cap.

Evgheni își puse în gînd să-l prindă cu orice preț pe lunetistul neamț.

Într-o zi frumoasă, cu soare, Evgheni și Ghenea plecară spre cărarea cu pricina. Nu în zadar am învățat noi să mergem în șir indian: cel care merge în frunte nu se uită decît la picioare ca să nu dea peste o mină. Cel care îl urmează, pășește curajos, fără să privească pămîntul — misiunea lui este să se uite într-o parte și în cealaltă ca să observe inamicul. Următorul privește departe, drept în față...

Așa mergeau pe cărare — unul după celălalt — și fiii mei. Erau atenți la fiecare foșnet și observau cu luare aminte: Ghenea — tufișele, Evgheni — copacii. Căutau pe cărare măcar o umbră a vînătorului: un tub de cartuș gol sau urma unei tălpi bătută în cuie cu floarea lată, dar nu găseau nimic...

Pe cărare era liniște și pustiu. Numai departe, în spatele masivului muntos, bubuiau înăbușit tunurile, iar în pădure se auzeau glasuri vesele de granguri care se strigau între ei.

Frații făcură drumul de întoarcere pe aceeași cărare. Ghenea mergea înainte, uitîndu-se cu atenție în lăstăriș. La cîtiva pași în urma lui, Evgheni observa copacii.

Urechea fină a lui Evgheni prinse un zgomot ușor... abia auzit... În coroana deasă a unui cedru se mișcase o ramură... Apoi apărură țeava puștii lunetistului și începu a se întoarce încet după Ghenea.

Intr-o clipă Evgheni se lăsă într-un genunchi și trase în direcția cedrului.

— Ce faci? — se miră Ghenea.

De pe copac căzu pușca cu lunetă. În urma ei alunecă încet la pământ trupul lunetistului mort.

Lupta între ocupanți și partizani devenea în fiecare zi mai ascutită și mai înverșunată. Nemții voiau să scape cu orice preț de partizani.

Dar să ne prindă era imposibil. Ca să descopere sediul nostru, nemții — urmînd metoda noastră — au încercat să pună mîna pe un partizan pe care să-l facă să vorbească.

Această idee era cît pe ce să coste viața unuia din inginerii noștri...

Muntele cel mai înalt din raionul nostru era Afipsul. În dosul piscului său gol ca-n palmă, se întindea o pășune minunată.

Eră extrem de greu să ajungi la pășunea asta. Peste tot numai povîrnișuri, defileuri și ripe adînci. Dar nouă ni se părea foarte ispititor să punem mîna pe pășune. Această fortăreață muntoasă, inaccesibilă, domina drumul care ducea spre Marea Neagră, în spatele grupării noastre de trupe de lîngă Novorossiisk.

Informatorii noștri ne raportară că nemții pusese ochii pe chelia Afipsului, că voiau s-o folosească pentru aterizarea avioanelor de transport și pentru decolarea unităților aeropurtate.

Trebuia cu orice preț să li-o luăm înainte.

La prima vedere, acest lucru părea simplu și ușor: dacă era nevoie ca partizanii să aibă pe piscul acesta pleș un post înaintat puternic, postul trebuia înființat și atîta tot. Dar noi prețuiam fiecare om. Acțiunile de diversiune pe care le întreprinsesem erau foarte întinse și ne crăpa măseaua după oameni. De aceea, ne-am gîndit să combinăm folosul cu plăcutul. Cea mai mare parte a cirezii noastre urma să fie mutată pe creștetul Afipsului, iar păstorilor să li se dea însărcinarea de a paște vitele și de-a apăra totodată pleșul. Fură trimiși acolo ca păstori inginerul Leonid Feodorovici Lusta, strungarul Alexei Ivanovici Priputniov și Efim Feodorovici Lugovoi, maestru la instalația de gaze.

De abia trecură cîteva zile și cu Lusta se întîmplă o nenorocire. El fu răpit de pe chelia Afipsului.

Era una din acele zile senine și dulci cînd toamna aspră și ploioasă n-a intrat încă în drepturile ei, dar soarele nu mai arde ca înainte, iar cerul, înalt și albastru, strălucește ca vara.

Trecuse acum bine de amiază. Evgheni și cu mine stăteam în popota taberei și discutam planul unei diversiuni.

Sună telefonul.

— Vorbește avanpostul... S-a întâmplat o nenorocire cu Lusta... Un păstor vine îndată acolo să vă comunice totul.

În popota de vară intră repede Priputniiov.

— Tătucule, l-au răpit pe Lusta... Eram cu vitele la păscut. Noaptea ne-au atacat niște necunoscuți. Vreo cincisprezece inși. Eu cu Lugovoi ne-am apărat cu focuri de armă atîta timp cît am avut cartușe. Apoi ne-am ascuns într-o claie de fîn. Bandiții au pus mîna pe Lusta — care era de gardă — și odată cu el au mai luat și nouă vaci. Ce fel de oameni erau, n-am putut să vedem în întuneric. Știu numai că vorbeau nemțește și ru-sește. În zorii zilei, am mînat cireada la baza detașamentului vecin, iar eu m-am grăbit să vin aici.

— Ghenea, Musiacenko, Pavlik încălecați! — le-am spus eu. — Alexandr Dmitrievici Kuț să ia trei ostași! Ajungeți-i din urmă!

Din nefericire. Evgheni trebuia să plece într-o recunoaștere.

În trap grăbit, caii ne-au scos din tabără pe o cărare care trecea prin pădure. În frunte mergea Musiacenko, care cunoștea drumul cel mai bine. După el urma Ghenea, în urma lui Ghenea veneam eu, iar în coadă venea Pavlik.

Drumul trecea printre pîlcuri de copaci și stînci abrupte cu pereții verticali. Alături șerpuia Afipsul. De cîteva ori, ne-am văzut siliți să trecem riul prin vad.

La Maliie Volcie Vorota, am dat de apă mare. Caii și-au încetinit trapul, și-au întins gîturile și au intrat în apă. De poticnit s-au mai poticnit ei de pietrele alunecoase de pe fundul riului, totuși ne-au scos pe malul înalt.

— Stați băieți! Ce vă grăbiți așa?

Patru marinari, purtînd flanele vărgate ieșiră din lăstăriș, tăindu-ne drumul. Erau camarazi de ai noștri, marinari-partizani, din detașamentul vecin, de lîngă Arhipo-Osipovskaia, care se întorceau dintr-o recunoaștere îndepărtată.

— Mergem cu voi! — au declarat marinarii, cînd au auzit de răpirea lui Lusta. — Ar fi interesant să aflăm cine răpește noaptea oamenii pașnici. Dar cînd mergi pe jos, nu poți fi tovarăș de drum cu cel care merge călare. Noi avem s-o luăm drept înainte peste munți. Și sperăm că nu vom întîrzia. La revedere!

Caii noștri au luat-o din nou la trap. Am lăsat în urmă vechiul cimitir al cerchezilor, pădurea cu tot felul de copaci și în fața noastră apăru defileul Bolșiei Volcie Vorota.

Ai aici impresia că un uriaș din basme a despiciat muntele în două cu o spadă uriașă. În întunecimea defileului — urla Afipsul. O cărare îngustă pe care doi călăreți n-aveau loc să se încrucișeze, se înghesuia în stîncă cu pereții verticali. Deasupra capului atîrnau blocuri de piatră. Renumita trecătoare „Pronesi-

gospodi“ de pe drumul Voennno-Gruzinskaia e departe de a atinge marea și sălbăticia acestui defileu.

Dincolo de intrarea în defileu, se înălța o pădure deasă, întunecoasă. Niciodată n-am văzut niște copaci atât de înalți ; pe lângă ei, pinii pentru construit corăbii din Rusia noastră Centrală ar fi părut niște copăcei firavi.

Drumul se făcea tot mai greu. Caii obosiți mergeau la pas. Am descălecat și am luat cai de dîrlogi.

Se însera.

Deodată, dintr-un tufiș, au sărit la noi niște ciini ciobănești caucazieni enormi. Ajunsesem în sfîrșit pînă la pășunea detașamentului vecin.

Acolo se găsea Lugovoi al nostru. Dar din ceea ce ne-a povestit el n-am aflat nimic nou. Totul rămînea la fel de enigmatic și de ascuns.

Eram obosiți. Ne-ar fi plăcut să rămînem acolo, în cortul acela făcut din piei, și să dormim lângă foc, dar era prea de vreme să ne odihnim...

După ce am băut în grabă cîte o cană de ceai fierbinte și am mîncat cîteva felii de mîlai, am pornit din nou prin întuneric.

Era o noapte fără lună. Nu vedeam nici crupa calului care mergea la doi pași înaintea mea. Ne orientam după auz. Sub picioare erau numai gropi, pietre, trunchiuri de copaci căzuți...

Am trecut peste muntele Afips și am început coborîrea. Eram siliți să mergem foarte încet, ținînd caii de dîrlogi.

În fața noastră apără o rîpă abruptă cu pereții aproape verticali. Sub rîpă era pășunea de unde, noaptea trecută, fusese răpit Lusta. Cum era imposibil să coborîm prin beznă, am hotărît să facem un popas. Am pus santinele, am întins paturile și ne-am culcat.

M-a trezit Ghenea :

— Scoală, tată ! Se luminează de ziuă.

Ne-am dat drumul încet pe rîpă. Uneori, eram siliți să ne tîrim în patru labe. Caii noștri de munte coborau lăsîndu-se pe picioarele dinapoi.

În sfîrșit, am ajuns la locul incidentului. Se vedea bine iarba călcată, dar urme de sînge nicăieri ; Lusta fusese luat de viin.

Am studiat multă vreme urmele. Erau o mulțime de urme pe iarbă, pe nisip, pe lutul umed de lângă pîrău — urme precise, clare, de tălpi bătute în cuie cu floarea lată.

— Nemți, — afirmă cu siguranță Musiacenko.

Lângă pîrău, însă, urmele dispăreau, ca și cum bandiții s-ar fi ridicat în aer, luîndu-l cu ei și pe Lusta și vacile. Oricît am umblat noi prin tufișuri, de-a lungul pîrăului, pe lângă rîpă, n-am descoperit nimic... Dar Musiacenko nu-și pierdea nădejdea.

— Las' că găsim noi ceva. Nu se poate să nu fi lăsat urme. Cercetările au durat o jumătate de oră bună. Ghenea era agitat.

— Tată, nemții n-au plecat nicăieri. Trebuie să fie undeva pe aici, în lăstăriș.

Confirmând parcă cuvintele lui, o piatră se rostogoli de pe marginea ripei. Apoi, încă una și încă una.

Ne-am culcat în iarba deasă și înaltă. Să fi avînd Ghenea dreptate și bandiții să fie aici, în preajma noastră ?

Dar de sus se auzi un țîriit cunoscut de greer : ai noștri ne dădeau de veste că sînt pe aproape. După cîteva minute în poiană au coborît marinarii și cei trei partizani în frunte cu Kuț cu care se întîlniseră dincolo de Bolșîie Volcie Vorota. Ai noștri mergeau călări. Marinarii își puseseră armele și rucsacurile pe cai și mergeau pe jos, ținîndu-se de șele călăreților.

Iar am început să căutăm urmele și iar fără nici un rezultat.

— Am găsit ! — strigă, în sfîrșit, Musiacenko.

Stătea pe malul pîrăului, privea la urmele aproape invizibile de pe nisip și spunea cu o siguranță de parcă ar fi citit într-o carte :

— Bandiții au intrat în pîrău și au mers multă vreme prin apă ca să încurce urmele, apoi au ieșit la mal aici. Trebuie să fi fost vreo cincisprezece oameni. Nu știu să meargă ca partizanii, unul în urma celuilalt. În mijlocul lor mergea Lusta — iată urmele cizmelor lui — pășește sigur și ferm. Inseamnă că Leonid Feodorovici al nostru nu-i rănit.

— Ei, acuma totu-i în ordine ! — se bucură Ghenea.

— Nu prea, — îl contrazice Musiacenko. — Cărarea asta duce spre Holodnaia Șcel. Dacă ajung acolo, n-are să fie chip să-i scoți. Au să ne împuște ca pe niște potîrnichi. Cunoscu eu bine locul acela blestemat.

Ne-am sfătuit și am hotărît ca marinarii să se ia după urme; Kuț, în fruntea celor trei partizani, să o ia la stînga ca să le închidă bandiților drumul spre Ulanovka, iar grupul meu, tăind cărarea din dreapta, s-o ia înaintea dușmanilor și să nu-i lase să intre în Holodnaia Șcel.

Caii, odihniți, au pornit repede. Cărarea îngustă cînd urca la deal, cînd cobora brusc la vale, șerpuind printre copaci, ocolind din timp în timp stîncile.

Am mers ca la vreo două ore. Căluțul meu roib răsuflea greu și din cauza sudorii i se închisese cu totul părul.

În sfîrșit, am ieșit într-o poieniță înconjurată din toate părțile de tufe. În depărtare se vedea, întunecoasă, o intrare îngustă într-o văgăună, năpădită de tufe de alunîș.

— Holodnaia Șcel ! — strigă Musiacenko.

Trecînd în galop prin poiană, am văzut cum Ghenea opri

deodată calul din plin mers și începu să analizeze cu atenție un obiect de culoare închisă care se vedea pe cărare: pe nisipul galben era un revolver într-un toc deschis. Am strigat:

— O cursă, Ghenea! Înainte!

Ghenea își suci calul într-o parte și în aceeași clipă, din stînga, după ruinele vechii fortărețe cercheze începură să bubuie împușcăturile. Gloanțele șuierau deasupra capului. Ghenea, abia putîndu-și struni calul, încerca să mă acopere cu trupul lui.

Înaintam în galop. Gloanțele șuierau mereu în jurul nostru. Inamicii ținteau numai pe călăreți; aveau nevoie de caii noștri.

În aluniș, aproape de intrarea în Șcel, am descălecat și am culcat caii. Caii, deștepți, au rămas neclintîți, întinzîndu-și picioarele și ascunzîndu-și capetele după pietre. Ne-am întins lîngă pîntecele cailor și am răspuns pe rînd la focurile de armă din tufele întunecoase de partea cealaltă a poienii.

Schimbul de focuri a durat vreo cincisprezece minute.

Deodată, din stînga, au izbucnit împușcături dese. Era grupul lui Kuț care se apropiase și care, crezînd probabil că eram în primejdie, pornise la atac.

Focul devenea din ce în ce mai înverșunat. O parte din ceata dușmanilor ascunsă în tufe se tira, apropiindu-se de noi din ce în ce mai mult. Forțele erau prea inegale ca să primim o luptă deschisă. Nu ne rămînea decît o singură soluție: să încercăm să-i tragem pe sfoară pe bandiți. Și am dat ordin oamenilor mei să „moară” pe rînd.

Primul care a încetat focul a fost Pavlik. „Cadavrul” lui era întins lîngă pîntecele calului. Dar carabina lui era îndreptată, ca și înainte, în direcția inamicului, și degetul se afla pe cocoșul armei: Pavlik nu-și lua ochii de la tufe.

Al doilea „muri” Musiacenko, apoi Ghenea și, în sfîrșit, am „murit” și eu.

Inamicii au mai tras cîteva minute. Noi tăceam.

Din tufe au apărut mai întîi doi nemți și imediat au dispărut. Apoi au ieșit din nou și aplecîndu-se, au început să se îndrepte încet înspre noi.

Stăteam nemișcați. Numai calul meu roib tremura nervos.

Nemții se apropiau. Ne mai despărțea o distanță de vreo cincizeci de metri. Cu o mișcare aproape invizibilă, Pavlik trase carabina spre dînsul...

Deodată, în tufișuri începură să bubuie din nou împușcături și răsună un strigăt puternic de „ura”. Marinarii intraseră în luptă.

Nemții, înspăimîntați, se aruncară la pămînt de cealaltă parte a pietrelor. Apoi, unul din ei se ridică puțin, privi cu atenție „cadavrele” noastre și strigă oamenilor lui:

— Aici totul s-a sfârșit ! Înainte, urmați-mă.

Răspunzînd cu focuri de armă, nemții au sărit din tufișuri. În urma lor alergau marinarii. Mai la stînga, tăind drumul nemților, se grăbea grupul lui Kuț.

Noi însă ne-am pomenit într-o situație grea. De tras nu puteam trage, ca să nu nimerim într-ai noștri ; să stăm și să facem pe „cadavrele“ lăsîndu-i pe inamici să treacă în Holodnaia Șcel, n-avea nici un rost...

Fără să se fi înțeles între ei, Ghenea și Pavlik s-au ridicat dintr-odată cît erau de lungi și s-au repezit să-i întîmpine pe nemți.

— Culcați ! — a apucat să strige Pavlik la ai noștri, agi-tînd grenada.

Apariția morților înviați produse asupra inamicului o impresie uluitoare. Timp de cîteva secunde, nemții încremeniră și, inghesuindu-se unul într-altul, rămaseră nemișcați.

Grenada lui Pavlik explodează drept în mijlocul lor. În urma ei zbură grenada lui Ghenea, apoi aceea a lui Musiacenko. Grenada mea explodează cea din urmă.

Nemții care scăpară fugiră în lăstăriș. Ghenea și Pavlik începură să tragă în ei cu carabinele.

Numai patru nemți izbutiră să se ascundă în tufișuri. Marinarii scoaseră cuțitele și porniră pe urmele lor...

Musiacenko aproape că nu se înșelase cînd numărase urmele de lîngă pîrau. Erau șaisprezece : doi trăgători și patru sprezece fasciști diversioniști. Judecînd după documentele pe care le-am găsit asupra lor, ei fuseseră trimiși în munți ca să omoare pe comandanții detașamentelor noastre de partizani.

Probabil că avuseseră de gînd să se instaleze în munți pentru mai multă vreme și voiseră să-și facă rost de o cireadă. Din această cauză, veniseră pînă la pășunea noastră. Iar pe Lusta îl luaseră desigur cu speranța că vor obține de la el informațiile necesare.

Dar unde îl ascunseseră ei pe Lusta ?

Am cercetat cu atenție tufe, ne-am cățarat pe stîncile vecine și am găsit vacile noastre. Speriate de împușcături apucaseră care încotro, printre tufe. Dar Lusta nu era nicăieri... și n-aveai pe cine să întrebi despre el. Nici un diversionist neamț nu scăpase cu viață.

Am hotărît să lăsăm pe Pavlik și pe Ghenea lîngă Holodnaia Șcel, cu ordinul să cerceteze fiecare tufă și să-l găsească pe Lusta viu sau mort, iar noi am pornit în șir indian acasă. Deodată, din dreapta, lîngă o stîncă apărură un om.

— Leonid Feodorovici ! — strigă Ghenea.

Băieții se repeziră spre Lusta, care coboră încet spre noi, lăsîndu-se greu pe umărul lui Pavlik.

Am aflat că nemții îl supuseseră la un interogatoriu cu torturi. Incercaseră să scoată de la el informațiuni despre partizani, dar nu obținuseră nimic și amînaseră discuția pentru altă dată. Tocmai atunci a izbucnit încăierarea. Nemților nu le mai ardea de Lusta, așa că el a izbutit să se tîrască pînă într-un tufiș. După ce a tăiat de marginea ascuțită a unei stînci curelele cu care îi erau legate mîinile, și-a dezlegat curelele de la picioare și s-a ascuns într-o văgăună pustie, dar acolo și-a pierdut cunoștința. După ce și-a venit în fire, a auzit în poiană voci cunoscute...

CAPITOLUL XIII

Buni sînt cartofii de lîngă Stavropolskaia! Mari, curați, fărâmicioși! Și ceapa-i bună acolo! Vinătă și dulce! Unde mai pui că acolo cîmpul de cartofi era părăginit, avea un aspect jalnic din pricină că nemții alungaseră aproape pe toți locuitorii, departe, în spatele frontului. Cartofii putrezeau în pămînt, pe cînd la noi în tabără lipseau... Și de usturoi aveam nevoie căci nu degeaba ne amenința Elena Ivanovna cu scorbutul care începuse să apară în defășamentele vecine și putea să se arate și la noi...

Dar nenorocirea era că nemții păzeau bine acești cartofi; ei puseseră santinele pe cîmpul de cartofi, iar alături erau improvizate niște cazemate. Trebuia deci să luăm cartofi: prin luptă...

E o operație complicată să te aprovizionezi cu cartofi în condițiunile în care se aflau partizanii și nu numai complicată dar și primejdioasă. Am elaborat în chip serios planul de aprovizionare. În primul rînd, cercetașii noștri au aflat în care parcele erau cei mai buni cartofi, unde anume erau postate santinelele nemțești, care era dispozitivul cazematelor improvizate, în ce direcțiuni erau posibile loviturile nemților și dacă drumurile pentru retragerea noastră erau destul de comode.

Detașamentul „cartofegiilor” s-a împărțit în trei grupuri.

Primului grup — alcătuit din mitraliori și pușcași — i s-a dat sarcina să stea la pîndă și să repereze ambrazurile cazematelor și căile de acces ale nemților spre cîmpul de cartofi.

Al doilea grup — din care făceau parte aruncători de grenade — trebuia să-i aștepte pe nemți chiar lîngă cîmp.

Al treilea grup — cei care trebuiau să scoată cartofi din pămînt — avea sarcina să lichideze santinelele fără să facă uz de armă, să scoată repede și fără zgomot cartofii și să-i aducă la locul stabilit.

Noaptea hotărâtă pentru această operație se arată nici că se poate mai prielnică. Era întuneric beznă.

Înții au ieșit aruncătorii de grenade care trebuiau să se furișeze spre locul de pîndă pe un drum ocolit. Peste vreo patruzeci de minute au pornit mitraliorii și pușcașii. Și abia după aceea porni echipa care trebuia să scoată cartofii.

Era liniște. Cerul era înnorat. Spre răsărit, pe o dungă de cer sfîșiată pe margini, stelele albastre se aprindeau cîte o clipă pentru ca apoi să dispară din nou, acoperite de nori. În staniță, lătra somnoros un ciine, iar peste întinsele cîmpuri de cartofi domnea o liniște ca și cum nici o vietată n-ar fi existat de jur împrejur.

Santinelele nemțești au fost lichidate de ai noștri fără zgomot...

Trecu o jumătate de oră de așteptare chinuitoare pînă cînd Malîșev, gîfîind din greu, aduse primul sac de cartofi. În urma lui mai veneau în fugă cîțiva oameni cu sacii plini. Principa făcuse rost de niște ceapă pe care a depus-o cu mîndrie la picioarele mele.

-- Uite, Tătucule! Nu-i ceapă, e curat zahăr!

„Încă o oră de muncă ca asta și vom fi asigurați cu cartofi și ceapă pentru toată iarna“, mi-am spus eu.

Tocmai atunci se ivi însă o încurcătură neprevăzută: nemții se gîndiseră se vede să inspecteze santinelele la altă oră decît cea obișnuită. Din staniță ieșiră patru soldați. Ai noștri, care stăteau la pîndă, i-au lăsat să treacă, anunțînd asta printr-un semnal convențional, celor care dezgropau cartofii.

Totul s-a petrecut într-un chip atît de neașteptat, încît doi dintre ai noștri, uitînd încotro trebuiau s-o ia în caz de alarmă, s-au ciocnit nas în nas cu nemții.

O scurtă rafală de pistol automat -- și cei patru friți au căzut morți, fără să apuce să tragă un singur foc. Dar numai-decît, drept răspuns la rafala pistolului automat, din cazemata nemțească din stînga, a început să țacănească o mitralieră. Mitraliera trăgea fără să cruțe cartușele, iar din dreapta începuse să alerge spre cîmp un pluton întreg de fasciști.

Ambuscada noastră îi lăsa pe fasciști să vină aproape de tot, aruncă grenade, trase cîteva rafale de pistoale automate și-și schimbă repede poziția. În locul unde stătuseră ai noștri explodă imediat, cu urlet și cu scrișnet, o mină nemțească. Aruncătoarele de mine băteau din două părți. Mitraliera grea nu tăcea nici o clipă. Noi grupuri de soldați fasciști alergau spre nefastul cîmp de cartofi.

Se încinse o luptă serioasă. Nu mai puteai să te gîndești la aprovizionare: totul era acum să poți pleca de acolo.

Mitraliorilor noștri le venea foarte greu, pentru că fuseseră reperați de nemții care căutau să-i prindă în clește.

Schimbînd des pozițiile și continuînd să răspundă cu focuri de armă, mitraliorii noștri începură să se retragă spre pădure. Ei reușiră chiar să scoată din uz o mitralieră vrăjmașă. În jurul lor însă, continuau să urle și să explodeze minele și cerul se strîngea din ce în ce mai mult.

În cele din urmă, nemții tăiară oamenii noștri retragerea spre pădure...

Dar în acel moment, nemții au comis o greșală. Un grup de soldați nemți, care ocupaseră cărarea care ducea în munți, se dădu de gol prin cîteva împușcături izolate.

Ne-am tirît încet pînă la ei, am aruncat asupra lor o ploaie de grenade și făcînd o spărtură, am dat puțința mitraliorilor noștri să se retragă repede în munți.

Pe un drum ocolit, gîfîind sub greutatea sacilor, ceilalți s-au retras și ei aproape în pas alergător.

Am ajuns în tabără abia cînd se luminase de zi.

Evfrosinia Mihailovna nu se culcase. Ea îi smulse, nerăbdătoare lui Pricina sacul, îl dezlegă și-i spuse mîhnită:

„Numai noroi ați adus...”

În saci era într-adevăr mult pămînt și Pricina nu răspunse nimic șefului nostru bucătar.

În aceeași zi, la prînz, ni s-au servit cartofi prăjiți cu multă ceapă.

Pricina s-a apropiat de Evfrosinia Mihailovna și i-a spus zîmbînd:

— Dumneata ești o scamatoare, o vrăjitoare. Cum de ai putut face din noroi asemenea mîncare! Dă-mi, te rog, încă o farfurie.

Evfrosinia Mihailovna se înroși, ochii ei plini de bunătate se umplură de lacrimi, și spuse încet:

— Îți scapă uneori cite o vorbă de care ți-e apoi rușine toată viața să-ți aduci aminte... Cartofii aceștia sînt stropiți cu sînge de partizani și eu am spus că sînt noroi...

* * *

Smolenskaia ajunsese acum drept primă linie de apărare împotriva partizanilor. Căile de acces în staniță fuseseră puternic fortificate de fasciști.

Dar exact la o distanță de trei kilometri de această linie de apărare germană de la poalele munților, șerpuia o cărare întortochiată pe care, drept sub nasul nemților, umblau necontenit partizanii. Locuitorii staniței numeau această cărare „Dru-

mul golanilor". O fi fost adevărat sau nu, dar se spunea că pe această cărare umblase cîndva Maxim Gorki. Fără îndoială însă că pe acest „Drum al golanilor" plecau în munți, ascunzîndu-se de jandarmii țariști, tot felul de oameni, fără acte de identitate, iubitori de libertate, urmăriți.

Intr-o zi, întorcîndu-se după o mare operațiune care avea ca obiectiv căile de comunicații din spatele frontului german, mergeam pe acest „Drum al golanilor" spre sălașul nostru din munți.

Ianukevici, comandantul primului pluton, se uita mereu la lanurile de porumb de pe marginea drumului. Deodată îmi spuse:

— Tovarășe comandant, ar fi bine să ne ocupăm și aici de aprovizionările de iarnă, să culegem porumb chiar și de la Smolenskaia și să-l ducem la noi în tabără. Operațiunea, cu toate că e primejdioasă, ar putea să devină interesantă.

Eram sătul de operațiuni „interesante". Dar atît eu cît și Musiacenko, nu încetam nici o clipă să ne gîndim la „aprovizionări". Vecinii noștri din detașamentul „Kirov" începuseră să ducă lipsă de provizii. Nemții descoperiseră toate bazele lor și îi jefuiseră de tot ce avuseseră. Puteau să găsească la urma urmei și cele trei baze ale noastre care deocamdată rămăseseră îngropate în pămînt, deoarece în război nu ești sigur de nimic...

— Trebuie să stăm de vorbă în tabără cu comisarul și cu comandanții, — i-am răspuns eu lui Ianukevici.

Planul „aprovizionării" cu porumb a fost curînd elaborat, și peste cîteva zile am plecat în cătunul Șabanov. Cătunul era situat la marginea pădurii de la poalele munților, nu departe de „Drumul golanilor". Cercetașii efectuaseră deja recunoașterea locului și Evgheni, pe care l-am întîlnit pe masivul Lambin, mi-a raportat:

— În cătunele Șabanov și Makartet nu sînt nemți. Garnizoanele lor se află, ca și înainte, în cătunele Konsulov, Novo-Svobodnii și Alexeevski. Situația este aceea pe care o prevăzusem noi.

Mi-am repartizat forțele. Primul pluton, cel mai puternic, sub comanda lui Ianukevici, l-am culcat, desfășurat în trăgători, la încrucișarea drumurilor Severskaia-Smolenskaia-Konsulov, chiar lîngă postul de apărare nemțesc. Dacă nemții ne-or descoperi, Ianukevici îi va respinge și, retrăgîndu-se, ne va da puțința să ducem, fără să fim observați, căruțele cu porumb în altă direcție.

Al doilea pluton culegea porumbul. Al treilea îl ducea în cătunul Șabanov, de unde urma să fie transportat în tabără.

Observatorii grupului de recunoaștere țineau sub observație cătunele ocupate de nemți, păzind flancul nostru stîng.

Lucrami de zor. Totul mergea ca pe apă. Lucrul se petrecea, bineînțeles, noaptea. Ne grăbeam să terminăm operațiunea înainte de a se face ziua.

Dar culesul porumbului nu este o treabă ușoară. Iar noi nu vroiam să le lăsăm nemților nici măcar un ciocălău. N-aveau decît să crape de ciudă.

Am muncit, am asudat, ne-am grăbit dar oricum am făcut, zorile ne-au surprins totuși în mijlocul lanului de porumb.

Comandantul celui de al doilea pluton, inginerul Elnikov, era nervos și-și grăbea oamenii: în fiecare clipă putea să apară dușmanul.

Ianukevici, comandantul primului pluton care asigura paza, trimise la mine plutonierul să-mi raporteze că în staniță nemții începuseră să se trezească.

I-am dat ordin lui Elnikov să încarce imediat ultimele căruțe și să plece, iar căruțele să nu le mai trimită înapoi. Lui Ianukevici i-am trimis vorbă că imediat ce căruțele vor coborî în valea îngustă, de partea cealaltă a „Drumului golanilor“, să înceapă să se retragă cu plutonul spre partea opusă, spre masivul Lambin.

Nu apucase bine ultima căruță să părăsească punctul de încărcare, cînd se auziră pe drum, dinspre Smolenskaia, înjurături nemțești și strigăte de femei lovite cu cravașa și cu patul puștii. Hitleriștii le mînau sub escortă la cules porumbul.

În același timp, observatorii i-au raportat lui Ianukevici care era culcat cu plutonul lui desfășurat, că în partea dreaptă, din spatele tufelor, au apărut cavaleriști nemți...

Ianukevici dădu ordin plutonului să se pregătească.

În vremea asta, căzăcioaicele trecuseră însoțite de soldații din escortă cu pistoale automate.

De partea cealaltă se apropiau cavaleriștii. Distanța între ei și partizani se făcea tot mai mică. Plutonul, în așteptare, se uita la Ianukevici...

Brațul lui se ridică și se lăsă brusc în jos. Se auzi o salvă de carabine; mitralierele începură să tragă.

O bună parte din cavaleriști se prăbuși la pămînt, cu cai cu bot. Într-o parte, caii alergau în goană pe cîmp fără călăreți. În altă parte, caii, atinși de gloanțe, se zbăteau pe pămînt, strivindu-i pe nemți sub trupurile lor.

Dar cîțiva hitleriști au mai scăpat. Aceștia întoarseră caii și zburară ca vîntul înapoi înspre staniță. Acolo începuse deja alarma și împușcăturile.

Ghenea și Pavlik stăteau culcați la pîndă. În fața lor, nemții mînau înaintea lor căzăcioaicele. În momentul înșă cînd s-au auzit salvele lui Ianukevici, escorta și-a pierdut cumpătul. Pro-

fiind de zăpăceală, băieții au sărit în drum, au apucat pe primul neamț din escortă care le-a căzut în mână, i-au sucit mâinile la spate și l-au tras în lăstăriș. Până ca pistolarii nemți să-și vină în fire din întâmplarea asta atât de neașteptată și să deschidă focul, Ghenea și cu Pavlik erau deja departe.

Ajunși la caii lor, au așezat prizonierul de-a curmezișul pe sa, după obiceiul căzăcesc. Unul din băieți a plecat cu prada, iar celălalt s-a repezit înapoi să-și îndeplinească obligațiile de observator.

Mai târziu s-a aflat la postul nostru de avangardă că neamțul pe care îl prinseseră băieții era un ofițer de administrație dintr-o divizie de vânători alpini, sosită de curînd din Germania.

Furișîndu-se prin lăstăriș, Ianukevici se retrăgea spre munți în direcția opusă lanului de porumb.

Am ordonat celui de al doilea pluton să acopere retragerea căruțelor, iar recunoașterii îndepărtate să observe flancurile pentru cazul în care hitleriștii, după procedeul lor preferat, ar încerca să ne taie accesul spre munți.

Nici nu apucară bine partizanii să execute dispozițiile mele cînd, din staniță năvăli, trăgînd în fugă și desfășurîndu-se în trăgători, cam un batalion de pistolari nemți.

În urma lor se grăbeau desfăcînd cablul transmisioniștii. În același timp, din staniță, vreo zece aruncătoare de mine începură să tragă în lanul de porumb.

Executîndu-mi ordinul, al doilea pluton se retrăgea în goană spre „Drumul golanilor“, ca să ocupe poziția de apărare pe coama trecătorii din munți, în fața unei văi înguste.

Nemții atacară cu înverșunare primul pluton, dar Ianukevici apucase să-și disperseze din timp partizanii, ceea ce i-a zăpăcit pe pistolarii nemți.

Eu, cu Evgheni și cu mitraliorii celui de al treilea pluton, am plecat în ajutorul lui Ianukevici.

Plutonul lui mergea pe un cîmp acoperit cu tufe și răspundea cu focuri vii de armă. Din timp în timp, cînd primejdia era mai mare, Ianukevici recurgea la mitraliere, silind pe ocupanți să se culce la pămînt.

Evgheni luă mitralierele primului pluton și plecă în grabă cu toți mitraliorii spre muntele Lambin.

Am lăsat calul în paza unui partizan și m-am apropiat de Ianukevici.

— Grea treabă, Viktor Ivanovici! Așa-i? Ne-am lăsat ademeniți de porumb. Indreaptă-i mai repede pe nemți spre cursă, pentru că cercetașii noștri semnalează cu o rachetă roșie că hitleriștilor le sosesc ajutoare. Vor să ne taie accesul spre munți. Ia

seama să nu cadă în mina nemților nici un rănit și nici un mort de al nostru.

Ianukevici măsură dintr-o privire distanța pînă la pădure, dădu comanda și plutonul începu să se retragă și mai repede.

O companie de vînători și un grup de polițai ieșiră în fugă din cătunul Konsulov. Văzînd că dintr-o clipă în alta partizanii puteau să intre în pădure, ei alergară într-acolo ca să le taie drumul.

Neținînd seama de pierderi, hitleriștii încercară să taie plutonul lui Ianukevici de celelalte grupuri de partizani, ca să-l înconjoare și să-l nimicească.

Dar grupul de recunoaștere îndepărtată ieși în goană din pădure și acoperi primul pluton. Cercetașii noștri descălecară într-o clipă, culcară caii la pămînt și, folosindu-i drept acoperire, deschiseră un foc înverșunat. Ghenea și Pavlik după ce trimiseră prizonierul în tabără, se alăturară și ei cercetașilor.

Cu o fluierătură, Ianukevici dădu semnalul și plutonul lui intră parcă în pămînt.

Acum cercetașii din grupa de recunoaștere îndepărtată își ridicară caii și plecară în pădure...

Nemții și polițaii porniră să-i caute pe partizani, trăgînd din fugă în lăstăriș. Tocmai acolo însă fură întîmpinați de rafale de mitralieră și, surprinși, hitleriștii o apucară care încotro, în timp ce mitralierele îi nimiceau în serii...

În iarbă și prin tufișuri zăceau fasciști uciși. Cei răniți strigau și încercau să scape tîrîndu-se.

Dîndu-mi seama că nemții vor deschide imediat un foc violent din staniță în mitraliorii lui Evgheni, am dat ordin tuturor partizanilor să se retragă imediat în munți.

Și într-adevăr: abia am ajuns în adîncul pădurii, cînd deasupra locului unde stătuseră la pîndă mitraliorii, începură să vijlie minele și să șuiere obuzele. Brazde de pămînt zburau prin aer...

Nu trecu mult, și hitleriștii mutară focul, concentrîndu-l în pădure. Obuzele mai explodară multă vreme spintecînd copacii și frîngînd crengile. Bineînțeles că cercetașii lui Evgheni nu mai erau de mult acolo.

Dar cu aceasta lucrurile nu se isprăviră.

Se vede că observatorii nemți zăriseră locul unde dispărușeră ultimele căruțe ale partizanilor. O parte a batalionului de pistolari se repezi spre „Drumul golanilor“. Dar acolo îi întîmpină Elnikov cu partizanii lui.

N-am să descriu cum s-a bătut al doilea pluton. Am să spun numai că a doborât destui hitleriști, iar partizanii au părăsit

„Drumul golanilor“ numai atunci cînd toate căruțele cu porumb erau aproape de tabăra noastră.

Rareori am întîlnit tineri atît de plini de viață și de comunicativi cum era Ghenea.

Iată-l însă că într-o zi veni la tabără întunecat la față.

— Ce-i cu tine? — îl întrebai eu. — Ești rănit? Sau te-ai îmbolnăvit?

Ghenea făcu un gest cu mîna că nu era asta și, privind mîhnit într-o parte, spuse:

— Toată viața, toată viața am visat să am o tanchetă a mea proprie și cînd am căpătat-o în sfîrșit, să vină deodată un glonte rătăcit... Nu, ce mai vorbă, sînt ghinionist și pace...

Oricît l-am întreat pe „ghinionistul“ meu ce anume se întîmplase, n-am putut să scot nimic precis de la diosul. Mai tîrziu am aflat de la Evgheni ce era cu „ghinionul“ lui Ghenea

Totul a pornit de la muntele Vișka.

De mult uram noi acest munte.

În fiecare dimineață, în zori de zi, observatorii germani se urcau în virful muntelui. De acolo puteau cuprinde cu vederea toate poienele, poalele munților, drumurile, tufișurile. Era destul să se arate cineva pe poteca mistreților — pustie și după cum ni se părea nouă, invizibilă — pentru ca aruncătoarele de mine să intre numaidecît în acțiune, trăgînd la nimereală asupra tufișurilor iar camioanele încărcate cu pistolari, să iasă în pas alergător din stanița cea mai apropiată.

Muntele Vișka ne era ca un ghimpe în ochi și Evgheni hotărî să se urce pe el.

Insoțit de Ghenea, de doi lunetiști și de cîțiva pușcași care să asigure acoperirea, mai luînd cu el pentru orice eventualitate și o pușcă mitralieră Degteariov, Evgheni porni într-o noapte să-i facă o „vizită“.

Ajunseră la Vișka înainte de a se face ziuă și se ascunseră în desiș.

Se luminează de ziuă. Ceața se ridică și îndată se și risipi. De după munte apăru soarele.

Cu binoclul vedeau foarte bine un grup de observatori fasciști strecurîndu-se printre tufe în drum spre Vișka. Ajunși aproape de poalele muntelui, nemții dispărură într-o cazemată.

Culcați unul lîngă altul, cei doi frați stăteau liniștiți, privind atenți cu binoclul.

Din cazemată ieși un neamț. Liniștit, fără să se grăbească, el urcă scara ce ducea la postul de observație, se opri în capul ei și, întinzându-se, căscă.

Evgheni trecu binoclul lui Ghenea și luă pușca-lunetă. Ochi și trase.

Observatorul desfăcu brațele înlături, bătu aerul cu picioarele și lunecă în jos pe scară. Ajutorul lui se repezi la ei și căzu pe loc alături. Aceași soartă o avură și ceilalți nemți din cazemată.

Evgheni aștepta.

Neliniștiți de tăcerea postului de pe Vișka, nemții trimiseră spre cazemată agenți de legătură.

Aplecându-se tare la pământ și uitându-se în toate părțile, fasciștii începură să urce muntele pe cărare. Nici unul din ei nu se mai întoarse.

Evgheni continua să aștepte...

Din staniță porniră mai multe mașini ticsite de soldați înarmați cu automate.

Una din mașini dădu din întâmplare peste pușcașii noștri care asigurau acoperirea și deschise focul asupra lor. Drept răspuns, din lăstăriș porni a țăcăni pușca mitralieră Degteariov. Mașina întoarse brusc și o luă la goană spre staniță. Cadavrele fasciștilor rămaseră în drum.

Nu trecu mult și în depărtare se auzi zăngănitul caracteristic al șenilelor. Era o tanchetă fascistă care pornise să atace partizanii.

Ieșind din tufiș, Evgheni și Ghenea se tiriră spre marginea drumului într-un loc unde drumul cotea brusc.

Tancheta se apropia din ce în ce mai mult. În lunetă puștii apărură o clipă vizorul conductorului tanchetei. Evgheni trase. Tancheta săltă, își pierdu direcția, se lovi de un copac și se opri.

Vreo cîteva secunde fu liniște. Apoi capacul de oțel se ridică încet și din turelă apărură fața speriată a mitraliorului. Ghenea trase cu carabina; capacul turelei căzu la loc cu zgomot.

Se făcu iar liniște.

Frații mai așteptară cîteva clipe în tufiș, după care veniră în fugă spre tanchetă. Cu multă trudă deschiseră în sfîrșit turela. Fiecare își scoase afară mortul „lui”. Conductorul fusese lovit de un glonte drept la rădăcina nasului.

Ghenea se repezi în turelă. Se simțea la volan ca la el acasă. Nu în zadar cercetase băiatul manualele din biblioteca tatălui său și petrecuse uneori cîte douăzeci și patru de ore pe cîmpul de exerciții pentru tancuri de la Krasnodar.

Ghenea cercetă motorul, pîrghiile; totul i se supunea și totul era în ordine.

Visul i se împlinise! În sfârșit avea acum o tanchetă adevărată.

Ghenea ardea de nerăbdare.

— Spune, Jenea, am putea merge chiar acum acolo?... La Smolenskaia?

Evgheni zîmbi. Ideea era îndrăzneată. Apoi, rămînînd o clipă pe gînduri, luă hotărîrea. Trase pe nemții morți în tufiș și intră în turelă. Controlă mitraliera și tancheta porni! Ieșind cu greu la drum, virînd brusc, porni în plină viteză spre stanița ocupată de nemți. Trecu cu bine avanpostul nemțesc și se opri în fața comandamentului.

Ghenea sună prelung cu sirena. Pe ușă năvăliră îndată cîțiva ofițeri. Ghenea mai așteptă cîteva secunde, lăsînd să se adune cît mai mulți friți, apoi intră cu tancheta în mulțime.

Masacrul nemților în fața propriului lor comandament dură aproximativ timp de un minut. Tancheta strivea pe fasciști care își pierduseră cumpătul, iar mitraliera lui Evgheni trăgea fără întrerupere. Dar iată că de la o fereasă zbură o grenadă. Și gloanțe începură să lovească blindajul tanchetei.

Evgheni îndreptă focul asupra ferestrei și dădu comanda:

— Frațioare, cu toată viteza, înainte!

Tancheta trecu ca vîntul pe străzi, improșcîndu-i pe nemți cu gloanțe de mitralieră. Se vedea deja marginea staniței. Numai puțin, și Ghenea ar fi ieșit din staniță pe șosea și de acolo — în lăstăriș și după aceea — mai prinde-l dacă poți! Dar de la avanpost, o mitralieră grea germană începu să tragă rafale lungi.

Un glonte perforant lovi rezervorul de benzină. Tancheta luă foc. Fumul înăbușitor și acru tăia respirația. Hainele începură să se aprindă, dar pe Ghenea nu-l lăsa inima să se despartă de tanchetă. Mări viteza la maximum, nădăjduind că vîntul va opri flăcările.

Dar focul se înteți.

— Oprește, Ghenea! — ordonă Evgheni.

La marginea staniței, frații deschiseră capacul turelei, săriră din tanchetă și începură să se rostogolească pe pămînt ca să-și stingă hainele care luaseră foc.

— Mai repede, Ghenea, mai repede! — îl grăbea Evgheni.

Dar Ghenea se uita mereu îndărăt. Pe drum, tancheta visurilor sale, tancheta cea dorită ardea... Pe cărările pe care numai ei le cunoșteau, frații se întoarseră în tabără. Și Ghenea, posomoritul Ghenea, căuta poate pentru prima oară în viață, singurătatea. Mare era durerea pe care o suferise!...

Dealtfel, Ghenea avea aceeași structură sufletească ca și frațele lui mai mare și la masă veni iar vesel și amabil ca totdeauna.

— Ce mai noulăți, frățioare? — întrebă Evgheni.

Ce-i răspunse Ghenca părea, la prima vedere, cam în doi peri:

— Când vom învinge, va fi pace în toată lumea. Așa-i, Jenea?

— Se prea poate...

— Atunci tancheta va părea o mașină respingătoare, nu-i așa? Inginerii vor începe să inventeze numai mașini care vor ajuta pe oameni să trăiască. Tanchetele nu sînt decît niște instrumente ale morții...

Nu tot detașamentul nostru își avea sediul pe muntele Strepet. O parte din partizani își aveau reședința în tabăra de vară, la poalele muntelui. Pusesem mîna și pe clădirile goale ale întreprinderii forestiere din poiana Planceskaia. Aveam acolo o fierărie, o brutărie, un atelier de cizmărie. Comandant al taberei de la Planceskaia, l-am numit pe Slașciiov.

Detașamentul nostru era vestit pentru ospitalitatea lui: oricîți partizani vecini ar fi venit la noi să rămîie peste noapte, îi hrăneam timp de douăzeci și patru de ore pe săturate. Mai mult decît atît, urmînd dorința inginerului Bibikov, „cizmarul-șef“, om cu suflet delicat, atelierul nostru de cizmărie stabilise tradiția ca fiecărui musafir de al nostru să i se repare noaptea încălțămîntea.

Musafiri însă, nu primeam decît în tabăra de la Planceskaia. Nici un om străin nu cunoștea nici tabăra de vară și nici cea de iarnă de pe muntele Strepet.

În afară de aceste trei sălașe, mai aveau și un al patrulea în cătunul Krasnii. Într-o casă mare, goală, a unei brigăzi de colhoz, Elena Ivanovna instalase o infirmerie. Cum această infirmerie deservea pe toți partizanii din împrejurimi, n-am instalat-o pe teritoriul „nostru“.

Camionul lui Ghenca făcea deseori drumul de la Planceskaia pînă sus, pe muntele Strepet și înapoi.

Încă de pe vremea cînd eram în curs de mutare pe muntele Strepet, au avut loc două evenimente strîns legate între ele. Primul a fost că din vina lui Kuznețov, intendentul nostru, s-a umezit o mare cantitate de trotil; al doilea a fost accidentul care

s-a întâmplat ursuzului nostru Kiricenکو. Luînd în spatele lui vinjos o povară prea mare, s-a poticnit și și-a scrîntit piciorul.

Trebuia să-l fi văzut în ce hal se afla. Era mai întunecat la față decît noaptea, mai posomorît decît norii. Dar asta nu pentru că îl durea piciorul sau pentru că Elena Ivanovna nu-i dădea voie să umble. Nu acesta era motivul. Pe Kiricenکو îl durea trotilul umezit. El, care de obicei nu știa să se uite urît, cînd înlînea privirea lui Kuznețov, semăna cu un urs.

Plantatorii noștri de mine au hotărît să arunce trotilul, dar Kiricenکو, aflînd despre această hotărîre, și-a meșterit un fel de cîrjă cu totul neobișnuită, de parcă ar fi dus la subsucară un trunchi de copac și în cîrja asta a venit la mine.

Pentru prima oară l-am auzit făcînd o expunere lungă, bine legată, pasionată. Mi-a cerut permisiunea să facă „farmece cu trotilul“.

Elena Ivanovna, care pe vremea aceea nu se mutase încă la infirmeria ei din cătunul Krasnii, îi masa în fiecare zi lui Kiricenکو piciorul și, cu toate că piciorul mai era încă umflat, Kiricenکو, care voia să scape de Elena Ivanovna, ca să se ocupe de trotilul cu pricina, tuna cu vocea lui de bas că e sănătos. Ce meșterea el cu acest trotil jilav, nu putea înțelege nimeni.

Cînd însă umflătura dădu înapoi, nevrînd să fie deranjat de la ocupația cu trotilul, Kiricenکو începu să spună că-l cercau niște dureri ascuțite. El nu știa să mintă și să simuleze și ochii lui plini de sinceritate îl trădau din capul locului.

Cînd mergea, tot își mai ducea parul la subsuoară, însă cum se apropia de tablele de fier pe care se usca nenorocitul acela de trotil, Kiricenکو uita de durerile lui ascuțite... și zvîrlea cît colo cîrja.

Zilele treceau și toată lumea uitase de trotilul cu pricina.

Iată însă că într-o zi pe cînd mă întorceam de la Krepost-naia, am auzit o puternică explozie în tabăra noastră. M-am urcat sus cu oarecare teamă. Kuznețov m-a întîmpinat radios de fericire.

— Ce s-a întîmplat ?

— Tătucule, trotilul e salvat !

M-am repezit la rîpa unde se înălța ca un far statura lui Kiricenکو și l-am văzut pe Nikolai Efimoyici punînd într-un ciorap de al meu, rupt (cu toate găurile de la vîrf legate strîns cu sfoară) niște substanțe și introducînd o capsă cu fitil Bickford.

Aprinse fitilul și, ridicîndu-l cu gestul unui prăștiaș roman, zvîrli ciorapul în rîpă.

Se auzi o explozie asurzitoare urmată de o coloană de fum, de țărîină și de pietre, și de rîsul fericit, tot așa de asurzitor

al lui Nikolai Efimovici Kiricenکو ! Se bucura ca un copil și mă uimi din nou cu limbuția lui.

— După cum vezi și dumneata, Tătucule, nu e decît trotilul umezit din vina intendentului, trotil trecut la rebut de „deștep-ții“ noștri, și ciorapul dumitale. Niște lucruri bune de aruncat și atita tot. Dacă crezi că face să-mi bat capul, am să te rog să dai ordin ca azi la ora douăzeci și trei, să-mi fie predați toți ciorapii vechi. Dar toți, pînă la unul ! Îi umplu cu trotil și avem niște grenade noi cu acțiune puternică, de un tip cum nu se mai află.

Și, ce-i drept, grenade de acestea nici că s-au mai văzut...

Dar din ziua aceea, Kiricenکو începu să stăruie să ia și el parte la luptă. Răsărea ca din pămînt în fața mea în toate colțurile taberei și tuna cu glasul lui de bas de cîte trei ori pe zi :

— Dă voie, Tătucule, să raportez...

— Vorbește, — oftam eu.

— Să-mi dai voie, Tătucule, să pornesc într-o recunoaștere îndepărtată.

— Dumneata, Nikolai Efimovici, ești un plantator de mine foarte priceput, dar mai așteaptă că vine și timpul dumitale.

Nu trecea însă decît un ceas sau două și Kiricenکو se înființa iar în fața mea și începea să tune de la capăt : „să-mi dai voie...“, așa că, pînă la urmă, l-am trimis cu o misiune foarte complicată.

Timp de vreo trei zile, Nikolai Efimovici dispăru cu desă-vîrșire, dar cînd se întoarse, fața îi strălucea de bucurie și vocea lui groasă răsuna ca o mare zbuciumată :

— Recunoașterea a fost executată, iar observațiile comunicate... La întoarcere, am descoperit un grup de vreo douăzeci de romîni. Grupul a fost împrăștiat de mine cu două grenade de tipul nostru nou. Numărul celor uciși este de doisprezece.

Intr-un colț, Pavlik și cu Ghenea se stricău de rîs. I-am auzit spunînd în șoapte :

— N-o fi adus cumva și ciorapii rupți ai romînilor uciși ?

Hotărît lucru, Lusta avea noroc ! Pe vîrfurile pleșuv al Afip-sului apărură din nou musafiri nepoștiți.

După cum povestea Lusta, lucrurile s-au petrecut în felul următor :

Intr-o zi cu arșiță, cam pe la amiază, cînd vacile erau culcate la umbră pe sub copaci, Lusta care se întinsese în iarbă nu departe de ele, auzi un foșnet în lăstăriș,

În poiană se ivi un necunoscut. La șold îi atârna un pistol automat, la gît avea un binoclu, la brîu două grenade, în spate o carabină nemțească scurtă, iar în mîini ținea un aparat fotografic „Leika“. Într-un cuvînt un „turist“ străin tipic.

Necunoscutul nu observă nici vacile, nici pe Lusta. Ajuns în poiană, se uită de jur împrejur și țâcăni de cîteva ori cu aparatul fotografic. În urma lui, ieșiră din tufiș încă doi, echipați ca și el.

Lusta își dădu seama îndată cu ce fel de lighioane avea de-a face. Își încordă toată atenția. Și în același timp își spuse cu îndirjire: „De ce adică lua-i-ar dracu' de dușmani, să mă înșele tot ei pe mine? Ia să încerc să-i duc și eu o dată de nas!“ Și asta cu atît mai mult, cu cît n-avea nici un sens ca unul singur să lupte cu trei. Lusta se gîndi deci să atragă pe dușmani la cei doi moșnegi care pășteau vacile împreună cu el.

Își lăasă arma în tufiș, își lepădă tot ce ar fi putut să-l dea de gol că-i partizan și se îndreptă curajos spre cei trei. Fie ce-o fi!

Întîlnirea a fost cum nu se poate mai prietenoasă. După salutări și dintr-o parte și din cealaltă, urmară întrebări pline de tact. Necunoscuții întrebau ce-i cu partizanii, Lusta, care-i drumul spre Smolenskaia.

Păcat că cei veniți nu puteau să-i arate drumul spre staniță. Dar nici Lusta nu știa absolut nimic de partizani. Venea de departe, cum se vede se rătăcise și ar fi vrut să ajungă cît mai repede la destinație, iar pe deasupra era și foarte flămînd. Era bucuros că întîlnise oameni buni; văzuse el în poiană doi moșnegi care pășteau niște vite, dar singur n-avusese curajul să se apropie de ei. Cine știe ce fel de oameni erau? Dar în patru n-avea de ce să-i fie frică, cu atît mai mult cu cît moșnegii tocmai se pregăteau să mănînce...

Necunoscuții se arătară neîncrezători. După ce vorbiră între ei în șoaptă, s-au înțeles că Lusta va conduce pe unul din ei la moșnegi, iar ceilalți doi vor rămîne să aștepte.

În orice caz această soluție nu era din cele mai proaste.

Lusta își conduse tovarășul de drum pe o cale ocolită povestindu-i într-adins cu glas tare tot felul de basme despre pășaniile lui de pe drum. Dar tovarășul lui de drum era cam tăcut și Lusta începu să fluiera distrat marșul din filmul „Băieții veseli“. Avea înțelegere cu moșnegii că acest marș era semnalul primejdiei.

Bătrîniî întîmpinară cu bucurie pe musafiri.

Păi, desigur. Erau gata să spună tot ce știau despre partizani, dar, după obiceiul oamenilor de la munte, întîi trebuia să-ți ospătezi musafirul și pe urmă să stai de vorbă cu el despre ce-l aduce.

La început, necunoscutul fu prudent, dar moșnegii păreau atît de ospitalieri și de ocupați de oalele de pe foc, încît se liniști.

Lusta se offeri să meargă să-i invite și pe ceilalți.

— Spune-le că-i cheamă Ivan, — zise necunoscutul.

Cei trei ședeau acuma lângă foc. Bătrînii i-au ospătat cu cașă, cu ceai, cu mălai. Stăteau la taclale cu toții, fără grabă, despre lucruri obișnuite, despre vreme, despre drumul greu, despre recoltă.

Lusta se ridică pe nesimțite și trecu în spatele lui „Ivan“. Bătrînii, continuînd să-și servească scumpii musafiri, ocupară aceleași poziții în spatele celorlalți doi „Ivani“. Moșnegii țineau în mîini niște bîte ciobănești noduroase.

Lusta lovi pe musafirul lui în cap cu toată puterea. Același lucru îl făcu și unul din moșnegi. Doi musafiri căzură lângă foc fără să scoată nici un țipăt.

Cu celălalt moșneag se întîmplă însă o încurcătură. Fie că își greșise lovitura, fie că al treilea „Ivan“ avea scăfirlia prea tare, fapt era că al treilea „Ivan“ îl doborîse pe moșneag la pămînt și-l apucase de gît. Numai lovitura lui Lusta îl sili s-o lase mai moale...

Lusta aduse la noi, la Planceskaia, pe acești trei musafiri cu mîinile legate la spate. Toată noaptea ne-am ocupat de ei, i-am percheziționat, am dezvoltat peliculele din aparatele lor fotografice, i-am interogat.

Erau niște nemți diversioniști care făcuseră o școală specială și — informatorii noștri n-au greșit — fuseseră într-adevăr trimiși pe pleșul Afipsului ca să caute un teren de aterizare pentru o unitate aeropurtată.

Musafirii erau niște persoane prea marcante pentru noi partizanii și i-am trimis imediat peste linia frontului la serviciul de informație al diviziei celei mai apropiate. Mai rămînea de organizat la pășune și o gardă mixtă formată din oameni de la diferite detașamente de partizani.

Partizanii n-aveau dreptul să renunțe la platoul de pe creștetul Afipsului...

Pe zi ce trecea, lupta între partizani și nemți se făcea tot mai înverșunată. În această luptă, ocupanții începură să recurgă la „metode“ noi.

Intr-o zi am ieșit din tabără și am luat-o spre Planceskaia. Eram cinci. În fața mea mergea Pavlik.

Era o zi cu soare. Pădurea își îmbrăcase haina purpurie de sărbătoare în care se amestecau reflexul scorușiu al ciorchinelor

de sorb, galbenul arțarilor și violetul plopilor de munte. Ce toamnă frumoasă fusese în anul acela la munte !

Cărarea șerpua de-a lungul Afipsului. Apele limpezi și străvezii săreau peste pietre ducînd spre Kuban frunzele căzute, de culoarea aurului...

Am luat-o pe cărarea îngustă a mistreților, am trecut Afipsul prin vad și am pătruns în huceag. Din adîncimea învăluită în ceața albăstrie a defileului, venea o adiere răcoroasă. Trebuia să ne grăbim ca să ajungem pe Planceskaia cit mai era lumină.

Pavlik care mergea în frunte, scoase un țîrîit ca de greier. Ce se întîmplase ? Am aflat îndată că pe cărare se găsea un sac nu prea mare.

Pavlik îl pipăi cu băgare de seamă.

— N-o fi făină ?

Mă aplecai și eu : prin pînză se simțeau niște grăuncioare.

— Poate că-i zahăr tos ?

Cu aceeași băgare de seamă, Pavlik dezlegă săculețul și strigă bucuros :

— Tătucule, îi sare ! Și ce bine venită !

Intr-adevăr sarea era bine venită. În ultimul timp noi, și în special vecinii noștri din regiunea muntoasă, duceam lipsă de sare.

Pavlik duse un pic de sare la gură. Îi dădui la timp peste mîină :

— Arunc-o jos !...

La Planceskaia, am predat sarea lui Litvinov, chimistul nostru.

Mult și-a mai bătut Mihail Denisovici capul cu această sare ! Dădea numai din umeri și zicea :

— Nu înțeleg, pare să fie sare obișnuită...

Cu toate că la Planceskaia erau mulți amatori de sare, am dat totuși ordine stricte în privința săculețului.

Toți vecinii se rugau de noi :

— Dă-ne, Tătucule, măcar un vîrf de cuțit ! Ni s-a urît de cînd mîncăm cartofii și cașă fără sare.

— Nu, deocamdată nu dau nimănui un gram, — le spuneam eu.

Am isprăvit treburile pe care le aveam la Planceskaia și a doua zi am pornit cu Pavlik acasă, la tabără.

La picioarele noastre, Afipsul șopotea ca totdeauna și căra la vale frunziș aurii.

N-am vrut să trecem rîul prin vad și am apucat-o pe o potecă de capră, ocolind vadul. Apoi am cotit brusc la stînga și am început să urcăm muntele, agățîndu-ne de copacii doborîți de furtună.

O stîncă cu pereții verticali atîrna deasupra rîului. Sub stîncă, se vedea în întuneric o bulboană adîncă. La poalele muntelui erau grămezi de pietre.

Săream ca niște capre de pe o piatră pe alta, eu înainte, Pavlik cu cîțiva pași în urma mea.

Se întuneca. Dinspre riu începu să vină o boare răcoroasă. Vîntul sufla dinspre mare, prevestind ploaie pentru a doua zi.

Deodată în fața noastră se auzi o împușcătură urmată de o rafală de pistol automat.

M-am lipit de pietre, mi-am pregătit automatul, am ridicat capul cu băgare de seamă: cel ce trăsese cu pistolul automat era Pavlik. Trăsese în niște tufișuri de pe stîncă.

În tufișuri foșni ceva și, în aceeași clipă o carabină se rostogoli, lovindu-se de pietre și căzu în riu. În urma carabinei, alunecă cu capul în jos și brațele atîrnînd neputincioase, trupul unui om.

Trupul căzu lîngă mine. Încercai să-l opresc, dar cadavrul alunecă și dispăru în bulboană. Pe pietre nu rămase decît o pată întunecată de sînge. Pavlik veni în fugă la mine. Era foarte agitat și vorbea repede:

— Tătucule, mare noroc ai avut! Pe dumneata te ținea. Numai o fracțiune de secundă dacă întîrziem, ai fi plutit acum pe riu la vale... Dar mai este cineva acolo. Nu te mișca.

Pavlik se cățăra pe stîncă. Era nevoit să se aplece cît putea mai mult, ascunzîndu-se pe după tufișuri. Băiatul era sprinten și puternic. Urcă mereu, pînă cînd dispăru după o stîncă mare din vîrf.

Nu puteam să-l las singur față în față cu primejdia și am început să urc și eu.

Stîncă era foarte abruptă. Zgîriindu-mi pînă la sînge mîinile de pietrele ascuțite, am ajuns cu greu pînă sus.

În aceeași clipă, lîngă o rîpă adîncă, am auzit din tufiș un zgomot înăbușit de luptă. Un dușman izbutise să-l apuce pe Pavlik de gît. Adunîndu-și toate puterile, Pavlik îl dădu cu capul de o piatră.

Dușmanul își pierdu cunoștința. L-am stropit pe față cu apă din bidon. Pleoapele au început să-i tremure, ochii s-au deschis încet... Nu înțelegea nimic. Apoi s-a uitat atent la mine și a rostit cu răutate:

— Tătucul ?...

Pavlik îi suci mîinile la spate, i le legă și l-am luat cu noi, repede, la Planceskaia. Era prea tîrziu acum ca să ne mai întoarcem în tabără.

Tîrîndu-se la picioarele noastre și implorîndu-ne să-i lăsăm viața, trădătorul prins de noi mărturisi că fusese recrutat la

Krasnodar și trimis în munți cu ordinul de a-l preda pe Tătuc viu sau mort. Fără Tătucu, n-avea de ce se întoarce acolo.

Și nici nu s-a mai întors. L-am pus lângă groapa unui stejar smuls din pământ de furtună și l-am împușcat.

Tot atunci s-a lămurit și misterul cu sarea aceea blestemată.

La Planceskaia, șeful bucătar ne-a oferit o cină bună în cinstea lui Pavlik care salvase viața comandantului.

În așteptarea mesei, eu și cu Pavlik stam sub paltin și ne întindeam picioarele obosite. Deodată văzui drept în fața noastră pe un păstor care aducea cireada.

— Ia un pic de sare, — i-am spus eu lui Pavlik, — și dă-i-o juncanului de acolo cu pete galbene care merge la margine lângă vaca aceea cu coarnele rupte. Da' să i-o dai în așa fel ca să nu te vadă păstorul. Spune-i numai atita că Tătucului nu-i place cum arată juncanul. Are ochii cam somnoroși și ar trebui să se îngrijească de el.

Păstorul începu să rîdă de Pavlik.

— Ei, ochi somnoroși?... Păi, juncanul ăsta, cînd ș-a isprăvi războiul avem să-l ducem la expoziție!

A doua zi dimineață, păstorul veni la noi. Era foarte tulburat:

— A murit juncanul, Tătucule. A căzut la pământ, au început să-i curgă balele și gata. Nu pricep ce-a fi fost cu el, că era atît de sănătos!...

Chiar în aceeași clipă am trimis ștafete pe la toate detașamentele, comunicîndu-le să se ferească de sarea pe care ar găsi-o, care-i otrăvită și cerîndu-le să rețină pe toți suspecții!

CAPITOLUL XIV

Nu ne mai veniseră de mult agenți de legătură din Krasnodar. Pe zi ce trecea lui Evgheni i se întuneceau ochii. Nu mai vorbea acum de fetița lui, ceea ce însemna tocmai că se gîndea mereu la dînsa.

Eriomenko era și el trist. Bînd și binevoitor cu toată lumea, nu plictisea nici el pe nimeni cu suferințele lui sufletești. Nu vorbea despre fecioru-său dar nici nu se despărțea de fotografia lui...

Kiricenکو, ursuzul nostru Kiricenکو, se ruga să fie trimis în recunoaștere în stanițe:

— Să mă bucur cel puțin uitîndu-mă la copiii altora...

Seara, Musiacenکو cînta din ce în ce mai des cîntece de dor: „Tinerețea nu se mai întoarce, nu se mai întoarce nicio dată...”

Mulți erau cei care sufereau. Din zece partizani, nouă erau neliniștiți și se întrebau mereu ce s-o fi întâmplat cu familia lor în Krasnodar...

Această stare de spirit nu ne putea ajuta deloc în lupta noastră. M-am sfătuit cu comisarul și cu Safronov care își lăsase și el copiii în Krasnodar și am luat hotărîrea să trimitem acolo niște agenți de legătură.

Dar fără permis nu era chip să meargă cineva la Krasnodar. Permisele trebuiau să poarte ștampila și semnătura atamanului staniței. Atamanul locuia la Mianțerovskie, un cătun îndepărtat...

Multă vreme ne-am gîndit cum să facem ca să obținem aceste permise, dar nu puteam născoci nimic.

Trecînd într-o zi s-o vadă pe maică-sa, Ghenea cunoscuse cu acest prilej la „spitalul“ ei pe un flăcău, partizan dintr-un detașament vecin, care fusese grav rănit. Elena Ivanovna îi salvase viața și el îi purta acum o mare recunoștință.

Băieții intraseră în vorbă. Flăcăul era de loc tocmai din cătunul Mianțerovskie. Mai avea acolo pe bunicu-său, bătrînul fierar Suprun, și nu știa cum să-i trimită vești despre el bătrînului.

Ghenea veni la mine cu ochii strălucitori de bucurie.

— Tată, să știi că fac rost de permise. Permise adevărate cu ștampila și semnătura atamanului!

Și Ghenea îmi spuse ce avea de gînd să facă...

A doua zi, spre seară, Ghenea se duse la moș Suprun. Bătrînul fierar îl întîmpină cu asprime:

— De ce ai venit noaptea, cazace? Ia spune! Cine te-a trimis?

Ghenea îi transmise urările de sănătate din partea lui nepotu-său și îi istorisi că băiatul trăiește, că a încercat să meargă și că peste vreo zece zile avea să vină să-l vadă.

Bătrînul se schimbă deodată. De bucurie, nu mai știa ce să-i mai dea lui Ghenea. Suprun era un om închis și tăcut, dar de data aceasta își coplesi oaspetele cu tot felul de întrebări. Voia să afle toate deodată: și de ce nemții mințeau că ar fi luat Moscova, și dacă multă vreme vor mai face năpîrcile pe stăpîinii în Kuban, și care era forța partizanilor, și dacă puteau ține piept dușmanului?

Stătură de vorbă toată noaptea pînă ce au cîntat cocoșii a doua oară.

Dis-de-dimineată, cînd începu să iasă fum din coșuri, moș Suprun o luă încet prin cătun. Intra din casă în casă, pe la vechii lui tovarăși, cazaci cu barba tot atît de albă ca și a lui, vorbea cu fiecare domol, fără să se grăbească și trecea mai departe. Bătrînii îl ascultau cu atenție: fierarul era cazacul cel

mai respectat din cătun și, cînd spunea ceva, toți știau că nu erau vorbe aruncate în vînt.

După prînz, o mulțime de bătrîni s-au dus la cancelaria atamanului. Cel dintîi intră la ataman fierarul.

— Acum o lună ne-ai spus, atamane, că nemții au poruncit să ducem alimente în piață la Krasnodar. Atunci nu ne-am dumirit ce era cu ordinul acela și ne-am temut să ne ducem, da' acum ne-am sfătuit între noi și ne-am hotărît să mergem la oraș să mai vindem cîte ceva. Așa că fii bun și ne dă niște permise și scrie-ne și adevărîțe cum că sîntem de aici din cătun, ca să fie toate în regulă...

Atamanul se bucură și se gîndi că dacă moș Suprun în persoană, acest bătrîn mofturos și îndărătnic, s-a hotărît să plece la Krasnodar, tot cătunul îl va urma.

Și atamanul le-a dat permisele.

A doua zi, bătrînii plecară la Krasnodar cu hîrtii în regulă... Dar la a doua răscruce a drumului, ei își întoarseră caii spre casa brigadierului taberei de cîmp a colhozului. Casa lui era pitită printre niște pomi fructiferi deși, așa încît nici nu se zărea.

Acolo îi aștepta pe bătrîni fierarul căruia îi dădura permisele și adevărîțele atamanului.

— Ia-le, Suprun. Dar la ce naiba ți-or fi trebuind ție hîrtoagele astea blesemate ?

— Uite, să vă spun despre ce-i vorba. Mă cunoașteți de mult și mă puteți crede pe cuvînt. E nevoie de aceste hîrtoage pentru o faptă bună, pentru o faptă sfîntă. Dar pentru ce anume faptă, asta deocamdată nu vă pot spune. Și nu pentru că n-aș avea încredere în voi, dar pentru că eu știu o zicală din bătrîni : „Vorba-i de argint, dar tăcerea-i de aur“. Voi un singur lucru să știți : să nu suflați nimănui nici un cuvînt. Rămîneți aici două-trei zile și apoi duceți-vă pe la casele voastre și spuneți că ați fost în oraș, ați vîndut în piață ce ați avut de vîndut și — gata. Iar bucatele... bucatele le-om dărui partizanilor noștri. Ei, voi ce ziceți ? Ii bine așa ?...

A doua zi, Ghenea mi-a adus zece permise și am trimis cai la Mianșerovskie ca să aducă darurile adunate de moș Suprun.

În fața staniței Derbentka, se întindea un șir de dealuri nu prea înalte unde, în poienile curățate de lăstari, erau lanuri de porumb semănat în rînduri drepte. Dincolo de aceste porumbiști, se țineau una după alta vii cu tufe dese, iar după vii

erau rămășițele turelor de lemn ale exploatărilor de petrol de la Kaluga.

Exploatările nu lucrau, însă agenții de legătură ai lui Evgheni raportară că un rezervor imens și niște depozite camuflate cu verdeată, erau pline de petrol. Evgheni elaboră planul unei diversiuni. Era imposibil să pătrunzi pînă acolo prin luptă. Nemții își împinseseră posturile înaintate pînă departe către dealuri, iar depozitele de petrol erau împrejmuite cu sîrmă ghimpată și în cazematele de primprejur, erau instalate mitraliere grele și artilerie ușoară de cîmp.

Lucrul cel mai simplu ar fi fost să comunicăm aviației noastre coordonatele depozitelor și ale rezervorului. Dar cum pe vremea aceea, în sectorul frontului cel mai apropiat de noi, se desfășurau lupte crîncene, ar fi fost cu neputință să treacă cineva dincolo de linia frontului.

Evgheni văzu deci că trebuia să lucrăm singuri. Într-o seară, în ora de repaus, cînd ai noștri stăteau și ascultau radio, el chemă pe Maria Ianukevici și se așezară amîndoi sub paltinul nostru. O clipă mai tîrziu, Maria sări în sus ca friptă.

Îi observam din depărtare. Totul se întîmpla ca de obicei. Potrivit firii ei voluntare, Maria întîi respinsese propunerea și de aceea și sărise în sus. Apoi, firea hotărîtă a lui Evgheni începu s-o convingă și ea se așeză la loc; Evgheni îi puse mîna pe umăr, îi zîmbi blind și vorbi cu dînsa mult și calm. În sfîrșit, urma faza a treia: Maria primise propunerea și acuma gesticula, vorbea repede, rîdea, nu mai putea sta locului și ardea de dorința de a se arunca în luptă.

După un timp s-au apropiat amîndoi de mine și Evgheni îmi spuse:

— Tovarășe comandant, permiteți-i Mariei Ianukevici să plece la Derbentka pentru executarea misiunii...

Maria vorbea din copilărie nemțește tot așa de bine ca și ru-sește: învățase la Riga la o școală germană. Pe lîngă asta, își găsise la Derbentka niște „rude“. De curînd făcuse cunoștință cu Anna Vasilievna, soția unui partizan din detașamentul „Igl“ care lucrase la exploatarea petroliferă de acolo. Anna Vasilievna avea o față vitregă care în ultimii ani stătuse aproape mereu numai la Krasnodar și venea foarte rar la Derbentka să-l vadă pe tatăl ei, dar și atunci doar pentru scurtă vreme; Mura, cum îi spuneam noi Mariei, semăna destul de bine cu această față și la față și la voce și la corp; chiar și acum fusese de multe ori luată la Derbentka drept fiica vitregă a Annei Vasilievna.

Mura se angajă ca interpretă la un grup de femei care lucrau la curățitul depozitelor de petrol și cîștigă foarte curînd încrederea nemiților. Era punctuală și conștiincioasă, îi zîmbea dulce domnului locotenent și aducea aproape în fiecare dimineață

la exploatare coșuri cu struguri gustoși cu care îi trata pe ostașii nemți.

Mura urmă așa câteva zile de-a rîndul, pînă cînd a aflat că nemții aveau de gînd să scoată în curînd petrolul din depozite.

Prin agenții de legătură, ea îi dădu de știre lui Evgheni că era momentul să intre în acțiune.

Litvinov și Vetlughin începuseră să prepare în grabă mine cu acid. O noapte întreagă au stat împreună, au discutat, au calculat, au lucrat. A doua zi, Pavlik aduse niște lădițe în locuința Annei Vasilievna. Mura spuse locotenentului neamț că chiar a doua zi urma să se înceapă culesul viilor : mama ei vitregă avea să-i învețe pe soldați să prepare un must gustos. Dealtfel, și strugurii îi spuse ea — erau trecuți de copti...

A doua zi spre seară, locotenentul a trimis la vie un grup de soldați romîni, cu coșuri mari. Grupul era însoțit de pistolari nemți, în frunte cu un caporal gras.

După ce și-au predat nemților armele, culegătorii au început să-și umple cu grijă atît stomacurile cît și coșurile. Li se făcuse poftă și nemților. Și-au pus armele în piramidă, și, lăsînd acolo două santinele, au început și ei să se ghițuiască cu struguri.

Doi partizani s-au apropiat pe brînci de santinele. S-au repezit deodată la ele și le-au înfipt cuțitele în coastă. Fără să scoată un strigăt, santinelele au căzut la pămînt.

În acest timp, un grup de ai noștri, sub comanda lui Lomakin, îi înconjură pe neobservate pe romîni și pe nemți. Se auzi țîrîitul de greier cunoscut și deodată, dintre butucii de viță de vie, se îndreptară asupra soldaților dezarmați țevile puștilor :

„Halt ! Hände hoch“ ! 1)

Romîni s-au supus într-o clipă. Caporalul neamț a rămas încremenit, cu un ciorchine greu în mînă.

Lomakin îi duse pe romîni și pe nemți în munți. În vremea asta Mura era la exploatare. Abia adusese de la Anna Vasilievna două coșuri mari cu struguri și, curioasă să știe ce se întîmplase, încerca să afle de la locotenent unde dispăruseră oamenii trimiși la cules strugurii. Începuse să se întunece, iar ei tot nu veneau...

Locotenentul se îngrijoră și el de-a binelea și trimise la vie un nou grup de pistolari. După ce plecară și aceștia, la exploatare nu mai rămăsese aproape nimeni.

Mura se duse să ofere struguri santinelelor din foișoare. Santinelele o socoteau drept una de a lor. Ce-i drept, și strugurii pe care îi adusese de data asta erau într-adevăr minunați. Mura era veselă și sta la taclale cu santinelele.

1) Sta! ! Sus mîinile ! (În limba germană.) (N. trad.)

Era prietenoasă mai ales cu santinelele care păzeau rezervorul și depozitele de petrol.

În timp ce nemții se delectau îndopîndu-se cu struguri, Maria scoase din fundul coșului niște lădițe și le vîri pe furiș în răsuflătorile depozitelor subterane. Sub brusturii de lîngă rezervor, lăsă un pachet mare.

Se lăsa noaptea. Cînd cele dintîi stele se aprinseră pe cer, Mura și cu Anna Vasiliievna plecară spre casă.

Nu trecu mult și fură silite s-o ia la fugă. În spatele lor izbucni o explozie și o imensă coloană de foc se înalță spre cer...

Trei zile de-a rîndul au ars exploatările de petrol, cărora Maria le dăduse foc și trei zile Derbentka fu iluminată de incendiu...

Agenții de legătură ne raportară într-o zi că nemții construiau cazemate de-a lungul crestei muntelui Pședa. Nimeni nu știa precis care era dispozitivul, numărul și puterea acestor cazemate.

Era absolută nevoie ca aceste cazemate să fie puse sub observație și însemnate pe hartă pentru ca după aceea să se tragă concluziile corespunzătoare.

Cum pe vremea aceea aproape tot efectivul detașamentului nostru era ocupat în operații, au plecat în recunoașterea aceastea vreo douăzeci de oameni din detașamentul vecin, Pavlovski, conduși de Evgheni. Dar unde era Evgheni era și Ghenea. Printre partizanii detașamentului Pavlovski, se afla un flăcău, Valeri, de aceeași vîrstă cu Ghenea al meu și bun prieten cu el.

Am discutat multă vreme itinerariul.

Prima variantă era un drum ocolit, îndepărtat, pe unde nu erau nemți și care trecea prin povîrnișurile munților. Dar Ivan Tihonovici, partizan în detașamentul Pavlovski, care era și băștinaș de prin acele meleaguri și pățimaș vîntor de mistreți, ne-a prevenit că acest drum cu urcușurile lui abrupte, aproape verticale, cu defileurile și prăpăstiile lui, era foarte greu. Și nici măcar nu era un drum bătut, ci numai o potecă de capre pe care și cel mai iscusit vîntor tot ar fi trecut cu greu.

A doua variantă era incomparabil mai ușoară, dar mai primejdioasă pentru că trebuia să te strecoari chiar pe sub nasul nemților.

Totuși, ne-am oprit la cea de-a doua variantă. Cercetașii au plecat. De data asta eram cu inima cam strînsă cînd l-am lăsat pe Ghenea să plece. O însărcinare ca asta nu se potrivea pentru tineri înflăcărați.

A trecut o zi, au trecut două și n-am primit nici o veste de la cercetași... Îmi ascundeam neliniștea și într-adină nu mă duceam la Planceskaia ca să nu se neliniștească și Elena Ivanovna. Noaptea mă frământau și alte gânduri. Trecuseră mai multe luni de când nu mai știam nimic nici despre Valentin...

A treia zi, Musiacenko începu să se țină ca umbra de mine. În ochii lui citeam o durere; îl durea sufletul pentru mine. Dar noi ne stămam unul pe altul și lui Musiacenko nu-i venea să-mi spună vorbe goale de consolare, nepotrivite pentru un bărbat.

Cercetașii s-au întors abia peste șase zile.

Eu cel dintîi am zărit siluetele zvelte ale fiilor mei și a treia, tot atît de zveltă, a lui Valeri. Dealtfel de departe, nu puteai să-l deosebești pe Valeri de Ghenea, atît de izbitoare era asemănarea dintre ei.

Ca să-mi ascund emoția, i-am spus lui Musiacenko:

— Hai să mergem să ne uităm la trotil, ca să nu se umezească și acesta... — Musiacenko zîmbi prietenește și nu spuse nimic nici de data asta.

Era greu să-i recunoști pe Evgheni, pe Ghenea și pe Valeri, nerași cum erau, plini de zgîrieturi, cu hainele rupte, cu ochii injectați, infundați în orbite.

Seara, după ce s-au mai odihnit, Evgheni îmi povesti următoarele:

...Noaptea, grupul s-a apropiat de cătun și s-a culcat în tufișuri.

Era întineric beznă. Cerul era înnourat. Dar de cu seară, broaștele dăduseră un concert atît de strașnic, încît nu mai rămînea nici o îndoială că a doua zi avea să fie frumos. Asta însemna că trebuia să ne grăbim, pentru că luna putea să împiedice operațiunea.

În față, se țirau Ivan Tihonovici și Valeri, furișîndu-se de-a lungul gardurilor de nuiele, strecurîndu-se prin grădinile de zarzavat și ocolind gărzile nemțești.

Deodată, un ciină începu să latre și aproape de tot se auziră niște pași. Trecu o patrulă. Frițul de la margine era cit pe ce să-l calce pe Valeri. Apoi totul se cufundă iar în liniște.

Cercetașii s-au tîrît mai departe. Au nimerit într-o fîneață cosită și s-au bucurat la gîndul că prin apropiere trebuia să fie și o claie cu fîn.

Cel dintîi a dat de claie Ivan Tihonovici care, imitînd țîriitul greierului, l-a chemat pe Valeri.

Au desfăcut cîteva cartușe, au făcut o diră de pulbere, au aprins-o și au sărit în tufișuri.

Claia se aprinse. În cătun se dădu alarma. Nemții aduseră apă, prăjini, furci și alergau acum printre tufișuri, căutînd pe incendiatori. Dar degeaba! Aceștia, împreună cu detașamentul,

ajunseseră dincolo de cătun. Atenția nemților era atrasă de clăia de fîn care ardea și detașamentul mergea liniștit. Spre dimineață, detașamentul s-a apropiat de muntele Pședa și s-a pîtit în lăstăriș. Și acolo, în lăstărișul des, a avut loc o întîlnire neașteptată. Patrula noastră a dat de un grup de partizani care făceau parte dintr-un detașament vecin și veniseră acum ca să prindă în timpul nopții o „limbă” pentru informații.

Amîndouă grupurile s-au înțeles să opereze împreună.

La amiază, Evgheni cu Ivan Tihonovici, mergînd pe brînci, au ieșit la poalele pădurii; pe acolo, pe undeva, trebuia să fie cazematele misterioase...

Broaștele nu mințiseră: era o zi călduroasă, însorită; în față, se întindea stepa. Cu binoclul, vedeam cătune cu case albe și cu plop. Puțin mai încolo se întindea un șir de movilițe verzi. Dar de cazemate nici urmă!

Cercetașii se uitară cu atenție de mai multe ori. Binoclul trecea din mînă în mînă.

— Ivan Tihonovici, tare mă tem c-am venit degeaba pînă aici! — zise Evgheni. — Nu văd aici nimic, dar absolut nimic...

— Nu știu de ce, dar mie nu-mi plac movilițele acelea... — răspunse celălalt. — Oare de ce-or fi așa de verzi, parc-ar fi rusaliile?...

Evgheni cercetă din nou movilele. Nimic suspect: aluniș, iarbă înaltă, flori de cîmp. E drept că alunișul era cam des, dar de ce adică trebuia numai decît să fie rar?

— Nu, nu seamănă a tufe adevărate, Evgheni Petrovici. Nu, nu! Uită-te la tufa aceea de colo care se află la stînga! A îngălbenit înaintea de vreme.

Intr-adevăr, tufa se uscaseră. Oare dovedea acest fapt ceva?

— Cine știe de ce s-a îngălbenit, Ivan Tihonovici!...

— Și eu tot așa zic: cine știe de ce se îngălbenesc tufele? Să presupunem, de pildă, că a fost prost răsădită și s-a îngălbenit.

O oră întreagă, cercetașii nu-și luară ochii de la movilițe. Dar acestea erau pustii; nici un fum, nici un om.

— Evgheni Petrovici, eu totuși aș vrea să pipăi cu mîinile mele tufa aceea îngălbenită.

Evgheni nu-l contrazise și amîndoi luară hotărîrea să cerceteze la noapte movilele.

Planul de operațiune era simplu.

Movilele erau dispuse în forma unei potcoave îndreptată cu capetele spre munți. Evgheni luă cu dînsul pe Valeri și un grup de băieți din detașamentul Pavlovski, toți elevi din clasa a zecea, ca și Valeri. Aveau de gînd să se furișeze pe brînci înăuntrul potcoavei și să arunce o grenadă. Dacă movilele vor prinde viață, ei vor aștepta puțin și vor vedea dacă aceste cazemate

sînt destul de puternice. Dacă nu erau prea puternice, vor încerca să le distrugă cu propriile lor forțe. Dacă chestiunea se arăta mai serioasă, se vor retrage fără să se mai încaiere și vor comunica totul la locul convenit.

Ivan Tihonovici cu grupul lui trebuia să acopere retragerea. Detașamentul vecinilor noștri avea să înconjoare, pentru orice eventualitate, movilele: la nevoie, avea să atace din spate.

Toate acestea trebuiau să fie îndeplinite înainte de răsăritul lunii.

Seara, cei dinții au plecat vecinii noștri ca să înconjure movilele. Cam peste vreo patruzeci de minute porni și Evgheni. Noaptea era întunecoasă, totuși contururile movilelor se mai vedeau. Evgheni cu băieții lui pătrunseră înăuntrul potcoavei.

Era liniște și nu bătea vîntul. Evgheni se gîndi că Ivan Tihonovici s-a înșelat: movilele erau pustii.

Și deodată, chiar lîngă el, răsună tare un strigăt speriat: „Halt!”

Trosni o împușcătură. Apoi încă una și încă una. La dreapta începu să pîrîie o mitralieră. Din stînga îi răspunseră încă două. După aceea, o rachetă zbură spre cer și se făcu lumină ca ziua.

Evgheni cu băieții s-au lăsat la pămînt unde, spre norocul lor, iarba era încă necosită.

Mitralierele continuau să tragă, iar pe cer se aprindeau rachetele una după alta.

Nu numai că nu te puteai gîndi să ataci cazematele, dar erai bucuros să scapi de acolo!... Însă nici să pleci nu era ușor. Gloanțele nu te lăsau nici măcar să ridici capul. Mai ales trăgeau cu furie mitralierele care se aflau în cazematele de la capetele potcoavei, împiedicînd ieșirea din capcană.

Profitînd de scurtele clipe de adînc întuneric dintre exploziile rachetelor, Valeri se apropie tîrîndu-se de mitraliera din dreapta și aruncă o grenadă.

Mitraliera tăcu. Aproape în același timp izbucni și la stînga o explozie. Ivan Tihonovici încerca acolo să-i facă drum lui Evgheni.

Drept răspuns la explozii, prinseră glas imediat noi puncte de foc ale nemților. Acum răpăiau cam vreo zece mitraliere și începură să bată și tunurile de patruzeci și șapte de milimetri.

Evgheni cu băieții lui nimeriseră într-un cerc de foc. În curînd avea să răsără luna și nemții aveau să-i nimicească... Noroc că vecinii, care ocoliseră potcoava, nu interveniseră în luptă, așa că puteau măcar ei să plece neobservați.

Mitralierele trăgeau cu furie. Lîngă Evgheni, Sidorenko, un băietan vesel cu ochi albaștri, scoase un țipăt și amuți...

Rachetele se aprindeau mereu pe cer și inundau cu o lumină orbitoare aceste movile blestamate.

Nu mai aveau mult de trăit. Ghenea se țiri pînă la Evgheni, pipăi, îi găsi mîna, i-o strinse tare și rămase întins lîngă frațele său.

Și deodată — cum și de ce, nici pînă azi nu și-au putut da seama — tirul începu să se potolească. Mai zbură o rachetă pe cer, se mai auzi o mitralieră și gata...

Nu mai puteau întîrzia nici o clipă. Chiar dacă această niște era o capcană, trebuiau să încerce să scape din încercuire.

Evgheni și cu grupul de băieți începură să se tirească îndărăt. Ce greu era să tirească cadavrul lui Sidorenko! Dar era lege în detașament să nu lași dușmanului nici măcar cadavrul unui tovarăș.

Evgheni se aștepta în fiecare clipă la o surpriză, dar caze-matele tăceau.

În sfîrșit, cele două capete ale potcoavei blestemate rămăseră în urmă.

Trebuia plecat cît mai repede. Nici vorbă nu putea fi să se întoarcă pe drumul vechi. Nu le rămînea decît drumul prin munți.

Cercetașii săpară cu cuțitele finlandeze o groapă și-l înmormîntară în tăcere pe Sidorenko.

Luna se ridica. Trebuiau să se grăbească. Detașamentul porni spre munți în șir indian.

Ivan Tihonovici era posomorît și tăcea. Știa bine ce greu avea să le vină băieților drumul înapoi pe potecile de capre...

Evgheni renunță să ne mai descrie întoarcerea. Ne-a spus numai că erau atît de obosiți, că li se părea că nu există o fericire mai mare decît să te culci pe spate și să stai așa fără mișcare, întinzîndu-ți picioarele grele ca plumbul și desfăcîndu-ți larg înlături brațele trudite...

Urcau întruna tot mai sus în munți. Pentru mulți, acest drum era peste puterile lor. De la un timp, fură nevoiți să se lase mai jos pe o pantă mai lină și să se culce acolo pe un platou, în mijlocul unei poiene. În jur se înălțau niște pini bătrîni cu ramurile răsfirate. Jos susura duios un pîrâu...

Oamenii dormeau duși, parcă erau morți. Valeri ședea într-un pin înalt și bătrîn. În fața lui se întindea ca în palmă, pînă departe în zare, pămîntul lui natal, Kubanul. Stanițele se zăreau departe, ca niște pete albe prin grădini. Deasupra lor, ca niște sulite căzăcești ascuțite, se înălțau spre cerul fierbînte plopii piramidali. Și toate acestea tremurau ca într-un miraj.

Tot drumul Valeri se ținuse bine. Dar acuma oboseala îl doborîse. Ar fi vrut să doarmă măcar o clipă... Dar nu era voie să dormi: jos lîngă rîu puteau să fie soldați nemți și Evgheni Petrovici îi ordonase cu strășnicie să fie numai ochi și urechi.

Era foarte cald. Gîtul i se uscaseră. Ochii îl dureau de nesomn și de soarele acesta nepotolit. Îl durea tot trupul, dar mai ales îl dureau picioarele și nici gînd să le poată întinde pe pinul acela blestemat...

Valeri se așeză cît mai comod, cuprinse în brațe un ciot noduros, se sprijini de tulpină și... ațipi.

Deodată o găiță începu să cîrîie și să dea din aripi deasupra capului lui. Zbură și se așeză și mai sus și începu din nou să cîrîie neliniștită.

Valeri își încordă atenția...

Totuși, împrejurul lui era liniște. Rîul șoptea.

Dar găița neașteptat începu din nou să cîrîie...

Valeri văzu cum de partea cealaltă a poienii o tufă de măcieș începe să se miște... O ramură se dădu într-o parte și pe iarba deasă apărură un neamț bălan...

Valeri ridică prudent carabina, sprijini țeava de ciot și luă la ochi pe dușman, dar chiar în aceeași clipă lăsă carabina jos: nu era voie să tragi. Trebuia să aștepte...

Neamțul ieși dintre tufe pînă la brîu și se uită în poiană. De jos, el nu putea să-i observe pe partizani.

Se uită o clipă-două și făcu un semn.

Cinci friți ieșiră în poiană tîrîndu-se pe brînci.

Mai mult nu se putea întîrzia. Valeri se dădu jos din pin și, furișîndu-se prin iarbă, se tîrî pînă la ai lui.

— Evgheni Petrovici, în poiană sînt niște nemți...

— Trezește-i încet pe toți ai noștri. Și desfășurați-vă în trăgători...

Partizanii erau întinși în iarbă. La dreapta, ceva mai departe de ei, după tulpina unui pin bătrîn, se culcase Evgheni. Evgheni își pregăti grenadele, introduse în ele focoase și scoase cartușele din cartușiera de rezervă.

Nemții ieșiră din tufiș tîrîndu-se unul după altul. Erau acum aproape o sută. Aplecați în iarbă, mergeau încet, desfășurați în trăgători într-un lung semicerc, cu gîndul să înconjoare platoul pe care ședeau întinși partizanii.

Ai noștri așteptau. Nemții veneau tot mai aproape. Nervii tuturor erau încordați la limită. Unii se uitau nerăbdători la Evgheni ca și cum l-ar fi întrebat: ei, cînd începem?!

Evgheni ridică automatul, care era semnul convențional, și o salvă tulbură liniștea.

Nemții se dădură înapoi. În iarbă și în tufe de măcieș, țipau cumplit răniții.

După ce primiră întăriri, nemții dădură un nou atac și iar fură respinși.

De data aceasta, amuțiră aproape o oră. Amuțise și platoul.

În tufişuri era mişcare. Infirmerii fasciști se țirau ca șepșile, ridicându-și răniții. N-aveau decât să-i ridice.

Pe platou nu era nici o mişcare.

Trecu încă o oră, chinuitoare și lungă cît o zi. Păsările se liniștiră. Totul era liniștit. Nu mai cîrîia acum nici gaița.

Nemții apărură însă iar în poiană. Acum nu mai mergeau pe brînci. Credeau că partizanii nu mai erau acolo și că piecaseră în munți.

O salvă atinse ca un bici rîndurile nemților și fasciștii cuprinși de panică fugiră înapoi în tufişuri. Și iarăși începură să urle răniții.

Deodată din dreapta, două mitraliere începură să tragă în același timp, cu rafale lungi asupra platoului, retezînd cu gloanțele spicele pufoase ale ierburilor. Primul nostru rănit căruia un glonte îi zdrobise umărul începu să geamă. Gloanțele șuierau drept deasupra capetelor noastre. Ajungea ca mitraliorul neamț să coboare numai cu cîțiva milimetri țeava mitralierei ca să secere lanțul de trăgători al partizanilor.

— Valeri, ia trei oameni și repeziți-vă spre mitraliere, — ordonă Evgheni.

Valeri o luă țirîș într-o parte. După dînsul începură să se țină unul în urma celuilalt, doi colegi ai lui de clasă; al treilea era Ghenea. Numaidecît se băgară în niște tufe scunde de măcieș. Ghimpii li se înfîgeau în carne, le rupeau hainele și-i împiedicau să înainteze. După tufe de măcieș, dădură de niște pietre ascuțite, apoi de niște tufe încileite și, în cele din urmă, de o iarbă deasă. Pe platou, mitralierele trăgeau întruna. Băieții se grăbeau din răspuțeri.

Cînd fură la vreo treizeci de pași de mitralierele inamice, tuspătru săriră deodată în picioare și aruncară grenadele. Patru explozii se contopiră într-una singură. Mitralierele amuțiră.

Băieții se țiriră repede îndărăt. Un grup de pistolari nemți alerga deja ca să le taie drumul. Dar în clipa aceea, platoul prinse viață din nou: Evgheni acoperea retragerea neînfricaților noștri cu un foc masiv...

Se lăsa seara. Trunchiurile pinilor se estompau în lumina amurgului. Era liniște. Dar nemții erau acolo, alături. Ei se culcaseră la pămînt, formînd o largă potcoavă în jurul poienii, împingînd pe partizani spre peretele abrupt al muntelui.

— Numai cineva care cunoaște bine munții Caucazului a putut să le sugereze planul ăsta, — îi șopti Ivan Tihonovici lui Evgheni.

Partizanii erau obosiți în urma drumului greu. Nu mai aveau putere să se cațere pe potecile de capre care duceau peste îngrămădirea asta sălbatică de stînci și de defileuri. Nemții tăia-

seră partizanilor singurul drum mai ușor pe panta masivului muntos și le baraseră și calea spre râu.

Cercetașii se aflau încercuiți și nu puteau să găsească nici o ieșire...

Era acum a patra zi de când stăteau culcați la pământ, fără apă.

Tot așa se vedeau în zare satele îndepărtate. Rîul șopotea la poalele muntelui. Din cauza acestui murmur domol, gîndurile li se tulburau și setea îi ardea și mai tare. Li se părea că numai cîteva picături de apă ar fi fost destul pentru ca trupul să-și capete iarăși vlaga și să poată ieși odată din această cumplită capcană.

Dar apă nu era. De trei ori încercaseră bravii noștri să coboare la râu, dar nici nu ieșeau bine din tufiș, că mitralierele începeau să pîrîie. Și, ca un blestem, nopțile erau luminoase, cu lună plină.

Oamenii stăteau întinși, fără mișcare, sub pini și ascultau cum susura jos riul...

Dimineața, Evgheni găsi în scorbura unei zăde bătrîne, niște apă stătută și murdară. Iși udă batista și dădu cîteva picături răniiilor. Apa mirosea a mucegai dar răniiții sorbeau fiecare picătură.

Oamenii erau întinși fără mișcare și priveau cum se țirau pe cerul albastru nori albi și ușori. Măcar de-ar fi plouat cît de puțin... Dar nu ploua.

Gîturile li se uscaseră. Chiar și un cuvînt spus în șoaptă le provoca o durere ascuțită. Minteă li se întuneca. Unii începură să delireze. Iar rîul curgea șopotind mereu...

— Evgheni Petrovici, eu unul plec după apă. Decît să mă chinulesc așa, mai bine mor de un glonte...

Ivan Tihonovici își agăță de centură cîteva bidoane...

— Am să-l iau pe Nikolai cu mine. Timp de zece ani am vînat împreună mistreți. Poate că...

Ivan Tihonovici își făcuse o socoteală simplă; după amiază, după ce au mîncat, era puțin probabil ca nemții, moleșiți de mîncare și de soare, să păzească cu prea multă atenție calea spre râu.

De la marginea pădurii, Evgheni vedea cum vînătorii se țirau spre apă. Ajunseseră acum la jumătatea drumului și nu mai rămîneau decît vreo sută de metri pînă la tufele de pe mal.

Oamenii din poiană stăteau neclintiiți. Așteptau înfrigurați.

— Ei, cum merge, Evgheni Petrovici?

— Se tirăsc, se tirăsc mereu...

Dar iată că Nikolai s-a oprit; parcă s-a întîmplat ceva... Ivan Tihonovici se întoarce... o clipă, două, stă întins lîngă Ni-

kolai... Apoi se tirăște singur... Nikolai a rămas. Poate l-au lăsat puterile, sau poate că au acuma alt plan...

— Ei, cum merg ai noștri?

— O să avem în curînd apă.

— De-am avea-o mai repede!...

Ivan Tihonovici dispăru în tusele de îngă rîu. Acum lua apă...

Dar răsună o rafală de pistol automat. Trei nemți săriră din iarba deasă și alergară spre tusele în care intrase Ivan Tihonovici.

Evgheni ridică arma și neamțul din față căzu. Dar în aceeași clipă pe platou mitralierele începură să tragă.

Evgheni se lungi la pămînt... Gloanțele şuierau și nu te lăseau să ridici capul. În scurtul interval dintre două rafale, se auzi lingă rîu un zgomot înăbușit de glasuri și strigăte.

Cînd mitralierele tăcură în sfîrșit și Evgheni putu să ridice capul, el văzu că vînătorii noștri erau acum departe. Nikolai abia își mai mișca picioarele. Nemții îl împingeau cu patul puștii. Căzu. Apoi se ridică din nou și, schiopătînd, se tirî pe cîmpie în urma lui Ivan Tihonovici... Adio, camarazi de luptă...

Evgheni se întoarse la ai lui. Nimeni nu-l întreba nimic. Ii citiseră tot ce se întîmplase în ochi.

Însera. Pe rîu se lăsa ceață.

— Am să plec, Evgheni Petrovici. Am să-l iau cu mine pe Ghenea și am să plec.

Cel care vorbise așa era Valeri. Se ținuse cel mai bine, numai că ochii i se înfundaseră și-i crăpaseră buzele de sete și singele se închegase pe ele.

Valeri și Ghenea dispuneau numai de un singur ceas, de la apusul soarelui pînă la răsăritul lunii.

La această oră, nemții erau deosebit de vigilenți. Dar ce puteau să mai facă partizanii?... Dacă băieții nu vor face rost de apă, trebuiau să plece în munți: poate careva tot va reuși să ajungă în tabără. Mai bine moartea în munți decît aici, în capcana asta de șoareci...

Evgheni așteptă...

Deodată, în partea în care plecaseră Valeri cu Ghenea începură să vijîie minele.

Era sfîrșitul...

Oamenii care mai puteau fi scoși de aici, trebuiau scoși neapărat...

Ochii multora aveau o expresie de indiferență. Se mișcau ca niște automate. „Ce se întîmplă acuma dacă nemții pornesc la atac? se gîndea cu groază Evgheni. Să fie oare cu putință ca acești oameni chinuiți să mai facă drumul greu prin munți?”

Tirul încetă. În pădure răsună țipătul unei păsări de noapte. Oare să fie un semnal?

Nu era un semnal. La ajutor n-avea de unde se aștepta.

Și din nou se făcu liniște. Numai riul șopotea la poalele muntelui...

Din nou răsună o rafală de pistol automat. Apoi a doua, a treia. Și pe neașteptate răsunară împușcăturile seci ale carabinei de partizani.

Prin urmare Ghenea și Valeri trăiau.

Impușcăturile se îndepărtau tot mai mult de poiană și se stinseră în munți.

Oamenii așteptau...

Întins la pământ, Evgheni stătea și asculta. Se gîndea: „Acolo mi-a pierit frățiorul“ ..

Luna plină se ridica deasupra muntelui; lumina ei moartă se așternu peste vîrfurile întunecoase ale copacilor.

Deodată o creangă uscată pîrîi. De după stîncă, o umbră apăru o clipă și îndată dispăru.

Nemții!

Evgheni scoase o grenadă.

— Du-te la ai noștri, — îi șopti el partizanului care era întins alături, — spune-le să se desfășoare în trăgători, dar, pînă n-arunc eu grenada, nici un zgomot.

Chiar în clipa aceea îi ajunse pînă la ureche, abia auzit, un țîrîit de greier, un țîrîit pe care îl cunoștea bine. La început crezu că era o halucinație, că delira. Acești douăzeci de oameni condamnați, trebuiau numaidecît scoși de aici, trebuiau salvați...

Iar se auzi țîrîitul de greier, mai insistent de data aceasta, cerînd parcă răspuns.

Și Evgheni răspunse.

Tufele de lîngă stîncă se dădură înlături. Inundat de lumina lunei, apăru Valeri.

— Iartă-ne, Evgheni Petrovici! Ne-am rătăcit pe cînd trăgeam în nemți. Ține!

Și-i întinse un bidon cu apă. În spatele lui stătea Ghenea. Amîndoi erau uzi din cap pînă în picioare; nu se putuseră opri și se scăldaseră. Amîndoi aveau bidoane pline atîrnate de centură.

Evgheni dădu fiecărui partizan numai cîteva înghițituri, cu zgîrcenie. Totuși, oamenii reînviau văzînd cu ochii. Parcă nici n-ar fi existat acele zile cumplite, chinuitoare, fără apă, fără speranță...

Acum puteau din nou să plece în munți. Și luna n-avea decît să lucească, căci nu mai speria pe nimeni.

.....
Evgheni nu era în stare să ne istorisească mai închegat despre drumul lor prin munți. Nu-și amintea decît suișurile abrupte, aproape verticale, soarele arzător, apa mucegăită din

scorburi, moartea a doi tovarăși care alunecaseră într-o prăpastie și bucuria când și-a dat seama, în sfârșit, că tabăra era aproape.

— Hai la masă, Evgheni Petrovici, hai la masă, dragă! — îi dădea ghies Evfrosinia Mihailovna. — Dar nu vă supărați. Nu-i bine să mîncați așa dintr-odată mult. În schimb mîine...

— Vin îndată Evfrosinia Mihailovna. Trimiteți-mi numai un om de legătură...

Evgheni trimise la comandament raportul privitor la dispozitivul potcoavei cu cazematele nemțești.

A doua zi, după ce dormise și se odihnise, iar am început să facem planuri.

— Tată, — îmi zise el, — s-a făcut timpul să ne apucăm de calea ferată și să începem să aruncăm trenuri în aer. Am vorbit de asta odată la comandamentul rețelei noastre de partizani, dar s-au arătat cam reci, spunîndu-mi că pînă acum n-a fost încă efectuată în tot Kubanul nici o diversiune de cale ferată. N-am insistat. Dar cînd muream de sete în munți și stăteam întins la pămînt, mă întrebam: voi pieri aici fără să-mi îndeplinesc visul?... Și am făcut acolo jurămintul că dacă voi scăpa cu viață, primul tren fascist din Kuban va fi aruncat în aer de o mină automată, perfectă, de-a noastră, de-a partizanilor. Deocamdată, fabricarea acestei mine nu ne reușește. Dar de atîns scopul tot ni-l vom atinge și vom ajunge s-o fabricăm! Și vom arunca atunci trenurile în aer... Instruiți sîntem, experiență avem și ni s-a arătat și încredere. Cînd se va isprăvi războiul, poporul și partidul ne vor cere socoteală și ne vor spune: Bine, cum se face că voi, ingineri, n-ați izbutit să-i bateți cum trebuie pe nemți? Tocmai în momentul cel mai greu n-ați știut să vă folosiți de cunoștințele voastre.

Sîntem datori să organizăm aici, în regiunea muntoasă, să zicem la Planceskaia, o școală de diversiune și minare. Detașamentele vecine vor fi bucuroase să-și trimită la această școală pe cei mai buni oameni ai lor. Le vom ține prelegeri, vom face cu ei practică pe un cîmp special de mine, îi vom lua cu noi în diversiunile noastre viitoare și cînd se vor întoarce la detașamentele lor, vor fi plantatori de mine experimentați. Pe căi ferate și pe șosele, pe poduri și pe viaducte, și în munți și în stepă, trenurile vor sări în aer, tancurile aruncate în aer se vor aprinde, podurile se vor prăbuși și mii de fasciști vor pieri.

Inceputul trebuie să vină de la noi, de la partizanii ingineri. E datoria noastră. Și ne-o vom îndeplini. Ți-o jur. Lasă-ne numai să ne punem la punct mina cea nouă, să elaborăm metoda diversiunilor de cale ferată și — oricite dificultăți ar fi — în spatele frontului nemțesc va funcționa școala de diversiune și minare a partizanilor...

Evgheni tăcu. Tăceam și eu de frică să nu tulbur nobila în-
sufletire de care era cuprins fiul meu.

Mai la o parte, împingându-se unul pe celălalt, se tot învireau Ghenea și Valeri.

— Ce vrei Ghenea? — îl întrebai eu.

Ghenea se intimidă și-mi răspunse:

— Tată, poate că ai vreo însărcinare pentru mine la Plan-
ceskaia?... Când muream acolo de sete, tare mai doream să vă
mai văd o dată, pe tine și pe mama...

Simțeam că vocea are să-mi tremure dacă-i voi răspunde:
„Du-te și fără asta! Du-te și așa“.

— Dați-mi voie, Tătucule, să mă duc și eu, — se rugă Valeri.

Din frageda copilărie, Valeri trăise printre străini. O bătrână
miloasă îl ținea cît îl ținea și pe urmă îl dădea alteia zicînd:
„De-acuma-ncolo hrănește-l tu că eu l-am hrănit un an“. Cu
un zîmbet amar, Valeri vorbea despre el însuși, citîndu-l pe Ler-
montov: „Eu tată, mamă, nu putui să spun pe nume nimănui“...¹⁾
Băiatul fusese trimis la noi de detașamentul vecin ca agent de
legătură. Se legase foarte mult de noi, iar Ghenea și Evgheni
erau pentru el ca niște frați.

Le-am spus cu severitate:

— V-ați făcut niște haimanale, măi băieți. Duceți-vă și o
vedeți pe mama și după aceea să vă întoarceți imediat în ta-
bără!

Peste trei zile am primit de la comandamentul grupului de
detașamente de partizani o radiogramă:

«Aviația a bombardat punctele de foc (ale „potcoavei“) pe
care le-ați semnalat. Ele nu mai există. Primiți profundă recu-
noștință din partea comandamentului Armatei Roșii».

A doua știre îmbucurătoare care ne-a sosit a fost că Ivan
Tihonovici și Nikolai trăiau.

Ei scăpaseră ca prin minune.

Fuseseră aduși în staniță și închiși într-o magazie veche...
Seara, nemții au adus în casa de alături o partizană pe care o
prinseseră în împrejurimi. A început interogatoriul. Ivan Tihonovici
a auzit tot pînă la ultimul cuvînt: în pereții magaziei
erau crăpături, iar ușa care ducea în casă era deschisă.

Fata tăcea. Au bătut-o cu vergelele de armă, i-au frînt mîi-
nile, au ars-o cu fierul roșu. Fata n-a scos nici un cuvînt.

Cam pe la miezul nopții, interogatoriul a luat sfîrșit. Au
dus-o pe fată de acolo și în casă nemții s-au pus pe beție.

Sprijinindu-se de peretele magaziei, Nikolai simți că o scîn-
dură de jos se clătina.

¹⁾ Citat din poemul „Mîiri“, (N. red. rom.)

Partizanii s-au muncit o oră întreagă, dar tot au scos scindura și au ieșit prin gaură.

Fie că chefuia cu ceilalți, fie că plecase tocmai atunci pentru câteva clipe, fapt era că santinela lipsea.

Cum au scăpat vânătorii din staniță, e de neînțeles. Au răstăcit trei zile, au dat de niște cercetași partizani și au ajuns la ai lor.

Despre toate acestea se spunea în scrisoarea lui Ivan Tihonovici către Evgheni. La urmă, mai erau câteva rinduri:

„Nu mă voi liniști pînă cînd n-o voi răzbuna pe tînăra cazacă. Te poftesc, Evgheni Petrovici, s-o răzbunăm împreună“.

Evgheni îi trimise un bilet prin curierul care îi adusese scrisoarea :

„Sînt fericit că ești în viață, Ivan Tihonovici. N-avea grijă că vom răzbuna-o împreună“.

CAPITOLUL XV

Visul lui Evgheni avea să se îndeplinească neașteptat de repede. Intr-o zi am primit un ordin secret din partea comandamentului grupului de detașamente de partizani. Trebuia să ne ducem dincolo de stanița Smolenskaia, pe șoseaua Smolenskaia—Gheorghie-Afipskaia — Novo-Dmitrievskaia — Severskaia, ca să minăm trei poduri și la întoarcere să cercetăm podul de pe șoseaua Severskaia — Smolenskaia, a cărui minare fusese încredințată celor din Smolenskaia, și afară de asta să procedăm la obișnuita noastră recunoaștere pînă la Gheorghie-Afipskaia.

Era prima noastră operație de diversiune de mari proporții, cu minare de șosele.

Ne-am pregătit pentru această operațiune, fără grabă, am elaborat minuțios itinerariul și am împărțit misiunile. Minarea a fost încredințată celui de al doilea pluton de sub comanda lui Vetlughin, iar paza, plutonului întii condus de Ianukevici.

După ce am controlat echipamentul fiecărui partizan, am pornit prin Krepostnaia și Topcîeva Șcel spre muntele Lambin.

Drumul era foarte anevoios. Curelele rucsacurilor ne tăiau umerii. Povara pe care o duceau oamenii, și ea neobișnuit de grea, era alcătuită din alimente pe șapte zile, o rezervă de cartușe de cîte o sută douăzeci de bucăți de om, grenade, lădițe cu mine antitanc, carabine, o pușcă mitralieră P.P.D. cu discuri, și tot felul de mărunțișuri : cuțite, bidoane cu apă.

Ca întotdeauna, înaintam în șir indian. În frunte mergea Evgheni. Era strict interzis oamenilor să vorbească în timpul marșului, chiar și în șoaptă. De fumat nici nu putea fi vorba. La în-

ceput am mers prin pădurea deasă de-a lungul Alipsului, apoi pe cărarea care ducea prin desiș.

Amurgea când am ajuns la albia uscată a unui pîrău. Am dat apoi de o poiană cu un smîrc mare, unde am cinat fără să facem foc și ne-am aranjat pe plutoane, pentru popasul de noapte.

În seara aceea, ni se părea că picioarele vor refuza să ne mai servească, dar dimineța am pornit din nou la drum... Lupta cea mai crîncenă ne-ar fi istovit mai puțin decît această ascensiune pe muntele Lambin, cu rucsacurile grele în spate. Am trecut și prin Topcieva Șcel, un defileu adînc de vreo două sute de metri, atît de îngust încît doi oameni n-ar fi putut să se încrucișeze în mers. Ne-am strecurat printre pietre uriașe și trunchiuri de copaci, ne-am tîrît pe sub copacii doborîți de furtună. Urcam mereu muntele pieptiș.

Spre sfîrșitul drumului, mulți se clătinau pe picioare parcă ar fi fost beți, și nu numai că ni se îndoiu picioarele, dar ne tremurau și minile și ne durea tot trupul.

N-aveam timp să ne odihnim destul pentru că operațiunea era fixată pe a doua zi dimineța.

Abia se luminase de ziuă și eram cu toții în picioare.

Am coborît încet de pe muntele Lambin. De jur împrejur erau nemți, iar noi umblam pe acolo pentru prima oară. Eram nevoiți să ne orientăm după hartă și după busolă, iar din cînd în cînd ne urcam în copaci și controlam direcția.

Cam pe la ceasurile trei ne-am apropiat de poduri și ne-am întins în niște tufșuri. Ziua nu-i timpul potrivit pentru operațiile partizanilor.

Cam pe la miezul nopții, am procedat la minarea podului.

Mărturisesc că mă simțeam neliniștit și mă întrebam dacă ne puteam oare bizui pe plantatorii noștri de mine care erau atît de istoviți de drum. Dar minarea a fost realizată în chip strălucit, precis, fără zgomot și repede. Oricît de sever și de cicălitor era Gherontî Nikolaevici, dar, după ce a controlat minele, a trebuit să recunoască și el că minarea fusese realizată în chip ireproșabil.

Acum nu ne mai rămînea decît să așteptăm și să ne odihnim. Noaptea era întunecoasă. Ne-am tîrît pe brînci pînă departe de locul diversiunii, în niște tufe.

În zorii zilei apăru pe șosea un camion de șaptezeci tone, plin cu pistolari.

L-am urmărit emoționați cu binoclul. Părea mic, aproape cît o jucărie ticsită de soldați minusculi.

Podul se vedea clar de la postul de observație. Lîngă pod era un fag bătrîn crăpat de trăsnet, iar în fața lui se găsea un tufiș des care acoperea vederii șoseaua.

Camionul dispăru după tufe. După calculele noastre ar fi trebuit să treacă de tufe în cîteva secunde. Timpul se tîra nesfîrșit

de încet. Ni se părea că trecuse de atunci o veșnicie... și camionul tot nu apărea...

Nu știam ce să mai credem ! Poate că pierdusem ceva noaptea în apropierea podului care să le fi sărit în ochi nemților și au oprit camionul ? Acțiși vor descoperi minele și le vor neutraliza...

Dar iată camionul urmîndu-și drumul pe șosea. Urcă tocmai pe pod, cînd, deodată, o coloană de foc și de țărîină se înalță fără zgomot în sus și bucăți de pod și de camion zburară în aer. Peste cîteva secunde ajunse pînă la noi zgomotul înăbușit al exploziei.

Fumul de la explozia primului camion nici n-apucase bine să se împrăștie, cînd încă un camion sări în aer pe al doilea pod. Soldații fasciști cădeau la pămînt cum cad toamna perele din pom. Acei care scăpaseră ca prin minune se repeziră în tufișuri. Noi nu-i doboram, deoarece asta nu făcea parte din misiunea grupului nostru.

La Smolenskaia și la Novo-Dmitrievskaia se dădu alarma. Se și auzea zgomotul motocicletelor care veneau în ajutorul camioanelor.

Ai noștri se retraseră imediat în munți.

Cam peste jumătate de ceas se auzi a treia explozie. Munții repetară de cîteva ori tunetul ei. Bubuitul exploziei era foarte ascuțit și strident. Pe al treilea pod explodase un automobil blindat.

La întoarcere, plantatorii de mine ai lui Vetlughin cercetară podul de pe drumul Smolenskaia-Severskaia. Cei de la Smolenskaia nu reușiseră minarea, iar exploziile nu făcuseră mare lucru : ciupiseră numai grinzile de la margini.

Dar Vetlughin reuși să îndrepte greșeala. Ai noștri minară podul a doua oară, iar în după amiaza aceleleași zile, un automobil blindat fascist sări în aer cu pod cu tot.

Rezultatul diversiunii nu era rău : patru poduri aruncate în aer și șazecei de nemți uciși. N-am izbutit să numărăm răniții. Partizanii nu suferiseră nici o pierdere.

Peste cîteva zile, Evgheni plecă noaptea din tabără pentru o nouă diversiune, luînd cu el șase partizani și pe Dax.

Grupul intră adînc în munți. Pe o șosea, departe în munte, se afla un pod cu un singur arc înalt de piatră, aruncat peste un defileu adînc. Cu o zi înainte, cercetașii noștri raportaseră că pe șosea și pe pod trebuiau să treacă unități de vînători de munte ale fasciștilor.

Partizanii înaintau ca totdeauna în flanc cîte unul. În frunte mergeau cei doi frați Martînenko, cercetașii și vînătorii noștri.

Se lumina de ziuă. În față se înalța, inundat de soare masivul muntos abrupt. Ceața se ridica din defileuri. Jos în adînc urla și clocotea riul.

Serghei Martînenko se opri și ridică mîna. Partizanii se lungiră la pămînt. Evgheni abia îl putea ține pe Dax.

Martînenko duse arma la umăr. Ecoul sonor repetă zgomotul împușcăturii.

Dax se smulse din loc și, ca o săgeată, se repezi jos în defileu, pe unde trecea în fugă o turmă de porci sălbatici. În coadă alerga un mistreț tînăr, lăsînd în urma lui pete de sînge. Dax i se repezi în ceafă.

Un ghem cenușiu se rostogoli, urlînd prin iarbă. O spumă sîngerie ieșea din rîtul fiarei rănite. Mai avea încă putere și căuta să scape și să-l străpungă pe Dax cu colții. Dar și colții lui Dax erau bine înfiți în ceafa mistrețului.

Serghei Martînenko veni la timp. Prinzînd un moment potrivit, înfipse pînă la plăsele cuțitul în pieptul fiarei. Mistrețul rămase nemișcat.

Vînătorii jupuiră mistrețul și îl atîrnară tăiat și curățit de un copac ca să nu-l mănînce fiarele sălbatice.

La întoarcere, partizanii aveau să-l ia și să-l ducă în tabără.

Drumul devenea din ce în ce mai greu. Cărarea rămăsese demult în urmă. Karpov, care cunoștea foarte bine munții, ducea acum grupul spre trecătoare.

Oamenii se agățau de tufe, de ramurile copacilor. Se trăgeau unii pe alții de mîini. La fiecare sută de metri erau siliți să se odihnească. La aceste scurte popasuri, Evgheni îi grăbea necontenit :

— Haideți, tovarăși, mai repede !

Pînă în vîrfurile muntelui nu mai rămăsese decît vreo cincizeci de metri. Dar pe aceste ultime plăci de piatră verticale, oamenii se cățărară timp de un ceas și jumătate, înfigînd în crăpături cuțitele finlandeze și trăgîndu-se unul pe altul cu frînghiile.

Ascensiunea se isprăvisese. În față, ca o îngrămădire sălbatică de stînci, se întindea Caucazul. La sud-vest, vîrfurile munților acoperite de zăpadă străluceau la soare, iar de parte, la nord, în ceața fumurie, se zărea Krasnodarul nostru...

Oamenii, legați unul de celălalt cu o frînghie lungă, se tîrau pe pietrele trecătorii. Nici mușchiul nu mai creștea acolo. Nu era decît stîncă goală pe care de sute de ani o șlefuiseră ploile și vînturile. Piatra lucie era lunecoasă și crestele tăioase îi răneau pe partizani la picioare. Jos, se căsca prăpastia neagră a defileului.

Dax scheuna din cînd în cînd și se ghemuia la picioarele lui Evgheni, iar la popasuri se uita la stăpînul lui cu ochi triști, inteligenți și, simțindu-se vinovat, îi lîngea mîna.

Drumul acesta greu prin trecătoare dură timp de două ore. Pe Ghenea începu să-l doară rana din spate pe care o căpătase nu demult, deoarece curelele sacului plin de explozibil, alimente și cartușe, îi intrau în carne. Grenadele de la brîu se făcuseră și ele

nespus de grele!... Gura îi era uscată. Picioarele îi ardeau de parcă erau fripte. Dar nu putea și nici n-ar fi îndrăznit să rămână în urmă, că doar el singur îl rugase pe frate-său să-l ia în munți. Și când Evgheni, neliniștit, se întorcea să se uite la Ghenea, acesta îi zîmbea curajos. Abia mai târziu i-a mărturisit el maică-si cât de greu îi fusese atunci...

Coborișul se dovedi încă și mai greu decît suișul. În amurg era greu ca oamenii să vadă unde puneau piciorul. Când, cu ajutorul frînghiilor, s-au lăsat ceva mai jos, drumul începu să fie mai ușor și se ajutau de rădăcinile dezgolite ale copacilor, care apăreau ca niște șerpi din crăpăturile stîncilor.

În sfîrșit, au dat de o potecă destul de dreaptă care cobora și acolo s-au odihnit vreo jumătate de ceas.

Începuse să se înnopteze. În preajma locului unde s-au oprit, foarte aproape, se auzea murmurul unui pîrîiaș de munte.

Deodată Dax a început să mîrîie. Părul des de pe spinare i se zbîrlise.

Evgheni dădu ordin lui Karpov să vadă ce era... Dar Karpov n-apucă să meargă nici cincizeci de metri, cînd din dreapta răsună o împușcătură. Țîșnind din țeava armei, flacăra lumină o clipă o grămadă de copaci doborîți de furtună și împrejurul nostru se făcu și mai întuneric.

Evgheni ordonă retragerea grupului. Karpov și frații Martînenko continuau să se tîrască fără zgomot în întuneric.

Dax era neliniștit.

Trecu o oră. În tufiș se auzi un țîrîit de greier: erau cercetașii noștri care se întorceau.

Martînenko cel mic raportă în șoaptă lui Evgheni:

— În fața noastră, la marginea drumului, se află un bordei acoperit cu pămînt. Lîngă bordei sînt șapte-opt oameni. N-am putut să deslușesc în întuneric ce fel de oameni sînt, dar îmi vine a crede că-i un post de pază la trecătoare.

Nu trebuia să facă zgomot deoarece obiectivul era prea aproape și o mișcare cît de mică în întuneric ar fi putut alarma garda nemțească de la pod și unitatea din aul ¹⁾.

— Karpov, du-ne mai bine pe un drum ocolit! — ordonă Evgheni.

Abia în zorii zilei, partizanii ieșiră la drum. De după crestele îndepărtate ale munților, îi întîmpină strălucirea orbitoare a soarelui. De după munte venea din aul, larmă nedeslușită de glasuri și lătrat de ciini.

Au trebuit să se ascundă o zi întreagă, ca și cum ar fi intrat în pămînt.

Ceva mai la o parte de drum, era un mărăciniș des. Greu s-ar

¹⁾ Sat caucazian. (N. red. rom.)

fu putut găsi un adăpost mai lun. Nici măcar un ciine caucazian n-ar fi îndrăznit să se bage acolo: la cea mai mică mișcare, ghimpii ascuțiți se înfigeau adânc în carne...

Croindu-și cu securile o trecere îngustă, grupul poposi în tufișurile dese. Ghenea stătea la pîndă. Karpov și frații Martînenko plecară în recunoaștere.

Se întoarseră abia noaptea. Karpov raportă:

— Podul este chiar alături. Drumul e bunișor. Am întîlnit un păstor. Mi-a spus că azi nemții n-au mai lăsat cireada lui să treacă peste pod, cu toate că în ajun n-au oprit-o. Ciobanul mai spunea că în curînd mari unități motomecanizate ale nemților vor trece peste pod. Așa că am venit la timp. Numai de n-am întîrziat...

Grupul ieși din tufișe. De pe rîpa înaltă se zărea, vag, arcul de piatră al podului și cotitura bruscă a șoselei după o ieșitură a muntelui.

De o parte a arcului, în fața unei gherete, se plimbau două santinele, care făceau încet cîte zece pași în sus și-n jos...

De partea cealaltă a arcului se afla cazarma gărzii. De acolo, se vedeau, probabil, siluetele santinelelor de lîngă gheretă, profilîndu-se pe fondul stîncii.

Deasupra defileului, pe dunga de cer sfîșiată pe margini, străluceau stele albastre. Din întunericul pădurii se auzea țipătul jalnic al cucuvelei. Jos, sub pod, vuia și cloțotea riul care se repezea urlînd peste pietrele pragurilor...

— Karpov și frații Martînenko să lichideze santinelele! — ordonă Evgheni. — Dar în așa fel ca garda, de partea cealaltă a podului, să aibă toată noaptea impresia că santinelele trăiesc și stau în post. Ați înțeles? Îmediat ce vor dispărea santinelele, cei doi Martînenko să treacă la minarea podului, iar Nedriga, Kozmin și cu tine, Ghenea, veți pune mine pe șosea.

Trei umbre alunecară pe rîpă și rămaseră nemișcate lîngă arcul podului.

Minutele treceau chinuitor de încet...

În sfîrșit, santinelele se apropiară de gheretă.

Dintr-o săritură Serghei și Danilo se năpustiră asupra lor. Cu mîna stîngă le astupară gura. Cu mîna dreaptă le înfipseră cuțitul finlandez în piept. Era un gest obișnuit pentru ei. De multe ori în viața lor de vînători, frații doborîseră fiare în felul acesta.

Santinelele se prăbușiră la pămînt. Frații Martînenko le smulseră mantalele și aruncară cadavrele în rîpă. Vuietul riului înăbuși zgomotul căderii...

Acuma Karpov, îmbrăcat cu o manta nemțească, cu pușca în mîini, se plimba încet în post. A doua manta atîrna pe marginea gheretei și vîntul nopții îi mișca domol poalele.

Serghei și Danilo puseră repede minele la temelia podului și jos, la baza arcului.

Peste o jumătate de oră, Evgheni se duse pe brînci pînă la pod și controlă treaba pe care o făcuseră cei doi. Minele fuseseră puse corect, unite cu fitilurile detonatoare, meticolos camuflate. Totul fusese făcut conștiincios și precis.

Pe șosea fură puse trei mine. Dar cu a patra, cea mai mare care trebuia pusă la ultima cotitură a drumului, lucrul n-a mers tocmai așa de ușor. Cu sudoarea curgîndu-i șiroaie, Ghenea sco-bea cu cuțitul piatra rezistentă. Frații Martînenko veniră să-i ajute, dar Ghenea tocmai isprăvisese lucrul. El se țîrî îndărăt la postul de observație.

Peste cîteva minute, Dax începu să mîrîie. Și aproape în aceeași clipă se auzi țîrîitul greierului. Țîrîise Ghenea anunțînd o primejdie.

Erau doi vînători de munte fasciști care mergeau pe șosea. Evgheni ordonă lui Nedriga și lui Kozmin să se pregătească. Ceilalți se dădură la o parte.

Se repetă ceea ce se petrecuse și lîngă gheretă: partizanii astupară cu mîna stîngă gura nemților și cu cea dreaptă înfipseră cuțitul în ei. Cadavrele se rostogoliră în rîpă.

Ascunzîndu-se în tufișuri, tot grupul se urcă repede pe o stîncă. Odată cu venirea zilei, de pe stîncă avea să se vadă deslușit cotitura bruscă a șoselei, podul, cazarma gărzii...

În zori, jos, la postul nemțesc, începu zarva. Dispăruseră santinelele. De marginea gheretei atîrnau mantalele lor verzi-ce-nușii...

Nemții căutară pe cei dispăruți pe șosea pe povîrnișul rîpei și, bineînțeles, nu-i găsiră : riul dusesese de mult cadavrele lor.

În sfîrșit, nu-i mai căutară. Acum se plimbau alte santinele care priveau cu frică în toate părțile. Convinși cum erau că partizanii nu puteau pătrunde în cuibul lor din munți și cu atît mai puțin plantatorii de mine, nici unui fascist nu-i trecu prin minte să cerceteze podul și drumul.

Ai noștri așteptau. Mai tîrziu, Ghenea ne-a povestit că de plictiseală repeta în minte formule algebrice. Dealtfel, observasem demult că băiatului îi era dor de școală...

De după cotitura șoselei apăru încet o haraba trasă de doi bivoli. Nepăsători față de tot ce se petrece în lume, bivolii se apropiau de locul în care Ghenea își pusese mina.

Lui Ghenea i se tăia răsufierea. Nu cumva această blestemată de haraba va face ca mina lui să explodeze înainte de vreme? Doar pentru mina asta cheltuiseră jumătate din trotilul adus de întregul grup...

Of! Însfîrșit i se luă o piatră de pe inimă.

Tot așa de încet, fără să le pese de omul care ședea pe oiște și dădea într-înșii cu o nuiă lungă, biveli se urcară pe pod, îl trecură și dispărură după cotitura drumului, de cealaltă parte a podului.

Abia după două ore răsunară pe șosea mult așteptatele sirene. O coloană de camioane ticsite de vînători de munte nemți se ivi de după colțul mîntelui.

— Fiți gata! — ordonă Evgheni.

Camionul din frunte intră pe pod. Acuși-acuși trebuia să sară în aer...

Dar camionul trecu mina cu bine.

Ca la o comandă, partizanii întoarseră cu toții capul spre Evgheni care, lungit la pămînt era alb ca varul...

În clipa asta, o explozie zgudui aerul. Partea din spate a primului camion provocase explozia minei de pe pod. Pietrele arcului și ale parapetului podului, vînătorii de munte, fierul și scîndurile camionului, totul sări în aer. Coloana frînă și camioanele se îngrămădiră unul în altul lîngă podul aruncat în aer. Numai camionul din coada coloanei, rămas în urmă, vetca în goană către pod, căutînd să le ajungă pe celelalte.

Camionul se apropie în plină viteză de colțul abrupt al mîntelui, îl ocoli și se rostogoli în rîpă cu un zgomot asurzitor. Împreună cu camionul se prăvăli colțul stîncii și porțiunea drumului din fața ei.

Aproape în aceeași clipă, în locul unde se îngrămădiseră camioanele, ultimele trei mine explodară una după alta, aruncînd camioanele în prăpastie.

Vînătorii de munte care scăpaseră umblau zăpăciți pe șosea, căutînd să se salveze în tufișurile de lîngă rîpă. Dar partizanii îi doborau unul cîte unul. Vînătorii de munte cădeau în prăpastie și se sfărîmau de pietrele ascuțite.

Ghenea era deja lîngă șosea. Lungit după o piatră trăgea în friții care i se vîrau în buza carabinei. Evgheni și Karpov trăgeau din vîrful stîncii rafale lungi în garda fascistă care ieșise repede din cazarma de dincolo de pod.

După cîteva minute, totul se isprăvisese. Podul fusese aruncat în aer. Colțul stîncii se prăbușise pe șosea. Lîngă pod zăceau cadavre, camioane sfărîmate, grămezi de pietre.

În satul vecin începuse alarma și o mitralieră fascistă trăgea acum de-a lungul șoselei. Evgheni dădu semnalul retragerii.

Grupul de diversioniști mineri se întoarseră în tabără în șir indian pe vechiul drum, printre trecători, pe povîrnișurile munților, rănindu-și picioarele pînă la sînge pe pietrele ascuțite și alunecoase. Acum le era mai ușor să meargă: trotilul și munițiile își găsiseră o întrebuințare vrednică de ele... În spatele partizanilor se înălța pînă la cer un fum des și negru. Păstorul, prie-

tenul lui Karpov, se ținuse de cuvînt și, profitînd de învălmășeală, dăduse foc cazarmei vînătorilor de munte și casei comandantului din aul...

Jenea se întoarse agitat și vesel din această operațiune. De mult nu-l mai văzusem așa de satisfăcut. Mă cuprinse de umeri și, cu o strălucire în ochii lui albaștri, îmi spuse :

— Mi se împlinește visul, tată. Ce bine e să trăiești cînd simți că adevărul e de partea ta !...

Toate acestea se petreceau la Planceskaia. Stăteam în odăița Elenei Ivanovna. Vorbeam ba de una, ba de alta, liniștiți și cu voie bună. Dar a doua zi de dimineată, Jenea se îmbolnăvi. Avea temperatură mare și dureri de cap...

Elena Ivanovna îl sili să ia niște prafuri, iar Evfrosinia Mihailovna îi pregăti un prinz de dietă.

Băiatul slăbise deodată și se făcuse palid. Dar era imposibil să-l faci să stea în pat.

— Mamă, de stat în pat am să stau altă dată. Acum nu se poate ! Prea sînt multe de făcut !...

Se sculă și plecă cu Ghenea în tabără. Trebuia să-și trimită cercetașii cu noi însărcinări.

Spre seară, Elena Ivanovna sosi și ea în tabără. „Probabil că e îngrijorată de sănătatea lui Jenea“, mi-am spus eu. Dar nu pentru asta venise...

Ne-am adunat toată familia. Nu ne era somn. Pînă și Evgheni, bolnav cum era, ieși să asculte liniștea nopții.

Tabăra dormea. Santinelele stăteau în tufișuri fără să facă cel mai mic zgomot. Din adînciturile munților se auzeau freamătele nelămurite ale nopții.

Venise octombrie. E drept că în acel an octombrie mai era cald și senin, dar pădurile începuseră să miroasă a veșted.

Vîntul sfișiasse norii și-i alungase către apus, spre mare. Deasupra noastră se întindea o fișie senină de cer. Semăna cu un rîu albastru, în ale cărui ape netede înotau stele strălucitoare.

— În nopți ca asta îți vine să visezi, Jenea, — spuse încet Ghenea. — La început mi se părea că-i rușine să visezi acum, cînd oamenii luptă și mor. Dai mai tîrziu am observat că toată lumea visează, și Gheronti Nikolaevici visează, și Musiacenko, și Safronov și, știi, pînă la Kiricenکو visează. Și toți visează același lucru : ce bine va fi de trăit și de muncit după ce-i vom bate pe nemți.

Evgheni îl întrebă :

— Ți-au spus chiar ei asta ?

— Da, desigur! — spuse Ghenea mirându-se de întrebare, — ei însă nu mărturisesc că-i un vis.

— N-au găsit formula, — rîse Jenea.

— Se poate și fără formulă. Rezultatul e același: cu cît visează mai mult, cu atît se bat cu mai multă îndrîjire, pentru că fiecare își dă seama că numai după victorie visul se va transforma în realitate.

Evgheni, care avea, probabil, febră, tremura de frig. Ghenea sări, se duse repede la căsuța postului nostru de comandă, aduse o haină vătuită și o aruncă pe umerii lui Evgheni.

— Mulțumesc, frățioare... De ce ai tăcut și nu mai spui nimic? Spune, tu la ce visezi? La stolul de porumbei pe care ai să-i crești după război?

— S-a sfîrșit cu porumbeii, — spuse Ghenea grav. — Trebuie să ajung mai repede inginer, așa cum ești tu, Jenea, ca să pot tot și să știu tot. Vreau să construiesc o mașină, o mașină care să meargă pretutindeni. Are să fie ca o imensă bombă aviatică, făcută toată din oțel extradur și din sticlă incasabilă. Roțile au să se bage automat în corpul caroseriei, așa cum este azi la bombardiere, și tot așa de automat au să iasă din corpul ei niște aripi largi... Pe pămînt, mașina va merge ca un automobil; în apă, se va transforma într-un submarin; în aer, va fi un avion. Dar principalul este, Jenea, că mașina mea are să meargă pe sub pămînt...

— Dar nu-mi închipui cum va fi posibil acest lucru... — spuse Evgheni serios de tot de data asta.

— Teoretic, asta nu prezintă absolut nimic imposibil, — continuă cu însuflețire Ghenea. — Constructorii metroului de la Moscova au niște discuri care scobesc pămîntul. Instrumentele de perforat sînt cunoscute de mult. Atunci de ce n-ar putea să existe o mașină care să aibă în față un perforator puternic? Desigur că se poate! Descopăr eu asta, o descopăr neapărat!

În sfîrșit, am să zbor cu mașina mea în Extremul Orient. Lîngă Iakutsk am să intru sub pămînt și am să iau direcția spre nord-vest. Am să trec pe sub munții Verhoiansk, am să traversez pe sub pămînt platoul Iukaghirscoe și am să ies la suprafață tocmai lîngă Golful Providenței.

Mașina mea are să aibă o fereastră de sticlă incasabilă. Deasupra ei va fi instalat un reflector puternic. Eu am să mă așez la fereastră și am să văd tot ce zace în pămînt: cărbuni, minereu de fier, aramă, argint și filoane de aur — toate comorile. Cu un aparat special, am să notez dispoziția lor și, cînd am să mă întorc la Moscova, voi avea o hartă subterană precisă. Și atunci, îți dai seama, Jenea, cît de bogată, cît de puternică are să ajungă țara noastră! Au să vină mineri în Extremul Orient să extragă

cărbune, fier, argint, aur, iar mașina mea are să înceapă să caute comori noi în Tadjikistan... Dar tu rizi de mine, Jenea?

— Nu, nu rid, frățioare. Mă bucur pentru tine. Ai dreptate: cu cît visezi mai mult, cu atît lupti mai crâncen. Visez și eu, Ghenea. Dar sînt mai modest decît tine și nu visez decît victoria. Victoria cu literă mare, victoria asupra fascismului din lumea întreagă. O victorie în urma căreia niciodată nu va mai izbucni un nou război pe pămînt. Așa ca fiecare om — de orice rasă ar fi, neagră albă sau galbenă — să știe că pe el și pe copiii lui nu-i amenință primejdia de a fi nimiciți de niște fiare cu chip de om, să știe că nici o bombă nu va mai cădea nici-o-da-tă peste casele pașnice ale celor ce muncesc.

Iată, asta-i tot visul meu. Eu n-am de gînd să plec din Kubanul meu, așa cum visezi să pleci tu. Prea mi-i drag pămîntul lui, cerul lui, prea-mi sînt dragi oamenii lui. După victorie, cînd ne-om întoarce la Krasnodar, ați să mă întîmpine Mașa și fetița mea. Am să muncesc iar la combinat. Am multe proiecte, Ghenea, unele din ele încă foarte vagi. Dar nu-i nimic! După război vom fi lacomi de muncă creatoare; și apoi, nu vezi ce oameni avem, tot unul și unul...

Fetița mea are să crească mare și are să se facă botanistă. Numai decît botanistă. Are să plece în călătorii îndepărtate și are să aducă de pretutindeni plante rare. Fiica mea va altoi ceea ce este puternic pe ceea ce este slab, ceea ce este delicat pe ceea ce este rezistent și va obține noi varietăți și soiuri: rezistente, rodnice, frumoase. Și Kubanul nostru se va transforma într-o livadă plină de miresme. Abia aici, în munți, am înțeles eu cît e de minunată natura sălbatică a Caucazului. Și aș vrea ca fetița mea să transporte la Krasnodar un colțișor al acestor sălbatice meleaguri caucaziene. Coloanele de oțel și de marmoră să fie acoperite de hamei și de iederă, în parcuri să crească aluniș des. Iar în mijlocul unei nemaipomenite mări de flori, sădite de fetița mea, să se înalțe monumente ridicate nu numai conducătorilor și ostașilor acoperiți de glorie, dar și celor mai buni mecanici, lucrătorilor în beton, pescarilor, horticultorilor și, poate chiar și eroilor literaturii, ca de pildă lui Pavel Korceaghin, „Mamei“ lui Gorki și gloriosului nostru cazac zaporojean Taras Bulba.

Știu că fără om nu există nimic minunat, nici în cerul albastru, nici în zborul păsărilor, nici primăvara în tumultuoasa înflorire a livezii — în nimic din tot ce se cheamă viață. După război și după victorie, ne vom întoarce acasă plini de setea muncii creatoare, plini de sentimentul sfînt al tovarășiei, de marea căldură omenească. Și vom avea, mai mult decît oricînd, dreptul să spunem cu cuvintele lui Gorki:

„A fi om și a trăi pe pămînt e o menire minunată!“

Astea-s visurile mele, Ghenea...

Elena Ivanovna își îmbrățișă fiii. Alături de ei, ea părea mică și gingașă.

— Mărturisește, mamă, că și tu visezi.

— Păi se poate? Desigur că visez și eu... Visez că Ghenea are să mă ducă pe sub pământ spre Golful Providenței și spre piscul Stalin. La întoarcere, vom zbura pe deasupra Nevianskului, a Stalingradului, a Donului și am să-mi aduc aminte din nou de toată viața mea. Iar mai târziu, am să stau, bătrână de tot, la mine la Krasnodar, lângă monumentul lui Taras Bulba și am să dădăcesc pe copiii tăi, Ghenea, și pe copiii lui Jenea...

— Și de ce numai pe ai noștri, dar pe ai lui Valentin?

Elena Ivanovna tăcea. Brațele îi căzură grele de-a lungul șoldurilor. Ne-am posomorît cu toții.

— Pe copiii lui Valentin n-am să-i mai pot dădăci niciodată, — spuse Elena Ivanovna foarte liniștită, — Valentin a murit... Cu o zi înainte de plecarea noastră din Krasnodar, un ostaș din unitatea comandată de Valea, mi-a spus că a murit. Era de partea cealaltă a strîmtoarei Kerci și acoperea cu mitraliera lui retragerea unei unități de-a noastre. A explodat o mină și Valentin a căzut. Nu l-au mai putut lua de acolo pentru că nemții s-au apropiat în goană de el. Asta-i tot ce se știe despre Valentin...

— Dar de ce nu ne-ai spus nimic pînă acum? De ce nu ne-ai spus chiar atunci?

— Poate c-am greșit. Da, desigur, am greșit. Dar m-am temut că moartea lui Valentin are să zdruncine fațetele voastre și voința voastră de luptă.

Evgheni sărută mîna mamei și spuse hotărît:

— E timpul, mamă, să vezi în noi pe apărătorii tăi! Nu numai eu, dar și Ghenea e acum bărbat. Și tu ți-ai luat asupra ta toată povara durerii...

N-am mai vorbit despre Valentin. Am stat așa, tăcuți, unul lângă altul. Rămăsesem acuma noi, Ignatovii, patru în loc de cinci, cîți eram...

Ghenea îmi găsi mîna prin întuneric și mi-o strînse. Cu această strîngere de mînă, el mă mîngîia și-mi spunea totodată durerea lui.

— Se face răcoare, — zise Elena Ivanovna, ridicîndu-se. — Hai să ne culcăm, băieți!

Ea adormi îndată. Eu nu dormeam; căutam să mă gîndesc la lucruri obișnuite. Băieții se culcaseră și ei și stăteau atît de liniștiți încît mi se păru că dormeau.

Dar deodată Ghenea începu să se sucească în pat.

— Dormi, Jenea?

— Nu, frățioare.

Mai vorbiseră odată, noaptea așa în șoaptă. Asta fusese de mult, după prima noastră operațiune, cu aproape două luni mai înainte...

— Știi, Jenea, ce aș vrea să-ți propun?

— Te ascult. Numai vorbește mai încet.

— Jenea, nu mai pleca în recunoaștere. Am să merg eu în locul tău.

— De ce?

— Tu în vremea asta lucrează la mină!

Și din nou, ca și atunci, șoapta lui Ghenea era sacadată și pasionată.

— Mina trebuie numaidecît fabricată. Și tu ești plecat mereu în recunoaștere. Și Vetlughin e ocupat cu operațiunile. În recunoaștere să meargă Pavlik și cu mine iar voi să lucrați. Trebuie s-o terminăm odată...

Jenea tăcea. Apoi spuse:

— Bine. Nu mai plec nicăieri pînă nu reușesc s-o fabric. Dar de fabricat o fabricăm.

Și aceasta a fost toată discuția. Cuvintele „mamă” și „Valentin” n-au fost pronunțate.

Dar era evident că frații voiau să-l răzbune pe fratele mort.

*
* *
*

Evgheni, Kiricenکو, Vetlughin și Eriomenko stăteau sub un frasin des cu ramurile răsfirate, controlînd schițe și calcule. Alături de Evgheni, stătea întins tot timpul Dax, cu botul pe labe și uitîndu-se cu niște ochi atît de inteligenți la stăpînu-său, încît aveai impresia că înțelege tot.

Camarazii vorbeau despre greutatea cu care locomotiva apasă pe șină, despre legile vibrației, despre coeficientul de frecare și despre distanța minimă dintre încărcătura minei și talpa șinei.

Pe o foaie de cort întinsă pe iarbă, erau împrăștiate scheme, formule chimice, calcule tehnice complicate, scrise pe foi de hîrtie rupte dintr-un caiet. Dacă ai fi înlăturat o clipă frasinul, pe Dax și pe santinela care stătea ceva mai departe într-un tufiș său dacă ai fi închis ochii și ai fi ascultat numai — toate acestea ar fi amintit mai curînd de o consfătuire tehnică de ingineri la un institut științific decît de o adunare de partizani în pustietatea sălbatică a munților Caucazului.

Era vorba mereu despre același lucru, despre o mină puternică și perfecționată pentru calea ferată. În cele din urmă, ea a fost inventată și fabricată de Evgheni, Kiricenکو și Vetlughin.

Era „mina lupului”, o combinație de trotil și de grenadă anti-tanc. N-avea nici un fitil, iar explozia nu trebuia s-o provoace

minerul, ci locomotiva însăși, iar drezina blindată, căreia nemții îi dădeau de obicei drumul înaintea trenului pentru recunoaștere, trebuia, după calculele lor, să treacă fără accident peste mină. Tot secretul era declanșarea exploziei prin efectul greutății transmise prin șină asupra încărcăturii minei...

Dealtfel, toate acestea nu erau deocamdată decît teorie. De aceea, Evgheni controla atît de minuțios fiecare calcul, fiecare schemă, cea mai mică greșeală putînd să zădărnicească toată operațiunea.

Era doar vorba despre cea dintîi diversiune de minare a unei căi ferate în Kuban.

Rapoartele cercetașilor spuneau cu insistență că nemții aduseră în gara Gheorghie-Afipskaia două treimi din garniturile de pe linia Krasnodar-Novorossiisk și că concentrează acolo autocamioane mari. În următoarele cîteva zile, ei voiau să facă mari transporturi spre Marea Neagră. La porțile Novorossiiskului se dădeau lupte crîncene.

Am cerut comandamentului autorizația să aruncăm trenul în aer pe sectorul Severskaia — Gheorghie-Afipskaia și să minăm totodată șoseaua și drumul profilat care mergeau paralel cu calea ferată. Prin această acțiune am fi închis temporar, dar temeinic și de nădejde, drumul fasciștilor către Novorossiisk.

Așteptam răspunsul dintr-o clipă în alta. Evgheni era agitat. După părerea lui, operațiunea pe care o concepusem cu această mină nouă, avea să determine toată activitatea viitoare a detașamentului nostru. Tot ce fusese realizat de noi pînă atunci, înfățișa o etapă terminată. Acum începea o „eră” nouă : diversiuni de cale ferată, întinderea unei rețele foarte ramificate de filiale ale detașamentului, folosirea unei mine automate noi, perfecționate și, în sfîrșit, înființarea „Școlii superioare de minare”.

Despre toate acestea vorbeau în momentul de față Evgheni, Kirichenko, Vetlughin și Eriomenko.

Evgheni voia să pună el singur cu mina lui prima mină și să vadă cum sare pentru prima oară în aer un tren fascist în Kuban.

Cu toate că Evgheni era încă foarte slăbit după boală, știam că nimic nu-l va reține.

În ziua de cinci octombrie am primit încuviințarea pentru diversiunea de cale ferată. La noi totul era gata : schema „minei lupului” era controlată, sarcinile împărțite din timp. În ziua de cinci, seara tîrziu, detașamentul de mineri porni la drum. Eram patrușprezece oameni. Evgheni, bineînțeles, venise și el. Neavînd niciodată obiceiul să vorbim despre operația ce urma să fie îndeplinită, în tabără nu se știa încotro și pentru ce plecam.

Cu o zi înainte Ghenea plecase la Planceskaia, unde meșterea niște sobe pentru iarnă și aștepta ca Bibikov să-i termine o pereche de cizme rusești — primele lui cizme cu carimbul înalt din tinăra lui viață.

Eram mulțumit că Ghenea nu venise cu noi pentru că ne aștepta o operațiune primejdioasă...

Am mers toată noaptea pe un drum bine bătătorit.

Evgheni, fiindcă era atât de slab încît nu s-ar fi putut ține în șa, mergea în trăsură. Era palid, tras la față și cu cearcăne sub ochi. Sînt convinși că și în seara aceea avea temperatură mare, dar nu voise să și-o ia și era, ca întotdeauna, încordat și atent.

Se lăsase o noapte întunecoasă. Mergeam fără zgomot. Numai caii sforăiau din cînd în cînd și la cotituri, trăsura lui Evgheni scîrțîia.

Cam pe la ora două, răsună deodată în spatele nostru un plescăit cunoscut: la început sacadat și strident, apoi prelung și continuu. Era unul de-ai noștri care se apropia de coloană. L-am strigat și ne-a răspuns.

Prima noastră haltă era în cătunul Krasnîi, lîngă Krepostnaia, unde trebuia să mînem peste zi, pentru că nu puteam merge la lumina zilei. Deodată, din întuneric, dinaintea mea răsări Ghenea.

— Tată, n-ai dreptul să nu mă iei cu tine! M-am înțeles cu Jenea să mergem împreună la toate operațiunile... N-am intrat în detașament ca să-mi scap pielea!...

Ce puteam să-i răspund? E drept că el venise fără rucsac, fără să se fi schimbat și cu haina murdară. La noi, nu era obiceiul să pornim la o operațiune într-un asemenea hal, dar el mă privea cu ochi atât de rugători și în spate purta carabina maică-si... Și, afară de asta, era adevărat că nu venise în munți ca să se cruțe.

— Bine, Ghenea, ai să mergi cu noi...

Am pus santinele și ne-am culcat. Numai Vetlughin lucra de zor ca să termine lăzile pentru minele de automobile. Și aceste mine erau o noutate în practica noastră de partizani. Principiul construcției lor era la fel ca și acela al minei de locomotive. Puteau arunca în aer un camion greu, dar o căruță țărănească trecea peste ele fără nici o grijă. Și, ceea ce era cu deosebire de însemnat, nici un căutător de mine fascist n-ar fi putut să descopere minele noastre, ele fiind compuse exclusiv din lemn și trôtil și neavînd nici un gram de metal.

Seara tîrziu, am repartizat în rucsacuri tot ce adusesem în căruță pînă la Krepostnaia: hrană rece pe șapte zile, cartușe, grenade, mine. Ne venea cam cîte treizeci de kilograme de fiecare.

Drumul era foarte greu. Timpul se stricase. Zdrențe de nori atârneau chiar deasupra capului. Ploua mereu. Ploaia foșnea în frunzișul căzut, biciuia copacii, ne bătea în ochi.

Înfășurați în impermeabile, nu ne mai recunoșteam între noi. Mergeam în flanc câte unul, ținându-ne fiecare de rucsacul celui din față.

Ca întotdeauna eu mergeam în urma lui Ghenea. Sacul lui, cusut în grabă dintr-un material de culoare deschisă, îmi servea drept singurul punct de orientare în acest întuneric de nepătruns.

Înaintam încet și cu băgare de seamă. Traversam drumurile, pășind pe o singură urmă, întorși cu spatele înainte ca să-i dezorientăm pe acei care vor descoperi a doua zi dimineața urmele tălpilor noastre. Ne furișam prin tufișuri dese de-a lungul liniei ferate. Pe lângă poduri, santinelele germane luminau din când în când stepe cu rachete puternice.

La fiecare cinci-șase kilometri, ne opream să facem câte un popas. Ne scoteam rucsacurile, pe care ne puneam picioarele umflăte și stăteam întinși vreo zece minute. Apoi o luam iar la drum prin tufișuri dese și spinoase, peste dealuri și rîpe, pe ploaie, noroi și vînt, ducînd în spate ranițe grele, carabine, pistoale automate și grenade antitanc.

Ghenea era întotdeauna foarte atent față de mine, dar mai cu seamă în noaptea aceea el îmi arătă o grijă deosebită. La popasuri îmi întindea rucsacul și-mi îndrepta curelele, mă ajuta să mă cațăr pe povîrnișuri abrupte, trăgîndu-mă de mînă.

Spre dimineață ne-am apropiat de cătunul Kovalenkov.

Drumul fusese greu pentru noi toți, mai ales pentru Evgheni care era bolnav. Greu îi fusese și lui Ianukevici pe care îl chinuise tot drumul tusea și cum în timpul marșului nu era voie să tușești, bietul de el, își morfolise toată mîneca flanei.

Era imposibil de mers mai departe într-o asemenea stare: niște oameni istoviți cărora li se îndoiiau genunchii și le tremurau mîinile, n-ar fi putut nici măcar pune minele ca lumea și ar fi devenit, fără îndoială, o țintă bună pentru orice patrulă.

Am luat hotărîrea să ne odihnim și să dormim cum se cuvine. După ce am pus santinele, ne-am culcat în lăstărișul des. Dar ne era prea frig ca să putem dormi. Din ordinul lui Evgheni, ne-am strîns toți grămadă, ne-am acoperit cu halate de camuflaj, de pînză, încălzîndu-ne unii pe alții cu căldura trupurilor noastre. Lîngă mine, de o parte și de alta erau culcați fiii mei; ca în copilărie, Ghenea m-a luat pe după gît și a adormit așa.

Oamenii dormeau liniștiți. Numai santinelele care se schimbau, se țirau la posturile de observație, iar Evgheni se ducea din când în când pe brînci să controleze gărzile și observatorii.

Începuse să se lumineze de ziuă, dar ceața acoperea încă munții. Deodată se auzi o lungă rafală de arme automate. Îi răspunse încă una și încă una...

Alarmă!

Eram întinși nemișcați în tufiș, gata de luptă. Dar recunoașterea raportă că era liniște peste tot și că nemții, ieșind din sat, ca să-și facă curaj, trăgeau fără rost în toate părțile...

Somnul însă ne părăsise și n-am mai reușit să ne odihnim. Am stat toată ziua culcați în tufiș, ațipind din când în când, dar rămânând gata de luptă.

Se făcu seară. După ce am băut apă din belșug din pîraul vecin și după ce ne-am umplut bidoanele, am ieșit din tufiș deoarece era primejdios să rămînem multă vreme în același loc.

Ca să încurcăm urmele și să înșelăm copoii nemților, am tăiat niște tufe dese și spinoase de porumbar, am trecut de cîteva ori Ubinka prin vad și ne-am ascuns pînă în zori într-o pădurice.

Nemții tăiaseră tufișurile din această pădurice. Dar asta se potrivea cu ceea ce voiam, pentru că după ce curățiseră cum trebuie păduricea, era puțin probabil ca fasciștii să mai vie pe acolo.

Dimineața, după ce am pus santinele, ne-am culcat iar. Numai Evgheni renunță la odihnă și ne spuse că pleacă în recunoaștere. Ochii i se înfundaseră, obrații îi ardeau de febră. Vetlughin și Ianukevici căutau să-l convingă că avea nevoie de odihnă mai mult decît oricare dintre noi.

După ce a ascultat cu atenție toate argumentele, Evgheni a zîmbit ca întotdeauna vesel și amabil și le-a răspuns că nicio dată nu se simțise așa de voios și de puternic.

Era în zadar să mai discuți, căci odată ce-i intra în cap o acțiune, fiul meu nu mai avea liniște pînă cînd n-o ducea la bun sfîrșit.

Această operațiune era un vechi vis al lui. Nu numai că o aștepta, dar îi atribuia o foarte mare însemnătate.

Și cînd spunea că nu simțea, nici oboseala, nici boala, era adevărat.

Două zile și două nopți, Evgheni și cercetașii lui stătură călărâți prin copaci înalți, culcați în tufișuri sau ascunși prin gropi, observînd șoseaua, drumul și rambleul căii ferate. Trebuia să știm absolut tot: cum și cînd se schimbă gările, cît de des treceau patrulele, mersul precis al trenurilor și dacă automobilele circulau și ele după un program anumit...

Veghînd cu rîndul, cercetașii observau, ascultau, își făceau însemnări. Grupul nostru de bază, după ce se odihnea ziua, cobora noaptea spre apă și rătăcea din nou, fără să facă zgomot, prin tufișuri, prin pădurici și prin mărăciniș, schimbîndu-și locul de dormit.

În sfârșit, la 10 octombrie, seara, Evgheni raportă că toate observațiile erau terminate. Cel mai potrivit punct în care să fie produsă explozia era la kilometrul patru de la Gheorghie-Afipskaia; acolo drumul, șoseaua și linia ferată erau așezate aproape alături. Automobilele treceau numai ziua. Iar trenurile treceau regulat pe la al patrulea kilometru la ora opt dimineața și la ora patru după amiază.

Ne-am înveselit cu toții: acțiunea cea grea se apropia de sfârșitul ei. Noaptea ne promitea liniște și odihnă. La miezul nopții ne vom strecura spre terasamentul căii ferate, vom termina minarea și pînă dimineața ne vom retrage în munți...

Încordați, îndrăjiți, tăcuți, ca înaintea unei lupte grele și hotărîtoare, am plecat să punem minele.

O, dacă omul ar fi înzestrat cu darul previziunii! De-aș fi putut să știu în noaptea aceea blestemată că-mi vedeam fiii pentru ultima oară!... Bizuindu-mă pe autoritatea dragostei paternă, le-aș fi ordonat să rămînă pe loc și m-aș fi dus să pier eu în locul lor.

Au trecut de-atuncea ani, dar îmi aduc aminte de fiecare clipă a acestei cumplite nopți. Aș fi vrut s-o uit, dar inima ține minte și rîsul plăcut al lui Evgheni și mîngîierile duioase ale lui Ghenea.

Era o seară rece. Am ieșit în pădure. În față mergeau cercetașii din grupa de recunoaștere îndepărtată, în frunte cu Evgheni; de o parte și de alta mergeau patrulele; în spate, ariergarda cu pistoale automate.

În față noastră se deschise un cîmp pustiu, neprietenos. După cîmp se întindea linia ferată mărginită de o parte și de alta de plopî înalți, iar dincolo de terasament, șoseaua și drumul. În fund, ca niște fantome, se înălțau munții îndepărtați.

Deodată deasupra stației Gheorghie-Afipskaia și pe urmă și la Severskaia s-a aprins o lumină albă. După aceea a apărut o lumină verde, apoi una roșie. Luminile alternau, se stingeau și se aprindeau din nou. Era o anumită regulă în această succesiune regulată a culorilor. Oare puteam noi ghici ce comunicare importantă transmiteau fasciștii, pe linie, cu telegraful lor luminos? Dacă am fi ghicit, Jenea și Ghenea ar fi rămas în viață...

Telegraful a lucrat vreun sfert de ceas și apoi, de jur împrejur, s-a făcut iarăși întuneric și liniște.

Dar Evgheni se neliniște:

— Trebuie să ne grăbim și să ne grăbim tare de tot...

Cercetașii plecară înainte să caute treceri prin tufe de porumbar și dispărură în întuneric.

Nu trecu mult și lîngă calea ferată începu să orăcăiască o broască. Evgheni îmi raporta că drumul era liber.

Ne-am apropiat de marginea terasamentului. Pe omul din față l-am ridicat în brațe pe traverse, acesta l-a tras pe cel din urmă lui și fiecare urca astfel cu băgare de seamă, căutînd, pentru a nu lăsa urme, să nu atingă cu piciorul nisipul terasamentului. Folosind același sistem, am coborît de cealaltă parte.

Grupul de acoperire s-a băgat în lăstăriș. Sanținelele și-au ocupat locurile. Plantatorii de mine au început să lucreze.

Intr-o oră trebuia să terminăm totul...

Parcă-l văd pe Ghenea al meu și pe Ianukevici săpînd cu euțitele finlandeze o groapă mică pe drumul profilat. Țărina o puneau toată pe o haină vătuită întinsă pe jos, iar ce prisosea adunau în căciulă și duceau în tufișuri.

Îată-l stînd în fața lui Ianukevici și întinzîndu-i lada cu mina. Ianukevici îi puse focosul și o băgă încet în pămînt. Ghenea camuflă cu grijă groapa...

Apoi, aruncîndu-și carabina pe umeri, Ghenea vesel și înviorat, a început să umble repede pe drum, punînd minele și îndeplinind dispozițiile lui Ianukevici.

După asta trecu pe lîngă mine în fugă spre calea ferată unde lucrau Evgheni și cu Kiricenکو, se opri o clipă și mă întrebă:

— Nu ți-e frig, tată? Vezi să nu răcești.

O groapă era deja săpată sub încheietura șinelor și în groapă fuseseră puse două grenade antitanc, cînd Ghenea sosi în fugă și rîzînd, mai adăugă și o a treia grenadă a lui:

— Lasă-i pe friți să-și aducă aminte și de mine pe lumea cealaltă!

Sub traversă, alături de grenade, fură așezate capse de trotil. Kiricenکو smulse piedica și scoase eclisa șinei. Evgheni camuflă locul unde fusese așezată mina. Netezi terasamentul.

Mina de pe terasament era aproape gata. Nu mai rămînea decît să i se smulgă ultimul cui al piedicii. Dar aceasta trebuia s-o facă un singur miner, după ce toți se vor retrage în stepă. Kiricenکو și cu Evgheni plecară în grabă pe drumul profilat.

Eu așteptam liniștit să se isprăvească munca pe drum.

Deocamdată, totul mergea așa cum fusese planuit.

Am hotărît să nu mai minăm șoseaua care era atît de strîcată, încît nemîii nici n-o mai foloseau. „Să terminăm minarea drumului profilat și să plecăm acasă, în munți!“ gîndeam eu.

În clipa aceasta, dinspre Gheorghie-Afipskaia se auzi un zgomot abia perceptibil în noapte. Zgomotul deveni din ce în ce mai puternic. Să fie un bombardier de noapte?...

Cu fiecare clipă, zgomotul se făcea mai precis și mai clar. Un sunet nou se contopi cu acest zgomot. Sunetele se înmulțeau, creșteau.

Un tren!

După o cotitură, luându-și viteză pe pantă, se ivi cu toată iuțeala o garnitură grea. Alături de tren, pe șosea goneau niște automobile blindate.

Iată deci ce spusese telegraful blestemat cu luminile lui.

Trebuia luată o hotărîre fără să pierdem o clipă. Să plecăm în munți. Dar la „mina lupului“, îngropată sub linia de cale ferată, nu era încă scos cuiul piedicii de siguranță. Și șoseaua era liberă, iar nemții vor năvăli pe șosea și ne vor strînge în clește...

Prin fața mea trecură ca o săgeată fiii mei care alergau spre șosea. Încercînd din fugă ultimele două mine, minară la iuțeală ambele făgașe și se repeziră spre terasament.

Locomotiva era deja aproape. Pe horn ieșeau scînteii. Tampoanele duruiau.

Băieții se repeziră în întîmpinarea trenului.

— Ce fac? — strigă la urechea mea Vetlughin. — Cum să poată găsi în bezna asta cuiul mărunț al piedicii?

Nu la asta se gîndiseră ei, ci la altceva. Aveau în mînă grenade antitanc și voiau să le arunce pentru ca „mina lupului“ să explodeze în urma detunăturii.

Am scos grenada și am alergat în urma copiilor...

Prea tîrziu!

Două grenade explodară una după alta și imediat după aceea cu un urlet asurzitor explodă „mina lupului“.

Se făcu deodată cald și înăbușitor. Suflul exploziei reteză, ca un cuțit, coroana unui arșar bătrîn din fața mea și mă aruncă departe, îndărăt.

Și acum, după ani de zile, văd explodînd cazanul locomotivei, zburînd mai sus decît plopii bucăți de locomotivă, răsturnîndu-se și încălecînd unele peste altele vagoanele, sfărîmîndu-se în țandări și îngropîndu-i sub ele pe nemți...

O nouă explozie răsună. Un automobil blindat sărise în aer pe șosea. Ocolindu-l, apăru al doilea automobil blindat cu farurile aprinse și explodă și el în aceeași clipă.

Și din nou — explozii și iar explozii. Minele sfîrtecau automobilele pe drumul profilat, împrăștiind cadavrele mutilate ale nemților.

Trenul aruncat în aer ardea, minele continuau să bubuie, dar nu mai aveam putere să aștept. Nici o clipă!

M-am repezit spre linia ferată. În urma mea veneau în fugă Vetlughin și Ianukevici.

— Lingă linie, luminat de focul incendiului, Evgheni, mort, era culcat sub sfărîmături. Camarazii îl luară de acolo.

Ghenea nu era. Poate că era în viață... poate că apucase să sară într-o parte... Poate că era rănit și culcat undeva.

— Ghenea! — strigai eu, dar vocea mea se îneca în urletele fasciștilor răniți.

— Ghenea !...

Mi se părea că îl caut de ceasuri. Dar când l-am găsit ceva mai departe într-un tufiș, trupul lui era cald încă.

Iar am început să sper că trăiește...

L-am luat în brațe. Am pus mîna lui pe spatele meu ca și cum ar mai fi putut să mă cuprindă de gît... Sîngele cald al lui Ghenea îmi curgea pe după guler.

L-am dus peste drumul profilat care fusese minat. Kiricenکو s-a repezit în întîmpinarea mea, a vrut să-l ia pe Ghenea. Ieșit din minți am spus :

— Pleacă. N-am să-l dau.

S-a apropiat Vetlughin. Pentru prima oară de cînd plecasem din Krasnodar, mi-a spus pe nume...

— Piotr Karpovici, pune pe Ghenea lîngă Evgheni...

Am săpat în tăcere cu cuțitele finlandeze o groapă nu prea adîncă între tufele de porumbar, în care i-am pus pe amîndoi băieții mei și am astupat groapa cu pămînt.

Gloanțele începuseră să șuiere pe deasupra capetelor noastre retezînd frunzele. Nemții rămași în viață își veniseră în fire și încercuiau acum tufișurile.

Detașamentul ieși repede din bătaia armelor nemțești.

Numai eu am mai zăbovit lîngă mormînt și am căutat să camuflez movilița.

Deodată în fața mea apăru Pavlik Sahotski, mă apucă de mînă și mă trase afară din tufișul în care mă afluam. Nemții strîngeau cercul în jurul nostru.

Mergeam acum prin stepă. Imprejurul nostru totul era mort : nici o tufă, nici un firicel de iarbă vie. Numai cîte o stea cădea din cerul de toamnă. Deodată, niște rachete luminoase se aprinseră deasupra noastră. Ianukevici mă trase de mînă. M-am lăsat la pămînt și am rămas nemișcat. Pămîntul mirosea a umezeală ca și acolo între tufe, cînd îl săpam cu cuțitele finlandeze. Ce-aveam să-i spun Elenei Ivănovna ?...

După un timp, rachetele s-au stins, m-am ridicat în urma celorlalți și am pornit. Apoi iar s-au aprins rachete deasupra noastră și iar ne-am aruncat la pămînt. Dar ne-am ridicat îndată. În spatele nostru se auzea un vuiet de motoare : nemții ne zăriseră și porniseră cu tanchete și automobile. Se apropiiau din ce în ce mai mult, farurile lor ne luminau spinările și umbrele lungi ale trupurilor noastre se țirau, șerpuint prin stepa pustie.

Ianukevici se întinse la pămînt. ceilalți își continuară repede drumul. În urma noastră răsună tusea lui Viktor. „Stă culcat pe pămîntul umed și are să răcească rău“, îmi spusese eu, dar apoi mă gîndii : „Ce-i mai putea face acum răceala ? Acuși îl

va strivi tancheta... Am întors capul. Tancheta era aproape lângă Ianukevici cînd el aruncă sub şenilă o grenadă antitanc. Aşa era prietenul lui Evgheni!...

Tancheta se aplecă pe-o coastă şi se opri. Viktor sări în picioare şi o luă la fugă ca să ne ajungă. Dar nemţii continuau să ne urmărească. Acum se aruncă la pămînt Kiricenکو. Urmă încă o explozie — şi a doua tanchetă lovită rămase nemişcată.

Am cotit brusc la stînga. Sub picioarele noastre era pămînt proaspăt desţelenit. Camioanele fasciste s-au împotmolit definitiv în arătura asta. Nemţii cuprinşi de furie au deschis un foc violent asupra noastră.

Atunci ne-am aruncat la dreapta. Lîngă magaziiile de tutun din staniţa Smolenskaia unde de curînd Ghenea doborîse doi poliţai cu browningul lui — ne-am repezit înainte şi aplecaţi tare la pămînt, am trecut drumul şi am ieşit de sub focul inamicului.

Dar în spatele nostru se întîli altă luptă. Fasciştii, pierzînd speranţa să ne prindă vii, deschiseseră un foc puternic. Cum gloanţele lor băteau în avanpostul german de la Smolenskaia, acesta răspundea trăgînd în ai lor.

În zorii zilei, ne-am apropiat de munţi. Nu simţeam oboseala, nu simţeam nimic în afară de o durere sufletească cumplită. Aş mai fi putut să merg aşa o zi sau chiar două... Dar tovarăşii voiau să se odihnească. N-am izbutit însă să ne odihnim. Pe deasupra capetelor noastre au început să zboare, vijîind, avioane nemţeşti care pluteau în cercuri largi, ca nişte ulii, în căutarea partizanilor.

Am pornit în şir indian pe cărări pustii la avanpostul nostru de lîngă Krepostnaia...

Acolo stătusem, eu şi cu Evgheni, în ajunul operaţiunilor... Vocea lui îmi mai răsuna în urechi :

„Tată, tu nu trebuie să mergi cu noi în diversiuni. Tu eşti comandant : n-ai dreptul să te bagi în foc. Lasă că ne descurcăm noi şi singuri...”

.....
Tovarăşii erau morţi de oboseală : Ianukevici avea o faţă îngrozitoare. Vetlughin se clătina pe picioare. Ei vedeau că nu pot să dorm şi ca să nu mă lase singur cu durerea mea, nu dormeau nici ei.

M-am culcat şi m-am făcut că dorm. Trebuia să mă gîndesc bine la ce aveam să fac şi să mă stăpînesc.

Evgheni nu mai era, dar rămăsese detaşamentul creat de el şi de camarazii lui. Există planul de acţiune al detaşamentului, creat şi acesta tot de Evgheni.

În numele patriei, acest plan trebuia să fie realizat. Detaşamentul avea să fie şi mai puternic decît înainte. Aşa voise Evgheni.

Am procedat așa cum m-a sfătuit Gheronti Nikolaevici : i-am spus Elenei Ivanovna că băieții ei erau grav răniți și trimiși la Soci cu un avion din Șabanov, de care am dat din întîmplare.

Elena Ivanovna m-a privit drept în ochi, m-a crezut și n-a spus nimic...

Trebuia să-i ascund durerea mea și asta mă ajuta să lucrez : mă stăpîneam.

Am trimis cercetași la locul exploziei deoarece trebuia să trimitem comandamentului un raport despre felul cum ne îndeplinisem însărcinarea. Nu știam precis ce pierderi suferiseră nemții. Cunoșteam numai pierderile noastre...

Ti-era greu să înțilnești privirea partizanilor, să citești în ochii lor durere și compătimire.

Dar nu voi uita niciodată atenția cu care tovarășii fiilor noștri ne-au înconjurat pe noi, părinții văduviți.

Toși, în toate colțurile taberei nu vorbeau decît despre Evgheni și Ghenea. Și peste tot se auzea una și aceeași frază : „Mai încet, să n-audă mama...”

Din ziua aceea și pînă în ultima zi a existenței detașamentului, partizanii îi spuneau Elenei Ivanovna „mamă”, fie că era de față, fie că nu era de față. Și cuvîntul acesta nu era pentru ei un cuvînt întîmplător, ei ascundea în el o dragoste filială și un profund respect.

Seara, i-am întins Elenei Ivanovna un bilet care era, chipurile, o radiogramă de la Soci : Ghenea era într-o stare care nu mai permitea nici o speranță, starea lui Evgheni era gravă.

Noaptea, Elena Ivanovna luă un pistol automat și niște grenade și plecă la Șabanov. Ea știa că drumul trecea prin cătune ocupate de nemți, dar spera să dea la Șabanov de vreun avion și să ajungă la fiii ei, în Soci...

Partizanii au ajuns-o cînd era departe de tabăra noastră și au convins-o cu greu să se întoarcă din drum.

Pe obrazul ei, pe pleoapele roșii și umflate, pe părul încîlcit de sub basmaua albă, în întreaga ei ființă, mai dăinuia parcă suflarea caldă a băieților. Aveam impresia că se temea să nu tulbure această suflare și de aceea tăcea...

Nu mai puteam amîna ; trebuia să-i spun. Dimineața am dat Elenei Ivanovna o nouă „radiogramă” care ne vestea moartea băieților ei.

Multă vreme a tot citit și recitit în tăcere biletul. Apoi l-a împăturit cu grijă și l-a ascuns în cartușieră. Și-a încordat întreaga voință, dar din ochi îi curgeau lacrimi mari.

Partizanii se fereau cu delicatețe din drumul ei. Își dădeau seama că, deocamdată, era mai bine să nu vorbească cu dînsa, să nu se apropie de ea.

Dar de cinci sau șase ori în cursul zilei, grupuri de partizani se apropiau de mine, rugîndu-mă să-i trimit în operațiuni.

— Să mai așteptăm o zi-două, — răspundeam eu. Și de fiecare dată cu cuvinte diferite, mi se spunea același lucru :

— Nu mai putem aștepta. Mai mare rușinea față de mama !

Hotărît lucru, în zilele următoare, n-am putut trimite oameni în diversiune din pricină că erau prea ațîțați.

În sfîrșit, s-au întors cercetașii !

Stătuseră două zile la locul exploziei pe niște clăi de fin înalte și observaseră cu binoclul.

O locomotivă și douăzeci și cinci de vagoane zăceau, făcute țandări. De sub sfărîmături se mai auzeau încă strigăte și gemete. Pe șosea zăceau rămășițele a două mașini blindate. Ceva mai departe erau resturile a două camioane aruncate în aer.

Cîteva ore după explozie, nemții au trimis spre Severskaia un camion încărcat cu munițiuni. Camionul a făcut cincizeci de metri și după aceea a sărit în aer și a explodat.

Au sosit niște trupe de geniu și împreună cu căutătorii de mine au parcurs întregul drum profilat. Cum n-au găsit nimic, au trimis din nou un automobil. Și automobilul acesta a explodat și el.

Atunci fasciștii au controlat iarăși șoseaua, au săpat-o în parte și au dat drumul unui automobil cu colhoznici din Afipskaia. Din întîmplare, automobilul a trecut cu bine, dar un camion cu soldați nemți care îl urma la o mică distanță, a sărit în aer.

Stanițele erau cuprinse de o bucurie nebună. Toți vorbeau despre minele cele noi ale partizanilor care aruncă în aer pe nemți și nu se ating de cazacii din Kuban.

Atunci fasciștii, cuprinși de furie, mînară într-acolo prizonieri și le ordonară să sape din nou întreg drumul profilat. Acolo unde erau mine, cițiva oameni săriră în aer. Drumul profilat fu săpat din nou în întregime. Totuși, mine au mai rămas. Probabil că în rîndul prizonierilor s-au găsit oameni de un eroism extraordinar care, zărind mina, au ocolit-o în tăcere și au camuflat-o deasupra cu țărînă proaspătă ; cum a fost exact, nimeni n-a putut afla.

Cînd fasciștii au dat drumul unui automobil pe drumul profilat, săpat din nou, automobilul a sărit în aer pe mina pusă de Ghenea și de Ianukevici.

După calculele cercetaşilor, numai cadavrele pe care le-au scos nemţii au fost cel puţin cinci sute. Nu s-a putut stabili numărul răniţilor şi mutilaţilor.

Cercetaşii îşi terminară raportul cu cuvintele :

„Cînd ultimele mine explodau, ni se părea că Evgheni Petrovici şi Ghenea se răzbună din mormînt pe inamic pentru pămîntul Kubanului nostru pîngărit“...

După terminarea Războiului pentru Apărarea Patriei, la locul morţii lui Ghenea şi al lui Evgheni, a fost pusă o placă de granit purtînd modesta inscripţie: „La 10. X. 42, au căzut aici luptînd vitejeşte pentru patrie, fraţii Evgheni şi Ghenea Ignatov“.

PĂRTEA A DOUA

CAPITOLUL I

Detașamentul era așezat în poiană, în front, pe plutoane. Comisarul deschise mitingul de doliu.

Tot detașamentul ținuse foarte mult la Evgheni. În dragostea partizanilor față de dînsul era respect, încredere în fiecare cuvînt al lui și încredere în succesul oricărei operațiuni în fruntea căreia se afla el. Evgheni știa să înrădăcineze în tovarășii lui încrederea desăvîrșită în victorie. Energia lui îi însuflețea pe toți. Jenea cunoștea dorul de casă de care era cuprins fiecare dintre tovarăși și știa să pună la inimă durerea unui suflet străin.

Iar Ghenea... Ghenea era duios și atent față de toată lumea. Tovarășii parcă își retrăiseră alături de el adolescența apusă și, privindu-l, se gîdeau că adolescența copiilor lor va fi tot atît de luminoasă ca și a lui...

Cu ocazia mitingului, fiecare om din detașament voia să spună ce au fost pentru el Evgheni și Ghenea. Vorbe scurte, pline de bărbăție, izvorau din inimă.

Să te răzbuni! Să te răzbuni cît îți bate inima, cît timp mîna ține pușca! Să te răzbuni pentru stanițele arse, pentru grîul călcat în picioare, pentru chinurile, lacrimile și durerea poporului tău! Să te răzbuni pentru Evgheni și Ghenea, căzuți în numele vieții noastre luminoase, pline de bucurie...

Vorbi și Elena Ivanovna. Fața îi era calmă, împietrită de durere. În voce se simțea însă atîta mîhnire, încît lacrimile curgeau pe fețele aspre ale partizanilor care stăteau nemișcați în front.

— Toată fericirea noastră erau copiii. Au pierit. Dacă va fi nevoie, eu și cu tatăl lor ne vom dărui viețile noastre pentru

patrie. Dar ne vom răzbuna, ne vom răzbuna crunt pe dușman pentru Kubanul pingărit, pentru moartea băieților noștri. O jurl...

Elena Ivanovna se clătină. Fu sprijinită cu grijă...

Comisarul citi ordinul de zi al comandamentului.

Comandamentul grupului detașamentelor de partizani exprima în ordinul de zi recunoștință mai multor partizani și anunță că a propus pentru decorare pe frații Ignatov care muriseră, pe Ianukevici — comandantul primului pluton care minase drumul profilat, pe Kiricenکو — comandantul plantatorilor de mine care împreună cu Evgheni pusese prima mină pe calea ferată și pe Pavlik Sahotski care îl salvase pe comandantul detașamentului în momentul plecării de la locul diversiunii.

După miting, a urmat o adunare generală, în care s-a luat hotărîrea să se ceară comandamentului ca detașamentul să poarte numele de „Detașamentul Frații Ignatov“, ca tabăra de iarnă de pe muntele Strepet — organizată de Evgheni — să-i poarte numele și comandantul detașamentului care condusesese personal prima mare operațiune de diversiune prin minare în Kuban, să fie propus pentru decorare...

Nemaipomenita încordare de voință, de care dăduse dovadă Elena Ivanovna, nu rămase fără urmări. Partea stîngă a corpului îi fu paralizată și își pierdu somnul: Safronov și Slașcirov stăteau mereu lîngă dînsa.

În primele zile după această întîmplare, Dax se instalează pe creștetul muntelui și de acolo privea ore întregi în depărtare așteptîndu-l pe Jenea. Acum, întreaga lui dragoste de ciine devotată trecu asupra Elenei Ivanovna. Stătea culcat lîngă dînsa și se uita la ea cu ochi triști, înțelegători.

Nici un străin nu putea să se apropie de Elena Ivanovna, fără ca Dax cu părul zbîrlit să nu-și arate colții și să nu mîrîie amenințător.

Prietenii mă sfătuiră s-o iau pe Elena Ivanovna din tabără unde fiecare tufiș, fiecare piatră îi aducea aminte de băieți.

Ne-am hotărît deci s-o trimitem în tabăra de lîngă Krepostnaia în cătunul Krasnîi, unde avea să-l găsească pe Safronov care era comandantul taberei și la care Elena Ivanovna ținea foarte mult.

Nu puteam s-o însoțesc; în detașament era acum foarte multă treabă. Trebuia să conduc eu acum recunoașterea îndepărtată și întreaga rețea de agenți informatori de prin stanițe.

Pe lîngă asta, trebuia să pregătesc și operațiunile.

Vetlughin, Ianukevici, Eriomenko, Kiricenکو și Litvinov — toți prietenii lui Evgheni — mă asaltau mereu cu întrebarea: „Pe cînd, Tătucule?...“

De-ar fi știut ei cum vroiam să mă răzbun! Cît de greu mi-era uneori, mai ales noaptea, să mă stăpînesc, să nu iau o

mină și, fără să țin seama de nimic, s-o iau razna pînă într-o staniță unde erau concentrați hitleriști odioși și să-i arunc în aer împreună cu mine însumi...

Dar nu ! Trebuia să mă răzbun crunt, cu chibzuială și tărie. Nu trebuia să mă grăbesc. Trebuia să ne înăbușim durerea, să mai răbdăm cîteva zile și, fără agitație, fără grabă, fără victime, să dăm o lovitură neașteptată și precisă — mortală, cum spunea Evgheni...

Am schițat împreună cu camarazii lui planul cîtorva diversiuilor. Am trimis la locurile alese cîteva cercetași și abia după aceea am putut să plec și eu la Krasnîi, lîngă Krepostnaia, s-o văd pe Elena Ivanovna.

...Insomnia tot o mai chinuia, dar începuse acum să se miște fără ajutorul nimănui. Ca să mai uite puțin, muncea fără întrerupere și zi și noapte stătea lîngă răniți.

Krepostnaia noastră se transformase într-un spital raional foarte original. Partizanii din detașamentele vecine veneau la Elena Ivanovna pentru asistență medicală și Elena Ivanovna organizase acolo un adevărat lazaret.

Vladimir Nikolaevici Safronov, comandantul taberei de lîngă Krepostnaia și secretarul organizației noastre de partid, se dovedi un excelent administrator.

El organizează în primul rînd tăbăcirea pieilor de vite pe care le aveam de pe urma cirezii noastre, piei din care urmau să se facă cizme, scurte de blană și căciuli. Începu să confecționeze pîslari, puse la păstrare zarzavaturi și poame pentru iarnă. se îngriji de rezervele noastre principale de fîn și de grăunțe pentru cai și numai lui îi datoram faptul că puteam să executăm călare marșuri lungi de cîteva zile și să avem căruțele noastre.

Cu alte cuvinte, Safronov era copleșit de griji pînă peste cap. Era el însuși un muncitor neostenit și știa să-i facă pe oameni să nu stea nici o clipă fără treabă. Și toate acestea fără să-i zorească, cu o vorbă de duh sau cu un zîmbet pe buze.

Am vorbit mult cu Vladimir Nikolaevici despre treburile „factoriei” lui.

Această denumire rămase taberei noastre din cătunul Krasnîi de lîngă Krepostnaia și celei din Planceskaia.

E drept că factoriile noastre nu erau împrejmuite de un zid înalt cu țepușe de fier și nici de șanțuri adînci umplute cu apă, dar noaptea gărzi întărite staționau în pădurea care ne înconjură. Dealtfel, chiar și ziua, mai toți partizanii erau cu ochii în patru. Peste tot și chiar în factorie, oamenii dormeau fără să se dezbrace, cu pușca și cu cîteva grenade lîngă ei. Nemții aflară de existența factoriilor noastre și începură să se intereseze de ele.

În ziua în care venisem s-o văd pe Elena Ivanovna, un bombardier german, zburînd deasupra staniței Krepostnaia, aruncă două bombe care căzură în rîpele de lîngă cătun.

Nu era primul bombardament. Vladimir Nikolaevici pierduse socoteala bombardamentelor. Nemții trimiteau acolo și cercetași și adesea izbucneau în apropierea satului încăierări serioase.

În factoriile noastre, viața era zbuciumată și plină de griji, dar nu puteam renunța la ele. Aveam nevoie de ele ca de aer. Acolo făceam ultimele pregătiri pentru diversiuni, ne completam stocul de explozibil și muniții, ne aprovizionam cu alimente și stăteam în așteptarea momentului potrivit ca să trecem mai ușor pe lîngă localitățile ocupate de nemți. Tot acolo ne odihneam la întoarcere după operațiuni și acolo, în sfîrșit, ni se pansau cu grijă rănilor.

Am plecat din Krepostnaia mai liniștit decît venisem. Starea Elenei Ivanovna nu mă mai îngrijora : ea își recăpătase forțele morale.

O veste tristă ne ajunsese în tabără : în stanița Imeretinskaia murise Grigori Dmitrievici Konotopcenko, sătean fruntaș și președintele colhozului de acolo.

Konotopcenko fusese un om de o înălțime uriașă, foarte spătos, greoi, încet, — un gigant al stepei. Îl cunoscusem cîrînd după ce sosisem în munți. Îmi aduc aminte că la prima noastră întîlnire, m-au surprins mîinile lui mari, puternice, agere și mlădioase și cutele adînci din jurul gurii. Zîbind amar, Konotopcenko îmi spuse că aceste cute apăruseră atunci cînd nemții ocupaseră stanița lui natală, după ce-i dăduseră foc. De atunci plecase în pădure și ajunsese comandantul detașamentului de partizani din Imeretinskaia.

Fasciștii îl urau și se temeau de el. De multe ori, detașamente de pistolari nemți și de polițai bătuseră pădurea și înconjuraseră foarte de aproape grupul lui. Dar de fiecare dată, Konotopcenko scăpa, îi bătea pe nemți, îi alunga înapoi în staniță și din nou avanposturile vrăjmașe dispăreau fără urme, iar în șanțurile de la marginea drumurilor zăceau tot soiul de mașini sfărîmate.

Neizbutînd să-l prindă în luptă, fasciștii, cu ajutorul unui trădător, l-au atras pe Konotopcenko într-o cursă.

Într-o seară, în alunișul des de lîngă o casă de la marginea staniței natale, douăzeci de pistolari nemți se năpustiră asupra lui Konotopcenko care era însoțit numai de doi partizani.

Noaptea nemții îl aduseră cu alai pe prizonier în staniță. În frunte mergea Konotopcenko, rănit, cu mîinile legate la spate.

În urma lui, sanitariii purtau pe targă șapte soldați nemți morți. Partizanii își vînduseră scump libertatea.

Trei zile în șir i-au torturat pe partizani, i-au ars cu fierul roșu, le-au înfipt ace sub unghii. În acest timp, în piața staniței începuseră să se audă lovituri de topoare. Nemții ridicau spînzurători.

Execuția fu anunțată pentru dimineața următoare. Dar noaptea se încinse deodată o luptă pe ulițele satului. Partizanii din Imeretinskaia năvăliră în stanița lor ca să-și salveze comandantul.

Partizanii ocupară stanița casă cu casă, uliță cu uliță și erau pe cale să se apropie de magazia în care fusese închis Konotopcenko, dar chiar atunci zeci de automobile din cătunele vecine se apropiară de staniță, venind în ajutor nemților. Nemții înconjurară Imeretinskaia, amenințînd să taie partizanilor drumul spre pădure.

Cercul devenea din ce în ce mai strîns. La răsărit, cerul se lumina. Nu mai era nici o nădejde. Partizanii nu mai puteau ajunge la magazia în care dușmanii îl închiseseră pe Konotopcenko...

Luîndu-și răniții, părăsiră stanița pe drumuri cunoscute numai de dinșii.

A doua zi de dimineață, trupele nemțești inundară Imeretinskaia și încercuiră satul cu un cordon de siguranță. Aveau chiar și aruncătoare de mine și artilerie ușoară.

Soarele se ridicase, dar în curînd o ceață de toamnă se lăsă peste staniță și se întinse peste casele albe, peste ogoarele de grîu, peste frunzișul auriu.

Konotopcenko cu cei doi tovarăși fură duși sub escortă pe ulița largă și pustie. Părul lui des și blond era încilcit și năclăit cu sînge închegat, iar fața plină de vînatăi. Brațele mutilate îi atîrnau de-a lungul trupului rănit și schilodit. La gît îi atîrna o tăbliță cu inscripția: „Sînt partizan, am ucis soldați germani!”

Dar Konotopcenko își ținea capul sus. În ochi îi ardea o ură nepotolită. Și oamenilor din staniță li se părea că nu fasciștii îl duceau la execuție pe partizan, ci că partizanul, neînfrînt și neînduplecat, sigur de victorie, îi ducea spre o răsplată cruntă, inevitabilă.

În piață, lîngă spînzurătoare, nemții puseseră gărzi puternice. Ceva mai departe, stăteau înghesuiți bătrînii, femeile, copiii, aduși cu de-a sila la locul execuției. Fețele sătenilor erau aspre și întunecate, iar în ochi li se vedea durerea.

Un polițai se apropie de Grigori Dmitrievici ca să-i pună neînduplecatului partizan ștreangul.

Adunându-și ultimele forțe, Konotopcenko îl lovi pe polițai cu piciorul în burtă. Trădătorul se rostogoli cu un urlet la pământ...

Atunci ofițerul german care comanda execuția și căruia pînă și în clipa aceea tot îi mai era frică de vajnicul partizan, începu să zorească pe călău.

Călăii smulseră scăunelul de sub picioarele lui Konotopcenko. Trupul uriaș se legăna în ștreang. Aveai impresia că grinda nu va suporta această greutate...

Un strigăt strident răsună în mijlocul mulțimii. Pumni strînși se ridicară. Gardul de nuiete trosni. Cineva încercă să smulgă un par. Mulțimea — ca și cum n-ar fi fost acolo zeci de oameni care nu semănau unul cu celălalt, ci ar fi fost o singură voință omenească, încordată ca un arc — se repezi spre spînzurătoare.

Nemții începură să tragă în aer. Nu era o salvă, ci focul dezordonat al unor călăi speriați de moarte.

Auzind împușcăturile din piață, mitraliorii fasciști care erau culcați la marginea staniței se speriară și ei.

— Partizanii! — se auzi în rîndurile lor. — Partizanii au pătruns în staniță.

Fără să fi primit ordin, plutonul de siguranță deschise focul. Mitraliorii trăgeau în tufișuri, în pădurea din depărtare, în casele albe.

În staniță se stîrni panică. Garda părăsi locul execuției și fugi spre marginea satului. Nedîndu-și seama cine fugea, mitraliorii din plutonul de siguranță începură să tragă în gardă. Se auziră țipetele și gemetele răniților.

Abia peste o jumătate de oră s-au lămurit lucrurile. Ofițerii se repeziră din nou în piață, dar piața era pustie...

Vîntul legăna capetele frînghiilor tăiate ale spînzurătorii. Folosindu-se de panică și riscîndu-și viața, consătenii încercaseră să-i salveze pe cei spînzurați. Numai că prietenii întîrziaseră cu cîteva secunde...

Ofițerul n-avu curajul să se apropie de cadavre și să ordone ca ele să fie iarăși spînzurate. Partizanii morți au rămas întinși trei zile în piața încercuită de nemți. Frunzele aurii ale plopiilor din satul lor cădeau, foșnind, peste ei și vîntul munților îi învăluia în mireasma pădurii îndepărtate.

În noaptea celei de a treia zile, cadavrele celor executați dispărură fără urme...

*
* *
*

Vestea despre răfuiala de la Imeretinskaia se răspîndi cu iuteala vîntului prin toată regiunea munților. Aflară de ea și cei de la Smolenskaia, și cei de la Severskaia, și marinarii din Eisk.

Să ne răzbunăm ! Ochi pentru ochi ! Moarte pentru moarte !...

Marinarii din Eisk, împreună cu un grup de partizani din stanița Smolenskaia ieșiră cei dintâi.

Îi conducea un marinar-comisar. Pe umărul lui ars de soare era tatuat un dragon cu gura deschisă și cu vârful cozii ca un pumnal de culoare vineție, ridicat în sus.

Comisarul păstra în inimă amintirea unei socoteli pe care o avea cu nemții și pentru care nu se răfuise încă. Nemernicii îi pîngăriseră logodnica. Marinarul aștepta ca pe o zi de sărbătoare prilejul să intre în luptă corp la corp cu dușmanul.

După ce plouă cîțva timp, începu toamna noastră minunată din Kuban. Cădeau ultimele frunze aurii. Într-o dimineață căzu și prima brumă. Se simțea suflarea iernii care se apropia.

Detășamentul celor din Eisk mergea pe drumuri lungi, lateralnice, prin munți și prin păduri. Făceau ocoluri complicate ca să li se șteargă urmele, ferindu-se cu grijă să facă zgomot și înconjurînd pe departe avanposturile, cătunele și stanițele...

Lîngă șosea, în apropiere de stanița Smolenskaia, partizanii se culcară în tufele de lîngă marginea drumului ; cei de la Smolenskaia aproape de staniță — marinarii ceva mai departe, după o cotitură bruscă a drumului.

Așteptară timp de două zile și două nopți.

Pe șosea treceau întruna unități nemțești. Alergau mașini cu pistolari, cu munițiuni și cu alimente și, ridicînd nori de praf, zburau motocicliști.

Dar nu de asta aveau ei nevoie...

Detășamentul tot aștepta.

A treia zi în zori, cînd soarele se ridica de după munți, dinspre Smolenskaia apăru o coloană învăluită într-un nor de praf.

Era un convoi de ofițeri pedepsiți disciplinar. Fuseseră trimiși aici de pe lîngă Tuapse și Novorossiisk, de lîngă Rostov și Voronej, în batalionul de pedeapsă. Nu-și puteau obține iertarea decît printr-o cruzime cu totul deosebită, printr-o cruzime rară pînă și în bestiala armată fascistă, față de locuitorii pașnici ai stanițelor și față de prizonierii și răniții din Armata Roșie, număi printr-o executare necondiționată, oarbă a oricărui ordin. Și, ce-i drept, nu exista o tortură omenească cît de rafinată cu care ofițerii din batalionul de pedeapsă să nu se fi putut lăuda.

Tocmai pe aceștia îi așteptau cei de la Smolenskaia și marinarii din Eisk. Și mai ales îi aștepta marinarul-comisar.

În sunete de tobă, mergeau spre pieire ofițerii din batalionul de pedeapsă, bătînd talpa cu precizie, aruncînd piciorul înainte, ridicînd capul în sus și vînturînd din mîna stîngă.

Tare ar mai fi vrut partizanii din Smolenskaia să se repeadă spre șosea, dar așteptau, căci, potrivit hotărârii luate, marinarii trebuiau să le dea prima lovitură...

Coloana dispăru după cotitură.

Acolo o așteptau marinarii. Comisarul, întins aproape de marginea drumului, strângea în mână o grenadă.

Coloana trecea acum prin fața lui. În centrul coloanei pășea un ofițer gras cu mustăți roșii, unse din belșug cu pomadă.

Tot un oberleutnant roșu era și comandantul Eiskului care o siluise pe tînăra fată de pescar, logodnica marinarului, îi tăiasse degetele de la mîini și — dezonorată și chinuită — o spînzurase...

Comisarul aruncă grenada. Apoi își scoase scurta și rămase numai cu flanela vărgată de marinar — pentru ca dușmanul să știe cu cine avea de-a face — și se repezi cu cuțitul spre șosea. În urma lui, se ridicară din tufișuri toți marinarii.

Oamenii cu flanele vărgate — „moartea neagră“ — răsăriți ca din pămînt, fură pentru nemți o vedenie cumplită.

Ofițerul cel gras scăpase. Grenada nu-l omorîse. Cu atît mai bine! Cu trupul puțin aplecat, comisarul se năpusti asupra lui.

Ofițerul se pregăti să tragă. Comisarul se repezi însă ca fulgerul asupra lui și rafala fu înăbușită.

Amîndoi se încleștară, căzură la pămînt și se rostogoliră. Dar numai unul din ei putu să se ridice. Acesta era comisarul. Flanela îi era plină de sînge, dar el nu observă că era rănit și se repezi undă era lupta mai aprigă.

Acest atac tăcut și impetuos al marinarilor fu cumplit. Ofițerii nu putură să-i țină piept. O luară la fugă spre staniță. Fugeau fără să întoarcă capul, cu toate că știau că pe ei, ofițerii din batalionul de pedeapsă, îi aștepta execuția pentru că fugiseră de pe cîmpul de luptă.

După cotitură, se ridicară din tufiș cei din Smolenskaia. Grenadele lor începură să explodeze în grupul ofițerilor din batalionul de pedeapsă care fugeau.

Numai cîteva zeci de ofițeri putură să se smulgă din încercuire. Marinarii îi urmăriră fără cruțare pînă cînd îi ajunseră chiar lîngă staniță.

Se zăreau acum casele albe, livezile, plopii aurii...

De la postul avansat de la marginea staniței se auzi o împușcătură izolată urmată de o lungă rafală de mitralieră. Fasciștii trăgeau în acest mănunchi de oameni curajoși care alergau spre ei într-un nor de praf.

Cotind brusc la dreapta, marinarii dispărură în lăstăriș și se întoarseră în munți pe cărări cunoscute numai de partizani.

Venise acum rîndul nostru. Sunase ora să-i răzbunăm și pe Evgheni, și pe Ghenea, și pe Konotopcenko.

Dar tocmai în acele zile, Safronov, secretarul organizației noastre de partid care urmărea neobosit starea morală a detașamentului, mi-a trimis vorbă că unii partizani erau într-o dispoziție proastă.

Am aflat că toți ardeau de nerăbdare să se arunce în lupta împotriva dușmanului, dar... nu toți vroiau să meargă în diversiuni prin minare.

— Dacă un inginer, un inventator cum era Evgheni Petrovici a murit din cauza unei mine pe care el însuși a fabricat-o, atunci ce poate să ne mai aștepte pe noi?... — spuneau unii și alții din detașament.

Nici nu este nevoie să mai spun cît de dureros era pentru mine să aflu acest lucru. Rana mea sufletească mai sîngera încă și consideram că lipsa de curaj, fie chiar numai a cîtorva partizani, era o trădare față de memoria lui Evgheni și a lui Ghenea...

Comisarul, plecat într-o operațiune neînsemnată, lipsea în momentul acela. Safronov convocă o adunare de partid.

Îmi amintesc cum îi tremura vocea de emoție reținută, cînd luă cuvîntul :

— Fiecare dintre noi, cei care sîntem membri de partid, poartă răspunderea pentru starea de spirit ce domnește acum în detașament... Partidul ne-a trimis aci cu însărcinarea să-l batem pe dușman, folosind cunoștințele noastre... Este rușinos să nimicim zeci de nemți numai cu ajutorul gloanțelor, cînd am învățat să-i nimicim cu sutele, cu ajutorul minelor... Oare în inimile noastre nu mai răsună ultimele cuvinte ale lui Mark Apkarovici : „Nu numai toate forțele morale și fizice, dar și tot ce ați învățat în școlile superioare și în școlile tehnice superioare, — totul trebuie folosit pentru a vă răzbuna pe dușmani...”

Adunarea de partid hotărî să se întreprindă fără întîrziere o serie de diversiuni prin minare, pregătindu-le în chip foarte amănunțit. Realizarea cu succes a acestor diversiuni trebuia să lichideze odată pentru totdeauna teama de mine de care erau cuprinși oamenii.

Am încredințat executarea diversiunilor tovarășilor celor mai verificați în lupte, celor mai devotați partidului.

Secretarul organizației de partid propuse fiecăruia din noi să ne gîndim și să ne găsim cuvinte care să încurajeze pe speciosii.

În noaptea aceea, după adunare, n-am dormit. Mereu îmi apăreau în fața ochilor cînd Jenea, cînd Mark Apkarovici. Și-i întrebam : „Dragii mei, cum ați fi procedat în locul meu ca să ridicați starea morală a detașamentului ?”

Dimineața — era o dimineață mohorâtă cu ploaie mărunță
sîcîitoare — detașamentul se adună, ca de obicei, la apel.

Adunîndu-mi tot curajul, spusei oamenilor :

— Tovarăși, am să vă povestesc azi cu de-amănuntul cum
și de ce au murit fiii mei...

Îmi amintesc că un oftat a străbătut întreaga formațiune,
ca și cum partizanii s-ar fi reținut să nu strige : „Nu mai spune !
Nu-ți mai răscoli sufletul !” Dar eu am continuat să vorbesc,
căutînd să analizez cît mai precis ultima noastră diversiune.
Trebuia să dovedesc chiar și celor mai neîncrezători că Jenea
și Ghenea nu pieriseră pentru că mina noastră n-ar fi fost per-
fectă. Ei se duseseră în chip conștient și nu întîmplător la
moarte, cînd văzuseră că trenul dușman se apropia, înainte de
ora lui obișnuită, de calea ferată care fusese minată.

Le povestii partizanilor cum eu nu voisem la început să-l iau
pe Ghenea în această diversiune și că el îmi răspunsese jignit :
„Eu n-am venit în detașament ca să-mi cruț pielea...”

— Or fi existînd oare în mijlocul vostru, tovarăși, — m-am
adresat eu formațiunii, — oameni care au venit aici din Kras-
nodar ca să-și cruțe pielea ?...

În aceeași zi, după ce am primit rapoartele oamenilor din
grupul de recunoaștere îndepărtată, am dat ordin să se execute
trei operații de minare.

Realizarea operațiunii celei mai mari și mai complicate din
aceste trei, am încredințat-o lui Vetlughin și lui Elnikov ; con-
ducerea celei de a doua diversiuni, care mi s-a părut mai ușoară
am încredințat-o lui Kiricenکو ; grupul care trebuia să efec-
tueze cea de a treia operație, era condusă de Melnikov.

Toate aceste trei grupuri părăsiră aproape în același timp
avanpostul nostru. Am controlat cu mîinile mele conținutul ruc-
sacului fiecărui partizan, pentru ca oamenii, care ardeau de ne-
răbdare, să se răzbune, să nu ia munițiuni prea multe și pro-
vizii prea puține. Am controlat cantitatea și calitatea trotilului.
Am turnat, împreună cu Safronov, alcool în bidoanele celor care
plecau, pentru că nopțile erau reci.

La plecare i-am condus îmbărbătîndu-i, dar sufletul mi-era cu-
prins de neliniște. Oare acum, cînd Evgheni nu mai era cu noi,
vom mai izbuti tot așa ca și înainte ?...

Nici nu apucase bine să plece în operațiune al treilea grup
și nemții au și început să bombardeze cătunul Krasnîi.

Au bombardat cătunul trei zile în șir. Bietul Safronov obosi,
făcînd glume răutăcioase pe seama piloților nemți nu tocmai di-

baci. Vladimir Nikolaevici muta de ici colo rezervele noastre de trotil. In cele din urmă îi găsi „locul cel mai potrivit“ — în subsolul clădirii factoriei.

— Locu-i fermecat, — declară el cu convingere. — Nu-i bombă care să-l nimerească! Iar dacă cumva se întâmplă să-l nimerească, atunci sărim în aer împreună cu trotilul. Asta ar fi totuși mai ușor decât să vii să-i raportezi Tătucului că tu ai scăpat, dar n-ai izbutit să salvezi trotilul...

N-am discutat. Cu bombardamentul dezordonat la care recurseseră nemții, nici un om nu ar fi fost în stare să ghicească unde avea să nimerească bomba și deci unde nu trebuia ascuns trotilul.

Cătunul Krasnîi era situat nu departe de Krepostnaia. Chiar de la început, Elena Ivanovna organizase acolo un spital pentru partizanii detașamentelor vecine.

Surorile noastre de caritate spălaseră, aerisiseră și împodobiseră cu ramuri de pin o casă țărănească mare, luminoasă, părăsită de brigada unui colhoz care se evacuasă. Nu trecu mult și se umplu de răniți.

Elena Ivanovna își închirie o odaie într-o casă vecină cu spitalul, care aparținea Annei Grigorievna Povilka, o căzăcioaică bătrână.

Până azi ne mai aducem aminte, eu și soția mea, de această mătușică bătrână și înțeleaptă care a fost bună pentru noi, necăjiți cum eram, ca o mamă plină de duioșie...

Elena Ivanovna începuse să-și aranjeze noua ei casă, când avu loc următoarea întâmplare.

...De la început, Evgheni adunase prin agenții mei de legătură, date privitoare la atamanii, starostii și polițaii tuturor localităților din regiunea munților. Într-un caiet special al lui Evgheni, în dreptul fiecărui nume era scris un singur cuvânt: „trădător“.

Și numai în pătrățelul privitor la starostele cătunului Alexeevski era scris: „Om așezat, băștinaș al cătunului din tată în fiu. Familie foarte numeroasă. Fii și nepoți în Armata Roșie. Nu e lămurit pentru ce a consimțit să fie staroste...“

Agenții mei de legătură raportară prin Pavlik Hudoerko că starostele din Alexeevski o implora pe Elena Ivanovna să vină la el în cătun să-i dea o mână de ajutor în nenorocirea care îl lovise. Soția bătrînului murise demult și el stătea acum la nepoată-sa, al cărei bărbat plecase în Armata Roșie. Nepoata trebuia să nască și se chinuia de trei zile. O femeie tânără și frumoasă era acum pe moarte.

Elena Ivanovna era emoționată. Își adună instrumentele și se pregăti de plecare.

— Stai! — am spus eu. — Nu te las să te bagi singură în gura fiarei. Alexeevski nu-i un cătun mare. Nemții cunosc acolo pe fiecare locuitor și au să te prindă îndată.

Era spre seară. Stăteam în odaia lui Safronov și controlam încă o dată cu de-amănuntul pe harta militară itinerariul pe care trebuia să-l urmeze grupul lui Vetlughin, plecat în diversiune. Acest grup mă neliniștea. Hudoerko intră fără zgomot, se opri lângă ușă și tuși. Am întors capul.

— Tovarășe comandant! Am îndeplinit misiunea pe care mi-ați încredințat-o în legătură cu pregătirea noii operațiuni și am fost în cătunul Alexeevski. Una din ajutoarele mele era nora starostelui. Ea a venit odată în cătunul Krasnii, la „locuința” mea conspirativă... Pe acolo, toți se tînguie și plîng că moare o femeie care stă să nască. Iertați-mă, tovarășe comandant, — spuse încurcat Hudoerko. — Am călcat toate regulile conspirației. O agentă de legătură s-a ținut după mine și a venit s-o roage personal pe Elena Ivanovna să vie fiindcă doi oameni sînt pe moarte... — Hudoerko se pierduse de tot cu firea și se uita acum la mine cu niște ochi vinovați.

— Spune, ce s-a mai întîmplat? — îl întrebai eu.

— S-a întîmplat că și starostele a venit pînă aproape de locul de întîlnire, — spuse Pavlik pe nerăsuflete, ca și cum s-ar fi aruncat într-o bulboană.

Am sărit de pe scaun. Halal cercetași și halal conspirație!... În clipa asta, nevastă-mea intră. Mă privi cu reproș, drept în ochi, fără să spună un cuvînt.

— Bine! — am spus eu, — plecați amîndoi de aici. Poftiți-l la mine pe secretarul organizației de partid. Iar voi să așteptați în curte.

M-am sfătuit cu Safronov. El mi-a spus să-l iscodim pe staroste și, dacă riscul nu era prea mare, să-i venim în ajutor.

— Este în interesul nostru să atragem prin toate mijloacele populația de partea partizanilor, — a încheiat Vladimir Nikolaevici.

În timp ce mergeam cu Pavlik spre coliba din fundul pădurii, îmi reaminteam atmosfera din cătunul Alexeevski. Dar dacă era o capcană iscusită a gestapoului?...

Gestapoul căuta de mult „Detașamentul Tătucului”... Nu cumva știau nemții că soția mea era singurul medic din unitățile noastre de partizani? Iar dacă știau, vor căuta să pună mina pe dînsa, chiar dacă bătrînul cazac nu era un trădător...

În sfîrșit, am ajuns. Pavlik s-a dus în desișul pădurii să-l aducă pe staroste. Se întoarse cu el.

Da, Hudoerko avea dreptate. Dacă „ochii sînt oglinda sufletului”, atunci nu puteai să n-ai încredere în acest moșneag...

L-am poftit pe bătrînul cazac să stea jos, dar el căzu la picioarele mele, îmi îmbrățișă cizmele și-mi spuse printre lacrimi :

— Scăpați-mi-o pe nepoată-mea... Moare cu zile... Poate că aveți și dumneavoastră copii și inima dumneavoastră are să înțeleagă...

— N-am copii, — i-am răspuns eu. — Ridică-te, te rog...

Ți se rupea inima privindu-l pe bătrîn.

În timp ce Hudoerko și cu mine îl ridicam, Elena Ivanovna intră în bordei. Sanitarul ei, cu trusa, se opri în ușă.

I-am dat bătrînului cazac să bea apă. După ce se mai liniști, începu să răspundă la întrebările mele.

— La sfîrșitul lui august nemții s-au oprit și au pus o garnizoană în cătunul Alexeevski. Partizanii au lichidat-o repede. Atunci, în loc, au sosit vînători de munte. Au evacuat o parte din locuitorii din cătun, au ocupat toate casele și cum nu i-au lăsat pe cazaci în case, aceștia au trebuit să se bage cu familiile lor cu tot, în cotețe. Apoi nemții au dat ordin să fie ales un staroste. Nimeni nu voia să primească. Atunci nemții au fixat un termen de o zi, după trecerea căruia, dacă starostele tot nu era ales, aveau să împuște zece cazaci. Tot cătunul a venit la mine și m-a rugat să scap de la moarte zece vieți tinere. M-au convins. Mai ales nepoată-mea, Tania, m-a rugat foarte mult să primesc. Bărbatul ei și toți fiii și ginerii mei sînt duși în Armata Roșie. Lucrul ăsta l-am ascuns de nemți. Și acum Taniei i-a venit timpul să nască și n-avea unde... Nu era liber decît un coteț de găini. L-am curățat și eu cu Tania ne-am băgat acolo. Și acuma, iacătă, Tania mea moare !

Bătrînul izbucni iar în lacrimi. Prindeam printre lacrimi cîte o frază.

— Au venit moașe din stanițele vecine... Dar n-au putut să facă nimic... M-am rugat la spital de niște doctori nemți... dar ei au rîs de lacrimile mele... Doctorii din Krasnodar se tem să vină în munți... — Bătrînul tăcu, își înăbuși plînsul, apoi se ridică cît era de înalt și spuse cu asprime : — Să nu mă mințiți, eu sînt bătrîn. Femeile noastre știu că în detașamentele partizanilor este o doctoriță. Ea le îngrijește bine cînd sînt bolnave și ajută și la nașteri. Toată lumea ne-a trimis spre dumneavoastră. Tania e pe moarte. De teamă să nu o audă și să nu o împuște nemții, ea își înăbușă șipetele în pernă. Ați face un păcat dacă ați minți. Aveți o doctoriță sau n-aveți ?

Eram foarte încurcat și nu știam ce să fac. Pe de o parte, bătrînul trebuia ajutat, dar pe de alta, nemții puteau să pună mîna pe Elena Ivanovna... Soția mea făcu un pas spre mine.

— Tovarășe comandant ! Dați-mi voie să mă duc în cătunul Alexeevski să-mi fac datoria cît mai e încă timp.

Am ridicat capul și am zis :

— E ușor să spui „mă duc să-mi fac datoria“. Dar dacă-i o capcană ?

Bătrînul sări ca ars.

— Luați-mă ostatic pe mine ! Luați ostatici toate neamurile mele !

— Liniștește-te moșule, — i-am spus eu. — Elena Ivanovna are să meargă cu dumneata... Avem încredere.

Abia am izbutit să-mi trag înapoi mîna pe care bătrînul vroia să mi-o sărute. Și cînd te gîndești că la noi în Kuban nu se săruta mîna nici boierilor, nici popilor... După ce l-am pus să șadă pe-un scaun, am ieșit cu Hudoerko din bordei.

— Uite ce este, Pavlik. Ai să te duci cu sanitarul în urma Elenei Ivanovna. Mai luați o cantitate suplimentară de cartușe și de grenade. Nu mai am nici un partizan aici, iar eu nu am dreptul să plec. Bagă de seamă, răspunzi cu capul pentru Elena Ivanovna.

Soarele încă nu apusese cînd starostele, nora lui și Elena Ivanovna ieșiră din pădure pe drumul care pornea de la avanpostul la a cărui lărgire și consolidare lucraseră cei din cătun.

Elena Ivanovna ducea în spate o legătură de vreascuri. În vreascuri erau ascunse instrumente și medicamente.

La oarecare depărtare, Hudoerko și sanitarul se strecurau în urma ei prin tufișuri. Aveau pistoale automate și la briu grenade.

Bătrînul o duse pe Elena Ivanovna la cotețul lui. Ea se uită cu atenție în jurul ei : nu mai fusese niciodată pe acolo. Dar totul părea liniștit. Nemții care locuiau în casa bătrînului pleaseră la avanpostul lor. Ea își scoase instrumentele și se strecură în coteț.

Femeia nu mișca, parcă murise. În primul moment, Elena Ivanovna făcu un gest de neputință. Și-a dat seama că venise prea tîrziu...

Nu era altă soluție decît operația. Moșul astupă crăpăturile pentru ca lumina opaițului să nu străbată afară. În coteț se făcu o zăpușeală ca în baia de aburi. Sudoarea curgea șiroaie pe obrazul Elenei Ivanovna și picura pe biata femeie...

Cumplit era chinul și pentru femeie, și pentru moșneag și pentru Elena Ivanovna.

Abia spre dimineață, bătrînul care stătea lîngă coteț, auzi un scîncet slab de copil. Cînd se luminează de ziuă, bătrînul fu chemat înăuntru. Tania, fericită, îl privea cu ochii duși în fundul capului...

Bătrînul începu să sărute mîinile Elenei Ivanovna, udîndu-i-le cu lacrimi de bucurie.

Dar locuitorii cătunului se pregăteau deja să plece la muncă în pădure și Elena Ivanovna trebuia să plece și ea cu ei. Strângându-și în grabă instrumentele, ea dădu sfaturi nurorii cazăcului cum s-o îngrijească pe lehză.

În clipa aceea, altă noră a starostelui intră în coteț și o rugă pe doctoriță să vină s-o vadă pe fetița ei care zăcea greu bolnavă. Lăsându-și în jos capul cărunț, bătrînul cazac tăcea încurcat: cum era să ducă el o femeie străină prin cătun ziua-n amiaza mare?

— De vreme ce sînt aici, hai să mergem, moșule, să vedem ce are cealaltă nepoată a dumitale, — spuse Elena Ivanovna.

După ce își trase basmaua pe ochi — așa cum își feresc vara căzăcioaicele noastre fața de soare — Elena Ivanovna ieși cu pași siguri din coteț. Starostele și nora lui cea mai mare plecară cu dînsa.

Fetița avea septicemie. Nu putea fi salvată decît prin transfuzie. Elena Ivanovna practica transfuzia în spitalul ei. Dar ce putea să facă ea acolo, în coteț? Avea nevoie nu numai de sîngele grupei potrivite, ci și de aparate...

Ea trimise un bilet la avanpostul taberei noastre înaintate. În bilet era un ordin către sanitar să ia tot ce trebuie pentru transfuzie și să vină în cătun.

Soarele se ridicase deasupra pădurii. Paylik stătea alături de sanitar în niște tufișuri de la marginea cătunului și se uita să vadă cînd se va ivi, în sfîrșit, Elena Ivanovna... Tocmai se gîndea să se strecoare în cătun prin grădinile de zarzavat, cînd văzu niște femei mergînd spre pădure, iar printre ele, pe ajutoarea lui din serviciul de informație.

În doi timp și trei mișcări, biletul Elenei Ivanovna ajunsese în mîinile lui Hudoerko, iar nu mult după asta, sanitarul mi-l dădu mie.

În noaptea aceea, primul pluton sub comanda lui Ianukevici pleca într-o operațiune mai puțin însemnată. După cum era obiceiul la noi, înainte de plecare am controlat grupul partizanilor, am găsit unele deficiențe și m-am ocupat de înlăturarea lor. Gîndul mi-era însă tot timpul la ce s-o fi întîmplat în cătun cu Elena Ivanovna...

Abia plecase Ianukevici și din Smolenskaia se întoarse un cercetaș cu o știre îngrijorătoare. El avea impresia că noi unități germane sosiseră la Smolenskaia, îndreptîndu-se spre Grigorievskaia. Una din cele trei diversiuni ale noastre fusese tocmai proiectată la Grigorievskaia... Mă văzui silit să mă duc eu însumi noaptea la Grigorievskaia, să mă strecor prin fața gărzilor nemțești și... să mă conving că știrea era inexactă.

Cădeam de oboseală. Totuși m-am îndreptat spre cătun ca s-o întîmpin pe Elena Ivanovna. În drum, l-am întîlnit însă pe sanitar cu biletul...

Ce puteam face? Am dat ordin sanitarului să se ducă la spital, să ia toate cele necesare pentru Elena Ivanovna și să se întoarcă îndată în cătun. Mărturisesc că eram foarte îngrijorat de ce putea fi cu ea.

Elena Ivanovna, după cum am aflat mai tîrziu, era foarte bine. Ii dăduse bolnavei o doză mare de streptocid, o liniștise și bolnava adormise. La amiază, a ațipit și Elena Ivanovna...

Se trezi din cauza unui fel de foșnet și, adormită pe jumătate, nu-și dădu imediat seama unde era. Apoi, începu să asculte cu atenție încordată. Foșnetele care se auzeau prin scîndurile vechi ale magaziei, veneau din grădina de zarzavat...

Tot de acolo veni deodată un țîrîit de greier. „Uite că bine o duc aici greierii, își spuse zîmbind Elena Ivanovna. Nu se tem nici de frig, nici de nemți!...”

Elena Ivanovna scormoni în peretele din spate tencuiala de lut și, prin crăpătură, îl văzu în niște brusturi pe Hudoerko. Smulseră amîndoi o scîndură de jos și Pavlik pătrunse în magazie.

Hudoerko scoase din sîn pachetele aduse de infirmier. Dar cînd le desfăcu, Elena Ivanovna se posomorî: fiola cu sîngele pentru transfuzie fusese sfărîmată...

Numai Pavlik, ca întotdeauna, nu se lăsă pradă disperării: își scoase puloverul și cămașa și își suflecă mîneca flanellei de corp.

— Nu fi necăjită, mamă! Ai controlat sîngele meu ca și al tuturor partizanilor. El se potrivește la toate grupele...

Seara, tîrziu, l-am luat pe Dax și am plecat spre cătun.

N-am ajuns pînă la marginea pădurii și Dax a început să tragă de curea, fără să arate însă nici o îngrijorare.

Am grăbit pasul și am auzit un plescăit din buze. Răspunsei și eu la fel și peste o clipă, în fața mea stătea Elena Ivanovna. În urma ei era Hudoerko.

Cunoștința noastră cu starostele cătunului Alexeevski nu s-a mărginit numai la asta. Bătrînul cazac a organizat colecte de alimente pentru partizani, ba a izbutit de cîteva ori chiar să ni le și aducă. Safronov dădea și el mereu cîte ceva bătrînului din partea mea, ba cuie, ba săpun, ba gaz...

Vestea despre ceea ce se întîmplase cu nepoatele starostelui se răspîndi repede prin cătunele din împrejurimi.

Începură să circule legende despre spiritul de abnegație al partizanilor și despre devotamentul lor pus în slujba poporului. Și acest lucru ne-a fost de mare ajutor în lupta noastră și în munca noastră de recunoaștere.

Hudoerko îmi propuse să-l folosim pe bătrînul cazac ca informator în ce privește acțiunile staroștilor din alte cătune și acelea ale atamanului raional. Bătrînul a lucrat pentru noi din toată inima și ne-a adus mult folos.

Războiul a încetat demult. Nepoata bătrînului cazac și cu strănepotul lui, căruia, în amintirea fiului nostru, i s-a dat numele de Ghenea, vine din cînd în cînd la Krasnodar să ne vadă. Băiatul îi spune Elenei Ivanovna „mamă“.

Fata, vindecată de septicemie de către Elena Ivanovna s-a măritat, are acum și ea o fată, căreia, în cinstea salvatoarei ei, i-a dat numele de Elena. Și ea, ori de cîte ori vine la Krasnodar, socoate de datoria ei să treacă și pe la noi.

CAPITOLUL II

După cum am spus, cele trei grupuri plecate în operații de minare, primiseră misiuni de o gravitate și de o însemnătate deosebită.

Locul unde urma să se producă una dintre diversiuni se afla departe de tabăra noastră, dar locul celeilalte nu era chiar prea îndepărtat. Dacă prima operație cerea multe pregătiri, pentru a doua și a treia ajungeau mai puține.

Dar, în toate cele trei cazuri, oamenii mergeau la moarte hotărîți și cu un singur gînd : să se răzbune ! Chiar și acum cînd îmi amintesc de acest avînt al întregului detașament, fiecare partizan îmi apare în fața ochilor ca și cum toate s-ar fi întîmplat ieri și amintirea fiecăruia dintre ei mi-e scumpă, așa cum mi-a fost scump fiecare dintre cei care au luat parte la cele trei diversiuni.

Voi vorbi despre aceste diversiuni în ordinea în care am primit rapoarte despre ele.

În ziua de douăzeci și șapte octombrie, grupa lui Melnikov se întoarce cea dintîi în tabără.

Toate rîurile sînt cum sînt, dar rîul Șebș era cu totul deosebit.

În regiunea de la poalele munților, vara puteai traversa orice rîu prin vad și apa nu trecea de carîmbul cizmelor ; rîul Șebș era însă întotdeauna adînc. În toate rîulețele noastre, apa este limpede : în zilele cu soare, poți să numeri pietricelele de pe fund și să vezi peștișorii cei mai mărunți ; apa rîului Șebș este întotdeauna tulbure.

Șebșul curge între maluri drepte, aproape verticale, goale ca-n palmă și acoperite numai în unele locuri cu pîlcuri de tufe.

Acest râu avea un singur loc unde apa era mai puțin adîncă, un singur vad mai bunîșor, la o distanță de un kilometru de stanița Grigorievskaia, însă vadul acesta era inaccesibil din cauza cazematelor germane din apropiere.

Șebșul era pentru noi o piedică permanentă, în special după operații, cînd trebuia să ne desprindem de pistolarii nemți care ne urmăreau pas cu pas și să ne retragem cît mai repede, înapoi, în munți.

Cîte și mai cîte n-am născocit noi ca să trecem repede peste Șebș !

La început, ne-am gîndit să cerem de la marinarii și piloții de dincolo de linia frontului, bărci de cauciuc care se umflau cu aer. Aceste bărci se puteau duce ușor în rucsacuri. Dar pe vremea aceea, marinarii și piloții nu puteau să aibă grija noastră, căci aveau destule griji de-ale lor pe cap...

Apoi, am încercat să organizăm trecerea după un vechi sistem caucazian — cu plute purtate de burdufuri de piele cu blana întoarsă înăuntru, dar nici această încercare n-a dat nici un rezultat.

Nu ne rămînea decît un singur lucru : pluta și frînghia.

De obicei, făceam asta în felul următor : Un înotător bun legat de mijloc cu o frînghie, trecea râul înot. Celălalt capăt al frînghiei rămînea pe mal. Cînd ajungea la malul opus, înotătorul lega strîns frînghia de o piatră sau de tulpina unui copac, iar noi legam de frînghie pluta, pe care puneam armele și rucsacurile și, agățîndu-ne și noi de plută, treceam pe celălalt mal. Dacă pluta nu putea să ne ia dintr-o dată împreună cu bagajele, operațiunea se repeta de mai multe ori. Ca să faci asta, trebuia să tragi cu mare greutate pluta împotriva curentului și s-o aduci înapoi ca să iei bagajele, după ce mai legai de ea încă o frînghie.

Toate acestea cereau multă osteneală și mai ales prea mult timp, pe cînd alături era un vad admirabil, însă inaccesibil din cauza cazematelor nemțești.

Evgheni se gîndise și el să le distrugă.

Noi știam că trecerea va rămîne pentru noi, ca și înainte, închisă și că nemții n-aveau să cedeze unicul vad al Șebșului. Dar, dacă vom lichida garnizoana de lîngă vad, îi vom obliga pe fasciști ca în viitor să țină acolo forțe mult mai mari. Mai bine să se teamă ei de partizani...

Grupele de sub comanda lui Melnikov plecase spre vad noaptea cu ordinul să execute această operație.

Și Melnikov făcu într-adevăr treabă bună.

Lîngă râu, ai noștri se împărțiră în două grupuri. Melnikov cu Poddubnii plecară să mineze drumul care ducea de la Gri-

gorievskaia spre vad. Ceilalți, punându-și halate de camuflaj, se tiriră spre cazematele nemțești.

Era o noapte întunecoasă. Ploua în răstimpuri. Santinelele nemțești se strigau cu voci înăbușite, ca și cum s-ar fi temut să nu tulbure liniștea nopții.

Ai noștri trecură cu bine pe lângă santinele și se așezară drept lângă cazemate. De la o vreme, ploaia se întee și nu mai conțeni. Era frig.

Dinspre drum se auzi un strigăt sinistru de cucuvea : era Melnikov care anunța că minele fuseseră plantate.

Aproape odată cu strigătul cucuvelei, în direcția cazemate-lor începură să zboare grenade. Nemții rămași în viață, săriră afară din cazemate. Noi explozii de grenade îi culcară pe loc la pământ.

Santinelele însărcinate cu paza cazemate-lor începură să tragă în dezordine, dar pe urmă o luară la fugă. Alergau prin vad, improșcând cu apă în toate părțile. Ai noștri trăgeau în nemți cu carabinele. Răniții cădeau în apă, căutau să se agațe de pietre alunecoase, dar Șebșul, iute și nestăpinit, îi ducea mai departe și-i răsucea în vârtejurile bulboanelor.

În Grigorievskaja izbucni alarma. Trei camioane grele, ticsite de pistolari nemți porniră în goană în ajutorul cazemate-lor.

Cel dintii sări în aer pe minele lui Melnikov, automobilul din frunte. Celelalte două frânară brusc. Dar, lângă vad, ai noștri nimiceau mai departe santinelele, așa că nemții nu puteau să mai aștepte și al doilea automobil porni cu băgare de seamă în partea de unde veneau împușcăturile. Mina îl rupse în două.

Răsucindu-se brusc, al treilea camion se întoarse în plină viteză la Grigorievskaja. Pistolarii din camion trăgeau cu automatele rafale lungi în noaptea întunecoasă. Ei își dădeau desigur seama că cheltuiau cartușele fără rost, dar probabil că zgomotul pe care-l făceau le dădea curaj.

Grupa nu suferi pierderi, nici măcar un rănit. N-am putut însă să numărăm pierderile nemților și să stabilim câți dintre ei s-au înecat în Șebș și câți au fost aruncați în aer de minele noastre, dar după calculele aproximative ale agenților noștri de legătură, nemții au pierdut în noaptea aceea, lângă Șebș, cel puțin o sută de oameni.

Grupul lui Vetlughin urma să îndeplinească o operațiune foarte complicată : să arunce în aer trenul pe calea ferată din-

tre Ilskaia și Severskaia și autovehiculele pe șoseaua care mergea paralel cu drumul.

Șef al plantatorilor de mine și conducător al ansamblului operațiunilor de minare, l-am numit pe Vetlughin. Tot lui Vetlughin, ajutat de Litvinov și de Malișev, îi era încredințată și minarea șoselei. Lui Eriomenko i-am dat însărcinarea să arunce în aer trenul. Vlasov lua parte la asta în calitate de „practicant“.

Grupul a plecat în această operație împreună cu detașamentul de partizani „Igl“, compus din locuitori ai raionului staniței Ilskaia.

Am hotărît să întrebuițăm aceleași mine ca și la kilometrul al patrulea, adică mine cu piedici de siguranță.

Cît de mult se simțea lipsa lui Evgheni în momentul cînd grupa se pregătea de plecare! Dar prietenii lui îi respectau ordinele cu sfințenie. Vetlughin mi-a spus:

— Să nu ai nici o grijă, Tătucule, vom lucra așa ca și cum Jenea ar fi cu noi...

Ca totdeauna, Gheronti Nikolaevici și-a ținut promisiunea: peste cinci zile, la 31 octombrie, grupul lui se întoarse din operația care se desfășurase cu mult succes.

...Spre sfîrșitul zilei a doua, ai noștri ajunseră la Derbentka. Cei din Ilskaia îi întâmpinară cu multă căldură.

— Era chiar cam neplăcut pentru noi, — povestea Vetlughin. — Parcă ar fi întâmpinat niște eroi. Și asta numai datorită primei noastre operații de minare de la kilometrul al patrulea. Dar cînd am început să vorbim despre o nouă diversiune, cei din Ilskaia s-au întristat. Ne-au spus că nu se putea pătrunde în sectorul acela de șase kilometri dintre Ilskaia și Severskaia, pentru că nemții construiseră acolo cazemate și au adăugat că șoseaua se află la o distanță de peste doi kilometri de calea ferată, așa că nu vom avea putința să plecăm la timp și nemții vor pune mîna pe noi. Apoi, cei din Ilskaia nici nu știau cum să efectueze minarea. Iar pe lîngă asta, era tocmai vremea cînd noaptea era lună plină. Intr-un cuvînt, dacă ne luam după ei, aproape că nu ne rămînea decît să ne întoarcem din drum. Am văzut că lucrurile se înfățișau prost. Am convocat o consfătuire a plantatorilor de mine și a comandanților de plutoane. Le-am spus amănunțit despre minele noastre tot ce trebuia. Le-am explicat că nu minele provocaseră moartea lui Evgheni și a lui Ghenea. Am vorbit mult. În cele din urmă, totul s-a aranjat și cei de la Ilskaia nu mai puteau de nerăbdare să se arunce în luptă...

A doua zi, cercetașii celor două detașamente plecară să caute cele mai bune căi de acces la șosea și la calea ferată.

Grupul de recunoaștere al detașamentului nostru era condus de inginerul Elnikov... Primul lucru pe care îl făcu fu să-i roage pe cei din Ilskaia să aducă la cunoștința tuturor detașamentelor de partizani vecine mișcările cercetașilor. Cei din Ilskaia ne asigurară că totul va fi îndeplinit. Toată noaptea am stat la pîndă. Timp de trei zile și trei nopți, observatorii noștri, așezați în munți și la poalele munților, au studiat cu atenție cu binoclul dispozitivul nemților și au urmărit mișcarea posturilor de observație și a gărzilor, căutînd să-și explice și să stabilească regularitatea acestor mișcări.

Noaptea au plecat să caute puncte de trecere, dar nici n-au apucat bine să intre în tufișe și din dreapta, au început să făcănească mitraliere grele.

Trăgeau avanposturile detașamentului de partizani vecin, pe care cei din Ilskaia nu-l puseseră la curent cu mișcarea cercetașilor noștri. Mitralierele partizanilor alarmară pe nemți care deschiseră un foc de baraj distrugător. Minele gemeau și urlau. Se ridică luna. Lumina ei se împrăștia peste tufe, prin poiene, peste pîlcurile de copaci.

Manevrînd cu meșteșug, Elnikov scoase fără pierderi cercetașii de sub focul încrucișat.

A doua zi, Vetlughin controlă personal dacă vecinii erau într-adevăr încunoștințați despre operațiunea noastră și spre seară Elnikov porni din nou cu cercetașii lui.

Încet, atît de încet încît avanposturile partizanilor nu au zîră nici un foșnet, cercetașii se tîrîră pînă la tufișurile de lîngă drum.

Era noapte. Pe cer străluceau stelele. În jurul lunii pluteau nouri străvezii.

În lumina lunii, Elnikov văzu clar conturul ferm al cazematei nemțești. Partizanii din Ilskaia aveau dreptate: în acest sector era imposibil să te tîrîi pînă la linia ferată...

Elnikov era însă încăpățînat și perseverent. Timp de două ore observă cazematele și, deodată, spre propria lui surprindere, descoperi că o bună jumătate din cazemate erau false: în locul tunurilor, care priveau amenințător din ambrazuri, stăteau tulpini de copaci, ingenios camuflate, în locul santinelor erau niște sperietori de paie...

Totuși, nici după ce primi rapoartele amănunțite și cuprinzătoare ale lui Elnikov, Gheronti Nikolaevici nu se hotărî încă să pornească la operație. Respectînd cu sfințenie măsurile pe care le lua de obicei Evgheni, el mai trimise încă o recunoaștere înainte de a fixa definitiv locurile unde trebuiau să se producă exploziile. Partizanii se tîrîră din nou fără să facă nici cel mai mic zgomot, pînă la calea ferată și rămaseră întinși într-o ariniște de lîngă șosea. În fața lor, inundate de lumina lunii,

erau cazematele adevărate și cele false. Se vedea cum se schimbă santinelele nemțești și cum trec patrulile...

Acum situația era în sfârșit perfect limpede.

Pe șosea și pe calea ferată era mișcare numai ziua : în douăzeci și patru de ore treceau pe șosea câteva sute de autovehicule ; pe calea ferată, trenurile treceau dimineața și seara, respectînd strict orarul.

Acuma, după ce căile de acces fuseseră bine stabilite, au fost împărțite și misiunile. Intervalul de timp pentru minarea directă și pentru retragere a fost fixat între orele șapte și nouă seara, adică între căderea nopții și răsăritul luni.

Intr-un cuvînt, Tătucule, — spunea Vetlughin, — dacă Evgheni ar fi văzut harta recunoașterii noastre, îmi dau cuvîntul că ar fi rămas mulțumit.

Exact la timpul fixat, ai noștri trecură pe brînci peste linia cazematelor nemțești și se împărțiră în două grupe.

Plantatorii de mine ai lui Eriomenko s-au îndreptat spre calea ferată, iar acei ai lui Vetlughin au rămas lângă șosea.

Trei grupuri de acoperire îl apărau pe Vetlughin ; grupul lui Elnikov culcat la pămînt de partea dreaptă a cazematei : Musiacenko cu ai lui retrași la stînga, iar în spate, întins la pămînt, grupul lui Pricina.

După aceea, toți afirmau că Gheronti Nikolaevici fusese foarte nervos. Lucru lesne de înțeles cînd te gîndești că era prima lui mare operațiune independentă. Dar se dovedi că era nervos degeaba, pentru că Litvinov, Malișev, Vlasov lucrau ireproșabil și minele fură puse la timp.

Vetlughin puse el singur două mine, controlă meticolos camuflajul celorlalte și dădu semnalul de retragere.

Era liniște și întineric. Luna nu se ridicase încă.

Plantatorii de mine așteptau. Trecură douăzeci de minute. În curînd avea să se ridice luna și Eriomenko încă nu venise... Oamenii începură să se neliniștească. Vetlughin dădu ordin ca toți să se culce la pămînt, iar în cazul cînd se va întîmpla ceva, să acopere retragerea oamenilor noștri de la calea ferată.

Ce să-l fi reținut oare pe Eriomenko ?

Lucrurile se petrecuseră în felul următor : se tirîse cu bine cu grupul lui pînă la calea ferată, așteptă să treacă santinelele și procedă la minare.

Totul mergea bine cînd, deodată, observatorul șopti :

— Patrula !

Eriomenko dădu semnalul. Toți se rostogoliră în șanț și rămaseră așa, ținîndu-și respirația.

— Și deodată simții o lovitură în umăr. Am ridicat capul și am văzut... — și Eriomenko se opri din povestirea lui și se apucă de cap. — Trebuia să vezi asta cu ochii tăi. E imposibil

să povestesti. Inchipuți-vă : santinela noastră stătea pe linia ferată. Se lăsase pe un genunchi și acum stătea așa. Să-l pictezi, nu altceva... Nici pînă azi nu înțeleg de ce împietrise așa : ori n-auzise semnalul, ori își pierduse capul. Acum s-a sfîrșit tot, m-am gîndit eu...

O patrulă romînească se apropia. Vorbeau tare, rîdeau cu hohote și se întrerupeau unul pe celălalt, așa încît nu mai observau nimic în jurul lor. Și trecură de partea cealaltă a liniei fără să observe santinela noastră... Trebuie să-ți mărturisesc, Tătucule, că m-am tîrît pînă la dînsul și atîta l-am ocărit încît a început să clipească din ochi de mirat ce era... După aceea am început să așez din nou trotilul. Eram grăbit și nervos. Pămîntul era tare și pietros. Și santinela aceea tot stătea lîngă mine și îmi șoptea : „Isprăvește, Eriomenko, acuși răsare luna. Isprăvește odată“. Mi-a spus o dată, mi-a spus de două ori : dar a treia oară m-am înfuriat atît de tare, încît m-am hotărît să-l sperii zdravăn și am ridicat grenada : „Dacă mai spui un cuvînt, te rup în bucăți !“ Am terminat cînd luna a început să se ridice. Ne-am tîrît pe brînci înapoi la ai noștri. Era lumină ca ziua... Am ajuns la primele dealuri. Pe cer, stelele începuseră să se stingă. Ne-am aruncat cu toții în iarbă. Trupul ne durea. Picam de somn. Incepuse reacția...

Eriomenko tăcu. Mai departe povesti Vetlughin :

— Ne-am trezit la ora șase și zece minute. Mai rămîneau douăzeci de minute pînă la trecerea trenului. Am început să mă instalez mai comod, m-am înarmat cu binoclul și am așteptat... Cele douăzeci de minute au fost cumplit de lungi. Între timp, s-a trezit și Stepan Sergheevici și s-a așezat lîngă mine. La fiecare trei minute ne uitam la ceas. După cincisprezece minute ne-am spus că ceasornicul s-a stricat... În sfîrșit, din dreapta, a apărut deasupra copacilor o diră subțire de fum. Mi s-a părut că trenul trecuse cu bine de locul în care lucrase Eriomenko. M-am uitat la el : era alb ca varul. Mi s-a făcut milă de dînsul, îmi dădeam bine seama de ceea ce era în inima lui Stepan. Si în timp ce-l plîngeam pe Stiopa, am auzit o explozie înăbușită. Cu binoclul se vedea bine cum locomotiva se răsturnase pe o coastă, ruptă în două. Vagoanele încălecaseră unele peste altele. Deasupra locului exploziei s-a ridicat în aer un nor cenușiu de fum și de praf. Am numărat vagoanele : din treizeci și trei, rămăseseră întregi numai cele patru de la urmă. Celelalte se făcuseră țandări.

Dar, în timp ce număram vagoanele, n-am putut să aud cea de a doua explozie. Am văzut doar un nor de fum pe șosea și partea din față a unui camion care fusese smulsă și zăcea aruncată în drum.

Totul s-a petrecut potrivit programului. Ședeam confortabil pe deal și admiram priveliștea. Cam peste vreo treizeci de minute a apărut al doilea vehicul. Era ticsit de lăzi. Pe lăzi ședeau pistolari nemți. În lăzi erau probabil obuze pentru că explozia a fost grandioasă. Trupurile soldaților au zburat foarte departe iar din automobil n-a rămas absolut nimic. Am continuat să stăm și să așteptăm. Altă mină a explodat sub un automobil mare, dintr-acelea ce se găsesc la dispoziția statelor majore și după aceea circulația s-a oprit cu totul. Nu mai aveam ce aștepta. În clipa aceea s-a petrecut un lucru foarte neplăcut. Pe mine și pe Eriomenko au pus mâna... nu, nu vă speriați, n-au pus mâna nemții, ci ai noștri; și au început să ne poarte pe brațe în urale și să ne arunce în sus. Eu strigam cât mă ținea gura, dădeam din mâini și din picioare, aveam impresia că toate măruntaiele mi se întorc pe dos.

Și azi mă mai doare stomacul. Dar Eriomenko, căre-i un șiret și jumătate, și-a întins brațele de-a lungul trupului și se întorcea în aer în toate părțile, ca o păpușă.

Mai târziu mi-a spus că n-a simțit nici o durere. Așa că, Tătucule, cînd au să te ia și pe dumneata în brațe, să stai ca Eriomenko.

Nu mult după aceea au sosit în fugă, la noi pe deal, comandanții detașamentelor vecine. Aflaseră despre ce era vorba și vroiau și ei să ne poarte pe brațe. Dar eu m-am opus categoric. Și asta a fost tot. Am impresia, tovarășe comandant, că operațiunea a reușit destul de bine...

„Nu, mi-am spus eu, asta încă nu-i tot... Nemții n-au plătit încă tot ce trebuie să plătească...”

În aceeași zi, l-am trimis pe Pavlik într-o recurtoăștere de control, ca să vadă exact ce făcuseră plantatorii noștri de mine.

Se întoarse abia după patru zile și aduse vești îmbucurătoare. Grupul lui Vetlughin și acela al lui Elnikov lucraseră excelent: peste șase sute de fasciști fuseseră uciși, iar patru sute grav răniți.

— Dar asta încă nu-i tot, Tătucule! — Și ochii lui Pavlic scînteiau. — Mai pune încă șaiszeci și cinci. Și nu numai simpli ostași, ci ofițeri și funcționari superiori.

Am aflat că după ce efectuase recunoașterea, Pavlik zărise o întreagă procesiune care venea de la Gheorghie-Afipskaia: erau niște nemți din S.S., care duceau sub escortă soldați, ofițeri și funcționari cu mâinile legate la spate. Procesiunea s-a apropiat de un șanț de la marginea pădurii. Cei condamnați au fost puși la marginea șanțului. După a treia salvă totul s-a isprăvit. Apoi soldații din S.S. s-au apropiat de cei care nu că-

zuseră în șanț și i-au ucis pe răniți cu revolverul. După aceea au venit repede polițaii și au astupat șanțul cu pământ.

Pavlik nu s-a putut opri să nu treacă și pe la prietenii lui din Gheorghie-Afipskaia.

Acolo a aflat că au fost împușcați cei care — după părerea comandamentului german — dăduseră dovadă de neglijență și lăsaseră să se producă exploziile pe calea ferată și pe șosea. Au căzut nu numai acei în a căror grijă fusese paza liniei, dar și ofițeri și funcționari de seamă din Krasnodar.

— Așa că dumneata, Tătucule, mai pune, te rog, șaizeci și cinci ca socoteala să fie exactă !

Grupul lui Kiricenکو nu izbuti să facă nimic. Când se întoarse, Serghei Martînenکو îmi raportă pe scurt că tocmai începuseră să mineze când au dat peste ei niște romîni. Au început să tragă ; ai noștri au tras și ei și au fost siliți să suspende lucrul. Totuși, pe singura mină pe care reușiseră s-o pună, sări în aer un automobil cu pistolari.

Kiricenکو se duse să caute un drum profilat și dispăruse. Grupul se întoarse fără dînsul..

O întîmplare nemaiauzită în detașamentul nostru : să pierzi pe comandantul grupei !

Nu mai era timp să stabilești a cui era vina. Am dat ordin lui Ianukevici să aleagă oamenii cei mai buni din detașament. Voiam să pornesc cu ei în zorii zilei în căutarea lui Kiricenکو. Il vom găsi, viu sau mort, chiar de vom fi siliți să ne strecurăm în Grigorievskaia... Nemții nu-l vor lua atît de ușor pe Nikolai Efimovici al nostru — excelent specialist în minări, om de o rară puritate sufletească.

Dar el se întoarse singur, viu și nevătămat, tocmai în momentul cînd porneam în căutarea lui. Am aflat că lucrurile nu se petrecuseră chiar așa cum mi se raportase pe scurt în ajun.

Grupul ajunsese la șosea și, ca de obicei, începu să observe terenul și împrejurimile. În zorii zilei, partizanii se strecurară spre locurile fixate și aduseră mai aproape de șosea minele lăsate în pădure. Kiricenکو și cu Poddubnii începură să mineze povișnișul situat chiar lîngă Grigorievskaia.

Pe deal, erau acoperiți de o patrulă de doi partizani, al cărei șef era Serghei Martînenکو.

Dar el nu știu să-și îndeplinească însărcinarea. Se uita mereu la plantatorii de mine și deodată, întorcînd capul, observă că pe lîngă dînsul trece un grup de romîni, îndreptîndu-se spre Kiricenکو. Era, desigur, schimbul gărzii de lîngă pod.

După regulile noastre, Serghei trebuia să deschidă focul, să se angajeze în luptă și astfel să dea de veste minerilor. Dar el

nu s-a purtat cum trebuie să se poarte un partizan, și-a pierdut capul și i-a lăsat pe români să treacă.

Aceștia se apropiau acum de Kiricenکو. El era singur; Poddubnii tocmai plecase în pădure ca să aducă a doua mină. Kiricenکو ședea pe vine și, foarte calm, camufla cu niște pietre mina pe care o pusese.

Ridică ochii și văzu că lângă el stăteau românii și își îndreptau puștile asupra lui.

— Stai! Stai! — strigară ei.

Era un lucru atât de neașteptat, încît în primul moment, Kiricenکو își pierdu capul. Vorbăreș cum era, el răspunse:

— Iha! — și continuă foarte calm să așeze pietrele.

Calmul lui îi surprinse pe români care repetară mai puțin amenințător de data aceasta:

— Stai!

Kiricenکو dădu din cap.

— Aha!

Dar își dădea seama că nu poate să prelungească prea mult discuția în acest fel...

Spre norocul lui, Poddubnii ieși din pădure și, înțelegînd imediat ce se întîmplase, puse carabina la umăr. Doi români se prăbușiră, ceilalți doi se repeziră în tufișuri și de acolo începură să tragă în Poddubnii. Acum era rîndul lui Kiricenکو să tragă și să-i lichideze.

Voia să-și reînceapă lucrul, cînd se auzi din nou o împușcătură. Românul care fusese rănit se ridicase din șanț și trăsesese în Kiricenکو. Dar Poddubnii, aproape fără să țințească, îl făcu pe român s-adoarmă pe vecie.

Acuma se isprăvisese cu românii. Dar și minarea trebuia isprăvită. Niște automobile nemțești, atrase de împușcături, veneau în goană. Din fericire, primul automobil cu pistolari dădu peste singura mină care fusese pusă și sări în aer.

Asta a fost tot. Fură siliți să plece de la locul operațiunii fără nici un rezultat. Dar lui Kiricenکو îi părea rău să ducă minele înapoi și începu să caute drumul vicinal (după calculele lui, acest drum trebuia să fie prin apropiere), ca să mineze măcar vreun pod.

După ce lăsă grupa în pădure, plecă să caute drumul. Merse un timp pe o cărare îngustă, coti de cîteva ori la stînga și ieși la drum. Tocmai acolo se afla și un pod.

Kiricenکو plecă înapoi spre ai lui ca să ia mina. Dar ai lui nu mai erau acolo... Se auzea nu prea departe cum lătrau niște cîini: nemții cercetau pădurea..

Crezînd că grupa pornise în urma lui să caute drumul, Kiricenکو se întoarse, rătăci prin tufișuri, dădu semnale, dar nu găsi pe nimeni.

Se învîrți atîta prin pădure încît nu mai găsea acuma nici drumul vicinal.

Nu-i mai rămînea decît să plece singur spre tabără. O luă prin pădure spre munți.

Cerul se înnoră. Nu avea nici un fel de puncte de reper: nici stele, nici munți.

Kiricenko se rătăci și ajunsese drept lîngă Grigorievskaja.

Se apropie de deal și auzi pe niște romîni stînd de vorbă. Cîți la stînga, dar și acolo erau romîni. Cîți la dreapta și auzi din nou în tufiș vorbindu-se romînește...

Proastă afacere! Descoperind o scorbură, plantatorul de mine se băgă în ea și rămase acolo toată noaptea, ca o veve-riță.

În zorii zilei, ieși din scorbură, se sui într-un copac înalt și văzu în fața lui muntele Papai, iar la stînga muntele Sab. Cît de dragi îi erau acești munți!...

După ce am ascultat și am analizat această scurtă povestire a lui Kiricenko, am dat ordin ca grupul care mersese cu el în diversiune să fie așezat în front și i-am făcut în fața frontului o aspră muștrare lui Serghei Martînenko. Seara, cazul lui a fost discutat amănunțit la ședința de partid.

Comisarul era foarte indignat. Ochii lui cenușii, de obicei fără nici o strălucire, păreau acuma întunecați, cu o nuanță de oțel și scînteiau de furie.

— Tovarășe Martînenko, ai fost trimis în această diversiune cu un grup de tovarăși aleși. Prin curajul tău și prin măiestria ta de luptă trebuia să ridici moralul partizanilor șovăielnici care n-aveau încredere în mina noastră. Aceasta a fost sarcina de patrid care ți s-a încredințat, Serghei Martînenko, — spuse comisarul, accentuînd fiecare cuvînt. — Cum ai justificat încrederea pe care ți-a arătat-o partidul? În loc să asculți și să privești atent în toate părțile, așa cum se cuvine să faci cel ce stă la pîndă în timpul operațiunii, dumneata, tovarășe Martînenko, ai uitat tot. Erai cît pe ce să-l nenorocești pe Kiricenko. Ai provocat eșecul operației și din vina dumitale mulți nemți au scăpat cu viață, ca să calce mai departe cu cizmele lor Kubanul nostru!...

Mă uitam la fața palidă a lui Martînenko și la părul lui negru și des. Broboane de sudoare îi acoperiră fruntea; buzele îi erau uscate. Mi-am adus aminte că-l văzusem pe Serghei tot așa, cu sudoarea curgîndu-i șiroaie, muncind de dimineață pînă seara, cînd construiam tabăra noastră. Și de multe ori îl văzusem în lupte tot așa de palid, cu buzele uscate, dar nu cu ochii lăsați în jos ca acum, ci cu ochii arzînd de ură...

Comisarul vorbea întruna și vorbele lui cădeau ca niște lovituri de ciocan. Sfîrși, cerînd pedeapsa cea mai aspră pentru

Martînenko. Toți partizanii care luară cuvîntul cu prilejul discuțiilor în legătură cu raportul comisarului sprijiniră în unanimitate propunerea lui ca, ținînd seama de munca lui de partid ireproșabilă și de excelența lui activitate ostășească de pînă atunci, să i se dea lui Martînenko numai o mustrare aspră

Ca să nu mă mai întorc la Serghei Martînenko și la faptele lui de arme, am să spun doar atît : mai tîrziu el a izbutit să obțină iertare din partea organizației noastre de partid. Greșeala pe care a comis-o — oricît de paradoxal ar părea — a avut chiar și un oarecare efect pozitiv asupra acelor care se cam temeau de minele noastre. Partizanii care nu participaseră încă la operații de diversiune prin minare își spuseră că aceste mine nu erau chiar atît de înspăimîntătoare, dacă un om serios ca Martînenko se simțise atît de atras de ele încît putuse să-și piardă capul.

Oricum, în urma acestui eveniment, disciplina în detașament a devenit ireproșabilă, cu toate că nici înainte nu aveam să mă plîng de ea.

Îmi aduc aminte cu recunoștință de agenții noștri de legătură, oameni de o modestie uimitoare și de o disciplină exemplară.

Ai fi putut spune că munca lor era o muncă neînsemnată, obișnuită și parcă lipsită de eroism : să primești dispoziții din partea comandantului detașamentului, să alegi un drum relativ liniștit, să ajungi la locul destinației, să transmiți cele încredințate și să te întorci îndărăt.

— Dați-mi voie să vă raportez, tovarășe comandant, că ordinul dumneavoastră a fost executat, — îmi raporta de obicei agentul de legătură.

— Totu-i bine ?

— Bine, Tătucule.

Nu le plăcea să se laude cu drumurile lor și numai extrem de rar dacă rosteau cîteva fraze obișnuite. Mă deprinsesem și eu să nu-i mai întreb altceva. Bine și atîta tot. Numai rareori și chiar și atunci numai din întîmplare, ajungeai să afli că totul era departe de a merge chiar atît de bine, că, dimpotrivă, totul era foarte complicat, că agentul de legătură și-a riscat viața și a scăpat neatins numai pentru că era dibaci și avea curaj și prezență de spirit.

Odată a venit la mine Gheorghei Feofanovici Melnikov, un agent de-al nostru de legătură, fost brigadier la fabrica de uleiuri și grăsimi hidrogenate din Krasnodar și mi-a raportat :

— Tovarășe comandant, însărcinarea pe care mi-ai dat-o a fost executată. Iată aici răspunsul.

— Cum a mers?

— A mers normal, Tătucule...

S-a întors și a plecat. Dar eu m-am uitat în urma lui și am văzut că avea la umăr o carabină nemțească.

— Melnikov, de unde ai carabina asta? — l-am întrebat.

Melnikov s-a încurcat. Mi-a răspuns fără chef de vorbă:

— Am întâlnit în drum un neamț și i-am luat-o. Mă gândeam s-o dau în tabără vreunui ostaș căruia nu i-ar plăcea să meargă în operațiuni cu arma lungă, obișnuită. Asta-i tot.

— Tot?

— Tot, Tătucule!... Pot să plec?

— Nu, Gheorghe Feofanovici, ia șezi aici lângă mine și spune cum a fost.

Și Melnikov mi-a spus...

Pornise pe jos căci se gîdea că va bate prea mult la ochi dacă va merge călare. Primele douăzeci și patru de ore a mers bine, fără să se obosească prea tare... Dar în următoarele douăzeci și patru de ore, a obosit. Timpul era urît, ploua cu găleata și cizmele îi erau pline de noroi și se făcuseră grele, parcă ar fi atîrnat de fiecare cîte un pud.

Nu mai rămăsese decît foarte puțin pînă la locul de destinație. Melnikov simțea însă că acuși-acuși avea să-l lase puterile, că are să se culce în noroi și are să adoarmă. Și după aceea — fie ce o fi...

Știa că trebuia totuși să meargă. Numai că a făcut o greșală și în loc să meargă pe o cărare lăturalnică, a apucat pe drumul cel mare, pe care era mai aproape.

A mers vreo sută de metri și nici nu și-a dat seama cînd nemții l-au trîntit jos, i-au luat automatul, i-au legat mîinile și l-au trimis cu un însoțitor în staniță.

Parcă i-ar fi luat oboseala cu mîna. Melnikov mergea și se gîdea ce bine era să trăiești pe lumea aceasta — și noroiul era parcă plăcut, și ploaia era mîngîietoare. Într-un cuvînt, n-avea chef să moară. Și mai ales îi era ciudă că însoțitorul lui, un nemțisor firav, îndreptase spre el propriul lui automat, pe cînd carabina sa și-o atîrnase de umăr.

Pe furis, Melnikov începu să-și miște mîinile. Simți că începea să slăbească cureaua.

Încet, încet, își slobozi mîna dreaptă. Dar deocamdată nu arătă nimic.

Spre norocul lui, în clipa aceea, un animal scoase un țipăt într-un tufiș. Melnikov întoarse capul și văzu că nemțisorul se

oprișe și se uita cu atenție la tufiș. Melnikov ridică mîna și îl lovi în ureche.

Fără să scoată un țipăt, neamțul se prăbuși la pămînt. Melnikov doborî imediat pe neamț cu propriul lui cuțit, își ridică automatul, îl șterse de noroi, luă carabina mortului, aruncă cadavrul în șanțul cel mai apropiat, îngrămădi deasupra niște vreascuri și porni mai departe.

La întoarcere merse cu socoteală, nemaieșind la drumul mare și alegînd cărările cele mai pustii.

La cîteva zile după ce Melnikov îmi povestise toate acestea, veniră la mine alți doi agenți de legătură, Petrov și Prigunov, pe care îi trimiseseam la comandamentul grupului cu planul nostru de operațiuni. Îmi raportară că ordinul fusese executat și cerură voie să se retragă.

Am vrut să-l fac să vorbească.

— Ia ședeți, prieteni, și spuneți-mi ce ați mai pățit pe drum. S-au uitat mirați unul la celălalt.

— Nimic deosebit, Tătucule.

— Chiar nimic ?

— A spus Kuznețov ceva despre cal, Tătucule ?

— N-are a face cine mi-a spus. Voi raportați...

— Apoi lucrurile s-au petrecut, Tătucule, cam așa, — începu Prigunov. — Am mers călare cu Alexei Mihailovici, am ales cărările cele mai pustii, am trecut peste pîraie, am trecut peste dealuri și am ajuns, în sfîrșit, la ultima trecătoare. Cărarea era abruptă și cu cotituri. Mergeam încet, Petrov înainta și eu în urma lui. Deodată am auzit o explozie și l-am văzut pe Alexei Mihailovici aruncat din șa și zburînd într-o parte, iar calul căzînd pe cărare.

Am alergat la Petrov și am văzut că era viu, nevătămat. Se alesese numai cu spaima și cu o vinătaie la ochi. Calul fusese însă ucis pe loc. Dădusem peste o mină nemțească. Știam că asta s-ar fi putut întîmpla oricui, dar mi-era de cal, că eu nu mă pot împăca cu gîndul să pierd un cal...

Ne-am urcat amîndoi pe calul meu și am plecat mai departe. Două ore am mers cu bine. Și deodată am auzit din tufișuri un strigăt amenințător : „Halt ! Rus, predă-te !“

Trebuie să-ți spunem, Tătucule, că nu-i deloc îndemîină ca doi inși să meargă călare pe un singur cal. Întîi de toate n-ai cum fugi și pe urmă n-ai cum trage, că unul îl împiedică pe celălalt.

Totuși Alexei Mihailovici a fost destul de dibaci și cu un glonte l-a lichidat pe cel care făcea tărăboi.

Postul nemțesc din tufiș a început să se frămînte, a deschis focul, dar noi am și descălecat și am aruncat două grenade în

tufiş. Pe frişii care au scăpat de explozie i-am doborât cu carabinele.

Bineînţeles că am adunat armele, le-am ascuns cât mai departe în tufiş, am încălecat din nou pe căluţul meu şi am pornit mai departe.

Mergeam şi stam de vorbă : de două ori am scăpat noi cum am scăpat, dar a treia oară nu ştiu dac-om mai scăpa.

Nu numai că obosise calul, dar şi urcuşul era acum foarte greu. Am descălecat. Petrov a luat-o înainte, iar eu ceva mai în urmă, duceam calul de dîrlogi.

Deodată îl văd pe Alexei Mihailovici oprindu-se şi rămînînd neclintit ca un ciine de vînătoare care a adulmecat ceva. Tocmai ridicase piciorul drept, dar rămase cu el aşa, fără să-l mai lase în jos.

Bineînţeles că m-am oprit şi eu.

Ce era ? Petrov zărise doi cai în tufiş. Se lăsă pe brînci, porni încetişor şi descoperi doi nemţi : unul era culcat sub un copac, iar celălalt şedea pe o cracă şi se uita cu binoculul.

Alexei Mihailovici a ochit şi i-a doborât pe amîndoi din două împuşcături.

Asta a fost tot. Mai departe, lucrul a mers fără accidente : am ajuns la comandamentul grupului, am executat ordinul dumatăle, şi ne-am întors cu bine înapoi. Al treilea cal i l-am dat lui Kuzneţov. Dar cînd a avut timp să-ţi spună Leonid Antonovici de cal ?...

Nu mai vorbesc de precizia cu care agenţii noştri de legătură executau orice însărcinare. În episodul cu Petrov şi Prîgunov, pe care l-am descris, principalul pentru amîndoi era să execute însărcinarea de a preda scrisoarea mea la comandamentul grupului de detaşamente şi de a-mi transmite răspunsul tovarăşului Pozdneak care comanda pe atunci unităţile de partizani.

În luna octombrie a anului patruzeci şi doi, neuitată pentru mine, activitatea detaşamentului nu s-a limitat nicidecum la cele trei operaţii de diversiune prin minare, de care am vorbit mai sus.

N-a existat un partizan care să nu fi vrut să răzbune moartea lui Evgheni şi a lui Ghenea. Mai mult decît atît, pînă şi tovarăşii din detaşamentele de partizani vecine mergeau să-i răzbune.

Curînd după moartea fiilor mei, au venit la mine în cătunul Krasnîi, patru băietani. Au venit și i-au spus lui Safronov să cheme pe comandantul detașamentului. Pentru ce, nu i-au spus. Băieții pretindeau că erau partizani din detașamentul vecin, al celorla de la Severskaia.

Am ieșit să-i văd. Au luat poziție de drepți; unul a făcut trei pași înainte și a dus mîna la șapca lui ruptă:

— Tovarășe comandant, dați-mi voie să raportez!

— Vorbește, — am zîmbit eu.

Ca să-și dea curaj, flăcăușul întoarse capul spre tovarăși și rosti grav:

— Noi toți sîntem camarazii lui Ghenicika al dumneavoastră, care tare ne-a fost drag. Am mers cu dînsul în recunoaștere și am învățat multe de la el. Am venit la dumneavoastră ca să vă spunem cît de rău ne-a părut. Comsomoliști cum a fost Ghenea trebuie să ne servească drept pildă...

— Mulțumesc, tovarăși! — am spus eu, încercînd să-mi ascund durerea.

— Dar asta nu-i tot, tovarășe comandant! — spuse grav flăcăușul. — M-ați întrerupt. Mai trebuia să fac și un jurămint... Jurăm pe amintirea lui Ghenea că îl vom răzbuna pe el, pe Evgheni Petrovici și pe Konotopcenko al nostru.

După asta au plecat și eu, prins de treburile mele, am uitat de ei.

Peste vreo două săptămîni am primit vestea că băieții și-au ținut jurămintul. Am să povestesc aici faptele lor, așa cum am auzit...

Stanița lor natală, Severskaia, era așezată chiar lîngă terasamentul liniei ferate, în mijlocul livezilor, ceva mai aproape de munți decît alte sate.

Comsomoliștii au plecat din detașamentul lor și s-au îndreptat spre Severskaia ca să arunce în aer un tren, așa cum făcuseră și frații Ignatov.

Băieții n-aveau explozibile. Tot ce aveau erau cîteva grenade în buzunare și revolverele ascunse la brîu, sub haine. Totuși, ei erau siguri că vor arunca trenul în aer. Nemții aveau mult trotil; în schimb, băieții aveau mulți prieteni în staniță. Așa că erau încredințați că vor face rost și de trotil și de mine. Pe lîngă asta, tatăl unuia din băieți — al lui Andreika, cel cu ochii cenușii și cu părul zbîrlit — rămăsese în staniță și nu plecase cu partizanii.

Andrei pune mare nădejde în ajutorul lui tată-său. E drept că nu erau prieteni, dar asprimea și atitudinea rezervată a

tatălui său i se părea întotdeauna lui Andrei o manifestare de voință, de bărbăție, dovada unei firi neînduplecate. Toate acestea îi impuneau lui Andrei care era un băiețandru bolnăvicios și firav. Pe drumul de la detașament în staniță, el se și vedea pășind braț la braț cu zdrahonul și cutezătorul de taică-său, pe terasamentul liniei ferate, aruncînd trenul în aer și plecînd apoi amîndoi în munți...

Andrei ținea și la maică-sa, o femeie necăjită și tăcută, dar el nu se bizuia pe ajutorul ei. Cu creșturile mărunte din jurul ochilor stinși înainte de vreme, ea părea grozav de neputincioasă, de slabă și de resemnată.

Prin beznă, băieții se strecurară în staniță.

Andrei se apropie de casa lui, pe drumuri ocolite. De mult nu mai fusese acasă... Nemții ocupaseră Severskaia prin surprindere. În ziua aceea cumplită, Andrei nu-l văzuse pe tată-său și nu-i putuse spune că pleca în munți. Numai maică-sa știa despre acest lucru. „Așa ți-i scris!“ îi spusese ea atunci la despărțire, cînd îl îmbrățișase și făcuse peste el semnul crucii...

Andrei bătu încetișor în geam.

Maică-sa îl întîmpină în ușă. Avea în spate un șal de culoare închisă.

— Andreika! Dragul meu... Nu, nu intra în casă...

Îl ascunse sub șal și, luîndu-l de braț, îl duse în capătul livezii, năpădite de buruieni. Și acolo Andrei află cumplita veste că tată-său era trădător.

Pentru o vacă pe care nemții o luaseră de la niște vecini și i-o dăruiseră, tată-său își vînduse sufletul diavolului și se făcuse polițai.

— Du-te, Andreika, du-te, dragul mamei, — îi șopti maică-sa.

— Nu, mamă, nu mă duc.

Și Andrei îi spuse maică-si pentru ce venise în staniță și cum își închipuise el că are să-i bată pe nemți, împreună cu taică-său.

— Mi-e frică, Andreika... Au să te chinuiască și au să te omoare. Și eu numai pe tine te am...

Mama se uită lung în ochii băiatului, parcă ar fi vrut să-și întipărească pe toată viața în minte chipul lui drag. Apoi îl binecuvîntă, făcînd peste el semnul crucii și spuse:

— Du-te, dragul mamei. Bate-i pe ticăloși! Mi-e rușine să mă uit în ochii celor din staniță din cauza isprăvilor lui tată-tău. Du-te... Am să spun oamenilor ce băiat am. Sînt bătrîna, nepricepută, dar dacă a fi să ai nevoie de ajutorul meu, dă-mi de veste...

În noaptea aceea, Andrei nu închise ochii. El se gîndea la tătăl său pe care pînă atunci îl iubise cu o dragoste de copil

plină de încredere... Și se gîndea și la mamă-sa, pe care abia azi o văzuse pentru prima oară cum era de dîră și de cinstită...

Stanița își trăia aceeași viață pe care o trăise și cu o săptămînă, și cu o lună înainte. Dar uneori, cînd seara cobora din munți, băieții, care abia cu cîteva luni înainte încă purtau cravata roșie de pionier, veneau la casa polițaiului. Le ieșea înainte mătușa Katia, nevasta polițaiului. Era totdeauna la fel de tăcută și purta același șal de culoare închisă, așa cum poartă de obicei femeile bătrîne. Ea lua din mîna băieților coșurile cu mere, uneori cu ouă, sau numai cu fin proaspăt cosit.

Mătușa Katia ducea coșurile în șură. Pe fundul coșului găsea niște calupuri gălbui care parcă erau de săpun, un șnur strîns ghem și un fel de capsule. Pe toate acestea le ascundea cu băgare de seamă într-un colț întunecos al șurii, printre hamuri vechi, șine de roți ruginite, lopeți rupte și cîrpe...

Veni în sfîrșit și ziua cînd băieții își ținură jurămîntul : într-o noapte, pe un podeț, chiar lîngă staniță, un tren cu soldați nemți sări în aer.

Două zile fasciștii au scotocit prin pădure și prin tufișuri și au făcut percheziții în masă. Au împușcat treizeci de oameni de ai lor care păzeau calea ferată și care nu avuseseră grijă de un important eșalon militar. Dar, desigur, nici unui neamț nu-i trecuse prin minte că acești copii desculți, riscîndu-și viața, furaseră chiar din depozitele lor trotilul, amorsele și capsele, că le duseseră la mătușa Katia și că în magazia polițaiului mai rămăsese o bună rezervă de explozibil.

Cu pedantismul propriu nēmților, fasciștii refăcuseră în două zile podețul. Dar curînd sări în aer și podețul cel nou, împreună cu o garnitură încărcată de muniții. Exploziile făceau un zgomot asurzitor, pe care ecoul îl purta pînă în munți. Din tabăra noastră înaintată, vedeam vîlvătaia incendiului ridicîndu-se deasupra staniței Severskaia.

CAPITOLUL III

Pe la sfîrșitul lui octombrie, am primit din partea comandamentului grupului o convocare la o consfătuire a comandanților detașamentelor și a șefilor de stat major.

Am plecat acolo din partea detașamentului nostru trei : eu, Ianukevici și Ivan Dmitrievici Ponjailo, inginer, fost economist șef al combinatului.

Am mers mai întîi patru kilometri prin defileul Planceskaia. Apoi am urcat un kilometru și jumătate pe un drum abrupt spre

vîrful muntelui Karabet.

De acolo se vedea clar toată panta de nord a muntelui: copaci firavi, rari, mărunți, luminișuri mari și masive de stînci de culoare cenușie-albastră.

De acolo am coborît pe un drum abrupt care ducea prin albiei uscate de rîuri și pîrîuri pe care le cunoșteam.

La poalele muntelui se afla o pădure deasă, înaltă, tăcută. Am fost opriți de un avanpost de partizani. Ni se controlară acetele și convocarea la consfătuire și ni se dădu un însoțitor.

Am mers prin pădure cam vreo trei kilometri, cotind de cîteva ori brusc și am ieșit într-o poiană. Aici era tabăra detașamentului „Grozniî”; tot aici venise și statul major al grupului.

În poiană stăteau, întinși în grupuri, comandanții detașamentelor de partizani. Vorbeau, fumau, jucau domino.

Am fost întîmpinați cu multă bucurie. Mulți îl cunoscuseră bine pe Evgheni. S-au apropiat de noi, ne-au exprimat condoleanțe, ne-au felicitat pentru succesul operației și ne-au propus să efectuăm împreună operațiile viitoare.

La cererea partizanilor, le-am povestit cu de-amănuntul operația de minare de la kilometrul al patrulea. Nu le-am spus însă că, în timp ce această consfătuire se desfășura, grupa lui Vetlughin și cea a lui Elnikov erau plecate pentru o operație de același fel lîngă Severskaia. În detașamentul nostru era respectată cu sfințenie porunca strămoșilor: „Nu te lauda cînd pornești la război, ci laudă-te cînd te întorci“. În timp ce luam parte la consfătuire, nici eu nu știam încă cu ce rezultate se vor întoarce Vetlughin, Elnikov sau Kiricenکو, plecat într-o altă operațiune.

În timp ce stăteam de vorbă, un om de statură mică, puțin schiop cu o „cubancă“¹⁾ în cap, se apropie de noi. De sub mantaua descheiată, se vedea pe tunică ordinul „Drapelul Roșu“. Era tovarășul Pozdneak, comandantul grupului detașamentelor noastre de partizani și secretar al comitetului regional de partid.

El m-a chemat deoparte și am stat mult de vorbă despre activitatea detașamentului nostru. Interesul pe care mi-l arăta m-a mișcat. Ochii lui cenușii și pătrunzători se uitau mereu în ochii mei. Vedeam că Ivan Ivanovici Pozdneak asculta atent fiecare cuvînt al meu. Treburile detașamentului nostru îl preocupau în aceeași măsură ca și pe noi înșine. Am vorbit cu dînsul despre planurile noastre cele mai secrete.

Înainte de a pleca în operațiile descrise în capitolul precedent, Vetlughin, Eriomenko și Kiricenکو mă rugaseră insistent să deschid pe lîngă detașamentul nostru o „Școală superioară

¹⁾ Căciulă cu fundul plat, din piele sau stofă. (N. red. rom.)

de diversiuni și minare“. Asta dorise și Evgheni pînă la ultima clipă a vieții lui.

Ideea de a deschide o școală de minare îi plăcu foarte mult și tovarășului Pozdneak : un zîmbet apăru pe fața lui uscățivă și vioaie, în timp ce repeta gînditor : „Școală de minare... vom discuta propunerea imediat — și o vom pune în practică...”

Consfățuirea avu loc tot în poienița aceea. Tovarășul Pozdneak ne-a vorbit despre munca viitoare a detașamentelor, despre posibilitățile de luptă în păduri și în munți ale partizanilor rupți de unitățile Armatei Roșii și despre școala noastră de minare. După părerea tovarășului Pozdneak, această școală trebuia să cuprindă, în primul rînd, pe partizanii grupării din Krasnodar. La început, fiecare detașament va alege cel puțin doi dintre cei mai buni partizani ca să urmeze școala noastră...

Mărturisesc că ascultam aceste cuvinte cu o mare emoție. Însemna că de-acuma încolo ne vom răzbuna nu numai cu propriile noastre mijloace, dar și cu ajutorul elevilor noștri. În această clipă, Evgheni al meu era iarăși printre noi. Ideea lui se înfăptuia. Mort, el își continua opera lui vie și sfîntă...

Îndată ce consfățuirea s-a sfîrșit, gazdele noastre ne-au pofțit la masă. După masă, ne-am culcat pe lîngă focuri și am început să vorbim despre luptele noastre, adică despre munca noastră de toate zilele de partizani. După consfățuire, în sufletele noastre era sărbătoare și unul dintre noi a început să cînte cu glas puternic de bariton :

Kuban, tu țara noastră dragă...

M-am aplecat la urechea lui Viktor Ianukevici :

— Păcat că nu-i Musiacenko cu noi că le-ar arăta cum trebuie cîntat cîntecul ăsta...

Răspunzînd parcă vorbelor mele, zeci de voci calde continuară :

*Vintul duce-n depărtare
Cîntecul de vitejie,
Peste rodnice ogoare,
Ale noastre pe vecie...*

Cine ar fi putut să creadă că cei care cîntau erau comandanții detașamentelor de partizani, oameni la numele cărora tremurau fasciștii și despre faptele cărora au și făurit cazacii tot felul de legende.

Îndată ce Vetlughin, Kiricenکو și Elnikov s-au întors din operațiuni, am convocat pe toți minierii noștri și le-am comu-

nicat hotărîrea comandamentului de a deschide o școală de minare. Inginerii noștri au primit această veste cu un entuziasm atît de tineresc, încît te bucurai văzîndu-i. Și cînd te gîndești că fiecare avea familie, copii, sufletul plin de neliniște ! Și acum, acești oameni care aveau familie și copii erau cît pe ce să joace de bucurie ! Le-am ordonat să procedeze imediat la elaborarea planului de studii, cu toate că știam că nu era nevoie să-i zoresc sau să-i împing de la spate.

Și, într-adevăr, planul de studii al „Școlii noastre de minare“ a fost în curînd gata.

Am calculat că acest curs va cuprinde șaiszeci de prelegeri. După aceea, elevii trebuiau să facă practică pe un cîmp de mine și să se deprindă să meargă în operațiuni.

Am hotărît să admitem la practica luptelor numai pe „studenții“ care aveau să treacă examenele cursului teoretic.

Vetlughin trebuia să predea teoria ; Eriomenko și Kiricenکو aveau să conducă lucrările practice. Eu am fost numit președintele comisiei de examinare.

Locul cel mai potrivit pentru „Școala superioară de minare“ era în factoria noastră de la Planceskaia.

După cum am spus, acolo, în poiana de pe munte, fusese înainte de război o mică fabrică de cherestea care prelucra lemnul brut și îl trimitea în gara Gheorghie-Afipskaia, pe șoseaua care în momentul de față nu mai era folosită.

Alături de clădirea fabricii erau, de o parte magaziiile pentru cherestea și de alta, barăcile muncitorilor. Ceva mai încolo, înspre munți, erau căsuțele muncitorilor care aveau familii și clădirile administrației. Am instalat școala de minare în una din barăcile muncitorilor.

La început ne-a frămîntat problema ferestrelor. Bombardierile germane continuau să atace Planceskaia. De pe urma exploziilor, în baraca rezervată școlii, nu rămăsese un geam întreg, iar pe alocurea săriseră chiar și cercevelele. Dar Nikolai Nikolaevici Slașciov, comandantul taberei din Planceskaia, găsi o soluție și pentru această situație : în partea de nord el bătu ferestrele în scînduri, iar în partea de sud le repară. De unde și-a procurat cercevele și sticlă, asta numai el știa.

În „clădirea școlii“ era amenajat și un cămin pentru „studenții“ noștri. De-a lungul peretelui de nord am instalat paturi comune de scînduri pentru treizeci de oameni, de-a lungul ferestrelor am pus o masă lungă pentru lecțiile teoretice. În „Școala noastră superioară“ apăru chiar și o tablă, pe care ne-o procurase Elena Ivanovna.

Ne așteptam ca primii „studenți“ să vină cam peste vreo două zile. Dar unii din ei au sosit chiar în ziua aceea și au pus și ei mîna să isprăvim amenajarea clădirii.

După alte douăzeci și patru de ore, toți „studentii” noștri erau adunați și imediat au și început cursurile școlii de minare.

În prima zi, nici n-am ieșit din „clădirea școlii”. Cercetam atent fețele oamenilor cărora soarta le hărăzise să înfăptuiască visul fiului meu.

„Studentii” stăteau la masă cu caietele dinainte și ascultau cu mare atenție pe Gheronti Nikolaevici. Când le puneă întrebări, ei se ridicau în picioare după vechiul obicei școlăresc. Cei mai mulți dintre ei erau chiar băieți care mergeau la școală. E drept că printre ei erau și ingineri vîrstnici, dar aceștia se supuneau regulilor generale cînd răspundeau lui Vetlughin și se ridicau în picioare tot așa de respectuos ca și ceilalți.

Cursul trebuia să fie făcut în șaiszeci și patru de ore, cîte nouă ore pe zi, cinci înainte de prînz și patru după prînz.

La început m-am temut că un program atît de încărcat va fi prea greu pentru „studentii” noștri. Dar curînd, temerile mele se risipiră: Gheronti Nikolaevici era un conferențiar strălucit. Calculele lui erau sugestive și simple și se țineau minte ușor.

Spre sfîrșitul primei prelegeri, un avion german atacă Planceskaia și aruncă două bombe. Geamurile zăgăneau. Pereții „clădirii școlii” noastre se cutremurau. Gheronti Nikolaevici continua să schițeze liniștit pe tablă schema minării unui pod. Niciun auditor de-al lui nu s-a mișcat. Pe mine m-a bucurat acest fapt: însemna că detașamentele grupării Krasnodar au trimis într-adevăr în școala noastră oameni căliți și curajoși.

În zilele acelea, Nikolai Nikolaevici Slașcirov, comandantul factoriei noastre din Planceskaia, era copleșit de griji. De dinsul atîrna în primul rînd activitatea neînteruptă a „școlii de minare”. Nu era ușor să procuri mîncare, farfurii, tacîmuri, așternut pentru treizeci de oameni, în condițiile noastre în spațele inamicului.

Nikolai Nikolaevici era predispus la îngrășare, dar în aceste zile, dacă nu slăbise la corp, se trăsese tare la față și ochii lui de culoare cenușie deschisă erau băgați în fundul capului și clipeau de nesomn.

La cererea lui, i-am trimis cîțiva partizani din plutoane ca să-i dea o mîină de ajutor la administrarea factoriei. Unii munceau în ateliere, alții pășteau vitele.

Pe toți partizanii care veneau la noi să învețe, Slașcirov îi trata în primul rînd cu o baie. Dealtfel, comandanții noștri nu lăseau nici un agent de recunoaștere să intre în vreuna din taberele noastre fără ca, în prealabil, să se spele și să se schimbe. Acest fapt nu crea nici o nemulțumire în rîndurile musafirilor noștri. Dar cînd a doua zi de dimineață, li s-a spus să-și scoată așternuturile, să le bată și să le aerisească, cînd Slașcirov a dat

ordin „studentilor“ să iasă în curte și să se spele pînă la brîu. Să-și spele dinții și să se radă, ei au început să bombănească.

Ani stabilit pentru „studenți“ același program ca și la noi în detașament: dimineața se adunau la apel. Slașciov anunța cine avea să fie de serviciu seară după curs și ce anume va avea de făcut. Cînd a venit rîndul serviciului la bucătărie, au izbucnit hohote de rîs și chiar strigăte de indignare.

Totuși, i-am „frînt“ pe noii noștri tovarăși fără prea mare greutate. N-au trecut nici trei zile și doi „studenți“ de-ai noștri, oameni nu prea tineri și care știau să vadă în jurul lor, m-au întrebat prin ce mijloace am creat în detașamentul nostru o atmosferă de prietenie deplină, de încredere și de respect reciproc. Am răspuns:

— Fiecare din noi muncește la fel cu ceilalți. Nu există munci „murdare“ și „curate“. Nu există ore de lenevie și de aceea nu se stîrnesc nici vorbe goale, nici zîzanii.

— Dar femeile?... — m-au întrebat ei. — În detașamentul vostru, ca și în celelalte, partizanii sînt flăcăi tineri și sănătoși și nu asceți de șaptezeci de ani. E oare posibil ca la dumneavoastră să nu se nască certuri din cauza femeilor?

Le-am spus că încă din Krasnodar, cînd am ales oameni pentru detașament, am avut grijă, Evgheni și cu mine, ca în pustietatea noastră viitoare să nu izbucnească neînțelegeri din cauza femeilor. Toate cele șapte partizane ale noastre erau măritate. Cinci din ele au venit în detașament cu bărbații lor. Dar chiar dacă bărbații lor n-ar fi fost acolo, nici una din femeile noastre nu și-ar fi permis să se poarte ușuratic...

Și iată... Intr-adevăr a fost un „iată“ și un „deodată“!

A doua zi după ce lăudasem pe partizanele noastre, am venit la prelegerea lui Gheronti Nikolaevici. Stăteam, ascultam, priveam cu atenție fețele „studentilor“ ca să-mi dau seama dacă începeau să prindă mulțimea de cunoștințe cu care Vetlughin nu era deloc zgîrcit. Deodată văzui pe fereastră o pereche care stătea la soare într-un colțișor retras... Era în noiembrie. Un vînt aspru sufla dinspre munți. Femeia se lipise de bărbat. El o cuprinsese cu duioșie.

Din curte, nimeni n-ar fi putut să-i vadă, dar, dacă ar fi avu timp, „studenții“ ar fi putut să-i admire, așa cum îi admiram și eu...

Femeia își ridică căpșorul. Am recunoscut-o. Era Maria Ivanovna Petreaeva, sora de caritate din al doilea pluton, inginer la fabrica de uleiuri și grăsimi hidrogenate.

Bărbatul care stătea lîngă dînsa era comandantul plutonului al doilea, inginerul Elnikov. Care va să zică de aceea umbla el decîteva zile prost dispus. Devenise uituc, se zăpăcise

și voia să plece la Planceskaia unde fusese transferată provizoriu Maria Ivanovna.

Prelegerea se isprăvi. „Studentii“ se grăbeau acum să se ducă la masă. L-am dus pe Vetlughin la fereastră și i-am arătat pe cei doi.

— Ce înseamnă asta, Gheronti Nikolaevici?

— Asta?... — repetă el, — asta-i, Tătucule, o sărutare. O sărutare bună, sănătoasă, în aer proaspăt de munte...

— Și în văzul „studentilor“?...

Vetlughin deveni serios, vorbi ca totdeauna chibzuit și fără părtinire.

— Asta-i viața, Tătucule. Hitler nu poate izbuti să ucidă în noi romantismul, dragostea, duiosia. Cu cât o va iubi mai mult Elnikov pe Maria Ivanovna a lui, cu atât îi va nimici mai bine pe fasciști, pentru că fascismul este antipodul dragostei, al duiosiei, al vieții, pentru că...

— Asta-i a doua prelegere, Gheronti Nikolaevici?

El rîse.

— Să nu crezi că acești doi fac un lucru neîngăduit. Înainte de a pleca din Krasnodar, Maria Ivanovna a rămas văduvă. Aceeași nenorocire îl lovisese acum un an și pe Gheorghi Ivanovici. Să ne bucurăm pentru ei. Singurătatea e lucru cumplit...

Fața lui Vetlughin se întunecă. Am înțeles că în clipa aceea în fața ochilor îi apăruse soția lui care se evacuase.

— Bine! — am spus eu. — Dacă se iubesc, de ce nu se căsătoresc? Să facă nunta în detașament...

— E vina mea, — mărturisi Vetlughin. — De trei zile mă tot roagă să te întreb pe dumneata ce forme să facă pentru căsătoria lor. Eu însă sînt ocupat pînă peste cap cu prelegerile care așa de tare mă fericesc încît uit de fericirea altora...

De la „combinatul școlar“ m-am dus la bucătărie. Am dat acolo de Evfrosinia Mihailovna, am vorbit ceva cu dînsa în șoaptă și ea mi-a promis să facă pentru masa de seară o prăjitură în cinstea tinerei perechi, dar destul de mare, încît să aibă cîte o bucată și fiecare „student“ de-al nostru. Conform dispoziției mele, Slașciiov dădu fiecăruia la masa de seară cîte cincizeci de grame de alcool. După ce am stat de vorbă cu Elnikov și Maria Ivanovna, i-am așezat în capul mesei și am citit ordinul de zi pe detașament. Ordinul de zi spunea: «Ținînd seama de lipsa unui oficiu de stare civilă în spatele frontului inamic, comandamentul detașamentului „Frații Ignatov“ preia asupra lui formalitățile de legalizare și de înregistrare a căsătoriei Mariei Ivanovna Petreaeva cu Gheorghi Ivanovici Elnikov. Le urează fericire, dragoste și armonie și le urează în același timp să continue lupta împotriva ocupanților cu același succes cu care au dus-o pînă acum...»

Vecinii noștri de la Mariinskaia au trimis într-o zi la noi un agent de legătură. Detașamentul lor stătea în cătunul Azovka unde izbucnise o boală necunoscută și o rugau pe Elena Ivanovna să vină pe la dînșii. Vestea despre priceperea și cunoștințele ei medicale se răspîndise prin toată regiunea munților.

La șase noiembrie, dis-de-dimineată, încălecînd pe căluțul ei roib și luînd cu ea cîțiva sanitari-ajutori, Elena Ivanovna porni la Azovka.

Am petrecut-o cu tristețe. Era ajunul mării noastre sărbători. Pe vremea cînd eram la Krasnodar aveam obiceiul ca seara asta să ne adunăm în sufragerie cu toții: eu, Elena Ivanovna și ce-i trei fii ai noștri...

Mă gîndeam: „Pentru prima oară am să-mi petrec sărbătoarea în singurătate“. Dar greșeam gîndind astfel.

În ziua aceea, tabăra noastră semăna cu un furnicar agitat: toată lumea se pregătea să sărbătorească cea de a douăzeci și cincea aniversare a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.

Principalii organizatori erau Musiacenko și Suglovov.

Ei ridicară în sufragerie o tribună pentru prezidiu, care servea în același timp drept scenă. Scena și pereții fură împodobiți cu lozinci și ghirlande de brad. În centru au pus portretele lui Lenin și Stalin, iar lîngă portrete niște candelabre lucrate de dînșii.

Masa era pusă pentru cincizeci de persoane și, timp de două zile, la bucătărie au tot gătit. Neobosită ca totdeauna, Evfrosinia Mihailovna dirija ceremonia pregătirilor.

În pavilioanele plutoanelor, pușcașii, minerii și cercetașii noștri se bărbiereau, se curățau, se spălau.

În clădirea grupului de recunoaștere îndepărtată, aveau loc repetițiile orchestrei de coarde și ale cîntăreților.

Cărările de tabără erau acoperite cu nisip curat, adus special de la riul din vale.

— Chiar ca la Krasnodar, la combinat, — se bucura Gheronti Nikolaevici.

Pe la ora șase seara, clădirea celui de al doilea pluton, unde se instalase aparatul de radio, era arhiplină. Pricina, emoționat, stătea lîngă aparatul de radio.

El era responsabil pentru bunul mers al recepției și, dacă ar fi fost după dînsul, n-ar fi lăsat pe nimeni să se apropie nici la o bătaie de pușcă de aparat, pentru că nu cumva vreun nepriceput să i-l strice.

Pe masa pe care stătea aparatul de radio erau întinse foi de hîrtie și o mulțime de creioane bine ascuțite. Flacăra tremurătoare a luminărilor crea o atmosferă de solemnitate.

Pricina, Maria Ianukevici, Nadia Korotova și Maria Ivanovna Petreaeva ședeau la masă în fața colilor de hîrtie. Înaintea fiecăruia din acești patru, se afla cîte un ceas și fiecare învîrtea nervos creionul în mînă.

— Vă rog să păstrați liniște deplină, să nu ne împiedicați să luăm note — repeta în fiecare clipă Pricina, cu toate că difuzorul tăcea încă, iar în odaie nimeni nu vorbea nici măcar în șoaptă.

— Primele cinci minute vom lua note eu cu Nadia, — spuse tot Pricina, întrerupînd el însuși tăcerea, — după aceea alte cinci minute Mura și Maria Ivanovna, apoi iarăși noi... Am făcut o mare greșală! De ce nu ne-au adus din Krasnodar măcar o singură stenografă?!...

— Ia niște valeriană, — îl sfătui Safronov pe Pricina, ceea ce îl scoase cu totul din sărite pe acesta.

În sfîrșit, se auzi în difuzor vocea cunoscută și atît de dragă:

„Tovarăși!

„Astăzi sărbătorim al 25-lea an al victoriei Revoluției Sovietice în țara noastră. Au trecut douăzeci și cinci de ani de cînd a fost instaurată la noi orînduirea sovietică. Ne aflăm în pragul unui an nou, al celui de al 26-lea an de existență a orînduirii sovietice...”

Cincizeci de partizani ascultau neclintîți. Din cînd în cînd foșneau numai foițele de hîrtie și scîrțiau creioanele care alergau neobosite pe hîrtie.

„A doua perioadă a operațiunilor militare de pe frontul sovieto-german este marcată printr-o cotitură în folosul nemților: prin trecerea inițiativei în mîinile nemților; prin spargerea frontului nostru în direcția de sud-vest; prin înaintarea trupelor germane și ajungerea lor în regiunea Voronej, Stalingrad, Novorossiisk, Piatigorsk, Mozdok”.

Liniștea deveni fizicește perceptibilă. M-am surprins singur ținîndu-mi respirația. În această clipă, nimeni din noi nu respira. Stalin vorbea despre noi, despre sectorul frontului de care eram legați.

„Folosindu-se de lipsa unui al doilea front în Europa, nemții și aliații lor au aruncat pe front toate rezervele lor disponibile și, îndreptîndu-le într-o singură direcție, în direcția de sud-vest, au creat acolo o mare superioritate de forțe și au obținut un însemnat succes tactic...”

Cîteva clipe, niște descărcări electrice au întrerupt emisiunea radiofonică. În difuzor se auzi un trosnet și apoi un foșnet. Pri-

cina se repezi la aparat. Dar aparatul funcționa din nou impecabil și cincizeci de oameni începură să facă semne amenințătoare lui Pricina să nu se mai agite.

Clipele treceau dar nu le observam.

„Glorie partizanilor noștri și partizanelor noastre!” Stalin își terminase discursul.

Dar în clădire continua să fie liniște. Și abia peste vreo jumătate de minut, ca și cum un rîu ar fi rupt zăgazul, au răsunat aplauzele: primele aplauze aci, în pustietatea munților, în cuibul partizanilor.

Vetlughin, care era emoționat, se apropie de mine.

— Tătucale, ai auzit ce a spus Stalin? „Glorie partizanilor și partizanelor noastre”. Trebuie să merităm această glorie... Aș avea ceva de vorbit cu dumneata...

N-am izbutit însă să stau de vorbă cu Gheronti Nikolaevici. Fiecare era plin de cele auzite, fiecare vroia să-și exprime sentimentele. Partizanii ne copleșiră cu întrebări. Pe mine, pe Safronov și pe comisarul Golubev.

— Ați auzit, neamțul vroia să încercuiască Moscova?...

— Ați auzit ce a spus Stalin despre cel de al doilea front?...

Trecu cel puțin o oră pînă cînd comisarul reuși în sfîrșit să-și înceapă raportul.

După raport, a avut loc un festival artistic dat de amatori.

Festivalul fu deschis de Leonid Antonovici Kuznețov, comandantul și intendentul taberei care își luase sarcina de a prezenta spectacolul. Atunci am aflat întîia oară ce talente necunoscute erau în detașamentul nostru.

Nu numai Musiacenko, dar și Lagunov și Fedosov erau cîntăreți. Iar Leonid Feodorovici Lusta juca atît de strașnic „ceciotka”¹⁾ încît fu obligat să repete jocul.

Atracția celei de a doua părți a festivalului au fost niște schițe umoristice citite de Suglobov și „trepacul” executat de Safronov. Respectabilul Vladimir Nikolaevici, cu toată inima lui bolnavă și trupul lui cam greoi, zbură pe scenă ca un flăcău și publicul recunoscător îl răsplăti cu aplauze furtunoase.

Festivalul se isprăvi tîrziu după miezul nopții.

Partizanii, veseli și mulțumiți, s-au dus să se culce. M-am dus să inspectez santinelele: stăteau ca întotdeauna, pe cărări, pe munte, la posturile fixe. Numai că din cauza sărbătorii santinelele fuseseră dublate și se schimbaseră mai des decît de obicei. Vroisem să dăm puțină santinelelor noastre să vadă cel puțin o parte a festivalului.

¹⁾ Dans popular ruș. (N. red. rom.)

În noaptea aceea am instalat în clădirea postului de comandă „tipografia” noastră. Stăteam și mă uitam cum entuziastul Pricina învîrtea sulul șapirografului.

Pricina se grăbea. Înainte de a se face ziuă, Nadia Koro-tova, Evfrosinia Mihailovna și Maria Ianukevici trebuiau să se strecoare în stanițele și cătunele ocupate de nemți și să distribuie agenților noștri de legătură discursul lui Stalin, tras la șapirograf.

— Mîine, comandamentul german va afla de acest discurs! — spunea triumfător Pricina. — Mîine dimineață, cînd au să se scoale friții, la comandamentele lor vor fi afișate foițele mele...

Spre marea lui supărare, am luat cam douăzeci din primele foițe, ca să fie distribuite „studentilor” „Școlii superioare de minare”. Pe lîngă asta, a doua zi dimineață, detașamentele vecine trebuiau să trimită după ele la Planceskaia, agenți de legătură. Ne înțelesesem încă din ajun în privința asta cu comandamentele lor.

În noaptea aceea memorabilă, Pricina nu se culcă și, în dimineața zilei de șapte noiembrie, el veni în fugă la mine, vesel și cu un aer de sărbătoare.

— Am Ordinul de zi al lui Stalin, Tătucule! Trimiteți la mine la șapirograf cinci, nu, zece oameni.

N-a trecut nici o oră și fiecare pluton a pus în clădirea lui placarde pe care erau scrise cu litere mari frumoasele cuvinte din ordinul de zi:

„A ațîța flacăra mișcării de partizani a întregului popor în spatele frontului inamic, a distruge spatele frontului inamic, a extermina pe nemernicii fasciști germani”.

„Nu e departe ziua cînd dușmanul va simți forța noilor lovituri ale Armatei Roșii. Va fi sărbătoare și pe ulița noastră!”

Vetlughin și Ianukevici se apropiară de mine. Amîndoi erau palizi și emoționați, amîndoi aveau o ținută solemnă și severă. Ei fuseseră prietenii cei mai buni ai lui Evgheni al meu...

Ochii căprui ai lui Vetlughin ardeau. Mă privi drept în față și-mi spuse:

— Ne dați voie să executăm ordinul?

Nu mi-am dat seamă imediat despre care ordin vorbea Gheronti Nikolaevici.

— Dați-ne voie să executăm ordinul de zi: să distrugem totul în spatele frontului inamic!

Era atîta hotărîre în tonul lui Vetlughin, încît m-am ridicat de pe scaun fără să-mi dau seama și, luînd la rîndul meu poziția de drepti ca în front, întrebai:

— Ați conceput, tovarăși, vreo nouă operație?

— Trebuie să ne câștigăm gloria de partizani... — răspunse Ianukevici cu o voce înăbușită și emoționată, punînd în fața mea harta regiunii premunitoare a Caucazului.

Pe hartă, pornind de la tabăra noastră spre Marea Neagră, serpuia o linie roșie : era drumul pe care acești doi partizani aveau de gînd să-l urmeze.

L-am privit țintă în ochi pe Vetlughin :

— Gheronti Nikolaevici, ai uitat de „Școala superioară de minare“ ?

Gheronti Nikolaevici era, ca și Evgheni, un om al datoriei și nu uitase. Asemenea oameni nu lasă niciodată neisprăvită o treabă de care s-au apucat. Și el îmi răspunse :

— Pregătirea pentru diversiune și elaborarea minuțioasă a planului ei ne va lua, Tătucule, cel puțin cinci zile. Exact timpul care îmi trebuie ca să termin cursul la „Școala superioară de minare“.

Aruncai din nou o privire asupra liniei roșii trasată pe hartă. Vetlughin și Ianukevici concepuseră o acțiune de mare îndrăzneală pe care n-ar fi putut s-o realizeze decît niște oameni înzestrați cu o mare voință și cu o mare tărie sufletească.

— Bine ! — le-am spus eu și le-am strîns mîna.

CAPITOLUL IV

Recunoașterea făcută ne aduse o știre îngrijorătoare : în noaptea de șase spre șapte noiembrie, o mare unitate germană, sprijinită de artilerie și tancuri, se năpustise asupra Azovkăi. Lupta durase toată noaptea. Către dimineață, cei de la Mariinskaia se retraseră în munți. Cătunul ardea.

Oare e nevoie să mai spun halul în care eram în zilele acelea ?... Nici un agent de recunoaștere nu știa nimic despre Elena Ivanovna. O fi izbutit ea să plece ? Și chiar dacă o fi plecat cu detașamentul celor de la Mariinskaia, unde și cum s-o găesc ? Direcția în care se retrăgea orice detașament de-al nostru era întotdeauna una și aceeași : în munți... Acuma, caută acul în carul cu fîn !

Erau zile de mare încordare. În detașamentul meu nu fusese niciodată atîta muncă și atîtea griji : „Școala superioară de minare“, pregătirea diversiunii lui Ianukevici și Vetlughin, pregătirea și înlăptuirea micilor acțiuni zilnice care erau atît de multe încît nici n-aș dovedi să le pomenesc aci pe toate.

Ziua nu-mi rămînea timp pentru „suferințe personale“. Noapțile însă erau cumplite. Abia către dimineață dacă reușeam să dorm puțin, dar chiar și atunci, somnul meu era neliniștit. Și în

somn, gîndul mi-era la Elena Ivanovna și eram chinuit de vise rele.

Elena Ivanovna se întoarse abia a cincea zi — plină însă de impresiile luptei la care asistase.

Am aflat de la ea că plecase din cătunul Krasnîi, în liniște, fără grabă, cu un agent de legătură al celor de la Mariinskaia și cu niște sanitari. Trecură prin pădure și ocoliră două cătune ocupate de nemți. În vremea asta se făcuse noapte dar luna nu se ridicase încă. Intrînd într-un aluniș des, auziră dinspre Azovka rafale scurte. În depărtare răsuna țacănitul mitralierelor și vuiau minele.

Fură nevoiți să dea pînteni cailor. Căluțul roib al soției mele se purtă bine. Or fi fost ei buni caii celor de la Mariinskaia, dar nici el nu s-a lăsat mai prejos și n-a rămas nici măcar cu un pas în urma calului agentului de legătură.

La marginea pădurii îi întîmpinară doi oameni dintr-o patrulă care venea chiar atunci de la Azovka și-i spuseră Elenei Ivanovna că nemții crezînd, se vede, că cei de la Mariinskaia vor fi ocupați cu sărbătorirea aniversării Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, au început ofensiva. Lupta se încinsese în împrejurimile cătunului. Încăierarea era crîncenă, și la Azovka începuse să fie și răniți.

Elena Ivanovna, cu agentul de legătură după ea, porniră în galop într-acolo, încît vîntul le vîjîia pe la ureche. Sanitarii rămaseră în urmă.

Sosiră în goană la Azovka în momentul în care luna abia apăruse de după munți. În dreapta cătunului, pe dealul care încercuiește Azovka ca o potcoavă, se desfășura lupta. De pretutindenți trăgeau mitraliere grele și vîjîiau mine.

Elena Ivanovna găsi la postul de comandă pe comandantul celor de la Mariinskaia, care îi spuse că situația era gravă. Forțele erau și așa prea inegale, iar pe deasupra, din stanița vecină ieșiseră venind într-acolo tancuri germane.

Chiar în clipa aceea a fost adus în casă un rănit. Rana era grea și rănitul trebuia operat fără întîrziere.

Melnikov, care era un sanitar cu experiență, a pregătit totul. Operația era complicată. Elena Ivanovna cu greu a putut să scoată schija. Numai după ce spălase și pansase rana, a observat ea că lupta începuse să se desfășoare chiar în cătun. Luna strălucea, casele ardeau și pe stradă era lumină ca ziua. O mitralieră trăgea undeva, aproape de tot. Pe stradă trecea cu viteză un tanc greu.

Elena Ivanovna văzu cum alături de dînsa, ca și cum ar fi ieșit din pămînt, răsări deodată un partizan. El ridică o grenadă. Dar se vede că cei din tanc îl observaseră. Răsună o scurtă rafală de mitralieră și partizanul mai că nu căzu sub șenilele tancului.

Soția mea se repezi la el, îl apucă de picior, îl trase din rășputeri după dînsa. Tancul trecu cu viteză la o distanță de un metru de ei.

Partizantul din Mariinskaia fusese rănit la cap. Trebuia pansat fără întîrziere. Dar în vremea asta, sosise bubuind încă un tanc, și în urma lui venea încă unul.

Sanitarii veniți în fugă, ridicară rănitul. Melnikov o apucă de braț pe Elena Ivanovna și o trase înapoi la comandament.

Tancurile trăgeau cu mitralierele. Gloanțele șuierau, se loveau cu zgomot de ceva metalic de pe cerdac.

Alături de ea apărură o siluetă timp de o clipă și se auzi o explozie. Elena Ivanovna întoarse capul și văzu tancul cuprins de flăcări, cu șenilele sfărîmate de grenadă...

Abia izbutise să termine pansamentul, și șeful de stat major al partizanilor, a și intrat în fugă în casă. Trebuiau să plece numaidecît pentru că în urma tancurilor venea în coloane compacte, infanteria germană...

Elena Ivanovna și cu sanitarii urcară pe răniți în căruțe, strîseră tot armamentul și luară pînă și o armă de vînătoare cu două țevi și un cuțit finlandez, lăsat de cineva la postul de comandă. Sub ploaia de gloanțe, se îndreptară către munți, unde nemții nu puteau pătrunde.

Azovka ardea. Nemții nu se aleseseră decît cu incendiul, cu tancurile distruse și cu leșurile soldaților.

În pădure, soția mea organizează după toate regulile, un spital de campanie, unde se făceau chiar și injecții cu ser antitetanic.

Cum erau o mulțime de răniți, Elena Ivanovna se văzu silită să plece de cîteva ori în munți. O parte din răniții din Mariinskaia fură trimiși la Soci cu avionul, iar pe ceilalți îi transportă la spitalul din cătunul Krasnii.

Vetlughin nu mai avea mult pînă să-și termine cursul de la „Școala superioară de minare“. Planul diversiunii în care trebuia să plece cu Ianukevici era și acesta aproape terminat. Peste o zi, două, grupul trebuia să se apuce de lucru.

Dar neastîmpăratul de Vetlughin nu-și găsea locul. Dacă cumva nu putea să plece trei nopți de-a rîndul în misiune, a patra noapte își pierdea somnul și liniștea.

Exact cu douăzeci și patru de ore înainte de plecarea în marea diversiune proiectată, Vetlughin găsi prilejul să se mai socotească încă o dată cu hitleriștii.

Nu departe de Enem, o haltă de încrucișare a căii ferate, se afla pe terenul fostei stațiuni de mașini și tractoare, un mare

depozit nemțesc de muniții. Clădirile depozitului erau împrejmuite cu sîrmă ghimpată. Pe turnurile de pază de la colțuri erau așezate mitraliere grele. Împrejur se întindea stepa goală și netedă.

Părea cu neputință să te strecuri pînă la depozite. Dar Pavlik Hudoerko nu vroia să se împace cu acest gînd. Timp de cîteva zile în șir, Pavlik dădu tîrcoale depozitului ca pisica oalei cu smîntînă și își bătu capul cum ar putea să pătrundă prin sîrma ghimpată, să înșele paza nemțească și să arunce depozitul în aer...

Cu prilejul uneia dintre recunoașterile sale, Pavlik cunoscuse pe o tînră căzăcioaică pe care o chema Zina. Inima nu-i de piatră... Pavlik izbuti s-o convingă să se întâlnească cu el. Trebuiau să se întâlnească într-o seară lîngă un paltin bătrîn de la marginea cătunului.

Zina însă nu veni la întîlnire.

Pavlik se întoarse în tabără foarte necăjit.

A treia zi dis-de-dimineată, el porni iar în recunoaștere și în-
tîlni întîmplător fata la fîntînă. Cum erau de față și oameni străini nu putură sta de vorbă, totuși Zina izbuti să-i șoptească lui Pavlik că-l va aștepta la noapte tot lîngă paltin.

De data aceasta, fata se ținu de cuvînt. Îl rugă s-o ierte că nu venise data trecută. Pricina era că nemții o pusese să curețe depozitele lor și să măture niște hîrtii împruțite pline de grăsime. Fata era mîhnită. Plăcîndu-i libertatea și mîndră cum era, socotea că e rușinos să muncească pentru fasciști.

— Nu știi dacă ne vom mai vedea vreodată, — spuse ea. — Afurisiților de friți le-a venit să facă curățenie mare și de acum încolo, noi fetele trebuie să mergem în fiecare zi la depozit. Și ne mai silesc nemernicii să aducem cu noi și mături. De unde să găsești mături, toamna?

Fata se aștepta ca Pavlik s-o consoleze, dar acesta fu cuprins pe neașteptate de un entuziasm de neînțeles:

— Și zi, Zinușka, vă duceți la depozit cu măturile voastre? Atuncea-i minunat.

Fata nu înțelegea nimic.

— Zina dragă, nu te supăra. Mîine... nu mîine, dar poimîine am să vii pe la tine! Las' că poate izbutesc eu să te scap de munca asta la depozit. Așteaptă-mă!

Pavlik plecă repede aproape fără să-și ia rămas bun. Zina nu știa bine dacă trebuia să se întristeze sau să se bucure de asta.

A doua zi, Litvinov, Vetlughin și Eriomenko, adunați la Plan-
ceskaia îl ascultau pe Pavlik care le expunea amănunțit unde erau depozitele și le raportă și despre mături.

Iarăși vegheară Litvinov și cu Vetlughin toată noaptea: tre-
buia fabricată o mină cu acid portativă care să poată fi băgată

în coada măturii. Spre norocul nostru, aveam acid luat încă de la Krasnodar.

Seara tirziu, Pavlik o chemă pe Zina la marginea cătunului și ca și cum ar fi fost vorba de cel mai prețios juvaier, îi oferi iubitei... un mănunchi de mături!

Fata era dezamăgită. Dar Pavlik îi destăinuie secretul acestui cadou neobișnuit. Toată noaptea pînă în zori, discută cu privire la diversiunea care trebuia să aibă loc. Pavlik îi ceru Zinei informații despre toate prietenele ei și-i spuse că e destul ca una dintre fete să trădeze secretul, pentru ca fasciștii să le impuște pe toate.

Au hotărît ca secretul să fie destăinuit numai comsomolistelor. Aveau să mai cunoască secretul încă două-trei căzăcioaice pentru care Zina punea capul.

Dimineața, ca de obicei, fetele veniră să curețe depozitul. Cele mai multe din ele veniseră cu mături. — niște mături noi, minunate, cu coada grea.

Fetele munciră în ziua aceea din toată inima, se băgară în colțurile cele mai îndepărtate ale depozitului, măturară gunoiul de sub lăzi, iar la plecare, lăsară printre lăzi cîteva mături.

Seara, Pavlik, Vetlughin și Litvinov se furișară în niște tufșuri de lîngă cătun.

Gheronti Nikolaevici se uita la ceas la fiecare minut:

— Calculul duminică este greșit, Mihail Denisovici: acum e douăzeci și două fix. Ai o întîrziere de treizeci de minute.

Litvinov tăcea...

Mai trecu o oră. Le era frig să stea întinși la pămînt atîta vreme, erau cu toții înghețați și necăjiți.

— Am spus eu că chimia este o știință imperfectă, — șopti Vetlughin acru. — Nu degeaba am ales eu mecani...

Nu mai apucă să-și termine fraza căci răsună o explozie asurzitoare. Un stîlp de foc se înalță spre cer deasupra depozitului. Focul lumina cîmpul, tufșurile, construcțiile de lîngă haltă.

Exploziile bubuiau una după alta. Explodau munițiile din depozit.

În haltă și în cătunele din jur, se produse învălmășeală. Rachetele zburau spre cer, automobilele vuiau, se auzeau împușcături dezordonate. Razele reflectoarelor cercetau cîmpul. De jur împrejur era lumină ca ziua și se vedea fiecare adîncitură, fiecare piatră.

Ai noștri abia izbutiră să fugă în pădure. În urma lor, exploziile răsunau mereu.

Grupa poposi la o răspîntie de cărări.

— Acum putem continua discuția noastră, — începu calm Litvinov. — Găsesc că chimia este un lucru admirabil. Există însă chimiști excelenți și există și chimiști proști. Prevăd gluma duminică, Gheronti Nikolaevici și o parez de la început: nu mă

socotesc un chimist de talia unui Mendeleev, dar nici chiar prost de tot n-oi fi. Spun numai atita că nu cunoșteam cît era de concentrată soluția de acid, așa că n-am putut calcula cu precizie cît timp va trebui acidului să roadă tuburile de metal. Dar, la urma urmei această precizie scrupuloasă nici nu era necesară. Eu am căutat ca minele să explodeze după ce fetele vor pleca din depozit și înainte ca ele să se întoarcă. Și asta am izbutit. Măturile și-au făcut datoria la timp.

— Sînt convinși, Mihail Denisovici, că pentru munca pe care ai depus-o cu măturile, ți se va atribui după război, marea medalie de aur „Mendeleev“¹⁾, — rîse Vetlughin. — Dar acum să lăsăm glumele, Pavlik! Du-te și află pînă în cele mai mici amănunte tot ce s-a petrecut în haltă. Și în special mulțumește-i Zinei tale și fetelor. Au aranjat un foc de artificii minunat! Pentru treaba asta, n-au să-i mîngîie pe cap nemții pe vinovați, dac-or da de ei. Cu toate că nu prea cred să descopere ceva, pentru că totul a fost lucrat foarte curățel, totul a fost făcut fără a se lăsa urme. Ei, și acumă să auzim de bine!...

Pavlik dispăru în lăstăriș. În partea înspre care plecase, jumătate de cer era cuprinsă de reflexele focului.

CAPITOLUL V

Sosi și ultima seară înaintea plecării în diversiune a grupului lui Vetlughin și Ianukevici. Iarăși ne-am adunat tustrei la postul de comandă.

În fața noastră era iar întinsă cunoscuta hartă a regiunii pre-muntoase a Caucazului, cu petele verzi ale pădurilor, cu munții roșiatici, cu rîurile albastre, cu ogoarele galbene, cu cerculețele negre ale stanițelor. Peste toate acestea era trasă vizibil o linie roșie care șerpuia, făcînd tot felul de zig-zaguri, cercuri și unghiuri ascuțite.

Mă uitam pe hartă și ea prindea viață în fața ochilor mei. Acolo, unde pe hartă erau însemnate punctele cătunelor, se încartiruiseră garnizoanele nemților; lîngă casele albe ale cazacilor, pe ulițele largi ale stanițelor se legănau în spînzurători cadavrele celor schingiuiți. Lutul în care te afundai de nu mai puteai să ieși, era însemnat cu o hașură albastră fină, delicată. Noroiul se va lipi de cizmele partizanilor și picioarele lor vor ajunge grele ca plumbul. Desenele fantastice ale liniilor roșiatice însemnau urcușuri abrupte pe pietre ude, alunecoase, însemnau rîpe, prăpăstii, stînci atîrnate, defileuri adînci și întunecoase. Iar acolo unde pe hartă nu era nici un semn, erau ambuscadele ina-

¹⁾ Premiul pentru chimie al Academiei de Științe al U.R.S.S. (N. red. rom.)

mice. Ele puteau fi pretutindeni în preajma stanițelor, în păduri, în frunzișul întunecat al cedrilor, pe la răspîntii, pe după stîncile defileurilor. Oare puteam eu ghici în ce punct anume al liniei roșii stăteau întinși la pămînt lunetiștii fasciști?

Linia începea de la panta de sud a muntelui Strepet, lîngă tabăra noastră, și se întindea de acolo spre sud-est pe o distanță de o sută de kilometri.

Suta asta de kilometri în spatele inamicului ducea pe povîrnișuri, prin mărăciunișuri, prin bălți, prin rîuri repezi de munte, prin liniile fortificate ale inamicului, prin fața cazematelor și ambuscadelor camuflate. Fiecare metru din suta asta de kilometri ascundea în el o moarte cumplită, poate, chinuitoare. Numai un vînător de munte foarte curajos, care cunoștea din copilărie munții Caucazului, putea să se hotărască să facă acest drum. Și totuși și l-au ales acest drum, doi intelectuali, doi orășeni pașnici care trăiseră toată viața lor la oraș, și care nu aflaseră bine decît de curînd, de-abia de patru luni, ce însemnau munții și vadurile trădătoare ale rîurilor de munte, ce era o explozie de mină pe o potecă de mistreți, și ce anume o rafală de pistol automat dintr-o ambuscadă inamică. Unul din ei era bolnav de plămîni. Celălalt părea atît de firav că nu știai cum de-și ține sufletul.

Totuși, eram sigur de Vetlughin și de Ianukevici. Știam că ei vor face acest drum, că vor purta pe umerii lor zeci de kilograme de alimente, capse de trotil, grenade antitanc, cartușe, carabine, că se vor cățăra pe povîrnișuri, vor trece rîuri prin vad, vor merge pe brînci și, fără să facă cel mai mic zgomot pe lîngă cazematele nemțești, vor dormi iepurește pe pămîntul ud, vor descoperi la timp — cu un fel de instinct deosebit și puternic, — după cîrîitul gaiței, după o ramură ruptă, după un foșnet abia auzit prin tușișuri, ambuscada inamică și vor ajunge acolo unde îi va duce linia roșie de pe hartă.

Mai știam că, ajunși la locul diversiunii, ei vor proceda în prealabil, fără grabă și minuțios, la o recunoaștere, așa cum procedau la combinat cînd adunau material pentru cine știe ce proiect. Și atunci cînd va sosi timpul, fasciștii vor fi aruncați în aer de minele lor.

Ei aveau să realizeze toate acestea pentru că inimile lor erau pline de ură, pentru că știau că asta le-o cere Kubanul lor natal, Kubanul sfîșiat.

Dar de ce trebuia ales de data asta locul de diversiune la o depărtare de o sută de kilometri de tabără?

Pentru că pînă acum am cam exagerat cu diversiunile în imediată apropiere a taberei. Era evident că fasciștii deveniseră extrem de vigilenți. Ei păzeau aproape fiecare metru de drum și era din ce în ce mai greu să realizăm operațiunile noastre. De acord cu Gheronti Nikolaevici, am hotărît că cel mai înțelept lucru era

să lăsăm cîțva timp în pace regiunile mai apropiate și să dăm lovitură acolo unde deocamdată situația era relativ calmă și unde fasciștii nu se puteau aștepta la vreun atac.

Am stat în jurul hărții pînă seara tîrziu. Am schimbat de mai multe ori unghiurile și cercurile liniei roșii, am schițat locurile zilelor de repaus și am discutat cu privire la fiecare kilogram de bagaj. Vetlughin spunea pe de rost, ca la examen, adresele, numele și pronumele prietenilor noștri din stanițe.

Grupul își propusese o sarcină extrem de grea și anume să iasă la calea ferată Belorecenskaia — Tuapse și la șoseaua Maikop — Tuapse și să arunce în aer trenuri și coloane de automobile de ale nemților.

În această diversiune, mergea floarea detașamentului nostru: Vetlughin, Ianukevici, Litvinov, Safronov, Slașciiov, Ponjailo și Maria Ianukevici.

După ce ne-am sfătuit în această ultimă noapte, am hotărît să-l atașăm grupului și pe Dmitri Dmitrievici Konotopcenko, frate bun al lui Grigori Konotopcenko care fusese spînzurat atunci de nemți la Imeretinskaia. El cunoștea perfect locurile viitoarelor noastre diversiuni, pentru că fusese acolo multă vreme secretar al comitetului raional de partid.

Grupul a plecat din tabără pe la miezul nopții. L-am condus pînă la avanpostul nostru unde ne-am luat rămas bun. Îmi venea să-i strîng pe toți la piept și să-i îmbrățișez. Chiar și Konotopcenko, care venise de curînd în detașamentul nostru, nu mai era pentru mine un străin. Ce să mai spun despre toți ceilalți, despre tovarășii mei de luptă, despre prietenii cei mai apropiați ai lui Evgheni al meu?...

După ce au plecat, le-am simțit foarte mult lipsa și, ca să fiu mai puțin îngrijorat, încercam să-mi îndrept toate gîndurile și atenția spre „Școala superioară de minare“.

Eriomenko ajunsese să fie foarte drag „studenților“. Așa era de entuziasmat de tot ce era în legătură cu minarea, încît uita la cursuri de orice altceva de pe lume. „Studenții“ îl ascultau cu gura căscată. Mă uitam cum preda Stepan Sergheevici și eram uimit. În fața mea era tot Eriomenko cel de altădată — cu părul blond, cu ochii senini și cu fața atît de plăcută, dar omul acesta era, în același timp, un om nou. Eriomenko cel de altădată se temea mai mult decît orice în viață ca nu cumva să jignească pe cineva, ca nu cumva să nu fie destul de atent față de un tovarăș și să spună cuiva un cuvînt aspru. Eriomenko cel de astăzi era cum nu se poate mai exigent față de „studenți“. Indrăgostit de arta minării, el era în stare să-și bată joc de orice „student“ care n-ar fi arătat aceeași dragoste pentru acest obiect.

Nu trecură nici trei zile de cînd începuse să-și țină cursul, cînd i se întîmplă un lucru pe care nu mi l-am putut explica cu precizie nici pînă azi.

Asta s-a petrecut în felul următor :

În școala noastră de minare se desfășurau lucrările practice obișnuite. Stepan Sergheevici adusese cu el o grenadă R.D.G. și explica acum structura ei. Elevii stăteau la masă și ascultau cu atenție. Totul mergea ca de obicei.

Deodată, Stepan Sergheevici lăsa în jos, ca din nebagare de seamă, percutorul, și se uită încurcat la elevi. Aceștia pricepură că îndată se va produce o explozie care ar putea să-i nimicească pe toți.

Elevii se repeziră la ușă dar, din pricina îmbulzelii, ușa fu blocată. Unul singur, Pavlik Sahotski, nu-și pierdu cumpătul, luă calm grenada și o aruncă pe geam.

Imediat în urma sunetului sticlei sparte, răsună explozia capsei și vocea severă a lui Eriomenko :

— Așezați-vă la locurile voastre. Aduceți grenada.

Elevii, rușinați, se așezară la locurile lor.

— Vroiam să controlez tăria voastră, tovarăși, — spuse Stepan Sergheevici, cu un ton glacial pe care nimeni nu i-l cunoscuse pînă atunci, — tăria voastră și sîngele vostru rece, fără de care nu poate exista un adevărat diversionist-miner. Constat cu regret că vă lipsește această tărie. Singur Sahotski a dat dovadă de destul sînge rece și nu s-a pierdut cu firea. Stăm prost, tovarăși...

Eriomenko deșurubă fundul grenadei. Din partea de jos începu să curgă pe masă nisip.

— Grenada aceasta este o grenadă de exercițiu. N-a explodat decît capsă. Și chiar dacă s-ar fi întîmplat să explodeze aici în odaie, tot nu s-ar fi întîmplat nimic grav. Voi desigur n-ați știut acest lucru...

Îndată după această lecție „cruntă“, l-am chemat pe Stepan Sergheevici în odaia comandantului și am căutat să-i explic cît mai convingător că nu procedase așa cum trebuia.

— Da, da ! Recunosc că metoda asta de predare e o metodă barbară, — zise Eriomenko, cu o sinceritate care nu lăsa nici o îndoială. — Nu vă puteți închipui cît de tare s-au speriat bieții „studenți“... Nu trebuia să procedez așa ! Și văd că ți-am făcut și dumitale o neplăcere...

Imi venea să rîd, uitîndu-mă în ochii lui limpezi ca un lac de munte în care citeam cît era de stîngerit. Dar de data aceasta n-am îndrăznit să-l încurajez. Mă temeam ca nu cumva să recurgă din nou la asemenea metode de predare.

I-am zis pe un ton într-adins rece :

— La noapte merg și eu la cîmpul de mine. În urma incidentului de azi, aș vrea să asist și eu la cursurile dumitale.

Cîmpul de mine era un teren special amenajat, care se afla lîngă rîu.

Pe acest teren erau amenajate sectoare de lucrări cu care avea să aibă de-a face viitorul diversionist-miner cu prilejul operațiunilor și anume: sectoare de cale ferată și de șosea, un drum profilat, un rîu cu un vad pietros, stînci abrupte și un pod mare aruncat peste rîu.

Metoda de predare a lui Eriomenko era interesantă.

Împărțise elevii în grupe și îi dăduse în noaptea aceea fiecărui grup o sarcină deosebită: primul grup avea de minat calea ferată, al doilea — șoseaua, al treilea — drumul profilat, al patrulea avea să aibă de-a face viitorul diversionist-miner cu prilejul operațiunilor, al cincilea trebuia să astupe drumul și să facă o imensă pîlnie în rîu ca să închidă trecerea prin vad a automobilelor și a tancurilor.

Un alt grup de elevi a primit sarcina să găsească a doua zi locurile minate noaptea. După aceea, Eriomenko avea de gînd să treacă la explozii.

I-am propus să acorde o atenție deosebită tehnicii securității și, după ce i-am urat succes în muncă, m-am dus să mă culc.

.....

Cu toate că de trei zile trebuia să mă duc în tabără, sub diverse pretexte, rămîneam tot în Planceskaia.

Îmi venea greu să mă duc pe muntele Strepet unde nu era piatră care să nu-mi aducă aminte de băieții mei.

Dar prezența mea la Planceskaia se dovedi necesară pentru că Eriomenko făcuse iar niște „trăsnăi“, cum spunea Ghenea altădată.

După ce analiză amănunțit cu elevii lui structura unei mine obișnuite, Stepan Sergheevici dădu ordin unui elev să pună în mină o capsă cu fitil Bickford și să facă să sară în aer o piatră care ieșea din apă.

Cînd totul fu pregătit, Eriomenko controlă lucrul, dădu ordin elevului să aprindă fitilul și să se ascundă apoi după un copac.

Flacăra alergă de-a lungul fitilului fumegînd ușor. Toată lumea se ascunse în adăpost. Trecu un minut, mai trecu unul și explozia nu se produse.

Stepan Sergheevici se îndreptă spre mină, o ridică și o aruncă în rîu.

Urmă o explozie asurzitoare. O coloană enormă de apă se ridică deasupra rîului și se prăbuși peste Eriomenko...

Convinși că explozia îl aruncase pe Eriomenko în rîu și că pierise, elevii începură să-și smulgă febril hainele vătuite și să-și scoată cizmele. Doi din ei se pregăteau să sară în apă, cînd Eriomenko — vesel, zîmbitor și ud pînă la piele — apăru de după piatră: izbutise să se ascundă la timp.

Eram foarte indignat : doar abia ieri vorbisem de tehnica securității în materie de mine.

Eriomenko fu sincer uimit cînd m-am năpustit cu muștrări asupra lui : de data aceasta, el nu-și dădu seama că e vinovat. Cu mîna la piept, spunea zîmbind :

— N-am vrut să sperii pe nimeni. Pericolul n-a fost decît pentru mine !

Era inutil să încerc să-l mai conving. I-am spus că noțiunea de „partizan“ nu includea nicidecum noțiunea de „sinucigaș“ și l-am prevenit pe Eriomenko că voi pune chestiunea în discuția biroului de partid. Dealtfel, în clipa aceea, acest lucru putea să pară numai o simplă amenințare. Afară de mine, nici un membru al biroului nu era în detașament : comisarul Golubev fusese chemat la comandamentul grupului nostru de detașamente, unde i se dăduse o misiune specială, iar noul comisar Konotopcenko, ca și secretarul organizației de partid, Safronov, erau plecați în operații și nimeni dintre noi n-ar fi putut garanta că se vor întoarce...

În cele din urmă, pe Eriomenko începură să-l roadă remușcărilor. Nu-i părea rău că sărise peste cal ; cum era bunăvoința personificată, îi părea rău că mă supăraser pe mine și speriasese elevii.

De atunci nu mai știam însă la ce mă puteam aștepta din partea acestui om cinstit și bun la culme, și n-am respirat ușurat decît atunci cînd „studenții“ au isprăvit cu bine „Școala de minare“.

Era în ziua de nouăsprezece noiembrie. Cu ocazia primei promoții de mineri ai școlii noastre, am hotărît să dăm o serbare. Am eliberat fiecăruia din ei o adeverință prin care arătam că putea să efectueze personal diversiuni prin minare, iar celor care avuseseră succese deosebite, li s-a dat dreptul să predea arta minării.

Luîndu-mi rămas bun de la noii mineri, am vorbit cu dînșii despre fiii mei, despre visul lui Evgheni de a înființa o școală de minare. El ar fi fost fericit să trăiască această zi.

Lui Evgheni îi plăcea să repete formula, descoperită de el însuși, „doi plantatori de mine fac cît un regiment de SS“.

Foștii noștri „studenți“ și-au însușit aceste cuvinte. Despărțindu-se de sala de cursuri de la Planceskaia, ei au atîrnat pe pereți, pentru grupul următor de elevi, un afiș pe care era scrisă formula lui Evgheni.

În rîndurile primului grup erau oameni talentați care îndrăgiseră arta minării tot așa ca și Eriomenko al nostru. Luîndu-și călduros rămas bun de la noi, ei ne rugară să nu-i uităm.

Am trimis printr-un agent de legătură tovarășului Pozdneak raportul asupra primei noastre promoții de „studenți“, precum și o scrisoare prin care îi ceream permisiunea să încercăm noi me-

tode de luptă împotriva inamicului. În scrisoarea lui de răspuns, tovarășul Pozdneak scria între altele :

„...Aprob încă o dată propunerea voastră pe deplin justă ca detașamentul vostru să acționeze în grupe de patru-cinci oameni, alăturându-se altor detașamente ale noastre ; atunci veți putea să acționați în comun în șase, opt sau zece detașamente iar roadele muncii detașamentului vostru vor fi înzecite...”

Ne-am despărțit de „studenții” noștri mineri în cursul zilei de douăzeci noiembrie, plecând fiecare la detașamentele lor. Chiar în seara zilei de douăzeci noiembrie, a fost comunicată la radio vestea atacării în raionul Ordjonikidze a unei mari unități nemțești. O sută patruzeci de tancuri fuseseră distruse, iar inamicul lăsase pe cimpul de luptă cinci mii de cadavre.

Tabăra noastră era în culmea bucuriei. Pricina zîmbi recunoscător aparatului său de radio, ca și cum această cutie calenie ar fi fost arma ucigătoare care distrusese tancurile și pe cei cinci mii de fasciști...

După ce tipăriră la șapirograf comunicatul îmbucurător al Biroului Sovietic de Informații, Nadia Korotova și Maria Ivanovna plecară să răspîndească manifestele prin detașamentele și stațiile vecine.

Ele se întoarseră abia după două zile și ne aduseră salutări din partea foștilor noștri „studenți” care spuneau că le era dor de Planceskaia.

Am observat o zgîrietură proaspătă pe patul puștii cu lunetă a Nadiei.

— Nu păstrezi bine arma, — spusei eu. — Dă-o înapoi !

Prima mișcare instinctivă a Nadiei a fost să strîngă pușca la piept : apoi, ridicînd spre mine niște ochi rugători, îmi întinse pușca. Pe patul puștii erau patrușprezece zgîrieturi adînci. Ele erau așezate una sub alta ; treisprezece erau bălțuite cu ceva, probabil cu o soluție de hipermanganat.

— De ce n-ai vopsit-o și pe a patrușprezecea ? — o întrebai eu.

— N-am mai avut vreme... Cînd eram s-o fac... Pe al paisprezecelea l-am lichidat abia azi... — îngăimă Korotova.

— Dar cînd i-ai lichidat pe ceilalți treisprezece ? De ce n-ai raportat la timp ?

Nadia tăcea. Trebuia s-o fi văzut ! Femeie înaltă, zdravănă, trăgătoare de elită, sta cu capul în jos și își răsucea poala hainei vătuite. Și cînd te gîndești că abia cu cîteva luni înainte, această fată „crescută în puf” nu nimerea măcar o împușcătură din zecel...

— Pe toți treisprezece i-am lichidat sub muntele Papai cînd plutonul nostru a operat acolo, — spuse în sfîrșit Nadia.

Reținîndu-mi un zîmbet, am spus supărat :

— Ai să faci serviciu peste rînd la bucătărie la curăţat cartofi. Iar dacă se mai întîmplă vreodată să nu raportezi, să ştii că-ţi iau arma.

— Raportez neapărat. I-am bătut pe nemţi lîngă Ordjonikidze şi în curînd îi scoatem din Krasnodar. Acolo am să am nevoie de puşca cu lunetă...

Korotova plecă, dar în cortul meu parcă mai răsună şi acum vocea ei hotărîită: „în curînd îi scoatem din Krasnodar“...

Şi atunci înţia oară mi-am spus în gînd:

„Te pomeneşti că ziua aceea cînd îi vom scoate din Krasnodar nu-i chiar așa de departe, dincolo de munţii Caucaz, ci chiar aici pe undeva pe aproape, la poalele lor“.

A doua zi iar am avut de ce ne bucura. Plantatorii noştri de mine se întoarseră din operaţii...

Drumul lor fusese anevoios şi durase cinci zile şi cinci nopţi. Timp de cinci zile şi cinci nopţi, grupul se furişase întruna prin rîpe, urcase povîrnişuri, ocolise staniţe, traversase drumuri. Mergeau pe ploaie, prin noroi, pe pietre alunecoase, prin lutul cleios, ascultînd fiecare foşnet, atenţi la lătratul îndepărtat al cîinilor.

La începutul celei de a cincea nopţi, plantatorii de mine se apropiară de linia ferată şi se culcară în lăstăriş.

Era o noapte întunecoasă. Bura. Istoviţi de drum, oamenii dormeau în ploaie, fără s-o simtă. Trebuiau să doarmă pentru că a doua zi îi aştepta o zi grea, plină de răspundere. Domnea o linişte adîncă, parcă totul ar fi murit de-a lungul liniei ferate. Nu se zăreau nicăeri nici lumini, nici patrule şi nici trenuri.

Partizanii traseră concluzia că acolo nu era circulaţie decît ziua şi fură cuprinşi de bucurie. Puteau să doarmă fără grijă. Dar de ce nu erau santinele?...

În zorii zilei, Ianukevici şi Ponjailo se apropiară pe brînci de calea ferată ca să fixeze locurile de observaţie şi să procedeze la prima recunoaştere prealabilă.

Se întoarseră neaşteptat de repede. Erau amîndoi posomorîţi şi furioşi.

— Şine ruginite — mormăi Ianukevici.

— Ce înseamnă asta, că-s ruginite? — se miră Vetlughin.

— Rugina, dragă Gheronti Nikolaevici e acelaşi lucru ca şi coroziuinea — oxidarea metalului... Iar asta înseamnă, — şi ar fi trebuit să ştii asta, dumneata care eşti inginer-mecanic-şef — că pe această linie ferată n-a mai fost demult şi nu este nici o circulaţie.

— Stai, Viktor, nu înțeleg nimic. De ce nu-i circulație pe linia asta? — întreabă Maria cu grijă.

— Despre asta, dragă nevastă, te sfătuiesc să iei informații de la fasciști, că eu n-am fost informat. Dar nici nu mă interesează. Important e faptul că linia-i părăsită și că n-avem ce căuta pe aici.

Pentru asta bătuseră ei atîta amar de drum? Adunîndu-și toată voința, grupa continuă să înainteze.

— Fleacuri. Las-că ne scoatem pîrleala la șosea, — caută să-i încurajeze pe toți Vetlughin.

Ajunseră la șosea în zorii zilei. Trimiseră fără întîrziere în recunoaștere două grupe a cîte doi cercetași. Vroiau să se apuce mai repede de treabă.

Cînd se întunecă, doi din cercetași — Ianukevici și Ponjailo — se întoarseră.

Viktor Ivanovici se așează pe o piatră și... tăcu. Tăceau toți.

— Ei, spune, Viktor! — zise Maria nerăbdătoare.

— Trebuie să ne întoarcem acasă; am întîrziat. Tot ce se putea arunca în aer este aruncat: poduri, podețe, chiar și linia ferată. Se vede că pionerii ne-au luat-o înainte cu ocazia retragerii. Pe șosea a început să crească iarbă. Iar noi, prieteni, am rămas șomeri.

Dimineța, tot mai cernea de sus mărunț și plictisitor. Fîșii de nori se țirau pe cer. Ianukevici tușea răgușit. Tovarășii îi cunoșteau firea: Doamne ferește să-l fi compătimit cineva. Așa că se făceau că nu-i auzeau tusea.

Toți erau mîhniiți. Să străbați o sută de kilometri — și încă ce fel de sută de kilometri! — să pierzi atîta timp și să te întorci în tabără fără să fi făcut nimic, asta nu era fleac...

Acum, la întoarcere, drumul le părea și mai lung, și mai greu, și mai primejdios.

Pînă și Litvinov, totdeauna tăcut și sfios, bombănea și el nepuțin să se stăpînească.

— Măcar un păcătos de automobil să fi putut strica, măcar un friș să fi trimis pe lumea ailaltă!...

Singur Konotopcenko nu se lăsa cuprins de disperare. Cu un ton care îi liniști deodată pe toți, spuse:

— Uite ce, voi odihniți-vă, iar eu mă duc la un prieten de-al meu. Am să vă caut de lucru.

Ianukevici și Ponjailo se agățară și ei de dînsul. Se plictiseau fără treabă...

Se însera dar ei tot nu se întorceau.

— Numai asta ne mai lipsea. Ce o să spunem Tătucului? — zise nervos Gheronti Nikolaevici.

Noaptea trecea încet, plicticoasă, fără somn. În sfârșit, apărură toți trei. Nu știai ce să faci, să te bucuri de venirea lor sau să-i ocărăști pentru grija pe care ți-o pricinuiseră...

— Mi se pare că am întârziat puțin și vă cer iertare, — se scuză politicos Konotopcenko.

— Ne pare bine că mai trăiți, — mormăi Slașcirov.

— Mai degrabă v-ar părea bine că v-am găsit de lucru.

...Toată noaptea grupul merse pe o cărare care abia se vedea. Oamenilor le alunecau picioarele pe pietrele ude. Ploaia nu înceta o clipă. La ploaie se mai adăuga și vântul care îi pătrundea pînă la oase. Era întuneric beznă. Dar acum oboseala nu-i mai putea birui, pentru că știau că a doua zi îi aștepta o acțiune. Ce fel de acțiune, nu știau pentru că Konotopcenko nu le spunea nimic deocamdată. Zimbea numai misterios și atîta tot.

— Vom avea nevoie de toate: și de grenade, și de mine, și de fitiluri Bickford...

Dis-de-dimineață, cînd la răsărit de-abia începuse să se vadă o geană de lumină, o căsuță singuratică li se ivi dinaintea ochilor. Ferestrele erau ermetic închise cu obloane și de jur-împrejur nu era țipenie de om.

Konotopcenko se apropie de căsuță și bătut în ușă într-un fel anumit și, peste o clipă, își chemă tovarășii:

— Pofțiți, vă rog!

Ai noștri au intrat în casă unde au dat cu ochii de patru oameni înarmați, partizani de prin partea locului.

După ce stătură puțin de vorbă, toată situația se limpezi:

Odată cu retragerea, Armata Roșie scosese complet din funcție exploatarea petrolifere. Nemții căutau să le refacă, dar nu izbuteau. Partizanii aruncau în aer sondele și utilajul mecanic, dar nu dispuneau de forțele de care era nevoie pentru o diversivune în stil mare. De aceea se și bucurară atît de mult de venirea musafirilor. Ei propuneau să îndeplinească singuri toată munca de pregătire a diversivunii. De lucru era cît poștești: uzina electrică, turnul de apă care alimenta exploatarea și podul cu trei arcuri aruncat peste un defileu adînc.

Partizanii de prin partea locului erau dornici de muncă și gata să pornească la diversivune fără întârziere, imediat ce se va însera. Cum însă, în detașamentul nostru vechile tradiții înrădăcinate de Evgheni se transformaseră într-o lege imuabilă, își luară și ei douăzeci și patru de ore ca să se pregătească temeinic și fără grabă.

În noaptea fixată pentru lovitură, ploua mereu, mărunț, vîntul vuia în defileu și era întuneric beznă.

Acțiunea fu începută de partizanii localnici. Ei lichidară repede și fără zgomot paza nemțească de lîngă pod și tăiară legătura telefonică.

Sub acoperirea lor, Slașciov, Vetlughin și Safronov se țiră spre uzina electrică și turnul de apă. Dădură și acolo de santinele. Ai noștri lichidară două santinele, iar partizanii localnici lichidară patru. În acest timp, Ianukevici și Litvinov minară podul. Konotopcenko cu partizanii localnici ridicară o barieră uriașă pe drum, dincoace de pod. Nu demult, o furtună trântise la pământ niște pini înalți la marginea defileului. Peste câteva zile, când Dmitri Dmitrievici ședea în tabăra noastră de pe muntele Strepet și-și aducea aminte de această muncă, i se părea și lui de neînchipuit cum de-au putut ei, o mână de oameni, să tragă pe o distanță de câteva zeci de metri niște pini gigantici și să-i lege solid cu sîrmă ghimpată.

Grupul de la pod își isprăvi cel dintîi treaba. Mura Ianukevici se țiră spre uzina electrică ca să raporteze de îndeplinire.

— Gheroșa, noi sîntem gata...

— N-așteptați, dragă Mura, focul nostru de artificii. Slașciov abia se mișcă. Ai zice că oficiază. A ajuns în sfîrșit la generatori, — șopti Vetlughin.

— În schimb, nemții se vor vedea siliți să construiască din nou uzina electrică. De n-o fi așa, înseamnă că n-am fost niciodată conducător tehnic de centrală termoelectrică... — zise Slașciov printre dinți.

— Du-te, Mura, la ai tăi și retrageți-vă.

Peste jumătate de oră, o broască orăcăi de trei ori lîngă uzină. Ii răspunse altă broască lîngă turnul de apă. Atunci acoperirea se țiră spre păduricea învecinată.

Peste vreo zece minute se auzi din nou orăcăind. O clipă apărură două lumini: erau Slașciov și Safronov care aprinseseră fitilurile Bickford. Imediat după aceea, trei umbre se repeziră spre pădure.

Explozia îi ajunse la marginea pădurii. Se făcu lumină. Se vedea cum zburau în aer pietre, bucăți de metal, grinzi. Munții repetară în ecou bubuitul exploziilor.

În cătunul de partea cealaltă a defileului, răsunară voci, li-cărură lumini, începură să zbrîrnîie motoare.

Primul automobil cu pistolari trecu în plină viteză podul și se izbi de barieră.

— Bine lucrat! — strînse Vetlughin mîna unuia dintre partizanii localnici. — Mulțumesc!

Nemților nu le fu tocmai ușor să dea într-o parte acești pini imenși, legați cu sîrmă ghimpată. Desfăcutul lor dură o bună jumătate de ceas. În timpul acesta, veneau întruna mașini spre defileu. Pe pod era mare învălmășeală: erau vreo zece automobile și printre ele două tancuri — unul greu și altul mijlociu.

Nemții lucrau conștiincios. Le mai rămăsese să dea într-o parte ultimul pin și trăgeau de el din răsputeri, întinzînd sîrma

pe care Ianukevici o controlase cu atîta grijă înainte de plecare. Truda nemților fu în cele din urmă încoronată de un rezultat strălucit: podul cu trei arcuri se prăbuși cu un zgomot infernal. Automobilele sfărîmate, tancurile, pistolarii, căzură în defileu...

Acum era rîndul partizanului localnic să-i strîngă mîna lui Vetlughin. Strîngîndu-i-o, îi spuse cu un aer de duioasă șiretănie:

— Bine lucrat! — Mulțumesc!

Pe cerul înnoirat, o rachetă roșie se înalță deasupra exploa-tărilor de petrol.

— Alarma, băieți! E timpul s-o ștergem. Rămîneți cu bine! — Konotopcenko își îmbrățișă prietenii. — Să țineți minte, tova-răși: la noi asta se cheamă „principiul efectului maxim“. Din-tr-o lovitură am distrus uzina electrică, turnul de apă, podul, au-tomobilele și tancurile. Mai mult, pare-se, nu se putea face. Vă urăm succes, prieteni...

Nici unuia din grup nu-i mai veni în minte să povestească cum au făcut la întoarcere drumul de o sută de kilometri, pen-tru că li se păruse de data asta tuturor ușor și scurt.

E. mîi mult decît sigur că nemții luau factoria din Planceskaia drept tabăra noastră principală. Se naște atunci o întrebare logică: de ce n-au distrus-o? Pentru că ea nu putea fi distrusă decît dacă aduceau acolo forțe mari. Forțe inamice mari nu pu-teau însă să fie aduse în defileurile înguste din munți; iar dacă dușmanii ar fi adus forțe neînsemnate, partizanii le-ar fi lichidat repede. Cotropitorilor nu le rămînea decît o singură soluție: să bombardeze Planceskaia. O bombardară deci foarte des, mai cu seamă pe la sfîrșitul lui noiembrie.

Slașcirov nu mai putea de mînie.

Am urmărit cu ochii mei unul din aceste atacuri aeriene.

Un „Fokke-Wulf“ coborî chiar pînă aproape de acoperișuri. Pilotul vedea desigur tot ce se petrecea în factorie. Într-o poiană văzu o căzăcioaică și niște copii care treceau tocmai atunci pe acolo. „Fokke-Wulf“-ul trase într-însii cîteva rafale de mitra-lieră. Femeia fu ucisă. Alături de ea rămaseră întinși doi copii. Pe chipurile lor înțepenise o expresie de uimire, ca și cum ne-ar fi întrebat pentru ce noi respirăm și vedem cerul și pămîntul, pe cînd ei nici n-au apucat să cunoască viața...

În clipa aceea împărtășeam din toată inima mînia lui Slașcirov. El îmi spuse:

— Vezi „Fokke-Wulf“-ul ăsta? A venit și ieri, și alaltăieri. Pilotul lui nu disprețuiește nici o țintă. Alaltăieri a tras o ra-

fală de mitralieră asupra unei biețe capre legată de un gard. Las-că mă răfuiesc eu cu șacalul ăsta.

Slașciov îmi împărtăși planul lui de răzbunare. Nu-mi prea venea a crede că răzbunarea asta îi va izbuti lui Nikolai Nikolaevici, dar n-am vrut să discut cu el.

A doua zi de dimineață, statura zdravănă a lui Slașciov apărea când ici, când colo, prin toate colțurile factoriei.

Mai întâi a mobilizat pe loc toată lumea, și pe cizmari, pe mineri, pe dulgheri, pe curelari. Partizanii își controlară minuțios carabinele. Kuznețov, care era bolnav și rămăsese cîtva timp la Planceskaia, se ocupa de pușca mitralieră tip „Degteariov”. Pînă și pistolarii hotărîră să ia parte la vînătoare, cu toate că posibilitatea de a lovi un avion cu pistolul era o chestiune de pură întîmplare.

În zorii zilei am ocupat poziții de foc pe dîmbul deasupra căruia zbura de obicei „Fokke-Wulf”-ul.

Am stat acolo toată ziua, însă avionul cu pricina nu se arătă.

E drept că aproape de amiază, Planceskaia fu totuși bombardată, dar avioanele nemțești zburau atît de sus, încît n-ar fi avut nici un sens să tragi în ele.

Asta îl înfurie și mai mult pe Slașciov.

— O lună de-oi sta pe delușorul ăsta, dar tot am să-i vin de hac avionului.

A doua zi de dimineață, iar ne-am urcat pe dîmb.

Cam pe la ora zece, apăru și „Fokke-Wulf”-ul. Ca totdeauna, zbura la înălțimea lui preferată, aproape atingînd cu burta vîrfurile copacilor.

Cînd a ajuns deasupra noastră, am tras o salvă și „Fokke-Wulf”-ul se aplecă pe aripa dreaptă. Din motorul din stînga fișni un fum negru. Avionul viră brusc și o luă înapoi.

— A scăpat, afurisitul! A fugit! — striga Nikolai Nikolaevici plin de indignare.

Dar „Fokke-Wulf”-ul se întoarce iarăși și se îndreptă spre dîmbul nostru. Am fugit îndată de unde stăteam și am schimbat poziția de foc. Probabil că piratul aerian n-a observat asta, pentru că pe vîrfurile dîmbului explodează cu zgomot o bombă. Dacă n-am fi schimbat pozițiile, nici unul din noi n-ar fi rămas în viață.

„Fokke-Wulf”-ul se întoarce iarăși. De data asta se grăbea către casă: motorul lui din stînga era cuprins de flăcări. Spre nenorocul lui, avionul trecu pe deasupra noastră.

Am tras a doua salvă. Motorul din dreapta luă și el foc. „Fokke-Wulf”-ul coborî brusc ca o făclie aprinsă și căzu în lăstăriș lîngă cotitura Afipsului, în apropiere de Krimskaia Poliana.

Azi, după ce au trecut cîțiva ani de la victoria armatei noastre asupra fascismului, îmi aduc aminte de ziua de 23 noiembrie 1942, ca de o zi memorabilă.

Deasupra taberei noastre atîrna un nor care nu semăna deloc a nor și de care ai fi putut spune mai degrabă că era o ceață deasă, sau un fel de vată murdară, pătrunsă de umezeală...

Cerul nu se mai vedea și nu se mai puteau distinge nici contururile munților celor mai apropiați. Lumea se mărginea la acest mic platou rupt de pămînt și parcă suspendat în aer, pe care era instalată tabăra noastră. În ziua aceea ne-am dat seama mai mult decît oricînd că ne aflăm în *spatele frontului inamic* și că o forță uriașă și sălbatică ne despărțea de Pămîntul nostru Mare...

Amurgul de toamnă se lăsă mai devreme decît de obicei... Am chemat la mine pe Musiacenko și am început să controlăm cantitatea rezervelor noastre de alimente. Deodată intră sau mai exact năvăli înăuntru ca o furtună Pricina. Drept să vă spun, în prima clipă am crezut că fusese pe la magazie și trăsese o dușcă din damigeana de alcool. Mîinile îi tremurau, obrajii și ochii îi ardeau, iar vocea îi vibra.

— A început! Ai noștri îi bat pe nemți! — ne strigă el și ne înțînse o foaie de hîrtie pe care era notat cu scrisul lui deslușit ultimul comunicat.

L-am citit și... ne-am îmbrățișat.

Biroul Sovietic de Informații transmitea că lîngă Stalingrad, linia de apărare germană fusese ruptă, că fuseseră nimicite șase divizii de infanterie și o divizie de tancuri fasciste și că au fost luați treisprezece mii de prizonieri și trei sute șazeci de tunuri.

M-am repezit la șapirograf. Acum, noaptea ni se părea caldă și luminoasă și ne venea să spunem că norul cel mare e un nou-raș mic de tot.

Maria și Nadia ciripeau vesele și învîrteau neobosite sulul șapirografului. L-am smuls din mîinile lor și am tipărit singur două foi.

— Să nu protestați, fetelor, — le-am spus eu. — Una am s-o pun în portofelul meu și am s-o port cu mine pînă la sfîrșitul vieții; a doua am s-o duc imediat Elenei Ivanovna.

În timp ce încălecam, tot detașamentul se adunase la popotă. Se auzea vocea triumfătoare a comisarului nostru, Konotopcenko:

— N-ajung ei fasciștii să-și adape caii în Volga! Și nici să cucerească vreodată mîndrul și liberul nostru Stalingrad!

Am însărcinat pe Pavlik Hudoerko să afle, cînd va avea prilejul, de la bătrînii de prin partea locului, ce credeau ei în privința iernii.

Toți bătrînii spuneau într-un glas că se așteaptă să fie o toamnă lungă cu ploi mari și o iarnă umedă.

Trebuia deci să ne pregătim de iarnă.

Haine călduroase aveam pregătite de Evgheni încă de la Krasnodar. Aveam scurte de blană, haine și pantaloni vătuiți, ciorapi de lînă și căciuli călduroase.

Pentru moment, mergeam cu niște opinci de piele de cal care aminteau de „ciuveaci“ ¹⁾ și erau confecționate cu părul în afară și în răspăr spre vîrf, pentru ca picioarele să nu alunece cînd urcam și coboram munții.

Aveam o uniformă de detașament originală, la fel pentru toți. În regiunea munților, toată lumea se obișnuise cu această uniformă. Și, cînd vecinii noștri ne întâlneau, ei ne recunoșteau de departe după aspectul nostru exterior.

— E din detașamentul lui Tătucu...

Pe ploaie însă și pe zăpadă nu puteai să mergi cu opinci. Era nevoie de cizme rusești. Dealtfel, și hainele noastre se uzaseră tare.

Eram nevoiți să ne echipăm din nou.

I-am propus lui Slașcirov să organizăm un atelier de cizmărie la Planceskaia. Atelierul de croitorie funcționa deja. Elena Ivanovna găsi niște mașini de cusut, mobiliză femeile și ne făcu un echipament de iarnă nou și rufe din cearșafuri.

Soția mea se simțea acum mai bine, cu toate că tot nu putea dormi noaptea.

Slașcirov și Safronov o îngrijeau ca și cum ar fi fost fiii ei. Uitîndu-mă la Slașcirov, rămîneam uimit : cînd avea el timp să ducă la capăt toate treburile ?!

„Școala superioară de minare“ primi o serie de treizeci de elevi. Afară de grija lor, Slașcirov mai avea sarcina să primească și să expedieze în operații grupele noastre de diversiuni și să le înzestreze cu mijloace de transport, cu alimente și cu muniții. Și, în sfîrșit, tot de el era condusă și marea și variata gospodărie a factoriei noastre.

Să luăm de exemplu cireada... Nu era deloc atît de simplu s-o păstrezi, cînd primprejur umblau mereu diversioniști nemți.

Slașcirov deschise un mare atelier de cizmărie. Acolo nu nu-

¹⁾ Papuci moi fără tocuri care se poartă în Crimeia și Caucaz. (N. red. rom.)

mai că se făceau și reparații de încălțăminte, dar se confecționau cizme noi.

În atelierul de cizmărie sub conducerea lui Bibikov, lucrau Suglovov, Kuzmenko și Konovicenko. Slașcirov mai aduse în atelier pe un rihtuitor din alt detașament.

Brutăria lui Slașcirov aproviziona cu pâine întregul nostru detașament. Tot în sarcina lui cădea reparația mijloacelor noastre de transport și potcovitul cailor.

Curelar îl avea pe Alexandr Dmitrievici Kuț care fusese sculier la combinatul din Krasnodar.

Inginerul Pavel Pavlovici Nedriga era un fierar și potcovar a cărui îndemînare era recunoscută de toată lumea. Drept ajutor îl avea pe maistrul sculier Alexandr Ivanovici Kozmin.

Slașcirov îi găsi de lucru și dogarului Nikolai Andreevici Fedosov. Iar pe Danilo și Serghei Martînenko îi transformă în dulgheri și timplari.

Pe lângă toate astea, Slașcirov avea în grija lui atelierul de mine. Atelierul venea în ajutorul vecinilor, îi aproviziona cu corpuri de mină din lemn și cu amorse modernizate, simplificate.

Acest atelier îl necăjea însă pe Nikolai Nikolaevici: nu putea cu nici un chip să procure niște sîrmă de oțel subțire pentru arcurile amorselor simplificate și modernizate, fapt din pricina căruia umbla de cîtăva vreme supărat și tăcut.

Dar într-o zi — de care îmi aduc aminte că era pe la sfîrșitul lui noiembrie — el mă întîmpină cu un zîmbet blajin.

— Te pomenești că ai găsit sîrmă, Nikolai Nikolaevici?

Ridică un deget în sus.

— Am o idee, Tătucule. Am impresia că vom găsi în curînd această sîrmă blestemată. Și nu e o sîrmă oarecare ci de prima calitate și într-o cantitate nelimitată. Dar nu vreau să mă laud înainte de vreme pentru că se prea poate ca „șmecheria” mea să nu izbutească. „Nu spun hop pînă n-oi sări”.

Nikolai Nikolaevici conducea în chip ireproșabil gospodăria lui mare și variată. Era chiar el meșter la toate și putea să înlocuiască pe oricine atît în atelierul de cizmărie cît și în acel de mine. Odată, cînd se îmbolnăvi Evfrosinia Mihailovna, Slașcirov a pregătit singur prînzul și un prînz așa de bun, încît toți se întrebau ce sărbătoare o fi.

Factoria lucra cu exactitatea unui mecanism de ceasornic, cu toate că în jurul ei erau nemți, cu toate că avioanele fasciste o vizitau cel puțin de trei ori pe săptămînă și Nikolai Nikolaevici prindea mereu în împrejurimile ei tot felul de diversioniști și de cercetași de-ai dușmanului.

În fiecare seară, cînd toți locuitorii factoriei noastre se adunau la cină, Nikolai Nikolaevici le comunica „ultimele lui știri”: repartizarea muncilor, precum și a posturilor și a gărzilor de

noapte și îndatoririle fiecăruia în caz de alarmă. El nu scutea de garda de noapte nici pe partizanii din detașamentul nostru care erau în trecere prin Planceskaia și nici pe musafirii noștri — partizani din detașamentele vecine cu treburi la factoria noastră. Nu s-a întâmplat să fie discuții sau contraziceri. Toți știau bine că la noi cuvântul comandantului era lege.

Dar, înainte de toate, acest cuvânt era lege chiar pentru Slașciov. Nu trecuseră decît două, trei zile de cînd îmi făgăduise să procure prețioasa sîrmă, și am primit din partea lui un bilet :

„Tătucule! Am deschis la o distanță de doi kilometri de Planceskaia un depozit de rezervă pentru materialele necesare atelierelor factoriei.

În depozit se află o rezervă suficientă de sîrmă subțire de oțel de cea mai satisfăcătoare calitate pentru amorse simplificate și modernizate.

Slașciov"

Agentul de legătură îmi spuse că depozitul apăruse într-un mod destul de original.

Tot căutînd sîrmă, Nikolai Nikolaevici pornise iar la o vîna-toare de avioane nemțești din cele care vizitau des Planceskaia și a avut noroc : un avion de recunoaștere german a fost doborît cu focuri de armă și a căzut în apropierea factoriei. Acest avion devenise depozitul lui Slașciov : inginerii noștri veneau din cînd în cînd la avion și scoteau piesele de rezervă de care aveau nevoie.

La biletul lui Slașciov am răspuns tot cu un bilet :

„Dragă Nikolai Nikolaevici! Îți mulțumesc pentru sîrmă, precum și pentru metoda prin care ți-ai procurat-o. Sînt fericit să-ți dau la rîndul meu o veste îmbucurătoare : nemții sînt crunt bătûți lingă Stalingrad. Azi postul de radio a comunicat că numărul prizonierilor fasciști a crescut pînă la șazeci și trei de mii. Foarte curînd vom trece probabil la ofensivă și pe frontul nostru din nordul Caucazului. E foarte posibil ca primăvara s-o petrecem la Krasnodar...

Tătucu".

*
* *
*

La kilometrul al optulea dintre Gheorghie-Afipskaia și Severskaia, acolo unde cotește șoseaua, fusese construit un pod peste o vale îngustă și nu prea adîncă ; în vale se află o baltă secată unde crescuseră sălcii. Picioarele podului aveau temelii de beton, grinzile erau așezate în dublu „T“, iar arcu podului avea o lungime de vreo patrușprezece metri.

Podul acesta n-avea nimic deosebit, dar lipsa lui ar fi avut drept urmare întreruperea circulației pe calea ferată.

Niște vecini de-ai noștri își puseră în gând să arunce în aer podul.

În detașamentul lor se afla un elev al lui Eriomenko. Ianukivici, care auzise de minarea pe care o pregăteau, se ducea des pe acolo. Dar șeful grupei de mineri era un om foarte încăpăținat și nu vru să asculte nici de elevul nostru, nici de Ianukivici și făcu totul după capul lui.

În primul rînd se gîndi să folosească amatol care era un explozibil capricios și nesigur pe vreme ploioasă și la care noi renunțasem demult; în al doilea rînd, respinse amorsele noastre instantanee de mine automate și le înlocui cu fitilul Bickford; în sfîrșit, împotriva rațiunii și a calculului celui mai elementar și, contrar practicei noastre, el dădu ordin ca minele să nu fie puse mai aproape de mijlocul podului, ci chiar la margine.

La început, totul merse fără nici un accident.

Noaptea plouă cu găleata. Spre dimineață, cei de la paza podului se duseră să fumeze și să se usuce în ghereta santinei-lei. Plantatorii de mine puseră minele, întinseră fitilul, îl aprinseră și săriră repede în tufișuri.

Trecură cîteva minute pînă se produse explozia. Ea abia se auzi. În schimb, santinelele de lîngă pod făcură o zarvă mare. În ajutorul lor veniră în grabă soldați cu pistoale automate de la posturile vecine. Dinspre Severskaia se auzi duduind drezina blindată de serviciu și automobilele începură să alerge pe șosea.

Ce s-a întîmplat mai departe nu se știe, deoarece plantatorii de mine ai detașamentului vecin s-au retras în pădure.

Agenții noștri de legătură constatară însă că din patru mine explodase numai una. Celelalte n-au explodat, ceea ce era foarte firesc, de vină fiind amatolul umed.

Rezultatul era jalnic. Numai una din cele patru grinzi în dublu T fusese puțin atinsă, iar două ore după explozie, primul tren german trecu podul...

Puțină vreme după asta, alt detașament hotărî să arunce podul în aer. Plantatorii de mine ai acestui detașament, care absolviseră școala noastră, voiră să folosească numai trotil și amorsele noastre.

Pe o noapte întunecoasă se tirîră pînă la pod și așteptară ca de obicei, pînă cînd santinela intră în gheretă. Tocmai voiau să înceapă să pună minele, cînd, chiar în clipa aceea, o patrulă nemțească dădu pe neașteptate peste dînșii.

Scăpară ca prin minune. Profitînd de zăpăceala nemților, dispărură în lăstăriș. Minele — minele noastre gata de pus — le lăsară însă pe terasamentul liniei.

Dacă aş fi fost acolo eu, le-aş fi făcut aspre observaţii acestor gură-cască şi ei şi-ar fi dat seama că plantatorii de mine trebuie să lucreze numai sub acoperirea vigilentă a propriilor lor santinele.

Intr-un cuvânt, podeţul de peste baltă rămînea ca şi înainte, întreg şi nevătămat... Dar cum le stătea vecinilor noştri ca un spin în ochi, abia trecură două zile şi ei încercară iar să-l arunce în aer.

Cercetaşii noştri nu izbutiră să afle cum s-au strecurat pînă la pod minerii, cum au pus minele, cum le-au făcut să explodeze, dar cunoscuseră rezultatul. Fundamentul de beton era în parte sfărîmat, grinzile rămăseseră întregi şi chiar a doua zi dimineaţa un tren german trecu iar pe pod...

Nici n-ar fi meritat să ne amintim de acest podeţ, dacă nemţii n-ar fi exploatat atacurile nereuşite asupra lui pentru propaganda lor. În toate staniţele din împrejurime apărură manifeste nemţeşti:

„Către locuitorii din staniţe! În ultimul timp, partizanii pătrund în staniţele voastre. Ei aruncă pe uliţe şi lipesc chiar pe ziduri fiţiuci cu ştiri false în care se arată că armata roşie ar fi bătut trupele germane la Stalingrad. Săteni! Aceasta este o minciună! Stalingradul este de mult ocupat de trupele germane. Armata roşie a fost încercuită şi lichidată în întregime cu ocazia ocupării oraşului. În momentul de faţă, trupele noastre încercuiesc Moscova...

Pînă acum armata roşie îi aproviziona pe partizani cu alimente şi muniţii. Dar armata roşie este zdrobită cum sînt zdrobite şi forţele principale ale partizanilor. Slabele lor rămăşiţe — alcătuite din bandiţi, hoţi, asasini — suferă de foame şi de o mare lipsă de muniţii. Drept pildă poate să servească atentatul partizanilor asupra podului de cale ferată de la kilometrul al optulea de Gheorghie-Afipskaia. Partizanii au încercat de trei ori să arunce acest pod în aer, dar podul se mai află şi azi tot acolo...”

Manifestele se terminau cu un apel către populaţie prin care i se cerea să prindă pe toţi străinii care apăreau prin staniţe şi să-i aducă la comandatură. Pentru aceasta, nemţii promiteau, natural, recompense...

Noi răsplăteam bine pe locuitorii din staniţe. Le dădeam săpun şi ei ne dădeau ceapă, le dădeam gaz şi cuie şi ei ne dădeau ovăz şi fîn. Nici un locuitor din staniţe nu credea pe nemţi cînd îi spuneau că noi suferim de foame. Dar în mintea oamenilor mai creduli şi mai înapoiţi, acest afurisit de podeţ de la kilometrul al optulea putea să zdruncine încrederea în forţele noastre...

Comisarul Konotopcenko îmi spuse :

— Tătucule! Podețul acela blestemat trebuie numaidecît aruncat în aer. Stă ca o măsea stricată în gura unui om sănătos.

Peste cîteva ore, Vetlughin veni la mine.

— Tătucule, fie-ți milă de mine, — spuse el cu tonul lui obișnuit, glumeț, dar ochii i se înăspriseră, semn că-i pierise somnul. — În fiecare zi același coșmar. Văd mereu podul acela blestemat peste baltă, acolo unde cotește șoseaua. Trenurile trec întruna pe pod, iar de sub pod se ivește o mutră hidoasă, îmi face, semn din ochi și rîde de mine: „*Ich bin nicht kaput! Ich bin nicht kaput!*“¹⁾)

— Înțeleg, vrei să-l arunci în aer ?

— Trebuie, Tătucule. E rușine; de trei ori pînă acum am încercat și n-am izbutit. Nemții își bat joc de noi și lipesc peste tot manifestele lor ticăloase.

— Treaba asta-i foarte primejdioasă, Gheronti Nikolaevici. Nemții au pus acum de pază lîngă pod jumătate de pluton și păzesc podul cu atîta strășnicie încît nici o șopîrlă nu s-ar putea strecura pînă acolo.

Vetlughin rămînea mereu tot Vetlughin. Dacă îi intra în cap o acțiune îndrăzneată, glumea și își bătea joc chiar și de el însuși.

— Drept cine mă iei dumneata ? Crezi oare că am să mă tîrăsc ca o reptilă pe burtă, pe noroiul și pe ploaia asta ?

Da' eu nu m-am lăsat influențat de tonul lui glumeț și l-am întrebat cu un ton într-adins serios :

— Așadar, vrei să-l arunci în aer prin luptă.

— Nu, Tătucule, prin conversație. Prin cea mai politicoasă conversație de salon. Ianukevici și cu mine am și elaborat totul pînă la cel mai mic amănunt.

Planul lui Vetlughin era, ca întotdeauna, foarte îndrăzneț și neobișnuit... Chiar în aceeași zi am trimis la pod un grup de cercetași.

Peste două zile, podul fermecat de peste baltă, de la kilometrul al optulea, a fost în sfîrșit aruncat în aer.

Lucrurile s-au petrecut în felul următor :

Spre seară, Vetlughin, Ianukevici și doi plantatori de mine s-au apropiat de pod. Șeful grupei noastre de recunoaștere raportase lui Vetlughin ce făcea santinela și îi comunicase parola din ziua aceea, pe care o auzise trăgînd cu urechea.

În amurg, plantatorii noștri de mine au pornit pe calea ferată și s-au îndreptat în liniște spre pod.

¹⁾ Tot mai sînt întreg ! Tot mai sînt întreg ! (În limba germană). (N. trad.)

Aspectul lor era oarecum neobișnuit. În față, cu un pistol automat nemțesc, pășea Vetlughin îmbrăcat ciudat: un fel de amestec de spion neamț și de cazac mai înstărit din Kuban. Avea aerul unui om de capul lui și obraznic. În urma lui mergeau cei doi plantatori de mine cu mâinile legate la spate. Hainele vătuite de pe ei erau murdare și rupte și se vedea că opuseseră rezistență când fuseseră arestați. Ianukevici, tot cu un pistol automat și îmbrăcat la fel cu Vetlughin, dar parcă de o categorie mai proastă, încheia procesiunea.

Santinela îi opri.

— *Halt! Parol!*¹⁾

— „*Berg*”²⁾, — răspunse hotărît Gheronti Nikolaevici și fără să spună un cuvânt, întinse santinei un plic sigilat cu ceară roșie. Pe plic era scris deslușit:

„*Geheimreichssache. Dem Chef der Polizei Lieutenant Kurt Bieler*”.³⁾

Santinela chemă pe comandantul gărzii.

Un feldwebel apăru și, la lumina unei lanterne, începu să citească încet — suspect de încet —... inscripția de pe plic.

„*Tausend Teufel! Sie sind blind?*”⁴⁾ — mormăi Vetlughin, nerăbdător și autoritar.

La această apostrofare răstită, feldwebelul tresări: cine știe cine era omul care aduce un plic secret locotenentului Kurt Bieler? Poate că era un agent important al gestapoului dacă se răstăa așa la un ober-feldwebel. Iar golani aceia cu mâinile sucite erau, probabil, niște partizani prinși. Trebuie conduși în gherea santinei și telefonat de acolo la poliție, domnului locotenent...

Comandantul gărzii îi invită cu un gest pe ai noștri să-l urmeze.

Se făcea noapte. Picura. O ceață umedă se întindea peste baltă, peste calea ferată, peste pod.

Ai noștri se apropiară de santinele. Atîta așteptau. La un semn al lui Vetlughin, ei se năpustiră asupra nemților. Cu o lovitură de cuțit în coastă, lovitură bine studiată încă de pe cînd erau în „Detașamentul cu misiune specială”, doborîră santinelele la pămînt. Comandantul gărzii căzu și el.

Totul fu îndeplinit atît de repede, încît nici un neamț nu apucă măcar să crîcnească.

Minarea începu. Muncă obișnuită. Peste cincisprezece minute totul era gata. Patru mine fuseseră puse și camuflate după toate

¹⁾ Stai! Parola! (În limba germană.) (N. trad.)

²⁾ Munte (în limba germană.) (N. trad.)

³⁾ Secret. Șeful poliției locotenentului Kurt Bieler (în limba germană.) (N. trad.)

⁴⁾ Mii de draci! Ești orb? (În limba germană.) (N. trad.)

regulile artei. Iar a cincea mină (la aceasta am folosit amatorul pe care n-am vrut să-l întrebuițăm la noi și-l pusesem deoparte), a fost așezată parcă în pripă la capătul de dincolo al podului, alături de cadavrele santinelor.

Ai noștri se retraseră repede în munți. Dar nu făcuseră nici doi kilometri cînd pe pod începu alarma și se auziră focuri de zordonate. Nemții descoperiseră, probabil, cadavrele santinelor lor și mina de amator.

Auzind alarma, din Severskaia începuseră să vie în fugă automobilele, iar în urma lor porni trenul cu pistolari.

După un timp ajunse pînă la ai noștri zgomotul unei explozii asurzitoare. Trenul și podul săriseră în aer...

— S-a isprăvit cu insomnia mea, Tătucule, — îmi spuse zîmbind Vetlughin, dîndu-mi raportul asupra diversiunii. — Principalul lucru este că prestigiul partizanilor s-a restabilit în stațiune. Și victoria Armatei Roșii lîngă Stalingrad nu va fi pusă nici ea la îndoială. Nu mai încape nici o vorbă. Formula : „Doi plantatori de mine fac cît un regiment de SS“ este incontestabilă !

Bătrînii avuseseră dreptate : toamna se tot întindea. Începură niște ploi interminabile și se făcu un noroi și o fleșcăraie din care nu era chip să ieși.

Alarmați de diversioanele noastre, nemții începură să păzească cu strășnicie drumurile lor, așa că era acum neînchipuit de greu să te strecorei pînă la fasciști.

Toate acestea au pricinuit în detașament o stare de spirit proastă. Cu toată munca de lămurire pe care o desfășurau toți comuniștii noștri, aveai deseori prilejul să auzi spunîndu-se că în momentul de față ar trebui să renunțăm la diversioane mari și ar trebui să mai suspendăm școala noastră de minare : ce rost avea să pregătești mineri care erau în orice caz condamnați la „șomaj“.

Această stare de spirit trebuia curmată. Eram convinși că nici un fel de noroi, nici un fel de vîgilență nu-i va scăpa pe nemți, dacă cei ce vor întreprinde diversioanele vor fi niște plantatori de mine îndrăzneți și experimentați pe care să nu-i înfricoșeze nimic.

După ce m-am sfătuit cu comisarul, am chemat la mine în primele zile ale lunii decembrie pe Ianukevici, Vetlughin, Musiacenko, Safronov, Litvinov, Slașciiov — vechea noastră „gardă“, cum le zicea tovarășul Pozdneak tuturor acelor care înființaseră detașamentul împreună cu Evgheni.

Am vorbit cu ei deschis. Le-am expus planul meu : un grup mic, de cel mult opt oameni, urma să meargă într-o operațiune complicată care prevedea mai multe diversiuni consecutive combinate, pe liniile Ilskaia—Krîmskaia, Krîmskaia—Timașevska, Krîmskaia—Taman. Această operațiune fusese dinainte aprobată de statul major al grupului de detașamente de partizani și, după cît înțelegeam eu, făcea parte dintr-un vast plan de diversiuni legate de pregătirea ofensivei Armatei Roșii. Se pregătea ofensiva Armatei Roșii!... Nu știam, desigur, cînd va începe dar trebuie să mai spun oare că numai gîndul la ea ne însuflețea și nici o greutate nu ni se mai părea de neînvins ?

Ca să ajungi în momentul acela, pe noroi și pe drumuri desfundate, la locul operațiunii, era nevoie de cel puțin o săptămînă. Trebuia să mergi pînă departe în spatele nemților, pe drumuri necunoscute, fără legături organizate și să dormi în noroi și în ploaie. Fiecare avea de îndeplinit o însărcinare importantă. Întreaga întreprindere era realizabilă numai cu condiția ca toată operația să fie analizată cum trebuie din timp, numai dacă se va căuta să se țină seama de toate cele neprevăzute și vor fi respectate ordinele noastre în ce privește o minuțioasă recunoaștere prealabilă a terenului. Și asta cu atît mai mult cu cît aveam experiența unei „excursii” lungi la uzina electrică și la podul de lîngă exploatarea de petrol, la care luaseră parte Ianukevici, Vetlughin, Slașciiov, Safronov. Dealtfel, ei riscau și acum tot așa de mult să nu izbutească și să pîră... Le-am expus toate acestea cît am putut mai convingător.

Și ce credeți ? Vechea noastră „gardă” s-a înflăcărat. Le-am dat trei zile ca să analizeze cum trebuie operațiunea...

În același timp, la Planceskaia izbucni o „revoltă a cizmarilor”.

Bibikov și „calfele” lui ceruseră să fie trimiși în operațiuni militare.

— N-am venit aici să facem cizme, — îmi spuse Iakov Ilici.

Nu era chiar așa de ușor să-i potolești pe „rebeli”. În cele din urmă am hotărît cu comisarul ca ei să continue să facă cizme, iar în timpul liber să urmeze cursurile școlii de minare și în viitorul cel mai apropiat să-i trimitem într-o diversiune de mică însemnătate ca să se antreneze și să capete experiență.

Cizmarii lucrau conștiincios la cizme și urmau tot atît de conștiincios cursurile. Totodată, ei îndeplineau strălucit operația care le fusese încredințată.

Cu toate că operația era simplă și destul de ușoară, „cizmarii” se întoarseră la Planceskaia extrem de istoviți. Era rezultatul firesc al vieții sedentare și al lipsei de antrenament.

Credeam că după o asemenea plimbare se vor potoli. Dar de unde, „revolta“ izbucni cu o forță nouă.

Am decis atunci să trimitem pe cizmarii noștri la Krasnodar. Conducătorii organizației ilegale din oraș tocmai ne rugaseră să le trimitem niște plantatori de mine.

În grupul lui Iakov Ilici Bibikov au intrat Ivan Feodorovici Suglovov, Nikolai Andreevici Fedosov și Brizgunov, fost șef al secției politice la stațiunea de mașini și tractoare de la Novo-Titarovskaia, care fusese între timp transferat în detașamentul nostru.

Grupul urma să îndeplinească un șir de diversțiuni pe calea ferată dintre Krasnodar și Ust-Laba, care lega orașul de linia principală Rostov — Armavir, să pregătească aruncarea în aer a podului refăcut de nemți pe drumul de la Krasnodar la Goreacii-Kliuci și, în sfârșit, să stabilească contactul cu grupa lui Lagunov care pleca de-a dreptul la Krasnodar și să-i dea ajutor acestuia, îndată ce vor începe luptele pentru oraș.

Toate acestea făceau și ele parte din planul de diversțiuni legate de pregătirea ofensivei Armatei Roșii.

Înainte de plecare, „cizmarii“ noștri mai făcură un curs suplimentar de minare.

Apoi l-am numit pe Gheorghe Ivanovici Elnikov conducător al pregătirii tehnice a grupurilor de partizani pe care le organizasem tot pe vremea aceea. Tot lui i-am dat și sarcina să-l trimită la Taman, în grupul de cătune Prono-Pokrovskie, pe Karpov care era originar de acolo.

Era de presupus că detașamentul, pe care Karpov avea să-l alcătuiască din locuitorii acelor cătune, avea să se așeze în stufărișul limanurilor. Însărcinarea lui Karpov era să țină sub control șoseaua Lvovskoe. În privința acestui detașament eram liniștit. Karpov luptase în 1918 în rîndurile detașamentelor de partizani împotriva albilor, cunoștea admirabil limanurile Kubanului și se simțea în stufăriș ca la el acasă.

Al doilea grup condus de Elnikov trebuia să se așeze la Stefanovka — un mic cătun pe malul stîng al riului Kuban, situat în fața staniței Novo-Mariinskaia.

Retrăgîndu-se în păduri și munți, partizanii din Mariinskaia au lăsat la Stefanovka un grup destul de însemnat de partizani bine camuflați. Trebuia să stabilem legătura cu ei și, pe baza organizației de la Mariinskaia, să organizăm „filiala“ noastră de la Stefanovka.

Atribuiam o mare însemnătate acestei „filiale“, deoarece Stefanovka lega șoseaua Lvovskoe cu Krasnodarul, iar în fața cătunului Stefanovka, nemții făcuseră un pod plutitor peste Kuban.

În sfârșit, Gheorghe Ivanovici Elnikov primi însărcinarea de a descoperi ce era cu podurile de pontoane pe care le pregăteau nemții.

Informațiile despre aceste poduri erau confuze și contradictorii. Elnikov trebuia să se strecoare pînă la ele și să vadă ce fel de poduri erau.

Trecură trei zile și vechea gardă se înfățișă la mine.

— Scrieți-ne ordinul de plecare! Plecăm, — zise scurt Vetlughin.

Ordinul fu întocmit imediat. Musiacenko, ajutorul meu administrativ, fu numit comandant al grupului, Ianukevici fu numit conducător tehnic, iar Vetlughin conducător al operațiilor de minare.

Ivan Dmitrievici Ponjailo și Mura Ianukevici trebuiau de asemenea să meargă cu ei.

Toți se pregăteau intens în vederea acestei incursiuni îndepărtate.

Slașciov transforma totul în grame, calcula proviziile și ștergea de pe listă fără milă tot ce era de prisos. Musiacenko se ocupa de noile concentrate care, deși cu un volum mic, erau ușoare și cît se poate de hrănitoare. În atelierul de mine, Vetlughin și Litvinov pregăteau explozibilele. Mura Ianukevici era ocupată cu trusa ei și punea la punct hainele „excursionistilor“.

Într-un cuvînt, era treabă pentru toată lumea...

Eu continuam să mă ocup de organizarea filialelor noastre, lucru complicat și obositor.

Cam cu două săptămîni mai înainte, începuseră la Planceskaia pregătirile în vederea plecării grupului lui Demian Pantelevici Lagunov care trebuia să constituie nucleul celei de a treia filiale a noastre, aceea din Krasnodar.

În timpul din urmă, șef de atelier la combinat și în trecut mecanic de cale ferată, Demian Pantelevici cunoștea admirabil Krasnodarul.

Din grupa lui făceau parte: Nikolai Grigorievici Gladkih, fechist la combinat și președintele comitetului de întreprindere; Efim Feodorovici Lugovoi, meșter la instalația de gaze, un om calm, echilibrat, cel mai în vîrstă din detașamentul nostru; Dmitri Grigorievici Litovcenko, responsabilul secției militare a comitetului de partid al raionului Stalin din Krasnodar, și Taisia Suhorebrova, secretară a comitetului comsomolului din același raion.

Sarcinile acestui grup erau foarte felurite.

Cu puțin înainte de plecarea nemților din Krasnodar, Lagunov trebuia să distrugă toate mijloacele de transport pe Kuban, bărci, șalupe, vase mici; să arunce în aer podul plutitor care

ducea din oraș spre Gheorghie-Afipskaia ; să vină în ajutorul filialei noastre din Iablonovskaia, în cazul cînd nemții ar izbuti cumva să refacă un pod solid de cale ferată peste rîu ; să organizeze aruncarea în aer a podurilor de pe șoselele din apropierea orașului ; să scape de distrugere utilajul din principalele întreprinderi industriale din Krasnodar.

Era clar că o-singură grupă n-ar fi putut să ducă la capăt toate acestea. De aceea, imediat după sosirea în oraș, ea trebuia să stabilească legătura cu organizațiile ilegale.

Această varietate de sarcini impunea și o varietate de cunoștințe.

Grupa lui Lagunov se pregătea și ea intens în vederea operațiunilor.

Eriomenko făcea cu grupul acesta un curs de minare. Oamenii se antrenau la aruncarea grenadelor și făceau instrucție de luptă și de tragere cu mitraliera. Eu le țineam un curs despre locuințele conspirative, despre parole și despre felul cum trebuia ținută legătura. Afară de asta, ei mai învățau pe de rost adresele, pronumele și numele, pentru că le era, bineînțeles, interzis să ia cu ei vreo însemnare scrisă.

Dar, pe lîngă toate treburile și grijile noastre, Elena Ivanovna și cu mine, am mai dat, cum s-ar spune, de „un bucluc”. Întîmplarea merită să fie povestită pentru că ea arată în chip destul de vădit condițiile în care trăiam și lucram în munți.

Intr-una din zile am plecat din Planceskaia cu un grup de partizani spre tabăra noastră de iarnă. Aveam de pregătit două grupuri pentru operațiuni și cu acest prilej vroiam să ne mai schimbăm și rufăria. În afară de asta, Elena Ivanovna vroia să mai vadă pe doi partizani răniți care se aflau în tabără.

Am plecat dis-de-diinineață. Nu mai plouase de cîteva zile. Pămîntul se mai zbicise și era acum mai ușor de mers.

Am trecut cu bine Afipsul. Apa nu era deloc adîncă și era atît de limpede, încît se vedeau pietricelele pestrițe de pe fund.

În timp ce ne apropiam de tabără, nori deși acoperiră cerul.

În tabără am avut de lucru toată ziua pînă seara tîrziu. Eu pregăteam de plecare grupurile noastre, iar Elena Ivanovna se apucă de ales rufe. Cînd dădu de lucrurile băieților, începu să plîngă pînă nu mai putu...

Cînd am ieșit din postul de comandă, tot cerul era acoperit cu nori. Norii se mișcau în două straturi, primul strat era mai jos de tabăra noastră, pe cînd al doilea atîngea vîrfurile muntelui Strepet și ascundea pleșul bătrînului Afips.

Ce era jos, nu știam dar din stratul de sus se cernea o ploaie deasă.

Am chemat la telefon avanpostul nostru și am aflat că Afipsul nu creștea.

Barometrul de la postul de comandă indica „ploaie mare“.

Dimineața, pînă a nu se face ziuă, am plecat înapoi la Plan-ceskaia. Ploaia ne biciuia. Era greu de mers. Ne alunecau picioarele și nici balustrada, nici treptele de piatră ale scărilor noastre nu ne prea ajutau.

Cînd am ajuns la primul loc de trecere peste Afipsul cel Mic, rîul era acoperit de spumă albă. Am trecut totuși cu bine prin vad, fără ca apa să ne pătrundă în cizme. Cînd am trecut rîul a doua oară, Elena Ivanovna a trebuit să se descalțe și să-și stoarcă ciorapii de lînă. După a treia trecere, eram uzi pînă la brîu.

Trecerea cea mai grea ne aștepta însă lîngă Malîie Volcie Vorota.

Afipsul era de nerecunoscut. În fața noastră alerga, cu o iu-țeală nemaipomenită, un rîu mare și tulbure ale cărui ape acopereau în vârtejuri turbate nu numai pietrele vadurilor dar și virfurile stîncilor de pe mal.

Pavlik tăie o prăjină. Ne-am așezat de o parte și de alta a prăjinii, cei înalți cu fața spre cursul apei, cei de statură mai mică cu spatele și, ținîndu-ne de prăjină cu amîndouă mîinile, am intrat încet în apă.

În mijlocul Afipsului, apa ne ajungea pînă la gît. Cum afară de asta era și foarte rece, ne înghețau mîinile. Rîul vuia asurzitor. Dar cu toate acestea înaintam bine, deși încet de tot.

Deodată, Elena Ivanovna nimeri într-o bulboană. Din fericire însă, se încheștă cu amîndouă mîinile de prăjină și nu-i dădu drumul.

Am prins-o pe nevastă-mea cu dreapta și am scos-o din bulboană, dar stînga scăpă prăjina, Afipsul mă răsturnă și mă trezii deodată sub apă.

Pentru trecerea unui rîu cu prăjina, aveam o regulă strictă. Orice s-ar fi întîmplat, nimeni nu trebuia să dea drumul prăjinii din mînă și trebuia să continue să înainteze încet. Ai noștri mergeau înainte, uitîndu-se cum Afipsul răsucea în vârtejuri pe comandantul lor...

Rîul mă ducea spre al doilea vad unde se vedeau niște stînci ascuțite care ieșeau din apă.

Lîngă primul rînd de pietre, simții o lovitură puternică în umăr. Sub mine am dat de o cioată de care mă lovisem și m-am apucat de ea cu amîndouă mîinile.

Afipsul vuia și mă trăgea spre vârtej. Mi-am încordat ultimele puteri ca să mă țin de cioată.

Între timp, ai noștri trecură pe malul opus. Pavlik îmi întinse prăjina și mă scoase din apă.

Mai încolo ne așteptau încă vreo douăzeci de treceri prin vad peste Afips și afluenții lui, însă toate aceste treceri erau mai puțin grele decât aceea de la Volcie Vorota.

Am mai trecut de câteva ori râul cu prăjina. Pe urmă ne-a fost mai ușor, apa ajungându-ne doar pînă la brîu, așa că ne țineam numai de mîină.

Treceam împreună cu Elena Ivanovna apa prin unul din ultimele vaduri. Ajunși lîngă malul opus, unde apa era relativ puțin adîncă, am lăsat mîna Elenei Ivanovna și m-am prăbușit cu capul înainte într-o bulboană.

Am fost luat de apă și n-am ieșit decât cu greu la suprafață. Ceva mă trăgea însă în jos și m-am dat iarăși la fund. Acolo, sub apă, mi-am adus aminte că aveam atîrnată la brîu o căldărușă! Cînd plecasem din tabără, căldărușa era legată de rucsac. Dar cu puțin înainte băusem apă de la un izvor și mi-o atîrnasem la brîu. Acum căldărușa se umpluse cu apă și mă trăgea în jos.

Am vrut să smulg căldărușa de la brîu, dar frînghiuța nu ceda...

Cum de am izbutit să scap de căldărușă nu înțeleg nici pînă azi. Sleit de puteri, am ieșit cu chiu cu vai pe un banc de nisip...

Am sosit la Planceskaia seara tîrziu, osteniți ca vai de lume, uzi learcă și pătrunși de frig pînă-n oase.

*
* *

Cam pe la mijlocul lunei decembrie, nemții au început să ne preseze din ce în ce mai puternic. Cum simțeau că se apropia timpul cînd Armata Roșie va lua ofensiva, căutau să ne scoată din regiunea de la poalele munților ca să aibă mîinile libere în vederea luptelor hotărîtoare care aveau să se desfășoare.

Ei încercară să creeze o acoperire pe muntele Lambin pentru ca mai tîrziu să nu lase unitățile Armatei Roșii în ofensivă să se desfășoare acolo și să ajungă la Krasnodar.

Detășamentele noastre și alte detașamente de partizani constituiau desigur un obstacol în acest plan al lor, obstacol pe care căutau din răsputeri să-l lichideze.

Pe zi ce trecea, presiunea lor creștea. Cheltuiam muniții din ce în ce mai multe. Eram siliți să economisim pînă și cartușele de pușcă, și, dacă nu ar fi fost Kiricenکو, nu știu cum am fi putut menține pozițiile noastre...

Kiricenکو era un om mătăhălos, greoi și ursuz și își trecea toate clipele lui libere în tăcere, născocind tot felul de mine complicate. Când se însera, pleca în pădure și își punea „surprizele“ pe cărările mistreților, lângă vadurile afluenților Afipsului, prin poiene, pe povișnișurile albiilor secate ale fostelor râuri.

Dar unde nu-și așeza Nikolai Efimovici minele? Ba scobea pentru ele găuri în tulpina vreunui copac, camuflându-le meticulos cu coajă, ba le atârna de crengile copacilor, ba le așeza sub o piatră acoperită cu mușchi, ghicind cu un fel de instinct special că tocmai acolo, după piatra aceea, se va ascunde un lunetist neamț.

Ajunsesese să ascundă cu atita dibăcie sîrmușițele cu care era smulsă apoi piedica, folosind în acest scop o crenguță oarecare, încît peste cinci minute, ajutorii lui care lucraseră cu dînsul n-o mai puteau găsi. Nikolai Efimovici observa însă totul foarte atent și, cu mersul lui legănat de urs, se întorcea liniștit pe cărarea minată.

Nu era zi să nu sară în aer pistolari nemți pe minele lui. Nici chiar cei mai buni pioneri nemți nu erau în stare să-i descopere „surprizele“, cu atît mai mult cu cît Kiricenکو nu se repeta niciodată și avea totdeauna ceva nou, original, neașteptat.

Nikolai Efimovici avea un mare și extraordinar talent de inventator, de constructor, de plantator de mine...

Cercetașii noștri cutreierau împrejurimile staniței Novo-Dmitrievskaia. Stanița se întindea pe un deal înalt, între două cursuri de apă — râul Afips și canalul Plavstroevski. În staniță staționa o divizie nemțească care ținea sub observație cătunele dimprejur în care erau repartizate unități mai mici. Unitățile nemțești treceau spre front prin staniță într-un șuvoi neîntrerupt și, tot pe aici, se scurgeau convoaiele de muniții, armament și provizii. Ca și înainte, lângă Novorossiisk se desfășurau lupte crîncene.

Trebuia să venim în ajutorul Armatei Roșii și să oprim acest șuvoi.

După ce ne-am sfătuit, am hotărît să aruncăm în aer podul cu trei arcuri de peste canal — așa-numitul batardou Plavstroevski.

Plantatorii de mine, în frunte cu Gheorghî Feofanovici Melnikov, au pornit să execute această operațiune — și cu Melnikov s-a dus, bineînțeles, și nelipsitul lui tovarăș de drum, Poddubnîi.

Îndată după plecarea lor, serviciile noastre de informații ne-au raportat că înainte chiar ca drumurile să fi devenit impracticabile, nemții aduseseră la Afipskaia mult armament me-

canizat : tancuri, tunuri, aruncătoare de mine, însă nu putuseră să trimită la timp pe front acest armament, deoarece șoseaua profilată se desfundase, iar șoseaua și calea ferată fuseseră stricate de minele noastre.

Se adunase astfel la Afipskaia o cantitate imensă de materiale. Peste șaizeci de vagoane, care între timp fuseseră încărcate, așteptau. Dar la Afipskaia nu erau locomotive. Din Krasnodar nu puteau veni locomotive pentru că toate podurile peste Kuban și Afips fuseseră aruncate în aer. Era de presupus că nemții aveau să procure oricum o locomotivă și aveau să trimită trenul. Lângă Novorossiisk se dădeau mereu lupte crâncene.

Am spus toate acestea vechii noastre gărzi.

— Să nu-mi ziceți pe nume dacă nu vă arunc trenul ăsta în aer ! — rosti cu însuflețire Gheronti Nikolaevici.

În aceeași zi, Musiacenko îmi raportă că grupul era gata de plecare. Am dat ordin tuturor să se echipeze de luptă și să-și ia munițiile.

Apoi am controlat minuțios pe fiecare în parte. Am fost nevoit să întârzii plecarea cu douăzeci și patru de ore, deoarece am găsit unele lipsuri care rămâneau de îndreptat.

Noaptea, grupul lui Musiacenko plecă.

Seara, în ajunul plecării, am cinat cu toții împreună. Am dat fiecăruia câte o sută de grame de alcool (asta se făcea la noi numai în cazuri deosebit de solemne și numai în urma dispoziției mele speciale).

Am ridicat paharele pentru victorie.

Ca totdeauna înaintea plecării s-a fumat mult, dar nu s-a vorbit...

I-am petrecut pînă la Planceskaia...

Timpul era îngrozitor, cădea lapoviță și ploaie. Drumurile erau desfundate.

Ai noștri au plecat pe jos ; echipamentul și proviziile lor erau încărcate într-un car cu două perechi de boi. Mai târziu, Musiacenko trebuia să ia bagajele din carul cu boi și să le așeze pe samare puse pe cai, lucru pentru care dădusem grupei patru cai de călărie. Apoi, cînd grupul avea să intre într-o regiune complet necunoscută, oamenii aveau să poarte bagajele în spate.

Mi-era inima grea. Țineam la toți acești tovarăși și îmi erau aproape tot atît de dragi ca și fiii mei pierduți...

Ziua următoare mi-a adus griji noi și aceste griji m-au abătut de la gîndurile triste.

Dimineața, am primit din partea lui Elnikov un raport amănunțit cu privire la podurile plutitoare.

Misterul fusese, în sfîrșit, descoperit !

Cu toate că în comunicatele lor, nemții anunțau victorii, ei își dădeau seama că situația lor în Caucazul de Nord nu era sigură, că oricînd se putea întîmpla o „retragere fulger“. Trebuiau deci să-și asigure trecerile peste riul Kuban pentru cazul unei retrageri.

Dar tocmai în ce privește aceste treceri, situația lor nu era strălucită. Peste rîu, poduri adevărate, adică fixe, nu existau; fuseseră aruncate toate în aer de pionierii noștri în timpul retragerii. Nemții nu aveau la dispoziția lor decît două poduri plutitoare, unul lîngă Stefanovka și celălalt lîngă Iablonovka. Comandamentul fascist bănuia că amîndouă aceste treceri constituiau obiectul atențiunii noastre permanente și ele puteau să sară în aer în orice moment. Trebuiau deci să pregătească, pentru orice împlinire, niște treceri de rezervă care să aibă pe de o parte o mare capacitate de trecere, iar pe de altă parte să rămînă necunoscute de noi pînă în ultimul moment.

Nemții găsiră o soluție concentrînd între Mariinskaia și Elizavetinskaia unități cu pontoane pentru poduri.

Trebuie să recunoaștem că nemții aleseseră un loc cum nu se putea mai potrivit. Nenumăratele coturi ale Kubanului, acoperite de păduri și de tufișuri dese, camuflau admirabil atît pontoanele pregătite, cît și unitățile de pontonieri. În orice caz, avioanele noastre, care au zburat de multe ori deasupra acestui loc, n-au observat absolut nimic. Mai mult decît atît: chiar și după ce au primit, din partea serviciului de informații, date cu privire la pontoane, cercetașii noștri nu le-au descoperit decît cu mare greutate.

Acum însă, acest secret al nemților fusese în întregime dezvăluit de Elnikov. El pătrunsese prin sălcii dese, se tîrîse pe bancuri de nisip umed și numărase pontoane pentru șaisprezece poduri. Podurile nu erau montate, dar pontoanele erau complet pregătite și nemții puteau să arunce podurile peste rîu în cel mai scurt timp, oricînd ar fi vrut.

Soluția era firește ingenioasă!...

Am transmis imediat peste linia frontului la comandamentul armatei noastre un raport despre aceste pontoane.

Curînd se întoarse și Gheorghi Feofanovici Melnikov de la batardoul Plavstroevski,

— Drept să-ți spun, Tătucule, — îmi mărturisi el, — dacă ai să mă întrebi cum ne-am strecurat pînă la acel afurisit batardou Plavstroevski, am să răspund că nu știu nici eu!...

După ce s-a spălat, și-a schimbat hainele, a mîncat zdravăn și a început să povestească.

— În locurile pe unde am ajuns noi era numai stepă, stepă pustie!... Iarba era uscată și culcată la pămînt; nu rămăseseră

În picioare decât niște cotoare scurte, așa că nu numai că eu și cu Poddubnii nu ne puteam ascunde în iarbă, dar și un șoa-rece de câmp s-ar fi zărit de la un kilometru. Numai la vreo cincizeci de metri de la pod se află niște tufișuri firave. Când am văzut această situație tristă, mi s-a strîns inima. Dar îți dai seama și dumneata că nu ne puteam întoarce. Ne-am întins la pămînt și am început să ne uităm. Am stat tupilați două zile și două nopți și am descoperit ce era cu podurile.

De partea cealaltă a podului se afla un fel de cazarmă în care era cam un pluton de fasciști. De partea astălaltă, de care trebuia să ne apropiem noi, era o gheretă, iar lângă gheretă un corp de gardă cu vreo șapte-opt friți. Lângă căsuțele de la marginea staniței, la vreun kilometru de pod, erau niște automobile de serviciu, lângă care niște pistolari nemți stăteau în-țiși la pămînt, gata de acțiune. În sfîrșit, nu era nimic liniș-titor. Dar în tot cazul nu puteai pleca de acolo, iar de tîrît pînă la pod era de asemenea cu neputință.

Spre norocul nostru, în seara celei de a treia zile, a în-ceput să plouă: era o ploaie care ne convenea de minune, rece și cu vînt. Fișii de nori plumburii se întindeau chiar dea-supra pămîntului. O minune, nu alta!...

Noaptea am început să ne tîrim. Era atît de întuneric, în-cît Poddubnii, care se tira în urma mea, dădu de cîteva ori de tocurile cizmelor mele, fără să le vadă. Ne-am strecurat prin tufișuri și la un moment dat am rămas nemișcați. Eram atît de aproape de nemți. Încît auzeam nu numai vorba lor, dar și pașii lor pe cărarea de nisip de lângă gheretă. Am stat înțiși cam vreun ceas. Ploua mereu. Eram uzi pînă la piele. Și din nefericire, vîntul rece s-a întesit și iarba s-a acoperit ime-diat cu polei. Iar dincolo, nemții tot stăteau de vorbă și um-blau pe nisipul care scîrția...

Eram furios. Era bine de ei, puteau să se miște și să se desmortească, pe cînd noi trebuia să stăm culcați, temîndu-ne nu numai să ne întoarcem pe o parte, dar să și respirăm ceva mai adînc!...

Simțeam că îngheț. Fălcile mi se încleștau. Trebuia să-mi țin falca cu mîna ca să nu-mi clănțane dinții. Iar nemții se foiau mereu încoace și încolo pe lângă gheretă...

Deodată am auzit cum scîrții ușa gheretei. A scîrțîit o dată și pe urmă de cîteva ori la rînd. N-am mai auzit vorbă. Nu se mai auzeau nici pașii. Însemna că frigul îi răzbise și pe nemți și că se duseră să se încălzească și să fumeze o țigară. Ne întrebam dacă s-or fi dus oare toți, sau or fi lăsat o santinelă? Bineînțeles, nu era chip de descoperit asta, pentru că era atît de întuneric, încît nu puteai să te orientezi decât după auz. Am mai stat culcați vreo cinci minute. Era liniște. Mă gîndeam că

nu era cu putință pe un asemenea frig ca santinela să încremenească ca o statuie.

Am început să ne tirăm. Tot trupul ne era înțepenit de frig și picioarele parcă nici nu erau ale noastre. Totuși, ne-am tirat pînă acolo și am început să punem minele. Doi oameni s-au coborît chiar pînă la apă, la picioarele podului și au început să lege pachetele cu cartușe de trotil. Alți doi trăgeau fitilele de la pachete spre podeaua podului. Alții, descoperind la marginea podului o scîndură care se mișca, au ridicat-o puțin cu băgare de seamă folosindu-se de-o rangă mică și au săpat repede o groapă în care au pus o mină antitanc. Apoi au camuflat totul cu grijă și s-au tirat înapoi. Cred că minarea n-a durat mai mult de douăzeci de minute. Am terminat la timp: ploaia era pe cale să înceteze și cerul se făcea cenușiu: începea să se lumineze de ziuă. Dar era încă atît de întuneric încît mergeam spre pădure orientîndu-ne după busolă.

N-am făcut mai mult de doi kilometri și în spatele nostru a izbucnit explozia. Judecînd după puterea exploziei, podul fusese atins zdravăn. Nu știu ce anume a sărit în aer pe pod, dar în orice caz trebuie să fi fost sau un tanc sau un camion, deoarece, potrivit ordinelor, am pus o mină calculată să explodeze numai sub apăsarea unei greutăți mari.

Și știi, dumneata, Tătucule, cînd am auzit explozia, ne-am încălzit numaidecît. Mare lucru este sentimentul satisfacției morale !...

Am petrecut în tabără o noapte cumplită.

Seara, a apărut la nord un nor vînat. Curînd după aceea, picături grele au început să se izbească de geam. Ploaia bătea în pereții popotei. Norii alergau pe cer. În coșul sobei, vîntul urla furios.

De la avanpost mi s-a telefonat :

— Apa vine tot mai mare ; nivelul Afipsului a crescut cu jumătate de metru.

Am ieșit din popotă.

Asta nu mai era ploaie. Apa curgea cu o iuțeală nemaipomenită, vuind, răsturnînd totul în urma ei și umplînd întunericul. Curgea de sus, de jos, din toate părțile.

Deodată țîșni un fulger. O clipă tresăriră colțurile albastre ale stîncilor atîrnate, marginea rîpei și norii suri care alergau cu repeziciune pe cer...

La lumina fulgerelor care urmară, am văzut cum uraganul frîngea pinii seculari și smulgea ultimele frunze de pe un

arin înalt, învîrtindu-le în trîmbe pe pămînt, cum mătura pietricele, crengi uscate și un cort care rămăsese nestrîns și apoi cum le izbi pe toate într-o parte și, făcîndu-le ghem, le aruncă în prăpastie.

Aerul era numai vuiet. În defileu vîjîia vîntul și pinii gemeau ; un stejar bătrîn se prăbuși cu zgomot și se rostogoli de pe munte, sfărîmînd copacii, smulgînd pietrele.

După o oră s-a dat alarma : la pavilionul celui de al treilea pluton, acoperișul începuse să se lase în jos.

Legîndu-ne cu frînghii unii de alții, am ieșit din popotă.

Împrejur nu mai era nici pămînt, nici cer, nici aer, numai potopul cumplit. Șuvoaie de apă ne izbeau drept în față, ne tăiau răsufierea. Picioarele alunecau pe pietrele dezgolite, pe lutul ud. Uraganul te răsturna, te trîntea la pămînt.

Ne ridicam, cădeam și iar ne ridicam. Am tăiat copaci tineri și am proptit acoperișul.

Kuznețov care se strecurase ca prin minune pînă la depozite, îmi aduse vestea cumplită că rezervele noastre de alimente erau pe cale să fie distruse.

Legăți cu frînghii unii de alții, ne repezirăm din nou în acest întuneric înspăimîntător, cutremurat de furtună.

În jurul nostru vijelia urla, tuna, gema și ecoul contopea totul într-un vuiet de mii de glasuri care nu mai înceta...

Dimineața, ploaia torențială se opri deodată. Ieși soarele. Lîngă popotă stăteau oamenii mînjiți de lut, uzi learcă, murdari, obosiți și zîbeau vesel. Nu-ți venea să crezi că noaptea asta de groază trecuse, că soarele strălucea iarăși și că un cer albastru și înalt se întindea deasupra capului.

Kuznețov umbla posomorît prin tabără și cerceta stricăciunile...

Muntenii bătrîni i-au spus mai tîrziu lui Pavlik că în viața lor nu văzuseră un uragan ca acela care se dezlănțuise în acea noapte cumplită ; și că o vijelie ca aceea nu se întîmplă decît o dată la o sută de ani.

*

*

*

Nemții înaintau acum spre Krepostnaia și Planceskaia și ne împingeau tot mai mult înspre munți. Începuseră să construiască la poalele munților puternice fortificații în pămînt și trăgeau în noi cu tunuri și mitraliere grele. Linia noastră principală de apărare se păstra însă intactă.

Trebuie să mărturisesc că nu ne era ușor. Detașamentele de partizani n-aveau decît cîteva tunuri ușoare, iar obuzele erau pe sfîrșite.

Sosise clipa cînd trebuia să ne aducem aminte de lunetiști. După moartea lui Evgheni, ei nu se mai duseseră la vînătoare de nemți.

Am organizat un grup de lunetiști sub conducerea lui Piotr Platonovici Tarasov, responsabilul secției militare a comitetului orașenesc de partid din Krasnodar, în care au intrat cei mai buni mitraliori ai noștri în frunte cu Lomakin și cu Leonid Antonovici Kuznețov, comandantul taberei noastre și campion neîntrecut în materie de aruncătoare de mine.

În sfîrșit, am organizat și filiala de la Stefanovka al cărei comandant l-am numit pe Dementi Grigorievici Malișev.

Comandantul detașamentului Novo-Mariinski îmi veni în ajutor trimițîndu-mi, în calitate de însoțitor și agent de legătură, pe un tînăr partizan de loc chiar din Stefanovka. Tatăl lui, pescar, partizan și el, rămăsese în cătun. Grupul plantatorilor noștri de mine din plutonul al doilea fu repartizat acestei filiale și avea să lucreze sub conducerea lui Malișev.

La comandamentul armatei nu se dădu crezare raportului meu despre podurile plutitoare deoarece aviația nu descoperise nimic.

Am confirmat încă o dată într-o formă categorică primul raport și am cerut să se trimită ofițeri cercetași care să verifice situația la fața locului.

Din partea serviciului de informații, am primit știrea că trenul pe care îl vîna grupul lui Musiacenko va porni curînd din Afipskaia. I-am dat imediat de știre lui Musiacenko...

Grupul lui Bibikov ajunsese cu bine în împrejurimile Krasnodarului.

Cam prin ultimele zile ale lui decembrie, am petrecut solemn grupul lui Lagunov. Dar după o zi, grupul se întoarse fiindcă nu putuse să se strecoare pînă la riul Kuban.

Am dat ordin lui Pavlik Hudoerko să conducă grupul cu orice preț pînă la Krasnodar. Nu mai era timp de pierdut...

În vremea asta, a început ofensiva noastră pe cursul mijlociu al Donului. Biroul Sovietic de Informații a anunțat o nouă lovitură a trupelor noastre. Nemții lăsaseră pe cîmpul de luptă douăzeci de mii de cadavre...

Am primit un raport de la grupul nostru din Taman comandat de Karpov.

...Fusesem de mai multe ori la Taman. În fața ochilor îmi apără tabloul descris de Serafimovici în „Torentul de fier“:

Un plug greu, tras de patru perechi de boi cu coarne încovoiate, desțelenea pământul; brăzdarul de oțel strălucind la soare răsturna o brazdă de pământ atât de gras, atât de untos, încât l-ai fi putut întinde pe piine ca pe un unt negru...

Văzusem Tamanul toamna. Pînze albind la orizont, pămăturile pufoase ale stufului din limanuri, marea de aur a lanurilor de grâu ale Kubanului, plopii înalți cu frunzișul abia-abia poleit de aurul toamnei, strugurii, pepenii galbeni și verzi, roșiile, vinetele. Dar parcă le poți înșira pe toate? Toate roadele erau acolo, mari, coapte, pline de suc.

Mi-am adus aminte cum stătusem de vorbă pe un dîmb cu un cazac cu barba albă din Taman. Își pusese palma streășină la ochi ca să se apere de soare și uitîndu-se lung în depărtare la aurul ogoarelor, la casele albe ale cătunelor, la fața lină a apei argintii de dincolo de stuf, îmi spusese:

— Nu sînt pe lume locuri mai frumoase decît locurile noastre!...

Acuma Tamanul era ocupat de nemți...

Îmi adusesem aminte de Taman cu vreo cîteva zile mai înainte, cînd radiofonistul nostru îmi adusesese aceste rînduri pe care le prinsese pe calea undelor:

*...Te-om apăra, Taman, căci pieptu-ți voinicesc
Prin veacuri pavăză a fost stindardului rusesc...*

Știam că vom apăra Tamanul. Și doream din tot sufletul ca acest Karpov al nostru să înceapă să lucreze mai repede. El însă tăcea. Numai pe căi ocolite ajungeau pînă la noi vești de la Taman, care vorbeau despre spînzurători, despre femei ucise în chinuri, despre locuitorii duși spre apus...

Și iată în sfîrșit, am primit și o știre plăcută!

...Lanurile de grâu se întindeau pînă în zare. În mijlocul lor, înotînd în livezi ofilite de toamnă, erau înșirate taberele de cîmp ale colhozurilor.

Grîul era copt. Spicele grele se aplecau la pământ. Dar nicăieri nu se vedea nici fum, nici oameni. Recolta bogată se prăpădea...

Șoseaua Lvovskoe tăia lanurile de grâu ca o panglică cenușie. Șoseaua începea lîngă Stefanovka, trecea prin cătunele Mianțerovskie, ocolea Ilskaia și dădea în șoseaua principală Krasnodar—Novorossiisk.

Nemții păzeau această șosea. Vreo zece escadroane de cavaleriști romîni staționau în cătunele Prono-Pokrovskîe și Mianțerovskie.

Șoseaua Lvovskoe era o salvare pentru nemți pentru că drumul principal de la Krasnodar la Novorossiisk ajunsese

aproape impracticabil pentru ei, din pricină că automobilele lor săreau întruna în aer pe minele partizanilor. Și acest drum ocolit pe șoseaua Lvovskoe, drum liniștit, era acum pentru fasciști o descoperire de preț.

Totuși, nemții se temeau să-l folosească în timpul nopții.

Ce-i drept, cu câteva zile mai înainte, românii îndrăzniseră să trimită pe șosea niște patrule călări. Dar Karpov îi întimpinase cum se cuvenea și, pare-se, că le tăiasă pe totdeauna poftă de plimbări nocturne.

Ziua, șoseaua Lvovskoe era nemțească, noaptea a noastră.

Grupul lui Karpov stătea ascuns în stufăriș.

Karpov era de loc dintr-unul din cătunele Prono-Pokrovskie și își stabilise acolo niște legături minunate. Ajutoarele lui cele mai apropiate erau copiii de prin partea locului care cunoșteau cum nu se poate mai bine toate cărările ascunse din stufăriș și raportau imediat lui Karpov tot ce se petrecea în cătune.

Tocmai în clipa aceea zbura ca vântul pe o cărare un băiat de vreo doisprezece ani. De departe, înainte de a fi ajuns lângă santinelă, băiatul strigă:

— Au sosit camioanele în cătun! Spuneți comandantului!...

— Nu țipa! Comandantul e aici alături.

Karpov cunoștea bine pe băiat care era fiul unui vechi prieten de-al lui. Te puteai încrede în el.

— Ce-i Andriușka, ce s-a întâmplat?

— Nemții au adus la mașini că nici nu pot să le mai numeri! Și tot camioane grele. Ne-am uitat pe furiș pe sub prelate și am văzut niște lăzi. Trebuie să fie obuze. Și băieții m-au trimis la dumneavoastră. Ne temem ca nu cumva nemții să nu se strecoare azi pe șosea.

Soarele cobora spre apus.

— Azi, Andriușka, toate mașinile rămân la voi, că știi doar că nemților nu le place să se plimbe noaptea pe șosele. Iar la noapte vom găsi noi ceva.

— Vedeți numai de luați măsuri, unchiule!

— N-avea nici o grijă, măi băiete, facem noi tot ce trebuie. Du-te repede acasă și spune-le băieților că mașinile nu vor trece.

Noaptea, plantatorii de mine ieșiră din stufăriș. Karpov îi conduse pe un drum șerpuit, cotind când la dreapta, când la stînga, când silindu-i să facă cîte un ocol complicat.

Minerii bombăneau: le era greu să ducă în spate armele, grenadele și minele grele. Dar cine știe dacă vreun polițai trădător care cunoștea tot așa de bine acele limanuri și aceste nesfîrșite lanuri de grîu nu se furișă, pas cu pas, pe urmele lor? Trebuia să-l zăpăcești, să te desprinzi de el, să încurci urmele.

În sfîrșit, Karpov dădu semnalul de oprire.

Noaptea era liniștită și înstelată. Un vînt ușor clătina abia simțit spicele grele. O vîetate mică li se furișă printre picioare. În stufăriș, o pasăre de noapte țîpă și apoi tăcu.

Plantatorii de mine se țirau spre șosea.

În stînga, stufărișul se întindea chiar pînă la drum. În dreapta, la o cotitură bruscă, pe marginea șoselei se înălțau niște stîlpi mici de piatră, care mărgineau șoseaua de mlaștină.

Minerii puseră mine pe șoseaua care trecea prin mlaștină, pe pod și în tubul de drenaj așezat la o distanță de vreo două sute de metri de pod și care unea amîndouă mlaștinile.

Credincios vechiului nostru obicei, introdus încă de Evgheni, Karpov controlă minuțios treaba făcută și îi retrase pe ai lui în lanurile de grîu.

Se lumina de ziuă. La răsărit, norii se înroșeau. În depărtare, se ridica din coșuri fumul peste cătune. Plantatorii de mine așteptau...

Se auzi un zgomot de mașini abia perceptibil.

— Fiți gata!

Aplecîndu-se cînd pe o parte, cînd pe cealaltă, prin hîrtoapele șoselei, apăru mai întîi un camion de șapte tone, acoperit cu o prelată, iar în urma lui, unul după altul, o caravană întreagă de camioane.

Primul camion trecu cu bine peste pod și merse liniștit mai departe. În urma lui veneau celelalte.

Cînd primul camion ajunse la tubul de drenaj, ultimul se afla încă pe pod...

Cinci explozii răsunară deodată. Sunetul era înăbușit și adînc, parcă ar fi ieșit de sub pămînt. Ca un ecou sonor și puternic, îi răspunseră variat sute de explozii: erau obuzele primului camion care explodau. Ele sfărîmau în bucăți pe nemții pe care minele nu-i atinseseră, sfărîmau mașinile și bubuițul lor răsuna în aer peste stepă, peste lanurile de grîu și peste stufăriș...

După un timp, exploziile se potoliră și tăcură. Acum era liniște. Și deodată la marginea șoselei se auzi un strigăt de fiară:

— A-a-a-a!...

Era un fascist aruncat în mlaștină de suflul produs de explozie. El se scufunda tot mai tare. Dădea din mîini, se agăța de bulgării de pămînt, de iarba verde atît de pașnică, atît de atrăgătoare. Dar mlaștina îl sôrbea tot mai tare, tot mai adînc...

Un mic grup de soldați nemți care scăpaseră ca prin minune, cuprinși de panică, se ascundeau printre mașinile aprinse. Dar partizanii începuseră să se țirască către șosea și din nou răsunară explozii: erau grenadele care explodau. Plantatorii de mine trăgeau cu carabinele, pe alese, în pistolarii nemți.

Trei fasciști se repezără în stușiș crezînd că se vor putea ascunde acolo. Au alergat cît au alergat drept înainte, pînă cînd s-au împotmolit în ochiurile mlaștinii trădătoare...

Ai noștri porniră repede în șir indian pe cărarea care ducea spre limanuri. În urma lor, pe șosea, din sfărîmăturile mașinilor care mai continuau să ardă, ieșea un fum negru, înăbușitor și acru...

Trebuiau să se grăbească pentru că din cătune veneau în goană pe șosea tîncuri și camioane pline cu pistolari.

Coloanele se apropiară de locul exploziei și nemții deschiseră focul asupra stușărișului. De intrat în desîș n-aveau curajul. Numai opt bandiți disperați, cu pistoale automate, se repeziră spre mlaștină. Izbutiră să scoată pe trei dintr-ai lor, aruncîndu-le niște frînghii lungi — pe toți ceilalți îi înghițiră adîncurile mlaștinii.

Plantatorii noștri de mine nu mai văzură toate acestea, ci le aflară mai tîrziu de la Andriușka care se strecurase noaptea pînă la limanuri.

Ochii lui cenușii străluceau de bucurie. Era mîndru deoarece avea și el partea lui în această victorie de pe șosea.

— Nici o mașină nu s-a mai întors în cătune, da' știi, unchiule, nici una! — îi povestea el lui Karpov. — Și să fi văzut pe comandantul neamț — doar îl cunoști și dumneata, acela lung și slab ca un băț — să-l fi văzut ce zbiera și dădea din picioare în cerdac. După asta, seara, au dus pe cinci romîni și pe trei nemți după hambarul unchiului Ignat și i-au împușcat. Erau cei care trebuiau să păzească șoseaua și n-au păzit-o. Dar cum s-o păzească cînd noaptea nimeni nu scoate nasul dincolo de barieră? Numai, unchiule, să fiți cu mare băgare de seamă, ca nu cumva lunganul acela să vă facă vreun rău. Fiindcă, vedeți, el știe unde vă ascundeți. Noi, din partea noastră, avem să fim cu băgare de seamă. Cum simțim ceva, viu eu și vă dau de veste...

Viața în stușărișul care se întindea pe o distanță de cîtiva kilometri, era plină de originalitate.

Ce liniște era acolo!... Lîngă apă sta un bîțlan roșcat. Soarele îi lumina moțul negru și gîtul alb-cenușiu cu nuanțe roz. Penele cafenii de pe aripi aveau sclipiri verzui. Își întindea ciocul lung, galben ca de ceară, ridica un picior roșu-galben și încremenea așa, căutînd cu o privire ageră prada. De jur împrejur, trestiiile își clătinau virfurile și își duceau viața lor...

Un pește pleoscăi deodată drept lîngă mal. Era o știucă care urmărea niște peștișori. O șopîrlă galben-verzuie țîșni fără zgomot. Zbură o păsărică cu pieptul roșu-aprins... Și iar pleoscăiră pești în apă și după asta fu iar liniște...

Bitlanul își înălța capul și se uita pe sus. Ochii, de un portocaliu gălbui luceau în soare.

Deasupra limanului, bătînd larg din aripile lui strălucitoare, mare de aproape doi metri, zbura un stîrc alb, frumos. Mai sus, în înălțimea cerului albastru plutea un uliu...

Un foșnet se auzi în stufăriș. Foșnetul se apropie mereu. Bitlanul bătu din aripile-i negre și-și luă zborul.

Doi copii s-au apropiat de apă: Andrei și o fetiță de vreo doisprezece ani, într-o rochiță albastră, ieșită de soare și cu o salbă de mărgele roșii la gîtul ei pîrlit.

Copiii s-au oprit nehotărîți. De jur împrejur se întindea stufărișul ca un perete mai înalt decît omul. Ce ușor era să te rătăcești în limanurile acestea.

— Ce-i nou, Andreika? — întrebă Karpov apărînd pe neașteptate din stuf.

— Rău, unchiule! Rău de tot!

— Vorbește lămurit, măi Andrei. Ce anume-i rău?

— În cătune au venit o groază de polițai cum n-am mai văzut. Au sosit cu camioanele și soldați nemți cu automate. Șeful lor l-a chemat la el pe Maxim. Au stat de vorbă o mulțime. Apoi au ieșit din cătun și s-au uitat înapoi, spre limanuri. Și iar au început să vorbească între ei. Dar n-am putut să aud ce vorbeau. Cum încercam noi să ne apropiem, ne și alungau. Neamțul ne-a amenințat chiar cu revolverul... E rău de tot...

— Adică de ce-i rău, Andreika?

— Cum să nu fie rău? Nu-i fir de trestie să nu-l cunoască Maxim. Are să-i aducă aici pe afurisiții aceia și au să vă ucidă...

— Au de gînd, se vede, să ne facă o vizită, — spuse gînditor Karpov. — Foarte bine, îi vom primi ca pe niște oaspeți dragi. Voi să n-aveți nici o grijă. Vă mulțumesc că ați venit. Duceți-vă acasă și spuneți copiilor să nu-i scape din ochi pe nemți. Cum simțiți ceva, vă repeziți iar pînă la noi. Și acum, băieți, plecați sănătoși...

În zorii zilei, în timp ce nori trandafirii, scâlțați în soare, începuseră să se întindă peste stepă și fișii de ceață mai atîrnau încă deasupra apei, nemții și polițaii se desfășurară într-un cerc larg și intrară în stufăriș.

În frunte păsea Maxim — un bărbat înalt, posomorît, negricios la față și cu o barbă neagră, scurtă.

Sosise de curînd pe acele meleaguri, nu se împrietenise cu nimeni, umbla încruntat și tăcut și avea căutătura rea. Era fierar bun și vînător pătimaș. Străbătuse cu pușca în spate toate bălțile din împrejurimi și cunoștea fiecare trestie. Dar și după o vînătoare reușită, se întorcea acasă tot așa de posomorît, de în-

cruntat și de tăcut și locuitorii din staniță nu văzuseră niciodată un zîmbet pe fața acestui om ursuz.

Cînd nemții au ocupat cătunele, mulți și-au dat seama că Maxim ura regimul sovietic cu o ură sălbatică de fiară.

Maxim a zîmbit înțîia oară atunci cînd a văzut legănîndu-se sub furcile spînzurătorii trupul unei căzăcioaice tinere, comsolistă. Nu trecu mult, și în staniță aflară toți că Maxim fusese pe vremuri un chiabur din cei mari.

Și iată-l acum conducîndu-i pe nemți spre micul ostrov tainic, ascuns în marea de stuf, pe care se stabiliseră partizanii. Maxim cunoștea bine ostrovul, deoarece cu cîteva zile mai înainte se strecurase tîrîndu-se prin stufăriș și văzuse cum oameni înarmați cu carabine intrau într-o colibă de pe ostrov...

Maxim vroia să încercuiască ostrovul și-i conducea pe nemți în așa fel ca să le taie partizanilor toate cărările de retragere.

Nemții mergeau prin stufăriș, tîrînd în urma lor niște bărci ușoare. Apa le plescăia sub picioare, stuful uscat foșnea și li-manurile prindeau viață.

O mulțime de giște se ridicară una cite una. Stîrci albi, bitlani roșcați, rațe sălbatice își luară zborul. Cel din urmă se ridică buhaiul de baltă.

Auzind pași de oameni, el se lăsă puțin la pămînt și, întinzîndu-și în sus într-o singură linie, gitul, capul și ciocul, începu să semene cu un mănunchi uscat de stuf. Dar oamenii se apropiau din ce în ce mai mult și buhaiul de baltă se ridică spre cer. Zbura fără zgomot, dînd mereu din aripi. Zburînd mult într-o parte, se lăsă drept în jos, pînă deasupra stufului, își strînse deodată aripile și căzu jos ca o piatră. Și strigătul lui neliniștit, semănînd cu un croncănit, răsună deasupra stufărișului...

Nemții se apropiară de ostrov: numai o fișie îngustă de apă îi mai despărțea de malurile acoperite de stuf des. Numai într-un singur loc se vedea pata galbenă a unui grind de nisip...

Maxim îi sfătui pe nemți să se împartă în două grupuri, primul urmînd să debarce pe grindul de nisip, cel de al doilea să ocolească ostrovul. Nemții dădură drumul bărcilor pe apă. Cu băgare de seamă, cu pistoale automate gata de tragere, primul grup debarcă pe nisip.

Ostrovul tăcea...

Nemților le era teamă să înainteze spre mijlocul ostrovului: liniștea și strigătele speriate ale buhaiului de baltă îi alarmau. Grupul de pistolari nemți se aplecă cît putu de tare și se furișă mai departe. Maxim îi însoțea.

Coliba apăru de după o movilă. Nemții se întinseră la pămînt. Rămaseră așa zece, cincisprezece, douăzeci de minute. Nu era nimeni. Numai buhaiul de baltă țipa în stufăriș...

Cel dintîi se ridică un fruntaş — un vlăjgan zdravăn cu „crucea de fier“ pe piept.

Vlăjganul deschise cu băgare de seamă ușa din stuf împletit și intră în colibă.

Coliba era goală. Dar chiar acuma, de curînd fuseseră oameni acolo : căci pe masă erau niște roșii tăiate, bucăți de slănină, pîine și o sticlă de votcă, pe jumătate goală.

Maxim și un pistolar intrară în colibă. Soldatul zări sulaviță un coș de nuiete din care ieșeau îmbietoare gîturi de sticlă de votcă cu dopurile pecetluite cu ceară roșie. Probabil că soldatul s-a aplecat și a tras coșul. O explozie asurzitoare a răsunat deasupra limanului. Explozia a aruncat în aer coliba și a rupt în bucăți pe fruntaş, pe Maxim și pe soldat...

În aceeași clipă, zbură în aer și grindul de nisip la care acostaseră bărcile nemțești. La capătul celălalt al ostrovului, alte explozii răsunară ca un ecou : era al doilea grup de nemți și de polițiști care săriseră în aer.

Nemții rămași în viață începură să alerge buimăciți pe mal și se repeziră la bărci. Dar stufărișul prinse viață și din desiș începură să zboare grenade și să trosnească focuri de carabină.

Nici un neamț și nici un polițai nu scăpară de acolo cu viață.

Liniștea se lăsă din nou peste liman. Nici chiar buhaiul de baltă nu mai striga. Se speriasse și el de vuietul minelor și zburase departe. Lîngă mal, apa părea argintie de peștii amețiți de explozie care ieșiseră aproape la suprafață...

...Grupa noastră de lunetiști se pilise, pînă a nu se face ziuă, cam la o distanță de trei sute cincizeci de metri de cazematele pe care nemții le construiseră de curînd ca să acopere drumurile înspre muntele Lambin.

Bura. Picături mari de ploaie cădeau de pe ramuri. Norii de plumb se tîrau aproape de pămînt. Era frig...

Stăteam întinși la pămînt fără să facem nici o mișcare. Cazematele se vedeau ca în palmă, Pînă și iarba de pe parapet se vedea clar în luneta armei.

Trecuse mai bine de un ceas de cînd stăteam așa și nemții tot nu se arătau.

Dar iată că, abia ridicînd capul, o santinelă nemțească ieși dintr-un tufiș. Se uită cu atenție în direcția noastră. Era o țintă ideală și ușor de tot s-o lichidezi. Dar ai noștri tăceau. Prea era ieftin vînatul acesta. Am mai așteptat vreo douăzeci de minute.

Lângă movilița unde se afla cazemata, puțin mai la dreapta, apărură, o clipă, de după tufișurile camuflajului, o cască de ofițer. O împușcătură. Casca căzu brusc îndărăt. Ofițerul fusese ucis.

Cîteva soldați se repeziră spre dînsul.

Cîteva împușcături — și soldații căzură și ei.

Știam ce se va întîmpla mai departe. Îndată ce observatorii nemți ne vor descoperi, aruncătoarele de mine fasciste vor intra în luptă. Ne-am schimbat repede pozițiile. În tufișurile unde stătusem adineauri, au și început să explodeze minele.

Peste cîteva minute, liniștea se lăsă din nou. Așteptam nerăbdători.

Trecuse mai bine de un ceas atunci cînd mitraliorii noștri suîți în copaci văzură ieșind din două cazemate de la margini și desfășurîndu-se la comandă în lanț vreo douăzeci de soldați care mergeau cu gamelele să ia mîncarea. În frunte mergea un feldwebel roșcat și lat în spete.

Două rafale lungi de mitralieră se contopiră în una singură. Nemții căzură. N-aveau să mai mănînce niciodată.

Am plecat în munți. Pe ziua aceea, vînătoarea se sfîrșise. A doua zi avea să înceapă din nou și același lucru avea să se repete cu oarecare variațiuni...

Dar o asemenea vînătoare cu țintași de frunte dădea rezultate prea slabe. Douăzeci de nemți uciși nu rezolvau problema, pentru că fasciștii desfășurau o ofensivă metodică împotriva regiunii premuntoase și se apropiau de masivul Lambin..

Am hotărît împreună cu Kiricenکو să întreprindem o operațiune mai mare. Nikolai Efimovici se gîndea să blocheze cazematele.

Noaptea, Kiricenکو împreună cu plantatorii lui de mine se furișă pe neobservate pînă la posturile nemțești, se strecură în spatele cazematelor și făcu acolo „farmece“ aproape pînă în zori.

Lunetiștii noștri își ocupară pozițiile...

Totul începu ca de obicei. Am lichidat doi ofițeri. Nemții trăgeau din cînd în cînd cu aruncătoare de mine.

Noi însă aveam absolută nevoie să-i scoatem pe friți din sărite și de aceea ne-am împărțit în două grupe. Primul grup de lunetiști lichida unul după altul pe observatorii nemți din linia întîia, iar al doilea trăgea în ambrazurile cazematelor.

Nemții începură să se enerveze. Cum observatorii lor fuseseră lichidați și nu știau ce se petrece în linia întîia, ei se gîndiră atunci să-și retragă aruncătoarele de mine în dosul cazematelor și să deschidă de acolo un foc indirect asupra tufișurilor, asupra copacilor, asupra pietrelor unde stăteau trăgătorii noștri.

După ce, acoperiți de focul mitralierelor grele, și-au dus cu cea mai mare băgare de seamă aruncătoarele în dosul cazematei, în spatele fortificațiilor lor, nemții au ocupat poziții noi.

Dar în momentul acela începură să intre în acțiune „surprizele” pregătite pentru ei de Nikolai Efimovici. În spatele propriilor lor cazemate izbucniră explozii și servanții aruncătoarelor de mine fură azvîrliți în aer.

Nemții își pierdură cumpătul. Acuma nu mai aveau observatori în linia întâia. Ai noștri se tiriră nestingheriți pînă la cazemate și le bombardară cu o ploaie de grenade.

Cuprinși de panică, fasciștii ieșiră afară dar săriră în aer pe noile mine pe care le pusese Kiricenکو.

Deodată, în aceeași clipă, începură să tragă din flancuri mitraliere nemțești. Cu pușca nu le puteai ajunge și nici nu te puteai tirî pînă la ele pentru că erau prea departe.

Aruncătorii de grenade se lipiră de pămînt. Cazematele prinseră și ele viață. Ai noștri căzură în cursă. Numai aruncătorul de mine al lui Kuznețov ar mai fi putut să-i salveze. Dar Leonid Antonovici dispăruse. Fusesse pînă adineauri aici, dar dispăruse parcă ar fi intrat în pămînt.

Mitralierele fasciste continuau să tragă rafale lungi. Deosebit de activă era o mitralieră pe care pînă atunci n-o observasem pentru că era ascunsă de colțul unei stînci, însă nici vorbă nu mai putea fi să punem mina pe ea.

Nu mai credeam să scăpăm din cursă...

Deodată, de sus, din niște tufe dese de ienupăr, țîșni urlînd o mină și mitraliera nemțească de după stîncă amuți imediat. Iar urlară niște mine și a doua mitralieră amuți și ea.

Servantul aruncătorului de mine din tufe de ienupăr trăgea fără greș.

Mitralierele tăceau acuma și ai noștri izbutiră să iasă din inelul de foc.

Nemții își veniră în fire. Aruncătoarele de mine cu șase țevi intrară numaidecît în acțiune. Apoi intră în luptă și artileria.

Nu eram în stare să facem față acestei situații. Ne-am tupilat în lăstăriș, ne-am înfundat în albiile secate de pîraie și am plecat în munți.

— Nu fi supărat pe mine, Tătucule, — îmi spuse Leonid Antonovici care mă ajunsese din urmă. — Dar de pe poziția mea veche n-aș fi atîns mitraliera de după stîncă. Pe cînd din tufe de ienupăr, vedeam mitraliera în fața mea ca în palmă. Atunci i-am venit de hac, aruncînd o mină peste stîncă!...

Ieșisem de mult din raza focului și totuși în urma noastră mai bubuia artileria și obuzele fărîmîșau stîncile și sfărîmau în țândări stejarii seculare...

Cam prin ultimele zile ale lui decembrie, am primit în sfârșit prima veste de la Musiacenko : Ivan Dmitrievici Ponjailo care sosise cu vestea, ne povesti amănunțit cum fusese vînat trenul special...

Vechea noastră gardă făcuse cinci zile și cinci nopți pe ploaie, pe zăpadă, prin noroi și pe frig pînă să ajungă la cătunele Sorocinskie.

Musiacenکو era în aceste cătune într-adevăr ca la el acasă. Cu vreo cinci ani mai înainte, el lucrase acolo cu o echipă cartografică, bătuse în lung și în lat toate dealurile de prin acele locuri și își făcuse acolo prieteni. E drept că înainte de a întreprinde ceva, se gîndise să-i verifice cum trebuie...

Plecară în recunoaștere.

De la cătunele Sorocinskie pînă la calea ferată erau în linie dreaptă cel mult zece kilometri, dar cum recunoașterea fusese silită să ocolească cătunele, căsuțele izolate și pînă și poienele, drumul se lungise pînă la douăzeci de kilometri.

Pentru lovitura asupra trenului special, Musiacenko alege în sectorul de cale ferată dintre Ilskaia și Holmskaia, un loc lîngă halta Hahl.

Locul era potrivit. Șoseaua se afla acolo numai la un kilometru de linia ferată însă aceasta trecea prin cîmp deschis și era cumplit de greu să te apropii de ea.

Ne-am strecurat acolo prin Kipiasciaia Șcel și Gnilaia Balka. Ziua stăteam în niște tufișuri, întinși pe pămîntul ud, iar noaptea înaintam ca broaștele țestoase.

Recunoașterea trebuia să fie făcută de două grupuri. Primul avea în grija lui calea ferată, iar al doilea, alcătuit de Vetlughin și Ianukevici, aveau în observație podul dintre Gnilaia Balka și Șirokaia Balka.

O săptămîină întreagă au stat acolo în observație cele două grupuri.

Rezultatele au fost puțin îmbucurătoare. Nemții păzeau cu strășnicie sectorul. La halta Hahl se afla o pază puternică, iar lîngă pod — care era situat la o distanță de un kilometru și jumătate de haltă — se afla un post mare de șase sau poate chiar de opt santinele. În afară de asta, mai erau de-a lungul căii ferate posturile de observare obișnuite la fiecare sută de metri și, în sfârșit, serviciul de patrulare.

Intr-un cuvînt, era o pază de toată nădejdea. Și totuși, Vetlughin se tirî într-o noapte chiar pînă lîngă pod, ca să cerceteze totul cît se poate de amănunțit.

Cînd au primit biletul meu prin care îi vesteam că plecarea trenului era așteptată dintr-o zi în alta, Musiacenko trimise pe Ponjailo la Ilskaia. Trenul special se afla pe linie.

Ivăn Dmitrievici se întoarse spre seară și vechea noastră gardă plecă să efectueze diversiunea chiar în noaptea aceea.

Musiacenko și cu Maria Ianukevici se strecurară pînă la posturile nemțești dinspre Ilskaia ca să acopere retragerea minierilor, în cazul cînd n-ar izbuti să facă ceva. Ponjailo cu Săfronov o luară la stînga spre halta Hahl, unde era al doilea post. Vetlughin și cu Litvinov se tîrîră spre terasament pentru ca, dintr-o săritură, să poată ajunge pe pod, iar Ianukevici și Slașciov au coborît în vale ca să fie cît mai aproape de pilonii podului.

Pînă acum totul mergea strălucit. Mai departe însă, lucrurile se stricară...

Cerul se înnoră. Incepu să plouă și să bată un vînt rece.

Nemții de la postul de lîngă pod plecară să se încălzească abia pe la ora patru dimineața.

Îndată, Vetlughin și cu Litvinov se repeziră spre pod. Litvinov își scoase haina vătuită care era udă, o întinse lîngă o traversă și, mînuind repede cuțitul finlandez, făcu o scobitură. Vetlughin puse mina lui în scobitură, controlă distanța dintre mină și talpa șinei, o acoperi cu băgare de seamă cu pămînt și camuflă totul meticulos. În acest timp, Ianukevici și Slașciov legară pachetele cu trotil de pilonii podului, făcură legătura cu mina lui Vetlughin prin fitile detonante și le ascunseră printre piloni chiar sub tablierul podului.

Totul fu gata într-un sfert de ceas.

Vetlughin dădu semnalul plecării.

Plecînd de la pod, Vetlughin și Litvinov se despărțiră. Amîndoi, cu cîte o acoperire de doi oameni, se strecurară, unul în susul liniei ferate, altul în josul ei și se opriră fiecare la patru sute de metri de pod, unde puseră niște mine suplimentare, calculate pentru duble explozii cu întîrziere.

Treaba odată făcută, se adunară cu toții pe un deal. Erau uzi, obosiți și pătrunși de frig. Se așezară pe un trunchi doborît și începură să aștepte.

Se făcuse ziuă de-a binelea, cînd, în sfîrșit, dinspre Ilskaia se ivi trenul. Era tocmai garnitura pe care o așteptăm.

Trenul mergea cu viteză, frînînd pe pantă repede. Intră pe pod. Explozia izbucni. Frînturi de pod și de locomotivă săriră în aer. Vagoanele alunecară pe povîrniș și se îngrămădiră unele peste altele, umplînd rîpa peste care era aruncat podul.

Și deodată, prin flăcări și fum, izbucniră alte explozii: erau obuzele din vagoane care explodau.

N-aveam în clipa aceea în tabără nici un plantator de mine experimentat, toți fiind plecați în operațiuni.

L-am chemat pe Kiricenکو și i-am spus :

— Nikolai Efimovici, alege doi plantatori de mine, fie chiar și mai slăbuți, dă-le ca ajutor trei oameni din alt pluton, pune-i repede la punct, explică-le ce și cum să facă și trimite-i să execute diversiunea ordonată. O fi asta contrar tuturor tradițiilor noastre, dar n-avem ce-i face.

Lui Kiricenکو i se aprinseră îndată ochii.

— Trimite-mă pe mine, Tătucule. Zbor ca vîntul și mîine seară m-am și întors !

— Nici nu te gîndi la așa ceva, Nikolai Efimovici, — i-am spus eu. — Noi, partizanii, ducem un război în care rolul principal îl au minele și e nevoie de dumneata aici mai mult decît de oricine... Așa că îndată ce-i grupul gata, trimite-l la mine.

Kiricenکو plecă posomorît.

A doua zi am stat de vorbă cu grupul pe care îl alesese Kiricenکو. Partizanii care plecau mi-au promis că vor încerca să facă totul așa cum îi învățase Nikolai Efimovici. Din nefericire însă, Kiricenکو nu apucase să-i învețe mare lucru și nici n-aveau practică. Le era și teamă din pricina asta să nu cumva să zădărnicească această operațiune serioasă.

Oamenii aveau dreptate. Am hotărît să-i conduc chiar eu a doua zi în zori. Oricum era, Nikolai Efimovici trebuia să rămînă...

Dar dis-de-dimineată, pe cînd mă pregăteam tocmai să pornesc cu grupul, am descoperit că Kiricenکو dispăruse. L-am căutat la Planceskaia, la Krepostnaia, am întrebat posturile noastre. Nici urmă de Kiricenکو.

Am trimis în căutarea lui niște cercetași. Aceștia trecură de avanpostul nostru, cercetară „zona neutră“, trecură și pe la nemți, dar nu dădură nicăieri de Kiricenکو.

Cele mai absurde gînduri îmi umblau prin cap. Să nu cumva să-l fi răpit nemții pe Nikolai Efimovici așa cum îl răpiseră odată pe Lusta !...

Căutarea lui Kiricenکو continuă și în cursul zilei următoare. Nemții se strecurau spre avanpostul nostru. Reușiră ca prin minune să scoată minele de pe cărarea minată de noi și un grup de pistolari nemți amenința acum principalele noastre drumuri de ieșire din tabără.

Ce mult ne lipsea acum Kiricenکو ! Unde o fi dispărut ?...

Tocmai cînd ne așteptam mai puțin, Kiricenکو s-a întors.

Murdar din cap pînă în picioare, sosi la mine, la postul de comandă, intră, își scoase în tăcere rucsacul, puse automatul într-un colț și mă privi cu niște ochi vinovați.

— Tovarășe comandant, am îndeplinit ordinul comandamentului grupului de detașamente de partizani: ieri noapte, un tren cu nemți a fost aruncat în aer. N-am putut să mă întorc în aceeași noapte pentru că era un noroi care ajungea pînă la genunchi și afară de asta, nemții mă urmăreau atît de cumplit încît, drept să spun, mă mir și eu că am scăpat cu viață... Să nu crezi, Tătucule, că actul meu de indisciplină vine din încăpăținare sau de la vreun capriciu de-al meu, prostesc. Dar m-am gîndit că dumneata nu trebuie să-ți riști viața, pe cînd eu pot să mi-o risc...

Nikolai Efimovici stătea încurcat și se lăsa cînd pe un picior, cînd pe celălalt.

— Dacă nu ești tare supărat, dă ordin, Tătucule, să mi se elibereze o porție dublă de alcool, că am înghețat de tot...

M-am bucurat atît de mult că Nikolai Efimovici era în viață, încît l-am sărutat, am dat ordin să i se elibereze o porție triplă de alcool și am uitat să-l mai ocărăsc.

Abia mai tîrziu mi-am dat seama că purtarea lui Kiricenکو era inadmisibilă, mai mult decît atît, era o încălcare directă și grosolană a disciplinei. Am fost nevoit să-l pedepsesc aspru pe Nikolai Efimovici.

Acest caz m-a întristat foarte mult și chiar mi-a stricat o bucată de vreme buna dispoziție. Dar în aceeași zi am aflat o noutate plăcută — în stufărișul lui, Karpov se distinsese printr-o nouă și curajoasă operațiune.

Toată povestea a început cu faptul că într-o seară Karpov s-a strecurat, tîrziu de tot, în cătunul lui natal.

Il întîmpină fiică-sa care era foarte emoționată.

— Tătucule, voiam tocmai să dau o fugă pînă la tine! Au sosit în cătun niște mașini nemțești și au adus niște lăzi. M-am dus să mă uit și am auzit pe un polițai spunînd „astea-s găluște pentru partizani“.

Karpov vru să se încredințeze dacă așa era și noaptea se strecură pînă la mașini. Luna lumina puternic. Mașinile erau încărcate cu mine.

— Uite ce, fetișo, fugi îndată la pionierii noștri și spune-le să vină aici, la noi. Dacă nu găsești pe vreunul dintre ei, nu e nici o nenorocire. Vezi numai să vină toți micii păstori.

Trecînd pe drumuri dosnice, prin grădinile de zarzavat, sărînd fără zgomot gardurile, băieții se adunară cu toții în casa lui Karpov.

— Băieți, treaba-i serioasă. Nemții au adus mine. Au de gînd, se vede, să mineze toate cărările care duc prin stufăriș pînă la noi, la liman. Vor să ne prindă într-o capcană ca să nu ne rămînă decît să sărim în aer sau să stăm pe insulă și să murim de foame. La nevoie, am putea pleca desigur și azi, însă

partizanilor nu li-i îngăduit să se retragă. Cer ajutorul vostru, băieți. Da : vă spun dinainte că asta nu-i treabă ușoară. Să știți că dacă nemții bănuiesc ceva și dacă vă prind, văucid. Treaba trebuie făcută în așa fel ca să nu vă prindă. Și asta se poate. Toată nădejdea noastră îi acuma în păstori, numai că păstorii singuri nu vor putea duce la capăt toată treaba, așa că trebuie să-i ajutați cu toții.

Și Karpov le arată planul lui.

Copiii n-au mai dormit deloc în noaptea aceea și au fost în picioare când nici nu se luminase de ziuă.

A doua zi era soare. Ca întotdeauna, stuful își legăna fără zgomot virfurile pufosae. Dar pe cărările care duceau în inima limanului, se ridicau din când în când stoluri de păsări speriate...

Karpov vedea toate acestea și se gîndea : numai de-ar face băieții treaba ca lumea !...

Dar băieții au lucrat bine. Seara, pe o cărare ocolită pe care n-o cunoșteau decît Karpov și fiică-sa, păstorii au mînat spre liman niște juncani și niște vaci sterpe de-ale nemților și de-ale polițailor.

Noaptea trecu în liniște.

A doua zi dimineața, vitele fură împrăștiate pe cărări și lăsate în voia lor.

Vacile și juncanii au mai stat puțin, s-au gîndit ce s-au gîndit și au pornit-o către casă.

Peste cîteva minute începură exploziile. Coloane de fum și de noroi se înălțau spre cer.

Seara, pe cărările pe care vacile le curățiseră de mine, trecu grupul lui Karpov. Grupul puse mine pe podul de peste un braț al mlaștinii, pe drumul care ducea de la Krasnodar la cătunele Mianțerovskie. Mai minară și rambleul înalt și malul opus al mlaștinii, deoarece Karpov aștepta o expediție de represalii din Krasnodar.

Și nu se înșelase. Dimineața, un șir de camioane încărcate cu pistolari nemți apărură pe șosea.

Camioanele din față explodară pe rambleu. Cele din coada coloanei se îndreptară spre pod, dar săriră și ele în aer.

După masă sosiră alte camioane din Krasnodar. Soldații trecură mlaștina pe niște scînduri. Dar cum începură să urce pe malul opus care era înalt, izbucniră iarăși explozii.

Nemții se retraseră. Karpov învinsese...

Iarăși am primit din partea tovarășului Pozdneak ordinul să întrerupem încă o dată circulația pe calea ferată în sectorul Ilskaia, halta Hahl și să minăm podurile de pe șosea.

Parcă dinadins nu rămăsese la noi în tabără aproape nici un miner cu experiență. Toți erau duși în operațiuni. Am format cu greu grupul. Comandant: Verebei; miner șef: Eriomenko; mineri: Lusta, Malih, Kuzmenko și Konovicenko.

Ordinul comandamentului grupării dădea termene foarte scurte, așa că n-am mai apucat să ne pregătim cum trebuie pentru operație.

Grupul plecă chiar a doua zi după prînz.

*
* *

Cîteva zile după aceea, Elnikov îmi comunica următoarele: la rîu, puțin mai sus de locul unde sînt ascunse pontoanele pentru cele șaisprezece poduri nemțești, este nevoie să aducem cu cea mai mare băgare de seamă grinzi groase. Ai noștri vor face din aceste grinzi plute și vor pregăti cuiburi pentru explozibile.

Planul lui Elnikov era simplu: îndată ce podurile aveau să fie montate, avea să dea drumul pe rîu plutelor lui cu explozibile care, lovindu-se de poduri, le vor arunca în aer.

Planul nu era rău. Dar trebuia să avem în rezervă cel puțin încă un mijloc de aruncare în aer pentru cazul în care n-am reuși. Dar oricît îmi băteam capul cu ce am putea înlocui la nevoie plutele lui Elnikov, nu găseam nimic.

*
* *

Scoala noastră de minare din Planceskaia promovă al șai-
zecilea absolvent.

Șlașciiov celebră acest jubileu original organizînd un ospăț.

La treizeci și unu decembrie, ultima zi a anului vechi, Pricina aduse, în sfîrșit, vestea pe care o așteptam demult: armata din Caucazul de Nord trecuse la ofensivă. Mozdokul fusese re-
luat!

Incepea un an nou, 1943. Oare ce ne va aduce? Noi încercări? Victoria?... Pînă la victorie mai era încă, dar de încercări nu ne era teamă. Nici o încercare nu ne putea frînge în lupta noastră, în dorința noastră de a ajunge cît mai repede ziua victoriei!...

*
* *

Chiar în ziua de Anul Nou, i-am spus lui Nikolai Efimovici Kiricenکو de nemții care se strecuraseră pe cărarea minată. La început s-a supărat rău de tot și pe urmă l-a apucat pe neașteptate un rîs cu hohote.

— Nu mai spune, Tătucule! D-apoi asta-i bine! E pur și

simplicu admirabil ! Am să le pregătesc o capcană așa de grozavă, încît nu numai că n-are să scape din ea nici un neamț, dar nici măcar un chițcan n-are să scape!...

Kiricenکو părăsi tabăra. Pentru orice eventualitate, trimisei cu el un grup de acoperire.

Se întoarce în zorii zilei în fruntea tuturor și cu mîna stîngă legată și sîngerînd.

Plin de emoție, Kiricenکو îmi raportă că la așezarea ultimei mine, focosul cel nou explodase și îi rupsese trei degete de la mîna stîngă.

L-am trimis fără întîrziere cu trăsura la Elena Ivanovna, la postul sanitar.

După un ceas, m-am hotărît să mă duc și eu acolo.

În vremea asta, am primit știrea că nemții au pătruns în cătunele Mianțerovskie. Au găsit însă casele goale. Toți cei care erau în stare să umble pleaseră în stufăriș.

Fasciștii dădură foc caselor de la marginea satului și aruncară în foc doi bătrîni neputincioși.

Karpov jură să se răzbune.

Cercetașii se întoarseră de la batardoul Plavstroevski pe care îl aruncase în aer Melnikov. Podul era serios avariat. Un tanc sărise în aer odată cu podul. Nemții scoaseră de pe tanc foile blindate, probabil pentru cazematele lor. În locul acela, circulația spre Novorossiisk fu întreruptă...

Așa începu anul nou : lupta continua !...

Am sosit la ambulanță în clipa în care Elena Ivanovna abia terminase operația.

Nikolai Efimovici fuma, trăgînd nervos fumul în piept și zîmbea stingherit. Bietul om credea sincer că era vinovat de faptul că fusese scos din luptă.

Îl culcară peste noapte în camera vecină, pe un pat de spital.

Elena Ivanovna abia se ținea să nu plîngă.

— Tare mă tem să nu trebuiască să-i amputez mîna. Voi căuta să-l duc chiar eu la un spital din spatele frontului și voi vorbi personal cu chirurgul-șef ca să facă totul cu puțință ca să-i salveze mîna.

Kiricenکو avusese dreptate. Nici un neamț nu scăpase viu din capcană. Toți săriseră în aer. Numai pe trei din ei fusese nevoiți să-i doborîm cu pușca.

★

★

★

Se întoarce și grupul lui Verebei.

Palid la față, Stepan Ignatievici se apropie în tăcere de mine.

— Dați-mi voie să raportez, tovarășe comandant. Însărcinarea a fost îndeplinită. Trenul a sărit în aer. Dar minerul-șef Eriomenko a pierit în explozie... Stepan Sergheevici al nostru nu mai este!...

Nimeni nu-și putea închipui că Stiopa al nostru, favoritul nostru al tuturor, meșterul în toate cele, cîntărețul vesel, tovarășul minunat, nu mai era.

Eriomenko murise așa cum mor soldații revoluției: la post, cu arma în mînă, smulgînd victoria prin moartea lui...

Lucrurile se petrecuseră în felul următor.

Grupul pornise înainte de a se lumina de ziuă. Drumul era nespus de greu; norii atîrnau jos de tot deasupra pămîntului, ploaia, vîntul urla în albiile secate și adînci unde fuseseră odată rîuri, lutul se lipea de cizme, picioarele alunecau pe pietrele ude. Au ajuns abia spre seară la calea ferată și, ca întotdeauna, au început îndată să observe ce se petrecea.

Prima noapte fixată pentru minare trecu fără nici un rezultat pentru că nu izbutiră să pună minele.

A doua zi era ajunul Anului Nou.

Noaptea, nemții deschiseră focul trăgînd cu puștile, cu automatele, cu mitralierele. Trăgeau fără rost și la nimereală în tufișuri, în pădure, în stepa întunecoasă și mută. Poate că trăgeau fiindcă se îmbătaseră sărbătorind Anul Nou. Sau poate le intrase frica în oase și se temeau instinctiv ca din întunericul tufișurilor și al stepei acesteia negre și tăcute, să nu se năpustească asupra lor, tocmai în noaptea de Anul Nou, partizanii. Oricum era, nemții trăseseră întruna toată noaptea. Și toată noaptea ai noștri rămăseseră întinși în tufișuri, în ploaie, pe pămîntul ud, așteptînd cu răbdare să vie noaptea următoare — a treia lor noapte...

În ziua următoare, cînd începu să se întunece, Verebei, comandantul grupei, ieși cel dintîi. În urma lui mergeau în șir indian, ceilalți, plecînd urechea cu atenție la foșneteile nopții.

Locul fixat pentru minare se dovedi nepotrivit. Tot așa de încet, unul în urma celuilalt, trecură mai la dreapta. În sfîrșit, se opriră pe terasament. Lusta începu să sape o groapă. Kuzmenko și Konovicenko se așezară la pîndă. Grupa de acoperire se tupilă nemișcată în tufișuri. Eriomenko scoase o grenadă antitanc...

Minunat om fusese Stepan Sergheevici!

De multe ori, asistînd la cursurile școlii de minare, auzeam cu cîtă convingere, cu cîtă cunoaștere a materiei, arăta Eriomenko elevilor lui, toate avantajele noii noastre mine automate. De multe ori admirase față de mine mecanismele cu întîrziere ale lui Vetlughin. Cunoștea admirabil mina noastră, știa s-o mînuiască magistral, aprecia foarte mult calitățile ei,

dar mina nu-l atrăgea. Personal, prefera grenada antitanc. Arunca trenurile în aer cu grenade. Și trebuie să recunoaștem că le arunca fără greș.

De data aceasta, a ieșit pe linia ferată tot cu grenada lui preferată.

A scos piedica și eclisa și, susținând atent cu un ac masa inertă, a pus grenada în groapă. Lusta a început să așeze în jurul ei cartușele de trotil.

Deodată, șinele au început să vibreze. Întii abia perceptibil, apoi mai tare, mereu mai tare.

Trenul venea la o oră nepotrivită, ca și în acea neuitată noapte caldă de octombrie, la kilometrul al patrulea, când pieriseră fiii mei.

Trebuia să smulgă grenada și să sară într-o parte.

Dar simțul datoriei soldățești — să execuți necondiționat ordinul comandantului — s-a trezit într-însii și cei doi plantatori de mine își vedeau mai departe de lucru.

Trenul se afla la o distanță de numai zece metri când Eriomenko și cu Lusta au sărit în sfârșit de pe linia ferată.

Locomotiva a sărit în aer. Explozia a asurzit chiar și pe partizanii din grupul de acoperire care stăteau întinși în lăstăriș.

Vagoanele din față au zburat pe pantă. Celelalte, încălecându-se, s-au răsturnat pe linie, prefăcându-se în țandări.

Verebei și-a venit cel dintîi în fire și s-a repezit să caute pe plantatorii de mine.

Pe Lusta l-a găsit în apropierea terasamentului. Leonid Feodorovici zăcea cu brațele desfăcute înlături fără nici un semn de viață. Verebei a dat ordin lui Malîh și lui Kuzmenko să-l ridice pe Lusta și s-a dus repede să-l caute pe Stiopa Eriomenko, prietenul lui din combinat.

L-a găsit sub rămășițele trenului sfărîmat. Stepan Sergheevici era mort.

Tovarășii au luat pe cei doi plantatori de mine și i-au dus în tufișuri. Și, ca și atunci la kilometrul al patrulea, camarazii celor morți au săpat cu cuțitele finlandeze o groapă nu prea adîncă. Gloanțele suierau pe deasupra capului, retezînd crengile tufelor din jurul lor. Pe linia ferată, răniții nemți țipau groaznic.

Mai întii au coborît în groapă pe Eriomenko.

Malîh l-a ridicat pe Lusta ca să-l pună alături cînd, deodată, a simțit sub mîna lui, că lui Lusta îi mai bătea inima. L-a întins la pămînt și a început să-l stropească cu apă din bidon. Pleoapele lui Lusta au tresărit ușor.

— Trăiește ! Lusta trăiește ! — a prins a striga cât îl ținea gura Malih, care uitase de gloanțe, de primejdie și de nemți.

După ce l-au îngropat pe Eriomenko, l-au pus pe Lusta pe o targă înjghebată în grabă și s-au întors cu el în tabără.

Leonid Feodorovici se găsea sub observația neobosită a Elenei Ivanovna.

Dar Stepan Eriomenko nu mai era... Mi se părea mereu că acuși se va apropia, se va așeza și, cu vocea scăzută, așa ca să nu-l audă severul nostru intendent, va începe să cînte unul din cîntecele acelea căzăcești, domoale și lungi ca și stepele noastre din Kuban...

* *

După ce dispozitivul misterioaselor poduri plutitoare fusese determinat, avioanele noastre începură să le viziteze din cînd în cînd. Nemții înțeleseseră că misterul lor fusese descoperit. Se făcuse acuma al dracului de greu lui Elnikov să pregătească plutele grele drept sub nasul friților alarmați. Totuși lucrul înainta și plutele erau aproape gata.

Pe Nikolai Efimovici l-am trimis la un spital din spatele frontului. Am dat ordin să fie dus cît mai comod, într-o căruță cu două roți. Doi sanitari — Melnikov și Kravcenko — au plecat cu el și, bineînțeles, și Elena Ivanovna care nu uită să-și ia cu dînsa pentru orice eventualitate automatul și niște grenade, căci drumul pe care trebuia să-l facă era greu și primejdios.

Cînd totul era gata de plecare, m-am dus să-mi iau rămas bun de la Nikolai Efimovici. Îmi întinse mîna dreaptă, cea sănătoasă, și îmi spuse, cu un zîmbet trist :

— Iată, Tătucule, și sfîrșitul carierei diversionistului Kिरicenکو...

* *

În noaptea de trei spre patru ianuarie, în apropierea orașului, în partea dinspre Kavkazskaia, fuseseră aruncate simultan în aer două poduri cu trenuri. Circulația era întreruptă pe cel puțin trei zile.

Lovitura era opera „cizmarilor noștri diversioniști“ în frunte cu Bibikov.

La moartea lui Eriomenko, Kuznețov scrisese niște versuri. Cu toată imperfecțiunea lor, ele ne-au emoționat pe toți pînă în adîncul sufletului.

*...La ceasul cînd începe Anul Nou,
Pe-un ger cumplit, în noaptea-ntunecoasă,
Necrușătorul plantator de mine
Pornit-a pentru cea din urmă oară
În expediția lui primejdioasă...*

*Și iată c-o explozie cuprinse
Văzduhul cu un foc vijelios ;
Săriră frînte-n aer vagoanele aprinse
Odată cu dușmanul ticălos...*

*Țărîna țării scumpe-ascunde sfîntul
Lui sînge, ca dușmanul să nu-l vadă ;
Și îi ascunde inima pămîntul
Ca să nu poată corbii să i-o roadă.*

*Mereu să povestească-al stepei vînt
Cum a pierit un partizan erou !
Și slava lui răsună ca un cînt,
Prin munți, păduri și stepe, veșnic nou !*

*Jurăm acuma la mormîntul tău :
Vom merge-n cea din urmă bătălie
Purtînd, scăldat în sînge, steagul tău,
Mereu deasupra noastră, cu mîndrie...*

Hotărît, grupa lui Lagunov n-avea noroc. Încercase să ajungă la Krasnodar trecînd peste masivul Pședa, dar nu izbutise.

I-am trimis la Krepostnaia de unde trebuiau să se îndrepte spre oraș, peste munții care despart valea Afipsului de valea Șebșului.

Dar nici acolo n-au avut succes.

În primul rînd, în pădurea Afipsului dădură pe neașteptate de o ambuscadă nemțească bine camuflată. Se văzură nevoiți să se retragă luptînd și, cotînd brusc la stînga, să-și încerce norocul pe un drum mai pustiu.

Dar din păcate, răsări în calea lor ca din pămînt, încă o ambuscadă. Încăierarea fu cruntă, dar mai ales zgomotoasă și se văzură nevoiți să se întoarcă la Krepostnaia...

Am aflat că la Krasnodar partizanii inventaseră un mijloc ingenios ca să înlocuiască în caz de nevoie plutele lui Elnikov: la momentul oportun, debarcaderul sau un șlep cu explozibile se desprindea de mal și pornea la vale pe apă.

Fără îndoială că astfel de „mină“ era în stare să arunce în aer orice pod plutitor !...

Situația generală se complică mult în primele zile ale lui ianuarie.

Nemții începuseră lângă Novorossiisk mari lupte ofensive și aduseseră în regiunea de la poalele munților unități de elită.

Operațiile se țineau acum lanț și plantatorii de mine nu mai știau ce-i odihna.

De mult nu mai lua în seamă Kuznețov faptul că partizanii nu se mai bărbiereau: cum să se mai gândească la bărbierit când nopți întregi nu dormeau?

Fără să țină seama de pierderi, nemții trimiteau, spre mare, eșalon după eșalon și desfășurau pe un front larg ofensiva împotriva regiunii de la poalele munților.

În cele din urmă izbutiră să pună mîna pe masivul Lambin și începură să construiască acolo în mare grabă fortificații.

Pentru noi, pierderea masivului Lambin care servea drept cheie spre cîmpie era deosebit de grea.

Ne așteptau de-acum încolo lupte crunte, îndîrjite...

În una din aceste zile pline de neliniște de la începutul lui ianuarie, s-a petrecut un eveniment care a definit și a lămurii deodată sensul eforturilor noastre din ultimul timp.

Dis-de-dimineață m-am dus la Planceskaia ca să pregătesc și să trimit în operații, potrivit ordinului comandamentului, trei grupuri de plantatori de mine. Neputînd dispune de un număr suficient de oameni, trebuia neapărat să mă întîlnesc cu Karabak, comandantul detașamentului vecin de partizani „Tăunul” și să-i spun să dea el grupele de acoperire. M-am dus imediat la vecinii noștri care se aflau pe vremea aceea cam la șase kilometri de Planceskaia.

Cît de mare mi-a fost bucuria și surpriza cînd am aflat de la Karabak că un grup de ofițeri din Armata Roșie, veniți în recunoaștere, fuseseră pe la detașamentul lui în zorii zilei!

— Și unde-s? — l-am întrebat eu fără să-mi ascund emoția.

--- Au plecat în munți. Vor să cunoască regiunea, — răspunse Karabak. — Vroiau să te vadă și pe dumneata.

Cuprins de emoție pînă în adîncul sufletului, priveam în tăcere munții acoperiți cu păduri dese, pe deasupra cărora vîntul alunga cu iuteală norii care se lăsaseră jos de tot.

Undeva, aici, poate chiar aproape de tot, se aflau vestitorii victoriei, trimișii puternicei Armate Roșii care venea să elibereze pămîntul nostru drag...

După ce m-am înțeles cu Karabak asupra tuturor celor necesare, m-am grăbit să mă întorc în Planceskaia de teamă să nu întîrzii și să fiu de față la sosirea ofițerilor.

I-am așteptat toată ziua agitîndu-mă și repezindu-mă afară la fiecare zgomot. Începusem să cred că nici nu vor mai

sosi și că trebuia să mă mulțumesc cu informațiile pe care le aflasem de la Karabak cînd, seara, apărură la marginea pădurii, însoțiți de o patrulă de a noastră, șase călăreți: patru ofițeri și doi ostași.

După cum am mai spus, în ultimul timp întreaga desfășurare a operațiunilor noastre militare fusese determinată — la început — de pregătirea pentru ofensivă, iar mai tîrziu, de începerea ofensivei Armatei Roșii și de presiunea înverșunată a nemților asupra noastră, ca urmare directă a acestei situații. Fiecare din noi știa și înțelegea că îndeplineam o funcțiune neînsemnată poate în raport cu proporțiile planurilor Comandamentului Suprem, dar necesară. Una era însă să știi acest lucru, ca să zicem așa „teoretic“ și alta era să-i vedem pe ostașii sovietici pe pămîntul nostru cel mic al partizanilor!

În fruntea grupului de recunoaștere compus din ofițeri-ingineri, se afla un locotenent-colonel, om cam de vîrsta mea, cu capul sur și o față severă, obosită.

Era însoțit de un maior, un căpitan și de un locotenent tînr de tot, cu obrajii rumeni. După ce-am luat contactul oficial, adică ne-am controlat reciproc actele, ne-am îmbrățișat prietenește.

Ofițerii erau după o rătăcire de mai multe zile prin munți și de-abia se țineau pe picioare de oboseală, dar vroiau să se apuce de treabă fără întîrziere.

Dar aici, am crezut nimerit momentul să mă folosesc de drepturile mele de „gazdă“ și să obțin de la acești musafiri dragi să nu ne ocupăm de treburi înainte de a-i ospăta bine.

Cînd, la masa încărcată de tot ceea ce am izbutit eu și cu Konotopcenko să găsim în Planceskaia, ne-am ridicat cu paharele pline și locotenent-colonelul spuse scurt și încet: „Pentru Victorie!“, n-am putut să-mi stăpînesc emoția și ochii mi s-au umplut de lacrimi. M-am gîndit fără să vreau că fiii mei n-au ajuns să vadă această clipă...

Toată noaptea aceea lungă de iarnă am petrecut-o aplecați asupra hărților foarte bune și precise ale regiunii pe care le aveam atît noi cît și ofițerii care veniseră în recunoaștere. În fond, pe ofițeri îi interesa un singur lucru: posibilitatea trecerii peste munți a unităților Armatei Roșii în ofensivă. N-au spus nici un cuvînt despre data la care ne-am putea aștepta la această ofensivă. Mi-am dat seama că era un secret militar și n-am pus, bineînțeles, întrebări nepotrivite.

Am spus că dacă gerul va începe și se va menține, se va putea trece la Arhipo-Osipovskaia, peste muntele Afips, pe la Bolșie Volcie Vorota și Mălie Volcie Vorota.

Ofițerii mi-au cerut o mulțime de amănunte cu privire la drumurile și cărările din munți și a trebuit să-mi mobilizez toate cunoștințele despre regiune, precum și memoria ca să răspund cât se poate de complet și de precis la întrebările lor.

În zorii zilei, ofițerii și-au luat călduros rămas bun de la noi și-au plecat. Eu cu Konotopcenko i-am petrecut o bucată de drum și ne-am întors tăcuți la Planceskaia. Mă gîndeam că de azi încolo, fiecare glonte de-al nostru, fiecare mină de-a noastră trebuiau să lovească în plin ca să aducă cât mai curînd victoria. Desigur că știussem acest lucru și mă gîndisem la el și mai înainte, dar acum, îl simțeam într-un fel nou — mai adînc și mai puternic...

Tot în dimineața aceea, se întoarse și Elena Ivanovna de la spitalul din spatele frontului.

— Foarte greu a fost drumul nostru pînă la spital, — îmi povesti soția mea. — Aproape că nu era chip de mers din cauza noroiului moale și lipicios care ne intra și în cizme. A trebuit să merg toată vremea lîngă căruță și să-i sprijin lui Nikolai capul, cînd treceam prin hîrtoape. Căruța hurduca îngrozitor. Iar de urcat în căruță, nici gînd. Boii și așa de-abia își trăgeau picioarele și n-aveam ce să le dăm de mîncare. Și parcă înadins, nemții împînziseră tot drumul. De trei ori ne-am văzut siliți să recurgem la grenade. Mi-era frică să nu i se-ntîmple ceva lui Nikolai. În sfîrșit, am ajuns.

Chirurgul-șef a examinat mîna și a spus că trebuie s-o amputeze fără întîrziere. Mărturisesc că m-am cam înfuriat. Am început să-i demonstrez că în practica mea avusesem cîteva cazuri la fel și că de fiecare dată am evitat amputarea, că rana era în ordine, că o pansasem cu grijă cînd era încă proaspătă, că temperatura bolnavului era normală. Cu alte cuvinte, am desfășurat atacul după toate regulile...

Chirurgul-șef a cedat și mi-a dat un răstimp de trei zile. Am stat fără întrerupere de gardă la capul lui Nikolai. Îi pansam rana, îl hrăneam, îi luam temperatura. Trei zile în șir temperatura a rămas normală. Am învins: chirurgul-șef și-a dat cuvîntul de onoare că nu-i amputează mîna. Și știi, cînd am venit să-mi iau rămas bun de la morocănosul acela, ursul acela mi-a sărutat mîna și mi-a spus: „Mulțumesc, mamă. N-am să uit niciodată că mi-ai salvat mîna“. Și ochii îi erau plini de lacrimi. Am ieșit repede din odaie și am izbucnit în plîns...

Ofițerii ne rugaseră să nu vorbim nimănui despre venirea lor. Dar n-am putut să nu-i spun soției mele. Voiam să se bucure și ea cu mine. Cînd i-am spus, aceeași emoție a cuprins-o ca și pe mine și i-au dat lacrimile cum mi-au dat și mie...

La nouă ianuarie, nemții restabiliră circulația pe drumul Kavkazskaia—Krasnodar, dar chiar primul tren, căruia îi dădură drumul, sări în aer.

Era tot o ispravă de-a lui Bibikov.

A doua zi l-am îngropat și pe Dax.

Nemții izbutiseră să-l otrăvească. Soția mea căutase să-l salveze, îi făcuse spălături stomacale, dar degeaba pentru că otrava fusese prea puternică.

Dax se uita la Elena Ivanovna cu ochi triști. Înțelegea că moare și părea că se simțea vinovat de grija pe care le-o pricinuia stăpînilor lui...

La unsprezece ianuarie, radioul anunță că trupele noastre au eliberat întreaga regiune de la Mineralniie Vodi.

Fiecare zi era plină de noi evenimente. Și deodată ne veni încă o veste cumplită. Lui Lagunov i se întîmplase o nenorocire...

Înainte de plecare, detașamentul lui fusese împărțit în două grupe, deoarece în felul acesta era mai ușor să te strecorei printre avanposturile nemțești.

Primul grup, al lui Lagunov și Gladkih, avea de călăuză pe Orlova ; al doilea grup, compus din Litovcenko, Suhorebrova și Lugovoi, pe Kuznețova. Călăuzele erau niște femei de prin partea locului, niște colhoznice cu multă experiență care cunoșteau bine drumul acesta greu și primejdios pe care îl făcuseră de multe ori.

Toată ziua plouase cu găleata, iar noaptea înghețase.

Al doilea grup trecuse încă de cu noapte prin locurile descoperite și se apropie de Afips.

Rîul vuia. La suprafața apei, pluteau sloiuri mici de gheață.

Kuznețova se dezbracă, își frecă trupul cu spirt și intră în apă. În urma ei, porniră ceilalți, legați unul de altul cu o frînghie lungă.

Ajunși dincolo înghețați bocnă, săriră pe mal și după ce dansară un dans îndrăcit ca să se încălzească, porniră mai departe. Făcură drumul cu bine pînă la Kuban și pătrunseră în oraș cu o lotcă.

Primului grup însă i-a mers rău.

Lagunov, Gladkih și călăuza Orlova întîrziară din pricina drumului greu și abia spre dimineață izbutiră să treacă de Smolenskaia.

Mai departe se întindea stepa, brăzdată de o rețea deasă de drumuri. Era prea mare primejdie să meargă ziua în amiaza mare, așa că se strecurară în mărăciniș și stătură pitiți acolo pînă se făcu seară.

De jur împrejur, totul era acoperit de brumă. Le era frig să tot stea culcați. Erau chinuiți mereu de dorința de a se ridica, de a se mai întinde și de a alerga să se dezmoștească. Dar tufele erau prea joase. Culcați pe spate cum erau, partizanii dădeau din mâini și din picioare. Desigur că văzute de la distanță aceste gesturi ar fi părut ridicole. Oamenilor noștri nu le ardea însă de ris. Mișcărilor îi oboseau repede dar nu-i încălzeau.

Se chinuірă așa pînă seara, așteptînd cu nerăbdare să se lase întunericul.

Îndată ce se făcu întuneric, porniră la drum. Orlova ieși repede la rîu. Trebuiau să treacă prin apa rece ca gheața care le ajungea pînă la piept.

Simțeau cu toții urmările nopții reci petrecute în mărăciniș. Lagunov și Gladkih nu voră să treacă rîul prin vad, de teamă să nu-i apuce vreun cîrcel și propuseră altceva: să se apropie de Gheorghie-Afipskaia și, folosindu-se de actele pe care le aveau, să înșele paza podului, să-l treacă și să ajungă la șosea.

O discuție aprinsă izbucni și Lagunov o sili pe Orlova să meargă la Afipskaia.

Au mers așa multă vreme. Se gîndiră că ar fi fost primejdios să treacă podul noaptea și ocolind cătunul Rașpilev, se opriră să petreacă noaptea în valea adîncă a rîului.

Noaptea se lăsase ger. Valea li se păru destul de adîncă și Lagunov făcu foc, iar Gladkih aduse o gamelă cu apă.

Și tocmăi atunci, pareă înadîns, înainte de a se lumina de ziuă, un polițai ieși din Rașpilev și veni la rîu să pescuiască. Cum zări focul și văzu pe cei trei oameni suspecți lingă foc, se și repezi îndărăt.

Polițaii se tirîră pe nesimțite pînă la foc. Partizanii nici n-au apucat măcar să arunce o grenadă că au fost doborîți, prinși și duși întîi la Gheorghie-Afipskaia, iar de acolo, stîlciți în bătaie și înșingerați, au fost trimiși la Krasnodar, la gestapo...

N-aveam nici o speranță să-i salvăm.

*
* *

La unsprezece ianuarie, nemții începură să asalteze Krepost-naia.

Safronov și Elena Ivanovna au încărcat în căruțe tot avutul factoriei și au plecat în munți.

Cum hotărîsem să apărăm factoria pînă la ultimul cartuș, am rechemat în grabă din operații pe toți plantatorii de mine.

Forțele erau însă prea inegale: o sută contra unul. Era puțin probabil să putem rezista mai mult de douăzeci și patru de ore...

Ziua de douăsprezece ianuarie a fost o zi memorabilă!...

Luptam în apropiere de Krepostnaia.

Văzduhul vuia neconținut de explozii, de țacănitul mitralierelor, de vijitul minelor.

Trăgătorii noștri abia aveau timp să-și încarce iar automatele. Noi coloane de nemți apăreau mereu din tufișuri, de după pietre, de după dealuri și ne încercuiau.

Și, deodată, am auzit din flancul drept rafale dese de pistoale automate și strigăte tari de „ura“.

M-am repezit într-acolo și nu mi-au crezut ochii când am văzut ostași de-ai Armatei Roșii răspîndiți în trăgători, mergînd la atac.

Curgeau în rînduri dese, cu mantale cenușii, cu stele la șepci, și cu armele în cumpănire.

E greu să descrii bucuria noastră și entuziasmul nostru când i-am văzut! Scumpa noastră Armată Roșie era cu noi! Acum nu ne mai era teamă de nimic!...

După o piatră uriașă, acoperită cu mușchi verzui, un ostaș își pansa rana.

— De unde veniți, tovarășe?

Ostașul arată spre sud fără să vorbească. Acolo, învăluite în nori cenușii, se înălțau vîrfurile acoperite cu zăpadă ale Caucazului.

Nu, nu puteau să vină de acolo: acolo nu era nici o trecere!...

Ostașul își termină pansamentul. Luă pușca și întrebă grăbit:

— Ei, tătucă, departe-i Krasnodarul?

N-am mai avut timp să-i răspund. Plecă în fugă ca să-i ajungă din urmă pe ai lui.

Urale puternice răsunau departe, dincolo de rîpă...

Ori de unde ar fi venit — deocamdată la luptă! Eram și noi alături de ei.

Nemții nu rezistaseră loviturii. Se retraseră spre vîrfurile muntelui Lambin unde — după trei șiruri de cazemate și cinci rînduri de sîrmă ghimpată — se aflau forțele lor principale.

Observatorii nemți vedeau unitățile lor care fugeau și pe ostașii Armatei Roșii care răsăriseră nu se știe de unde aici, la poalele munților.

Cuprinși de panică nemții blocau trecerile cu sîrmă ghimpată. Tunurile de pe muntele Lambin deschiseră un foc de baraj. Un zid de foc se înălța în fața ocelor care se retrăgeau. Comandamentul german își sacrifică soldații numai ca să nu cadă în mîinile ostașilor din Armata Roșie, răsăriți ca din pămînt.

Ingroziți, nemții umblau de colo colo, în timp ce noi aruncam în aer dispozitivele lor de luptă...

Un mic grup de firi care rămăsese în viață aruncă armele și ridică mîinile...

Seara, am asistat la interogatoriul unui ofițer, comandant al unei unități germane de vânători de munte care fusese luat prizonier.

Răspundea automat la întrebări, de parcă l-ar obseda un gând chinuitor.

— Spuneți, vă rog, domnule locotenent, — întreabă deodată neamțul, — de unde ați venit?

— De acolo, — răspunse scurt locotenentul și, ca și ostașul cel rănit de lângă piatră, arată spre sud.

— Imposibil! Cunosc bine această parte a munților. Nu poate trece acum pe cărările de-acolo nici măcar o capră.

— Și totuși noi am trecut.

— Nu, nu! Oamenii n-au putut să treacă pe acolo!... — șopti neamțul cu un fel de groază superstițioasă...

Cîteva zile de-a rindul trecură întruna batalioanele noastre peste munți. Fuseseră nevoiți să-și lase toată artileria, trenurile regimentare, bucătăriile, ambulanța și pînă și mitralierele grele. Ostașii se cățăraseră pe povîrnișuri, își răniseră picioarele pînă la sînge. În ultimele două zile, nu mîncaseră nimic. Și totuși răzbătuseră și, din plin mers, trecuseră la luptă cu baioneta.

Numai soldatul rus putea să facă asta!...

Batalioane după batalioane coborau din munți. Ai fi zis că munții o luaseră din loc și porniseră la ofensivă împotriva dușmanului.

Flămînzi, zdrențuiți, istoviți de cumplita trecere prin rîpile munților, ei se aruncară fără o clipă de răgaz în ofensivă. Și din nou am auzit aceeași întrebare:

„Tovarășe, departe-i Krasnodarul?”

★

★ ★

Grupul de recunoaștere al unui regiment o luă mult înainte și, necunoscînd albiile uscate, pădurile și rîulețele noastre, dădu peste o ambuscadă. Se văzu nevoit să se retragă, luptînd din greu, pierzînd oameni și neavînd timpul să-și ridice răniții.

Nemții împinseră pe ostași către rîpă, strîngînd tot mai tare cercul.

Ieșire din cerc nu exista. În spate era o prăpastie abruptă, adîncă, întunecoasă...

Tocmai atunci se strecura cu băgare de seamă prin tufișurile de pe marginea rîpii un mic grup din detașamentul nostru.

Era Elena Ivanovna care mergea în cătunul Krasnîi: trebuia să înființeze acolo un spital de campanie pentru ostașii răniți.

Ai noștri se tîrîră cu grenade în spatele rîndurilor nemțești care atacau. Elena Ivanovna, Kravcenko și Melnikov rămaseră în așoperire. Stăteau întinși, fără să miște, în tufișuri.

Ostașilor din Armata Roșie care ocupau marginea râpii, li se terminară cartușele. Nu le rămânea decât baioneta și curajul soldatului rus care moare dar nu se predă. Cot la cot, cu baioneta la armă, vitejii se repeziră într-un ultim atac.

Nemții deschiseră un foc cumplit. Mulți dintre ai noștri fură răniți. Rîndurile din față se strînseră și începu lupta corp la corp.

Deodată tufișurile prinseră viață. Destășurați într-un cerc larg, ai noștri începură să arunce cu grenade. Buimăciți, nemții se repeziră spre singura cărare care ducea spre staniță. Acolo fură întimpinați de rafalele lungi ale mitralierei noastre...

Elena Ivanovna stătea întinsă, fără să miște, la unul din flancuri. Se auzi un foșnet. Doi bandiți nemți apărură în poiană, uitîndu-se cu teamă în toate părțile: începură să-i scotocească pe ostașii din Armata Roșie, răniți.

Lîngă o tufă de ienupăr zăcea un tînăr ofițer, aproape un adolescent, cu brațele larg desfăcute. Unul din friți, acela înalt și blond, se apropie de dînsul. Elena Ivanovna își potrive automatul pentru foc de punct și îl ținti pe neamț.

Frițul scotocea prin buzunarele ofițerului...

Deodată, tînărul ofițer își ridică capul și își înfipse dinții în mîna banditului.

Neamțul ridică cuțitul...

O împușcătură. Banditul căzu. Al doilea neamț o luă la fugă. Melnikov îl ucise pe loc.

Elena Ivanovna se apropie de tînăr. Pe bluza plină de sînge se vedea ordinul „Steaua Roșie“.

Soția mea îi tăie repede hainele. Văzu că era o fată...

Lîngă ripă totul se isprăvise. Numai cîțiva dintre friți reușiră să dispară în tufișuri.

Ai noștri au dat ostașilor din Armata Roșie o călăuză, apoi s-au îndreptat spre cătunul Krasnii. Kravcenko și Melnikov o duceau cu grijă pe targă pe fata-ofițer, rănită.

La cincisprezece ianuarie, batalioanele noastre care coborîseră din munți, începură o ofensivă frontală la poalele masivului Lambin.

Am trimis pe Serghei Martînenko cu plantatorii de mine și cu cîteva grupuri de susținere compuse din ostași, departe, în spatele frontului, ca să arunce în aer podurile de pe căile de acces ale rezervelor nemțești.

În aceeași zi am condus cîteva batalioane de gardă în spatele Azovkăi.

Lăsînd un batalion în ambuscadă, celelalte se năpustiră asupra nemților pe neașteptate. Două regimente fasciste nu primiră lupta și se retraseră în grabă, părăsind tot armamentul.

O divizie romînească începu să atace din spre Severskaia. Încerca să ne prindă în clește. Dar batalionul lăsat la ambuscadă

se repezi pînă la Severskaia și nimici statul major al diviziei și vreo zece depozite.

Romîinii o luară la fugă înapoi spre staniță. Am condus batalioanele de gardă în munți pe potecile de mistreți.

*

* *

Masivul Lambin era cheia cîmpiei: numai luînd această fortăreață muntoasă, se putea răzbate în stepă.

La consfătuirea de la statul major al comandantului frontului, s-a hotărît să se pornească la atac. Am raportat generalului rezultatele muncii cercetașilor noștri care izbutiseră să repereze dispozitivul fortificațiilor, precum și principalele cuiburi de foc și să stabilească care erau forțele garnizoanei...

Ne aștepta o luptă grea. Nemții ridicaseră pe munte un sistem de apărare etajat care era ocupat acum de o garnizoană de elită. Cu două zile mai înainte, fuseseră aduse acolo batalioane ofițerești de pedeapsă.

Batalioanele noastre de gardă nu dispuneau decît de aruncătoare de mine ale companiei de aruncătoare și de un număr limitat de cartușe, deoarece armamentul mecanizat și trenurile regimentare se împotmoliseră în munți.

Am trimis pe Pavlik Sahotski cu minierii să curețe drumul.

În zorii zilei de optsprezece ianuarie, ostașii de gardă au pornit la asalt.

Regiunea colinelor fu cucerită printr-un atac impetuos. Nemții deschiseseră un violent foc de baraj și în față se înălța un val de foc.

Ostașii de gardă se îngropară în pămînt.

Din spre răsărit, se auzi deodată un vuiet de motoare. Vuietul se apropia și se făcea tot mai puternic.

Avioanele noastre de bombardament descrieră un cerc larg și se îndreptară spre obiectiv. Tot cerul părea acoperit de avioane.

Bombe vijiiu și cădeau cu detunături, ridicînd stîlpi înalți de pămînt.

Un nou val de avioane trece acoperind pozițiile dușmane cu bombe incendiare și explozive.

Și din nou răsună urletul motoarelor. Acum avioanele de bombardament treceau în zbor razant improșcînd totul cu focuri de mitralieră.

Nemții erau complet buimăciți; bateriile lor antiaeriene tăceau...

Ostașii noștri de gardă s-au ridicat, au atacat la baionetă și cu grenade linia întîia a dușmanului, pe care au rupt-o și s-au consolidat pe noile poziții.

Nu se simțeau în putere să meargă mai departe pentru că i-ar fi costat prea scump.

Seara, la consfătuirea ținută la comandament, fu adoptat planul ca nemții să fie ocoliți și atacați pe la spate prin cătunul Markart.

Era noapte. Ploua. Văzduhul gema de explozii. Escadrilele noastre asaltau în valuri masivul.

Prin perdeaua de ploaie se vedea clar izbucnind exploziile și zburînd în aer stîlpi de țărînă amestecată cu pietre și cu bucăți de beton.

Avioanele zburau mereu și vuietul bombardamentului nu înceta o clipă.

Asaltul hotărîtor fu stabilit pentru nouăsprezece ianuarie.

Masivul fu cucerit de noi.

Cînd ostașii de gardă care atacau pozițiile de front năvăliră în a doua linie de fortificații, un „ura” răsună în tranșeele celei de a treia linii. Erau batalioanele care după ce ocoliseră pozițiile și atacaseră pe la spate, doborau acum rămășițele garnizoanei nemțești.

Pe munte, totul era răscolit. Pretutindeni numai sfărîmături de tunuri și de mitraliere, pretutindeni cadavre...

Într-o parte, sub copacii sfîrtecați de bombe, stăteau cu capul plecat grupuri de ofițeri din batalioanele de pedeapsă, făcuți prizonieri.

Cheia care deschidea drumul spre cîmpie era acum în mîinile noastre!...

De-abia tîrîndu-și picioarele, grupa lui Musiacenko sosi la Planceskaia tocmai la sfîrșitul lui ianuarie. Toți erau istoviți de oboseală și de foame. Ultimele patru zile și patru nopți nu mîncaseră aproape nimic.

I-am ajutat să se schimbe, le-am dat de mîncare și i-am culcat. Piotr Petrovici a încercat să dea raportul asupra ultimei operațiuni, dar i-am ordonat să se odihnească întîi și apoi să raporteze.

Vechea noastră gardă dormi douăzeci și opt de ore în șir. O lună întreagă ei străbătuseră zeci de kilometri pe ploii de toamnă, dormind în apa acoperită cu un strat subțire de gheață. Nu mîncaseră mîncare caldă, se hrăniseră cu uscături și suferiseră de foame. Nici nu se opreau bine și iar o luau la drum pe ploaie, pe ger, pe vînturi reci și pătrunzătoare. Timp de treizeci de zile își riscaseră viața în fiecare clipă.

Dar executaseră cu cînte ordinele pe care le primiseră : aruncaseră în aer cinci poduri, prăvăliseră în rîpe cinci eșaloane, distruseseră o mare cantitate de armament, nimiciseră sute de dușmani.

Ei au dovedit că dragostea fierbinte de pământul natal, ura feroce împotriva dușmanului, tenacitatea și voința fac minuni.

Am socotit împreună cu Vetlughin că operau acum simultan optsprezece grupuri ale detașamentului nostru, socotind desigur și filialele noastre.

Spitalul Elenei Ivanovna de la Krasnii lucra din plin. Serviciile sanitare ale batalioanelor care coborâseră din munți, se împotmoliseră în trecători și nevastă-mea primea zilnic zeci de răniți.

Pe Elena Ivanovna o vedeam doar în treacăt.

— Fata care a fost rănită se vindecă, — îmi spuse odată Elena Ivanovna. — E comandantul grupului de recunoaștere. O cheamă Galea și e orfană. E din Moscova. Când și-a venit în fire, primul cuvânt pe care mi l-a spus a fost „mamă“. Ne-am împrietenit. De-ai ști ce fată bună, cu suflet! Și-mi spune mereu mamă... Am s-o îngrijesc și am s-o pun pe picioare.

Cu toată oboseala îngrozitoare, Elena Ivanovna se simțea minunat. Munca nu-i dădea răgaz să se gândească la fiii ei.

Nemții atacau acum masivul Lambin, pe care îl pierduseră.

Concentraseră acolo cinci divizii și nu țineau seama de pierderi.

Ostașii noștri de gardă își mențineau ferm pozițiile. Piloții noștri bombardau crunt coloanele nemțești care atacau.

În curînd, ostașii noștri de gardă trebuiau să coboare din regiunea muntoasă în stepă, spre Krasnodar.

Radioul aducea în fiecare zi știri admirabile. La douăzeci și trei ianuarie fu luat Armavirul...

La treizeci ianuarie începu asaltul ultimei linii a fortificațiilor nemțești.

Dincolo de această linie, se întindea stepa largă, Kubanul adînc și Krasnodarul...

Asaltul apărării germane nu slăbea. Unități noi interveneau în luptă de ambele părți.

Ritmul ofensivei noastre se încetini. Nemții aduseseră la Severskaia artilerie grea. Pe lîngă asta, mai era și un tren blindat nemțesc care apărea de cîteva ori pe zi în sectorul Severskaia-Gheorghie-Afipskaia și ne necăjea mult. Erau niște locuri de unde se vedeau ca în palmă unitățile noastre care atacau. Și tunurile trenului blindat trăgeau fără greș.

Am ordonat lui Nikolai Demianovici Pricina să ia trei plantatori de mine și să arunce trenul blindat în aer.

Spre seară, m-am dus cu ei să-i petrec. Pavlik și Valeri veniseră și ei cu mine.

Ne-am furișat multă vreme prin cîmpul minat, ne-am tîrît prin tufișuri, am ocolit avanposturile nemțești.

La Severskaia bubuiiau înăbușit bateriile grele nemțești. Plouă. Focurile salvelor de artilerie se aprindeau la orizont ca niște fulgere.

În față se întindea al doilea cîmp minat. Undeva, nu prea departe, trăgeau niște mitraliere.

Valeri mă apucă strîns de mînă.

— Tătucule, eu răspund cu capul pentru viața dumitale. Mai departe nu se poate merge.

Ne-am întors în zori.

Spre dimineață, Pavlik mă trezi.

— Tătucule, hai repede!...

Am ieșit repede afară. În partea unde trecea calea ferată Severskaia—Gheorghie-Afipskaia, se vedea un stîlp de foc care se înălța sus de tot spre cer. Se auzi un bubuit înăbușit de explozie.

Era clar că asta era opera lui Pricina!

El se întoarse a doua zi și raportă:

— Trenul blindat a fost aruncat în aer. Nu avem pierderi...

Totul se petrecuse ca de obicei. Spre dimineață, plantatorii de mine ajunși la calea ferată s-au tîrît pe brînci printr-un porumbardes, au ales un locșor mai uscat și s-au culcat să doarmă.

Pricina observa drumul.

La fiecare treizeci de metri erau santinele. Patrurile treceau des.

Trenul blindat apărui în zorii zilei: în față erau două platforme încărcate cu traverse și șine, în urma lor era un vagon blindat, apoi o locomotivă, blindată în întregime; în sfîrșit, încă un vagon blindat și încă două platforme.

Ajuns la vreo șase kilometri de Severskaia, trenul deschise focul, trase un timp și porni apoi spre Afipskaia, probabil ca să ia apă sau combustibil. Sau poate că libera pur și simplu drumul, pentru că, îndată după aceea, două garnituri trecură repede în urma lui...

După un timp, trenul blindat se întoarse, mai trase cîteva focuri și plecă iar.

Manevra asta se repetă de cîteva ori.

Noaptea, ai noștri se strecurară pînă la linia ferată. Avură noroc: două santinele vecine se întîlniră și se opriră să mai stea de vorbă.

Plantatorii de mine săriră pe drum și puseră trei mine cu acțiune întîrziată, folosind cele două sute de kilograme de trotil adus în rucsacuri. Pentru ca totul să fie și mai sigur, mai adăugară niște grenade antitanț.

Grupul se retrase cu bine de pe linia ferată. Dar după aceea se ivi o încurcătură. În fața lor apărui o patrulă formată din doi

nemți. Cotiră la dreapta și dădură peste alți doi nemți. În spate era linia ferată, iar pe linie erau santinelele și soldații care patulau.

Pe scurt, căzuseră într-o capcană. Fie ce-o fi, trebuiau să scape de acolo.

Pricina și cu Kozmin au ales pe cei doi frați din stînga și s-au tîrît încet spre ei. Cînd au fost aproape, au sărit amîndoi deodată în picioare. Pricina îl lovi pe unul, Kozmin îl lovi pe celălalt.

Nemții căzură fără să scoată o vorbă. Ca să fie mai siguri, partizanii îi traseră în tufiș și îi azvîrliră într-o groapă pe care apoi o camuflară.

Acum mergeau drept înainte. Pînă să se lumineze de ziuă, mai erau vreo douăzeci-treizeci de minute. Se băgară iar în porumbarul cel des și începură să aștepte.

Trenul blindat apăru de data aceasta mai devreme decît în ajun și se vedea clar de tot prin binoclu.

Ca de obicei, li se păru că trenul trecuse peste locul minat.

Pe neașteptate — cu toate că te aștepți ca astfel de lucruri să se întîmple în fiecare clipă, ele se întîmplă pe neașteptate — un stîlp de fum și de sfărîmături se înălță în aer.

Apoi se auzi bubuitul exploziei.

Cu alte cuvinte, minele acționaseră fără greș. Trenul blindat nu mai exista.

Unitățile mari de tancuri, cum și unitățile motomecanizate ale nemților care se retrăgeau de la Tuapse, se consolidară lîngă Goreacii Kliuci.

Grupul lui Bibikov trebuia să arunce în aer podul de peste Kuban de la Goreacii Kliuci și să taie acestor unități nemțești drumul către Krasnodar.

Cam în același timp am aflat că Lagunov și cu Gladkih fuseseră împușcați. Muriseră fără să spună un cuvînt, fără să dea de gol pe nimeni...

Ultima linie de fortificații a nemților din fața cîmpiei fu străpunsă de unitățile noastre.

Primele unități sanitare coborîră, în sfîrșit, din munți. Elena Ivanovna își desființă spitalul de la Krasnii. Peste trei sute de răniți grav trecuseră în ultimele zile prin mîinile ei.

Galea se întorsese la unitatea ei și lupta iarăși. Într-o dimineață trecu în fugă pe la Elena Ivanovna. Era o fată bună și curajoasă!...

Din ordinul comandamentului, grupul nostru principal aruncă în aer căile de retragere ale nemților la o distanță de șaizeci de kilometri de oraș.

Din zi în zi se aștepta căderea Krasnodarului.

În zorii zilei de 12 februarie 1943, ne-am apropiat de un mic cătun. Un cazac bătrîn stătea lîngă o șură.

Cîteva clipe ne uitaram unul la altul cu o atenție încordată. Deodată moșul aruncă jos bățul de care se sprijinea și veni spre mine.

— Moș Gavriil! — am strigat eu.

O îmbrățișă pe Elena Ivanovna și o sărută de trei ori.

— Krasnodarul este iar al nostru! Al nostru, sovietic!... Și ți se umple sufletul de bucurie, fata mea! Oamenii sovietici au nimicit năpîreile și au răzbunat și pe fiul meu și pe fiii tăi.

Își întindea gîtul în sus ca să-mi vadă fața și țopăia ca o vrabie:

— Ce-ți spuneam eu, comandante? — strigă el către mine.

— Că nu rămîne Kubanul sub nemți! N-au frînt ei, afurisiți, voința căzăcească! Kubanul slobod a fost și slobod are să rămînă! În vecii vecilor! Ai înțeles, Tătucule? Pot eu oare să stau în pădure cînd inima mea simte că în Kubanul meu toată lumea se bucură?

„Krasnodarul este al nostru!“...

Cum ajunsese oare această veste în căsuța lui moș Gavriil? Cum, pe ce căi se răspîndise această veste din cătun în cătun, din staniță în staniță, cînd de jur împrejur erau garnizoane nemțești, cînd ambuscadele nemțești erau ascunse pe la toate răspîntiile și cînd spînzurătorile în care se legănuu trupurile celor executați se mai înălțau și acuma în piețele stanițelor?

Dar putea oare să oprească cineva o asemenea știre?

Această știre era strigată de pretutindeni; o strigau casele albe, plopii, cerul, pămîntul gras și binecuvîntat al Kubanului. Capitala Kubanului era a noastră.

Mergeam spre Krasnodar.

Era un noroi nemaipomenit. Nemții fugeau pe șoseaua stricată, părăsind tancuri, automobile, artilerie.

Doream atît de mult să ajungem mai repede în oraș, încît, împotriva obiceiului, mergeam ziua. În stanițe era sărbătoare. Nemții mai erau încă prin împrejurimi, dar cazacii îi prindeau pe trădători, atacau mici grupuri de fasciști, distrugeau singuri, din propria lor inițiativă, podurile pe drumurile de retragere.

Eram întîmpinați ca niște neamuri dragi. Căzăcioaicele ne petreceau și ne băgau în buzunare ouă fierte, slănină, pîine.

Avangarda noastră de luptă cădea în sarcina lui Pavlik. Statura lui înaltă, cu pistolul automat la brîu și cu ranița în spinare se vedea mereu în față, ca un far.

Dacă i-ai fi dat voie, ar fi alergat în trap acasă.

Dar mergeam încet din pricina Elenei Ivanovna care abia își țira picioarele.

Pînă acum nervii o ținuseră. Acum însă, cînd se apropia de casă, o lăsau puterile.

Se simțea atrasă și în același timp se temea de casă...

Ai noștri înțelegeau această suferință mare de mamă și căutau să-i aline durerea.

Era greu să-ți stăpînești bucuria cînd fiecare tanc nemțesc distrus de la marginea șoselei, fiecare împușcătură de la marginea cîtunului, orice bubuit care se auzea în depărtare și totul împrejurul tău spunea același lucru :

„Krasnodarul este al nostru !“

Era greu să nu te gîndești la Krasnodar, să nu-ți amintești de străzile lui, de casă, de prietenii dragi, de oamenii la care ȋneai...

Pavlik, care zburda ca un ȋap sălbatic, făcu deodată un salt enorm peste o baltă mică de tot. Calculase probabil greșit săritura, căzuse în noroi și izbucni vesel în rîs. Valeri se uita la norii cenușii și zbîrliți și zîmbea cu un zîmbet larg de copil. Apoi, aruncînd repede o privire asupra Elenei Ivanovna, își stîlnse zîmbetul și se încrunță de tot. Dar nu trecu o clipă și ochii îi luciră din nou, plini de bucurie și un zîmbet luminos îi acoperi obrazul de copil. Pînă și Viktor Ivanovici al nostru, atît de liniștit întotdeauna, cînd văzu stelele roșii de pe aripile unui avion care pleca undeva să bombardeze niște poziții de-ale dușmanului, își smulse deodată șapca și începu s-o fluture deasupra capului, uitînd că nu eram încă acasă, și că de după fiecare tufiș, din fiecare șanț, ne păștea moartea...

Pe șosea nu era chip de mers. Coloanele nemțești în retragere treceau ca o panglică pestriță neîntre ruptă, așa că înaintam pe ocolite, înotînd în noroiul drumurilor vicinale.

Undeva, în apropiere, trăgeau obuziere grele și pe cer vijîiau avioanele noastre.

La cincisprezece februarie am trecut linia frontului lîngă Novo-Dmitrievskaia, unde se dădeau lupte înverșunate. Ostații noștri din gardă scoteau pe nemȋi din linia fortificată din dosul staniȋei Gheorghie-Afipskaia.

Era neînchipuit de greu să treci, dar Pavlik descoperi un gol în dispozitivul unităȋilor nemțești și ne duse fără luptă la unităȋile noastre înaintate.

Era cît pe ce să fim uciși chiar de soldații noștri din Armata Roșie. Am scăpat numai datorită steagului roșu pregătit din timp de Mura Ianukevici.

Un sergent tînăr ne examină sever din cap pînă în picioare și citi atent actul meu. Apoi, aruncînd cu dibăcie pistolul automat

în spinare, mă cuprinsese, cum mă cuprinsese atunci bătrînul cazac cu barba albă din cătunul acela, și mă sărută de trei ori.

— Du-te sănătos, tovarășe, drumu-i liber!

Eram acum la șase kilometri de Krasnodar. La orizont se profila în depărtare silueta întunecată a orașului.

Ne-am oprit să ne mai odihnim.

Pentru prima oară în ultimele șase luni, stăteam lîngă un foc fără să fi pus santinele.

Primul lucru pe care l-am văzut apropiindu-ne de oraș, a fost podul de peste Kuban pe care îl construiau trupele noastre de geniu, ajutate de sute de locuitori din Krasnodar. Podul, același pod la care nemții de șase luni tot lucraseră, dar pe care totuși n-apucașeră să-l refacă, era aproape gata.

Mergeam acum prin oraș. Ce dragi ne erau aceste case, aceste piețe, aceste parcuri!

Orașul era împănăt de o mulțime de tancuri, de tanchete, automobile, mașini pe șenile, motociclete, părăsite de nemți. Le vedeai stînd în piețe, pe ulicioare, prin curți, iar lîngă ele se înghesuiau echipele serviciului de capturi.

Treceam cu mîndrie prin fața acestui material de război nemțesc care pînă mai adineauri era încă amenințător. Contribuisem și noi cu o părticică oarecare la faptul că acest material fusese făcut inofensiv și că ostașii noștri acopereau în grabă cu vopsea svastica de pe pereții de oțel, ca și la acela că deasupra Krasnodarului se înălța steagul roșu.

Pentru asta au pierit fiii mei, pentru asta și-a jertfit viața Stepan Eriomenko și au murit torturați și fără să scoată o vorbă Lagunov și Gladkih...

Mergeam prin oraș. Oameni necunoscuți alergau în întîmpinarea noastră, ne strîngeau mîinile, ne îmbrățișau, ne felicitau că ne-am întors.

O fetiță de opt ani cu părul negru, privindu-ne cu ochii plini de entuziasm, zise:

— Mamă! Și nemții care spuneau că partizanii sînt feroși!

Peste cîteva minute, fetița ne ajunsese din urmă și, fără să scoată un cuvînt, îmi băgă în mîină o păpușă mică și fugi. Era, probabil, lucrul cel mai prețios pe care îl avea.

Am intrat în locuința noastră care fusese complet jefuită.

Poate că era mai bine așa. Rămăseseră mai puține amintiri dureroase...

Elena Ivanovna trecu în tăcere prin odăi. Lua în mîină cîte un lucru rămas din întîmplare întreg și-l privea lung. Apoi se așeză și izbucni în plîns.

Plînsul îi făcea bine. Se topise în sfîrșit gheața dinlăuntru și acum se revărsau lacrimi de ușurare...

La optsprezece februarie sosi la Krasnodar și ultimul grup al detașamentului nostru în frunte cu Konotopcenko, locșitorul meu politic.

Acum ne adunaserăm cu toții.

A doua zi am aflat că fiul nostru mijlociu, Valentin, trăia !

Fusese într-adevăr rănit lângă strîmtoarea Kerçi. Nemții, care se apropiaseră de el, îl crezuseră mort și-l lăsaseră locului. Partizanii din Crimeia l-au ridicat, l-au îngrijit și acum lupta alături de ei în munții Crimeii. Valentin ne făgăduia că va veni în curînd la Krasnodar.

Trăia și Mașa, soția lui Evgheni, și fetița lui.

Și în sfîrșit, într-o seară veniră la noi, pe neașteptate, Valeri și Galea.

Soția mea era foarte mulțumită. Cînd dădura să plece, îi îmbrățișă și, petrecîndu-i, veni cu ei la mine.

— Ți-aduci aminte, — îmi zise ea, — cum am plecat în munți acum șase luni ? Aveam atunci trei copii. Doi au pierit. Pe Valentin îl credeam mort. Avem azi iarăși trei copii... — Și, întorcîndu-se către ei, urmă : — Acum vă duceți pe front. Ce să vă urez, copii ? Luptați așa cum ați luptat și pînă acum : fără să vă cruțați viața, fără să cunoașteți frica, fără să aveți milă de dușman !

Și am văzut-o atunci zîmbind înțîia oară după atîta vreme.

Ziua de douăzeci februarie a fost pentru noi o zi memorabilă. În ziua aceea, toți partizanii detașamentului nostru și ai filialelor noastre, din păduri, din munți, din stepă, din orașe, de lângă riuri și de lângă mlaștini, s-au adunat la comitetul de partid al raionului Stalin.

Mă uitam la ei și-mi aminteam fără voie cum, cu șase luni înainte, într-o zi frumoasă de august, pleca în munți din Krasnodar, ceata noastră de directori, ingineri, experți economiști, oameni de știință — aproape toți cazaci din Kuban, urmași ai glorioșilor cazaci zaporojeni.

Ei știau atunci că îi aștepta o viață nouă, necunoscută, că-i așteptau încăierări crîncene, încercări grele, operații primejdioase.

Ar fi putut să nu plece în munți dar au plecat. Kubanul lor natal era sub cîzma dușmanului. Și și-au îndeplinit cu cinste datoria.

Seara, am făcut cu Gheronti Nikolaevici Veflughin bilanțul muncii detașamentului pe timp de șase luni.

Am inclus în calculul nostru nu numai ceea ce fusese înregistrat oficial de comandament, ci și ceea ce ne era cunoscut din rapoartele comandanților grupurilor noastre și din rapoartele unora dintre partizani. Rezultatul era impunător : fuseseră aruncate în aer și distruse 16 locomotive, 392 vagoane din eșaloane militare și trenuri auxiliare, 41 de tancuri, tanchete și automobile blindate.

date, 36 tunuri grele, peste 100 de tunuri de calibru mic și aruncătoare de mine, 113 camioane și peste 100 motociclete cu ataș; fuseseră aruncate în aer 34 de poduri; fuseseră uciși și grav răniți peste 8000 de fasciști. Pe scurt, noi scosesem din luptă o divizie nemțească.

Pierderile detașamentului nostru, fără să socotim filialele, fuseseră următoarele: trei uciși, doi executați de nemți, doi grav răniți.

La douăzeci și unu februarie 1943, a apărut în ziarul „Bolșevik” din Krasnodar, următorul ordin al șefului Comandamentului Central al Mișcării de partizani de pe lângă Comandamentul Suprem al Armatei Roșii.

«Detașamentul de partizani compus din activiști de partid și din activiști din aparatul sovietic al orașului Krasnodar, a ieșit în noaptea de 10 spre 11 octombrie 1942 în sectoarele de cale ferată: Severskaia — Afipskaia, Krasnodar — Novorossiisk cu scopul de a arunca în aer căi ferate și eşaloane inamice, de a împiedica înaintarea trupelor inamice și de a da astfel dușmanilor o lovitură omorînd oameni și capturînd armament și materiale.

«Îndeplinirea imediată a acțiunii de minare și de aruncare în aer a fost încredințată celor doi frați Ignatov, fiii comandantului acestui detașament de partizani. Minarea nu era încă pe deplin terminată, cînd un eşalon militar cu soldați și ofițeri nemți se apropie în mare viteză. Frații Ignatov au rămas pe terasamentul căii ferate, au provocat explozia minei chiar lângă locomotivă și au pierit eroic în această operație.

«Explozia a provocat deraierea trenului; o locomotivă și 25 de vagoane au fost distruse. La locul deraierii au pierit peste 500 soldați și ofițeri hitleriști. Fii credincioși și neînfricați ai Patriei Sovietice, frații Ignatov au dovedit o mare vitejie și spirit de abnegație pentru eliberarea patriei de sub cîmpul de război fasciști.

«Cinste, glorie și amintire veșnică eroilor frați Ignatov. Glorie părinților care au crescut pe acești eroi — tatălui Piotr Ignatov, comandantul detașamentului de partizani, și mamei Ignatova, care se afla în același detașament de partizani.

ORDON

«1. Să se atribuie Detașamentului de partizani de sub conducerea lui Piotr Karpovici Ignatov numele de: „Detașamentul de partizani Frații Ignatov”.

«2. Frații Ignatov să fie propuși pentru cea mai înaltă decorație — titlul de Erou al Uniunii Sovietice.

«3. Comandantul detașamentului de partizani Piotr Karpovici Ignatov — tatăl eroilor — și partizana din același detașament

Ignatova — mama fraților Ignatov — să fie propuși pentru decorare.

«Șeful Comandamentului Central al mișcării de partizani
Ponomarenko.»

La nouă martie 1943, patria a acordat fiilor mei morți cea mai mare cinste, atribuindu-le post-mortem titlul de Eroii ai Uniunii Sovietice.

În primele zile ale lunii martie 1943, am fost la kilometrul al patrulea, acolo unde pieriseră fiii mei.

Ca și în noaptea aceea neuitată de octombrie, de-a lungul căii ferate se înălțau plopii, vântul şuiera prin arțari și păsările se strigau unele pe altele în tufișuri.

Am găsit locul exploziei. Pe jos mai zăceau scânduri arse de la vagoane și table de fier răsucite.

Căutam mormîntul băieților și nu-l puteam găsi. Rătăceam printre tufișuri dese, mă strecuram prin mărăciniș, mă întorceam din nou la locul exploziei — dar nu găseam mormîntul.

Abia către seară am dat printre tufișuri de niște zdrențe decolorate de ploaie și de soare. Erau bucăți din salopeta lui Ghenea și din vestonul lui Evgheni. Lîngă ele se afla o moviliță de pămînt. Movilița era ascunsă de tot în aluniș. Iarba tînără de primăvară creștea năvalnic pe moviliță...

S-a hotărît ca rămășițele fiilor mei să fie transportate la Krasnodar și înmormîntate solemn în scuarul „Sverdlov“.

Orașul a acordat fiilor mei marea cinste de a da străzii Novo-Mariinskaia numele de „Frații Ignatov“. Adunarea studenților și profesorilor Institutului chimico-tehnologic a cerut să se atribuie institutului numele lui Evgheni. În muzeul orașului a fost rezervată o cameră specială în care s-au strîns obiectele personale și armele lui Ghenea și ale lui Evgheni. Băieții de la școala la care învățase Ghenea au obținut la rîndul lor ca în amintirea lui, școala să se numească de acum înainte „Școala Ghenea Ignatov“.

La șaisprezece mai 1943, la amiază, mii de oameni au venit să petreacă pe fiii mei la mormînt.

Două sicrie înaintau încet, purtate pe brațe. În urma sicriilor mergeau partizanii, camarazi de luptă ai lui Evgheni. În jurul lor mai plutea parcă fumul exploziilor de la poalele munților Caucaz. Erau acolo și prietenii lui Ghenea, tineri școlari, tineretul înflăcărât și pasionat care visează acte de vitejie și de glorie.

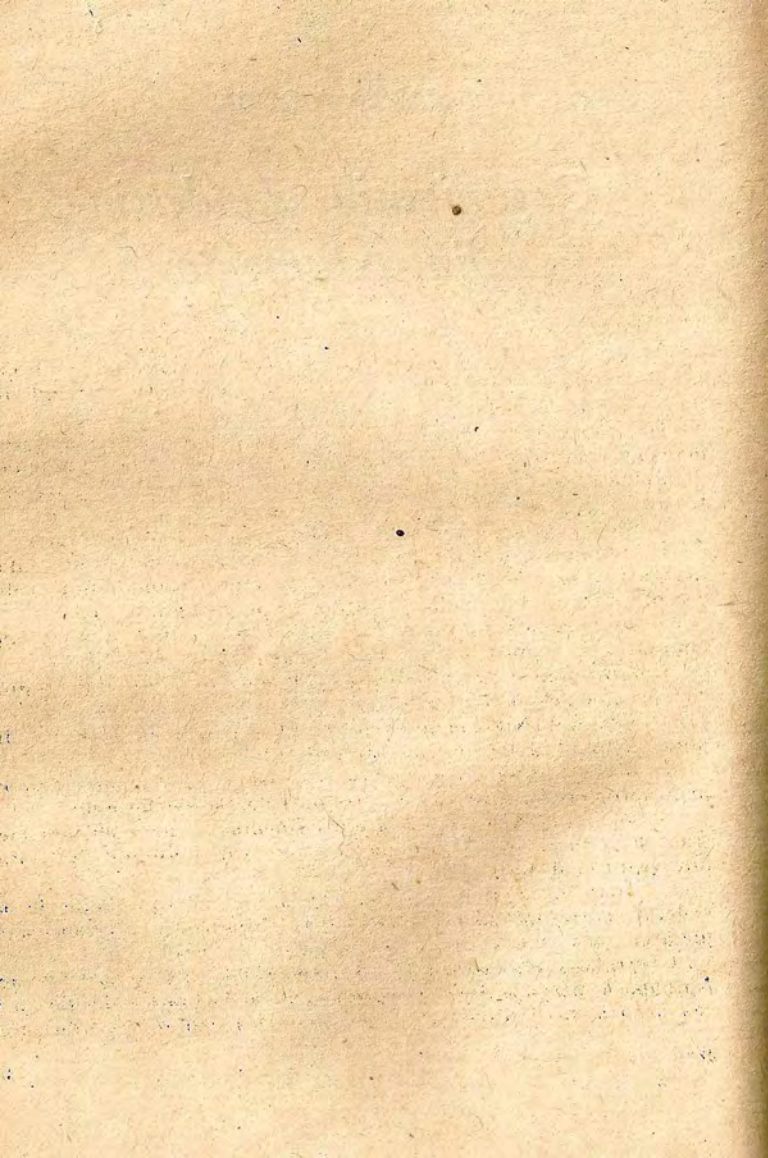
În scuarul „Sverdlov“ a avut loc un scurt miting de doliu.

Cele două sicrie au fost coborâte în mormânt. Au răsunat trei salve de tun. Pe cerul albastru și înalt al Kubanului se roteau avioane de luptă. După ce au dat onorurile militare morților, avioanele porniră spre apus pentru ca să-și continue acolo, deasupra mlaștinilor și bălților Tamanului, marea luptă spre gloria patriei, pentru care și-au dat viața fiii mei.

CĂRTEA A DOUA

*Organizația clandestină
din Krasnodar*

CAPITOLUL 1

Elementele de avangardă ale armatei germane s-au apropiat de Krasnodar în dimineața zilei de 9 august 1942, venind dinspre fabrica de pielărie.

În oraș răsună bubuitul exploziilor. Echipa de dinamitare a detașamentului nostru de partizani arunca în aer combinatul „Glavmargarin“, fabrica „Sedin“, rafinăria de petrol, uzina electrică.

Fiecare explozie săgeta pe oamenii noștri drept în inimă...

În dimineața aceea, în biroul directorului combinatului „Glavmargarin“ sună telefonul. Șporhun, directorul combinatului ridică receptorul. Fața lui slăbită de atâtea nopți nedormite, pălă.

— Oare a sosit timpul? — întrebă el căutînd să-și învingă emoția care îl cuprinsese și să-și vină în fire.

Îndată după ce vorbi, chemă la telefon pe Vetlughin, inginerul mecanic-șef al combinatului.

— Gheronti Nikolaevici, nemții sînt la marginea orașului; dispune ca totul să fie imediat aruncat în aer.

În aceeași clipă, ca o întărire a spuselor lui, un obuz explodează prin apropiere și făcu să se cutremure ferestrele biroului...

— Vladimir Nikolaevici, aruncă imediat în aer centrala electrică de termoficare, — ordonă la rîndul său Vetlughin lui Safranov, șeful centralei.

— Toate agregatele să zboare în aer! Într-o jumătate de oră trebuie să trecem podul peste Kuban. Nemții sînt la fabrica de pielărie...

Centrala a fost cea dintîi din combinat care a sărit în aer. Aproape în aceeași clipă izbucniră explozii la fabrica de ulei și la cea de grăsimi hidrogenate. Apoi răsunară explozii la fabrica de

butoaie, la cea de săpun, la cea de margarină și la atelierele mecanice... Nori de fum și de praf pluteau deasupra combinatului. În văzduh mirosea a ars.

Cum am mai spus, în ziua de 4 august, mașina detașamentului nostru de partizani făcea primul ei drum spre regiunea munților. Verificam pentru ultima oară casele conspirative unde urmau să aibă loc întâlnirile, cum și acelea care constituiau punctele de legătură. Conducătorii grupelor noastre clandestine făcură pentru întâia dată cunoștință cu delegații comitetului orășenesc clandestin de partid și cu delegații comsomolului. Ne-am înțeles cu împuterniciții comitetului de partid al ținutului care rămăneau în oraș pentru dirijarea muncii clandestine în privința tuturor chestiunilor care ne interesau...

Toate acestea le-am făcut în liniște, fără cea mai mică panică, potrivit unui plan exact, elaborat cu precizie de mai înainte.

Plecăm din Krasnodar, ducând pe remorca tractorului ultimele bunuri ale detașamentului.

Camioane treceau în goană, cutremurînd geamurile...

Nu trecu mult și peste oraș se lăsă o liniște apăsătoare, de moarte.

Orașul, străzile, stradelele, piețele, scuarurile, grădinile, casele păreau ale unui oraș mort. Nicăieri nimeni. Nici țipenie de om. Pînă și cîinii se ascunseseră.

*
* *
*

Avangarda coloanei de tancuri intră în oraș pe strada Budionnii. Nemișii nu îndrăzniseră să treacă pe strada Novo-Kuznecinaia, deși aceasta era largă și bine pavată, temîndu-se se vede, de ambuscade de artilerie.

Cînd tancurile din fruntea coloanei ajunseră în mijlocul străzii Budionnii, se opriră. De pe tancuri săriră soldați. Era infanteria purtată de tancuri. Turelele se deschiseră și din ele săriră soldați cu automate, pistoale și grenade. Soldații porniră cu precauție înaintea coloanei de tancuri.

Împrejur era ca și mai înainte liniște și pustiu.

Deodată, la colțul străzii Frunze, la o casă umbrită de un castan bătrîn, scriștii portița. Un soldat neamț se sperie și se opri așteptînd să fie atacat. În portița ușor crăpată apărură căpșorul bălan al unui copilăș. Un prichindel de doi ani, mergînd legănîndu-se ca rătuștele, ieși pe trotuar ținîndu-se cu mîinile de portiță și-și aținti privirea asupra neamțului.

Neamțul nu se mișcă din loc. Apoi, văzînd că nu-l amenință nici o primejdie, trase o înjurătură și se năpusti asupra copilului lovindu-l cu patul puștii în cap.

Aproape în același timp răsunară două împușcături. Cei care trăgeau erau ostași ai detașamentului de nimicire al orașului. Ei nu putuseră, se vede, să rabde cele văzute și trecură peste ordinele stricte de a nu se angaja fără să fi primit ordinul.

Neamțul scăpă pușca din mână și căzu lângă gard.

Din tancul din fruntea coloanei răpăi o rafală prelungită de mitralieră. Focul era îndreptat împotriva casei de peste drum, de unde trăgeau ostașii detașamentului de nimicire. Geamuri sparte cădeau zăngănind. Cineva țipă și apoi gemu. Mitraliera amuți și se făcu iar liniște.

Nemții se repeziră spre casă. În curte, după o grămadă de cărămizi, găsiră doi ostași uciși.

Iar vuiră motoarele. Huruind și zăngănind, coloana nemțească porni mai departe și ajunse în piața mare a halei centrale a orașului. Nici aici nu era nimeni. Lângă un chioșc era un coș răsturnat din care se răspîndiseră pe jos, în praf, pătlăgele roșii. Puțin mai laoparte era un ciorchine mare de struguri încă crud.

Imprejur, nici țipenie de om, nici măcar un foșnet.

Deodată se auzi o explozie în partea cealaltă a orașului — și o coloană de fum negru se ridică spre cer...

Tancul comandantului se opri. În turela deschisă se ivi capul unui ofițer neamț. Dintr-un chioșc apropiat zbură pe neașteptate, descriind în aer o linie curbă, o grenadă grea antitanc. Grenada aruncată de o mână sigură și dibace căzu în turelă nimerind drept în capul ofițerului neamț.

Se auziră două explozii una după alta, cea dintâi mai înăbușită. Indată după aceea izbucniră în tanc, în serii, exploziile repetate ale obuzelor. Din turela ruptă a tancului se ridica un fum negru.

Prin piața halei trecu în goană o coloană de tancuri nemțești. Tancurile trăgeau la întâmplare cu tunurile în garduri, în chioșcuri și în tarabele de lemn goale. Apoi trecură în goană mai departe, pe Krasnaia, strada principală a Krasnodarului.

În timp ce tancul nemțesc din capul coloanei traversa strada Proletarskaia, fișniră de sub el limbi de foc. Șenilele rupte se loviră zăngănind de pietrele caldarîmului. Tancul se cutremură, se lăsă pe o coastă și amuți.

Tancul care venea în urma lui, coti brusc pe trotuar. Dar și sub el izbucni o explozie repetată înăuntrul tancului ca un ecou înfundat într-un butoi gol, uriaș și urmată imediat de exploziile în lanț ale obuzelor. Prin spărtura din cuirasa tancului, se vedea chiulasa tunului, o mitralieră distrusă și deasupra niște zdrențe înșingurate...

Strada era barată de tancurile care săriseră în aer. Cele care veneau în urma lor frînară și deschiseră un foc dezordonat. Și atunci, de la ferestrele caselor, de după porți, de după garduri,

Începură să zboare grenade. Lunetiștii batalioanelor noastre trăgeau în vizoarele tancurilor. Sticle cu materii inflamabile zăngăneau, spărgându-se de blindajul tancurilor. Tancurile nemțești luară foc. Și, deodată, acoperind zgomotul luptei, izbucni la marginea dinspre riu a orașului o explozie de o putere nemaipomenită. Minerii noștri prăbușiseră în apă ultimul pod peste Kuban.

În timpul acesta, soseau întruna în oraș coloanele de tancuri nemțești. În urma lor, veneau mașini blindate, motociclete cu mitraliere pe ataș și convoaie de camioane grele cu soldați. Nemții nu mai îndrăzneau acuma să treacă pe strada principală, ci alegeau străzi lăturalnice și liniștite și trimiteau mai înainte în cercetare pe la răspintii pioneri cu detectoare de mine.

O coloană nemțească de tancuri se îndreptă spre riul Kuban. Podul care fusese aruncat în aer, zăcea rupt în bucăți în apă. Valurile repezi și tulburi ale râului se loveau cu zgomot de pod. Nemții deschiseră focul asupra malului opus. Nu le răspunse nimeni. Malul sting părea pustiu.

Altă coloană nemțească, care ajunsese în străzile din preajma gării coti către periferia orașului, spre Dubinka și lacurile Karasun.

Aici calea le fu închisă de batalioanele noastre de nimicire. Se încinse o luptă scurtă și aprigă. Grenadele explodau bubind, mitralierele răpăiau. Mașini aprinse ardeau în flăcări.

Nemții bătură în retragere. Tancuri grele le veniră în ajutor. Acestea deschiseră focul din mers asupra terasamentului liniei de cale ferată, îndărătul căreia se găseau luptătorii batalioanelor noastre de nimicire. Infanteria nemțească care sosise în urmă, în mașini, se desfășura în formațiuni succesive de trăgători dar nici de data aceasta nemții nu izbutiră să-și deschidă drum.

Atunci cotropitorii, ocolind grădina publică, încercară să pătrundă în Dubinka prin cartierul periferic Pokrovka, de pe digul dintre lacurile Karasun. Dar ei fură întâmpinați aici iarăși de către ostașii noștri, postați lângă grădină cu grenade și sticle cu materii inflamabile. La mijlocul digului, tancurile fasciste din față săriră în aer odată cu explozia minelor, în timp ce lunetiștii batalioanelor noastre de nimicire, ascunși după mașinile distruse și cuprinse de flăcări, întâmpinară cu o ploaie de gloanțe pe pistolarii nemți care soseau în camioane.

Nemții aduseră lângă oraș artilerie cu tragere lungă. Artileria instalată lângă fabrica de pielărie începu să tragă în Dubinka. Obuzele zburau cu un șuier prelung deasupra Krasnodarului și cădeau în lacurile de la Karasun, ridicând coloane de ml și de apă murdară sau prefăceau în țândări căsuțele de la marginea orașului. Un nor gros de praf de cărămidă plutea în aer. Pietre, scînduri și tablă smulsă de pe acoperișuri, zburau

în toate părțile. Pretutindeni, se ridicau flăcările incendiilor. Dar Dubinka rezistă timp de trei zile și abia a patra zi, când se află că toate unitățile Armatei Roșii trecuseră râul Kuban, batalioanele de nimicire părăsiră Dubinka în flăcări, trecînd pe malul stîng al râului și, împreună cu detașamentele miliției orașului Krasnodar, ținură încă trei zile pe nemți în loc, împiedicîndu-i să forțeze trecerea râului lîngă Krasnodar...

În acest timp, executînd ordinul Înaltului Comandament, detașamentul nostru de partizani se îndreptă, potrivit planului, spre regiunea munților.

Îmi amintesc emoția, durerea, și amărăciunea cu care ascultam în munți, în tabăra de partizani, povestirea intrării nemților în Krasnodar. Cît de mult am fi dat noi toți ca să putem fi în rîndurile acelor care apăraseră Krasnodarul pînă în ultimele clipe și cît de greu ne împăcam cu gîndul că asupra orașului nostru natal care ne era atît de drag, apasă acum norul negru al jugului fascist...

Din povestirile oamenilor de legătură care veneau din cînd în cînd la noi în munți și prin care păstram legătura între membrii organizației clandestine rămași în oraș și detașamentul nostru de partizani, am aflat amănunte despre viața în Krasnodar sub nemți.

Toate întîmplările cuprinse în această carte, le-am scris după relatările martorilor oculari care au participat deaproape și nemijlocit la evenimentele descrise, dar mai ales după povestirile activiștilor organizației clandestine din combinatul „Glavmargarin“. O parte din aceste relatări le-am auzit încă pe vremea cînd ne aflam în tabăra de partizani, iar celelalte mult timp mai tîrziu cînd, după eliberarea orașului de sub cîmpăcitorii fasciști m-am întors la Krasnodar.

CAPITOLUL II

În primele zile după cîmpăcirea Krasnodarului de către nemți, Olga Nikolaevna, învățătoare la una din școlile orașului și care rămăsese la Krasnodar pentru activitate clandestină, își petrecea toată vremea acasă. N-avea nici un chef să iasă. Îi venea greu, ba chiar o apuca groază numai la gîndul că în oraș ar putea întîlni la fiecare pas inamicii pe care îi ura.

Prin ferestrele locuinței sale din strada Severnaia, se vedeau înaintînd prin mijlocul străzii, într-un șir nesfîrșit, ma-

șini blindate, tancuri, motociclete, tunuri și automobile. Inima i se strîngea de durere cînd se uita la ele. Inamnicul puternic și fîrios invadase orașul ei natal...

A doua zi după intrarea nemților, Marinka, fetița de șapte ani a unei prietene de-a ei, Vera Filippovna care locuia în apropiere, la colțul străzilor Sedîn și Severnaia, veni la ea în fugă.

— Mătușă Olga! Vino repede... te cheamă mama... Au venit nemții la noi!...

Olga Nikolaevna și Vera Filippovna erau vechi prietene. Bărbatul Verei Filippovna plecase în primele zile ale războiului în Armata Roșie. Ea lucra la fabrica de pâine. Rămăsese cu o grămadă de copii în grija ei, unul mai mic decît celălalt.

Olga Nikolaevna găsi la prietena ei un ofițer neamț. Era primul neamț pe care îl vedea atît de aproape. Gras, cu mustața roșcată și țepoasă, neamțul țipa într-o rusească stricată:

— Ia-ți de aici copii și borse. Peste jumătate de oră facem în casa asta un garaj!

Abia înăbușindu-și un sentiment adînc de scîrbă, Olga Nikolaevna se uita în tăcere la neamț. Iși dădea seama că era de prisos să vorbească și să se împotrivească. Neamțul repetă ordinul. Nu le răminea decît să plece...

În timp ce femeile alergau zăpăcite prin odăi, neștiind cu ce să înceapă, nemții se și apucaseră să dărîme o parte a zidului. Pe stradă, niște soldați nemți potriveau o rampă pentru a lega strada cu nivelul podelelor casei. Exact după jumătate de oră, în odaia atît de plăcută a Verei Filippovna pătrundea mașina șefului de stat major al unei unități germane. Stăpîna casei stătea în curte, înconjurată de copilașii care plingeau și privea cu un fel de indiferență cum nemții, hîlîindu-se și bătîndu-și joc, stricau, trînteau și aruncau în curte modesta ei mobilă...

Pe înserate, Olga Nikolaevna aduse pe Vera Filippovna și copilașii ei la ea acasă. În drum, zări în colțul străzii un grup mic de oameni. Oamenii stăteau în tăcere în fața unui gard și citeau un afiș mare. Era o înștiințare a comandantului german al orașului, generalul Freitag.

Înștiințarea începea cu cererea insistentă de a se păstra ordinea și liniștea. Urmau apoi o serie de paragrafe și la sfîrșitul fiecărui din aceste paragrafe revenea cuvîntul: „se va pedepsi cu *împușcarea*”. Da, împușcarea pentru orice: pentru împotrivire față de soldații nemți, pentru nepredare de arme și echipament militar, pentru cîrcularea în oraș mai devreme sau mai tîrziu de timpul stabilit, pentru sustragerea de la înregistrare la Biroul de plasare, la întreprinderi și autorități... Impușcare, împușcare... Oamenii citeau în tăcere înștiințarea și

plecau în tăcere, uitându-se fără să vrea, cu teamă, în toate părțile...

Dar viața își cerea drepturile ei. Cam peste o săptămână de la intrarea nemților, piețele începură, puțin câte puțin, să se învioreze. Vrînd-nevrînd, Olga Nikolaevna fu nevoită să iasă după târguieli. Avea acum în grija ei pe Vera Filippovna și pe copilași.

Piața nu amintea deloc piața îmbelșugată care umplea altădată cu zgomotul ei vesel toată întinderea din jurul halei.

Vinzători erau în piață mult mai puțini decît de obicei. Lîngă cele cîteva căruțe țărănești, lîngă tarabele și chioșcurile unde se mai găsea ceva, erau cozi.

Olga Nikolaevna cumpără tot ce-i trebuia și vroia tocmai să plece, cînd, deodată, ca și cum ar fi trecut un curent electric prin mulțime, izbucni strigătul:

„Razie!... Piața-i încercuită!”

De jur împrejurul pieței stăteau în rînduri strînse unități de-ale feldjandarmeriei germane și unitățile S.S. ale comendurii. Țevile pistoalelor-mitraliere erau îndreptate înspre piață. Un neamț înalt și slab, urecat pe o tarabă, striga:

— Veniți încoace, unul cîte unul!... Cu actele!...

Și vinzătorii, și cumpărătorii, ascultători, se înșirară în rînd. Incepu controlul.

Doi jandarmi nemți care vorbeau bine rusește, examinau actele. Jandarmii aruncau aceloră care n-aveau acte sau ale căror hîrtii păreau suspecte, un ordin scurt:

„La stînga!”

Acei care se codeau sau încercau să discute, erau împinși de soldații nemți cu patul puștii.

Cu Olga Nikolaevna totul merse bine. Organizația clandestină îi dăduse cu o zi înainte buletinul cu toate ștampilele de rigoare și cu viza de înregistrare la Biroul de plasare.

Fără să vrea, ea scoase un oftat de ușurare și se depărtă de jandarmi, cînd auzi deodată în spatele ei un țipăt. Olga Nikolaevna întoarse capul. O fată fugea dinspre ghereta unde se făcea controlul actelor. Era Valia, o fată tînără pe care o cunoștea bine, inginer la laboratorul combinatului „Glavmargarin” și secretară a organizației comsomoliste.

Se auzi o detunătură. Valia căzu. Pînă să se repeadă nemții, fata se ridică singură. Rochia ei albă era însîngerată. Jandarmii nemți o apucară de braț și o țîrîră spre grupul celor reținuți... Fata nu se împotrivea. Aproape în aceeași clipă, sosiră niște camioane. Jandarmii vîrîră repede în ele pe cei arestați și mașinile dispărură. Într-o mașină, Olga Nikolaevna zări pe Valia. Avea fața palidă, însă părea liniștită. Părul auriu îl flutura în vînt...

Inima Olgăi Nikolaevna se strinse: „Oare de ce fugise Valia de jandarmi? se gîndea ea. Și acum ce-o să fie cu dînsa?”

...Imi aduc aminte că, pregătind cu Evgheni grupurile viitorilor activiști ai organizației clandestine, discutasem candidatura Valiei.

Evgheni o cunoștea bine de la combinat și o considera drept un om cinstit și devotat partidului.

Candidatura Valiei fusese călduros susținută și de inginerul Ivan Petrovici Kotrov, instructor al echipelor de apărare pasivă. Acesta intrase de la început în grupul nostru. Mai era însă aici încă o împrejurare care, vorbind deschis, influența obiectivitatea părerii lui. Valia și Kotrov se iubeau. Dar, în afară de Kotrov, Valia ne mai fusese recomandată și de Olga Nikolaevna, o femeie deșteaptă, stimată de toți, a cărei părere cîntărea foarte mult pentru noi, și care avea să fie una din viitoarele activiste ale organizației noastre clandestine. Apoi ne-o mai recomandase și Svirid Sidorovici Lisenko, inginer șef de schimb la fabrica de ulei. Pe vremea aceea, Lisenko fusese propus să fie unul din conducătorii grupului clandestin. Pe Valia o cunoșteam numai din auzite și Evgheni o chemase la el în birou, ca și cum ar fi fost în interes de serviciu, ca să mi-o prezinte.

Cînd intră Valia, am fost surprins de înfățișarea ei. Era foarte frumoasă. Mișcările corpului ei armonios și zvelt aveau o grație nespusă. Ochii foarte mari — cenușii și cu gene lungi — luceau de-atîta tinerețe și farmec feciorelnic, încît te cucereau. Întîlnindu-i privirea, îți venea fără să vrei să-i zîmbești. Dar cel mai mult mă minună părul ei moale, des, auriu, strîns într-un cîc mare pe ceafă. Așa cum se așezase Valia pe prichiciul ferestrei cu spatele la lumină, capul ei părea înconjurat de o aureolă. Fireie de păr se contopeau parcă cu razele soarelui de primăvară...

Am stat de vorbă cu Valia aproape o oră. Firește că nu-i cu putință să poți cunoaște bine pe un om într-un timp atît de scurt, dar mi-am dat seama de un singur lucru: inima Valiei era tot atît de tînără, de cinstită și de curată ca și ochii ei, ca și toată înfățișarea ei luminoasă și feciorelnică.

Cînd plecă Valia, Evgheni care mă observase cu atenție, mă întrebă:

— Ei tată, ce zici? O înscriem pe Valia?

— Nu, Jenea, n-o înscriem!

Evgheni se uita mirat la mine.

— Sînt sigur, — am spus eu, — că atunci c  nd Valia trece pe stradă, oamenii întorc fără voie capul în urma ei. A  a-i? Iată de ce, eu cred că această apari  ie nu poate să treacă neobservată.   i ăsta-i un defect organic pentru un ilegalist. Expresia feței unui ilegalist trebuie să fie obișnuită,   tears  . Chiar privirea celui mai atent observator trebuie să lunea peste el fără să se oprească asupra vreunui amănunt. Oare se poate pierde Valia în mulțime? Sare în ochi totdeauna   i oriunde.   i asta are s-o piardă... Desigur că i se pot încredința în organiza  ia clandestină anumite sarcini, să zicem de pildă v  nz  toare într-un magazin sau chelneri   într-o cafenea frecventată de ofițeri nem  i, în care s-ar putea întîlni   i activi  tii din organizațiile noastre clandestine. Dar mă întreb dacă va fi ea în stare să joace un rol at  t de greu?... I-ai văzut ochii? C  t   ur   ardea în ei când a venit vorba de nem  i! Numai ochii   i ar fi de ajuns ca s-o trădeze... Nu, Valia nu-i potrivită pentru munca clandestină. Eu, Jenea, te sfătuiesc a  a: dacă poți, convinge-o să plece din vreme din Krasnodar...

  n seara aceleia  i zile, Olga Nikolaevna se duse la Valia acasă. Casa era închisă. Vecinii   i spuseră că cu c  teva zile înainte de venirea nem  ilor, familia Valiei se evacuasera din oraș   i că Valia plecase împreună cu familia...

Trecură c  teva zile.   n ora   se r  sp  ndi zvonul că nem  ii ar fi dus afară din ora   pe to  i cei pe care   i reținuseră în pia     i că i-ar fi împușcat.

Olga Nikolaevna   i aduse aminte de Ivan Petrovici Kotrov. Pentru dinsa nu fusese un secret că Valia   i Kotrov se iubeau.   i Olga Nikolaevna se duse la Kotrov.

Știa de Kotrov că fusese rănit în accidentul de la combinat, că zăcuse multă vreme în spital de unde, abia cu c  teva zile înainte de venirea nem  ilor ie  ise   i se întorsese acasă. „Cine   tie? se gîndea Olga Nikolaevna, poate aflu de la el ceva despre Valia?“

Dar nu-l găsi nici pe Kotrov. Vecinii   i spuseră că cu c  u   zile în urmă, se dusesera la spital să ia un certificat de boală   i că de atunci nu se mai întorsese.

Curînd după aceasta, Olga Nikolaevna primi din partea organizației clandestine însărcinarea să vină la deta  amentul nostru în munți.   mi amintesc că printre altele, mi-a povestit atunci   i   nt  mplarea cu Valia. Abia c  nd   i lu   rămas bun, ea adăugă:

— Aș vrea să-ți mai spun ceva, Piotr Karpovici. N-am spus lucrul acesta tovarășilor, pentru că, uneori, stau și mă gîndesc dacă n-am făcut o greșală... Cu o zi înainte de a veni aici la dumneavoastră în munți, am întîlnit-o pe stradă pe Valia. Sînt aproape sigură că era ea. Era statura ei, mersul ei. De sub basmaua albă îi ieșea o șuviță de păr auriu. Dar alături de această șuviță, se vedea și alta. Și șuvița aceasta era... cărunță! Și apoi fata asta nu avea ochii Valiei. Avea niște ochi străini care se uita rece, cu asprime... M-am simțit atît de tulburată încît am trecut pe lîngă dînsa și n-am strigat-o. Și poate că a fost mai bine așa... După o clipă, am întors capul. Fata dispăruse. Cotise, se vede, într-o stradelă...

Olga Nikolaevna plecă și n-am mai revăzut-o niciodată. Mai tîrziu am aflat că, pe cînd se întorcea la Krasnodar, nimerise în apropierea staniței Gheorghie-Afipskaia într-o razie. Nemții încercuiseră un grup de cercetași dintr-un detașament de partizani vecin cu al nostru. În cursul scurtei lupte care avu loc, Olga Nikolaevna fusese ucisă.

CAPITOLUL III

Curînd după ocuparea Krasnodarului de către nemți, sosi în oraș comandantul gestapoului, colonelul Kristmann. Sub conducerea lui, „Sonderkommando-ul nr. 10“, kommando-ul special german și niște bande de trădători, începură „judecățile“ și represaliile.

Mai înainte de toate, gestapoul încercui Dubinka. Urmă o percheziție generală. Aproape toți bărbații fură arestați. Același lucru îl făcură și la Pokrovka, celălalt cartier muncitoresc al Krasnodarului. După asta, nemții făcură, cu pedantismul care îi caracterizează, percheziții și razii în tot orașul.

Arestații erau duși în lagărele pe care le înființaseră nemții. Unul dintre aceste lagăre se găsea între fabrica Kalinin și stadionul Dinamo, pe piața uriașă a fostului depozit de fierărie. Nemții încercuiau piața cu cîteva rînduri de sîrmă ghimpată. În colțuri erau foșoare de pază cu mitraliere. Lagărul acesta era destinat pentru prizonieri de război. Aici erau aduși de obicei toți bărbații supuși recrutării. Era o înghesuială nemaipomenită. Arestații nu numai că nu se puteau culca dar n-aveau nici măcar unde să se așeze.

Nemții mai construiau un lagăr, între fabrica „Sedin“ și rafinăria de petrol. Acolo erau duși arestații din populația civilă. În acest lagăr se aflau bătrîni, femei și copii. În fiecare zi, gestapoul scotea de acolo cadavrele oamenilor care fuseseră

torturați și le aruncau în Kuban care curgea la cîteva zeci de metri de îngrăditura lagărului...

*
* *
*

Zilele treceau una după alta întunecate și copleșitoare... Pe la mijlocul lui august, generalul-maior von Büнау, comandantul unităților S.S., din oraș, puse pe primarul Voronkov, un trădător josnic, fost pe vremuri avocat, să-l poștească la el pe bătrînul evreu Vilik, profesor de muzică. Comandantul propuse profesorului să ia conducerea consiliului pentru problemele evreiești, consiliu în care urmau să intre juriști, medici, profesori și oameni de știință, cunoscuți în tot orașul. Așa nimeri în consiliul pentru problemele evreiești și avocatul Tarnovski.

La prima ședință a consiliului, veniră primarul Voronkov și generalul Freitag, comandantul orașului. Comandantul citi o ordonanță privind pe evreii din Krasnodar, care se termina cu invitația de a se prezenta la înregistrare în ziua de 21 august în curtea casei din strada Ordjonikidze nr. 30.

— Nu se va întîmpla aici nimic din cele petrecute în Ucraina, — explică generalul. — Din ordinul Führenului, noi ducem aici, în Kuban, o altă politică. Recensămîntul va permite comandamentului german să stabilească cu precizie cum să folosească în mod rațional populația civilă evreiască.

Ordonanța fu semnată de consiliu, tipărită și afișată în oraș.

În ajun, Voronkov trecuse cu mașina pe la profesorul Vilik și-i transmisese invitația generalului Freitag de a întruni consiliul pentru problemele evreiești la el acasă, la Vilik, de unde trebuiau să meargă apoi cu toții cu mașina la locul unde se făcea înregistrarea, pentru a explica evreilor adunați acolo scopul acestei măsuri.

În dimineața zilei de 21 august, Tarnovski întîlni pe stradă pe avocatul Egorov, un vechi cunoscut de al lui. Tarnovski, cu capul în piept, mergea sprijinindu-se într-un baston gros.

— Ce-i cu dumneata, ești bolnav? — îl întrebă Egorov.

Tarnovski îi spuse lui Egorov despre consiliul pentru problemele evreiești, despre convorbirea pe care o avusese cu comandantul și adăugă că-l rodea o îndoială. Nur era oare la mijloc o provocare și nu semnase oare chiar el sentința de moarte a concetățenilor lui?

— Ce-ai făcut? — exclamă agitat Egorov. — Mai încape vreo îndoială? Toată afacerea i-o minciună și o capcană! Du-te imediat la profesorul Vilik și explică-i asta. Nu zăbovi, întoarce-te repede. Te aștept în fața casei.

Nici nu apucă bine să intre Tarnovski la profesorul Vilik, când o mașină trase la scară. Dintr-însa sări un locotenent neamț fercheș. Aproape în același timp cu mașina, sosi un fel de autobuz, o dubă mare închisă, de o culoare cenușie întunecată. Egorov nu mai văzuse niciodată astfel de mașină.

Egorov aștepta. Trecu jumătate de oră. În sfârșit, ușa se deschise. În stradă ieși tot consiliul. Erau și câteva femei, printre care și nevasta profesorului Vilik.

Din cabina autobuzului sări un fruntaș uriaș care șezuse pînă atunci lîngă șofer. Fruntașul deschise portiera din spatele autobuzului și desfăcu scara.

— Pot să-l însoțesc pe bărbatul meu? — întreabă nevasta profesorului Vilik pe locotenent.

— Da, desigur, — îi răspunse amabil locotenentul. — Domnul comandant va fi bucuros să vă vadă...

Cînd nevasta lui Vilik se urcă în mașină, Egorov zări în mîna ei o batistă cu dantelă.

Fruntașul strînse la loc scara și închise portiera. Autobuzul porni. Egorov era cît pe ce să scoată un țipăt de uimire. Mașina nu apucase la dreapta, pe strada Ordjonikidze, ci la stînga spre păduricea de mesteceni de la marginea orașului...

Egorov se hotărî imediat să se ducă la locul unde trebuiau să se adune evreii pentru înregistrare și să vadă ceea ce se petrecea acolo.

Cu cît se apropia de strada unde se găsea centrul de înregistrare, cu atît întâlnea mai multe familii de evrei. Erau bătrîni cu barbă albă, fete tinere, mame cu copii în brațe.

Ajunsesese acum aproape de strada Ordjonikidze, cînd îl întrecu autobuzul cu care plecase mai adineauri consiliul.

Egorov pătrunse cu greu pînă la poarta casei cu nr. 30 în care intrau evreii. Autobuzul cenușiu stătea lîngă trotuar. În același moment, fruntașul deschise portiera. Autobuzul era gol. Pe podea, Egorov zări batista de dantelă pe care o văzuse în mîinile nevastei profesorului Vilik. Ce se petrecuse oare?

Pe Egorov îl cuprinse groaza. Se uita pierdut la namila de fruntaș, cînd răsună o voce stridentă. Era ofițerul neamț care făcea apelul. Cei chemați urcau grăbiți în autobuz. Fruntașul strînse scara, închise portiera și mașina porni din nou spre păduricea de la marginea orașului. Aproape în aceeași clipă sosi în fața porții încă o mașină la fel cu cea dintîi. După ea încă una și încă una. Apoi sosiră câteva camioane... De fiecare dată, ofițerul făcea apelul, se închidea portiera și mașinile supraincărcate plecau... Egorov stătea încrămențit, fără să se poată urni din loc. Totul părea o bandă rulantă înfrîorătoare... Îi venea să strige, să dea de veste oamenilor care nu bănuiau nimic. Dar tăcu... Și numai atunci cînd autobuzele goale se întoarseră în

fața porții casei cu nr. 30, Egorov ieși din mulțime și plecă fără să mai întoarcă capul. O frică pe care nu și-o putea stăpîni îi cuprinsese întreaga fire și-l alungă de acolo...

Seara cînd începu să se întunece, Egorov se apropie din nou de poarta casei cu nr. 30. Curtea era pustie. Nu mai erau nici sanținelele; bucăți de hîrtie măturate de vînt foșneau. Undeva pe drum, probabil într-o cafenea, cineva, acompaniat de o biată orchestră, cînta pe nas un cîntec nemțesc...

Inginerul Ivan Petrovici Kotrov se duse într-o dimineată la spitalul orășenesc nr. 3, să-și ia un certificat medical. Era la douăzeci și două august, adică a doua zi după înregistrarea evreilor în strada Ordjonikidze.

Apropiindu-se de spital, inginerul zări încă de departe în fața scării un autobuz mare, cenușiu. Infirmerii scoteau bolnavii ducîndu-i de subsuori și urcîndu-i în mașină. Unii protestau, discutau... Soldații nemți îi băgau cu forța în autobuz...

Kotrov pricepu că nu este lucru curat la mijloc, vru să se dea la o parte și să se întoarcă acasă.

Dar deodată zări pe un cunoscut al lui, un bătrîn, anume Trofimov. La spital, paturile lor fuseseră alături. Trofimov, care avea un cancer la stomac, simți și el că nu era a bine și se tîrî încet la o parte, mușcîndu-și buzele de durere. Kotrov se repezi la el, vrînd să-l ajute. Deodată răsări ca din pămînt un locotenent neamț.

— Cine ești?

Kotrov dădu să zică că venise după certificatul medical. Locotenentul, fără să-l asculte pînă la sfîrșit, îl apucă de gulerul hainei și-l împinse spre autobuz. Soldații nemți îl vîrîră și pe Kotrov în autobuz. Portiera se închise. Autobuzul porni.

E greu să povestesc ce se întîmpla în mașina aceea blestemată. Oamenii țipau, cădeau, își rupeau hainele de pe ei, se izbeau în ușă și se striveau unii pe alții...

Deodată, Kotrov simți un miros puternic de gaze și înțelese că vor fi asfixiați. Nu fu salvat decît de cunoștințele și deprinderile pe care și le însușise de pe vremea cînd lucrase ca instructor la Osoaviahim. Își smulse cămașa, o udă cu urina lui și își acoperi gura, nasul și urechile.

Ce s-a întîmplat mai departe, Kotrov nu-și mai aducea aminte. Își pierduse cunoștința.

Cînd își veni în fire, cîtva timp nu-și putu da seama de nimic.

Era noapte. Tăcere... Capul îl durea groaznic. Îi venea să verse ca după o asfixiere gravă. Îi era frig... Atunci abia își dădu seama că era cu desăvîrșire gol. Deasupra, dedesubt, alături, — numai trupuri de oameni morți, reci și goi! Îi se păru că zace în mormînt. Părul i se ridică măoiucă în cap de groază. Și cît de mult ar dori să trăiască, să muncească, să umble pe pămînt, să vadă soarele, cerul, oamenii!

Kotrov ieși cu greu din grămada de morți și se uită împrejur. Văzu că fuseseră aruncați într-un șanț antitanc, dincolo de păduricea de lîngă Pokrovka.

Ce era de făcut? Să se întoarcă în oraș era cu neputință. Era noapte. În halul în care se afla, fără îndoială că nemții l-ar fi împușcat. Kotrov își aduse aminte de Svirid Sidorovici Lîsenko, inginerul de la fabrica de ulei și care era unul din conducătorii organizației clandestine. Fusesse cu Lîsenko cînd se întîmplase accidentul la combinat și tot cu el zăcuse și în spital. Lîsenko locuia în apropiere, la marginea suburbanei Pokrovka.

Kotrov nu-și amintea bine cum de izbutise să ajungă pînă acolo, dar Lîsenko nu se prea miră cînd îl văzu pe Kotrov apărînd tîrziu, gol, murdar și zgîriat. Cînd Kotrov, după ce se spălă și se îmbracă, îi spuse despre mașina cu gaze, în ochii lui Lîsenko se putea citi spaimă și neîncredere. Dealtfel și lui Kotrov i se părea cîteodată că totul nu fusese decît un vis urît, un delir înspăimîntător...

Într-o zi, Kotrov care se mai odihnea la Svirid Sidorovici, ședea la masă cu el și bea ceai. Se simțea ca nou născut. Deodată zări un soldat neamț care mergea pe trotuar.

Kotrov văzu negru în fața ochilor. Se repezi la geam. Îi venea să sară pe fereastră și să sugrume cu mîna lui jivina asta verde...

Lîsenko îl trase la vreme de la geam, iar cînd Kotrov se liniști, îi spuse:

— Uite ce-i, Ivan. Ai de ales, una din două: ori ești o domnișoară isterică și atunci trebuie să pleci din organizația noastră; ori te simți lărbat și soldat și atunci rămii cu noi... Și eu îi urăsc pe nemți. Dar cum văd un veston verde, nu mă reped ca un taur întăritat pentru că știu că nu așa îi vom învinge... Pune friu sentimentelor și voinței și, înainte de a lovi, gîndește-te dacă nu cumva lovești în vînt. Cînd va veni însă timpul, lovește la sigur, cu o lovitură mortală... Numai atunci să nu-ți pese de nimic, nici măcar de viața ta... Ai înțeles? Ei, acum alege...

Kotrov mai rămase cîtăva vreme la Svirid Sidorovici. Curînd după aceea deveni om de legătură al organizației clandestine. Ca să poată circula noaptea prin Krasnodar, Lîsenko îi procură acte pe numele unui trombonist care cînta într-o crîsmă nem-

tească de pe strada Budionnovskaia și chiar îi făcu rost de un trombon. Și Kotrov mergea acum liniștit prin oraș cu trombonul, îndeplinind diferite însărcinări. Mai târziu, el fu numit conducătorul organizației orașenești clandestine a comsomolului.

*
* *

...Imi aduc aminte foarte bine că pe la mijlocul lunii aprilie a anului 1943, am întâlnit-o iar pe Valia. Krasnodarul fusese eliberat! Ca și atunci când mi-o prezentase Evgheni, Valia ședea pe prichiciul ferestrei. Fereastra era deschisă. Soarele de primăvară al Kubanului lucea viu și ceea ce mă izbi mai întâi fu iarăși părul ei.

În prima zi când o cunoscusem, părul ei lucea la soare ca niște fire de aur nespuse de subțiri. Acum printre firele de aur erau amestecate și fire de argint...

Și ochii ei erau acum alții. Cu un an în urmă oglindeau încă tinerețea fără de grijă și îndrăzneala, acum însă erau ochii unei femei care a văzut multe, care a îndurat multe, dar care ținea la viață încă și mai mult decât ținuse atunci...

— Nici acum nu pot pricepe, — povestea Valia, — de ce am fugit atunci în piață de la taraba unde stăteau jandarmii nemți. Unul din ei îmi examina actele. Pe neașteptate, un individ îmbrăcat civil a apărut în spatele lui. El a șoptit ceva jandarmului la ureche și amândoi m-au privit cu atenție. Ochii jandarmului erau reci și indiferenți. Dar privirea individului era dezgustătoare. Simțeam că-mi umblă parcă o gînganie rece și lunecoasă pe sub haine... Era atît de groaznic, atît de dezgustător, încît instinctiv m-am repezit să plec de acolo...

Povestea Valiei erau următoarea :

După cum o sfătuisese Evgheni, plecase cu un camion din Krasnodar cu mama ei și cu o soră a ei mai mică, cu două zile înainte de intrarea nemților. Un Messerschmitt se luase după camion și aruncase o bombă. Mama și sora ei fuseseră ucise, iar mașina deteriorată. Valia scăpase ca prin minune. Nu-i rămăsese alta de făcut decît să-și îngroape cu ajutorul unor ostași din Armata Roșie, mama și sora și să se întoarcă în orașul care în vremea asta fusese ocupat de nemți. Abia putîndu-și stăpîni durerea și ruptă de oboseală, ea venise în piață ca să-și cumpere un pahar cu lapte. Și aici fu prinsă...

Valia fusese rănită. Glonteale îi străbătuse umărul. Avea dureri mari și sîngele îi curgea șiroaie. În automobil, ea reuși să-l oprească, dar durerea nu încetă. I se învîrtea capul...

Toți cei arestați de nemți, în piață, fură transportați la marginea orașului. Mașinile trecură de o pădurice și se opriră în plin cîmp.

— Mai repede, mai repede! — strigau nemții, împingînd oamenii să iasă din mașină.

Valia se uită în jurul ei cu o indiferență ciudată. Știa pentru ce fuseseră aduși aci, dar îi era totuna. Durerea era din cale afară de mare. Afară de asta, pierduse și mult sînge, mintea i se întunecase și i se părea că nu era ea aceea care stătea în cîmp, așteptînd să fie executată...

— Dezbrăcați-vă! — le porunciră nemții. — Săpați o groapă!

Valia încercă să se dezbrace dar nu putu. O împiedică rana. Stătea și se uita cu aceeași indiferență... Unii luau cu supunere hîrlețele, alții își frîngeau minile de disperare sau se apucau cu minile de cap. Pe fața unui bătrîn care stătea alături de Valia, se rostogoleau lacrimi mari. Copiii plîngeau și țipau cît îi ținea gura.

Nemții se aruncară în mulțime, împungînd cu baionetele și lovind cu pătul puștii pe cei care întîrzieau cu dezbrăcătul sau care săpau groapa prea încet. Un bărbat în haine cenușii se aruncă cu hîrlețul asupra gefreiterului. Fu împușcat pe loc...

Și dintr-o dată, mulțimea tăcu. Nu se auzea decît zgomotul hîrlețelor care loveau pămîntul...

— Dezbracă-te! — spuse un neamț apropiindu-se de Valia.

Valia îi arată rana. Neamțul înjură și rupse rochia de pe ea. Simți o durere chinuitoare care o sfredeli ca și cum un fier încins i-ar fi atîns umărul.

— Înșirați-vă la marginea gropii! Mai repede! Mai repede! — îi zoreau nemții.

Valia mai avu putere să se apropie de groapă. Peste ochi i se întinsese o ceață. O durea umărul. Din rana deschisă se prelingea sîngele pe cămașă.

Gefreiterul dădu o comandă. Valia mai putu să vadă țevile puștilor îndreptate spre mulțime dar nu putu auzi detunăturile. Dinaintea ochilor îi jucau cercuri roșii și ea își pierdu cunoștința...

Cînd își veni în fire era noapte. Mirosul de sînge era înăbușitor. În jurul ei zăceau morți abia acoperiți cu bulgări de pămînt. Și pe Valia erau bulgări. Își pierduse probabil cunoștința cu cîteva secunde înaintea împușcăturilor, căzuse în groapă și gloanțele n-o mai nimeriseră...

Valia nu-și mai amintea cum ieșise din groapă și nici unde se dusesese.

Se vede că soarta o apăraseră în noaptea aceea, deoarece nu întîlnise nici o patrulă nemțească. Strada era întunecată și pustie; întunecate erau și casele care se înșirau de-a lungul străzii.

Deodată, Valia zări la o fereastră, printr-o crăpătură a oblo-
nului, o lumină care străluci o clipă. Alergă într-ăcolo. Se po-
tici, căzu și iar își pierdu cunoștința...

Cînd își veni în fire, era ziua și soarele strălucea puternic.
Valia era culcată într-un pat curat. Umărul și pieptul îi erau
bine bandajate. Lîngă pat ședea o femeie într-un halat alb și
în cap cu o bonetă albă de medic. Valia încercă să se scoale,
dar femeia o opri.

— Stai, stai, draga mea, — zise ea încetșor. — Nu te teme.
Ești la prieteni. Dacă vin oameni străini și caută să afle cine
ești, să ții minte că te cheamă Margarita Nikolaevna Kraseva,
că ai născut un băiat care a murit ieri și că ai o inflamație a
glandelor mamare. Ai înțeles? Poți să ții minte?

Femeia vorbea cu Valia blind și în același timp stăruitor
și autoritar, așa cum ar fi vorbit unui copil mic.

— Margarita Nikolaevna Kraseva... Am născut ieri un băiat.
A murit. Am o inflamație a glandelor mamare.

În noaptea aceea la maternitatea ținutului era de serviciu
Valentina Viktorovna, medicul-șef al maternității. Noaptea, pe
la două, ea auzi un geamăt pe stradă. Se apropie de fereastră
și ascultă cu atenție. Apoi ieși în prag. Pe scară zăcea o fată.
În întuneric i se păru Valentinei Viktorovna că fata n-are mai
mult de treisprezece ani. Ridică fața și o duseră în camera
de consultații. Cînd o examină la lumină, o bătrînă îngrij-
itoare, care văzuse multe în viața ei, scoase un țipăt de groază.
Și avea de ce să se îngrozească; cămașa era ruptă, murdară
și plină de sînge, rana de la umăr îi sîngera, din fața palidă
îi fugise tot sîngele, iar în păr avea o mulțime de șuvițe albe...

Valentina Viktorovna auzise vorbindu-se de execuțiile care
avuseseră loc în oraș în ajun și înțelese că fata scăpase ca prin
minune. Și această fată necunoscută le deveni deodată dragă
tuturor ca și cum ar fi fost fiica lor.

Aceleași sentimente nutrea probabil și sora care o ajută pe
doctoriță, deoarece Valentina Viktorovna n-avu nevoie decît să
amintească de sîngele pe care îl pierduse fata și de nevoia unei
transfuzii, pentru ca sora să-și și suflece mîneca în tăcere pînă
mai sus de cot...

Cu o zi înainte ca Valia să fi nimerit la maternitate, se răs-
pîndise zvonul că nemții scosese toți bolnavii din spitalul nr.
3, îi încărcaseră într-un automobil mare, cenușiu și că nici unul
din ei nu se mai întorsese, nici la spital și nici acasă. La
această veste, toate lehuzele plecaseră, fiecare cum putuse, pe la

casele lor. Rămăseseră numai trei, tustrele greu bolnave și neavînd unde pleca. Această dădu puțința Valentinei Viktorovna s-o poată instala pe Valia în camera de izolare, fără să atragă atenția cuiva.

Dar ce să facă cu ea mai tîrziu? La maternitate se așteptau de la un ceas la altul la un control. Nemții fuseseră prin toate spitalele orășenești și nu se știa din ce pricină — nu lăsaseră deocamdată în pace — decît maternitatea.

Aici bătrîna îngrijitoare îi veni în ajutor doctoriței, sfătuind-o:

— Valentina Viktorovna, bandajează-i pieptul și spune că are o inflamație a glandelor mamare. Și pe urmă, cum o vrea dumnezeu...

Valia fu bandajată la piept și i se făcu o fișă. Spre norocul ei, una din lehuze se neliniștise și părăsise maternitatea chiar în ziua alarmei, lăsîndu-i actele care glăsuiau: Margarita Nikolaevna Kraseva, de douăzeci și trei de ani, funcționară la Banca de Stat. Și Valia deveni astfel Margarita Kraseva.

Trecură două zile în liniște. Rana se vindeca, temperatura devenise normală. Dar Valia rămînea la fel de indiferentă față de toate...

A treia zi spre seară se opri la scara maternității un automobil. Din automobil coborî un ofițer neamț însoțit de doi soldați cu automate. Soldații se opriră la intrare. Fără să-și pună halatul alb obligatoriu, ofițerul intră de-a dreptul în sală.

— Arată-mi bolnavele! — ordonă el într-o rusească stricată. — Adă-mi fișele! Actele!

În vreme ce neamțul se uita la acte, Valentina Viktorovna se gîndea la Valia. Să-l ducă pe neamț în camera de izolare sau să nu-l ducă? Nu apucase încă să născocească ceva, cînd neamțul se și îndreptă el singur spre camera de izolare.

Valia dormea. Valentina Viktorovna dădu neamțului actele Valiei și fișa ei de boală. El ridică brusc pătura de pe Valia.

— Inflamația glandelor mamare? — zise el, examinînd cu atenție pe Valia care dormea. Ciudat pîr! — mormăi el. — Drace! Dar știi că-i drăguță fetișcana!...

Valentina Viktorovna știa că în clipa aceea se hotăra totul. Valia era tot nemișcată și cu ochii închiși.

Neamțul trînti pătura pe tăblia de la piciorul patului, se întoarse și se îndreptă spre ieșire.

Petrecîndu-l pe neamț, Valentina Viktorovna își întoarse fără să vrea capul și era cit pe ce să scoată un țipăt. Valia ședea pe pat, iar în ochii ei ardea o ură neîmblînzită.

Cum plecă neamțul, Valentina Viktorovna se întoarse în fugă la Valia. Fata i se aruncă la piept și spuse agitată:

— Am scăpat cu viață! Valentina Viktorovna, am scăpat iar cu viață. De-acuma, să știi că nu voi trăi decît ca să mă

răzbun pe nemți !... Știu că în oraș sînt oameni care au de gînd să facă ceea ce vreau să fac și eu. Trebuie să mă ajuți să-i gădesc !...

Peste vreo două zile, Valia spuse Valentinei Viktorovna că voia să se ducă la Svirid Sidorovici Lîsenko, inginer la combinatul „Glavmargarin“.

— Vreau să mă duc la el, Valentina Viktorovna. La nimeni altul decît la el. El are să înțeleagă totul... Are să mă ajute !

Și atîta a vorbit Valia de Lîsenko, încît Valentina Viktorovna s-a hotărît să se ducă mai întîi ea ca să vadă ce fel de om era acest Lîsenko, de care nu știa absolut nimic.

Valentina Viktorovna se duse pe înserate la Lîsenko. La început, acesta i se păru un om acru, tăcut și închis. Valentinei Viktorovna îi venea greu să-i spună deodată de Valia și începu să vorbească de lucruri indifferente în timp ce-l cerceta din ochi. Lîsenko o asculta cu răbdare și apoi, zîmbind pe sub mustățile lui roșcate, o întrerupse pe neașteptate :

— Uite ce-i, tovarășă dragă, spune-mi dumneata totul așa cum e. Nu te mai chinui degeaba. Nu vezi că povestea dumitale e cusută cu ață albă ?

Și atunci, Valentina Viktorovna îi povesti totul cu de-amănunțul, cum s-a făcut execuția, cum Valia a scăpat ca prin minune și că voia acuma să se răzbune pe nemți.

— Spui c-o stăpînește ura ? — întrebă Lîsenko după ce o ascultase cu atenție. — Eu socot că trebuie mai degrabă să iubești viața, ca să poți lupta cum trebuie. Numai așa poți învinge. Ei, dar nu-i nimic... Îți pot spune fără să mă laud, că am pentru Valia un leac pe care voi medicii nu i l-ați putea da. Trimite-o, te rog, la mine.

Insoțindu-și musafirul, Lîsenko îl atinse ușurel cu cotul și-i arătă din ochi odaia vecină. Un tînar, pe care Valentina Viktorovna nu-l cunoștea încă, ședea acolo, rînduind pe masă piețele desfăcute ale unui trombon.

— Asta-i leacul ! — îi șopti Lîsenko Valentinei Viktorovna. — Te asigur, dragă tovarășă, că are să aibă un efect strașnic !...

Pe drum spre Lîsenko, Valiei i se părea că are un sloi de gheață în piept. O durea inima și simțea un gol în suflet. Mergea și se gîndea : „Am să-i spun tot, tot...“

Lîsenko o primi ca și cum ar fi văzut-o abia ieri și n-ar fi fost război și n-ar fi fost nici nemți, nici toate grozăviile. Vorbi cu Valia despre tot felul de fleacuri, despre un nou soi de castreți pe care avea de gînd să-l semene la anul în grădina lui de zarzavat.

Deodată cineva bătu în geam. Valia tresări și întoarse capul. Perdeaua fusese trasă încă de când se înserase, așa că nu zări nimic.

— În sfârșit! — zise Lișenko înveselit. — Așteaptă că vin îndată...

Valia îl auzi pe Lișenko deschizând ușa și vorbind cu cineva în antreu în șoaptă. Apoi ușa se deschise larg. În fața Valiei stătea Kotrov. În ochii lui strălucea atîta bucurie, încît Valia uită de tot ce suferise și se aruncă în brațele lui. Cînd Kotrov începuse să-i sărute mîinile și să-i mîngie părul albit, ea simți în sfârșit topindu-i-se sloiul de gheață și inima i se încălzi.

Valia se smulse apoi din brațele lui Kotrov, înbrățișă pe Lișenko și-i sărută obrazul nebărbierit și țepos.

— Uite, așa îmi placi, draga mea! — zise Lișenko. — Nu-i nevoie să ne mai spui astăzi ce-a fost. Hai mai bine să bem ceva, prieteni!

Și Lișenko turnă în pahare vin virtos de Kuban.

— În sănătatea noilor născuți! — zise el ridicînd sus paharul. — Pentru viață, pentru dragoste! Dar și pentru ură și luptă...

CAPITOLUL IV

Cînd se potoliră exploziile de la combinatul „Glavmargarin” și se așază praful pe care îl ridicaseră, Gavriil Artamonovici Șlikov porni în inspecție prin combinat. Șlikov mergea încovoiat, trăgînd puțin piciorul drept și sprijinindu-se apăsător într-un băț noduros. Orice urmă de viață dispăruse de pe toată întinderea combinatului. Niciodată nu-l văzuse în halul ăsta. Mașini sfărîmate de explozie fuseseră prefăcute în grămezi de fierărie fără nici o formă. La fabrica de grăsimi hidrogenate, trotilul smulse acoperișul. Un praf galben se așternuse peste rondurile de flori. Semintele de bumbac continuau să ardă în silozuri...

Nu găseai un muncitor în zilele acelea în tot combinatul. Își primiseră socoteala și ședeau pe la casele lor. Mulți se evacuasera. Pe întreg cuprinsul combinatului, în afară de Șlikov, nu rămăseseră decît cîțiva paznici.

Șlikov mergea încet din atelier în atelier. Fața îi era aspră, întunecată și încremenită, ca și cum ar fi umblat pe cărările unui cimitir părăsit în care erau înmormintate ființele care îi fuseseră dragi...

Șlikov fusese numit conducătorul grupului clandestin al combinatului. În timp ce inspecta combinatul, el se gîndea că se apropia acum timpul cînd va trebui să înceapă să activeze, și

să îndreptățească încrederea pe care i-o arătase conducerea organizației de partid.

Implinise nu de mult șaiszeci de ani. Toată viața și-o petrecuse la combinat. Incepuse să lucreze aici încă de tânăr, cu multă vreme înaintea revoluției, la întreprinderea primitivă a neamțului Rodrian. Era bine văzut de patron. După Revoluția din Octombrie, Rodrian reușise, nu se știe cum, să se vîre ca inginer-șef la trustul „Rosjirmaslo“¹⁾, continuînd să conducă vechea lui întreprindere din Krasnodar. Șlikov rămăsese să lucreze la vechiul său post. După procesul de la Șahți, Rodrian fugise în Germania. Atunci începuse și construcția marelui combinat „Glavmargarin“, cu care nu se putea compara în nici o privință biata fabricuță a lui Rodrian. Șlikov lucrase la construcția combinatului, aducînd toată experiența și toate cunoștințele sale. Apoi fusese numit director al fabricii de butoaie a combinatului. Muncitorii țineau mult la el. Șlikov era vechi membru al Partidului Bolșevic. Imi aduc aminte că în zilele cînd se organiza detașamentul de partizani și grupul clandestin, se adunaseră într-o zi la Evgheni inginerii de seamă ai combinatului, dintre care o parte intraseră în detașament, iar alții în grupul clandestin. Printre aceștia din urmă era și Șlikov.

Se discuta modul cum urma să fie executat ordinul cu privire la scoaterea din funcțiune a combinatului în cazul venirii nemților.

Oamenii care ședeau în fața mea clădiseră cu mîinile lor toate aceste fabrici. Ei își pusese ră la contribuție cunoștințele, energia, avîntul lor creator, pe scurt, toate însușirile omului sovietic. Parcă-i văd și acuma adunați să se înțeleagă cum să prefacă în pulbere tot ceea ce ridicaseră și făuriseră cu mîinile lor!

Toți erau emoționați dar toți căutau să-și învingă emoția și să și-o ascundă unii față de ceilalți.

Cel mai liniștit dintre toți era Șlikov. Asta mi se păru ciudat. Doar el știa mai bine decît oricine cum și în locul cărel întreprinderi se născuseră și crescuseră aceste uzine...

Se încinseră discuții. Cei mai mulți socoteau că nu trebuiau lăsate nemților decît ruini. Numai astfel am fi putut fi siguri că dușmanul n-ar mai izbuti să repună în funcțiune fabricile.

Șlikov era de altă părere. El scoase fără grabă din buzunar un caietel uzat, cu însemnări, și își expuse amănunțit planul. Propuse să se arunce în aer numai puține corpuri de clădiri. Restul, mai ales agregatele complicate să fie scoase din uz, „usu-rel, cu menajamente“ cum spunea el, scoțînd piesele cele mai importante și ascunzîndu-le în locuri sigure.

¹⁾ Trustul de uleiuri și grăsimi. (N. trad.)

— Tovarăși, — zise el, — să aruncăm totul în aer e lucrul cel mai simplu. Dar oare noi n-avem să ne întoarcem? Ne întoarcem neapărat! Și atunci de ce să avem nevoie să clădim iarăși, cărămidă cu cărămidă tot ceea ce am clădit ani de zile de-a rindul?... Nemții nu-s chiar așa de deștepți! Dacă ne-am apropia de ei cu dibăcie, n-ar fi chiar așa greu să-i amăgim. Iar dacă nu vom izbuti să facem asta, vom putea să aruncăm totul în aer, oricând vom voi...

El își întări propunerea cu date precise, cu cifre și cu calcule tehnice. Se vedea că bătrînul se gîndise de mult la toate acestea și le cîntărise bine...

Propunerea lui Șlikov era foarte ademenitoare. Planul lui ne îngăduia ca îndată ce ne vom întoarce, să punem destul de repede pe roate fabricile și uzinele combinatului. Dar propunerea comporta și un mare risc. Dacă grupul clandestin al combinatului ar fi fost descoperit sau dacă printre inginerii rămași s-ar fi găsit un trădător, nemții ar fi putut să pună repede în funcție combinatul.

Mă uitam la fața liniștită și aspră a lui Șlikov încadrată de o bărbuță albă, rotundă și nu puteam pricepe despre ce era vorba. Era încrederea fermă a lui Șlikov în forțele lui sau poate era altceva, la care ți-era groază chiar numai să te gîndești?

După multe discuții, fu adoptat planul în care intrau multe din cele propuse de Șlikov și trebuie să recunosc că acest plan mi se părea atunci foarte primejdios.

Toți plecară. În birou, au rămas numai trei, Evgheni, Șlikov și cu mine.

— Iată ce-i, Gavriil Artamonovici, — zise fiul meu. — Ne-am hotărît să te „retrogradăm“. Ne vom agăța de ceva. Te vom admonesta în toată regula într-un ordin de zi și te vom prefăce din director al fabricii de butoaie într-un simplu magazioner... În această situație, îți va fi mai ușor să te înțelegi cu nemții. Care-i părerea dumitale?

Șlikov zîmbi.

— Vra să zică așa? Acuma la bătrînețe, să mă întorc de unde am început? Ce să-i faci? Ai dreptate, Evgheni Petrovici. Nemții vor avea mai multă încredere în cineva care a suferit de pe urma puterii sovietice!...

Cu asta se isprăvi discuția. Coborînd pe scara interioară, am ieșit tustrei în curtea asfaltată și am cotit pe o alee largă. Pe marginea aleii erau platani și salcîmi umbroși. Pe pajiști cu tufișe de arbuști cu frunze veșnic verzi, înfloreau micsandre, garoafe și o mulțime de trandafiri roșii, gălbui și albi. Un joc de ape țîșnea din bazin.

De-a lungul aleii principale, se înșirau corpurile clădirilor mai însemnate ale combinatului. La spatele lor, începînd de la centrala termică, se aflau ateliere auxiliare, depozite, ateliere mecanice, fabrica de butoaie a lui Șlikov și iarăși depozite, ateliere, laboratoare...

— Să stăm jos, — zise Șlikov. — Mă cam doare piciorul...

Ne-am așezat pe o bancă. Trandafirii miroseau frumos, apa clipocea și vîntul ne arunca în față o pulbere de apă. Vîlva-taia apusului se aprindea în spatele clădirilor înalte ale secțiilor principale, iar dinspre răsărit venea tiptil întunericul...

Șlikov se ridică sprijinindu-se în băț.

— Mă uit și nu-mi vine a crede că asta-i o realitate și nu un vis. Evgheni Petrovici, dumneata ești tînăr și nu mă poți înțelege. Dar eu am clădit toate acestea cu mîinile mele, am pus aici cărămizile una cîte una!

Vocea îi era emoționată.

— Nu mi s-au șters încă din minte vechile barăci ale lui Rodrian... Da, da! O să se cam mire domnul Rodrian!

— De cînd o fi putrezit în pămînt! — observă Evgheni.

— Nu! Nu putrezește! Încă-i zdravăn Wilhelm Karlovici Rodrian. Să vezi cum are să se grăbească să vină aici...

— Să fie adevărat că trăiește? — întrebă mirat fiul meu.

— De unde știi?

— Așa am auzit, — răspunse scurt Șlikov și încruntîndu-se tăcu...

Anna Potapovna îl întîlni pe Șlikov lîngă atelierele mecanice. Toată viața ei era legată de combinat ca și aceea a lui Gavriil Artamonovici. Anna Potapovna își aducea și ea aminte de timpurile lui Rodrian. Fabricile fuseseră construite și crescuseră sub ochii ei. Sădiseră cu mîinile ei salcîmii și trandafirii de pe alei. Bărbatul ei, maistru la fabrica de ulei, murise cu cîțiva ani mai înainte. Cam tot pe vremea aceea, îi murise și fata care lucra ca inginer la atelierele mecanice. Anna Potapovna rămăsese singură-singurică. I se propusese să fie scoasă la pensie. O soră a ei care locuia într-o staniță bogată din Kuban o chemase să vină la dînsa, dar Anna Potapovna rămăsese în combinat. Ajunseseră pontatoare la atelierele mecanice. Brigada de comsomoliști a lui Baturin care lucra acolo, compusă din tineri zvăpăiați și zgomotoși, o respecta și se temea de ea în același timp. Îndată ce tinerii din brigada lui Baturin se făceau vinovați de ceva, nu îndeplineau planul sau scădeau ritmul muncii, ea îi muștra cu asprime...

Cînd nemții s-au apropiat de Krasnodar, i s-a propus să se evacueze în spatele frontului. De două ori și-a împachetat bătrîna lucrurile, dar... nu s-a putut hotări să se despartă de combinat.

— Nu, nu pot, — spunea ea. — Nu pot! Cum să plec eu de aici? Aici m-am născut, aici am să mor...

Și acum, Potapovna îl înfîlîni pe Șlikov lîngă atelierele mecanice. Ei erau singurele suflete de om care se aflau atunci în întreg cuprinsul enormului combinat, părăsit de toată lumea.

— Aici erai, Potapovna? — se bucură Șlikov. — Și eu care voiam să viu la tine... Mîine să aduni pe toți pontatorii și paznicii și să vă postați la intrări.

— Dar pentru ce asta? — întrebă neîncrezătoare Potapovna.

— Cum pentru ce? — Trebuie să predăm patronului totul în cea mai perfectă rînduială.

— Patronului?... Cărui patron?

Șlikov tăcea. După un timp, se uită ferm și sever în ochii Potapovnei și zise:

— Aceluia pe care conștiința dumitale îl știe de patron... Ai înțeles?

Șlikov porni fără grabă mai departe...

Ce vroia să spună Șlikov cu aceste cuvinte de nepriceput pentru dînsa? Dar în același timp, cum s-ar putea ea încumeta să creadă ceva rău despre Șlikov?... „Nu. Artamonovici a fost întotdeauna de-ai noștri și va rămîne așa pînă la capătul zilelor lui!” își spuse bătrîna și deodată simți că i se luă o piatră de pe inimă și sufletul i se făcu mai luminos.

* * *

A patra zi după venirea nemților în Krasnodar, la porțile combinatului se opriră niște camioane mari pline de soldați nemți. Din cabina mașinii din față sări jos un locotenent cu fața buhăită. Nu mai era tînăr dar arăta încă vînjos.

— Ei, cine-i acolo? Deschideți repede poarta!

Anna Potapovna deschise larg poarta și mașinile intrară în curte.

— Cine a rămas aici la fabrici? — întrebă locotenentul.

Din birou ieși Șlikov, își scoase respectuos chipiul și se înclină adînc.

— Eu am rămas la fabrici, domnule ofițer. Mă cheamă Șlikov. Sînt magazioner. Am lucrat și la vechiul patron, domnul Rodrian. Iată, am adunat paznicii și v-am așteptat pe dumneavoastră. Poftim înăuntru.

Neamțul se uită mirat la Șlikov care stătea în fața lui nemîșcat, cu capul descoperit, într-o poziție respectuoasă și modestă.

— Lăudabil !... — zise în sfîrșit neamțul. — Perfect ! Un vechi muncitor trebuie să servească pe un vechi patron. Eu sînt locotenentul Weber, comandantul fabricilor. Arată-mi unde să pun santinelele. Domnul feldwebel Stroba se va ocupa de secții.

Din cabină se coborî un neamț sfrijit, mai în vîrstă și de statură mijlocie.

— Acesta-i domnul... domnul...

— Șlikov, — îi suflă Gavriil Artamonovici.

— Da, da, Șlikov ! — repetă locotîneztul. — Are să-ți arate tot ce a rămas de la bolșevici.

A doua zi, feldwebelul Stroba, însoțit de Șlikov, inspectă toate fabricile și toate secțiile combinatului. Neamțul clătina din cap amărit, la vederea stricăciunilor și însemna tot timpul ceva într-un carnet.

Peste două zile, răsună iar la porțile combinatului claxonul unui automobil. De data asta, venise într-o mașină frumoasă un neamț înalt și uscățiv, cam de vreo șaizeci de ani și foarte impunător.

— Unde-i comandantul ? — întrebă el autoritar pe santinela care stătea smirna în fața lui.

Santinela sări pe scară, mașina intră în curte și se opri în fața biroului principal.

Peste vreo douăzeci de minute, Anna Potapovna veni în fugă la Șlikov.

— Vino repede, Artamonovici ! Te cheamă Weber !

Cîteva clipe, ea merse în tăcere în urma lui Șlikov.

— Ce-i de făcut, Artamonovici ? — întrebă Anna Potapovna nemaiputînd răbda să tacă.

— Ce-i de făcut ?... Doar ți-am mai spus... Întreabă-ți conștiința și ea îți va spune.

Tăcură iar. Cînd Șlikov dădu să intre în biroul directorului, Anna Potapovna îl opri o clipă.

— Stai, Artamonovici. Ascultă : eu te cred ! Ai înțeles ?

— Am înțeles, — răspunse Șlikov cu glasul scăzut. — Știam că ai să mă crezi. Îți mulțumesc. Dar oare ceilalți mă vor crede și ei ?...

Intrînd în biroul directorului, Șlikov îl zări pe Weber și pe neamțul acela impunător care tocmai sosise la combinat.

Weber îl prezintă triumfător lui Șlikov :

— Domnul Herbert Stift, betriebsführerul — reprezentantul societății pe acțiuni „OST” și director administrativ al societății. Iar dînsul e domnul acela Șlikov, vechi lucrător, des-

pre care v-am mai vorbit. Bolșevicii l-au coborît de la rangul de director la magazioner. El a pus paznici și ne-a predat fabricile.

— Foarte bine, șezi, te rog, domnule...

Cam peste o oră, Șlikov ieși din birou. Pe culoar îl aștepta Anna Potapovna. După recomandările lui Șlikov, Weber o numise curier la biroul directorului.

— Ei, ce-i, Artamonîci? — îl întrebă ea în șoaptă. Era foarte neliniștită.

— Ce să fie, Anna Potapovna. Nimic. Totu-i în regulă!...

* * *

A doua zi dis-de-dimineață, Șlikov se mută într-o odăiță vecină cu biroul lui Stift.

Anna Potapovna se uită mirată la Șlikov care își aranja singur mobila.

— Ce-i asta, Artamonîci? — întrebă Anna Potapovna. — Te-au ridicat la rangul de șef?

— Nu știu nici eu ce să mai spun. Mi-au poruncit să stau aici. Vor să mă consulte.

— Ei, și tu?

— Eu?... Am să le dau sfaturi.

Potapovna oftă, dădu din cap și se îndreptă spre ușă. Șlikov o opri.

— Stai că am o treabă și pentru tine. Uite lista asta, ia-o și te du pe la toți acei de pe listă și spune-le că noii stăpîni cer ca toată lumea să se prezinte cam pe la trei la biroul directorului. Vor să-i cunoască... În primul rînd am să te rog să treci pe la Lisenko și pe la Pokatilorov. Iar la aceștia doi, — și Șlikov șterse două nume de pe listă, — mă voi duce eu singur...

Cînd Potapovna plecă, Șlikov își puse în cap șapca lui uzată, își luă bastonul și, cu mersul lui potolit, ca de obicei, se îndreptă spre casa inginerului Iuri Alexandrovici Porfiriev.

Cînd ieși pe poarta combinatului, zări pe Anna Potapovna care vorbea cu Mișa, un comsomolist, lăcătuș în brigada Baturin de la atelierele mecanice, venit cu o treabă oarecare la combinat. Cînd Șlikov îi ajunse din urmă, Mișa își întoarse capul în altă parte, făcîndu-se că nu-l vede.

— Ce, Mișa, n-ai văzut trecînd pe Artamonîci? — îl întrebă Potapovna.

— L-am văzut! — spuse provocător Mișa.

Șlikov auzi răspunsul comsomolistului și simți parcă o lovitură în spate. Ii era greu bătrînului ca, după stima pe care i-o arătaseră întotdeauna toți muncitorii combinatului, să audă

pe un băiețoi ca Mișa aruncînd acest „am văzut” disprețuitor. Mai tîrziu însă, Gavriil Artamonici se obișnuie și cu asta...

În casa lui Porfiriev mirosea a naftalină. În sufragerie, în fața unui scrin deschis, stătea mama lui Porfiriev. Pe scaune erau trîntite șube, paltoane, costume. Tot aici atîrna pe un umărar un frac abia scos din ladă...

La combinat, inginerul Porfiriev nu era drag nimănui.

Evgheni îi spusese odată că Porfiriev învățase undeva, nu știa bine unde, la nord, la Vologda sau la Arhanghelsk. Anii studenției și-i petrecuse parte la Leningrad, parte la Moscova și la Harkov. Apoi, cînd a ajuns inginer, a venit să lucreze la noi la Krasnodar. A apărut la combinat foarte fercheș, într-un costum ca scos din cutie, cu pantofii lustruiți de-și luau ochii, cu gulerul scrobit și cu o cravată la modă. Dar, cu toată găteala asta a lui, avea ceva pe față care nu plăcea. Se prea poate ca impresia asta să fi venit de la ochii lui tulburi și de la căutătura fugară care căuta să scape de sub privirea celui cu care vorbea.

De vorbit, dar mai ales de discutat cu Porfiriev era foarte greu, dacă nu chiar neplăcut. Făcea parte din acea categorie de oameni care se simt ofensați dacă nu le împărtășești părerea și schimbă îndată vorba căutînd să dea un caracter personal oricărei discuții, străduindu-se să înșepe și să jighească pe cei cu care stău de vorbă.

Mai avea o trăsătură de care ți-era silă. Orice ar fi discutat, pînă la urmă ajungea să spună că tot ce era rusesc era prost și ce era străin era bun... Cu subalternii se purta arogant și grosolan, iar față de șefi era lingușitor.

La început, Porfiriev îi aruncase lui Evgheni praf în ochi. Evgheni îi dăduse o muncă interesantă și de răspundere pe care Porfiriev n-o îndeplini. Evgheni îi dădu altă însărcinare și Porfiriev iarăși nu făcu nimic. Atunci Evgheni pricepu că Porfiriev era un incapabil și mi se pare chiar că-i dădu să înțeleagă destul de limpede acest lucru. Asta avu drept urmare că Porfiriev prinse ură pe Evgheni și își luă un aer de „geniu nedreptățit” pe care invidioșii îl împiedicau să arate ce poate. Îmi aduc aminte că înaintea plecării din Krasnodar, vorbisem cu Evgheni despre Porfiriev. Eu îi spuseseam atunci că după părerea mea, Porfiriev are să rămînă la nemți. N-a trecut mult și am aflat că Porfiriev cu familia lui se evacuează din Krasnodar. Pe urmă a dispărut.

Cum s-a dovedit mai tîrziu, Porfiriev ne înșelase...

Șlikov intră la Porfiriev ca și cum ar fi fost buni prieteni.

— Scuturați prin casă? Bine faceți... Și dealtfel îi de înțeles: la timpuri noi, stăpîni noi...

— Cu ce vă pot servi? — îl întrerupse brusc Porfiriev.

— Am de vorbit ceva cu dumneata, — îi răspunse liniștit Șlikov.

Trebuie să spun că pînă atunci, raporturile dintre Șlikov și Porfiriev erau departe de a fi prietenoase. Șlikov disprețuia pe față pe inginer din cauza trufiei, lăudăroșeniei și incapacității lui, iar Porfiriev vedea în Gavriil Artamonovici pe unul din cei care „îl țineau în umbră“.

— Ceva de vorbit? — întrebă Porfiriev tărăgănat și cu uimire în glas. — Curios! Dacă-i așa, hai să trecem în odaia mea.

Șlikov se lăsă într-un fotoliu, puse bastonul între genunchi, își propti mîna în baston și începu:

— Imi dai voie, Iuri Alexandrovici, să încep fără introducere... Am venit să-ți comunic că astăzi la ora trei te așteaptă noii stăpîni. Vor să te cunoască.

— Nu mai spune! Trebuie să iau asta drept o invitație oficială?

— Dacă vrei, da! Eu sînt acum la ei un fel de consultant pentru treburile combinatului.

— Așa... Va să zică o schimbare bruscă la față, — rîse cu răutate Porfiriev.

— Dacă stai să te gîndești mai bine, nu chiar așa de bruscă, — răspunse Șlikov. — Eu îs doar un om bătrîn și am lucrat aici încă de pe vremea domnului Rodrian. E că și cum m-aș întoarce din nou la vechiul meu stăpîn...

— Dar, dacă nu mă înșel, ești membru de partid?

— Oare cine dintre noi n-are păcatele lui? Parcă la dumneata nu stau operele lui Lenin pe poliță? Eu în locul dumitale aș strînge toate cărțuile acestea...

— Ce-mi aud urechile? Nemaipomenit! Dumneata care?...

— Degeaba te uiți așa la mine. Sîntem doar tovarăși de suferință. Judecă și dumneata. Pe mine la bătrînețe m-au degradat și m-au făcut magazioner. Da-mi pare că nici dumneata nu prea le erai pe plac... Eu unul socot că cu talentele dumitale, cu cunoștințele dumitale ai fi putut ajunge departe de tot...

— Cred și eu că mai departe decît parvenitul și carieristul acela de Ignatov al dumitale!

— Imi iau îngăduința să te asigur că Ignatov e al meu, tot așa cum este și al dumitale... Parcă n-a dat și el o mîină de ajutor să mă facă din cal măgar? Dar să vorbim de treburile noastre. Vreau să-ți propun o alianță.

— Dumneata?... O alianță cu mine?

— Da!... Ieri am inspectat toate fabricile. Desigur că stricăciunile sînt mari. Dar nu-s chiar așa de mari cum ar fi putut părea unui om fără experiență.

— Cu atît mai bine. Vom reface mai repede combinatul.

— Ei, și pe urmă ?

— Pe urmă ? Pe urmă vom lucra ! Trebuie doar să ne apucăm odată și odată de o muncă adevărată. Nemții nu-s bolșevici. Ei se pricep la oameni și la muncă !

— Dar îmi dai voie să te întreb, cine va lucra ?

— Nu pricep... Noi, desigur !

— Ei, prea te-ai aprins... Să zicem că dumneata, cu ajutorul unora din ingineri și cu al meu, vom restaura fabricile. Bine. Luați totul în primire, domnilor nemți, totu-i gata, nu vă rămîne decît să stabiliți contactul ! Ei, și mai departe ? Iată cum va fi mai departe, Iuri Alexandrovici ! Nemții vor lua în primire combinatul, iar apoi ne vor face vînt. Pentru că noi vom rămîne, trebuie să fii de acord cu asta, vom rămîne ca și mai înainte porcii de ruși, oameni de ultima speță. Dacă le vom dezvălui toate secretele și le vom arăta toate subtilitățile, la ce dracu' vor mai avea ei atunci nevoie de noi ?

Lui Porfiriev începură să-i joace ochii în cap.

— Și ce-mî propui dumneata ?

— Iată ce !... Le vom destăinui cîte un secret, iar celelalte le vom ține pentru noi... Peste un timp oarecare, le vom destăinui încă un secret, iar pe celelalte iarăși le vom păstra în buzunar, acele secrete fără de care combinatul nu poate porni din plin. Și atunci, nemții vor avea multă vreme nevoie de noi. Și în felul acesta, ne vom bucura și noi de o stimă corespunzătoare...

— Asfa-i cu cap, ce spui dumneata !...

— Am trecut de șaiszeci de ani. Așa că-i timpul să am și eu puținică minte... Dar, sigur că noi doi nu putem face față acestui lucru. Trebuie să strîngem în jurul nostru un colectiv. Însă trebuie bineînțeles să alegem. Ce-ai zice de pildă de Ivan Karlovici Weinberger ? Cred că el ni s-ar potrivi. Întîi și-ntîi, cu toate că-i rusificat, da-i tot neamț... E un om modest și nu e ambițios. În orice caz n-o să ni se pună împotrivă. Iar pe dumneata te voi propune să fii mîna dreaptă a lui Rodrian.

— Și crezi că s-ar putea ? — întrebă fără voie Porfiriev.

— Cu capacitatea dumitale ? Ba bine că nu ! Dar totul trebuie făcut cu grijă. Cel mai important e să nu stai bot în bot cu nemții față de toată lumea.

— Nu pricep...

— Cum de nu pricepi ? Doară nu vei fi crezînd că bolșevicii cînd au plecat din Krasnodar nu și-au lăsat aici oamenii lor ? Dacă ai să începi să te giugiulești în public cu nemții, ai să te trezești într-o stradă întunecoasă cu un cuțit în spate. Mi se pare că bolșevicii și-au lăsat și aici în combinat un grup de oameni de ai lor care vor împiedica punerea în funcțiune a

fabricilor. Și-ți spun că noi nu trebuie să raportăm imediat asta domnului Rodrian, chiar dacă-i vom descoperi. Ne-or prinde și ei bine. La o adică, putem da oricînd vina pe ei. Chipurile că nu noi sîntem de vină că fabricile stau, ci dinșii...

— Adică, după părerea dumitale, trebuie să ne ținem gura cînd e vorba de cei din organizația clandestină?

— Ba deloc. De ce să-ți ții gura? Dacă ți se pun în cale îmi spui mie. Fac eu atunci tot ce trebuie... Nu degeaba m-au luat nemții consilier. Dumneata să ai grija dumitale. Ai de jucat o carte mare. Nu trebuie să-ți mînjești mîinile. Lasă asta pe seama mea.

— Dar dumneata, Șlikov, ce carte ai de gînd să joci?

— Eu am să fiu veriga de legătură, cum s-ar zice, între dumneata și stăpînii noștri. Atît. Ai înțeles? Îți convine asta, Iuri Alexandrovici?

— Prea vine totul pe neașteptate...

— Nu te grăbi. Gîndește-te pe îndelete și ai să-mi spui și mie ce-ai hotărît... Ei, cum rămîne, Iuri Alexandrovici cu Weinberger? Îmi dai blagoslovenia dumitale să merg la el?

— Hm! Știu eu?... Mă rog, du-te!...

— Bine! Mă duc chiar acum. Stă chiar aici lîngă dumneata.

Trecînd prin sufragerie, Șlikov observă că fracul nu mai atîrnă în cuier.

— Deșteaptă mamă ai, Iuri Alexandrovici. E prea devreme să-ți pui fracul! Mai ai timp... Ei, rămîi sănătos. Și nu uita: azi la ora trei, în biroul directorului.

CAPITOLUL V

Șlikov asista și el la combinat la înregistrarea inginerilor făcută de către Stift. Ședea modest la o parte, sprijinindu-se în baston. Era greu de înțeles rolul pe care îl juca aici, acest om bătrîn și tăcut.

Convorbirea între Stift și Lîsenko fu foarte scurtă.

— Am vrea să lucrezi la combinat, — zise Stift. — Avem informații foarte bune despre dumneata. Ne ești recomandat drept un bun inginer-constructor.

— Bine, atuncea rămîn...

— Și vei lucra tot atît de conștiincios cum ai lucrat și pînă acum?

— Cînd fac un lucru, sau îl fac cum trebuie sau nu-l fac deloc.

— Foarte bine... Ești liber, domnule Lîsenko.

Cînd se prezentă la înregistrare, Porfiriev era nervos. Pregătise de acasă un discurs solemn și bombastic în care spunea că era gata să-și pună toată știința lui de inginer în slujba înfloririi regiunii care căpătase în sfîrșit „stăpînirea” cea adevărată în persoana celor mai buni reprezentanți ai uneia din cele mai civilizate națiuni ale lumii. Dar Porfiriev nu izbuti să-și țină discursul. Se tot încurca și Herbert Stift îl întrerupse :

— Înțeleg sentimentele dumitale, domnule Porfiriev și voi raporta comandamentului asigurările dumitale de devotament. Dar acum nu mă interesează vorbele ci faptele. Fabricile distruse de bolșevici trebuie repuse în funcțiune în cel mai scurt timp, ca să putem da armatei germane săpun, ulei și grăsimi. Acesta-i ordinul Führerului... Mi s-a spus că ai experiență, cunoștințe și aptitudini care, dintr-o serie de cauze, n-au fost apreciate de bolșevici la justa lor valoare. Așa-i, domnule Șlikov ?

— Perfect adevărat, domnule Stift.

Și Gavriil Artamonovici, ridicîndu-se puțin de pe scaun, aprobă din cap.

— Vă asigur, domnule Porfiriev, că noi vom aprecia așa cum trebuie devotamentul dumitale dar, repet, avem nevoie de fapte și nu de vorbe... Spuneți-mi cît de repede ar putea să reînceapă să funcționeze combinatul ?

Porfiriev se zăpăci. Nu știa ce să răspundă și se uita dezorientat la Șlikov, nădăjduind că acesta are să-l ajute. Dar Gavriil Artamonovici se uita distrat pe fereastră și părea să-l intereseze foarte puțin ceea ce se întîmpla în cameră.

— E foarte greu să răspund la această întrebare, domnule Stift, — zise șovăind Porfiriev. — Nu m-am pus încă îndeajuns la curent cu starea fabricilor... Afară de asta, mai este nevoie să am în vedere și o mulțime de alți factori ca : materie primă, forțele de muncă, energia electrică... În sfîrșit...

— Bine, — îl întrerupse Stift, nemulțumit. — Vorbim mai tîrziu despre toate acestea... Chemați-l aici pe domnul Weinberger...

Cînd înregistrarea inginerilor se isprăvi, Stift le spuse să aștepte în camera de primire, iar el se închise cu Șlikov în birou.

Așteptarea dură cam o jumătate de oră.

În aparență, Lîsenko părea cu desăvîrșire liniștit. Aprinse fără grabă vechea lui pipă, înnegrită de vreme și se apropie de fereastră. Se uita, pe gînduri, la acoperișurile prăbușite ale fabricilor, la molozul și cărămizile sfărîmate de pe aleea principală, la fumul gros care ieșea încă din turnurile silozurilor în care erau depozitate semințele de bumbac și de floarea soarelui...

— Ți-e dor de ceea ce a fost, domnule Lîsenko? — auzi el alături vocea lui Porfiriev.

Iuri Alexandrovici nu-și mai găsea locul. I se părea că nu se purtase cum ar fi trebuit, că Stift rămăsese nemulțumit de el și că își stricase reputația.

Lîsenko se întoarse fără grabă și zise liniștit:

„Știi ce spun vecinii noștri cerchezi când se-ntîmplă una ca asta? „Pumnalul pierdut e totdeauna cu plăsele de aur“ și se întoarse iar spre fereastră.

Porfiriev ridică din umeri și se apropie de Weinberger. Acesta ședea într-un fotoliu și se juca cu lanțul ceasului de buzunar.

— Cum îți place asta, Ivan Karlovici? Șlikov iar a avansat, — zise Porfiriev.

— Oo! Domnul Șlikov e un om mare! — răspunse cu hotărîre Weinberger și ridicînd arătătorul mîinii drepte, mai repetă o dată: Un om m-a-re! Chiar și betriebsführerul, domnul Stift, se sfătuiește cu el...

În sfîrșit, ușa se deschise și apărură Stift. În urma lui, la o mică distanță venea Șlikov. Neamțul citi dispozițiile luate: Weinberger era numit director al fabricii de grăsimi hidrogenate; Porfiriev, director al fabricii de margarină; Lîsenko al fabricii de săpun și Pokatilov al centralei de termoficare. Locurile de directori ai fabricilor de ulei și de bufoaie, precum și acelea de șef al atelierelor mecanice, rămăseseră deocamdată neocupate.

— Nu cunosc încă bine situația, — observă Stift. — Și acum, rog pe domnii directori să meargă la fabrici, pentru că voi inspecta personal combinatul.

Peste o oră, Stift ieși din birou. În urma lui venea Șlikov, sprijinindu-se în baston și alături de el, translatorul.

Potapovna se uita după ei. Vedea muncitorii care le ieșeau în cale ocolindu-i sau întorcînd capul și prefăcîndu-se că nu-l văd nici pe Stift, nici pe Șlikov. Nimeni nu-l saluta pe Șlikov, nimeni nu se uita la el...

La fabrica de grăsimi hidrogenate, Stift fu întâmpinat de Weinberger.

— Ce distrugeri! Ce distrugeri, domnule Stift, — exclamă el, lovindu-și una de alta palmele grăsulii. — Ți-e groază să te uiți!

Stift inspectă în treacăt fabrica. Văzu acoperișul smuls de explozia trotilului, mașinile deteriorate, molozul și praful de pe jos.

— Ce se producea în această fabrică? — întrebă el tăios.

— Uleiuri și grăsimi hidrogenate, — răspunse respectuos Ivan Karlovici. — În primul rînd fabrica producea ulei hidrogenat tehnic, întrebuițat pentru săpun, și grăsimi hidrogenată comestibilă întrebuițată la fabricarea margarinei. Producția zilnică

era de două sute de tone. Se mai fabrica aici și ulei rafinat. Un ulei minunat, de o calitate nu mai prejos de aceea a uleiului de măsline.

— Și acum ? — întrerupse Stift.

— Ruine, jalnice ruine !

— Nu-s orb, domnule Weinberger ! Vreau să știu ce-i de făcut ca fabrica să fie repusă în funcțiune.

— Înțeleg, înțeleg ! — bolborosi speriat Ivan Karlovici. Așa și întocmit un plan care cuprinde un minimum de măsuri necesare pentru restaurare.

Weinberger scoase din buzunarul de la piept o foaie de hîrtie frumos împăturită.

— Imi dați voie ?... Primul lucru care-i de făcut este de pus acoperișul clădirii ; al doilea, de refăcut ansamblurile agregate-lor aruncate în aer ; al treilea, de făcut același lucru pentru compresoare ; al patrulea, de procurat fabricii aburi ; al cincilea, de a-i asigura energia electrică ; al șaselea...

— Ajunge ! — se înfurie Stift. — Și asta numești dumneata un minimum ! Care ar fi atunci maximul, domnule Slikov ?

— Ce să-i faci ? — răspunse liniștit Gavriil Artamonovici. — Fabrica-i distrusă rău. Domnul Weinberger are dreptate.

Stift tăcea. Bătea nervos toba cu degetele pe rampa de metal a scării.

— Dar asta ce-i ? — întrebă el deodată, arătînd un rezervor enorm care se găsea fa fața lui.

— Ulei, domnule betriebsführer.

— Ulei ! Atunci de ce nu spui, domnule inginer ?

— Imi dați voie să vă aduc la cunoștință, domnule Stift, — zise șovăitor Weinberger, — că uleiul nu-i gata, nu-i încă rafinat...

— Atunci trebuie rafinat ! Ocupă-te imediat de această treabă. Dar imediat !

— Din păcate nu-s chimist, domnule Stift. Nu mă pricep la asta...

— Dumneata, domnule Weinberger, ești înainte de toate neamț și pe deasupra și inginer, — declară hotărît Stift. — Găsește undeva un chimist. Dar de răspuns, răspunzi dumneata.

Weinberger se zăpăci deabinelea. La urma urmei, rafinarea nu era chiar așa de complicată, dar nu era specialitatea lui și el își dădea foarte bine seama că în caz de nereușită, el va fi învinuit de neloialitate, că va fi arestat și dat pe mîna gestapoului...

— Imi dați voie, domnule Stift, să vă spun ceva, — zise Slikov. — Ivan Karlovici nu-i chimist, iar procesul de rafinare e un proces foarte complicat. Ingineri-chimiști buni nu ne-au rămas la Krasnodar. Asta știu sigur. De aceea, nu v-aș sfătui să

riscăți. Cea mai mică greșeală poate strica totul. Nu-i așa, domnule Weinberger?

— Domnul Șlikov are dreptate, — îngână cu greutate Weinberger. — Ar fi nechipzuit să riscăm. Nu mă pot încumeta să risc...

Lucru curios, Stift nu țipă, nu bătu din picior și nu chemă gestapoul. Se uită numai cu luare-aminte la Șlikov și spuse:

— De acord, domnilor. Valoarea-i atât de mare încât nu face să riscăm. Am să cer să mi se trimită din Germania un inginer-chimist cu experiență și atunci vom scoate-o noi la capăt cu ușurință. Am însă acum de dictat ceva translatorului.

Weinberger și Șlikov se retraseră la o parte. Gavriil Artamonovici îl luă de braț pe tovarășul lui.

— Da' iute mai ești, Ivan Karlovici! — îi zise el dojenitor. — Doar ieri am stat de vorbă împreună și am stat de vorbă multă vreme și acum erai cât pe ce să te arunci cu capul în jos în viltoare...

Stift fu întâmpinat la fabrica de margarină de Porfiriev. Betriebsführerul începu cu aceeași întrebare:

— Ce producea fabrica?

— Margarină și grăsimi comestibilă obișnuită în cantități de pînă la o sută de tone pe zi. Afară de asta, mai fabrica înghețată, maioneză, halva cu nucă. Era una din cele mai mari fabrici de margarină din Rusia Sovietică.

Intrînd în fabrică, Stift se opri fără voie și ridică uimit din sprîncene. Mașinile stăteau toate la locurile lor. Acoperișul era nevătămat. La prima vedere, ai fi zis că fabrica nu suferise nimic.

— Colosal! — zise neamțul fără voie. — Această-i o fabrică cu care s-ar putea mîndri și Germania! Nu-i așa, domnule director? Nădăduiesc că mașinile sînt în ordine.

— Aproape, domnule Stift. Bolșevicii n-au avut vreme să scoată decît unele piese.

— Ei, astea-s fleacuri! — declară hotărît Stift. — Se pot pune la loc. Mașinile sînt desigur ale noastre, germane? Vom cere firmei...

— Din nefericire nu-i așa, — îl întrerupse liniștit Șlikov. — Mașinile sînt de fabricație sovietică.

— Cum așa? — se miră neamțul. — Atunci e mai prost. Sper că constructorul lor e aici. N-o fi chiar domnul Porfiriev? Mi s-a spus că ai lucrat cu succes la secția de proiectări. Așa e? Porfiriev se fîstăcise și tăcea.

— Tocmai mașinile acestea s-a întîmplat să nu fie construite de domnul Porfiriev, — zise Șlikov. — Sînt făcute de inginerul Evgheni Ignatov.

— Să fie chemat atunci Ignatov! — declară Stift.

— Ignatov e în Armata Roșie... — zise Șlikov cu un gest de neputință, desfăcînd brațele înlături.

— Bine! — zise Stift. — Vra să zică Ignatov nu-i aici. Dar e numaidecît nevoie să fie aici? Oare un inginer constructor cu experiență, cum e domnul Porfiriev, nu-i în stare să-l înlocuiască pe Ignatov?

— Nu știu... — începu șovăitor Șlikov, dar Porfiriev îl întrerupse:

— Aveți dreptate, domnule Stift! Nu se isprăvește lumea la Ignatov. Îmi iau angajamentul să restabilesc eu agregatele!

— Minunat, domnule Porfiriev! — exclamă înveselit Stift. — Acesta-i tocmai răspunsul pe care-l așteptam de la dumneata... Și atunci, cînd ne dai margarină?

— Îndată ce voi avea aburi și electricitate, — răspunse mai puțin înflăcărat Porfiriev.

— Ce înseamnă asta domnilor? Parcă v-ați fi înțeles mai dinainte! — se supără Stift. — Adineauri domnul Weinberger mi-a cerut aburi și electricitate. Acum dumneata, domnule Porfiriev, îmi spui același lucru...

— Ce putem face?... Dar care ar putea fi după dumneata soluția, domnule Stift? — încercă să intervină Șlikov.

— Mă întrebi care ar putea fi soluția, — îl întrerupse neamțul. — Dați-mi voie, și vă găsesc eu soluția!... Să presupunem că ați avea dreptate. Producerea unei margarine de calitate superioară cere aburi și electricitate. Să presupunem asta, cu toate că ar trebui să mă încredințez dacă-i chiar așa. Ei, dar *speisefett*?¹⁾ Nădăjduiesc că asta ai să ne poți da, domnule Porfiriev?

Porfiriev auzise despre *speisefett*, un amestec de grăsimi animale și grăsimi vegetale. Știa că este un produs de calitate inferioară și puțin hrănitor. Asta iera tot ce știa el despre *speisefett*.

— N-am produs acum așa ceva, — răspunse el nehotărît. — Aș avea nevoie de formulă.

— Cum așa? — se indignă Stift. — Ești inginer la un combinat de margarină și nu poți pune la punct producția de *speisefett*? La noi face asta orice meșter cîrnățar, orice meșteșugar. Asta miroase a sabotaj, domnule Porfiriev!

Porfiriev o sfecli. Descumpănit și roș ca racul, stătea mototolind nervos în mîini șapca-i nouă și elegantă.

— O clipă, domnule Stift! — îi veni Șlikov în ajutor. — Domnul Porfiriev e foarte modest. Nici vorbă că ar putea pune la punct producția de *speisefett*. Asupra acestui lucru nu poate fi nici o îndoială. Dealtfel, domnul Porfiriev și cu mine am vorbit

¹⁾ Grăsimi comestibilă ordinară (în limba germană). (N. trad.)

de asta. Mi-a dat o idee strălucită. La nevoie, să recurgem pentru vapori la o locomobilă.

— O locomobilă? — repetă Stift. — Și unde ați găsit-o, domnule Porfiriev?

Acesta nu știa ce să creadă și se uita mirat când la Șlikov, când la Stift.

— La gară. Pe o linie de garaj, — se grăbi să răspundă Șlikov pentru Porfiriev. — Numai că locomobila trebuie adusă aici la fabrică.

— Asta-i lăudabil! Foarte lăudabil, domnule Porfiriev... Și întorcându-se către interpret, îi porunci: — Amintește-mi de locomobilă. — Voi încredința treaba asta feldwebelului Stroba...

Și cu aceste cuvinte, salutînd ușor pe Porfiriev, Stift ieși din secție.

La fabrica de săpun, Stift fu întâmpinat de Lîsenko. Acesta stătea în curte. La picioarele lui, pe o distanță de vreo zece metri, se scursese ca un șuvoi de lavă un strat de săpun care apoi se solidificase. Era minunatul săpun de Krasnodar, alb cu vine negre. Săpunul se amesteca cu noroiul de pe jos și peste el se așternuse un strat de cenușă. Dar Stift văzu îndată că era săpun.

— Cît e aici? — întrebă el scurt pe Lîsenko.

— Optzeci de tone, — răspunse Svirid Sidorovici.

— Ce vandalism! Săpunul face acum pentru armata noastră cît aurul. Și să-l arunci, așa, în noroi! Porcii de ruși!... A mai rămas ceva?

— Ceva a mai rămas, dar nu cred să fie mult, — răspunse vag Șlikov. — V-aș ruga să vizitați fabrica.

Mai târziu, nemții au tăiat în bucăți acest săpun care cursese din cazanul explodat și care se amestecase cu cenușă, prundiș și tencuială, l-au împachetat și-l dădeau nemților care veneau pe acolo, în pachete cu adrese, pentru coletele pe care le trimiteau în Germania.

Armata germană nu lăsa să-i scape din mâini nici măcar un săpun ca acesta...

Primul lucru care-i sări în ochi lui Stift la fabrica de săpun fu un rezervor enorm, deformat de explozie, din care se prelingea săpun lichid. Alături de acesta mai era un rezervor, tot atît de mare, nevătămat și acoperit cu un capac masiv de metal.

— Ce-i aici? — întrebă Stift.

— Săpun, — răspunse Șlikov.

— De aceeași calitate ca și cel din curte?

— De aceeași. Avem aici optzeci de tone.

— Greșești, domnule Șlikov, — ripostă Lîsenko. — În rezervor e materie primă. Mai trebuie rafinată...

— Nu, domnule Lisenko, — răspunse hotărît Şlikov. — Ştiu bine că aici se păstrează săpunul gata. Optzeci de tone.

Frecîndu-şi minile cu satisfacţie, Stift se îndreptă spre rezervor.

— Minunat !... Minunat !... — repeta el. — Straşnic dar pentru armată.

— Ce-ai făcut, Gavriil Artamonovici ? — îi şopti Lisenko lui Şlikov. — Dacă-mi lăsaî timp, aş fi născocit eu ceva.

— Nici o grijă... Totu-i aranjat.

Între timp, Stift se apropiase de tot de rezervor, cînd deodată, îl auzi pe Şlikov strigînd speriat :

— Domnule Stift ! Inapoi !

Şi Şlikov se repezi la neamţ, îl apucă de braţ şi-l trase înapoi cu putere.

— Ce-i ? Ce s-a întîmplat ? — îngăimă Stift, uitîndu-se speriat în toate părţile.

Fără să-i răspundă, Şlikov îl duse în partea cealaltă a rezervorului.

— Uitaţi-vă ! — Şi-i arată o inscripţie abia vizibilă scrisă cu creta pe peretele de culoare închisă a rezervorului : „Minat“.

— E minat, — domnule Stift.

— Ce vorbeşti ?... Îţi sînt foarte recunoscător...

Pentru prima oară Stift se uită la Şlikov cu o expresie de sinceră recunoştinţă.

Neamţul se tot dădea înapoi, căutînd să se îndepărteze cît mai mult de rezervorul acela care îl băgase în sperieţi.

— Şi eşti sigur că rezervorul e minat, domnule Şlikov ?

— Am văzut cu ochii mei, domnule Stift, cînd a fost minat. Primul rezervor a fost aruncat în aer. Pe acesta de-al doilea l-au minat pionerii cu nişte mine speciale.

— Îţi sînt foarte recunoscător, domnule Şlikov. Foarte recunoscător, — mormăi Stift, îndreptîndu-se spre ieşire. — Trebuie chemaţi pionerii. Trebuie verificat. Iar pînă atunci... Cine dintre dumneavoastră, domnilor, scrie nemţeşte ?

— Eu vorbesc şi scriu cînt cînt nemţeşte, domnule Stift, — spuse deodată Lisenko.

— Da ? Atunci ia creta şi scrie, te rog, pe cazan : „Minat“. Scri-o în toate părţile ca să vadă toţi. Am să dispun chiar azi să se pună la rezervor santinele. Imi pare rău că trebuie să amîn discuţia pînă se va lămuri chestiunea aceasta cu minele. Am să te chem, domnule Lisenko.

Stift mai inspectă fabrica de ulei şi cea de butoaie, însă cum era încă sub impresia întîmplării de lingă rezervor, era neliniştit şi cu gîndul aiurea şi se uita în toate părţile. Fabricile aces-

tea erau tare distruse. Plecînd de acolo, Stift spuse lui Gavriil Artamonovici :

— Ai avut dreptate, domnule Șlikov. Deocamdată nu-i nimic de făcut aici. Acum trebuie să văd ce-i cu uzina electrică. Mă pricep la electricitate.

Stift intră în uriașa sală a cazanelor, însoțit de Pokatilov. Și aici erau toate distruse : aparatele, cazanele, dinamurile, acoperișul. Și totuși, sala te uimea. Era grandioasă.

— Colosal ! — izbucni iarăși Stift. — Nu mă așteptam la așa ceva !...

După ce inspectă cu atenție cazanele, Stift îl chemă pe Pokatilov :

— Ce ai de spus, domnule director ?

— Cred că dacă-i de pus în funcțiune un cazan, ar putea fi vorba numai de al șaselea, domnule Stift. Celelalte sînt prea stricate.

— Văd că te pricepi în meseria dumitale, domnule Pokatilov, — zise Stift pe un ton protector. — Acum, ascultă-mă cu atenție. Repararea cazanului va fi făcută de o brigadă de la batalionul tehnic. Am să mai dau ordinul ca să fie trimiși aici și cei mai buni lăcătuși ruși. Pînă într-o lună, cazanul trebuie să fie pus în funcțiune. E clar ?

— Clar, domnule Stift, — răspunse liniștit Pokatilov.

Stift se îndreaptă spre aparatele de control pentru a examina starea lor.

— Nu-i nevoie să mă însoțești, domnule director, — declară el. — Mă pricep destul de bine la aceste aparate.

Pokatilov rămase lîngă cazan. Un bătrîn muncitor se apropie de el.

— Ei, și acum ce are să mai fie ? Te pomenești că neamțul are să pună în funcțiune cazanul ?

— Anton Osipovici, să știi de la mine : neamțul ăsta-i un prost, — răspunse liniștit Pokatilov. — Uită-te ici ! — Și-i arată muncitorului cusătura nituită de la tamburul de jos al cazanului.

Bătrînul își potrive ochelarii, se uită cităva vreme cu atenție la fundul cazanului și scoase chiar o exclamație de mirare. Apoi îi zise rîzînd ceva lui Pokatilov, dar Șlikov nu putu deosebi ce anume îi spusese.

Cînd Pokatilov și bătrînul se îndepărtară, Gavriil Artamonovici se apropie ca din întîmplare de cazan. La început nu văzu nimic. Dar, uitîndu-se cu atenție, zări niște crăpături fine ca niște fire de păianjen care acopereau încheietura nituită a fundului cazanului. Gavriil Artamonovici zîmbi cu satisfacție...

Stift ajunse la atelierele mecanice cînd începuse deja să se întunece. Se mai uită în grabă la strunguri, apoi își scoase carnețelul de însemnări și citi:

— Brigadier Ba-tu-rin... Chemați-l pe domnul Baturin.

Un tînar într-o salopetă unsuroasă se apropie de el.

— Îți lipsește o mîină ? — întrebă Stift încruntîndu-și sprîncenele cînd văzu că mîineca stîngă a salopetei lui Baturin era goală.

— Am pierdut-o pe front, — răspunse brigadierul.

— Așa-a... Am totuși referințe bune despre dumneata. Ești numit șeful atelierelor mecanice. Prezintă-te mîine dimineață la domnul Șlikov și veniți amîndoi la mine.

Cînd Stift și Șlikov care se îndepărtau fură la cîtiva pași, în urma lor răsună o voce tînară și sonoră.

— Iudă !

Șlikov tresări, ca și cum l-ar fi atins un bici.

Mergeau pe aleea întunecoasă. Grămezile negre și diforme ale fabricilor distruse se înșirau de o parte și de alta a aleii. În față, deasupra turnurilor silozurilor, mai străluceau reflexele incendiului : înăuntru, în cilindrii de beton, sămînța de bumbac nu încetase încă să fumege. Departe, în oraș, se auzeau împușcături răzlețe.

Stift mergea repede, uitîndu-se cu frică în toate părțile.

La ușa biroului dădură de Anna Potapovna. Ea văzu cum Șlikov ținea de braț cu grija și respect pe domnul Stift...

În birou, Stift îl opri o clipă pe Șlikov.

— Să-ți aduci aminte ! — zise el solemn. — Pînă într-o lună, uzina electrică va da aburi și curent. Iar peste o lună și jumătate, fabricile combinatului vor începe să lucreze. Dacă n-o fi așa, nu-s eu betriebsführerul Herbert Stift !

CAPITOLUL VI

În clădirea cu numărul 69 de pe Krasnaia, o stradă largă și animată din centrul Krasnodarului, se afla pînă la venirea nemților magazinul „Pionierul“. Două sculpturi în mărime naturală, reprezentînd una un băiat și cealaltă o fată în costume de pionieri, străjuiau intrarea.

Veniră însă nemții și sculpturile dispărură. Deasupra ușii magazinului apărură o firmă nouă...

„CAMELIA“
Societate anonimă pe acțiuni

Pe timpul ocupației germane, primăria orașului Krasnodar încuraja prin toate mijloacele inițiativa particulară. În oraș, se iviră ca ciupercile după ploaie, zeci de mici întreprinderi particulare. Printre acestea, „Camelia” ocupa un loc destul de important.

Doi ingineri chimiști apărură într-o zi mai întâi la serviciul industrial și apoi la acel comercial al primăriei orașului. Ei dădură bacșișuri zdravene șefilor de secție și mituiră și pe ajutorul de primar, un oarecare Liașevski. Nu trecu mult, și inginerii primiră autorizația primăriei de a deschide un laborator de produse cosmetice și de parfumerie, precum și un magazin de desfacere sub emblema pompoasă de „Camelia”. Autorizația era semnată de însuși Voronkov, primarul Krasnodarului.

Cum intrai în magazin, drept în față, la locul cel mai vizibil, atârna un afiș uriaș cu inscripția :

DOMNILOR GERMANI

li se eliberează imediat marfa cumpărată

La teighea stătea directorul magazinului, Azardov, un tânăr inginer de statură mică, cu o față mobilă și ochii negri și care vorbea de te ametea. Fost aspirant la Institutul de chimie tehnologică, Azardov vorbea perfect nemțește. Era ajutat de două femei tinere, elegant îmbrăcate, ingineri și ele, stăpânind amîndouă bine limba germană. Magazinul nu avea casierită și Azardov primea el însuși banii. În dosul magazinului era cabinetul direcției, legat de magazin printr-un mic coridor. Aici ședea directorul comercial al societății pe acțiuni, un bătrîn înalt și venerabil, cu o barbă lungă și albă. Funcționarii magazinului îi spuneau Arseni Silvestrovici. Etajul clădirii era ocupat de laboratorul de produse cosmetice și parfumerie al societății...

Intr-o zi, intră în magazinul „Camelia”, Lisenko, încărcat de cumpărături. Se uitase destul de mult la vitrine pînă ce se hotărîse, în sfîrșit, să-și cumpere o cremă de ras și o sticlă cu apă de colonie, triplu concentrată. În timp ce plătea, întrebă pe directorul magazinului :

— Cum se explică că aveți un asortiment atît de redus de creme pentru față ?

— Aveți dreptate, perfectă dreptate, — îi răspunse Azardov. — Singurul lucru care ne împiedică să-l avem, este lipsa de borcănase potrivite.

— Dar, spune-mi te rog, domnule director, acestea nu v-ar putea folosi ? — Și Lisenko scoase din buzunarul de la spate al pantalonului un borcănăș de sticlă cu un capac care se înșuruba.

Azardov examină cu atenție borcânașul :

— Foarte bun ! — zise el. — E cel mai bun din câte ni s-au propus... Nu-ai putea dumneata să devii furnizorul nostru ?

— Aș putea ! — răspunse Lîsenko și zîmbi. — Cu cine se poate vorbi în privința asta ?

— Vă conduc numaidecît la directorul nostru comercial. Pofțiți, vă rog, cu mine, — și Azardov îl rugă pe Lîsenko să-l urmeze.

Spunînd aceste vorbe, Azardov închise după el portița teighelei. În același timp, în cabinetul directorului comercial al „Cameliei“, răsună înăbușit o sonerie.

Azardov și cu Lîsenko intrară amîndoi în coridor și se opriră în fața unei uși cu geamuri de sticlă opacă. Azardov bătu la ușă.

— Intră ! — răsună dindărătul ușii o voce bătrînească.

În timp ce Azardov se întorcea în magazin, Lîsenko intră în cabinet. La un birou mare ședea Arseni Silvestrovici, iar în fața lui, într-un fotoliu, se afla un om vioi, cu o înfățișare tipică de mic speculant.

Arseni Silvestrovici se ridică în picioare și-l întrebă pe Lîsenko :

— Cu ce vă pot servi ?

— Aș vrea să vorbesc cu dumneavoastră, domnule director, despre o comandă de borcânașe pentru cremă. — Și Lîsenko scoase din buzunar borcânașul pe care i-l arătase cu puțin înainte lui Azardov.

— Foarte bine. Poftim, stați jos ! Vă rog să mă așteptați numai cîteva clipe, pînă termin convorbirea cu dumnealui...

Lîsenko se așeză modest la o parte și începu să asculte cum directorul comercial se tocmea cu speculantul. Era vorba de furnizarea unor esențe. Arseni Silvestrovici îi plăti apoi speculantului banii, iar acesta îi dădu o chitanță și înclinîndu-se adînc ieși din birou.

Arseni Silvestrovici îl conduse pînă la ușă și controlă dacă ușa era destul de bine închisă și se întoarse spre Lîsenko, întinzînd cu prietenie amîndouă mîinile.

— Bună ziua, Svirid ! În sfîrșit ai venit. Te-am așteptat și ieri. Așează-te te rog mai aproape și spune-mi ce mai e pe la voi pe la combinat !...

Lîsenko se afla aici în biroul lui Arseni Silvestrovici în plin centru conspirativ.

Arseni Silvestrovici, respectabilul „director comercial“ al societății anonime pe acțiuni „Camelia“, era conducătorul organizației clandestine din Krasnodar. El era, în același timp, împuțernicitul comitetului de partid al ținutului și împuțernicitul Co-

mandamentului mișcării de partizani din sud, care se afla pe atunci dincolo de linia frontului, la Soci. El conducea activitatea organizațiilor clandestine orășenești, a detașamentelor de partizani care acționau în împrejurimile Krasnodarului, cum și a tuturor organizațiilor clandestine de partid din zona de stepă. Sub conducerea lui se găseau de asemenea comitetul orășenesc de partid ca și comitetul orășenesc clandestin al comsomolului. După ce rămase singur cu Arseni Silvestrovici, Lîsenko povesti acestuia amănunțit cum fusese făcut recensământul inginerilor, cum inspectase Stift combinatul și-i comunică numele celor numiți directori ai fabricilor.

— Totu-i în regulă! — zise directorul comercial al „Cameliei” frecîndu-și mîinile, cînd Lîsenko își isprăvi istorisirea. — Totul merge așa cum a fost stabilit. Bravo vouă! Numai să continuați tot așa, cu precauție și potrivit planului... Ei, dar Șlikov ce mai face?

— Gavriil Artamonovici avansează! Merge ca întotdeauna, fără grabă, bocănind cu bastonul... și-i dă sfaturi lui Stift care ascultă tot ce-i spune!

— Așa... Mai ai să-mi spui ceva?

— Mai am, Arseni Silvestrovici... Desigur, ne pricepem și noi la utilajul unei fabrici. Dar și calul are patru picioare și tot se poticnește. Aș vrea să mă pot pune în legătură permanentă cu Evgheni Petrovici Ignatov. E mare meșter în tot ce privește combinatul nostru! Aș vrea ca în momente critice să-i pot cere un sfat, să schimb cu el o părere.

— Acuma-i departe, — zîmbi Arseni Silvestrovici. — E în munți.

— Știu că-i în munți. Și totuși aș avea mare nevoie să mă pun în legătură cu el!

— Și eu m-am gîndit la asta. De o instalație de radio emisiune am făcut noi rost. Am găsit și un om. Numai că... acestui om i s-a întîmplat o nenorocire. Iar pe altcineva, deocamdată, n-am putut găsi.

— Am eu un om, Arseni Silvestrovici.

Și Lîsenko îi spuse de Valia

— Bine, Svirid. Dacă spui tu. Numai să stea deocamdată la tine și să se facă mai întîi bine. Pe urmă, vom vedea. Poate că vom pune-o la radio. Dar, pînă una alta, trebuie să trimitem pe cineva la Tătucu ca să-l prevenim că în curînd ai să stai de vorbă cu el prin văzduh. Pe urmă, trebuie să-i transmitem cifrul și altele. Dealtfel, și lor le e dor să primească știri din Krasnodar... Nu cumva ai tu un om pe care l-am putea trimite în munți?

— M-am gândit și eu la asta... Ce părere ai despre Olga Nikolaevna, profesoara ?¹⁾

Arseni Silvestrovici tăcu și se gândi puțin.

— Cred că da... Cunoaște bine locurile noastre și e o femeie care știe să tacă.

— Și când s-o trimit la tine pe Olga Nikolaevna după cifru ?

— Nu, nu, scutește-mă, Svirid, de vizite, — zise Arseni Silvestrovici. — Ține minte odată pentru totdeauna. Eu sînt un om a cărui identitate nu se cunoaște. Oamenii care mă știu sînt numărați pe degete.

— Și cum rămîne cu cifrul ?

— Am să-ți-l trimit. Mai ai alte treburi cu mine ?

Lisenko ezită :

— Ar mai fi ceva dar nu prea știu nici eu bine... De fapt, nu-i o treabă care ar ține de mine...

— Oricum, spune !

— Bine. Hai să-ți spun... Arseni Silvestrovici, nu te-ai gândit dumneata să avem un om de-al nostru de încredere în gestapo ?

— Ia te uită unde-l duce gîndul ! — Arseni Silvestrovici dădu din cap.

— Ar trebui neapărat ! Fără asta, umblăm parcă am fi chiori și surzi...

— Stai, nu te mai osteni să mă convingi ! Chiar azi am fost întrebat despre asta de către comandantul mișcării de partizani din sud... Dar treaba nu-i ușoară. Colonelul Kristmann nu-i chiar așa de prost ca să primească în serviciul lui pe cineva numai pentru că i l-aș recomanda eu...

În spatele ușii se auziră pași tiptil.

— Nu știu, stimabile domn, dacă vom cădea de acord, — zise deodată Arseni Silvestrovici tare și cu glasul cu totul schimbat. Prețul cerut de dumneata e prea mare...

Ușa se deschise și în odaie intră repede un om cărunt care purta o haină cenușie mototolită.

— Ce doriți ? — îl întrebă Arseni Silvestrovici.

— Aș vrea să vorbesc cu cetățeanul Fedorciuk, — zise cu voce răgușită vizitatorul, cercetînd din ochi, repede și atent, biroul.

— Cum ? — tună directorul comercial al „Cameliei“. — Care cetățean Fedorciuk ? Aici nu există nici un fel de „cetățean“ ! Aici fac negoț comercianții cinstiți sub egida primăriei

¹⁾ Am vorbit deja de venirea Olgăi Nikolaevna la noi în detașament și de moartea ei survenită în timp ce se-ntorcea acasă. (N. aut.)

și a comandamentului german. A trecut vremea „cețafenilor“, stimate domn! Te rog să părăsești imediat întreprinderea noastră!...

Arseni Silvestrovici arată vizitatorului ușa. Musafirul se dădu înapoi, scuzându-se cu stîngăcie:

— Iertați-mă... E o greșeală... N-am nimerit unde trebuia... Scuzați-mă.

Cînd ușa se închise după el, Arseni Silvestrovici mormăi su-părat:

— De cîte ori nu i-am spus Avdeeynei că dacă iese în curte, să puie cîrligul la ușa!... Atîta ne mai lipsește acum, să ne pier-dem timpul și cu spionii!... — Apoi, liniștindu-se, se apropie de Lîsenko, îl cuprinse cu drag de umeri și-i zise: — Așa stau lucrurile, Svirid! După cum vezi, nu-i tocmai așa de ușor să fii... negustor! — Și rise. — Mai e un lucru, Svirid Sîdo-rovici, ¹ zise el. — La uzina nr. 456, unde nemții repară tancuri, transportoare blindate și automobile, avem un om de-al nostru, pe inginerul-constructor Mihailov. N-o poate scoate la capăt cu unele piese de mașină pe care le repară nemții. Sar-cina noastră este ca aceste piese să pară bune cînd sînt încercate și cînd sînt montate, dar la prima împușcătură, ele trebuie să se strice și să scoată din uz mașina în momentul cel mai critic. Ești constructor-mecanic. Gîndește-te cum să facem asta. Și spune-ne-o și nouă.

— Bine, — zise Lîsenko. — M-oi gîndi la asta și mă voi sfătuî și cu băieții noștri. Mai trec pe aici. Peste vreo două zile...

În vremea asta, Azardov era ocupat în magazin cu doi ofițeri nemți. Le arăta niște flacoane elegante cu apă de colonie.

Ușa se deschise și în magazin intră un bărbat ca de vreo treizeci de ani, îmbrăcat cu niște haine albastre uzate. În mîna ținea cîteva cutiuțe de carton legate cu o sfoară.

Omul se apropie de Azardov, îl salută și-l întrebă:

— Aș putea vă rog să vorbesc cu directorul dumneavoastră comercial? Mi-a spus să-i confecționez în atelierul nostru cîteva mostre de cutiuțe și le-am adus ca să i le arăt.

— Da. Chiar așteptam cutiuțele!

Azardov chemă pe o vînzătoare.

— Luiza! Ocupă-te de cumpărători.

Apoi, întorcîndu-se către ofițeri, le spuse:

— Vă rog să aveți bunătatea să mă scuzați. Voim să scoa-tem niște produse noi, pentru care am comandat ambalaje spe-ciale și trebuie să văd modelele. Vă rog încăodată să mă scu-zați.

Arseni Silvestrovici îl întîmpină cu prietenie pe noul venit.

— Noroc! — îi spuse el. — Ești în întârziere, dragă amice: Avdeevna te-a rugat să vii de dimineață la mine!

Dereveanko, secretarul comitetului orășenesc clandestin de partid, își întinse mâinile înlături, arătînd că-și recunoaște vina:

— Treburi, Arseni Silvestrovici. N-am putut scăpa cu nici un chip mai devreme!... Dar pe cine văd aici? Tovarășul Lîsenko. Ei, ce mai e pe la combinat?

— Stai, Dereveanko, — îl întrerupse Arseni Silvestrovici. — Svirid Sidorovici trebuie să plece. Am să-ți spun eu tot... Svirid, mergi sănătos!...

Cînd Lîsenko ieși din birou, Arseni Silvestrovici îl pofti pe Dereveanko să șadă lîngă el.

— Uite de ce te-am chemat. M-ai rugat, cîndva, să ți-l dau pe Azardov pentru conducerea organizației orășenești clandestine a comsomolului. Am fost de acord. Acum văd însă că nu pot să-i dau drumul. Fără el sînt ca și fără mîini. Așa că rămîne să-ți alegi singur pe altcineva.

— Grea problemă, Arseni Silvestrovici! — zise dezamăgit Dereveanko. — Trebuie să mă mai gîndesc... Pe Ivan Petrovici Kotrov îl cunoști? Știi, este fost inginer la „Glaymargarin“ și instructor al echipelor de gaze ale apărării pasive.

— A, da! Acela pe care erau să-l otrăvească nemții cu gaze. Cum nu, îl cunosc.

— Lucrează la mine ca om de legătură. Dar văd că această muncă e prea puțin importantă pentru el. E un băiat cu cap, cinstit și bun organizator... Ce-ai zice dacă i-am da conducerea organizației comsomoliste?

— Da. Alegerea nu-i rea.

— Și cînd să ți-l trimit?

— Dar ce aveți? Parcă v-ați înțeles azi cu toții! — se supără Arseni Silvestrovici. — I-am spus lui Lîsenko și-ți spun și ție: țineți minte odată pentru totdeauna că pentru chestiile privitoare la această blestemată de cosmetică, biroul meu e deschis pentru toată lumea de la nouă dimineața pînă la nouă seara. Dar ca să primesc pe toți frații noștri din organizația clandestină, s-avem mă rog iertare! Acei care mă cunosc pe mine aici, la Krasnodar, îi poți număra pe degete. Ajunge! Altfel se duce dracului tot secretul. Ai înțeles?...

Cînd peste o jumătate de oră Dereveanko plecă din magazin, lîngă teighea, cîțiva ofițeri nemți stăteau de vorbă cu vînzătoarele drăguțe. Zîbind cochet, Luiza dădu un pachetel unuia din ei, un locotenent înalt și fercheș.

— Sper, domnule locotenent Steinbock, — ciripi ea, — că domnul colonel Kristmann va rămîne mulțumit de această colonie. Nu ne uitați. Mai veniți!...

A doua zi, Kotrov luă cu el câteva cutiute goale de carton legate cu o panglică albastră și se duse la Dereveanko.

Era o zi caldă și frumoasă. Soarele ardea ca vara și lumea ieșise pe stradă cu haine subțiri.

La colțul celei dintâi străzi pe care trecu, Kotrov zări un anunț nou, mare, lipit pe zidul unei case lângă care se îmbulzeau vreo douăzeci-treizeci de curioși. Ivan Petrovici își făcu cu greu drum printre ei. Afișul era o ordonanță a comandamentului german al orașului Krasnodar, cu privire la o nouă înregistrare obligatorie a tuturor locuitorilor. Se indica, cu o precizie tipic nemțească, cine anume, unde și când trebuia să se prezinte.

Kotrov se neliniști. Îl trecură fiori. Îndată se gândi la Valia care nici n-avea buletin.

Kotrov mergea pe strada Krasnaia, făcînd loc cu o politeță exagerată ofițerilor nemți. Prin mijlocul străzii trecea fără să contenească, un șuvoi de automobile. Erau acolo mașini din toată Europa și de toate mărcile din lume. Și „Mercedes“ și „Buick“ și „Fiat“ și „Adler“ și „Ford“ și „Lincoln“ și „Renault“ și „Peugeot“, și „Hispano-Suiza“. Din vreme în vreme, treceau huruind mînios tancuri, mașini blindate, însoțind coloane de camioane mari acoperite cu prelate. Iar în urma lor, iarăși mașini, mașini la nesfîrșit.

Kotrov tăie strada Krasnaia și cotea pe strada Budionnîi. Găsi aci, fără greutate, casa cu nr. 75 care avea obloanele verzi. Deasupra intrării, atîrna o firmă modestă.

„ATELIER DE CARTONAJE“

În fereastra din dreapta era o grămadă de cutiute de carton de diferite dimensiuni și modele, iar în cea din stînga o cutiuță la fel cu aceea pe care o avea în mîna Kotrov.

„Înseamnă că-i calea liberă“... își zise el.

Kotrov se opri la poartă, aprinse o țigară și întoarse capul. Nu văzu nimic suspect. Cu pași siguri, intră în atelier.

În prima odaie îl întîmpină un băiețandru.

— Aveți treabă cu maestrul-șef? — întrebă el.

— Nu, cu Ivan Nikiforovici. I-am adus cutiutele.

— Intră, intră, Ivan! — se auzi de după paravan vocea lui Dereveanko. — Mișa, — spuse el băiatului, — dă o fugă în stradă și uită-te dacă oaspetele n-a adus vreo „coadă“ după el. S-ar putea întîmpla...

Timp de aproape o oră, Dereveanko vorbi cu Kotrov despre munca lui viitoare, în noua lui calitate de conducător al organizației clandestine a comsomolului. Luîndu-și rămas bun de la Dereveanko, Kotrov începu să-i spună despre înregistrarea anunțată de nemți.

— Știi, Vanea, — îl întrerupse Dereveanko. — Chiar acum, înaintea ta, a fost aici un tovarăș. Venea de la înregistrare. Trebuia să se prezinte la circumscripția întâia, de la întretăierea străzilor Ordjonikidze și Kirov și s-a prezentat. La o masă ședeau niște doamne împopoțonate, coafate și niște domni în jachetă cu gulere și plastioane scrobite și cu părul pomădat și cu cărare, știi așa cum se găteau boierii altădată... Îți pun cu glas micșor tot felul de întrebări: numele de familie, de botez, numele tatălui, dacă ești căsătorit și dacă da, legitim sau nelegitim, dacă te-ai cununat la biserică, de ce religie ești, dacă ai fost membru în Partid, dacă ai fost la N.K.V.D. ¹⁾ sau dacă ai avut cumva rude pe acolo... Într-un cuvînt te descoase cum pot mai bine. Te privește bănuitor și tot înseamnă nu știu ce pe niște liste... Probabil că mai tîrziu își vor începe activitate și poliția și gestapoul...

— Da, nu-i tare greu s-o pățești, — zise îngrijorat Kotrov.

— Dar tu de ce te sperii? N-ai nevoie să treci pe la recensămînt. Îți punem noi toate ștampilele pe buletin.

— Nu, nu de mine mă îngrijesc!

Kotrov îi spuse lui Dereveanko de Valia care n-avea nici pînă acum buletin și se ascundea la Lisenko.

— Am auzit de ea! — exclamă Dereveanko vesel. — Mai știu că, urmează să i se dea o muncă serioasă...

— De la cine ai auzit? Și ce fel de muncă?

— Ai să afli la vreme! — zîmbi Dereveanko. — Cît despre buletinul Valiei e drept că trebuie să-i fabricăm unul și cît mai repede. — Dereveanko se gîndi o clipă și urmă: — Uite ce, nu lăsa treaba asta să lîncezească și du-te de aici de-a dreptul la „serviciul nostru de buletine“ la Elisaveta Vasilievna. Mai devreme sau mai tîrziu, tot are să trebuiască s-o cunoști. Ascultă cu atenție... Du-te pe strada Krasnaia și caută casa cu nr. 45. Intrarea-i prin curte. Urci la etajul întîi și întrebi de Elisaveta Vasilievna, administratoarea imobilului. Te va întîmpina o femeie de vreo patruzeci de ani, de statură mijlocie, brună, cu o față de cercheză. Ii spui că vrei să închiriezi la dînsa un apartament. Are să te întrebă: „Dar de ce tocmai la mine?“ Ai să-i răspunzi: „Vreau să locuiesc într-o casă de piatră“. Ea are să stea o clipă la îndoială și pe urmă are să-ți spună: „Am o odăiță dar podelele sînt stricate. E nevoie să schimbi cîteva scînduri“. „Asta-i o nimica toată, ai să-i răspunzi, am niște cunoscuți la

¹⁾ Cuvînt compus din inițialele cuvintelor — Comisariatul popocului pentru afacerile interne. (N. trad.)

fabrica de cherestea de la Psebai. Voi face eu rost de scînduri! Atunci are să te poștească la ea în odaie și acolo ai să poți să vorbești deschis cu dînsa. Ai înțeles?

— Ce-i de neînțeles aici?... Parola-i cît se poate de simplă.

— Vezi, tocmai asta-i bine, Ivan, că-i simplă. S-ar putea să tragă cineva cu urechea cînd aveți să faceți cunoștință. Dar așa n-are nimeni cum să vă bănuiască. Dar, totodată, cine ar putea vorbi așa decît cei inițiați? Mai ales că schimbăm des partea a doua a parolei. O săptămînă e vorba de fabrica din Psebai, o săptămînă de fabrica din Kabardinskaia.

Kotrov găsi fără greutate apartamentul Elisavetei Vasilievna. Cînd toate formalitățile acestei prime cunoștințe fură terminate cu bine, stăpîna casei îl pofti în odaie.

Kotrov credea că va fi dus într-un atelier și că va vedea o presă, ștampile. Odaia în care intră era însă o odaie destul de drăguță și din cele mai obișnuite. Patul era acoperit îngrijit cu un macat alb, pernele aveau fețe cu dantelă, pe jos erau preșuri colorate, iar în fața unei oglinzi cu trei canaturi, pe o măsuță plină de flacoane, cutiute și bibelouri de porțelan, un buchet de flori. O clipă Kotrov stătu la îndoială. Să nu fi nimerit acolo unde trebuia?

— Ce te uiți atît de mirat în toate părțile? — îl întrebă zîmbind Elisaveta Vasilievna, — nu te teme, totu-i în regulă. Probabil că ai venit după buletin.

Kotrov își spuse păsul.

— Ai o fotografie? — vru să știe Elisaveta Vasilievna.

Kotrov se codi oarecum.

— Am fotografie dar nu-mi vine s-o dau...

— Cum așa?

— E cu dedicație... mi-a dat-o mie.

— Ei, nu-i așa de grav! — și Elisaveta Vasilievna rîse. — Capeți alta! Iar dedicația n-am s-o citesc. Ieși o clipă în antreu. Te chem îndată...

Cînd Kotrov se întoarse iar în odaie, văzu pe măsuța din fața oglinzii o călimară, niște ștampile și un formular de buletin.

— Șezi și răspunde, — zise Elisaveta Vasilievna. — Numele de familie?... numele de botez?... numele tatălui?... anul și locul nașterii?... Așa... Și acum așteaptă.

Elisaveta Vasilievna scrisese ceva în buletin și puse ștampila. Pe urmă controlă cu luare aminte ceea ce făcuse, și-i întinse lui Kotrov buletinul și dovada de înregistrare la biroul de plasare.

— Poftim. Totu-i în perfectă regulă. Are chiar și ștampila ultimei înregistrări...

— De unde le ai dumneata, Elisaveta Vasilievna, pe toate astea? — întrebă mirat Kotrov, arătînd ștampilele și formularul.

— Prea multe vrei să știi! Asta-i secretul meu de fabricație. Dar ia spune: dumneata ai buletin? Ia arată-mi-l.

Răsfoind buletinul lui Kotrov, Elisaveta Vasilievna zîmbi cu satisfacție.

— Tot de mine-i făcut. Nu lipsește decît o singură ștampilă, aceea de la ultima înregistrare. Hai să ți-o pun și pe asta... Bun. Acuma-i totul în regulă. Arată-l, dacă vrei, oricui de la gâstapo și n-are să aibă nici o îndoială. Mai treci te rog pe la mine dacă mai ai nevoie!...

CAPITOLUL VII

Cam la vreo trei zile după inspecția lui Stift la combinat, la uzina electrică începură să vină tot felul de muncitori. Erau printre ei vechi lăcătuși ai combinatului, chemați aici prin biroul de plasare, prizonieri de război, scoși de prin lagăre, și chiar funcționari de-ai birourilor centrale ale combinatului: contabili, calculatori, economiști și laboranți. Acela care îi aducea acolo era de obicei feldwebelul Stroba. Pokatilov aștepta cu neliniște să cadă pe capul lui echipa de lucru a unui batalion tehnic german, de care îi spusese atunci Stift. Dar fie că Stift uitase de ea, fie că i se refuzase cererea, echipa nu veni. Feldwebelul Stroba se arăta a fi un leneș fără pereche. După ce se învîrți vreo două zile prin uzină, însărcină cu supravegherea muncii pe ajutorul său, o namilă cu părul albicios, pe care îl chema Franz.

Munca în uzină abia mergea. Vechii lăcătuși ai combinatului lucrau dinadins cît puteau mai încet, iar pentru prizonierii de război și pentru foștii funcționari de la birourile centrale ale combinatului, munca asta era ceva nou de tot, de care habar n-aveau și era nevoie de o vreme destul de îndelungată pînă să-și poată însuși măcar elementele meseriei. Totuși, oricît de încet ar fi mers, lucrul de înaintat tot înainta. Pokatilov nu se putea hotărî să saboteze pe față. Afară de asta, în primele zile, namila de Franz umbla în toate părțile, urmărind cu atenție munca fiecăruia, îmboldind oamenii, înjurînd și amenințînd. Cît era de față, era cu neputință să stea cineva cu mîinile în sîn. Și chiar dacă se întîmpla ca Franz să plece din cînd în cînd, mulți continuau să lucreze, temîndu-se ca nu cumva el să pice pe neașteptate.

Văzînd situația aceasta, Pokatilov se îngrijoră. Folosindu-se de o clipă de răgaz, se duse să se sfătuiască cu Lîsenko.

— Nu-i nimic, prietene! — îl liniști Svîrid Sidorovici. — Oricît ar lucra bobocii tăi, munca lor tot nu are nici un spor. Totu-i să nu sari peste cal, să nu te dai de gol înainte de vreme. Acum ducem, cum s-ar zice, un „război tăcut“. Și sarcina noastră

e să ne păstrăm forțele principale pentru lovitura decisivă. De aceea nu te aprinde și fii cu băgare de seamă...

Intr-o zi, pe cînd inspecta lucrul, namila de Franz se opri lîngă un contabil bătrîn. Bătrînul era chinuit de astmă. Probabil că înainte vreme nu făcuse niciodată o muncă fizică. Franz îl înjura totdeauna și-l amenința cu o pedeapsă exemplară.

În ziua aceea, Franz sosi la lucru vădit prost dispus și se apropie imediat de bătrîn. Bătrînul nu-l văzuse venind. Lăsase pila laoparte și stătea, ținîndu-se cu amîndouă mîinile de piept, chinuit de un acces de astmă care îl apucase chiar atunci.

Franz îl înjură și apoi îl întrebă ceva. Bătrînul tăcea respirînd cu greu, cum respiră astmaticii și nu putu răspunde din cauza durerii chinuitoare din piept. Neamțul își luă vînt și-l lovi cu pumnul în față.

Bătrînul căzu. Fața i se umplu de sînge. Înjurînd pe nemțește, Franz începu să lovească cu cizma lui potcovită în bătrînul care zăcea jos.

Toți amuțiră. În sala enormă a uzinei electrice se făcu liniște. Se auzeau numai înjurăturile lui Franz, zgomotul înfundat al loviturilor și gemetele celui lovit...

Un tînăr lăcătuș, care stătea alături de Pokatilor, apucă un pivot greu de fier. Încă o clipă și era să-l arunce în neamț. Dar Pokatilor îl apucă la timp de mînă.

— Să nu faci una ca asta! — îi șopti el alb ca varul de furie și de ură împotriva neamțului.

Franz mai lovi pentru ultima dată cu cizma pe bătrîn și se duse la o parte, ștergîndu-și fața asudată. Bătrînul zăcea fără cunoștință.

— Scoateți-l afară! — țipă Franz.

Cîțiva muncitori scoaseră în făcere pe bătrîn din sală...

Franz se mai supără și mai înjură aproape o oră. Muncitorii posomorîți tăceau. Se auzeau numai loviturile ciocanelor, șuieratul burghiilor, hîrșciitul caracteristic al pilelor.

Pokatilor urmărea cu atenție pe muncitori. El își dădea seama că toți aveau nervii încordați și se temea de vreo izbucnire.

Săturîndu-se de urlat, neamțul se îndreptă, în sfîrșit, spre ieșire. Abia se închise ușa după el și toți lăsară lucrul...

De atunci, aceasta deveni un obicei. Ajungea ca lunganul de Franz să iasă din sala cazanelor, pentru ca Pokatilor să dea comanda „Fumați” și oamenii să lase lucrul. Numai un singur muncitor, Ivan Ostrolenko, bătea mai departe cu ciocanul.

Acest Ostrolenko era un om ciudat. Apăruse la combinat cu puțin înainte de izbucnirea războiului. Se ținea deoparte de toți și era liniștit și tăcut. Muncea bine dar fără suflet, fără avînt, fără plăcere. Muncitorii nu-l iubeau. Mai bine zis, nici nu-l băgau în seamă.

Dar acum, purtarea lui Ostrolenko indignă vădit pe tovarășii lui. Mai întâi încercară să-l convingă, apoi îl batjocoriră, iar tineretul îl amenință chiar cu o răfuială. Dar el tot tăcea. Pokatilov se hotărî să-i vorbească între patru ochi și în timpul pauzei îl chemă deoparte.

— Ascultă, Ostrolenko, de ce faci tu pe deșteptul aici între noi?

— Eu îs muncitor, — răspunse el posomorît, — și muncitorul trebuie să muncească...

— Dar tu îți dai seama pentru cine muncești?

— Mie, drept să-ți spun, mi-e totuna pentru cine muncesc... Treaba mea îi să muncesc. Restul nu mă privește... Și pe urmă, — Ostrolenko se uită cu grijă în toate părțile, — n-ai văzut și tu ce i-a făcut bătrînului?

— Ți-i frică? — întrebă Pokatilov cu asprime.

— Ba bine că nu, — răspunse liniștit Ostrolenko. — Tot omul se teme de pielea lui. Nimeni nu are chef să moară...

Ostrolenko întoarse spatele lui Pokatilov și se îndreptă încet spre locul lui.

De atunci, tovarășii îl lăsau în pace pe Ostrolenko. Nu-i mai dădeau bună ziua și nici nu mai vorbeau cu el, parcă nici n-ar fi fost. El însă tăcea și lucra mai departe...

La început, totul merse strună. Namila de Franz era punctual. Apărea la lucru totdeauna fix, la ceasul și minuta hotărîtă și tot fix, la ceasul și minuta hotărîtă, pleca. Și cînd se făcea vremea, îl vedeai iarăși întors în sala cazanelor.

Abia se închidea ușa după Franz, și muncitorii lăsau din mînă lucrul, fără să-și bată capul. Cu timpul, Pokatilov începu să dea dovadă de oarecare neglijență. Nici nu mai puna santi-nele la ușă, mărginindu-se doar să urmărească ceasul.

Odată, namila de Franz plecă ca de obicei din sala cazanelor. Lucrul încetă numaidecît. Oamenii aprinseră liniștiți cîte o țigară și începură să discute. Numai Ivan Ostrolenko bătea mai departe regulat cu ciocanul lui. Fie că betriebsführerul ar fi vrut să-i surprindă, fie că lucrurile s-au petrecut numai din întîmplare, fapt este că deodată ușa s-a deschis și a intrat Herbert Stift în persoană.

Toți se zăpăciră. Betriebsführerul lăcu o clipă și se uită la muncitori, apoi spuse aspru și rece:

— Domnule director, vreau să văd cum merge lucrul.

Pokatilov îl duse pe Stift prin sală...

După întîmplarea asta, Pokatilov îmi istorisi că, la drept vorbind, trăsese o spaimă zdravănă, pentru că blestematul de neamț se pricepea oarecum în meseria lui, iar de arătat nu prea avea ce-i arăta...

— Și asta-i tot? — întrebă Stift.

— Tot, — răspunse Pokatillov și începu să pomenească destul de încurcat de diferite motive obiective care țineau lucrul în loc.

— Domnule director, despre toate acestea ai să vorbești nu mie și nu aici, — declară Stift și întorcându-se, plecă. Nu trecură nici zece minute și apărură niște soldați nemți care ocupară toate intrările și ieșirile.

Mai trecu încă o jumătate de oră. Pe neașteptate sosi feldwebelul Stroba și cu Lîsenko. Stroba ridică santinelele nemțești, iar Lîsenko îl chemă pe Pokatillov.

— Spune-mi ce-a fost, Pokatillov!

Pokatillov îi povesti totul așa cum se întâmplase. Lîsenko îl ascultă tăcut și pe urmă îl mustră destul de tare pe Pokatillov.

— Mulțumește-i lui Gavriil Artamonovici! — îi zise Lîsenko cînd isprăvi. — Dacă n-ar fi fost Șlikov, te-ar fi spînzurat de un stîlp.

După cum se află mai tîrziu, Stift, întorcându-se din sala cazanelor în biroul lui, vru să cheme la telefon gestapoul dar fu oprit la timp de Șlikov. Aflînd despre ce era vorba, Șlikov trecu imediat la ofensivă.

Gavriil Artamonovici susținu că Pokatillov n-avea nici o vină și că singurul care era vinovat de toate era Franz. El se purta brutal cu muncitorii și ucisese pe un bătrîn contabil (în vremea asta, sărmanul bătrîn murise,) care nu se făcuse vinovat de nimic. Stift replică, spunîndu-i că așa trebuia procedat cu leneșii și trîntorii de ruși care nu voiau să îndeplinească dispozițiile ce li se dădeau.

Dar Șlikov continuă să insiste și putu chiar să dovedească că Pokatillov e un specialist minunat și că lăcătușii lui sînt muncitori experimentați. Dacă domnul Stift, spunea el, dorește ca uzina electrică să fie pusă cît mai curînd în funcțiune, el ar trebui dimpotrivă să prețuiască astfel de oameni. Din partea sa, Șlikov își îngăduia, spunea el, să recomande domnului Stift, următoarea soluție: Franz să fie scos de acolo, supravegherea să fie dată în seama directă a feldwebelului Stroba, iar mersul lucrului la uzina electrică să fie controlat de Lîsenko.

Era pe vremea cînd Stift avea cea mai deplină încredere în Șlikov și betriebsführerul fu convins de argumentele pe care i le aducea acesta. Ii plăcu mai ales ideea de a-l însărcina pe Svirid Sidorovici Lîsenko cu controlul lucrărilor din uzina electrică.

Neamțul se purta pe atunci cu Lîsenko tot atît de bine ca și cu Șlikov. Lui Stift îi impunea fără să vrea purtarea liniștită a lui Lîsenko și stima de care se bucura acesta din partea tuturor celor din jurul lui. Afară de asta, bunele relații ale betriebsführerului cu Șlikov și cu Lîsenko se explicau și prin faptul că Stift mai credea în restaurarea combinatului și socotea că numai cu ajutorul lui

Șlikov și al lui Lîsenko, va putea el oferi șefilor săi darul acesta bogat.

Namila de Franz dispăru și nu mai fu văzut la combinat.

În primele zile, feldwebelul Stroba stătea în permanență la uzină. Dar curînd se plictisi și el. În sala cazanelor era un zgomot insuportabil. Îndeplinind indicațiile lui Lîsenko, lăcătușii se prefăceau că lucrează cu rîvnă neobișnuită...

Peste cîteva zile, Stift veni din nou la Pokatilov și fu plăcut surprins. Munca progresase într-adevăr în chip simțitor. Lăcătușii lucrau cu atîta zel, încît betriebsführerul socoti că putea să exprime domnului director mulțumirea sa.

Stift era acum și mai binevoitor cu Șlikov, pentru că acesta îi inspirase soluția justă. Lîsenko zîmbea șiret pe sub mustața lui roșcată și stufoasă. El știa că lăcătușii făceau mai mult zgomot decît treabă și că, în afară de asta, crăpăturile abia vizibile descoperite cîndva de Pokatilov pe pereții cazanului, vor ieși odată și odată la iveală și vor face ca toată această activitate zgomoasă din sala cazanelor să devină fără sens și zadarnică.

La început, Porfiriev era nervos din cauză că munca în fabrica lui nu mergea cum trebuie. De producție de margarină nici nu putea fi vorba. Pînă și faimosul *speisefett* avea și el nevoie de aburi, iar locomobila despre care vorbise Șlikov nu fusese încă pusă în funcțiune.

În adevăr, locomobila fusese găsită trasă pe o linie de garaj, acolo unde spusese Șlikov. Feldwebelul Stroba se ocupă de aducerea ei la fabrica de margarină și conduse el însuși lucrul. Ce-ar fi putut dori mai mult Porfiriev? Nu se știa încă cum se făcuse, dar pe cînd locomobila era coborîtă de pe platforma vagonului ea căzu pe neașteptate jos. Feldwebelul, învinovătit de acest lucru, fu admonestat de Stift, dar Porfiriev nu se simți cu sufletul mai ușor din cauza asta.

Înlocuirea pieselor stricate ale locomobilei ceru destulă vreme. Afară de asta, în timpul reparației, o piesă foarte importantă dispăru. Cîteva zile trecură cu căutări zadarnice și apoi alte cîteva cu confecționarea din nou a piesei dispărute.

În sfîrșit, totul fu gata. Se părea că locomobila era în perfectă regulă. Ea fu adusă cu bine la fabrica de margarină. Nu mai rămînea decît să fie pornită.

La recomandarea lui Șlikov, mecanic al locomobilei a fost pus Ivan Petrovici Kuhlenko, un bătrîn lăcătuș de la centrala termică.

Începură apoi neînțelegerile cu privire la combustibil. Șlikov, Lîsenko și Kuhlenko îl asigurară pe Stift că la locomobile se obișnuia să se ardă paie. Dar Stift, și mai ales feldwebelul Stroba se încăpățînară să ceară pentru locomobilă antracit.

Mai trecu o zi în căutarea zorită și zadarnică a antracitului pînă ce se opriră în sfîrșit la praf de cărbuni. Lîsenko îl preveni pe Stift că el nu garanta s-o scoată la capăt.

Toată conducerea se strînse lîngă locomobilă : Stift, Stroba, Șlikov, Porfiriev. Numai Lîsenko lipsea. Lucra cu Pokatîlov la uzina electrică și nu putea veni.

Kuhlenko dădu foc cazanului care ardea vesel. Ivan Petrovici scormonea în focar și băga mereu combustibil. Din coș ieșea un fum gros. Presiunea înăuntrul cazanului creștea. Acul manometrului se urca încet.

Kuhlenko deschise robinetul și lăsă aburii să treacă în conducta de aburi a fabricii. Acul manometrului începu deodată să coboare repede și se înțepeni la zero.

Stift se înfurie cumplit. Bătea din picioare și amenința.

— Mă scuzați, domnule Stift, — îl întrerupse liniștit Lîsenko care se apropiase tocmai în clipa aceea de locomobilă. — V-am raportat la vreme că acest sistem nu e amenajat pentru cărbune. Imi dați voie să verific încă o dată mașina ?

Lîsenko și Kuhlenko se căzniră aproape o oră cu mașina. Ei ieșiră de sub ea negri ca niște draci. Lîsenko mai ceru lui Stift încă o zi, deoarece descoperiseră undeva un deranjament ; îi spuse totuși :

— ...Dar trebuie să vă previn, domnule Stift, — așa cum am făcut și mai înainte, că nu garantez de reușită.

Amînarea fu acordată. Dar a doua zi se repetă același lucru, cu deosebirea că locomobila dădu în mod normal aburi timp de trei ore, după care iar se încăpățînă.

Cînd i se aduse asta la cunoștință lui Stift, acesta păli de indignare. Chemă îndată la telefon comandamentul batalionului de geniu și ceru să i se trimită numaidecît un tehnician. I se răspunse că tehnicianul va veni a doua zi dimineată.

Șlikov, care fusese de față la această convorbire a lui Stift, ieși din combinat și se duse imediat la Porfiriev.

— Bună ziua, Iuri Alexandrovici ! Am venit să văd ce mai faci.

Porfiriev era posomorît. Voise să se distingă față de noul stăpîn și să fie el cel dintîi din combinat care să livreze produse, oricare ar fi calitatea acestora. Și iată acum blestemata asta de locomobilă !...

— E o rușine ! — zise el indignat. — Să nu fim în stare să punem în funcțiune o locomobilă !

— Din partea mea, Iuri Alexandrovici, mă străduiesc și eu să fac pentru dumneata tot ce pot, — îi răspunse zîmbind Șlikov. — Poate că o să studiezi broșura pe care ți-am dat-o...

Atunci cînd se luase hotărîrea de a se face în loc de marga-rină *speisefett*, Șlikov promisese să-l ajute pe Porfiriev și își ținu-se făgăduiala. Făcuse rost de undeva de o broșură nemțească cu instrucțiuni privind fabricarea produsului și i-o dăduse lui Porfiriev. Aceste instrucțiuni îl salvaseră pe Porfiriev. Dacă nu le-ar fi avut, s-ar fi moșmolit mult și bine pînă să ajungă să-și însușească procedeul tehnologic pe care nu-l cunoștea. Și iată că Șlikov îi amintea acum de aceste instrucțiuni.

— Păi de cînd am studiat-o! Totu-i cît se poate de simplu...

— Cînd ai studiat-o? — întrebă înertîndu-se Șlikov care vorbea acum lui Porfiriev ca un șef sever unui subaltern vinovat. — Dar de ce nu mi-ai spus asta la vreme? Sau poate că te-ai hotărît să acționezi singur și să rupi înțelegerea pe care am făcut-o atunci la dumneata acasă?...

— Da de unde, Gavriil Artamonovici, — se justifică Porfiriev, pe care îl speriască se vede tonul lui Șlikov. Se temea cumplit că nu cumva să rămînă fără sprijinul acestui bătrîn atotputernic. — Nu mi-a venit în gînd că ar fi trebuit să-ți comunic dumitale acest lucru, — urmă el.

— Rău că nu ți-a venit în gînd. De mult ai fi avut aburi. Sper că interesul dumitale este să poți livra cît mai curînd producția!

— Cred și eu! Mai încape îndoială! — mormăi Porfiriev.

— Bine... Atunci dumneata vei fi acela care vei pune locomobila în funcțiune.

— Eu? — se miră Porfiriev. — D-apoi asta-i treaba lui Kuhlenco!...

— După cum știi, Kuhlenco n-a putut face pînă acumă nimic. Dumneata însă vei reuși... Iată, vrei să faci bunătațea s-o citești?

Și Șlikov îi întinse lui Porfiriev o broșură uzată: „Ghidul fochistului“. Pe o pagină a broșurii cîteva rînduri erau subliniate cu creionul roșu. Se spunea acolo că dacă se întrebuițează praf de cărbune e nevoie de aer insuflat artificial.

— Numai asta? — zise fără să vrea Porfiriev. — E posibil oare ca Kuhlenco să nu fi știut acest lucru?

— Ți-am mai spus că voi avea grijă de dumneata. După cum vezi, mă țin cu sfințenie de înțelegerea noastră. Du-te la Stift, încearcă să capeți o audiență și vorbește-i despre acest aer insuflat. Numai nu încerca să infunzi nici pe Kuhlenco, nici pe Svirid Sidorovici Lîsenko... Și să-mi raportezi imediat de felul cum a decurs convorbirea cu Stift. Ai înțeles?...

Și dînd din cap, Șlikov, fără să se grăbească, cu mersul lui bătrînesc, ieși din biroul lui Porfiriev.

Porfiriev făcu așa cum îi ordonase Șlikov. A doua zi de dimineată veni la Stift tehnicianul neamț și confirmă același lucru pe care-l spusese și Porfiriev. Trei zile trecură cu instalarea unui ventilator, fură montate grătare noi, iar a patra zi locomobila începu să dea aburi. E drept că din cînd în cînd se mai strica cîte ceva, dar fabrica avea să capele în sfîrșit o oarecare cantitate de aburi. Nu trecu mult și Porfiriev putu raporta solemn lui Stift că primele trei sute de kilograme de *speiseffett* erau în sfîrșit gata.

Această grăsime era dezgustătoare. Nici nu putea fi altfel. Producția era cît se poate de proastă. Uleiul era fabricat de teascurile din stanițe. Calitatea lui era foarte bună. Dar sosit la fabrică, uleiul era pus într-un rezervor subteran unde, din „motive necunoscute” se strica în scurtă vreme, devenind amar. Același lucru se întîmpla și cu seul. Aruncat pe jos, în murdărie și umezeală, seul se strica, firește, foarte repede. Acestea erau materiile prime din care se producea *speiseffett*-ul. Afară de asta, grăsimea era pusă în bidoane murdare de tablă în care fusese ulei de ricin și expediată în acest ambalaj în Germania..

Și totuși Stift era foarte mulțumit. Chemă pe Șlikov la el și îi spuse să-i trimită un tinichigiu. Stift instalează pe tinichigiu într-o cămăruță alături de biroul său. Tinichigiuul făcea niște bidoane mici pe care Stift le umplea cu grăsime și le trimitea la diverse adrese în Germania. Probabil că erau colete pentru prieteni și rude. După Stift, se apucase de treaba asta și feldwebelul Stroba.

Într-o zi, Lîsenko trecu pe la fabrica lui Porfiriev. Profitînd de o clipă favorabilă, o muncitoare cu numele de Skokova se apropie de el. Pînă la ocupația nemțească lucrase în laboratorul de bacteriologie al combinatului. Acuma, nemaifiind nevoie de specialitatea ei, fusese trimisă ca salăhor la fabrica de margarină.

— Am o rugăminte la dumneata, Svirid Sidorovici, — zise Skokova. — Scapă-mă de acest chin și asta nu pentru că mi-ar fi aici greu fizicește. Nu de asta, dar mi-e pur și simplu greață să mă uit la murdăria și la oroarea asta...

— Și ce-ai vrea dumneata? — o întrebă cu precauție Lîsenko.

— Știu nemțește, cunosc bine mașina de scris. Poate că m-ai putea trece dactilografă la biroul central?

Uitîndu-se în toate părțile, ea adăugă:

— Vă asigur, Svirid Sidorovici, că v-aș putea fi de folos...

— Bine! — spuse Lîsenko.

Peste cîteva zile, Skokova fu chemată la birou, unde i se spuse că era numită dactilografă.

Porfiriev umbla prin combinat mîndru ca un păun. Herbert Stift în persoană îl salutase, îi dăduse mîna și-i făgăduise o recompensă. Și lui Porfiriev i se părea că în sfîrșit pornise acum pe calea largă a stimei și a gloriei pe care le visa de atîta vreme. Începu să fie arogant și brutal cu muncitorii, iar cînd îl întîlnea pe Șlikov dădea din cap cu condescendență. Afară de asta, Porfiriev mai pregătea încă o surpriză plăcută domnului Stift. Numai că surpriza asta o pregătea în taină, ferindu-se de Șlikov.

Porfiriev era sigur de reușită. Și atunci — visa Porfiriev — el va înceta să mai depindă de Șlikov de care nu numai că se temea dar pe care îl și ura.

Dar într-o zi Șlikov îl pofti pe Porfiriev la el.

Porfiriev intră cu un aer arogant în biroul mic și strîmt al lui Șlikov și-l întrebă cu o indiferență voită :

— Parcă voiai să-mi spui ceva, domnule Șlikov ?

— Șezi, — îi răspunse Gavriil Artamonovici cu răceală. — Șezi și spune-mi ce planuri ai în cap ?

Porfiriev tresări fără voie. Să fi ghicit oare acest bătrîn planul lui ?... Nu, asta era cu neputință ! Și Porfiriev răspunse indignat :

— Nu te înțeleg, domnule Șlikov. Afară de asta trebuie să-ți spun că m-am săturat de tonul dumitale poruncitor...

— Ia să taci din gură ! — strigă Șlikov. — Deocamdată răspunde-mi la întrebarea mea.

Totul era atît de neașteptat pentru Porfiriev, încît se lăsă fără voie pe scaun.

— Nu pricep... — mormăi el.

— Ai uitat, domnule Porfiriev ? — urmă Șlikov. — Dacă-i așa, să-ți amintesc eu. Stai și ascultă... Dumneata ai aflat că alături de rezervorul unde se toarnă uleiul de teasc se află un alt rezervor plin de ulei de floarea soarelui minunat. Acest ulei, ai noștri cînd au plecat, n-au mai avut vreme să-l distrugă. Dumneata instalezi acuma o țeavă și vrei să-l dăruiești nemților. Îți închipui că asta are să-ți aducă stimă și glorie și te va ajuta să mă doborî. Nu merge ! Eu îs o nucă prea tare pentru dumneata... Ai să-ți rupi numai dinții !

Șlikov se ridică și începu să se plimbe prin odaie. Apoi se apropie de Porfiriev care ședea palid și uluit...

— Ei!... — zise Șlikov cu o voce mai domolită. — Ce mai vrei ? La ce mai năzuiești acuma ? Dumneata ești primul om în combinat ! Nemții sînt binevoitori față de dumneata. Sînt mulțumiți de *speisefett-ul* dumitale ! Ce-ți mai poate da uleiul ăsta ? Același *speisefett*, numai poate că ceva mai bun. Oricum, prea multă glorie n-ai să-ți adaugi în nici un caz la aceea de pînă acum. Iar mie tot n-ai să-mi iei locul... Nu, Iuri Alexandrovici, uleiul ăsta trebuie păstrat pentru stăpînii cei vechi...

— Pentru cine ?

Porfiriev se uită speriat la Șlikov.

— Pentru bolșevici ! — răspunse acesta liniștit.

— Pentru bolșevici ?... Păi ei sînt cine știe unde, hăt departe !
— ripostă Porfiriev șovăitor. — Nici nu cred să se mai întoarcă vreodată...

— Nu sînt chiar așa de departe cum ți se pare, — urmă Șlikov, urmărind expresia feței lui Porfiriev. — Dumneata păstrează acest ulei ca pe o rezervă. Dacă bolșevicii se vor întoarce, le vei spune : „Eu vi l-am păstrat“. Și ți se va ierta pentru acest ulei, locomobila și *speisefett*-ul dumitale puturos și chiar recunoștința domnului Stift...

Se auzi o bătaie în ușă. Îndată după asta, intră Anna Potapovna.

— Gavriil Artamonovici, te cheamă Stift.

— Ține minte ce ți-am spus, domnule Porfiriev, — zise cu voce scăzută Șlikov după ce plecă Potapovna. Vocea îi era rece și liniștită. — Lași în pace uleiul. Și să știi că te previn pentru ultima oară. La prima dumitale acțiune samavolnică, nu rămîne nici urmă din dumneata... Îți dau cuvîntul meu că așa se întîmplă cu dumneata !

În noaptea aceea, Porfiriev nu putu dormi. Se întorcea cînd pe o parte, cînd pe cealaltă și spre dimineață luă hotărîrea ca pe viitor să nu mai iasă din cuvîntul lui Șlikov. Acest bătrîn știa într-adevăr tot ce se petrecea în combinat.

*
* *

Cel mai prost din tot combinatul mergeau treburile lui Ivan Karlovici Weinberger. Fabrica lui nu lucra chiar deloc.

După demontarea agregatelor distruse de explozii, din toate mașinile de același fel, lăcătușii nu putuseră să monteze la loc una cel puțin. Dinamul provizoriu care era pus în mișcare de un motor cu păcură arsese în urma unui accident neașteptat. Se căzniră cu el două săptămîni și în cele din urmă neobținînd nici un rezultat, renunțaseră la el. Instalația de apă nu funcționa. Muncitorii săpară toată curtea în căutarea conductei principale, dar conducta nu era de găsit. Mi s-a spus mai tîrziu că muncitorii dăduseră de cîteva ori de ea, dar îndată ce o găseau, o acopereau iar cu pămînt și începeau să sape cu zel alături...

Cea mai mare grijă a lui Ivan Karlovici erau însă compresoarele. Înainte de plecare, ai noștri le demontaseră, scoțînd și ascunzînd anumite piese principale. Comanda acestor piese fu transmisă lui Baturin de la atelierele mecanice, iar supravegherea confecționării lor, încredințată lui Weinberger. Ivan Karlovici trecuse de cîteva ori pe la Baturin și își dădu seama că nu va

obține așa de curînd piesele de care avea nevoie. Și acest lucru îl îngrijora cumplit.

În nopțile lui fără somn, Ivan Karlovici îl vedea cu groază pe Stift restaurînd centrala electrică de termoficare și dînd aburi, electricitate și apă... Atunci singurul obstacol care va împiedica punerea în funcțiune a fabricii vor fi compresoarele care nici gînd să fie gata. Pe cine altul avea să-l tragă la răspundere dacă nu pe el? Weinberger bănuia că piesele demontate se găseau undeva în cea mai perfectă stare. Mai mult decît atît, era aproape sigur că ele se găseau chiar acolo, în fabrică, în grămada de gunoi care răsărise ca din pămînt, nu demult, în curtea din spațele fabricii...

Ivan Karlovici se învîrtea pe lîngă grămada aceasta de gunoi ca un motan în jurul unei oale cu smîntînă. Nu putea să se hotărască ce să facă. Să tacă, sau să răscolească gunoiul, să găsească piesele și să-l înștiințeze pe Stift?

Și una și alta putea aduce complicații. Dacă tăcea — era rău, iar dacă descoperea piesele — îl vor sili desigur să monteze la loc compresoarele. Weinberger, care ținea mai mult decît orice la liniște, se temea cumplit de cea mai mică răspundere...

Se gîndea că probabil și Șlikov cunoștea bine taina acestei grămezi de gunoi.

Într-o zi, venind la fabrică, Șlikov îl găsi pe Weinberger care stătea îngîndurat lîngă blestemata grămadă de gunoi și de fier vechi.

— Ce vînt te aduce aici, Ivan Karlovici? — se miră Șlikov uitîndu-se țintă la fața inginerului.

— Dar dumneata ce cauți aici, domnule Șlikov? — îi răspunse pe același ton Weinberger, ascunzîndu-și privirea de ochii lui Șlikov.

— Pe dumneata te căutam...

Weinberger aruncă o privire atît de elocventă spre grămezile de gunoi încît Șlikov pricepu că inginerul știa tot!...

— Așaa!... — făcu Șlikov adunîndu-și gîndurile. — Ia spune, Ivan Karlovici, — întrebă el deodată, — joci cărți? Inchipuie-ți următoarea situație. Cărțile s-au împărțit și dumneata ai în mînă asul de atu și încolo — numai șeptari și optari de altă culoare. Dacă adversarul dumitale vine cu un as, spune-mi: ai să-i arunci asul dumitale de atu înainte de vreme?

— Mai întrebî? Desigur că nu!

— Nu? Atunci te sfătuiesc să procedezi la fel și în viață. Nu arunca înainte de vreme asul de atu. Ține-l. Îți va folosi!

Și Șlikov atinse cu capătul bastonului grămada de gunoi.

— Da! Ai dreptate, — zise după un moment de tăcere Weinberger.

Cu asta, convorbirea lor se sfîrși...

Weinberger nu mai răscoli grămezile de gunoi și piesele compresoarelor ascunse acolo așteptară în liniște pe ai noștri.

Era ceva la combinat care îl îngrijora pe Stift mai mult decât orice. Asta era focul din turnurile silozurilor.

Plecînd din Krasnodar, ai noștri dăduseră foc semințelor de bumbac și de floarea soarelui care erau păstrate în aceste turnuri. La început, atitudinea lui Stift în această privință fu indiferentă. Fie că ardeau, fie că nu ardeau, semințele erau oricum pierdute și deci nu-l interesau.

După venirea nemților, alături de silozuri se instalase un mare depozit de muniții de artilerie.

Foarte curînd, nemții își dădură seama că făcuseră o greșeală de neiertat. Noaptea, semințele care ardeau aruncau în sus, pe cerul întunecat, coloane de foc și erau un punct de reper minunat pentru avioanele sovietice.

Comandamentul german ținu seama de acest lucru. Comandantul orașului ordonă lui Stift să stingă imediat incendiul. Betriebsführerul încercă să îndeplinească ordinul, dar nu putu să facă asta numai cu muncitorii combinatului. Noaptea, coloanele de foc continuau să se ridice spre cer. Pînă la urmă, fură trimiși să stingă incendiul pionerii nemți care se apucaseră cu pricepere de treaba asta și peste o săptămînă focul începu să se domolească.

Acum începură ai noștri să fie îngrijorați. Arseni Silvestrovici îl chemă pe Lîsenko la „Camelia“ și-i transmise ordinul Comandamentului mișcării de partizani din sud de a ațîța iar incendiul.

Primind ordinul, Lîsenko se gîndi la Ostapciuk.

Acest om firav, mic de statură, șef al corpului de pompieri al combinatului, fusese înainte de război spaima directorilor noștri. Era de ajuns ca unul din ei să nu fi îndeplinit, fie și cea mai neînsemnată prevedere a regulamentului de apărare împotriva incendiilor, pentru ca Ostapciuk să înceapă să facă gură, iar de liniștit nu se liniștea pînă ce nu obținea ceea ce ceruse. Era cu adevărat un entuziast și un meșter în meseria lui.

Cu puțin înainte de ocupație, i se întîmplase o nenorocire. La un incendiu care izbucnise în timpul unui bombardament al avioanelor germane, își arsesese îngrozitor picioarele și acum zăcea acasă greu bolnav. La dînsul se duse acum Lîsenko ca să-i ceară sfatul.

Ostapciuk îl ascultă cu atenție pe Svirid Sidorovici și-i spuse:

— Să mă duc întîi să văd. Poate că-mi vine o idee...

Lîsenko încercă mult timp să-l convingă pe Ostapciuk să renunțe la așa ceva, spunându-i că are să-și betegească acolo de tot picioarele, dar la toate rugămintțile, Ostapciuk răspundea :

— Cine altul să se apuce de treaba asta ? Mă duc...

Cum de-a ajuns Ostapciuk pînă la turnurile silozurilor și de unde a găsit putere pentru asta, numai el ar putea să spună. Intră pe brînci în galeria subterană de sub turnuri, rămase acolo cam o jumătate de oră și apoi ieși. Dar de ajuns acasă n-a mai putut ajunge. Tovarășii au trebuit să-l ducă acasă pe brațe...

— Chemați-l pe Lîsenko la mine, — zise el strîmbîndu-se de durere. — Spuneți-i să vină chiar azi. Dacă nu vine azi, mîine va fi prea tîrziu...

Lîsenko se duse imediat la dînsul.

— Totu-i în regulă, tovarășe Lîsenko, — zise Ostapciuk cînd Svirid Sidorovici se așeză lîngă patul lui. — Totu-i în regulă. Așteptăm iar incendiul. Numai că am nevoie de ajutor. Întîi și întîi am nevoie de un flăcău voinic, cu brațele zdravene. Al doilea, am nevoie de o ladă de lemn.

Ostapciuk arătă cu de-amănuntul dimensiunile lăzii. Capacul trebuia scos, iar în trei pereți laterali ai lăzii, trebuiau făcute niște deschizături. Ostapciuk explică cum trebuiau să fie făcute deschizăturile și ce mărime să aibă.

— Asta-i tot, tovarășe Lîsenko, — încheie el. — Iar mîine aștept iar focșorul...

Dar a doua zi, Ostapciuk nu mai putu să se scoale din pat. Abia a treia zi, silindu-se din răputeri, izbuti să ajungă la silozuri. De ajutor îl avea pe Mișa, lăcătușul din brigada lui Baturin de la atelierele mecanice, un flăcău puternic și vînjos, pe care puteai să te bizui.

— Am intrat cu Ostapciuk în galeria subterană, — îmi povesti mai tîrziu Mișa. — Întineric beznă... Singura salvare era o lanternă electrică. După vreo cinci minute, pompierul m-a oprit: „Aici! mi-a zis el. Luminează în sus!“ Am văzut un oblon gros de fontă. „Trage-l, Mișa!“ O bună jumătate de oră m-am căznit cu oblonul acela blestemat, mi-am rupt mîinile, dar pînă la urmă tot am izbutit să-l dau la o parte. Deasupra oblonului era un grătar de fier. „Adă-ncoace lada“, mi-a zis Ostapciuk. Adusesem acolo lada cu o zi mai înainte. Am proptit-o cu partea deschisă de grătar, iar sub dînsa am pus gunoi. Am îngrămadit gunoi și în partea lăzii unde nu erau deschizături. „Bun, sîntem gata, a spus Ostapciuk. Acuma o să tragă bine“. Și abia atunci am priceput ce făcuse pompierul. Grătarul era al ventilatorului, iar deschizăturile care spusese Ostapciuk să fie făcute în ladă slujeau ca aerul să treacă din coridor spre grătar. Gunoiul îl îngrămadisem numai pentru camuflaj. Înapoi, Ostapciuk n-a mai putut merge. Am trebuit iar să-l duc în brațe,

ca pe un copil. Il duceam și el gema de durere. Când l-am scos afară, era mai mult mort decît viu. M-am dus fuga să caut ajutor. Băieții și cu mine l-am dus cu bine acasă și l-am culcat în pat. Își pierduse aproape cunoștința. Totuși, mi-a mai putut spune: „Mișă, du-te la Lîsenko și spune-i că totul e în regulă...”

Și așa a și fost, pompierul le-a venit de hac nemților. Pînă cînd s-au întors ai noștri, semînțele au continuat să ardă în silozuri și nemții n-au putut face nimic...

Odată, pe înserate, Skokova trecu ca din întîmplare pe la fabrica de săpun, la Lîsenko. Skokova îl așteptă pe platforma întunecată a scării. Cînd Lîsenko ieși din fabrică, Skokova îi șopti:

— Svirid Sidorovici, am auzit chiar acum pe Stift spunînd că zilele acestea are să vie aici Rodrian cu niște ingineri nemți. Cred c-or fi mai brezi decît curcanul acela înfumurat de Stift!... Așa că n-ar strica să pregătești pe tovarășii noștri... La revădere, mă grăbesc!... Și-ți mulțumesc, Svirid Sidorovici, că m-ai trecut la birou! — adăugă ea și dispăru.

Lîsenko luă imediat o piesă stricăță și se îndreptă spre atelierele mecanice, să-l vadă pe Baturin. Il găsi în birou, așteptă să plece toată lumea și-i spuse încet:

— Tovarășe Baturin, treci peste vreo două ore pe la Pokatîlov. E vorba de o chestiune serioasă. Trimite acolo pe toți comuniștii. Nu uita să le spui să fie cu ochii în patru!... Acum, dă-mi altă piesă în locul acesteia stricate. Și chiar tu, vezi de bagă de seamă cînd te duci la Pokatîlov. Nemții nu-s chiar așa de proști și s-ar putea să ne urmărească. Mai cu seamă pe noi doi!...

Din însărcinarea lui Lîsenko, Pokatîlov alesese de mai mult timp un adăpost, cu ieșiri de rezervă pentru orice eventualitate, într-un colț îndepărtat și întunecos al subsolului termocentralei.

Lîsenko se ținea după Pokatîlov prin nesfîrșitele galerii ale subsolului. Cu toate că fusese aici de multe ori, încă de pe vremea cînd se construia centrala, nu-și mai dădu totuși seama unde se găsea.

— Am sosit, — zise în sfîrșit Pokatîlov.

Lîsenko zări în întuneric focurile țigărilor unui grup mai mare de oameni care ședeau jos, de-a dreptul pe pămînt.

Cînd își ridică mîna ca să-și îndrepte șapca, care îi alunecase într-o parte, atinse plafonul. „Sîntem în canalul de fum“, se gîndi Lîsenko.

— Acum sînt toți aici, — zise Pokatîlov. — Putem începe, Svirid Sidorovici. Băieții mei stau de pază. În caz de alarmă, trebuie să ne împrăștiem prin ieșirile de rezervă.

Lîsenko încercă să-și dea seama, cu o emoție pe care nu și-o putu stăpîni, de oamenii care ședeau în fața lui. De cînd

veniseră nemții, era prima adunare de partid a celor de la combinat.

— Tovarăși, — începu Lîsenko, — cred că putem socoti deschisă adunarea de partid cu toate că, din cauze binecunoscute, ea nu este completă. Aveți vreo obiecțiune de făcut?... Bine... Vă propun să alegeți președintele. De secretar nu-i nevoie, deoarece nu numai că n-are ce scrie, dar nici n-avem voie să scriem ceva! Fiecare va fi propriul său secretar!... Să nu pierdeți degeaba timpul. E scump și fiecare clipă e socotită. Pe cine propuneți președinte?

— Ce să mai vorbim? — zise instalatorul Sokolov. — Eu îl propun președinte pe tovarășul Lîsenko.

Toți cei prezenți susținură în unanimitate această propunere.

— Tot eu sînt acela care voi face raportul. Voi fi scurt, — zise Lîsenko. — Trebuie să vă spun în darea mea de seamă că aproape toate sarcinile trasate de organizația noastră de partid și aprobate de comitetul orășenesc ilegal de partid au fost îndeplinite. Dar acum apare o complicație serioasă. Și de aceea v-am convocat aici. Am aflat că în afară de inginerii nemți, va veni în curînd aici chiar Rodrian în persoană. Sînt aici mulți muncitori vechi care își aduc aminte de Rodrian. El e mai șiret decît tîmpiți de-alde Stift și Stroba pe care îi avem aici și se pricepe mai bine decît dîșii în treburile combinatului. Rodrian e șeful lor și va trebui să fim cît se poate de atenți... Din păcate, oamenii noștri care îndeplinesc sarcini de partid au dat dovadă în ultima vreme de o subapreciere a inamicului, lucru cu desăvîrșire de neîngăduit. Așa ceva va duce la o înfrîngere a cauzei noastre pe care nimic n-are s-o poată înlătura. Iată, să luăm de pildă atelierele mecanice. Restabilind, chipurile, utilajul fabricii, ele nu dau decît rebuturi care sar în ochi. Nu se mai poate lucra așa. Nu așa veți înșela pe inginerii nemți, și mai ales pe Rodrian. Ei vor vedea foarte repede că totu-i cusut cu ață albă și vor ghici că la mijloc este un sabotaj. Trebuie lucrat în aparență bine și, dacă-i nevoie, mă rog, chiar cu o rîvnă destul de mare dar, pe de altă parte, trebuie făcut în așa chip încît munca să nu dea nici un fel de rezultate. Luați exemplu de la ceea ce a făcut cu locomobila, la fabrica de margarină Kühlenko, care e aici de față. El l-a încurcat în așa hal pe inginerul termotehnician care a fost adus, încît acestuia nu i-a putut ajuta nu numai Stroba, dar nici Stift... Dealtfel, cred că nici Rodrian nu va bănuî despre ce e vorba! Sau să luăm ca exemplu ceea ce facem acum cu producția de *speisefett*. Echipa lui Pokatilov face față sarcinilor sale, fără să mai vorbească de tovarășii de la fabrica de grăsimi hidrogenate. Dar atelierele mecanice ne pot vîrî în bucluc pe toți. Eu, în calitatea mea de activist de partid, aș putea să le ordon să facă treaba cumse-

cade, mai cu seamă că acum e foarte periculos să convoci adunări de partid. Aș vrea ca toți acei care sînt prezenți aici să fie pătrunși de conștiința că ei îndeplinesc o sarcină de stat de o răspundere și de o însemnătate uriașă. Numai dacă vom pricepe acest lucru, vom avea garanția sigură a succesului operațiilor noastre. Aici sînt de față și cîțiva comsomoliști. Cu dînșii voi vorbi separat, convocîndu-i poate în alt loc. Aș vrea să le spun că ceea ce ai izbutit să faci azi, din întîmplare, aci, se prea poate ca mîine să nu mai poți face. Și această nereușită poate avea ca urmare ca întreaga organizație să fie arestată și lichidată și acest lucru n-avem dreptul să riscăm să-l facem. Nu trebuie să ne fie teamă de inamic, dar trebuie să ne păzim de el. Trebuie să știm mai multe decît el, să fim mai înțelepți decît el. Asta trebuie să fie regula generală într-o luptă inegală cum e a noastră. Aici e prea întuneric. Mulți nici nu vor afla cine a luat parte la această ședință. Convocîndu-vă aci, am vrut să simțiți și să înțelegeți că în această cauză, în această luptă, nu sîntem singuri. Să știți și să țineți bine minte că lupta pe care o ducem cu inamicul se poate transforma adesea într-o luptă a unui singur activist al organizației clandestine cu mulți inamici bine înarmați. De aceea, vă sfătuiesc să prevedeați în fiecare acțiune pe care o întreprindeți cea mai rea situație în care v-ați putea pomeni. Dar și atunci, țineți bine minte că și moartea voastră trebuie să aducă cît mai mare folos cauzei noastre comune, a luptei pentru eliberarea patriei. Și acum, tovarăși, am terminat. Care sînt întrebările pe care le aveți de pus?

Întrebări erau multe. Lîsenko răspundea scurt.

Trecură la discuții. Dar ele amenințau să se prelungească. Toți aveau cîte ceva de spus, toți voiau să-și deschidă inima și să vorbească despre cele ce se petreceau în jurul lor, ca între ai săi.

În sfîrșit președintele puse la vot încheierea discuțiilor.

Toți își dădeau seama că aceasta nu era o adunare de partid obișnuită; trebuiau s-o termine cît mai repede, și să plece. În subsolul acesta întunecos, toți trăgeau cu urechea la sunetele nedeslușite care veneau de afară. Cîteodată li se părea că ieșirea era blocată de nemți...

Încheind ședința, Lîsenko spuse că întunericul din galeriile subsolului a făcut fără îndoială ca fantezia multora să capete frîu liber, dar că totul era în regulă. Pokatilov controlase de cîteva ori dacă nu era vreun pericol.

— Nu mai trebuie să vă amintesc, — isprăvi Lîsenko, — că e nevoie ca fiecare să păstreze o tăcere absolută cu privire la adunarea noastră. Nu trebuie spus nimic despre raportul meu și despre directivele primite. Încălcarea acestor lucruri este o

trădare directă a patriei și a partidului. Și acuma, Pokatilov, vezi de-i scoate treptat pe toți afară...

Această ședință avu un rol important în munca organizației clandestine a combinatului. Oamenii căpătară curaj, simțiră că sînt uniți și continuară cu noi forțe munca lor grea și periculoasă.

* *

Acasă, Lîsenko fu întâmpinat de Kotrov care era îngrijorat. — Iar stăm rău, Svirid Sidorovici... Valia s-a îmbolnăvit. Are temperatură mare. Treizeci și nouă...

Valia se zvîrcolea și aiura. Era nevoie urgentă de un doctor. Dar nu putea fi chemat orice doctor din cauză că Valia locuia clandestin la Svirid Sidorovici. Lîsenko hotărî să-și încerce norocul la doctorul Bulgakov deși știa că el nu merge acasă la bolnavi. Altă soluție nu era. Lîsenko îl cunoștea bine pe Bulgakov și era sigur că n-avea s-o dea de gol pe Valia.

— Du-te repede, Ivan, și nu te întoarce fără doctor...

Nu știu ce îi spuse Kotrov lui Bulgakov, dar doctorul veni. Bulgakov examinează rana Valiei, găsi puroi, puse praf streptocid și spuse că nu era nimic grav.

Cu toate că era tîrziu, Lîsenko îl pofti pe Bulgakov să bea ceai cu ei. La ceai, Bulgakov îi spuse lui Svirid Sidorovici că avea acuma la el, la spital, pe un pacient ciudat.

Era un locotenent rus. Locotenentul fusese adus la spital dintr-un lagăr de concentrare din ordinul nemților care aveau grijă de el și-i trimiteau tot felul de daruri. Nu demult, aghiotantul colonelului Kristmann, șeful gestapoului, îi făcuse o vizită. În ajun, venise chiar colonelul în persoană... Locotenentul era nervos și refuza tot ce-i trimiteau nemții. Aiura și vorbea în delir despre tatăl său, despre niște spioni...

— Nu-ți amintești cumva, doctore, despre numele de familie al acestui locotenent? — întrebă cu interes Lîsenko.

Bulgakov îi spuse un nume pe care Lîsenko îl cunoștea bine.

A doua zi, Lîsenko trecu pe la „Camelia” și-i spuse lui Arseni Silvestrovici ceea ce aflate despre locotenentul rănit.

CAPITOLUL VIII

Puțini au fost acei care au cunoscut la Krasnodar, pe timpul ocupației nemțești, pe tînărul despre care vreau să vorbesc acum aici. Și-i de înțeles, dacă stai să judeci felul de activitate pe care o avusese de îndeplinit în oraș.

În tot timpul lungilor luni ale activității lui clandestine, el n-a fost în fond niciodată ceea ce părea să fie. Trebuia să joace

un rol greu și plin de primejdii, nepotrivit cu firea lui. Căci în realitate e un om cu suflet bun și deschis.

Necunoscut de nimeni, ferindu-se de prieteni și ascunzându-se sub o mască iscusită, a urmat o cale grea și îngrozitoare care putea să-l ducă în fiecare clipă la demascare și la moarte, sau să-i aducă ceea ce-i mai amar pe lume, epitetul dezonorant de „trădător“.

Dealtfel — a avut norocul ca nici un prieten să nu-i arunce în față acest cuvânt. Însă ușurează oare asta toată povara chinului pe care și-l luase de bunăvoie asupra lui? Sau micșorează oare asta cîtuși de puțin eroismul lui nemaipomenit, necunoscut de nimeni pe vremea aceea?...

Aș fi vrut să-i pot spune numele adevărat, dar din păcate, din tot felul de motive, n-am dreptul să-l spun nici chiar acum. Am să-i zic Jora. Așa îl numise într-o vreme Arseni Silvestrovici și sub acest nume fusese cunoscut de un cerc restrîns de activiști ai organizației clandestine. Vreau să mai accentuez încă o dată că în povestirea mea despre Jora, în afară de nume, care-i născocit, totul este adevărat și precis.

Îl cunoșteam bine pe tatăl lui Jora. Mai mult decît atît, eram chiar prieteni. Mă întîlnisem prima oară cu el în munca clandestină la Petersburg. În anii războiului civil, ne-am bătut cot la cot cu alții în fața Țariștinului. Apoi drumurile noastre s-au despărțit. Eu am rămas în Kuban, pe cînd tatăl lui Jora, numit într-un post important la reprezentanța noastră comercială din Berlin, a plecat peste hotare.

În străinătate a avut o situație grea. Fasciștii îl vîneau cu insistență, căutînd să-l atragă de partea lor. A luptat din greu ca să le reziste. Mai întîi l-au șantajat, apoi au încercat să-l mituiască. Dar el era un om cinstit și a rezistat. Pînă la urmă, l-au amenințat cu moartea dar el nu s-a speriat nici de asta.

În Germania, tatăl lui Jora, cazac neaoș din stepa cea mare, născut la Krasnodar, ducea dorul patriei sale, dorul stepelor întinse ale Kubanului, dorul plopilor care împung cerul ca niște sulite, dorul caselor albe, al stanițelor și al grădinilor înflorite primăvara...

„Vreau să mă pot întoarce la mine acasă, într-o căsuță albă, undeva în împrejurimile Krasnodarului...” îmi scria el din Germania.

Nevasta-i murise demult. Își iubea nespus unicul fiu care poartă în această carte numele de Jora. Cînd băiatul creșcu mai mare, tatăl său îl aduse la el în Germania.

Jora trăi cîțiva ani în Germania. Căpătă la Berlin diploma de inginer. Vorbea nemțește ca un neamț. Dar, ca și tatăl său, el își iubea cu înflăcărare patria și Kubanul drag unde se născuse și-și petrecuse copilăria.

Cu vreo doi ani înaintea războiului, tatăl lui Jora se îmbolnăvi greu. Medicii nu-i dădură voie să mai lucreze. Și atunci, în sfârșit, visul lui se îndeplini. Se întoarse în patrie și se stabilă în împrejurimile Krasnodarului.

Războiul îi frânse din nou viața. Când nemții se apropiară de Krasnodar, el se evacua la Tașkent. Jora plecă în Armata Roșie.

Și întâmplarea făcu ca în zilele de zăpușeală ale lui august 1942, Jora, locotenent în artileria antiaeriană, să se găsească lângă Krasnodar!

În ziua de 9 august, înainte de revărsatul zorilor, comandantul divizionului de artilerie din care făcea parte, îl chemă la el și îi ordonă să ridice posturile de observație așezate pînă la stația Novo-Mariinskaia. Jora ajunsese repede cu un camion la postul cel mai înaintat. El găsi acolo un sergent major căruia îi transmise ordinul comandantului de a încărca imediat tot armamentul și echipamentul în camion.

Se lumina de ziuă. La răsărit apăru soarele iar dinspre apus, prin ceața prevestitoare a zorilor care se ridica încet, se ivi deodată un cîrd de „Messerschmitt”-uri care se duceau să bombardeze punctele de trecere ale trupelor noastre peste riul Kuban. Cum legătura cu Krasnodarul nu fusese încă întreruptă, Jora transmise informația privind trecerea avioanelor nemțești.

După aceasta, se urcă în camion și ordonă șoferului să se întoarcă cu cea mai mare viteză la Krasnodar. Dar motorul se încăpățină și șoferul nu izbuti cu nici un chip să-l mai pună în mișcare.

Deodată, departe de drum, Jora văzu ridicîndu-se nori de praf și deosebi lămurit prin binoclu o coloană de motocicliști și vesteanele verzi ale soldaților nemți.

În camion se găseau mitraliere antiaeriene cu patru țevi. Jora așteptă liniștit pînă ce coloana ajunsese destul de aproape și trase o rafală lungă. Coloana se opri. Siluetele verzi se risipiră în toate părțile.

Timp de două minute fu liniște. Apoi, mitralierele prinseră a țăcăni brusc. Între timp, șoferul camionului reușise să repare motorul și mașina porni cu mare viteză spre Krasnodar.

În locul unde drumul care vine de la aerodrom dă în șosea, camionul fu atacat dintr-un șanț de către pistolari nemți. Șoferul se clătină și capul îi căzu pe volan.

Jora trecu la volan și mări viteza.

Incepură să se vadă primele căsuțe albe ale orașului. Deasupra mașinii vîjîiau gloanțele. Aplecat la volan, Jora conducea mai departe.

Deodată, dintr-o stradelă, apăru cu mare viteză o motocicletă nemțească, tăindu-i calea. Jora nu apucă să frîneze...

Simți o zguduitură și mașina se opri. Sub roți se afla motocicletă turtită și trupul însîngerat al unui soldat neamț.

Jora sări pe caldarîm. Dar din aceeași stradă apăruă alte motociclete. Jora trase de aproape în ele cu pistolul. Motocicleta din față descrie un cerc mare și căzu în șanț. Dar Jora nu mai apucă să-și reîncarce pistolul. O durere îngrozitoare îl arse în piept...

Jora își veni în fire tocmai cînd soarele prinse să asfințească și la început nu putu să înțeleagă nimic. Deasupra capului era cerul colorat de lumina amurgului. În jurul lui zeci și sute de oameni stăteau parte șezînd, parte culcați de-a dreptul în praful de pe jos. Alături de el, cineva delira. Se auzeau gemete... Jora încercă să se ridice dar, din pricina durerii sfîșietoare de la piept, căzu iar.

Zăcu așa un timp și privi în jurul lui. Nu departe de acolo văzu un gard înalt de sîrmă ghimpată, iar dincolo de gard, contururile cunoscute ale fabricii Kalinin și ale stadionului Dinamo, iar într-un colț al îngrădăturii un foisor de pază. Pe platforma foisorului era instalată o mitralieră grea și alături de ea stătea o santinelă germană.

„Prizonier... Lagăr de concentrare...”

Bănuiala aceasta era încă și mai chinuitoare decît durerea care, cu o clipă înainte, îi sfîșia trupul.

Jora nu-și putea aminti cîtă vreme trecuse de cînd era în lagăr. Rănille îl ardeau și-l mistuia setea. Minte i se întuneca. Realitatea și delirul se confundau... Uneori i se părea că vede pe tatăl său șezînd pe banca din fața căsuței lor din Krasnodar, alteori că e în amfiteatrul institutului politehnic german unde studiasă. Un profesor se apropia și-l întreba ceva... Dar iată că profesorul dispărea și în locul lui apărea un ofițer neamț. Ofițerul îl scotocea brutal pe Jora prin buzunare și repeta de cîteva ori cu glas tare numele lui de familie...

— Ai locuit la Berlin?... Tatăl dumitale a lucrat la reprezentanța comercială sovietică? Ai urmat cursurile Politehnicii din Berlin?... — îl tot întreba ofițerul german. Lui Jora i se părea că mai văzuse undeva pe acest ofițer neamț...

Apoi urmă un nou gol în memoria lui și se regăsi într-o cameră mică și luminoasă. Jora zăcea în pat. Alături de el stătea un om cu o bonetă albă de medic.

— Unde sînt? Cine ești dumneata? — întrebă Jora.

— Ești la spital. Iar eu sînt medic. Taci. N-ai voie să vorbești, îți face rău.

— De ce-s aici?

— Ești rănit, — îi răspunse rece doctorul Bulgakov și Jora prinse în vocea lui o mlădiere de dușmănie ascunsă.

Apoi doctorul plecă. În locul lui veni o soră tinărară de tot, o cercheză, o fată tăcută. Jora începu iar să delireze. Parcă vedea iar pe tatăl său și pe ofițerul neamț care-i scotocise buzunarele în lagăr... Unde oare îl mai întâlnise ?

A doua zi dimineața i se dădu lui Jora o ceașcă de cacao. Apoi veni doctorul și puse pe măsuta de lângă pat două pachete de ciocolată elvețiană veritabilă. Jora se uită nedumerit la Bulgakov.

— Ți-au fost trimise, — spuse scurt doctorul.

— De către cine ?

— Are asta vreo importanță, domnule locotenent ?

— Da. Are, doctore, — răspunse tăios Jora. — Cine le-a trimis ? Spune !

— Ei, dacă ții cu tot dinadinsul... Aghiotantul colonelului Kristmann, șeful gestapoului.

— Cine ? — țipă Jora, ridicându-se în pat și căzu pe perne sleit de putere.

— Liniștește-te. Ți face rău dacă te enervezi.

Încleștind dinții de durere, locotenentul se ridică încet, apucă cu mîna sănătoasă pachetele de ciocolată și le zvîrli jos strigînd :

— La dracu' cu asta ! La dracu' !...

În strigătul acesta își vărsa rănitul toată indignarea care-l cuprinsese față de acest atentat infam la demnitatea neștirbită a omului sovietic, la onoarea ofițerului sovietic ; era singurul fel în care putea aprecia „darul” nemțesc...

În aceeași clipă, Jora simți că se prăbușește într-o prăpastie întunecoasă... Își pierdu cunoștința.

Cînd își veni în fire, Jora văzu, aplecată peste el, fața îngrijorată a doctorului, dar care nu mai avea acum expresia de răceală de mai înainte. Lui Jora i se păru că ochii lui Bulgakov oglindeau căldură și compătimire.

— Înțelege un lucru, — îi zise încet doctorul. — Lucrul cel mai de seamă pentru dumneata este să te faci sănătos și voinic. Numai atunci ai să poți fi în stare să întreprinzi tot ce vei socoti de cuviință. Acum ai nevoie, înainte de toate, de liniște. Nici un fel de emoții, de întrebări și mai cu seamă de... manifestări în felul aceleia cu ciocolată...

Mai trecură patru zile, Jora se îndrepta văzînd cu ochii. Noaptea, la căpătîiul lui, veghea o soră. Ziua venea regulat de mai multe ori doctorul, Jora încercase să-l descoasă despre situația de pe front, despre viața în Krasnodar, despre blestematul de ofițer neamț, dar Bulgakov rămînea neînduplecat.

— Nu. N-ai să auzi un cuvînt de la mine. pînă ce nu te faci bine...

Jora era nervos. Nu-i putea ieși din cap fața cunoscută a ofițerului neamț. Ce avea cu el aghiotantul colonelului Kristmann? Cu el, locotenent rus rănit!... Și de ce-l transferaseră din lagăr la spital?

A doua zi, Bulgakov îi aduse lui Jora un pachet împăturit cu grijă.

— Ai aici vin, ciocolată, cacao, unt de frișcă și lapte condensat. Sînt tocmai lucruri de care ai acum o deosebită nevoie. N-am să-ți ascund că toate acestea au fost aduse de același neamț. Mai trec pe la dumneata peste zece minute. Iar dumneata gîndește-te la toate în liniște...

Doctorul ieși repede din cameră. Cînd peste un sfert de oră se întoarse, Jora stătea întins și cu ochii închiși.

— Dormi? — îl întrebă încet Bulgakov.

— Nu. Nu dorm. — În vocea lui Jora, doctorul desluși o lîrîște pe care o au de obicei oamenii care au luat o hotărîre fermă, nestrămutată. — Nu dorm. Sînt numai foarte obosit. Aș vrea să mă odihnesc. Am să încerc să dorm. Dar am să te rog, doctore, să iei de aici pachetul. N-am nevoie de el...

Doctorul îl privi atent pe Jora și se încruntă.

Jora tăcea. El stătea mai departe cu ochii închiși. Doctorul luă pachetul și căutînd să nu facă zgomot ieși încet din rezervă...

*
* *

Seara, cineva bătu încet la ușa rezervei în care zăcea Jora.

— *Darf ich herein?*¹⁾

— *Herein!*²⁾ — răspunse Jora mașinal, tot pe nemțește.

În cameră intră un ofițer neamț, înalt și zvelt, într-o tunică bine croită pe care era ordinul „Crucea de fier” clasa întâia. Ofițerul răspîdea un miros de parfum franțuzesc fin, obrazul tandafiriu, proaspăt ras, strălucea, iar cărarea era trasă drept, ca un fir de ață.

Jora tresări. În fața lui stătea ofițerul neamț pe care-l văzuse în delir, în ziua aceea cumplită, cînd, sleit din cauza marii pierderi de sînge, zăcea la pămînt în lagărul de lîngă fabrica Kalinin.

— Bună ziua, colega! — îl salută vesel neamțul, așezîndu-se lîngă pat pe un scaun. — Ce surprize neașteptate mai aduce și războiul! Oare mă puteam eu gîndi că am să întîlnesc în Kuban, rănit și pierzîndu-și tot sîngele, pe un vechi cunoscut

¹⁾ Pot să intru? (În limba germană.) (N. trad.)

²⁾ Intră! (În limba germană.) (N. trad.)

al meu? Dar mi se pare că nu mă recunoști? Să mă fi schimbat așa de mult?

— Nu, nu vă recunosc, — răspunse Jora.

Neamțul zîmbi blajin și continuă să vorbească nestinjenit:

— Ei, ce să-i faci? Am să încerc să-ți vin în ajutor. Așadar, hai să ne reamintim... Berlin... Un început de primăvară limpurie... Undeva are loc un examen scris la rezistența materialelor. Un student rezolvă repede problema. La vecinul lui treaba nu prea pare să meargă. Dar orice ar fi, trebuie totuși să treacă examenul, pentru că altminteri îl amenință o discuție neplăcută cu tatăl lui...

— Otto Steinbock! — exclamă fără voie Jora.

Își aducea acum aminte cu precizie de examenul de la Politehnica din Berlin, de vecinul lui de bancă și de soluția problemei pe care o suflase acestui neamț pomădat...

Steinbock rîse vesel:

— În sfîrșit! Eu însă te-am recunoscut îndată. Deși în lagăr, trebuie să ți-o spun, erai departe de a fi în formă. Ei, dar asta-i acum o chestiune care a trecut. Sper, colega, că aici ai o îngrijire bună?

Jora nici nu apucă să răspundă, căci neamțul și începuse iar să vorbească.

— Și nu-ți închipui ce avalanșe de surprize! Am raportat despre dumneata șefului meu, domnul colonel Kristmann, și el mi-a spus că a cunoscut foarte bine pe tatăl dumitale la Berlin și că-l stima foarte mult. Trebuie să recunosc că nu din inițiativa mea ci dintr-a lui, ți s-au trimis aici cele cîteva pachete. Dar am aflat cu părere de rău că nici nu te-ai atins de ele. Probabil că conținutul lor nu ți-a fost pe plac. Asta e vina mea. Trebuia să mă fi informat din vreme de gusturile dumitale. Dar poate vrei să-ți trimitem portocale? Am primit zilele acestea portocale napolitane minunate. Se topesc în gură, nu alta!

Lui Jora îi năvăli tot sîngele în obraz. El făcu un gest de nerăbdare.

— Nu te deranja, domnule Steinbock, — întrerupse el pe neamț. — Nu-ți cer nimic și nu voi primi nimic de la dumneata.

— Te recunosc. Cum să nu te recunosc? Ești același ireconciliabil ortodox! Dealtfel, te și înțeleg. Ai suferit un șoc nervos, ai fost rănit și ai pierdut mult sînge... Dar nădăjduiesc că în curînd te vei reface, te vei odihni. Și treptat, totul se va aranja...

— Nu înțeleg despre ce-i vorba. N-are ce să se aranjeze, domnule locotenent!...

Ușa scîrții ușor și în prag apărură Bulgakov.

— A trecut timpul, domnule locotenent. V-am prevenit că bolnavul este încă foarte slab...

— Mă iertați, domnule doctor! Dar nu ne-am mai văzut de trei ani! Ba nu, chiar de patru. Cîte amintiri! Era firesc să încep cu sporovăiala. Dar acum, plec, plec... Da, dar era cît pe ce să uit ce era mai de seamă. Șeful meu, domnul colonel Kristmann, m-a rugat, colega, să-ți transmit urările lui de însănătoșire grabnică. „Spune bolnavului, mi-a zis el, că zilele acestea, cum voi găsi o clipă liberă, voi trece neapărat să strîng mina fiului vechiului meu cunoscut, pentru care am păstrat un mare și sincer respect...”

Jora se uită țintă la neamț. Se vede că-i trecu prin minte ceva, căci își lăasă ochii în jos și zise liniștit:

— Transmite, te rog, șefului dumitale, domnule locotenent, că voi fi bucuros să-l văd.

Neamțul aruncă o privire repede și atentă lui Jora:

— Asta-i perfect! — zise el prietenos. — Îți doresc însănătoșire grabnică. La revedere, colega!

Și, lovindu-și călcîiele, Steinbock se întoarse și ieși din cameră.

După ce conduse musafirul, Bulgakov se întoarse la Jora. Acesta zăcea fără cunoștință. Capul îi alunecase de pe pernă. Plapuma căzuse pe jos, iar pe pansament apăruseră pete vii de sînge. Doctorul avu mult de furcă pînă ce Jora să-și vină, în sfîrșit, în fire.

— A plecat Steinbock? — întrebă el în șoaptă.

...Noaptea, trecînd prin coridor, Bulgakov auzi șoapte înăbușite în camera lui Jora. Doctorul deschise ușa. Lîngă pat se-
dea sora, cercheza cea tînără, căreia îi zicea Bella și care, din prima zi, era aproape nelipsită de lîngă patul lui Jora. Convorbirea se opri. Lui Bulgakov i se păru că Jora ascunsese ceva sub pernă.

— Ce s-a întîmplat? Ți-e rău? — îl întrebă Bulgakov.

Sora se fîstîci și tăcea. Jora însă îi răspunse:

— Nimica toată, doctore! Mi se invîrtea capul și sora mi-a dat un praf. Acum mi-a trecut cu totul...

Bulgakov se hotărî ca a doua zi dimineața să încerce s-o descoasă cu binișorul pe Bella cu privire la convorbirea din noaptea ceea, dar dimineața aduse doctorului griji noi și el uită să mai vorbească cu dînsa.

*
* *

Către sfîrșitul zilei următoare, colonelul Kristmann, șeful gestapoului, veni să-i facă o vizită lui Jora. De statură mijlocie și cu o tendință spre îngrășare, cu părul cărunț tuns scurt și ridicat în sus ca o perie, colonelul intra fără grabă în cameră, se

recomandă liniștit și scurt „colonelul Kristmann“ și se așează pe un scaun lângă pat.

Toate acestea le făcu ca și cum ar mai fi venit de multe ori pe acolo.

Jora nu se așteptase la vizita lui Kristmann chiar atât de curînd. El păli și, ridicîndu-se puțin în pat, își aținti privirea asupra colonelului. Apoi își vîri repede mîna sub pernă. Dar probabil că nu-și socotise de mai înainte puterile pentru că scoase un geamăt și căzu neputincios pe spate. De sub pernă lunecă un obiect îngust și lucios, mai întîi pe cearșaf, apoi cu zgomot metalic pe podeaua de piatră...

Kristmann nu observase, se vede, nimic. Își puse liniștit picior peste picior și începu să vorbească rusește cu Jora.

— Am discutat chiar acum cu doctorul și mi-a spus că ești încă foarte slab, că te găsești într-o tensiune nervoasă și că n-ar trebui să fii deranjat. Mi-am permis totuși să vin la dumneata. E vorba să plec în seara aceasta pentru cîteva zile din Krasnodar și n-aș vrea să amîn pentru un timp nedeterminat convorbirea pe care țin s-o am cu dumneata. Am să caut să fiu scurt.

Kristmann își scoase portîfigaretul și-și aprinse o țigară.

— Te cunosc demult, domnule locotenent. Mai ales îl cunosc bine pe tatăl dumitale. Toată activitatea lui la Berlin s-a desfășurat sub ochii mei. Știu că agenții noștri au încercat întruna să-l atragă, dar n-au reușit. Tatăl dumitale s-a arătat un om cinstit și ferm. Și-l stimez pentru asta.

Jora își ridică fără să vrea capul de pe pernă și ascultă cu atenție încordată cuvintele lui Kristmann.

— Asta te miră? Ai trăit multă vreme în Germania, ai absolvit Politehnica din Berlin și mi se pare că dumneata ar trebui să ne înțelegi pe noi germanii... Cea dintîi poruncă a unui german adevărat a fost și a rămas devotamentul față de marea Germanie și de Fűhrerul nostru. Printre acești germani adevărați, îmi îngădui să mă socotesc și eu... Am trecut prin multe, prin foarte multe. În tinerețe, am absolvit Universitatea din Leipzig. Apoi am luptat ca soldat în primul război mondial și am băut pînă la fund paharul amar al înfrîngerii noastre. Am fost social-democrat și acum am devenit nazist. Dar orice aș fi fost, m-am dat pe mine însumi, mi-am dat toate puterile, toată voința mea ca să prefac Germania dintr-o țară învinsă în stăpîna lumii, așa cum a ajuns s-o vadă azi omenirea. Acum, după ce știi toate acestea, judecă și dumneata, cum să nu-l fi stimat eu pe tatăl dumitale care-i un slujitor devotat și cinstit al patriei sale? Să-ți spun chiar mai mult. Atunci, la Berlin, de multe ori am spus oamenilor mei: Uitați-vă la omul acesta și fiți și voi ca el !...

Kristmann se ridică, făcu câțiva pași prin cameră și se așază iar pe scaunul de lângă pat.

— Să trecem acum la chestiunea noastră... Am venit în Kuban. Și am venit pentru totdeauna. Dar Kubanul nu-i pentru noi, nici Belorusia, nici Ucraina. Acolo sîntem învingători, cuceritori, stăpîni. Aici însă sîntem prietenii Kubanului. Așa a dispus Führrerul. Și iată pentru ce am venit la dumneata...

— Ca să repetați povestea cu tatăl meu și să încercați să faceți din mine un spion?

Jora respira din greu. Ochii lui urmăreau fiecare mișcare a neamțului.

— Nu sînt chiar atît de naiv cum îți închipui dumneata, — răspunse Kristmann. — Știu că dumneata ești copia fidelă a tatălui dumitale și că nu vei deveni în nici o împrejurare un spion. Și nici nu am nevoie de asta. Am venit să-ți propun o alianță și să-ți cer ajutorul dumitale pentru binele poporului nostru... Ți-am mai spus : am venit aici în Kuban ca prieten. Așa vrea Führrerul. Dar printre noi sînt și oameni mărginiți care judecă prea strîmt. Aceștia nu cunosc poporul dumitale. Nu cunosc obiceiurile și tradițiile lui sfinte. Nu-ți voi ascunde că am tolerat oarecare greșeli : unii din subalternii mei s-au cam înfierbîntat și oameni nevinovați au avut, poate, de suferit. Tocmai pentru a nu se mai repeta asemenea greșeli, pentru a evita victime inutile, am să te rog să devii sfetnicul și consultantul meu. Nimic mai mult ! Mi se pare că am făcut o alegere minunată oprindu-mă la dumneata. Dumneata ești cazac, cunoști cazacii și Kubanul dumitale natal, ești patriot și oamenii din Kuban vor avea încredere în dumneata, fiindcă ești fiul unui cazac cinstit din Kuban, foarte cunoscut în ținut. Nu-ți propun nimic dezonorant, nimic care ar putea ofensa, fie chiar cîtuși de puțin, sentimentele dumitale patriotice. Dimpotrivă : te chem să fii un prieten activ al poporului dumitale, apărătorul lui. Mă înțelegi bine ? Nu-i vorba aici de nici un fel de informații, de schimbare la față, de trădare ! Îți cer numai ajutorul pentru stabilirea unor relații de prietenie între marea Germanie și glorioasa căzăcime din Kuban. — Kristmann tăcu. — Ce ai de răspuns ?

— Că nu vă cred, — spuse Jora.

— M-am așteptat la acest răspuns. E firesc ca împrejurările să te silească să fii precaut. Dar, te rog să mă crezi, eu nu-ți doresc răul și ca să-ți arăt că nu spun vorbe goale, îți voi da o mică dovadă.

Kristmann se aplecă încet și ridică de jos un mic pumnal bine ascuțit, din acelea pe care îl poartă de obicei fetele cercheze din aule.

— Cu acest pumnal, — zise Kristmann, fără să ridice glasul, — ai vrut să mă ucizi. Altul, în locul meu, ar fi dat ordin să te

spinzure. Eu însă îți ofer o alianță și nu-ți voi aminti niciodată despre asta.

— Și dacă... refuz ? — întrebă Jora.

Kristmann dădu din umeri.

— Se vor comporta cu dumneata ca și cu orice prizonier obișnuit și nimic mai mult. Te rog, gîndește-te... Nu vreau să te constrîng să-mi dai un răspuns imediat. Dar ține minte : cu cît te vei hotărî mai curînd, cu atît mai puține vor fi victimele nevinovate, cu atît va fi mai bine pentru Kuban și, desigur, și pentru dumneata. Acest pumnal îl iau cu mine ca amintire. La revedere. Fă-te sănătos.

Kristmann dădu din cap și ieși.

Bulgakov îl aștepta pe colonel în coridor.

— Ascultă-mă cu atenție, doctore ! — Vocea lui Kristmann era rece și tăioasă. — Rănitul trebuie să se facă bine. Vei primi tot ceea ce îți trebuie prin aghiotantul meu. Ține minte numai atîta : dacă tinărul moare pe neașteptate sau dispare din spital, am să dau ordin să fii jupuit de viu.

Fără să mai aștepte răspunsul, colonelul ieși și se urcă în mașină...

*
* *

Intr-una din zilele următoare, Bulgakov dădea ca de obicei consultații la spital. Ultimul dintre cei înscrîși era directorul comercial al societății anonime „Camelia“. El ținu pe doctor puțin timp. Venerabilul bătrîn cu barbă albă îi ceru să-i examineze inima și plămîinii. Doctorul constată că avea o scleroză inerentă vîrstei, că tusea care nu-i dădea pace venea din gît și că nu exista nici un motiv de îngrijorare.

— Iartă-mă doctore, — îi spuse Arseni Silvestrovici lui Bulgakov, cînd acesta îi întinse rețeta. — Niște cunoscuți de-ai mei mi-au spus că în spitalul dumatăle zace un ofițer rus rănit. După toate semnele ar fi un nepot de-al meu. Te-aș ruga să-mi dai voie să-l văd.

— Nu, asta-i cu neputință, — răspunse Bulgakov.

Doctorul ținea bine minte ceea ce-i spusese Kristmann.

— Crede-mă, doctore, că vizita mea e absolut necesară !

În vocea lui Arseni Silvestrovici vibra o emoție adîncă. Doctorul Bulgakov se gîndi la vizitele ciudate ale nemîilor, la starea îngrijorătoare a locotenentului rănit și spuse :

— Bine, du-te... Ultima ușă la dreapta. Numai nu sta mult.

Arseni Silvestrovici era un vechi prieten al familiei lui Jora și cu toată barba albă pe care și-o lăsase înainte de a trece în ilegalitate și care îi schimba înfățișarea, Jora îl cunoscuse îndată.

Jora povesti „directorului comercial“ al „Cameliei“ despre toate prin câte trecuse, despre lagăr, despre transferarea lui la spital, despre pachetele pe care i le trimiteau nemții, despre Steinbock și Kristmann, despre propunerea acestuia din urmă, despre pumnalul nefast. Era doar primul om cu care putea să vorbească deschis și să-i spună tot ce-l frământa și-l chinuia.

— Noaptea stă de veghe aici în cameră o fată, sora Bella, o cercheză. În noaptea dinaintea venirii lui Kristmann, am zărit la ea un pumnal mititel, dintr-acelea pe care le poartă de obicei fetele cercheze. Am convins-o pe Bella să-mi dea pumnalul. Voiam să-l omor pe Kristmann... Dar când a venit Kristmann... Venirea lui a fost atât de neașteptată... încît pumnalul mi-a scăpat din mînă... Spune-mi ce-i de făcut acum?

— Ce-i de făcut? — repetă încet Arseni Silvestrovici. — Același lucru pe care l-ar fi făcut și tatăl tău, dacă era în situația ta : să lupți!

— Să lupt? Dar cum? Sînt prizonier. Nici mîna nu pot să mi-o mișc. Sînt sigur că sînt sub observația agenților lui Kristmann. De aici nu pot fugi... Nu mai am nici putere să lupt. Nu-mi rămîne decît un singur lucru : să mor!

Arseni Silvestrovici tăcea, fără să-l slăbească din ochi pe Jora.

— Te credeam mai tare... și mai deștept, — zise el.

— Dar ce să fac? — repetă Jora.

— Să accepți! Să te duci la Kristmann.

— Cum? Să devin spion neamț? Niciodată!

— Trebuie să faci asta, dragul meu prieten! Ai să lucrezi la gestapo. Kristmann e o bestie deșteaptă și șireată. La început are să fie modest, dar cu fiecare zi care va trece, va deveni tot mai îndrăzneț. Îți va cere să trădezi. Nici asta nu-i nimic. Îi vom arunca noi din cînd în cînd câte un os... Numai trebuie să fii cu ochii în patru. Și, cine știe? Poate că reușești să salvezi zeci de vieți, să ajungi să-l iei de gît chiar și pe Kristmann și să ne ajuți să-i dăm o lovitură... Într-un cuvînt, dumneata vei fi omul nostru la gestapo.

— Al „nostru“?

— Doar nu numai noi doi am rămas în Krasnodar. Sînt aici mulți de-ai noștri. Fiecare lucrăm și nu disperăm și nimeni dintre noi nu se gîndește să moară... Nu-i vorbă, să lupți împotriva lui Kristmann nu-i treabă ușoară. Dar nu-i oare asta tocmai ceea ce te-a învățat partidul, tocmai ceea ce te-a învățat tatăl tău, lucrul la care ai visat și tu? Să fii atunci cînd va fi să înceapă lupta, în prima linie și la postul cel mai primejdios. Partidul îți face această cinste. Îți vorbesc nu numai ca prieten al tatălui tău, dar în calitate de reprezentant al Co-

mandamentului mișcării de partizani din sud și în calitate de reprezentant al partidului...

Jora tăcea. Zăcea palid și nemișcat. Fața îi era încruntată și se uita țintă în tavan. Arseni Silvestrovici nu-l grăbea. El își dădea seama că Jora hotăra acum singur calea vieții lui...

— Și dumneata, Arseni Silvestrovici, ai să m-ajuti? — întrebă în sfârșit Jora.

— Vom lupta cu toții, mînă-n mînă cu tine. Dar despre asta vom mai vorbi. Mai trec pe la tine. Pînă atunci înzdrăvenește-te și mai capătă puteri. Cînd mai vine Kristmann la tine, spune-i că primești...

Cînd, după cîteva clipe de la plecarea lui Arseni Silvestrovici, intră Bulgakov la Jora, el nu-și mai recunoscuse pacientul.

— Mult am să mai zac aici, doctore? — îl întîmpină Jora.
— Sînt gata să-ți urmez toate prescripțiile, numai să mă pui mai repede pe picioare.

În cursul săptămîinii următoare, directorul comercial al „Carmeliei” veni de două ori să-l consulte pe doctorul Bulgakov și de fiecare dată se duse să-l vadă și pe Jora.

Peste zece zile, locotenentul Steinbock veni din nou să vadă pe bolnav. Jora îl rugă să transmită colonelului Kristmann numai atît: „de acord”.

Așa a intrat Jora în serviciul gestapoului.

CAPITOLUL IX

Intr-o bună dimineață, Krasnodarul fu răscolit de o înștiințare a primăriei orașului afișată pe gardurile și zidurile caselor. Înștiințarea spunea că în aceeași zi, la ora trei după amiază, va trece prin oraș o coloană de prizonieri de război ruși. Mai departe, înștiințarea arăta că locuitorii Krasnodarului aveau învoirea să dea prizonierilor alimente lîngă catedrala Krasnii Sobor, unde coloana de prizonieri urma să facă o haltă.

La ora arătată, o mulțime uriașă se adunase lîngă catedrală.

Kotrov, care avea însărcinarea să se găsească de față în piața catedralei, întîrziase puțin. Răzbise anevoie pînă în strada Sedin și văzu de-a lungul străzii Proletarskaia și pînă în piața catedralei o mulțime de femei, de bărbați în vîrstă și de copii care așteptau, înghesuiți pe trotuare. Toți aveau în mînă bocceluțe cu pîine, cu slănină, cu pătlăgele roșii și cu mere. Unele gospodine aduseseră chiar oale cu borș fierbinte, fumegînd. Pe balcoanele și acoperișurile caselor mai mari erau postați operatori de cinematograf și fotografi nemți care își instalaseră acolo trepiede.

Trecînd prin curți, Kotrov ajunsese în strada Comunarzilor unde locuiau niște cunoscuți de-ai lui. Avu norocul să-i găsească acasă și se postă împreună cu ei, pe peronul înalt al casei de unde se vedea ca în palmă toată piața catedralei.

Mulțimea se agita și se frămînta zgomotos. Toți erau nerăbdători să vadă cît mai curînd pe prizonierii noștri și să le împartă modestele lor daruri. Tot acolo, în piață, stăteau și ofițerii nemți. Prin mulțime mișunau polițaii, dar nici unul nu încerca să alunge pe cei adunați acolo.

Deodată se auziră strigăte :

— Vin ! Vin !...

La cîțiva pași de Kotrov stătea un polițai ; în mînă avea un buchet de flori pe care îl învîrtea deasupra capului și care tot striga :

— Vin ! Vin !

Kotrov își dădu seama că asta nu era a bine. De ce se bucura polițaiul ? Și de ce avea flori în mînă ?...

Mulțimea deveni și mai zgomotoasă. Acei care se găseau în rîndurile din urmă se ridicau în vîrfurile picioarelor, își întindeau gîtul și încercau să-și facă drum în față.

În sfîrșit, grupul prizonierilor de război se arătă. Să fi fost treizeci pînă la patruzeci de oameni. Murdari, cu hainele în zdrențe, cu fețele chinuite, ei mergeau pe caldarîm, uitîndu-se cu neliniște în toate părțile.

Mulțimea se repezi spre prizonieri. Cu lacrimi în ochi, locuitorii Krasnodarului întindeau prizonierilor darurile pe care le aduseseră.

Dar prizonierii speriați refuzau să le ia.

— Vă mulțumim, dragii noștri... N-avem nevoie... N-avem nevoie, — spuneau ei uitîndu-se la nemții care îi păzeau. — N-avem voie să primim nimic... Ne-ar ucide...

Se auzi deodată un uruit surd de motoare. În piață sosi un camion enorm și prăfuit. Prelata care îl acoperea era scoasă. Kotrov scoase un strigăt de mirare. Pe platforma camionului, pe tîrgi, erau culcați răniți nemți.

După primul camion mai veni unul și pe urmă încă două, toate pline cu răniți nemți, culcați unii lîngă alții, bandajați cu feșe albe din care unele pătrunse pe alocuri de sînge.

— Sînt de-ai noștri !... Ura !... — țipă polițaiul care stătea alături de locul unde se afla Kotrov. Cît ai clipi, el răsuci mîna și buchetul de flori zbură în mașină.

Aceasta servi de semnal.

— Sînt de-ai noștri ! De-ai noștri ! — țipau polițaii amestecați în mulțime, aruncînd cu flori și fluturînd batiste.

Operatorii de cinematografi nemți începură să învîrtească manivelele aparatelor lor, iar fotografiile țacăniră cu declanșatoarele.

Mulțimea amuțise îndată. Unii încă nu izbutiseră să se dămirească, iar ceilalți, care priceuseră numai decît despre ce era vorba, erau indignați de această înscenare infamă și stăteau fără să scoată un cuvînt.

Kotrov clocotea. Cum își dădu seama despre ce era vorba, sări de pe peronul casei și făcîndu-și loc prin mulțime, se duse repede la Dereveanko căruia simțea nevoia să-i spună cît mai curînd de provocarea din piața catedralei.

Dar Kotrov nu-l găsi pe Dereveanko la atelierul lui de cartonaje. Kotrov așteptă acolo aproape o oră și se hotărî apoi să se întoarcă acasă la Valia, care tot mai locuia la Lîsenko.

În drum, Kotrov se gîdea cu scribă la reaua credință cu care înșelaseră nemții pe locuitorii Krasnodarului și la cinismul lor de a se servi de cele mai frumoase sentimente omenești, în scopul unei propagande mincinoase. Cît de josnic și în același timp de prostesc și de fără sens era totul! Pînă diseară, provocarea va fi cunoscută de tot orașul... Ei și? Cu atît mai rău pentru nemți!...

Și deodată lui Kotrov îi fulgeră prin minte un gînd neașteptat.

După zvonurile care circulasera, răniții nemți erau aduși în oraș dinspre sud. Pînă în ultima vreme fusese acolo liniște. Ce putea oare însemna asta? Ce schimbare se întîmplase în situația militară?... Nu cumva începuse ofensiva noastră?

Kotrov se grăbea s-ajungă acasă. Dorea să împărtășească cît mai curînd Valiei gîndurile sale.

Valia îi ieși înainte în antreu. Se sculase de două zile și cu toate că-i venea încă greu să umble, rătăcea prin odăi.

— Ai fost la catedrală? — fu prima întrebare pe care i-o puse Valia.

Știa totul de la sora lui Lîsenko care trecuse pe la dînsa și-i spusese întîmplarea.

— Ce josnicie! — zise Valia. — Ce rost ar putea avea această minciună? Numai ca să pună într-o păcătoasă de fiică fascistă o fotografie cu titlul: „Populația capitalei Kubanului întîmpină cu entuziasm pe bravii noștri soldați răniți pe cîmpul de luptă...” — Toată ființa ei se revoltă în fața acestei minciuni a nemților. — Nu, Vanea, nu mai pot sta fără să fac și eu ceva! Uite, azi vine Lîsenko. Am să-i spun să-mi dea de lucru.

Valia și Vanea așteptară în seara aceea multă vreme pe Lîsenko care avusese o zi grea.

În timpul pauzei de prînz, se răspîndise la combinat zvonul despre înscenarea din piața catedralei. Auzind de asta, Lîsenko trecu imediat pe la toate fabricile combinatului. Muncitorii erau agitați. Peste tot nu se vorbea decît despre înșelăciunea nemților.

Tineretul, dar mai ales comsomoliștii brigăzii lui Baturin, îl ținură mult timp pe Lîsenko.

— Cît o să mai răbdăm? — întrebau indignați tinerii muncitori. — În loc să-i batem pe nemți, ne ținem de fleacuri!...

Ei stăruiau ca, înainte de toate, să se lichideze trădătorii, făcînd cu aceasta aluzie la Șlikov.

Lui Lîsenko îi fu destul de greu să-i liniștească și să mai domolească puțin tineretul care se aprinsese...

De la combinat, Svirid Sidorovici se duse acasă. La cea dinții răspîntie îl aștepta Skokova. Ea îl vesti că, în ziua aceea chiar, sosise la combinat o scrisoare adresată lui Stift, prin care se confirma sosirea la Krasnodar în una din zilele următoare, a lui Rodrian, însoțit de un grup de ingineri nemți.

Lîsenko nu se îndoia nici o clipă că îndată ce va sosi, Rodrian se va arăta neîntîrziat la combinat. Venirea asta a lui Rodrian nu-i plăcea chiar deloc lui Lîsenko. Așa cum spusese dealtfel și la adunarea de partid, el își dădea seama că Rodrian, care cunoaște amănunțit tot procesul de producție, nu era Stift și că inginerii aduși erau ceva mai de seamă decît nătîngul de feldwebel Stroba. Cu dînșii, va fi nevoie ca toți să-și ciulească urechile și să-și deschidă ochii.

Lîsenko se duse pe la Arseni Silvestrovici ca să-i comunice aceste vești și să-i ceară sfaturi. Dar directorul comercial al „Carmeliei“ aflase deja tot: și actul de provocare din piața catedralei și indignarea pe care această provocare o stîrnise la combinat și pînă și apropiata sosire a lui Rodrian.

— Știu tot, — zise el lui Lîsenko, — și chiar ceva mai mult. Ne putem felicita. Partizanii noștri au început să-i bată zdravăn pe nemți.

Arseni Silvestrovici îi spuse lui Lîsenko că pe linia principală de cale ferată, în regiunea Gheorghie-Afipskaia sau Severskaia, partizanii aruncaseră în aer un eșalon nemțesc și că distruseseră în același timp o puternică coloană motorizată nemțească. Care detașament săvîrșise aceasta, nu se știa deocamdată. Un singur lucru era sigur: nemții suferiseră pierderi mari și răniții pe care nemții îi aduseseră în piața catedralei veneau chiar din locul unde se desfășurase acțiunea de diversiune a partizanilor.

— Acum, Svirid, — spuse Arseni Silvestrovici, — lucrul cel mai important e să ținem în frîu tineretul din combinat. Ei trebuie lămuriți asupra legilor „războiului tăcut“. Vin timpuri grele... Un singur cuvînt nelalocul lui poate compromite tot...

Cum intră Lîsenko pe ușă, Valia și Kotrov tăbăriră pe el.

Valia vorbea cu înflăcărare și convingere. Nu mai avea puterea să șadă acasă cu brațele încrucișate; datoria fiecărui patriot sovietic era să se răzbune pe nemți și, în primul rînd pe trădători și pe cozile de topor.

— Iată, să-l luăm chiar pe Șlikov al dumatule, — spunea Valia. — Ieri a trecut pe aici Mișa din brigada lui Baturin. Mi-a spus multe despre el... Era groaznic chiar numai de ascultat! Un muncitor, un vechi membru al partidului — și deodată — devine un trădător și se face lacheul nemților!

Lîsenko, de obicei atît de reținut, se înroși deodată și sări de pe scaun.

— Ia să taci din gură! — țipă el. — Ești încă prea tinăra ca să judeci oamenii!

Lîsenko, se plimba prin cameră. Apoi, scuzîndu-se parcă de brusc, se aplecă să netezi pe pîr pe Valia care înmărmurise.

— Ai încărunit dar de căpătat minte, tot n-ai căpătat. Crede-mă că noi vedem și auzim toate. Iar pe Șlikov te rog să-l lași în pace... Așteaptă. Mai tîrziu ai să înțelegi mai bine...

— Dar mi-e cu neputință să aștept, Svirid Sidorovici!

— Cu neputință? — repetă Lîsenko. — Ești un soldat, Valentina, iar pentru un soldat, dacă nu-i fricos și nu-i o cîrpă, cuvîntul acesta „cu neputință“ nu există și nu poate exista. Ai înțeles?... Să-ți mai spun ceva: să știi că în curînd vei căpăta de lucru. Iar acum, prieteni, la culcare...

Lîsenko nu putu să adoarmă multă vreme. Ședea întins în întineric și cugeta la o acțiune îndrăzneață care trebuia să dea un rezultat dublu. Pe de o parte, să mai descarce energia acumulată în tineret și pe de alta, să îndrepte în altă parte atenția nemților care începuseră să bănuiască că în oraș lucrează o întreagă rețea de activiști care fac parte dintr-o organizație clandestină cu ramificații întinse...

„Trebuie procedat în așa fel, se gîndea Lîsenko, încît nemții să capete siguranța că acțiunile de diversiune care aveau loc în oraș nu se datoresc unei organizații clandestine din oraș, ci unor detașamente de partizani care acționează în împrejurimi!“

Două zile după aceasta, Dereveanko îl convocă pe Kotrov.

— Pregătește-te, Vanea! Vei fi însărcinat cu îndeplinirea unei acțiuni care comportă o mare răspundere.

Timp de trei ore, Kotrov se sfătui cu Dereveanko. Ei discutară planul de pregătire și acel de îndeplinire al acțiunii de diversiune pe care îl alcătuisese Lîsenko în noaptea aceea de nesomn.

Cu conducerea operației, fu însărcinat Kotrov.

Nu departe de Krasnodar, înspre Ust-Laba, dincolo de halta 105, se întindea prin stepă un șanț antitanc foarte adînc, care tăia de-a curmezișul rambleul liniei ferate.

Noaptea era întunecoasă. Abia dacă puteai zări terasamentul de calcar galben mărunț. Singurul lucru care se vedea lămurit erau șinele lustruite de roțile trenurilor...

De-a lungul liniei, la fiecare sută de metri, erau postate santinele nemțești. Santinelele acestea erau însă invizibile. Nu se auzea nici scîrîitul pașilor lor pe nisip, nici zăngănitul obișnuit al armelor.

Era liniște. Dintr-o mlaștină din apropiere se auzea orăcăit de broaște...

Din șanțul de la marginea drumului ieși afară o siluetă omenească, se tîrî pînă la marginea terasamentului, apoi se lipi la pămînt și încremeni pe loc.

Broaștele din mlaștină își vedeau mai departe de concertul lor discordant. O broască de pe linie le răspunse.

Alături de prima siluetă care se lipise la pămînt, mai căzu una. Tufele de mărăcini se mișcară o clipă și din nou fu peste tot liniște...

Broasca de pe linie orăcăia acum cu totul altfel: sacadat și mai ales des. Și îndată porniră de-a lungul șanțului siluete întunecate de oameni care se tîrîră fără zgomot spre posturile nemțești și încremeniră la cîțiva pași de santinele.

Iar orăcăi o broască. Pe terasament mai apărură două umbre. Una din ele se opri o clipă, se împiedică și căzu pe linie. Carabina se izbi probabil de șine și zăngăni.

Din postul apropiat, cam la o distanță de patruzeci de metri, răsună strigătul speriat al santinelei:

— Cine-i?

Umbrele se ridicară de pe terasament și săriră una după alta în șanț.

Din postul german porni o împușcătură. Răspunzîndu-i parcă, pistoalele automate trăgeau grăbit rafale. Din adăpostul de lîngă podul apropiat, țacăni o mitralieră.

Luminile lanternelor rezervei postului nemțesc care veneau în grabă clipeau apropiindu-se. Pe linie, alerga o patrulă.

Un soldat se împiedică de ceva tare și căzu. Ceilalți veniră, luminară linia cu lanternele și văzură pe linie o lădiță mică de lemn.

— O mină! — șopti speriat un neamț.

— Partizanii... Partizanii!

Și tăcerea nopții fu întreruptă deodată de împușcături dese și dezordonate. Nemții trăgeau în cîmpie, în tufișuri, în întuneric. Nu le răspundea nimeni!

Din oraș sosiră apoi pioneri nemți care cercetară cu atenție terasamentul și linia, ridicară mina și îi scoaseră focosul. În zori, trenul trecu fără nici un accident prin acest sector...

A doua zi dimineața, Dereveanko și Kotrov ședeau în atelierul de cartonaje. Kotrov era întunecat și-și mototolea nervos șapca.

— S-a împiedicat prostul de o traversă și a lepădat din mână mina! — se plîngea el de tovarășul lui de diversiune. — Mai mare rușinea!...

— Fii mulțumit că ai rămas voi teferi, — spuse sever Dereveanko. — Degeaba, Ivan. Se vede că dacă nu te pricepi, nu-i chip s-arunci trenurile în aer!

— Data viitoare pun chiar eu mina. Și-ți dau cuvîntul meu că...

— De pus, ai s-o pui tu dar numai dacă ți se dă ordin. Iar dacă nu ți se dă, ai să rămii în oraș și ai să faci ce ți s-a spus să faci, — îl întrerupse Dereveanko cu severitate.

Seara, Lîsenko veni în biroul directorului comercial al „Cameliei” să vorbească despre diversiunea eșuată de lîngă halta 105.

— Operația a eșuat pentru că n-avem nici o experiență, — observă Lîsenko.

— Tocmai despre asta vreau să stăm de vorbă, — spuse Arseni Silvestrovici. — Avem de învățat. Chiar acum am fost informat că trenul a fost aruncat în aer între Gheorghie-Afipskaia și Severskaia de către detașamentul Tătucului. Cu așa ceva te poți mîndri... Acolo operează ai voștri de la combinatul „Glavmargarin”. Nu știu încă cît de scump i-a costat această victorie, dar fapt este că trenul a fost aruncat în aer și coloana motorizată a fost lichidată. Asta înseamnă că avem ce învăța de la ei!... Mai voiam să te întreb ceva: cum stăm cu postul de radio?

— Astăzi am pus totul la punct. Am instalat-o pe Valia la combinat în subterana fabricii de grăsimi hidrogenate, într-un colț atît de retras încît nici dracul nu dă de ea. Cu Valia lucrează tehnicianul Cernenko, un băiat bun și care-și cunoaște meseria. Fata s-a apucat de treabă cu trageri de inimă. Arseni Silvestrovici, chiar înainte de a veni la tine, radiotelegrafiștii noștri au reușit să capete legătura cu detașamentul lui Ignatov. Din păcate, n-au avut timp să stea de vorbă. Poate că s-a întîmplat ceva cu emițătorul nostru, sau poate să fie la Tătucu ceva care nu merge. Cernenko se jură că la noapte, cînd în spațiu nu vor mai fi atîtea emisiuni, să restabilească legătura cu Tătucu. Și acum vreau să-ți mai cer un sfat: Cum știi, Rodrian trebuie să pice din clipă în clipă și așa vrea...

— Înțeleg, — îl întrerupse Arseni Silvestrovici pe Lîsenko. — Trebuie să te sfătuiești numaidecît cu Evgheni Petrovici Ignatov în ce privește combinatul. Eu aș vrea să stau de vorbă cu plantatorii de mine. Dar asta prin radio nu se poate. Așa că nu ne rămîne decît să trimitem la detașamentul lor un om priceput!...

...Mă întorceam dintr-o recunoaștere pe care o făcusem lîngă muntele Sab. La un kilometru de primul nostru post avansat, mă întîmpină Gheronti Nikolaevici Vetlughin.

— Aveți un oaspete, un moșneag din Krasnodar. Nu l-am lăsat să intre în tabără și le-am spus băieților să-l țină sub observație.

La post am recunoscut numaidecît pe „moșneag“. Era tot Ivan Semionovici Petrov, bătrînul acela misterios care ne indusese în eroare pe Elena Ivanovna și pe mine...

Arseni Silvestrovici și Lîsenko trimiseseră pe Petrov la Evgheni. Dar Petrov întîrziase și între timp fiii mei muriseră cînd fusese aruncat în aer trenul între Severskaia și Gheorghie-Afipskaia...

Am întrunit pe Vetlughin, pe Slașcirov, pe Safronov, pe Eriomenko, pe Kiricenکو și pe toți cei din vechea gardă, pe toți prietenii și colegii de slujbă ai lui Evgheni. Și Petrov a plecat de la noi, ducînd cu el sfaturi pentru Lîsenko și formula minei „lupului“ pentru directorul comercial al „Cameliei“. După două zile, am primit prima radiogramă de la Valia:

„Moșul a sosit“.

Asta însemna că „bătrînul“ Petrov se întorsese cu bine la Krasnodar.

CAPITOLUL X

Rodrian fu întîmpinat la combinat cu solemnitate.

Cu o jumătate de oră înainte de sosirea lui, se adunase la poarta principală întreaga administrație germană a combinatului, în cap cu Herbert Stift, directorul administrativ al societății pe acțiuni, care luase în mînă conducerea combinatului „Glavmargarin“. Rodrian era inginerul-șef al acestei societăți. Dar el era susținut și de atotputernica organizație economică a gestapoului și betriebsführerul îl aștepta plin de enervare.

— Te rog să vii și dumneata la primirea domnului Rodrian, — spuse Stift lui Gavriil Artamonovici Șlikov. Domnul Rodrian s-a interesat personal de dumneata la telefon.

Două mașini intrară pe poarta combinatului. Din prima coborî Rodrian.

Era un om de vreo șaiszeci de ani, îndesat și robust. Infățișarea lui era tipic prusacă și avea ținuta pe care o au de obicei militarii. Privirea ochilor lui cenușii și reci era apăsătoare. Era îmbrăcat aproape ca un militar, cu tunică și cizme.

A doua mașină adusese trei ingineri nemți și un interpret.

Stift se apropie de Rodrian și începu o cuvîntare de bun venit. Dar acesta nu-l ascultă pînă la sfîrșit. Zăbind în grupul acela care îi ieșiseră în întîmpinare pe Șlikov, Rodrian îi întinse mîna :

— Bună ziua, Șlikov ! Mă bucur că te văd. Cunosc activitatea dumitale la combinat. E tocmai ceea ce așteptam de la dumneata care ești unul din vechii mei lucrători.

Rodrian făcu cîțiva pași într-o parte, se opri și se uită în tăcere la infățișarea combinatului.

La ce s-o fi gîndit el în acea clipă văzînd clădirile uriașe ale combinatului ? Iși amintea el oare de biata lui făbriță ? O clipă apăru pe fața lui o expresie de mirare, poate chiar de invidie. Dar se stăpîni imediat.

— Domnule Stift, probabil că acesta-i un nou sistem de coșuri ? — întrebă el cu răutate, arătînd turnurile silozurilor care fumegau.

Betriebsführerul nu pricepu ironia.

— Bolșevicii au dat foc semințelor de bumbac din silozuri, — viu să explice Stift, dar Rodrian îl întrerupse :

— Văd foarte bine că-s silozuri, domnule Stift și știu că bolșevicii au aprins semințele. Dar mai știu și că pînă acum n-ai fost în stare să stingi incendiul !

Cu aceste cuvinte, Rodrian se îndreptă spre clădirea biroului principal.

Fără să mai zăbovească, el trecu imediat la inspectia combinatului. Era însoțit de Stift, de inginerii organizației Todt și de Șlikov. Rodrian mergea înainte conducîndu-i cu atîta siguranță încît parcă ar fi cunoscut perfect dispoziția tuturor clădirilor și fabricilor combinatului. Prin aceasta, el voia parcă să sublinieze că tot ce vedea aici, nu trezea în el nici cea mai mică uimire.

La fabrica de margarină fu întîmpinat de Porfiriev.

— Domnule director... — începu Stift.

— Bună ziua, domnule Porfiriev, — zise Rodrian fără să mai aștepte prezentările. — Aș vrea să arunc o privire asupra producției gata.

— Poftim... vă însoțesc, — zise repede Porfiriev.

— Nu te deranja, — îi aruncă cu răceală Rodrian și începu să urce scara către etajul al doilea, unde erau depozitate bidoanele cu *speisefett* gata de a fi expediate.

Rodrian cercetă cu atenție bidoanele, le miroși și gustă chiar conținutul lor amar.

— Prost, foarte prost, domnule Stift, — zise el nemulțumit, strîmbîndu-se. — Mirosul e dezgustător, gustul e rău, calorii puține. Acesta e cel mai prost ersaț pe care l-am văzut vreodată. Aici în Kuban, ar trebui să producem o margarină excelentă, care să aibă aproape gustul untului. Nu exagerez! Spune dumneata, Șlikov, nu scotea fabrica înainte de război produse de cea mai bună calitate?

— Mai e vorbă? Wilhelm Karlovici, margarina noastră era strașnică! — răspunse Șlikov.

— Ei, ce spui?

Rodrian se uita cu severitate la Stift.

— Mașinile sînt stricate, — bîgui betriebsführerul. — Cum știți, n-avem aburi...

— Despre mașini vorbim mai tîrziu. Iar în ce privește aburii... spune, domnule Porfiriev, dumitale ți-a venit ideea cu locomobila?

Porfiriev nu-și putu da seama dacă Rodrian era sau nu mulțumit de ideea lui și se zăpăci.

— Aveți dreptate, Wilhelm Karlovici, — se amestecă Șlikov în vorbă.

— Nu-i rea ideea. Dar numai la început, — ripostă sec Rodrian. — E timpul acum să se lucreze aici ca lumea... Într-o lună, domnule Porfiriev, vei avea aburi! Pregătește-te să lucrezi în plin...

Trecînd pe lîngă un rezervor enorm, Rodrian se împiedică de capătul unei scînduri care era pusă pe o țevă. De undeva de deasupra rezervorului se răsturnară pe neașteptate cîteva căldări, stropindu-i pe toți cu ulei. Căldările căzură cu zgomot mare pe podeaua de ciment. Stift sări cu un țipăt la o parte.

— Ce-i porcăria asta, aici la dumneata? — zise el indignat. — Cine a făcut asta? Să găsiți imediat vinovatul!

Se stîrni o învălmășeală. Nemții din posturi și supravegheatorii alergau în toate părțile. Cîțiva mai zeloși se urcară pe rezervor. Unul din ei căzu înainte de a ajunge sus și-l răsturnă și pe cel care venea în urma lui... Rodrian dădu din cap, își șterse fără vorbă uleiul de pe față și, scuturîndu-și hainele pătate, ieși din fabrică...

Puțin după aceasta, Șlikov îi spuse lui Rodrian:

— Chiar dumneata, Wilhelm Karlovici, ai atîns scîndura

care a împins suportul capacului și ai făcut ca gălețile cu ulei care stăteau la margine să cadă...

Rodrian făcu un semn cu mâna și-i ordonă lui Stift să înceteze căutarea inutilă a vinovatului.

— Vreau să văd mașinile, — zise el.

Rodrian cercetă cu atenție agregatele și intră chiar sub mașini, pipăind cu mâna unele piese.

— Peste tot murdărie, rugină, mașinile neunse, — spuse indignat Rodrian. — Aceste mecanisme minunate trebuiesc îngrijite... Apropo, domnule Stift, nu cumva mai știi ceva de Ignatov?

Stift se fîstîci.

— Întreb de inginerul Ignatov, constructorul acestor mașini, — repetă Rodrian.

— Ignatov a fost mobilizat în Armata Roșie, — îi reaminti Șlikov.

— Nu l-ai găsit printre prizonierii originari din Kuban?

— Nu... Dar voi dispune imediat să...

— Nu te mai obose, s-au și dat dispoziții. Ignatov e căutat în toate lagărele.

La fabrica de grăsimi hidrogenate, Rodrian se interesă de rezervorul unde era păstrat uleiul nerafinat.

— Tot în aceeași situație? — întrebă el aspru pe Weinberger.

— Mi-e cu neputință să fac ceva, — se justifică acesta. — Nu sînt chimist, domnule Rodrian...

— Cine se ocupa cu rafinarea înainte de război? — întrebă Rodrian, adresîndu-se lui Șlikov.

— Inginerul Elnikov... Dar și el e pe front.

— Și n-ai luat, domnule Stift, nici o măsură ca să-l găsești? — întrebă Rodrian. — Fii bun și dispune imediat să fie găsit. Șlikov ne va da toate informațiile în această privință... Cum stai cu laboratorul fabricii, domnule Weinberger?

Weinberger n-avea ce răspunde. Nici nu se gîndise măcar la asta.

— Laboratorul a fost incendiat de bolșevici, — îi veni în ajutor Șlikov.

— Nu-i vorbă de laboratorul central, ci de laboratorul fabricii, fără de care orice producție este de neconceput. Pe care dintre inginerii ruși ai putea dumneata să mi-i propui?

Întrebarea lui Rodrian îl găsi pe Șlikov nepregătit.

— E greu să vă spun imediat... Trebuie să mă gîndesc...

— Bine, gîndește-te și raportează-mi chiar diseară. — Apoi, către Stift: — Să nu scapi din vedere, domnule Stift, că mîine trebuie să sosească aici un inginer chimist german. Din păcate, sînt încă aici metode de lucru deosebite... Inginerul nos-

tru va trebui să fie pus la curent cu metodele rusești de către chimistul rus pe care urmează să-l găsească Șlikov.

La centrala electrică, de termoficare, Rodrian îl recunoscui imediat pe Pokatilov.

— Ineă un vechi cunoscut, — zise el salutîndu-l. — Arată-mi gospodăria dumitale!

Rodrian cercetă mult timp cel de al șaselea cazan, se interesează de curățenia tamburului și întrebă dacă se va putea proceda în curînd la proba hidraulică.

— Am comandat în Germania un generator și o turbină. Cred că sînt pe drum. N-ai să mă faci de rușine, Pokatilov?

— Am să-mi dau toată osteneala, — răspunse maistrul.

— Văd. Și în general trebuie să spun că-mi pun nădejdea în sprijinul și ajutorul vechilor mei lucrători...

Seara, Lîsenko veni la Șlikov.

-- Ei, Svirid Sidorovici, cum ți-a plăcut noul stăpîn?

— Șireată bestie! Țsta nu-i ca Stift! Da, nădejdea mi-e în bătrîni, așa a zis...

— Foarte bine... Bătrînii au să-și facă datoria... Pentru laborator aș vrea s-o recomand pe Skorobogatova. Ce părere ai?

Lîsenko aprobă propunerea lui Șlikov.

A doua zi, apărui în biroul principal inginerul chimist neamț, adus de Rodrian din Germania.

Cînd Rodrian prezentă inginerului chimist pe Skorobogatova, fostă directoare a laboratorului central al combinatului, ea spuse hotărît lui Rodrian că nu-și putea lua răspunderea conducerii practice a rafinării uleiului, fiindcă nu intra în competența ei. Și asta cu atît mai mult cu cît operațiunea cere mulți aburi care deocamdată, lipseau. Însă, în ce privește partea teoretică a chestiunii, era gata să împărtășească cunoștințele ei inginerului neamț. Totuși, nici asta nu era cu putință atîta vreme cît nu era o instalație de laborator cît de primitivă.

Pregătirile pentru organizarea laboratorului durară aproape două săptămîni. Ba lipsea aparatura necesară, ba reactivele. Era însă cu neputință să se trăgăneze lucrurile mai departe. Rodrian cerea zilnic dări de seamă. Și atunci, inginerul începu să ia lecții.

Neamțul venea în fiecare zi cu o exactitate metodică la Skorobogatova, în micul laborator pe care și-l instalase și rămînea acolo exact două ore. Înscria într-un caiet gros tot ce-i spunea ea și era greu să crezi că elevul va putea să ajungă vreodată să-și însușească procesul de rafinare cînd Skorobogatova îi expunea atît de încurcat și de complicat materia.

— Tot mai scrie? — o întrebă Lîsenko pe Skorobogatova, pufăind din pipă.

— Tot! — răspundea veselă.

Intr-o zi, Lîsenko veni la Skorobogatova cu fața îngrijorată.

— Scoate-mă din încurcătură! Mîine sau poate chiar și azi, se va aduce pentru analiză ulei din acela pe care inginerul tău chimist are de gînd să-l rafineze. Trebuie să găsești într-însul otravă. Uite, ia asta, înțelege? — Lîsenko îi întinse o capsulă. — Buletinul de analiză trebuie să fie semnat și de elevul tău. Faci asta?

— Mă voi sili s-o fac, — răspunse Skorobogatova.

După cum s-a aflat mai tîrziu, lucrurile s-au petrecut așa.

Skokova, dactilografa, veni fuga la Lîsenko să-i spună că, lucrînd la mașina de scris, îi ajunsese la ureche o convorbire a lui Rodrian cu Stift. Rodrian insistă ca uleiul să fie rafinat cît mai curînd. El ceru de la comandamentul german locomobile care să dea aburi fabricii de grăsimi hidrogenate. Părerea lui Rodrian era ca rafinarea să fie condusă de Skorobogatova și de chimistul neamț.

Acum începuse să fie foarte probabil că nemții vor putea folosi uleiul. Lîsenko și Șlikov s-au gîndit că era necesară aruncarea în aer a cazanului.

Intr-o seară, unul din maiștrii bătrîni ai combinatului veni la Lîsenko să-i comunice în secret că niște muncitori de la fabrica de grăsimi hidrogenate, unde lucra și el, astupaseră cu capete de frînghie țevile care porneau de la rezervorul cu ulei...

Muncitorii nu știau de proiectul lui Rodrian, dar bănuiau că nemții aveau de gînd să folosească uleiul. Doar nu degeaba lua chimistul neamț lecții de la Skorobogatova. Ei se hotărîseră să nu lase nemților uleiul și începuseră în primul rînd prin astuparea țevilor.

— Desigur că n-ajunge să astupi țevile, — îi spunea bătrînul muncitor lui Lîsenko. — Nemții și-or bate capul cît și-or bate cu țevile, apoi vor deschide capacul și vor scoate uleiul cu căldările prin gura rezervorului. Și atunci n-are să mai rămînă nimic de făcut!... Așa că tovarășii m-au trimis să mă sfătuiesc cu dumneata cum să stricăm cu desăvîrșire uleiul. N-am putea pune într-însul niște otravă?...

Lîsenko se uită țintă la bătrînul muncitor și-i veni deodată o idee salvatoare.

Nu trecu multă vreme de la convorbirea lui cu bătrînul muncitor de la fabrica de grăsimi hidrogenate și Lîsenko veni cu el în cabinetul lui Rodrian. Muncitorul spuse lui Rodrian că bolșevicii nu numai că aruncaseră în aer mașinile, dar puseseră în rezervorul cu ulei un praf care putea să fie otrăvitor. El văzuse cu ochii lui acest lucru și socotea de datoria lui să pre-

vină pe domnul Rodrian „vechiul lui stăpîn, ca nu cumva să se întîmple ceva cînd domnii nemți vor începe să consume uleiul.”

Lîsenko observă că neamțul nu prea dădea crezare comunicării muncitorului.

— V-aș sfătui totuși, domnule Rodrian, să faceți o analiză a uleiului, — propuse Lîsenko.

— Chiar așa, — zise Rodrian care fu imediat de acord. — Am să-l însărcinez pe inginerul meu chimist cu această treabă.

Astfel începu activitatea practică a laboratorului Skorobogatovei.

Analiza, făcută după toate regulile, arată că uleiul conținea o mare cantitate dintr-o otrăvă foarte activă.

Dar Rodrian nu se mulțumi cu atît. Și-l poartă la el pe Șlikov.

Cînd acesta veni la Rodrian, văzu că în cabinet mai era și feldwebelul Stroba.

— Te rog să te duci imediat la fabrica de grăsimi hidrogenate, — zise Rodrian, -- și să aduci în această retortă ulei din rezervor. Domnul Stroba va face el însuși toate operațiile. Dumeata, Șlikov, ai să-i arăți numai unde și cum să ia el proba. Ai grijă ca la această operație să nu fie de față altoineva.

— Voiți să mai faceți încă o analiză? — întrebă Gavriil Artamonovici.

Rodrian se uită scrutător la Șlikov.

-- Poate că da.

— Voiam tocmai să vă propun și eu același lucru, — răspunse liniștit Șlikov.

Rodrian tăcu. Intinzînd retorta feldwebelului, el îi repetă:

— Proba mi-o aduci aici, mie personal...

Ajungînd la fabrică, Stroba alungă pe toți muncitorii din sala unde se găsea rezervorul și se urcă deasupra la gura rezervorului. Șlikov stătea jos, ținînd scara.

Feldwebelul umplu retorta, o dădu lui Șlikov și coborî iute scara.

Poate că Șlikov avu puțința să arunce în retortă aceeași otrăvă din care dăduse mai înainte prin Lîsenko o capsulă Skorobogatovei, sau poate că procedă altfel. Despre asta nu se știe nimic...

Retorta fu imediat dusă la Rodrian. Curînd, analiza confirmă că uleiul era în adevăr otrăvit.

— Păcat! — zise vădit înciudat Rodrian lui Șlikov. — Am pierdut zeci de tone dintr-un produs minunat! Dar în toată povestea asta, găsesc și o mîngîiere: nu m-am înșelat asupra vechilor mei muncitori!

Tot atît de bine se termină și afacerea cu rezervorul de la fabrica de săpun.

Cum aflase Stiff de la Šlikov că rezervorul era minat, chemase îndată pionerii nemți. Pionerii se căzniră destul de mult cu rezervorul și nu găsiră nici urmă de mine. Dar nici nu îndrăzniră să garanteze că putea fi o deplină siguranță în această privință. Împrejur era numai metal și detectoarele de mine nu puteau fi de folos. Stiff, fricos din fire, lăsă rezervorul în pace.

Rodrian, care n-avea încredere în Stiff, ceru din nou ajutorul pionerilor. Cum era și de așteptat, ei nu descoperiră nici de data asta nimic suspect, dar nici nu putură garanta că rezervorul nu prezenta nici un pericol. Pentru ca lucrul să fie mai sigur, pionerii fură de părere să se mai aștepte încă trei-patru luni. Lui Rodrian nu-i rămânea nimic altceva decât să le urmeze sfatul...

Mai complicată era problema atelierelor mecanice. Aici, cum am mai spus, lucrase pînă la ocupație brigada Baturin. După sfatul lui Šlikov, Stiff numise pe Baturin șef al atelierului iar în locul acestuia, Šlikov puse brigadier pe lăcătușul Mișa.

Trebuie să recunoaștem că aici s-a făcut o greșeală. Mișa era prea iute și nu se putea stăpîni. „Războiul tăcut“ pe care-l duceau activiștii organizației clandestine împotriva nemților nu se potrivea cu firea lui neastîmpărată și felul acesta de război nu-i intra în cap. Mișa îi propuse lui Lisenko de cîteva ori cele mai nesăbuite planuri de ucidere a lui Stiff, Stroba, Rodrian și desigur și a lui Šlikov pe care-l socotea drept trădător. Erau zile cînd baturiniștii — brigada lui Mișa tot mai purta vechiul ei nume — produceau piese bune numai de aruncat...

Pînă la un timp, totul merse bine. Stiff nu se prea ocupa de atelierele mecanice, iar Weinberger, singurul care fără să fie în organizația clandestină era în curent cu situația adevărată a lucrurilor, tăcea...

Însă, cu venirea lui Rodrian, totul se schimbă. În toate fabricile și atelierele fură puși specialiști nemți și toată munca „directorilor“ ruși era acum efectuată sub supravegherea lor.

La cazane fu trimisă brigada de reconstrucție a batalionului tehnic sub conducerea feldwebelului Stroba. Brigada începu să repare cazanul al șaselea. Cîteva zile după ce deznituiră fundul unui alt cazan și începură să-l pună la loc, nemții, venind într-o dimineață la lucru, descoperiră că niturile pe care le pusese la locul reparației dispăruseră peste noapte. A doua zi, faptul se repetă.

Cînd a treia zi, venind la lucru, nemții descoperiră că lipseau nu numai niturile dar și fundul cazanului care fusese scos și aruncat în subsol, dădură alarma. La secția cazanelor fu pus un post de pază nemțesc permanent.

Și totuși — ce-i drept într-o măsură mai mică — disparițiile misterioase continuau. Comandantul militar Weber hotărî să inspecteze personal, noaptea, posturile din sala cazanelor.

Dar locul retras, întunericul, urmele distrugerii, toate acestea îl înspăimîntară și el se grăbi să părăsească sala cazanelor... Dimineața, nemții descoperiră iarăși urmele operațiunilor nocturne.

Nemții făcură o percheziție minuțioasă în toată clădirea centralei termice dar nu găsiră nimic.

Pokatilov îi spuse lui Lîsenko cu un zîmbet șiret:

— Nemții urmăresc cu grijă de cine sînt scoase și cum sînt scoase numerele de pe tăblița de control de la intrarea în fabrică. Dar băieții noștri s-au făcut foarte îndemînatici și scot dintr-odată cîte două numere: unul pentru ei și unul pentru cei care au rămas noaptea la combinat...

Era strict interzis oricărui rus să rămînă noaptea pe teritoriul combinatului. Fix la șapte dimineața, toți muncitorii începeau să treacă prin controlul de la intrare. Cu zece minute înainte de această oră, șase sute de oameni trebuiau să-și atîrne numerele lor întîi pe tăblița de la poartă, apoi pe cea a fabricii unde lucrau și în sfîrșit, pe aceea a secției lor.

Stift hotărî să controleze personal cum se atîrnau numerele.

Șlikov află din vreme despre acest lucru și dădu de veste lui Lîsenko.

Dimineața, îndată ce răsună semnalul, mulțimea enormă de muncitori sosită devreme dădu buzna la intrare, astfel încît Stift nu mai putu să vadă ce se petrecea la tăbliță.

Stift țipă, înjură, apoi făcu un semn deznădăjduit cu mîna și plecă.

Abia a plecat de la poartă Stift, și la tăbliță s-a și făcut ca la comandă ordine...

Mai devreme sau mai tîrziu, nemții trebuiau totuși să ghi-cească aceste mici matrapazlîcuri și de aceea, Lîsenko începu să se cam îngrijoreze și se gîndi să se sfătuiască cu Șlikov ca să vadă ce-i de făcut și să ia măsuri hotărîtoare.

În sala mare de la etajul al doilea al clădirii fabricii de margarină, fu organizat din ordinul lui Rodrian un banchet în cinstea vechilor muncitori ai combinatului.

Rodrian dăduse dispoziție să nu se facă nici o economie și Herbert Stift urmă dispoziția întocmai.

Scara care ducea la această sală era împodobită cu palmieri și așternută cu covoare scumpe. Aranjamentul mesei uimea prin

strălucirea și eleganța lui. Numai cristaluri, faianță fină și argint masiv. Toate acestea erau, bineînțeles, lucruri furate de nemți de la populația pașnică. Pe masa întinsă pentru treizeci de persoane, gemînd sub povara mîncărilor alese, erau înșirate baterii de sticle de vin nemțesc de Mosella, de votcă ru-sească, de Porto englezesc și de lichioruri franțuzești...

În capul mesei trona Wilhelm Karlovici Rodrian în persoană. La dreapta lui ședea Șlikov, la stînga, Pokatilov.

Cînd toți invitații își ocupară locurile, Rodrian se ridică și închină paharul. Chiar și fără asta, atmosfera din sală nu prea era animată, dar acuma liniștea care se lăsase era, la drept vorbind, apăsătoare.

— Domnilor! — a început Rodrian. — V-am invitat ca să onorez bătrînețea dumneavoastră, munca dumneavoastră rodnică de mulți ani, devotamentul și credința dumneavoastră pentru adevărații stăpîni. E multă, foarte multă vreme de cînd am început să construiesc cu mulți dintre dumneavoastră, această fabrică. Trebuie să spun că nu există nici o comparație cu ceea ce vedem acum în locul ei. Dar ceea ce făcusem era numai un început. Voi rușii aveți un proverb bun: „Începutul e greu...” Apoi au venit anii grei ai asupririi bolșevice. Știu că, în fundul sufletelor, toți credeți că va veni o vreme cînd se vor întoarce vechii stăpîni și iată că acuma vremea aceea a venit. Cucerind lumea, armatele germane biruitoare au cucerit și Kubanul. Sîntem din nou împreună. Slujiți iar pe vechii stăpîni. Slujiți-i cu credință cum i-ați mai slujit și altădată! Cînte și glorie vouă pentru credința voastră!... Vă chem să munciți rodnic, să însuflețiți tineretul stricat de bolșevici și să dați armatei germane toate lucrurile de care are nevoie în marșul ei biruitor peste întregul glob pămîntesc. Noi, din partea noastră, o să vă asigurăm așa cum trebuie o bătrînețe onorabilă. Inchin, domnilor, primul meu toast pentru dumneavoastră toți, vechii mei lucrători!

Și Rodrian ridică și mai sus cupa. Lumea din jurul mesei se simțea stingherită. Toți așteptau ceva.

Primul se ridică Șlikov. El ciocni în tăcere cu Rodrian și bău votca dintr-o dușcă. După el, într-o tăcere deplină, făcură la fel și ceilalți.

Rodrian era mulțumit de acest început. El glumea, rîdea și îi înmbia cordial pe „dragii lui oaspeți”. Dar veselie nu era. Muncitorii ședeau tăcuți și fără chef. Aproape nimeni nu mîncea și nu bea. Rodrian se ridică din nou cu paharul în mînă:

— Domnilor! — zise el. — Vă prețuiesc pe toți la fel de mult, ca pe niște vechi muncitori care și-au servit cu credință și devotament pe foștii lor stăpîni. Este unul dintre voi pe care

vreau să-l scot cu deosebire în evidență. Și acesta este onorabilul nostru Gavriil Artamonovici, domnul Șlikov. El a fost acela care a început alături de mine pe un teren viran, construirea fabricii. Bolșevicii l-au jignit adînc. Ei l-au retrogradat făcîndu-l din director simplu magazioner. Gavriil Artamonovici Șlikov este acela care ne-a deschis cel dintîi porțile combinatului. Și trebuie să recunosc că multe din cele ce-am făcut pentru restabilirea fabricilor, au fost făcute după indicațiile și sfaturile domnului Șlikov... Ridic al doilea toast al meu pentru Gavriil Artamonovici. Fiecare dintre lucrătorii tineri trebuie să aibă în fața ochilor pilda lui Șlikov!

Toți se ridicară. Numai Șlikov rămase tăcut și nemișcat pe scaunul său, ca și cum n-ar fi auzit cele ce vorbise Rodrian.

— Beau în sănătatea dumitale, domnule Șlikov! — repetă Rodrian.

Alb ca varul, Șlikov se ridică și întinse cupa.

— Mulțumesc, domnule Rodrian, — zise el încet.

În sală se făcu liniște. Fiecare și-ar fi putut auzi bătăile inimii.

— Mulțumesc, domnule Rodrian, — repetă Șlikov. — Chiar de ar fi vorba de viața mea, nimic nu m-ar putea opri să-mi îndeplinesc datoria și ceea ce-mi dictează conștiința. Voi ține cu sfințenie acest jurămint pînă la ultima mea suflare... Aș fi fericit dacă fiecare din muncitorii tineri ai combinatului ar spune: „De-aș fi ca Șlikov“.

Șlikov întinse cupa, ciocni cu Rodrian și bău pînă la fund.

Rodrian se uită cercetător la Șlikov. Părea că voia să citească în ochii lui Șlikov tîlcul adevărat al cuvintelor lui, însă Gavriil Artamonovici îi susținu liniștit privirea. Ședea la masă așa cum era el întotdeauna: gîrbov, reținut și respectuos. Și asta îl făcea probabil pe Rodrian să se liniștească.

După ce se mai ținură cîteva toasturi, Rodrian se ridică, se apropie de o măsuță din colțul sălii și dădu la o parte pînza care o acoperea.

— Pofțiți încoace, domnilor! — zise el. — Noi, acționarii, am hotărît să oferim unora din dumneavoastră mici daruri. Nu-s mare lucru, desigur. Dar... — și, zicînd asta, zîmbi dulceag, — îmi amintesc de un cîntec rus, care spune: „Nu darul tău îl prețuiesc, mai scumpă mi-e dragostea ta...“ Dacă ar fi să vorbesc în limba noastră de negustori, aș spune că acestea sînt numai un avans, un acout modest. Poftim, te rog, domnule Șlikov!

Luînd de pe masă un rînd de haine de stofă neagră, Rodrian îl dădu lui Gavriil Artamonovici.

— Să-l porți sănătos, domnule Șlikov. Și primește din partea mea acest baston, — urmă Rodrian, întinzînd lui Șlikov un baston elegant cu mînerul de os. — Nu face ca un om alît de slîmat ca dumneata să umble cu un baston țărănesc... Cum se cheamă? Da, cu un toiag... Repet, asta nu-i decît un acont. Germania știe să prețuiască pe acei care servesc cu credință și sinceritate interesele ei. Pot să-ți spun, domnule Șlikov, că viitorul dumitale va fi asigurat!

Șlikov luă în tăcere darurile, se înclină și trecu încet deo parte.

— Poftim încoace, domnule Pokatilov!

Directorul centralei electrice de termoficare primi un costum la fel și o cutie cu aparate de măsurat. Altor trei bătrîni, Rodrian le dădu daruri mai modeste.

După ce darurile fură distribuite, Rodrian declară:

— Domnilor, vă rog să mă iertați, dar acuma trebuie să plec. Am treburi care nu pot fi amîinate. Vă rog însă ca dumneavoastră să rămîneți aici, în jurul mesei, și să stați mai departe de vorbă prietenește și să vă veseliți.

Rodrian plecă, dar „discuția prietenească și veselă“ nici nu începu măcar. Cum se închise ușa după Rodrian, fără să se fi atins măcar de bucate, bătrînii plecară, împrăștiindu-se pe la casele lor.

Șlikov se îndreptă spre micul său birou din corpul administrației principale. La ușa îl aștepta Anna Potapovna.

— Ei, Gavriil Artamonovici? — îl întîmpină ea pe vechiul ei prieten. — Cum... — voi ea să întrebe, dar, uitîndu-se la Șlikov, se opri deodată.

Șlikov privea țintă înaintea lui și părea că n-o vede nici pe Potapovna și nici biroul. Intră încet în cameră, puse hainele și bastonul pe masă și se duse la fereastră.

Afară se lăsa seara și ploua încet.

Anna Potapovna se apropie de masă și pipăi stofa. Apoi luă bastonul. Pe osul alb al mînerului era aplicată o placă de argint. Potapovna citi inscripția gravată pe placă: „Vechiului nostru maistru din partea patronilor pentru servicii credincioase“.

Șlikov plecă de la geam și luă în mînă vechiul său toiag.

— Ia-l, Potapovna, — zise el întinzîndu-i-l. — Păstrează-l la tine. Mi-a fost drag și am umblat mult cu el. Dacă mai ajung pînă s-o întoarce ai noștri, l-oi lua înapoi. Pînă atunci, păstrează-l tu. De acuma-ncolo, îl iau la purtare pe acesta nou.

— Cum așa, Gavriil Artamonovici? — se miră Potapovna.

— Și chiar ai de gînd să umbli cu pacostea asta în mînă?

— Da, și am să port și hainele pe care mi le-au dăruit. Nu se poate altfel. Când ai intrat în horă, trebuie să joci...

Potapovna ieși în curte. Ploua întruna și se întuneca repede. Ultimul schimb pleca de la combinat.

— Bună seara, Potapovna.

Un grup de tineri se apropie de ea. Erau lăcătușii din brigada Baturin.

— Adevărat e ce se spune? Cică Șlikov ar fi primit daruri? — întrebă brigadierul Mișa.

— Mihail! — îl întrerupse Potapovna supărată. — Ești încă prea tânăr ca să...

— Felicită-l din partea noastră! — strigă în urma Potapovnei Mișa cu un tremur în glas. — Spune-i că baturiniștii îl felicită... pentru livreaua de lacheu!...

Cu aceste cuvinte, Mișa, și în urma lui ceilalți, cotiră colțul clădirii. Bătrîna rămase locului, fără să-și dea seama că ploua. Se gîndea la Șlikov.

Deodată, se auzi un zgomot de geamuri sparte.

Anna Potapovna se întoarse din drum, alergă sus și împinse ușa biroului lui Șlikov. Geamul fusese spart. În mijlocul odăii stătea Gavriil Artamonovici ținînd în dreapta o piatră de care spînzura de-o sfoară un bilețel...

— Citește-l, te rog, — îi zise el. — Eu nu pot...

— Am vrut să deznod sfoara, — povestea mai tîrziu Potapovna, — dar îmi tremurau mîinile și nu eram în stare să fac ceva... În sfîrșit, am desfăcut hîrtia. Cu litere mari, era scris cu creionul roșu un singur cuvînt: „Iudă“. Nu mai știu cum s-a întîmplat. Nu voiam să-l spun, dar cuvîntul acesta blestemat mi-a scăpat fără voie!... Și m-am speriat singură. Cum de-am putut spune așa ceva? Și el stătea în mijlocul odăii, cu mîinile lăsate în jos...

După un răstimp, mi-a zis:

— Nu-i nimic, Potapovna... Nu-i nimic...

Anna Potapovna își aduse aminte de Mișa baturinistul și înțelese că asta trebuie să fie isprava lui.

— Asta-i treaba lui Mișa baturinistul, — zise ea.

— Ce-are aface, Potapovna, cine este, — spuse domol Șlikov. — Ceea ce-i de seamă în toată treaba asta e că-i unul de-ai noștri, un rus. Și doar pentru ei duc eu această povară pe umeri...

Șlikov se așeză și căzu pe gînduri.

— Pe toate le-oi răbda, Potapovna, — zise el, — și darurile domnului Rodrian și... darul acesta. Pe toate! De-ar ieși numai toate așa cum vrem noi. Și de-am ajunge odată să le vedem cu ochii...

Gavriil Artamonovici se ridică și se apropie de Anna Potapovna.

— Am să te rog ceva, Potapovna. — Vocea îi tremura. — Vezi și tu că umblu tot timpul pe marginea prăpastiei. Și în fiecare clipă mă pot prăbuși... Dacă cumva se întâmplă să nu mai ajung să-i mai văd pe ai noștri — de întors n-am eu grijă că se întorc! — și-o fi să auzi pe cineva spunînd că Șlikov a fost un trădător, o coadă de topor, spune-le atunci tot ce știi despre mine, tot adevărul...

Anna Potapovna tăcea. Pe fața ei zbîrcită curgeau lacrimi.

— Nu, nu plînge! — îi zise Șlikov. — Dar pînă atunci, Potapovna, bagă de seamă și taci, că altfel s-a sfîrșit cu mine.

*
* *
*

A doua zi după banchet, Anna Potapovna trecu pe la atelierele mecanice cu cîteva minute înaintea pauzei de prînz.

— Hai, Mihail, — spuse ea tinărului brigadier. — Adună-ți aici pe toți ai tăi... Toată garda. Dar ai grijă să putem vorbi fără să fie cineva străin de față.

Cînd sirena sună pauza de la amiază și atelierele se goliră, baturiniștii se întruniră într-un colț îndepărtat al clădirii pe jumătate dărîmată. Baturin, pe care îl chemase la el Herbert Stift, lipsea.

— Băieți, — le spuse bătrîna, — am de vorbit cu voi ceva serios.

Baturiniștii se uitară unul la altul. Niciodată nu văzuseră ei pe bătrîna lor pontatoare atît de agitată. Mișa, care stătea în urma tuturor, își întoarse capul, parcă ar fi vrut să plece de acolo.

— Măi băieți, eu nu vă cunosc de azi, — urmă Potapovna. — V-am văzut intrînd aici ca ucenici și v-ați făcut oameni sub ochii mei. N-am să vă ascund nimic. Eram mîndră de voi. Erați în primele rînduri ale combinatului. Pentru voi, cuvîntul „nu putem“ nu era. Puteați face totul! Uneori era nevoie să nu dormiți noaptea și nu dormeați, iar dacă trebuia numai decît să îndepliniți un lucru, îl îndeplineați. Erați într-un cuvînt: „baturiniști“!

Băieții tăceau. Nu pricepeau deloc unde voia să ajungă Potapovna.

— Și acum? Ce-i cu voi? Parc-ați fi alții...

— Dar ce s-a întîmplat, Potapovna? — nu se putu opri să nu întrebe Mișa.

— Ce s-a întîmplat? Știți prea bine. Sînteți de capul vostru. Una vi se spune și alta faceți voi, după capul vostru. Faceți to-

tul după cum vă trăsnește prin minte. O să vă rupeți gîtul degeaba și o să compromiteți și marea noastră cauză. Nu, băieți, așa nu mai merge. Trebuie să ascultați și de oamenii care au mai multă minte decît voi!!

— Și de cine mă rog s-ascultăm? — strigă Mișa cu răutate. — Poate de Șlikov?

— Da, chiar și de Șlikov, — răspunse Potapovna.

— Ei, acum pricep de unde bate vîntul! — rîse Mișa. — Am priceput! Nu-i plac Iudei de Șlikov cei din brigada lui Baturin. Nu, cît timp vom trăi noi baturiniștii...

Mișa se opri deodată. El citi în ochii Annei Potapovna, care se uita tîntă la el, o durere atît de mare încît se simți prost.

— Ai spus tot ce-ai avut de spus, Mihail? — Vocea bătrînei tremura. — Acum ascultă ce-am să-ți spun eu... Știi tu că nu-mai din mila acestui „Iuda“ mai trăiești azi pe lume? Crezi tu că el nu știe cine a aruncat piatra în geam? Șlikov n-avea decît să spună un singur cuvînt și ai fi fost spînzurat de un stilp.

— Ei, asta trebuie dovedit!... — îngăimă jenat Mișa.

— Nu-i nimic de dovedit. Te-am văzut cu ochii mei.

— Și i-ai spus? — exclamă Mișa.

— Da, i-am spus! Pentru că știu că Gavriil Artamonovici va muri, va suferi orice chinuri, dar nu va trăda pe vreunul de-al lui. Îți aduci aminte de chestia cu Pokatilov? Atunci cînd soldații nemți au înconjurat centrala? Viața lui Pokatilov atîrna de un fir de păr. Și totuși nici un fir de păr nu i s-a clintit din cap. Și de ce? Pentru că l-a scăpat Șlikov. Am auzit eu cu urechile mele, cum a luat în fața lui Stift toată vina asupra lui. Și-a pus capul, dar a scăpat pe un tovarăș care se afla în primejdie... Nu-ți ajunge asta? Ce să mai vorbim!... Ar trebui să ne plecăm cu toții în fața lui Gavriil Artamonovici, căci numai datorită lui mai umblăm pe pămînt și mai răsufilăm. El ne apără pe noi, dar pe dînsul...

Potapovna amuți. În fața ei stătea tehnicianul Vasiliev care apăruse pe neașteptate. După aerul său zăpăcit și mirat, Potapovna pricepu că el auzise totul.

— La ce-ai venit aici, — se răsti la el Mișa căruia îi sărise țandăra. — Ce poștești?

— Am venit să-ți aduc o schiță... urgentă, — zise intimidat Vasiliev, dîndu-și seama că venirea lui nu era dorită.

Mișa îl luă deoparte pe Vasiliev.

— Halal ostași! — Și Anna Potapovna oftă îngrijorată. — N-am ce zice, doar v-am spus să nu fie străini! Și cînd colo, nici de asta n-ați fost în stare să vă îngrijiți...

— Nu te teme, Potapovna, — încercă s-o liniștească un tînăr lăcătuș, anume Grișa, unul dintre baturiniști. — Vasiliev n-are să spună nimănui nimic! E de-ai noștri...

— Ei, acum s-a isprăvit, vorba nu-i pasăre, cînd ai scăpat-o n-o mai prinzi!... Uite ce-i băieți, mai am o treabă cu voi. Svirid Sidorovici Lîsenko a cerut ca mîine la ora mesei, toți comsomoliștii să vină în subsolul fabricii de grăsimi hidrogenate. Știe Mișa unde... Și gîndiți-vă la ce v-am spus...

A doua zi, Lîsenko trecu în pauza de la prînz să mai vadă ce-i cu Valia. Micul ei post de radio se găsea într-un colțișor retras al enormului subsol plin de vechituri și gunoi al fabricii de grăsimi hidrogenate. Lîngă Valia ședea baturinistul Mișa.

— Ce cauți aici? — îl întrebă sever Lîsenko.

— M-a rugat Valia să viu să-i repar ceva, — răspunse intimidat Mișa.

— Ți ordon să nu mai dai pe aici fără voia mea. Ai înțeles?

Cînd Mișa dispăru grăbit în întunericul subsolului, Lîsenko se apropie de Valia.

— Mi-e urît aici, Svirid Sidorovici, — se plînsese ea. — Stau ca într-o temniță... De făcut o treabă serioasă nu fac și doar nu fug de treabă.

— Spui că ți-e urît? Dar postul de radio? Asta ce-i, fleac? — Lîsenko se încrunță. — Voi, tinerii n-aveți răbdare. Visaiți numaidecît să vă bateți! Nu vreți să pricepeți că ducem un „război tăcut“ și că războiul acesta tăcut e tot atît de periculos și de groaznic ca orice alt război. În curînd începem un război fățiș dar e nevoie de puțină răbdare. Nu pricepi oare marea însemnătate a muncii pe care o îndeplinești aici? Tu ne dai doar legătura cu Pămîntul cel Mare, cu patria noastră! Fără tine, n-am ști ce se petrece dincolo, la ai noștri... Dar să-ți mai spun ceva: convocăm pe mîine o ședință a comsomolului. Vezi de te pregătește cum trebuie...

*
* *

Lîsenko și cu Valia găsiră cu greu pe comsomoliști în colțul din subsolul întunecos unde se adunaseră și unde ar fi fost aproape cu neputință să pătrundă cineva care nu cunoștea locul.

— Au venit toți? — întrebă Lîsenko. — Nu-i nici un străin printre voi? Controlează, Mihail.

Mișa luminează cu felinarul fețele tuturor celor adunați și inspectă cu atenție grămezile cu moloz dimprejur.

Lîsenko se apropie de un butoi care servea drept masă de

prezidiu și spuse băieților să stea liniștiți deoarece rezonanța subsolului era foarte puternică.

— Vreau, — zise mai departe Lîsenko, — să vă prezint conducerea voastră.

— Ce fel de „conducere“? — întrebă unul din comsomoliști.

— Pe mine mă cunoașteți, — spuse Lîsenko.

Un murmur afirmativ trecu prin grupul de tineri ce ședea jos.

— Afară de mine, mai e de față aici secretarul organizației de comsomol a combinatului. A fost ales chiar de voi, ce-i drept, înainte de a fi trecut în ilegalitate, dar tot de voi. Îl recunoașteți? — Lîsenko își aprinse bricheta și apropie flacăra tremurîndă de fața fetei care stătea alături de el.

Flacăra aceasta mică făcu ca întunericul subsolului să pară și mai adînc. Ovalul luminos al chipului fetei se contura pe fondul întunericului de nepătruns.

— Valia! Da' nu se poate! — se auzi în mulțime. — Oare să fie Valia? Doar au ucis-o nemții!...

— Da, băieți, eu sînt! — zise fata. — Ce-i drept, soldații nemți au tras în mine și am stat într-o groapă sub o grămadă de cadavre, dar acuma, iată că-s aici. — Valia tăcu cîteva clipe, apoi urmă:

— Ce-i cu voi, băieți, ce s-a întîmplat? Unde-i disciplina voastră? Dar hai mai degrabă să le luăm pe toate la rînd... Propuneți mai întîi președintele.

Încet, însă toți, spuseră într-un glas:

— Valia!... Valia!

Valia bătu cu creionul în fundul butoiului și începu cu fraza obișnuită:

— La ordinea de zi avem azi o singură chestiune despre care va vorbi chiar acuma tovarășul Lîsenko. Svirid Sidorovici, ai cuvîntul.

— Uite despre ce-i vorba, băieți, — începu Lîsenko. — Înaintea banchetului am convocat aici în subsol pe mulți din bătrîinii care fuseseră invitați de Rodrian și i-am pregătit spunîndu-le cum vor trebui să se poarte. Ceea ce am făcut noi pînă la venirea lui Rodrian nu mai merge. Pe el e greu să-l tragem pe sfoară. Noi am discutat acest lucru la ședința de partid și am hotărît să luăm măsuri noi. Ce vi se cere acum vouă? Înainte de toate să vă stăpîniți și să aveți răbdare. Trebuie de asemenea să vă ocupați de agitație: să vorbiți despre fărădelegile nemților, despre asuprairea populației, despre jafurile polițailor și oamenilor gestapoului. Apoi să spuneți cum munca intelectuală a devenit de prisos sub ocupație și cum un om cu carte nu mai este bun decît de muncă silnică, plătită după un anumit sistem valabil numai pentru răsărit și cum toate cuceririle Revoluției

din Octombrie au fost anulate... Trebuie spus deschis că pînă la venirea lui Rodrian — singurul care și-a dat seama de ce-i aici — noii noștri „stăpîni“ și-au pierdut capul cînd au dat de tehnica noastră înaintată și de proporțiile uriașe ale producției noastre. Trebuie să avem grijă ca ei să nu se descurce în această tehnică. Dar totul trebuie făcut cu cap, fără înflăcărare inutilă. Iată în ce constă secretul succeselor noastre...

Un băiețandru, care ședea în primul rînd și care tot dădea să întrebe ceva, făcu un pas înainte și zise cu glasul puțin ridicat:

— Vă țineți numai de sabotaj și de discuții... Da' cînd va veni vremea să începem să batem pe nemți?

Valia își pierdu răbdarea:

— Stai, Svirid Sidorovici! Lasă-mă să spun eu băieților cînd se va întîmpla asta... Am pornit împreună acțiunea cu ajutorul căreia se va hotări fericirea și viața noastră. Nu aveți dreptul să treceți la acțiuni armate sau la diversiuni fără ordinul conducerii!... Va veni timpul cînd veți lua parte la operații, și încă ce operații! Cine știe cîți dintre noi vom mai rămîne vii și teferi pînă la eliberarea Krasnodarului și a Kubanului nostru drag. Dar noi sîntem datori să prevedem totul și să căutăm să nu mărim numărul victimelor și, cu atît mai mult, numărul victimelor inutile. E lămurit, băieți?

Un murmur de aprobare străbătu rîndurile tineretului.

— La început gîndeam la fel cu voi, dar pe urmă mi-am dat seama că am greșit... E mare lucru, băieți, să ai răbdare și să te poți stăpîni. Aceasta-i încercarea la care sîntem puși. Numai pentru că nu sîntem cunoscuți, sîntem în stare să facem acum și vom fi în stare să facem, cînd va fi nevoie, lucruri mari. Trebuie să ajungem să putem distruge împreună mai mulți ocupanți decît ar putea să distrugă fiecare dintre noi sau grupurile izolate din oraș. Deci să ne continuăm munca strîns uniți sub conducerea organizației de partid a combinatului, punînd în slujba ei viața noastră și întreaga noastră activitate. Asta-i tot ce-am avut de spus!...

Lîsenko luă din nou cuvîntul.

— Voi fi scurt, — zise Lîsenko sever și rece. — Azi vă vorbesc în calitate de reprezentant al Comandamentului mișcării de partizani din sud. Cuvintele mele nu sînt un sfat prietenesc, ci un ordin militar. E limpede? Vă ordon să încetați manifestările voastre samavolnice.

— Manifestări samavolnice? — îl întrerupse indignat Mișa.

— În primul rînd nu țipa, — îl opri Lîsenko. — Și pe urmă, răspunde-mi: ce-i asta să arunci pietre în fereastra lui Șlikov? Operație militară?

— Bine, da' e-un trădător!

— Comandamentul mișcării de partizani știe mai bine cum să se poarte cu Șlikov. Ordinul comandamentului glăsuiește limpede: să interzicem orice manifestări samavolnice. Trebuie să vă supuneți în totul și fără discuție dispozițiilor mele.

Comsomoliștii tăceau.

— Și acum, băieți, vreau să vă vorbesc prietenește, — continuă pe alt ton Lîsenko. — Baturiniștii au exagerat cu piesele pentru compresoare. Nu riscați numai pielea voastră, dar puneți în primejdie întreaga noastră cauză. Tare mi-e frică că-i prea târziu să vă mai previn. În orice caz, fiți gata. Pot veni în fiecare clipă să vă ridice. Vedeți ca acasă să fie totul în ordine. Nu lăsați nici un fel de adrese, de scrisori sau de bilețele. Nădăjduiesc că dacă se întâmplă ceva, veți tăcea. Iar acum, duceți-vă fiecare pe la casele voastre. Dar nu ieșiți toți deodată. Primul voi ieși eu. După mine, Valia și Mihail. Iar ceilalți ieșiți câte unul prin celălalt capăt al subsolului.

CAPITOLUL XI

Piotr Baturin se culcă dar nu putu adormi multă vreme. Se tot sucea și se tot întorcea când pe o parte, când pe alta și se gîdea întruna la ceea ce auzise ziua de la Lîsenko.

Baturin ținea la Lîsenko ca la tatăl său și era gata să dea crezare vorbelor lui, când acesta-i spusese că Șlikov nu era un trădător. Dar, în adîncul sufletului lui, mai dăinuia încă o îndoială: cum putuse un vechi muncitor, un bolșevic, să ia asupra lui un rol atît de îngrozitor și de ingrat?...

„Fără îndoială, se gîdea Baturin, că Mișka și băieții întrecuseră măsura și el, Baturin, ar fi trebuit să-i frîneze...”

Lui Baturin îi era inima grea. Era încă întuneric când răsănară în portiță lovituri puternice. În același timp, se auziră voci înjurînd tare.

Baturin înțelese îndată ce era: „Au venit, își spuse el, să facă o percheziție!...”

Sări din pat încercînd să-și mai aducă încă o dată aminte dacă totul în casă era în regulă și dacă nu rămăsese nimic suspect...

Bătăile se înteeau. Viktor, fratele mai mic al lui Baturin, un băiat de vreo cincisprezece ani, se repezi să deschidă ușa.

— Stai, Vitea, mă duc eu.

În poartă cineva bătea cu ceva greu... Fetita lui Baturin se trezi și începu să plîngă. Mama ei o strînse la piept, încercînd s-o liniștească.

— Oare ce-o fi, Petea?... Au venit să te ridice?

Fără să răspundă, Baturin ieși în curte.

— Deschide! — striga cineva furios. — Deschide!...

Fără să se grăbească, Baturin trase zăvorul. Raza puternică a unui felinar îl lovi. În fișia de lumină, Baturin văzu țeava unui revolver îndreptată împotriva lui.

— Sus mâinile! Unde-i stăpînul casei?

Baturin ridică unicul lui braț.

— Ridică și mina cealaltă!... Altfel trag!

— A doua n-am s-o mai ridic niciodată, — răspunse liniștit Baturin. — Am pierdut-o în război. Ce doriți?

— Du-ne în casă. Repede! — strigă neamțul, lăsînd pe Baturin să treacă înainte și împingîndu-l din spate cu țeava revolverului.

Percheziția dură multă vreme. Jandarmii răvășiră totul, zvîrliră jos rufăria din dulap și răsfoiră cu atenție cărțile.

Folosindu-se de o clipă potrivită, Baturin șopti lui frate-său:

— Caută-l mîine dimineață pe Lîsenko la combinat și spune-i totul. Dar fă așa ca să nu te vadă și să nu te audă nimemi...

Vitea dădu din cap în tăcere.

La percheziție, jandarmii nu găsiră nimic, însă plecînd, îl luară cu ei pe Baturin.

Băiatul era gata să plece chiar atunci la Lîsenko, dar văzu pe fereastră că abia se crăpa de ziuă și afară de asta, își dădea seama că era acum singurul bărbat în casă. Trebuia mai întîi s-o liniștească pe mamea-sa, pe cumnată-sa și să stringă cît de cît prin casă, după răvășeala făcută de jandarmi.

Imitîndu-l pe frate-său, Vitea spuse liniștit:

— Cu lacrimi, mamă, n-ajută la nimica. Nu mai plînge.

Cînd se făcu ziuă, Vitea spuse mamei-sa:

— Trebuie să plec, mamă. M-a trimis Petea cu o treabă. N-avea nici o grijă. Culeă-te. N-am să zăbovesc mult. Mă întorc acasă peste vreo două ceasuri.

Dar cum deschise porțița, în fața lui răsări, ca din pămînt, polițaiul sectorist.

— Incotro? Marș în casă!

Intrînd după băiat în casă, polițaiul îl amenință:

— Să nu vă prind pe stradă fără treabă! Să nu suflați nimănui o vorbă de ceea ce s-a întîmplat astă noapte. Dacă vă întrebă vecinii, spuneți-le că a plecat undeva. Unde, — nu știți. Ați înțeles? Altfel vă bag pe toți în lagăr.

Polițaiul aruncă o privire prin odaie și văzînd pe bufet un borcnaș cu miere, îl băgă în buzunar:

— Am să vin să controlez. Și țineți minte: nu vorbiți cu nimeni și nu bateți străzile!

Cînd plecă, polițaiul mai smulse din cîter un fular călduros, și-l înfășură în jurul gîtului și ieși trîntind ușa după el.

Nu se închise bine ușa în urma polițaiului și Vitea și alergă la porțiță. Așteptă pînă ce polițaiul coti într-o ulicioară și se strecură în stradă. Îi venea să alege, dar se sili să umble într-adins încet, ca să nu atragă atenția asupra lui.

La o răspîntie, se opri se automobil. Vînd Vitea trecu prin dreptul automobilului, porțiera se deschise și șoferul în uniformă de soldat neamț îl întrebă într-o rusească stricată, dar cu un accent ce nu semăna cu cel nemțesc:

— Băiete, ce stradă-i asta?

— Asta-i Petrovka, — răspunse curajos băiatul. — Dar unde ai mata nevoie să mergi?

— La combinatul „Glavmargarin“. E departe?

— Departe. La celălalt capăt al orașului.

— Cunoști poate drumul?

— Cum să nu. Îl știe oricine.

— Atunci așază-te lîngă mine și arată-mi unde-i.

Vitea era cît pe ce să scoată un țipăt de bucurie. Cînd e să-ți meargă bine, apoi îți merge! Cu mașina va ajunge repede la combinat. Poate că va izbuti chiar să intre și pe poartă. Și odată acolo, îi va fi ușor să-l găsească pe Lîsenko.

Șoferul era vorbăreț. Din vorbă în vorbă îi spusese lui Vitea că era slovac, mobilizat în armata germană și că era șoferul domnului consilier al feldjandarmeriei. Șeful lui îi trimisese să ia benzină și el se rătăcise în orașul acesta pe care nu-l cunoștea. Îi era acum teamă ca domnul consilier să nu se fi su-părat și să-l înjure că întîrziase.

Vitea asculta cu atenție. Tocmai feldjandarmii fuseseră aceia care îl luaseră pe Petea de acasă. Poate că șoferul știa ceva de fratele lui? Și băiețașul, încercînd să-și ascundă tremurul din glas, îl întrebă:

— Dumneata duci și pe arestați?

Slovacul răspunse că nu-i ducea el. Era foarte mulțumit că nu trebuia să îndeplinească el treaba asta neplăcută. Dar mașina domnului consilier era garată în curtea comandamentului jandarmeriei și el, șoferul, avea adesea prilejul să vadă cum îi aduceau pe arestați. Chiar azi în zori, îl adusese acolo pe unul fără o mîină...

— Fără o mîină? — exclamă fără voie Vitea. — Cu haină cenușie vătuită?

Clipind din ochi, șoferul se uită la băiat:

— Dar de unde știi tu asta? E vreo cunoștință de a ta?

— Nu. Am întrebat numai așa, într-o doară...

Spre norocul lui Vitea, mașina se apropiase de combinat și șoferul încetă cu întrebările. El arată biletul de liberă-trecere și mașina intră pe poartă și se opri.

Vitea deschise portiera și vru să se strecoare nevăzut, dar o mână îl apucă de gulerul hainei. Băiatul ridică ochii. În fața lui stătea un neamț slab, mic de statură și cu o față plină de crețuri, ca un sbîrciog uscat. Neamțul era supărat și țipa ceva cu o voce pițigăiată.

Vitea era cît pe ce să-l lovească pe piticul acesta dezgustător, dar se opri la timp. „Trebuie să rabd orice, își zise el, numai ca să ajung să-l văd mai repede pe Lîsenko...”

Șoferul sări din mașină, luă poziție în fața neamțului și-i spuse repede ceva. Ii explica probabil cum ajunsese băiatul în mașină.

Neamțul dădu drumul lui Vitea și se uită împrejur. La oarecare depărtare stătea un grup de muncitori care se uitau încruntați la neamț. Neamțul se scotoci prin buzunar și zîbind strîmb, îi întinse lui Vitea o marcă de hîrtie.

Băiatul luă mașinal hîrtia. Dar deodată, tot sîngele îi năvăli în obraz, aruncă marca la picioarele neamțului și o luă la fugă într-o parte.

Vitea auzi în urma lui țipătul ascuțit al neamțului dar cum ajunsese tocmai în fața unei stive înalte de scînduri, coti și se ascunse după ea. Împrejur era liniște. După cîteva clipe, Vitea scoase capul de după stivă. Neamțul nu mai era acolo. Băiatul mai văzu numai mașina ieșind pe poartă...

...Jandarmii îl duceau pe Baturin pe străzile pustii. La răsărit, cerul abia începea să se coloreze în trandafiriu. La această oră dinaintea zorilor cînd străzile sînt încă goale, orașul îi păru lui Baturin foarte curat și frumos. Mergea pe străzi cunoscutute și se întreba cu tristețe dacă va mai vedea vreodată toate aceste case, grădini și bulevarde...

Opt jandarmi îl însoțeau pe Baturin...

„Trebuie să mă creadă cine știe ce om de seamă“, se gîndi el.

De familia pe care o lăsase n-avea grijă. Era sigur că Vitea avea să dea de Lîsenko și că acesta avea s-o ajute... „Oare cine să mă fi trădat?...“ se întrebă el și o clipă îi trecu prin gînd că s-ar putea să fie Șlikov. Dar numaidecît își spuse: „Nu, asta-i cu neputință!...”

Convoiul se apropia acum de centrul orașului. Aici, la încrucișarea străzii Krasnaia cu strada Pușkin, în colț, la numărul 33,

se afla o casă mare cu două etaje, îmbrăcată pe dinafară cu plăci de faianță de culoare deschisă.

După ocuparea Krasnodarului de către nemți, se stabilise mai întâi aici poliția ținutului. De curînd însă, casa fusese ocupată de comandamentul feldjandarmeriei, transferat aici de la Maikop.

„Se vede că aicea mă duc, își zise Baturin. Asta-i prost de tot. De aici nu mai iese nimeni viu...”

Jandarmii intrară cu arestatul pe poartă și trecură într-o curte largă și asfaltată. În fundul curții, într-un hambar, erau garate niște mașini. Una din mașini trăsesese în mijlocul curții. În jurul ei umbla un șofer în uniformă de soldat neamț.

Convoiul se opri. Un jandarm intră în clădire să raporteze că aduseseră pe arestat. Baturin simți că cineva îl privea cu luare-aminte. Se întoarse și zări șoferul care se învîrtea pe lîngă mașină. După înfățișare, șoferul nu părea să fie neamț. Baturin surprinse în privirea lui compătimire și milă.

Jandarmul se întoarse și aruncă scurt:

— La subsol!

După ce o luară în jos pe o scară largă care cobora adînc în pămînt, cotiră brusc la stînga și în fața lui Baturin apără o ușa masivă de fier.

Șeful convoiului bătă în ușa. De după ușa, o voce răgușită întrebă:

— Cine v-a trimis?

— Căpitanul Wagner.

Ușa se deschise. Baturin intră într-un coridor lung și pustiu. De amîndouă părțile se înșirau uși zăvorîte.

Supraveghetorul se apropie și cercetă cu atenție pe arestat. Jandarmul spuse ceva supraveghetorului.

— Vino după mine, — ordonă acesta lui Baturin.

După ce-au mers destul de mult prin coridor, s-au oprit în fața unei uși. Se auzi o cheie răsucindu-se în broască. Ușa scîrțîi, supraveghetorul împinse înăuntru pe Baturin și ușa se închise la loc.

La început, Baturin nu putu desluși nimic. Printr-o crăpătură îngustă, aproape de tavan, abia pătrundea lumina slabă a zorilor. În încăpere era semiîntuneric. Baturin făcu un pas înainte, dar se potolci îndată de un trup care zăcea pe podele.

— Ei drace! Mai încet... Calci pe oameni...

Cel care vorbise se ridică, scoțînd un geamăt. Baturin ghici mai mult decît văzu înaintea lui o față desfigurată, plină de vînatăi.

— Stai să mă uit la tine, măi băiete... Nu, nu ești de-ai noștri. Ești orășean?

— Is din Krasnodar. Dar dumneata?

— Noi aici sîntem de prin multe părți... de prin stanițe. Vezi de-ți găsește un loc. Numai că nu-i chip să te culci. Ba-i greu chiar să șezi, așa-i de ticsită cutiuța asta...

Cînd se făcu ziua și ochii lui Baturin se obișnuiră cu semi-obscuritatea, el se uită cu atenție în jurul lui. Înghesuți unul în altul, ședeau pe jos cazaci cu bărbi albe, băieți tineri, femei cu copii mici. Se auzeau gemete. Cineva aiura. Un copil plîngea într-un colț. Era zăpușeală și răsuf lai cu greu. Deasupra capului, jos de tot, tavanul boltit părea capacul unui sicriu uriaș de beton...

Baturin șezu toată ziua pe podeaua de piatră a celulei. Noaptea, zăvorul fu tras cu zgomot, ușa se deschise și cineva strigă numele lui. Acei care ședeau pe jos, în calea lui, îi făcură loc să treacă. În coridor îl așteptau pe Baturin doi jandarmi cu revolverele în mînă.

Baturin fu dus pe scară, sus, apoi prin curte, apoi iar prin niște coridoare. Jandarmii se opriră în sfîrșit lîngă o ușă grea care era închisă. Unul din jandarmi bătu încetîșor în ușă.

— Nu se poate! — se auzi de dincolo de ușă.

După ce au așteptat vreo cinci minute, ușa s-a deschis brusc și pe ușă au ieșit în coridor cîțiva jandarmi și... Grișa din brigada lui Baturin care se clătina pare-ar fi fost beat! Fața-i era zdrobită și sîngele i se prelingeă în picături mari pe cămașa ruptă.

Grișa îl recunoscuse el mai întîi pe Baturin și se repezi spre dînsul. Dar jandarmii îl traseră la o parte, așa că nu mai avu timp să-i spună nimic.

— Aduceți-l îneoace! — răsună o voce de după ușă.

Cum trecu pragul, Baturin zări în mijlocul camerei o masă lungă de lemn alb cu picioare masive. Masa era plină de sînge.

Baturin tresări. Simți cum i se muiau genunchii... Dar se stăpîni repede și se uită liniștit la locotenentul neamț care stătea de partea cealaltă a mesei.

Lui Baturin îi veni fără voie în minte că văzuse cîndva aceiași ochi mici și răi, cu albul împănat de vinișoare de sînge, la un porc mistreț pe care îl doborîseră la o vînațoare în munți.

— Ei, domnule Baturin, — începu neamțul trăgănînd cu-vintele. — Prietenii dumitale au spus multe. Știu aproape tot. Nădăjduiesc că vom termina repede și cu dumneata. Trebuie să lămurim numai o mică neînțelegere. Și asta cu atît mai mult cu cît dumneata dorești probabil să te întorci acasă. Ai familie — mamă, nevastă, o fetiță și un frate.

— Întrebați!

--- Foarte bine!... Dumneata ești șeful atelierelor mecanice

ale combinatului și execuți comenzile de piese pentru repunerea în funcție a secției compresoarelor?

— Da!

Și Baturin mai întări asta și din cap.

— Și de ce ascundeai piesele care erau gata?

— Nu le ascundeam ci voiam numai să avem întotdeauna o rezervă de piese gata.

— Frumos din partea voastră! Dar de ce ați păstrat această rezervă astfel încât să nu reușim s-o găsim decît cu mare greutate?

— Lucram pentru fabrica de grăsimi hidrogenate și ne temeam ca piesele să nu fie luate de celelalte fabrici.

— Nu ți se pare, domnule Baturin, că asta miroase a sabotaj? Dumneata făceai piesele, le ascundeai și începeai să faci alte piese noi.

— Ce fel de sabotaj poate fi acesta? Noi am lucrat conștiincios, nu pierdeam vremea degeaba...

— Conștiincios?... Și cine, mă rog, v-a învățat să lucrați atît de „conștiincios“?

— Nimeni. Noi singuri.

— Singuri? — strigă deodată pe alt ton neamțul. — Voi singuri? Ticăloșilor, v-ați înțeles de mai înainte?

„Bravo! Băieții n-au trădat!“, trecu prin mintea lui Baturin și un zîmbet abia perceptibil îi flutură pe față.

— Rîzi? — urlă din nou locotenentul. — Vom vedea îndată cum ai să mai rîzi... Legați-l!

Baturin fu luat pe sus și trîntit pe masă. Picioarele și mîinile îi fură legate cu sîrmă de picioarele mesei, iar gîtul trecut printr-un laț tot de sîrmă, legat de asemeni de un picior al mesei.

— Pompați-l! Și nu vă zgîrciți la sare.

Un neamț a adus o pompă mică și i-a băgat în nări lui Baturin capetele unor tuburi de cauciuc destul de lungi care porneau de la pompă. Celălalt neamț a luat o căldare de saramură groasă, a mai pus în ea o mînă de sare, a amestecat bine și a turnat totul în pompă. După aceea a închis căpăcelul, a învîrtit un șurub și a început a pompa.

Baturin simți mai întîi curgîndu-i pe gît zeama caldută. Era chinuitor. I se făcuse greață. Opintindu-se și înecîndu-se, Baturin încerca să se ridice, dar sîrmele îl țineau strîns. Nemții rîdeau. Acul manometrului se ridica încet. Coloana de saramură oscila și cobora lin.

Lui Baturin încetul cu încetul începu să i se umfle burta. Simțea niște tăieturi groaznice în pîntece.

— Ajunge! — ordonă locotenentul. — Duceți-l acuma jos să se mai încălzească.

Nemții îl scoaseră pe Baturin în coridor, sleit de puteri.

Încăperea unde fu aruncat era întunecoasă, îngustă și joasă. De la un capăt la altul al încăperii trecea o țevă groasă de la care venea o căldură dogoritoare.

Baturin căzu pe podeaua de beton, se lovi cu capul de ceva și își pierdu cunoștința.

Cînd Baturin își veni în fire, cel dintîi lucru pe care îl simți fu o căldură de nesuferit. Ii era atît de cald încît i se părea că a fost aruncat într-un cuptor încins. Tîmplele îi zvîneau. Înăuntru îl mistuia un foc. Baturin deschidea gura cît putea, căutînd să respire măcar un pic de aer proaspăt, dar în acest lad nu era deloc aer. Și pe lîngă asta, setea îl chinuia groaznic.

— Apă!... Fraților!... Apă!... — strigă cineva cu o voce răgușită alături de Baturin.

Mecanicul se întoarse într-o rînă și vru să se tîrască pînă la acest vecin, dar își pierdu din nou cunoștința. Din cînd în cînd își venea în simțire, însă îndată după aceea se prăbușea iar într-o beznă înăbușitoare. Aiura. Vedea în fața lui apă, multă apă. Se scălda în apa Kubanului și bea din pumni apă rece și limpede...

*
* *
*

Cînd Baturin își veni cu totul în fire, îl durea tot trupul. Își spărsese, se vede, capul cînd căzuse jos pentru că fața îi era toată plină cu sînge închegat. Burta i se desumflase dar n-o putea atinge. I se părea că toate măruntaiele îi erau arse...

Intr-un tîrziu, zăvorul hurui, o cheie fu răsucită în broască. Ușa se deschise și un val de aer proaspăt intră odată cu lumina lanternei. Capul începu să i se învîrtească...

— Uite, ăsta-i! — auzi Baturin.

După ce l-au ridicat în picioare, l-au dus prin coridor, apoi sus pe scări și l-au scos afară în curte.

Era o noapte răcoroasă și întunecoasă. Aerul nopții îl învioră. Numai înăuntru simțea că-l arde ca și mai înainte, iar setea îl chinuia tot atît de tare.

Iar l-au dus printr-un coridor. Sus, sub tavan, ardeau niște becuri electrice chioare. Și deodată, Baturin văzu o ușă din cadrul căreia s-a desprins, spre mai marea lui uimire... Piotr Evlampievici Butenko. Butenko mergea liber, neînsoțit de nimeni și ținea în mînă un geamantănaș.

Mai întîi Baturin crezu că era o nălucire. Nu era nălucire. Omul în salopeta lui unsuroasă de toate zilele, slab, gîrbov și cu părul lui lung care-l făcea să semene cu un artist, era Butenko, mecanicul de aparate de precizie de la combinat.

Cînd Butenko ajunse în dreptul lui Baturin și privirile lor se întîlniră, lui Baturin i se păru că Butenko zîmbește, probabil ca să-l îmbărbăteze. Și totuși, inima lui Baturin bătea cu înfrigurare. „Ce e oare cu Butenko? E dușman ori prieten?”

— Adă-l încoace! — răsună iar din cameră vocea cunoscută a locotenentului.

Baturin se văzu împins în cameră, în aceeași cameră în care cu o zi mai înainte pompaseră în el saramura. Primul lucru pe care-l zări mecanicul fu o căldare cu apă care stătea pe podea, în fața mesei.

— Ți-e sete, domnule Baturin? — l-a întrebat în batjocură locotenentul neamț. Ca și de prima dată, neamțul stătea lîngă masă cu miinile în buzunare. — Ți-e sete, domnule Baturin? — l-a mai întrebat o dată locotenentul. — Uită-te și te desfată. Apa e limpede, rece și curată. N-are sare. Dacă ești gata să fii azi mai vorbăreț decît acum două nopți, atunci bea sănătos... Ei, ce zici? Te învoiești?

Baturin își strînse întreaga voință, își trecu limba peste buzele arse și crăpate și spuse:

— N-avem ce vorbi împreună...

— Ai dreptate. N-avem ce vorbi, dacă ar fi să vorbim mai multă vreme. Vreau însă de la dumneata numai numele acelui care te-a sfătuit să ascunzi piesele. Numai numele! Atunci ai să poți bea apă după pofta inimii și îți voi da drumul și acasă. Nu mă îndoiesc că ai să-mi spui numele celui om. Și alții, mai dibai decît dumneata, cînd au ajuns la mine au devenit limbuți! De aceea sînt gata să-ți dau un aconto... Apă! Jumătate de cană! — ordonă el soldatului.

Ce mai desfițare: să bea apă! Dinții îi zăngăneau lovindu-se de gura cării. Un fir de apă îi se prelingea pe bărbie. Și apa i se părea atît de prețioasă încît îi era jale de orice picătură care s-ar fi putut pierde.

Din trei-patru înghițituri, goli cana. Nu numai că nu-și stinse setea dar parcă i se făcuse acum și mai sete. Baturin ridică ochii la neamț care zîmbea întruna. De bunăseamă îi făcea plăcere să urmărească chinurile mecanicului. Și Baturin își încordă din nou voința, și își îndreptă liniștit privirile drept înainte.

— Mai vrei, domnule Baturin?

— Nu, nu mai vreau...

— Repede ți-ai mai venit în fire! Cu atît mai bine. Și așa: îmi spui numele acelui care v-a îndrumat?

— N-am de spus nimic altceva decît ce am spus.

— Ba ai să spui! — urlă neamțul. — Ai să spui! — și, întorcîndu-se către soldați, porunci: — Dezbrăcați-l!

Doi soldați nemți se repeziră la Baturin, îl trîntiră pe masă, îi scoaseră cizmele și-l legară iarăși de masă. Unul din nemți se apucă să-i lege niște fire electrice de picioare, cînd deodată, pe biroul locotenentului răsună telefonul.

Neamțul își spuse numele la receptor. Într-o clipă, vocea lui se schimbă și se făcu cît se poate de respectuoasă și de mieroasă. Soldații, aplecați peste Baturin, rămaseră nemișcați, ținîndu-și răsuflarea.

Convorbirea telefonică se isprăvi. Locotenentul mai spuse: „Am înțeles” și puse la loc receptorul.

— Ai noroc că n-am timp acuma. Dar ne mai vedem noi! Te sfătuiesc să te gîndești pe îndelete, — îi zise el lui Baturin, apoi porunci soldaților: — Duceți-l înapoi! Dar mai repede!

Soldații l-au luat pe Baturin de subsuori și l-au scos din cameră. Iar au luat-o prin coridor, prin curte, prin coridorul din subsol. Și Baturin a ajuns în sfîrșit în aceeași celulă în care era cald ca într-un cuptor... Iar începu a i se învîrți capul, a i se întuneca mintea și dinaintea ochilor lui apărură iarăși Kubanul lat și plin. Cineva aiura lîngă el... Nu trecu mult și Baturin pierdu orice noțiune a timpului...

Într-un tîrziu, Baturin se trezi în coridor. Nemții scosese deodată pe toți cei care se găseau în încăperea aceea. Erau grăbiți și păreau să pregătească locul pentru noi „locatari”.

Aerul rece al coridorului îl învioră pe Baturin. Apoi el fu dus într-o celulă comună. Avu și aici noroc pentru că nu trecu mult și toți cei din celulă fură duși la latrină.

Baturin se aruncă asupra robinetului. Ce bună era apa! Baturin bea, bea, fără să se oprească. Nu se mai putea sătura. Îi trebui să-și încordeze toată voința ca să se poată smulge de la robinet.

Cînd s-a întors în celulă, Baturin se simțea mult mai bine. Setea nu-l mai chinuia atît de tare, iar durerea ascuțită de la stomac se mai potolise și ea.

Dar iarăși se deschise ușa. Auzi un glas grosolan strigînd iar:

— Baturin! Ieși!

Oare iar avea de gînd să-l ducă la interogatoriu?... Dar de data asta, mecanicul fu dus în celălalt capăt al coridorului și împins într-o celulă semiobscură.

La lumina spălăcită a unui bec slab care atîrna chiar sub tavan, Baturin căuta să deosebească siluetele nelămurite ale oamenilor care se găseau în celulă... Deodată însă, aceștia se repeziră la el și începură să-l îmbrățișeze și să-i șoptească cu drag și bucurie:

— Petka!... Baturin!... Trăiești!...

Abia atunci pricepu mecanicu că aceștia erau cei șase băieți ai lui, baturiniștii. Nu mai era nimeni altul acolo. Erau între ei.

S-au culcat pe jos, strînși unul în altul și, însuflețiți de întâlnirea neașteptată, au început a povesti fiecare în șoaptă, întrerupîndu-se unul pe altul, caznele la care fuseseră supuși. Baturin se uita la fețele obosite ale tovarășilor lui și zîmbea mulțumit. Prietenii erau iarăși cu toții împreună și toți rămăseseră neclintîți. Nimeni nu scăpase o vorbă, nimeni nu trădase.

Totuși, nu se puteau dumiri cine să-i fi pîrit? Baturin le spuse de întâlnirea lui cu Butenko. Părerile erau împărțite. Unii îl socoteau pe Butenko drept un trădător trimis de Șlikov și ca și acesta, vîndut nemților. Altfel cum ar putea el umbla noaptea liber ca la el acasă prin coridoarele comandamentului jandarmeriei? Pentru ceilalți, Butenko era dimpotrivă firul de pai de care sînt gata să se agațe întotdeauna acei care se înecă și îl socoteau drept unul de-ai lor, trimis în recunoaștere la nemți de Lîsenko...

Baturin era gata să creadă și el la fel cu aceștia din urmă. Nu putea uita privirea pe care i-o aruncase Butenko în coridor, o privire mîngîietoare și care dădea nădejde. Bine, era gata să creadă că le era prieten și că ajunsese acolo la jandarmerie numai în urma unei însărcinări pe care i-o dăduse Lîsenko. Dar care anume era această însărcinare?...

Pe Baturin îl frămîntau tot felul de presupuneri. Un singur lucru era însă pentru el limpede. Îi pusese ră pe toți împreună în aceeași celulă și asta era un semn rău.

Asta însemna că ancheta se isprăvisese și că soarta le fusese pecetluită. Nemții nu arătau că ar voi să le lase viața.

Numai de n-ar întîrzia Lîsenko, dacă se gîndea cu adevărat să-i salveze.

CAPITOLUL XII

Îndată ce văzu ieșind pe poarta combinatului mașina cu consilierul neamț, Vitea începu să-l caute pe Lîsenko. Curînd avu norocul să dea de Svirid Sidorovici la intrarea în birou.

Lîsenko nu-l recunoscuse pe Vitea. Cînd băiatul îi spuse însă că era fratele lui Piotr Baturin, Lîsenko îl luă de după gît și-i spuse:

— Așteaptă aici vreo jumătate de ceas și vino pe urmă în birou. Dacă te întrebă cineva spune că ești nepotu-meu...

Vitea îl găsi pe Lîsenko singur în birou. Inginerul ascultă pe băiat cu atenție și-l întrebă dacă jandarmii nu luaseră nimic cu ei cînd făcuseră percheziția. Apoi o chemă pe Anna Poța-

povna și, luînd-o la o parte, vorbi ceva cu ea. Potapovna se uită la Vitea și ieși repede.

Lîsenko luă prietenos pe băiat de braț și ieși cu el pe coridor.

— Spune mamei că vom face tot ce ne va sta în putință. Îți mulțumesc pentru informații. Cred că ne-or prinde bine. Anna Potapovna are să te petreacă pînă la poartă. Dacă s-ar întîmpla cumva să te urmărească vreun spion, umblă prin oraș ca să te descotorosești de el. Oricum, ar fi bine să nu te duci de-a dreptul acasă. Ține minte: pentru cei de la combinat, eu sînt unchiul tău. Dacă afli ceva nou, important, vino la poartă și cheam-o pe Anna Potapovna. Știe ea unde să mă găsească. Și acuma, băiete, du-te și nu fi amărît!...

Ieșind de la Lîsenko, Vitea se ciocni la ușa de la intrare cu un om slab, mic de stat și gîrbov. Pe Vitea îl uimi mai cu seamă părul lui lung și lins...

Băiatul făcu așa cum îi spusese Lîsenko. Înainte de a se duce acasă, rătăci multă vreme prin oraș, trecu prin pasaje și observă cu atenție dacă nu cumva era urmărit. Nu observă nimic suspect, dar nu se hotărî totuși nici acum să se ducă de-a dreptul acasă și se abătu pe la Volodea, un băiat cu care legase prietenie în tabăra de pionieri de la Ghelendjik unde fuseseră amîndoi.

Volodea locuia chiar alături de clădirea în care se afla comandamentul jandarmeriei, la parterul unei case mici, gard în gard cu clădirea auxiliară a jandarmeriei nemțești. Intrînd în curte, Vitea se uită pe geam în camera lui Volodea. Volodea ședea la masă lîngă o menghină și meșterea ceva.

— Bună ziua, Volodea!

Surprins, Volodea tresări și vîrî repede ceva sub masă.

Cînd Vitea intră în cameră, pe masă nu mai era nimic, dar sub masă, într-o parte se zărea ieșind țeva unei puști.

— Ei, prostule! Ce-i asta? — îi spuse cu dojană Vitea, scoțînd de sub masă o pușcă mică și, fără să aștepte răspunsul, urmă: — Dacă ascunzi ceva, atunci ascunde cum trebuie! Așa, arăți țeva și crezi că nimeni nu vede pușca...

Despre pușca asta voi mai vorbi mai încolo. Din păcate nu știu prea bine ce fel de pușcă era. Știu numai că suferise chiar înainte de război nenumărate prefaceri la care luase parte și Ghe-nea, fiul meu cel mai mic care acuma e mort. Mai știu că pușca bătea bine, glonteale trecînd la 100 metri printr-o scîndură udă, groasă de o jumătate de țol și că nu făcea aproape nici un zgomot. Asta-i tot ce am izbutit să aflu din spusele cam încurcate ale băieților cu privire la această pușcă fantastică. Un lucru era sigur: pușca exista cu adevărat și te puteai folosi de ea.

Neputînd să nu-i împărtășească și prietenului său durerea, Vitea îi spuse în taină cum fratele lui mai mare fusese arestat și cum el se dusesese la combinat cu șoferul slovac. De înțînirea cu Lîsenko nu pomeni însă nimic. Cînd Volodea află că consilierul neamț îl apucase pe prietenul lui de guler și pe urmă îndrăznise chiar să-i dea o păcătoasă de marcă germană, prietenii se hotărîră să se răzbune pe neamț și aleseră drept armă a răzbunării pușca strașnică a lui Volodea.

Băieții citiseră undeva că teroriștii cînd organizau un atentat împotriva vreunui mare demnitar, îl urmăreau mai întîi o bucată de vreme cu multă băgare de seamă ca să afle cum își petrecea de obicei timpul. Au vrut deci să facă și ei așa. Dar cum și unde să-l urmărească ei pe neamț? Lîngă poarta jandarmeriei nu era voie nici măcar să te oprești... Vechea patimă a lui Volodea pentru porumbei scoase pe cei doi prieteni din încurcătură. Băiatul își aduse aminte că de partea cealaltă a clădirii jandarmeriei era o casă cu o lucarnă mai mărișoară pe acoperiș. De pe ferestruica asta dădea el drumul altădată porumbeilor. Nu era greu să ajungi la lucarnă dacă te cățărai pe un corcoduș înalt și stufos care era chiar alături. Din podul acestei case, vedeai prin lucarnă tot ce se petrecea în curtea jandarmeriei.

Chiar în aceeași seară, băieții s-au furișat pe acoperiș și au ocupat postul de observație. Cu toate că au stat acolo pînă ce s-a făcut întuneric, n-au izbutit să vadă în curte silueta firavă a consilierului neamț.

A doua zi dimineată, îndată ce s-a făcut ceasul de la care era permisă circulația pe stradă, cei doi băieți s-au așezat iar la pîndă la lucarnă. Au așteptat așa cîteva ceasuri dar consilierul nu apăru nici de data asta. Băieții se plictiseau de moarte. Era un chin pentru ei să stea cînchiți și să privească mașinile care vin și pleacă, garda care venea la schimb, aruncînd piciorul în sus pînă la cingătoare și civilii suspecți care se foiau întruna prin curte. Dar băieții ședeau răbdători în ascunzătoarea lor și așteptau.

Veni și ora mesei. Mațele le ghiorăiau de foame. Bucata de pîine pe care și-o luaseră, o mîncaseră demult. Prietenii au luat atunci hotărîrea ca Volodea să coboare ca să aducă ceva de mîncare. Cînd să treacă de pe acoperiș pe copac, el auzi o exclamație mirată a lui Vitea.

Volodea se întoarse repede lîngă prietenul lui, îi smulse pușca din mînă și se uită în curte. Consilierul nu era acolo. Ca de obicei, staționau mașini, se plimbau încet în sus și în jos santinelele, forfoteau în toate părțile civilii suspecți, iar printre

ei trecea, făcându-și loc, liniștit și fără grabă, un om slab și gîrbov cu părul lung și cu un geamantănaș de piele în mînă.

— Uite! Uite! — șopti agitat Vitea. — Pe omul acela cu părul lung l-am văzut ieri la combinat. Și acum e aici! Umblă ca la el acasă. E un spion! Nici vorbă că-i un spion!

— Dă-l dracului. N-are decît să umble!...

— Prostule! Dacă-i spion, trebuie de spus la combinat!

— Și cui vrei să spui?

— Asta-i treaba mea!... Volodea, tu stai aici și pîndești, iar eu mă reped pînă acolo...

Peste vreun ceas, Vitea stătea în fața Annei Potapovna care-l muștruluia cu strășnicie:

— Pe unde tot hoinărești, măi băiete? Am fost la maică-ta. Plînge. Mi-a spus că ai plecat cînd nici nu se luminase bine de ziuă și că nu știe ce-i cu tine. Tu nu mai ești mic, trebuie să înțelegi că ai rămas cel mai mare în casă.

— Nu hoinăresc, am treabă...

Vitea găsi la Lîsenko pe un bătrîn pe care nu-l cunoștea. Bătrînul stătea lîngă masă, sprijinit într-un baston. Vitea se fîstîci. Anna Potapovna închise bine în urma ei ușa, se apropie de Lîsenko și începu să-i spună că fusese acasă la Baturin și că băiatul acesta își făcea de cap. Umbla hoinar și nu mai dădea pe acasă cît era ziuica de mare. Parcă maică-si nu-i era și așa de ajuns...

— Bine, Potapovna, las-că vedem noi ce-i cu asta... Dumneata stai în coridor și păzește ca nu cumva să vie vreun străin peste noi... Hai, Viktor, spune, ce treabă ai cu mine?

Neîncrezător, Vitea se uită chiorîș la bătrînul cu bastonul.

— Nu te teme, — spuse Lîsenko. — Vorbește!

Și Vitea le spuse că cu vreo două ore mai înainte trecuse fără nici o pază prin curtea jandarmeriei omul slab cu părul lung de care el, Viktor, se lovise în pragul ușii cînd fusese data trecută la Lîsenko. Numai spionii nemți puteau umbla atît de nestîngheriți prin curtea aceea!...

— Bravo! — zise Lîsenko, strîngînd mîna lui Vitea.

Fața îi era serioasă, dar lui Vitea i se păru că în ochii lui Lîsenko licări un zîmbet.

— De acum încolo, tot așa să faci. Asta-i foarte important pentru noi! Dar ține minte: nu sufla nimănui nici o vorbă!...

— Dar spune-mi dragul meu, — zise pe neașteptate bătrînul cu bastonul, care pînă atunci tăcuse. — Cum de-ai izbutit tu să vezi în curte pe omul cu părul lung?

— Volodea și cu mine ne-am urcat pe acoperișul din vecini... — începu Vitea să spună dar se opri numaidecît. În drum

spre combinat, el se hotărîse să nu-i spună lui Lîsenko că îl vinau pe consilier.

— Și de ce v-ați urcat pe acoperiș? — îl întrebă iar bătrînul cu bastonul.

Vitea născoci pe loc răspunsul.

— Volodea și cu mine am avut acolo înainte de război o hulubărie. Ne-am urcat să vedem dacă n-au mai rămas porumbei...

— Vra să zică v-ați dus numai după porumbei? — mai întrebă încă o dată neîncrezător bătrînul, uitîndu-se țintă la Vitea.

Vitea nu mai știa ce să mai răspundă cînd, deodată, se deschise ușa și intră Potapovna.

— Gavriil Artamonovici, vine aici un neamț roșcovan, — zise ea în șoaptă.

— Hai, pleacă, Viktor! — spuse repede Lîsenko, împingînd băiatul spre ușă. — Și de porumbei, te rog, să te lași pentru că din pod s-ar putea să nimerești drept în pivniță. Șezi mai bine cu maică-ta și ajută-i la gospodărie. Dar pentru informațiile cu privire la omul cu părul lung, îți mulțumesc. Au să ne prindă bine...

În aceeași zi se întîmplă la combinat un eveniment destul de curios care face să fie povestit.

Cu puțin înainte de sfîrșitul zilei de lucru, muncitorii combinatului s-au cam mirat de mulțimea de mașini care veniseră la „Glavmargarin“. Apoi sosi o fanfară militară. Curînd după aceea, nemții din detașamentul de comandă al lui Weber trecură înarmați pe la toate secțiile adunînd muncitorii și ducîndu-i în sala cea mare de la etajul al doilea al fabricii de margarină.

Tot ce era de prisos în această sală spațioasă fusese scos și două mese puse cap la cap fuseseră instalate în fundul sălii. Muncitorilor combinatului nu le venea să-și creadă ochilor: mesele erau acoperite cu pînză roșie. Pe margini erau așezați ficuși, iar în fața meselor două rînduri de bănci. La o parte, în rînduri separate, erau niște scaune. Muncitorii și funcționarii nu aveau voie să se așeze pe ele.

Lîsenko, care urcase scările printre cei din urmă, zărise pe peronul scării de la intrarea principală a fabricii cîțiva generali și alți ofițeri superiori, toți cu un aer de importanță. Tot acolo se găseau adunați toți „stăpînii“ combinatului.

Oaspeții de seamă au intrat și s-au așezat gravi pe scaune. Băncile au fost ocupate de muncitori însă cum nu erau locuri destule, cea mai mare parte dintre oameni au rămas în picioare.

Lângă mese se agita operatorul de cinematograf care-și instala aparatul.

În sfârșit un neamț necunoscut oamenilor de la combinat, cu părul uns de strălucea, făcu fanfarei un semn cu mâna și aceasta începu să cînte un marș militar.

Operatorul de cinematograf, instalat deoparte pe o podișcă de scînduri pusă pe niște mese, începu să întoarcă manivela aparatului.

Cînd orchestra tăcu, neamțul pomădat vorbi :

— Vrem să spunem tuturor lucrătorilor combinatului adunați aici care sînt problemele ce ni se pun. Ceea ce ne interesează este spațiul vital. Rusia nu mai poate exista în viitor ca țară industrială. Ea va fi furnizoarea de grîne și de alte produse agricole a Germaniei. N-avem nevoie de fabricile și uzinele Rusiei. Fûhrerul a spus soldaților marii Germanii că prin originea lor ei sînt chemați chiar de istorie să stăpînească întreaga lume... Spațiul vital în răsărit nu-i decît vechiul lor vis. Acolo urmează să li se rezerve întinderi considerabile de pămînt, iar rușii vor trebui să lucreze în slujba lor. Din această cauză, este de la sine înțeles că orice manifestare, fie chiar împotriva unui singur german sau a unui soldat german, sau împotriva tuturor acelor care colaborează cu comandamentul german, va fi pedepsită fără cruțare. Noi vom ținde să obținem executarea fără nici un fel de discuție a tuturor ordinelor și dispozițiilor noastre. Asta-i tot ce aveam de spus ! Puteți pleca !

Astfel se adresa vorbitorul muncitorilor combinatului.

Muncitorii plecară în tăcere...

— Așa... Va să zică ne-au prevenit ! Acum totul e limpede !
-- auzi Lîsenko o voce în mulțime.

...Pe strada Gogol, nu departe de piață, se afla oficiul cadastrului. Această instituție cu totul inofensivă nu avea în ea nimic care ar fi putut atrage atenția polițailor și a jandarmilor.

Nu trecu multă vreme după întrunirea de la combinat și Lîsenko primi printr-un curier o scrisoare prin care era invitat să treacă duminica următoare pe la oficiul cadastrului cu planul casei și cu toate actele de folosință a acesteia pentru a fi controlate. Orele de primire erau de la 2 la 4. Lîsenko citi convocarea, zîmbi și o arătă Valiei.

— Ce-i asta? — se miră ea. Și-i nevoie să te duci numai-decît?

— Numaidecît, Valia! Totu-i în ordine! — Asta-i o invitație convenită la o adunare a comitetului orășenesc de partid. N-ar strica să mergi și tu din partea combinatului.

Valia se învoi bucuroasă.

Pe strada Gogol, și mai cu seamă duminica, nu prea era multă lume. În fața casei unde se găsea oficiul cadastrului, era postat un polițai.

Speriată, Valia îl trase pe Lîsenko de mîneacă. Acesta o strînse liniștit de braț și văzînd un capăt al ziarului „Kubanul“ ieșînd din buzunarul polițaiului, intră cu pași siguri în antreu.

Acolo nu era nimeni, afară de o domnișoară care ședea la o masă.

— Ce doriți? — îl întrebă ea pe Lîsenko.

— Poate să ne primească domnul Sokolov? Am vrea să ne verifice dosarul unui teren.

— Azi e duminică și biroul nu lucrează, — răspunse domnișoara.

— Dar sîntem convocați chiar pentru azi!

— Bine, — răspunse domnișoara. — În cazul acesta, intrați la el în birou...

Într-o cameră destul de mare ședeau vreo douăzeci de oameni vorbind încet între ei.

Lîsenko îl salută pe Dereveanko și pe căruntul director comercial al „Cameliei“ care ședea unul lîngă altul. Apoi strînse mîna tovarășilor care se găseau mai aproape de el și se așeză pe un loc liber. Valia se așeză și ea lîngă dînsul.

După Lîsenko mai intrară cîțiva oameni.

În sfîrșit, Dereveanko se ridică și adresîndu-se celor de față, spuse:

— Tovarăși, am hotărît să convocăm reprezentanții organizațiilor clandestine de partid din întreprinderile industriale ale orașului Krasnodar într-o chestiune extrem de importantă. Deși am luat toate măsurile pentru securitatea dumneavoastră, nu ne putem lăsa antrenați în discuții. Pentru ședință sînt prevăzute două ore. La ordinea de zi este împărtășirea experienței oamenilor noștri de la combinatul „Glavmargarin“ în „războiul tăcut“ pe care-l ducem împotriva nemților.

— Dar pe cînd războiul pe față? — întrebă un muncitor mai în vîrstă care ședea în rîndul întîi.

— Fiecare lucru la vremea lui, — îi răspunse Dereveanko. — Hai tovarăși, să nu ne pierdem vremea. Svirid Sidorovici are cuvîntul.

Fără să se grăbească, Lisenko vorbi amănunțit despre evenimentele din ultima vreme de la combinat și mai ales de acelea care se întâmplaseră în urma sosirii lui Rodrian și a inginerilor nemți.

Cînd isprăvi, același muncitor neastîmpărat, cu toate că nu mai era tînăr, îl întrebă :

— Și ce? Aveți să vă petreceți chiar toată vremea pînă la venirea Armatei Roșii cu acest „război tăcut“, iar partizanii să scoată castanele din foc pentru voi?

— Așteaptă! — îl opri Dereveanko, — am să răspund la întrebarea asta cînd voi trage concluziile.

— O serie de întreprinderi, — continuă el, — ca de pildă uzina 456, aplică această metodă a „războiului tăcut“ care, în condițiile noastre de ilegalitate este, prin rezultatele obținute, mai puternic chiar decît războiul pe față. La combinatul de marmeladă unde nemții repară acum tancuri, mașini blindate și automobile, lucrează ingineri și muncitori de-ai noștri, ruși. Aplicînd experiența oamenilor de la combinat, am învățat de pildă să reparăm în așa fel blocurile motoarelor, încît ele să se dovedească bune la proba făcută, la recepția din atelier, dar în luptă, cînd încep împușcăturile sau la viteze mai mari, se strică. Să înlocuiești motorul în focul luptei sau pe drum — nu-i un lucru chiar așa de simplu. Apoi muncitorii fabricii „Sedin“, unde nemții au început să confecționeze samare, n-au rămas în urma celorlalți. Datorită felului cum se „lucrează“ acolo nemții au și împușcat pe directorul fabricii, un trădător care scotea sufletul muncitorilor în folosul nemților. Și asta-i ceva. Nu trebuie însă să sabotăm oamenii noștri care au luat conducerea unui post oarecare, siliți de necesități izvorînd din împrejurările timpului de față. Chestiunea sabotării muncii în întreprinderile nemțești este o chestiune extrem de importantă. Comitetul orașesc de partid va cere în modul cel mai sever socoteală tuturor membrilor partidului și comsomolului cu privire la participarea lor activă la acest război. Trebuie dusă mai departe lupta pentru tăria morală, pentru unitatea oamenilor noștri sovietici și pentru subminarea moralului ocupanților. Evenimentele se desfășoară cu o iuțeală neobișnuită. Nemții au fost opriți de Armata Roșie la Stalingrad și la Mozdok. Și aceea-i o mare victorie a Armatei Roșii. Noi credem cu tărie că, lichidarea ocupanților, cărora li s-a urcat la cap, este aproape. Pe bolșevici, încercările grele nu fac decît să-i călească. Și noi credem cu tărie că partidul nostru va duce popoarele Uniunii Sovietice la victoria împotriva fascismului...

Valia uitase de tot ce o înconjura. Stătea și asculta cuvintele vorbitorului și se gîndea că în vreme ce erau ei aici și trăiau,

partidul trăia și el și lupta. Partidul era cu ei! Asta însemna că nu puteau să nu învingă!...

*
* *
*

Să ne întoarcem acum puțin în urmă. În dimineața aceea, după ce fratele lui fusese arestat și Viktor ajunsese în sfârșit, pînă la Lîsenko, acesta știa deja de arestarea lui Baturin și a fostei lui brigăzi. Mai mult decît atît, Lîsenko avusese chiar timpul să elaboreze și un plan de acțiune. După ce Vitea îi aduse confirmarea faptului că fratele lui se găsea la comandamentul jandarmeriei, Lîsenko se hotărî să cheme imediat pe Butenko.

Cu o seară înainte, i se telefonase lui Stîft de la comandamentul jandarmeriei să trimită acolo un meșter pentru repararea unor mașini de scris. Șlikov afluase despre asta. El se sfătui cu Lîsenko și amîndoi hotărîră să-l trimită acolo pe Piotr Evlampievici Butenko, mecanic de aparate de precizie. Era singurul om la combinat care putea să scoată la capăt cu bine această însărcinare. Dar în seara aceea, mecanicul plecase mai devreme de la atelier, iar acasă nu fu găsit, astfel că convorbirea cu dînsul trebui să fie amînată pentru a doua zi dimineată. Dimineata, cînd Lîsenko află de arestarea lui Baturin, își dădu seama că dispoziția de a trimite un maestru la comandamentul jandarmeriei era nici că se poate mai bine venită.

Pentru lucrul ce era de făcut acolo, nici că se putea găsi om mai potrivit decît Piotr Evlampievici Butenko. Acesta era un om modest, cinstit și adînc devotat partidului, în care puteai avea toată încrederea. Convorbirea pe care Lîsenko o avu cu el fu foarte scurtă:

— Butenko, trebuie să te duci azi la comandamentul jandarmeriei.

Butenko îl privi pe Svirid Sidorovici cu ochii lui mari și cenușii și răspunse liniștit:

— Bine. Cu ce treabă?

— Ai două sarcini. Întîia e oficială: să repari niște mașini de scris. Mai încurcată însă e a doua. Astă noapte a fost arestată toată brigada lui Baturin. Jandarmii i-au ridicat pe toți. Trebuie să aflăm cine i-a trădat. Doar știi nemțește?

— Destul de prost, Svirid Sidorovici, — răspunse Butenko parcă scuzîndu-se.

— Totuși, puțin știi. Și asta-i ceva. Du-te la comandament dar vezi nu te grăbi să termini prea repede treaba. Fii cu ochii în patru și ciulește bine urechile. Nu uita să-ți arunci ochii pe hîrțile de pe mese, dacă cumva ai prilejul. Nu arăta că știi nem-

tește. Bagă de seamă. Ai grijă de află cine-i nenorocitul care i-a trădat pe baturiniști... Ai înțeles, Butenko?

— Am înțeles, Svirid Sidorovici. Și când trebuie să mă duc?

— Chiar acuma. Ia-ți sculele și du-te. Dă-mi mîna și să ne luăm rămas bun, dragul meu... Pentru că, mai știi...

— Lasă, Svirid Sidorovici! Lasă! Nu se întîmplă nimic... Mie nu-mi pare rău decît de-un singur lucru: că știu prost nemțește!...

Butenko luă de la Stift delegația, își luă geamantănașul și se îndreptă spre comandamentul jandarmeriei. Uhl, șeful comandaturii, îi semnă permisul de liberă-trecere și îi indică numărul de la camera biroului dactilografelor. Butenko se găsi într-un coridor lung și semiobscur. Nu se simțea la largul lui. Piotr Evlampievici mi-a mărturisit mai tîrziu cum îl treceau fiorii. I se părea că de acolo nu va mai ieși. Nemții care-l întîlneau mergînd pe coridor întorceau mirați capul după el, însă nu-l opri nimeni.

În biroul dactilografelor, acestea îi arătară cîteva mașini defecte și încercară să vorbească cu el nemțește. Butenko zîmbi rușinat și le răspunse că, din păcate, nu știa nemțește. Zîmbetul cu care le spusese aceasta era atît de convingător, încît dactilografele îl crezură și nu se sfiiră să vorbească în fața lui în gura mare, de ciudatul meșter rus care, judecînd după părul lui lung, trebuia să fi fost cîndva pictor sau muzicant...

Butenko examinează mașinile pe îndelete și declară:

— Iaca, pe asta am s-o dreg azi. Pe asta, mîine. Dar aceea care-i în dulap cere mai mult timp. Trebuie să-i schimb cîteva piese. De aceea v-aș ruga să-mi dați o liberă trecere pentru o săptămînă, ca să nu-l mai deranjez de fiecare dată pe domnul feldwebel de la comandatură.

Vorbise și acum cu atîta naturalețe încît nimeni nu avu de obiectat ceva. Un soldat din gardă îi aduse lui Butenko un bilet de liberă trecere provizorie pentru zece zile.

Mecanicul începu să repare mașinile. Lucra fără să se grăbească, cu măsură și cu precizie. Cea dintîi mașină pe care o repară fu găsită în perfectă regulă și gefreiterul, luînd-o în primire, îl bătu pe umăr cu un aer protector.

Aplecat asupra mașinii următoare, Butenko își încordă atenția încercînd să prindă tot ce se făcea și tot ce se vorbea împrejurul lui. Dar în ziua aceea, nu auzi nimic interesant. Dactilografele nemțoaice lucrau fără să vorbească și numai de cîteva ori, destul de rar, schimbă între ele cîteva fraze fără însemnătate.

Butenko încercă să tragă cu ochiul la hîrtii de departe, dar cum era miop, nu izbuti să vadă nimic. Către sfîrșitul zilei

Piotr Evlampievici văzu limpede că în biroul dactilografelor, unde lucra el, nu se bătea la mașină corespondență secretă. Pentru aceasta, trebuia să fie probabil un birou special de dactilografie. Și, ce-i drept, Butenko se convinsese de asta înspre seară, când i se aduse o mașină nouă și i se ordonă s-o repare cât mai repede. Din ceea ce vorbeau dactilografele, el pricepu că mașina venea de la biroul de documente secrete al gefreiterului Vogel.

Butenko se posomori. În biroul secret desigur că nu va putea să ajungă. Nu-i rămânea nimic altceva de făcut decât să se apuce serios de treabă. Seara târziu, dactilografele plecară. Rămase numai o dactilografă de serviciu. Nemțoaica blondă n-avea de lucru și stătea cu spatele la Butenko, cufundată cu pasiune într-o carte groasă nemțească.

Cam pe la ceasurile două noaptea, în coridor se auzi un zgomot. Parcă cineva ar fi fost tîrît pe jos. Piotr Evlampievici auzi gemete, o lovitură înăbușită, un țipăt...

Butenko își isprăvisese demult treaba dar era prea târziu să mai părăsească acum comandamentul jandarmeriei, neavînd permis de liberă-circulație noaptea. Și Butenko ședea pe un scaun și moțăia...

În zori, răsunară iar pași grei în coridor. Iarăși se auziră gemete. Un glas de femeie tină ră țipa:

— Mamă... mamă.

Butenko tresări și-și întoarse brusc capul spre ușă. Scaunul pe care ședea scîrțîi. Dactilografa se uită la el, zîmbi plictisită și se cufundă iar în lectura ei.

Lui Piotr Evlampievici i se dădu drumul abia a doua zi dimineața, îngăduindu-i-se șase ore de odihnă. La amiază, Butenko ședea iar în biroul dactilografelor.

El știa că norocul poate cîteodată să întîrzie și aștepta răbdător ca și pînă acum, vreun prilej să-și poată arunca ochii prin hîrtii.

Noaptea, pe la ora unu, un neamț îmbrăcat civil se apropie de Butenko și-i ordonă să-și strîngă sculele și să vină îndată în camera nr. 5, la capătul coridorului, ultima ușă pe dreapta.

Butenko tresări fără să vrea și inima începu să-i bată cu neliniște. Cine știe despre ce cameră putea fi vorba și ce-l aștepta acolo ?...

Ieșind pe coridor, Butenko se lovi față în față... cu Baturin. Butenko era cît pe ce să se arunce de gîtul tovarășului lui și să-l îmbrățișeze dar se opri la timp. Baturin era însoțit de doi jandarmi.

În camera nr. 5, Butenko dădu de un neamț gras, cu mustață și care purta epoleți de gefreiter. Afară de el, mai erau în cameră

două dactilografe. Nu trecură nici zece minute și Butenko își dădu seama că fusese adus chiar în biroul secret al gefreiterului Vogel.

La început, Vogel se uitase cu neîncredere la rus. Dar Butenko căuta să nu atragă asupra lui atenția și se cufundă în lucru. Gefreiterul făcu de vreo două ori, cu glas tare, dactilografelor observații batjocoritoare despre rusul cu părul lung. Dar Butenko își văzu mai departe de lucru, fără să-i pese, ca și cum n-ar fi fost vorba de el, lăsându-i să creadă că nu pricepe nimic. La un moment dat Butenko rămase câteva minute singur în birou. Dar Butenko înțelese repede că asta ar putea fi o capcană și oricât de grozav ar fi vrut să se uite prin hîrțile de pe masa vecină, rămase mai departe lingă mașina de scris, la fel de cufundat în lucrul lui ca și pînă atunci.

Iar petrecu Butenko noaptea la comandamentul jandarmiei dar nici noaptea asta nu-i aduse nimic. Era însă ceva care îi spunea că tocmai în camera asta cu ușa cu grilaj de fier în care lucrase, trebuia să fie ascunsă taina care-l interesa pe Svirid Sidorovici...

A treia noapte, Butenko a fost adus iar să lucreze în biroul de documente secrete. Atitudinea tuturor față de el se schimbăse. Gefreiterul se încredințase, probabil pe deplin, că rusul era lipsit de orice curiozitate și nu-l mai supraveghea. Dactilografele iarăși nu-l băgau deloc în seamă. Și numai acum se hotărî Butenko să încerce să afle ceva din corespondența care se găsea pe masă. Se apucă deci de treabă cu o precauție extremă. Chiar de la primele hîrtii pe care le cercetă, i se întări presupunerea că dăduse de urma pe care o căuta. Hîrțile erau procese verbale de anchete, rapoarte de spioni, copii, după denunțuri și de mandate de arestare.

Noaptea tîrziu, gefreiterul Vogel ieși din birou. Rămăsese o singură dactilografă. Dactilografei i se lipeau ochii de somn. Răsfoia alene un dosar voluminos și din cînd în cînd își freca ochii cu pumnii.

Butenko știa bine că nu va mai putea trăgăna cu reparatul decît cel mult încă noaptea asta, așa că trebuia să se grăbească... Folosindu-se de o clipă în care nemțoaica dormita, s-a apucat cu grijă să desfacă un pachet cu hîrtiuțe de pe masa vecină.

Tot urmărind cu atenție nemțoaica, începu să cerceteze în grabă hîrțile una după alta. Dar în ele erau numai nume străine, care-i erau necunoscute. Disperase și era gata să strîngă hîrțile înapoi în pachet, cînd, deodată, îi sări în ochi o semnătură pe care o știa foarte bine de la combinat. Era semnătura inginerului neamț.

Descoperirea fusesz atât de neașteptată, încît, uitînd de orice prevedere, Butenko scoase hîrtia, o puse deasupra celorlalte și începu să descifreze textul. Era foarte agitat. Literele îi jucau dinaintea ochilor și nu putu să deslușească decît cîteva cuvinte: Baturin... sabotaj... „Glavmargarin“...

În sfîrșit, găsise acum ceea ce căutase fără nici un fel de rezultat timp de trei nopți de-a rîndul. Acela care-i denunțase pe baturiniști era unul din inginerii nemți. Dar Butenko voia să afle toate amănuntele privitoare la această afacere și el se aplecă asupra hîrtiei, silindu-se să citească cuvînt cu cuvînt tot cuprînsul.

Deodată ușa scîrții și în cameră intră gefreiterul Vogel.

Așa de tare se zăpăci Butenko, încît sări de lîngă masa unde erau hîrțiile și scăpă jos șurubelnița. Apoi se aplecă și bijbii mult timp cu mîna sub masă, încordîndu-și întreaga voință și silindu-se să se stăpînească și să se liniștească. Cînd Butenko se ridică în sfîrșit, ținînd în mînă șurubelnița, el văzu pe gefreiter stînd tăcut în fața lui și uitîndu-se cercetător cînd la el cînd la pachetul cu hîrțiile răvășite. Dar Butenko reușise să-și biruiască zăpăceala. El își trecu mîna prin părul lung și începu să-și ceară iertare cu sfială, spunînd că era foarte obosit din cauză că era acum a treia noapte de cînd muncea fără odihnă, că-i căzuse fără să vrea șurubelnița din mînă și că se ruga să-l ierte dacă a stricat cumva cu asta liniștea domnului gefreiter și a stimatei *freulein*... Inciudat, Vogel își întoarse capul, ordonă dactilografei să strîngă hîrțiile și să le pună în dulapul de fier și luîndu-și mapa, ieși repede din cameră...

În clipa aceea, Butenko nu se mai temea că i s-ar putea întîmpla ceva. Nu se gîndea decît la un singur lucru: cum ar putea să comunice lui Lîsenko ceea ce aflase despre inginer. Ședea ca pe ghimpi. Trecu un timp și ușa scîrții din nou. Intră iar Vogel. El se opri în fața lui Butenko și-i spuse pe rusește — o limbă pe care o știa dealtfel destul de bine:

— Du-te de te odihnește, domnule Butenko. Ești obosit. Mîine la douăsprezece să vii aici, dar nu la mine, ci la biroul dactilografelor, unde ai lucrat în prima zi.

Butenko fu oprit la comandatură, împins într-o cameră goală unde i se porunci să se dezbrace. Nemții îi percheziționară cu o atenție neobișnuit de mare hainele. Ii întoarseră pe dos toate buzunarele, desfăcură căptușeala și tăiară vechiul geamantănaș, dar nu găsiră, bineînțeles, nimic și-l lăsară să plece.

Butenko pricepu că prea mare era riscul să se ducă de-a dreptul la combinat, la Lîsenko. Plecă așadar întins acasă, iar cele șase ore pe care le avea ca să se odihnească, le petrecu lungit pe divan și cu ochii deschiși. Se gîndea întruna cum ar putea

transmite lui Lîsenko ceea ce izbutise să afle, dar nu-i venea în cap nici o soluție, nimic și parcă într-adins nevasta i se îmbolnăvisese. Fetița lui era prea mică și mama lui bătrână, așa că nici vorbă nu era să le trimită pe ele. Iar să-și încredințeze altcuiva taina, nu se putea hotări.

Butenko se întoarce la comandamentul jandarmeriei și se sili să-și isprăvească cât mai repede lucrul, dar nu-l sfârși decât spre dimineață. Ca să nu dea nimic de bănuț, iar nu se duse la combinat, ci drept acasă. El apărură abia seara în atelier. Cu Lîsenko izbuti să vorbească abia a doua zi.

CAPITOLUL XIII

Baturiniștii n-au închis ochii toată noaptea. Nesiguranța soartei lor și apariția ciudată și neexplicabilă a lui Butenko în coridorul jandarmeriei îi îngrijora. Însă, în același timp, erau încredințați că Lîsenko avea să facă tot ce-i sta în putință ca să-i elibereze. Chiar dacă i-ar fi dus la spînzurătoare și chiar dacă ar fi fost cu gîtul în ștreang, tot ar fi păstrat pînă-n cea din urmă clipă nădejdea că vor scăpa. Baturin îi sfătui că dacă nemții, înainte de a-i duce să-i împuște, le vor lega mîinile la spate, să-și încordeze cât mai tare mușchii, ca să li se slăbească apoi pe nesimțite strînsoarea frînghieii și în clipa nimerită, să-și poată dezlega mîinile...

— Nici un fel de acțiune de capul vostru, băieți! — le spuse Baturin. — De comandat, comand eu. Fiecare cuvînt al meu e un ordin.

Abia începuse să se crape de ziuă, cînd în coridor au răsunat pași. Au sărit toți în picioare. Pricepuseră că veneau după ei.

Zăvoarele au huruit și în ușa deschisă s-au arătat luminile felinarelor.

— Ieșiți! — porunci cineva.

Cel dintîi ieși Baturin. Doi jandarmi apucară unica lui mînă, o răsuciră și i-o legară cu o sîrmă de cîngătoare. Ceilalți au fost scoși unul cîte unul. Tuturora li se legară mîinile la spate. Ținînd minte sfatul pe care îl primiseră, baturiniștii își încordau din răsputeri mușchii și nemții strîngeau sîrma, înjurînd furioși.

Arestații au fost apoi scoși în curte. Aici, sub șopron erau ca de obicei niște mașini. Un civil, cu gulerul paltonului ridicat sus de tot, se dădu la o parte. Veniră o mulțime de jandarmi, vorbind între ei cu aprindere.

Escorta era alcătuită din cîte trei jandarmi pentru fiecare din baturiniști. Comanda o avea un feldwebel. La spate se auzea

tropotul patrului călare care însoțea convoiul. Baturiniștii erau duși la execuție. Fiecare își dădu bine seama de acest lucru. Când ieșiră pe poartă, feldwebelul o luă în josul străzii, în direcția râului Kuban. Coloana mergea acuma pe strada Pușkin.

Un sentiment ciudat îl cuprinse pe Baturin. Răcoarea din zorii zilei, cerul auriu cu nuanțe trandafirii spre răsărit, liniștea care domnea încă, toate acestea îi dădeau o senzație de bucurie... Lui Baturin îi venea greu să-și explice acest sentiment. Era cam același sentiment cu care, pe vremuri, obișnuia să se urce pe trambulina de la stațiunea de sporturi nautice și să-și dea drumul de acolo în jos, cu brațele desfăcute, ca „rîndunica”... Mai târziu, după ce au trecut toate cu bine, le-a spus asta băieților și ei l-au înțeles. Și ei cam tot așa s-au simțit în dimineața aceea. Avuseseră cu toții certitudinea că vor izbuti pînă la urmă să se smulgă din ghearele nemților și că n-aveau să moară.

Cînd s-a apropiat de colțul unde se întretaiau străzile Pușkin și Șaumian, Baturin crezu, nici el nu știa pentru ce, că tocmai aici era locul unde trebuia să-i aștepte Lîsenko cu oamenii lui. El șopti acest lucru vecinului său, care era, mi se pare, Mișa.

— Dezlegați-vă mîinile. Incețișor...

El însă nu putea să facă nimic cu singura lui mînă, legată cu sîrmă de cingătoare. Mișa reuși să-și scoată repede mîinile din legătură și începu să desfacă sîrma cu care singura mînă a lui Baturin era legată de cingătoare. Baturin nu-și putea închipui cum au reușit băieții să facă toată această operație fără să fi simțit ceva nemții... Și totuși, aproape toți reușiră să-și dezlege mîinile. Cînd ajunseră la răsîpîntie, Baturin așteptă cu nerăbdare. Iacă-acuși vor sări tovarășii, vor răsuna împușcaturile...

— Pregătiți-vă! — șopti el lui Mișa și ordinul fu transmis din om în om.

Trecură însă de răsîpîntie și nu se întîmplă nimic... Imprejur era tot pustiu și liniște.

Trecură însă și de strada Oktiabrskaja și nici aici nu se întîmplă nimic.

Mai trecură de o întretaiere de străzi, coborîră spre apă și ocoliră stațiunea de sporturi nautice. Feldwebelul duse pe arestați pe malul abrupt al Kubanului, spre căsuța păzitorului geamandurilor de pe fluviu.

S-ar fi părut că de-acuma înainte nu mai era de așteptat ajutor de nicăieri. Cîteva minute încă și aveau să cadă împușcați. Baturin însă tot mai credea în scăpare și atît de mult credea încît transmise din om în om ordinul :

— Cine are mîinile libere să dea din cap!

De data asta, nemții prinseră șoaptele. Se auziră înjurături. Grișa fu lovit în spate cu patul puștii...

Purtarea neobișnuită a aresaților alarmă pe nemți. Feldwebelul ordonă ceva în grabă soldaților și aceștia, lovind cu patul armei în dreapta și în stînga, începură să alinieze pe baturiniști pe marginea malului prăpăstios al fluviului.

Baturin se uită în jos și recunoscă locul. Apa lovea aici malul aproape drept al fluviului și fugea apoi năvalnic spre malul opus. Și abia atunci înțelese el limpede că Lîsenko nu avea cum veni... „Și totuși nu vom muri. Nu vom muri!“ îi fulgeră prin cap lui Baturin.

— La fluieratul meu, aruncați-vă cu capul în jos. Inotați sub apă cît puteți mai mult. Adunarea lîngă răchitele de pe celălalt mal, — spuse el vecinului.

Șoptele trecură repede prin rînd... Jandarmii își pregătiră armele. Feldwebelul ridică mîna. O clipă și avea să și-o lase în jos. După asta va răsuna o salvă. Baturin fluieră, își dădu capul pe spate, își făcu vînt din loc și se aruncă în vîltoare...

Nu mai auzi salva. Abia multă vreme după asta, află de la paznicul geamandurilor că salva fusese în adevăr trasă...

Baturin nu se gîdea decît la un singur lucru: să se țină cît mai mult sub apă. Calculul lui fusese simplu: curentul avea să-i ducă sigur spre malul stîng. Și nu se înșelase. Cînd se ridică la suprafața apei, era departe de malul blestemat. Lîngă malul înalt nu era țipenie de om. Nemții plecaseră. Alături de Baturin înota Mihail. Puțin mai încolo, bătea apa voinicește Grișa.

Totți cîți rămăseseră în viață se adunară în tufe de răchită. Erau cinci. Doi pieriseră.

Noaptea, baturiniștii trecură din nou înot fluviul și se furisară prin grădinile de zarzavat și livezi spre fabrica de pielărie, la o soră a lui Baturin. Se ascuseră la ea în pod. A doua zi veni la ei Lîsenko pe care-l chemase Baturin printr-un bilețel trimis la combinat prin nepoțica lui Baturin.

Tot acolo, în pod, fu convocat și „consiliul militar“. Fiecare din ei primi o nouă însărcinare.

După „miraculoasa“ salvare a baturiniștilor, în oraș se întîmplară cîteva evenimente care-i alarmară în chip serios pe nemți.

În aceeași zi în care nemții duceau pe Baturin și pe tovarășii lui la malul Kubanului ca să-i împuște, Viktor, fratele mai mic al lui Baturin și cu prietenul lui, Volodea, ședeau ca de obicei lîngă lucarna de la pod și observau ce se petrecea în curtea comandamentului jandarmeriei. Băieții cunoșteau acum bine tot

ce era acolo : mașinile de sub șopron, spionii, comandanții gărzilor, pînă și bucătarul în halatul lui alb și cu o tichie caraghioasă în cap, care trecea din cînd în cînd în fugă prin curte. Dar pe băieții numai mașina neagră și lungă a consilierului neamț și șoferul lui slovac îi interesa.

Cam pe la ora două, slovacul scoase în sfîrșit mașina de sub șopron. Băieții observaseră de mai multă vreme că mașina nu era tocmai în regulă. Fie că se defecta ușor, fie că șoferul nu se prea pricepea la ea, dar acesta se vînzolea veșnic lîngă motor și atunci fața lui căpăta o expresie îngrijorată.

Așa se întîmplase, se vede, și de data asta și șoferul întîrziase. Capota motorului mai era încă ridicată. Consilierul s-a apropiat de mașină. Băieții n-au putut auzi ce spunea neamțul șoferului dar, judecînd după înfățișare, neamțul părea să fie supărat. Apoi el se îndepărtă de mașină, se opri și-și băgă mîinile în buzunare. Stătea cu fața la băieți, nemișcat. Era o țintă atît de ispititoare, încît băieților li se tăie răsufierea.

— Volodka ! — murmură Viktor cu înfrigurare. Dar liniștit, fără să se grăbească, Volodea îl și luase la ochi. Încă o clipă și el apăsă trăgaciul. De emoție, băieții nici nu auziră împușcătura. Mai adevărat este că fură scoși din încurcătură de o întîmplare. Spre norocul lor, chiar în clipa aceea, sosiră aproape în același timp două mașini, dintre care una clacsona nerăbdătoare.

La început, băieții crezură că Volodea nu nimerise. Cîteva clipe, consilierul rămase nemișcat. Apoi, deodată, se clătină, îngenunchie încet și căzu pe o parte.

Totul se petrecuse în chip atît de neașteptat, încît la început nici un neamț nu observă pe consilierul care căzuse. Se auzi apoi un țipăt speriat și șoferul slovac se apropie de șeful lui.

Băieții nu mai văzură ce a fost după aceea. Îndesîndu-se unul în altul, ei ședeau acum lungiți în pod, lîngă ferestruica care dădea pe acoperiș, fără să se miște și silindu-se ca nici măcar să nu răsufle.

Din curtea vecină, se auzea zgomot de voci agitate, hîrșcit de bocanci, ordine. Apoi totul se liniști. Băieții mai stătură însă acolo mai bine de un ceas pînă să se hotărască să plece. După ce au ascuns pușca într-un loc sigur, au coborît fără zgomot și s-au îndepărtat în direcții diferite.

În drum spre casă, lui Viktor i se părea că fiecare neamț pe care îl întîlnea avea să pună mîna pe el și să-l ducă la gestapo...

În sfîrșit, băiatul ajunsese cu bine acasă. Aici îl aștepta vestea îmbucurătoare că fratele lui trăia. Totuși nu izbuti să-l vadă decît peste cîteva zile, cînd Baturin cel mare, venindu-și în fire

după tot ceea ce îndurase, a fost trecut în ilegalitate și s-a mutat într-una din casele conspirative.

Cu toate că nemții încercară în fel și chip să înăbușe afacerea, vestea uciderii consilierului neamț se răspîndi ca fulgerul prin tot orașul. Nu era loc unde să nu se vorbească de isprava asta. O istorisea lumea la cozi, în piață, la apă. Vitea o auzise și el de mai multe ori și de fiecare dată inima îi bătea să se rupă și i se părea că au să pună mîna pe el...

Începuse să se întunece cînd o mașină se opri în fața casei din strada Oktiabrskaja unde locuia judecătorul de instrucție al jandarmeriei nemțești care chinuise pe baturiniști. Șoferul urcă pentru cîteva minute în apartamentul acestuia ca să-i spună că mașina era la scară, se întoarse și se așeză din nou la volan. Aproape în același timp, se mai apropie încă o mașină, de aceeași marcă și se opri puțin mai în urmă. Din mașină coborî șoferul, îmbrăcat într-o uniformă germană. Iși scoase tabachera, se apropie de prima mașină și cerînd foc șoferului îi oferî amabil unica țigară din tabacheră. Șoferul judecătorului aprinse, trase cîteva fumuri, apoi se îngălbeni deodată, se clătină, își lăsă capul pe volan și încremeni.

Șoferul care oferise țigara împinse repede corpul neînsuflețit de pe banchetă pe podeaua mașinii, se așeză la volan și mașina jandarmului dispăru după colțul străzii. În aceeași clipă, locul ei fu ocupat de cealaltă mașină care stătuse în urma ei. La volanul ei ședea de asemenea un șofer neamț.

Trecură cîteva minute. Ușa de la intrare pocni în urma judecătorului de instrucție, care ieșise din casă. Judecătorul era grăbit. El deschise brusc ușa mașinii și se așeză alături de șofer. Dar nu mai apucă s-o închidă. O lovitură în cap dată din spate îl făcu să se prăbușească pe banchetă. Șoferul îi duse la nas un flacon destupat. Mașina prinse din ce în ce viteză și se îndreptă în goană spre strada Pușkin...

— Numai dracu' știe la ce s-o fi gîndit bestia asta de neamț cînd și-a venit în fire, — povestea mai tîrziu Petea Baturin. — Judecați și dumneavoastră dacă toate acestea nu i se păreau un vis urît... Ba bine că nu! Mașina stătea acum lîngă căsuța unde locuia feldwebelul Uhl, alături de casa unde era comandatura. În jurul lui erau oameni necunoscuți în uniforme germane. Mîinile îi erau legate iar în gură avea un căluș. Apoi cineva apăsă butonul unei lămpi electrice de buzunar și în fața lui apăru chipul bolșevicului fără mîină pe care el îl săturase cu saramură și care fusese împușcat cu cîteva zile în urmă... M-am

uitat cu atenție la judecător. În ochii lui de porc mistreț, în loc de insolență și răutate am văzut acuma o panică și o frică animalică...

Baturin fusese însărcinat cu operația de lichidare a judecătorului de instrucție. Trebuie să recunoaștem că și-a îngăduit o exagerare spînzurînd pe judecător de poarta căsuței feldwebelului Uhl, vecină cu clădirea comandamentului jandarmeriei.

Acesta fusese desigur un lucru foarte primejdios.

Baturin și cu ajutoarele lui aduseră mașina cu judecătorul de instrucție lângă căsuța feldwebelului Uhl. Mașina se opri într-o fundătură îngustă. Unul din ei scoase pe judecător din mașină și-l duse cu ajutorul altui tovarăș lângă zid, pe cînd un al treilea lega frînghia de grinda porții. La pîndă stătea o față care supraveghea intrarea principală unde se afla o santinelă germană și urmărea în același timp mișcările celei de a doua santinela care se plimba în sus și în jos la colțul străzii Krasnaia cu strada Pușkin. Mașina stătea în fundătura dintre căsuța feldwebelului și clădirea jandarmeriei, așa că amîndouă santinelele nu observară nimic.

Baturiniștii puseră repede judecătorului ștreangul. O clipă — și totul se sfîrși.

Fără să piardă vremea, se așezară cu toții în mașină și mergînd de-a-ndaratele, mașina ieși în stradă. Apariția mașinii nu deșteptase deloc bănuiala santinelelor. Ele crezură, probabil, că în mașină erau cine știe ce șefi — toți fiind îmbrăcați în uniforme nemțești de ofițeri. Santinela din fața intrării principale dădu chiar onorul.

Mașina se avîntă, își mări viteza și trecu ca fulgerul pe strada Pușkin.

Trupul spînzurat al judecătorului de instrucție fu descoperit după aceea chiar de comandantul jandarmeriei care venind cu mașina de serviciu, văzu pe judecătorul lui de instrucție atîrnînd spînzurat de poartă!

Baturin primi o admonestare serioasă de la directorul comercial al „Cameliei” pentru riscul inutil și îndrăzneala neadmisibilă de care dăduse dovadă la lichidarea judecătorului de instrucție.

Le mai rămînea acum baturiniștilor să se socotească cu inginerul neamț care îi denunțase. Însărcinarea cu această răfuială o primi Kotrov.

A doua zi după executarea judecătorului de instrucție, cînd începea să se întunece, trei ingineri nemți ieșiră ca de obicei din combinat. Ei o luară pe strada Liebknecht, strada principală

a cartierului Dubinka. Temîndu-se să meargă pe trotuar, nemții păseau șanșoși prin mijlocul străzii, de-a lungul liniei de tramvai.

Inginerii se vede că n-au băgat de seamă grupul de muncitori care mergea cu câțiva pași în urma lor. În orice caz, nici unul din ei nu și-a întors capul și în înfățișarea lor nimic nu trăda nici cea mai mică îngrijorare.

Nemții treceau acum pe un maidan care se întindea din strada Karl Liebknecht pînă la unul din lacurile Karasun. Aici, muncitorii i-au ajuns din urmă.

Totul s-a petrecut repede și fără zgomot. Inginerii, amenințați cu revolverele, au fost trîniți la pămînt. Muncitorii le-au băgat fiecare în gură cîte un căluș și i-au legat de mîini și de picioare. Pe doi din ei i-au ținut în niște buruieni dese de pe maidan și i-au ținut unul lîngă altul. Pe inginerul care îi denunțase pe baturiniști, l-au băgat într-un sac mare pe care l-au legat la gură, l-au cumpănit de cîteva ori și i-au făcut vînt în mlaștina de la Karasun. Sacul cu neamțul nimeri într-un loc unde mlaștina era mai puțin adîncă. Cîteva clipe se auzi o bolboroseală și clipocitul apei. Apoi totul se liniști.

Dimineța, trecătorii au descoperit în buruieni pe cei doi ingineri nemți legați burduf. Polițaii veniți în grabă la fața locului i-au dezlegat și i-au trimis acasă într-o mașină.

Cel de al treilea inginer fu descoperit de niște copii care au văzut în mlaștină un sac ciudat. Cînd au scos sacul, a fost găsit înăuntru cadavrul inginerului.

Aceste trei atentate săvîrșite aproape în același timp, au băgat în sperieți pe nemți. În Krasnodar începură razii și arestări.

Arseni Silvestrovici luă din vreme unele măsuri.

În primul rînd, familia Baturin fu mutată la niște rude într-o staniță din apropiere. Toți baturiniștii veniră pe rînd la casa cu nr. 45 din strada Krasnaia și Elisaveta Vasilevna le dădu fiecare cîte un buletin cu vizele de mutare și de reînregistrare la zi.

Piotr primi de la biroul de plasare un loc în atelierul de legătorie al lui Dereveanko... Pe Baturin cel mare, Arseni Silvestrovici se hotărîse să-l lase chiar în Krasnodar.

Ceilalți fură trimiși în raioanele de pîmprejur cu diferite însărcinări. Despre ei va fi vorba mai departe.

Cît privește pe cei doi ingineri nemți cărora Kotrov le dăruise viața, ei nu mai apărură la combinat. După cum se spunea, plecaseră amîndoi chiar a doua zi la Rostov.

P A R T E A A D O U A

CAPITOLUL I

Trecuseră două săptămîni de cînd Jora se număra printre „consilierii” gestapoului, dar tot nu știa bine care îi erau îndatoririle.

Colonelul Kristmann își chemase „consilierul” numai de vreo două-trei ori și-l întrebase lucruri atît de puțin însemnate, încît Jora se minuna și el. Oare numai pentru atîta lucru să-l fi eliberat nemții din lagărul de concentrare și să-l fi vizitat însuși șeful gestapoului la spital !

O singură dată îi ceruse Kristmann sfatul, într-o chestiune destul de serioasă.

Nemții hotărîseră să convoace la primăria orașului pe chiarurii cei mai de seamă din Kuban. Tot aici urmau să fie invitați reprezentanții administrației germane și unii muncitori ruși față de care să se facă cazăcimii din Kuban, într-o atmosferă de solemnitate, declarații cu privire la noua politică agrară a nemților în Kuban. I se propuse lui Jora să revizuiască textul discursurilor oficiale și să-și spună părerea asupra darurilor care urmau să fie oferite „onoraților plugari”.

Cu timpul, Jora înțelese că Kristmann îl păstra pentru ceva mai de seamă. Dealtfel, își dăduse seama de cum intrase în slujbă, că era tot timpul urmărit. Spionii îl însoțeau regulat pe Jora în drumul lui de la Dubinka la gestapo și se țineau de el pas cu pas cînd se întorcea la Dubinka, unde se instalase într-o căsuță pe care i-o indicase Arseni Silvestrovici. Fata gazdei, dactilografă la primărie, pleca de acasă devreme și se întorcea abia pe înserate.

Jora era zile întregi singur... Bineînțeles că nimeni nu venea la el, cum, dealtfel, nici el nu se ducea nicăieri. Însă lipsa de

ocupație era pentru Jora un chin. Dorința lui arzătoare de a lupta îl făcuse să se învoiască cu propunerea lui Kristmann. Avea nevoie să-și încordeze întreaga voință ca să-și țină firea, să nu deznădăjduiască și să nu se dea bătut...

Intr-o zi intră în camera lui Jora fiica gazdei, și îi spuse deodată, fără ocolișuri, parola pe care Jora o știa de la Arseni Silvestrovici. Fata îi transmise în același timp ordinul acestuia de a menține numai printr-însa legătura cu organizația clandestină. Legătura fetei cu directorul comercial al „Cameliei” era asigurată la rîndul ei de Luiza, una din vînzătoarele magazinului de parfumerie.

„Fii cu ochii în patru!” era tot ce mai adăugase directorul „Cameliei” să i se comunice lui Jora.

Chiar și acest lucru neînsemnat fu deajuns ca să-l îmbărbăteze îndată pe Jora. Insemna deci că nu era uitat și că avea nevoie probabil de el în lupta pe care aveau s-o înceapă cît de curînd...

Mai trecu încă o săptămînă și tînrul tot nu fusese chemat de nimeni. Neavînd ce face, Jora tînjea și se plictisea. Ședea culcat pe divan, citind și recitind o colecție veche a „Nivei”¹⁾ și odată la două zile, se ducea la doctorul Bulgakov care îi prescrisese un tratament îndelungat.

Intr-o seară, tîrziu de tot, pe cînd Jora se pregătea să se culce, o mașină se opri în fața casei. Un om în civil intră la Jora și după ce se asigură că erau singuri, îi spuse :

— Vă cheamă colonelul Kristmann. Mașina așteaptă...

Kristmann îl primi pe Jora, ca de obicei, în cabinetul lui, cu singura deosebire că acum spuse aghiotantului său, locotenentul Steinbock, să-i lase singuri.

— Șezi ! — îl invită colonelul.

Colonelul se uită mai întîi cercetător la Jora, apoi îi spuse :

— Recunosc că am avut intenția să-ți ascund vestea pe care am primit-o pentru că voiam să te cruț de o mare durere.

— Despre ce-i vorba, domnule colonel ? — întrebă Jora încercînd să nu-și arate emoția.

— Tatăl dumitale a fost arestat și împușcat pentru trădare.

— Tatăl meu executat ?... De nemți ?...

— Nu ! Asta s-a întîmplat la Tașkent. Invinovățit de trădare, tatăl dumitale a fost arestat și împușcat de bolșevici.

— Cu neputință !... Asta-i o minciună !

— Știam că n-ai să crezi, — răspunse Kristmann. În vocea lui răsună o compătimire neașteptată. — Afacerea se referă la vremea cînd tatăl dumitale locuia la Berlin. Cine altul decît mine ar putea ști mai bine cît de devotat era pe atunci patriei sale tatăl dumitale ?...

¹⁾ Revistă ilustrată foarte răspîdită înainte de revoluție. (N. red. rom.)

— Stați, — îl întrerupse agitat Jora. — De unde știți asta, domnule colonel ?

— La început n-am vrut nici eu să cred dar faptele sînt evidente... Totul a ieșit la iveală din întîmplare. Intr-un lagăr de-al nostru a fost adus un prizonier rănit. Numele lui... L-am uitat ! Il găsesc îndată... — și Kristmann începu să caute prin hîrțile de pe masă. — Iată c-am găsit : îl cheamă Sitnikov...

— Sitnikov ? — repetă Jora. Numele îi era cunoscut, dar nu-și putea aminti cînd și unde-l mai auzise.

— Sitnikov, Semion Tihonovici, — zise Kristmann.

— Știu ! Mi-am adus aminte ! — exclamă Jora. — Sitnikov, contabilul, lucra împreună cu tata la Berlin...

— Chiar el. Iată cum stau lucrurile, — continuă colonelul. — Acest Sitnikov a spus la interogator că a locuit la Tașkent. A fost arestat acolo sub acuzarea de înaltă trădare, dar curînd după aceea eliberat și trimis pe front unde a fost rănit și făcut prizonier. Ne-a declarat că tatăl dumitale, învinuit de spionaj în favoarea Germaniei pe vremea cînd lucrase la Berlin, a fost arestat odată cu el. O săptămînă după arestare, tatăl dumitale a fost executat.

— Sitnikov minte ! — strigă Jora.

— Poate că vrei să stai chiar dumneata de vorbă cu el ? — propuse Kristmann. — Să fie adus aici prizonierul ! — dădu colonelul ordin plantonului care apăruse la chemarea soneriei.

În birou intră un om în care, cu toate că era cumplit de slab, palid și nebarbierit de multă vreme, Jora recunoscuse îndată pe contabilul Sitnikov.

— Povestește fiului prietenului dumitale tot ce mi-ai povestit și mie, — zise colonelul.

Sitnikov repetă tot ceea ce Jora afluase mai înainte de la Kristmann. Jora asculta cu luare aminte, silindu-se să nu scape o vorbă. Poate că totul era o înscenare, poate că Kristmann să fi silit prin amenințări pe prizonier să spună această minciună monstruoasă despre tatăl lui ?...

— Semion Tihonovici, în memoria tatălui meu, te implor să spui dacă e adevărat ! — zise înfrigurat Jora.

Sitnikov lăsă capul în jos și murmură fără să ridice ochii :

— V-am spus adevărul...

— Luați prizonierul, — ordonă Kristmann plantonului.

În cameră se făcu tăcere.

— Și totuși, eu nu cred, — declară cu tărie Jora cînd ușa se închise după Sitnikov.

— După cum ți-am mai spus, nici eu la început n-am dat crezare acestei istorii, — răspunse liniștit Kristmann. — Cine nu știe cîte nu îndrugă prizonierii la interogatoriu ! Dar iată că am primit azi o dovadă nouă și de data asta hotărîtoare.

Kristmann trase sertarul biroului și scoase un număr al ziarului Pravda Vostoka¹⁾ care apare la Tașkent. În pagina doua Jora văzu o notă subliniată gros cu creionul roșu. Era un scurt comunicat al procuraturii cu privire la data executării tatălui lui Jora — trădător și dușman al poporului, vinovat de înaltă trădare săvârșită la Berlin în calitatea lui de funcționar la reprezentanța comercială sovietică.

Lui Jora nu-i venea să-și creadă ochilor. Reciti de cîteva ori nota și-și trecu privirea în fugă asupra conținutului ziarului. Erau acolo, ca de obicei, comunicatul Biroului Sovietic de Informațiuni, corespondențe de pe front, telegrame din străinătate, un scurt foileton. În josul ultimei pagini erau puse numele redactorului responsabil și numele de telefon ale redacției...

— Cum de-ați ajuns să vă procurați acest ziar, domnule colonel ?

— Să-ți spun drept, mi-a fost greu. Dar, după cîte vezi, ziarul bolșevic din îndepărtatul Tașkent e aici la mine la Krasnodar.

Jora reciti încăodată comunicatul procuraturii.

— Ce-ar putea însemna asta ? — spuse fără să vrea cu un tremur în voce, Jora.

— Nu înseamnă decît ceea ce știam demult. O răfuială obișnuită a bolșevicilor cu un om cinstit care-și iubea sincer patria și poporul său...

— E o greșeală fatală !...

— Trebuie să te răzbuni ! — spuse Kristmann ridicîndu-se. — Asta-i după mine tot ce ți-a mai rămas să faci.

— Totul e atît de neașteptat pentru mine !... Nici nu-mi pot aduna gîndurile. Dați-mi voie să plec și dacă se poate, să iau și ziarul.

— Desigur. Ziarul e al dumatăle.

Jora ieși din birou cu capul în piept...

Peste două zile, el apărură la gestapo și ceru să-l vadă pe Kristmann. Colonelul îl primi îndată.

Intrînd în birou, Jora simți fixată asupra lui privirea atentă și cercetătoare a lui Kristmann. Jora se apropie de biroul la care sedea colonelul, îl privi drept în ochi și zise :

— Domnule colonel, m-am hotărît să mă răzbun și am venit să vă cer să mă ajutați.

— Nu m-am îndoit deloc de asta ! — răspunse Kristmann. — Ți-am rezervat o afacere de seamă... Agentul 22, — ordonă el plantonului care apărură la sunetul soneriei.

— Ai vreo legătură la combinatul „Glavmargarin“ ? — întrebă el pe Jora cînd ieși plantonul. — Nu ? Cu atît mai bine...

Eu cred că la combinat lucrează o organizație clandestină mare și bine camuflată. Până acum nu i-am putut da de urmă. Trimițăm acolo pe unul din agenții noștri, acela pe care vreau să ți-l prezint acum. Acesta nu-i un simplu informator care lucrează pentru bani. E condus de aceleași motive care te-au adus și pe dumneata astăzi la mine. Cu câteva zile înaintea ocupării Krasnodarului de către trupele noastre, bolșevicii au vrut să-l aresteze, acuzându-l de spionaj, cu toate că era tot atât de puțin vinovat ca și tatăl dumitale. A putut însă să scape. Acum, ca și dumneata se răzbună. Lucrează la combinat ca prizonier de război rus.

— Și care-i numele adevărat al agentului? — întrebă Jora pe neașteptate.

Kristmann se uită atent la Jora.

— Numele? Vrei să știi numaidecît numele?... Bine, hai să ți-l spun.

Kristmann trase un sertar al biroului, scoase o listă și se uită repede la ea.

— Numele lui e Șustenکو. La noi însă e cunoscut sub numărul 22. După cum poți vedea, într-o oarecare măsură, nu mă feresc de dumneata.

— Mulțumesc, domnule colonel, pentru încrederea pe care mi-o arătați!

— Și așa, dumneata vei avea de lucrat cu acest agent. Veți lucra paralel, comunicându-vă reciproc informațiile. Asupra amănunțelor, vă veți înțelege cu aghiotantul meu, locotenentul Steinbock. Mi se pare că vă cunoașteți?

— Da. Am studiat împreună la Berlin.

— Cu atât mai bine. Vă rog să țineți legătura cu mine prin el.

Cineva bătu la ușă.

— Intră!

În cabinet intră un om de statură mijlocie care să tot fi avut vreo treizeci de ani. Lui Jora îi atrase luarea aminte o cicatrice mare pe care acesta o avea la tâmpla stângă.

— Faceți cunoștință. Este agentul nostru numărul 22, care va lucra cu dumneata, — zise Kristmann. Apoi, adresându-se acestuia îl întrebă: — Locotenentul Steinbock e în biroul lui?

— Da, domnule colonel.

— Bine. Du-te la el și așteaptă.

— Vreau să-ți spun încă un amănunt, — zise Kristmann lui Jora, când agentul 22 ieși din cabinet. — La combinat lucrează un oarecare Șlikov. Administrația germană a combinatului are încredere într-însul. Te rog să-l observi cu atenție.

— Il bănuiești de ceva pe acest... Șlikov? — întrebă Jora.

— Precis, nu. Trebuie însă să-l observi cu atenție... Și acum

Îi dorese succes. Îmi pare foarte bine că, în sfârșit, nu mai
amtem dușmani. Ca dovadă, dă-mi voie să-ți înapoiez ceva.

Și Kristmann scoase din sertar micul pumnal cerchez și-l
întinse lui Jora.

*
* *

Cam pe aceeași vreme, apărură pe străzile Krasnodarului
niște afișe anunțând un concert care urma să aibă loc la „Cer-
cul ofițerilor germani“, fosta casă a Armatei Roșii. În partea
doua a programului, trebuia să apară un actor despre care de
două săptămîni tot vorbea lumea în oraș.

Acest actor jucase la Moscova pînă în preajma războiului și
apoi dispăruse ca să se ivească deodată la Krasnodar sub
nemți.

În ziua primei reprezentații, gazeta „Kubanul“, organul pri-
măriei orașului, publică un articol al actorului. Cu o lipsă de
rușine dezgustătoare, actorul spunea că izbutise printr-un mi-
racol să se smulgă din „iadul bolșevic“ și că de-abia acum,
după mulți ani de „creație în robie“, obținuse în sfârșit de la
nemți puțința de a „respira din adîncul pieptului“.

În cupletele mincinoase și triviale pe care le debita pe scenă,
actorul tăvălea în noroi puterea sovietică, căuta să întrecă
pînă și nesăbuirea verbală a propagandei nemțești. Comanda-
mentul german îl încuraja pe actor în toate felurile. Ofițerimea
nemțească se îngrămădea la reprezentațiile lui și fițuica din
Krasnodar publica despre el mai în fiecare număr cronici elo-
gioase.

De data aceasta, afișele anunțau o reprezentație în benefi-
ciul actorului, care trebuia să apară în partea a doua a pro-
gramului într-un repertoriu nou.

Sala era arhiplină. Veniseră ofițeri nemți, primarul orașu-
lui și niște domni și doamne împopoțonați cu o îndoielnică ele-
ganță — lepădături obscure ieșite la iveală odată cu venirea
nemților.

Prima parte a reprezentației nu se terminase încă. Actorul
era în cabina lui și abia își isprăvisese toaleta în fața oglinzii,
cînd cineva bătu în ușă. Un ofițer neamț intră. Mîneca stîngă
a tunicii lui atîrna goală.

— Sînt trimis la dumneavoastră de către doamna Freitag,
soția comandantului militar al orașului. — Ofițerul vorbea cu-
rent rusește, stilcînd pe ici pe colo unele cuvinte. — Doamna
Freitag vă roagă să poștiți după spectacol la domnia sa acasă,
unde sînt invitați astăseară mai mulți ofițeri superiori germani,
prietenii ai domnului general care ar vrea să vă asculte într-o
atmosferă intimă.

— Sînt măgulit! Foarte măgulit, — răspunse cu glas mic actorul, înclinîndu-se.

— A fost cu neputință doamnei general Freitag să vină aici... în culise, — urmă ofițerul. — Dar domnia sa ar dori să vă vorbească personal. Vă rog să nu refuzați să coboriți pentru un minut la intrare. Doamna general Freitag vă așteaptă jos în mașină...

— O, desigur!... Mă simt îndatorat!...

Actorul urmă pe ofițer. În timp ce coborau scara, din sală veneau aplauze. Prima parte a concertului se sfîrșise.

Jos la scară era o mașină. Ofițerul neamț deschise curtenitor ușa mașinii. În fundul automobilului, ședea o femeie frumoasă și tînără cu o blană cenușie aruncată pe umeri.

— Vă sînt nespus de recunoscător, doamnă...

Actorul nu apucă să mai termine fraza pe care o începuse. Fu împins în mașină, primi o lovitură în cap și-și pierdu cunoștința...

Antracul se prelungea. Publicul începea să se enerveze.

Locotenentul Steinbock, aghiotantul colonelului Kristmann, se duse în culise. Trecu un timp pînă să găsească pe directorul teatrului care alerga înnebunit prin foaier și prin cabine, căutînd pe actorul dispărut pe neașteptate. Directorul întinse larg brațele înlături în semn de neputință și spuse aghiotantului că actorul a dispărut. După spusele portarului, ieșise în stradă însoțit de un ofițer neamț și nu se mai întorsese.

Fără să se mai întoarcă în sală, aghiotantul plecă imediat să raporteze șefului său întîmplarea. Cîteva minute mai tîrziu, directorul ieși la rampă și anunță publicului:

— Onorate doamne, onorați domni! Din cauza îmbolnăvirii subite a prea stimatului nostru coleg, sîntem nevoiți să amînăm partea a doua a concertului pentru o dată care se va comunica. Biletele rămîn valabile.

Publicul se împrăștie. Spectacolul de beneficiu nu mai avu loc.

*
*
*

...Mașina se opri la poarta unei căsuțe cu un singur cat de pe strada Vorosilov, între străzile Oktiabrskaja și Șaumian. Actorul coborî din mașină fără ca cineva să-l ajute. În gură avea un căluș, iar mîinile îi erau strîns legate la spate. Capul îl durea îngrozitor. Mergea anevoie, abia tîrîndu-și picioarele și tot nu-și putea explica ce se întîmplase...

Actorul fu introdus într-o odăiță unde, îndărătul unei mese ședeau niște necunoscuți. O lampă cu petrol răspîndea o lumină slabă. Aici i-au fost dezlegate mîinile, i s-a scos călușul

din gură și a fost așezat pe un scaun. Timp de câteva clipe, se uită zăpăcit în toate părțile, apoi sări în sus de pe scaun.

— Protestez! Asta-i samavolnicie! — țipă el cu o voce tremurândă. — Cum de-ați îndrăznit să faceți una ca asta? Astă seară e reprezentarea mea de gală... Aveți să răspundeți în fața comandamentului german!

— În fața cui? — întrebă, ridicându-se în picioare cât era de lung, un bărbat în vîrstă, încă voinic, care ședea la masă. Și atunci, actorul se uită mai bine la el. Omul era puternic și îndesat, lat în umeri și purta o barbă neagră. Privirea care ținea de sub sprîncenele lui stufoase era aspră. De-a dreapta și de-a stînga lui ședeau o femeie mai în vîrstă și un bărbat cu o mustață roșcată care ținea între dinți o pipă scurtă și îndoită.

— Vom răspunde în fața cui? — repetă întrebarea omul cu barba neagră.

— În fața... comandamentului german... a generalului Freitag, — zise cu o voce de data asta mai puțin sigură actorul, pîlînd sub privirea autoritară a bărbatului mai în vîrstă care stătea în picioare în fața mesei.

— „Freitagii“ dumitale vor fi aceia care vor avea de răspuns în fața poporului sovietic. Iar dumneata vei răspunde în fața justiției noastre. Pentru că te găsești în fața judecării, domnule artist.

— A judecării?... A cărei judecări? — spuse actorul care tot nu pricepea nimic, uitîndu-se zăpăcit în toate părțile. Dar probabil că îi trecu în aceeași clipă prin minte o bănuială nelămurită. Bănuiala aceasta îi venise în chip atît de neașteptat și îl înspăimînta atît de tare, încît el se lăsă pe scaun fără să mai spună nimic.

— Ridică-te! — îi porunci omul cu barba neagră. Omul vorbise încet dar în vocea lui răsuna atîta forță și autoritate încît actorul se ridică supus.

— Te judecăm în numele poporului rus, în numele patriei pe care ai trădat-o! Judecata va fi aspră și necruțătoare pentru că lupta care se dă e o luptă pe viață și pe moarte, iar în luptă nu există îndurare față de dușman. Judecata va fi grabnică pentru că sîntem înconjurați de dușmani și sîntem urmăriți. Dar judecata va fi dreaptă pentru că noi judecăm potrivit legii conștiinței noastre și în numele poporului.

Actorul mai vru să spună ceva și făcu un pas spre masă, dar ofițerul fără o mîină îl opri cu un gest.

— Acuzatorul are cuvîntul, — spuse omul cu barba neagră.

O femeie tînără și frumoasă se apropie de masă. Era femeia care șezuse în fundul mașinii atunci cînd actorul ieșise ca să-și arate gratitudinea față de doamna Freitag. Era Valia.

În cameră se făcu o liniște adîncă.

— Acuzatul este vinovat de trădarea patriei, — zise ea cu putere.

Valia stătea lîngă masă într-o rochie de seară, neagră și lungă pînă în pămînt. Blana cenușie de pe umeri îi scotea în relief aurul părului.

— Te acuz de minciună, de trădare, și de calomnierea poporului sovietic, a puterii sovietice, a marii noastre patrii sovietice, — continuă Valia, întorcîndu-se cu fața spre actor. — Am citit articolul dumitale din gazetă și am fost la concertul dumitale. Cunosc anumite date din biografia dumitale. Ești un mincinos!... Cine ți-a dat puțința să înveți, cine a urmărit cu grijă fiecare pas pe care-l făceai, cine ți-a iertat răbdător greșelile și cine s-a bucurat sincer de succesele dumitale?

Valia se uita plină de mînie și de emoție la actorul care stătea cu capul plecat și cu bărbia atingea plastronul boțit și murdar al cămășii scrobite.

— Taci? — urmă Valia. — N-ai curajul să spui adevărul? Bine. Atunci am să răspund eu. Te-a crescut puterea sovietică despre care dumneata acum spui minciuni și pe care o calomniezi...

Valia veni pînă lîngă actor. Voia să-l privească în ochi. Dar ca și înainte, el ținea capul tot în pămînt.

— A venit războiul, — reluă Valia după o scurtă pauză. — Asupra patriei dumitale, asupra întregului popor sovietic atîrna o amenințare groaznică. Dușmanul ridicase brațul să lovească onoarea și libertatea Țării Sovietice. Și ce-ai făcut dumneata atunci? Ai ajuns dezertor! Nu, mai rău! Ai trădat patria și ai trecut la inamic. Nu vezi oare, nenorocitul, ce se petrece în jurul dumitale? Nemții au adus în vîrfurile baionetelor lor moarte și durere pentru multe milioane de suflete, moartea și durerea, robia și urgia... Dumneata vezi bine toate acestea! Dar în frica dumitale animalică și vrednică de dispreț, ți-ai spus că i-a sunat poporului sovietic ceasul de pe urmă... Ai greșit! Poporul rus trăiește și va trăi în veci. Poporul rus e nemuritor! Și iată că acest popor te judecă acum.

Actorul ridică capul și cu ochii rătăciți se uita cînd la unul cînd la altul, la cei ce ședeau de cealaltă parte a mesei, parcă i-ar fi descoperit abia acum...

— Privește pe cei care te judecă! Acesta, — și Valia arătă pe omul cu barba neagră, — e un plugar cazac. Noi îi zicem Panteleici. Cînd nemții i-au propus să devină atamanul celui mai bogat raion al Kubanului, Panteleici a refuzat cu dispreț și s-a făcut partizan, deoarece cazacul acesta bătrîn e cinstit și curajos... Alături de el, — zise Valia arătînd pe Lisenko, — șade un comunist, un inginer și Anna Potapovna, o femeie bă-

trînă, pontatoare la o fabrică. Ar fi putut amîndoi să stea deoparte și să nu lupte, dar au intrat în organizația clandestină. Uită-te aici: iată pe acest ofițer neamț care te-a adus la mine. E un ostaș al Armatei Roșii și lăcătuș în fabrică. Și-a pierdut brațul pe front, a scăpat ca prin minune din beciurile fasciste și luptă acum în ilegalitate. Ești judecat de ruși, de ruși cinstiți, de plugari cazaci, de ingineri, muncitori, ostași ai Armatei Roșii, de ilegaliști.

Valia se apropie de actor și el văzu atîta dispreț și minie în ochii ei încît se dădu fără să vrea, înapoi.

— Eu, o față, o rusoaică, te acuz în numele tineretului sovietic. Vezi șuvițele cărunte din părul meu? Mi-au albit în șanțul în care am zăcut împreună cu sute de oameni împușcați de nemți. Nemții i-au ucis numai pentru că erau sovietici. Nu-ți dai oare seama nici acum de crima îngrozitoare pe care ai săvîrșit-o față de patrie?

Valia se întoarce către judecători.

— Cer pedeapsa cu moartea pentru acest laș, clevetitor și trădător!

— Ai vorbit drept, Valentina, — spuse Panteleici. — Acum e rîndul apărării!

Din fundul camerei se apropie de masă avocatul Egorov. El era vădit emoționat și nu-și putu începe îndată pledoaria.

— Am fost însărcinat să apăr acuzatul. Am avut prilejul în viața mea să apăr mulți hoți, jefuitori și ucigași. Oricît de grele ar fi fost fărădelegile lor, căutam întotdeauna să găsesc circumstanțe atenuante. Pentru întîia oară în toată activitatea mea de avocat, nu văd nimic care mi-ar da voie să cer judecății indulgență... Acuzatorul are dreptate. Poporul a crescut pe acest om, i-a dat marea fericire de a putea trăi liber, de a lucra, de a crea pe un pămînt liber. Și el și-a trădat poporul. L-a trădat într-o vreme cînd poporul duce o luptă pe viață și pe moarte... Nu, eu nu-l pot apăra. Dacă îndrăznește... să se apere singur...

Panteleici se ridică din nou.

— Ai auzit?... Apără-te...

Actorul stătea în mijlocul camerei. Apoi se apropie cu pași mici și repezi de masă și întinse mîinile spre Panteleici.

— Indurați-vă de mine! Indurați-vă! Credeam c-am pierdut războiul. Am vrut să-mi salvez viața. Dacă trebuie, mă fac soldat... Jur... Am talent. Mai pot fi de folos.... Indurați-vă de mine!

Apoi actorul amuți deodată. Iși citise sentința în ochii bătrînului cazac...

— Asta-i tot ce poți să spui? — întrebă Panteleici. — Tot?

— Indurați-vă! — mai îngăimă abia auzit actorul.

Panteleici se așază la locul lui, se întoarse mai întâi spre Lîsenko și-l întrebă ceva, apoi spre Anna Potapovna. Amîndoi dădură afirmativ din cap.

Panteleici se ridică. După el se ridicară și ceilalți.

— Ascultați sentința! În numele poporului pe care l-ai trădat, în numele patriei pe care ai vîndut-o, în numele puterii sovietice pe care ai calomniat-o, ești condamnat la moarte!...

*
* *
*

A doua zi, nemții au găsit cadavrul actorului pe malul stîng al Kubanului, în fața fabricii de pielărie. I-au săpat chiar acolo groapa și l-au îngropat. Ei n-au izbutit însă să mușamalizeze împlinirea aceasta neplăcută. Pe străzile orașului au apărut manifeste care anunțau sentința tribunalului partizanilor.

După cum mi s-a povestit mai tîrziu, pare-se că, după condamnarea și executarea actorului, mai mulți trădători fugiră din Krasnodar; unii în Ucraina pentru a fi mai aproape de Germania, alții nădăjduind în clemența justiției sovietice — peste linia frontului — la Soci.

Întîmplarea cu actorul și judecarea lui am aflat-o în tabăra noastră de pe muntele Strepet de la „misteriosul bătrîn“ Ivan Semionovici Petrov care venise iar la noi în tabără din însărcinarea directorului comercial al „Cameliei“.

În vremea asta, Arseni Silvestrovici se hotărî să organizeze un „arsenal“ clandestin într-o clădire a Institutului de cercetări științifice pentru cultura și prelucrarea tutunului din împrejurimile Krasnodarului. Tocmai în acest scop ne-a trimis el pe inginerul Petrov pentru a primi unele instrucțiuni în ceea ce privește minările în care se specializase detașamentul nostru de plantatori de mine.

Bineînțeles că l-am copleșit pe Petrov cu tot felul de întrebări despre orașul nostru. Vorbind despre combinat, el aminti de tehnicianul Șustenکو care se întorsese nu demult și începuse să lucreze la fabrica de grăsimi hidrogenate.

În clipa în care Petrov pronunță numele acestuia, am simțit parcă o împunsătură în inimă. Eram sigur că mai auzisem undeva acest nume. Mai mult chiar, numele acesta rămăsese legat în memoria mea de o istorie întunecată. Dar nu mi-am putut aminti despre ce anume fusese vorba.

Cum pe vremea aceea, fiul meu Evgheni nu mai trăia, am întrebat pe prietenii lui despre Șustenکو.

Ei mi-au spus că tehnicianul Șustenکو lucrase la fabrica de grăsimi hidrogenate, dar puțin înainte de ocuparea Krasnodarului, dispăruse de acolo. Oamenii aveau pe atunci destule griji și

nimeni nu dădu atenție acestui fapt. Se pare că, fiindu-i frică de venirea nemților, fugise înspre răsărit. În orice caz, Șustenکو îi povestise nu demult aceasta lui Petrov. El fusese apoi imobilizat. Pe front căzuse într-o încercuire și fusese făcut prizonier. Acum nemții îl trimiseră, ca pe un tehnician încercat ce era, din nou la fabrica de grăsimi hidrogenate.

Toate acestea păreau să fie ceva obișnuit, și totuși, numele acesta de Șustenکو nu-mi ieșea din cap.

Petrov rămase trei zile la noi în tabără. În seara dinaintea plecării lui, l-am întrebat iar pe Vetlughin ce știa despre Șustenکو, dar Gheronti Nikolaevici mi-a spus că el îl vedea rar pe tehnician.

— Nu-ți pot satisface deloc curiozitatea! Singurul lucru de care-mi aduc aminte este că Șustenکو era prieten cu tehnicianul Sviridov.

Atunci am priceput tot.

Mi-am adus aminte de ultimele zile petrecute la Krasnodar, de discuția pe care o avusesem cu secretarul comitetului orașenesc de partid și de cele ce spusese acesta despre arestarea la combinat a tehnicianului Sviridov care era spion neamț. Tovarășul Popov care era secretarul comitetului orașenesc de partid îmi spusese că în afacerea Sviridov fusese amestecat acest Șustenکو care fugise și nu putuse fi prins. Și iată că acum acest spion neamț apăruse din nou la combinat!

I-am spus lui Petrov tot ce-mi aduceam aminte cu privire la Șustenکو. Petrov mi-a făgăduit că va comunica toate acestea conducerii organizației clandestine, îndată ce se va întoarce în oraș.

Trecură câteva zile. Legătura noastră cu Krasnodarul fu întreruptă cîtva timp. Nu știam nici măcar dacă „bătrînul“ nostru se întorsese în oraș. Eram destul de alarmat și voiam să trimit pe cineva la Krasnodar cînd am primit pe neașteptate această radiogramă:

«Mulțumim pentru informațiile trimise cu „moșul“. Știm tot».

Cele ce-au urmat le-am aflat mult mai tîrziu, abia după ce m-am întors la Krasnodar.

CAPITOLUL II

Ieșind din cabinetul lui Kristmann, Jora se îndreaptă spre biroul aghiotantului acestuia, Steinbock. Acolo îl aștepta Șustenکو, agentul Nr. 22.

— Timp de aproape o oră, ei discutară despre viitoarea lor colaborare la combinat. Jora simți îndată că atitudinea lui Steinbock față de el se schimbase. Acesta nu mai era vechiul coleg de facultate, cum îi plăcuse să simuleze la întâlnirile dintâi cu Jora. Acum în fața lui Jora ședea șeful lui.

Fu hotărît ca Jora să se prezinte la combinat, la Stift care urma să-l angajeze în calitate de inginer cu însărcinări speciale.

— Lucrul acesta își are laturile lui pozitive și negative, — observă Steinbock. — Vei avea puțința să umbli în voie prin tot combinatul, să vezi și să stai de vorbă cu toți aceia care te-ar interesa. Dar vei întâmpina în același timp din partea muncitorilor o atitudine dușmănoasă față-șă; ar trebui de aceea, după părerea mea, să cauți să le dai a înțelege pe departe că munca dumitale la Stift îți este impusă. Trebuie să te porți așa, ca după o bucată de vreme, să cazi în disgrație. Stift, nemulțumit de dumneata poate chiar să te retrogradeze și să ajungi simplu muncitor... Deocamdată însă, va trebui să lucrezi sub conducerea lui Șustenکو.

— Asta ar însemna să fii lipsit de orice inițiativă? — întrebă Jora.

— La început îți va fi greu să te orientezi și, vrînd nevrînd, va trebui să te lași ajutat de Șustenکو. Cu atît mai mult, cu cît el s-a obișnuit cu situația de la combinat și are o rețea de informatori.

— Da! Am oamenii mei la combinat, — se amestecă în vorbă cu mîndrie, Șustenکو.

După ce s-au înțeles asupra felului cum să păstreze legătura, Steinbock le-a spus agenților săi că puteau pleca.

Ca de obicei, Jora se duse și în ziua aceea la consultație la Bulgakov și acolo, în pavilionul de izolare pustiu, se întîlni cu Arseni Silvestrovici.

Jora îi povesti convorbirile pe care le avusese cu Kristmann și cu Steinbock și-i aduse la cunoștință că la combinat lucra un spion.

— Trebuie numaidecît lichidat! — zise cu înflăcărare Jora.

— Nu, nu trebuie să te grăbești, — îi răspunse liniștit Arseni Silvestrovici. — Șustenکو pretinde că-și are oamenii lui. Cînd îi vom descoperi, atunci au să se schimbe lucrurile. Sarcina ta principală e acum să descoperi cît mai repede întreaga organizație de spioni. În toate chestiile privitoare la combinat, consideră-l pe Svirid Sidorovici Lisenکو ca ajutorul meu. Poți vorbi cu el deschis. Vei ține prin el legătura cu mine. Și ține minte: cuvîntul lui Lisenکو trebuie să fie pentru tine lege!

Cînd să se despartă, Jora îl întrebă pe Arseni Silvestrovici cine era Șlikov.

— De ce te interesează asta, — întrebă Arseni Silvestrovici, încruntându-se ușor.

— Am primit însărcinarea să-l supraveghez pe Șlikov. — răspunse Jora.

— Aha ! Pe Șlikov ?

Arseni Silvestrovici căzu pe gânduri.

— Ei, ce să fac cu Șlikov ? — întrebă Jora.

— Nimic. Dacă te întreabă despre el, dă-le amănunte fără însemnătate, însă comunică imediat lui Lîsenko tot ce poți auzi la gestapo pe socoteala lui Șlikov, chiar lucrurile cele mai mărunte.

— Va să zică Șlikov e de-ai noștri ? — întrebă Jora.

— Imi iau răspunderea pentru el, — răspunse în doi peri Arseni Silvestrovici. — Bun, și acum îți doresc succes, băiete ! Nău uita că în ce privește combinatul, ajutorul meu e Lîsenko. Cînd vom mai avea nevoie să stăm de vorbă, ne întîlnim la Bulgakov...

* *

Stift îl primi prietenos pe Jora și-l numi imediat inginer cu însărcinări speciale. Jora fu apoi prezentat lui Rodrian. Acesta se interesă în primul rînd de facultatea pe care o absolvise și aflînd că Jora era chimist, îi propuse să se ocupe de laborator. Rodrian era nemulțumit de inginerul neamț care lucra cu Skorobogatova.

Stift îl prezentă pe Jora lui Șlikov.

Gavriil Artamonovici vorbi cu Jora scurt și rece. Chiar de la începutul convorbirii, Jora surprinse fixată asupra lui privirea ageră, atentă și pătrunzătoare a lui Șlikov și înțelese că bătrînul era întotdeauna în gardă...

În aceeași zi, Jora l-a cunoscut și pe Lîsenko. Cum au rămas singuri și tînărul a început să-i spună despre legăturile lui cu Arseni Silvestrovici, Lîsenko l-a oprit :

— Toate acestea le cunosc și nu-i nevoie să mai vorbim încă odată de ele. „Negustorul“ nostru este un personaj secret așa că nu trebuie să-i mai pomenim numele, decît dacă-i neapărată nevoie. Cît despre Șustenکو, avem să-l urmărim cu cea mai mare atenție și ne vom sili să aflăm cu cine-i în legătură.

După ce s-au înțeles asupra felului în care se vor întîlni, Lîsenko dădu mîna cu Jora și plecă. Deși nu vorbise cu el mai mult de zece minute, Jora a simțit îndată simpatie față de Lîsenko. Era ceva foarte atrăgător în puterea liniștită și reținută a lui Lîsenko. Jora mai observase la el, afară de aceasta, un gest care-i amintea pe tatăl lui. Cînd isprăvea ce avea de spus, Lîsenko avea obiceiul să facă un gest scurt cu latul palmei ca și cînd ar tăia în aer cu o toporiște. Apoi Lîsenko mai fuma

dintr-o pipă care semăna foarte mult cu pipa lui tată-său, înne-grită, puțin îndoită, cu gura largă și cu un cerculeț roșu încrustat în inameaua de ebonit negru.

Și astfel intră Jora în noua lui viață clandestină, viață care-i era cu totul necunoscută. În primele cinci zile, el se deprinse cu combinatul, inspectă fabricile, se uită prin sala cazanelor și trecu pe la atelierele mecanice. Încercă să facă cunoștință cu muncitorii dar ei aveau o atitudine fătăș dușmănoasă față de tinărul rus care ajunsese omul de încredere al neamțului Stift. Și Jora își dădu seama pentru întâia dată de greaua povară ce și-o luase pe umeri...

Mai întotdeauna îl găseai pe Jora la fabrica de grăsimi hidrogenate. Tot observându-l cu atenție pe Șustenکو, Jora își dădu foarte curînd seama că nici tehnicianul nu se bucura de simpatia muncitorilor. Tinerii deschideau bine ochii cînd aveau de aface cu el, iar cei mai bătrîni se făceau că nici nu bagă de seamă că era acolo.

Intr-o dimineață, venind la fabrică, Jora îl chemă laoparte pe Șustenکو și îi ceru hotărît să-l introducă în cercul aceloră cu care avea legături.

— M-am plictisit să tot umblu fără nici o treabă. — îi spuse Jora. — Dar mi se pare că nici n-ai prea avea oameni cu care să fac eu cunoștință.

— Asta nu te privește, — răspunse Șustenکو zîbind ironic. — Trebuie să te deprinzi să lucrezi de sine-stătător, fără dădă-ceală...

— Ordinul locotenentului Steinbock e limpede, — îl întrerupse Jora. — Eu lucrez aici sub îndrumarea dumatăle. De aceea, ori mă introduc azi în toate amănuntele afacerii, ori declar diseară lui Steinbock că nu ești decît un mincinos și că-i duci pe toți de nas. Vei avea atunci de dat explicații colonelului. Ai de ales !

Șustenکو se făcu alb la față. Jora nimerise în plin.

— Bine, — zise Șustenکو. — Vino aici în pauza de la prînz...

Cînd Jora veni la vremea hotărîtă la fabrica de grăsimi hidrogenate, agentul se încredință mai întii că rămăseseră singuri, apoi îi spuse :

— Am întilnit la combinat o veche cunoștință. Trebuie să-ți spun că-i o fată foarte frumoasă, zveltă, cu ochii mari și părul auriu. O cheamă Valia. Înainte de război lucra aici ca inginer în laborator. Nu ți-ascund că pe vremea aceea eram îndrăgostiți de ea...

— Nu-s dispus să-ți ascult istoriile de dragoste ! — îl întrerupse Jora.

— Acuma nu-mi arde nici mie de așa ceva ! — răspunse zîbind Șustenکو. — Cunoști subterana fabricii de grăsimi ? — în-

trebă el pe neașteptate. — Nu? E o subterană enormă, întune-coasă și pustie.

— Nu văd legătura între fată și subterană.

— Păi asta-i nenorocirea că nici eu n-am prins legătura. Sînt însă sigur că legătura există... Am văzut-o de două ori pe fată, cu ochii mei, cum cobora în subterană. Chiar și un prost și-ar fi putut da seama că fata nu ținea deloc să fie văzută. Odată am auzit și voci venind din subterană. Una era a Valiei, iar a doua parcă a unui cunoscut de-al nostru comun...

— A cui anume? — întrebă nerăbdător Jora.

— Deocamdată nu face să vorbim de asta, — spuse Șustenکو, căutînd să scape pieziș, fără să-i răspundă. — Tot misterul e cu fata...

— Ai vreo bănuială?

— Pînă acum, niciuna. Simt însă că tocmai aici se ascunde ceea ce în van caută onorabilul nostru colonel în combinat. M-am gîndit să coborîm amîndoi în subterană ca să vedem cu ochii noștri cu ce se ocupă acolo frumoasa mea cu buclele de aur. De acord?

— Desigur. Dar cînd?

— Chiar acum. În clipa asta.

— Acum? — făcu Jora. El ar fi vrut să se sfătuiască mai întîi cu Lîsenko și să capete de la el indicații.

— Poate ți-e frică, tinere? — îl întrebă batjocoritor Șustenکو.

— Nu mi-e frică. Dar acum e vremea lucrului!

— Am cerut voie...

— Să mergem!...

Șustenکو și Jora au așteptat pînă n-a mai fost nimeni prin apropiere și au coborît în subterană.

În subterană era întuneric. De jur împrejur, grămezi de moloz, bulgări de beton și grinzi de fier deformate de explozie. Pe jos, bucăți de cărămidă. Era liniște. Din cînd în cînd, ajungeau pînă la ei venind de sus, sunete nelămurite.

Șustenکو umbla încet, căutînd pe cît putea să nu facă zgomot. Jora însă, mergea într-adins greoi, poticnindu-se mereu.

— Mai încet! — îi șopti Șustenکو furios.

Jora se aplecă și ridică de jos o cărămidă. O strîngea cu putere în mînă și se gîndea ca, la nevoie, să-l ucidă pe agent.

Deodată, în dreptul lor se auzi un foșnet. Speriat, Șustenکو îl apucă de mînă și încremeni locului.

O clipă s-au oprit nemișcați. Era tăcere... Apoi au început iar să meargă înainte. Nervii lui Jora erau încordați. Numai de n-ar da greș! Ticălosul trebuia ucis dintr-o singură lovitură. Dar agentul avea un revolver în mînă.

Se auzi iar un foșnet... Sau poate că i se păruse numai lui Jora...

— În blestemata asta de vizuină nu-i greu să te rătăcești, — mormăi Șustenکو. În vocea lui se simțea frica. — Hai să ne întoarcem...

Au găsit cu greu ieșirea și au început să urce scările.

— Ei, și acum ce facem? — întrebă Jora.

— Ce facem?... Pot să-ți spun, — zise Șustenکو, — că nu ești potrivit pentru munca de care te-ai apucat. Nu știi nici măcar să umbli fără zgomot!...

— Te întreb, cum rămîne cu subterana? — îl întrerupse cu răceală Jora.

— Avem nevoie de planul subteranei. Fără plan, nu-i nimic de făcut aici. Poți face rost de un plan? Cum te învîrtești toată ziua printre șefi, asta trebuie să fie cel mai ușor lucru pentru dumneata.

— Bine, am să încerc.

— Să mi-aduci mîine planul. Auzi? Se prea poate ca pasărea să zboare din cuib...

Cu aceste cuvinte se despărțiră.

Jora îl căută multă vreme pe Lîsenکو dar acesta dispăruse parcă dinadins după pauza de la amiază, parcă intrase în pămînt. Jora izbuti să dea de Lîsenکو și să poată vorbi cu el abia la sfîrșitul schimbului, cînd inginerul se pregătea să plece acasă.

Svirid Sidorovici se schimbă la față cînd Jora îi istorisi despre călătoria lor în subterană.

— A mirosit ciinele! Ar fi trebuit lichidat mai demult!

— La nevoie, putem face asta și mîine, — propuse Jora. — Dumneata îmi dai planul iar eu îl atrag în subterană și-l ucid.

— Stai. Trebuie să mă mai gîndesc... Uite ce-i, Jora. Am să mă sfătuiesc cu Arseni Silvestrovici. Așteaptă-mă aici mîine dimineață. Pînă nu vorbești cu mine, nu dai nici un răspuns lui Șustenکو...

Cînd se întîlniră a doua zi dimineață, Lîsenکو era ca întotdeauna, liniștit și rezervat.

— În subterană e instalat postul nostru clandestin de radio, — spuse el lui Jora. — Il manipulează Valia. N-avea nici o grijă de asta. De dus acolo nu se mai duce. Dar la postul de radio trebuie să renunțăm pentru că, oricum, nu mai poate funcționa aici. Nu-i nimica. Găsim noi alt post și Valia are să lucreze acolo. Du-te acum la Șustenکو și dă-i planul ăsta. Coboriți în subterană și termină cu el. Ar fi de dorit desigur să faci asta fără zgomot. Dar dacă-i nevoie, tragi. Uite, ai aici un cuțit și un pistol. Bineînțeles că după asta vrînd nevrînd, va trebui să treci în ilegalitate. Firește că-i păcat să ne lipsim de omul nostru la gestapo, dar n-avem încotro.

Lisenko îi explică amănunțit lui Jora unde anume și cum să dispară.

Ceva mai târziu, Jora îl întâlnește pe Șustenکو și îi predă planul.

— Când mergem ? — îl întrebă el pe agent.

— Ești foarte nerăbdător, — îi răspunse Șustenکو, prefăcându-se indiferent. — Am să mă mai gândesc...

— Și ai să mă ieși cu dumneata ?

— Nu știu. Nu-mi place mersul dumitale. Prea-i zgomotos.

Se priviră amândoi în tăcere ochi în ochi.

— Cum văd eu, pare să n-ai nevoie de mine. Pot să mă socot liber ? — întrebă Jora încercînd să pară cît mai liniștit.

— Poți...

Jora se întâlnește din nou cu Lisenکو.

— Bestia e șireată ! — spuse Lisenکو. — Sau nu se încrede în dumneata sau nu vrea să împartă premiul. Dar, oricum, de scăpat nu scapă. E urmărit de ai noștri pas cu pas. Dacă nu se întâmplă nimic, cred că o să se isprăvească chiar azi cu el. Vezi de stai pe aici pe aproape. S-ar putea să am în orice clipă nevoie de dumneata.

Dar nici în ziua aceea și nici a doua zi nu izbutiră să isprăvească cu Șustenکو. Agentul era tot timpul cu cineva.

A treia zi de dimineață, Lisenکو îl chemă pe Jora.

— I-am vîrît lui Șustenکو un om de-al nostru, pe un muncitor bătrîn. — Ochii lui Svirid Sidorovici sticleau vesel. — Muncitorul a scăpat o vorbă cum că ar cunoaște bine fabrica și Șustenکو s-a lăsat tras pe sfoară. A propus bătrînului să coboare cu el în subterană spunîndu-i că e însărcinat să caute racordul conductei principale de apă. S-au înțeles să coboare jos azi la ora unu. Dacă ne reușește ceea ce am plănuțit, vom împușca deodată mai mulți iepuri : înainte de toate, dumneata rămîi mai departe la gestapo. În al doilea rînd, ai să-i poți duce lui Kristmann postul nostru de radio care-i oricum pierdut pentru noi și-i vei cîștiga astfel bunăvoința. În sfîrșit, n-ai să fii deloc amestecat în moartea lui Șustenکو. Toate însă trebuiesc făcute așa ca să meargă întocmai după plan. Ascultă..

Și Lisenکو îi expuse lui Jora planul.

La amiază, Jora se afla în cabinetul locotenentului Steinbock căruia îi istorisise cum coborîse împreună cu Șustenکو în subterană, cum își procurase planul și cum avusese apoi o discuție cu agentul.

— Mi-a dat deplină libertate de acțiune, — spuse Jora, — și m-am hotărît să acționez din propria mea inițiativă. Toată noaptea am petrecut-o la pîndă în apropierea intrării în subterană. Am văzut pe o fată pe care n-o cunosc, coborînd în subterană. Am urmărit-o cu băgare de seamă și deși n-aveam de gînd să mă aventurez prea departe în subterană, am putut prinde fă-

cănitul caracteristic al aparatului de telegrafie. Sînt încredințat că acolo-i instalat un post de radio clandestin. E nevoie să punem numaidecît mîna pe el. Vă rog însă, domnule locotenent, să țineți seama că subterana are cîteva ieșiri. — Și Jora îi întinse lui Steinbock planul. — Trebuie încercuită întreaga fabrică de grăsimi hidrogenate, altfel ei ar putea să dispară.

— Foarte bine! — Locotenentul se ridică de la masă cu un aer mulțumit. — Mă și duc să raportez domnului colonel...

Peste cinci minute se întoarse.

— Domnul colonel ordonă să-l aștepți. Peste vreo două ore, totul are să fie limpede.

Steinbock îl conduse pe Jora într-o odăiță alături de cabinetul lui și-l lăasă singur.

Jora se frămînta și nu-și găsea locul. I se părea că acele ceasului stăteau în loc...

În sfîrșit, ușa se deschise.

— La domnul colonel Kristmann! — zise scurt plantonul.

Jora intră în cabinet. Pe masă, erau niște aparate de radio și un pachet cu hîrtii. Alături, stătea Șustenکو. Avea aerul jalnic parcă ar fi fost un cîine bătut.

— Ai avut dreptate! — zise Kristmann adresîndu-se lui Jora. — În subterană lucra un post clandestin de radio. Am pus mîna pe aparate, pe coduri și pe comunicate. Dar n-am găsit acolo pe nimeni. Numai pe prostul ăsta rătăcind acolo cu un muncitor bătrîn!

— Cum așa? — se miră Jora și ridică indignat din umeri. — Domnul Șustenکو a coborît totuși în subterană?... Acum înțeleg de ce nu era nimeni. I-a speriat pe radiotelegrafiști!

— Minciună! — zbiră Șustenکو. — Dumneata i-ai speriat atunci cînd ai fost cu mine!...

— Tăcere! — îl întrerupse Kristmann. — Idiotule! Lîngă aparat a fost găsit comunicatul de ieri al Biroului Sovietic de Informații recepționat chiar astă noapte.

Abia ținîndu-și un zîmbet triumfător, Jora se apropie de masă. Și, deodată, zări ceva la care nu se aștepta și se înfioră. Mîinile i se răciră și inima i se opri în loc... Recunoscuse pe masă pipa lui Lîsenکو, scurtă, puțin îndoită, cu gura mare, întunecată și cu un cerculeț roșu pe muștiucul negru.

Jora se gîndi: „Trebuie să iau neapărat pipa de pe masă ca să distrug dovada aceasta zdrobitoare! Svirid Sidorovici și-a uitat probabil pipa la postul de radio din subterană...”

Jora se apropie și mai mult de masă. Dacă ceilalți s-ar întoarce măcar o clipă...

— Idiotule! — repetă indignat Kristmann. — Aveai un plan la îndemînă pe care erau arătate clar toate ieșirile subterane.

Credeai oare că radiotelegrafiștii vor aștepta să-i poftesc la mine ?

Toți se uitau la colonel. Jora întinse mîna spre masă...

— O clipă ! — auzi el în spatele său vocea lui Șustenکو.

Agentul îl dădu pe Jora laoparte, se repezi spre masă și apucă pipa.

— Asta ai găsit-o tot acolo în subterană lîngă aparatele de radio ? — întrebă el agitat.

— Da, pe o grămadă de moloz, — răspunse locotenentul Steinbock.

— Cunosc pe stăpînul acestei pipe ! — strigă triumfător Șustenکو.

— Cine-i ? — întrebă repede Kristmann.

— Lîsenکو ! Inginerul Lîsenکو. Lucrează la combinat. I-am auzit odată vocea în subterană cînd coborîse și fata...

— Asta-i interesant ! — spuse colonelul. — Locotenent Steinbock, dispune să fie imediat arestat !

— Poate că ar fi mai bine să nu vă pripiți să-l arestați ? — zise Jora. — N-ar fi mai bine să-l urmărim pe Lîsenکو și să descoperim întreaga organizație ?

— Crezi ?

Kristmann se uită cu atenție la Jora. Apoi, după o clipă de tăcere spuse lui Steinbock :

— Pe Șustenکو îl scot de la combinat. E compromis acolo. Iar dumitale, — și colonelul strînse puternic mîna lui Jora, — îți mulțumesc pentru inițiativă ! Sînteți liberi, domnilor...

Ieșind de la jandarmerie, Jora se îndreptă imediat spre combinat, nădăjduind că va putea ajunge acolo înaintea agenților și că va putea să dea de veste lui Lîsenکو. Dar nu-l găsi pe Svirid Sidorovici la combinat. Cu cîteva minute înainte de sosirea lui Jora, Lîsenکو plecase în oraș.

CAPITOLUL III

Îndată ce-au isprăvit percheziția din subterana fabricii de grăsimi hidrogenate, nemții au plecat, luînd cu ei într-o mașină toată aparatura de radio pe care o găsiră acolo, împreună cu Șustenکو și cu bătrînul muncitor care era cu acesta. Fără să-l mai aștepte pe Jora, Lîsenکو ieși din combinat și se îndreptă spre oraș. Voia să treacă pe la „Camelia“ ca să-l vadă pe Arseni Silvestrovici și să-i raporteze că operația propusă se isprăvisese cu bine.

Ar fi greu de spus dacă ieșind de la combinat, Lîsenکو observase pe acei care se țineau de el. Agenții gestapoului, trimiși de Kristmann, l-au întîlnit în curte. Poate că primiseră dispoziția

să procedeze astfel sau poate că făcuseră așa din proprie inițiativă, fapt e că nu l-au arestat ci s-au luat numai pe urmele lui.

Lîsenko ajunsese în strada Krasnaia. Cînd era la vreo trei case de „Camelia“, își întoarse de cîteva ori capul și ceva i se păru probabil suspect. Lîsenko trecu de „Camelia“ și intră în magazinul cu articole de pictură care se afla în aceeași casă.

Svirid Sidorovici intrase de multe ori acolo cînd se ducea la Arseni Silvestrovici. Aceasta îi dădea putința să mai controleze încăodată dacă nu aducea cumva pe cineva după el.

Ca de obicei în aceste cazuri, Svirid Sidorovici stătu de vorbă cu vînzătorul, cumpără un tub de vopsea și cîteva pensule și ieși iar în stradă.

Poate că Lîsenko să fi observat pe agenții care staționau pe partea opusă a străzii sau simțul lui deprins cu toate meșteșugurile ilegalității să-i fi deșteptat vreo bănuială, fapt e că el nu intră nici de data aceasta la „Camelia“. Fără să se grăbească, porni înapoi la combinat. Agenții îl urmăreau pas cu pas.

Lîsenko trecu prin curte fără să i se întîmple ceva. Ajuns la biroul principal văzu lîngă scară o mașină. Lîngă mașină era adunată toată administrația germană a combinatului, în frunte cu Rodrian și Stift. Tot aici erau și directorii ruși ai fabricilor și bineînțeles și Gavriil Artamonovici Șlikov.

Rodrian fusese chemat în grabă în Germania și se pregătea să plece.

Lîsenko ajunsese acolo tocmai cînd Rodrian își luase rămas bun de la toți. Toate discursurile se isprăviseră și Rodrian se urcă chiar atunci în mașină. Totuși, zărindu-l pe Lîsenko, îl chemă la el.

— Eu plec, domnule Lîsenko, — zise Rodrian, strîngîndu-i mîna. — N-am să mă întorc curînd. Nădăjduiesc că pînă atunci îmi vei putea raporta că fabrica dumitale a început să funcționeze.

— Am să fac tot ce va fi în putința mea, — răspunse Lîsenko și se retrase spre grupul acelor care-l petreceau pe Rodrian.

În aceeași clipă Jora fu lîngă el.

Tînărul nimerise aici din întîmplare. Tot așteptîndu-l pe Lîsenko, Jora se plimba pe la poarta combinatului, nădăjduind că va izbuti să-l întîlnească și să-i dea de veste.

Folosindu-se de o clipă potrivită, Jora îi șopti:

— S-a dat ordin să fii arestat. Dispari imediat.

Lîsenko tresări abia perceptibil, se uită la Jora și-i spuse încet:

— Pleacă de lîngă mine!..

Agenții trimiși de Kristmann se zăpăciră de-a binelea. Nu se așteptară deloc să dea de întreaga conducere germană a com-

binatului. Dar fură încurcați mai cu seamă de Rodrian care strinsese atât de prietenos mîna lui Lîsenko. Și acuma stăteau nedumeriți în curte, așteptînd ca toată lumea să plece.

Jora îl văzu pe Lîsenko ieșind din grupul celor care-l petrecuseră pe Rodrian, îndepărtîndu-se repede în direcția fabricii de margarină și dispărînd după colț și înțelese numaidecît că voia să se ascundă într-una din subterane și să părăsească combinatul printr-o ieșire secretă.

În clipa aceea ieșea pe poartă mașina lui Rodrian.

Ca o haită de cîini de vînătoare, agenții trecură în fugă prin fața lui Jora și se repeziră pe urmele lui Lîsenko.

Jora era cît pe ce să se arunce asupra lor, să înceapă să tragă, să facă orice numai să cîștige timp și să dea lui Lîsenko puțința să fugă. Dar își dădu seama că trebuia să rămînă deoparte și nu se mișcă din loc...

Plecaseră toți. Niciunul din cei care îl petrecuseră pe Rodrian nu observă probabil pe agenți sau nu le dădu nici o atenție. La scara biroului principal nu rămăseseră decît doi oameni: Jora și Șlikov. Gavriil Artamonovici desfășurase un plan și-l cerceta cu atenție.

Trecuseră cam cinci minute. Agenții nu se întorseseră și Jora începu să răsufle ușurat. Lîsenko izbutise să fugă!

Dar deodată, în depărtare, de lîngă centrala electrică de termoficare se auzi o împușcătură de revolver, urmată de alte două. Apoi totul amuți.

Jora se uită fără voie la Șlikov. Gavriil Artamonovici lăsase în jos mîna în care ținea planul și privea în direcția de unde veneau împușcăturile. Fața-i era albă ca varul.

Pe aleea principală a combinatului se arătă grupul de agenți. În mijlocul lor mergea Lîsenko. Paltonul lui cenușiu-deschis era pătat de sînge iar mîinile îi erau legate la spate. În urma lor, niște muncitori duceau cadavrul unui agent.

Lîsenko trecu la doi pași de Jora. Dar Svirid Sidorovici nici nu se uită la el. Mergea privind drept înaintea lui. La poartă fu urcat într-o mașină care plecă imediat.

O durere ascuțită și chinuitoare îl cuprinse pe Jora... Ar fi vrut să-și poată împărtăși cuiva durerea, sau să strîngă mîncar cu putere mîna unui prieten... Și iar, fără să vrea, se întoarse spre Șlikov. Sprijinindu-se cu toată greutatea în noul lui baston cu mînerul de os, Gavriil Artamonovici urca anevoie scările terasei. Mergea încet, mișcîndu-și greu picioarele...

Ca de obicei, Jora se duse seara la spital, la Bulgakov, nădăjduind să-l întîlnească acolo pe Arseni Silvestrovici. Voia să-l pună în curent cu tot ceea ce se întîmplase și să primească noi dispoziții.

Jora veni la spital cu mult mai înainte de ora de consultație. Nici nu începuse încă înscrierea și scoaterea fișelor. Tînărul se așează în sala de așteptare unde se mai aflau vreo zece pacienți. Arseni Silvestrovici nu se afla printre ei.

Sora Bella, tînăra aceea cercheză care-l îngrijise și-i dăduse atunci pumnalul, trecu de două ori pe lângă el. Lui Jora i se păru că e necăjită.

Se ridică și ieși pe coridor. Cum îl zări, sora trecu pe lângă el și-i șopti :

— Bulgakov a fost arestat. Pleacă.

Jora însă nu plecă. Lăsă pe toți bolnavii să treacă înaintea lui, dar Arseni Silvestrovici nu se arătă în seara aceea. Asta îl necăji și mai mult pe Jora. Se gîndi să nu i se fi întîmplat și lui ceva. Se întoarse acasă la Dubinka, unde își avea odăița, fără să fi putut lua nici o hotărîre. Pe la miezul nopții, veni să-l ia o mașină. Colonelul Kristmann îl chema la el.

În cabinetul șefului gestapoului, Jora îl găsi pe Șustenکو și pe locotenentul Steinbock.

— Lîsenko e arestat, — îi zise Kristmann. — La primul interogator n-a spus nimic. Ce-i drept, am vorbit cu el cam... superficial. Înainte de a fi arestat fusese în oraș și cumpărase de la un magazin de pictură un tub de culoare și pensule. Asta-i tot ce s-a găsit la el. Percheziția făcută la locuința lui n-a dat nici un fel de rezultat, dacă n-am lua în seamă încă cîteva turburi și pensule exact la fel cu acestea... Ce-ai putea dumneata spune cu privire la acest lucru?

Jora dădu din umeri.

— Este de presupus, — observă el cu precauție, — că arestatul se ocupă în timpul liber de pictură...

— Presupunerea dumitale e greșită, — răspunse rece Kristmann. — Lîsenko n-are nici cea mai mică aptitudine pentru pictură. Nu s-a găsit în casa lui nimic care ar putea confirma măcar pe departe acest lucru. Sînt oarecum mirat, — continuă Kristmann, — că ești atît de prost informat de aptitudinile cunoștinței dumitale. Știu, din spusele lui Șustenکو, că ai stat de vorbă de multe ori cu arestatul.

Jora aruncă o privire către Șustenکو.

— N-am stat de vorbă cu arestatul mai mult decît cu domnul Șustenکو ! — zise Jora, abia stăpînindu-se.

— Nu v-am chemat aici ca să vă înțepați unul pe altul, — îl întrerupse Kristmann. — Cu toate că urmele lăsate nu-s prea precise, trebuie să pornim imediat pe această pistă.

Colonelul se sculă și, urmat de ceilalți, se apropie de măsuta unde stătuseră ziua aparatele de radio și nenorocita de pipă a lui Lîsenko.

— Asta-i tot ce s-a găsit la arestat acasă. — Jora zări pe masă un revolver, trei tuburi de cartușe, un portofel gol și desfăcut, vreo douăzeci de pensule, câteva tuburi cu culori și o scobitoare. Lui Jora îi sări în ochi forma ei oarecum neobișnuită. Capătul neascuțit al scobitoarei era de culoare portocalie.

— Ce ai de spus? — întrebă Kristmann.

— Deocamdată nimic, — răspunse Jora.

— Nu-i mare lucru! Dar vom mai vorbi cu dumneata despre asta. Poți pleca, domnule Șustenکو. Ține-mă în curent cu activitatea dumitale.

Cînd agentul ieși din cabinet, colonelul invită pe Jora să șadă într-un fotoliu.

— Îmi dau seama, desigur, — și vocea lui deveni mai blîndă decît fusese o clipă înainte, — că acest Șustenکو este un prost. Totuși, nu pot să nu-i recunosc o oarecare perspicacitate. El a fost acela care a simțit că era ceva suspect în subterana fabricii de grăsimi. Tot el a făcut ca stăpînul pipei să cadă în mîinile noastre. Dar dumneata ai dreptate. În operațiunea din subterană, el a procedat fără iscusință. Ca să mă exprim în limbaj medical, — și aici Kristmann zîmbi strîmb, — Șustenکو este un bun diagnostician dar un prost clinician... Și, pentru că a venit vorba de medici, știi că doctorul Bulgakov, care te-a tratat pînă acum, e arestat?

— Da? Și de ce? — exclamă Jora prefăcîndu-se mirat.

— A adăpostit în spitalul lui pe un partizan rănit.

Kristmann tăcu și-și aprinse o țigară.

— Dar asta n-are nici o legătură directă cu ceea ce vorbeam. Și așa, „diagnosticianul“ nostru și-a exprimat o presupunere destul de inteligentă. El e de părere că nu întîmplător se interesa Lîsenکو de pensule. Aicea trebuie să fie cheia enigmei de care arestatul se încapățînează atît să nu vorbească. Șustenکو presupune că magazinul pictorilor ar fi locul de întîlnire al conspiratorilor, poate chiar cartierul lor general! Ar fi logic ca postul de radio din subterana fabricii să fi deservit nu numai organizația clandestină de la combinat — de existența unei asemenea organizații în combinat sînt ferm convinși — dar o organizație cu mult mai vastă. Poate chiar organizația întregului oraș. La început, m-am gîndit să cercetez pe acești pictori. Dar Șustenکو m-a sfătuit să nu fac asta. După părerea lui, e mai bine să fie lăsați deocamdată în pace și ridicați numai în clipa în care se va ține adunarea conducerii artelului pictorilor. Șustenکو a aflat data adunării. Aceasta va avea loc peste cîteva zile. Cred că are dreptate. Să mai așteptăm. Dumneata ce părere ai?

Telefonul de pe masă sună. Colonelul luă receptorul și dădu cîteva dispoziții.

— Și acum, să trecem la chestiunea principală, — urmă Kristmann. — Avem în mână pe Lisenko cu pensulele lui. Agățându-ne de această verigă, am putea trage tot lanțul. Am hotărît să mă folosesc de trei cai. Pe arestat îl iau pe seama mea. De pensule și de pictori se va ocupa Șustenکو. Iar dumneata... gîndește-te. În tot cazul, te sfătuiesc să te ocupi și dumneata de pictori. Dar bineînțeles cu precauție ca să nu-i sperii. Nu te mai rețin. Mîine seară pe vremea asta, voi trimite mașina să te ia... Cînd ieși de aici, treci pe la locotenentul Steinbock și ia-ți un revolver. Se prea poate să ai nevoie de el...

Tot restul nopții, Jora nu mai închise ochii. Se tot gîdea cum să se pună în contact cu Arseni Silvestrovici dar nu izbucni să născocească ceva. Cu fata gazdei se temea să vorbească deoarece de două-trei zile, fata aceasta tăcută părea să-l ocolească...

Dimineața, Jora se hotărî să nu se ducă la combinat și se îndreptă spre magazinul pictorilor.

În micul magazin de pe strada Krasnaia, Jora nu văzu nimic interesant. De pereți atîrnau tablouri, iar pe tejghele se găseau culori, cadre, palete, pensule. Jora ceru să i se dea același tub de culoare pe care îl văzuse pe biroul lui Kristmann și aceeași serie de pensule. În vremea asta, el nu pierdea din ochi pe vînzător. Dar acesta, liniștit, împachetă cumpărăturile și dîndu-le lui Jora, îi spuse fraza obișnuită pe care probabil o repeta de zeci de ori :

— Poftim, domnule. La revedere. Vă rog să mai poftiți pe la noi.

Jora ieși în stradă și se opri nehotărît. Unde ar fi putut merge ?

În fața lui era vitrina magazinului de parfumerie „Camelia“. Cîtăva vreme, Jora rămase locului, uitîndu-se mașinal la flacoane, la cutiuțele deschise, capitonate cu mătase, la florile artificiale. Pe lîngă el, oamenii treceau grăbiți. Dar el nu vedea nici oamenii, nici aranjamentul pestriț al vitrinei. Se gîdea cu durere și cu grijă că rămăsese singur în orașul lui natal ocupat de nemți. Avea el în orașul acesta mulți prieteni dar nu știa cum să ajungă la ei. Și chiar de i-ar fi întîlnit din întîmplare, cine ar fi putut avea încredere în el care era agentul gestapoului ?

Deodată, Jora auzi șoptindu-se :

— Sînteți poftit înăuntru...

Întoarse repede capul. Alături de el stătea portăreasa, o femeie mai în vîrstă, grasă și într-o haină bărbătească, tighelită. Ea îi arătă din ochi magazinul de parfumerie și se trase la o parte.

Atît de neașteptat era totul, încît Jora se gîndi mai întîi că era numai o părere și rămase mai departe, nehotărît, în fața vitrinei.

Trecu un minut și portăreasa apăru din nou alături.

— Jora, ești așteptat în magazin...

În primul moment, Jora se bucură. În sfârșit! Dar îndată i se strecură în minte gândul neliniștitor: „Oare nu e o cursă?... Nu, era cu neputință așa ceva!...”

Și Jora intră cu pas sigur în magazinul „Camelia”.

În magazin, în fața tejghelelor, stăteau cumpărători doi ofițeri nemți, o femeie în vîrstă și o fată tînără.

Jora se opri.

— Bună-ziuă! Bună-ziuă! — îi zise, ieșind repede de după tejghea, un om brun, de statură mijlocie, după toate semnele un vînzător al magazinului. — De cînd vă așteaptă domnul director! Poftiți înăuntru! — Și deschizînd porțița tejghelei, conduse pe Jora în biroul acestuia.

La un birou mic ședea Arseni Silvestrovici. Totul fusese atît de neașteptat, încît Jora se opri în prag. Nu-i venea să-și creadă ochilor.

— Intră! Hai, intră și stai jos! — zise zîmbind Arseni Silvestrovici. — Voiam să trimit pe cineva după tine. Și deodată am văzut că-mi admiri vitrina!

Jora oftă ușurat, așezîndu-se pe un scaun. Din toată tristețea și grijile lui de pînă acum cîteva clipe, nu mai rămăsese nici urmă.

Arseni Silvestrovici îi explică lui Jora că legătura prin fiica gazdei fusese întreruptă deoarece Luiza se îmbolnăvise și zăcea în pat. La Bulgakov, știind că fusese arestat, nu se mai duse.

— Acum spune, ce noutăți aduci?

Jora vorbi despre descoperirea postului de radio, despre arestarea lui Lîsenko și despre magazinul pictoriilor.

Arseni Silvestrovici tăcu o bună bucată de vreme. Fața lui i se păru lui Jora îmbătrînită și obosită.

— Da, s-a dus Svirid, — spuse încet Arseni Silvestrovici și glasul lui arăta o mare durere. — Am pierdut un prieten! Și ce conspirator cu experiență era! Greu să-l scoatem de la gestap. Desigur, Kristmann a și înfipt mîna în el. Noi vom încerca totuși... Cu Șustenکو e vremea s-o isprăvim. Vina-i a noastră că n-am făcut asta la timp. Lîsenko ar fi rămas în viață. Șustenکو a intrat parcă în pămînt. La combinat nu mai apare și nu doarme acasă. E neapărată nevoie să aflî unde se găsește... Mai trebuie acum să ne gîndim și la un sediu pentru cartierul nostru general. Cum pictorii sînt alături, mă tem să nu nimerim și noi la colonel.

Arseni Silvestrovici îl mai întrebă cu deamănuntul pe Jora despre ceea ce vorbise cu Kristmann.

— S-a dus și „Camelia” noastră! — zise el gînditor. — Îmi pare rău că mă despart de parfumeria asta. Era un loc nici

că se poate mai potrivit. E bine că ne-am pregătit din vreme alt loc. Nu-i nimic de făcut. Trebuie să ne retragem... Dar, stai o clipă !... Kristmann spunea că pictorii vor fi ridicați în ziua în care se va aduna comitetul de conducere al artelului ? De obicei, adunările lor au loc sîmbăta. Azi de-abia-i marți, așa că mai sînt trei zile pînă atunci. Ne-ajung !... Vom căuta să le întrebăm cum e mai bine !...

Arseni Silvestrovici rugă pe Jora să vină mai aproape și-l iniție în planul lui...

În drum spre casă, Jora văzu, atîrnînd de arcul porții spitalelui, cadavrul doctorului Bulgakov. Nemții îi prinseseră de piept o scîndurică pe care scria : „Pentru ajutorul dat partizanilor“.

Jora tresări dar se stăpîni îndată și-și zise în gînd : „Te-om răzbuna și pe tine, dragul meu...“

Aproape de miezul nopții, veni să-l ia mașina trimisă după el de Kristmann.

— Ei, te-ai gîndit la ceva ? — îl întrebă colonelul pe Jora cum intră în cabinet.

— Luîndu-mă după sfatul dumneavoastră, am mirosit cred calea cea bună... Dar totul n-are să fie limpede decît peste trei, patru zile. V-aș ruga ca deocamdată să nu mă întrebați nimic și să-mi dați deplină libertate de acțiune...

— Nu pot să sufăr secretele, — răspunse colonelul. — De obicei nu-mi las agenții să meargă pe căi pe care nu le cunosc. De data asta sînt însă gata să fac o excepție pentru dumneata... Îți doresc succes !...

CAPITOLUL IV

Conducerea organizației clandestine, în capul căreia se găsea Arseni Silvestrovici, luase hotărîrea să-l suprimе pe colonelul Kristmann.

Colonelul era urmărit de multă vreme de către membrii organizației clandestine. Se știa demult că locuia în piața catedralei și se stabilise cu precizie programul lui zilnic. Colonelul venea acasă seara în jurul orei nouă și se înapoia spre miezul nopții la gestapo.

Cu această operație fu însărcinat Kotrov. El își luă de ajutor pe un comsomolist.

În seara zilei hotărîte, Kotrov și ajutorul lui se ascunseseră într-o tranșee veche și părăsită, săpată la începutul războiului în scuarul de lîngă catedrală, peste drum de casa șefului gestapoului. Noaptea era întunecoasă. Vremea era blîndă și zăpada, care cădea în fulgi mari, se topea cum ajungea la pămînt. Ko-

trov și comsomolistul s-au culcat în tranșee și au rămas nemîșcați. Nu trecu mult și erau uzi pînă la piele.

Cam pe la opt și jumătate, comsomolistul îi șopti lui Kotrov :

— Fii gata ! Vine mașina.

Peste cîteva clipe, în fața casei lui Kristmann se opri o mașină. Portiera mașinii se deschise și din ea coborî un ofițer neamț.

Lui Kotrov îi fulgeră prin minte că mașina nu sosisese din partea din care venea de obicei. Dar nu mai era timp de gîndire. Aruncă o grenadă.

Se auzi o explozie.

Băieții fugiră prin curțile de trecere spre canalul Karasun. Ajunseseră deja în strada Proletarskaia, nu departe de fostul spital al căilor ferate, unde era acum comandamentul diviziei SS, și voiau să treacă strada cînd se loviră pe neașteptate de un grup de SS.

Kotrov și comsomolistul o apucară la stînga, pe strada Proletarskaia și dispărură în curtea unei brutării. Dar în spatele brutăriei se afla o moară, ocupată de asemenea de trupele SS. Soldații nemți de acolo, alarmați de zgomotul urmăririi, săriră afară și se rezeziră să le taie drumul.

Kotrov și tovarășul lui erau încercuiți. Nu le mai rămînea decît o singură ieșire, printr-un pasaj.

— După mine ! — strigă Kotrov și se aruncă într-un fel de ulicioară îngustă, între două șiruri de case. Nemții le pierdură se vede urma căci încetară urmărirea. Și asta îi salvă...

Jora știa că în seara aceea trebuia să aibă loc atentatul împotriva lui Kristmann și aștepta cu nerăbdare să se înnopteze. Umblase toată ziua prin piața Sennoi și prin Piața Nouă, luînd la rînd chioșcurile cu articole de galanterie și mărunțișuri, căuțînd... scobitori. Un copoi se ținuse scai de călcîile lui. Jora îl zărise dar nu-i dăduse nici o atenție. Spre sfîrșitul zilei se simți obosit și rănile, care abia se vindecaseră, începură să-l doară. Întors acasă, se culcă să se odihnească. Pe la miezul nopții veni iar după el mașina gestapoului.

Jora fu introdus în cabinetul lui Kristmann. La birou ședea, fără să i se fi clintit un păr din cap, șeful gestapoului.

— Șezi, — îl invită colonelul. — Cum îți merg treburile ?

— Ne-am înțeles doar, domnule colonel, că deocamdată n-aveți să mă întrebați nimic, — răspunse Jora care căuta din răspuțeri să-și ascundă deziluzia de a-l vedea pe Kristmann viu și nevătămat, precum și neliniștea în privința soartei acelora care-l vînau pe colonel.

— Ei, și pe cînd crezi să ai ceva ? — întrebă Kristmann.

— Cam peste vreo trei zile...

— Asta înseamnă că n-ai găsit pînă acum nimic. Dealtfel, am și presupus acest lucru. De aceea m-am gîndit să-ți vin în ajutor. Vom sta astăseară de vorbă cu... Lîsenko. Trebuie să asisti numaidecît și dumneata la convorbire. Poate că aceasta să-ți dea vreo indicație nouă... Vezi că am avut dreptate cînd am presupus că postul de radio și însuși Lîsenko constituie elemente foarte însemnate. Arestarea lui a alarmat serios pe cei din organizația clandestină a orașului și ei au săvîrșit astăseară un atentat împotriva mea.

— Un atentat? Împotriva dumneavoastră?... Și? — întrebă agitat Jora.

— După cum vezi, sînt viu și nevătămat. M-a salvat numai o întîmplare. Cu cîteva clipe înainte de întoarcerea mea obișnuită acasă, a venit la mine un ofițer din statul major al generalului Freitag, și a fost ucis la intrare de o grenadă.

— Așa!? — exclamă Jora. — Și ați izbutit să puneți mîna pe atentatori?

Kristmann zîmbi.

— Din păcate, nu...

Tăcu un timp, urmărind expresia feței lui Jora, apoi zise apăsător:

— Da. Am scăpat ca prin minune... Dar am amintit de aceasta numai pentru a sublinia nevoia prezenței duminale la convorbirea pe care urmează să o avem cu arestatul.

— Și aveți de gînd să-l torturați pe Lîsenko? — întrebă Jora.

Kristmann tăcu.

— Sînt oameni pe care durerea lor fizică, oricît ar fi de mare, nu-i poate face să vorbească dar asupra căroră chinurile celor care le sînt dragi acționează mai puternic.

— Aveți poate de gînd să-i torturați pe prietenii lui?

Kristmann se uită la Jora și zîmbi iar.

— Inșiști prea mult asupra cuvîntului „tortură“. Lîsenko și prietenii lui sînt la urma urmei oameni care au ucis pe tatăl duminale. Dacă ești într-adevăr bărbat, n-ar trebui să te miște priveliștea morții inamicilor duminale. Doar ai venit la mine ca să te răzbuni... Dealtfel, am vorbit destul. — Kristmann se încruntă. — Urmează-mă. Vreau să vezi cu ochii duminale că avem mijloace mai puternice decît acelea care produc moartea fizică a omului...

Coborîră în subsol și intrară într-o încăpere mare, puternic luminată. În fund se găsea un birou obișnuit, iar în mijloc o masă enormă cu picioare masive. Pe suprafața mesei și în jurul ei pe podea se vedeau pete vinete întunecate. O ușă ducea din cameră într-o cămăruță întunecoasă. Kristmann duse pe Jora în cămăruță.

— Dumneata vei sta aici, — îi spuse colonelul. — Te sfătuiesc să nu mă stingherești. Dacă vei voi să pleci, te vei adresa acestui om. — Și Kristmann îi arată un neamț înalt care stătea în ușa. — Ai o armă la dumneata? Dă-o încoace.

Fără să spună un cuvânt, Jora întinse colonelului revolverul său.

Kristmann se uită țintă la Jora și spuse:

— Ți l-am luat numai pentru că regulamentul nostru, care-i de altfel foarte strict, prevede că străinii care se găsesc în această cameră nu trebuie să aibă arme asupra lor... Arestatul din celula 14! — ordonă el.

Jora se așază pe scaun. La doi pași de el, stătea namila de soldat neamț.

În coridor răsunară pași grei. Patru soldați din gestapo îl aduceau pe Lîsenko. Jora îl recunoscuse cu greutate. Era desculț și numai în cămașă și izmene. Cămașa era ruptă și plină de sânge. Fața i se umflase și se învinețise. Numai ochii erau cei de mai înainte. Privirea lor era severă și liniștită.

— Ei, domnule Lîsenko, nu te-ai răzgîndit? — întrebă Kristmann.

— Nu m-am răzgîndit și nici n-am de ce să mă răzgîndesc.

— Așadar, n-ai să-mi spui al cui era postul de radio, cine îl folosea și cu cine mențineai legătura?

— Nu. N-am să spun.

— Așa... — colonelul făcu câțiva pași prin cameră. La perete! — ordonă el soldaților.

Atunci soldații au ținut pe Lîsenko lângă perete, i-au sucit mâinile la spate, i-au legat brațele mai sus de cot cu lanțuri coborâte dintr-o macara atârnată de tavan și l-au ridicat astfel ca să atingă podeaua numai cu vârful degetelor de la picioare.

— Vezi bine, domnule Lîsenko? — întrebă ironic Kristmann. — Dumneata vei sta atârnat așa și te vei uita cum voi sta de vorbă cu prietenii dumitale. Poate că asta te va face să vorbești.

Colonelul se apropie de birou, scotoci printre hîrtii și strigă:

— Fata din celula 28!

Jora nu-și putea lua ochii de la Lîsenko. Lui Svirid Sidorovici i se zgîrcea fața de durere. Picioarele desculțe i se bălăbăneau. Se vedea că voia să se sprijine în vîrfurile degetelor dar îi era cu neputință.

„Brațele i-s răsucite din încheietura umărului“, se gîndi cu groază Jora. Inima-i bătea să se spargă. Gura i se uscaseră și își trecea neconținut limba peste buzele arse. Iar se auziră pași pe coridor și iar intrară în cameră soldații. De data asta, aduceau o fată. Fata stătea cu spatele la Jora dar în statura ei și în cozile negre era ceva care-i era cunoscut.

— Să urmărim convorbirea noastră, — zise Kristmann. — Cine a adus partizanul rănit la spital? Din cele ce am vorbit cu dumneata, rezultă că primirea rănitului s-a făcut de dumneata.

Fata se întoarce și Jora era cât pe ce să scape un strigăt. Fata care stătea înaintea colonelului era sora Bella de la spitalul lui Bulgakov, cercheza aceea tânără care-i dăduse pumnalul.

— Cine a adus rănitul? — repetă Kristmann.

— N-am să spun, — răspunse încet fata.

— Nu te grăbi. Mai gîndește-te. — Vocea colonelului era blajină. — Crede-mă, îți sînt prieten. Mi-s dragi tinerii. Nu crezi? Îmi dai voie să ți-o dovedesc... Șezi. Ești, cum văd, obosită. — Și Kristmann împinse un scaun fetei. — Îți aduci aminte de un ofițer rus care a zăcut la dumneata în spital? I-ai dat un pumnal ca să mă ucidă. Am aflat asta chiar din prima zi cînd am fost la dînsul. Ai avut oare de suferit cel mai mic neajuns? Dar ofițerul care voise să mă ucidă? Trăiește și-i sănătos. Și-i liber. Asta o știi prea bine și dumneata. Mai vine încă și acuma la dumneata la spital pentru tratament... Cum vezi, nu-s chiar atît de înfiorător precum se spune despre mine în oraș... Spune-mi numele omului aceluia și-ți dau îndată drumul.

Mirată, fata se uită la Kristmann. Părea să dea crezare glasului lui blajin.

Jora încremenise! Va spune oare?... Va trăda?

— Minte! Taci tovarășă! — răsună pe neașteptate glasul puternic al lui Lîsenko.

Fata se întoarce și scoase un țipăt. Abia acum îl zări pe Lîsenko spînzurat de lanțuri, însingurat și înfiorător.

— Fii tare, tovarășă! — zise el iar. — Nu trăda! E mai rău ca o fiară.

— Tăcere! — zbieră Kristmann. — El se apropie de fată și cu același glas îmbietor, urmă:

— Nebunul acesta aiurează... Spune-mi numai numele și ești liberă.

Fata se întoarce spre colonel, i se uită drept în ochi și-i spuse răspicat:

— N-ai să afli nimic de la mine!

Kristmann abia își stăpîni furia.

— Te întreb pentru ultima oară. Peste o clipă va fi prea tîrziu.

— Nu!

Kristmann făcu un semn.

Soldații se repeziră la fată care se zbătu cît se zbătu însă soldații îi smulseră îmbrăcămintea.

Kristmann mai vru s-o întrebe ceva dar citind se vede răspunsul în ochii ei plini de ură, renunță și strigă:

— Pe masă!

Fata fu aruncată pe masă. Mîinile îi fură legate strins cu curele...

Jora sări deodată de pe scaun și se repezi la ușă. Dar din spate, namila de soldat îl apucă de umeri cu niște mîini ca niște clești de fier. Dintr-un ungher întunecat, răsări încă un soldat pe care Jora nu-l văzuse pînă atunci. În mîna soldatului sclipi un revolver.

— E strict interzis să ieși! — șopti el. — Stai liniștit! — Și Jora își dădu seama că nu putea să ajute cu nimic. Trebuia să rabde... Pentru ca apoi să plătească din plin pentru toate! Căzu pe scaun. Ședea așa ținîndu-și capul în mîini și nu mai văzu cum fata fu siluită...

Un geamăt surd și dureros îl trezi din amorțeală.

Kristmann stătea în fața lui Lisenko care se bălăbănea lîngă perete. Capetele lanțurilor zăngăneau. Svirid Sidorovici vru să strige ceva, dar probabil din cauza chinurilor de neîndurat, din pieptul lui nu ieșeau decît gemete înăbușite.

— Se pare, domnule Lisenko, că asta și-a făcut efectul? — zise colonelul. — Nici nu mă îndoiam. Să continuăm.

Kristmann scoase o țigară, o aprinse, apoi veni lîngă fată și apropie bricheta care ardea de părul fetei. Părul luă foc.

— Stingeți! — ordonă apoi colonelul.

Un soldat apucă o cîrpă udă, aruncată într-un colț și acoperi cu ea capul fetei.

— Acum ai să spui?

— Nu! — abia se auzi șoapta fetei.

— Udați-o cu apă și lăsați-o să se odihnească.

Apoi spuse ceva soldaților.

Peste cîteva minute fu adus de subsuori în cameră, un tînăr, aproape un băiețandru. Purta rufăria obișnuită de spital. Fața îi era trasă, palidă, fără un strop de sînge. O mîna bandajată îi atîrna de-a lungul trupului, ca o cîrpă.

— O recunoști? — îl întrebă Kristmann, arătînd spre fată.

Tînărul se uită la masa plină de sînge, la trupul întins, la părul ars, dar părea că nu pricepe nimic din toate acestea. Deodată, recunoscî în fata de pe masă, pe sora care îl primise la spital și se trase înapoi.

— Fata a spus tot, — zise Kristmann. — Nu-ți rămîine decît să iscălești hîrtia. Te învoiești?

Trăgîndu-și anevoie picioarele, băiatul se apropie încet de birou.

— Uite aici.

Kristmann îi puse mai aproape tocul, cerneala și mapa.

Băiatul întinse mîna stîngă sănătoasă, apucă călimana grea și o azvîrli în fața șefului gestapoului. Băiatul își pusese în iz-

bucnirea aceasta toată puterea care îi mai rămăsese și, pierzându-și cunoștința, se prăbuși jos.

Jora nu mai văzu ce se întâmplă mai departe. Auzi numai loviturile grele ale cizmelor soldățești, zbieretele furioase ale soldaților și gemete.

Kristmann stătea lângă ușa care dădea în cămăruța întunecoasă, ștergându-și cu un prosop fruntea plină de cerneală și de sânge.

— Trimiteți-l pe agent acasă, — ordonă colonelul. — Pe acela care atîrnă lângă perete, scoateți-l și aduceți-l în fire. Iar fata... fata nu-mi mai trebuie!

Și Kristmann ieși repede din cameră.

Cînd Jora deschise ușa coridorului, zări pe podea cadavrul însîngerat al băiatului. Capul era desfigurat de loviturile cizmelor soldaților, dar pumnii erau strînși de furie.

Jora se opri.

— Hai mai repede! — îi spuse sever însoțitorul lui, același neamț înalt care îl păzise în cămăruța întunecoasă. Jora stătea însă cu privirea ațintită la pumnii crispați ai băiatului și nu se clintea din loc.

— Înainte! — repetă neamțul.

Jora se întoarse și trecu încet prin coridor. Inima parcă i se împietrise. Avea mereu în fața ochilor pe Lîsenko în lanțuri, pe fata întinsă pe masa plină de sânge, pe băiatul mort și desfigurat...

Mergea cu pași apăsați prin coridor. Își dădea seama că trecuse printr-o încercare grea. Însă colonelul își greșise socoteala: nu putuse să-l frîngă. În fața cadavrului băiatului, Jora jură pe memoria tatălui său să se răzbune pentru tot ce văzuse aici și își spuse că jurămintul acesta Jora n-avea să-l uite nici în ceasul morții.

CAPITOLUL V

A doua zi, era într-o vineri, Kristmann îl chemă pe Jora dis-de-diminează.

Jora nu dormise toată noaptea. Cum închidea ochii, vedea fața plină de sânge a lui Lîsenko, își aducea aminte cu cîtă ură se uita neînfricoșată Bella în ochii lui Kristmann și cît de tare erau strînși pumnii băiatului aceuia mort...

Jora se hotărî ca la cea dintîi întîlnire a lui cu Arseni Silvestrovici să-i ceară voie să-l ucidă pe Kristmann. Dealtfel, lui îi era doar mult mai ușor s-o facă, decît oricărui altuia... Aflînd că-l caută Kristmann, Jora se bărbieri și se spală îndehung cu

apă rece. Nu voia să-i poată vedea colonelul pe față, urmele nopții nedormite...

Cînd Jora apăru la colonel, acesta ședea la birou. La cap purta un bandaj.

— Stai jos, — îi spuse Kristmann. — Cum te simți ?

— Vă mulțumesc, bine, — răspunse liniștit Jora.

— Ieri a fost aici oarecare zarvă. — Colonelul privi îndelung la Jora. — Dar nervii dumitale s-au dovedit tari. Mai tari decît credeam eu... Ce-ai de făcut azi ?

— Mă așteaptă o zi grea...

— Da ?... Trebuie să recunosc că sînt nespus de interesat să știu calea pe care ai apucat-o. Pînă acum n-am aflat nimic doar.

— Nu-i tocmai așa, domnule colonel, — observă Jora. — Copoiul dumneavoastră mă urmărește pas cu pas. V-aș sfătui să-l schimbați. N-are nici un pic de talent.

— Te stîngherește agentul ? — Kristmann zîmbi. — Impotriva acestui lucru nu-i nimic de făcut. Așa ni-e obiceiul... Dar spune, ce cauți în magazinele de parfumerie și galanterie ?

— Ne-am înțeles doar că nu mă veți întreba nimic, înainte de a fi venit timpul...

Kristmann rîse cu hohote. Ochii însă îi căpătară o căutătură rea.

— Nu ți se pare că în cabinetul acesta nu stau de vorbă șeful gestapoului cu unul din agenții lui, ci doi oameni cu situații egale ? Sînt obișnuit la mine în cabinet cu discuții de alt soi.

— Nu-s obișnuit să lucrez în constrîngere, — răspunse Jora.

— Înțeleg, înțeleg... Asta-i atît de nostim și de neobișnuit încît sînt gata să mai aștept vreo două zile ; mai mult însă nu... Dar să trecem la ceea ce ne interesează. Trebuie să descoperim cît mai repede ce-i cu postul de radio. Urmăm, după cum știi, trei piste. Eu mă ocup de Lîsenko, agentul 22 de pictori, în timp ce dumneata... ți-ai ales o cale pe care eu n-o cunosc încă.

— Mi-e teamă, domnule colonel, că primele două o să ducă la un punct mort, — observă Jora.

— Asta vom vedea. În orice caz, chestiunea cu Lîsenko se va lămuri peste cîteva clipe. Pînă acum, „tratamentul“ pe care l-am prescris pentru el, n-a dat greș... Să mergem !

Kristmann și Jora coborîră în subterană. Trecură printr-un coridor lung, slab luminat și se opriră în fața unei uși închise. Colonelul împinse ușa. În cameră era întuneric și liniște. Se auzea numai plescăitul cadentat al apei care picura undeva.

Gardianul întoarse comutatorul. O lumină orbitoare inundă camera. Sub tavan atîrna un rezervor. Dintr-un mic robinet, cădea încet, una cîte una, picături de apă pe capul unui om care ședea legat pe un scaun pus sub rezervor. Omul era Lîsenko. Mîinile și trupu lui erau legate cu curele de speteaza scaunului,

iar capul îi era cuprins de un cerc de fier care nu-l lăsa să se miște. La intervale regulate, una după alta, picăturile de apă îi cădeau pe cap în același loc...

Jora se apropie și mai mult. Și, ca și în ajun, în cămăruța aceea întunecoasă, de-abia își putu înăbuși un țipăt. Părul lui Lîsenko albise.

— Cred că acuma ai să ne spui tot? — zise Kristmann.
Lîsenko tăcea.

— Scoate-l! — ordonă Kristmann.

Gardianul dezlegă curelele și scoase cercul.

Lîsenko rămase nemișcat. Ședea ca și mai înainte drept, cu ochii care nu clipeau și priveau larg deschiși în gol.

— Un medic! — strigă Kristmann.

Doctorul neamț sosi numaidecît. El se aplecă asupra lui Lîsenko. Peste un minut luă poziție și raportă:

— Domnule colonel, arestatul e mort.

— Cu neputință!... Avem nevoie de el!

— Arestatul e mort, — repetă respectuos medicul. — Cadavrul este deja țeapăn.

— Să vină gardianul de serviciu! — zbieră peste măsură de furios Kristmann. — Chemați-l la mine! Trebuia să aibă grijă!...

Colonelul ieși în coridor. Jora mai rămase o clipă în cameră. Se uita în tăcere la picăturile de apă care cădeau încet pe capul încărunțit al lui Lîsenko. Tot prelingîndu-i-se pe față, apa îi spălase sîngele. Fața lui Lîsenko îi păru lui Jora măreață și liniștită. Și pe Jora îl cuprinse dorința de a se lăsa în genunchi în fața trupului acestuia nemișcat și fără de suflare.

— Nu mai avem ce căuta aici. Plecăm, — se auzi în coridor vocea lui Kristmann.

Kristmann și cu Jora mergeau amîndoi tăcuți prin coridor. Ajunși în capul scării, Jora spuse încet:

— Am avut dreptate, domnule colonel. Prima cale a dus la un punct mort.

Kristmann nu-i răspunse nimic și-i întoarse spatele.

Seara, fiica gazdei îi transmise lui Jora:

„Sîmbătă la orele 14“.

Sîmbătă, cu puțin înainte de ora două, Jora mergea pe strada Krasnaia. Ca întotdeauna, un agent îl urmărea. De data asta, Jora făcea tot ce putea pentru ca acesta să nu-l piardă în mulțime și umbla fără să se grăbească, oprindu-se din cînd în cînd la vitrinele magazinelor.

La ora două fără cinci, Jora ajunsese în dreptul magazinului „Camelia” și se opri în fața vitrinei. Agentul se postă în apropiere, lângă o pescărie.

Jora urcă încet scara. Iși scoase o țigară. Bricheta nu se aprindea și Jora, răsucind șurubul arcului, se uita cu atenție în susul străzii.

O mașină elegantă se opri în fața „Cameliei” și din ea sări un ofițer neamț. Mîneca stîngă a vestonului atîrna goală. Ofițerul urcă grăbit scările peronului. Respectuos, Jora îi făcu loc.

Văzînd că bricheta nu mai lua foc, Jora coborî pe trotuar, așteptînd să treacă cineva de la care să-și aprindă țigara. Stătu astfel vreo două minute. În sfîrșit, văzu de departe venind un camion. În camion, printre soldații nemți, stătea Șustenکو.

Jora intră în magazinul „Camelia”.

Ofițerul care venise cu mașina și intrase cu puțin înainte în magazin se uita în tăcere la flacoanele de parfum. Unica vînzătoare întindea tocmai unei doamne un pachetel îngrijit împachetat, legat cu o panglică albastră. Afară de ei, nu mai era nimeni în magazin.

Cum ieși doamna, Jora întrebă pe vînzătoare :

— Spune-mi, te rog, magazinul dumitale n-ar avea nevoie de scobitori ?

— Sînt gata, tovarășe, — răspunse repede fata.

Apoi, întorcîndu-se către ofițerul neamț, spuse :

— Să mergem, Baturin.

Și-i luă brațul.

— Stai ! — o opri Jora. — Mai întii ies eu. Peste un minut, ieșiți și voi și vă urcați în mașină. Băgați numai de seamă că alături la pictori e o descîndere.

Jora ieși. Copoiul tot se mai plimba în fața magazinului de pescărie. La intrarea magazinului pictorilor, stătea un soldat neamț.

Jora plecă repede înspre gestapo. Făcu cîțiva pași și întoarse capul. Ofițerul cu mîneca goală atîrnînd, și vînzătoarea de la magazinul de parfumerie se urcau tocmai în mașină...

Cînd intră în cabinetul lui Kristmann, Jora găsi acolo nu numai pe colonel, dar și pe locotenentul Steinbock.

— Am descoperit un sediu conspirativ, poate chiar cartierul general al organizației clandestine, — zise Jora. — Amănuntele vi le voi raporta mai tîrziu. E neapărată nevoie să ordonați imediat o descîndere !

— Locotenent Steinbock ! — ordonă colonelul, — du-te și dumneata personal. Ajung zece soldați ?

— Nu, treizeci ! — ceru Jora. — E nevoie să încercuim toată casa.

— Bine. Plecați. Dar repede!...

Nu trecură decît cîteva minute și două camioane ticsite cu soldați se opriră la scara magazinului „Cameliei”.

— Inconjurați casa! — ordonă Steinbock feldwebelului.

Cu revolverele în mîna, locotenentul și Jora se repeziră în magazin. După teighele nu era nimeni. În mijlocul magazinului, privind zăpăciți în toate părțile, stăteau doi ofițeri nemți.

— Rețineți-i! — ordonă Jora soldaților și alergă prin coridorul îngust în cabinetul directorului comercial.

Cabinetul era gol. Pe masă, aruncate în dezordine, se aflau tot felul de hîrtii. Prin porțița deschisă a sobei se vedea un focșor care încă mai pîlpîia.

— Au șters-o! — zise înciudat Steinbock.

— Cu neputință! Trebuie să fie undeva aici! — declară cu hotărîre Jora și alergă împreună cu locotenentul sus la etaj.

În laborator, nici țipenie de om.

— Ce să fie asta? — întrebă Steinbock.

— Nu pricep... Nu pricep nimic, — bolborosi Jora.

Coborîră amîndoi în magazin. Steinbock se apropie de ofițerii nemți.

— Cum ați ajuns aici, domnilor?

Ofițerii aflaseră acum cu cine aveau de-aface și-l lămuriră îndată.

— Am intrat în magazin. N-am găsit nici un vînzător. Am așteptat cîteva minute. Apoi ați sosit dumneavoastră... Acuma putem pleca, domnule locotenent?

— Va fi nevoie să declarați aceasta domnului colonel Kristmann, — răspunse sec Steinbock.

În magazin intră feldwebelul care conducea descinderea și după el Șustenکو.

— Imi dați voie, domnule locotenent, să vă raportez, — zise feldwebelul. — Cu jumătate de oră înaintea venirii noastre aici, a început în magazinul vecin aflat în aceeași casă o percheziție, condusă de agentul 22. Iată-l! — Și feldwebelul îl arată pe Șustenکو.

— Aici erai? — Jora se uită peste măsură de înciudat la Șustenکو. — Acum, totu-i clar pentru mine, domnule locotenent. I-a speriat și atîta tot!

— Ticălos blestemat, — zbiră Steinbock și-l lovi pe Șustenکو în obraz. — Telefonez imediat domnului colonel!...

Locotenentul se duse repede într-un restaurant pentru ofițeri nemți care se afla în vecinătate și timp de cinci minute vorbi la telefon...

Steinbock, Jora și Șustenکو plecară tustrei la colonel. Il găsiră pe Kristmann în mijlocul cabinetului cu mîinile în buzunare.

— Raportează ! — ordonă el aghiotantului.

Steinbock raportă amănunțit despre operația nereușită.

— Nu înțeleg un singur lucru, — zise nerăbdător Kristmann. — Cum de-au putut pleca dacă Șustenکو încercuise casa ?

— Agentul 22 s-a mărginit numai la percheziția magazinului pictorilor, — explică Jora.

— E adevărat ? — îl întrebă Kristmann pe Steinbock.

Locotenentul dădu afirmativ din cap.

Colonelul scoase revolverul și lovi din plin cu mînerul greu în capul lui Șustenکو. Agentul se prăbuși.

— Luați-l de-aici ! — ordonă Kristmann.

După cîtăva vreme, cînd colonelul avu în sfîrșit timpul să cerceteze hîrțiile găsite la „Camelia“ și să se încredințeze că magazinul de parfumerie era într-adevăr sediul statului major al organizației clandestine, Jora fu chemat din nou în cabinetul șefului.

— Stai jos și spune, — îi zise Kristmann.

Jora începu să istorisească pe îndelete și cît se poate de amănunțit.

— După cum vă aduceți poate aminte, în subterană și în casa lui Lîsenکو au fost găsite trei lucruri care meritau să fie reținute : pipa, pensulele și o scobitoare. De pipă și stăpînul ei v-ați ocupat dumneavoastră. Pensulele au fost lăsate pe seama lui Șustenکو. Eu însă, mi-am dat seama numaidecît că el urmează o cale greșită. Judecați și dumneavoastră. Pensula ar fi avut o mare însemnătate pentru noi, dacă ar fi fost pentru Lîsenکو un semn de recunoaștere, un fel de parolă conspirativă. Dar o parolă trebuie schimbată des. Asta-i abecedarul activității conspirative. Mi-am pus atunci întrebarea : de ce un conspirator cu atîta experiență ca Lîsenکو să păstreze acasă la el zeci de semne de acestea convenționale ? De ce să facă asta ? În acest caz, trebuie să ne punem întrebarea : de ce au fost totuși găsite pensulele la Lîsenکو ? Răspunsul nu poate fi decît unul singur. El se folosea de ele pentru a masca ceva și le cumpăra numai pentru a încurca prin această cumpărătură pe agenții care l-ar fi urmărit cînd trebuia să se ducă la vreun sediu conspirativ. Și dacă era așa, pensulele nu mă mai puteau interesa. Nici pictorii. M-am ocupat atunci de scobitoare.

— De ce tocmai de scobitoare ? — întrebă Kristmann.

— Pentru că scobitoarea avea ceva neobișnuit. Capătul ei neascuțit era vopsit portocaliu. Afară de aceasta, se vedea că Lîsenکو n-o întrebuițase. De ce avea atunci nevoie de ea ? Era de presupus că tocmai scobitoarea și nu pensulele serveau ca semn de recunoaștere.

— Să admitem asta... Ei, și mai departe ?

— Mai departe. După cum știți din raportul agentului pe care l-ați pus să mă urmărească, am început să hoinăresc prin piețe și magazine și să caut scobitori asemănătoare. La început n-am găsit. Vina era numai a mea, pentru că nu eram destul de perspicace. Apoi mi-am dat seama că Lîsenko intra la pictori, înșelînd pe agenți cu cumpărăturile lui de pensule, numai pentru că magazinul se găsea alături de sediul statului major al organizației clandestine. Abia ieri, trecînd pe la magazinul „Camelia“, am zărit pe teighea cîteva din scobitorile acestea. Nu mi-a scăpat faptul că în timp ce mă uitam la ele, vînzătorul mă observa cu atenție și mi-am dat numaidecît seama că dădusem de firul acestei taine. Dar aveam nevoie de o dovadă mai convingătoare. Și aceasta veni și ea, deși cu totul întîmplător. Cînd am trecut azi, pe la ceasurile două din nou pe la „Camelia“, în magazin a intrat aproape odată cu mine un țaran. El s-a apropiat de vînzător și, scoînd din buzunar o scobitoare portocalie, întocmai ca aceasta, l-a întrebat dacă magazinul n-avea nevoie de acest fel de obiecte. Vînzătorul a condus îndată pe țaran undeva în fund. Aceasta era cu atît mai ciudat cu cît cantitatea scobitorilor portocalii pe care le-am văzut pe teighea și în rafturi era suficientă să îndeustuleze pentru multă vreme nevoile magazinului. Aveam acum convingerea că eram pe calea cea bună și am alergat îndată la dumneata.

Kristmann tăcu cîțeva vreme. Apoi se apropie de Jora.

— Una din două, — îi zise el. — Sau ești într-adevăr un agent capabil, sau...

Colonelul tăcu iar și făcu cîțiva pași prin cabinet.

— Odihnește-te. Peste cîteva zile voi avea nevoie de dumneata...

Jora ieși din cabinetul lui Kristmann și se trezi răsuflînd ușurat. Istoria cu scobitorile se isprăvisese cu bine. Ea fusese născocită și propusă lui Jora de către Arseni Silvestrovici și îi dădea putința să se facă bine văzut de către Kristmann, „demas-cînd“ „Camelia“ care trebuia oricum lichidată.

CAPITOLUL VI

În ultimele zile ale lui noiembrie 1942, din ordinul comandamentului mișcării de partizani din sud, detașamentul nostru începu organizarea „filialelor sale“.

Pe vremea aceea, voiam să organizez zeci de astfel de filiale. Ele trebuiau să încercuiască Krasnodarul, să asigure trecerea peste riul Kuban și să pătrundă chiar în oraș. Acțiunea lor urma să fie dirijată dintr-un centru unic și, la momentul oportun, să

taie drumurile de retragere ale nemților, atacînd simultan toate căile de comunicație...

În primul rînd, fură organizate trei grupuri operative a căror bază trebuia să fie Krasnodarul și care aveau să fie la dispoziția lui Arseni Silvestrovici.

Primul grup fu poreclit la noi în glumă „Grupul cizmarilor.” În capul grupului acestuia se afla Iakov Ilici Bibikov, fost director al fabricii de margarină. Într-un timp, condusesese atelierul de cizmărie din tabăra noastră din Planceskaia. În afară de Bibikov, mai intrau în acest grup Ivan Feodorovici Suglobov, Nikolai Andreevici Fedosov și Brizgunov, fost responsabil al secției politice a stațiunii de mașini și tractoare din Novo-Titarovskaia, care fusese vărsat detașamentului nostru.

„Grupul cizmarilor” avea ca scop să efectueze o serie de operațiuni de diversiune asupra căilor ferate din sectorul dintre Krasnodar și Ust-Laba și să pregătească apoi aruncarea în aer a podului de pe șoseaua Krasnodar — Goreacii Kliuci, pod pe care nemții îl refăcuseră; în sfîrșit, acest grup mai trebuia să ajute acțiunea organizației clandestine din Krasnodar în momentul cînd aveau să înceapă luptele pentru eliberarea orașului.

Grupul al doilea era condus de Demian Panteleevici Lagunov, fost șef al unei secții de la „Glavmargarin” și într-un trecut mai îndepărtat, mecanic la căile ferate. Lagunov cunoștea cu ochii închiși Krasnodarul. Sub conducerea lui se găseau Nikolai Grigorievici Gladkih, fochist la combinat și președinte al comitetului de întreprindere, Efim Feodorovici Lugovoi, maistru la instalația de gaze, un om liniștit și cumpănit și unul din cei mai în vîrstă partizani ai detașamentului nostru, Dmitri Grigorievici Litovcenko responsabilul secției militare a comitetului de partid al raionului Stalin din Krasnodar, Taisia Suhorebrova, secretara comitetului de comsomol din același raion.

Sarcinile acestui grup erau foarte variate. Lagunov trebuia să distrugă înaintea părăsirii Krasnodarului de către nemți, toate ambarcațiunile de pe riul Kuban, luntre, șalupe, mici vase; să arunce în aer podul de pontoane care ducea de la Krasnodar la Gheorghie-Afipskaia; să ajute filiala noastră din Iablonovka în cazul în care nemții ar fi reușit totuși să repare acolo podul de peste Kuban; să organizeze aruncarea în aer a podurilor de pe șoselele din apropierea orașului; să împiedice distrugerea utilajului celor mai de seamă întreprinderi industriale din Krasnodar.

Ne dădeam desigur seama că grupurile mici și izolate nu vor putea face față tuturor acestor însărcinări. De aceea, grupurile aveau dispoziția ca odată ajunse în oraș, să se pună în legătură cu Arseni Silvestrovici și să înceapă formarea unei serii de grupuri suplimentare. Această misiune trebuia să cadă în sar-

cina Suhorebrovei care păstrase legăturile cu tineretul din Krasnodar.

În sfârșit, cel de al treilea grup comandat de Gheorghii Ivanovici Elnikov, inginer la „Glavmargarin“, urma să unifice sub conducerea lui Arseni Silvestrovici toate detașamentele orășenești. Acest grup avea printre altele, însărcinarea de a alege câțiva oameni și de a-i trimite la Stefanovka — mic călun de pe malul stîng al Kubanului în fața staniței Novo-Mariinskaia.

Partizanii din această staniță plecaseră în păduri și munți, lăsînd însă la Stefanovka un nucleu de partizani numeroși și bine înjghebat. Elnikov trebuia să stabilească legătura cu acest grup și împreună cu tovarășii din Novo-Mariinskaia, să organizeze filiala noastră din Stefanovka. Atribuiam acestei filiale o deosebită însemnătate, deoarece Stefanovka alcătuia legătura dintre șoseaua Lvovskoe cu Krasnodarul, iar în fața Stefanovkăi, nemții instalaseră un pod de pontoane peste Kuban.

În afară de aceste sarcini, Elnikov primise din partea noastră ordinul de a dezlega secretul podului de pontoane pe care, după informațiile pricinuite, nemții aveau de gînd să-l arunce în ultimul moment peste Kuban, între stanițele Mariinskaia și Elizavetinskaia.

Pregătirea grupurilor era în plină desfășurare. Tovarășii urmau cursul suplimentar al Școlii noastre superioare de diversiune și minare. Ei se antrenau la aruncarea grenadelor și studiau mitaliera. Eu studiasem cu ei amănunțit adresele caselor conspirative, parolele, legăturile. Învățaseră pe de rost adrese, nume și pronume, orice însemnări fiind bineînțeles cu totul interzise.

Toate acestea se întîmplau în cele dintîi zile ale lui decembrie 1942. Situația pe fronturi era încordată. Armatele noastre dăduseră nemților o lovitură la Vladikavkaz și înconjuraseră grupul de armate fascist de la Stalingrad. Dar nemții tot mai ocupau Mozdokul. Căpătăm prin radio numai informații foarte sumare și nu ne puteam încă da seama pe deplin de situația generală. Eram cu toții neclintîți în credința noastră în victorie. Această convingere trăia în noi în ciuda tuturor greutăților. Iată cauza pentru care și sarcinile trasate detașamentelor noastre erau determinate tocmai de această încredere nestrămutată. Ele se rezumau la un singur lucru : să ajute Armata Roșie cînd ea va începe să izgonească pe nemți din Krasnodar și Kuban...

Îmi aduc aminte de ziua de 20 decembrie. Nikolai Demianovici Pricina, „Krenkel“-ul detașamentului nostru îmi aduse două radiograme.

Prima era comunicatul Biroului Sovietic de Informații asupra noii ofensive începute de Armata Roșie pe cursul mijlociu

1) *Krenkel* - radiotelegrafistul expediției polare „Celiuskin“. (N. red. rom.)

al Donului. Nemții au lăsat pe câmpul de luptă douăzeci de mii de morți.

A doua era cea transmisă de Valia prin care Arseni Silvestrovici ne anunța că grupul lui Bibikov sosise cu bine la Krasnodar...

Se cuvine să vorbim aici despre tehnica conspirativă întreprinsă de către detașamentul nostru de mineri diversioniști în deplasarea lor la Krasnodar unde erau puși la dispoziția fostului director comercial al „Cameliei”. Trecînd peste toate întîlnirile care au avut loc cu prilejul stabilirii legăturilor pînă la intrarea în oraș, mă voi mărgini să vorbesc numai despre acțiunea pe care urma să o desfășoare Bibikov la Krasnodar pentru a lua contact cu organizația conspirativă locală.

Iakov Ilici Bibikov trebuia mai întîi să se ducă în piața Sennoi bazar și să găsească printre vechiturile de acolo un pat vechi de fier nichelat care suferise multe reparații. Pe plasa patului avea să fie lipită o hîrtiuță mică cu următoarea inscripție : „12. Pat de fier cu plasă. Prețul 3 950 ruble”.

Lîngă patul acesta, Bibikov avea să vadă un vînzător cu un ochi bandajat. Dacă bandajul lipsea, asta însemna că s-a întîmplat ceva și că Iakov Ilici trebuia s-o șteargă cît mai repede... Dacă totul însă era în ordine, Bibikov trebuia să spună vînzătorului : „Mi-a spus Pavlov că patul poate fi cumpărat cu 3 475 ruble”.

Asta era tot ce știa Bibikov cînd plecase la Krasnodar. Patul vechi din piața Sennoi bazar nu era decît prima verigă a luării de contact după procedura conspirativă.

Acela care vindea patul trebuia să-l îndrepte pe Iakov Ilici în Piața Nouă unde, într-un chioșc, trebuia să dea de un ceasornicar cu o căciulă cu urechi de pielică neagră de ciine. Pe teșgheleț ceasornicarului avea să fie expus un ceas mare „Moser” cu indicația prețului : 1 750 ruble. Bibikov trebuia să-i ofere pentru ceas cu 25 ruble mai puțin, spunînd că-l trimisese același „Pavlov”.

Ceasornicarul, primind prețul, avea să intre împreună cu cumpărătorul în atelierul de ceasornicărie de alături ca să controleze mecanismul. Stăpînul atelierului avea la rîndul lui sarcina de a conduce pe Bibikov la o casă conspirativă din satul Kalinin de unde, după ce se va fi controlat dacă el era într-adevăr acela care era așteptat, Iakov Ilici avea să fie condus la Institutul de cercetări științifice pentru cultura și prelucrarea tutunului, la Arseni Silvestrovici.

Bibikov urmă întocmai această cale întortochiată și ajunsese în sfîrșit la noul sediu conspirativ al organizației clandestine.

Corpul clădirii Institutului de cercetări științifice pentru cultura și prelucrarea tutunului, unde se instalase acum Arseni Silvestrovici, își are și el povestea lui.

În primele luni ale Marelui Război pentru Apărarea Patriei, Institutul de chimie tehnologică din Krasnodar al cărui director eram pe acea vreme eu, organizase aici producția de capse detonante și de focoase. La parter și cele două etaje ale clădirii, lucrau peste o sută de chimiști. Fulminatul de mercur se prelucra la parter, iar capsele se umpleau la etajul al doilea.

Fulminatul de mercur este o substanță extrem de primejdioasă. Este destul să-l scapi jos ca să explodeze. Îmi aduc foarte bine aminte scena care se repeta zilnic la institut.

O cantitate de fulminat de mercur era gata și trebuia transportată de la parter la etajul al doilea. Șeful laboratorului apăsa pe un buton și pe toate coridoarele, în toate camerele, răsună o sonerie stridentă și prelungită. Îndată ce înceta soneria, nimeni nu mai avea dreptul nu numai să umble dar nici măcar să se miște sau să vorbească tare. Se auzeau numai pașii înceți și precauți ai laborantei de serviciu care transporta fulminatul de mercur. „Prin coridor trece moartea“, spuneau chimiștii noștri trăgând cu urechea la pașii laborantei.

La etajul al doilea, fulminatul de mercur era pus în niște tuburi mici și apoi în prese speciale blindate. Odată, presa fiind strinsă prea tare, în tub se produse o explozie care smulse rama unei ferestre. Altădată, laboranta uitase să închidă vizorul și explozia îi vătămă ochii. Biata fată orbi...

Cînd nemții se apropiară de Krasnodar, fu vorba să se arunce clădirea în aer, mai cu seamă că în subsolul ei era depozitată o mare cantitate de trotil. Dar Arseni Silvestrovici stăruise să fie cruțată clădirea. El hotărî să se continue producția de focoase și să se transforme institutul într-un arsenal clandestin. Multe din fostele laborante rămăseseră să lucreze la institut. Acolo fu chemată să lucreze mai tîrziu și Maria Feodorovna Ihno, inginer chimist cu mare experiență, soția fiului meu Evgheni. Acolo lucra și Ivan Semionovici Petrov, „bătrînul nostru misterios“.

Lucrurile stăteau cam așa: în celelalte corpuri de clădiri ale institutului se găseau nemții, iar aici, în apropierea lor, lucra în plin arsenalul nostru clandestin. Arsenalul acesta și-a continuat activitatea pînă în cea din urmă zi a rămîinerii nemților în Krasnodar, care n-au aflat nici pînă în ultima clipă de existența lui.

Arseni Silvestrovici ordonase minarea tuturor căilor de acces la arsenal și, de două ori, nemții săriră în aer pe aceste mine. Era ciudat că pionerii nemți, dintr-o pricină necunoscută, nu s-au ocupat de curățirea de mine a intrărilor și nici nu s-au interesat de această clădire. Laboranții nu părăseau cu săptămînile

arsenalul lor. Legătura cu orașul era asigurată mai cu seamă de către „bătrînul“ nostru, un om cu un exterior foarte pașnic și cumsecade. Ferestrele clădirii erau bine camuflate cu material de culoare închisă iar obloanele erau totdeauna trase. De departe, clădirea părea neîngrijită și părăsită. Afară de asta, institutul era așezat dincolo de marginea orașului, lângă un crîng. În față se întindea o pepinieră de pomi fructiferi. Jur împrejur locuiau nemți care în tot răstimpul de șase luni, cît dură stăpînirea lor asupra orașului, nu bănuiră cîtuși de puțin care era activitatea arsenalului.

Oricum, arsenalul nu încetase să lucreze. Ba mai mult, după părăsirea sediului de la „Camelia“, Arseni Silvestrovici își transferă aici cartierul general. Împreună cu el mai veniră aici Azardov și Dereveanko, al cărui atelier de cartonaje fusese și el lichidat. Tot aici, în subsol, funcționa și noul post de radio, al cărui șef era Valia. Postul acesta de radio își are și el povestea lui eroică.

După pierderea postului de radio care funcționase la combinat, comunicațiile fură menținute de către un post clandestin care lucra în oraș și își schimba adesea locul.

Nemții se căzniră mult să descopere postul și, pînă la urmă reușiră să determine poziția lui.

Cînd agenții gestapoului năvăliră în casă, radiotelegrafistul nu mai avu timpul să ascundă aparatul. După un schimb de focuri, isprăvind cartușele, radiotelegrafistul începu să arunce grenade. Cu ultima grenadă, el aruncă în aer și postul și pe el însuși...

Arseni Silvestrovici ordonă atunci să se găsească, fie ce-o fi, alt aparat de emisiune. Azardov care fusese de față cînd se discutase de nevoia unui post de radio-emisiune, întîlni curînd după aceea pe Valia. Fata știa de tragedia întîmplată și află de la Azardov că ei căutau un aparat de emisiune.

Valia își aminti că un comsomolist, fiul unui salariat de la combinat, dus cu detașamentul de partizani în munți, îi spusese cu o zi înainte de plecarea lui, că nu departe de casa lui, pe lângă Karasun, într-o grădină, în anexa de lângă o căsuță, funcționa un post german de radio, mobil.

Valia se duse ea însăși în recunoaștere, iar a doua zi dimineață era la Azardov, căruia îi expuse planul ei de a pune mîna pe acest post.

— Greu are să-mi fie numai să trec prin lac, — încheie ea.

Valia își alese cîțiva băieți dibaci și hotărîți și se furișă cu ei chiar în aceeași noapte, prin grădinile de zarzavat, în grădiniță. Băieții se tîrîră pe brînci, pe sub gard și se strecurară pînă la căsuță. Auziră țacănitul cadentat al aparatului și, dîndu-se mai aproape de ușă, zăriră și pe telegrafistul care lucra la aparat.

Cînd santinela se întoarce cu spatele la băieți, ei năvăliră deodată toți asupra ei. Neamțul era puternic și începu să se smucească așa încît băieții n-au avut încotro și i-au făcut felul.

Fără să-și piardă timpul, Valia cu comsomoliștii după ea au pătruns ca fulgerul în casă și s-au aruncat pe neașteptate asupra telegrafistului care ședea cu spatele la ușă, i-au astupat repede gura și i-au răsucit mîinile, legîndu-i-le la spate.

Valia băgă repede în saci tot ce era pe masă : hîrtii, reviste, cărți, iar ajutorul ei deșurubă aparatul și scoase firele.

Băieții l-au luat pe radiotelegrafist, l-au tîrît pînă la lac și l-au aruncat într-o barcă. În urma lor venea fugind și ajutorul Valiei, încovoindu-se sub greutatea aparatului din sac.

Rămasă singură, Valia adună gunoi și hîrtii într-un colț al camerei în care fusese tîrîtă și santinela moartă și dădu foc casei. Apoi ieși, închise ușa în urma ei și fugind, ajunse din urmă pe băieți.

Barca se îndreptă ca săgeata spre malul opus.

Ajunși la mal, băieții se descotorosiră de neamț, aruncîndu-l pe nisip și scufundară barca în mijlocul stufărișului.

În noaptea următoare, noul post clandestin era și pus în funcțiune...

Valea dispunea de o „tipografie“ — cum denuceau ilegaliștii mașina de scris și cele două șapirografe la care erau trase proclamațiile și comunicatele Biroului Sovietic de Informații.

Dar pe Valia n-o bucura cum ar fi fost firesc toată instalația asta. Se făcuse după moartea lui Lîsenko tristă și gînditoare.

Lîsenko își uitase pipa în subsol cînd venise la ea anume ca s-o prevină despre descînderea gestapoului la care se aștepta și Valiei i se părea acum că Svirid Sidorovici pierise din pricina ei. Ea voia să-l răzbune într-o luptă deschisă.

Nu o dată îi pomeni ea lui Arseni Silvestrovici despre asta, pînă cînd în sfîrșit el îi spuse :

— Îți făgăduiesc că te vei duce cu cel dintîi grup de șoc !

— Curînd ?

— Da, Valentina. Curînd. Mai curînd chiar decît îți închipui.

Cîteva ore după sosirea lui Bibikov, Arseni Silvestrovici își chemă ajutoarele lui cele mai apropiate, pe Azardov și Dereveanko și convocă de asemenea pe Baturin cel mare, pe Kotrov și pe Valia. La consfătuire, mai era de față și Iakov Ilici Bibikov.

— Iată, tovarăși, pentru ce v-am chemat, — spuse Arseni Silvestrovici. — „Războiul tăcut“ e pe cale să se isprăvească. Se prea poate ca peste vreo săptămînă sau două, să ieșim din ilegalitate.

Lupta noastră trece acum într-o nouă fază caracterizată prin ciocniri armate, diversiuni, aruncări în aer. Însă tocmai în zilele acestea, numărate ale „războiului tăcut“, e nevoie mai mult

decît oricînd de calm şi de stăpînire de sine. Ştiu că multora dintre voi le pare greu să stea şi să aştepte şi că învinuiesc conducerea de „inactivitate“. Aş fi vrut ca voi, cei ce staţi în fruntea activităţii clandestine să înţelegeţi că pînă acuma am avut nevoie de acest „război tăcut“, că el a fost inevitabil, logic şi singurul cu putinţă. Am fi putut bineînţeles înfrunta încă demult pe nemţi într-o luptă deschisă şi, în caz de succes, am fi putut trimite pe lumea cealaltă zeci, poate chiar sute de duşmani. Asta ar fi fost însă tot ce am fi putut face într-o asemenea luptă pe faţă. Forţele sînt prea inegale şi nemţii ne-ar fi distrus repede iar după aceea, ar fi ajuns stăpînii atotputernici ai oraşului. Noi însă am luat altă cale, care era cea justă şi aşa am învins.

Azi vă pot spune cu siguranţă : Prieteni, victoria este a noastră ! Oraşul, deşi încă ocupat de nemţi, e de fapt în mîinile noastre. Cine-i stăpîn la combinatul „Glavmargarin“ ? Rodrian ? Stift ? Feldwebelul Stroba ? Ei sînt încă şi azi tot atît de departe de a fi pus în funcţiune fabricile ca şi în prima zi a ocupării Krasnodarului. Stăpîni ai combinatului au fost şi au rămas prietenii lui Lîsenko, care au pierit.

Nemţii se laudau că muncitorii Krasnodarului au confecţionat pentru unităţile lor de vînători de munte, samare ; dar, la primul marş, aceste samare se desfac şi asta e mai rău pentru armata germană decît dacă n-ar fi primit deloc samarele. Generalul Freitag se laudă că întreprinderile din Krasnodar repară tancurile nemţeşti ; ca şi samarele, tancurile sînt scoase din uz chiar de la cea dintîi luptă.

La fel se întîmplă şi în celelalte fabrici din Krasnodar. Şi asta se întîmplă, repet, pentru că nu generalul Freitag, nu colonelul Kristmann, nu Rodrian, nu Stift sînt stăpînii oraşului, ci noi, noi cei din organizaţia clandestină. Şi victoria aceasta am obţinut-o datorită „războiului tăcut“ pe care l-am cîştigat.

Dar n-am făcut numai atît. Am izbutit să biruim, păstrîndu-ne totuşi intacte toate forţele noastre. Organizaţia noastră clandestină e neatinsă şi e mai puternică şi mai formidabilă decît în ziua în care nemţii au ocupat Krasnodarul. Iniţiativa a trecut în mîinile ei.

Toate acestea la un loc alcătuiesc puterea noastră. Ca să ne-o păstrăm, sîntem siliţi să procedăm cu cea mai mare băgare de seamă. La cel mai mic pas necugetat pe care l-am face, totul se poate duce dracului.

Ştiu că-i greu de aşteptat, mai cu seamă pentru tineret, dar vă mai spun încă o dată că acum, cînd au mai rămas cîteva săptămîni, poate chiar numai cîteva zile pînă la lovitura de graţie, avem mai mult decît oricînd nevoie să fim calmi şi să ne stăpînim.

Nu se poate altfel. Aceasta-i o condiție neapărată pentru victoria noastră definitivă. Vă spun acest lucru pe care voi, la rîndul vostru, trebuie să-l spuneți tuturor celor cu care sînteți în legătură. Dar mai aveți grijă, prieteni, și de altceva : Ceasul loviturii hotărîtoare e aproape. Cunoașteți izbinzile Armatei Roșii la Vladikavkaz, la Stalingrad și pe Donul mijlociu. Cînd Armata Roșie se va apropia de Krasnodar, cînd nemiții încolțiți de pretutindeni vor începe să se zbată, aruncîndu-se în toate părțile, atunci noi vom fi aceia care îi vom lovi și le vom tăia comunicațiile. Pentru ca lovitura noastră să fie puternică și eficace, ea trebuie să fie desăvîrșită, atît în concepția cit și în tehnica ei. Nu mai trebuie ca acțiunile noastre să fie împiedicate de defecte de organizare și de greșeli de felul acelor care s-au întîmplat atunci cînd ne-am pus în gînd să aruncăm în aer un tren și... am lăsat minele noastre nemiilor. Iată de ce am stăruit să ni se trimită în ajutor mineri diversioniști cu experiență. Astăzi a venit primul dintre ei, tovarășul Bibikov. Iakov Ilici, aveți cuvîntul.

Bibikov începu să facă istoricul amănunțit al transformării grupului nostru de partizani într-un detașament de mineri diversioniști, a povestit cum am inventat „mina lupului” și a descris aruncarea în aer în octombrie a primului tren german în Kuban, explozie în care pieriseră cei doi fii ai mei.

— Imi vine foarte greu, tovarăși, să vorbesc despre aceasta !
— zise Bibikov coborînd glasul și lăsînd capul în jos. — Nu știu cum să vă vorbesc de pierderile pe care le-am suferit în luptele pe care le-a purtat detașamentul nostru. La aruncarea în aer a primului tren, frații Ignatov, căutînd să salveze pe partizanii care erau într-o situație critică, au pierit ca niște eroi. Inginerul Evgheni Petrovici Ignatov, șeful nostru de stat major și comandantul grupului de recunoaștere, era sufletul detașamentului nostru...

Glasul i se frînse. Lacrimile îi curgeau încet pe față. Fără să încerce să-și ascundă durerea, el își întoarse fața spre perete.

Toți s-au ridicat de la locurile lor, și-au plecat capetele și au rămas așa tăcuți timp de un minut...

— Tovarăși, — zise Arseni Silvestrovici, — în acest război am pierdut pe cei mai buni prieteni ai noștri de luptă și vom mai pierde și pe alții. Dar oricît de grele ar fi pierderile, nu trebuie să ne pierdem moralul. Să fim tot atît de dirji în îndeplinirea sarcinilor noastre ca și partizanii din munții Caucazului !

Valia nu se mai putu reține. Ea se ridică deodată și începu să vorbească repede :

— Băieții și fetele mele au șterpelit de la nemiți aproape patruzeci de revolve. E greu însă să le ținem ascunse. Școlarii noștri, pionieri și comsomoliști mă chinuiesc nu altceva tot cerînd voie să înceapă de pe acum operațiuni militare în oraș. Au făcut

rost chiar și de trotil!... Acum tovarășul Bibikov are să ne învețe cum să-l întrebuițăm...

Iakov Ilici mai vorbește despre ultimele diversiuni ale detașamentului nostru, despre noile tipuri de mină cu acțiune întirziată și despre greutățile de care este legată organizarea unei diversiuni.

Arseni Silvestrovici întinse pe masă harta împrejurimilor Krasnodarului și statul major începu să discute planul viitorului atac în concordanță cu acela al Armatei Roșii...

Și deodată, din senin, se auzi o explozie. Ecoul sonor umplu coridoarele clădirii. Aproape în același timp, se auzi semnalul de alarmă.

— Azardov, du-i pe toți în adăpost! — ordonă liniștit Arseni Silvestrovici. — Iar eu mă duc să văd ce s-a întâmplat!

În cameră intră în fugă Maria Feodorovna:

— Au explodat capsele cu fulminat de mercur, — zise ea. — Victime nu-s. Dar mă tem că nemții, auzind explozia să nu vină aici...

— Dereveanko, controlează posturile de observație, — ordonă Arseni Silvestrovici.

Observatorii își lipiră fețele de geamurile întunecate.

Trecură câteva minute. Afară, noaptea era întunecoasă. Vântul suiera prin copaci și făcea să răsunе niște table desfăcute de pe acoperiș. Cădea o ploaie mărunță...

Trecu o jumătate de oră. În jurul clădirii același întuneric și aceeași liniște ca și mai înainte. Nemții nu auziseră, se vede, explozia sau poate că nu-i dăduseră nici o atenție...

Arseni Silvestrovici ordonă încetarea alarmei.

Cînd cei care luau parte la consfătuire s-au întors în cameră, l-au găsit pe Arseni Silvestrovici șezînd la masă, aplecat pe harta împrejurimilor Krasnodarului, întinsă dinaintea lui.

— Și așa, prieteni, — spuse el liniștit, — să trecem mai departe...

*
* *

Maria Feodorovna ieși din cameră emoționată, nu atît de explozie, cît din pricină că văzuse pe Bibikov. Voia foarte mult să-l întrebe de Evgheni și de toată familia noastră, dar se sfii să facă asta în fața tuturor și încă într-o situație atît de încordată. Bibikov tăcuse dar cum i se păruse ei, zîmbise trist și îi făcuse un semn amical din cap. Dar de spus, nu-i spusese nimic...

Maria Feodorovna așteptă vreo jumătate de ceas la ușa camerei unde se ținea consfătuirea și apoi se întoarse în laborator. Nu izbuti să-l vadă pe Bibikov în noaptea aceea, iar înspre dimineață, află că plecase...

După ce se însănătoșise de boala ce o avusese și care o împiedicase să plece cu detașamentul în munți, Maria Feodorovna se dusesse cu Nina, fetița ei, la Tretiaia Recika Kocetî, orașelul de copii unde avea o soră care era educatoare.

Stătu cîtăva vreme acolo, apoi se întoarse la Krasnodar și se mută la o prietenă, inginer la combinat.

Acasă nu putea să se întoarcă, deoarece apartamentul ei era ocupat întruna de nemți. Acasă nu rămăsese decît mama ei, o femeie în vîrstă.

Maria Feodorovna ar fi vrut să poată petrece măcar o singură noapte sub acoperișul casei părintești și să-și amintească de Evgheni și de viața tihnită pe care o duseseră cîndva împreună acolo. Tot timpul se întreba unde o fi și ce era cu el.

Nemții răspîndeau mereu prin oraș zvonuri cum că ar fi nimicit pe toți partizanii din regiunea premuntoasă și din pădurile Kubanului, dar Maria Feodorovna nu dădea crezare acestor scornituri. Ea știa că partizanii trăiesc, că luptă mereu și că în rîndurile lor luptă și Evgheni al ei. Voia să ia și ea parte la această luptă, și se bucurase foarte mult cînd Arseni Silvestrovici îi propusese să lucreze la arsenalul clandestin...

CAPITOLUL VII

Încă cu cîtăva vreme înaintea consfăturii ținută la arsenalul clandestin de la Institutul de cercetări științifice pentru cultura și prelucrarea tutunului, la care Arseni Silvestrovici declarase că „războiul tăcut“ merge spre sfîrșit și că se apropiase timpul cînd activiștii organizației clandestine vor începe deschis, cu arma în mînă, lupta împotriva dușmanului în diferite locuri din împrejurimile orașului, începuseră deja ciocniri pe față între grupuri de ilegaliști și nemți.

Socot că este nevoie să istorisesc aici și aceste acțiuni militare ale ilegaliștilor, între altele pentru că la ele au luat parte activă membrii fostei brigăzi Baturin care dispăruseră din oraș, după ce reușiseră să se salveze chiar în clipa execuției.

...Nu departe de Krasnodar se află marea staniță Korenovskaia, vestită de multă vreme pentru cîmpurile ei de sfeclă și fabrica de zahăr. Mai la nord de Korenovskaia, se găsește altă staniță, Beisug. Aceasta era stanița unde, curînd după arestarea brigăzii Baturin, s-au petrecut întîmplări uimitoare, despre care vreau să vorbesc aici.

La început, cînd am aflat despre aceste întîmplări, mă găseam la detașamentul nostru de partizani și ele îmi păsură de necrezut. După scoaterea nemților din Kuban, am avut putința să cercetez și adevărul e și mai de „necrezut“ decît povestirile care ajunseseră pînă la noi pe muntele Strepet. M-am hotărît atunci să le cuprind și pe ele în relatarea întîmplărilor din acele timpuri și asta cu atît mai mult, cu cît întîmplările din stanița Beisug se găsesc în strînsă legătură cu tema principală a narațiunii mele. Eroul întîmplărilor din Beisug e unul din activiștii organizației clandestine din Krasnodar, membru al fostei brigăzi a lui Baturin, același Mișa care fusese atît de furios din pricina „trădării“ lui Șlikov.

N-am putut afla cu de-amănuntul cum a izbutit să ajungă Mișa de la Krasnodar la Beisug. Mișa a găsit în staniță pe secretarul comitetului raional al comsomolului care se ascundea la mama lui și-i arată înputernicirea pe care o avea de la Azardov și de la Arseni Silvestrovici. Apoi strînse într-o casă pe toți comsomoliștii staniței care mai rămăseseră în viață.

La adunare, se hotări să se înființeze un detașament de partizani de stepă. Mișa ajunsese comandantul detașamentului, iar Lozovoi, secretarul comitetului raional al Comsomolului, ajunsese comisar. Tot acolo fu citit ordinul de zi nr. 1 pe detașament, prin care se interziceau orice acțiuni și manifestări fără încuviințarea lui Mișa, și erau numiți comandanții de grupe.

Nou-numitul aghiotant al lui Mișa, o fetișcană cîrnă de vreo cincisprezece ani pe care o chema Lipa, primi dispoziția de a confecționa... măști. Asta era desigur tributul pe care îl dădea tinerețea înclinării ei spre romantism. Lipa confecționează măștile dintr-o fustă neagră, veche, a bunică-si. Cînd măștile fură gata și băieții le încercară în fața oglinzii, Mișa îi spuse Lipei :

— Trage acum o fugă pînă la atamanul staniței !... Dă buzna la el în casă gîfîind, ia-ți o mutră speriată și spune-i c-a venit în staniță un om foarte de seamă din Krasnodar care s-a oprit aici, în casa asta și a spus să vină imediat la el atamanul. Apoi, întoarce-te și așteaptă-l în cerdac. Cum îl zărești venind, îmi spui și după aceea te ascunzi în tindă. Cînd are să intre atamanul în casă, tu ai să te iei după el, iar cînd ți-o face un semn, îi întinzi atamanului un scaun. Dar toate astea le faci fără să scoți o vorbă. Nu uita, cînd te vei întoarce de la ataman, să-ți pui masca. Ai înțeles ? Hai, în viteza treia ! Fuga !

Nu trecură nici zece minute și Lipa se și întoarse gîfîind și-i șopti lui Mișa :

— Vine !...

Peste staniță se lăsa amurgul. Atamanul intră în odaie și nu zări la început pe nimeni. Inchipuindu-și că musafirul îl

astepta în odaia vecină, atamanul puse mîna pe clanța ușii dar, din întuneric, răsună o voce poruncitoare:

— Inapoi! Apropie-te de masă!

O brichetă scăpără și pe masă se aprinse o luminare. La flacăra slabă și tremurătoare a luminării, atamanul zări înșirați de-a lungul peretelui niște oameni mascați, iar îndărătul mesei, șezînd un om, îmbrăcat căzăcește, cu o cubancă pe cap, mascat și el.

— Cine-s oamenii aceștia? Și ce vor? — întrebă atamanul cu mirare și cu frică în glas.

Nu-i răspunse nimeni. Omul care ședea la masă făcu un semn și fata — și ea mascată — întinse atamanului un scaun.

— Cine sînteți voi? — întrebă atamanul, după ce se așezase șovăind.

Fără să se grăbească, omul care ședea la masă scoase din buzunar o hîrtie, o despături și o puse pe masă. Deodată, se ridică în picioare.

— Scoală-te, — porunci el atamanului. — Ascultă acum ordinul comandantului detașamentului de partizani din stepă!

Atît de neașteptat fu asta pentru ataman, încît sări în sus și luă poziția de drepti. Mîinile îi tremurau. Șapca pe care o ținea în mîna stîngă, căzu jos. Se lăsa cînd pe un picior, cînd pe celălalt. Ba ridica mîna dreaptă, ba o lăsa în jos. Voia, parcă, să-și facă cruce și nu îndrăznea.

— Santinelă, ieși în cerdac! — spuse liniștit Mișa către Lipa, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat.

Încet, rar, rotunjind pareă fiecare cuvînt, Mișa începu să citească:

— „Ordinul nr. 2 al comandantului detașamentului de partizani din stepă, din sectorul Krasnodar, ținutul Kubanului, către atamanul staniței Beisug:

§1. Am hotărît să mă stabilesc în mod provizoriu cu întregul meu detașament în stanița Beisug. Toate casele de locuit și toate celelalte clădiri vor fi la dispoziția mea. Nimeni n-are dreptul să plece din staniță, să vină în staniță sau să se așeze aici, fără învoirea mea.

Cu supravegherea îndeplinirii acestui ordin, însărcinez pe comandantul staniței Beisug, numit de mine.

§2. Atamanul staniței, numit de ocupanții nemți, rămîne să-și îndeplinească toate îndatoririle, dar trebuie să supună toată activitatea lui, fie mie, fie comisarului detașamentului. Aceleași îndatoriri le au și staroștii de cvartel și polițaii.

§3. Toate dările în natură care urmează să fie predate comandamentului german, vor fi predate de azi înainte numai ajutorului meu cu aprovizionarea, prin mijlocirea comandantului staniței.

§4. Atamanul staniței va garanta cu capul lui și cu viața familiei și a rudelor sale, că nici un partizan sau familia lui sau familiile soldaților și ofițerilor din Armata Roșie, ale comunistilor și ale celor evacuați, nu vor fi predate nemților și nu vor avea de suferit pentru ceea ce au făcut tații, frații sau fiii lor.

§5. Pentru neîndeplinirea acestui ordin cit și a celorlalte ordine și dispoziții ale comandamentului detașamentului de partizani, este răspunzător în primul rînd atamanul staniței Beisug.

Comandantul detașamentului — *Mihail*

Comisarul detașamentului — *Lozovoi*

Mișa termină de citit și, fără să se grăbească, puse ordinul pe masă.

— Ai înțeles? Ai vreo întrebare de pus?

Atamanul se uita speriat în toate părțile. În jurul lui stăteau, nemișcați și tăcuți, niște oameni misterioși, cu măști negre. Atamanul biigui nehotărît:

— Nu-mi pot da seama așa de repede... Mai citiți-mi-l o dată... sau, mai bine, l-aș lua acasă...

— Acasă ordinul n-am să ți-l dau, — îi tăie hotărît vorba Mișa. — De repetat însă, se poate. Dar pentru ultima dată. Ascultă cu atenție, cap sec!

Și Mișa mai citi o dată ordinul rar și răspicat.

— Acum ai priceput?

— Priceput, — zise mai mult în șoaptă atamanul.

— Foarte bine! Ei, acumă iscălește că ai auzit cele ce ți-am citit și că le vei îndeplini întocmai.

Atamanul întinse mîna spre stiloul de pe masă dar și-o retrase repede înapoi. Pe fruntea lui apărură broboane mari de sudoare.

— Ia nu fă pe prostul, atamane! Iscălește c-ai luat cunoștință și pace. N-avem timp de pierdut. Avem și fără asta destule treburi pe cap.

Cu mîinile tremurînd, atamanul își scoase ochelarii, și-i puse pe nas și-și așternu anevoie iscălitura, alcătuită din niște buchii strîmbe, dedesubtul ordinului.

Mișa puse hîrtia în buzunar, se apropie de ataman și îi zise:

— Ascultă, atamane, îți dai seama de ce-ai făcut? Ți-ai scăpat viața. Măcar că nu-i bună de nimic, da-i tot viață. Fiindcă ești un trădător, ar fi trebuit să mori. Dacă vei îndeplini însă cu sfințenie ordinele mele, scapi cu viață. Ai înțeles? Numai nu încerca să ne înșeli. Să știi că te urmărim pas cu pas. Cum o scrîntești, te-am și împușcat... Asta-i tot. De acum poți pleca.

Fata mascată îi deschise ușa. Atamanul ieși, clătinându-se ca un om beat. În cerdac se opri o clipă, parcă ar fi vrut să spună ceva, dar se răzgîndi, făcu un semn cu mîna că-i era totuna și o luă încet pe ulița întunecoasă a staniței.

— Cu atamanul, lucrurile au mers bine, — răsufală ușurat Mișa. — Dar cu șeful poliției, cred să fie ceva mai greu. Uite ce-i, băieți. Duceți-vă acasă. Imi ajung trei oameni... Ceilalți plecați, plecați. Iar tu, Lipa, fugi la șeful poliției și cheamă-l aici. Ai să-i spui și lui ce i-ai spus și atamanului. Dar să nu mai intri aici în odaie cu el, ci rămii la pîndă în cerdac. Fuga, Lipa...

Șeful poliției intră repede în odaie, îndreptîndu-și sabia cu mîna stîngă și aranjîndu-și tocul revolverului. Mișa stinsese lumînarea și în odaie era întuneric. Negăsind oaspetele de seamă din Krasnodar, șeful poliției dădu să plece, cînd, deodată, din întuneric se auzi un glas poruncitor:

— Stai! Scoate chipiul! Drepti!

Șeful poliției zări în întuneric un om.

— Șezi! Pune mîinile pe masă! — tună vocea.

Tot nepricepînd încă nimic, șeful poliției se supuse.

— Casa-i înconjurată de oamenii mei, — urmă Mișa. — Și stanița-i ocupată tot de noi. Iar aici în odaie ești sub pază... Nu-ți mai întoarce capul, prostule! — strigă la el amenințător Mișa, văzînd că musafirul își întoarce capul în toate părțile. — Scoală-te! Ce-ai desfăcut brațele, parcă ai fi o muiere! Ascultă ordinul!

Iară sclipi flacăra brichetei și la lumina lumînării, Mișa citi șefului poliției Ordinul nr. 3. Conținutul era aproape același cu al ordinului de care luase cunoștință și pe care își pusese iscălitura adineauri, atamanul...

Scena mi-a fost povestită nu multă vreme după asta de ajutorul lui Mișa care fusese de față. Șeful poliției înmărmurise. Degetele mîinii lui drepte se mișcau convulsiv. „Pe cuvîntul meu de onoare, mă asigură ajutorul lui Mișa, că l-am văzut pișcîndu-se de picior. Voia desigur să se convingă că nu visa“. Totuși, cînd Mișa îi întinse șefului poliției tocul ca să semneze că luase cunoștință de ordin, acesta puse mîna pe revolver. Dar Mișa i-o luă înainte. Șeful poliției văzu îndreptată asupra lui țeava brunată a revolverului lui Mișa. Mîinile musafirului se lăsară fără voie în jos. El se așează pe scaun și-și roti privirea împrejur. În odaie stăteau trei necunoscuți cu măști negre, cu revolvele îndreptate spre el.

Șeful își dădu seama că ar fi fost de prisos să se opună. Căzu în genunchi și, încrucîșîndu-și mîinile pe piept, bîgui:

— Domnule partizan, cui să mă potrivesc? Și de la voi și de la nemți tot moartea m-așteaptă? Ce să mă fac?...

— Intii și întii, să nu fii prost, — răspunse Mișa. — Scoală-te și așază-te la masă... Uită-te! Aici a iscălit și atamanul. El e mai deștept ca tine. A iscălit și și-a scăpat pielea. Te sfătuiesc să faci la fel. Dacă ai să te porți bine și ai să-i ții pe polițiști în friu, ai să trăiești mai departe... Dar dacă încerci să ne înșeli, ia-ți rămas bun de la viață. Atuncea nu te cruțăm!... Iscălește! Așa... Și-acum du-te! Răcorește-te afară la aer proaspăt și treci încă astă-seară pe la ataman. Trebuie să vă înțelegeți asupra tuturor lucrurilor. Și ține minte: să nu dea dracu' să se întâmple ceva, că s-a isprăvit cu tine!...

Din seara aceea, se statornici în stanița Beisug puterea deplină a lui Mihail și a partizanilor lui. Lucrul era ușurat într-o mare măsură de faptul că în stanița asta izolată nu se afla o garnizoană nemțească stabilă. Nemții veneau foarte rar pe acolo. Mișa și cu băieții lui ajunseseră stăpînii de fapt ai staniței. Odată, ce-i drept, atamanul încercă să trimită pe ascuns nemților cîteva căruțe de grîu, dar în ultimul moment, cînd căruțele erau gata încărcate, Lipa se apropie de ataman și-i întinse un bilețel:

„Dacă nemții capătă grîul, vei fi executat azi pînă la ora 24.

Mihail“

Grîul a rămas în staniță.

La casa mamei Lipai, unde locuia Mișa, începură să se strîngă voluntari.

Într-o seară, Lipa aduse lui Mișa doi băieți de vreo paisprezece ani. Luînd în fața lui Mișa poziția de drepti, băieții se rugară de el să-i primească în detașament.

— Trebuie să mai creșteți, prea sînteți tineri, — le zise Mișa, deși și el începuse să se bărbierească abia în anul acela.

Băieții îl încredințau cu înflăcărare că împliniseră șaisprezece ani, că știau să tragă și că aveau deja la activul lor o „operație militară“. Acela dintre dînșii care părea mai mare începu a-i istorisi:

— Cătunul nostru e la șosea. Alaltăseară, au intrat la noi în casă doi nemți, unul tînăr, celălalt mai bătrîn și au cerut votcă. Frate-meu și cu mine lipseam de acasă. Mama s-a dus fuga la o vecină să caute rachiu. În casă rămăsese numai soră-mea Aniutka. Noi tocmai ne întorceam. Cînd ne-am apropiat de casă, am auzit în grădina de zarzavat pe cineva cum plîngea. Ne-am uitat. Era Aniutka care ședea pe un strat, ro-

chia îi era ruptă și plîngea. „Ce urli?“ — am întrebat noi. Atunci ea ne-a spus că, pe cînd mama plecase, nemții s-au aruncat asupra ei... Aniutka noastră-i cea mai mică, are abia doisprezece ani. Și-așa de blîndă și de bună... Și tare frumos mai cîntă!... Am intrat în casă! Mama îi cinstea pe nemți cu rachiu. Și ne-a întrebat: „Unde-i Aniutka?“ I-am răspuns că nu știm. Nemții beau rachiu și tot rîdeau. Și vorbeau ceva în limba lor. Apoi un neamț, cel mai tînăr, a ieșit afară în curte. Cel mai bătrîn ședea la masă și zbiera la mama amenințînd-o cu pumnul. Atunci n-am mai putut răbda, am luat vătrașul și l-am pocnit pe neamț în cap. Neamțul a căzut dar am văzut că mai trăia. Avea se vede capul tare. Ne-am aruncat asupra lui, l-am omorît și l-am băgat apoi repede sub pat. A intrat apoi neamțul cel tînăr. Văzînd că celălalt nu era, a început să se uite în toate părțile. Apoi s-a întors și a dat să plece dar din umbra tindei, frățiorul meu a sărit și l-a pocnit în cap cu un lemn. Asta mai tînăr n-avea capul așa de tare ca cel bătrîn — c-a murit pe loc! I-am aruncat pe amîndoi nemții în căruța cu care veniseră; ne-am dus la iaz, le-am legat niște pietroaie și i-am aruncat în apă. Nemții veniseră cu o pereche de cai. I-am dus la herghelia care-i ascunsă în vale. Căruța am desfăcut-o și am împrăștiat bucățile prin curțile oamenilor. Spre dimineață, ne-am întors acasă și am găsit-o pe Aniutka zăcînd în pat și pe mama șezînd alături și plîngînd. Ne-am apropiat și i-am spus: „Pe Aniutka am răzbunat-o, dar asta-i încă puțin. Mamă, noi plecăm să ne facem partizani“. Ea a început să plîngă și mai tare. Apoi s-a ridicat, a făcut semnul crucii asupra noastră și ne-a spus: „Duceți-vă, băieți. Eu vă blagoslovesc“. Și acuma am venit aici la voi. Ce alta să facem? Altă cale n-avem... Ne primești?

— Văd și eu măi băieți că altă cale n-aveți, — le zise Mișa. — Vă primesc. Dar iată ordinul meu: fără voia mea, nu vă veți atinge nici cu degetul de-un neamț.

— Da tot ai să ne dai voie?

— Da, cînd o fi timpul.

— Numai de ne-ai da mai repede! Fiindcă noi am jurat mamei s-o răzbunăm pe Aniutka. Și fără asta nu ne putem întoarce acasă...

Mișa se dovedi a fi un organizator minunat. În primul rînd, el orîndui ca atamanul să fie urmărit tot timpul. Iar pentru ca și atamanul să știe asta, Mișa trimitea în fiecare seară pe Lipa să-i ducă un „mic raport“ în care era trecut cu de-amănunțul tot ce făcuse atamanul în ziua aceea, începînd de dimineață și pînă seara.

— M-au înnebunit cu bilețelele lor, — se tînguia atamanul.

— Nu pot să pricep cine m-o fi urmărit. Chiar cînd mă duc

să-mi fac nevoile și asta stă scris! Mi-e frică să mai ies din casă... Mi se pare tot timpul că se uită cineva la mine. Dar de unde se uită și cine se uită, asta n-o mai știu. Când mă cule, îmi trag plapuma peste cap...

Mișa își începu activitatea de partizan împiedicînd pe nemți să pună în funcțiune fabrica de zahăr din Korenovskaia.

Nemții care aveau mare interes să pună în funcțiune fabrica, trimiseseră la Korenovskaia pe un inginer de-al lor, un specialist cu experiență, muncilor și perseverent. Acesta pătrunsese toate amănuntele afacerii și știuse să facă pe oamenii din sta-niță să lucreze. Avea numai un singur cusur. Îi cam plăcea să bea. Și Mișa se folosi de asta. Din ordinul lui Mișa, băieții începură să-i aducă inginerului rachiul. Inginerul lua rachiul, noaptea îl bea, iar dimineța, cu exactitate de ceasornic, se în-ființa la fabrică.

Mișa căzu pe gînduri. Să încerce un atentat pe față, nu se putea hotărî, temîndu-se ca nemții să nu se alarmeze și să nu dea de urma tînărului detașament care n-avusese încă timp să prindă puteri. În vremea asta, munca pentru restaurarea fă-bricii continua.

Ajutorul le veni cu totul pe neașteptate. Într-o seară, șeful poliției veni la Mișa și printre altele, îi spuse:

— Aș vrea și eu să gust din rachiul din care bea ingi-nerul din Korenovskaia.

Mișa se uită mirat la el.

— Ce te-a apucat? Ți-a venit să bei?

— De băut îi bine oricînd să bei. Dă ordin să mi se aducă un păhărel.

Mișa ceru niște rachiul. Șeful poliției dădu păhărețul de dușcă, plescăi din buze, oftă și se gîndi o clipă, apoi spuse cu seriozitate:

— Băutura asta îți dă putere... Nu-i bună. Alta-i trebuie in-ginerului...

— Dar de unde să iau alta?

— Las' că ți-o aduc eu...

A doua seară, inginerul din Korenovskaia căpătă rachiul fa-bricat de șeful poliției. Dimineța nu se mai duse la serviciu. Iar pe la amiază, veni după el o ambulanță. Când îl scoaseră din casă, horcăia și fața îi era vînată...

Mișa n-a izbutit să afle ce fel de băătură îi pregătise in-ginerului șeful poliției.

Și inginerul neamț dus a fost. Mai tîrziu, s-a răspîndit vestea că inginerul murise de beție și că probabil din această cauză nici n-au mai făcut nemții cercetări ca să afle pricina morții lui...

Mișa așteptă să fie trimis alt inginer, dar nu se știe de ce nu mai veni nici un inginer și refacerea fabricii se opri aproape de tot...

Tot pe atita de prost stăteau nemții și cu scosul sfeclei. La câmp lucrau fete din care cele mai multe erau în legătură cu detașamentul lui Mișa. Ele nu îndeplineau normele. Dar și afară de asta, nu știu cum se făcea că sfecla scoasă „scădea” noaptea în mod catastrofal.

Nemții bătură crunt pe două fete pentru sabotajul lor fățiș, dar nici după asta lucrurile nu se schimbă. Numai că lumea prinse ură și mai mare pe nemți.

Mișa își dădea seama că sabotajul la fabrică și la plantațiile de sfeclă nu putea mulțumi pe băieți. Ei nu visau decât operațiuni active, ciocniri, diversiuni. Dar și Mișa însuși era destul de iute și nerăbdător din fire, cu toate că ultimele întâmplări din Krasnodar îl făcuseră să fie mai prevăzător. Se hotărî deci să înceapă să acționeze. Detașamentul era acumă încheat și disciplina desăvârșită pe care o avea îl întărea și mai mult pe Mișa în hotărîrea lui.

Cea dintîi operație pe care o întreprinseră, se isprăvi cu succes. Un mic grup de tineri partizani atacă un convoi de căruțe ale nemților care poposise noaptea lîngă un pîrău neînsemnat din stepă și ucise pe toți nemții împreună cu ofițerii lor fără a fi tras un singur foc. Încă înainte de a se face ziuă, nemții morți fură aruncați toți în șanțurile pentru depozitarea sfeclei și acoperiți cu pămînt, căruțele desfăcute și ascunse, iar caii alungați prin stepă, înspre pădure. Totul fusese făcut în tăcere, fără să fie lăsată cea mai mică urmă, așa că nemților nici nu le trecu prin minte că tineretul staniței ar putea avea vreo vină în dispariția convoiului.

Succesul acesta dădu aripi băieților. Mișa începu să pregătească o diversiune serioasă pe linia principală de cale ferată cînd pe neașteptate primi vestea că Lozovoi, comisarul detașamentului, fusese arestat în piața din Korenovskaia.

Cu cîtăva vreme înainte, Mișa izbutise să facă rost de la Krasnodar de un aparat de radio care fusese instalat în staniță. Fetele recepționau comunicatele Biroului Sovietic de Informații, le copiau și le răspîndeau apoi printre cazaci. Treaba asta era condusă de Lozovoi, comisarul detașamentului, care o făcea de obicei în piață, unde în înghesuială era mai ușor să strecuri manifestele în coșuri, în căruțe și chiar în buzunarele oamenilor din stanițe, adunați acolo. Și tot acolo, în piață, fusese și prins. Că se întîmplase așa, era el singur vinovat. Se luase la ceartă cu un „unchiaș” cu barbă și cînd colo „unchiașul” era un copol. Lozovoi fu dus la închisoare. Fusese prins asupra faptului

avînd zece manifeste la el și era amenințat să fie condamnat la moarte. Trebuia deci scăpat cu orice preț.

Aflînd despre arestarea comisarului, Mișa chemă la el pe șeful poliției, îi spuse cum stă treaba și îi ordonă :

— Lozovoi trebuie adus aici încă în noaptea asta ! Mîine ar putea fi trimis la Krasnodar și atunci s-a isprăvit cu el... Il cunoști pe șeful poliției din Korenovskaia ?

— Mi-e cumătru...

— Cu atît mai bine. Cal ai ?

— Cazacul fără cal e ca și calul fără coadă !

— Te duci acolo ca vîntul ! Chiar în noaptea asta !... înțelegi ?

— Înțeleg... numai că aș avea nevoie de niște rachiu.

— Ia, ia tot rachiuul pe care îl avem...

Noaptea trecu. În zori, Lozovoi se întoarse la Beisug pe un cal înspumat și se înfățișă imediat înaintea comandantului. Mișa îi ceru lămuriri dar băiatul nu pricepea nici el nimic din cele ce i se întîmplaseră. Atîta doar istorisi că îndată după ce fusese arestat, șeful poliției îi luase un interogator. Il bătuse cumplit, dar nu scosese nimic de la el ; apoi îi spuse că a doua zi va fi trimis la Krasnodar, la gestapo. „Acolo ai să vorbești“, îl amenințase șeful poliției.

Noaptea, comsomolistul fusese adus iar în casă. Într-o odaie spațioasă ședeau cei doi șefi de poliție. Pe masă era o sticlă de rachiu și amîndoi polițiștii erau beți. „Acum au să înceapă să mă bată“, își zicea Lozovoi. Dar cînd cei care îl aduseseră plecară, șeful poliției din Beisug scoase pe Lozovoi în curte, îl duse fără să scoată o vorbă lingă calul lui și cu un glas care nu arăta că ar fi cituși de puțin beat, îi spuse :

— Întoarce-te în goană acasă și raportează comandantului toate, dar întocmai cum s-au întîmplat.

Apoi, după ce tăcu o clipă, adăugă :

— Dar să știi că dacă-mi omori calul, nu te iert în ruptul capului. Martor mi-e Dumnezeu că nu te iert. N-are să-mi pese nici de viață, nici de nimic. Ai înțeles ?

A doua zi spre seară, șeful poliției veni la Mișa.

— Am venit după cal, — zise el întunecat.

Mișa se duse cu el în grajd.

— Ce-ți face cumătrul ? — se interesă Mișa.

— Doarme, — răspunse nepăsător șeful poliției, uitîndu-se cu băgare de seamă la cal. — După galop, calul trebuia șters bine de nădușeală, — mormăi el supărat. — Ai înțeles ? Un cal bun are nevoie de îngrijire... Unde s-a mai văzut ca un cal să nu fie îngrijit după o fugă ca asta ! Și mai ziceți că sînteți cazaci !..

Şeful poliţiei încălecă şi plecă de-a dreptul spre casă. Mişa îl chemă apoi pe Lozovoi şi îl mustră multă vreme pentru neatenţia de care dăduse dovadă în piaţă.

A doua zi, Mişa chemă la el pe cei doi fraţi care veniseră în detaşamentul lui s-o răzbune pe sora lor, Aniutka.

— Băieţi, vă dau o misiune însemnată de tot, — le zise el. — Trebuie să vă furişaţi prin linia frontului, să găsiţi pe omul care trebuie şi să-i comunicaţi locul unde se află nişte depozite de muniţii de artilerie nemţeşti. Uite aici o hîrtiuţă. Pe hîrtiuţă e scris itinerariul, locul de întîlnire şi parola. Învăţaţi-o pe dinafară şi veniţi diseară la mine. Plecarea-i la ora 23.

Noaptea, băieţii plecară în stepă. Nu se întoarseră decît abia către sfîrşitul celei de a şasea zile, murdari, înnegriţi, în zdrenţe. Dar ochii le străluceau şi Mişa pricepu că însărcinarea pe care le-o dăduse, fusese îndeplinită.

În noaptea următoare apăru deasupra depozitelor nemţeşti o escadrilă de avioane de-ale noastre U-2. Primele avioane atîrnară în aer „candelabre“. Pe pămînt se făcu lumină ca ziua. Artileria antiaeriană germană deschise focul. Dar celelalte avioane U-2 zburară pe deasupra obiectivelor şi îşi aruncară cu măiestrie bombe. Depozitele de artilerie luară foc şi aerul începu să bubuie de exploziile obuzelor.

Escadrila porni spre răsărit, viu luminată de flăcările incendiului. Deodată, din întuneric, năvăli cu o viteză turbată un avion de vînătoare nemţesc. Lui Mişa i se strînse inima: vor putea oare scăpa avioanele U-2, cu mersul lor încet, de „Messerschmitt“-ul fascist?

Ai noştri însă nici n-aveau de gînd să plece. Virînd, avioanele se aliniară în formaţie strînsă şi primiră lupta. Dire de trasoare întîmpinară avionul de vînătoare nemţesc. „Messerschmitt“-ul luă foc. Aviatorul neamţ căuta prin tot felul de acrobaţii să stingă focul. Dar flăcările cuprinseseră fuzelajul şi avionul se prăbuşi brusc la pămînt.

La lumina incendiului, Mişa zări cum din avion se desprinsese un ghemotoc întunecat şi cum se deschise cupola albă a paraşutei. Cîţiva partizani călări se repeziră în stepă. Aviatorul neamţ se apăra multă vreme, trăgînd, dar în cele din urmă izbutiră să-l prindă viu. După un vechi obicei căzăcesc, neamţul, legat de mîini şi de picioare fu aruncat pe un cal de-a curmezişul şei şi adus în staniţă.

Aviatorul era aproape un băieţandru şi chiar de la primul înterogator povesti lucruri interesante. Mihail trimise îndată un

agent de legătură la Krasnodar. Azardov intră în legătură prin radio cu comandamentul nostru și în aceeași noapte ateriză în stepă un mic avion sovietic în care fu urcat prizonierul. Strâns legat cu frînghii, aviatorul neamț fu pus apoi într-un sac. Mișa mai legă sacul cu sfoară, îl pecetlui cu ceară și cu propriul lui sigiliu.

Îmi pare rău că nu mi-a fost dat să văd și eu sigiliul lui Mihail, dar după cum mi s-a spus, pe sigiliu erau săpate o seceră și un ciocan, o sabie căzăcească și o sulită.

Avionul care venise să ia pe aviatorul neamț, adusese lui Mișa în dar un mic aparat de emisiune și un cod cifrat cu care să poată comunica știri peste linia frontului. Cîteva zile după aceasta, Mișa transmise prima lui radiogramă în care spunea că la stațiunea de mașini și tractoare din apropierea staniței Beisug, poposise peste noapte o coloană motorizată germană, escortată de mașini blindate și tancuri mijlocii. Mișa dădu coordonatele S.M.T.-ului, cerînd să se trimită avioane și anunță că băieții lui vor încercui coloana și, în caz de bombardament, nu vor permite nici unei mașini să iasă din încercuire.

Noaptea, avioanele apărură deasupra stepei. Dar, fie că Mișa nu dăduse coordonate destul de exacte, fie că pilotul avionului din capul formației nu se dovedi de data asta destul de dibaci, avioanele nu găsiră imediat punctul indicat. Ele se învîrtiră cîtăva vreme în cercuri deasupra stepei și nemții recunoscură vuietul caracteristic al motoarelor sovietice. Coloana motorizată începu să se risipească în grabă. Mașinile porniră înspre stepă. Mișa își dădu seama că operația era pe cale să fie zădărnicită. Și dădu ordinul de a ataca pe nemți.

În întinericul nopții se auziră explozii de grenade. Sticle cu materii inflamabile zburară prin aer. Mașinile care părăsiră cele dinții locul de staționare luară foc.

Primul care s-a aprins a fost un tanc. Explozia a rupt o senilă și tancul a început să ardă, învîrtindu-se în loc. Aproape în același timp, focul s-a întins la o autocisternă, la celălalt capăt al S.M.T.-ului, apoi s-au mai aprins trei mașini. Nemții erau acum înconjurați de un cerc de foc.

Cercul acesta de lumini constituia un reper minunat pentru aviatorii noștri; ei începură bombardamentul. Aviatorii știau că acolo, foarte aproape de mașinile care ardeau, se băteau cu nemții niște îndrăzneți fii de cazaci. Voind ca loviturile să fie cît mai precise, temîndu-se să nu lovească în cazaci, piloții bombardau pe nemți în zbor razant. Cîteodată, suflul exploziilor producea deplasări de aer care făceau să salte avioanele, dar aviatorii reîncepeau bombardamentul, coborîndu-se din nou pînă aproape de sol...

Cînd în zorii zilei sosiră pe cîmpul de luptă camioane cu pistolari nemți, ei nu văzură decît scheletele fumegînde ale mașinilor, cadavre de soldați nemți și gropile adînci lăsate de exploziile bombelor. În mijlocul acestui haos, se ridica o prăjină înfiptă în pămînt. În vîrfurile prăjinii era casca unui ofițer neamț ucis, iar în cască o scrisoare. După cît se spune, cuprinsul scrisorii era nespus de veninos și numai măsări.

— Ceva cam în felul scrisorii pe care cazacii zaporojeni au trimis-o sultanului turcilor, — îmi povesti zîmbind unul din ajutorii apropiați ai lui Mișa.

Scrisoarea „tinerilor cazaci zaporojeni“ purta ca întărire același sigiliu.

După distrugerea coloanei motorizate germane, nemții s-au făcut precauți. Cum ajugea o coloană la locul unde trebuiau să poposească peste noapte, mașinile se răsplineau îndată și-și trimiteau patrulele departe în stepă. Mișa comunică aceasta lui Azardov și primi peste cîteva zile un bidon destul de mare, conținînd un lichid galben.

Partizanii din stepă începură un nou fel de vînătoare de mașini nemțești.

De obicei, operația se efectua în felul următor: O coloană motorizată germană poposea peste noapte într-un cătun. Nu mult după aceea, soseau acolo băieții lui Mișa. Ei își ziceau singuri în glumă „pescari“, pentru că trebuiau să aștepte cu aceeași răbdare cu care așteaptă pescarii pînă ce peștele „mușcă“.

Uneori, lîncezeau ceasuri întregi, culcați sub un gard de nuiele, așteptînd clipa în care vor putea să se tîrască pînă la mașină, să deșurubeze bușonul radiatorului și să toarne înăuntru sticluta cu lichidul trimis de Azardov, să înșurubeze la loc bușonul și să dispară fără urmă.

În zori, nemții începeau să pornească motoarele. Motoarele făceau nazuri, dar coloana se puneă totuși în mișcare. Radiograma lui Mișa zbura, întrecînd-o și anunța:

«Din punctul cutare au pornit în direcția cutare, un număr de atîția și atîția „nemți beți“» nume dat de Mișa pentru a păstra taina mașinilor în care se turna lichidul „miraculos“ al lui Azardov.

De regulă, peste o oră, o mașină se oprea deodată. Nemții nu pricepeau nimic. Totul era în cea mai desăvîrșită ordine dar motorul nu funcționa. Mașina stricată era remorcată și coloana pornea mai departe.

Peste un sfert de oră se mai opreau cîteva mașini și nemții iarăși nu erau în stare să explice cauza.

Nemții se enervau, cercetau cu grijă motoarele și își întorceau îngrijorați ochii spre cer. Pe cer apărea o escadrilă sovie-

tică. Folosind datele radiogramei lui Mișa, avioanele găseau repede coloana și începeau s-o bombardeze. Mașinile oprite pe drumurile de stepă alcătuiau o țintă foarte bună...

CAPITOLUL VIII

Vreau să vorbesc aici despre încă unul din membrii fostei brigăzi Baturin. El a luptat împotriva nemților și a pierit la Adîgheia, nu departe de Ponejukai, aulul lui natal care se află la o jumătate de ceas de fugă bună de cal de Krasnodar.

Volodea care rămăsese pînă la sfîrșitul scurtei lui vieți în strînsă legătură cu Azardov și cu detașamentul nostru, își însușise primele noțiuni de tehnică conspirativă la combinat. Cu o săptămîină înaintea morții lui, lăsase o dovadă de primirea unor grenade, semnînd „Volodea, baturinist din Krasnodar“. Iată de ce, în cartea aceasta, unde-i vorba de membrii organizației clandestine din Krasnodar, nu pot să nu vorbesc și despre el...

Volodea își petrecuse copilăria în aulul Ponejukai, printre cerchezi. Tineretul aulului ținea foarte mult la el. Volodea călărea minunat, nimerea pasărea în zbor cu vechea pușcă a tatălui său, imita cu măiestrie ciripitul păsărilor și cunoștea toate potecile de fiare din stufăriș. Poate că era iubit și pentru că era cinstit, sincer, lua cu înflăcărare partea celor umiliți și era întotdeauna gata să tăbărască cu pumnii asupra oricui și-ar fi bătut joc de vreunul mai slab decît el.

Și nu numai tinerilor le-a fost drag Volodea. După moartea lui, după ce nemții au fost alungați din Kuban, am avut prilejul să trec prin Ponejukai și să vorbesc de Volodea cu un venerabil bătrîn cerchez.

— În vinele lui Volodea nu curgea sîngele nostru cerchez, — îmi spuse bătrînul, — dar el ne cunoștea limba, credința, obiceiurile noastre și le respecta. Băiatul cîntea pe bătrîni și își scotea pălăria cînd întîlnea în drum pe cineva mai în vîrstă decît el. Nu sărea cu gura înainte și nu vorbea decît atunci cînd era întrebat. Cu toate că era tînăr, judeca întocmai ca un bărbat.

Bătrînul tăcu o clipă, lovi de o piatră pipa lui cea neagră, o scutură și apoi urmă:

— Nu curgea într-însul sîngele nostru dar și l-a vărsat pe-al lui pentru noi. A murit în luptă pentru o cauză dreaptă, așa cum ar fi fericit să moară orice ostaș viteaz!... Noi cerchezii cîntim cu sfințenie amintirea acestui tînăr rus și vom vorbi întotdeauna despre el cu urmașii noștri. Amintirea lui nu va muri atîta vreme cît va trăi poporul nostru. Zicînd aceasta, bătrînul își scoase căciula lui înaltă de miel...

Azardov îl trimisese pe Volodea la Ponejukai pentru a organiza acolo un detașament de partizani. Tineretul cerchez fu îndată atras de Volodea și era gata să sară pînă și-n foc pentru el. Băieții adunară toate armele pe care le putură găsi în aul. Volodea îi însărcină să facă rost de grenade de pe la vecini. Se furișase chiar el însuși de două ori la Krasnodar după cartușe și venise și la noi la detașament de vreo trei ori.

Îmi pare rău că n-am izbutit să-l văd atunci pe Volodea, dar am păstrat pînă acum bunurile pe care le dădea cînd căpăta de la noi pistoale automate și grenade. Pe petecute de hîrtie mototolite, se poate citi semnătura pe care am pomenit-o mai sus: „Volodea, baturinist din Krasnodar“.

La ultima consfătuire pe care am avut-o la detașament, el a stat mult de vorbă cu Nikolai Nikolaevici Slașcirov, comandantul factoriei noastre și se jelua amar că avea prea puține arme, ceea ce nu-i dădea deocamdată putința să înceapă operațiuni militare. Aceasta se întimpla cam cu o săptămînă înainte de lupta aceea din pădure despre care s-a răspîndit apoi vestea în toată regiunea Adîgheia.

Cuiva care nu cunoaște situația de pe atunci din aulurile cercheze, i se poate părea că Volodea nu făcuse cîne știe ce ispravă. Adunase tineretul într-un detașament, dar pînă la lupta aceea de pomină, detașamentul nu se manifestase încă cu nimic. Eu însă știam bine marea însemnătate pe care o dădeau nemții acestor auluri așezate chiar în apropierea Krasnodarului, garnizoanele puternice pe care le țineau acolo, și rețeaua întortocheată de spioni cu care împînziseră Adîgheia, și afirm că puținul pe care îl făcuse Volodea, arăta un talent de organizare rar întîlnit, curaj și stăpînire de sine. Nu i-a fost ușor să-și procure arme, dar i-a fost încă și mai greu să le care pe sub nasul posturilor, ambuscadelor și garnizoanelor nemțești, pe distanțe de zeci de kilometri și să le ascundă cu dibăcie.

La marginea aulului era o pădure seculară de stejari, mărginită într-o parte de mlaștini cu ochiuri de apă și stuf des care se întindeau pînă departe, pierzîndu-se apoi în bancurile de nisip ale unui riu de munte. Volodea își făcuse socoteala că dacă va trebui să dea lupta cu nemții, locul cel mai nimerit pentru asta ar fi pădurea. Numai acolo putea nădăjdui să reușească cu micul lui detașament. Orice ieșire în stepa deschisă însemna pentru el pieirea. Volodea putu să ascundă armele în scorburile stejarilor bătrîni și le împărți în așa fel încît în orice loc al pădurii și în orice împrejurare, luptătorii lui să aibă la îndemînă grenade și cartușe. Mai mult decît atît, el mai cercetă cu deamănuntul potecile de fiare care treceau printre malurile joase și pe care le cunoștea din copilărie și pe lingă asta, avea gata pregătită, în locul unde potecile dădeau la rîu, o luntre

mare... Băieții lui care nu puteau lucra decât noaptea, se trudiră mult ca să scoată luntrea din fundul riului, s-o repare și s-o ungă cu smoală.

Intr-un cuvânt, Volodea se pregătea temeinic și cu chibzuială pentru prima lui luptă. Mai avea nevoie de vreo zece zile pentru a aduce în pădure și cel din urmă transport de arme, când situația se complică deodată în așa fel, încît el se văzu silit să înceapă operațiunile împotriva dușmanului mai devreme decît își propusese...

Totul începî cu siluirea unei tinere cercheze de către doi soldați nemți. Fata nu îndură rușinea și se aruncă în riu. Vestea se năspîndi în aul cu iușeala fulgerului și dimineața, cei doi nemți fură găsîți înjunghiați în casa în care săvîrșiseră mîrșavla. Comandantul nemț dădu ordin să se dea foc casei. Casa se aprinse și în jur se adună lumea. Se auziră plîsete de femei și strigătele pline de minie ale bătrînilor.

Nemții se speriară. Temîndu-se de o răscoală, ei puseră mîna pe vreo douăzeci de cercheze, toate femei mai în vîrstă și dădură veste că de vor trimite ca ostatece la Krasnodar.

Zarva în aul se făcu și mai mare. Scînteia amenința să aprindă în fiecare clipă focul. Volodea își dădea seama că o revoltă neorganizată în aul avea să ducă la o înfrîngere, mai ales că nemții ceruseră prin telefon întăriri din oraș.

Mai întîi Volodea se apucă să convingă pe bătrîni. Le vorbi cu înflăcărare, arătîndu-le că zadarnic va curge sînge, că nemții vor arde aulul pînă la temelie, și vor schingiui pe femei, pe bătrîni și pe copii. În sfîrșit, izbuti să liniștească mulțimea. Toți se învoiră să nu se atingă de nemți în aul. Volodea urma în schimb să încerce să elibereze femeile cînd vor trece prin pădure.

Neavînd altă ieșire și cu toate că nu prea credea că va izbuti, Volodea se învoi.

Trebuia să se grăbească. În jurul femeilor arestate se formase deja escorta și nemților le puteau sosi în fiecare clipă din Krasnodar întăriri cerute.

O fiată trimisă de Volodea se apropie de ostatece și izbuti să spună în șoaptă că în pădure se va face o încercare ca să fie eliberate. În acest timp, Volodea și băieții lui se strecurară pe căi ocolite spre pădure...

Era pe la amiază cînd o puternică escortă nemțească înconjură într-un cerc strîns cerchezele arestate și intră în pădure. Aici era liniște și întuneric. Nu se auzeau nici măcar păsărelele ciripind pe ramuri. Razele soarelui își făceau drum prin frunzișul des și cădeau în pete vii pe iarbă și pe tulpinile copacilor. Cînd vîntul trecea peste coamele copacilor, petele de

soare își schimbau întruna locul și atunci părea că prin pădure lunecau umbre fugare...

Undeva în dreapta, se auzi deodată cîrîitul neliniștit al unei gaițe. Alt cîrîit îi răspunse din stînga. Apoi pădurea răsună de un chiôt sălbatic și gutural, strigătul de luptă al cerchezilor.

După cum le sfătuisese fata, femeile arestate se aruncară îndată la pămînt. Pădurea se însufleși. Din dreapta, din stînga, de sus, de pretutindeni, se auziră împușcături... Acei care atacau erau trăgători buni. Chiar de la primele împușcături cîțiva soldați nemți căzură.

Oberleutnantul care comanda convoiul înțelese îndată că trebuia să iasă cît mai repede din pădure, deoarece numai la loc deschis puteau ei nădăjdui să scape. Dar la marginea pădurii, nemții fură întîmpinați de o rafală de arme automate. O grenadă, aruncată cu dibăcie, ucise pe oberleutnant. Nemții se aruncară înapoi în pădure. Dar aici iarăși începură să tragă în ei țintașii nevăzuți. Nu trecu mult și totul se sfîrși. Nici un neamț nu mai ieși din pădure...

În clipa cînd, după prima salvă, nemții se repeziră spre marginea pădurii, femeile se ascuseră după copaci, de unde fugiră în adîncul pădurii. Un tînar cerchez, ajutorul lui Volodea, le conduse pe ocolite la marginea dintre pădure și mlaștini. Două femei bătrîne fură greu rănite de niște gloanțe rătăcite ale nemților.

Volodea care nu prea avea grenade și ale cărui cartușe erau și ele pe sfîrșite, se grăbea să-și ducă detașamentul și pe femei în mlaștina unde era scăparea. Dar pînă cînd să fie bandajate femeile rănite și să se facă țargi pentru ele, trecu un sfert de oră. Deodată, din senin, cu un șuierat strident, explodează în pădure prima mină. Erau întăririle nemțești care veniseră din Krasnodar.

Soldații S.S. sosiți nu pierdură vremea. Ei săriră din plin mers din mașini și, desfășurîndu-se în trăgători, se îndreptară spre pădure. Lui Volodea nu-i rămînea acum decît un singur lucru: să primească lupta pentru a putea da femeilor puțința de a ajunge în mlaștini și a se ascunde acolo.

Era o luptă grea și aproape dăznădăjduită. Nemții aveau o superioritate numerică covîrșitoare și pe lîngă asta, un aruncător de mine care trăgea dintr-un camion de pe drum și mitraliere grele. Volodea n-avea decît cîteva grenade și cartușele lui erau și acelea numărate.

Dar nici acest lucru nu-i înspăimîntă pe vitejii noștri. De două ori lanțul de trăgători nemți se retrase, lăsînd în urmă morți și răniți.

În sfârșit, nemții izbutiră să taie drumul detașamentului spre mlaștini... Cercul în jurul detașamentului se strângea din ce în ce...

Tinerii cerchezi se băteau cu o minunată stăpânire de sine. Nici un glonte nu-și găsea ținta, iar grenadele nimereau în plin.

Volodea își dădea seama că situația era deznădăjduită și se hotărî să încerce o acțiune îndrăzneată...

El cunoștea foarte bine pădurea, toate cărările și potecile ei ascunse. Izbuti să scape din încercuire fără să fie simțit, să se furișeze în spatele nemților care atacau și să ajungă la un stejar secular uriaș. Acolo, într-o scorbură a stejarului se afla ultima lui rezervă de grenade și de cartușe.

Nemții erau gata acum să se bucure de izbîndă, cînd deodată, izbucni în spatele lor o rafală lungă de pistol automat. Nemții se zăpăciră, crezînd că un nou grup de partizani a venit în ajutorul detașamentului încercuit. Tinerii cerchezi se folosiră de această clipă de zăpăceală a inamicului. În salturi curajoase, se smulseră din încercuire și se mistuiră repede în adîncul pădurii, spre mlaștini. Nemții încercară să-i urmărească, dar cîrînd le pierdură urma. Atunci ei se repeziră înapoi, înspre locul de unde porniseră cu cîteva minute mai înainte rafalele armelor automate a lui Volodea.

Singur împotriva a zeci de inamici, Volodea primi lupta. Schimba întruna locul, ascunzîndu-se după stejari bătrîni, dar nu încerca să iasă din încercuire. Dimpotrivă, el se silea pe cît putea să atragă cît mai mult timp asupra sa atenția dușmanului și să le-o îndepărteze de la mlaștina către care se îndreptau prietenii lui.

Cînd soldații S.S. se repeziră asupra lui să-l prindă de viu... își aruncă sub picioare ultima grenadă, unica grenadă antitanc pe care o primise de la detașamentul nostru.

S-ar fi părut că totul s-a sfîrșit... Dar, parcă răspunzînd ultimei explozii de grenadă, se auziră deodată dinspre drumul din pădure, unde se opriseră mașinile nemțești, focuri de armă.

Soldații S.S. se uitară îngrijorați în toate părțile; apoi, cînd impușcăturile încetară, trimiseră înainte cercetași și se apropiară încet de drum. Ajunși acolo, văzură că mașinile lăsate în drum ardeau și alături de ele zăceau morți soldații nemți rămași lîngă mașini. Cei mai mulți fuseseră atacați și uciși cu pumnale. Împrejur nu era nimeni...

Nu trecu mult și sosiră din Krasnodar și alte mașini cu pistolari nemți. Rînduri întinse de trăgători începură să cerceteze pădurea. Nu găsiră însă decît cadavre de soldați nemți.

Trecînd pe la marginea pădurii, nemții se apropiară de mlaștină. Zidul de trestii era mut. Nemții nu avură îndrăzneala să între în stufăriș. Dealtfel, chiar dacă ar fi izbutit să ajungă la

malul râului, n-ar mai fi văzut decît o luntre care plutea de-
parte și pe care n-o mai puteau atinge armele lor. În ea se aflau
prieteniile lui Volodea care duceau femeile și răniții...

În aceeași seară, nemții organizează o percheziție generală a
aulului. Fasciștii căutau răniți și arme, dar nu găsiră nimic.
Starostele aulului, un bătrîn înalt și venerabil care abia atunci
se întorsese de la Krasnodar, era ca de obicei tăcut. Întrebat
de nemți le răspunse că, ce-i drept, auzise împușcăturile din
pădure dar nu se putuse dumiri cine anume trăgea. Și nu știa
nici unde puteau fi femeile pe care, după cît își închipuise el
trebuia să le fi dus, nemții la oraș...

Mai tîrziu se lămuri că starostele se întorsese din oraș toc-
mai cînd lupta din pădure se încheiase. În aul venise în fugă ne-
potul starostelui, unul din prietenii lui Volodea și spusese că fe-
meile fuseseră eliberate și că ele mergeau înspre rîu, dar că
Volodea era în primejdie. Vînd să scape femeile și pe prietenii
lui, atrăsese pe dușmani asupra lui și acum lupta singur împo-
triva lor.

Bătrînii au ascultat ce spunea băiatul și, fără să scoată o
vorbă, fără să se fi înțeles, toți într-un gînd, s-au îndreptat spre
pădure. Mergeau cu armele pe care le aveau ascunse încă de
pe vremea războiului civil, cu puști de vînătoare, cu pumnale.
Pășeau cu fețele aspre, întunecate la chip și nestrămutați în ho-
tărîrea lor. Niciunul din ei nu anunță vreo privire starostelui
lor care rămăsese lingă casa lui. Starostele se uita la bătrînii
aceștia, prietenii lui, cu care își petrecuse toată viața. Putea
ei oare să se țină la o parte de ei, să rămînă singur, disprețuit
și părăsit de toți?...

Starostele se hotărî. Stringînd în mînă revolverul nou, pe
care i-l dăduse nă demnului comandant al aulului, se luă și el
după bătrîni.

Bătrînii erau conduși de băiatul care le adusese vestea des-
pre lupta din pădure. Cum mai nădăjduia să-l poată scăpa pe
Volodea printr-o lovitură neașteptată în spatele nemților, băiatul
se îndreptă mai întîi cu ei la mașinile care se opriseră în drum.

Atacul a fost fulgerător. Nemții care nu fuseseră uciși de
gloanțe, căzură înjunghiați de pumnalele cercheze.

Bătrînii întîrziaseră totuși. Primele lor focuri de pușcă răsu-
nară în același timp cu explozia grenadei antitanc cu care Vo-
lodea se aruncase în aer, împreună cu nemții care îl înconju-
raseră...

După ce uciseră paza mașinilor, bătrînii cerchezi se ascun-
seră în niște tufe de porumban.

Al doua zi la apusul soarelui, cinci bătrîni cu bărbi albe ieșiră
din aul. Ei îngropară într-o tăcere solemnă cadavrul lui Volo-

dea la rădăcina stejarului lângă care viteazul tânăr își aruncase ultima grenadă.

De atunci, acest mormînt e sfînt pentru cerchezi.

Peste cîteva zile de la moartea lui Volodea, nemții din aul fură alarmați de dispariția unei patrule de noapte. Apoi, deodată și în chip tot atît de enigmatic se aprinseră niște hambare cu grîu și explodă pe o mină un camion cu muniții.

Nemții își dădură seama că inamicul trebuie să fie ascuns pe undeva în aul, dar cîtă vreme mai rămaseră în Kuban, tot nu ghiciră că în capul noului grup de partizani stătea bătrînul cerchez înalt și venerabil, pus chiar de ei staroste al aulului...

CAPITOLUL IX

Aș mai vrea să vorbesc și despre un alt membru al fostei brigăzi Baturin, despre tînărul Grișa și cu acest prilej să vorbesc și despre mama sovietică — despre marea ei dragoste maternă și marea ei vitejie civică.

Azardov îl trimisese pe Grișa în regiunea Staro-Șcerbinovka. Nemții care au invadat Kubanul și au mai rămas în viață, trebuie să-și aducă bine aminte de această staniță.

Pe vremea cînd Armata Roșie se retrăgea spre răsărit, în stanița asta avuseseră loc lupte îndelungate. Cazacii se repezeau călări, atacînd tancurile nemțești. Bateriile căzăcești de artilerie călăreață, siliseră adesea coloanele de mașini blindate să se retragă. Căzăcioaicele bandajau răniții, în timp ce copiii aduceau soldaților cartușe...

Forțele erau însă prea inegale și cazacii se văzuseră siliți să se retragă spre trecătorile munților Caucaz. Aici, în regiunea staniței Staro-Șcerbinovka nu rămăseseră decît bătrînii și tineretul care nu era încă în vîrstă să poarte armele, însă cu toții erau adînc devotați patriei lor. Oamenii se ascuseseră fiecare unde putuse și pierduseră legăturile unii cu alții. Trebuiau re-găsiți și uniți în vederea luptei. Acesta era scopul pentru care fusese trimis aici Grișa.

Azardov se gîndise multă vreme la care anume din locuitorii staniței să trimită pe tînărul baturinist. Legătura dintre Krasnodar și Staro-Șcerbinovka nu se stabilise încă, așa că în Staro-Șcerbinovka nu era pînă acum nici o casă conspirativă. Azardov cunoștea doar cîteva familii de cerchezi, după toate probabilitățile devotați care trebuie să fi rămas în regiune. Dar asta desigur, nu era destul. În vremurile acelea grele, oamenii se schimbau adeseori pe neașteptate.

— Nu te pot trimite decît la un om pe care nu-l prea cunosc, — îi spuse Azardov lui Grișa, — așa că deschide bine

ochii. Nu trăncăni. Uită-te cu atenție în jurul tău. Și pînă nu te vei încredința ce-i cu acest om, nu-ți da cărțile pe față. Te duci la o treabă grea. Poate chiar la moarte. De aceea nu vreau să te silesc. Hotărăște tu singur...

Cum nemților nu le prea plăcea să bată drumurile de țară după apusul soarelui, Grișa mergea spre Staro-Șcerbinovka numai noaptea. Ajuns acolo, găsi cu ușurință pe omul la care îl îndreptase Azardov.

Acesta era un bărbat în vîrstă, chel și cu barbă roșie.

De la prima vedere, omul nu-i plăcu lui Grișa.

Omul îi spuse nevesti-si să iasă din odaie și începu să dîr-dîie cum că în staniță ar fi o mică organizație clandestină care însă deocamdată, nu se manifestase cu nimic. Această sinceritate timpurie și de prisos, nu-i plăcu nici ea lui Grișa... Omul cu barba roșie îi dădea întruna înainte, că tuturor li-e dor de treabă adevărată și că abia așteaptă legătura cu organizația clandestină centrală.

— Îi voi aduce pe toți aici. Șezi... Mă întorc într-o fugă...

Cînd ușa se închise în urma omului, lui Grișa i se păru că zăvorul de afară fusese tras.

Grișa se uită pe fereastră. Omul cu barba roșie nu umbla, ci aproape că fugea pe uliță și se uita mereu înapoi la căsuța lui. Cînd coti după colț, Grișa se repezi la ușă. Așa era: ușa fusese închisă pe dinafară...

Grișa pricepu că el căzuse în cursa întinsă de dușman. Își scoase micul revolver și inspectă toată casa. Încercă să spargă ușa, însă nu putu...

Undeva, foarte aproape, se auzi deodată scîncetul tînguitor al unui cîine. O perdea se mișcă și Grișa zări o ușă deschisă înlături!

Pe ușă se rostogoli ca un ghemotoc, în bucătărie, un cățel negru ca smoala. Se uită la necunoscut, își vîrî speriat codița între picioare și dispăru într-o clipă.

Grișa se uită cu precauție afară. În fața lui era curtea, niște magazii, apoi grădina de zarzavat și, mai departe, stepa nemărginită cu zările crepusculare albastrii.

Intr-acolo, numai într-acolo! Scăparea nu era decît în stepă...

Grișa se repezi în odaia vecină să-și ia șapca, se poticni de ceva și căzu, lovindu-se rău la genunchi. În podea era înșurubat un belciug. Grișa apucă belciugul și trase capacul unei trape. Din gura întunecoasă venea un miros umed de pivniță.

Nu, aici nu se putea ascunde. Era moarte sigură. Numai stepa!...

Grișa se uită repede pe geam. Pe stradă venea un grup de polițai. În față mergea omul cu barba roșie. Polițaii deschiseră porțița care ducea în curte; drumul spre stepă era tăiat...

Grișa cobori în pivniță și trase capacul după el. Înăuntru era întuneric beznă. Intr-un colț o grămadă de cîrpe umede. Grișa se virî printre cîrpe...

Deasupra capului auzi lămurit pași grăbiți. Se mișca din loc ceva greu — probabil patul. Se auziră înjurături, strigăte supărate... În pivniță pătrunse brusc lumina vie a unei lanterne electrice.

— Ieși, lepădătură bolșevică !

„Gata ! își spuse Grișa stringînd în mînă revolverul. Șase gloanțe pentru ei, al șaptelea pentru mine...”

— Ușa ! E deschisă ușa spre curte ! — auzi Grișa vocea omului cu barbă roșie. — A fugit în grădînă !...

Iarăși tropot de pași. Apoi tăcere...

Grișa așteptă cîteva clipe. Apoi ridică încet capacul trapei. În casă era liniște și întuneric. Afară se lăsase noaptea...

Grișa bijbii, ajunsese pînă la ușa care dădea în bucătărie și se lovi de un scaun. Se opri nemișcat, gata la orice. Dar în casă era liniște.

În sfîrșit, găsi și ușa. De-ar ajunge numai mai repede în stepă, în stepa întunecoasă în care era scăparea !...

Grișa ieși în fața casei. Primi o lovitură în cap și căzu.

Cînd își veni în fire, Grișa văzu pe omul cu barba roșie aplecat asupra lui. Omul îi scotoci prin buzunare și-i luă revolverul. Apoi îl trase de picioare în casă.

Lui Grișa i se părea că i se desface capul de durere. Își mușcă buzele pînă la sînge, numai să nu geamă, să nu țipe.

Omul cu barbă roșie lăsă pe Grișa pe podeaua bucătăriei și, crezîndu-l probabil mort, plecă, închizînd bine ușa după el.

Grișa se ridică. Clătînîndu-se de durere, intră în odaie și-și legă capul cu un prosop.

Avea un singur gînd : să iasă cit mai repede de aici. Dar amîndouă ușile erau încuiate. Grișa deschise cu greu fereastra și sări în uliță.

Împrejur nu se vedea țipenie de om. Grișa mergea sprijinindu-se de gardurile de nuiele. Apucă pe cea dintîi ulicioară care cotea la dreapta. Ulicioara trebuia să dea în stepă. Gîndurile i se încîlceau. Capul îl durea îngrozitor...

Încă trei case — și apoi stepa !

De la portița unei case se desprinsese o siluetă întunecată.

— Ce umbli la miezul nopții ? — auzi Grișa o voce slabă de femeie. — Acuș vine patrula și te împușcă !

Da, vedea și el că trebuia să fugă... Dar n-avea putere. În glasul femeii acesteia necunoscute nu era nici urmă de amenințare. Și Grișa se sprijini de gard.

— Ce-i cu dumneata ? Ți-e rău ? Ce-i asta, sînge ? Ești rănit ?... Intră repede înăuntru !

Femeia îl apucă pe Grișa de braț și-l ajută să intre în casă...
Și iată-l pe Grișa în casă șezînd la masă. Avea acuma o cămașă curată, iar capul îi fusese bandajat cu grijă de o mînă dibace. În fața lui se afla o femeie necunoscută în vîrstă, cu o față blajină și obosită.

Grișa află de la ea că omul cu barba roșie la care îl trimisese Azardov intrase slugă la nemți, lucru la care nu se așteptase nimeni din cei care îl cunoscuseră. Fusese numit stăroste de cvartal, dar visa la ceva mai mare: voia să fie numit ataman.

— Cum de-ai nimerit la el? Se poate oare să fii atît de neprevăzător? — îi spuse gazda punîndu-i dinainte ceai și turtă calde. — Bine, nu te mai încrunta. Iaca tac. Nu te întreb nimica. Știu că n-ai voie să vorbești cu-n om străin de ceea ce te-aduce aici. Și-i mai bine, așa că taci. În halul în care ești acuma, nu-i bine să te frămîinți.

Gazda vorbi despre ea.

Era învățătoare la școala din staniță și o chema Ekaterina Ivanovna Grușko. Bărbatul ei murise și rămăsese cu doi băieți Arseni și Afanasi. Cel mai mare avea șaptesprezece ani, cel mai mic împlinise nu demult cincisprezece. Acum dormeau duși în odaia de alături.

— Toată viața mea sînt băieții, — zise Ekaterina Ivanovna și privirea i se luminează și i se umplu de duiosie. — N-am nimic mai scump pe lumea asta decît pe dinșii. Nimic! Mare nenorocire să trăiască cineva aici. Tremur întruna să nu li se împlinească ceva. Uite și acum... am auzit zgomot, strigăte, pesemne că te căutau pe tine — și n-am avut liniște să stau în casă. Bine c-am dat eu de tine. Nemții au încercuit stanița... Spune, maică-ta trăiește? Doamne, doamne! ce chinuri trebuie să îndure acuma, sărăcuța de ea. Dar nu-i nimica, nu-i nimica. Toate au să se îndrepte... Te-ai săturat? Bine, acuma culcă-te. Ești alb ca varul. La noapte, am să mă gîndesc eu ce-i de făcut.

Ekaterina Ivanovna îi așternu lui Grișa alături de băieții ei.

— Dormi! Somn ușor! — sărută mai întîi pe Grișa care se fistici și se înduioșă; apoi își sărută băieții. — Noaptea-i bun sfetnic, — mai spuse ea.

Ekaterina Ivanovna își deșteaptă băieții în zori. În staniță se făcea o percheziție generală. Arseni îl scoase pe Grișa în curte și-l ascunse într-un stog de trestie uscată de la marginea curții.

Învățătoarea aștepta „musafirii“ în fața casei. Deodată văzu arzînd în curtea vecină un stog de stuf ca și al ei. Desigur că vreun neamț, de lene să nu mai caute în stuf, aruncase în el un cliibrit aprins.

Ekaterina Ivanovna se repezi în casă.

— Arseni, ce-i de făcut cu Grișa? Are să ardă de viu.

Arseni o îmbrățișă.

— Dacă se întâmplă ceva, nu cădem nici noi de vii în mîinile lor! — zise băiatul punînd la îndemînă o rangă grea de fier.

Mama se uită cu atenție la fiul ei și pentru întia oară i se păru că băiatul ei era un bărbat în toată firea.

Nemții intrară în casă. Răscoliră totul, întoarseră toată casa cu fundul în sus, urniră mobilele din loc, mai stătură în cămară o bucată de vreme, își aruncară ochii prin pivniță, apoi ieșiră în curte.

Mama stătea cu băieții în pridvor. Un neamț se îndreptă fără grabă spre stogul în care era ascuns Grișa.

Ekaterina Ivanovna abia se putu ține să nu țipe.

Neamțul înconjură cu băgare de seamă stogul și se opri. Dădu cu piciorul în stog, apoi băgă mîna în buzunar, căutînd ceva.

— Fii liniștită mamă. Fii liniștită, — îi șopti Arseni, atît de încet, încît ea abia putu să-l audă.

Neamțul scoase chibriturile și se îndreptă apoi spre porțiță, aprinzîndu-și din mers o țigară...

Percheziția se terminase. Ekaterinei Ivanovna îi venea să se repeadă la stog, să dea deoparte stuful uscat, să-l sărute pe Grișa, să-l aducă în casă, să-i dea de mincare... Dar nu putea să facă asta. Ulița era plină de nemți. Grișa putu veni în casă de-abia seara tîrziu. Noaptea cînd băieții dormeau, Ekaterina Ivanovna aprinse lampa și intră în odaie. Tustrei băieții erau culcați alături. Și Ekaterinei Ivanovna i se păru că, în loc de doi, avea acum trei fii...

În noaptea următoare, învățătoarea îl petrecu pe Grișa.

— Tare nu-mi vine să te las să pleci, — îi spuse ea la plecare, îmbrățișîndu-l. — Făgăduiește-mi că ai să ne trimiți vești despre tine. Așteptăm neapărat...

Multă vreme nu putu închide ochii Ekaterina Ivanovna, trăgînd cu urechea la toate zgomotele care veneau de pe uliță. Dar în staniță era liniște.

CAPITOLUL X

A doua zi, seara tîrziu, Ekaterina Ivanovna fu chemată pe neașteptate la ataman la cancelarie. Băieții se neliniștiră.

— Nu vă temeți, — zise ea plecînd. — Desigur c-o fi avînd să-mi comunice cine știe ce dispoziții noi...

Intrînd în cancelarie, ea văzu pe atamanul staniței și pe locotenentul de jandarmi neamț șezînd la masă. Lîngă ușa stă-

teau vreo cinci soldați nemți, iar puțin mai laoparte, lângă zid... Grișa.

Nu-l recunoscui îndată. Fața îi era învinețită, îmbrăcămintea ruptă și plină de sînge. Mîna dreaptă, sucită într-un chip ciudat, era legată la spate de cea stîngă.

Inima Ekaterinei Ivanovna încetă să mai bată. Numai de nu s-ar da de gol! De n-ar lăsa să se vadă printr-un gest, printr-o privire că-l cunoștea! Nu-și putea lua ochii de la Grișa. Și el se uita la ea. Se uita țintă, și părea s-o roage: „Fii tare! Nu mă da de gol! Tac!”

— Il cunoști? — întrebă locotenentul.

Ekaterina Ivanovna tăcu o clipă. Ii trebui toată voința, toată stăpînirea de sine ca să răspundă:

— Nu, nu-l cunosc.

În clipa cînd spuse aceste cuvinte, Ekaterinei Ivanovna i se făcu mai ușor pe suflet. Ea își dădea seama că se putea stăpîni și că glasul îi era liniștit...

— Acum cîteva zile, — spuse locotenentul, fără să-și ia privirea rece și sfredelitoare de pe fața învățătoarei, — a venit la un staroste de aici un trimis al comitetului clandestin bolșevic din Krasnodar. Acesta n-a putut fi prins și a dispărut. Pe individul care-l vezi, l-am prins azi în stepă. Trebuie să stabilem dacă-i într-adevăr acela pe care îl căutăm. Din păcate, starostele de cvartal care l-ar fi putut recunoaște cu ușurință a fost găsit ieri noapte mort lângă casa lui. Cine l-a ucis, nu știm încă... Dar sîntem informați că în ziua în care a fost oaspetele de la Krasnodar la starostele de cvartal, seara tîrziu flăcăul acesta a intrat la dumneata în casă.

— Repet: nu-l cunosc.

— Să vină martora, — ordonă locotenentul.

În cancelarie intră vecina Ekaterinei Ivanovna, Daria, nevasta unui polițai. Era palidă și se ferea să întilnească privirea învățătoarei.

— Spune acestei *frau* ceea ce mi-ai spus acum cinci minute.

— În seara zilei aceleia, am văzut pe învățătoare aducînd pe acest flăcău la ea în casă, — zise repede Daria, repetînd parcă o lecție învățată pe dinafară.

— Ei, și altceva?

— Și ieri noaptea, băiatul ei mai mare a ieșit din casă tot cu acest flăcău și s-a întors singur...

— Ce-ai de spus la asta?

— Spun că dacă l-aș fi ascuns la mine, l-ați fi găsit numai-decît. Cînd ați făcut percheziția, ați răscolit doar totul, pînă și albiturile din scrin.

— Asta nu arată decît că ești mai șireată decît noi.

Locotenentul se ridică și strigă :

— Ajunge ! Să terminăm !... Ascultă-mă cu atenție. Dacă-mi spui că-l recunoști, am să-ți iert vina și am să dau ordin să ți se dea drept recompensă o scroafă cu porci. Însă dacă te încapăținezi — atunci bagă de seamă... Ai copii. Gîndește-te la ei...

— Sînt rusoaică, domnule locotenent, — zise încet învățătoarea. — Nici pentru munți de aur n-am să trimit la moarte un om pe care nu-l știu vinovat... Nu-l cunosc pe băiatul ăsta !

— Să vedem ! — se înfurie locotenentul. — Aduceți încoace băieții !

Doi soldați nemți împinseră în cancelarie pe băieții învățătoarei. Amîndoi se repeziră la mama lor.

— Mamă ! Ce s-a întîmplat ? — întrebă cel mai mic.

Ekaterina Ivanovna scoase un țipăt și-și îmbrățișă băieții.

— Cunoașteți pe arestat ? — întrebă neamțul adresîndu-se băieților.

Fără să cugete, fără să-și dea seama, învățătoarea dădu să facă un pas înainte. Era gata să spună adevărul... Numai să nu i se chinuiască copiii !

Deodată simți că Arseni o strîngea tare de braț mai sus de cot.

— Întreb : cunoașteți pe arestat ? — zbiră locotenentul.

— Nu, nu-l cunosc ! — răspunse Arseni. Și fratele cel mic repetă imediat :

— Nu, nici eu !...

Mindră de băieții ei, Ekaterina Ivanovna închise ochii o clipă.

— La perete ! — auzi ea vocea locotenentului.

Soldații nemți îl apucară pe Arseni și-l puseră cu fața la zid. Locotenentul se apropie și-și lipi țeava revolverului de ceafa băiatului.

Daria scoase un țipăt și fugi afară...

— Am să număr pînă la trei. Sau spui, sau... Unu... doi... doi... repetă locotenentul.

Grișa făcu un pas. Buzele lui zdrobite murmuraseră ceva. „Acuși mărturisește ca să-l scape pe Arseni“, trecu prin mintea Ekaterinei Ivanovna.

— Nu ! — i-o luă ea înainte lui Grișa. — Nu-l cunosc ! Nu-l cunoaștem !

Se auzi o detunătură. Arseni se smuci, se clătină și se prăbuși pe spate.

Cu un geamăt, mama se aruncă asupra lui. Ea îi strînse la piept capul însîngerat, se uită în ochii lui morți, îl mîngîie pe păr. Apoi, deodată, se ridică și rămase dreaptă în fața locotenentului...

Se uită țintă în ochii lui și privirea ei îl făcu să dea fără voie înapoi.

— Mi-ai ucis feciorul, pe primul meu născut... Neamțule, n-ai să scoți nici un cuvânt de la mine!

Locotenentul își scoase grăbit batista și-și șterse fața și mâinile asudate.

— Al doilea la perete! — țipă el răgușit.

Tăcînd, fără să se miște, Ekaterina Ivanovna se uită cum Afanasi fu pus și el la zid. Locotenentul numără repede pînă la trei. Se auzi o detunătură și cel mai mic căzu alături de fratele lui...

Cîteva clipe, în cameră fu liniște. Apoi se întîmplă ceva la care nu se aștepta nimeni. Ekaterina Ivanovna smulse din mîinile unuia din soldații nemți pistolul automat și o rafală prelungită rupse liniștea.

Primul căzu locotenentul. După el atamanul și doi soldați. Ceilalți se aruncară spre ușă, împingîndu-se unul după altul ca să fugă mai repede de-acolo. Ekaterina Ivanovna tot trăgea într-înșii din urmă. Se auziră gemete și țipete...

Învățătoarea închise ușa și trase zăvorul greu. Apoi desfăcu frînghiile cu care erau legate mîinile lui Grișa.

— Ai văzut?... Jură că n-ai să uiți și că ai să te răzbuni. Jură!

— Jur!

— Acuma fugi! — Ekaterina Ivanovna deschise fereastra. — E noapte... N-au să te vadă. Ia-o la dreapta prin grădinile de zarzavat și de-acolo în stepă!

Grișa sări pe fereastră și se mistui în întuneric.

Ekaterina Ivanovna veni lîngă fiii ei, îi culcă alături, îi acoperi cu fața de masă și îi sărută, așa cum obișnuia ea să-i sărute seara, cînd erau culcați în paturile lor. După aceea strînse armele căzute pe jos și încărcătoarele. Stînse apoi lampa și luă iar în mînă pistolul automat...

Nemții trăgeau în fereastra cancelariei. Geamurile cădeau răsunînd, în cameră șuierau gloanțele.

Învățătoarea se apără aproape o jumătate de ceas.

Nădăjduind s-o mai prindă de vie, nemții dădură foc casei. Dar și din casa care ardea, mai bubuiau încă împușcăturile...

Trecură cîteva zile. Intr-o noapte, cu puțin înainte de revărsatul zorilor, în staniță se auziră împușcături.

Niște călăreți năvăliseră în staniță. Întîia casă care începu să ardă era aceea a starostelui de cvartal. Apoi se aprinse casa atamanului și aceea a Dariei care îl trădase pe Grișa. O grenadă antitanc explodează în școala unde locuiau jandarmii.

Și totul se liniște iar. Numai casele cărora le puseseră partizanii foc mai ardeau, iar nemții înnebuniți de spaimă, fugeau pe ulițe, trăgînd fără nici un roșt în stepă.

Dimineața, oamenii găsiră cadavrele a trei staroști de cvar-tal împușcați. Peste noapte, cadavrul Dariei a fost spînzurat de grinda porții. Pe piept, avea prinsă o hîrtie cu inscripția: „Executată de partizanii de stepă pentru trădare de patrie“.

Mulți dintre locuitorii staniței văzuseră pe acei care atacaseră stanița. Atacanții erau conduși de un bărbat în vîrstă, înalt, spătos și cu o barbă neagră, stufoasă...

... — Nu-mi mai aduc aminte cum am izbutit să fug din staniță, — îmi povesti mai tîrziu Grișa, cînd venise ca om de legătură la tabăra noastră de partizani de pe muntele Strepet. — În spatele meu auzeam detunături. Trăgeau nemții, trăgea, apărîndu-se, Ekaterina Ivanovna... Am văzut zarea înroșită de para focului... Alergam pe drumul de stepă. Apoi m-am poticnit și am căzut și mi-am pierdut cunoștința...

Cînd mi-am venit în fire, n-am putut înțelege nimic. Eram într-o odăiță mică și curată. Zăceam în pat. Într-un colț, în fața icoanei ardea o candelă. Iar lîngă pat ședea un preot. Avea părul lung și cărunt și purta un anterior ros.

Mi se păru că aiurez. M-am frecat la ochi. Preotul din fața mea zîmbea.

— Te-ai trezit? Atuncea-i bine. Îți aduc îndată lapte cald. Preotul văzu privirea mea mirată și-mi zise cu blîndețe:

— Nu te teme, linere. Cînd te vei face sănătos, am să-ți spun tot. Dar deocamdată, să știi un singur lucru: în casa asta n-are să te supere nimeni.

Abia a doua zi află Grișa cum nimerise el în casa preotului.

Pe preot îl chema Bessonov și slujea la biserica unei mici stanițe chiar de lîngă Krasnodar. În ziua în care pierise Ekaterina Ivanovna, fusese chemat la căpătiul unei căzăcioaice bătrîne care trăgea să moară. Spre dimineață, se întorcea acasă în trăsura lui. Deodată, calul se smuci într-o parte. Bătrînul zări un om zăcînd deacurmezișul drumului. Era Grișa. Bessonov îl ridică și-l duse la el acasă.

Preotul nu-l întrebă nici cine era și nici ce căuta în stepă.

Într-o seară, preotul ședea lîngă patul lui Grișa. Vorbeau despre război, despre nemți, despre partizani. Grișa se luase cu vorba, spuse lucruri de prisos și, dîndu-și seama, tăie convorbirea.

— Hai să ne înțelegem, Grișa ! — îi zise preotul. — N-ai vrea să te amăgesc. Știu cine ești : Pe cînd aiurai, ai vorbit de Ekaterina Ivanovna, de incendiu, de moartea băieților. Ai amintit și de starostele de cvartal cu barba roșie. Doar i-am cunoscut bine pe toți... Pe tine, Grișa, nemții te socotesc mort. Ei cred că ai pierit în foc împreună cu Ekaterina Ivanovna. De aceea poți sta deocamdată liniștit la mine. După ce te-i întrema, ai să faci ce-are să-ți spună conștiința...

Grișa petrecu cîteva zile la Bessonov. La preot veneau adesea oameni. Il chemau să slujească — la botezuri, la înmormîntări, la nunți. Dar mai veneau pe la el și altfel de oaspeți. Aceștia se arătau de obicei cînd se întuneca. Aduceau cu ei boccele grele și vorbeau cu vocea scăzută. Grișa nu-i văzuse niciodată. Intr-una din zile, pe înserate, Bessonov intră la el.

— Grișa, ți-am adus un musafir, — zise el. — Stați de vorbă. Eu mai am o mulțime de treburi și am să plec...

În odaie intră un cazac în vîrstă, cu o barbă neagră și deasă. Ochii care priveau pe sub sprîncenele puțin cărunte aveau o căutătură aspră și pătrunzătoare. Vorba îi era rară și răspicată.

— Bună ziua Grigori. Eu sînt Panteleici. Din partea lui Azardov.

Lui Grișa îi trecu fără să vrea prin gînd : „nu-i oare o provocare ?“

— Din partea lui Azardov ? — întrebă el mirat. — Nu-l cunosc.

Panteleici zîmbi în barba lui deasă.

— E bine că nu-l cunoști...

Apoi trecu o clipă și întrebă :

— Ia zi, îți plac harbujii de Kuban ? Buni harbuji avem aici la noi !

Era parola pe care Azardov o dăduse lui Grișa pe vremea cînd erau amîndoi în Krasnodar.

— Acuma mi-aduc aminte, — zise Grișa.

— Ei vezi ? Atuncea să trecem la treburile noastre.

Grișa era socotit mort și la Krasnodar. Cu două zile în urmă, părintele Piotr — așa cum îi zicea Panteleici lui Bessonov — îi spusese că Grișa era viu și teafăr și că se găsea la el. Azardov îi ordona acum lui Grișa ca, îndată ce se va face sănătos, să se ducă la Panteleici, la grupul lui de partizani care opera potrivit unei însărcinări speciale a conducerii organizației clandestine.

În ușa, gata să plece, Panteleici, luîndu-și rămas bun de la Grișa, îi aminti :

— Cînd pleci de la părintele Piotr, mulțumește-i. De nu era el, demult ai fi fost spînzurat de un stilp !...

Grișa mai stătu două zile la Bessonov. Pe înserate, el își luă rămas bun de la preot. Era foarte mișcat și-i mulțumi cu multă stângăcie. Bessonov îi zîmbi cu blîndețe și-i spuse simplu: — Nu-i nevoie să-mi mulțumești. Fiecare se poartă așa cum îi poruncește conștiința...

Grișa plecă la grupul lui Panteleici, unde află despre atacul partizanilor asupra staniței Staro-Șcerbinovka. Operația fusese foarte reușită, ca dealtfel tot ce întreprindea Panteleici. Mulți spuneau și spun și azi că Panteleici avea noroc. Nu pot fi de aceeași părere: Panteleici își pregătea întotdeauna cu multă grijă operațiile, recunoașterea lui era minunat pusă la punct și afară de asta, era un organizator desăvîrșit.

Panteleici îl trimise de cîteva ori pe Grișa la părintele Piotr. El află că locul de întîlnire al activiștilor organizației clandestine era la Bessonov și că tot acolo se păstrau manifeste, arme și explozibile. Părintele nu descosea niciodată pe nimeni și Panteleici avea încredere într-însul ca în el însuși.

Peste cîtăva vreme, Grișa află de la Panteleici că Bessonov fusese arestat. Panteleici care era întotdeauna calm, tăcut și știa să se stăpînească, de data asta nu-și putea găsi locul.

— Mi-aș da viața bucuros — zicea el răsfirîndu-și nervos barba — numai să-l pot strînge de gît pe cel care l-a trădat pe Bessonov!

Conducerea organizației clandestine făcu tot ce-i era cu putință să-l scape pe Bessonov. Incercă să mituiască poliția, să îmbete santinelele și se gîdea chiar să-l scoată pe Bessonov de la nemți cu forța. Cu aceasta fu însărcinat Panteleici. S-ar fi putut ca această operație îndrăzneată să izbutească. Dar, în ultima clipă se răspîndi știrea că în timpul unui interogatoriu, nemții îl omoriseră pe părintele Piotr în torturi.

Cîtăva vreme după asta, aflară că Bessonov, deși torturat, nu trădase pe nimeni. Murise în tăcere, fără să fi scos o vorbă....

CAPITOLUL XI

După plecarea lui Rodrian și arestarea lui Lîsenko, Herbert Stift umbla prin combinat întunecat la față. Avea se vede neplăceri foarte serioase din cauza încrederii pe care o arătase unui om care se dovedise că era unul din capii organizației clandestine. Vai de muncitorul rus care se făcea vinovat de ceva și cădea în mîna lui.

Mai cu seamă cu muncitorii fabricii de margarină era foarte crud. Pe vremea nemților, muncitorii combinatului primeau salarii de mizerie și mulți din ei, mai ales cei cu familie, flămîn-

zeau. Vrînd, nevrînd, mai luau cîteodată chiar și din dezgustătorul *speisefett*.

Betriebsführerul nu dădea voie muncitorilor să ia grăsimi, amenințîndu-i cu pedepse severe. Odată, și asta tocmai într-o zi în care Stift era foarte rău dispus, el zări pe o muncitoare scoțînd din fabrică un borcănaș de grăsimi.

Stift dădu ordin să fie oprită. Cu o lovitură de pumn o doborî la pămînt. O bătu cu furie pînă cînd muncitoarea își pierdu cunoștința și ea muri în aceeași seară din cauza loviturilor, fără să-și mai fi venit în fire...

Și mai rău încă o duceau prizonierii noștri care lucrau la combinat. Lucrul lor începea de dimineată și dura fără întrerupere pînă noaptea tîrziu. Supraveghetorii nemți, care îndeplineau ordinele lui Stift, îi băteau și-i lăsau să moară de foame. Chinuți și jerpeliți, abia se țineau pe picioare. La combinat începu o acțiune pentru ajutorarea prizonierilor noștri de război. Inițiatorul acțiunii era Pokatilov.

Cine, dacă nu el, prietenul lui Lîsenko și veteran al combinateului, ar fi putut deveni conducătorul organizației clandestine din combinat?

Mai tîrziu s-a aflat că acela care avusese ideea era Slikov. Potrivit indicațiilor primite de la Arseni Silvestrovici, Slikov stătuse de vorbă cu Pokatilov și se înțeleșese cu el în privința tuturor chestiunilor privind munca clandestină la combinat.

Era greu să ajuți prizonierii de război. Aceștia erau urmăriți pas cu pas de supraveghetori și atmosfera de la combinat devenise după arestarea lui Lîsenko foarte încordată. Muncitorii veneau la combinat purtînd pe ei cîte două schimburi de rufe și ajunși acolo, scoteau unul, predîndu-l oamenilor lui Pokatilov. Pe căi cunoscute numai acestora, rufele erau apoi transmise prizonierilor.

În urma unui ordin confidențial al lui Pokatilov, magazinerul fabricii dădea prizonierilor săpun minunat, luat din nu știu ce rezerve secrete. Pokatilov se mai îngriji să li se dea și *speisefett* și chiar din seul care se primea la fabrica de margarină.

La început totul merse strună. Dar într-o zi Stift, însoțit de feldwebelul Stroba, inspectînd fabrica, dădu de un grup de prizonieri care căpătaseră tocmai atunci săpun. Prizonierii fură crunt bătuți și apoi închiși într-un mic birou, la ușa căruia fu pusă o santinelă nemțească. Betriebsführerul ordonă să se comunice îndată gestapoului că cineva aprovizionează cu săpun pe prizonieri. Prizonierii erau amenințați să fie împușcați.

Aflînd despre aceasta, Pokatilov luă o hotărîre îndrăzneată. Niște lăcătuși chemați de la atelierele mecanice, izbutiră să demonteze o parte din peretele de scînduri al micului birou, fără

ca santinela să observe ceva. Prizonierii arestați fură scoși și ascunși în sala cazanelor, iar peretele de scânduri montat la loc.

După sfatul lui Pokatilov, prizonierii eliberați luară o ușa de care nimeni nu avea nevoie și, spunând că erau trimiși să pună ușa la unul din corpurile de clădiri din afara combinatului, în care locuiau nemți, prezentară portarului un bilet de liberă-trecere fals și ieșiră de pe teritoriul combinatului.

Odată afară, prizonierii au căpătat adresa unei case conspirative; aici au fost puși la dispoziția lui Arseni Silvestrovici și apoi trecuți, după indicațiile acestuia în stanițele din împrejurimi...

Dacă nu s-ar fi întâmplat istoria cu prizonierii și schimbarea deodată a atitudinii lui Stift față de muncitori, toate ar fi mers la combinat ca și mai înainte.

La centrala electrică de termoficare tot se mai continua cu repararea cazanului stricat; fabrica de margarină producea același *speisefett* rînced: locomobila care producea aburi se strica foarte des. Chestiunea rezervorului cu ulei „otrăvit” și a locului cu săpun „minat”, rămăsese tot baltă. La atelierele mecanice nu era chip s-o scoți la capăt cu piesele pentru compresoare. Semintele de bumbac tot mai ardeau în silozuri. Gavriil Artamonovici Șlikov umbla prin combinat cu același mers liniștit, lovind ușor pămîntul cu bastonul pe care-l primise în dar. După arestarea lui Lisenko parcă se gîrbovise și mai tare decît înainte. Printre muncitori se spunea că Șlikov era amestecat în moartea lui Svirid Sidorovici...

*
* *

Sosise și ajunul Anului Nou 1943.

Cînd acele ceasornicului ajunseră amîndouă în dreptul cifrei 12, tăcerea nopții fu sfîșiată de bubuituri de tun. Artileria anti-aeriană începu să bată cu înfrigurare, mitralierele își trimiteau în toate direcțiile gloanțele trasoare. Puști și arme automate trăgeau din toate părțile.

Locuitorii Krasnodarului săriră din pat, scoaseră capul pe iereastră, uitîndu-se la cer, trăgînd cu urechea și așteptînd obișnuita incursiune a bombardierelor sovietice. Dar nu veniră nici un fel de avioane. Impușcăturile durară însă toată noaptea. Era o tragere dezordonată, cînd liniștindu-se, cînd întețindu-se. Oamenii nu se putură dormi care să fi fost pricina acestei alarme nocturne...

În noaptea aceea neliniștită, Valia primi o radiogramă: „Armata Roșie a ocupat Mozdokul”.

În aceeași clipă, „tipografia” își și începu activitatea. Fură tipărite imediat manifeste. Într-unul din ele, sub textul radiografei care anunța luarea Mozdokului și încercuirea grupului de armate nemțești la Stalingrad, era prezentată o hartă schematică. Trei săgeți își îndreptau virfurile lor ascuțite spre Krasnodar. Ele veneau din direcțiile cotului mijlociu al Donului, a Stalingradului și a Mozdokului. Sub hartă era următorul text: „Ceașul eliberării se apropie! Moarte cotropitorilor fasciști!”

Dimineața, manifestul apărură la combinat. Skokova îl puse pe biroul lui Stift, înainte ca acesta să fi venit la combinat. Întrînd în cabinetul lui, betriebsführerul observă imediat mica, dar atît de elocventa foiță de hîrtie...

Ar fi desigur greu să spun cît de puternică a fost impresia pe care o produse manifestul asupra lui Herbert Stift. Se poate ca asta să fi fost numai ultima picătură care să-l hotărască. Trebuie să presupunem că Stift cunoștea destul de bine situația de pe front. Afară de asta, vedea și care era situația la combinat. Își simțea neputința de a face ceva și nu mai voia, din tot sufletul său rău și fricos decît un singur lucru: să scape măcar cu viața. Și betriebsführerul se hotărî să fugă.

Spectacolul acestei fugi fu destul de comic. Betriebsführerul se îngriji el singur de mașina lui ca și cum ar fi fost un simplu șofer. Se aprovizionă cu benzină și își puse deoparte o rezervă de șase bidoane cu benzină și unul cu ulei. Puse apoi cu cea mai mare grijă motorul la punct și se vîrî chiar sub mașină pentru a verifica ambreiajul. De sub pernele scaunelor scoase lanțuri pregătite de mai înainte și îmbracă cîu ele cauciucurile...

Cînd toate aceste pregătiri fură terminate, intră o clipă în cabinetul lui și ieși de acolo cu un geamantan greu în mînă. Stift era îmbrăcat într-un costum de voiaj. Pe cap avea o pălărie tiroleză, cu o pană de cocoș. Pana această de cocoș, înfiptă înțanș, nu se potrivea deloc cu înfățișarea lui neliniștită...

Pe Stift nu-l petrecu decît feldwebelul Stroba. După arestarea lui Lisenko și plecarea lui Rodrian, betriebsführerul se făcuse rece față de Șlikov. Nu numai că nu se mai sfătua niciodată cu el, dar aproape că nu-l mai băga în seamă cînd îl întâlnea.

Feldwebelul stătea lîngă mașină și după fața lui trasă și abătută, puteai ghici că Stroba își invidia șeful. Dacă feldwebelul ar fi fost el directorul administrativ al societății anonime pe acțiuni „Ost”, de cînd s-ar fi mutat el din Krasnodarul acesta neliniștit, undeva mai aproape de „Vaterlandul” lui...

Stift puse în mișcare mașina și ieși pe poartă.

Toate acestea se întîmplaseră dimineața cam pe la zece. Era aproape patru după amiază cînd mașina lui Stift, plină de no-

roi intra iar pe poarta combinatului. Din mașină coborîră Herbert Stift, consilierul-șef al comandantului orașului, și trei agenți ai gestapoului.

Betriebsführerul avea un aer destul de jalnic. Pălăriuța tiroleză cu pană dispăruse...

— Adunați muncitorii lângă biroul directorului! — ordonă consilierul feldwebelului Stroba.

După ce se adunară muncitorii, veniră consilierul și Stift.

— Oameni rău intenționați, — începu consilierul, — răspîdesc prin combinat zvonuri că plecarea domnului director ar fi datorită situației defavorabile de pe front. Aceasta e o minciună a agenților bolșevici. Armata germană își continuă ofensiva ei victorioasă și nu există vreo putere care s-o poată opri. Comandamentul german vă cere să vă încordați toate puterile ca în cel mai scurt timp, fabricile să fie puse în funcțiune. Cît privește plecarea de azi a domnului Stift, ea a fost urmare a unei delegații urgente. Domnia-sa s-a întors și și-a reluat iar atribuțiile.

Muncitorii ascultară în tăcere pe consilier. Cînd acesta termină, unii dintre ei voriră să plece, dar în clipa aceea, Stift luă cuvîntul și strică toată afacerea.

-- Plecînd în delegație, — zise el, — mi-am pierdut pălăria mea tiroleză cu pană. Poate că am pierdut-o în oraș, dar se prea poate s-o fi pierdut aici în combinat. Acela care mi-o va aduce, va primi o recompensă...

Cuvintele acestea ale betriebsführerului răsunară atît de neașteptat și Stift era atît de caraghios și de jalnic, încît mulți zîmbiră fără voie.

Tehnicianul Vasiliev, acela care venise în atelierele mecanice, tocmai pe cînd Potapovna stătea de vorbă cu baturiniștii stătea în rîndul întîi. Cuvintele lui Stift despre pălăriuța tiroleză îl făcură să rîdă și el nu se putu abține să nu pufnească.

Consilierul se uită amenințător la tehnician.

— Luați-l! — ordonă el la doi din agenții gestapoului care veniseră cu el în mașină.

Aceștia îl apucară pe Vasiliev, îi legară mîinile la spate și plecară cu el...

A doua zi, Șlikov nu veni la combinat. Pokatilov se alarmă și rugă pe Anna Potapovna să treacă imediat pe la Gavriil Artamonovici. Șlikov locuia la Dubinka într-o casuță cu nevasta lui — o bătrînică de vîrsta lui și cu fata lor.

Anna Potapovna se întoarse peste o oră. Trecu prin combinat ca o buimacă. Oamenii care o întîlneau o salutau dar ea nu vedea pe nimeni. Unii o întrebau cîte ceva dar ea nu răspundea nimănui nimic.

Se duse de-a dreptul la centrala electrică de termoficare și îl chemă pe Pokatilov. După fața ei trasă și chinută, acesta pricepu îndată că lui Șlikov i se întâmplase ceva.

— L-au ridicat? — întreabă Pokatilov.

— Astă noapte...

Anna Potapovna spuse asta atît de încet, încît Pokatilov nu auzi nimic și înțelese numai după mișcarea buzelor. După ce tăcu o vreme, bătrîna reluă :

— Eu sînt aceea care l-am trădat fără să vreau pe Gavriil Artamonîci!...

Anna Potapovna povesti lui Pokatilov că vorbise prin atelier-rele mecanice mai mult decît trebuia și că tehnicianul Vasiliev auzise vorbele ei.

— El a spus nemților de Șlikov, — zise cu convingere Anna Potapovna. — Numai el!

— Are să fie nevoie neapărat să pleci din Krasnodar, — spuse Pokatilov. — Dacă l-au ridicat pe Șlikov, se poate întâmpla același lucru și cu prietenii lui.

— Nu plec nicăieri, — zise Potapovna. — Dacă-i vorba să mor, atunci mor împreună cu Gavriil Artamonîci...

— Ai uitat de ce te-a rugat Gavriil Artamonîci? — o întreabă Pokatilov. — Cine rămîne atunci să spună cînd s-or întoarce ai noștri tot adevărul despre Șlikov? Este vreunul care să cunoască mai bine adevărul decît tine? Nu-i datoria ta să aperi tu de calomnie onoarea și numele curat al lui Gavriil Artamonîci?

În sfîrșit, Pokatilov izbuti s-o convingă pe bătrîna să plece din Krasnodar și ea fu trecută peste rîu ajungînd cu bine în stanița Beisug, acolo unde era stăpîn Mișa.

Vestea despre arestarea lui Șlikov se răspîndi repede în combinat. La început, mulțora nu le venea să creadă.

— De ce să-l fi arestat oare nemții pe slugoiul lor? — spuneau muncitorii. — Șlikov a fugit se vede pentru că se temea de răzbunarea noastră!...

Cînd însă vestea arestării lui Șlikov se adevăra, mulți fură zguduiți.

Îmi aduc aminte ce mi-a spus atunci Skokova :

— Îl uram pe Șlikov mai mult decît pe oricare altul. Îl înțilneam în fiecare zi la birou și auzeam în fiecare zi cît de prietenos vorbea cu Rodrian sau cu Stift. Odată, Rodrian, nebănuind că înțeleg nemțește spuse în fața mea la telefon : „Șlikov ne e devotat ca un cîine“. Cînd a fost arestat Lîsenko, puneam capul că era treaba lui Șlikov. Mă bătea chiar gîndul să-l ucid... Și, deodată, Șlikov arestat! Cînd mi-am dat însă seama cît de mult greșisem, cum îl nesocotisem eu și tovarășii mei, mi s-a

făcut rușine — rușine că nu-mi dădusem seama de nimic, că n-am dibuit pe eroul ascuns în omul pe care îl întâlneam zilnic !...

Mulți oameni din combinat gîndeau ca și Skokova. Numai un singur om se bucura de arestarea lui Șlikov. Acesta era inginerul Porfiriev.

El își dădea seama că se isprăvise cu Gavriil Artamonovici și că acestuia îi va fi cu neputință să se mai smulgă din mîinile lui Kristmann. Acum el, Porfiriev, era în sfîrșit liber și nu mai atîrna de acest Șlikov, autoritar și atotputernic de care se temea atît de mult. Acum nu-l mai oprea nimic să treacă pe față de partea nemților și să devină el omul cel mai de seamă din combinat ! Și nici vorbă că Porfiriev ar fi și făcut asta dacă nu era bilețelul pe care-l găsi pe biroul lui în ziua arestării lui Șlikov. Bilețelul glăsuia numai atît :

„Înțelegerea dumatăle cu Șlikov rămîne în vigoare“.

Porfiriev înțelese. Dacă Șlikov nu mai era, rămăseseră prietenii lui...

Două zile după ce fusese arestat, Vasiliev se întoarce la combinat ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Celor care îl întrebau, le spunea că la gestapo lămurindu-se despre ce era vorba, i se dăduse drumul...

Intr-o seară pe cînd Vasiliev se întorcea acasă, fu oprit pe o stradă pustie din Dubinka de un grup de tineri muncitori, în frunte cu Kotrov.

— Să intrăm în casă, Vasiliev. Avem ceva de vorbit cu tine...

Tehnicianul pricepu îndată că i-a venit ceasul din urmă. El încercă să se smulgă din mîinile lor, să strige, să fugă, dar fu prins. În mîna unuia dintre muncitori, luci țeava unui revolver.

Vasiliev recunoscuse că-l trădase pe Șlikov și că acceptase să devină informator la gestapo. Nemții nici nu avuseseră nevoie să-l chinuiască pe Vasiliev. Fusese destul că-l ținuseră cîteva ore în celula în care erau aduși arestații după interogatoriu, ca să se învoiască cu tot ceea ce cereau nemții de la el...

A doua zi dimineață, o patrulă nemțească dădu în stradă de cadavrul trădătorului.

În aceeași zi, Arseni Silvestrovici dădu ordinul de trecere la ofensivă.

Prima lovitură trebuia să fie dată de către Iakov Ilici Bibikov.

...Era noapte. Pe cerul înalt, fără de nori, luceau stelele. Se vedea lămurit linia de cale ferată tăind stepa nesfîrșită. Stîlpii

de telegraf se întindeau pînă în zare. Sîrmele vuiiau. Vîjîitul apelor Kubanului nevăzut în întuneric, abia se auzea. La stînga se vedeau în depărtare siluetele întunecate ale caselor Krasnodarului.

Pe o cărare îngustă care ducea printre lanuri de porumb, se furişa, silindu-se să nu facă zgomot, un grup de cazaci sub comanda lui Bibikov. Doi dintre ei duceau, pe o prăjină lungă, un sac voluminos care se legăna în cadenţa paşilor.

Trecură de lanurile de porumb. În faţa rambleului căii ferate se întindea un teren deschis, lat de vreo cincizeci de metri.

Cazacii se opriră. Bibikov se tirî cu precauţie pînă la marginea porumbiştei şi văzu santinelele nemţeşti stînd la posturi, alături de gheretele lor şi de cazematele cu mitraliere. Distanţa între santinele nu era mai mare de o sută de metri. Între posturi se zăreau siluetele patrulilor.

Bibikov stătuse două nopţi la pîndă în porumbişte, observînd cu atenţie linia, aşa încît cunoştea bine locul.

Hitleriştii păzeau cu o grijă deosebită această linie ferată, unica legătură între Krasnodar şi Mozdok, unde erau în curs lupte sîngeroase şi grele pentru nemţi. Trenurile treceau pe această linie unul după altul ducînd spre răsărit întăririle trimise în grabă şi aducînd spre apus eşaloane de răniţi.

În depărtare tocmai apărură luminile camuflate ale unui tren. În faţă venea în goană o drezină blindată. Zgomotul trenului care se apropia creştea şi se auzea din ce în ce mai lămurit şi mai tare. Garnitura grea trecu pe dinaintea lui Bibikov, zăngănind din tampoane. Apoi se făcu iar linişte...

Cazacii, împreună cu Bibikov, porniră tîrîş spre dreapta. Lîngă sac rămăseseră doi oameni: un flăcău şi un cazac mai în vîrstă. Flăcăuul desfăcu sacul. Din el apăru mai întîi capul, apoi trupul lungăreţ şi slab al unui porc care dormea liniştit. Acum sforăia uşor.

— Aşa vier înţeleg şi eu ! — zise vesel băiatul, minunîndu-se. — Nu-i prost deloc că-i place băutura. Acum doarme şi nici nu-i pasă !...

Dinspre partea în care dispăruse grupul lui Bibikov, se auzi tipătul unei păsări de noapte.

Cazacul mai în vîrstă scoase din buzunar o sticlută, o desupă şi duse încet sticluta la rîtul porcului. În aer se răspîndi un miros de amoniac.

Porcul se mişcă şi dădu nemulţumit din cap. Apoi deschise ochii mici şi răutăcioşi.

— Bună dimineaţa ! — şopti ştrengăreşte flăcăuul.

Apoi scoase din buzunar o sticlură cu terebentină, muie în ea o cârpă pe care i-o vîrî porcului sub coadă. Porcul sări în sus ca ars, și cu un țipăt ascuțit și sălbatic se repezi înainte, zvîrlind cît putea mai tare din picioarele dinapoi.

La postul nemțesc cel mai apropiat se iscă zarvă.

— Cine-i ? — strigă speriată santinela, luînd arma la ochi.

— Un purcel ! — strigau înveseliți nemții, sărind din cazemată și alergînd după porc.

Porcul se aruncă în porumbiște, dar fu alungat de acolo de cazacii lui Bibikov și începu să alerge, guișind, între porumbiște și linie.

Nemții încercară să-l prindă, dar porcul nu se lăsa prins și fugea înapoi și încolo, făcînd zig-zaguri.

Unul dintre nemți izbuti să apuce porcul de o ureche, dar acesta se smulse, trînti pe neamț la pămînt și fugi mai departe.

Cu fiecare clipă vînătoarea se făcea tot mai insufletită și mai zgomotoasă. Santinelele își lăsară armele lîngă gherete și se luară după porc. Să tragă, nu aveau curajul, deoarece porcul alerga în toate părțile și ar fi putut nimeri ușor în santinelele vecine. Lîngă linie se auzea guișatul porcului, tropăitul cizmelor grele și strigătele vesele ale nemților.

Din porumbiște răsună un țipăt puternic de pasăre de noapte. Bibikov așteaptă clipa prielnică, apoi trecu tîrîndu-se cu plantatorii lui de mine prin locul deschis și se furișară pînă la linia ferată fără ca nemții să-i observe. Ajunși acolo s-au apucat de lucru cu cuțitele, ca de obicei și au așezat minele sub traverse și sub scîndurile unui podeț de pe linie. Plantatorii de mine au sters apoi cu grijă urmele lucrului lor și au dispărut pe nesimțite în porumbiște...

În clipa aceea se auzi o detunătură de armă urmată de guișatul ascuțit al porcului, apoi o altă detunătură și guișatul încetă. Zgomotul, înăbușit de distanță, al vocilor vesele ale nemților ajungea pînă la Bibikov...

Pe cînd toate acestea se petreceau în dreapta unei mici halte pustii a liniei, în stînga aceleiași halte opera al doilea grup al lui Bibikov, condus de Fedosov și Brîzgunov.

Plantatorii de mine veniseră și aici cu o momeală vie. Numai că momeala nu mai era un godac îmbătat, ci doi viței tineri.

Plantatorii de mine stătură întinși multă vreme în tufiș. Lîngă ei, vițelii rumegau melancolic.

De dincolo de haliă, se auzea guițatul ascuțit al porcului, tro-pot de picioare, larmă de glasuri și rîsete.

Santinelele nemțești nu puteau înțelege ce se întimplă acolo. Ele ieșiră din cazemata cea mai apropiată și stătură să asculte cu atenție. După cîteva minute cînd și-au dat seama despre ce era vorba, mulți dintre ei, și-au lăsat armele și au fugit spre haltă, nădăjduind, se vede, să-și capete și ei partea din această vînătoare veselă.

Atunci Fedosov dădu drumul vițeilor.

Nu știu care a fost mijlocul întrebuițat de minerii noștri ca să „însuflească“ momeala. Dar vițeii au sărit din tufișuri, ca mușcați de șarpe și au pornit înnebuniți, cu cozile în vînt, spre rambleul liniei. S-au urcat pe rambleu, au rămas o clipă nemiș-cați, apoi s-au întors brusc și au luat-o la fugă de-a lungul li-niei.

Santinelele nemțești fugiră după ei. Nemții învîrteau armele deasupra capului, se sileau să gonească vițeii de pe linie, dar vițeii alergau cu îndărătnicie pe terasament.

Și aici se repetă același lucru ca și la Bibikov. Fedosov puse repede minele pe linia a doua, le mască și dispăru în tufișuri.

Vițeii însă auzind împușcăturile se repeziră jos de pe ram-bleu și dispărură în întunericul nopții.

Și iarăși se făcu liniște. Santinelele nemțești stăteau tăcute la posturile lor. Patrula trecea încet de-a lungul liniei.

Peste vreo jumătate de oră, începu să se audă tot mai tare, dinspre Ust-Laba zgomotul unui tren care sosea. Mai întîi trecu cu bine peste podețul minat o drezină blindată. Luminînd calea ferată, cu niște felinare, o patrulă de patru soldați trecu în fugă peste podeț, uitîndu-se cu băgare de seamă la scîndurile pode-lei. Patrula semnaliză că podețul fusese controlat și trenul se apropie cu iuțeală intrînd pe podeț...

Se auzi o explozie. Un stîlp de flăcări țîșni de sub roțile loco-motivei, acoperit imediat de un nor de aburi, venind de la caza-nul spart de explozie.

Alte două explozii se contopiră într-o singură detunătură asurzitoare. Erau minele cu acțiune întîrziată, care explodaseră sub vagoanele trenului...

În acest timp se apropia de haltă trenul venind din partea opusă. Înaintea trenului trecuse de asemenea o drezină blindată, și din nou se semnalizase „calea liberă“. Trenul gonia spre haltă. De dincolo de haltă se auzi o nouă explozie, pricinuită de minele puse de Fedosov.

Vagoanele încălecară unele peste altele, prefăcîndu-se în țan-dări și formînd un morman de sfărîmături care luă foc.

A doua zi ni se aduse o radiogramă primită chiar atunci de către radiotelegrafistul taberei noastre, prin care Valia comunica de la Krasnodar:

„Cumpărat două harabale. Prețul scump“. Aceasta însemna: „Au fost aruncate în aer două trenuri. Rezultatele exploziilor sînt foarte bune“.

Radiograma era semnată „Cizmarul“. Știam că sub această semnătură misterioasă se ascundea Iakov Ilici Bibikov.

CAPITOLUL XII

Curînd după diversiunea de lingă halta de cale ferată despre care am vorbit, Jora fu chemat la colonelul Kristmann. Intrînd în cabinetul acestuia, Jora văzu imediat că șeful gestapoului nu era în apele lui.

— Cunoști obiceiurile cerchezilor? — întrebă Kristmann.

— Cerchezii ne sînt vecini, — răspunse Jora. — Afară de asta, tatăl meu și cu mine aveam mulți prieteni printre ei.

— Cu atît mai bine... Aproape de Krasnodar se află aulul cerchez Ponejukai. Trebuie să-mi dau seama cum stau lucrurile acolo. Nu cunosc obiceiurile cerchezilor, așa că ajutorul dumitale îmi va fi de folos.

— Cînd aveți de gînd să vă duceți acolo? — întrebă Jora.

— Plecăm mîine sau poimîine.

Kristmann se ridică, se duse la fereastră și rămase acolo tăcut, bătînd toba cu degetele în geam. Jora, care cunoștea destul de bine pe colonel, înțelese că șeful era nervos.

— Am motive să presupun, — zise colonelul după un răstimp de tăcere, — că organizația clandestină din Krasnodar are o rețea întinsă de filiale și că una din aceste filiale se găsește în aulul Ponejukai. Dar deocamdată asta nu-i decît o presupunere... Și, în general de la o vreme, am încetat să mai pricep ceva, — adăugă el încruntîndu-se.

Kristmann făcu cîțiva pași prin cameră, apoi se opri, scoase o țigară și vru s-o aprindă. Chibriturile se rupeau unul după altul în minile lui, și aruncă cutia pe masă. Jora nu-l văzuse încă niciodată în starea asta de enervare.

— Am nimerit aici, în Kubanul vostru, într-un labirint fermecat, — zise Kristmann. — Cîteodată, mi se pare că am găsit ieșirea, dar fac un pas și iar mă cufund!

— Nu înțeleg despre ce-i vorba, domnule colonel.

— Am descoperit cu ajutorul dumitale postul de radio clandestin. Mi s-a părut că am pus mîna pe o verigă care să-mi permită să scot la iveală tot lanțul. Și într-adevăr, de la postul de radio am trecut la Lîsenko. Puteam dori mai mult? El era, fără îndoială, unul dintre conducătorii mișcării clandestine. Dar iată că am ajuns iar la un punct mort. Lîsenko a murit fără să scoată o vorbă. Am pornit mai departe și am avut norocul să dau de cartierul general al organizației clandestine. Dar iată, ne-am împotmolit. Din ceea ce ar fi fost cu adevărat interesant, n-am găsit decît frînturi. Asta însă nu-i tot. Ne-a căzut în mînă Șlikov. După cum știi îl bănuiam demult. Era însă deștept, avea experiență și știa să șteargă cu îndemînare urmele. Și iată că acum îl am și pe Șlikov. De data asta eram ferm convins că pusesem mîna pe veriga principală, că aveam în mîinile mele însăși inima organizației clandestine, minunat organizată, însă de fapt n-am făcut nici un pas înainte...

— Voiți să spuneți, domnule colonel, că și Șlikov a murit fără să fi denunțat pe nimeni?

Kristmann își încruntă sprîncelele și se uită la Jora.

— Nu, Șlikov trăiește... Dar oamenii aceștia sînt nesimțitori la chinuri. Sau poate nu mai știu eu să înțeleg oamenii... Vei fi încunoștiințat cînd va fi să plecăm la cerchezi. Poate că o să fie mai vorbăreți decît cazacii aceștia...

Seara, Jora, se întâlnește cu Arseni Silvestrovici, la una din casele conspirative din satul Kalinino, și-i spune ceea ce vorbise cu Kristmann. Socotind că în aul s-ar găsi mai multe posibilități decît în oraș, Jora propuse să-l ucidă acolo pe Kristmann. Dar lui Arseni Silvestrovici îi veni altă idee. El fu de părere ca ei să încerce să-l prindă de viu pe colonel atunci cînd se va duce în aulul Ponejukai, și poate după aceea vor reuși să-l schimbe cu Șlikov.

Discutară multă vreme despre planul de răpire. Înainte de a pleca Jora, Arseni Silvestrovici scoase din buzunar numărul acela al ziarului din Tașkent pe care Kristmann i-l dăduse odată lui Jora, pentru a-l convinge de arestarea și executarea tatălui său.

— Bineînțeles, știam că Kristmann minte, — zise Arseni Silvestrovici. — Dar am vrut să controlez... Ieri mi s-a adus de pe Pămîntul cel Mare numărul din „Pravda Vostoka“ care poartă aceeași dată. După cum poți vedea, în locul anunțului procuraturii, născocit de către colonel, în numărul original figurează o codespondență despre recordul stabilit de locuitorii din Samarkand la șantierul Farhadstroi. Iar acum, uită-te cu atenție. Caracterele ziarului sînt vădit altele. Gazeta pe care ți-a dat-o Kristmann este tipărită cu caracterele întrebuițate pentru ziarul „Kubanul“ care apare aici în Krasnodar, cu binecuvîntarea aceluiași

domn colonel ! — Arseni Silvestrovici desfăcu în fața lui Jora un număr al ziarului care apărea la Krasnodar.

— După cum vezi, — urmă el, — trucul lui Kristmann este destul de simplu, deși ar putea impresiona un om credul. Ziarul din Tașkent a fost cules și tipărit special pentru tine, la noi, în tipografia de pe strada Krasnoarmeiskaia. Dar nu m-am mărginit numai să-ți procur numărul original al ziarului din Tașkent. Am pus pe cineva să intre în legătură cu tatăl tău. Zilele trecute am primit răspunsul. Tatăl tău e sănătos, locuiește ca și pînă acum la Tașkent și ne trimite vorbă să-ți spunem că e mîndru de fiul lui.

Jora apucă cu înfrigurare mîna lui Arseni Silvestrovici și o strînse cu putere.

— Nu m-am îndoit nici o clipă de tata ! — spuse el, silindu-se să-și stăpînească emoția care îl cuprinsese.

...A treia zi, dimineața, Jora fu iarăși chemat la Kristmann. Afaceri urgente îl reținură însă pe colonel, așa că nu putură pleca la Ponejukai decît după amiază.

Jora îl aștepta în cabinetul locotenentului Steinbock. În clipa în care suna telefonul și colonelul comunica aghiotantului său că era gata de plecare, o dactilografă aduse lui Steinbock niște liste. Jora își aruncă ochii pe ele și zări din întîmplare propriul său nume.

— Grăbește-te, — zise aghiotantul, punîndu-și mantaua. — Colonelului nu-i place să aștepte.

— O clipă și te ajung, — zise Jora, prefăcîndu-se că mîna nu-i nimerea în mîneca paltonului.

— Inchide ușa cînd ieși ! — îi strigă Steinbock ieșind din cabinet.

Jora puse repede una din copiile listei în buzunar. Știa bine că nu se va mai întoarce niciodată acolo, iar dacă s-ar fi întîmplat să fie cumva adus, cu o vină mai mult sau mai puțin, asta era totuna.

Cum se află mai tîrziu, lista cuprindea numele tuturor acestora pe care nemții aveau de gînd să-i suprimă. Toți care figurau pe listă fură încunoștiințați din timp de primejdia care îi amenința.

Kristmann plecă la Ponejukai însoțit de o puternică escortă. În cap venea o mașină blindată, apoi automobilul cu colonelul, Steinbock și Jora, urmați de un camion cu soldați ai gestapoului.

Kristmann nu avu noroc. Trebui să se oprească și să aștepte la podul plutitor de peste Kuban, apoi automobilul lui se împotmoli în noroiul unui drum de țară, din care nu mai putu ieși,

așa că trebui să fie adusă din oraș o mașină mai puternică, care să poată răzbate prin drumurile desfundate.

La Ponejukai au ajuns cînd începuse să se întunece; trebuia deci să stea noaptea în aul.

Kristmann și însoțitorii au fost întâmpinați de staroste, același cerchez cu barba albă care încercase, în fruntea bătrînilor săi, să-l salveze pe Volodea, baturinistul din Krasnodar, pe cînd lupta în pădure singur împotriva nemților.

Oaspeții au fost mai întii poștiți la masă. După cină, colonelul se retrase cu starostele într-o odaie separată ca să stea de vorbă. Jora fu chemat și el să le servească de tîlmaci.

Înainte de a începe convorbirea, Kristmann simți nevoia să iasă afară.

— Cinstite oaspete, te rog să mă ierți, — zise starostele. — Aici în aul nu-i ca la oraș. Trebuie să mergeți în curte. O să vă însoțesc chiar eu.

Lăsînd oaspetele să treacă înainte, starostele schimbă o privire cu Jora. Acesta dădu din cap afirmativ...

Tustrei ieșiră în cerdacul în care stătea nemișcată o santinelă nemțească. Noaptea era întunecoasă. Kristmann se duse cu bătrînul cerchez în fundul grădinii. Jora se îndreptă spre mașină. Lîngă mașină stătea altă santinelă, care luă poziția de drepti, cînd văzu pe Jora. Santinela văzuse pe tînăr în mașină alături de Kristmann. Pe lîngă asta, Jora vorbea perfect nemțește și santinela crezu că avea în fața lui un înalt funcționar al gestapoului.

— Domnul colonel mi-a ordonat să trasport de urgență un pachet la Krasnodar, — zise Jora. — Dă dispoziție ca paznicul să deschidă poarta și să lase mașina să treacă.

Santinela plecă în fugă spre poartă...

Între timp, Kristmann și starostele mergeau prin grădină. Împrejur era întuneric beznă. Kristmann își uitase lanterna în casă. Starostele ținea respectuos pe colonel de braț.

Se auzi un foșnet. Se zăriră umbre alunecînd. Oameni nevăzuți aruncară repede în capetele lui Kristmann și al starostelui glugi grele, cercheze, și îi trîntiră la pămînt. O scurtă învălmășeală și apoi totul se liniști.

Cei doi prizonieri, cu glugile strîns înfășurate în jurul capetelor și mîinile legate la spate, fură băgați în niște saci mari. Se auzi șoptind în limba cercheză :

— Duceți-i... Mai repede...

Jora ședea în mașină. Aștepta.

Din întuneric apăru un grup de tineri cerchezi care duceau un sac greu.

— Puneți-l repede aici !

Sacul fu aruncat în mașină, care se puse în mișcare și ieși pe poartă atît de repede, încît era cît pe ce să calce santinela.

Alături de Jora ședea un tînăr cerchez, care arăta drumul spre podul plutitor. În spate, era sacul în care era legat Kristmann.

De-ar apuca numai să treacă peste Kuban, se gîndea Jora. De-ar putea-o lua înaintea lui Steinbock la pod. Era sigur că acesta va porni imediat pe urma lor. Acolo însă, în oraș, nu mai avea de ce să-i fie frică...

Jora conducea mașina în beznă, pe drumul necunoscut. Fără călăuza de lîngă el ar fi pierdut desigur calea în primele cinci minute. Jora ciuli urechile. Nu se auzea decît bîzîitul furios al motorului și plescăitul noroiului sub cauciucuri. Să nu fi observat oare Steinbock dispariția șefului lui?...

Iată și podul plutitor! Jora avu noroc ca podul să fie tocmai la țarm. El trecu cu bine Kubanul și, luînd-o pe la margine, ajunse în satul Kalinino la casa conspirativă unde îl aștepta Arseni Silvestrovici.

Jora era fericit. Îi venea să cînte. Era glumă? Kristmann, însuși colonelul Kristmann, legat cobză se afla într-un sac la spatele lui!

— Stai! — răsună strigătul unei patrule de noapte nemțești.

Jora răspunse în nemțește cu o voce sigură și liniștită că mașina era a gestapoului, și-i arătă permisul lipit de parbrizul mașinii. Șeful patrulei salută cu mîna la cozoroc și lăsă mașina să treacă.

Mașina porni în goană mai departe. Iarăși un strigăt, de data aceasta în rusește:

— Stai! Permisul?

În fața mașinii răsăriră ca din pămînt cîteva siluete întunecate.

— Stalingrad! — zise cu voce sigură Jora.

— E de-ai noștri!... Ei, cum e?

— L-am adus!

În mașină sări un bărbat în vîrstă.

— Casa a treia, la dreapta.

— Știu. Am mai fost pe acolo.

Mașina se opri. Jora era demult așteptat.

— Parola!

— Stalingrad.

— L-ai adus?

— Totu-i în regulă.

Sacul fu scos cu greu din mașină. Bărbatul în vîrstă, care sărise în mașină, se așează la volan. Pleca undeva în stepă, unde avea să părăsească mașina...

Sacul fu adus în casă. În mijlocul odăii stăteau Arseni Silvestrovici, Azardov și Dereveanko.

— Felicitările mele! — zise Arseni Silvestrovici. — Hai, arată-mi-l! Vreau să-l văd pe Kristmann în carne și oase.

Jora încercă să desfacă sacul, dar nu reuși.

— Taie-l! — îi spuse Azardov, dîndu-i un cuțit.

Jora tăie frînghia și desfăcu sacul. Din sac apărură un cap înfășurat într-o glugă de culoare închisă. Tînărul smulse gluga. Înaintea lui era bătrînul-cerchez, starostele aulului Ponejukai.

— I-am încurcat... Am încurcat sacii... — șopti Jora, îngălbenuindu-se. — A scăpat!... Iar a scăpat!...

În noaptea aceea se întîmplase ca Butenko să aibă de reparat la gestapo o mașină de scris.

Nu mult după ce reparase mașinile de scris de la comandamentul jandarmeriei, Butenko părăsise combinatul, unde nu avea ce face. Se angajase apoi la un atelier mecanic de pe strada Proletarskaia. De aici, probabil după recomandăția comandantului jandarmeriei, fusese chemat la gestapo.

Butenko fu reținut noaptea în gestapo și abia spre dimineață adus în subsol, într-unul din cabinetele judecătorilor de instrucție, unde se afla mașina de scris care se defectase. Reparația era simplă de tot. Trebuia schimbată numai o pîrghie. Butenko își prăvi repede lucrul și plecă sus.

Fu dus pe alt drum, prin tot felul de coridoare abia luminate și pustii.

În fața lui zări o ușă deschisă.

Pe ușă ieși deodată Kristmann, cu vestonul mototolit și murdar. Abia se întoarse din aulul unde fusese încercat un atentat la viața lui, și venise la gestapo să-l tortureze pe Șlikov. Pe Butenko îl miră expresia feței colonelului. Era încruntată, chiar fioroasă și, în același timp, buimăcită. Doi agenți ai gestapoului împinseră pe coridor corpul neînsuflețit al unui om. Butenko îl recunoscu pe Șlikov.

Ce se întîmplase mai departe, Butenko nu-și mai aducea aminte.

Poate că țipase. Poate că se aruncase chiar asupra lui Kristmann...

Își veni în fire pe stradă. Era încă noapte. Mîinile îi erau legate la spate. Alături de el mergeau trei soldați nemți.

Nu-și dădea seama unde îl duceau. Înaintea ochilor îi stătea fața schimonosită de durere a lui Șlikov mort.

Butenko recunoscuse piața Sennoi bazar. Îl aduseră la spânzurațoare. Deodată, dintr-un chioșc de alături, apărură niște umbre care se aruncară asupra soldaților însoțitori. Doi nemți căzură. Al treilea fugi, dar fu prins. Cineva îi dezlegă lui Butenko mâinile.

Apoi fu urcat într-o mașină și dus într-o căsuță din satul Kalinino. Aici află că-și datora viața lui Piotr Baturin. Din ordinul lui Dereveanko, Baturin ieșise cu băieții lui la „vânătoarea liberă” de ofițeri nemți și așa dăduseră din întâmplare peste Butenko...

CAPITOLUL XIII

Începînd de pe la mijlocul lui ianuarie, evenimentele începură să se precipite tot mai mult. Armata Roșie pornise ofensiva. Trebuiau tăiate imediat căile de comunicație ale nemților atît pe uscat cît și pe apă.

„Războiul tăcut” se isprăvisese. Incepeau acum acțiunile militare directe și fățișe ale detașamentelor organizației clandestine. Loviturile lor, îndreptate asupra dușmanului, se făceau din zi în zi mai puternice. Oamenii aceștia, căliți în lupta din ilegalitate, se băteau cu o vitejie minunată.

Ar fi greu de povestit aici toate amănuntele stadiului nou în care intrase lupta organizației clandestine cu ocupanții. Voi încerca însă să-l schițez aici în linii generale.

Conducerea organizației clandestine a raionului Krasnodar o avea, ca și pînă acum, Arseni Silvestrovici. Grupurile din oraș erau comandate de Dereveanko.

Iakov Ilici Bibikov începu seria de lovituri.

Nemții reparaseră la nouă ianuarie calea ferată dintre Kavkaskaia și Krasnodar, însă primul tren căruia i se dădu drumul sări în aer pe minele puse de minerii lui Bibikov.

La unsprezece ianuarie, postul de radio al detașamentului primi comunicatul Biroului Sovietic de Informațiuni anunțînd eliberarea de către Armata Roșie a localităților din zona Mineralnîe-Vodî. A doua zi, unitățile de avangardă ale Armatei Roșii treceau culmile munților Caucazului.

Detașamentul nostru, care s-a încadrat în ofensiva generală a Armatei Roșii, ducea lupte aprige la poalele muntelui Lambin. Detașamentul se făcuse mai mic — mulți din plantatorii noștri de mine fuseseră trimiși pe la filialele noastre așa că trebuia să punem la socoteală fiecare om. Pe lîngă asta, chiar cînd luptele

erau în toi, promisem niște vești care ne întristară. Lagunov și Gladkih, trimiși de noi la Krasnodar, fuseseră arestați...

Numai trei oameni din grupul lui Lagunov au ajuns cu bine la Krasnodar. Aceștia erau Suhorebrova, Litovcenko și Lugovoi. Acolo, Suhorebrova fu pusă la dispoziția lui Azardov, sub conducerea căruia începuseră să se formeze noile grupuri ale organizației clandestine, grupuri alcătuite din comsomoliști.

Potrivit indicațiilor lui Dereveanko, Litovcenko și Lugovoi fură trimiși la combinat, unde lucraseră altădată.

La douăzeci și trei ianuarie, Armata Roșie eliberă Armavirul. Ca un ecou al acestei lovituri, izbucniră la Krasnodar noi explozii. Trebuie să vorbesc aici mai amănunțit despre aceste lovituri...

Între combinatul „Glavmargarin“ și gara Krasnodar I se încrucișează trei linii de cale ferată.

Prima ducă la Timășevka și, de acolo, spre Marea de Azov și Rostov-pe-Don; a doua, spre Tihorețkaia; a treia spre stanița Kavkazskaia. Nemții evacua cu înfrigurare Krasnodarul. Tustrele liniile erau supraîncărcate, așa că circulația se făcea anevoie. Dereveanko ordonă lui Bibikov să dea o lovitură în acest sector al căii ferate, și anume lângă depozitul de cărbuni pentru locomotive, acolo unde se afla sub traseul liniei un tunel de beton armat, tunelul prin care treceau liniile de tramvai și șoseaua Krasnodar — Kavkazskaia.

La locul stabilit pentru diversiune era foarte greu de ajuns.

În partea dinspre combinat se afla un câmp mare deschis, și deși, pe străzile Krasnodarului ploua și era noroi, câmpul era încă acoperit de un strat gros de zăpadă. Puțin mai departe, peste șosea, se găseau niște rezervoare de petrol, împrejmuite de un gard. În partea opusă, pe panta ușoară care cobora spre șosea era un scuar mare și pustiu. Lângă tunel și rezervoarele de petrol se aflau posturi de santinele nemțești întărite.

Lui Bibikov i se dădură ca ajutoare pe Suhorebrova și Fedosov. Au discutat multă vreme planul operației și în sfârșit și-au dat seama că s-au împotmolit. Era cu neputință ca cineva să poată să se strecoare neobservat înspre tunel, iar angajarea unei lupte deschise cu santinelele nu avea nici un rost. Fedosov găsi totuși o soluție și anume să se distragă, la momentul oportun, atenția santinelelor de la tunel.

Diversiunea fu fixată pentru noaptea spre douăzeci și șapte ianuarie.

Bibikov, împreună cu trei ajutoare, ducând cu ei o mare cantitate de trotil, se țîrîră prin câmpul deschis spre tunel. Toți erau îmbrăcați în halate albe și siluetele lor se confundau cu fondul alb al zăpezii. Pe zăpadă se vedeau urme de cizme sol-

dătești cu talpa lată, ceea ce arăta că, din cînd în cînd, treceau pe acolo patru nemțești. Dacă cumva în clipele acelea ar fi apărut nemții, grupului lui Bibikov nu-i rămînea altceva de făcut decît să se retragă luptînd...

De cealaltă parte a tunelului, prin scuarul pustiu, se furișară Suhorebrova și patru comsomoliști ducînd cu ei un pachet de trotil.

Amîndouă grupurile au ajuns aproape în același timp la bazele de plecare. Prin ceața umedă se vedea nelămurit gura tunelului, siluetele santinelelor și aceea a gardianului de la semafor care stătea în partea dinspre scuar și dirija circulația. Plantatorii de mine așteptau semnalul lui Fedosov. Dar Fedosov tăcea și tuturora li se părea că timpul convenit trecuse demult...

În sfîrșit, se auzi o detonătură venind dinspre rezervoare, apoi încă două, urmate de împușcături furioase și dezordonate. Odată cu împușcăturile se aprinse și rezervorul de petrol de la margine. O lumină vie se revărsa peste cîmp. Diversioniștii se aruncară în zăpadă. Ceața umedă ținea fumul gros aproape de pămînt. Vîntul îl aducea spre tunel și, curînd, pînza deasă și întunecoasă a fumului învălui tot ce era împrejur.

Impușcăturile ce se auzeau dinspre rezervoare, deveneau tot mai dese. Aceasta însemna că Fedosov reușise să-și realizeze planul și atrăsese asupra lui forțele principale ale gărzii tunelului.

Ascunși de perdeaua de fum, diversioniștii se apropiară de tunel. O mică încăierare și santinelele fură lichidate fără să se fi tras un singur foc. Minerii se apucară imediat de lucru.

Cel dintîi care isprăvi cu minarea fu grupul Suhorebrovei. Unul dintre comsomoliștii ei trecu prin tunel și raportă lui Bibikov:

— La noi totu-i gata!

— Peste trei minute aruncăm în aer, — răspunse Iakov Illici.

Gomsomolistul intră în tunel. Puțin după aceea, răsună un fluierat strident. Un foculeț trecu de-a lungul fitilului Bickford. Plantatorii de mine fugiră fără să se mai ascundă. În urma lor se auzi o explozie înăbușită.

Linia de cale ferată fusese aruncată în aer. Șoseaua Krasnodar — Kavkazskaia era barată. Rezervorul de petrol aprins de Fedosov ardea. Nemții au mai tras încă multă vreme în neștire în ceața întunecată și umedă...

În ziua de treizeci și unu ianuarie, în urma unor lupte crîncene, unități de-ale Armatei Roșii au eliberat Tihorețkaia și Maikopul. Ca un ecou îndepărtat, la Krasnodar, bubuiră iarăși exploziile.

De data aceasta bubuiturile veneau de pe malul fluviului.

Înainte de a fi părăsit orașul, unitățile Armatei Roșii aruncaseră în aer podul de cale ferată de peste Kuban. Nemții începuseră să-l repare. Mai întâi au încercat să ridice fermele din fluviu unde căzuseră la aruncarea în aer a podului, dar nu trecu multă vreme și renunțară la asta și hotărîră să pună altele noi. În acest scop nemții au pus să fie dărimate cîteva din clădirile mari din Krasnodar și să fie aduse la fluviu grinzile de fier în dublu T, scoase de acolo, pentru a monta noile ferme. Era tocmai înainte de reconstrucția podului. Organizația clandestină își trimise acolo oamenii ei, conduși de Dereveanko. Lucrul mergea prost. Ba plecau muncitorii aduși de prin sate, ba dispăreau, fără urmă, unul după altul, inginerii nemți, ba se stricau mașinile...

Totuși nemții izbutiră să așeze grinzile. Voiau tocmai să treacă la montatul fermelor cînd pe șantier fură aduse pe ascuns niște geamantănașe confecționate în arsenalul clandestin. Și noaptea răsunară deasupra fluviului explozii.

Nemții se zăpăciră. Pe cer prinseră a se fugări razele albastrii ale reflectoarelor; de jos bătea artileria antiaeriană; gloanțele trasoare desenau în întunericul nopții linii multicolore. Nemții erau încredințați că podul fusese atacat de avioane sovietice. Avioane însă nu erau nicăieri. Plantatorii de mine avuseseră timpul să dispară. Construcția podului trebuia acum luată de la capăt...

În aceeași noapte sosi la Krasnodar Elnikov. După ce a luat informații amănunțite cu privire la podurile de pontoane, îi mai rămînea acum să capete aprobarea lui Arseni Silvestrovici.

În vederea unei eventuale retrageri, comandamentul german hotărîse să-și asigure trecerile peste fluviul Kuban. Nemții aveau la dispoziție două poduri de pontoane aruncate peste fluviu, la Stefanovka și la Iablonovka, și un pod fix la Goreacii Kliuci în afară de podul umblător de lîngă „KRES“¹⁾. Comandamentului fascist bănuind, se vede, că aceste poduri erau sub observația permanentă a organizației clandestine și a partizanilor și nevoind să se găsească la un moment dat în încurcătură, concentrase între Mariinskaia și Elizavetinskaia pontoane de rezervă pentru poduri.

Elnikov expuse lui Arseni Silvestrovici planul său. El propunea distrugerea podurilor de pontoane prin lansarea pe apă împotriva lor, la momentul oportun, a debarcaderului plutitor, precum și a unor șleपुरi și plute încărcate cu exploziv.

Planul lui Elnikov fu aprobat. Arseni Silvestrovici chemă la el pe Valia.

¹⁾ Uzina raională de electricitate din Krasnodar. (N. trad.)

Te-ai rugat de mine, Valentina, să-ți dau o misiune. Te previn că am ales pentru tine o operație periculoasă și grea.

— Sînt gata! — răspunse cu bucurie fata.

După ce au discutat vreme îndelungată planul în toate detaliile lui, a rămas stabilit ca Valia să se ocupe de debarcader, Pavlik, baturinistul, de șlepuri și Azardov de plute. Pentru păstrarea provizorie a explozivelor, fu aleasă locuința nevastei mecanicului Butenko, care, după salvarea acestuia, locuia într-o casă conspirativă din satul Kalinino.

*
* *
*

În primele zile ale lui februarie veni la combinat un agent al gestapoului. Agentul se instalează în biroul lui Stift și chemă la el vreo zece muncitori.

— Cunoașteți pe oamenii aceștia? — îl întrebă agentul, arătîndu-le fotografiile lui Lagunov și Gladkih.

Fără să se fi înțeles de mai înainte, toți dădură din cap negativ și adăugară:

— Nu... Nu-i cunoaștem...

A doua zi au fost chemați la gestapo cincisprezece oameni de la combinat, luați din diferite ateliere și fabrici. Unul după altul ei au fost confrunțați cu Lagunov și Gladkih. Oricît de desfigurate de lovituri ar fi fost fețele arestaților, cum să nu-l fi recunoscut muncitorii pe Gladkih, președintele comitetului lor de fabrică? Dar iarăși fiecare din cei cincisprezece răspunse:

— Nu. Nu-i cunosc...

*
* *
*

Ofensiva Armatei Roșii își urma cursul. În ziua de șase februarie fură luate orașele Bataisk și Eisk. Forțele organizației clandestine care operau în raionul orașului Krasnodar, dădură noi lovituri inamicului.

Cea dintîi din aceste lovituri o dădu nemților filiala noastră din Iablonovskaia. Aici lucrau de multă vreme două fete de pescar. Ele izbutiră să se împrietenească cu soldații nemți care făceau paza podului de acolo. De obicei cam pe la amiază fetele se apropiau de pod cu coșuri pline de mere și ouă, și-și vindeau marfa ieftin santinelelor nemțești. Fetele erau vesele, drăguțe, știau cîteva cuvinte nemțești și flirtau de zor cu soldații. Era, desigur, un lucru foarte dezgustător să zîmbești nemților și să fii drăguță cu ei, și totuși fetele veneau în fiecare zi la pod și se așezau lîngă cablurile de oțel ale podului, cochetînd cu santinelele...

În primele zile ale lui ianuarie veniră la pod, travestite în căzăcioaice, Suhorebrova și ajutoarele ei, cu ordinul de aruncare în aer a podului. Pentru motive necunoscute, nemții schimbaseră cu puțin înainte paza podului. Ordinul rămînea însă ordin.

Fetele de pescar luară trotilul și amorsele și ieșiră ziua pe pod. În mîini aveau coșuri împletite și se duceau, chipurile, la piață.

În mijlocul podului nu erau santinele și fetele începură să lege repede calupurile de trotil de cablurile de oțel.

Staționarea pe pod era strict oprită. Santinelele de la un capăt al podului începură a striga la fete, dar ele își văzură mai departe de treabă. Garda deschise focul și două santinele se repeziră spre fete, dar nu izbutiră să ajungă pînă la ele. Două explozii bubuiră în același timp.

Podul se cutremură și se prefăcu în țandări. Frînturi de pontoane nimereau în vîrtejuri, se învîrteau și pluteau repede la vale duse de curent.

Cele două fete de pescar pieriră în explozie...

Suhorebrova se grăbea să ajungă la podul umblător de lîngă „KRES“. Ajunsă acolo, ea își așteaptă rîndul șezînd pe un car, care trecea și el dincolo. Alarmați de diversiunea de la Iablonovskaia, nemții controlau cu atenție pe toți acei care așteptau să treacă pe malul celălalt.

Ajunsă pe pod, ea se ascunse după un car și legă pachetul de trotil de cablul de oțel, în chipul cel mai magistral. Nu degeaba urmăse ea cursurile școlii de minare de la Planceskaia.

După ce legă calupurile Suhorebrova aprinse fitilul Bickford.

Explozia tăie cablul de oțel ca și cum ar fi tăiat un cuțit. Fata se aruncase în apă. Era o înotătoare bună și se lăsă dusă de curent departe de locul exploziei. Un pescar o culese și îi dădu să bea votcă. De la el fata află că fusese aruncat în aer și podul de la Stefanovka, operație executată de filiala de acolo, Nemților nu le mai rămîneau decît pontoanele și podul de la Goreacii Kliuci.

*
* *
*

În aceeași zi Baturin întreprinse o diversiune reușită la uzina electrică a tramvaielor situată lîngă canalul Karasun.

Baturin avea demult sub observație uzina și căuta să descopere punctul slab al sistemului ei de pază. Nemții păzeau însă uzina cu strășnicie, pentru că asigura curentul instalației de reflectoare a aerodromului. În jurul uzinei stăteau posturi cu mitraliere și santinele cu automate gata să tragă.

Dereveanko îl sfătuie pe Baturin să pătrundă în uzină, folosindu-se de învălmășeala pe care o va pricinui aruncarea în aer de către Suhorebrova a podului plutitor de lângă „KRES“, care se afla în apropiere.

La ora indicată, Baturin cu băieții lui se găseau ascunși în casa cea mai apropiată de uzină. Sub bluzele lor de muncitori, ei aveau ascuns trotilul și armele și așteptau răbdători explozia.

În sfârșit bubui explozia de pe podul umblător. Muncitorii care lucrau în curtea uzinei ieșiră în stradă, dar nu trecu mult și nemții începură să-i alunge înapoi. Baturin împreună cu băieții lui se amestecară în mulțime și pătrunseră în curtea uzinei.

De acolo izbutiră să intre în corpul principal al uzinei. Ajunși într-un coridor îngust, dădură de două santinele cu automate. Fără să șovăiască, cu pasul sigur, Baturin o luă înainte, trecu pe lângă prima și liniștit, fără să se grăbească, se apropie de a doua santinelă și trecu și de ea. Apoi își întoarse capul. Ajutorul lui era acum în dreptul primei santinele. Două lovituri repezi, aproape simultane, și nemții căzură la pământ fără să fi ienit măcar.

Baturin și ajutoarele lui trecură fugind în sala principală. Unicul supraveghetor neamț scoase revolverul, dar nu apucă să tragă. Cu o lovitură de cuțit, însoțitorul lui Baturin îl ucise și pe acesta.

Să așeze mine la agregate și să aprindă firele scurte a fost o treabă de câteva clipe. Baturin și cu tovarășii săi abia au ajuns în curte și explozia a și izbucnit dărâmând un colț al uzinei.

Folosindu-se de panică, ilegaliștii o luară la fugă spre canalul Karasun și dispărură...

Seara, conducătorii organizației clandestine fură convocați de Arseni Silvestrovici la Institutul de cercetări științifice pentru cultura și prelucrarea tutunului.

— Mi s-a comunicat azi, — zise el, — că Lagunov și Gladkih au murit în chinuri la gestapo, fără să scoată o vorbă și fără să-și trădeze prietenii. Să le cinștim memoria.

Toți se ridicară în picioare și păstrară tăcere timp de un minut.

— Tovarăși, — urmă Arseni Silvestrovici, — chiar acum am primit o radiogramă de la comandamentul mișcării de partizani din sud. Luptele se desfășoară la porțile Krasnodarului. Ni se ordonă să dăm nemților ultima lovitură, lovitură hotărâtoare. Însărcinările pe care le avem de îndeplinit sînt numeroase. Trebuie distruse toate căile de comunicații, mijloacele de transport, depozitele de carburanți precum și ultimele mijloace de trecere peste Kuban. Întreaga noastră organizație trebuie să înceapă lupta pe față. Fiecare clipă este prețioasă!...

Arseni Silvestrovici împărți misiunile. Fiecare căpătă o însărcinare precisă. Apoi se ridică de la masă. Slăbise mult în ultimele zile. Ochii îi erau duși în fundul capului și pleoapele roșii de nesomn. De trei zile nu mai închisese ochii. Dar Arseni Silvestrovici zîmbea vesel.

— Iac-așa, prieteni, — zise el. — Ca și înainte sîntem stăpîni pe situație. Inițiativa e în mîinile noastre. Încă o lovitură și am isprăvit.

CAPITOLUL XIV

Nouă februarie. La Krasnodar se auzea lămurit canoada. Luptele se dădeau acum în imediata apropiere a orașului.

Nemții evacua cu înfrigurare orașul. Coloanele de transport se scurgeau într-un șuvoi neconținut.

Ultimul pod peste Kuban care le mai rămăsese nemților era cel de la Goreacii Kliuci.

Bibikov încercase pînă acum de cîteva ori să ajungă la pod, dar nu izbutise. Podul era apărat cu o atenție neslăbită. Nu rămînea altceva de făcut decît să se întreprindă o operație îndrăzneată.

În aceeași noapte două luntre cu bordurile abia ieșind din apă, pentru a fi mai puțin vizibile, fură încărcate cu mine cu explozie imediată. Într-o luntre se urcă „bătrînul“ nostru Ivan Semionovici Petrov — în cealaltă unul dintre experimențații plantatori de mine ai detașamentului Bibikov.

Luntricele pluteau spre pod într-un întuneric de nepătruns. La oarecare distanță de pod, plantatorii de mine săriră în apă și înotară ținîndu-se de luntre. Nu trecu mult și își simțiră picioarele înțepenite de frig...

Cînd în fața lor se profilă podul, minerii se dezlipiră de luntre și se dădură la fund. Peste o clipă se auziră două bubuituri. Ultimul pod de peste Kuban sărise în aer.

Plantatorii noștri de mine izbutiră apoi să ajungă la mal...

În ziua de zece februarie cu fiecare ceas care trecea, zgomoțul canoadei de lîngă Krasnodar se făcea tot mai mare. Nemții se zbăteau, căutînd o ieșire. Și atunci pe străzile orașului ieși tineretul mobilizat de Kotrov și Suhorebrova.

Elevi, muncitori, studenți, tăiară firele telegrafice și telefonice. Ei pătrundeau prin luptă în depozitele de carburanți reperate de mai înainte și se apropiau de cisterne și de rezervoare, le aruncau în aer cu petarde explozive, le stropeau cu lichide inflamabile sau le aprindeau cu calupuri de trotil primite de la arsenalul clandestin.

Din toate părțile răsunau împușcături. Mulți băieți căzură luptând cu nemții, dar în locul lor răsăriră alți luptători și nemții începură în curînd să creadă că fuseseră lansați parașuliști sau că pătrunseseră în oraș partizanii din munți.

O ciocnire cumplită avu loc lîngă depozitul principal de carburanți din fața uzinei „Sedin“. Aici opera grupul lui Kotrov din care făceau parte studenți ai institutelor din Krasnodar. Tineretul era înarmat cu revolve, automate și carabine.

Operația trebuia să se bazeze pe impetuoșitatea loviturii și iuțeala retragerii. Tineretului i-ar fi fost cu neputință să susțină vreme îndelungată lupta cu garda nemțească a depozitului înarmată cu mitraliere.

La semnalul dat de Kotrov, două grupuri de băieți se aruncară deodată spre gheretele santinelelor aflate de o parte și de cealaltă a uriașelor rezervoare cu carburanți și începură să tragă și să arunce cu grenade în ferestre. Plantatorii de mine omorîră patru santinele, se apropiară, tot în fugă, de rezervoare, puseră trotilul, aprinseră fitilurile Bickford și se repeziră înapoi.

În aceeași clipă, pe poarta uzinei „Sedin“ care se afla în fața depozitului, de cealaltă parte a căii ferate ieșiră în fugă niște soldați și înconjurară grupul de băieți. Kotrov încercă să rupă cercul nemților și să sară în ajutorul băieților, dar nu izbuti.

Băieții se luptară cu un curaj admirabil, dar forțele nu erau egale. Nemții făcură prizonieri pe cei grav răniți și îi spînzurară pe strada Krasnaia. Printre ei era și studentul Nikolaev, unul din prietenii fiului meu mai mic...

În aceeași zi în urma ordinului lui Dereveanko, grupul lui Jora se îndreptă spre lagărul de concentrare de lîngă uzina „Kalinin“. Un grup de agenți ai gestapoului, în frunte cu locotenentul Steinbock, împușca pe toți arestații.

Tăind îngrăditura de sîrmă ghimpată, Jora cu băieții lui năvăliră în lagăr. Se iscă o încăierare cu garda... Jora își avea socotelile lui cu lagărul acesta și cu Steinbock și voia acum să se răfuiască. Aici își găsisese locotenentul neamț, cu cîteva luni înainte „colegul“ de la politehnica din Berlin...

Jora îl recunoscuse de departe și se repezi la el. Voia să tragă numai atunci cînd ar fi fost sigur că nu va greși. Dar Steinbock i-o luă înainte. O împușcătură, o durere ascuțită care-i săgetă umărul stîng, și Jora căzu.

Steinbock se apropie fugind și se aplecă asupra lui Jora... Incordîndu-și ultimele puteri, tînărul ridică revolverul și trase. Aghiotantul lui Kristmann se prăbuși cu capul zdrobit. Jora își pierdu cunoștința.

În seara zilei de 10 februarie, Valia veni acasă la Elena Mihailovna, nevasta lui Butenko care locuia pe strada Maxim Gorki la nr. 9/4, chiar pe malul Kubanului. Lovitura împotriva podurilor nemțești de pontoane fusese hotărâtă pentru noaptea aceea și Valia trebuia să ducă explozivele la debarcader.

— Vreau să merg și eu cu dumneata, — îi spuse cu hotărîre Elena Mihailovna.

— Fii serioasă, Elena Mihailovna! Operația e foarte periculoasă. Asta nu-i treabă pentru o femeie...

— Dar dumneata, Valia, cîm te duci?

— Eu am cu nemții socotelile mele... Dar dumneata? Inchi-puiște-ți, va trebui să sari în Kuban, să înoți în apa rece.

— Eu sînt fiică de pescar și înot ca peștele... Ia-mă cu dumneata, Valia!

Valentina nu putu să n-o ia cu dînsa...

În noaptea aceea, noaptea spre unsprezece februarie, deasupra Kubanului fîșniră două rachete albe. Era semnalul dat de Elnikov.

Un mic grup de oameni se furișă înspre debarcaderul plutitor din fața străzii Gorki. Se auziră gemete înăbușite, apoi un clipocit slab. Paznicii fuseseră lichidați de ajutoarele Valiei...

Debarcaderul se depărta încet de mal. La proră ședeau Valia și Elena Mihailovna, iar la cîrmă doi tineri lăcătuși de la atelier-rele mecanice ale combinatului.

Lună nu era și pe apă domnea bezna. Apele mari ale Kubanului își mîna cu iuțeală la vale valurile negre și reci. Undeva, foarte aproape, bubuiau tunurile. Jumătatea dinspre răsărit a cerului era înroșită de reflexele salvelor de artilerie care izbucneau întruna ca niște fulgere.

Valia privea cu încordare în întunericul nopții.

— Țineți dreapta! — comandă ea.

Kubanul ducea repede la vale debarcaderul. Două femei și doi băieți pluteau spre o moarte aproape sigură. În urma debarcaderului pluteau șlepurile desprinse din pripoanele de la cheiul din dreptul străzii Gorki. Șlepurile erau conduse de baturinistul Pavlik.

Din întuneric apărură deodată podurile de pontoane. Nu ră-măseseră decît șase. Celelalte fuseseră expediate de nemți la Slavianskaia și Temriuk.

Suvoaiele de soldați cu arme automate, tancuri, mașini, artilerie, curgeau fără încetare pe pontoane...

Deodată se ivi din beznă chiar lângă pod, debarcaderul uriaș. Nemții nu pricepeau ce se întâmplase. Pe poduri se iscă panică. Debarcaderul se izbi cu toată greutatea lui de primul pod, rupându-l, apoi de al doilea care avu aceeași soartă. Soldați, căruțe, automobile, tunuri, tancuri, căzură laolaltă în apa rece ca gheața a Kubanului. De pe mal porniră împușcături dezordonate.

În urma debarcaderului apărură șlepurile grele. Acestea rupseră și ele două poduri. Iarăși se auziră țipete, împușcături...

Dar podul al cincilea și podul al șaselea rămăseseră locului.

Valia și Elena Mihailovna tot mai erau pe debarcader.

Pe cerul negru țîșni o rachetă roșie, lăsînd după ea o dîră de foc.

Azardov dădea semnalul: „În apă!“ Era semnalul care anunța că de podurile rămase întregi se apropiau plutele încărcate cu explozibile.

Cei ce se aflau pe debarcader și pe șlepurile săriră în apă și porniră înot spre mal...

Deodată cîteva explozii se contopiră într-un singur bubuit asurzitor. Coloane de apă se ridicau spre cerul întunecos și prin aer zburară bucăți de pontoane, de șlepurile, de debarcader. Exploziile aruncară în rîu cadavrele sfișiate ale soldaților, tunuri, automobile și căruțe distruse. Un tanc greu se prăbuși în apă. Pe mal, cercetașii lui Elnikov ajutară Valiei, Elenei Mihailovna și lui Azardov, înghețați de frig și asurziți de zgomotul exploziei, să iasă din apă...

În zorii zilei de unsprezece februarie nemții aruncară în grabă peste Kuban podețe de asalt. Era singurul lucru pe care îl mai puteau face. Forțele mișcării clandestine distruseră și aceste podețe, cu pachete de explozibile. Aici comanda Luiza, fosta vînzătoare a magazinului „Camelia“ și prietena ei, fata gazdei lui Jora, de pe vremea cînd locuia în căsuța de la Dubinka...

Pe străzile Krasnodarului nu mai contenea șuvoiul de camioane, de tancuri, de mașini blindate. Din ganguri, de după colțurile caselor, de după garduri, băieții lui Kotrov aruncau în ele sticle cu lichide inflamabile. Volodea și Viktor Baturin împreună cu alți băiețandri, prieteni de-ai lor, presărară tot orașul cu „purici“ uriași, de 4 centimetri, confecționați din timp de către Piotr Evlampievici. „Puricii“ găureau cauciucurile și mașinile se opreau blocînd întreaga circulație pe străzi...

*
* *

...Jora își veni în fire în ziua de unsprezece februarie. Se întreba ce se întâmplase cu el. Unde se afla? Era într-o cămăruță

joasă, boltită. Imprejurul lui erau zeci de oameni. Unii erau întinși pe paturi de lemn, alții ședeau pe jos. Mulți din ei erau răniți, cu fețele desfigurate de chinuri. Jora își dădu seama că era în beciul gestapoului...

Vecinul lui îi ajută să-și lege puțin rana. Osul era întreg, dar pierduse mult sânge și i se învîrtea capul de slăbiciune. Jora simți că îl părăsesc puterile și se culcă pe jos într-o stare de semiconștiență.

Trecură câteva ore. Jora ridică capul. Din coridor veneau glasuri agitate și pași. În odaie se răspîndi un miros puternic de petrol, iar prin crăpătura ușii pătrunse un nuraș străveziu de fum înecăcios.

— Au pus foc casei!... Ardem!... Foc!... — se auzeau țipetele speriate ale deținuților. Unii băteau deznădăjduiți cu pumnii în ușa. Toți se înghesuiau în ușa, strivindu-se unii pe alții.

Jora se ridică de jos, clătinîndu-se.

— Stai! — strigă el, acoperind zgomotul. — Ascultați. Comanda la mine! — Stricați paturile și aduceți scîndurile! Spargem îndată ușa.

Vocea lui puternică și autoritară făcu pe toți să se supună. Paturile fură repede desfăcute și se folosiră de scînduri ca de niște berbeci. Loviturile grele ale scîndurilor zdruncinară ușa, care pîrîi și căzu pe podeaua de piatră.

Deținuții ieșiră fugind în coridorul plin de fum gros prin care pîlpăiau limbi de foc. Arestații se repeziră spre ieșire. Din celulele vecine se auzeau strigăte de ajutor.

— Stai! — se auzi din nou vocea lui Jora. — Sfărîmați lăcătele de la uși! Duceți berbecul spre ieșire!

Jora și cîțiva deținuți se repeziră către ușa care ducea afară. Iar răsunară lovituri, dar de data aceasta ușa grea nu cedă.

— Dați mai tare! — strigă Jora.

Din spate veneau fugind zeci de arestați care scăpaseră din celule. În învălmășeală cineva îl împinse pe Jora, care căzu, se lovi la umărul rănit și iarăși își pierdu cunoștința...

Baurinistul Mișa se afla în stanița Beisug unde se pregătea să dea o lovitură hotărîtoare. Cu câteva zile mai înainte i se aduseseră din ordinul lui Arseni Silvestrovici cîteva mașini pline cu cartușe, benzi de mitralieră și grenade. Odată cu mașinile sosiseră și doi ofițeri sovietici, invalizi din Marele Război pentru Apărarea Patriei.

Mișa convocă „consiliul militar“. După discuții înfierbîntate fu adoptat un plan îndrăzneț.

Mișa dădu ordin detașamentului să încalece și, luînd cu el pe cazacii bătrîni care mai rămăseseră în stanița Beisug, se furișă prin vilcele și drumuri de țară, ajunse pînă în apropierea Krasnodarului și își ascunse detașamentul la marginea unei stanițe.

Acolo își împărți detașamentul în trei grupuri.

Primul grup trebuia să organizeze o ambuscadă în partea dinspre rîu, al doilea să ocupe o poziție la marginile staniței, iar cel de al treilea să se tîrască spre bateriile de artilerie și cuiburile de mitralieră nemțești. Mișa, împreună cu unul din ofițerii care îi fuseră trimiși, se urcă în clopotnița bisericii staniței.

Nemții construiseră în cîteva zile, lîngă staniță, niște poziții de apărare îndreptate în direcția de unde erau așteptate unitățile Armatei Roșii în ofensivă. Mișa primise însărcinarea să atace aceste întăriri lovind din spate frontul nemțesc, atunci cînd aveau să se apropie unitățile armatei noastre.

Primele lanțuri de trăgători ale unităților Armatei Roșii începură să se arate cam pe la amiază. Nemții deschiseră un uragan de foc.

Pe clopotniță apăru un steag roșu, semnalul pentru intrarea în acțiune a celui de al doilea grup. Tinerii cazaci porniră la atac și pe ulițele staniței începu lupta cu rezervele nemțești.

Două rachete roșii lansate din clopotniță descriseră niște dungii de foc și căzură în dispozitivul artileriei nemțești. Grupul al treilea începu imediat lupta. Băieții aruncară grenade în bateriile nemțești, atacă pe nemți cu focuri de carabină și distruseră cuiburile de mitralieră.

Nemții crezură că au fost încercuiți și începură să se retragă în dezordine. Acesta era momentul în care, venind dinspre rîu, „regimentul de ambuscadă” se aruncă cu săbiile scoase în flancul acelor care se retrăgeau. Dinspre răsărit atacau rîndurile dese ale batalioanelor de infanterie sovietică.

★

* *

La unsprezece februarie, la amiază, luptele ajunseseră chiar la periferia Krasnodarului.

Herbert Stift nu mai era de multă vreme la combinat. În sfîrșit tot izbutise să fugă. Din toată administrația nemțească a combinatului nu rămăsese decît feldwebelul Stroba care comanda echipa de mineri însărcinată cu aruncarea în aer a combinatului.

Împărțiți în grupuri mici, minerii nemți se răspîndiră în fugă spre fabrici.

Sarcina micului grup de activiști ai organizației clandestine rămas la combinat era să salveze fabricile. Cu toate că erau prea

puțini ca să lupte deschis, totuși și aici se auzeau împușcături răzlețe și minerii nemți cădeau răpuși...

Venise acum rîndul fabricii de margarină. Pioneerii nemți lu-
crau lîngă rezervorul de ulei. Pachetele de trotil erau deja puse
sub rezervor. Nemții, afară de unul care trebuia să aprindă fi-
tilul Bickford, plecaseră.

Minerul aprinse bricheta... dar în spatele lui răsări deodată
muncitorul Ivan Ostrolenko. O lovitură cu un drug gros de fier
și neamțul căzu cu țeasta sfărîmată. Ostrolenko se repezi asu-
pra fitilului care ardea și stinse cu mîna focul ce atinse aproape
trotilul.

— Să nu te-atingi de bunurile sovietice !... — bodogăni Ostro-
lenko, uitîndu-se la neamțul mort.

La centrala electrică de termoficare aceeași treabă trebuia s-o
facă feldwebelul Stroba. El se apropie de cazane cu un pachet de
trotil în mînă. De după o coloană se auzi o detonătură și Stroba
căzu mort. Cel care trăsese era Pokatilov...

Bătrînul maistru ieși pe aleea principală. Ultimii pioneri nemți
fugeau pe poarta combinatului. Pokatilov se întîlni cu Ivan Os-
trolenko.

— Cum de-ai nimerit aici, Ivan ? — întrebă mirat directorul
centralei.

— La fel ca și tine. Trebuie să avem grijă. Doară-i atîta avere
aici. Să nu cumva să se întîmple ceva...

Unitățile nemțești care rămăseseră în oraș aruncau în aer
clădirile mari, jefuiau casele și le aprindeau.

Toți luptătorii din organizațiile clandestine care mai rămă-
seseră, ieșiră pe străzi, la vînătoare de incendiatori.

Kotrov și băieții lui sparseră ușa care ducea în beciurile ges-
tapoului. Valuri de fum înecăcios izbucniră afară. În coridor lîngă
ușă, zăcea un morman de trupuri omenești. Comsomoliștii găsiră
printre cadavre cîțiva arestați care mai trăiau și-i transportară
într-o casă vecină. Printre ei era și Jora...

Baturin, Azardov și Valia luptau încă cu nemții la marginea
orașului. Prin fața lor trecură ultimele unități nemțești care apă-
rau orașul. Luptătorii din organizațiile clandestine, ascunși în-
tr-o căsuță, atacară pe nemți din spate. Zărindu-i, nemții încon-
jurară casa. Situația era grea. Cartușele celor asediați erau pe
sfîrșite și nu mai aveau decît o singură grenadă antitanc, pe
care o păstrau pentru ei.

— Economisiți cartușele ! — ordonă Azardov a nu știu cîta
oară.

Tocmai cînd cei înconjurați socoteau că le mai rămăseseră numai puține clipe de trăit, se auzi un tropot de copite și chiote voinicești de cazaci. Pe stradă apărură niște călăreți. În fruntea lor călărea pe un roib baturinistul Mișa.

Nemții își închipuiau că în oraș pătrunseseră unități căzăcești și, îngroziți, o luară la fugă.

— Mișka ! — strigă vesel Baturin.

Mihail însă se uita la Valia. Haina ei de piele era plină de sînge. Fata fusese rănită de un glonte nemțesc.

— Ești rănită, Valia ? — o întrebă speriat Mișa. Fără să aștepte răspunsul ei, se aplecă, ridică fata și o puse dinaintea lui de-a-curmezișul șei.

— Zece oameni rămîn aici. Ceilalți după mine ! — ordonă Mișa.

Cazacii porniră înapoi ca fulgerul.

— Mai rabdă puțin, Valia ! — zise Mișa. — Nu mai avem mult... Ai noștri-s aici, aproape de tot. Mai rabdă, dragă. Te trimitem acuși la spital.

În fața lor apărură primele lanțuri de trăgători ale Armatei Roșii care atacau. Mișa opri calul din plin galop.

— Tovarăși, fata-i rănită, — spuse el unui ofițer care era mai aproape. — Trimiteți-o vă rog, la un post de prim ajutor...

Dar Valia sări singură de pe cal.

— N-am nimic, Mihail... O zgîrietură... Un fleac !

— La postul de prim ajutor ! — repetă cu încăpăținare Mișa. Apoi ordonă călăreților lui : — În trap după mine ! Incercuiți ! — și, învîrtind sabia deasupra capului, își îndreptă calul spre o stradelă lăturalnică...

Deodată, foarte aproape de el, veni vijîind și explodează o mină nemțească. Cîțiva ostași căzură. O clipă lanțul de trăgători șovăi.

Valia apucă arma unui ostaș ucis, o ridică deasupra capului și strigă :

— Înainte, tovarăși ! Ura !

În primele rînduri ale coloanei de asalt, fata pătrunse în oraș...

În zorii zilei de douăsprezece februarie capitala Kubanului fu eliberată de sub nemți.

Krasnodarul era al nostru !

CAPITOLUL XV

Din ordinul comandamentului armatei, avasesem de aruncat în aer niște drumuri de retragere ale nemților, la o depărtare de șaizeci de kilometri de oraș, așa că, după cum am mai spus-o,

grupul principal al detașamentului nostru de partizani nu intră în Krasnodar, decît trei zile după eliberarea orașului.

Detașamentul nostru de partizani era format mai cu seamă din muncitori ai combinatului „Glavmargarin“. Indată ce ne-am întors la Krasnodar, ei s-au dus toți la fabricile lor.

Chiar în prima zi a întoarcerii noastre, avu loc la combinat un miting spontan.

Muncitorii care rămăseseră fără să vrea sub nemți și partizanii întorși din munți luară pe rînd cuvîntul și jurară să-și pună toate puterile și stăruința la refacerea combinatului.

— Trebuie, — spuneau vorbitorii, — să putem începe cît mai curînd să trimitem produsele fabricilor noastre Armatei Roșii și muncitorilor Kubanului și ai Uniunii Sovietice care zdrobesc pe inamicul odios !

Mare era numărul acelora care erau sincer îndurerați că Evgheni, Lîsenko, Șlikov și alți patrioți nu ajunseseră să vadă zilele acestea luminoase. Combinatul suferise stricăciuni grele, și foștii partizani și foștii membri ai organizației clandestine își suflecă mînele și începură refacerea lui.

Verebei, vechiul nostru tovarăș din detașamentul de partizani și înainte vreme directorul fabricii de săpun, veni la combinat chiar în prima zi după întoarcerea lui în orașul natal. Se apropie liniștit de cazanul cu săpun și scoase minele care zăcuseră acolo jumătate de an fără să fi explodat, apoi, în strigătele entuziasmate ale acelora care se strînseseră în jurul lui, deșurubă capacul de sus al rezervorului.

Curînd după aceasta, optzeci de tone de săpun de cea mai bună calitate împachetat în ambalaje speciale, iscusit ascunse de Șlikov, fură trimise în dar Armatei Roșii din partea colectivului muncitorilor combinatului.

Inginerul Elnikov, directorul fabricii de grăsimi hidrogenate, începu peste șapte zile să producă tone de săpun lichid și trecu și la rafinarea uleiului.

Lăcătușii atelierelor mecanice găsiră piesele ascunse și se apucară să repare compresoarele, pompele și agregatele.

Slașcirov, vechiul nostru tovarăș din detașamentul de partizani, împreună cu Pokatilov, activist al organizației clandestine, montară la centrala electrică de termoficare cazane noi. Fabrica de margarină începu să scoată iar produse de calitate celor de mai înainte, cu valoarea nutritivă completă. Pompierii stinseră în sfîrșit focul care ardea în silozuri încă de la plecarea noastră din Krasnodar.

Oameni noi înlocuiră pe cei ce pieriseră. Maria Feodorovna Ihno, nevasta fiului meu Evgheni, înlocui pe Svirid Sidorovici Lîsenko, iar partizanul plantator de mine, Fedosov, pe Gavriil Artamonovici Șlikov. În fruntea combinatului fu pus un parti-

zan de-al nostru, inginerul Mihail Denisovici Litvinov. Gheronti Nikolaevici Vetlughin, directorul „Școlii noastre superioare de minare“, fu numit inginer-șef.

Combinatul își reîncepu activitatea într-un ritm accelerat.

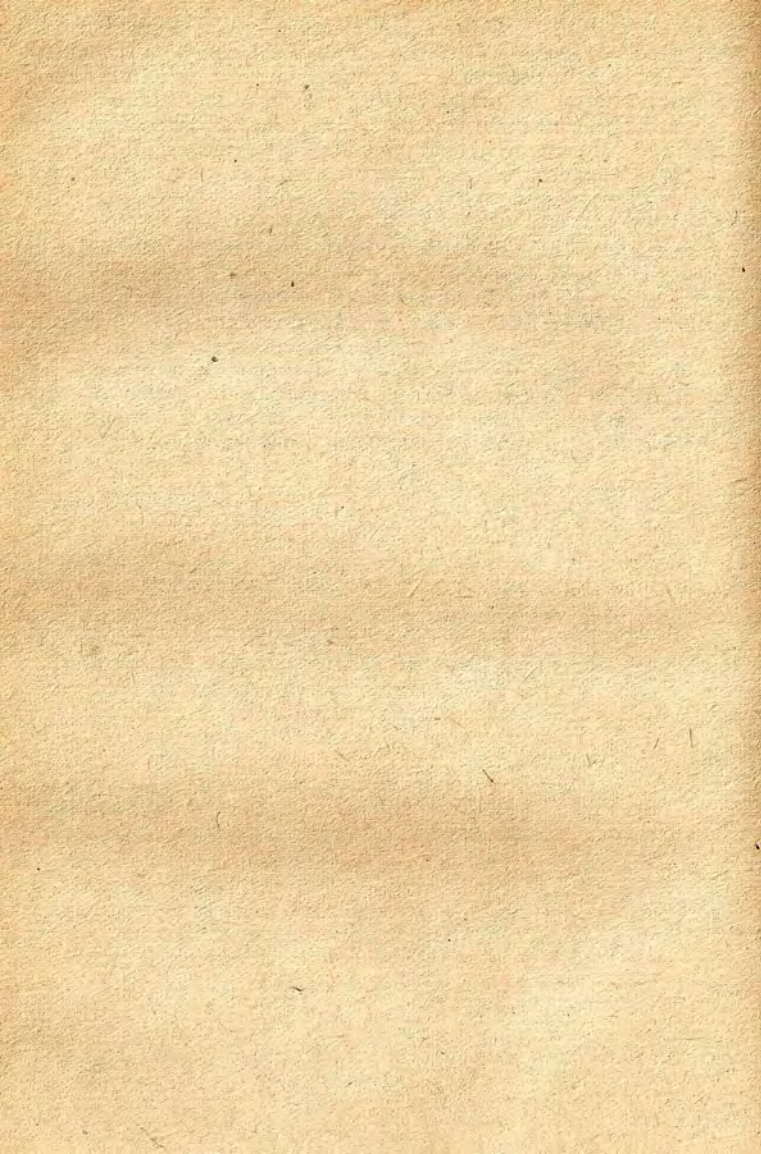
Eu rămăsesem ceea ce fusesem și mai înainte, directorul Institutului de chimie tehnologică din Krasnodar.

Întilneam adesea pe activiștii organizației clandestine.

Zilele treceau una după alta. Detașamentul nostru își împlinise misiunea.

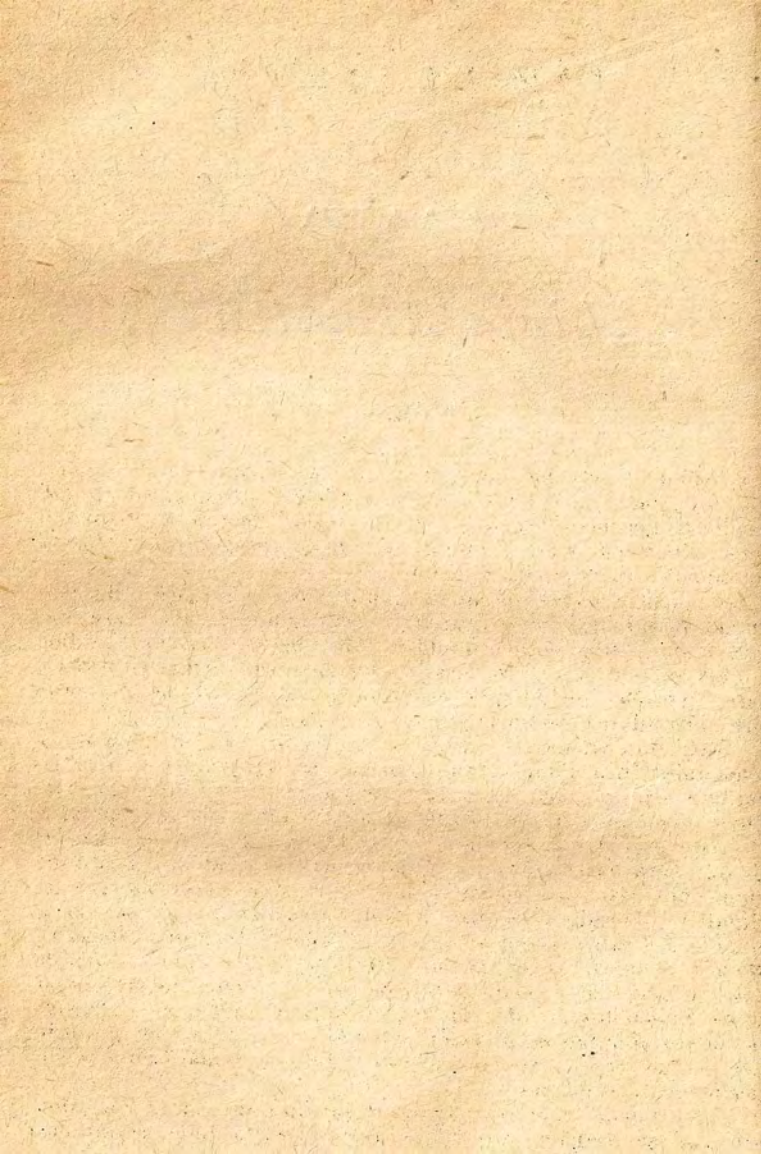
Mi se părea că venise timpul să scriu istoria întâmplărilor prin care trecusem. Cu toate că aveam de lucru pînă peste cap, m-am hotărît să rup cîte un ceas din somnul meu și am început să aștern pe hîrtie prima carte a „Insemnărilor unui partizan“.

Recunosc că mi-a venit greu să mă despart de viața mea de luptă. Și, afară de asta mi-era și ciudă: nemții mai erau încă în Kuban. Ei construiau așa-numita „Linie Albastră“, nădăjduind să poată rămîne în Taman sprijiniți pe fortificațiile ei și să înceapă o nouă ofensivă asupra Kubanului...

CARTEA A TREIA

„Linia Albastră“

CAPITOLUL I

După cum am mai spus în cărțile precedente ale „Insemnările unui partizan“, Armata Roșie a eliberat Krasnodarul de cîmpitorii germano-fasciști la douăsprezece februarie 1943. Cîteva zile după aceea, luptînd tot timpul, detașamentul nostru se întoarse în capitala Kubanului.

Inamicul era însă aproape și lupta îndîrjită pe care o duceam împotriva lui încă nu se isprăvisese. Îmi amintesc că la șasesprezece mai — ziua reînvmormintării fiilor mei în scuarul Sverdlov — tot se mai auzea în Krasnodar canonada artileriei noastre care distrugea fortificațiile nemților și orașul tot se mai afla sub amenințarea raidurilor aviației fasciste.

Scoși din Krasnodar, nemții se mai apărau cu înverșunare și tenacitate. Incordîndu-și toate forțele, se agățau de fiecare localitate, căutînd mai cu seamă să păstreze în mîinile lor stațiile mari pe care le fortificaseră. Aveau nevoie să oprească cu orice preț Armata Roșie, care se afla acum în plină ofensivă și să isprăvească construcția puternicei linii de fortificații de cîmp care despărțea Kubanul de Taman. Mai tîrziu, potrivit înclinației hitleriștilor pentru denumiri răsunătoare și pompoase ei dădură acestui sistem de fortificații numele de „Linia albastră“. Nemții proiectau să creeze sub protecția acestei linii o bază de atac de unde să se poată porni mai tîrziu o nouă ofensivă împotriva Kubanului și mai departe, împotriva Caucazului, ofensivă pe care o anunțau de pe acum, chiar ei, cu surle și tobe, în ordinele lor de zi și în comunicatele lor, pline de lăudăroșenia și impertinența lor obișnuită.

În perioada în care Armata Roșie ajunsese la „Linia albastră“ și se pregătea s-o ia cu asalt, această linie se întindea

sub forma unui „S” uriaș care se rezema cu flancul stîng de limanurile Mării de Azov, iar cu cel drept se apropia de Marea Neagră.

Principalul dispozitiv de apărare avea o adîncime de cinci pînă la șase kilometri. Fortificațiile se întindeau pe o lungime de treizeci-patruzeci de kilometri. Toate înălțimile și localitățile luseseră transformate în puternice centre de rezistență și în puncte de sprijin, formînd linii neîntrerupte de tranșee și de șanțuri la profil normal. Intervalele între punctele de sprijin erau completate cu cuiburi de mitralieră de beton armat. Prima linie a fortificațiilor avea o acoperire formată din cîteva rînduri de garduri de sîrmă ghimpată și din tot felul de obstacole, din șanțuri și cîmpuri de mine, care mergeau în unele locuri pînă la o adîncime de cinci sute de metri. Dese erau sectoarele unde nemții așezaseră pînă la două mii cinci sute de mine pe kilometru pătrat.

Prizonierii nemți declarau cu toții că Hitler dăduse ordinul să se păstreze cu orice preț „Linia albastră”. Sub acoperirea acestei linii, Hitler nădăjduia să poată folosi baza de atac de la Taman pentru pornirea unei noi ofensive asupra Kubanului și a regiunilor petrolifere ale Caucazului.

Gazetele germane scriau :

„Pозиțiile pe care trupele germane le apără cu tenacitate la capul de pod din Kuban, prezintă o deosebită însemnătate pentru comandamentul nostru. Ele închid flotei din Marea Neagră accesul în Marea de Azov și înlătură în același timp puțința unei debarcări de trupe sovietice în Crimeia. Capul de pod din Kuban îndeplinește totodată un rol strategic, putînd deveni punctul de plecare pentru o nouă ofensivă...”

Pentru apărarea capului de pod de la Taman, nemții concentraseră pe „Linia albastră” șasesprezece divizii și aduseseră pe aerodromul din Taman escadrile de bombardament din Tunis.

Imediat după eliberarea Krasnodarului, Armata Roșie se găsi astfel în fața a două noi sarcini. Prima, să curețe de nemți mai întîi regiunea colinelor din fața „Liniei albastre”; a doua, să atace după aceea „Linia albastră”, s-o străpungă și să elibereze Tamanul, aruncînd pe nemți în Marea Neagră.

Detașamentele locale de partizani, viteji răzbnători ai poporului, arzînd de nobila dorință de a curăța cît mai repede pămîntul natal de inamicul odios, au ajutat Armata Roșie în toate etapele luptei duse de ea împotriva cötropitorilor germano-fasciști.

La Krasnodar știam că în timp ce Armata Roșie din regiunea colinelor „Liniei albastre” lupta cu hitleriștii, în spatele dușmanului operau partizanii noștri din Kuban — locuitori din Ah-tirskaia, Bakanskaia, Abinskaia, Krîmskaia și alte stanițe ocu-

pate de nemți. În rândurile acestor partizani se găseau mulți absolvenți ai „Școlii noastre superioare de minare”.

Am istorisit în prima carte a „Însemnărilor unui partizan” cum organizasem această școală și felul cum funcționa.

Cu toate greutățile inerente condițiilor în care aveau loc cursurile „Școlii superioare de minare” de la Planceskaia, noi am dat o promoție de șaiszeci de diversioniști plantatori de mine, cu diplomă, fără să mai socotim pregătirea suplimentară și perfecționarea continuă a partizanilor noștri.

Curînd după întoarcerea noastră începură să ajungă la Krasnodar știri despre „studentii” școli noastre, despre felul în care acești oameni viteji răspîndeau prin stepele, prin limanurile și prin povîrnișurile muntoase ale Kubanului arta grea, primejdioasă și nobilă a diversionistului plantator de mine.

Lupta lor plină de abnegație împotriva dușmanului odios avea o însemnătate precisă, atît operativă cît și tactică. Venise primăvara plăcută și timpurie a Kubanului. Pe versantul sudic al munților și al dealurilor zăpada se topise și începuse să răsară iarba. Drumurile se desfundară toate. Nu se putea merge nu numai prin arături, dar nici prin țelină. Pîraie repezi vuiau în fundurile ripelor. În locurile joase, apa zăpezii se strîngea în bălți mărișoare. Noaptea bălțile înghețau, dar pojghița de gheață era prea subțire ca să poată trece pe ea oamenii. Pe drumurile desfundate care duceau spre front erau grămădite mașini și tunuri nemțești, împotmolite în fâgașele adînci, pline de noroi.

Șoseaua Krasnodar — Novorosiisk era singura cale de comunicație a fasciștilor, care căutau să se mențină în stanițele mai mari din regiunea colinelor din apropierea „Liniei albastre”. Drumurile profilate care ocoleau șoseaua mare erau și ele impracticabile primăvara din cauza apelor mari. Era deci limpede însemnătatea pe care o avea pentru nemți această șosea și grija cu care păzeau ei pînă și cele mai mici podețe aruncate peste pîraiele adînci, umflate de apele năvalnice ale primăverii. Circulația pe această șosea se desfășura mai cu seamă noaptea, pentru că ziua transporturile fasciste erau bombardate tot timpul de aviația sovietică.

Comandamentul nostru, care își dădea perfect seama de însemnătatea șoselii Krasnodar — Novorosiisk pentru nemți, elaborase un plan pentru efectuarea pe această șosea a unei serii de acțiuni de diversione care aveau ca scop final să împiedice activitate pe principala linie de comunicație nemțească și să ușureze astfel Armatei Roșii sarcina de a curăți de nemți regiunea colinelor din apropierea „Liniei albastre”.

Cea mai mare parte a acestor operațiuni de diversiune a fost executată de absolvenții „Școlii noastre superioare de minare”.

Cînd îmi amintesc acum de vitejii eroi ai războiului de mine din regiunea colinelor din apropierea „Liniei albastre”, îmi vine în minte în primul rînd o fetiță slăbuță care purta caraghioasa dar în același timp duioasa poreclă de „Scatiul”...

...Pe Scatiul nostru îl cunoscusem prin noiembrie 1942.

Era o zi rece și mohorită. Cădea întruna o ploaie măruntă și plictisitoare. Zdrențe de nori cenușii acopereau vîrfurile munților. Vîntul vuia prin crăpăturile stîncilor și învîrtea în poieni vîrtejuri de frunze galbene și ude.

Sosisem la Planceskaia unde trebuia să controlez cum mergeau cursurile „Școlii noastre superioare de minare”.

„Studentii” și profesorii lucrau la cîmpul de mine. Baraca în care se țineau cursurile era goală. Numai Nikolai Efimovici Kiricenکو stătea pe vine și lega de piciorul mesei un pachet de trotil. Alături de Kiricenکو sta o fată, mai curînd o fetiță, slăbuță, firavă, cu o coadă castanie lungă aproape pînă la genunchi, cu ochi veseli ștremgărești și un corp încă neîmplinit de adolescentă. N-o cunoșteam.

Kiricenکو se ridică încet și veni în întîmpinarea mea. Urias și ursuz cum era, și cu mersul lui puțin legănat, ai fi zis că era chiar ca un urs.

— Faceți cunoștință, — rosti el solemn, și arătînd cu un gest înspre fată, adăugă : — Dînsa-i Scatiul...

Fata se fîstici, vru să spună ceva, dar Nikolai Efimovici puse degetul la buze și o opri.

— St! Nici o vorbă! Te cheamă Scatiul. Mă înțelegi? Scatiul. Alt nume n-ai și nici n-ai avut.

Kiricenکو se uită cu atenție în toate părțile. După ce se convinge că în afară de noi nu mai era nimeni în baracă, se aplecă spre mine și începu să-mi vorbească misterios și în șoaptă. Vorbea ca întotdeauna rostind cuvintele fără să se grăbească, răspicat și convingător. Ca totdeauna încruntat și ursuz, parcă ar fi fost nemulțumit de ceva, era greu să-ți dai seama dintr-o dată dacă vorbea serios sau dacă glumea. Numai că de data asta căutătura lui era mîngîietoare și, din cînd în cînd, scînteia de ironie.

— Fata asta-i o diversionistă renumită, e spaima fasciștilor. Numai la auzul numelui ei tremură armatele nemțești de la Tamaș și pînă la Grozni. Numele acesta de Scatiu nu și l-a născocit ea singură ci-i o poreclă pe care i-au pus-o tovarășii...

M-am uitat la „spaima fasciștilor“ cu atenție. Fata s-a rușinat de emoție pînă în vîrfurile urechilor, așa cum roșesc numai copiii. I se roșise pînă și gîtul. Trebuia să intervin și să schimb vorba ca să scot din încurcătură pe „renumita diversionistă“ care semăna într-adevăr cu un scatiu, deși n-aș putea spune prin ce anume.

— Ascultă, Nikolai Efimovici, ce-ar fi să vorbim de altceva, de ceva serios.

Ne-am așezat pe o bancă și am stat de vorbă.

Am aflat că Scatiul, pe numele ei adevărat Șura, era de loc din stanița Ahtîrskaiia. Numele de familie al Șurei l-am uitat. Cînd nemții au venit în staniță, Șura era în clasa a zecea și muncea într-un colhoz. Îndată după aceea intrase împreună cu șefa ei de echipă și prietenă de școală, Nadia Koloskova, în detașamentul de partizani al staniței lor. Mergea deseori în recunoaștere, lua parte la operațiuni și la lupte. Mai tîrziu, comandantul detașamentului din Ahtîrskaiia o trimisese la noi. Nu-mi aduc aminte precis ce sarcină îi fusese dată ; trebuia, mi se pare, să se înțeleagă cu Nikolai Nikolaevici Slașciiov, întendentul taberei de la Planceskaiia, în privința rihtuitului și trasului la mașină a unor cizme pentru partizanii de la Ahtîrskaiia, sau poate că era vorba de noile noastre locoase pentru mine, a căror producție abia fusese organizată în atelierul de mine al factoriei noastre. În orice caz Scatiul avea o însărcinare de ordin administrativ din partea celor de la Ahtîrskaiia. Dar acum venise pentru altceva : dorea să-și vadă prietenii — pe Nadia Koloskova și pe Vasea Lomkonos.

Pe aceștia îi cunoștea bine. Urmau pe-atunci cursurile școlii noastre superioare. Erau bine văzuți, în special Nadia. Disciplinată, serioasă și sîrguitoare, Nadia primise laude pînă și din partea unui profesor atît de exigent cum era Gheronti Nikolaevici Vetlughin. Într-o zi venind pe cîmpul de mine unde aveau loc lucrările practice, Stepan Sergheevici Eriomenko, conducătorul lucrărilor practice ale „studentilor“, îmi arată cu mîndrie lucrul Nadiei.

Nadia lucra într-adevăr fără cusur, femeiește de meticuloasă deși, totodată, fără agitația și graba obișnuită a femeilor. Pusese atunci mina sub șină după toate regulile, aprinsese fitilul Bickford care era destul de scurt și tot așa de liniștită, fără să se agite dar destul de repede, se ascunse în adăpost.

Îmi amintesc că, fără să vreau, m-am uitat cu admirație la Nadia. Nu putea fi socotită drept o frumusețe, dar avea ceea ce îmi place la căzăcioaicele noastre din regiunea Mării Negre : corpul bine format, puternic și îndemînat, eleganța calmă și sigură a mișcărilor, fața exprimînd voință, și ochii cenușii cu nu-

anfe albastre și cu acea expresie de liniște care ascunde o mare forță sufletească.

Mi s-a spus că, înainte de a intra în școala noastră superioară, Nadia participase în operațiuni și lupte pline de răspundere, fusese de mai multe ori la un pas de moarte, dar nu-și pierdea niciodată prezența de spirit în luptă.

Încă înainte de război ea se împrietenise cu Vasea Lomkonos, de loc din Abinskaia, o staniță vecină. Elev în clasa a zecea, Vasea lucra cu pasiune în laboratorul colhozului și visa să intre la Institutul de agronomie din Krasnodar.

Vasea se potrivea bine cu Nadia. Înalt, zvelt, puternic, cu un nas caracteristic de vultur, cu o bărbie energică, avea fața tipică a cazacilor din regiunea submuntoasă a Caucazului. Era timid cu fetele și de multe ori auzeam cum „studenții” noștri glumeau prietenește pe socoteala lui în această privință.

Nadia și Vasea au absolvit amândoi școala noastră superioară cu diploma de gradul întâi.

În ziua în care Scatiul venise la Planceskaia, Vasea și Nadia nu erau acolo; plecaseră la „practică”. Vetlughin îi trimisese să arunce în aer un podeț de pe șosea, în spatele nemților. După toate socotelile, ei ar fi trebuit să se întoarcă cu o seară înainte. Gheronti Nikolaevici începuse să se neliniștească. Dealtfel era încă prea devreme ca să fie serios îngrijorat, pentru că erau atâtea piedici care să-i facă să întârzie! Îi așteptam dintr-o clipă în alta și Scatiul rămase la noi douăzeci și patru de ore. Cum era o fată veselă și nu putea sta locului, însuflețise în aceste douăzeci și patru de ore întreaga factorie. Cu tinerețea, spontaneitatea, naivitatea ei și un fel de ștregărie feminină de care nici ea singură nu-și dădea încă seama, Șura a fermecat literalmente pe toată lumea.

Nikolai Nikolaevici Slașciiov, de obicei ocupat peste măsură cu tot felul de treburi, găsisese totuși timp să-i arate întreaga lui gospodărie: atelierele de mine și de cizmărie, brutăria, atelierul de curelărie și fierăria. Iakov Ilici Bibikov, directorul fabricii de margarină și pe acea vreme cizmarul nostru șef, puse, în afară de rînd, pe ghetetele Scatiului un fel de petic „invizibil”, cum rar de tot puneau. Stepan Ignatievici Verebei, călărețul aprig și odinioară director al fabricii de săpun, își pusese în gînd să învețe pe Scatiu să prindă cai cu arcanul, dar Slașciiov se împotrivi, fiind nevoie de cai pentru treburile urgente ale „gospodăriei”. Pavlik Hudoerko, prietenul lui Ghenea, fiul meu care a murit, o urmărea pe Șura pas cu pas... Dar în aceste douăzeci și patru de ore, Scatiul se împrietenise cel mai mult cu Kiricenکو. Nikolai Efimovici o tachina tot timpul zicînd că era „spaima fasciștilor”, iar ea se fisticea și se înroșea întruna. Kiricenکو o învătă să lege

pachetele cu trotil, îi explică construcția ultimei lui mine „cu surpriză“ și o învață cum trebuie scobită gaura pentru mină în scorbura copacului, cum se camuflează mina cu coajă de copac, cum trebuie ascunsă pe o rămurică sîrma cu care se trage de piedică. Și Șura, întorcîndu-se la locul unde Kiricenکو își pusese mina, bătea din palme ca un copil într-un fel care te înduioșă, mirîndu-se și supărîndu-se pe ea însăși că nu putuse găsi dintr-o dată nici mina, nici rămurica cu sîrmă.*

Pe scurt, toată Planceskaia nu se ocupa decît de Scatiu. Nu era obișnuita ospitalitate a partizanilor față de un tovarăș de luptă, pentru că nimeni dintre noi nu putea considera în mod serios pe Scatiu drept un luptător. Acolo, în munții Caucazului, ne era tuturor dor de familiile noastre și îndreptarăm fără să vrem duioșia noastră asupra Scatiului.

Fie că era pe cîmpul de mine, fie că era în baraca de studii, în ateliere sau în sala de mese, Scatiul rîdea și toată Planceskaia răsuna de rîsul ei. Auzind acest rîs, partizanii zîmbeau. Sufletul li se făcea mai senin și erau mai veseli. Numai o singură dată și chiar și atunci numai o clipă, am văzut la Scatiul nostru, ceva ce mi s-a părut nepotrivit pentru această adolescentă veselă.

Nu-mi mai aduc aminte cine începuse să vorbească despre Gîgori Dmitrievici Konotopcenکو, care era de loc din stanița Imeretinskaia — și despre felul perfid în care nemții îl atrăseseră în cursă, îl torturaseră apoi groaznic și îl spînzuraseră în piață. Șura stătea tăcută într-un colț cu buzele încheștate. Fața i se înfunecase și parcă îmbătrînise cu zece ani. Îmi dădui seama că Scatiul avea o socoteală serioasă cu nemții, dar ce fel de socoteală era, asta n-am aflat nici pînă astăzi...

Seara tîrziu, cînd ne culcam, Pavlik Hudoerکو (cărui a i se făcuse patul alături de mine) îmi comunica ca de obicei știrile proaspete. El era întotdeauna la curent cu „ultimele evenimente“, dealtfel îndeajuns de dichisite și înflorite de propria lui fantezie.

— Să știi, Tătucule, că Scatiul ține foarte mult la Nadia Koloșkova iar Nadia este îndrăgostită de Vasea Lomkonos. Eu știu însă sigur că și Scatiului i-i drag Vasea. Dar Scatiul atîta-i de legat de Nadia, și prietenia lor atît de mare, încît își ascunde dragostea pentru Vasea. Ea e aceea care pune la cale întîlnirile, le aduce bilețelele, într-un cuvînt, le dă tot „concursul“. Vasea-i tare moale, iar Scatiul îi bun la inimă. Spune drept, Tătucule, cine îți place matală mai mult, Nadia sau Scatiul? Mie îmi place mai mult Scatiul. Cum cred eu, cînd Vasea are s-o cunoască mai bine, are s-o iubească și el. Și pe urmă...

Pavlik mi-a mai bîzîit încă multă vreme la ureche, dar n-am

izbutit să ascult pînă la capăt povestea aceasta încurcată și am adormit...

A doua zi dimineața, pe vremea prînzișorului, Nadia și Vasea Lomkonos au intrat în sala de mese, cu tot echipamentul de campanie pe ei, uzi, mînjiți de lut, și mi-au raportat pe scurt că misiunea fusese îndeplinită: podețul fusese aruncat în aer. În tîrziaseră însă și iată pentru ce:

În timp ce Vasea așeza mina, alături de el, în tufișuri, ră-sări deodată, ca din pămînt, o patrulă de doi nemți. Cufundat în muncă, Vasea nu-i observă pe nemți. Fasciștii se duceau pe furiș la Lomkonos. Nadia, care stătea la pîndă, nu-și pierdu cumpătul și se tîrî încet spre nemți. Pe unul din ei îl ameți cu o lovitură de revolver în cap, iar pe celălalt îl înjunghie cu cuțitul, dar în timpul cît au tras pe nemți în rîpă au pierdut momentul potrivit pentru lucru și au fost nevoiți să stea întinși încă douăzeci și patru de ore în tufișuri, pe pămîntul ud, pe o ploaie torențială.

Nadia povestea toate acestea scurt, liniștit, militărește. Am aruncat o privire la Scatiu. Se uita la prietena ei și ochii îi luceau de o nemărginită adorație copilărească.

— Nadia, ești o eroină! — strigă Șura și o sărută.

— Iar tu, Vasea, ești și tu un erou!

Șura se repezi spre Lomkonos, se ridică în vîrfurile picioarelor, îi puse brațele pe umeri și îl sărută pe Vasea drept pe gură. În aceeași clipă, se înroși ca macul și fugi din sala de mese. Vasea stătea în mijlocul barăcii încurcat și el, și roșu la față...

În zorii zilei l-am petrecut pe Scatiu care pleca. Ploaia continuă să toarne. În norii cenușii se auzea uruitul unui avion nemțesc. În depărtare, trăgea iar artileria.

Șura avea înfățișarea nici că se poate mai războinică: în spate o carabină, la brîu grenade și un cuțit finlandez pe care i-l dăduse Slașcirov. Numai că toate acestea nu se potriveau deloc cu trupușorul ei firav de copil cu cozile groase, așa încît am zîmbit fără voie. Șura a observat zîmbetul meu și și-a încruntat — supărată — sprîncenele groase, închise.

Kiricenکو se apropie de Șura, îi strînse tare mîna și spuse: — Mergi sănătos, Scatiule! Vezi de-i bate pe nemți! Noroc!...

Șura era însoțită de Pavlik. Cercetașii nemți dădeau adesea tîrcoale taberei noastre de la Planceskaia și Pavlik, care cunoștea minunat cărările dimprejur, urma să scoată pe Scatiu la un drum mai puțin primejdios.

Cînd amîndoi dispărură după perdeaua turbure pe care o trăsesese ploaia, Kiricenکو se apropie de mine.

— Tare îmi pare rău de Scatiu. Prea-i tînără, dar oricum are să fie un plantator de mine. Ține mata minte ce-ți spun. Are în ochii ei ceva...

Și fără să-și isprăvească vorba, se întoarse și o luă încet spre atelierul de mine.

De atunci n-am mai văzut-o multă vreme. Nadia și cu Lomkonos au isprăvit școala noastră superioară și s-au întors la detașamentele lor. Din cînd în cînd ajungea pînă la noi cîte o veste că lucrau destul de bine. Despre Scatiu nu știam însă nimic. Numai odată, întorcîndu-se dintr-o recunoaștere îndepărtată, Pavlik ne spuse că-l văzuse în treacăt.

— I-aceeași păsărică, Tătucule... cum o știi, zburdalnică și frumușică...

Am mai auzit de Scatiu abia după ce mă întorsesem la Krasnodar și trupele noastre îi scosese ră pe nemți din Ahtîrskaiia, stanița natală a fetei, printr-un atac la baionetă. De la moș Stepan, un venerabil cazac din Kuban, fost comandant al detașamentului de partizani din Ahtîrskaiia, am aflat apoi o mulțime de amănunte în privința Scatiului.

La noi în Kuban în februarie, cu schimbarea lunii se schimbă de obicei și timpul. Așa se întîmplă și în anul acela. În prima jumătate a lui februarie, dimineața era ger zdravăn. Din cînd în cînd cădea o zăpadă pufoasă, troenind vîlcelele stepei. Dimineața, bălțile și apele domoale ale rîurilor din munți se acopereau cu un strat de gheață care putea uneori ține nu numai un om, dar și un călăreț cu cal cu tot. În timp însă ce de jur împrejur mai era zăpadă, pe pantele de sud, acoperite cu păduri, ale munților, noi făceam băi de soare și ne bronzam.

La douăsprezece februarie, care era tocmai ziua în care Armata Roșie intră în Krasnodar, Kubanul își luă deabinelea rămas bun de la iarnă. Ziua soarele ardea tare. Cu mantaua ne era prea cald. În timpul marșului, sudoarea curgea șiroaie pe ostași. În schimb, în timpul nopții, era frig ca și înainte și apa din rîuri era rece ca gheața.

Pe drumurile Kubanului, care se desfundaseră de tot, era cu neputință de răzbătut. Brazde mari de pămînt negru și gras li se lipeau infanteriștilor de cizme și-i vlăguiau. Artileriștii înaintau luptînd cu greutăți de neînchipuit și duceau tunurile pe brațe. Mașinile patinau și se împotmoleau în gropi. Rîurile, pîraiele și

viroagele vuiau năprasnic de vijelioasă revărsare a apelor primăverii.

Nemții se retrăgeau. Ei nădăjduiau să se oprească la Taman și constrăuiau acolo în grabă faimoasa lor „Linie albastră“. Totodată ei duceau lupte crâncene în apropierea acestei linii, grăbindu-se să retragă unitățile lor decimate, armamentul greu, convoaiele și răniții sub apărarea cîmpurilor de mine și a cazematei liniei. Nemții păzeau drumurile, podurile și vadurile ca ochii din cap...

Între stanițele Ahtîrskaja și Abinskaia, pe șoseaua Krasnodar-Novorosiisk se afla un mic pod de lemn cu două arcuri, aruncat peste albia unui rîu fără nume, cu maluri abrupte, cu panta repede. Fasciștii se încleștau de o linie intermediară puternic fortificată care cuprindea în sistemul ei stanița Ahtîrskaja și dădeau mare însemnătate acestui podeș. De jur împrejur se întindea pînă departe țelina de netrecut a stepei, iar șoseaua Krasnodar-Novorosiisk era pentru nemți unicul drum pe care se scurgeau spre apus unitățile zdrobite, armamentul mecanizat, convoaiele și treceau către răsărit spre linia de luptă rezervele proaspete.

De multe ori avioanele sovietice bombardau podul în picaj. Dar focul artileriei antiaeriene nemțești era atît de compact iar podul atît de mic și de greu de observat încît bombele cădeau numai în stepă, zvîrlind în aer țărîna neagră, grea și umedă. Podul rămînea tot nevătămat. Cum trebuia aruncat în aer cu orice preț, comandamentul ordonă partizanilor din Ahtîrskaja să distrugă podul.

În cursul ultimelor lupte, partizanii din Ahtîrskaja suferiseră pierderi grele. Moș Stepan avea oamenii numărați. Singura căreia i se putea încredința această acțiune grea și urgentă, era Nadia Koloskova care absolvise „Școala superioară de minare“, minase pînă atunci de mai multe ori poduri mari și nu-și pierdea cumpătul nici chiar și în cazuri de primejdie de moarte.

— Nadia, îți dau timp să te gîndești cum să îndeplinim ordinul, — îi spuse moș Stepan. — Socoate și tu cum ar fi chip să te strecoari mai bine pînă la pod, vezi de ce ai nevoie și pe care dintre ai noștri ai să-i iei cu tine. Unde am să te găsesc, Nadia?

— Aici, moș Stepan...

Culcată în lăstărișul des de la marginea unei poieni, Nadia pîndea și cerceta cu binoclul sectorul podului. De acolo se vedea bine șoseaua și afurisitul acela de pod, zeci de camioane sfărîmate, aruncate de nemți în șanțurile de la marginea drumului, rețelele de sîrmă ghimpată, țevile tunurilor antiaeriene și torentul nesfîrșit de camioane care se scurgea... Nadia se gîndise demult la aruncarea în aer a acestui pod. Acuma însă de cînd se

înțelesese treaba alci, cercetase cu de-amănuntul timp de câteva zile căile de acces spre pod și ajunsese să cunoască toate delușoarele, dîmburile, adînciturile, șerpiturile rețelelor de sîrmă, fiecare post de santinele nemțești.

Peste un ceas, moș Stepan o găsi pe Nadia în același loc în lăstăriș. Lîngă dînsa erau prietenele ei, cercetașe în detașamentul de partizani al stăniței lor. Nadia ședea pe un trunchi de copac și plîngea amarnic, cu hohote, fără să-i fie cîtuși de puțin rușine de lacrimile ei. Moș Stepan rămase buimăcit. S-ar fi așteptat la orice, numai nu la lacrimi care nu se potriveau nicidecum cu firea Nadiei, totdeauna liniștită și deloc fricoasă. Din cauza surprizei, moș Stepan nu înțelesese imediat că nu erau lacrimi din cauza lipsei de curaj sau a fricii, și își cam ieși din fire. Lui moș Stepan îi scăpară fără voie câteva cuvinte jignitoare pe care n-ar fi trebuit să le spună.

— Te temi, Koloskova ?

Nadia, însă, plîngea pentru că, oricît își bătuse capul, nu vedea cum ar putea să execute ordinul. La vorbele lui moș Stepan, răspunse cu neașteptată liniște :

— Nu, nu mă tem. Dacă aș avea măcar un pic de nădejde să arunc podul în aer, chiar de-ar trebui să mor de zece ori, tot m-aș duce fără să mai stau pe gînduri. Dar așa n-am nici o nădejde. Poți să mori și podul tot în picioare rămîne. Parcă dumneata nu știi...

Moș Stepan cercetase de mai multe ori locul și știa și el că era cu neputință să te strecuri pînă la pod. Cînd dăduse Nadiei o oră de chibzuire, se gîndise numai că poate această față curajoasă va dibui ea un locșor, prin care să se poată furișa, de care el, cu toate că îmbătrînise prin locurile acelea, nu știa.

— Știi, Nadia... — Și moș Stepan se așeză alături de ea pe pămînt. — Vra să zică nu se poate... Nu se poate cu nici un chip...

Fetele tăceau. Deodată se auzi un glas subțire care tremura de emoție.

— Ba se poate !... Cum să nu se poată ?

Era Scatiul ! Șura stătea în fața lui moș Stepan, dreaptă ca o trestie. Obrajii îi ardeau.

— Se poate... — Și în glasul Scatiului se auzeau înmlădieri de încăpăținare. — Nadia și cu mine ne-am apropiat înot de pod și l-am aruncat așa în aer.

— Înot ?

O clipă, în sufletul lui moș Stepan se trezi nădejdea. Se și uita zîbind la Scatiu. Dar se întunecă numaidecît.

— Nu, Șura ! Nu faci nimic cu asta. Apa-i rece ca gheața, au să v-apuce cîrceii și aveți să vă duceți repede la fund. Apoi

mai sînt și cioate în apă, și pietre... Și mai este și cursul apei care-i repede și te duce la vale. Nu, n-o scoateți voi la capăt!

— Ba o scoatem, moș Stepan! — strigă cu căldură Șura.
— Ne vom freca cu spirt. Și pe urmă... avem sînge tînăr... fierbinte.

— Stai puțin. Trebuie mai întîi să ne chibzuim.

Moș Stepan aruncă o privire Koloskovei. Mai avea lacrimi în ochi, dar acuma zîmbea și ea.

— Are dreptate, moș Stepan. Numai pe apă-i chip să te poți strecura pînă la pod. Știu că apa-i rece și că-i ușor să te-apuice cîrceii și să te duci la fund. Da' mai știi, moș Stepan, poate că tot ajungem...

— Treaba asta, fetelor, trebuie chibzuită, chibzuită bine de tot... Înțeleg, toate-s bune, și spirtul și sîngele tînăr... Totuși nu puteți ajunge acolo înot... Nu. Orice-ați face, dar de ajuns acolo n-ajungeți.

— Ajungem. Pe cuvînt de onoare, că ajungem!

Glasul Șurei era cald și convingător.

— Ei, hai să zicem că ajungeți. Se-ntîmplă minunea și ajungeți. Nimeni nu vă vede — a doua minune. V-ați urcat pe pod și ați pus minele — a treia minune. Ei, și mai departe? Vă întreb pe voi ce se întîmplă după toate aceste minuni? Explozia are să izbucnească, fără întîrziere, cît mai sînteți pe pod. Asta înseamnă pentru voi moartea.

— Ei, asta-i! — spuse repede Șura. — De ce să murim? Lucrul cel mai de seamă e să sară podul în aer. Înțelegi, moș Stepan? Să sară podul, asta-i tot.

— Altă ieșire nu-i, — adăugă Nadia cu liniște și hotărîre în glas. — Nu-i decît o singură cale pînă la pod — pe apă.. Scatiule, să înotăm!

— Nu! Așteptați...

— Dă-ne voie, moș Stepan! Hai, te rugăm, dă-ne voie! — Scatiul se alinta pe lîngă bătrînul cazac, parcă era o copiliță.
— Dă-ne voie! Cum isprăvim, sărim amîndouă de-a dreptul în apă, și în apă explozia n-are ce ne face. Ei haide, spune „da“, moș Stepan. Spune...

...Noaptea era întunecoasă. Nu vedeai la doi pași. Numai la orizont pîlpîiau focurile tremurînde ale salvelor de artilerie; în linia întîia a fortificațiilor se aprindeau și se stingeau rachete multicolore și reflectoarele nemțești de lîngă pod scotoceau norii.

Mașinile treceau cu zgomot pe șosea, convoaiele de căruțe scârțiau. Se auzeau înjurăturile ofițerilor nemți. Ici și colo licăreau luminițele lanternelor de buzunar. Nemții reparau în grabă, șoseaua distrusă în urma ultimului raid al avioanelor de asalt sovietice.

În susul apei, cam la vreo doi kilometri de pod, Nadia, Scatiul și moș Stepan se furișaseră pînă la mal. Doi partizani duceau în urma lor troitul și un capăt scurt de trunchi cu un crac de care era legată frînghia.

De cum se făcuse seară începuse o ploaie mărunță și rece. Fetele se dezbrăcară repede, și își frecară tot corpul cu spirt.

Trunchiul fu lăsat în apă cu băgare de seamă, să nu facă nici un zgomot. Moș Stepan se apropie de fete. Știa că merg la moarte sigură și vroia să le spună o vorbă bună, din toată inima. Dar cum nu găsi cuvinte potrivite, le îmbrățișă numai, și le sărută.

Cea dintîi intră în apă Nadia, după ea Scatiul. Apa rece le ardea picioarele ca și cum ar fi fost clocotită. Fără voie, Șura scoase un țipăt.

— Înapoi, fetelor! — strigă moș Stepan, dar fetele se și agățaseră de trunchi și se îndepărtau acum de mal.

De pe mal de unde sta, bătrînul cazac căuta să pătrundă cu privirea în tîmbericul nopții. Apa vîjîia, ploaia ropotea prin tufișuri. Moș Stepan era cu inima grea; parcă-și trimisese chiar pe fiicele lui la moarte și lacrimi i se rostogoleau pe obraz...

Apa tulbure și rece ducea repede pe fete la vale, le sucea în vârtejuri, le lovea de pietre, de marginile ascuțite ale cioatelor care le zgîriau și le jupuiau pielea. Scatiul nu simțea însă durerea. La început parcă un foc le cuprinsese tot trupul, apoi degetele de la mîini începură să le înțepenească de frig și să nu li se mai supună, parcă nu mai erau ale lor, iar cîrceii le zgîrceau picioarele.

— De-am ajunge odată... de-am ajunge, — șoptea Șura.

Fetele înotau în beznă. Din cînd în cînd reflexe de lumină alunecau pe apă. Zgomotul de pe pod se auzea tot mai aproape, și mai lămurit.

Deodată raza reflectorului se înalță spre cer, desfăcu apoi brusc un arc, se propti de pămînt, tresări și începu să se apropie încet de rîu.

— Scatiule, dă-te la fund!

Șura cuprinse strîns trunchiul de copac și cufundă capul în apă. I se părea că raza reflectorului se fixase asupra lor, le ardea și le tăia răsufierea...

Cînd Șura scoase capul afară, era iar întuneric beznă în jurul lor. Raza reflectorului se proptise în cer. Apoi tresări și

se stînsese. Șurei i se păru, nici ea nu știa de ce, că în jurul ei se făcuse lumină.

— Scatiule, ține-te bine! Vine podul!

În fața fetelor apăru din apă un picior al podului, gros, întunecat. Nadia aruncă cu îndemînare frînghia în jurul lui. Trunchiul se opri. Fetele stătură nemișcate.

Blănille podului scîrșiau deasupra capetelor lor, motoarele camioanelor duduiau surd, copitele cailor tropoteau înfundat pe pod și o voce răgușită ca de răceală striga pe nemțește:

— Mai repede, mai repede!

Nadia dezlegă pachetele de trotil învelite în pergament, prinse la brîu.

— Suie-te, Scatiule.

Șura se ridică cu băgare de seamă din apă, se agătă de piciorul podului și voi să se urce pe umerii Nadiei. Dar nu putea: o durea tare piciorul drept. Șura puse mîna pe genunchi. O durere ascuțită îi străpunse piciorul și degetele dădură de ceva cald și lipicios.

„Sînge... M-am lovit se vede de-o cioată“, se gîndi Șura.

— Mai repede, Scatiule! Mai repede! — îi șopti Nadia.

Invingîndu-și durerea, Șura se urcă în sfîrșit, pe umerii Nadiei. Prietena ei îi dădu pachetul de trotil. Șura întinse în sus brațele, ridică pachetul și începu să-l lege de piciorul podului, dăr degetele înțepenite nu voiau s-o asculte și pachetul era cît pe ce să cadă în apă.

Camioanele duduiau — ca și înainte — pe pod și aceeași voce răgușită striga:

— Mai repede, mai repede...

— Acuși, Nadia! — spuse Șura și băgă degetele de la mîna dreaptă în gură ca să le încălzească. Degetele i se desmorțiră. Al doilea pachet fu tot atît de greu de legat ca și cel dintîi: genunchiul o durea cumplit și, cuprinsă de un tremur spasmodic pe care nu și-l putea stăpîni, dîrdîia din tot trupul.

În sfîrșit, izbuti să mineze primul picior de pod.

Capul i se învîrtea, gîndurile i se încurcau. Sleită de puteri se dădu jos.

Nadia legă capetele fitilului Bickford, scoase o brichetă dintr-un săculeț de cauciuc, și ferind flacăra cu pieptul și mîinile, aprinse amîndouă capetele fitilului.

Scînteii vii izbucniră și prinseră a alerga cu iuteală de-a lungul fitilului, spre pachete.

— Gata, Scatiule!

Deodată auziră niște strigăte. Era garda podului. Nemții observaseră probabil scînteiele care alergau de-a lungul fitilu-

lui Bickford. Răsună o împuşcătură, încă una, urmate de o rafală de mitralieră.

Nadia o apucă pe prietena ei de umeri şi se cufundă în apă, când o simţi deodată pe Şura tresărind.

„Să ştii c-au rănit-o“, îi fulgeră prin minte Nadiei.

Strângându-şi mai tare în braţe prietena, Nadia ieşi cu ea la suprafaţă şi bătînd voiniceşte apa cu braţul liber, pluti la vale. Apa rece şi repede o izbea de pietre şi de buturugi. O lovitură mai puternică o făcu să-şi piardă cunoştinţa.

Chiar în clipa cînd Nadia se cufundă în apă, răsună explozia. Un stîlp de foc în care se amestecau bucăţi de pod, de camioane şi căruţe, se înălţau spre cerul nopţii. Într-o clipă instalaţiile reflectoarelor prinseră viaţă: raze albastrii alergau pe cer, scormonind printre nori, în căutarea avionului care aruncase în aer podul. Tunurile antiaeriene nemţeşti începură să tragă. Aproape în aceeaşi clipă, pămîntul tresări de bubuituri de tun. Bateriile sovietice deschiseseră un uragan de foc, împotriva fortificaţiilor nemţeşti; de departe veneau strigăte de „ura“. Armata Roşie pornea la atacul staniţei Ahtîrskaja.

Fetele însă nu mai auziră nimic din toate acestea...

În josul apei, cam la doi kilometri de pod, râul tăia un drum vicinal. Mai înainte fusese aici un podeţ. Într-o bună zi, partizanii din Ahtîrskaja desfăcuseră blănille podelei şi le luaseră de-acolo. Nemţii nu mai refăcuseră podeţul şi acum se vedeau numai stîlpii ieşind din apă. Pe aceşti stîlpi se instalaseră în acea noapte fetele, prietenele Scatiului şi ale Nadiei. Aduseseră cu ele nişte lese uşoare, împletite din răchită şi, potrivit înţelegerii avute de mai înainte s-au pus să aştepte pe cele două plantatoare de mine, care după aruncarea în aer a podului trebuiau să vină înot pînă acolo şi să fie scoase la mal.

Fetele auziră explozia, văzură stîlpul de foc care răbufnise în noapte, razele reflectoarelor care alergau pe cer, dîrele de lumină lăsate de gloanţele trasoare şi numărau acum clipele. În dreapta bubuia viu canonada. Pe apa întunecată, pe care lunecau din cînd în cînd reflexe slabe, pluteau la vale bucăţi de blană din podeaua podului, capete de grinzi, lăzi goale, baloturi de paie şi leşuri de hitlerişti.

În sfîrşit, apăru trunchiul de copac cu frînghia legată de un crac, însă nici Scatiul nici Nadia nu erau pe trunchi.

Canonada se apropia. Luptele se desfăşurau acum pe uliţele staniţei Ahtîrskaja. Nemţii se retrăgeau. Împinşi spre apă, umblau zăpăciţi, căutînd vadul pe unde să treacă.

Fetele tot mai stăteau pe capetele de stâlpi ale podeţului, privind cu atenţie în apă. Pierduseră aproape orice nădejde. Mai mult decît sigur, prietenele lor pieriseră în explozie.

Şi deodată una din ele, care stătea pe un stîlp din mijloc zări pe suprafaţa apei, ceva care cînd ieşea, cînd se cufunda iar în apă. Crezu mai întîi că era un capăt de grindă. Dar cum apa era repede şi nu era timp de stat prea mult la gînduri, fata se aruncă în apă. După ce înotă puţin, ajunsese la ceea ce crezuse că era o bucată de grindă, întinse mîna după ea şi o trase îndărăt. Mîna atinsese un cadavru rece. Dar spaima asta nu dură decît puţine clipe. Fata prinse îndată cadavru, îl trase înapoi şi-l aduse pe leasa coborîtă în apă.

— Nadia ! Fetelor, ajutaţi-mă !

Cu greu o scoaseră pe Nadia la mal. Fata nu dădea nici un semn de viaţă : ochii erau închişi, nu mai răsuflea.

Fetele îi smulseră Nadiei cămaşa şi începură să-i frece corpul, apoi îi făcură respiraţie artificială, dar totul era în zadar. Nadia zăcea întinsă pe mal fără mişcare. Fetele puseră de cîteva ori urechea la piept, dar inima Nadiei nu mai bătea sau bătea atît de încet încît nu se mai auzea. Însă ele nu se dădură bătute şi frecară mai departe trupul din răspuţi.

Uneia din fete care rămăsese de veghe pe un stîlp al podului, şi care mai stătea aplecată deasupra apei, urmărind cu luare aminte suprafaţa, i se păru că o mîna ieşise o clipă din apă.

Fără să se gîndească prea mult, fata sări în apă şi apucă cozile lungi ale Şurei...

Scatiul fu culcat alături de Nadia. Nici ea nu dădea nici un semn de viaţă.

Cuprinse de groază, fetele nu îndrăzneau totuşi să creadă că totul se isprăvisese, că Nadia şi Scatiul acela vesel şi drag pieriseră cu adevărat. Prietenele stăruiră mai departe, luptînd din răspuţi, cu lacrimi în ochi, pentru viaţa lor. Ce nu le-au făcut ? Le-au legat rănile, le-au frecat trupul fără viaţă, le-au scos apa din stomac şi le-au făcut întruna respiraţie artificială. Dar degeaba !

Noaptea era pe slîrşite. La răsărit cerul se lumina de ziuă. Ploaia încetase. Deasupra staniţei Ahtîrskaja se ridicau nori groşi de fum. Lupta urma cu aceeaşi înverşunare. Numai că acum trecuse de staniţă şi se îndepărta. Nemţii fuseseră scoşi din Ahtîrskaja.

Ce era de făcut ? Peste un ceas, cel mult, avea să fie ziuă deabinelea. Primprejur rătăceau nemţi. Fetele stăteau lîngă trupurile prietenelor lor, neştiind cum s-o scoată la capăt.

Deodată, Nadia mişcă uşor mîna.

Fetele se repezără la dînsa și se apucară iarăși să-i frece trupul și să-i facă respirație artificială. După un timp, încet, ca și cum ar fi făcut asta cu foarte mare greutate, Nadia deschise puțin de tot pleoapele și le închise iar.

— Trăiește... Nadia trăiește! — strigară cele două fete care se țineau de ea, și rîzînd și plîngînd de bucurie începură s-o sărute.

Celelalte fete, care luptau s-o învie pe Șura, văzînd-o pe Nadia zăcînd tot așa de nemîșcată ca înainte, se uitau la ele nedumerite, neștiind ce să creadă.

Pe neașteptate dincolo de tufișuri se auzi huruitul roților unei căruțe care trecea repede. Una din fete se tiră spre drum. Peste vreo zece minute era înapoi.

— Avem noroc, fetelor! — Um moș de-al meu se-ntoarce acasă, aici, în cătun. Cătunul îi mic de tot, cîteva case, îi departe de drum și nu-s nemți pe-acolo. Ce-ar fi să le ducem acolo pe Nadia și pe Scatiu? Mătușă-mea Varvara adună întotdeauna buruieni și știe tot felul de leacuri...

Fetele au culcat pe Nadia și pe Scatiu în căruță, le-au acoperit cu un cojoc călduros și au plecat într-acolo. În cerdacul căsuței le întîmpină o căzăcioaică bătrîna cu o față severă, brăzdată de cute adînci, cu părul sur — sub o broboadă albă — și cu ochi mari și negri.

La început mătușa Varvara nu le plăcu fetelor. Prea liniștită se arăta față de durerea lor și nici nu se boci cu ele cînd dădu cu ochii de Scatiu și de Nadia. Iar cînd începură să-i povestească amănunte, le tăie scurt vorba și le porunci repezit s-o culce pe Nadia pe laiță și pe Șura în pat. Era atîta autoritate în glasul ei, în gesturile ei, că fetele se domoliră fără să vrea și, fără să crîcnească, începură a-i îndeplini supuse toate poruncile. Cînd văzură fetele pe mătușa Varvara punîndu-i Nadiei la picioare niște sticle cu apă clocotită, descleștîndu-i cu de-a sila fălcile, ca să-i toarne ceai fierbinte cu vin, și cum asculta cu luare aminte inima Șurei — fetele se liniștiră. Apoi întrerupîndu-se una pe alta porniră iarăși să povestească cum Nadia cu Șura aruncaseră în aer podul.

Fără să le asculte, bătrîna se apropie de un dulăpior și scoase de acolo o sticlură cafenie.

— Ia ștergeți-o, mă rog, de-aici, fetelor.

— Mătușă Varvara, — o întrebă cu sfială una din fete, — Au să scape, mătușă Varvara?...

— Parcă v-am spus o dată s-o ștergeți de-aici, — mai zise iar bătrîna.

Fetele ieșiră, supuse, închizînd bine ușa după ele. Știau că acum avea să se hotărască dacă trăiește Scatiul sau nu.

Timpul trecea încet. Fetele stăteau cu urechea la pîndă să prindă orice freamăt din camera vecină. Tare-ar fi vrut să crape măcar ușa cît de cît, și s-arunce un ochi înăuntru.

Ușa se deschise deodată. Bătrîna stătea în prag. Ochiul îi erau umezi de lacrimi. Și nu puteai să-ți dai seama dacă mătușa Varvara plîngea de bucurie sau de durere.

Fetele se repeziră la ușă. Bătrîna le tăie cu hotărîre drumul.

— Nu, mai tîrziu, fetelor. Pe Nadia voastră lăsați-o să se odihnească... Scatiului însă... nu-i mai pot ajuta cu nimic...

Și iar închise bine ușa după dînsa.

În amurg o patrulă călare a Armatei Roșii se apropie în trap de cătun. Un ostaș se dădu jos de pe cal, intră — fără să bată — în casă și se opri mirat în ușă: în vîlul albastrui al amurgului de primăvară văzu două fete culcate în casă.

— Fetelor! — strigă el tare. — De ce v-ați culcat așa de vreme? Deșteptarea!...

Trezită de glasul puternic, Nadia deschise ochii, se ridică puțin, într-o rîină, se uită cu luare aminte și totodată mirată la odaia necunoscută, văzu pe ostașul din Armata Roșie și, parcă se liniști. Apoi închise iar ochii, și sleită de puteri, căzu pe pernă...

...Întîmplarea asta mi-a povestit-o moș Stepan, cînd m-am întors la Krasnodar.

— Nadia s-a făcut bine, — spuse el. — Știi însă, Tătu-cule, că s-a schimbat: s-a făcut mai serioasă. Mi-a spus să-i văd pe Kiricenکو, plantatorul vostru de mine, și să-i spun că de n-ar fi învățat el pe Scatiu să lege cu atîta dibăcie pachetele cu trotil, ele n-ar fi izbutit niciodată să arunce podul în aer. Și pe urmă m-a rugat să-ți spun că ar vrea să-l vadă pe inginerul Vetlughin și să se sfătuiască cu el la ce școală să intre după război. Se gîndește să intre la Institutul de mine, pentru că ce se învață acolo e tot ceva cam în leagăn cu minele.

CAPITOLUL II

După ce trupele noastre au scos pe nemți din stanița Ahtir-skaia, ei se hotărîră să se mențină cu orice preț în stanița Abinskaia, aflată tot pe șoseaua principală Krasnodar — Novorosiisk. Erau în curs lupte îndîrjite pentru această staniță.

Marginea de răsărit a staniței trecea dintr-o mână în alta. Bubuitul tunurilor ajungea pînă la Krasnodar.

Ai fi spus că partizanii din Abinskaia „atîrnau” deasupra căilor de comunicație nemțești. Organizau diversiuni pe șosea, aruncau în aer convoaie de camioane cu muniții, lichidau gărzile, posturile fixe și patrulele nemțești și încercaseră chiar să arunce în aer podul de peste pîrăul repede și adînc, care trecea pe lîngă marginea de apus a staniței.

Nemții păzeau podul acesta cu deosebită strășnicie pentru că rămăsese unica legătură dintre grupul lor din Abinskaia și spatele frontului. Construiseră la amîndouă capetele podului întărituri în pămînt, înarmate cu mitraliere grele și instalaseră mai la o parte baterii antiaeriene. Puțin mai departe se înălțau fortificații de pămînt și grinzi, care acopereau podul nu numai cu mitralierele dar și cu tunurile lor.

Dar și acestea li se părură se vede prea puțin nemților. De teamă că partizanii din Abinskaia vor izbuti totuși să pătrundă pînă la pod și să-l arunce în aer, ei au hotărît să nimicească întreg detașamentul de partizani din Abinskaia. Mari unități de trupe nemțești fură aruncate împotriva partizanilor. Ele curățiră cu minuțiozitate pădurile, văile, rîpele și toate adînciturile terenului din împrejurimi, organizară percheziții în masă prin cătune și împînziră raionul cu o rețea de spioni. În luptele acestea crîncene și neegale, cei din Abinskaia suferiseră pierderi grele. Noi, la Krasnodar, aflaserăm că din partizanii de la Abinskaia nu mai rămăsese decît o mînă de oameni. Se împărțiseră în mici grupe și se ascundeau acum în taberele de cîmp ale brigăzilor colhoznice, așezate departe de drumurile umblate. Situația lor era desigur grea și sufereau de foame și de boli. Cumplit de mult îi chinuiau pe partizani abcesele de pe urma deselor răceli cu care se alegeau în timpul operațiilor din mlaștini cînd ploua cu găleata.

Și totuși partizanii de la Abinskaia nu se lăsau. La Krasnodar ne soseau întruna vești despre atacurile lor îndrăznețe, și noi știam că în rîndurile celor de la Abinskaia lucra ca și altădată vechiul nostru cunoscut și elev al „Școlii superioare” de partizani, Vasea Lomkonos, prietenul Nadiei și al Scatiului.

Luptele pentru stanița Abinskaia se făceau pe zi ce trecea tot mai încordate. Cum se puteau aștepta în toată clipa la asaltul hotărîtor, comandamentul nostru dădu ordin partizanilor din Abinskaia să arunce podul în aer. Explozia trebuia să servească drept semnal al ofensivei generale.

Vasea Lomkonos fu însărcinat cu conducerea operațiunii de diversiune.

Într-o seară posomorită și ploioasă, Vasea și cu ajutorul lui sosiră la una din taberele de câmp îndepărtate ale colhozului, tabără în care se instalaseră partizanii de la Abinskaia. Venise acolo cu gândul să discute cu tovarășii cum s-ar putea face să se execute mai bine ordinul comandamentului.

Nu era piatră în jurul staniței natale, pe care partizanii de la Abinskaia să n-o cunoască, și oricare din ei era oricând în stare să ajungă acolo chiar și cu ochii legați. Acuma însă mai știau bine și altceva și anume că, dacă se făcuse foarte puțin probabil să te poți strecura în staniță chiar și noaptea, apoi de apropiat de pod era chiar cu neputință. Și totuși căutau o soluție. Zeci de variante de diversiuni dintre cele mai neașteptate, mai neînchipuite și mai îndrăznețe erau întruna propuse, dar propunerile erau respinse pe loc. Toate aceste variante erau fără nici o nădejde de succes. În cele din urmă se opriră asupra uneia din ele: Lomkonos, însoțit de două ajutoare, se va strecura noaptea pînă la staniță și va vedea la fața locului ce este de făcut... Rămîne acum să se hotărască locul unde se vor instala la Abinskaia.

— Care dintre voi, băieți, locuiește aproape de pod? — întrebă Vasea.

— Eu, — răspunse Kosteia, cel mai tînăr dintre partizanii din Abinskaia. — Căsuța bunicilor în care stau eu și cu mama e chiar la marginea staniței, deasupra ripei.

Căsuța aceasta durată aproape de tot de pod îi convenea cît se poate de bine lui Vasea. Mică cum era, aproape nici n-o băgai în seamă și era puțin probabil ca nemții s-o fi ales pentru încartiruire.

Acestea fiind hotărîte, începu pregătirea pentru marș. Vasea împachetă meticulos pachetele cu exploziv și le dădu ajutorului lui și lui Kosteia. Apoi toți se înțeleseră exact cu privire la itinerar, cu privire la ceea ce avea de făcut fiecare dintre ei în toate împrejurările, fie că ar da peste o patrulă nemțească, fie că ar nimeri în labele fasciștilor, sau în sfîrșit dacă s-ar răzleți în drum de tovarăși și ar trebui să se strecoare singur în staniță.

Apoi Vasea comunică ajutorului lui și lui Kosteia semnalele convenționale pe care le învățase la „Școala noastră superioară” de partizani.

Cunosc bine stepa noastră din Kuban, cunosc afurisitele tufe de porumbar cu spini ascuțiți, în care nu-i chip, în ruptul capului, să faci să intre nici un cîine ciobănesc caucazian, care-s de altfel deprinși cu toate greutățile. Spun cu toată convingerea că

numai faptul că acești trei tineri partizani din Abinskaia au putut să se strecoare nesimțiți de nimeni pînă în stanița lor natală reprezintă o ispravă vitejească neobișnuită.

Inchipuți-vă o stepă netedă ca-n palmă. Pe cerul nopții, rachetele luminoase se aprind una după alta. La lumina lor, puternică și rece, fiecare moviliță se vede limpede ca ziua și ți se pare că nici un țințar de stepă nu poate țîșni nevăzut. Patrula nemțești trec mereu încolo și-ncoace.

Tufele de porumbar sînt împrăștiate prin stepă ca niște insule mici și că să te tîrîi de la o insuliță de acestea de măracini la alta și să pătrunzi în același timp în adîncul întepător, nu dispui decît de scurtele clipe de întuneric dintre rachetele orbitoare. Spinii rup hainele, se înfig în carne pricinuindu-ți o durere usturătoare cum nu se mai află. Și manevra aceasta trebuie s-o repeți de zeci de ori, cu o încărcătură grea de exploziv în spinare, drept sub nasul nemților, neștiind cînd se va aprinde următoarea rachetă care îți scoate ochii.

Și totuși cei trei partizani s-au strecurat pînă la marginea staniței. În fața lor se înălța un povîrniș aproape drept, acoperit, cu buruieni de anul trecut.

Drumul spre staniță era de cealaltă parte a povîrnișului. Dar cum, să urce povîrnișul? Și, mai ales, ce-i aștepta odată ajunși sus?

— Stați, — le spuse celorlalți în șoaptă Kosteia și se tîrî repede într-o parte.

Vreo trei minute fu liniște. Apoi Vasea auzi un foșnet din partea înspre care se tîrîse Kosteia.

— Am găsit! — se auzi șoapta șuierătoare a lui Kosteia. — Tîrîți-vă pînă la mine.

Cînd se tîrîră pînă acolo, Kosteia îi băgă ceva în mină lui Vasea. În primul moment părea că e o frînghie. Dar de unde și cum putea fi acolo o frînghie? Poate că era o capcană?...

— Nu, nu-i o frînghie, — îi șopti Kosteia. — I-o rădăcină. Uite colo sus. Vezi? I-un copac de la marginea grădinii noastre de zarzavat. Rădăcinile-s ale copacului. Vezi?

Vasea ridică capul. Sus era întuneric. Numai stelele luceau viu pe cerul înalt. Raza unui reflector îndepărtat mătură cerul o clipă și pieri iar.

— Voi stați aici, — șopti din nou Kosteia, — iar eu mă urc sus, să nu fie ascunși cumva nemți în grădina de zarzavat. Așteptați. După cum ne-am înțeles: am să vă dau semnalul numărul unu! — adăugă el liniștit, apăsînd asupra acestui amănunt.

Kosteia se agăță de rădăcini și începu să se cațere. Bulgări mici de lut se rostogoleau în urma lui. Deodată, o rachetă țîșni și se aprinse orbitoare deasupra ripei.

Vasea și cu ajutorul lui se lipiră la pământ și fără voie ridică capul. Sus, pe malul râpei se vedea acuma lămurit un ulm bătrîn și stufos. Rădăcinile dezgolate coborau, ca niște șerpi, pe povîrniș în jos. De Kosteia nici urmă. Sau izbutise să se urce sus, sau se agățase de aceste rădăcini, și se ascunsese printre buruieni...

Clipele treceau încet. Vasea asculta cu încordare fiecare foșnet. Noaptea era plină de tot felul de sunete. În depărtare trăgeau tunurile și țacăneau mitralierele; în apropiere se auzea somația înăbușită și speriată a vreunei santinele nemțești. Dar sus, lîngă ulmul cel bătrîn era liniște...

Deodată, o pasăre de noapte țipă jalnic deasupra râpei. Era semnalul. Și Vasea răspunse. Cîțiva bulgărași de lut se rostogoliră, iarăși se auzi foșnind printre buruieni și Kosteia se ivi din întuneric.

— În grădina de zarzavat nu-i nimeni. Să ne urcăm. Nu te teme, Vasea, rădăcinile astea țin și un taur...

Toți se cățără pînă sus și se întinseră la piciorul ulmului, în tufele de viță sălbatică.

— Voi stați aici, iar eu mă reped pînă la mama, — șopti Kosteia și dispăru în întuneric.

Curînd se auzi în apropiere o ușoară bătaie în ușă, o rază slabă de lumină apărură o clipă, se auzi un strigăt ușor de femeie, repede înăbușit și totul se liniști din nou.

Deodată, dintr-o parte, se auzi apropiindu-se un zgomot egal de pași. La luciul unui foc îndepărtat, Vasea văzu răsărind, chiar lîngă el, doi soldați nemți. Baionetele late străluciră în întuneric. Vasea își ținu răsufierea. Patrula trecu mai departe...

Apoi iar se auzi un foșnet, care se apropia din ce în ce.

Vasea strînse grenada în mînă. Dar iată că strigătul păsării răsună din nou...

— În casă la noi sînt cantonați niște romîni de la coloane, — zise încet Kosteia. — Trebuie să plece din Abinskaia înainte de a se face ziuă ca să-i transporte pe răniți cu carul cu boi. Mama nu ne dă voie să stăm aici în grădina de zarzavat: nemții umblă pe marginea râpei și aruncă rachete. Dar nu-i nimic... Las' că ne ascundem printre chirpicii de lîngă șură. N-aveți grijă că nu ne descoperă nimeni acolo...

La marginea grădinii de zarzavat se afla o stivă mare de chirpici. Vasea cu ajutorul lui se strecurară înăuntru. Kosteia acoperi cu paie partea de sus a stivei.

— Eu plec în recunoaștere, — șopti Kosteia. — N-aveți grijă: mămuca mi-a făgăduit că vă aduce de mîncare.

Nu apucă bine Kosteia să se îndepărteze de chirpici cînd, o rachetă țîșni șuierînd și lăsînd o diră de foc tremurîndă. Rachete se înălță ca un arc în aer și rămase atîrnată deasupra gră-

dinii de zarzavat. Kosteia se lipi de grămada de chirpici. Vasea se uită printre chirpici și văzu întâia oară în acea noapte podul...

Arcul înalt al podului atârna deasupra râului întunecat. Două suvoaie de mașini curgeau neîntrerupt pe pod. Ajunse în staniță, ele se împrăștiu pe ulița principală și pe ulicioarele laterale. La intrarea pe pod stăteau nemți izolați și în grupuri. Unii din ei purtau bonete. Printre nemți se deosebeau ușor românii, cu căciulile lor înalte de miel.

Lui Vasea i se strînse inima : orice-ai fi făcut, nu era chip să te strecoari pînă la afurisitul ăsta de pod... Mașinile se țineau una după cealaltă într-un șir neîntrerupt. În camioane erau lăzi cu muniții...

În sfîrșit, racheta se stinse. Cînd se făcu întuneric, se auzi un foșnet ușor : era Kosteia care pleca în recunoaștere...

Vasea și cu ajutorul lui rămaseră destul de multă vreme în stiva de chirpici, trăgînd cu urechea la zgomotele care se auzeau. În grădina de zarzavat era liniște, dar și în căsuța lui Kosteia aveai impresia că totul amorțise. Mama lui Kosteia sau nu putea, sau nu îndrăznea să vină pînă la prietenii lui fecioru-său. Vasea începuse să se neliniștească cînd, deodată, iar se auzi un foșnet în apropiere. Vasea se uită printre chirpici. Cîțiva oameni se furișau prin grădina de zarzavat, de-a lungul straturilor. Să fie nemți ?...

Se auzi o șoaptă :

— Am sosit cu toții.

— Cum cu toți ? Nu cumva ai adus pe cineva ? — întrebă neliniștit Vasea.

— Nu-i nimic, Vasea, nu-i nimic. Totul este în ordine, — explica în grabă Kosteia. — Am găsit în staniță pe niște prieteni de-ai mei, comsomoliști din organizația clandestină, toți băieți buni. Vasea, pe onoarea mea, băieți buni, toți unul și unul. Ei răspîndesc manifestele noastre, fură actele de la nemți. Nu demult au înecat pe polițai. Prea își făcea de cap și chinuia oamenii...

Vasea se uită la noii veniți. Erau șapte, șapte flăcăi la fel cu Kosteia.

— Nu te supăra, Vasea, — se dezvinovăța Kosteia în șoaptă. — Le-am spus de ce am venit aici. Nu te teme : mai bine mor decît să ne trădeze. Mai stringeți-vă puțin ca să nu ne zărească friții. Și-acuma să stăm de vorbă. Băieții au un plan al lor, cum să aruncăm podul în aer...

Flăcăii se strecurară repede înăuntrul stivei și, vorbind pe nerăsuflăte și luîndu-și unul altuia vorba din gură începură numai de cît să-și expună planul.

Conspiratorii se sfătuiră multă vreme și abia tîrziu după miezul nopții, băieții se împrăștiară încet care încotro. Planul lor fu adoptat. Podul urma să fie aruncat în aer în noaptea următoare.

Kostea a adus ceva de mîncare și pe urmă s-au culcat tustei. Dar somnul nu se prindea de Vasea. Vintura prin minte planul pînă în cele mai mici amănunte, căutînd să cîntărească toate posibilitățile și să se pună de mai înainte în situațiile cele mai neașteptate cu putință.

Deodată se auzi un foșnet și lîngă stivă se ivi un flăcăuș.

— Kostea, Kostea, — șopti el emoționat. — Pe pod trec o mulțime de nemți spre staniță. O grozăvie, nu alta! Și muniții și tunuri. Trec spre linia întia a frontului. Ce-i de făcut? N-ar fi bine să începem acum? Băieții mei sînt gata.

Vasea se uită printre chirpici. Era întuneric beznă. Dinspre drum, de lîngă pod, se auzeau huruituri și urletele și înjurăturile ofițerilor.

De ce n-ar încerca acuma? Putea foarte bine să încerce...

— Carul unde-i? — întrebă Vasea.

— Chiar aici, în curtea lui Kostea. Il luăm de la romîni. Am adus și o pereche de boi, ca să fie oricum aici la îndemînă... Din partea noastră totu-i gata, Vasea. Tot...

— Bine. Dacă-i așa, să-i dăm drumul...

Noaptea era pe sfîrșite. Ceața de dinaintea zorilor care se ridica dinspre rîu se așternea peste pămînt, învăluind totul. Din pîcla deasă se iveau ca niște năluci coarcele și capetele boilor. Lîngă gardul de nuiete, Vasea zări carul. Un flăcăuș așternea în car niște buruieni. Alături, era o boccea mătăhăloasă în care erau mantalele și căciulile romînești pe care le aduseseră băieții.

— Hai, tovarăși plantatori de mine, ia așezați-vă ici la rînd, — șopti căzăcelul cel mai mic, un flăcăuș cu părul vilvoi, care să fi avut vreo cincisprezece ani. — Acuși aveți să vedeți cum vă oblojesc.

Și ca un adevărat infirmier, flăcăușul înfășură cu dibăcie fețele plantatorilor de mine cu pansamente late, lăsîndu-le numai niște deschizături pentru ochi și nasuri. Ajutorul lui stătea alături. Avea în mîini o cutie veche de conserve în care muia un pămătuș și vopsea pansamentele cu ceva roșu.

— Cu ce vopsești? — întrebă Vasea cu glasul înăbușit din pricina pansamentului care nu-l lăsa să vorbească.

— Cu vopsea...

Pînă la urmă deglhiizarea se isprăvi. Băieții îmbrăcară pe plantatorii de mine cu mantale românești, îi culcară în car, unde erau ascunse sub buruieni pachetele cu trotil.

— Acuma odihniți-vă... Ne întoarcem numaidecît.

Și băieții dispărură.

Peste vreo zece minute băieții se întoarseră aducînd cu ei... doi romîni, pe care îi duceau de subțiori și de picioare.

Erau cadavre, cadavre adevărate care zăceau de dimineață în șura lui Kosteă.

Băieții întinseră cadavrele în car, alături de plantatorii de mine.

— Să mai aducem unul? — întrebă flăcăușul care le vop-sise pansamentele. — Sînt acolo cîți poștești...

— Nu, ajunge, — răspunse cu greu Vasea.

— Acuma-i rîndul meu! — Kosteă își puse și el o manta romînească, își înveli falcile cu o basma albă, își trase pînă la umeri o căciulă romînească neagră.

— Ei, cum arăt? — întrebă el.

Acela care îi pansase pe plantatorii de mine aruncă o privire asupra lui Kosteă ca și cum ar fi căutat să-i găsească pricină, dar rămase mulțumit de fața lui, de nasul coroiat. Kosteă semăna a ungur.

— Numai nasu-i cam subțire, — zise flăcăușul cu oarecare părere de rău în glas.

— Nu-i nimic, în învălmășeală merge. Și acuma, băieți, toți la locurile voastre! — ordonă Kosteă.

— Vedeți să nu uitați de țipătul cucuvelii! — le spuse repede Kosteă din urmă. Apoi se sui în car și atinse boii cu nuiăua.

Carul înainta încet pe drumul care cobora în pantă repede spre pod și nu trecu mult pînă intră în torentul de mașini și de căruțe. Prin mica deschizătură a pansamentului, Vasea vedea camioane pline cu lăzi cu muniții, grupuri de soldați nemți, căciulile înalte ale romînilor, tunuri și iarăși mașini încărcate cu muniții. O clipă apărură semnele distinctive de pe mînecele soldaților din SS, apoi iar mașini și mașini. Mașinile treceau în truna, fără sfîrșit...

Carul se apropiase acuma de pod. O patrulă răsări din întinericul cenușiu, chiar la intrarea podului. Vasea închise ochii și nu mai răsuflă. Inima îi bătea atît de tare încît avea impresia că toată lumea dimprejur auzea bătaia inimii lui...

Se vede că Kosteă, cu fața lui cu nasul coroiat fu luat cu adevărat drept ungur, iar cadavrele romînilor întinse sus pe car nu treziră nici o bănuială. Vasea auzi ordinul nemților:

— Înainte! Treci mai repede!

Kosteă atinse boii cu nuiăua și carul intră pe pod.

Acum trebuia să se hotărască totul. Lui Vasea i se păru că stă carul pe loc. De ce nu se mișcă? Mai repede... mai repede...

Carul înainta încet prin valul de automobile. Kosteia era și el nerăbdător. Și cum era să nu fie? Era prima lui mare diversiune și încă ce diversiune!... Dacă ar fi putut, ar fi mînat boii la trap. Dar în fața carului mergea încet un camion greu de șapte tone și Kosteia nu putea să i-o ia înainte.

În sfîrșit, carul ajunsese la mijlocul podului. Kosteia cîrmi boii chiar spre balustradă și îi opri în loc. În spate cineva strigă supărat și înjură. Dar Kosteia nu auzi. Se aplecă peste balustradă, puse palma pîlnie la gură și un țipăt jalnic de cucuvea de munte răsună deasupra suprafeței lucii și întunecoase a rîului.

Ca un răspuns la strigătul cucuvelei, aproape îndată explozia unei grenade lîngă capul podului dinspre staniță, străpunse văzduhul. Se mai auzi încă o explozie. Apoi prinseră a răsuna din toate părțile strigăte, și scurte rafale de pistoale-mitralieră...

Kosteia sări în car, deschise larg brațele și aruncă o grenadă grea în grămada de camioane de la capătul podului dinspre stepă.

Șuvoiul automobilelor de pe pod se opri. Pistoalele automate și mitralierele începură să pîrîie. Razele reflectorului alergau în ceața lăptoasă a dimineții. Bateriile antiaeriene deschiseră un foc dezordonat, trăgînd în neștire.

Kosteia aruncă de pe el mantaua largă și lungă care îl împiedica să se miște și ajută plantatorilor de mîine să se dea jos din car.

Vasea și ajutorul lui se repeziră spre o grindă a podului și, repede, așa cum îl învățase Kiricenکو pe Vasea la Planceskaia, legară de grindă pachetele de trotil. Deocamdată nimeni nu-i băgase în seamă pe băieți. Pe pod era învălmășeală, un strigăt speriat răsună de la un capăt la celălalt al podului, acoperind zgomotul tirului dezordonat:

— Partizanii!... Partizanii!...

Grinda din dreapta podului fu repede minată. Vasea se băgă pe sub platforma camionului vecin și legă pachetele cu explozibil și de partea stîngă a podului...

Fasciștii — zăpăciți — continuau să alerge pe pod, bateriile antiaeriene trăgeau cu furie și rachetele aprindeau lumini tulburi în ceața lăptoasă.

Ambele încărcături erau acum unite cu fitilul detonant.

— În apă! În apă! — strigă Vasea.

Vasea mai apucă să vadă trupul mărunțel al lui Kosteia desprinzîndu-se de pod și zburînd jos. În urma lui, nemaiavînd timp, se vede, să-l prindă pe Kosteia pe pod, se aruncă de pe pod cu brațele întinse înainte, și un soldat neamț. Probabil că acesta îl

observase pe Kostea și se hotărîse să pună mîna pe el, jos, în apă...

Vasea își scoase bricheta și o aprinse repede. Scînteii de aur alergară fulgerător pe fitil. Soldații nemți din mașina cea mai apropiată observară însă focul brichetei și se repeziră la Vasea. Era o chestiune de cîteva clipe. Nemții ar fi putut stinge fitilul și atunci totul ar fi fost în zadar...

Pe neașteptate, ajutorul lui Vasea se aruncă sub picioarele fasciștilor care alergau. Nemții se poticniră de el, cei din față căzînd pe podeaua de scînduri a podului și ceilalți buluc peste ei, blocînd trecerea printre automobile. Un neamț izbi în cap cu putere pe ajutorul lui Vasea cu patul greu al puștii...

Nu mai era vreme de pierdut. Vasea se repezi în apă. Un gînd îi fulgeră prin minte: „Flăcău-i pierdut, dar podul sare în aer. Neapărat că sare!...”

Vasea nu mai auzi explozia. El căzu în apă, se lovi cu capul de ceva și își pierdu cunoștința...

...La vreo trei kilometri mai jos de pod, riul cotea brusc la dreapta, încetinindu-și cursul. Sus pe malul stîng abrupt, creșteau niște ulmi nu prea înalți. Jos, pîlcuri de sălcii coborau pînă la apă.

De cîtăva vreme cum se lăsa seara, se strecurau pînă acolo partizani. Cum nu știau precis în ce noapte anume va fi aruncat în aer podul, se hotărîseră să stea de veghe acolo în fiecare noapte, în tufișurile de lîngă ulmi.

Noaptea era pe sfîrșite. Pe rîu se lăsa ceață. În curînd avea să se lumineze de ziuă. Se făcuse aproape vremea cînd trebuiau să se retragă în desiș, urmînd să se întoarcă la noapte.

Primele explozii înăbușite de grenade și rafale de pistoale-mitralieră îi făcură să-și încordeze atenția. Și deodată, cam pe unde trebuia să fie podul, un stîlp de foc spintecă negura și se ridică pe cerul alburii învăluit de ceață. Timp de o clipă apărură în stîlpul acesta de foc de-a valma, bucăți de grindă, frînturi de camioane și trupuri omenești...

Îndată după aceea, o flăcără uriașă se ridică în mijlocul podului. Pe fondul flăcării se desprinsă un camion mare care atîrna parcă în aer, îndată cuprins de focurile a sute de mici explozii. Explodau obuzele din camionul aruncat în aer...

Apoi totul dispăru. Nu mai fulgerau acum decît salvele de artilerie; razele reflectoarelor alergau înapoi și încolo pe cer...

Partizanii stăteau cu ochii ațintiți la rîu. Deodată auziră apă plescăind: cineva înota voinicește și se apropia tot mai mult...

Un partizan strigă la cel care înota. Clătinându-se de oboseală, Kosteia ieși pe un banc de nisip. Cam peste vreo cinci minute, partizanii scoaseră la mal, ceva mai jos, cadavrul mutilat și cu capul spart al ajutorului lui Vasea. Vasea însă nu era nicăieri...

Pe râu, pluteau la vale scînduri, bucăți de caroserie și cadavre. Celor de la Abinskaia li se tot părea că-l văd pe Vasea și se aruncară de cîteva ori în apă. Dar de fiecare dată ei dădeau numai de fasciști morți.

În sfîrșit, trecu și ultima scîndură a podului, și ultimul neamț mort.

Începuse să se lumineze de ziuă.

Partizanii ieșiră pe mal și-și scoaseră șepcile în tăcere. În departare începură să bubuie tunurile, dînd parcă onorul lui Vasea Lomkonos, care pierise. Trupele noastre porneau la asaltul stăniței Abinskaia.

★

★

★

Stanița Abinskaia fu eliberată. Unitățile noastre treceau peste râu. De pe malul drept, înalt, tunurile trăgeau de-a dreptul în hitleriștii care se retrăgeau în stepă.

Casele aprinse de obuze mai ardeau încă, în timp ce în casele rămase întregi, ostașii unui batalion sanitar începeau să instaleze răniții.

Partizanii din Abinskaia se întorseseră în stanița natală. În luptele pentru Abinskaia dispăruseră fără urmă doi comsomoliști din staniță și acum băieții îi căutau printre răniți.

Umblau din casă în casă. Cînd ajunseră lîngă o căsuță de la marginea stăniței, santinela de la ușă îi opri :

— Nu-i voie aici.

Kosteia apucase însă să arunce o privire înăuntru casei. Văzu un pat și lîngă pat, pe bancă, o haină care i se păru cunoscută.

Kosteia se repezi spre comisarul batalionului sanitar.

— Tovarășe comisar, dați-mi voie să vă întreb : pe cine aveți sub pază ?

— Pînă acuma nu știu nici eu. A fost găsit de sanitari în apă cam la vreo doi kilometri în josul podului, lîngă mal. Se vede că a avut o comoție în urma exploziei. Pe lîngă asta, mai are și o rană la picior provocată tot de explozie. Era în haine civile. N-am găsit nici un act la el. Pînă s-o lămuri cine este, îl ținem sub pază.

— Dați-mi voie, tovarășe comisar, să arunc măcar o privire asupra lui !

— Bine. Hai să intrăm. Poate să-l cunoști.

Kosteia și cu comisarul au intrat în casă. În pat era Vasea Lomkonos cu ochii închiși și fața palidă ca hîrtia.

— Vasea !

Kostea dădu să se repeadă la pat, dar comisarul l-a apucat brusc de mână și l-a oprit.

— Așteaptă, băiete ! Așteaptă ! Deocamdată-i încă prea devreme ca să vă îmbrățișați. Hai să ieșim în cerdac.

În cerdac, Kostea emoționat cum nu se mai poate îi spuse comisarului toate de-a fir a păr, și de misiunea primită de partizani de la comandament, și de stiva de chirpici, și de carul cu cadavre, și de aruncarea în aer a podului.

Peste un sfert de ceas, comisarul îi spunea comandantului detașamentului de partizani din Abinskaia :

— Mă bucur pentru voi, tovarăși ! Tare mă bucur. Lasă-l pe eroul vostru să mai stea la noi, că-i încă foarte slăbit. Dar să ne înțelegem de pe acum : timp de două zile nu trebuie să vină nimeni să-l vadă. Vă sfătuiesc chiar să puneți lângă el o „gardă“ a voastră, ca nu cumva să-i vină gustul vreunuia de-ai voștri să-l îmbrățișeze prea tare...

Cel dintâi care a făcut de gardă lângă patul lui Vasea a fost Kostea.

Am sosit la Abinskaia cam a patra zi după ce stanița fusese eliberată de trupele noastre și m-am dus imediat să-l văd pe Vasea. Se simțea încă foarte prost, cu toate că viața nu-i mai era în primejdie.

Îl îngrijea un medic tânăr. Venise pe front pentru prima oară, abia de câteva săptămîni ; totul era nou pentru dînsul, întreba despre toate, voia să „înțeleagă“ ceea ce se petrece“ după cum spunea el.

I s-a spus că Vasea Lomkonos înotase aproape vreo doi kilometri prin apa rece, deși suferise un șoc puternic și avea o rană la picior. Tânărul medic se aprinse :

— Nu poate fi adevărat ! Asta-i cu neputință. Într-o stare ca asta e cu neputință. Într-o stare ca asta nimeni n-ar fi putut înota nici măcar o sută de metri...

Șeful spitalului era un bătrîn chirurg, un profesor. Îl chema Ivan Pavlovič. Profesorul se interesa de fiecare dintre răniți, stătea îndelung de vorbă cu ei, le puneă întrebări și mai cu seamă, știa să-i asculte. Răniții țineau mult la el. Bătrînul medic rămase o oră întreagă lângă patul lui Vasea Lomkonos.

Cînd am venit să-l văd a doua oară pe Vasea, tânărul medic l-a adus la noi pe Ivan Pavlovici.

— Explicați-ne, vă rog, tovarășe profesor, — îi spuse tânărul medic, — cum de-a putut el, în halul în care se afla, să înoate doi kilometri ? Nu-i manual în care să se găsească așa ceva.

— Dragul meu, multe n-ai să găsești în manuale, — îi răspunse calm bătrînul medic. — Chiar dacă ar fi numai pentru motivul că toate manualele după care am învățat și eu, și dumneata sînt scrise înainte de război. Acum ne vom vedea siliți să corectăm multe lucruri în manualele noastre. Așa, de pildă, va fi nevoie să se adauge un capitol nou, pe care chiar eu l-aș fi considerat acum un an cel puțin nefondat, un capitol despre felul în care crește rezistența organismului omenesc cînd inima e plină de ură față de dușman și de încredere în victorie. Iată, colega, ai aici în fața dumitale tocmai unul din acești oameni, care au luptat luni de zile în spatele dușmanului. Omul acesta a văzut cu ochii lui arzînd stanițe, plîngînd femei, murind tovarăși; a văzut atîta durere încît mintea omenească nici nu și-o poate închipui; atîtea cruzimi și orori cumplite, făcute de dușman încît ți se face părul măciucă numai cînd le auzi... Și totuși privește în ochii lui și vezi cîtă curățenie și seninătate tinerească este în ei.

Dacă-i să reflectăm, apoi uite la ce trebuie să reflectăm: care-i cauza și cum s-a făcut că omul, trecînd prin toate grozăviile acestea și-a putut totuși păstra neatinsă seninătatea tinerească a sufletului? Dacă dorești, am să-ți spun. Tînărul acesta trăia bine și se bucura de viață în satul lui. Toate i se păreau firești; i se părea că nici nu putea fi altfel. Viitorul, iarăși, i se arăta tot așa de strălucit și de plin de soare, și lui i se părea că era în firea lucrurilor să fie așa. Și cînd colo, deodată izbucnește războiul. Dușmanul a ars orașe, a distrus grădini, a călcat în picioare cărți, a băgat fetele în case de toleranță, a atîrnat de gîtul mamelor semnul sclaviei. Și atunci văzînd toate acestea, Vasea și-a dat seama ce a fost viața pașnică pe care au dus-o pînă atunci el, familia lui, întreaga lui patrie, și a prețuit-o și mai mult, din plin. O ură neînduplecată față de dușman s-a trezit în el. A plecat să lupte. Și a luptat. Și încă cum! Chiar și în clipele cele mai grele, el știa sigur că vom învinge. După victorie, viața va fi din nou tot atît de fericită cum a fost înainte de război. Ba chiar și mai fericită. Dreptul la viața asta el și l-a cucerit cu sîngele lui... Și tocmai credința asta într-un viitor luminos e ceea ce a păstrat seninătatea ochilor și a inimii lui. Dușmanul a putut călca în picioare un lan de grîu, a putut otrăvi mii de copii în „camere de gaze“, dar ceea ce n-a putut ucide a fost tinerețea noastră! Tinerețea noastră este nemuritoare...

★

★

★

Abia toamna l-am văzut iar pe Vasea.

Mergeam într-o seară pe o uliță din Abinskaia. De-abia se întorsese cireada de la cîmp și prin curți se auzeau glasurile

cînd duloase, cînd certărețe ale căzăcioaicelor care mulgeau vacile. Ulița era pustie. Aerul era îmbibat de mireasma florilor de toamnă și a merelor coapte.

L-am văzut pe Vasea într-o grădiniță, pe o bancă. Alături, strîns lipită de el, stătea o fată. Era Nadia. Vorbeau încet.

M-am făcut că nu-i văd. Nici ei nu m-au strigat. Dar nu m-am supărat de loc. Se simțeau atît de bine numai ei amîndoi!

CAPITOLUL III

Imi mai amintesc încă bine cum au sosit la noi la Planeskaia, la „Școala noastră superioară de minare“, partizanii trimiși de detașamentul din stanița Krîmskaia.

Odată cu ei a sosit și pictorul Alexandr Erofeevici Gluhovțev, șeful statului major al detașamentului de partizani din Krîmskaia. De statură ceva mai înaltă decît mijlocie, lat în umeri, cu fața simplă și deschisă a cazacilor din Kuban, puțin cam flegmatic, poate, în viața de toate zilele, dar hotărît și curajos pînă la îndrăzneală în clipe de mare cumpănă, Gluhovțev era un vînat or admirabil și un trăgător iscusit. Nici el, nici eu nu ne gîndeam atunci, cînd ne strîngeam mîna unul altuia, că peste doi ani el îmi va ilustra cartea „Însemnările unui partizan“...

Gluhovțev adusese cu el niște tovarăși din detașament — pe Volodea, responsabilul unei case de lectură de la țară, și pe Kazub, președintele unui colhoz.

Volodea, un băiat cu părul închis, mic de statură, slăbuț, părea mai degrabă un școlar sfios și modest. Privindu-l, era greu să presupui că terminase școala de zece clase. Dintr-o întîmplare oarecare se făcuse că nu nimerise la vreun institut, și lucra acum în stanița lui în calitate de responsabil al casei de lectură. Avea o logodnică — o fată din staniță, pe care o chema Katia — și care era tocmai fiica acestui Kazub cu care venise. Se îndrăgostiseră unul de celălalt, încă de pe cînd erau pe băncile școlii și se înrolaseră împreună în detașamentul de partizani al staniței lor.

La „Școala noastră superioară de minare“, Volodea avea o purtare foarte modestă. Se așeza de obicei în fund, în spatele tutora, era tăcut și punea foarte rar întrebări în timpul cursului. Profesorii noștri însă afirmau într-un glas că el își însușise la perfecție arta primejdioasă a minării. Și totuși nu i-am putut elibera decît o diplomă de gradul al doilea. La ultimele lucrări practice, avusese ghinion. Capsula focosului pe care el însuși o fabricase în atelierul nostru de mine, refuză să acționeze. Era o greșeală de calcul întîmplătoare și neînsemnată, dar oricum o

greșeală, și comisia noastră de examinare, foarte severă, îi redusese media generală. Faptul acesta îl mihni mult pe bietul Volodea.

Kazub era un om de vreo patruzeci de ani. Lat în umeri, cu vinele care-i ieșeau afară, părea turnat din oțel. Nu l-am văzut niciodată obosit. De multe ori oamenii se întorceau din diversiune atât de istoviți, încît cădeau din picioare și adormeau buștean. Kazub al nostru însă, după ce mîncea bine, începea îndată să cînte și să joace. Și dacă i-ai fi spus că trebuia să plece iar, în vreo operație nouă, n-ar fi scos o vorbă, și-ar fi făcut frumos bagajul, fără grabă, și, cu mersul lui greoi, puțin legănat, ar fi pornit iar în munți. Dar pe cît era el de vesel la noi la Planceskaia pe atîta era de aspru, de sever și de zgîrcit la vorbă, în operații și în lupte.

Era greu să găsești un comandant mai exigent decît Kazub. Și totuși „studenții” noștri mergeau bucuroși cu Kazub chiar și în cele mai primejdioase diversiuni. Ei știau bine că chiar dacă Kazub avea să-i facă să asude și să le scoată de o mie de ori sufletul, n-avea în nici un caz să-i înșele, nu-și va pierde cumpătul și, mai ales, nu va greși atunci cînd va fi nevoie de dibăcie și de inventivitate la așezarea minelor.

— Kazub e al doilea Kiricenکو al nostru! — îmi spuse într-o zi Vetlughin.

În detașamentul nostru asta era cea mai înaltă laudă care putea fi adusă unui plantator de mine.

Din prima zi cînd venise la școala noastră, Kazub se îndrăgostise de arta minării.

Cînd, la începutul cursurilor, Gheronti Nikolaevici Vetlughin își ținu cursul teoretic, Kazub îl copleși cu întrebări. În aceste întrebări era nu numai dorința de a înțelege cele spuse, dar și o încercare de a aduce un element propriu. Și Vetlughin, inginer talentat, mecanic-șef al combinatului din Krasnodar și „teoreticianul nostru în materie de mine” rămînea de multe ori uimit de felul adînc în care elevul lui pătrundea fondul problemei.

Însă capacitatea lui Kazub se manifestă din plin de-abia cînd începură lucrările practice sub conducerea lui Kiricenکو. Kazub se ținea scai de Nikolai Efimovici. Nu trecu mult și acești doi oameni începură să se iubească cu acea dragoste, liniștită în aparență, care este caracteristică oamenilor ce se ocupă de aceeași muncă primejdioasă și grea și care le este dragă.

Adesea mergeau împreună în operațiuni și se potriveau așa de bine în muncă, încît se înțelegeau unul pe celălalt din ochi. Lucrau minunat și asta nu numai pentru că cunoșteau la perfecție tehnica minării, dar și pentru că pătrunseseră psihologia războiului de mine.

De multe ori cei doi prieteni se strecurau pînă la un cîmp de mine nemțesc, descopereau minele cu un fel de intuiție a lor fără nici un detector de mine, le plantau din nou, după capul lor, apoi se culcau în tufișuri și așteptau. Cînd nemții, trecînd pe cărările care li se păreau neprimejdioase, săreau în aer, prietenii se ridicau, zîmbeau mulțumiți și, fără să scoată o vorbă, porneau fără grabă spre casă.

Alteori minau un drum ca să arunce în aer mașinile fasciste. Pionerii nemți cercetau cu detectoarele lor de mine fiecare metru din sectoarele primejdioase și nu găseau nimic. Dar prima mașină inamică ce trecea pe acolo sărea neapărat în aer.

Cu cită dibăcie, cu ce rară inventivitate, cu ce calcul fără de greș așezau ei minele cu „surpriză” pe cărările pustii ale pădurii, folosind pentru aceasta tulpinele copacilor și cite un trunchi bătrîn, pe jumătate putred, care n-ar fi dat de bănuît nimăni.

Drept să spun, atunci cînd i-am eliberat solemn lui Kazub diploma de gradul întîi de absolvire a școlii noastre superioare, ne-a părut rău că pleca de la noi. L-am fi oprit bucuroși în detașamentul nostru. Era însă cu neputință. Gluhovțev ceruse stăruitor, de cîteva ori, și pe Volodea și pe Kazub.

Alexandr Erofeevici nu venise să urmeze „Școala noastră superioară”. Adusese numai la școală, la Planceskaia, pe viitorii lui plantatori de mine, stătuse la noi o zi sau două și plecase înapoi. Dar, în acest scurt timp petrecut în factoria noastră, în urma discuțiilor pline de miez cu Vetlughin și cu Kiricenکو, înțelesese întreaga însemnătate a războiului de mine în regiunea munților și acum îi aștepta, firește, cu nerăbdare pe elevii noștri.

În martie, nemții fură scoși din Abinskaia, dar se agățară puternic de Krîmskaia — stanița cea mai mare din Kuban și nod de cale ferată, unde se întîlnesc liniile Krasnodar-Novorosiisk, Krîmskaia-Timașevka, Krîmskaia-Taman. Stanița se găsea în regiunea cea mai apropiată a colinelor de lîngă „Linia albastră”. La marginea staniței Krîmskaia se întinde, pe o suprafață considerabilă, unul din cele mai mari combinate ale industriei de conserve din Uniunea Sovietică, combinatul „Mikoiian”, și era firesc ca șefii de la comandamentul german să ordone gărnicizanei din Krîmskaia să apere stanița pînă la ultimul soldat. După cum se întîmplă în mod obișnuit în asemenea cazuri, după ce fortificară stanița, fasciștii își îndreptară prima lor lovitură asupra partizanilor, ca să-și asigure astfel spatele.

În încăierările crîncene care urmară, partizanii de la Krîmskaia suferiră pierderi grele. De adăpostit se adăposteau ei în căsuțele brigadierilor silvici, pe la pădurari, în barăcile artelurilor de tăietori de lemne sau în bordeie. Cu hrana însă o duceau prost. Erau uneori siliți să amestece făina cu rumeguș de lemn moale. Mulți se îmbolnăveau. Și asta se întîmpla tocmai

atunci cînd trebuia să luptăm din răspuțeri. Pe vremea aceea își începu Kazub războiul lui crunt de mine.

Șoseaua principală Krimskaia-Novorosiisk paralelă cu calea ferată, era de fapt închisă pentru nemți. Era deseori cercetată de aviația noastră de bombardament și ținută sub tirul artileriei noastre cu tragere lungă. Vrînd-nevrînd, nemții, care se duceau la stanița Varenikovskaia sau la stanița Kievskaia, erau siliți să apuce pe drumuri lăturalnice și să meargă mai ales noaptea. Șiruri lungi de mașini, greu încărcate cu lăzi, înotau prin noroaie și se țirau încet în întunericul nopții. Toți pe aici treceau convoaiele de muniții, alcătuite din căruțe cu cîte patru cai. Conducătorii așezați pe lăzile cu obuze biciuiau din răspuțeri caii istoviți.

În intervalele dintre transporturi, unitățile de infanterie, oboșite, scoase din rezervă și aruncate în prima linie, mergeau anevoie înspre front în noroiul care le ajungea pînă la genunchi. Grupuri de soldați nemți, căutau să depășească convoaiele împotmolite, luînd-o pe delături prin miriști și se înfundau în pămîntul negru și gras, transformat într-un fel de clei viscos care li se lipea de picioare, sleindu-i de puteri și silindu-i să se întoarcă iar pe drum. Spre dimineață, circulația mai înceta — nemții se temeau de aviația sovietică și numai din cînd în cînd cîte un automobil izolat se strecura cu frică, patinînd prin băltoacele cu noroi gros ca smîntîna.

La aceste drumuri a ieșit Kazub cu plantatorii săi.

La kilometrul doisprezece de pe șoseaua Krimskaia-Taman, se află o vale adîncă acoperită de o pădure deasă. Într-o seară, niște mogildețe se îndreptau pe furiș, prin fundul văii, spre șosea. Unele din ele se culcară lîngă șanțul de la marginea drumului și rămaseră nemișcate; celelalte se țiră pe drum și începură să sape repede gropi mici și să așeze în ele niște cutii mici. De la oarecare depărtare ai fi zis că niște horticultori experimentați sădeau cu drag cine știe ce răsaduri de preț, așa de mare era grija cu care lucrau plantatorii de mine, dîndu-și silința să nu împrăstie țărîna scoasă. Kazub trecea de la un plantator de mine la celălalt, controlînd cu atenție lucrul.

Cînd ultima mină fu pusă în pămînt, se auzi în depărtare huruitul unei mari coloane de transport care se apropia.

Kazub cercetă încă odată locul unde fuseseră plantate minele și dădu semnalul de retragere. Plantatorii de mine se retraseră în adîncimea văii. De acolo Kazub își duse grupul prin întunericul nopții pe cărări pe care numai el le cunoștea. Dar

n-apucară să facă decât cel mult un kilometru și jumătate și o explozie răsună în urma lor: era prima mașină din escorta coloanei care sărise în aer. Mai trecură câteva minute și iar se auzi o explozie. Aceasta dură multă vreme ca și cum un ecou apropiat ar fi repetat de nenumărate ori bubuiturile surde: explodau obuzele din camion.

— Ei, acum s-au împotmolit bine aici! — spuse calm Kazub. — Dar ne vom mai întoarce. Acuma însă, dați-i drumul, tovarăși! Mai avem încă mult de lucru.

Partizanii porniră iar la drum. Merseară așa multă vreme urcînd dealuri și coborînd văi. De la un timp pădurea se rări și făcu loc lăstărișului. În față se întindea stepa netedă cu tufe rare de porumbar. Dinspre stînga venea un zgomot nedeslușit, care creștea în fiecare clipă.

— Am ieșit bine, — zise Kazub cu mulțumire în glas. — E tocmai drumul spre Kievskaia. Trebuie să fie pe-aici pe undeva și un podeț. Incepem chiar cu podețul.

Intr-adevăr, peste albia uscată a unuiu din pîraiele de pădure prefăcute în acel anotimp într-o mlaștină, era un podeț lung de vreun metru și jumătate, poate de doi metri. Mașinile nemțești treceau de obicei peste acest podeț fără să micșoreze viteza și adesea chiar fără să-l observe. Lîngă podeț nu era nici un fel de pază. Kazub hotărî să se folosească tocmai de această împrejurare, avînd nevoie să oprească măcar timp de un sfert de oră circulația mașinilor pe șosea ca să poată pregăti lovitura principală.

În clipele numărate, cînd șoseaua rămase pustie, doi plantatori de mine se tîrîră spre podeț și minară în grabă podeaua, fără să se atingă de stîlpi, apoi se tîrîră în tufișuri, trăgînd după ei capătul unei sfori subțiri.

Kazub rămase ceva mai deoparte, în niște tufișuri de lîngă drum, și aștepta. Un zgomot se auzi în depărtare. Zgomotul se făcea tot mai tare, tot mai deslușit. Peste câteva clipe, mașinile care veneau în frunte aveau să ajungă la podeț...

Kazub se ridică. Deasupra drumului se auzi deodată lătrînd o vulpe de stepă.

Plantatorii de mine, culcați în tufișuri, întinseră șnurul. La început, șnurul se întindea greu și părea că nu se mai sfîrșește. Apoi șnurul se făcu dintr-odată slobod, ca și cum l-ar fi tăiat cineva. Și aproape în aceeași clipă se auzi explozia care luminează viu ca un fulger panglica murdar cenușie a șoselei.

Kazub se încruntă. Se vede că nu socotise bine timpul comenzii și de aceea nu fusese aruncat în aer decât podețul. Mașina din frunte apucase să treacă cu iuteală peste podeț iar camionul greu care o urma izbutise să frîneze chiar în fața podețului.

Plin de luare aminte, Kazub pîndea cu urechea. De la coloana nemțească se auzea o hărmălaie în care se amestecau zgomote, strigăte și înjurături. Apoi începură să trosnească rafale lungi de pistoale-mitralieră. Fasciștii trăgeau la împlinire în tufișuri. Dar nu asta îl interesa pe Kazub. Prin răpăitul pistoalelor-mitralieră el auzi un zgomot de motor și zîmbi mulțumit. Mașina din frunte, care trecuse neatinsă peste podeț, pleca mai departe.

Acum totul era în ordine: nemții aveau să se apuce să repara podul, înghesuindu-se în jurul mașinilor, deoarece se temeau de atacul partizanilor și aveau să lase astfel fără de supraveghere sectorul șoselei care se întindea după podeț.

Iarăși se auzi lătratul vulpii aceleia de stepă.

Plantatorii de mine se tîrîră pînă la șosea. Ei așezară minele într-o ordine foarte ingenioasă, elaborată cîndva de Kirienco și întrucîtva modificată acum de Kazub. Totul fusese prevăzut pînă în cele mai mici amănunte și fiecare secundă fusese calculată; peste un sfert de oră plantatorii se tîrîră înapoi în lăstăriș. Peste alte zece minute, nemții, după ce reparară provizoriu podețul aruncat în aer, se puseră iar în mișcare.

Prima mașină trecu cu bine pe podeț, merse încă o sută cincizeci de metri și sări în aer cu un bubuit asurzitor. Sfărîmăturile caroseriei și lăzile zburară în tufișurile de lîngă drum, unde începură să explodeze obuzele de artilerie.

Căutînd să ocolească locul exploziei, camionul care mergea în urma primei mașini sări și el în aer. Aproape în același timp, altă mașină, vrînd să dea înapoi, căzu în șanț în mijlocul detunăturilor și se aprinse.

Circulația se opri. Apărură pionerii nemți, care cercetară vreo trei kilometri de șosea cu detectoarele de mine, nu descoperiră nimic și autorizară coloana să-și continue drumul. Dar chiar prima mașină care porni în sectorul abia cercetat, dădu de o mină și sări în aer...

Mașinile nemțești rămaseră imobilizate pînă dimineța.

În zorii zilei fasciștii mînară la locul acela pe locuitorii din stanițele învecinate și îi puseră să desfunde din nou tot drumul și apoi să-l refacă.

Nu mai găsiră deloc mine. Și nici n-aveau ce găsi, pentru că nu mai erau acolo mine.

În noaptea următoare, operația fu repetată întocmai la fel; Kazub nu schimbaseră nici o iotă din planul lui de operații.

Kazub se bizuia pe „psihologia porcească” a nemților — după cum spunea el. — Și calculul lui se dovedi exact. Ca și prima dată, podețul fu aruncat în aer, sectorul pustiu al drumului, dincolo de pod, minat, și mașinile săriră în aer și luară foc ca și în ajun.

Comandamentul german fu cuprins de o furie cumplită. Nemții au dat ordin ca toată paza șoselei să fie împușcată și, ca să pună capăt o dată pentru totdeauna activității partizanilor, să fie tăiate din rădăcină toate tufișurile de lângă drum și din vilcele.

Informatorii raportară imediat toate acestea celor de la Krîmskaia. Kazub își luă măsurile lui. Mobiliză flăcăi și fete ca să-l ajute, și mină noaptea cu ajutorul lor toate căile care duceau la ripă în partea în care pădurea și tufișurile urmau să fie tăiate.

În zorii zilei, nemții ieșiră în căutarea partizanilor, întinzându-și lanțurile de cercetași cam pe o lungime de trei kilometri și trimițând înainte ciini.

La început, totul merse bine. Nu găsiră în tufișuri nici mine și nici partizani. Ciinii nu făceau altceva decât să stîrneasă păsările din fața nemților.

Fasciștii s-au apropiat de prima vale mare și adîncă, acoperită de pădure. Nimeni din ei n-avea poftă să coboare în această ripă lugubră, puțin îmbietoare, și oamenii se codeau. Ofițerul neamț hotărî să dea el pilda. Dar cum începu să coboare jos pe panta abruptă, ținîndu-se cu mîinile de ramurile tufelor, o explozie înăbușită răsună și corpul mutilat al ofițerului se prăbuși la pămînt.

Crezînd că partizanii ar fi aruncat o grenadă, nemții se lungiră la pămînt și deschiseră un foc puternic asupra rîpei. Dar ripa tăcea.

Zoriți de un sublocotenent, soldații nemți cu ochii la pămînt ca să vadă unde pun picioarele, începură să coboare în vale. Cei din față ajunseseră deja în fundul rîpei cînd o explozie răsună deodată în spatele lor. Speriați, nemții se repeziră îndărăt. Se împingeau unii pe alții, își zgîriau mîinile de spini, își rupeau uniformele verzi. Alte trei mine explodară bubuind, una după alta.

Era neîndoielnic că valea fusese minată. Se aduseră pionerii, care străbătură cu detectoarele de mine două vilcele și descoperiră, într-adevăr, acolo, cîteva mine. Cum nu mai găsiră nimic în cea de-a treia, nemții crezură că drumul era liber.

Lanțul de soldați coborî cu bine în a patra vilcea, cercetă cu de-amănuntul toate tufișurile de pe fundul rîpei și începu să urce. Panta era abruptă, iar tufișurile țepoase se înălțau ca un zid compact. Soldații erau osteniți.

Cam pe la mijlocul urcușului, nemții descoperiră un teren relativ drept și hotărîră să se odihnească. Se adunară acolo vreo treizeci de soldați nemți. Comandantul grupului se urcă și el acolo. Și, deodată, trei mine grele explodară pe neașteptate una după alta la intervale de cîteva secunde. Fasciștii rămași

în viață se repezără în tufişuri, dar şi acolo începură să bubuie exploziile...

Ducându-şi morţii şi răniţii, rămăşiţele nenorocosului detaşament de represalii se întoarseră în staniţă noaptea târziu.

A doua zi, fasciştii hotărîră să procedeze altfel. Trimiseră mai întîi unităţi mari de trupe de pioneri. În urma lor mergeau lanţuri de pistolari. Dar nici asta nu le-a fost de vreun ajutor. Pionerii căutau minele pe pămînt dar minele explodau în copaci. Şi nemţii se retraseră din nou, suferind noi pierderi.

Comandamentul german a renunţat atunci la curăţirea tufişurilor şi a văilor, dar a hotărît să întărească paza şoselei. Căile de acces la şosea au fost minate în grabă; în diferite locuri au fost construite cazemate prevăzute cu mitraliere grele. La fiecare sută de metri au fost aşezate posturi, controlate periodic de patrule. Înainte de a începe circulaţia intensă a transporturilor nocturne, pionerii cercetau drumul cu detectoare de mine.

Dar nemţii dădură iarăşi greş. Maşinile fasciste săreau în aer tocmai în sectoarele care le păreau cele mai sigure, acolo unde nemţii nici nu se aşteptau. Şi, culmea, două camioane grele, încărcate cu obuze, explodară noaptea drept lîngă podeţul cu pricina, unde Kazub lucrase întîia oară.

— Cum de-aţi făcut să ajungeţi pretutindeni? — l-am întrebat eu pe Kazub, cînd m-am întîlnit cu el la Krasnodar. — Doar n-aveai cu dumneata decît cîţiva plantatori. Şi cum de aţi izbutit să ajungeţi ultima dată pînă la podeţul acela? Nici un ţistar nu s-ar fi putut strecura pînă acolo.

— Cum? — Kazub zîmbi şiret. — Toate aceste şiretlicuri mi-au fost arătate de Kiricenko, la Planceskaia. Şi am mai pus şi eu cîte ceva de la mine. Dar lucrul cel mai de seamă este să cunoşti năravul duşmanului. Şi cum nemţii-s făcuţi după acelaşi calapod, dacă ştii cînd strănută unul, cînd se duce în tufă să-şi facă nevoile, încotro dă să se repeadă cînd aude explodînd o mină şi cum conduce o coloană de maşini, apoi fi cunoşti pe toţi şi nu-i nimica mai uşor. Pe cîntea mea că-i uşor! Da mai bine ascultaţi isprăvile lui Volodea şi ale lui Gluhovţev la Krîmskaia. Straşnice isprăvi! Aşa isprăvi mai zic şi eu!...

Şi Kazub îmi spuse o istorie cu un puţ părăsit dintr-o livadă şi cum a pierit Nesterenko şi cum el, Kazub, s-a înrudit cu Volodea...

Stanița Krîmskaia seamănă mai degrabă cu un orașel. Sînt acolo o mulțime de industrii: o fabrică de bere, una de produse lactate, una de ulei, o moară mare și un combinat de conserve. Casele sînt de piatră, unele cu două rînduri, iar străzile-s pavate.

Volodea locuia la marginea dinspre apus a staniței, într-o căsuță albă căzăcească înconjurată de-o livadă care înflorește tumultuos primăvara. O ripă abruptă, coboară aproape vertical spre stepa întinsă pe care n-o poți cuprinde cu ochiul. Un drum prăvălatic șerpuiește pe coastă ducînd spre staniță, însă celor din Krîmskaia nu le prea plăcea să se folosească de drumul acesta pentru că nici cu cai buni nu era chip să urci pînă sus o căruță încărcată. Acolo, la marginea de apus a staniței era liniște și te simțeai liber.

Puțin mai încolo, nu departe de drum, ripa era brăzdată de niște peșteri adînci care se înfundau în pămînt pe distanțe de zeci de metri. Cine știe cînd apăruseră aceste peșteri? Poate fuseseră cîndva acolo niște tainițe în care erau ascunse comori, sau slujiseră pe vremuri de ascunzători de bandiți.

Volodea cunoștea peșterile din copilărie. Era plăcut și în același timp te treceau fiori cînd te strecurai cu prietenii prin galeriile subterane întunecoase și umede și lăsaî frîu liber fan-teziei, închipuindu-ți comori fără număr și bandiți înspăimîntători.

Copilăria se isprăvisese și Volodea nu se mai interesa de peșteri. Acum însă nu numai că-și amintise de ele, dar nu-i mai ieșeau din minte. N-o fi ascunsă oare în aceste peșteri taina pe care nimeni în Krîmskaia nu izbutise pînă acum s-o descopere?

Volodea raționa în felul următor: șoseaua principală Krîmskaia-Novorossiisk nu le prea slujea nemților pentru că prea des era vizitată de aviația noastră de bombardament și ținută sub tirul artileriei sovietice cu tragere lungă. Drumurile care plecau de la Krîmskaia și treceau prin Varenikovskaia și Kiev-skaia se aflau sub supravegherea neobosită a partizanilor lui Kazub. Atunci cum se făcea că tocmai din Krîmskaia nu conțineau să trimeată nemții munițiile de artilerie spre prima linie a frontului?

Era sigur că în staniță fusese instalat undeva un depozit mare, organizat încă cu mult înainte de a fi început să opereze acolo Kazub. Dar unde o fi acest depozit? Partizanii din Krîmskaia scotociseră toată stanița dar nu găsiră nicăieri un depozit mare. Agenții de recunoaștere lăsaseră necercetate nu-

mai peșterile. Oare nu cumva păstrau nemții obuzele în aceste subterane ?

Intr-o noapte întunecoasă Volodea se tiră pînă la ripă. Stătu întins douăzeci și patru de ore în mărăciniș, supraveghind cu luare aminte intrările în peșteri. Ripa era pustie. Coloanele de mașini, încărcate cu obuze, mergeau însă, ca și înainte, spre prima linie a frontului, ieșind din staniță pe undeva pe la apus.

Și Volodea sfîrși prin a se încredința că depozitul era instalat chiar acolo, la marginea dinspre apus.

Lucrul cel mai simplu ar fi fost să se strecoare singur pînă în staniță și să cerceteze cum trebuie această margine suspectă, cu atît mai mult cu cît Volodea cunoștea acolo cum nu se poate mai bine nu numai toate ulițele și ulicioarele dar pînă și toate găurile din garduri. Dar la așa ceva nici nu puteai gîndi : nemții trimiseseră în Germania și în Crimeia aproape pe toți locuitorii staniței și ei ar fi observat numaidecît pe orice necunoscut care s-ar fi ivit pe uliță.

Și totuși, într-o noapte întunecoasă, Volodea, care se bi-zuia pe ajutorul mamei lui, se strecură în staniță.

Rămase culcat vreo jumătate de oră lîngă casa lui, cău-tînd să-și dea seama dacă n-o fi avînd cumva maică-sa mu-safiri. Nu văzu în curte nici cal, nici căruță, iar în casă era întuneric și liniște. Volodea bătu în geam.

Îi deschise maică-sa. Timp de cîteva clipe se uită mirată și speriată la fecioru-său, apoi scoase un strigăt și-l cuprinse în brațe.

— Volodea... dragul mamei, — șopti ea printre lacrimi.

Dar deodată se îndepărtă de dînsul și se uită neliniștită împrejur. Erau în cerdac și patrula nemțească putea să dea peste ei în fiecare clipă.

Maică-sa îl luă de mînă și-l duse în casă. Impinse zăvorul, trase perdelele la geam ca să nu se vadă nici un fir de lu-mină, aprinse opaițul și fără să-și ia ochii de la feciorul ei în-cepu să pregătească cina.

Nu mai nădăjduse să-l vadă viu. Cei doi fii mai mari pe care îi avea, erau în Armata Roșie, de care nemții spuneau că fusese demult zdrobită. Mezinul, Volodea, se făcuse par-tizan, iar nemții se lăudau că-i nimiciseră și pe toți partiza-nii. Și acum iată că Volodea, Volodea al ei, se întorsese și stă-tea iar aici în casă, tot atît de duios și de vesel cum îl știa. De mișcată ce era, îi cădea din mînă tot ce apuca și la fiecare zgomot se întorcea speriată, și căta la ușă.

Tot înfulecînd cu poftă casa de mei, Volodea îi spuse mai-că-si pentru ce anume venise în staniță. Nu se putea ca de-

pozitul nemțesc de muniții să nu fie pe-aci, pe undeva pe aproape.

— N-ai văzut nimic, mamă ?

Nu, maică-sa nu văzuse nici un fel de depozit. Dealtfel, în vremea din urmă nici nu prea ieșea din casă, decît dacă era neapărată nevoie. Prea îi era silă să se mai uite la mutrele scîrboase ale nemților. Apoi începuse s-o doară și-un picior ; și mai era și multă treabă în casă. Nemții veneau, aduceau rufe și porunceau să le spele curat, dar nu dădea o bucățică de săpun. Și cum naiba să speli fără săpun cămășile murdare, pline de păduchi ?

— Vra să zică spui, mamă, că n-ai zărit nimic ? Eu aș zice să te mai uiți o dată...

Volodea o convinsese pe maică-sa să iasă în recunoaștere chiar a doua zi în zori, să străbată fără grabă toate ulicioarele din împrejurimi și să se uite cu atenție. Și pe urmă să se întoarcă acasă, și să-i spună dacă nu văzuse ceva nou, sau ceva care să bată la ochi.

— Vezi mamă de te uită mai cu seamă dacă nu-s pe undeva mașini și dacă nemții nu cară lăzi de lemn.

— La ce-ți mai trebuie și asta, dragul mamei ? — zise bătrînica dînd deznădăjduită din mîini.

Dar parcă putea să nu-i facă voia lui Volodea ? Și, în zori, luîndu-și un băț, mama porni în recunoaștere.

Bătrînica mergea și tremura de frică. I se părea că fiecare neamț pe care îl întîlnea știa că era trimisă în recunoaștere și că avea ascuns acasă, în beci, pe fecioru-său. Iacă acuși năvălesc nemții în casă și îlucid pe Volodea. Ar fi vrut să se întoarcă în fugă acasă, să-l ia iar în brațe și să nu-l mai lase nici o clipă. Însă Volodea îi spusese să se uite cu băgare de seamă pretutindeni și să vadă tot. Mergea pe ulicioarele liniștite și se ruga lui Dumnezeu ca depozitul acela afurisit pe care îl căuta Volodea să nu fie acolo. Lua-l-ar naiba de depozit ! Numai să-i rămîie în viață mezinul care îi era ei așa de drag...

Mergînd așa, bătrîna se uita în toate părțile dar nu vedea nimic deosebit. Toate erau aceleași și la locul lor ca de obicei : gardurile împletite, căsuțele albe, livezile. Numai că, de jur împrejur, totul părea părăsit, pustiu. Pe ulițe, pe prispe, prin curți, nici țipenie de om. Pretutindeni numai nemți. Bătrîna căuta să nu-i vadă și trecea repede prin fața lor, cu capul în jos. Cine știe ce le mai putea trece prin cap ticăloșilor ?...

Bătrînica era tocmai gata să cotească după colțul uliței, și să se întoarcă înapoi, spre casă, cînd văzu deodată într-o curte niște căruțe încărcate cu lăzi. Poarta curții din colțul uliței era deschisă înlături. În fundul livezii se zărea o șură mare, iar

lîngă șură, alte căruțe cu lăzi. Ceva mai departe, dintr-o șură mai mică de lemn, se auzea un duduie înăbușit de motor.

Asta o miră. Cunoștea bine curtea. Nu o dată venise ea acolo la mătușa Mașa, o căzăcioaică veselă, pusă totdeauna pe rîs și care zăcea acuma bolnavă. În șura cea mare ținea gospodarul finul, iar în cea mică lemnele. De cînd lumea nu fuseseră acolo nici un fel de mașini și nici motoare. Bătrîna se gîndi să arunce o privire în curte, să se ducă la mătușa Mașa, sub cuvînt că a venit să vadă cum îi mai merge și s-o descoasă cu băgare de seamă ca să afle de la ea ce fel de atelier făcuseră nemții în șură. La poartă stătea însă o santinelă nemțească. Santinela răcni atît de tare la biata bătrînă, că ea înlemni de frică și, fără să mai întoarcă capul, o luă repede înapoi.

De întors acasă se întoarse ocolind pe lîngă rîpă, unde era tăcere, liniște și pustiu. Poate că acolo n-avea să mai dea de acești nemți afuriși. Dar cum coti într-o ulicioară pustie, iarăși dădu peste ceva neașteptat. Drept pe malul rîpei, se afla o casuță părăsită, în care încă demult, înainte de război, nu mai locuia nimeni. Acuma însă, din fundul curții năpădită de buruieni, se auzea ca și dincolo același zgomot de motor, iar alături, lîngă șură se înălțau tot stive de lăzi.

Bătrîna se grăbi să ajungă acasă. Volodea, nerăbdător, o copleşe de întrebări. Dar mama, buciuroasă că-l vedea pe Volodea al ei viu și nevătămat, nu spuse băiatului decît jumătate din cele văzute: vorbe numai despre motoarele din magazia mătușii Mașa și din casuța părăsită de lîngă rîpă. Bătrîna uită de lăzi și de căruțe.

Volodea ascultă întîi cu interes. Apoi se întunecă. Maică-sa nu aflase nimic de temeii, iar atelierele nemțești, de orice fel ar fi fost ele, nu-l interesau deloc.

— Și n-ai văzut, mamă, niște lăzi? Nici măcar una? Și nici o mașină? — întrebă el, dezamăgit.

— Ba am văzut, dragul mamei. Am văzut. Cum să nu văd? Și bătrîna îi spuse lui Volodea de căruțe și de lăzi.

Volodea nu o mai ascultă pînă la capăt pe maică-sa. O luă în brațe și începu s-o învîrte prin odaie.

— Ești o eroină, mamă! Cea mai bună cercetașă din lume! — strigă Volodea, uitînd că pîmprejurul casei erau nemți.

O așeză cu de-a sila pe maică-sa pe bancă, se duse fuga la ușă, apoi bătînd talpa, se apropie solemn de dînsa. În fața ei luă poziția de drepti, îi strînse mîna și, maimuțărindu-și comandantul, îi spuse cu un glas adînc, de bas:

— În numele partizanilor din stanița Krîmskaia, dați-mi voie să vă transmit mulțumiri pentru recunoașterea strălucit îndeplinită!

Apoi o cuprinse iar, și mîngîindu-i duios părul cărunt, îi spuse vesel :

— Înțelegi, mamă, acestea-s tocmai depozitele pe care le căutam ! Nemții le-au ascuns în pămînt. Numai că nu în peșteri, așa cum crezusem eu ; au săpat pentru ele alte hrube noi. Dar nu-i nimic... Ne-om strecura prin peșterile vechi pînă la depozitul care se află în căsuța părăsită de deasupra rîpei. Nu-mi dau însă seama cum am putea arunca în aer depozitele din curtea mătușii Mașa. Da' las' că ne mai gîndim noi și vedem pe urmă... Bine că știm acum unde sînt depozitele.

Bătrîna se uita la fiul său și nu știa dacă trebuia să se bucure sau să plîngă. Se gîndi că era, poate, mai bine să nu fi descoperit blestemele acelea de depozite...

*

*

*

Volodea dispăru chiar în noaptea aceea. Iar în noaptea următoare Gluhovțev, Volodea și doi partizani se strecurară pe furiș pînă la staniță.

Străbătură un sector din stepă unde primejdia nu prea era mare și se ascuseră în niște tufe de porumbar. În fața întregii mărăcini și staniță, se înfîdeau cîmpurile de mine nemțești. Singurul loc pe unde se putea trece fără nici o primejdie, și pe care îl cunoștea Volodea, era barat de patrulare nemțești care se aflau acolo cine știe pentru ce. Și partizanii, odată ajunși în adîncul tufişurilor țepoase, nu știau ce să facă.

Deodată, aproape de tot, se auziră niște pași. O lanternă de buzunar se aprinse. Era patrula nemțească. Unul din fasciști ținea în mînă o hartă. Se vedea că și ei căutau o trecere peste cîmpul de mine.

Lanternă se stinse. Patrula trecu la o distanță de cîțiva pași de partizani și coti la dreapta. Peste vreo cinci minute o lumină se aprinse din nou în stepă : nemții mergeau printr-o altă trecere pe care partizanii nu o cunoșteau.

— Ei, acumă băieți, hai să o luăm pe urma nemților în direcția luminii ! — ordonă în șoaptă Gluhovțev.

Partizanii se țirau în urma patrulei. Înaintau fără zgomot, ascultînd cu atenție pașii nemților și nescăpînd din ochi scurtele izbucniri de lumină ale lanternei de buzunar.

Patrula coti brusc la stînga. Partizanii se țiră cîțiva pași și în fața lor răsări panta întunecoasă, verticală a rîpei.

— Ne-au dus tocmai acolo unde trebuia, — șopti Volodea. — Mai departe mă descurec și singur. Peșterile sînt alături.

— Nu te lăuda, Vladimir, — spuse Gluhovțev. — Bagă-te singur mai repede în vizuina ta și ascunde-ne apoi și pe noi acolo. Nu-i nici o treabă să întârziem aici lângă ripă.

— Îndată, tovarășe comandant! Numai o clipă.

Volodea se tiră într-o parte în niște tufe.

Peste vreo cinci minute se auzi un țîrit de greier : Volodea își chema tovarășii la dînsul. Cel dintîi se tiră într-acolo Gluhovțev. Și deodată, în partea unde se afla Volodea, se auzi zgomotul unei căderi, un țipăt înăbușit, zgomot în tufișe. Partizanii se opriră nemișcați. Să fie oare o ambuscadă?

O rachetă țîșni, șuierînd aproape, drept în sus deasupra stepei și descrise un arc luminos.

Gluhovțev se lipi și mai tare de pămînt. Timp de o clipă în fața lui se ivi obrazul speriat și mînjit de lut, al lui Volodea, dar dispăru imediat. În ripă era iar liniște. Numai undeva, dintr-o parte, țăcăneau niște pistoale automate...

Partizanii, întinși fără mișcare în tufișuri, trăgeau cu urechea la fiecare foșnet. Oare ce i s-o fi întîmplat lui Volodea?

Iar răsună țîritul de greier bine cunoscut, și peste o clipă Volodea întins lângă Gluhovțev se dezvinovătea:

— Alexandr Erofeici, sînt un măgar. Un măgar nu alta. Uitasem de tot că era acolo o groapă adîncă și am căzut într-însa. Nu m-am așteptat la asta încît mi se pare că am țipat. Dar nu-i nimic. Tot răul își are și binele lui. Vă duc acuma acolo. Groapa-i adîncă și împrejur sînt niște tufișuri. Nu vă găsește nimeni acolo. Drept deasupra gropii e o intrare într-o peșteră. După părerea mea peștera duce tocmai sub căsuța părăsită, de la marginea rîpei, unde a văzut mama depozitul. Dar treaba asta mai trebuie controlată. Mă tirăsc pînă acolo să văd ce-i și pe urmă mă întorc la voi. Numai să nu vă neliiniștiți, dacă întârzii. Trebuie să mă tirăsc pînă la peșteră și peștera e și ea destul de lungă așa că... Dacă totul merge bine, vă bîzii de sus cu bondarul. Ei, tovarăși, hai ș-om merge!...

Coborîră cu toții. Ce-i drept, groapa era mare. Pe fundul gropii era iarbă uscată; deasupra capului atîrnau ramurile tufișurilor din jur.

Volodea luă de la Gluhovțev un cuțit finlandez, și începu să se tirască cu băgare de seamă pe marginea rîpei.

Era tare îngrijorat. Dacă se aprindea tocmai acuma o rachetă, n-ar mai fi putut scăpa. Cum să te ascunzi pe acest povîrniș aproape vertical? Și nici nu te puteai grăbi pentru că bulgări de pămînt se rostogoleau sub picioare și în bezna adîncă prin care mergeai era foarte ușor să aluneci.

Ținîndu-se de ramurile tufișurilor, înfigînd cuțitul finlandez în crăpăturile pămîntului uscat, Volodea urcă încet. Intrarea în

peșteră trebuia să fie, după socotelile lui, pe acolo, pe undeva, pe alături. Dar n-o găsea.

Volodea începu s-o ia puțin mai la dreapta. Sus, pe marginea râpei, se auzeau pași: se apropia o santinelă nemțească și Volodea se lipi de pământ. Dar, din pricina unei mișcări pe care o făcuse, o bucată de pământ i se desprinsese de sub picioare și se rostogoli în jos cu zgomot.

Volodea se opri nemișcat și rămase atârnat în mâini. Pașii de sus se opriră deodată. Santinela, care auzise zgomotul, stătea pe loc și asculta. Volodea își ținea răsuflarea. Se ținea în mâini, picioarele îi atârnavă în aer și nu îndrăznea să facă nici o mișcare. Brațele începură să-i amorțească. Santinela tot mai stătea locului și asculta.

Volodea ridică cu băgare de seamă piciorul drept, dibui cu el o ieșitură și cu aceeași băgare de seamă se sprijini într-însa.

Ieșitura rezistă. Lui Volodea îi era acum mai ușor și putea sta așa și o oră, fără să facă vreo mișcare.

Bulgări mici de pământ începură să cadă de sus. S-o fi hotărât oare neamțul să coboare? Volodea strînse mai tare cuțitul finlandez în mână.

De la un timp se isprăvi cu bulgării de sus. Cîteva clipe fu liniște. Apoi se auziră pași care se îndepărtau. Zgomotul lor se auzi din ce în ce mai slab, pînă încetă. Santinela plecase.

Volodea începu iar să caute intrarea în peșteră și în sfîrșit dădu de ea, acolo unde cotise la dreapta. Tufe dese ascundeau intrarea și la început el nu o zărise.

În subterană aerul mirosea a jilav. Volodea își aduse aminte de copilărie, de jocurile de-a bandiții, de teama pe care o simțea și de fiorii care îl treceau totdeauna cînd se apropia de aceste peșteri...

Peste vreo trei sferturi de oră, Kluhovțev auzi sus un foșnet. Și îndată începură să curgă pietricele. Se auzi apoi un bîzîit sonor de bondar. Peste cîteva clipe, Volodea ședea lîngă Alexandr Erofeici și-i șoptea plin de bucurie:

— Am găsit! Totu-i așa cum am bănuît. Tocmai ceea ce ne trebuie. Hai să ne urcăm.

Urcușul era anevoios. Picioarele le alunecau, mîinile li se zgîriau de spini și-i usturau groaznic și nu puteau vedea nimic din pricina tufelor care ascundeau tot. Dar, cu toate acestea, acum Volodea își duse tovarășii fără greș în peșteră.

Peștera era joasă, strîmtă și numai cotituri. Gluhovțev se lovea mereu cu capul, și încă destul de tare, de colțurile de stîncă, care ieșeau din tavan, și se poticnea și cădea mai la tot pasul. Singur Nesterenko, miner vechi, se simțea ca la el

acasă. Călca sigur în beznă asta ca și cum ar fi mers pe lumină.

Volodea se opri.

— Aicea-i capătul peșterii, — șopti el abia auzit. — Ia, ascultați !

Partizanii se opriră. De undeva veneau zgomote nelămurite în care se amestecau glasuri înfundate, lovituri date cu ceva greu, și huruit metalic de lanțuri.

— Are dreptate Volodea, — șopti Nesterenko. — Nemții au găsit, se vede, peștera în care se intră de sus și și-au făcut acolo și depozitul. Se vede că lăzile se ridică cu macaraua. De aceea lucrează acolo motorul. Aici însă nu putem pune încărcătură, că-i prea departe pînă la depozit. Are să fie nevoie să săpăm o galerie.

— Voi, tovarăși, apucați-vă de săpat aici, iar eu mă duc să caut a doua peșteră, — șopti Volodea. — Poate să răspundă la al doilea depozit, acela din grădina mătușii Mașa...

Așa și făcură. Volodea dispăru din nou în întuneric, iar ceilalți începură să sape o galerie. Lucrul, care era condus de Nesterenko, miner de felul lui, mergea încet: nemții erau alături de tot și partizanii căutau să nu facă zgomot. Judecînd după zgomotul care se auzea pînă în peșteră, la nemți în subterană lucrul mergea repede.

— Stop ! — își opri în sfîrșit Nesterenko tovarășii. — Cred că-i primejdios să săpăm mai departe. Nemții ar putea să ne audă. Și apoi, nici nu pare să mai fie nevoie. Să-l așteptăm pe Volodea și să-l lăsăm să pună el singur încărcătura.

Dar Volodea nu se întorcea. Gluhovșev începuse să fie îngrijorat deabinelea. Uitase să-l întrebe încotro se duce și nu știa acumă nici măcar unde să-l caute.

Volodea se întoarse abia cînd începuse să se lumineze de ziuă.

— Stăm prost, — raportă el. — Nu-i nici o peșteră sub al doilea depozit: toate cotesc în altă parte. Ce ne facem acum, Alexandr Erofeici ?

— Trebuie să ne mai gîndim, Volodea. Pînă una alta tu și cu Nesterenko puneți aici „mașina infernală“ și apoi vă culcați toți. Somnul e bun sfetnic...

După jumătate de ceas totul era gata. Se luminase de ziuă... Gluhovșev ieși să stea la pîndă la intrarea în peșteră. Planta-torii de mine se culcară. Un partizan rămase în galerie să asculte ce se mai petrece la nemți.

Nesterenko nu putea să adoarmă.

— Volodea ! — îl sîcîia el pe somnorosul lui tovarăş. — N-ai putea să-mi mai spui o dată lămurit, ce-i cu grădina aceea ?

— Ia, grădină ca toate grădinile, — mormăi nemulţumit Volodea. — Nişte meri, un vişin...

— Nu de vişin am eu nevoie să ştiu. Spune ce-i cu şura.

— Şura ? Şura-i mare. Altădată ţineau acolo finul: Alături fi una mai mică pentru lemne. Şi tot acolo mai e şi o fîntînă, o fîntînă secată. I-adîncă dar n-are o picătură de apă... A avut ea cîndva apă, dar s-a scurs undeva în pămînt.

— O fîntînă zici ? Şi seacă ? — se învioră Nesterenko.

Asta era tot ce mai putu scoate Nesterenko de la el. În clipa următoare Volodea dormea buştean.

Cînd Gluhovţev se apropie de plîntătorii de mine, ca să trezească pe unul din ei ca să-l schimbe, Nesterenko tot nu dormea.

— Ascultă ceva, Alexandr Erofeici, — zise minerul, care era foarte agitat. — E prea puţin să aruncăm în aer un singur depozit. Trebuie aruncate amîndouă depozitele. Şi în acelaşi timp... Stai puţin ! Ascultă : Volodea spune că în grădina aceea este o fîntînă adîncă, secată. Şi mă gîndesc : oare n-ar fi bine să ne strecurăm, Volodea şi cu mine şi să coborîm în fîntîna aceea ca să vedem cum stă treaba ? Poate că-i tocmai potrivită pentru ce ne trebuie nouă... Ştiu că riscu-i mare. Dar ar fi păcat să nu încercăm. Dumneata cum crezi, Alexandr Erofeici ?

Cînd se făcu întuneric, partizanii, după ce au controlat încă o dată mina pusă de Volodea, au ieşit din peşteră şi au coborît în groapa în care se ascuseseră noaptea trecută. Unul din ei plecă în stepă : trebuia să raporteze comandantului partizanilor din Krîmskaia despre hotărîrea luată. Gluhovţev rămase în groapă. Volodea îl luă pe Nesterenko cu el acasă, la maică-sa.

Ajunseră cu bine, dar Volodea nu îndrăznea să intre cu Nesterenko în casă. Ascunse pe miner în cuşca lui Murzik, un cîine la care ţinuse foarte mult, un dulău caucazian uriaş, pe care nemţii îl uciseseră.

Maică-sa nu dormea.

— Uite ce-i, mamă, — zise Volodea foarte grăbit, de cum intră în casă. — Adu-mi o frînghie lungă şi tare, nişte sfoară, hîrleţul cel mic şi ranga. Ştiu că-s în cămară.

Peste cîteva minute toate acestea erau pe masă dinaintea lui Volodea. Frînghia şi sfoara erau nici că se poate mai bune.

Cînd n-avea ce face, maică-sa împlotea plase de pescuit și avea sfoară de cea mai bună calitate.

— Hai, mamă, lasă și nu mai plînge. Să n-ai nici o grijă de mine. Toate au să iasă bine, — îi spuse Volodea luîndu-și rămas bun. — Dacă auzi o bubuitură, să știi că asta-i isprava noastră. Zilele acestea, după ce-i scoatem pe nemți de aici mai trec pe-acasă.

Maică-sa se uita la el tăcută. Ochii îi erau plini de lacrimi. Ea știa că feciorul ei mergea la moarte, dar nu-l oprea. Il îmbrățișă numai și, tot tăcută, făcu deasupra lui semnul crucii.

Lîngă cușca cîinelui, plantatorii de mine își împărțiră între ei uneltele : hîrlețul, drugul, sfoara, frînghia ; luară trotilul și se tîrîră apoi înspre grădină.

Volodea știa o gaură ascunsă în gardul livezii mătușii Mașa. Nu degeaba dăduse el mai înainte de-atîtea ori pe acolo și se înfruptase din merele ei gustoase.

Abia apucaseră să treacă printr-o gaură din împletitura de nuiele, și o rachetă luminoasă se aprinse la marginea staniței. Plantatorii de mine se lipiră de pămînt, și, la lumina rachetei, Nesterenko zări lămurit cele două șuri și ghizdurile pe jumătate surpate ale fîntinii.

— Cam depărțișor, — șopti Nesterenko.

Racheta se stinse. Întineric adînc se lăsă din nou pe pămînt. Se auzea lămurit huruitul surd al motorului care mergea în șura cea mică.

Motorul funcționa, duduind cadențat. Deodată mersul lui regulat se schimbă brusc, ca și cum ceva ar fi înăbușit zgomotul pînă acum clar al mașinii.

Nesterenko începu să numere secunde... Motorul începu din nou să lucreze clar și precis.

— Douăzeci de secunde, — șopti Nesterenko. — Asta înseamnă că s-au băgat cam la douăzeci de metri adîncime în pămînt. Ai dracului ! Adîncime, nu șagă !... Numai de n-ar fi fîntina mai puțin adîncă... Ei, Volodea, pornim.

Le trebui multă vreme ca să ajungă la fîntină, tîrîndu-se încet și cu băgare de seamă. De jur împrejur erau nemți și orice mișcare neîndemînică, oricît de mică, putea să-i trădeze. Lîngă fîntină se odihniră puțin. Nesterenko începu să cerceteze cu de-amănuntul fîntina. Spre norocul lor, vîrtejul de deasupra pe care se înfășura lanțul era întreg. Stilpii erau și ei în stare bună.

Volodea lega frînghia de vîrtej, o aruncă repede în fîntină și plin de curaj se lăsă să lunece în jos. Nesterenko aștepta. I se păru că trece o veșnicie. Într-un tîrziu, auzi lovituri ușoare ale frînghiei în pereți : era Volodea care dădea semnalul că co-

borise cu bine și-l chema pe Nesterenko. Minerul sări repede peste ghizduri și începu să coboare.

Fundul fîntinii era uscat de tot. Jos, fîntîna se lărgea. Nesterenko aprinse o clipă lanterna electrică și se uită împrejurul lui. În perete se vedea o gaură întunecoasă: apele izvorului își făcuseră, se vede, drum pe acolo. Gaura mergea în direcția ripei, tocmai într-acolo unde se afla șura. Nesterenko gemu de bucurie.

— Bagă-te, Volodea !

Dar nici chiar uscățivul Volodea nu izbuti să se strecoare prin gaură decît la vreo doi metri. De acolo înainte gaura se îngusta.

— N-avem încotro. Trebuie să săpăm și aici o galerie. De-acum, Volodea, lasă-mă pe mine. Asta-i treaba mea.

Nesterenko munci vreo trei ore. Sudoarea îi curgea șiroaie. Pămîntul era pietros, iar Nesterenko se ferea să facă zgomot. Volodea îl ajuta, scoțînd pămîntul cu vestonul lui tighelit și punîndu-l la o parte.

— Gata ! -- vesti în sfîrșit Nesterenko după ce isprăvi de săpat galeria. — De-acu' treci, și-ți pune șmecheria.

Volodea se băgă în gaura îngustă și lungă și așeză mina, aranjă fitilul Bickford. Apoi — așa cum învățase la noi la Planceskaia — fixă capătul sforii de o construcție ingenioasă făcută din hîrlețul și ranga de care se slujiseră la săpat și de-o lanternă electrică cu o mică baterie la capătul fitilului Bickford ca să nu provoace din nebagare de seamă explozia înainte de vreme. — Celălalt capăt al sforii Volodea și-l înfășură în jurul brîului.

— E gata, Nesterenko...

Mai întîi se urcă minerul. Bulgări de țărînă și pietre mărunte începură să-i curgă în cap lui Volodea, și el își trase pe deasupra vestonul tighelit. Inima îi băteau puternic. Uite, acuși, peste cîteva minute are să ajungă sus, are să tragă sfoara și depozitul are să sară în aer.

Nesterenko era deja sus. Volodea nu știa, dar nici nu îndrăznea să se suie așa cum se suise minerul. El își legă în jurul mijlocului frînghia cu care coborîseră adineauri și făcu semn lui Nesterenko să-l tragă sus. Dar fie că Volodea era greu, fie că prea ostenise Nesterenko, ascensiunea mergea încet de tot. Frînghia nouă scîrțîia tare și pietre cădeau în puț...

Pînă sus mai rămîneau vreo doi metri, cînd deodată Volodea auzi zgomote. O lovitură înăbușită, un strigăt și iarăși o lovitură...

Volodea se propti cu mâinile și cu picioarele de pereții fin-tinii. Frînghia pe care o trăgea Nesterenko slăbi ca și cum ci-neva ar fi tăiat-o cu cuțitul.

Era clar că sus erau nemții care îl uciseseră pe Nesterenko. Ce era de făcut? Să arunce depozitul în aer chiar acum, în clipa asta? Insemna pentru el moarte sigură... Se gîndi că la urma urmei tot trebuia să moară... și Volodea pipăi cu mîna sfoara.

Deodată frînghia se întinse iar. Volodea sări în puț ca un dop și căzu la marginea ghizdului.

Întîiul lucru pe care îl văzu erau trei snopi de raze de lan-terne electrice, îndreptate asupra lui. În jur stăteau nemții. Ală-turi pe pămînt, zăcea Nesterenko.

Îndată îi veni în minte să vadă dacă sfoara nu se rupsesese. Volodea se pipăi la brîu. Sfoara era la locul ei.

Nemții băgară de seamă acest gest. Crezînd, se vede, că Volodea căuta o grenadă, un cuțit sau un pistol, se năpustiră asupra lui. Îi suciră mîinile, îl loviră puternic cu ceva în pîntece. De durere i se întunecă în fața ochilor. În minte avea însă un singur gînd: „Numai de n-ar observa sfoara, numai de n-ar rupe-o, de n-ar tăia-o înainte de vreme“.

Volodea încercă să se smucească într-o parte. Nemții îl apu-cară însă, îi suciră și mai dureros mîinile și îl traseră de acolo. Volodea simțea cum sfoara se întindea tot mai tare, cum îi intra în carne și se gîndea cu bucurie răutăcioasă:

„Trageți, năpîrcilor, trageți mai tare! Și mai tare!“

Nemților li se păru că Volodea li se împotrivește. Nu vă-zură că sfoara îl împiedica să meargă și se opintiră trăgîndu-l din răsputeri după ei.

Deodată sfoara slăbi. Îndată după aceea pămîntul fu zguduit de o explozie îngrozitoare. Volodea văzu izbucnind în sus un stîlp de foc, amestecat cu bulgări de pămînt în care zburau pietre, scînduri fărîmate, copaci smulși cu rădăcină cu tot, prin aer.

Acesta fu cel din urmă lucru pe care-l mai văzu Volodea. Nu mai auzi cea de-a doua explozie care răsună o clipă mai tîrziu. La rîndul lui Gluhovțev aruncase în aer depozitul de pe malul rîpei...

... — Asta a fost, Tătucule, toată istoria cu aruncarea în aer a depozitelor nemțești, — își isprăvi Kazub povestirea. — Iar ce s-a întîmplat mai tîrziu, știți singur. Artileria noastră prevenită despre aruncarea în aer a depozitelor a deschis îndată un uragan de foc. Apoi a început asaltul staniței. Spre dimi-

neață totul era gata : nemții fuseseră scoși din Krîmskaia. Bineînțeles că noi am năvălit, printre cei dinții pe ulițele staniței noastre. Gluhovțev era viu și nevătămat. Nesterenko însă murise. Care să fi fost cauza morții lui n-am putut afla pînă acum. Se prea poate să fi fost contuziunile căpătate de pe urma exploziei, sau rana adîncă de la cap, pe care se pare că i-o făcuseră nemții după ce ieșise din fîntînă, lovindu-l cu ceva greu... Pe scurt, Nesterenko s-a dus... Leșurile fasciștilor zăceau la o parte, lîngă fîntînă. Printre cadavre era și Volodea. Mai trăia, dar, cum se spune, abia își mai ținea sufletul...

L-am dus la spital și i-am spus medicului-șef toată istoria lui. Cîteva zile, Volodea s-a zbatut între viață și moarte, totuși a scăpat. Nu știu bine cui îi datorează viața : meșteșugului doctoresc sau maică-si, care nu l-a părăsit nici o clipă.

— De scăpat a scăpat el cu viață, dar, vezi mata, a rămas schilod : brațul stîng îi atîrna neputincios și trăgea puțin un picior. Nu putea merge fără băț. Se făcuse foarte tăcut și se ferea de oameni. Și tot cam pe atunci a început și povestea cu Katerina mea.

Văzusem eu și înainte că între ei era ceva — încă înainte de război, cînd învățau amîndoi la școală. Prea se împrieteniseră. Acum vedeam însă pe Katia că se ținea de Volodea, și nu-l slăbea nici un pas. Prietenii îmi spuneau în taină că ea i-ar fi propus lui Volodea să se însoare cu dînsa, dar că Volodea nu voia. Cică un invalid, nu trebuie să se însoare. Nu știu dacă era adevărat sau nu, dar că Volodea o fi vorbit așa, asta cred.

Dar de Katerina mea nu era așa de ușor să scape. Nu degeaba e din neamul Kazubilor. Kazubii-s încăpățînați. Pe scurt, un profesor vestit din Krasnodar a venit într-o zi la Krîmskaia. N-aș putea să vă spun cum a izbutit tineretul nostru să-l aducă în staniță.

Profesorul s-a ocupat multă vreme de Volodea și, închipuiți-vă, l-a vindecat ! L-a vindecat cu desăvîrșire !... Volodea s-a făcut iar așa cum fusese pînă la începutul istoriei acesteia.

Și, bineînțeles că am nuntit. S-au adunat toți partizanii din Krîmskaia, care mai rămăseseră în viață, și a fost o nuntă nici că se poate mai veselă !...

CAPITOLUL V

Două șosele duc de la stanița Krîmskaia la Novorossiisk : una principală, șoseaua Krasnodarului, și alta, care trece prin Neberdjaevskaia și cătunul Lipov. Între aceste șosele se află două

stanițe mari, Nijne-Bakanskaia și Verhne-Bakanskaia, situate amândouă pe calea ferată.

La apropierea nemților, cazacii acestor stanițe au format împreună un detașament de partizani. În fruntea detașamentului se afla Nikolai Vasilievici, președintele sovietului staniței Nijne-Bakanskaia. Era un om de peste cincizeci de ani și pe vremuri, luptase în primul război imperialist. Era un adevărat uriaș al stepei, avea un glas de bas profund și părea la prima vedere sever și dur. Cei care avuseseră însă prilejul să lucreze cu el, știa că Nikolai Vasilievici ținea cu duioșie la tineret.

Delegatul partizanilor din stanița Bakanskaia, trimis la noi la „Școala superioară de diversiune și minare” de la Planceskaia, era Valea, elev în clasa zecea, un flăcăuș dezghețat, vioi, și considerat în staniță drept un ștregar fără pereche. Băieții din staniță nu mai puteau de dragul lui. Valea era conducătorul lor recunoscut și nu se întâmpla nici o ștregărie la care să nu ia și el parte.

Tocmai pe acesta ni-l trimisese acum Nikolai Vasilievici. El ghicise în acest adolescent îndrăzneț, cu ochi albaștri, lat în spete, un talent organizatoric excepțional și nădăjduia că ștregarul va închina meșteșugului de plantator de mine toată voința lui, toată pasiunea lui, tot darul lui de a strânge pe oameni în jurul său și de a-i conduce. Și Nikolai Vasilievici nu se înșelase.

După ce absolvi „Școala noastră superioară” cu diploma de gradul întâi, Valea se întoarce la detașamentul lui și organizează imediat un grup de diversiune prin minare. Din acest grup făceau parte nu numai adolescenți de aceeași vîrstă cu dînsul, feciori de cazaci. Valea izbuti să-l atragă și pe moș Filip, un bătrîn cu barba albă, cel mai respectat partizan din Bakanskaia.

Moș Filip trecuse de mult de șaptezeci de ani. Bătrînul cazac se bătuse cu japonezii în Manciuria și, în primul război mondial, cu nemții. În amintirea luptelor de altădată, păstra acasă, după icoană, crucea Sf. Gheorghe, iar în picior purta schija unui obuz nemțesc, care-l făcea să șchioapete puțin. Dar moșneagul se ținea încă foarte bine și era vînjos. Ochii vii și ageri priveau de sub sprîncenele stufoase. De vorbit, vorbea fără să se grăbească și nu putea să sufere dacă cineva îl întrerupea. Era întotdeauna sincer și aspru în judecata lui; firea lui deschisă și dreaptă precum și marea lui experiență a vieții îl făceau să se bucure în staniță de un respect deosebit. Și iată-l acum pe acest moșneag cu părul și barba albe ca neaua, aspru și slobod la vorbă, poate chiar puțin certăreț, ajuns elevul lui Valea, școlar din clasa a zecea. Oricum, însă, trebuie să recunoaștem că moșul era cel mai bun elev al lui.

Plantatorii de mine din Bakanskaia au realizat destule operații izbutite. Imi amintesc că pe vremea cînd ne aflam încă pe muntele Strepet, Vetlughin și Kiricenکو veneau adesea la mine și, vorbind despre diversivnurile celor de la Bakanskaia, pomeneau cu mîndrie despre elevul lor.

— Valentin lucrează bine, are inițiativă și știe să se descurce. Uite c-a ajuns să scoată acuma a treia generație de plantatori de mine. Bun băiat!

Marea lor operațiune combinată, cu care pe drept cuvînt se mîndresc pînă în ziua de azi cei din Bakanskaia, a fost realizată de ei în acea perioadă plină de înfrigurare cînd nemții fuseseră scoși din Krîmskaia și duceau lupte înverșunate în apropierea „Liniei albastre“.

Intr-o zi Nikolai Vasilievici, comandantul detașamentului, își convocase luptătorii lui la sfat într-o peșteră unde se stabilise.

Se adunase toată lumea. Numai doi nu erau de față : Mișka, un băiat vîoi de paisprezece ani, pasionat vînător de păsări, care scotocise toate cuiburile din staniță, și partizantul Șpak unul din brigadierii colhozului, un cazac de cincizeci de ani, vînător renumit, veteran din primul război mondial. Nikolai Vasilievici îi trimisese pe amîndoi în recunoaștere : pe Mișka în staniță, iar pe Șpak pe șosea în locul unde stîncile atîrnau deasupra drumului.

Cel dintîi se întoarce Mișka. El se apropiase de peșteră după toate regulile stabilite în detașamentele de partizani.

Mai întîi, pe vîrfui unei coline ciripi deodată o păsărică. Santinela întinsă în tufișuri, lîngă o cărare care abia se zărea, își încordă atenția. Ciripitul păsării era înisă atît de natural, încît ea se îndoi că ar fi într-adevăr semnalul pe care îl știa.

Păsărica ciripi iar, mai stăruitor, ca și cum ar fi așteptat un răspuns. Santinela îi răspunse. Ea fluieră mai puțin bine și îndată, ca și cum și-ar fi bătut joc, păsărica de pe deal începu o gamă de triluri batjocoritoare.

Tufele de pe panta dealului tresăriră ușor și Mișka ieși pe cărare. În urma lui abia izbutind să se țină de el, trepăda cu pași mărunți frățiorul lui cel mic, Vovka, un prichindel zdăvăn și îndesat.

Ajuns în dreptul santinelei, Mișka îl măsură disprețuitor din cap pînă în picioare și-i spuse printre dinți :

— Fluieri prost, tovarășe ! Ascultă !

Și deodată răsunară trilurile melodioase ale unei păsărele.

— Ai auzit ? — întrebă sever Mișka și trecu mai departe, fără să cîstească măcar cu o privire santinela rămasă mută de mirare.

Băieții coborîră în rîpa adîncă acoperită de tufe și descoperiră în aluniș gaura îngustă de după stîncă goală și intrară în sediul subteran al comandantului partizanilor din Bakanskaia.

Peștera nu era înaltă, dar încăpătoare. Pe jos, culcați sau sezînd, se aflau vreo cincizeci de oameni. În mijlocul lor, de vorbă cu moș Filip, ședea Nikolai Vasilievici.

Mișka se rușină. El nu se așteptase să întîlnească acolo tot detașamentul. Mai ales că nici nu îndeplinise însărcinarea care-i fusese încredințată.

— A-a-a, vîntătorul de păsărele ! — zise Nikolai Vasilievici, zărindu-l. — Ți-ai adus frățiorul ? Bună treabă. Ia să vedem ce-ai adus.

— N-am adus nimic, — răspunse Mișka și se înroși ca para focului.

— Cum nimic ? — îl întrebă Nikolai Vasilievici rece și sever. — Nu cumva ai umblat iar după păsări ?

— Nu, n-am umblat, — răspunse abia auzit Mișka. — Pe cuvînt de cinste că n-am umblat !

Apoi, mîncînd cuvintele și încurcîndu-se, băatul începu să povestească :

— În staniță au sosit cu automobilele o mulțime de șefi de ai friților. S-au dus toți la casa sovietului. Paza-i așa de strașnică, că eu și cu Vovka, oricît ne-am învîrtit și am încercat să aflăm ceva, tot degeaba. Nu era chip nu numai să aflăm ceva, dar nici să te apropii. Am umblat cît am umblat de jur împrejur, apoi m-am suit pe acoperiș și m-am furișat lîngă coș, gîndindu-mă că poate oi putea intra pe coș în casă și să te fur friților hărțile și hîrțiile despre care mi-ați spus. Friții făcuseră însă foc și pe coș ieșea fum gros, așa că nu m-am putut băga pe coș.

— Și de ce nu te-ai băgat ? — îl întrebă Nikolai Vasilievici, ascunzîndu-și zîmbetul.

— Da' ce, aveam să mă coc în sobă fără nici un rost ?...

— Cum fără nici un rost ? — zise Nikolai Vasilievici, zîmbind, pe față de data asta. — Te mînceau nemții copt și atîta tot.

Partizanii izbucniră în rîs. Mișka înțelese că furtuna trecuse. Zîmbind vesel el începu să povestească mai departe.

— Pe cînd stăteam lîngă coș... m-am gîndit ce ar fi dacă...

— Stai puțin, flăcăule, — îi tăie vorba moș Filip cu asprime. — Cum să facem. Nikolai Vasilievici, să-i mai întierbînlăm pe șefii aceștia ai friților ?

— Ai auzit și dumneata că de casă nu-i chip să te apropii, iar din coș iese fum, — răspunse zîbind Nikolai Vasilievici.

— Ei, tocmai despre o poveste cu un coș vreau să vă spun, — urmă moș Filip, nebăgînd în seamă zîmbetul lui Nikolai Vasilievici. — Mi-a spus odată tata o istorie de demult, pe cînd nu eram pe lume nici eu și nici dumneata, Nikolai Vasilievici. Rușii luptau pe atunci împotriva muntenilor din Caucaz. Odată trupele au ocupat un aul bogat. Au sosit șefii și, după cum le era obiceiul, s-au pus pe chef. În vremea asta muntenii s-au suit pe acoperiș, s-au furișat pînă lîngă coș...

— Păi nu spun eu același lucru, — strigă emoționat Mișka. — Ne furișăm pînă lîngă coș și de-acolo, de sus, poc! cu grenada, drept în capul lor!...

— Taci, flăcăule! Ești încă prea tînăr ca să te amesteci în vorba celor mai bătrîni decît tine! — se înfurie moș Filip. Apoi continuă: — Muntenii s-au suit pe acoperiș și au ajuns lîngă coș. În casă era foc în sobă. Și au aruncat un sac cu praf de pușcă prin coș, drept în foc. Se înțelege că a luat foc praful de pușcă și șefii au fost ruși în bucăți... ca de altfel și muntenii... Pe atunci nici pomeneală de grenade, — isprăvi el supărat, întorcîndu-se spre Mișka.

— Și ce vrei să spui cu asta, moșule? — îl întrebă domol Nikolai Vasilievici.

— Cum nu înțelegi? Valentin are să pregătească o mină și are să-i arunce pe nemți în aer prin coș.

— Bine dar muntenii... n-au sărit și ei în aer? — întrebă Nikolai Vasilievici.

— Tu ce spui, Valentin? — întrebă moș Filip fără să bage în seamă că Nikolai Vasilievici îl cîrîia.

Valea tăcea.

— Nu cumva te temi? — îl întrebă moșul privindu-l drept în ochi.

— Nu mă tem. Da' mă gîndesc la altceva: că n-om izbuti să ne suim pe acoperiș. Au să ne zărească.

— Ei, asta-i un fleac! — strigă Mișka. — Cunosc eu un drum spre acoperiș, prin grajd, prin șură. Nu ne zărește nici un friș. Eu și cu Vovka avem și o scîndură ascunsă acolo. Las' pe mine Valea, că ne cățărăm.

— Dacă ne scoți pe acoperiș, ne suim. Iar cît privește pregătirea minei... asta-i chiar un fleac, — zîmbi vesel Valea, îngîndindu-l pe Mișka.

Șchiopătînd moș Filip se apropie de dînsul și îi puse mîna pe umăr.

— Nu te supăra pe mine, Valentin. Am spus și eu așa într-o clipă de mînie. Te cunosc... Nu ești dintr-acei care se sperie... Nu te supăra nici tu flăcăule, — urmă el întorcîndu-se spre Mișka. — Numai că prea te-aprinzi și îi dai înainte cu gura.

Arată ce poți cu fapta... Ei, atunci cum rămîne, Nikolai Vasilievici ? Aprobi ?

— Trebuie să ne mai gîndim, moșule... Stai, mi se pare că vine și Șpak. Ei, tovarășe Șpak, raportează.

Șpak tocmai intrase în peșteră. Vestonul lui tighelit era plin de noroi. Privirea îi era tristă.

— Cam prost, Nikolai Vasilievici... Azi dimineată a început pe șosea, în sectorul care trece prin pădure o mare mișcare dinspre Tonnelnai. Nemții vor probabil, să arunce rezerve proaspete din Neberdjaevskaia. Întîi au trecut mașini cu infanterie, dar băieții de la postul nostru avansat au comunicat că acolo, pe sub deal au început acum să treacă tunuri și mașini cu muniții; ce-i drept, deocamdată nu-s prea multe, dar asta poate să fie numai un început.

— Pînă acuma nu văd încă nimica foarte de rău, tovarășe Șpak, — spuse Nikolai Vasilievici.

— Stai să auzi mai departe, tovarășe comandant. M-am urcat cu băieții pe povîrnișul din fața dealului și am văzut că nemții au construit cazemate pe vîrfurile stîncilor. Cazemate la fel se mai află și jos la poala dealului. Și le-au făcut cu atîta măiestrie, nemernicii, încît nu-i palmă de loc pe care să n-o poată lua sub foc. E cu neputință să te apropii. Și-i doar singurul loc de pe șosea unde am putea să le încercăm nemților socotelile. Acuma știi ce se întîmplă ? Friții au să-și care în voie obuzele la Neberdjaevskaia, iar noi avem să stăm deoparte, și avem să ne uităm.

— Ei, și-atuncea ce propui, tovarășe Șpak ?

— Nici nu știu ce să mai spun, tovarășe comandant. Nu-i decît o cale : băieții să atace frontal cazematele de pe înălțimi, iar plantatorii de mine să arunce în aer stîncă în așa fel ca să cadă pe șosea. Numai că asta n-am putea-o face pentru că, probabil nu-i nici exploziv destul și nici timp. Ar trebui să-l întrebăm pe plantatorul nostru de mine ce spune. — Ei, Valea, tu cum crezi ? S-ar putea ?

Valea, pe gînduri, tăcea.

— Valentin, ai auzit ce te întrebă ? — zise Nikolai Vasilievici către plantatorul de mine. — Ce spune tovarășul Șpak e un lucru serios de tot. Ultimul cuvînt i-al tău.

— Trebuie calculat, Nikolai Vasilievici, — răspunse Valentin. — Doar nu-i un fleac să prăbușești o stîncă. După mine, dacă am trimite oameni pricepuți și am lua toată rezerva noastră de exploziv, cred că s-ar putea...

— Atuncea-i bine ! — spuse Șpak și ochii începură să-i lucească de bucurie. — Tu, Valentin, aruncă stîncă în aer, iar eu am să mă urc sus la cazemate.

— Dacă „profesorul” nostru zice că se poate, atunci nu mai încapе îndoială că stîncă trebuie aruncată în aer, — începу Nikolai Vasilievici.

— Nu, mai аşteaptă, tovarăşe comandant! — îl întrerupse moş Filip. — Ascultă-mă întâi pe mine. Vrei să-l trimiţi pe Valentin să arunce în aer stîncă. Bine. Dar cine se suie atunci pe acoperişul comandamentului? Nu că mă laud, da uіte ce-i : în detaşamentul nostru sînt doi plantatori de seamă — Valentin şi cu mine. Ai de ales între noi doi. Eu stîncile le ştiu pe degete. Dacă îmi dai cîţiva dintre tinerii noştri plantatori de mine şi Valea ne spune cît exploziv trebuie pus, las’ pe mine dacă nu-ţi cule stîncile drept în mijlocul şoselei.

— Аşa o fi, dar vezi dumneata că aici se cere iuteală, moşule. Judecă şi dumneata : cînd ai să aprinzi fitilurile, are să trebuiască să fugi. Şi ce fugă! Trebuie să zbori pentru ca stîncă să nu te strivească. Şi cum ai să fugi cu betuşugul dumatăle la picior? Аşa că...

— Nikolai Vasilievici, tu să nu mă sperii pe mine cu moartea, — îl întrerupse moşul pe comandant, — m-am întîlnit destule ori cu ea faţă în faţă. Eu unul n-am intrat în detaşament ca să stau pe căptor. Şi pe urmă, — moş Filip se uită cu asprime la Nikolai Vasilievici, — îi fi tu comandant dar, drept să-ţi spun nu vorbeşti cum se cuvine să vorbească un comandant. Oare numai pentru atîta lucru că stîncă ar putea strivi un moşneag, putem să lăsăm pe nemţi să se plimbe slobozi încolo şi-ncoace pe şosea? Şi-apoi mai rămîne de văzut dacă are să mă strivească. Tu nu priveşti lucrurile din punctul de vedere al intereselor statului...

— Un comandant trebuie să-şi cruţe oamenii, — zise domol Nikolai Vasilievici. Apoi după ce se gîndi un timp, adăugă : — Să fie atunci аşa cum vrei dumneata, moşule. — Şi urmă către toţi : — Tovarăşi, azi dimineaţă mi s-a raportat că în baza ordinului comandamentului, la noapte va fi executată la Neberdjaevskaia ultima operaţiune înainte de începerea ofensivei Armatei Roşii. În legătură cu aceasta, am primit ordinul să atacăm în acelaşi timp şi noi pe nemţi şi să-i scoatem şi din staniţa noastră. De aceea ordon următoarele : Valentin să arunce în aer comandamentul din staniţă. Tovarăşul Şpak, cu grupul lui, să pornească lupta împotriva cazematelor nemţeşti de sus, dar în аşa fel încît nemţi să uіte totul pe lume şi, mai cu seamă, şoseaua... Iar moş Filip cu plantatorii de mine cei tineri să arunce în aer stîncile şi să le prăbuşească pe drum. Ceilalţi, şi cu mine ne vom duce în staniţă şi vom încerca să aruncăm în aer depozitele nemţeşti. Şpak porneşte peste o oră, moş Fi-

lip și cu Valea mai rămin. Am de vorbit cu ei. Asta-i tot, tovarăși.

Partizanii începură să iasă unul câte unul din peșteră. Mișka și Vovka mai întârziară, tot învîrtindu-se în jurul lui Valentin și șușotind ceva între ei. Nikolai Vasilievici observă asta.

— Ce vă tot învîrțiți pe aici, șoimilor? — întrebă el, zîmbind duios. — Vă urez izbîndă! — Și Nikolai Vasilievici îi întinse lui Vovka mîna.

Vovka se zăpăci. Cum să nu se zăpăcească! Pentru prima oară comandantul în persoană îi strîngea mîna... în fața întregului detașament...

* * *

Grupul de partizani sub comanda lui Șpak porni cel dintîi în operația care-i fusese ordonată. Drumul pe care grupul îl avea de făcut era lung și greu: trebuiau să se strecoare pe cărările de munte, acoperite cu verdeață, pînă la cazematele de pe vîrfurile stîncilor unde se încuibaseră asasinii fasciști din unitățile de vînători de munte.

Urcușul era greu: partizanii se cățarau pe povîrnișuri abrupte, își dădeau drumul pe stînci verticale și mergeau pe marginea rîpelor.

Se făcuse întuneric. Drumul era acum și mai anevoios și orice mișcare cu atît mai grea cu cît după orice îngrămădire de pietre puteau da de santinele nemțești.

În față se vedeau nelămurit pîlcuri de copaci, iar ceva mai la dreapta o piatră uriașă acoperită de mușchi.

Șpak nu descoperea dușmanul ascuns după pietre, nici cu vederea și nici cu auzul, ci îl adulmeca cu un simț special al vînătorului. Dădu semnalul de oprire și lanțul partizanilor încremeni pe loc. Două umbre ieșiră din lanț — Șpak și prietenul lui, vînătorul — și se mistuiră în întuneric. Împrejur era liniște. Ceilalți se tîrîră cîțiva pași înapoi, se lipiră de pămînt și rămaseră așa, ținîndu-și răsflarea.

N-a trecut mult, poate cinci minute. Deodată, în față, după piatră se auzi un oftat înăbușit și ceva greu căzu la pămînt. Îndată după asta țîrîi abia auzit un greier. Partizanii se ridicară și tot așa de precauți porniră fără zgomot mai departe. Trecînd pe lîngă piatră, văzură întinși la pămînt doi vînători de munte nemți cu fața în țărîină și cu brațele desfăcute în lături...

Grupul principal de cazemate din dreapta dispozitivului inamic se contura vag în față, pe fondul cerului înstelat. Ceva

mai jos spre stînga, exact deasupra locului unde trebuia să pătrundă moș Filip cu plantatorii lui de mine, se afla al doilea grup de cazemate.

Șpak hotărî să lase pe cîțiva din partizanii lui lîngă cazematele din dreapta. În momentul cînd aveau să înceapă lupta, ei urmau să atace, ca să nu poată nemții să-l zărească pe moș Filip, iar el și cu vînătorii lui aveau să se strecoare pe brînci pînă la grupul din stînga al dispozitivului și să-l distrugă dintr-o singură lovitură.

Șpak și cu tovarășii lui porniră pe brînci înainte. Toți cei care îl însoțeau erau vechi vînători, cu multă experiență. De cîte ori nu pîndiseră ei sălbăticiunile sperioase ale pădurii, trăgînd în ele cu niște puști care se încăreau pe țevă și pe care le aveau de la bunicii lor? Nu era chip să-i zărești și nici să-i auzi. Trupul li se făcea una cu pietrele, nici o pietricică nu li se mișca sub picioare, nici o ramură nu trosnea sub ei. Și totuși, probabil cu același simț al vînătorului, vînătorii de munte germani descoperiră la rîndul lor pe partizani. Grupul de cazemate din stînga deschise focul: trăgeau cu mitraliere grele, cu pistoale-mitralieră. Gloanțe trasoare lăsau urme de foc în întuneric.

Șpak luă repede o hotărîre: lăsă lîngă cazemate patru partizani al căror rol era să distrugă atenția dușmanului, iar el și cu ceilalți tovarăși ai lui făcură un ocol și se tirară pînă deasupra povîrnișului.

De data aceasta Șpak izbuti să-i înșele pe nemți și ajunse chiar lîngă ambrazuri. Cîteva explozii de grenadă răsunară înăbușit una după alta și cazematele din stînga încetară focul.

Total era acum în ordine. Furia grupului de cazemate din dreapta n-avea decît să continue: atenția lor se fixase asupra vînătorilor lui Șpak, lăsați dincolo de pietre. Țelul principal era atins: drumul pentru moș Filip era deschis. Li rămînea acum să ajungă cu vînătorii lui jos, la ai lui...

Șpak cu tovarășii lui coborîră repede rîpa. Dar, deodată, un lanț des de trăgători nemți răsări în fața lor. Era, se vede, vreo unitate fascistă venită de curînd, care se repezise în ajutorul cazematelor.

Prea erau forțele neegale ca să încerce să rupă rîndurile nemților și să treacă. Nu rămînea decît un singur drum — înapoi, pe sus, prin fața cazematelor distruse.

Partizanii începură să se cațare pe povîrniș. Cazematele care tăcuseră prinseră însă pe neașteptate viață și deschiseră focul. Gloanțe trasoare încadrară pumnul de partizani. O rachetă fișii și se aprinse pe cer, inundînd cu lumina ei vie fiecare adîncitură a terenului, fiecare piatră.

Partizanilor nu le mai rămăsese nici o grenadă. Dacă se mai puteau bizui pe ceva, apoi numai pe automate.

Lanțul nemților se apropia din ce în ce mai mult. Focul cazematei sporea cu fiecare clipă. Bătrînul vînător, tovarășul lui Șpak, căzu cu pieptul străpuns de gloanțe. După dînsul mai căzură unul după altul, doi vînători...

Partizanii erau acum într-o pungă de foc din care nu era nici o ieșire...

În scurtul răstimp în care cazematele din stînga tăcuseră, grupul lui moș Filip, lichidînd două posturi întărite de santinele, izbutise să ajungă la picioarele stîncii care atîrna deasupra șoselei.

Plantatorii de mine făcură în grabă vreo cincisprezece găuri, puseră încărcăturile și le uniră cu fitilul detonant.

Moș Filip ordonă tuturor să plece. Băieții însă nu se grăbeau. Moșul se înfurie și începu să bată din picior. Băieții știau bine că era greu să-l faci pe moșneag să-și schimbe părerea, așa că, sărînd în fugă de pe o piatră pe alta, se repeziră cît mai departe prin tufișuri.

Moșneagul a așteptat cam vreun minut, apoi, încredințîndu-se că toată lumea plecase, a scăpărat din amnar. O scînteie a căzut pe dîra de praf de pușcă și focul a început să alerge cu iuteală spre minele subterane.

Se vede că fasciștii de pe șosea l-au zărit pe moș Filip. Se auziră strigăte. Apoi începură să tragă asupra locului în care izbucnise focușorul de pe fitilul detonant. Paza cazematei de jos se repezi sus. O rachetă sfîșie din nou întunericul și rămase atîrnată pe cerul întunecat... Silueta lui moș Filip se vedea clar în lumina orbitoare. Înțelese că nu putea pleca cu piciorul lui bolnav. Stătea acolo, la marginea prăpastiei și se uita liniștit în jos, pe șoseaua unde se adunau, înghesuindu-se, baterii de aruncătoare de mine cu șase țevi, camioane încărcate cu obuze, tunuri de cîmp.

Nemții își îndreptară focul asupra moșului. Și — fapt uimitor — cu toate că moșul prezenta o țintă ușoară, primele gloanțe trecură pe lîngă el fără să-l atingă.

Grav și calm, moșneagul mai stătu un timp nemișcat pe marginea povîrnișului. Apoi se clătină și căzu, rostogolindu-se și stîrnind în urma lui o avalanșă de pietre. Deodată, însă, ca și cum l-ar fi cuprins minia din pricina morții moșului, pămîntul se cutremură și bubui din adîncuri. Stîncă uriașă se desprinse din munte, se clătină și se prăbuși în șosea.

După aceea totul se liniști... Însă abia trecură cîteva clipe, și izbucniră împușcături dezordonate și rachete luminoase se atîrnară de bolta cerului.

Se făcu lumină ca ziua. Tinerii plantatori de mine se uitară nedumeriți în jurul lor și nu mai recunoșteau locul pe care îl știau bine.

Nici urmă de stîncă. Nu mai erau nici cazematele de sus; nu mai era platoul cel mic unde se luptaseră pe viață și pe moarte vînătorii lui Șpak: nu mai era nici șoseaua, nici aruncătoarele de mine cu țevi, nici tunurile, nici camioanele. Șoseaua era acoperită toată cu sfărîmături de stîncă și cu pămînt.

Plantatorii de mine se descoperiră.

— Da' adînc mormînt și-a făcut moș Filip, — șopti unul din ei.

Cîteva clipe stătură nemișcați, în tăcere. Apoi porniră repede pe o potecă care abia se vedea și se mistuiră în adîncul pădurii. Dinspre șosea îi ajungeau din urmă strigătele nemților și pîrîitul automatelor.

Valea și cu băieții lui au ajuns fără nici o piedică la clădirile care înconjurau casa sovietului. Aruncînd o privire în curte printr-o crăpătură din gard, au văzut la lumina slabă a felinarelor camuflate mai multe grupuri de soldați SS. Pesemne că în casă se petrecea ceva foarte important de vreme ce nemții o păzeau cu atîta strășnicie. Asta însă nu-l făcu pe Mișka să-și piardă cumpătul.

— Hai, Valea, — îi șopti el nerăbdător. — Trec eu înții, tu ia-te după mine. Vovka are să aștepte jos... Vezi numai să mergi drept în urma mea și unde pun eu piciorul îl pui și tu. Nu-i șipcă pe acoperiș să n-o știu...

Băieții se suiră pe acoperișul șurii. Mișka aduse de undeva o scîndură, o întinse încetișor spre acoperișul grajdului vecin și trecu pe ea dincolo.

Cu Valentin treaba a mers mai greu. Scîndura, îngustă și subțire, se înfioia sub greutatea lui. Se opri o clipă și se uită în jos. Vedea bine pe nemți care stăteau în grupuri și vorbeau încet. Se vedea că în staniță trebuia să fi sosit șefi mari de tot dacă pînă și acești bandiți erau așa de potoliți...

În sfîrșit, trecu și el pe acoperișul grajdului care era chiar vecin cu casa sovietului. Aici îi aștepta lucrul cel mai greu: să se suie pe un burlan și să ajungă pe acoperișul de tablă al casei. Burlanul era vechi și ruginit și se clatina în toate părțile, dar băieții izbutiră să se urce cu bine și ajunseră pe acoperiș. Nimeni nu-i zări. Probabil că felinarele, camuflate în

partea de sus și care se aflau mult mai jos decât acoperișul, tăceau întunericul de deasupra și mai des.

Mișka îl trase pe Valentin de mîneacă și-i arătă din ochi picioarele. Valea înțelese că prietenul lui îl sfătuia iar cu dojană, să calce mai ușor. Mergînd pe acoperiș, în urma lui Mișka, Valentin observă că băiatul nu punea piciorul decît pe marginile tablelor de fier, adică acolo unde tabla nu se îndoaia. După un timp ajunseră amîndoi lîngă coș. De data asta nu mai era foc mare în sobă. Valentin își aruncă ochii în coșul de unde venea o suviță de fum cald.

Băieții scoaseră pachetele cu trotil. Valea le legă într-un singur pachet, fixă în el fitilul Bickford și, cu un gest, îi ordonă lui Mișka să plece de acolo.

Mișka dispăru imediat în întuneric. Valea asculta cu atenție. Pe acoperiș era liniște. O singură dată se auzi un scîrșit ca și cum vîntul ar fi mișcat o tablă de fier care se desprinsese, apoi se făcu din nou tăcere. Numai de jos, din curte venea larmă înfundată de glasuri.

Deodată, pe acoperișul șurii, mieună o pisică...

Valea se aplecă tare peste marginea coșului și scăpără cu bricheta. Capătul fitilului se aprinse și focul începu să alerge cu iuteală de-a lungul lui.

După ce împinse mina în coș, Valentin auzi un zgomot înăbușit. Cu o repeziciune nemaipomenită, fără să se mai ascundă și bocănind tare cu cizmele în tablă, Valea zbură pe acoperiș. Abia atingînd burlanul cu mîinile, sări jos pe grajd, găsi scîndura și începu să se tîrască, dar nu ajunse nici pînă la mijlocul scîndurii cînd alunecă și se prăbuși jos. Nemții se repeziră spre el. Băieții auziră un zgomot înăbușit de învălmășeală. Și, în același timp, o rachetă luminoasă se înălță suierînd deasupra curții și se stinse.

Nemții nu-l observară imediat pe Mișka. Fasciștii alergau zăpăciți, prin curte, trăgeau în dezordine în acoperișuri. Mișka stătea întins pe acoperișul șurii. Era posibil oare ca Valea să fi încurcat ceva și mina să fi dat greș?

Deodată un strigăt răsună jos:

— Sînt aici! Pe acoperiș!

Mișka înțelese că de-acuma s-a sfîrșit cu el. O singură rafală de automate și apoi moartea... Dar nu auzi împușcături: un bubuit asurzitor puse capăt liniștii, și un stîlp de foc se înălță spre cer. Ceva greu se prăbuși pe acoperiș și-l sfărîmă.

Mișka se rostogoli de pe acoperiș și se repezi în grădină unde-l aștepta Vovka.

Nemții îi văzură pe cei doi băieți și pe deasupra capetelor lor prinseră a șuiera gloanțe. Cinci friți se repeziră după ei.

Și urmărirea îi salvă pe băieți. De teamă să nu-i atingă pe alor, nemții din curte încetară să mai tragă.

Mișka alerga înainte cu Vovka după el, drept spre gaura din gard pe care o știa el, la o palmă de loc pînă la niște hambare unde trebuia să se întâlnească cu Nikolai Vasilievici.

Mișka se strecură prin gaură, Vovka însă își agăță pantalonul de un cui și se impotmoli. Nemții veneau buluc în urma lor. Mișka se repezi spre Vovka, îl apucă de mîini, îl trase spre el din răspuțeri și-l scoase din gaură. În același timp se auzi o explozie lîngă hambare. O clipă stanița fu scaldată într-o lumină puternică, orbitoare. Hambarele cu depozite nemțești cu tot săriseră în aer. Nemții se zăpăciră de tot și încetară urmărirea băieților care alergau acuma cu sufletul la gură pe o ulicioară întunecoasă...

La o răspîntie o siluetă înaltă se desprinsese de după un gard împletit. Nikolai Vasilievici își desfăcu larg brațele înlături, cuprinse pe cei doi băieți și-i strinse la piept cu drag.

— Bravo băieți! Bravo, așa, da, plantatori! Ați lucrat bine la veniți încoace, după mine! — și conduse băieții într-o magazie pe jumătate dărîmată unde se și adunase tot grupul de partizani cu care comandantul pătrunsese în staniță și aruncase adineauri hambarele în aer.

— Vovka, ce-i cu tine? — strigă Nikolai Vasilievici, care observase că pantalonul băiatului era rupt iar pe piciorul gol se închegase sînge. Se aplecă speriat peste el. — Ești rănit?

— Nu, nu-i nimic, unchiule. Nu-i nimic... — bîlbîi, încurcat, băiatul.

— Dar Valea unde-i, măi băieți? — întrebă Nikolai Vasilievici, îngrijorat că nu venea.

— A alunecat de pe scîndură. L-au ucis, — șopti Mișka, cu lacrimi în glas...

Exploziile de la comandament și de la hambarele unde fusese instalat depozitul răscoliseră întreaga staniță. În rîndurile nemților se iscase panica.

Și, deodată, parcă venind din fundul pămîntului, atît de adînc răsunară bubuiturile repetate de ecoul munților, se mai auzi o explozie.

Era moș Filip, care, murind dărîmase stîncile.

Nemții erau acuma cu desăvîrșire buimăciți. Ei credeau, probabil că dușmanii erau pretutindeni: și pe șosea, unde stînci gigantice alunecau jos cu zgomot, înmormîtînd sub ele baterii, camioane și soldați; și aici lîngă comandament, unde umbre

misterioase lunecau fără zgomot pe acoperișuri și casele zburau spre cer într-un stilp de foc; și lângă depozitele de muniții, echipament și armament... Pretutindeni bubuiau exploziile.

Un neamț strigă: „Partizanii!“ Alții prinseră din zhot acest cuvânt care îi băga în sperieți și el se răspîndi ca fulgerul prin toată stanița: „Partizanii!... Partizanii!...“

Grupuri izolate de nemți se repeziră afară din staniță și se ghemuiră în tranșeele din împrejurimi. acolo în stepă, unde, sub apărarea aruncătoarelor de mine cu șase țevi, nu se temeau să-l înfrunte pe dușman atît de mult cum se temeau aici în staniță, în mijlocul caselor ferecate și al livezilor întunecate și tăcute.

O mulțime de nemți fugeau în dezordine spre tranșee, cînd, lângă o magazie pe jumătate dărîmată, fură întîmpinați drept în față de explozii de grenade și rafale de automate.

Ei se aruncară într-o parte, însă de pe acoperișul unei case începură să zboare înspre ei calupuri de trotil cu fitiluri scurte aprinse. Mișka și cu frățiorul lui își consumau așa ultimele rezerve de exploziv.*

Mișka se înfierbîntase însă prea mult. Stătea cît era de lung pe marginea acoperișului fără să-și dea seama cît de bine i se vedea silueta la lumina propriilor lui proiectile. O rafală de pistol-mitralieră, trasă de un neamț de la fereastra unei case de pe partea opusă, ucise pe curajosul băiat.

La răsărit, jumătate de cer era aprins de vilvoarea tremurătoare a salvelor de artilerie: Armata Roșie ataca stanița Nijne-Bakanskaia...

*
* *

În amurgul zilei în care grupurile detașamentului de partizani din Bakanskaia, despre care e vorba aici, au plecat unul după altul să execute operațiile ordonate, Nikolai Vasilievici chemă la el pe șeful statului său major.

— Uite ce-i, dragul meu. Eu cred că dacă lui Valentin îi va reuși operațiunea de pe acoperiș și va trimite pe lumea cealaltă pe ofițerii de stat major nemți de la Nijne-Bakanskaia, în locul lor vor fi neapărat trimiși alții noi. Ar fi o greșeală de neiertat din partea noastră dacă nu i-am întîmpina cum se cuvine. Organizarea acestei întîmpinări aș vrea să ți-o încredințez ție... Știu că nu ți-a mai rămas nici un om. Însă am aflat că cei de la Verhne-Bakanskaia „vînează“ pe vremea asta în împrejurimile staniței Neberdjaevskaia. Găsește-i și lucrează cu ei. După părerea mea, locul cel mai potrivit pentru întîmpinare ar fi sec

torul șoselei de lângă Lipovka unde povârnișurile muntilor coboară pînă la șosea. Și pădurea pare acolo mai deasă. În sfîrșit aveți să vă dați seama mai bine la fața locului. Vă doresc succes.

Șeful de stat major găsi pe partizanii detașamentului Verhne-Bakanskaia lângă punctul lor de staționare provizoriu, sub o stîncă suspendată care semăna cu un cap de curcan. Această stîncă era chiar cunoscută în regiune sub denumirea de „Curcanul”.

În mijlocul celor de la Bakanskaia se afla și un grup de tineri înarmați fiecare cu ce se nimerise. La început, șeful de stat major era cît pe ce să-i trimeată acasă, apoi se răzgîndi: luptători erau puțini, operațiunea pe care o aveau de întreprins era serioasă așa că băieții puteau fi folosiți ca observatori. Le dădu voie să rămînă, dar le interzise cu strășnicie să se angajeze în încăierare, ei trebuind să se mărginească numai la rolul de observatori ca să nu scape în timpul luptei apropierea întăririlor nemților.

În urma unei scurte consfătuiri cu tovarășii lui din Verhne-Bakanskaia, el alese pentru ambuscadă tocmai locul despre care vorbise Nikolai Vasilievici. Șoseaua trece acolo printr-un defileu, străjuit de amîndouă părțile de povârnișuri abrupte. Păduri dese și tufărișuri acoperă ripele. Partizanii nu mai fuseseră de mult pe acolo. Nemții socoteau acest sector drept liniștit, totuși în urma amarelor experiențe, făcute aiurea, ridicaseră sus, pe malul unuia din povârnișuri, cazemate; iar între cazemate, la intervale mici, instalaseră posturi fixe, pe care le controlau cu patrule.

Era tîrziu după miezul nopții. Ploua mărunț. O patrulă nemțească tocmai controlase posturile de pe virful rîpei și dispăruse apoi în întuneric.

Trecu un timp destul de scurt și santinelele nemțești văzură cu mirare că patrula se întorcea. Nemții ciuliră urechile: se întîmplase ceva foarte însemnat, excepțional, de vreme ce patrula călca ordinea stabilită. Ar fi trebuit s-o strige, să-i ceară parola, dar se vede că nimănui nu-i trecu prin minte așa ceva pentru că patrula, care se apropia de post, era îmbrăcată în impermeabile nemțești, pe care ei le cunoșteau bine.

Patrula ajunsese în dreptul postului.

— Ce s-a întîmplat? — întrebă un soldat.

Nu căpătă nici un răspuns. Fără să scoată un cuvînt, oamenii îmbrăcați în impermeabile nemțești se năpustiră asupra santinelilor. Lucră numai cu cuțite și totul se sfîrși repede și pe tăcute.

Un țipăt de cucuvea sfîșie aerul și un grup de partizani ieși din tufșuri.

— Schimbați-vă repede hainele, — ordonă încet așa zisul „șef al patrului“. — Iar leșurile aruncați-le în tufșuri...

Acum toți partizanii șefului de stat major erau îmbrăcați în mantale și impermeabile nemțești. Porniră spre posturile nemțești următoare și, lucru de mirare, la toate posturile nemțești se întimplă același lucru.

Către sfîrșitul nopții, toate posturile erau ocupate de partizani. Mai rămîneau cazematele. Cum ele nu puteau fi lichidate pe făcute și zarvă nu se putea face, hotărîră să nu se atingă de ele.

Alarmați de zgomotul exploziilor de la Nijne-Bakanskaia, nemții din cazemate se repezîră afară. Stăteau acum îngroziți de stîlpii de foc care se înălțau spre cerul negru și ascultau pocnetele îndepărtate ale împușcăturilor. Dar de jur împrejur, posturile de observație și santinelele îmbrăcate în impermeabile erau la locurile lor obișnuite, și cum nici un ordin nu urmă după toate aceste evenimente, nemții intrară în vizuinile lor, fără să bănuiască că erau „păziți“ de partizani.

În timpul acesta alt grup de partizani coborî pe povîrniș și și se camuflă în verdeța deasă a tufșurilor.

Începea să se lumineze de ziuă. Nu mai era mult pînă să vină schimbarea gărzilor. Dacă pînă atunci mașinile așteptate tot n-aveau să se arate pe șosea, ei ar fi fost nevoiți să plece fără să fi făcut ceva.

Partizanii așteptau. Cam peste vreo douăzeci de minute se auzi un zgomot de motoare. O mică coloană de automobile apărură de după cotitură. Era un fleac cu care nu făcea să-ți bați capul și partizanii nu se mișcară din loc.

Soarele se ridică. Îndată începu circulația obișnuită pe șosea. Pînă la schimbarea santinelelor minutele erau numărate. Situația devenea critică. Șeful de stat major voia tocmai să dea semnalul de retragere, cînd, în depărtare, se auzi iar zgomot de motoare.

De-abia acum veneau mașinile pe care le așteptau. În față mergea un automobil blindat. În urma lui venea un camion ticșit cu pistolari. Rămas puțin în urmă la urcuș, un autobuz alb cu mai multe locuri, lung cît un vagon de cale ferată, mergea pe urmele camionului. Piese de nichelate ale caroseriei luceau în soare de-ți luau ochii. De după geamurile lui mari de cristal se vedeau chipuri de ofițeri. Alt camion cu pistolari înenea coloana.

De sub malul ripei se auzi țipînd o cucuvaie. Aproape în același timp bubuiră grenade grele, aruncate sub motoarele ma-

șinilor. Autobuzul tresări, o luă într-o parte și căzu în șanț. Încă o explozie de grenade și ultimul camion cu soldați sări în aer.

Aici partizanii făcură o greșală. Trăgînd greșit asupra automobilului blindat, și lăsînd să treacă camionul din față cu pistolari, se repeziră la autobuz să nimicească mai întîi pe ofițerii nemți și nimeriră sub un foc încrucișat. Automobilul blindat care se oprise în loc trăgea de-a lungul șoselei; pistolarii care săriseră din camioane trăgeau și ei, iar mitralierele din cazematele de sus, de pe malul pîrîișului, trăgeau și ele. Cei drept, nemții făceau același lucru pe care-l făceau și partizanii. Cuprinși de panică, ei îi exterminau pe proprii lor ofițeri din autobuz. Dar asta tot nu ușura situația partizanilor.

Și atunci se petrecu ceva neașteptat. Santinelele nemțești, îmbrăcate în impermeabile, se repeziră spre ambrazurile cazematei, aruncînd o ploaie de grenade, și le făcură să tacă, iar dispre partea opusă a șoselei grupul tinerilor, călcînd ordinul strict al șefului de stat major, începu să tragă cu revolvere, cu puști de vînătoare și cu carabine, și salvară astfel pe tovarășii lor mai mari. Fasciștii crezură că partizanilor le-au sosit ajutoare și mutară focul spre vîrfurile de unde trăgea grupul de tineri.

Folosindu-se de zăpăceala nemților, partizanii rămași în viață din grupul care atacase autobuzul se urcară cu multă greutate pe pîrîiș, spre cazematele care amușiseră. Tipătul jalnic al cucuvelei răsună far asupra șoselei. Auzindu-l, băieții încetară focul și, dîndu-se pe după copaci și pietre, alergară la locul fixat pentru întîlnire...

Peste vreun ceas și jumătate, toți partizanii care mai rămăseseră din cei care luaseră parte la operația asta se adunară în sfîrșit la poalele Curcanului. Erau puțini la număr; mai puțin de jumătate. Lipseau și cîțiva băieți. Și nici nu izbutiseră măcar să-și ridice morții...

Peste cîteva zile în localul clubului, a fost o ședință solemnă a sovietului staniței Nijne-Bakanskaia, de după ocupație. Prezida Nikolai Vasilievici. În prezidiu erau mulți partizani și printre ei, la dreapta președintelui, stătea Vovka.

Nikolai Vasilievici luă cuvîntul și vorbi despre cei care pieriseră ca niște eroi; și despre moș Filip, cazac de Kuban din moși-strămoși, cu barbă albă, și despre tovarășul Șpak, soldat viteaz, și despre vînătorii lui, și despre șeful de stat major al detașamentului, despre Valentin, despre viteazul Mișka cel mic.

și despre vitejii observatori ai detașamentului din Verhne-Ba-
kanskaia, niște copii, uciși în luptele de pe șosea.

În sală era liniște. Nepoata lui moș Filip, care era și ea în
prezidiu, plîngea încetîșor; o căzăcioaică în vîrstă, văduva lui
Șpak, plîngea în hohote și bătrînii căutau să-și stăpînească la-
crimile tușind înăbușit...

— Tare îmi venea greu să mi-duc aminte de cei căzuți, —
mi-a spus Nikolai Vanîevici cînd ne-am întîlnit la Krasnodar.

— Mulți dintrei erau vechi prieteni de-ai mei; cu alții mă
împrietenisem în detașament. Și deodată mi-am zis: „Stai și
încercuiește-ți o clipă că ai fi știut de toate acestea de mai în-
ainte, și de moartea lui Șpak și a vîânătorilor lui, și de prăbuși-
rea stîncii peste moș Filip, și de moartea lui Valentin, și de
sfîrșitul eroic al lui Mișka... Spune drept, să fi știut de toate
acestea, ai fi contramandat operațiile?...“ Și mi-am răspuns:
„Nu, n-aș fi schimbat nimic. Și n-aș fi schimbat nimic chiar dacă
aș fi știut sigur că mă așteaptă și pe mine moartea. Izbîndă
fără jertfe nu-i. Izbînda se cucerește prin sînge. Nu degeaba
și-au vărsat sîngele prietenii mei...”

CAPITOLUL VI

Aș vrea să vorbesc despre încă o acțiune de diversiune —
ultima operație executată de „studenții” noștri în cel din urmă
sector al regiunii colinelor „Liniei albastre”.

Îmi vine greu să vorbesc despre această operație, care îmi
amintește de altă noapte de octombrie, a cărei imagine mi s-a
săpat adînc în minte și pe care o am întruna dinaintea ochilor.
Plopii înalți de-a lungul căii ferate, semnalele luminoase mu-
sterioase pe cerul nocturn, explozia asurzitoare și moartea fil-
lor mei...

Operația despre care vreau să vorbesc aici a fost realizată
de Mihail Langunov și Feofil Nikitin, doi elevi ai „Școlii no-
stre superioare de minare”.

Îi țin bine minte pe amîndoi.

Langunov era inginer la depoul de cale ferată din Novo-
rosiisk. Avea vreo treizeci și șapte de ani. Era mijlociu de stat,
slăbuț, foarte sprinten. Cînd „eram pe pace” (așa se spunea
uneori în glumă în detașamentul nostru despre timpul dinain-
tea războiului), lumea îl știa inventator și visător. Cea mai
mare parte a invențiilor lui era însă cam fantezistă. Semănau
mai mult cu teme pentru un roman științifico-fantastic decît cu
invenții reale, aplicabile în viață. Aveau însă întotdeauna ceva
proaspăt, fin, original și unele au fost puse în practică. Își ex-

punea planurile în chip foarte plastic, viu și atrăgător, și prietenii îl îndemneau adesea să încerce să scrie. Dar fie că scrisul nu-l atrăgea, fie că nu reușea să scrie, Langunov n-a scris nici un rând. În schimb îi plăceau foarte mult cărțile: el păstrase din anii adolescenței o dragoste pentru literatura de aventuri și pentru romanele științifico-fantastice. Își luase câteva cărți chiar și în munți, în detașamentul de partizani, și le avea cu dînsul și la Planceskaia.

Langunov avea doi băieți. Erau încă prea mici ca să-și poată manifesta precis înclinațiile după care li s-ar fi putut determina viitorul. Tatăl lor hotărîse însă de pe atunci că cel mare va fi constructor, iar cel mic oceanograf. Și vorbea atît de convingător despre activitatea viitoare a copiilor lui, încît își venea să crezi fără să vrei că numai să fi trăit și ar fi scos din ei într-adevăr un constructor și un oceanograf.

Langunov fusese atras de arta minării chiar din primele zile ale sosirii lui la Planceskaia. Stătea mult de vorbă cu Vetlughin, făcea planuri grandioase, visa o mină nouă de o construcție neobișnuită, așa că Vetlughin ajunsese să nu mai poată după Langunov.

Curînd însă Langunov pierdu interesul pentru arta minării. Nu că ar fi părăsit-o complet sau că ar fi neglijat cursurile. Nu. Cursurile le frecventa cu regularitate. Își îndeplinea conștiincios toate sarcinile, dar încetă, cine știe din ce motive, să mai viseze mine noi și conțeni și discuțiile sale înflăcărâte cu Vetlughin. Decepționat, Vetlughin își schimbă brusc părerea asupra favoritului său :

— Ascultă-mă ce-ți spun eu. Nu-i nimic de capul lui. I-uo fantezist și atîta tot!

Desigur că Gheronti Nikolaevici era nedrept cu Langunov. Imi aduc bine aminte de examenul lui de absolvire. La teorie a răspuns strălucit. Se vedea că înțelege adînc fondul problemei. A executat excepțional de frumos și lucrarea practică de diplomă pe cîmpul de mine. Cu toate că n-a adus acolo nimic nou, nimic original, nu era însă nici un simplu șablon bine învățat. Era ceea ce se numește frumos lucrat, pentru că — și asta o știu foarte bine din practica mea — orice poate fi aruncat în aer cu eleganță, cu gust, după cum poate fi aruncat în aer în chip banal, searbăd, neinteresant. Așadar Langunov lucrase frumos deși cu un fel de neglijență voită. N-avea acea meticulozitate și precizie pedant de scrupuloasă, care se cere unui plantator de mine, unui diversionist.

Așa lucrase Langunov și la lucrările practice cînd avusese de aruncat în aer — împreună cu Kiricenکو — un podeț de pe o șosea în spatele nemților.

— Are un fel de curaj frumos, — îmi spunea Kiricenکو. — Merge la moarte ușor, cu zîmbetul pe buze ca și cum nu și-ar da seama că mai are poate de trăit o singură clipă. Asta, de frumos, e frumos. N-am ce spune. Dar este de admis să-i pese cuiva așa de puțin de viață? În felul ăsta poate uita ușor un mic amănunt și se duce de rîpă toată operația. Lucrează cu îndemînare și curaj, dar într-o acțiune însemnată nu l-aș trimite fără o dădacă care să deschidă bine ochii.

Feofil Nikitin era tocmai „dădaca“ de care avea nevoie Langunov.

De specialitate tehnician, Nikitin era foarte modest, tăcut, liniștit. Nu s-ar putea spune că ar fi fost atras în chip deosebit de specialitatea asta a minelor. Îmi mărturisise odată că visul lui pătimaș era să ajungă pilot. Orice lucru însă de care se ocupa îl făcea excepțional de conștiincios, de exact și de meticulos. Legarea pachetelor de trolil de către Nikitin, unirea fițurilor, camuflarea minelor erau ideale. Nikitin și Langunov păreau să se completeze unul pe celălalt. Și am fost bucuros cînd, după terminarea școlii noastre de la Planceskaia, ei au plecat în același detașament și mi-au promis că au să lucreze împreună.

Multă vreme n-am primit nici o știre de la ei. Nu prea izbuteam să stabilem legăturile cu detașamentul „Furtuna“. Și am aflat despre operația reușită a lui Langunov și a lui Nikitin abia la Krasnodar.

Era în iunie. Inginerul Sîskutov, care absolvise pe vremea lui Institutul de mine din Donbass și era acum șeful de stat major al grupului de detașamente de partizani din raionul Novorossiisk, primise de la informatori știrea că nemții se pregăteau să trimeată o mare garnitură de tren, încărcată cu obuze, spre răsărit, pe front. Fasciștii acordau o mare însemnătate expedierii acestui tren: avioanele de bombardament sovietice, războiul de mine al lui Kazub și al celor de la Nijne-Bakanskaia își atinseseră ținta și nemții o duceau destul de greu cu munițiile în prima linie.

Sîskutov hotărî să arunce în aer trenul și încredință această operațiune detașamentului de partizani-feroviari „Furtuna“.

Slavin, comandantul detașamentului, nu se afla atunci la detașament fiind plecat într-o diversiune, așa că la comandamentul unităților de partizani, la Sîskutov, se prezintă Zaitsev, șeful statului major al detașamentului „Furtuna“ împreună cu Langunov și Nikitin.

La consfătuire se constată că mine speciale pentru trenuri nu erau și nu era nici cu ce să le faci. Și în afară de asta nu era nici timp destul pentru fabricarea lor. Situația era critică. Atunci Langunov propuse să se folosească „mina de lup“, aceeași „mină de lup“ cu care fusese aruncat în aer primul tren nemțesc în Kuban în noaptea aceea de octombrie pe care n-aveam s-o mai uit...

Cum am mai arătat, „mina de lup“ este o combinație de trotil și de grenade antitanc. Foarte capricioasă la așezare, o imprudență cit de mică poate s-o facă să explodeze în mâinile plantatorului de mine; în schimb puterea ei explozibilă este excepțional de mare.

La consfătuire hotărîră să întrebuițeze mina noastră. Langunov își dădea seama că nemții se temeau de o diversiune și vor face totul ca să pună trenul la adăpost de orice primejdie pe linie în ce privește minele. Dar se mai știa în același timp că nemții procedează de obicei după același șablon și, șireți cum erau, vor întrebuița și de data asta, ca de obicei, același truc, bine cunoscut nouă, de a da drumul înaintea trenului cu muniții de artilerie unor platforme încărcate cu pietre sau balast.

De aceea Langunov propuse să se folosească dispozitivul elaborat de Vetlughin. Tot sensul acestui dispozitiv consta în faptul că minele erau calculate să explodeze numai sub apăsarea unei anumite greutate. De pildă, drezinele de serviciu blindate, relativ ușoare, treceau cu bine peste mina prevăzută cu acest dispozitiv, pe cînd garniturile grele, încărcate cu obuze, săreau în aer.

Aplicarea acestui sistem complică însă sarcina plantatorului de mine.

În primul rînd se impune un calcul teoretic foarte precis. Totuși Langunov dusesse repede la capăt această parte a pregătirii, cu atît mai mult cu cît Vetlughin dăduse, la Planceskaia, „studentilor“ lui o formulă de calcul relativ simplă. Așezarea minei trebuia să fie la fel de precisă ca și calculul: juca rol și fracțiunea de centimetru care se lăsa între încărcătura minei și încheietura șinei. În mod obișnuit, asta poate că nu-i ceva foarte complicat, însă în condițiile în care se lucrează la diversiuni, cînd așezarea minei trebuie făcută în mijlocul nopții, ținînd seama de fiecare clipă, această muncă nu poate fi încredințată decît unui plantator de mine experimentat, calm și meticulos. Nici nu se putea găsi pentru treaba asta altul mai nimerit decît Nikitin.

Zaitsev, Langunov și Nikitin au luat cu ei zece oameni pentru acoperire și au pornit spre locul diversiunii.

Locul pentru minare fusese bine ales. Terasamentul căii ferate este lipit acolo de panta muntelui. De o parte, drept la marginea liniei, coboară aproape vertical o ripă; de cealaltă, se înalță peretele muntelui. De la geamurile trenului care trecea, nu se putea vedea vârful muntelui.

Nu știu cum de-au izbutit plantatorii de mine să se strecoare pînă la locul de minare, care mai cu seamă noaptea, era, fără îndoială, păzit cu strășnicie de nemți, și nici cît de mult timp au avut Langunov și Nikitin să lucreze pe linie. Știu doar că la miezul nopții munca era isprăvită. Plantatorii de mine au așezat două „mine de lup” la o mică distanță una de cealaltă și, după aceea, îndepărtîndu-se de linie, s-au culcat în tufișuri.

Intocmai cum se gîndise și Langunov, la opt dimineața nemții dădură drumul unui tren de balast pentru controlul liniei. Trenul trecu bine peste mine: calculul lui Langunov era exact.

Peste o oră, gîfîind greu, apăru o garnitură lungă cu muniții. Era trasă de două locomotive de seria „E”, locomotivele cele mai grele de pe liniile noastre din Kuban. În coada trenului, mai era o locomotivă care împingea de dinapoi.

Cum se întîmplă deseori în asemenea cazuri, urmărind cu încordare trenul, plantatorii de mine începuseră să creadă că și trecuse de locul minat și că minele nu acționaseră. Dar în timp ce Langunov și Nikitin, care își pierduseră ultima speranță, necăjiți la culme, stăteau întinși la pămînt, albi ca varul, izbucniră două explozii.

Prima mină explodează sub a doua locomotivă și aruncă în ripă amîndouă locomotivele.

A doua mină explodează cam sub al zecelea vagon. Spectacolul de pe linie era groaznic. Vagoanele se răsturnau, se turteau, se sfărîmău și se rostogoleau în ripă, așa cum erau, încărcate cu mine, cu obuze, cu cartușe. Mii de explozii se țineau lanț. Pînă și Zaițev, care văzuse destule explozii în viața lui, fu zguduit.

Pe scurt, din garnitura trenului de muniții nu rămăseseră pe terasament decît șasiuri de vagoane aruncate la zeci de metri și un morman de vagoane turtite și fărîmate.

Toate acestea se petrecură curînd după diversiunile de la Nijne-Bakanskaia, cînd Valentin aruncase în aer casa în care se aflau fasciștii de la statul major, cînd moș Filip prăbușise stîncile pe șosea și Nikolai Vasilievici aruncase în aer depozițiile nemțești de la hambare...

Plantatorii de mine se întoarseră cu bine în tabără. Langunov și Nikitin nici n-au apucat bine să se spele și Slavin, co-

mandantul detașamentului, i-a chemat iar la el. Se ivise ceva nou. După știri primite de la informatorii noștri, nemții aveau de gând să împingă iarăși spre linia frontului un tren special cu muniții și o coloană de camioane pe șosea. Aceste transporturi trebuiau împiedicate cu orice preț și atât calea ferată cât și șoseaua trebuiau blocate din nou.

De data aceasta Slavina luă chiar el conducerea grupului de diversiune.

Drumul era greu. Nemții păzeau cu strășnicie acest mic sector al regiunii colinelor „Liniei albastre”. Afară de asta trebuiau să se grăbească, timpul fiind limitat. Plantatorii de mine fură scutiți de orice povară. Tovarășii care alcătuiau grupul de acoperire duceau nu numai explozibilul dar pînă și ranițele lor.

La popasuri, Slavina controla locul după hartă. În sfîrșit, în fața lor văzură întinzîndu-se dealurile cunoscute, care coborau pe alocuri în pantă repede către văgăuni pline de verdeață. În depărtare, dincolo de o poiană largă, se vedea linia galbenă a terasamentului căii ferate.

Jos de tot, sub linie, îndesîndu-se în deal, șerpuia șoseaua, în tot felul de zig-zaguri complicate și cotituri neașteptate, cînd îndepărtîndu-se de terasament, cînd mergînd aproape alături.

Slavina nu dispunea de destui oameni ca să mineze separat calea ferată și șoseaua. Trebuia deci să blocheze și una și alta dintr-o singură lovitură. Și comandantul care cunoștea admirabil regiunea găsi un loc ideal pentru executarea diversiunii.

Ca și data trecută, calea ferată mergea pe coastă, iar șoseaua trecea mai jos, pe la poalele dealului. Dacă explozia de pe calea ferată avea să fie destul de puternică, grămezile de pămînt și pietre care aveau să se prăbușească aveau să fie destul de mari ca să închidă pentru multă vreme circulația de pe șosea.

Și așa au și hotărît.

Langunov și Nikitin s-au tîrît pînă sus și, oricît de greu le-a venit, au izbutit pînă la urmă să se strecoare pînă la calea ferată. Ajunși acolo s-au încredințat că paza liniei era, ce-i drept, foarte severă. Posturile de observație erau așezate excepțional de aproape unul de altul, iar între ele circulau fără întrerupere patrule. S-ar fi părut că trebuiau să renunțe la minare; Langunov însă schimbă planul operației. Noul plan nu numai că era mai îndrăzneț, dar era și mai primejdios. Mai mult chiar decît atît, era legat de primejdii de moarte pentru cei care aveau să pună minele.

Langunov hotărî să pună două mine. Prima într-un mic tub de scurgere care trecea pe sub terasamentul de cale ferată și a cărui gură era închisă de niște tufe. Fie că le scăpase din vedere, fie că crezuseră că nu era nevoie să pună alături un post

de gardă, nemții nu păzeau tobul. A doua mină, mai puternică, urma să fie pusă ceva mai jos de linia de cale ferată, în pământ, drept pe pantă. Această a doua mină trebuia s-o dubleze pe cea dintîi și, în afară de aceasta, să prăbușească pe șosea o enormă cantitate de pământ și de pietre.

Explozia simultană a celor două mine trebuia făcută la momentul oportun, aruncîndu-se în ele cu grenade. Acest procedeu, unicul posibil, ascundea în el o mare primejdie: plantatorii de mine care trebuiau neapărat să stea culcați în imediata apropiere a minelor înspăimîntătoare nu se puteau salva decît printr-o minune.

Plantatorii știau că-i așteaptă aproape sigur moartea. Și mergeau la moarte, Langunov cu acel curaj frumos și plin de nepăsare pe care Kiricenکو îl observase la dînsul încă de la Planceskaia, iar Nikitin pentru că era soldat și socotea această operație drept o datorie soldățească...

S-a făcut noapte. Nemții n-au băgat de seamă că s-apropie plantatorii de mine și minele au fost puse fără nici un incident. Apoi plantatorii au unit amîndouă minele cu un fitil detonant și s-au tîrît deoparte, pînă într-un adăpost, au așezat alături de ei, la îndemînă, grenadele antitanc și s-au pus să aștepte.

În zori nemții au început să se foiască. Șiruri de soldați luară poziție de-a lungul terasamentului, făcînd un spalier neîntrerupt. Apoi trecu o drezină de serviciu blindată care controla drumul și îndată după ea patruze, urmate de o locomotivă grea care împingea înaintea ei o garnitură de platforme încărcate cu pietre pînă peste margini.

Planul nemților era clar. Ei înțeleseseră secretul sistemului minelor prevăzute pentru o anumită greutate, și dădeau acum drumul pentru recunoaștere unor platforme încărcate cu pietre care cîntăreau, probabil, tot atît cît cîntărea locomotiva trenului special. Dacă ar fi fost pusă aceeași mină ca și înțîia dată, platformele ar fi provocat inevitabil explozia și planul nemților ar fi izbutit. Ele trecură însă cu bine peste tubul de scurgere și nemții se liniștiră.

Cam peste vreo patruzeci de minute, se auzi un zgomot venînd din depărtare. Șinele începură să duduie și trenul apărî la cotitură. Ca și înțîia dată, trenul era tras de două locomotive grele. Pe tendere, pe acoperișurile vagoanelor, pe scări, stăteau pistolari nemți. Pe măsură ce cobora panta, trenul își sporea viteza.

Plantatorii de mine așteptau. Trenul se apropia din ce în ce mai mult. Între tren și tubul de scurgere mai rămîneau cîteva zeci de metri. Plantatorii de mine traseră simultan piedicile de siguranță. Cel dintîi care aruncă grenada în mina pusă în tubul

de scurgere fu Nikitin. Două secunde după el, își aruncă tot acolo grenada Langunov.

Două explozii de grenadă răsunară una după alta, urmate imediat de bubuitul asurzitor al minelor.

Pământul tresări, se clătină, se ridică deasupra terasamentului ca o ciupercă uriașă, care se căscă pînă ajunsese o pilnie fără fund și se prăbuși pe șosea cu un huruit răscolitor asemenea tunetului.

În clipa exploziei, locomotiva din față se afla drept deasupra tubului de scurgere. Locomotiva se rupse în două. Din cazan izbucneau aburii cu un șuierat tinguos. Parcă codindu-se, tenderul, înconjurat de șine răsucite, de sfărîmături de traverse și de brazde uriașe de pământ, se înalță deasupra terasamentului și se prăbuși greoi pe povîrniș în jos. În urma lui, rostogolindu-se în vuietul exploziilor de obuze, zburau la vale vagoanele. Părea că avalanșa asta cumplită care pornise vertiginos la vale pe panta abruptă, în mijlocul tunetelor asurzitoare, nu se mai isprăvea.

Slavin și tovarășii lui care stăteau în adăposturi, gata să acopere în orice moment pe plantatorii de mine cu focul automatelor, văzură totul. Îi văzură pe Langunov și pe Nikitin ridicîndu-se de după tufișul lor și aruncînd grenadele și văzură explozia minelor și o masă uriașă de pământ amestecată cu sfărîmăturile locomotivelor și ale vagoanelor, prăbușindu-se peste plantatorii de mine. Slavin înțelese că nu mai aveau pe cine acoperi și că degeaba ar fi căutat trupurile prietenilor lui sub aceste sute de tone de pământ răscolit și dădu semnalul retragerii..

Astfel pieriră Mihail Langunov și Feofil Nikitin, cei doi „studenți“, ai „Școlii superioare de minare“, doi plantatori de mine diversioniști, doi viteji soldați ruși. Pieriră tot așa cum pieriseră și băieții mei cu șase luni mai înainte, în noaptea aceea de octombrie, aruncîndu-și cu îndrăzneală grenadele ca să facă să explodeze prima noastră „mină de lup“ sub roțile locomotivei nemțești.

Așa s-a isprăvit bătălia partizanilor pentru regiunea colinelor „Liniei albastre“. Armata Roșie se pregătea să atace fortificațiile de oțel și beton ale liniei. Tot în același timp, ocolind această linie, războiul de partizani începea chiar în inima Tamanului.

CAPITOLUL I

Veni și iulie 1943. Armata Roșie se apropia de liziera „Liniei albastre“.

Încă de pe vremea cînd nemții construiau această linie, căutînd să-și asigure prin ea spatele, cel dintîi lucru pe care l-au făcut a fost să se năpustească asupra partizanilor din Taman. În sectorul acesta din Kuban, relativ mic, unde pădurile dese și văgăunile în care s-ar fi putut ascunde partizanii sînt foarte rare, se încinseră încăierări înverșunate.

Forțele care se înfruntau erau vădit inegale, și vești îngrijorătoare ne soseau una după alta la Krasnodar.

Nemții încercuiseră un detașament de partizani din stanița Varenikovskaia, lîngă niște cariere de piatră unde se ascundea. Două cătune mici, singurele așezări omenești de lîngă carierele de piatră, fură șterse de pe fața pămîntului de hitleriști, care exterminară pe toți locuitorii, fără să cruțe nici bătrînii, nici copiii. Șaisprezece partizani din Varenikovskaia fură torturați crunt și apoi spînzurați în piața staniței lor.

Nemții distruseră și comandamentul grupului de detașamente de partizani din Taman, de sub comanda lui Egorin. Din această unitate făceau parte detașamentele din stanițele Gastogaevskaia, Raevskaia, Kievskaia și Varenikovskaia, grupate în jurul detașamentului de partizani din Anapa.

Legătura cu Egorin fu întreruptă ; știam numai că cei de sub comanda lui Egorin, care mai rămăseseră în viață, se împărțiseră în mici grupuri și se ascundeau acum în regiunea Bolșie Volcie Vorota, unde o duceau foarte greu, suferind de boli și de foame, și hrănindu-se cu coajă de copaci și cu rădăcini. Despre Egorin însă nu aveam nici o veste.

Statul major al mișcării de partizani de la sud trimitea deseori avioanele sale deasupra Tamanului. Piloții aveau însărcinarea să descopere pe acești partizani, să le arunce cu parașutele provizii și munițiuni și, dacă vor avea puțința, să aterizeze și să evacueze bolnavii și pe cei greu răniți.

Toate încercările de a găsi resturile detașamentelor de sub comanda lui Egorin nu dădură însă nici un rezultat...

Și atunci statul major al mișcării de partizani a luat hotărîrea să organizeze la Krasnodar un detașament de partizani puternic și bine înarmat, urmînd ca, îndată ce se vor putea lansa parașutiști, să-l debarce dincolo de „Linia albastră”. Detașamentul trebuia să se ocupe de acțiuni de diversiune în spatele nemților, să găsească cu orice preț pe partizanii lui Egorin și pe el însuși, și să transporte bolnavii și răniții pe Pămîntul cel Mare.

Detașamentul fu organizat foarte repede. În detașament intrară o sută douăzeci de oameni, cei mai mulți băștinași din Taman.

Comandant al detașamentului de partizani-parașutiști fu numit Slavin care fusese pînă atunci comandantul detașamentului de partizani-ferovieri „Furtuna”, din Novorossiisk.

Eu am primit însărcinarea să organizez la Krasnodar o școală în care să pregătesc cît mai repede pentru acest detașament plantatori de mine — diversioniști experimentați.

Sarcina care mi se dăduse de către conducerea mișcării noastre de partizani era foarte importantă și de mare răspundere, așa că am început îndată să mă ocup de îndeplinirea ei.

Noua „Școală superioară de diversiuni și minare” se deschise curînd în casa Nr. 80 de pe strada Oktiabrskaja. „Profesorii” fostei noastre școli de minare de la Planceskaia se împrăștiaseră. Vetlughin era greu bolnav, Eriomenko murise, Kiricenکو plecase într-o lungă misiune, Litvinov nu se întorsese încă de la Moscova, iar Ianukevici intrase în Armata Roșie. Acum profesorul cel mai însemnat în materie de mine și diversiuni al „Școlii noastre superioare” renăscute era Pavlik Sahotski, plantator de mine excelent și cercetaș cu mare experiență. Era chiar puțințel ciudat să auzi din nou prelegeri despre însușirile explozive ale trotilului, despre semnele convenționale, despre conspirație, despre minele cu acțiune întîrziată, despre limbajul urmelor... Îți aminteai fără voie de trecutul foarte recent și mi se părea uneori că eram din nou la Planceskaia în munți...

Programul de studii era foarte încărcat.

Fiul meu mijlociu, Valentin, întors din armată din cauza unor răni grave, antrenat în timpul nopții ostașii detașamentului pe aerodromul Aeroclubului la salturi cu parașuta și făcea cu ei și cursul practic de minare. Viitorii plantatori de mine pregăteau, sub

conducerea mea, în ateliere, mici „geamantane“ portative, înzestrate cu o mare forță explozivă.

În timpul acestei scurte dar extrem de încordate pregătiri, mă întâlneam deseori cu comandantul detașamentului.

Slavin avea vreo treizeci și cinci de ani. Mic de statură, slab, uscățiv, el părea foarte firav, și făcea chiar impresia de debil, alături de voinicii lui ostași. Slavin avea însă la activul lui multe luni de luptă ca partizan. Era dibaci și curajos. Se povesteau lucruri uimitoare despre felul cum se strecurase el drept pe sub nasul santinelor nemțești. Cu toată debilitatea lui, era extrem de rezistent și suporta ușor foamea și frigul. Noi știam că era greu să găsești un om atât de rezistent la mers ca Slavin. Pe lângă asta mai era și un trăgător excelent. Dar Slavin era mai cu seamă un comandant experimentat, un om cu voință și inițiativă. Era iubit și ascultat fără discuție. În timpul luptei, era sever, exigent, neînduplecat. Toți ostașii lui știau că atunci când trebuia să-i înfrunte pe nemți, mîna mică a comandantului se făcea foarte grea.

Primul pluton în detașamentul lui Slavin era comandat de Kiril Stepanovici, care se trăgea din cazacii de la Marea Neagră și era vechi pescar. Pînă la război, fusese președintele sovietului staniței Staro-Titarovskaia. Avea vreo șaiszeci de ani, era bine făcut și viguros, iar umerii lui puternici erau atât de lați încît, deși era destul de înalt, părea pătrat.

Plutonul al treilea îl comanda Dubineț, care era de loc din Anapa, unde văzuse lumina cu patruzeci de ani mai înainte. De atunci dusese o viață interesantă: străbătuse ca marinăr Marea Neagră, pescuise, se luptase cu contrabandiștii. Războiul îl găsise în funcțiunea de ajutor al comandantului portului comercial din Anapa. Vioi, sprinten, vesel, Dubineț era iute și impulsiv. Era un povestitor remarcabil, cu toate că în istorisirile lui era uneori greu să-ți fi dat seama unde se sfîrșește adevărul și unde începe fantezia. Avea un dar deosebit de a atrage tineretul, și băieții nu mai puteau de dragul lui. Ai fi zis că ajunge să le șoptească un cuvînt la ureche, pentru ca ei, fără să stea pe gînduri, să meargă după dînsul la moarte.

Comandantul celui de al patrulea pluton era Sementov, fostul director al serviciului agricol raional. Vînător pătimaș, străbătuse Tamanul în lung și în lat și aproape nu era acolo cîrare și vîlcea pe care să nu le cunoască. Cînd îl vedeai întîiași dată ți se părea un om destul de simplu. Dar asta era numai prima impresie. În realitate, Sementov era deștept, șiret și ingenios. Iar față de hitleriști avea o ură sălbatică.

Mai mult decât cu ceilalți, m-am împrietenit însă în zilele acelea cu Berejnoi, comandantul plutonului al doilea al detașamentului de partizani-parăuțiști.

Întîia dată ne-am întîlnit la mine acasă. Berejnoi îmi telefonase, cerîndu-mi voie să vină la mine, deoarece dorea să stea de vorbă despre detașamentul nostru, despre tehnica diversivunilor și construcția minelor inventate de fiul meu mai mare, Evgheni.

Despre acest Berejnoi aflatam unele lucruri încă înainte de venirea lui.

Neamul lui era de loc din stanița Varenikovskaia, care pe vremea aceea se afla dincolo de „Linia albastră“. În anii războiului civil, cînd era de vreo șapte ani, bandiții generalului alb Pokrovski omorîseră pe tată-său, care făcuse războiul pe front și luptase apoi curajos împotriva bogătanilor din Kuban. Moartea lui tată-său îl zguduise atît de tare, încît băiatul fugise din staniță. Vreo doi ani, dusesese o viață de vagabond, fusese prin Urali, prin Siberia și prin Asia Centrală. Mai tîrziu i se făcuse dor de mamă-sa și de locul natal și vru să se apuce de învățtură, așa că se întoarse acasă.

Berejnoi era foarte înzestrat și stăruitor. În anul cînd izbucni războiul, tocmai împlinise treizeci de ani. Tînărul comunist era titularul unei catedre de limbi străine la o universitate. Știa la perfecție englezește, franțuzește și, în special, nemțește. Ultima lui lucrare de lingvistică comparată stîrnise mult interes. Berejnoi fusese invitat la Moscova și i se prezicea un viitor strălucit.

Cu toate că ar fi putut să-și continue liniștit activitatea științifică, plecase în armată chiar din primele zile ale războiului. Ajunsese ofițer de tancuri, luase parte la lupte crîncene, se distinsese și fusese decorat. Era cavaler a trei ordine. O rană grea îl silise însă să părăsească armata. Și iată că acum vroia iar să se bată.

De la prima întîlnire, Berejnoi îmi plăcu foarte mult. Înalt, zvelt, viguros cum era, mi se părea un model de frumusețe, virilită. Totul la el era atrăgător : și fața calmă, pură, cu fruntea înaltă, bărbia net conturată, și ochii cenușii și inteligenți, și trupul mlădios, musculos, de om obișnuit cu sporturile, și încetinelala calculată a mișcărilor, și vocea joasă. Era un om neobișnuit de așezat, un om întreg. Nu l-am văzut niciodată grăbindu-se, nici agitîndu-se sau enervîndu-se, și nu-mi aduc aminte să fi întîrziat vreodată.

— Deviza mea e : „Nu mă grăbesc, dar ajung la timp“, — zicea el, glumind.

Berejnoi nu admitea judecățile nechibzuite și nu se grăbea niciodată să-și afirme părerea, atîta vreme cît nu era pe deplin convins că are dreptate.

Îmi amintesc că chiar de la prima întîlnire l-am întrebat care fusese secretul succeselor lui și cum se făcuse că un flăcăuș de la țară, mai ieri copilul nimănui, să ajungă profesor și titularul unei catedre la universitate.

Berejnoi mă privi cu atenție, se gîndi un timp scurt și mă întrebă :

— Spune-mi dumneata, mă rog, ai avut vreodată prilejul, în copilărie, să joci fotbal desculț ?

— Nu, — i-am răspuns eu, mirat de întrebarea lui.

— Eu, însă, am jucat. Și cu mine, întreaga mea echipă. Și încă cum am jucat ! Intr-o zi am adus echipa mea, desculță cum era, de la Varenikovskaia la Krasnodar. Eram căpitanul echipei. Toți băieții mei erau desculți și arși de soare ca niște draci. Jucam împotriva uneia dintre cele mai bune echipe școlare din Krasnodar. Adversarii noștri erau toți, pînă la cel din urmă, încălțați cu bocanci de fotbal, de piele, iar noi, desculți, și, pe deasupra, și nemîncăți. Și așa cum eram, le-am băgat totuși șase goluri... Acuma înțelegi ?

— Cu fotbalul înțeleg, dar ce nu prea înțeleg este cum de-ai ajuns la succesele dumitale științifice !

— Cred că baza succeselor mele în amîndouă aceste domenii este în fond aceeași : tenacitatea, voința de a obține victoria... Bineînțeles și priceperea...

Așa a început prietenia mea cu acest om interesant. Ma duceam adesea pe la el. Ne petreceam de obicei serile după obositoarea muncă a zilei, stînd îndelung de vorbă în odăița lui.

Despre cîte nu mi-a vorbit Berejnoi ! Și despre înția lui luptă cu nemții ; și despre maică-sa, o bătrînică plină de bunătate, care îi ducea grija la Varenikovskaia și de la care de cîteva luni nu mai avusese nici o veste ; și despre moartea cumplită a tatălui său ; și de luptele crîncene de lîngă Harkov, la care luase parte cu Maximenko, conducătorul tancului său, un ucrainean vesel care nici cînd mergea la luptă nu-și lăsa armonica ; și despre activitatea lui științifică ; și despre anii de pribegie și de vagabondaj ; și despre găinile Leghorn, albe și cu creasta roșie, pe care maică-sa le crescuse cu atîta greutate și le trimisese la expoziția agricolă de la Moscova... Multe și de toate erau subiectele despre care vorbea Berejnoi, dar el se întorcea întotdeauna la aceleași lucruri : la tenacitate, la voința de a obține victoria, la felul în care se naște capacitatea de a lupta și de a învinge, adică tocmai la calitățile pe care le cultivase în el comsomolul și partidul.

Îl ascultam cu interes dar aveam uneori impresia că dinaintea mea se aflau doi oameni cu totul diferiți. Uneori era atîta înflăcărare în glasul lui, atît de tinerește îi ardeau ochii, atît de tare se înroșea la față, încît mă gîndeam fără să vreau că era un băiat vesel și atîta tot. După cîteva clipe Berejnoi era însă altul. Ochii priveau rece, în jurul gurii i se iveau cute și era de nerecunoscut. Puteai să-i dai chiar peste patruzeci de ani. Mai tîrziu am înțeles că Berejnoi n-avea decît o singură față, fața unui soldat, a unui savant gînditor, însă care păstrase în același timp și seninătatea adolescenței și puritatea sufletească...

Berejnoi își iubea stanița natală cu o dragoste înduioșătoare și delicată și vorbea adesea despre ea.

— Știi dumneata la ce visez eu acum? — mă întrebă el într-una din seri, în timp ce mă petrecea acasă. — Războiul are să se isprăvească și atunci, la vară, te iau cu mine la Varenikovskaia. Mai bine ca-n stanița mea nu-i nicăieri în Kuban. Ai să vezi cum trăiește maică-mea. Nici nu știi ce femeie strașnică este...

Dar deodată, se întunecă :

— Nici pînă acum nu mă pot obișnui cu gîndul, — îmi zise el încet, — că nemții umblă prin stanița mea, prin livada mea, pe lângă stejarul din grădina de zarzavat care i-i așa de drag mamei, pe lângă salcîmii albi, pe lângă stufărișul de alături de riu... Înțelegi dumneata? Nemții umblă pe-acolo! Nu, asta multă vreme n-are să se mai întîmple!

Și Berejnoi făcu un gest caracteristic, brusc, cu mîna, ca și cum ar fi dat o lovitură de sabie, își luă rămas bun în tăcere și se întoarse.

Odată, Berejnoi îmi arătă o hartă pe care era trasă o linie groasă, neagră, plină de colțuri ascuțite, de lațuri și de zigzaguri. Linia începea aproape de graniță și se isprăvea lângă Harkov.

— Uite, asta-i calea de-a lungul căreia am luptat, — zise el. — După cum vezi, am coborît spre miazăzi, am urcat spre miazănoapte, am străbătut drumurile Ucrainei, dar de mers, am tot mers spre răsărit. Asta a fost drumul retragerii... Cred că nu-i nimic pe lume mai amar decît să te retragi. Mai cu seamă pentru noi, tinerii. Toată viața am mers mereu înainte. Și în fața noastră toate erau senine, luminoase și însorite. Și, deodată, am văzut înaintea ochilor mei mulțimea de refugiați, femeile cu ochii plini de lacrimi și de dojană, griul neseccat și călcat în picioare, iar pe cer, vuietul și urletul avioanelor nemțești în picaj...

Atunci am înțeles că datoria soldatului este să le îndure pe toate — și amărăclunea retragerii, și acest foc cumplit. Da' să le îndure pe toate cu gândul la victoria care nu se poate să nu vină. Picătură cu picătură inima mi s-a umplut de o ură sălbatică. Mi se părea că cu cât are să-mi fie mai plină de ură inima, cu atât mă voi bate mai bine.

Berejnoi tăcu. Era târziu. Sosise timpul să plec.

— Ia spune-mi, Berejnoi, — l-am întrebat eu, — și acum tot așa de tare urăști?

El se uită la mine și spuse încet, răspicat:

— Îți aduci aminte când ți-am spus cum jucam altădată fotbal desculț? Printre partizanii de la Varenikovskaia prinși lângă carierele de piatră și spânzurați în piața târgului, era și portarul meu și cei doi fundași ai mei. Portarul mi-era bun prieten.

M-am uitat la Berejnoi. Buzele îi erau strânse. Cute adânci în apăruseră în jurul gurii. Și mi-am dat seama că dacă Berejnoi va pătrunde în Varenikovskaia — și Slavin vroia să trimită plutonul lui tocmai acolo — nemții vor plăti toate cu vîrf și îndesat...

Dar Berejnoi știa să și asculte. Asculta cu interes ceea ce-i povesteam despre viața noastră pe muntele Strepet.

Îmi aduc aminte că atunci când i-am povestit cum au murit fiii mei, mi-a strîns mîna în tăcere. Această mîngîiere gravă și bărbătească m-a mișcat și m-a înduișat...

L-a interesat mai cu seamă ce i-am spus despre felul în care Vettlughin și cu Gheșea, fiul meu cel mai mic, datorită faptului că știau bine nemțește, pătrundeau în mijlocul fasciștilor îmbrăcați în uniforme acestora și îi păcăleau cu dibăcie.

— Mi se pare că și dumneata vorbești curent germana? — i-am spus eu lui Berejnoi.

— Uneori mi se întîmplă chiar să și gîndesc în nemțește! — îmi răspunse el zîbind.

Cu cîteva zile înainte de plecarea cu avionul a detașamentului de parașutiști, am trecut pe la Berejnoi. Ședea la birou, iar pe birou erau întinse ultimele ziare nemțești, statutul partidului nazist și niște instrucțiuni ale ministerului propagandei germane. M-am făcut că nu bag în seamă toate acestea. Berejnoi nu spuse nimic. Eu am înțeles însă că plănuia ceva dar, după obiceiul lui, nu socotea că ar fi nevoie să vorbească înainte de vreme...

Tot la Krasnodar am cunoscut și pe fetele pe care Slavin le luase în detașamentul de parașutiști. Erau unsprezece: trebuiau să lucreze ca surori de caritate în plutoane și în sectorul administrativ.

Una dintre ele, care mi se întipări mai cu seamă în minte, era Ania Certoleas. Această fată slăbuță, zveltă, cu ochi mari și negri, venea deseori la școala noastră de pe Oktiabrskaja, interesându-se cum sînt construite minele. Acolo îl cunoscuse pe Podanko, comandantul grupului de recunoaștere îndepărtată al detașamentului de parașutiști; se îndrăgostiseră unul de altul...

În sfîrșit, veni ziua cînd toate pregătirile de plecare fuseseră isprăvite. Seara, parașutiștii se adunară la o masă solemnă de adio. Șeful statului major al mișcării de partizani de la sud ridică un toast pentru revederea pe pămîntul sovietic liber al Tamanului. Paharele zăngăniră prietenos...

Seara toți se adunară pe aerodrom, pe a cărui pistă se conturau nelămurit siluetele grelelor avioane de transport. Baloturi mari și grele fuseseră deja îmbarcate. Partizanii-parașutiști stăteau tăcuți și îngîndurați.

Slavin dădu comanda de îmbarcare. Cînd trecu prin fața mea, Berejnoi îmi strînse mîna cu putere.

Cel dintîi își luă zborul avionul comandantului escadrilei, apoi în urma lui porniră celelalte avioane. Avioanele descriseră un larg cerc de adio deasupra aerodromului și luară direcția Tamanului. La marginea orașului li se alăturară avioanele rapide de vînătoare, care le însoțeau.

Am plecat fiecare pe la casele noastre, cu inima aprinsă de neliniște. Cine putea ști dacă îi vom mai revedea vreodată pe acești prieteni ai noștri?

Trecu destul timp pînă cînd începură să sosească știri despre detașamentul de parașutiști. Erau radiograme cifrate ale postului de radioemisiune al lui Slavin, rapoarte de ale agenților noștri care supravegheau comandamentele germane și istorisiri de ale acelor care izbuteau să treacă peste „Linia albastră“.

Urmăream cum puteam și noi soarta detașamentului de parașutiști, după aceste știri fragmentare, uneori contradictorii, întîrziate deseori. Multe lucruri ni se păreau uneori de neînțeles. Și abia după ce nemții au fost izgoniți din Taman și ne-am îmbrățișat iarăși tovarășii din detașamentul de parașutiști care rămăseseră în viață, am aflat totul despre eroica lor luptă din spatele inamicului.

*
* *
*

Slavin, care zbura în avionul cap, stătea alături de comandant. În fața lui era întinsă o hartă luminată de un bec electric.

Slavin se uita în jos. Sub el pămîntul era învăluit în bezna de nepătruns a nopților Kubanului. De la o vreme începură să

scapere în întuneric focurile de salvă ale artileriei. Rachetele luminoase se aprindeau și se stingeau întruna. Razele albastrii ale reflectoarelor răscoleau cerul.

Pe pământ se desfășura „o mică luptă” lângă sectorul exterior de întărituri al „Liniei albastre”. Apoi totul fu din nou înghițit de întunericul nopții.

Peste câțva timp, comandantul avionului puse mâna pe umărul lui Slavin și-i arătă harta. Degetul comandantului trase pe hartă o linie care pornea din Krasnodar spre apus și se opri acolo unde liniile orizontale cafenii formau un ghem, însemnând munții și defileurile Tamanului central. Acolo era făcută o cruciuliță roșie și sub cruciuliță, ceva mai spre apus, era o inscripție: „Volcie Vorota”. Slavin înțelese că avioanele ajunseră la locul unde urma să fie lansat detașamentul.

Se dădu ordin ca oamenii să fie gata de debarcare. Partizanii-parăuțiști se aliniază în fața trapelor de bombe. Urmă semnalul și cel dintâi sări Podanko, comandantul grupului de recunoaștere, un cazac din Taman, în vîrstă de treizeci de ani, profesor de istorie la școala medie a staniței. În urma lui, săriră cercetașii lui. Slavin cu aghiotantul lui părăsiră cei din urmă avionul. Din celelalte avioane s-a dat jos primul, al doilea, al treilea și al patrulea pluton.

O smucitură bruscă a parașutei — și cupola care se deschise puse capăt căderii vertiginoase a lui Slavin. Pămîntul tot nu se vedea. În jur era întuneric. Și deodată sus, deasupra cupolei parașutei, se auzi un zgomot sec de mitraliere și de tunuri. Gloanțe trasoare brăzdau cerul. De undeva de departe, ca și cum ar fi venit drept de la orizont, se ridicară reflectoarele nemțești și smulseră pentru o clipă din întuneric siluetele avioanelor Messerschmitt. Era o patrulă aeriană nemțească ce apăruse pe neașteptate deasupra defileului Volcie Vorota. Avioanele noastre de vînătoare încinseră cu patrula o luptă, acoperind avioanele grele de transport care plecaseră spre răsărit după debarcarea partizanilor...

Jos se schița conturul vag al pămîntului. Pămîntul se apropia din ce în ce mai mult. Slavin se lovi încet cu picioarele de pămînt și căzu pe o parte. Tovarășii se apropiară de el în fugă și-i dezlegară curelele parașutei.

Slavin se ridică în picioare. Trei avioane în flăcări se desprinseseră din cerul întunecos și căzură, lăsînd în urma lor dîre de foc. Cine putea ști dacă erau ale noastre sau nemțești?... La răsărit se auzea un tir îndepărtat... Avioanele de vînătoare nemțești ajunseseră probabil din urmă avioanele grele de transport și le atacau...

Agentii de legătură veniră fuga la Slavin și raportară că debarcarea fusese înfăptuită relativ bine: un singur partizan își rupsese piciorul și trei nu fuseseră încă găsiți. Baloturile fuseseră aproape toate adunate.

Slavin ordonă ca oamenii să se împrăstie imediat și, chemînd la el pe comandantii plutoanelor, repetă ordinele elaborate amănunțit încă de la Krasnodar.

Primul pluton, de sub comanda lui Kiril Stepanovici, primi ordinul să pornească spre extremitatea de nord-vest a Tamanului, acolo unde strîmtoarea Kerci desparte Kubanul de Crimeia. Acest pluton trebuia să se pregătească să împiedice evacuarea nemților din Kuban în momentul în care Armata Roșie avea să străpungă „Linia albastră“.

Al doilea pluton, acela al lui Berejnoi, urma să meargă spre stanița Varenikovskaia, cu însărcinarea de-a distruge comunicațiile nemților în regiunea din jurul staniței.

Dubineț, cu al treilea pluton, trebuia să se îndrepte spre împrejurimile Anapei. Sarcina lui era să taie drumurile care duceau din Anapa spre strîmtoarea Kerci, să afle tot ce se petrecea în port și să se pregătească pentru o incursiune în oraș.

Plutonul al patrulea, al lui Semențov, și grupul statului major, în frunte cu șeful de stat major, Pantelei Sidorovici, un cazac în vîrstă, președinte de comitet executiv raional, urma să rămînă cu Slavin: înainte de a se face ziuă, trebuiau să șteargă urmele debarcării, trebuiau să ajungă la postul de comandă din sectorul central al munților, mai aproape de Volcie Vorota, să-și instaleze acolo tabăra, să-și amenajeze spitalul și să înceapă să caute pe partizanii de sub comanda lui Egorin.

Podanko trebuia să organizeze neîntîrziat recunoașterea și să-i țină la curent pe toți comandantii plutoanelor.

Era încă întinerie cînd cîteșitrele plutoanele plecară la drum în direcțiile indicate. Puțin după aceea, pe nesîmțite, cerceșii lui Podanko dispărură și ei în noapte.

Cînd zorile începură să se reverse asupra Tamanului, vestind o zi cenușie și mohorîtă, totul se isprăvise. Baloturile fuseseră ascunse și camuflate în ascunzători, urmele debarcării șterse cu niște măhuri stropite cu un lichid parfumat care zăpăcea cîinii polițiști ai nemților, iar santinelele și avanposturile ascunse în tufișuri stabiliseră legătura telefonică.

Toată ziua oamenii de la serviciile administrative amenajară peșterile, curățiră și îngrădiră cu pietre izvoarele cu apă rece și limpede.

A doua zi, în zori, al patrulea pluton se împărți în grupe și porni în căutarea partizanilor lui Egorin.

Partizanii-parăuștiști rătăciră toată ziua printre stîncile sălbătice. Regiunea era pustie. Stanițele erau departe și drumurile

ocoleau acest sector muntos al Tamanului. Dealtfel se vedea că și nemții nu mai călcaseară demult pe acolo.

Partizanii-parăușitiști scotociră toate tufișurile, toate rîpele, dar nu găsiră pe nimeni, nici pe cei trei tovarăși ai lor care se pierduseră în timpul debarcării. O singură grupă îi aduse lui Slavin, seara tîrziu, niște opinci găsite lîngă izvor și două rucsacuri. Într-însule găsiră niște haine, rufe și carnete de însemnări care aparținuseră unor partizani de-ai lui Egorin.

Slavin înțelese numaidecît că niște partizani din detașamentul lui Egorin fuseseră nu demult pe acolo și dădu ordin să se continue cu căutarea mai aproape de stanițe, acolo unde plătoul trecea în pantă lină spre stepă.

A doua zi pe la prînz telefonistele transmiseră de la posturile de avangardă :

— Vin ai noștri și aduc pe partizanii lui Egorin !

Slavin ieși din peșteră. Patru cadavre erau întinse pe pietre. Fuseseră găsite la vreo zece kilometri de stanița Raevskaia, într-o vale adîncă, lîngă un pîrău. Partizanii fuseseră probabil uciși cu focuri de armă trase din spate. Dușmanii îi urmăriseră, le întinseseră desigur o capcană și îi uciseseră mișelește, pe la spate, cînd se aplecaseră să bea apă din izvor. Unul din ostașii lui Egorin rămăsese chiar întins în apă cu capul sfărîmat. Apa rece din izvor îi păstrase fața, și Slavin îl recunoscuse ușor pe Viktor Mihailovici Badalanov din Krasnodar.

— Podanko, vino aici ! — ordonă Slavin.

— Uită-te, Podanko, — vocea lui Slavin era seacă și severă. — Uită-te Podanko și ține minte : asasinii lor se află acum la Raevskaia. Află cine sînt și raportează. Au să dea socoteală...

Parăușitiștii n-apucaseră să pornească spre peșteri, cînd sosi al doilea grup însărcinat cu căutarea. Aduceau și aceștia, pe niște tîrgi, făcute din crengi și bețe, doi partizani de-ai lui Egorin, însă vii.

Cei doi partizani au fost duși la infirmeria amenajată într-o peșteră, dezbrăcați și culcați. Trupurile le erau acoperite de răni adînci și purulente. Apoi se încercă să li se dea de mîncare. Ei însă tăceau. Numai ochii cătau sălbatic și pieziș ca și mai înainte. Curînd unul dintr-însii își pierdu cunoștința.

Medicul detașamentului de partizani-parăușitiști și Ania Cer-toleas îngrijiră pe partizanii lui Egorin. Veselă, plină de viață și energică, Ania era o soră cu experiență, atentă.

„Ania are mîină ușoară“, spuneau mai tîrziu partizanii lui Egorin cărora Ania le pansase rănile.

Bătrînul medic nu o lăsa o clipă să plece de lîngă el : Ania făcea toate pansamentele complicate și tot ea îl ajuta întotdeauna la operații.

Fata era pasionată de munca ei, însă se ruga în același timp să fie trimisă în grupul de recunoaștere al lui Podanko. Bătrînul medic nici nu vroia să audă de așa ceva.

— Scoate-ți asta din cap, Anna, — mormăia medicul. — Scoate-ți din cap...

Ingrijorat de starea partizanilor lui Egorin, Slavin ordonă radiotelegrafistului să ia imediat contact cu Krasnodarul și să ceară un avion.

Noaptea se auzi un zgomot de motor. Un avion mic ateriză cu măiestrie în poieniță. Avionul îi luă pe amîndoi partizanii lui Egorin și pe partizanu-parășutist care își rupsese piciorul cînd sărise pe pămînt, și plecă îndărăt la Krasnodar cu mult înainte de a se face ziuă.

Pînă în seara celei de a șasea zile, Slavin reuși să culeagă aproape cincizeci de partizani bolnavi și răniți. Unii erau aduși pe tărgi, umflați de foame, în agonie. Alții veneau singuri, sprijinindu-se de umerii partizanilor parașutiști.

Fuseseră găsiți prelutindenii, prin peșteri, prin rîpe adînci, pe lingă izvoare, prin tufe de porumbar.

Toți erau istoviți, într-un hal de nespus. Unii tăceau, încăpățînîndu-se să nu răspundă la întrebări. Alții vorbeau întruna și băteau cîmpii.

Un singur lucru era clar: nemții distruseseră detașamentul lui Egorin. Partizanii, care scăpasera cu viață, se ascunseseră aici, în aceste locuri pustii din munți. Nemții bătuseră de cîteva ori toată regiunea cu cîinii. Cînd prindeau partizani, pe unii îi ucideau pe loc, iar pe alții îi făceau prizonieri. Acei care scăpau se așteptau în fiecare clipă la o nouă rază; erau bolnavi și sufereau de foame. Nici unul nu putea să spună ceva despre Egorin. Totuși trebuia găsit cu orice chip. Numai el, în calitatea lui de comandant al detașamentelor de partizani din Taman, dispunea de informațiile necesare partizanilor-parășutiști despre informatorii cu care era în legătură și despre dislocarea detașamentelor locale de partizani. Mai tîrziu s-a aflat că Egorin fusese atras mișelește în stanița Raevskaia și predat nemților...

Micul avion din Krasnodar venea în fiecare noapte și ateriza în poienițele din mijlocul munților. Slavin nu putu să amenajeze acolo un teren bun de aterizare pentru avioane mari. Avioanele transportau pe Pămîntul cel Mare în primul rînd pe partizanii cei mai slăbiți. Pe ceilalți, Slavin îi lăsa deocamdată internați în infirmeria din tabără.

În fiecare noapte, Slavin punea gărzi întărite în jurul taberei. El știa că nu se putea ca nemții să nu audă la un moment dat zgomotul suspect al motoarelor de la avioanele care soseau în mod regulat și atunci aveau să vină cu siguranță acolo...

A șaptea zi, dis-de-dimineață, posturile înaintate comunică că se apropiau niște vânători de munte germani. Din momentul în care nemții intrară în pădurile din regiunea munților, tabăra partizanilor începu să se agite.

Slavin ordonă ca tabăra să fie îndată ridicată. Cea dintâi porni spre răsărit în munți, în direcția staniței Kievskaia, infirmeria, acoperită de jumătate din plutonul al patrulea. În urma infirmeriei plecă serviciul de intendență și o parte din personalul statului major al lui Pantelei Sidorovici. Ceilalți, în frunte cu Slavin și Semețov, se ascuseră în tufișuri. Comandantul elaborase demult planul de întâmpinare a musafirilor nepoștiți.

În tabără rămaseră numai vreo zece oameni. Ei măturară toate urmele, stropiră intrările în peșteri cu lichid parfumat și dispărură aproape chiar sub nasul nemților. Ei știau că vânătorii de munte nemți nu-i vor descoperi: partizanii aveau în picioare o încălțăminte specială, confecționată din cauciucuri de automobile, și nici cel mai dibaci copoi nu le-ar fi putut descoperi urma.

Îmbrăcați în halate de camuflaj, partizanii alunecau ca niște umbre prin desișul tufelor, acoperind grupul principal al detașamentului de partizani care se retrăgea. În urma lor, înfundându-se în defileu și urcând dealurile, veneau vânătorii de munte nemți.

Nemții înaintau încet, nelăsînd nepipăită nici o moviliță, nici o viroagă. Vedeau înaintea lor numai pietre, tufișuri și rîpe, dar nici urmă de făptură omenească, nici cel mai mic semn care să arate de ce tocmai acolo, deasupra acestor munți pustii, motoarele avioanelor vuiseră cîteva nopți în șir.

Începuse să se lumineze bine. Ziua se arăta neobișnuit de călduroasă. Pe cer nici un nor. Nemții obosiseră. O parte din vânători căraseră prin defileu mitraliere grele. Erau obosiți de atîta mers pe pietre, și îi chinuia setea. Urcușul care începea era anevoios și vânătorii de munte se opriră să se odihnească. Au ales un loc la umbră, sub o stîncă abruptă, s-au întins acolo pe iarbă și și-au aprins cîte-o țigară.

Împrejur era liniște. Numai păsările ciripeau prin copaci, iar în iarbă țîrîiau neconținut greierii.

Deodată se auzi o bubuitură. De sus, o avalanșă de pietre se rostogoli pe panta abruptă, aproape verticală și se prăbuși cu zgomot peste vânătorii de munte care se odihneau. Ecoul munților repetă de mai multe ori zgomotul prăbușirii.

Nemții care scăpaseră teferi s-au cățarat pe stîncă, dar sus, în vîrf, nu era nimeni. Numai iarba era puțin călcată și ici-colo se zăreau niște urme abia vizibile lăsate de o cizmă grea.

Un alt grup de vînători de munte, ușor înarmați, mergea prin munți, cînd cățărîndu-se pe povîrnișuri, cînd coborînd în defileuri. Locurile erau pustii, soarele ardea necruțător.

Deodată pe dinaintea lor zvicni mai întîi o umbră, apoi încă ura și încă una. Un vînător trase o lungă rafală de pistol-mitralieră. Umbrele se repeziră într-o parte și dispărură.

Furișîndu-se cu băgare de seamă, pe după pietre, vînătorii de munte porniră mai departe. Acolo însă unde cu o clipă înainte trecuseră umbrele, nu mai era nimeni. Numai vîntul foșnea prin tufele de măcieș. Dar iarăși trecură umbrele. Iar urmă o rafală de pistol-mitralieră și iarăși intrară umbrele în pămînt...

Asta se repetă de cîteva ori. Vînătorii de munte se țineau de aceste umbre pe care nu le puteau prinde, care îi atrăgeau din ce în ce mai departe, și nu băgară de seamă că intraseră într-un defileu îngust. De o parte și de alta stîncile se ridicau din ce în ce mai înalte.

Patrulele dinainte ale nemților raportară că în față era o ripă abruptă.

Vînătorii de munte se îngrămădiră la marginea rîpei, căuțînd să se țină cît mai departe de stîncile care atîrnau deasupra defileului. Imprejur era aceeași liniște. Și deodată un strigăt puternic de vultur răsună din fundul prăpastiei adînci. Un strigăt asemănător îi răspunse de pe povîrnișul din dreapta. Nu încăpea îndoială că erau niște semnale.

Vînătorii de munte așteptau, gata să tragă, îndată ce-ar fi apărut o țintă. Trecură cîteva clipe chinuitoare. Dincolo de ripă se auzi un foșnet, un murmur de voci înăbușite, zgomotul unor pietre mărunte care se rostogoleau, și iar un foșnet.

Trei vînători de munte se tiriră pînă la marginea rîpei și se uitară în jos. Acolo nu era nimeni. Numai apa murmură, abia auzită, și o pasăre țipa monotonic.

Deodată, jos, apăru o umbră. Un vînător de munte ridică pistolul-mitralieră și ochi. El nu mai auzi însă împușcătura, care fu acoperită de un bubuit asurzitor. Pămîntul tresări, stîncile se clătinară și se prăbușiră, tirînd în ripă pe vînătorii de munte care stăteau în față. Ceilalți, dîndu-se înapoi, începură să tragă în neștire. Numai ecoul le răspunse...

Trecură cîteva clipe. Se făcuse iarăși liniște. De jos din ripă se auzeau vaietele răniților nemți. Vînătorii coborîră, dar afară de morții și de răniții lor, ei nu găsiră pe nimeni pe malul pîrăiașului.

Vânătorii de munte mai rătăciră câteva ceasuri printre stînci și prin vilcele, încercînd să găsească vreo urmă, fie ea cît de mică, a dușmanului misterios; dar nu aflară nimic. Cărîndu-și morții și răniții, nemții se întoarseră în stanițele din stepă. Și mulți dintre ei își amintiră, poate, fără voie, de povestirile locuitorilor staniței despre necuratul care ademenește pe drumetri spre afurisitele porți ale lupilor...

În raportul asupra acestei operații, pe care îl trimise la Krasnodar, Slavin adăugă pe scurt că a instalat o nouă tabără și că a trimis din nou în toate direcțiile grupele însărcinate cu căutarea partizanilor lui Egorin. De data asta ei nu găsiră decît cadavre de ale partizanilor lui Egorin, morți de boli sau de foame, și movilițe de pămînt, cu cîte un stîlp modest la căpătîi, pe care era însemnat cu creionul chimic cîte un nume sau cîteva la un loc.

Slavin nu mai izbuti să-l descopere nici pe Egorin, nici pe cei trei partizani dispăruți la debarcare.

CAPITOLUL II

Prima radiogramă primită la Krasnodar de la Berejnoi prin postul de emisiune al lui Pantelei Sidorovici era laconică:

„Plutonul în stuărișul de lîngă stanița Varenikovskaia. Personal în staniță. Este așteptată aici sosirea din Crimeia a unui funcționar superior nazist, Stein. Plec cătunul Ciakan, în înțîmpinarea lui.“

După aceasta, Berejnoi nu mai dădu multă vreme nici o veste despre el.

La Krasnodar începură însă să vină știri despre sosirea la Varenikovskaia a unui oarecare nazist, anume Stein, reprezentantul gauleiterului Crimeii. Dar știrile nu veneau nici de la Berejnoi, nici de la Slavin, ci ne erau transmise de informatorii noștri și de oamenii noștri din rețeaua de supraveghere a comandaturilor nemțești. Judecînd după aceste știri, purtarea lui Stein era în multe privințe de neînțeles, dacă nu chiar misterioasă. Făceam la Krasnodar tot felul de presupuneri în privința acestui fascist. Cu timpul, tot ce ne păruse curios în purtarea lui, își găsi explicația. Dar despre aceasta voi vorbi mai încolo...

Berejnoi își adusese plutonul, fără vreo peripeție deosebită, pînă în împrejurimile staniței Varenikovskaia, staniță inconju-

rată de ogoare întinse de pământ negru, care dau recolte de grâu bogate. Casele stau în mijlocul grădinilor mari și umbroase, iar în împrejurimi sînt lacuri adînci, pline de pește. Berejnoi își petrecuse aici copilăria și venea din cînd în cînd s-o vadă pe maică-sa, să mai rățăască cu pușca și să pescuiască. Nu era pădurice, nu era cot sau mal de rîpă, pe care să nu le fi cunoscut, și el își ascunse fără multă greutate plutonul în stufărișul des. După aceea, luînd cu el pe Nikolai, ajutorul său, porni spre staniță.

Nikolai era un vechi prieten din copilărie al lui Berejnoi. Fuseseră împreună la școală, alergaseră împreună după porumbei și prinseseră împreună pește. Casele lor erau așezate alături, iar mamele lor, vecine, trăiau în bună înțelegere.

În timp ce Berejnoi se strecura în staniță, era emoționat fără să vrea. Se gîndea că acuși avea s-o vadă pe maică-sa și are s-o poată strînge la piept și săruta.

Prietenii ocotiră avanposturile. Se tîrau încet prin grădinile de zarzavat, săreau gardurile de nuiele și ședeau întinși multă vreme prin șanțuri, așteptînd să treacă vreo patrulă nemțească. În cele din urmă ajunseră în ulicioara lor.

Acolo unde fusese casa lui Berejnoi, nu se vedea decît cenușă. Pînă și clădirile din curte erau arse. Toți pomii din livadă erau tăiați din rădăcină. Numai hornul sobei, negru și stînger, stătea neatins, și la marginea grădinii de zarzavat rămăsese întreg bătrînul stejar secular care-i era așa de drag mamei lui Berejnoi.

Inima i se strînse de durere. Ce-o fi cu mama? Oare mai trăiește? — se întrebă el.

Casa lui Nikolai era întreagă.

— Eu aștept aici, — șopti Berejnoi. — Tu intră în casă, află tot ce s-a întîmplat și cheam-o aici pe Daria Semionovna.

Nikolai se întoarse peste jumătate de oră. În urmă venea mama lui, o căzăcioaică bătrînă, îmbrobodită cu o basma neagră. Bătrîna s-a apropiat de Berejnoi și l-a îmbrățișat în tăcere. Și aici, pe mormanul de cenușă unde fusese cîndva casa lui părintească, Berejnoi află cumplita veste...

Cu vreo cinci luni mai înainte, nemții o ridicaseră pe mama lui Berejnoi, în urma denunțului atamanului Mirosnicenko. Acesta venise însoțit de niște soldați și rînjea cu satisfacție cînd bătrîna a fost dusă la poliție, pe ger, cu părul desfăcut, numai în cațaveica subțire pe care o purta în casă. Asta era cu puțin timp înainte de înfrîngerea partizanilor din Varenikovskaia, lîngă carierele de piatră.

Mama lui Berejnoi fu acuzată că ar fi în legătură cu partizanii. Asta era dealtfel adevărat. Bătrîna ascunsese de cîteva ori la dînsa în pivniță cercetași și păstrase niște pachete înve-

lite în hîrtie. I se ceru să indice numele partizanilor și locul unde se ascundeau. I se făgădui o casă de piatră cu acoperiș de tablă, făină, o vacă, bani. Bătrîna însă tăcea. Atunci au început s-o canonească. Au bătut-o cu vergele de pușcă, i-au înfipt ace sub unghii, i-au frînt degetele. Miroșnicenko asistase la torturi și se spunea chiar că o bătuse și el pe bătrînă cu cravașă. Bătrîna tăcea. A treia zi nemții i-au aruncat cadavrul desfigurat în Kuban. Apa însă i-a scos trupul pe bancul de nisip și noaptea, locuitorii staniței l-au luat și l-au îngropat în grădină, sub stejarul cel bătrîn.

— Cînd au luat-o pe maică-ta la poliție, eram la dînsa, — povestea Daria Semionovna. — Simțea pesemne că nu se mai întoarce acasă și la despărțire mi-a șoptit: „Dacă vine băia-tu-meu, fii ca o mamă pentru dînsul“. Așa mi-a spus...

În aparență, Berejnoi era calm. Privea tăcut într-o parte, mușcîndu-și buzele. Daria Semionovna stătea alături de dînsul și-l netezea încet pe cap, așa cum îl mîngîiase altădată mai-că-sa, pe vremea cînd era mic...

Pe ulicioară se auziră pași: trecea o patrulă nemțească.

— Auzi? — șopti Daria Semionovna.

Berejnoi dădu din cap.

— Ascunde-ne pe Nikolai și pe mine la dumneata, — spuse el încet. — Deocamdată trebuie să mai rămînem aici ca să vedem cum stau lucrurile. Apoi vedem noi ce-i de făcut...

Prietenii stătură la Daria Semionovna timp de cîteva zile. Ea îi înclua ziua în pivniță, iar noaptea stăteau în odaia întunecoasă pîndind cu luare aminte la zgomotele de pe uliță. Cînd bătrîna, care făcea curățenie la comandatură, se întorcea de la lucru, le spunea tot ce se petrecea în staniță, vorbea despre noile rînduieli, despre moartea partizanilor de la Varenikovskaia, despre trădătorii care își vînduseră conștiința și cinstea pentru o vacă și un sac de făină, despre polițai și despre Miroșnicenko...

Pe vremuri, acest Miroșnicenko fusese cel mai bogat om din staniță. Avusese două mori cu aburi și o moară de crupe și jumătate de staniță își măcina grîul la morile lui. Hambarele lui gemeau de grîne, acaparate pe nimic din regiune. Grînele le trimitea apoi la Temriuk, de unde le exporta în străinătate.

După revoluție, Miroșnicenko fusese arestat și trimis la Solovki, dar fugise de acolo. Într-o vreme se spunea că s-ar fi întors iar în Kuban, și chiar că fusese văzut vînzînd semințe în piața la Kavkazskaia. Nimeni nu știa însă dacă toate acestea erau adevărate sau nu.

Încă din primele zile după sosirea nemților, Miroșnicenko căzuse ca din senin pe capul locuitorilor staniței. Îndată după

aceea fusese numit ataman de raion. Și Miroșnicenko începu să bage groaza în bieții oameni. El fusese acela care dăduse ajutor la prinderea și uciderea partizanilor denunțați de trădători, și tot el ucisese în bătaie pe tinerele căzăcioaice care duceau provizii partizanilor la carierele de piatră. Nemții îl prețuiau și pozelele hambarelor lui Miroșnicenko începură iar să se îndoie sub greutatea grînelor.

— Uite unul care trebuie trimis pe lumea cealaltă! — spunea de multe ori Nikolai prietenului său, în lungile ceasuri cînd își omorau timpul stînd de vorbă în beci.

Berejnoi tăcea. Și numai o singură dată răspunse calm, ca despre o treabă de mult hotărîtă:

— Oare nu înțelegi că eu și Miroșnicenko nu avem loc amîndoi pe pămînt?

Și după felul cu care Berejnoi spunea asta, după ochii lui reci și aspri, Nikolai înțelese că zilele lui Miroșnicenko erau numărâte.

Odată, Daria Semionovna nu s-a întors seara acasă. N-a venit nici noaptea. Prietenii, încuiați în pivniță, se neliniștiră. Erau cît pe ce să înceapă să sape ca să iasă din pivniță și-și pregătiseră grenadele pentru orice întîmplare.

Bătrîna se ivi în zorii zilei, abia tîrîndu-și picioarele de oboseală.

— Afurisite pocitanii!... I-a pălit curățenia. Curăță, sporesc, vopsesc, parcă s-ar pregăti de cîine știe ce sărbătoare...

Daria Semionovna spuse că mai-marii nemți ai staniței așteptau să le vină un musafir din Crimeia, un nacealnic de seamă pe care îl chema Stein. Nu-l cunoștea nici unul din nemții de acolo, dar toți se temeau de dînsul, pentru că-l știau înfumurat de tot și grozav de cîinos. Se mai spunea că trebuia să vină acolo cu o vedetă pe Kuban. Toate acestea, Daria Semionovna le auzise întîmplător chiar de la Miroșnicenko, pe cînd acesta vorbea cu șeful poliției.

Berejnoi ciuli de îndată urechile și o puse pe Daria Semionovna să-i mai spună de la început, tot ce aflase la comandatură.

— Da' la ce-ți trebuie afurisitul acesta de neamț? — se necăji în cele din urmă bătrîna căzăcioaică, care cădea din picioare de ostenită ce era.

Berejnoi nu-i răspunse nimic.

Noaptea prietenii plecară din staniță. Cînd își luă rămas bun de la Daria Semionovna, Berejnoi o îmbrățișă.

— Îți mulțumesc pentru toate. Pentru că m-ai adăpostit, pentru mîngîierea pe care am găsit-o la dumneata, pentru că te-ai purtat cu mine parcă ai fi fost maică-mea... ai fost o mamă pentru mine... Cînd ne-om întoarce, nu știu. Să-mi dai

însă cuvîntul dumitale că orice s-ar întîmpla și orice-ai vedea — n-ai să te miri de nimic. Altfel n-oi putea scăpa teferi.

Daria Semionovna atîta făcu, să oșteze. Își aducea aminte de Berejnoi de pe cînd era copil și știa că băiatul acesta era scump la vorbă, îndărătnic și că n-avea să scoată nimica de la el. Rugămîntea lui însă trebuia împlinită întocmai, deoarece nu era el omul care să vorbească în vînt.

Berejnoi expediase chiar în aceeași noapte la Krasnodar ra-diograma despre care am pomenit mai sus. În zori luă cu el un aspirant de-al lui, de la institut, și doi studenți, și plecă cu ei în cătunul Ciakan, așezat nu departe de malul Kubanului, la vreo patruzeci de kilometri în jos de Varenikovskaia.

* * *

Comandantul cătunului Ciakan era foarte neliniștit. Și cum să nu fi fost? Cu o seară înainte venise în cătunul lui, chiar domnul Stein cel groaznic, în persoană, despre care se știa că se ducea în sus pe Kuban, în stanița Varenikovskaia, dar care parcă nu avea de gînd să se oprească în cătun.

Stein avea capul pansat. Era însoțit de un aghiotant și de doi oameni din garda sa personală — doi zdrahoni SS., care semănau leit unul cu celălalt.

Domnul Stein nici nu-i întinse măcar mîna comandantului, ci dădu numai ușor din cap. Aghiotantul comunică tăios și scurt, că împotriva vedetei domnului Stein fusese comis un atentat și că domnul Stein fusese rănit la cap. Rana nu era primejdioasă, dar, în schimb, foarte dureroasă. Domnul Stein avea nevoie de odihnă și ordona să fie chemat imediat în cătun comandantul raionului Varenikovskaia cu o gardă pe care s-ar putea bizui. Iar în ceea ce privește echipajul vedetei care se afla în momentul de față pe bancul de nisip, domnul Stein ordona să fie lăsat acolo pînă la noile dispoziții.

Comandantul instalează pe domnul Stein pe canapeaua din biroul lui și telefonă îndată la Varenikovskaia. Stein refuză cina care i se oferă și ceru numai o cafea fierbinte și tare și un păhărel de coniac. Apoi se încuie singur în birou. Paznicii lui încremeniră la ușă ca niște statui.

Peste un ceas sosi comandantul raionului Varenikovskaia într-o mașină, însoțit de un automobil blindat și de două camioane cu soldați nemți.

Stein îl primi imediat. Comandantul începu să-și exprime părerea de rău cu privire la tristul incident, dar Stein îl întrerupse brusc, atrăgîndu-i atenția că ar fi preferat să nu-i asculte compătimirile și să vadă în fapt o mai mare vigilență din par-

tea comandaturii germane. Apoi dădu ordin comandantului cătunului Ceakan să înceapă de dimineață ancheta. Ancheta trebuie să fie făcută repede și meticulos, iar rezultatele trebuie să fie imediat raportate lui personal și păstrate în cel mai strict secret; ar fi fost cît se poate de neplăcut ca acest accident, care i se întimplase reprezentantului gauleiterului Crimei, să fie cunoscut de populația locală.

Stein se urcă în mașină, îl chemă la dînsul pe comandantul cătunului Ciakan și-i porunci să ridice escorta și echipajul vedetei și să le lase în cătun, pînă cînd le va chema el.

La vedetă urmau să facă de gardă, cu rîndul, oamenii din echipaj.

Automobilele plecară la Varenikovskaia. Comandantul cătunului plecă chiar el cu niște bărci la locul accidentului, transportă echipajul vedetei pe mal și abia atunci află toate amănuntele.

Pînă în seara zilei aceleia nenorocite, vedeta navigase cu bine pe Kuban, în susul apei. Potrivit ordinului dat de Stein, care ședea de obicei închis în cabină, pe duneta vedetei erau postați soldați nemți cu pistoale-mitralieră, gata să tragă, iar lângă mitraliera grea de la proră, se afla tot timpul un servanț-mitralior.

La vreo doisprezece kilometri mai jos de cătunul Ciakan, dăduseră în mijlocul rîului de niște bancuri de nisip. Apa era mai adîncă aici de-a lungul malului stîng, spre care cîrmaciul conduse vedeta. Deodată vedeta se izbi cu putere de ceva și se opri. Pistolarii căzură pe punte din cauza izbiturii. Unul din ei, în cădere, trăsese fără să vrea. Mitraliorul, împins înainte, se lovi cu capul de mitralieră. Sîngele îi năvăli în ochi. Auzind împușcături și nevăzînd nimic în fața lui, mitraliorul trase o lungă rafală. Pe vedetă se iscă panică și toți începură să tragă.

Stein, care se lovise la cap cînd se produsese lovitura, zbiera. Din cabină se auziră înjurături desperate. Apoi ieși pe punte. Capul îi fu legat în grabă cu un pansament pe care ieșeau pete roșii de sînge.

Stein era furios la culme. Primul pe care-l văzu pe punte era cîrmaciul, care, holbînd ochii, se uita speriat la șeful infuriat. Stein scoase repede revolverul. Răsună o împușcătură. Fluturînd brațele de parcă ar fi vrut să se agațe de ceva, cîrmaciul căzu peste bord fără să scoată un geamăt și dispăru imediat în apa repede și tulbure a Kubanului.

Tremurînd de frică, căpitanul vasului se apropie de Stein și raportează că vedeta se izbise probabil de ceva și că trebuia imediat cercetată elicea care nu mai funcționa. Stein bolborosi ceva și, băgînd revolverul în toc, intră înapoi în cabină. Un marinar, care coborîse în apă să cerceteze elicea, ridică peste

cîteva minute pe puncte o bucată de năvod, care se înfășurase pe elicea vedetei.

Cauza opririi fu lămurită: cîrmaciul n-avea nici o vină... Puteau merge înainte. Situația se complica însă, deoarece cîrmaciul, pe care Stein îl împușcase era în același timp un pilot care cunoștea cursul navigabil schimbător și capricios al Kubanului. Și căpitanul vasului, luînd cîrma, se temea ca de moarte să nu bage cumva vedeta într-un banc de nisip.

Și așa se și întîmplă: vedeta nu făcu nici un kilometru de la locul incidentului, și intră în plin mers într-un banc de nisip și se împotmoli atît de tare, încît era foarte greu să mai iasă de acolo cu propriile mijloace.

De data aceasta totul se petrecu fără împușcături. Aghiotantul lui Stein, după ce înjură și bătu crunt pe căpitanul vasului, ordonă unui marinar să se ducă înot pînă la mal și să aducă o barcă. Între bancul de nisip și mal erau vreo zece metri.

Barca sosi la vedetă cam peste un ceas. În barcă ședeau doi vîslași, doi tineri bravi soldați nemți. Unul din ei raportă că fuseseră trimiși de marinarul de pe vedetă, pe care comandantul lor îl oprise pe mal.

Stein, aghiotantul și doi oameni din garda lui presonală, luară loc în barcă. Peste cîteva minute barca dispăru după cotitura bruscă a rîului...

Aceasta era tot ce comandantul cătunului Ciakan reușise să afle de la echipajul vedetei. A doua zi, expediția care venise să despotmolească vedeta, nu găsi pe bancul de nisip decît scheletul răsucit la vedeta, care arsese între timp, iar santinelele lăsate acolo, dispărute fără urmă.

Comandantul își chinui mintea, făcînd fel de fel de presupuneri. În toată această întîmplare erau o mulțime de lucruri de care nu era chip să se dumirească.

În primul rînd cum de apăruse năvodul, acolo unde nici un pescar, oricît de nepriceput ar fi fost, nu s-ar fi putut gîndi să-l pună? Apoi mai era incendiul vedetei. Cine să-i fi dat foc? Toate acestea la un loc dovedeau că o singură mînă manevrase aici. Dar de unde ar fi putut să apară partizanii lîngă cătunul Ciakan, cînd toată regiunea fusese încă demult curățită de partizani? Și chiar dacă mai erau, de unde-ar fi putut ei să afle despre sosirea lui Stein, cînd pînă și lui, comandant german, i se comunicase în secret acest lucru?

Dar altceva îl neliniștea și mai mult pe comandant: marinarul trimis de pe vedetă să aducă barca dispăruse fără urmă. Nici cei doi soldați nemți, care-l aduseseră pe Stein de pe vedetă pe mal, nu fuseseră descoperiți. Că nu făceau parte din garnizoana cătunului, asta era sigur. Comandantul nu înțelegea

nimic din toate acestea. Nici măcar nu putea ști cum să organizeze mai bine căutarea celor dispăruți, pentru că ținea bine minte ordinul lui Stein de a face ancheta în secret și fără nici o publicitate.

Într-un cuvânt, erau multe lucruri misterioase și de neînțelese. Și comandantul, după multe și chinuitoare frământări, se gândi că lucrul cel mai bun era să aștepte și să tacă. El urmă ancheta fără multă grabă, în nădejdea că între timp va descoperi poate, multe lucruri care rămăseseră neclare pentru dînsul și că poate însuși Stein, prins de treburi importante, va uita întîmplarea din cătun.

Oricum însă, comandantul nu-i trimise lui Stein raportul...

La Varenikovskaia, Stein fu întîmpinat solemn de Miroșnicenko. Cu cel mai slugarnic și mai respectuos aer din lume, atamanul își exprimă regretele în privința întîmplării de pe vedetă și îl asigură că la Varenikovskaia nu se va mai repeta așa ceva, fiindcă aici puterea era în mîinile unor oameni siguri și devotați. Propuse să cheme imediat un medic ca să panseze rana.

Domnul Stein refuză, spunînd că nu era obișnuit să recurgă la serviciile unor medici necunoscuți și care probabil nu erau experimentați, că prefera să fie îngrijit de aghiotantul lui, suficient de priceput în medicină.

Oarecum descurajat, comandantul neamț îl invită pe „scumpul musafir” la masă.

Masa gema sub greutatea bunătăților și a vinului. Stein însă duse la gură numai un păhărel cu vin și abia se atinse de mîncare. Spunînd că e obosit și că îl doare capul, el se retrase în odaia care îi fusese rezervată.

După plecarea lui, Miroșnicenko cu comandantul nici nu apucaseră să se așeze la masă, cînd un agent de legătură veni în fugă și raportă că domnul Stein era mînios și îi cheamă imediat pe comandant și pe ataman.

Și, la drept vorbind, Stein își ieșise din fire de mînie:

— Aicea-s ploșnițe! — strigă el furios, în momentul în care comandantul intră. — Ați auzit: ploșnițe! Ploșnițe! — repetă el cu indignare, vîrînd în ochii atamanului degetul său arătător, în vîrfurile căruia era o mică pată roșie.

Comandantul, speriat, încercă să se scuze, însă Stein nici nu voi să-l asculte.

Atunci, sfătuiindu-se cu Miroșnicenko, comandantul propuse lui Stein să se ducă în altă casă de a cărei curățenie și ordine

garanța atamanul. Stein le spuse că n-avea încredere în nici o garanție și că își va alege singur locuința.

Și iată că pe ulițele staniței apărură o procesiune neobișnuită. Comandantul și Miroșnicenko mergeau în față, iar în urma lor venea Stein, după care se țineau tăcuți, cei doi oameni din garda lui personală.

Cu toată rana lui proaspătă și cu toată durerea de cap, Stein se arătă de data aceasta neobosit. Vizită mai multe case, găsindu-le una mai nepotrivită ca alta: ba că odăile erau prea mari, ba prea mici, ba că ferestrele dădeau în grădină, lucru care nu-i plăcea deloc lui Stein, ba că dădeau drept în stradă, iar el, Stein, se ferea de praf. Comandantul pierduse nădejdea să mai poată găsi ceva pe placul acestui musafir din cale-afară de mofturos și luă, cu Stein, casele la rînd. În sfîrșit găsi una pe placul lui. Era tocmai casa Dariai Semionovna, căsuța în care numai cu cîteva zile în urmă se ascunsese Berejnoi și Nikolai.

Casa nu se deosebea cu nimic de casele învecinate și odaia pe care o alegea Stein era mobilată foarte modest. Stein fu însă de părere că era de o curățenie ideală și comandantul se feri să-l contrazică. Miroșnicenko se informă îndatoritor dacă gazda trebuia îndepărtată sau dacă i se va permite să rămînă. Daria Semionovna stătea în odaie, și, albă ca varul, se uita cînd la Stein, cînd la ataman.

Stein se apropie încet de Daria Semionovna, o privi atent în față și spuse sacadat, pe rusește, cu un puternic accent german:

— Gazda va rămîne aici, să mă servească.

Apoi, întorcîndu-se spre comandant, îi spuse pe nemțește:

— În caz de nevoie, o voi azvîrli și singur afară... Sînteți liber, domnule comandant.

După ce ieși din casă și făcu vreo zece pași, Miroșnicenko întoarse capul. Văzu că în cerdacul casei stătea, nemișcat ca o statuie, un om din garda personală a lui Stein.

A doua zi, comandantul staniței și atamanul veniră de vreo trei ori să viziteze pe musafir, dar nu fură lăsați să intre. Aghiotantul ieșea în cerdac și le spunea că domnul Stein nu se simțea destul de bine și nu putea încă să se ocupe de treburi. Suferea încă de pe urma șocului nervos pricinuit de ultimile întîmplări și de urmările unei răni a lui, mai vechi.

Cum era curios din fire, atamanul s-a apropiat noaptea pe furiș de casa Dariai Semionovna, cu gînd să observe ce făcea Stein. I s-a părut că o umbră s-a ivit o clipă în grădină, îndreptîndu-se spre casă. Dar de-abia a făcut atamanul cîteva pași, și un om din garda personală a lui Stein a și răsărit din întuneric lîngă el și a strigat amenințător:

— Înapoi!

Dis-de-dimineață, atamanul o găsi pe Daria Semionovna lângă puț și începu să o descoasă. Ea spuse că Stein stătuse aproape toată ziua culcat în pat; apoi, seara tirziu îl chemase pe aghiotantul lui și stătuse cu el mult de vorbă, răsfoind niște hîrtii. Despre ce era vorba nu știa, deoarece musafirii vorbiseră nemțește.

Dimineața, comandantul veni iarăși la Stein. De data asta fu primit. Stein îl pofti să șadă, și-i comunică scurt și tăios că comandamentul armatei germane era nemulțumit din cauză că strîngerea grîului se face inadmisibil de încet, atît în stanița Varenikovskaia cît și în cătunele învecinate. El consideră că de acest lucru sînt vinovați în primul rînd comandanții germani. Nu mai puțin vinovați erau primarii și șefii poliției. De aceea, el cerea să i se procure fără întîrziere toate actele privitoare la predarea grîului — planurile, cotele, repartiția, evidența executării, adresele și numele celor care cu rea voință nu voiau să predea grîul — și să le dea aghiotantului. Seara, toți primarii și șefii poliției din stanițele și cătunele cele mai apropiate trebuiau adunați în cancelaria atamanului. Dacă sănătatea îi va permite, va veni personal să le spună că comandamentul german nu avea intenția să glumească cu ei.

Ordinul lui Stein fu îndeplinit întocmai: actele fură predate, primarii și șefii de poliție adunați la ora fixată.

Încă înainte de a se însera, comandantul veni să-l ia pe Stein ca să-l întovărășească la cancelaria atamanului. Pe stradă, oaspetele era însoțit de o parte de comandant, iar de cealaltă parte de aghiotant, care ducea o servietă grea și voluminoasă. În spate mergea garda personală a lui Stein, cu mîna pe trăgaciul pistolului-mitralieră.

În piață stăteau grupuri de polițai care-i păzeau pe primarii și pe șefii de poliție sosiți în staniță.

În cancelaria atamanului, toți cei adunați se grăbiră care mai de care să-l salute pe Stein. Stein luă loc la masă. Lîngă el se așeză aghiotantul lui, care își puse geanta cu hîrtii jos, lîngă piciorul mesei. În spatele lui Stein se instalară oamenii din garda lui personală.

După o scurtă introducere a comandantului, Stein luă cuvîntul. El repetă ceea ce vorbise dimineața cu comandantul. Numai că de data aceasta vorbea într-o limbă rusă stricată, alegînd cu greu cuvintele. Cei adunați înțelesesă totuși principalul: conducerea era mînioasă din cauza nepăsării lor și-i amenința cu tot felul de pedepse.

Deodată lui Stein i se făcu rău. Nu putu să-și termine fraza începută și își duse mîinile la cap. Învîingînd durerea, el se ridică cu greu de la masă, ordonă celor adunați acolo să nu

plece și să aștepte pe aghiotantul care, după ce-l va conduce acasă, se va întoarce și va continua ședința.

Aghiotantul puse servieta pe masă și, ordonînd unui primar s-o păzească, îl luă la braț pe șeful lui și îl conduse încet spre ieșire. Comandantul și atamanul mergeau înainte. Garda personală, cu automate gata să tragă, îl însoțea pe Stein, ca de obicei, de la oarecare distanță.

În piață, lui Stein i se făcu ceva mai bine. Totuși comandantul și Miroșnicenko hotărîră să-l conducă pînă acasă.

Abia apucară Stein și însoțitorii lui să traverseze piața, cînd răsună o explozie. Toată lumea se întoarse fără voie: un vîrtej de foc se ridică deasupra cancelariei, smulgînd acoperișul.

Stein își veni cel dintîi în fire.

— Stanița să fie imediat încercuită! — strigă el.

Apoi se întoarse spre comandantul speriat și-i spuse aspru:

— Am scăpat amîndoi numai datorită unei întîmplări. Dă ordin să fie arestați toți cei care au fost în piață. Chiar și polițaii!

Apoi, sprijinindu-se de brațul aghiotantului, păși repede spre casa Dariei Semionovna. În urma lui veneau, ca și pînă atunci, oamenii din garda lui personală, tăcuți și imperturbabili...

...Am primit destul de repede la Krasnodar comunicarea despre explozia din cancelaria atamanului și despre moartea primarilor și a șefilor de poliție. Știrea ne-a fost transmisă de informatorii noștri. De la Berejnoi nu mai aveam nici o veste. Făceam fel de fel de presupuneri, eram îngrijați și regretam că Stein și Miroșnicenko scăpasera ca prin minune.

La Varenikovskaia evenimentele se desfășurau cu repezi-ciune. Nu trecu mult și am primit știrea despre moartea lui Miroșnicenko. Iată cum se petrecuseră lucrurile. Într-o noapte, cu toate că era cald afară, atamanul își trăsese pîslarii în picioare, își luase în spate o scurtă îmblănită și se dusesse la hambarele lui. Venea destul de des pe acolo, ca să-și mai admire bogăția și să mai țină puțin în mînă boabele de grîu uscat, auriu. De obicei făcea asta singur. De data asta însă, speriat de explozia care avusese loc de curînd, luase cu dînsul patru polițai înarmați.

Noaptea era întunecoasă. Departe, la răsărit, razele reflectoarelor brăzdau cerul. O împușcătură izolată răsună afară din sat. O patrulă nemțească trecu, apoi se făcu iar liniște și pustiu pe ulițele învăluite în beznă.

Miroșnicenko se gîndi să arunce mai întîi un ochi la cel mai mare dintre hambarele lui, umplut pînă în vîrf cu grîu. Grînele erau deja vîndute nemților și trebuiau să vină camioane să le ridice.

Cînd Miroșnicenko ajunse foarte aproape de hambar, i se păru că o umbră stătea lîngă perete. Se opri și ascultă cu luare-amînte. Împrejur era însă liniște. Atamanul rămase o clipă pe loc, crezînd că i se păruse numai, apoi porunci paznicului să deschidă ușa.

În hambar era un miros plăcut de grîu de Kuban copt.

Atamanul își vîrî adînc mîinile în grîu. Cernea printre degete boabele aurii și, căzut pe gînduri, părea să fi uitat totul pe lume. Deodată auzi lîngă ușa un strigăt înăbușit, zgomotul unei lupte tăcute. Polițaii se repeziră spre ieșire. Paznicul zăcea ucis, jos, lîngă ușa. Niște umbre apărură o clipă în întunericul nopții și dispărură. Fu ultimul lucru pe care-l mai văzură polițaii. O explozie răsună în hambar.

Peste cîteva minute sosiră în goană pompierii. Nu era ușor să stingi grînele uscate, răvășite de explozia din hambar, peste care se turnase benzină. Limbi de foc se întindeau peste grîu; un fum negru se așternu peste pămînt. Atamanul zăcea jos, mort, acoperit și înăbușit de propriile-i grîne.

Cînd comandantul, încă somnoros, soși în fugă la locul incendiului, îl găsi acolo pe Stein.

Comandantul se apropie de Stein. Stein răspunse cu răceală la salutul lui, îl privi în tăcere cam timp de un minut, apoi începu să vorbească încet și fără să se grăbească. Glasul lui avea un ton batjocoritor :

— Hai să numărăm, domnule comandant, una cîte una, întîmplările din ultimul timp ! Întîi lîngă cătunul Ciakan, era cît pe ce să fiu ucis ; al doilea, primarii și șefii poliției aruncați în aer ; al treilea, atamanul ucis ; al patrulea, focul pus la hambarul cu grîu. Mă întreb ce are să se întîmple mai departe aici ? Mai știi, poate că te spînzură pe dumneata ? Asta n-ar fi decît firesc, pentru că ești o cîrpă și nu ai ce căuta în armata germană. Despre aceasta însă, vom sta noi de vorbă mai tîrziu. Acum am să mă ocup personal de ceea ce s-ar cuveni să te ocupi dumneata. Convoacă imediat pe toți polițaii de aici. Sînt convins că ei știu totul despre partizani, dar că de teama răzbunării îi acoperă. Execută ordinul, domnule comandant !

Nu trecu o oră și toți polițaii fură adunați în localul poliției. Stein intră cu aghiotantul lui. Un soldat din garda lui personală rămase în cerdac.

Ce-a vorbit Stein cu polițaii, cum a condus ancheta și ce s-a aflat la anchetă, nu se știe. Cînd însă, în zorii zilei locuitorii staniței ieșiră în uliță să vadă cum ardea grîul atamanu-

lui, că de ars tot mai ardea, ei văzură în piață, acolo unde fuseseră executați partizanii din Varenikovskaia, legându-se polițaii spînzurați de ramurile vînjoase ale unui copac bătrîn.

Comandantul fusese de față la execuție. El se uitase la Stein și avusese impresia că musafirul era altul. Nu rămăsese nici urmă din slăbiciunea de adineauri, nici urmă de moleșeală în mișcări, de voce bolnăvicioasă. Și cu toate că capul îi era încă pansat, Stein era plin de energie.

Cînd comandantul își petrecu musafirul și își lua rămas bun de la Stein, acesta îi spuse :

— Cu polițaii trădători am isprăvit. Dar acesta nu-i decît un început. Ce urmează acum la rînd, domnule comandant ?

Comandantul nu apucă să răspundă, cînd ofițerul de serviciu pe garnizoană veni în fugă și, luînd poziție, raportă :

— La douăzeci de kilometri de Varenikovskaia, în direcția Adagum, o coloană de autocamioane încărcate cu grîu a fost distrusă. Escorta a fost lichidată, iar mașinile cu grîu au dispărut.

— Aș-ș-a ! — zise Stein printre dinți. — Cum văd eu, la dumneavoastră lucrează partizanii ! ?

Apoi, după ce tăcu o clipă, continuă cu același glas înspăimîntător de liniștit :

— Să organizați imediat razii cu cîini. Să inspectați fiecare vîlcea, fiecare tufă. Partizanii trebuie să fie neapărat prinși. Altfel... să știi : comandamentul suprem nu va ezita să aplice măsuri drastice față de acei care nu execută ordinul. Poți să pleci.

Comandantul dădu să plece ca să execute ordinul, cînd Stein îl opri :

— Și mai este ceva, domnule comandant. Te aștept la mine peste o oră cu un plan amănunțit de operațiuni. Planul trebuie să fie făcut în două exemplare. Copia o vei lăsa la mine. Asta-i tot.

Peste o oră, Stein și cu comandantul discutau planul raziei împotriva partizanilor. Stein studie toate amănuntele și analiză cu atenție fiecare detaliu. Și comandantul avu impresia că acest important funcționar nazist, cu toate că era venit abia de cîteva zile din Crimeia, cunoștea împrejurimile staniței mai bine decît el, comandantul raionului Varenikovski.

Stein își chemă aghiotantul, îi predă copia planului, și-i spuse :

— Păstrează-o și ai grijă ca totul să fie în ordine.

Aghiotantul luă poziția de drepti, bătu din călcîie și, întorcîndu-se, ieși din odaie.

— Ține minte, domnule comandant! Ordinul trebuie executat întocmai! — îi aminti încă o dată Stein cu severitate.

Stein nu dormi toată noaptea. Primi împreună cu comandantul raionului, rapoartele agenților de legătură. Rapoartele nu erau deloc liniștitoare. Nu numai că partizanii nu putuseră fi descoperiți, dar chiar mai mult decât atât, un grup german căzuse într-o cursă și fusese lichidat aproape în întregime.

Stein nu mai putea de mînie. El acuză pe comandant de faptul că soldații din garnizoană, de bine ce huzureau acolo, se dezvățaseră de luptat, că ei nu-și îndeplineau îndatoririle, că erau fricoși și nu executau ordinele comandamentului. Ba în scăpă chiar și o vorbă care dădea a înțelege că trădarea se cuibărise pînă și la comandatură. Prea suspect era marele număr de chixuri pe care le dădea comandamentul local.

În zorii zilei, Stein ordonă să fie chemată din cătunul Ciakan escorta lui personală, sosită din Crimeia, îi indică precis itinerariul și ora plecării.

— Voi face cu oamenii mei mai mult decât dumneata cu întreaga dunitate garnizoană, — declară el comandantului.

Spre seară sosi știrea la Varenikovskaia că escorta lui Stein dăduse peste niște partizani, angajase o luptă cu ei și fusese în întregime nimicită.

Comandantul nu îndrăzni multă vreme să comunice această știre lui Stein, dar n-avu încotro și trebui să-i spună. Dar, lucru curios, Stein primi această comunicare destul de liniștit. Nu țipă, nu bătu din picior, nu amenință. Ordonă numai scurt și tăios ca toți comandanții și ofițerii detașamentelor germane, care se aflau în staniță și în cătunele învecinate, să fie convocați imediat, urmînd să stea personal de vorbă cu ei.

Cuvîntarea lui Stein la consfătuire a fost destul de scurtă, dar foarte energică.

— Domnilor ofițeri! — declară el. — Nu vă voi mai aminti cele ce s-au petrecut în ultimele zile în raionul Varenikovski. Sper că vă sînt încă destul de vii în minte atentatul împotriva vedetei mele lîngă cătunul Ciakan, moartea primarilor și a șefilor de poliție, moartea atamanului de raion, focul de la hambarul cu cereale, distrugerea coloanelor de transport, nimicirea escortei mele. Vreau să vă pun o singură întrebare. Cine-i stă pînul acestui raion? Dumneavoastră, reprezentanții armatei germane biruitoare, sau bandele de partizani ale Rusiei înfrînte? Dumneavoastră, care aveți în slujba dumneavoastră întreaga forță a tehnicii militare moderne, sau acești partizani care folosesc cuțitul și bita? Mă văd silit să trag concluzia că nu dumneavoastră sînteți stăpînii acestui raion... Unul din dum-

neavoastră — n-aș vrea să-i spun numele — s-a exprimat odată, fără să vrea, într-o discuție cu mine, că un fel de blestem ar atârna asupra raionului acestuia. Eu nu cred în aiureli sentimentale și nesănătoase. Nu cred decât în singura forță care există pe pământ — în forța invincibilei armate germane. Iar dacă aici nu se vede manifestarea acestei forțe, trag o singură concluzie: oamenii care o reprezintă în raionul nostru nu justifică încrederea comandamentului suprem. Ei trebuie să fie înlăturați și dați în judecată. Nu vreau să iau în momentul de față măsuri drastice, cu toate că dispun de împuterniciri destul de largi în această privință. Mai vreau să fac încă o încercare. Comandantul raionului Varenikovski vă va comunica planul de operații împotriva partizanilor. Il veți executa întocmai, fără nici o abatere. Dacă însă și de data aceasta nu veți reuși, voi fi silit să aduc acest lucru la cunoștința domnului gauleiter al Crimeii și cred că comandamentul suprem va lua cele mai severe măsuri...

Totuși, ai fi spus că într-adevăr în raionul Varenikovski în urmărea pe nemți un blestem. Ca și mai înainte, partizanii erau cu neputință de prins. Un mare convoi german a fost distrus, cu toată escorta lui de mașini blindate. Partizanii au ucis trei ofițeri nemți, capturând documente secrete foarte însemnate.

Stein era posomorit. Fuma țigară după țigară. Aghiotantul lui scria tot felul de rapoarte kilometrice. Comandantul se aștepta din moment în moment la o pedeapsă aspră...

Toate aceste lucruri erau bine cunoscute la Krasnodar, dar nu din rapoartele lui Berejnoi. El continua să tacă. Unii dintre noi se gindeau că Berejnoi o fi murit, cu toate că era cu neputință să fi lucrat în raionul Varenikovski alții decât cei din plutonul lui. Totul rămase misterios pînă în seara cînd sosi în sfîrșit o radiogramă de la Berejnoi.

Îmi aduc aminte cum într-o seară mi s-a telefonat de la statul major al mișcării de partizani de la sud, și am fost rugat să trec pe acolo, deoarece sosiseră știri importante.

— De la Berejnoi? — întreba eu.

— Vino dumneata și ai să afli.

La statul major mi-a fost arătată o radiogramă amănunțită, semnată de Slavin și Berejnoi. Radiograma raporta că principală tabără a plutonului lui Berejnoi se află, ca și înainte, în stufărișul din bălțile de lîngă Varenikovskaia și că în momentul de față efectivul plutonului fusese completat cu voluntari. Apoi, urma enumerarea operațiunilor realizate de pluton, din care cele

mai multe ne erau cunoscute. În sfârșit, principala veste pe care ne-o comunica Slavin era că adevăratul Stein fusese ucis lângă cătunul Ciakan și că în locul lui Stein opera Berejnoi, care luase locul reprezentantului gauleiterului Crimei. Până atunci totul mersese strună, dar în ultimul timp Berejnoi începuse să bănuiască că era urmărit. De aceea, el avea de gând să părăsească raionul Varenikovski și să se îndrepte către Anapa, cu atât mai mult cu cât aceasta se potrivea cu planul general de acțiune al detașamentului de partizani parașutiști.

În încheiere, Slavin explica îndelunga tăcere a lui Berejnoi, prin faptul că aparatul de radioemisiune a lui Berejnoi fusese o vreme scos din funcțiune, iar el, Slavin, tăcuse intenționat, de teamă ca nemții să nu intercepteze comunicările lui și să descopere jocul lui Berejnoi.

Asta era tot ce se comunica în radiogramă. Celelalte amănunte le-am aflat mult mai târziu. Ele trebuiesc însă povestite aici, fiindcă altminteri multe lucruri ar rămâne neînțelese.

Cînd Berejnoi află de la Daria Semionovna despre sosirea apropiată a lui Stein și se gîndi să plece în cătunul Ciakan, el nu-și făcuse încă un plan precis de acțiune. Socotea că va vedea mai bine cum trebuia să opereze la fața locului și plecă, luînd cu dînsul pe aspirantul lui, pe doi studenți, pe Nikolai și șapte partizani, iar pentru orice eventualitate, mai luă și o tunică de ofițer german și două rînduri de uniforme soldățești.

Aflînd în cătuni că Stein nu sosise încă, dar că era așteptat să pice dintr-o zi în alta, Berejnoi luă o barcă și porni pe Kuban în jos, hotărî să încerce să scufunde vedeta. Nu izbuti însă acolo. Vedeta dădu peste năvodul întins de partizani și se opri. Cînd vedeta se înnămoli însă, și un marinar de pe vedetă fu trimis la mal, Berejnoi începu jocul lui complicat și primejdios. Îmbrăcînd repede uniforma de ofițer neamț, el ieși înaintea marinarului și află de la el, fără greutate, că Stein cerea o barcă. Marinarul fu reținut. Studenții se transformară în soldați nemți și ajunseră la vedetă. Cînd barca în care se afla Stein și escorta lui dispăru din ochii echipajului, după un cot al rîului, unul din studenți făcu o mișcare bruscă și răsturnă barca, iar ceilalți studenți ameți în același timp, cu o lovitură de vîslă pe amîndoi soldații din garda personală a lui Stein. Toți nemții se duseră la fund, afară de Stein care ieși la suprafață. Pe acesta fură siliți să-l ucidă în apă. Apoi începu travestirea. Berejnoi se transformă în Stein, asistentul deveni aghiotantul lui, iar studenții soldați din garda lui personală. Ceilalți partizani au șters cu meticulozitate urmele, iar cînd garda personală a lui Stein și o parte din echipaj au părăsit vedeta, ei au atacat garda lăsată pe vedetă și au înecat-o în Kuban. Apoi au ridicat vedeta de pe

bancul de nisip și au ascuns-o în stufăriș, iar în locul ei au pus o veche barcă de pescari și i-au dat foc.

Astfel își făcu apariția Stein în cătunul Ciakan.

La Varenikovskaia, Berejnoi-Stein izbutise, după cum știm, să se instaleze la Daria Semionovna. Acolo însă totul era cît pe ce să fie dat de gol. Plecînd din cătunul Ciakan, Berejnoi îi ordonase lui Nikolai să se furișeze la mama lui și să-i dea de veste despre toată această comedie. Nikolai nu izbutise însă, și Daria Semionovna fu luată prin surprindere. Ea nu-și pierdu totuși cumpătul cînd văzu pe fiul ei adoptiv, transformat în Stein. Noroc că bătrîna își aminti la timp de rugămîntea lui Berejnoi ca să nu se mire de nimic, orice ar vedea, așa că se făcuse că nu știe cine era și totul trecu cu bine. Daria Semionovna se purtă minunat tot timpul cît dură șederea lui Stein în staniță. Berejnoi ținea printr-însa legătura cu plutonul lui. Aproape că nu era noapte ca Nikolai să nu se strecoare la maică-sa și să primească directive, fie de-a dreptul de la Berejnoi, fie prin aghiotantul lui. Tot Nikolai adusese din stufăriș mina cu acid, cu ajutorul căreia fură aruncați în aer, în cancelaria atamanului, primarii și șefii de poliție.

Construcția acestei mine pe care o folosisem cu succes încă de la început în detașamentul nostru era foarte simplă. Acțiunea ei se baza pe faptul că acidul rodea peretele subțire de metal din eprubeta de sticlă, în care era turnat acidul, și amestecîndu-se cu o altă compoziție, provoca explozia. Berejnoi ascunse mina în servietă. Atît timp cît aghiotantul ținea servieta vertical, acidul nu atîngea despărțitura de metal a eprubetei. În momentul însă în care, plecînd împreună cu Berejnoi, el puse servieta orizontal, începu acțiunea acidului și peste cîteva minute mina explodă...

Ducîndu-se la cancelaria atamanului, Berejnoi hotări să amîne execuția comandantului și a lui Miroșnicenko, și de aceea îi luă cu dînsul cînd plecă din cancelarie, înainte de explozie. În primul rînd făcu asta pentru că trebuia să se ferească prin toate mijloacele de orice fel de bănuieli.

Partizanii lui Berejnoi se răfuiră ceva mai tîrziu cu Miroșnicenko, într-o noapte cînd acesta se dusesse la hambarele sale.

Tot ce a mai urmat a fost mult mai simplu. Tot sperîndu-l pe comandantul raionului, Berejnoi părea să fi obținut supunerea lui necondiționată și afla dinainte de la el unde și cînd se vor îndrepta detașamentele germane... Odată ce știa asta, putea trece cu cea mai mare siguranță la executare.

Totuși, în ultimele două zile, Berejnoi fu neliniștit.

Într-o seară, tîrziu de tot, auzi în curte glasul supărat al Dăriei Semionovna, care bodegănea ceva; bătrîna era îngrijorată și nemulțumită de nu știu ce. Apoi veni de afară un gro-

hăit și scârbitul uși de la cotețul de porci. Ceva mai târziu, gazda intră în odaie și aruncă supărată în colț, un pachet moale.

— Pocitanie blestemată ! — zise mînioasă Daria Semionovna. — Să creadă el c-am să-l vînd pe fecioru-meu de suflet. Să-mi întindă vinele și să-mi frîngă oasele și tot n-am să scot un cuvînt ! Să-mi deie și munți de aur și tot n-are să afle nimica...

De cîteva zile comandantul se tot ținea de Daria Semionovna tot iscodind-o și întrebînd-o ce făcea Stein. Ce fel de medicamente lua ? Era grav rănit la cap ? Cine-l panșa ?... Bătrîna scăpa spunîndu-i că nu știe nimic. Ea nu-l vedea pe domnul Stein decît atunci cînd ieșea în curte, să-și facă nevoile, pentru că ușa de la odaia lui era întotdeauna încuiată și ea n-avea voie să intre acolo. Comandantul însă se ținea scai de dînsa și căuta s-o îmbuneze, făgăduindu-i tot felul de daruri ; și astăzi ordonase chiar să i se dea un porc, îi dăduse cu mîna lui o bucată de stofă de-o rochie și îi poruncise să se uite chiar și prin gaura cheii, și să vadă ce făcea Stein.

Berejnoi înțelese că comandantul începuse să-l bănuiască. Apoi veni la el unul din soldații din „garda lui personală” și raportă că un soldat neamț fusese prins tocmai în momentul în care se ducea pe furiș spre fereastra odăii în care locuia Berejnoi. Ca să se justifice, soldatul spuse că băuse puțin și se rătăcise. Dar cu toate că era într-adevăr băut, nu era însă atît de beat ca să se rătăcească prin grădinile de zarzavat străine.

Berejnoi se neliniști : comandantul se hotărîse, se vede, să-și verifice cu orice preț bănuielele.

În seara următoare Daria Semionovna veni acasă și mai neliniștită și spuse că sosise la Varenikovskaia comandantul cătunului Ciakan. Amîndoi comandanții se încuiaseră și se sfătuiseră multă vreme împreună. Bătrîna auzise cum repetaseră de cîteva ori numele de „Stein”. Apoi comandantul din Varenikovskaia chemase dactilografa și-i dăduse o hîrtie.

— Strict confidențial ! — spuse el dactilografei. Îndată după asta chemase radiotelegrafistul și îi ordonase să cifreze această telegramă și s-o trimită fără întîrziere la adresa indicată. Bineînțeles că bătrîna nu putuse afla conținutul telegramei și nici cui era adresată, dar era incredințată că telegrama îl privea pe Berejnoi și că nu era a bine :

— Du-te, dragul meu, în stufăriș, lasă toate și du-te ! — îl sfătui ea pe Berejnoi. — Îmi spune inima că aici te așteaptă o moarte cumplită.

— Ar fi ușor să plec, mamă. Dar vezi că mai am niște răfuieli cu nemții. Ei, acumă du-te dumneata de te culcă și n-avea grija mea. Las' că nu pun ei așa de ușor mîna pe mine.

În noaptea aceea Nikolai veni și i-aduse lui Berejnoi un ordin de la Slavin : Berejnoi trebuia să se ducă la Anapa. După

raportul lui Dubineț, Egorin părea că se află în închisoarea din Anapa. Nimeni altul decât Berejnoi-Stein nu putea stabili precis lucrul ăsta.

Berejnoi și Nikolai stătură de vorbă toată noaptea. Am aflat despre această discuție mult mai târziu, când Kubanul fusese curățit de nemți și când m-am dus să-l văd pe Nikolai care fusese rănit și era acum la spitalul militar de la Varenikovskaia.

— Când am aflat de toate aceste lucruri, — îmi povesti Nikolai, — când am auzit de cadourile făcute mamei, de felul cum îl urmăreau pe Berejnoi, de sosirea comandantului din Ciakan, de radiotelegrafist, m-am speriat cumplit.

— Schimbă-te și vino îndată cu mine în baltă, în stufăriș, — îi spusei eu lui Berejnoi.

— Nu. Plec la Anapa, — îmi răspunse el calm.

— Dar nu vezi că jocul s-a isprăvit ?

— Nu, jocul nu s-a isprăvit încă, Nikolai. Au prea puține atuuri. Numai cu bănuiele n-ajung ei departe și numai cu presupuneri nu-l răstoarnă ei pe domnul Stein. Sînt o persoană prea importantă. Dar, nu încape vorbă, jocul a ajuns prea primejdios.

— Și nu te temi chiar deloc ?

— Ia spune, ai văzut tu om care să nu știe deloc ce-i frica ? Eu unul n-am văzut... Și nici nu cred să fie om care să stea pentru prima dată sub tirul aruncătoarelor de mine și sub rafale de mitraliere, care să audă pentru prima dată deasupra capului vuietul avioanelor de bombardament în picaj, și să nu-i fie frică. Cine spune așa, minte. Asta-i poză ! Dar nici nu cred că omul se naște laș și că însăși natura nu-l lasă să-și învingă frica. Oricine poate fi curajos.

Singura deosebire este că unul reușește să învingă repede frica, pe cînd altul obține cu greu această victorie. Atîta tot... Nu știu în ce categorie de oameni ar trebui să fiu clasat, îmi pot însă mărturisi că atunci cînd m-am prezentat în blestemata aceea de uniformă la comandantul cătunului Ciakan, mi-a fost frică. Așa mi-era de frică, încît mă treceau fiori. Dar... eu sînt comunist, Nikolai... Și-apoi, inima mi-e plină de ură, și ura asta a ucis frica din mine. Așa că n-am mai tremurat eu în fața comandantului, ci comandantul a tremurat în fața mea. Același lucru s-a petrecut și aici la Varenikovskaia, și tot așa se va întîmpla și la Anapa. Și încă și mai mult decât aici... Știu că riscul e foarte mare. Vrînd-nevrînd, la Anapa va trebui să am de-a face cu ofițeri superiori germani, cu reprezentanți de-ai gestapoului, cu copoi fasciști experimentați. Fără îndoială că toată activitatea mea la Varenikovskaia este azi cunoscută acolo. Indiscutabil că această purtare trebuie să provoace unele bănuiele și, în orice caz, o oarecare încordare a atenției. Și, pe lingă asta, cea dintîi frază nemțească insuficient de corect construită sau o orien-

tare ceva mai puțin sigură în treburile fasciste ar putea duce la o înfrângere. La Anapa vin mereu vapoare din Crimeia. În orice clipă aş putea să întâlnesc un ofițer neamț, care să-l fi cunoscut personal pe adevăratul Stein, și o asemenea întâlnire n-ar fi pentru mine dintre cele mai plăcute... Imi dau seama de tot riscul, dar mai știu și altceva: ura are să m-ajute să-mi înving frica și n-am să fiu laș. Crezi tu că mă avînt orbește? Nu, nici-decum! Am analizat totul și vreau să repet același truc care mi-a folosit atît de mult la Ciakan. Ascultă, trebuie să organizezi un atentat împotriva mea în drum spre Anapa ca să mă pot prezenta în oraș cuprins de mînie. După cum am observat, nemții nu mai sînt în stare să priceapă ceva cînd superiorii lor se înfurie.

— Asta mi-a spus Berejnoi în noaptea aceea, — își isprăvi povestirea Nikolai. — Am stat multă vreme cu dînsul, discutînd amănuntele atentatului. La despărțire m-a rugat să mă ocup de comandantul Varenikovskăi. „N-avem nevoie de nemți curioși” — adăugase el.

În ziua următoare, reprezentantul gauleiterului Crimeii îi spuse comandantului de la Varenikovskaia că se simțea prost și că vroia să consulte niște specialiști de la Anapa, și, însoțit de o gardă puternică, plecă la Anapa.

Am rămas foarte emoționat de povestirea lui Nikolai. Îl vedeam foarte clar pe Berejnoi, pe acest om calm, închis, care își pusese masca dușmanului și era înconjurat de dușmani. Sute de ochi îi urmăreau fiecare mișcare, fiecare cuvînt. Ce curaj și ce inimă tare trebuia să aibă ca să nu tremure și să nu se poticnească pe drumul greu pe care pornise!...

CAPITOLUL III

După îndelungate rătăcirii, Dubineț cu plutonul lui ajunse în sfîrșit în împrejurimile Anapei. Pe lîngă stanița Raevskaia se ridică un șir de dealuri care își întind rîpele abrupte către mare, iar de cealaltă parte coboară lin spre stepă. Coastele lor sînt acoperite cu livezi și vii, și Dubineț se lasă ademenit să-și ascundă plutonul tocmai în desișul acestor livezi.

Nemții păzeau însă cu strășnicie litoralul, iar în cătune stăteau în adăposturi santinele. Dubineț ascunse băieții în iarba înaltă și deasă, care creștea din belșug pe colinele ce coborau lin spre șesul unde se isprăvesc grădinile și unde începe stepa. Partizanii își săpară niște ascunzișuri pe după pietre și se camuflară cu grijă.

Dubineț plecă la Anapa. Avea în oraș mulți prieteni: familiile tovarășilor cu care străbătea cîndva Marea Neagră, colegi de școală, tovarăși de pescuit, prieteni cu care petrecuse.

Drept sediu al statului său major, Dubineț își alege o casă de piatră, nu prea mare, cu două caturi, situată pe o ulicioară liniștită, care dădea spre mare. Casa era alături de un scuar și, în același timp, foarte aproape de centru. Mai locuiau acolo cîteva familii, în cea mai mare parte de marinari, pe care le cunoștea, și acestea îl întâmpinară pe Dubineț ca pe o rudă de-alor. Tot acolo, dintre adolescenții care se împrieteniseră foarte curînd cu veselul marinăr care văzuse multe, el își alege pe primii lui informatori. Numărul lor creștea în fiecare zi. Printre ei erau și băieți care pînă mai ieri purtaseră cravate de pionier, dar și pescari din Anapa, cu barba albă, și gospodine. Dubineț îi împărți în grupe. Numai șefii de grupă știau unde se ascundea el, primeau însărcinări de la dînsul și îi raportau ceea ce izbuteau să afle. Dubineț întinse rețeaua informatorilor săi peste toată Anapa și află curînd tot ce se petrecea în oraș: cît de mare era garnizoana nemțească, unde era încartiruită, ce fel de vase soseau în port, ce anume încărcău și ce anume descărcău; unde locuiau șefii poliției, șefii gestapoului, și care muși intrașeră în slujba nemților.

Intr-o zi, către seară, Dubineț strecurîndu-se spre casă băgă de seamă că un individ suspect îl urmărea pas cu pas. A doua zi dimineață, același individ stătea pe o bancă din parc, cu un aer plictisit, supraveghînd ulicioara în care era situată casa lui Dubineț. O urmărire fu organizată numaidecît și un grup de băieți se ținu toată ziua scai de acest om, nu-l scăpă o clipă din ochi și raportă spre seară că intrase în clădirea gestapoului. În dimineața următoare, o patrulă nemțească descoperi cadavrul spionului. Fusese aruncat pe lîngă țarmul mării cu capul sfărîmat...

Seara, gestapoul organizează o descindere în casa în care stătea Dubineț. Cei de la gestapo răscoliră toate beciurile și podurile, dar nu descoperiră nimic suspect.

În acest timp, Dubineț stătea într-o casă vecină, în locuința tatălui unui vechi prieten al lui, pescar de mare, și se uita cum plecau agenții gestapoului, obosiți și bătînd din buze.

Pe zi ce trecea, serviciul de informație al lui Dubineț creștea și se consolida. Dubineț își avea oamenii lui în port, la comandatură, la poliție și chiar la infirmeria închisorii. Grupuri de informatori pătrunseră la Djemete, un sovhoz de viticultură și vinificație, situat în apropiere de Anapa, unde erau instalate rezervele unităților germane care păzeau orașul și litoralul. Toate drumurile care treceau pe lîngă mare erau puse sub cea mai

strictă supraveghere. Dar Dubineț își avea iscoadele lui pretutindeni, pînă și în localitățile Su-Pseh și Su-Kko.

Dubineț se pregătea astfel meticulos pentru operațiunea principală pe care o concepușe Slavin și care era atacul general asupra orașului.

Zilele treceau. Partizanii din plutonul lui Dubineț se mutară cu încetul la Anapa. Și acum locuitorii Anapei citeau în fiecare zi comunicatele Biroului Sovietic de Informații. Aceste comunicate erau recepționate de stația de radio a plutonului, mai întâi transcrise de mînă și apoi bătute la mașină de dactilografele din oraș. Copiii le lipeau cu dibăcie pe garduri, le băgau în cutiile de scrisori de la ușile caselor, în căruțele colhoznicilor care veneau la piață, în coșnițele gospodinelor.

Dubineț nu reuși însă să afle principalul lucru pentru care venise la Anapa și anume: unde era Egorin și tovarășii lui din detașament.

Egorin parcă intrase în pămînt. În orice caz, numele lui nu figura pe listele arestaților care se aflau în închisoarea de la Anapa. Dubineț pierduse orice speranță să mai afle ceva despre soarta lui Egorin, dar iată că într-o bună zi, un flăcău înnegrit de soare, fiul unui vechi prieten de-al lui care murise într-o luptă cu contrabandiștii, veni la el și îi povesti o discuție între doi polițai beți, pe care o auzise întimplător. Unul din ei povestea cum la Raevskaia, fusese arestat cu cîteva zile mai înainte un grup de partizani atras de polițai într-o cursă.

Dubineț pierdu trei zile ca să-l cunoască pe acest polițai. După ce bău două nopți cu dînsul într-o cămărușă tainică de pe malul mării, izbuti în sfîrșit să stoarcă de la dînsul tot ce știa.

Într-adevăr un grup de partizani al lui Egorin fusese atras prin violențe la Raevskaia. Cea mai mare parte din ei fuseseră exterminați, iar ceilalți făcuți prizonieri. Dintre partizani, îi rămăsese polițaiului întipărită în minte fața unui bărbat de vreo patruzeci de ani, cu barbă neagră. Acesta nu voise să-și spună numele. L-au canonit, dar n-au putut scoate de la el un cuvînt. Peste cîteva zile fusese transportat la închisoarea din Anapa. Însă cine era acest partizan și unde se afla în momentul de față, polițaiul nu știa.

S-ar fi putut presupune că omul cu barba neagră era chiar Egorin. Dubineț comunicase toate acestea lui Podanko, cînd se întîlnise într-o zi cu dînsul în afara orașului și aflate de la el că Berejnoi trebuia să vină în una din zilele următoare la Anapa. Berejnoi urma să se dea drept Stein și să încerce să afle ce e cu Egorin. Podanko nu știa dacă Berejnoi va lua parte personal la atac, totul atîrnînd de felul în care „Stein“ va fi întîmpinat la Anapa. În orice caz, Slavin era tocmai pe cale să-și aducă

forțele mai aproape de oraș și Dubineț trebuia să fie gata în orice moment să dea lovitura.

— Bine că vom avea în sfârșit de lucru! — se bucura Dubineț. — Băieții mei s-au plictisit de când tot stau cu mâinile în sân.

Dubineț îl văzu pe „Stein” sosit la Anapa. Dacă n-ar fi știut de mai înainte că era Berejnoi, nu și-ar fi recunoscut tovarășul.

Era într-o după-amiază caldă și strada era încălzită de soare. Gospodinele întârziate se grăbeau să se întoarcă de la piață. Ofițerii nemți mergeau pe partea străzii unde era umbră.

Deodată răsună un urlet strident de sirenă. O coloană de automobile apărură de după colț. În fruntea coloanei mergea un camion cu soldați nemți cu pistoale-mitralieră. Aspectul lor era departe de a fi arătos: mulți erau răniți, vestoanele lor verzi, murdare, purtau urmele unei lupte recente. Soldații se uitau îngrijorați în toate părțile, ca și cum s-ar fi așteptat la un atac.

Un automobil blindat mergea în urma camionului. Automobilul purta și el urme proaspete care arătau că fusese angajat nu de mult într-o luptă destul de crâncenă. În automobil se aflau ofițeri nemți. Dubineț recunoscuse imediat printre ei pe șeful gestapoului din raionul Anapa. Alături de dînsul văzu un bărbat înalt, tânăr, bandajat la cap și îmbrăcat într-o haină semimilitară. Se ținea drept, nemișcat, ca și cum ar fi înghițit un băț. Expresia feței era nemulțumită, trufașă și disprețuitoare — un fascist tipic, îmbătat de propria lui mărire.

Dar în această față, în ținuta capului, în tăietura ochilor era ceva parcă cunoscut, și Dubineț înțelese că acesta era „Stein”.

Atentatul împotriva domnului „Stein” reușise de minune. Nikolai și cu tovarășii lui scosese războiul zeci de soldați nemți și atacaseră și automobilul în care era Berejnoi. Dar acestea fuseseră făcute după ce „Stein” sărise din automobil și se năpustise asupra partizanilor, trăgînd în ei toată încărcătura pistolului lui.

După ce isprăvi treaba, Nikolai se retrase. Ajuns în cătunul cel mai apropiat, „Stein” îl chemă la telefon pe șeful gestapoului din Anapa și așa de cumplit îl spală pe cap, încît acesta tremura ca varga.

Acum Berejnoi avea în mînă atuuri mari. Mai întîi de toate fusese la un pas de moarte, partizanii atentaseră la viața lui și, cu ocazia încăierării cu ei, arătase un deosebit curaj, ceea ce îndepărta orice bănuială, chiar dacă o asemenea bănuială ar fi

foști să se ivească în legătură cu purtarea lui la Varenikovskaia. Pe de altă parte, acest fapt îi dădea posibilitatea să refuze invitațiile la banchete, unde ar fi putut să se întâlnească cu cunoștințele nedorite ale celui alt Stein, din Crimeia.

În casa comandantului, unde sosise „Stein“, un ofițer neamț care se recomandă drept oberleutnantul Berns, șeful portului Anapa, se apropie de dînsul.

Stringînd mîna lui Berejnoi, neamțul îl privi cu ochi mirați și imediat începu să se scuze, încurcat.

Oberleutnantul Berns avea un prieten, Otto Stein, cu care copilărise și învățase la München. În ultimul timp, Stein era atașat pe lingă domnul gauleiter al Crimeii. Aflînd că Stein a sosit în oraș, Berns se grăbise să-l vadă. Se vede însă că era o confuzie.

Berejnoi își pierdu o clipă cumpătul. Trebuia să-și adune gîndurile. Și atunci îi veni în ajutor tot pansamentul de la cap, care îl mai scăpase de cîteva ori. Se prefăcu că-l doare tare capul, și cîștigă acele cîteva clipe de care avea nevoie ca să nascocoască un răspuns.

Da, domnul oberleutnant avea perfectă dreptate: Otto Stein lucra într-adevăr în Crimeia și chiar avea intenția să plece în Kuban. Dar în ultimul moment, domnul gauleiter se răzgîndise și îl trimisese în misiune pe el, tot Stein, originar însă din Weimar, nu din München. El regreta că speranța domnului oberleutnant de a-și revedea prietenul nu se împlinise...

Berns însă nu se opri aici și spuse că domnul Stein va înțelege insistența lui. Nu-și văzuse prietenul de aproape un an și ar vrea să știe cum arată și cum o duce cu sănătatea soția sa, doamna Amalia Stein... Berejnoi intrase acum în rolul lui: îi spuse că va povesti bineînțeles cu plăcere tot ce știa despre familia prietenului lui, însă regretă că acum nu putea. Avea treburi urgente, dar se vor întîlni chiar azi, la masă. Și domnul Stein se înclină politicos.

Întorcîndu-se către șeful gestapoului, Berejnoi ceru să i se arate închisoarea.

— Infamiile pe care partizanii le comit în raion, — spuse el aspru, — fac să se creadă că și față de acești bandiți, deținuți aici, se adoptă o atitudine de nepăsare. Afară de asta, bănuiesc că la închisoare se află un conducător de partizani neidentificat pînă acum.

Puțin după aceea, Berejnoi plecă la închisoare. Nu-l văzuse niciodată pe Egorin. N-avea decît o fotografie pe care i-o dăduse Slavin, și care înfățișa pe un bărbat nu prea înalt, cu o barbă neagră deasă, cu o cămașă ucraineană brodată, cu o fetiță în brațe și zîmbind vesel. Fotografia era făcută cu un an înainte și în timpul acestui an, Egorin suferise durerea înfrîngerii deta-

samentului său, grozăvia torturilor și cine știe cum mai arăta el acum. Poate că devenise un bătrîn gîrbov, cărunt...

În aripa specială a închisorii, unde erau deținuți arestații cei mai de seamă, Berejnoi vizită împreună cu directorul închisorii toate celulele la rînd, privind cu atenție fețele deținuților cărora le punea din cînd în cînd întrebări și își însemna cîte ceva în carnet.

Egorin nu era printre cei arestați. Și deodată Berejnoi văzu într-una din celule un om cu barbă neagră, puțin încăruntit. Arestatul era întins pe un pat de scînduri și era greu să-i vezi bine fața.

— Ridicați-l! — ordonă „Stein“.

Arestatul se ridică cu greu, însă singur. Era înspăimîntător: fața lui uscată și slăbită era toată plină de răni și de vînătăi; fire de păr, cărunt, se întrezăreau în barba lui neagră ciufulită. Brațul lui stîng era, se vede, fracturat, și-i atîrna ca o cîrpă.

Și Berejnoi recunoscuse în acest om pe Egorin.

Se uită o clipă în tăcere unul la celălalt. Ochii lui Egorin ardeau de ură, pleoapa stîngă îi tremura. Aveai impresia că acuși îl va scuipa în obraz pe acest fascist odios. Berejnoi ar fi vrut să i se arunce de gît, să-l îmbrățișeze și să-i șoptească la ureche „Mai ai puțină răbdare, dragul meu. Nu te-am uitat!“ Dar nu întrebă decît atît:

— Cine-i ăsta?

Directorul închisorii raportă respectuos că era unul din partizanii prinși la Raevskaia și că pînă azi refuzase să-și spună numele.

Acum Berejnoi era pe deplin convins că în fața lui se afla Egorin. El se uită încă o dată la dînsul cu atenție și fără voie își întoarse ochii — atît de multă ură și dispreț era în privirea arestatului!

— Un individ primejdios, — mîrli „Stein“ printre dinți. — Prea îi cocoliți pe aceștia aici în Kuban! În Ucraina totul e mult mai simplu. Să-l țineți în celula aceasta. Mă voi ocupa eu personal de dînsul.

În coridor Berejnoi se opri și însemnă ceva în carnetul lui. Trebuia să noteze bine situația celulei lui Egorin, pentru ca Slavin să nu fie nevoit să rățăcească prin coridoarele închisorii.

Altceva nu mai avea ce face Berejnoi la închisoare, însă ca să nu dea cîtuși de puțin de bănuț, își urmă inspecția. Sub cuvînt că-l durea capul, inspectă la repezeală celula următoare în care, după cum declarase directorul închisorii, se aflau partizanii prinși la Raevskaia. Și din cauza mirosului greu din închisoarea plină de arestați, din cauza priveliștei acestor oameni dragi, chinuți și cu fețele desfigurate, începu într-adevăr să-l doară capul.

Ultima celulă era ticsită pînă la refuz cu arestați. Aici erau euleați de-a valma pe pături de scînduri, așezați pe jos, sprijiniți de pereți, tot felul de oameni. Unii dintre ei fuseseră probabil torturați de curînd pentru că în celulă mirosea a sînge, se auzeau gemete...

Berejnoi se întoarse ca să plece în sfîrșit din acest infern, cînd simți deodată o privire insistentă, încordată și atentă îndreptată asupra lui. Intorcîndu-și capul văzu că în fața lui stătea întins pe jos un tovarăș de-al lui de pînă mai ieri, partizan din plutonul lui, unul din cei trei pe care vîntul îi dusesese în altă parte cu ocazia debarcării și pe care Slavin nu mai reușise să-l găsească.

Ochii arestatului erau larg deschiși. Berejnoi văzu în ochii lui mirare, speranță, bucurie. Chinuit de torturi și de întemnițare, partizantul, văzînd în fața lui un prieten, se ridică, fără să-și dea seama și, întinzîndu-și brațele, se repezi spre Berejnoi.

Berejnoi înțelese că totul atîrnă de un fir. Și nu-și pierdu cumpătul: cu o lovitură repede și puternică, îl întinse la pămînt.

— Să fie legat! — ordonă el directorului închisorii și ieși din celulă.

În coridor, se opri.

— Asta-i un vechi cunoscut de-al meu, — zise Berejnoi abia stăpînindu-și emoția. — A luat parte la atentatul împotriva mea din Crimeia. Complicii lui au căpătat pedeapsa meritată, el însă a reușit să fugă.

De la închisoare Berejnoi se duse la comandantul orașului, gîndindu-se mereu cum și sub ce pretext să refuze masa, cum să scape de oberleutnantul Berns și să plece mai repede din Anapa.

Berejnoi avu noroc. Comandantul îi dădu o radiogramă retransmisă prin Varenikovskaia. Gauleiterul îl chema urgent pe Stein înapoi în Crimeia și îl anunța că o vedetă fusese trimisă după dînsul în staniță. Dispozițiile suplimentare fuseseră înmîinate maiorului Rieder, care urma să sosească cu vedeta.

— Trebuie să plec imediat la Varenikovskaia, — spuse Berejnoi comandantului, arătîndu-i radiograma. — Îmi pare foarte rău dar sînt silit să renunț la masă. Dați vă rog dispoziții în privința automobilelor.

Comandantul ieși. Berejnoi scrise repede două scrisori — una lui Slavin și alta lui Nikolai. Scrisorile fură transmise prin aghiotant unuia din oamenii din garda personală a lui „Stein“. Acesta din urmă ieși în stradă și le încredință unui soldat neamț, unul dintre partizanii lui Dubineț, travestit și el în uniformă nemtească.

În scrisoarea către Slavin, Berejnoi arăta celulele în care se aflau Egorin și partizanii și adăugă și o schiță a coridorului din

închisoare. În biletul adresat lui Nikolai, dădea acestuia instrucțiuni amănunțite și ordinul de a se muta imediat în regiunea cătunului Ciakan.

Berejnoi își dădea bineînțeles perfect seama că, întorcându-se la Varenikovskaia unde îl aștepta maiorul Rieder, trimis de gaulleiterul Crimeii, el își risca viața. Cel mai înțelept era să dispară pe drum. Berejnoi ajunsese însă foarte curînd la concluzia că nu va reuși să facă asta. Fie din zel, fie ca să se convingă că domnul „Stein“ se va întoarce într-adevăr la Varenikovskaia, comandantul porunci unui detașament de motocicliști și unui automobil blindat să însoțească automobilul lui Berejnoi. Vrînd-nevrînd, trebuia așadar să se întoarcă la Varenikovskaia și să joace jocul pînă la capăt...

În momentul cînd Berejnoi dădu să se urce în automobil, oberleutnantul Berns se apropie de dînsul. Nu mai era atît de amabil ca data trecută. Urîndu-i sec drum bun, el își exprimă regretul că nu reușiseră să stea de vorbă și-i spuse că va intra imediat în legătură prin radio cu prietenul lui din Crimeia.

În glasul neamțului se simțea o amenințare și Berejnoi nu găsi imediat ce să-i răspundă. Tăcu, duse numai mîna la cozoroc și se așeză în automobil. Și în aceeași clipă se surprinse deschizînd în neștire tocul revolverului.

Berejnoi simțea lațul strîngîndu-se tot mai tare în jurul lui.

Pentru Slavin începu o perioadă grea. El pregătea o operație anevoioasă la Anapa și voia să aplice de data aceasta așa-numitul „principiu al efectului maximal“, folosit de obicei de detașamentul nostru în operațiile din spatele frontului nemțesc.

Operațiile își aveau fiecare scopul lor precis, anumit, dar, cum ele decurgeau una din alta, pînă la urmă ajungeau să contribuie toate împreună la împlinirea aceleiași sarcini esențiale și hotărîtoare.

La Krasnodar n-am aflat imediat de această operație. Slavin nu mai dăduse de multă vreme nici o veste despre el. Postul lor de emisiune lucra cu întrerupere și știrile lui ajungeau la noi numai pe căi ocolite. Și, ca de obicei, știrile acestea erau fragmentare și adesea contradictorii. Întregul tablou nu deveni limpede pentru noi decît cu mult mai tîrziu, cînd Slavin însuși îmi descrie noaptea aceea de pomină...

Metoda pe care o întrebuițea Slavin era aceea asupra căreia atrăsesem în mod special atenția „studentilor“ la cursurile filialei din strada Oktiabrskaja din Krasnodar a școlii noastre superioare de la Planceskaia. Așadar, Slavin începu mai întîi cu

recunoașterea obiectivului, executată cu cea mai mare meticulozitate și cu observarea și pregătirea bine analizată a operației.

Cercetașii lui Podanko cădeau din picioare de obosiți ce erau.

În primul rînd ei stabiliră, prin mijlocirea lui Dubineț, legătura cu un prieten al acestuia care lucra la uzina electrică. Uzina era situată la marginea Anapei, aproape de drumul care ducea spre Djemete, într-un garaj mare al stațiunii de mașini și tractoare și era înconjurată cu trei rînduri de sîrmă ghimpată. Această uzină furniza energie electrică diferitelor birouri și ateliere ale nemților.

Prietenul lui Dubineț se dovedi a fi un om nu tocmai hotărît, așa că trebui să se insiste mult pe lîngă el pînă să-l convingă. În cele din urmă își îndeplini însă exemplar sarcina și aduse calupurile de trotil la uzina electrică.

În același timp, oamenii din grupul lui Dubineț cercetară toate căile de acces către podețul de pe drumul care ducea din oraș spre satul Anapskoe unde erau instalate atelierele nemțești și rezervele garnizoanei din Anapa.

Timp de mai multe nopți de-a rîndul, agenții de recunoaștere au inspectat cu multă băgare de seamă drumurile care duceau spre sovhozul Djemete. Slavin se trudi mult pînă să-și repartizeze oamenii în apropierea postului de radio și a centralei telefonice. Copiii făceau cu rîndul de gardă lîngă locuințele primarului și ale șefului poliției, supraveghind cu cea mai mare atenție cum se purtau „stăpînii orașului”.

Agenții de recunoaștere ai lui Podanko puseră sub observație stanița Raevskaia și aflară cine era vinovat de prinderea lui Egorin. Pe lîngă asta, agenții de recunoaștere supravegheau șoseaua în preajma staniței Natuhaevskaia și aerodromul militar, descoperit de Podanko. De obicei se aflau acolo puține avioane. Avioanele germane soseau însă acolo deseori ca să se alimenteze cu benzină, cînd se întorceau în Crimeia din raidurile îndepărtate, deasupra zonelor noastre interioare. Pe aerodrom se păstra întotdeauna o mare rezervă de carburanți și de bombe de avion și era instalată o pază puternică.

În sfîrșit, cei mai buni oameni ai detașamentului fură trimiși să se pregătească pentru atacul asupra închisorii: acolo trebuiau să dea principala lovitură, atît ca importanță a operațiunii în sine, cît și ca forță a rezistenței, pe care probabil aveau să o opună nemții.

Lui Slavin nu i-a venit tocmai ușor să întocmească acest plan de lovitură combinată. Avea la dispoziție prea puțini oameni. Caracterul operațiunilor era extrem de variat: se plănuiau aruncări în aer, atacuri deschise și capcane. Toate acestea trebuiau să fie combinate într-o singură acțiune, să se facă o legătură

între operațiunile răzlețe, să se înlăture posibilitatea unor întîmplări neprevăzute, a insucceselor și a nenorocului.

Totuși Slavîn, ajutat de talentul lui organizatoric extraordinar și de experiența luptei de partizani pe care o avea, alcătuisese acest plan în chip desăvîrșit.

În sfîrșit sosi noaptea loviturii hotărîtoare. Cerul era înnourat și afară era întuneric beznă.

Prietenul lui Dubineț făcu începutul și uzina electrică nemțească sări în aer. În oraș se stinse numaidecît lumina. Pe străzi începu un tir dezordonat.

Comandatura germană a orașului dădu alarma și ceru întăriri.

Cea dintîi se porni rezerva garnizoanei din satul Anapskoe. Camioanele pline de pistolari veneau în goană spre oraș.

În calea lor se afla tocmai podețul ale cărui căi de acces fusese cu de-amănuntul studiate de oamenii lui Dubineț. Podețul, care avea stîlpii pe jumătate tăiați cu ferăstrăul, se prăbuși chiar sub prima mașină. Camionul căzu în șanț. Mașina care venea în urma lui încălecă peste dînsul, se răsturnă și blocă șoseaua.

Atunci nemții găsind un loc pe unde puteau să coboare de pe șoseaua înaltă se îndreptară spre drumul vicinal care ducea peste mlaștini. Mașina din cap făcu aproape două sute de metri și sări în aer pe o mină. Explozia fu atît de puternică încît nu numai că distruse primul camion dar sparse și cabina celui de al doilea, omorînd pe șofer. A treia mașină, nemaiapucînd să frîneze, încălecă peste primele două și se sfărîmă și ea...

În noaptea aceea nici un soldat german nu mai izbuti să vină din satul Anapskoe în oraș.

Rezerva nemțească din sovhozul Djemete porni și ea în ajutorul Anapei. Fie că mașinile nu erau în vremea aceea acolo, fie că nu erau în stare bună, nemții porniră spre oraș pe jos.

Prima coloană ieși pe poartă în pas alergător, dar lîngă cea mai apropiată cotitură a drumului dădu peste niște mine. Nemții se întoarseră și porniră pe cel de al doilea drum, care era lăaturalnic. Dar și acolo îi așteptau mine. Pînă și țelina era minată.

Fasciștii rămași în viață se repeziră spre chei. Acolo, plantatorii noștri de mine dăduseră greș. Potrivit cu planul lui Slavîn, cheiul trebuia să sară în aer, dar numai o singură mină explodă, la marginea din stînga a cheiului.

Nemții se urcară în niște bărci cu motor, cu gîndul să ajungă în oraș pe mare. Dar planul lui Slavîn era bun tocmai prin faptul că prevăzuse și această posibilitate. Nemții ieșiră în largul mării, dar nu mai ajunseră niciodată în oraș. Pescarii din Anapa, recrutați de Dubineț, se strecuraseră din timp spre stîlpii

de care se legau vapoarele, lichidaseră santinelele înecându-le în mare, găuriseră bărcile cu motor și, provizoriu, astupaseră găurile cu stupe, care se muiară repede în apă. Nici un soldat neamț nu izbuti să iasă la mal.

În vremea asta în oraș evenimentele se precipitau din ceas în ceas.

Partizanii lui Dubineț năvăliră asupra centralei telefonice, lichidară cu arme albe paza și sfărâmară aparatele aproape fără să fi suferit pierderi. Copiii se împărțiră în cete și, folosindu-se de învălmășeală, tăiară cu dibăcie firele telefonice de pe străzi.

Lângă postul de radio însă lucrurile erau departe de a fi mers tot așa de bine. Nemții întâmpinară cu focuri dese pe partizanii care atacau. Printre partizanii parașutiști începură să cadă primii uciși și răniți. Al doilea atac pe care îl dăduseră a fost de asemenea respins. Situația devenea critică. Numai întăririle trimise la timp de Slavin hotărîră rezultatul luptei. Parașutiștii au năvălit asupra postului de radio și l-au distrus.

Un mic grup de luptători, tot din plutonul lui Dubineț, a atacat casa șefului poliției. Încăierarea a fost scurtă, dar crîncenă. Nemții trăgeau cu gloanțe dum-dum și trei parașutiști căzură morți lângă cerdac. Surprins în birou, șeful poliției se prăpuși peste masa lui de lucru, cu capul străpuns de gloanțe.

Dubineț se duse chiar el la primarul din Anapa. Avea răfuielele lui cu primarul, dar nu spuse nimănui decît lui Slavin ce fel de răfuiele erau acelea. Și Slavin îi dădu voie să se răfuiască cu primarul, cu toate că în noaptea aceea Dubineț era însărcinat cu o operațiune hotărîtoare și plină de răspundere. Operația, pe care urma s-o execute împreună cu Podanko, era să ia cu asalt închisoarea.

Partizanii năvăliră destul de ușor în casa primarului, dar nici acolo nu scăpară fără victime. Santinela nemțească se ascunse în grădină și trase, rănind grav pe doi dintre ei.

Primarul, însă, nu era în casă, cu toate că Dubineț știa precis că nu plecase nicăieri. Dubineț alerga prin odăi, se uita pe sub paturi, sub pian, după perdele, dar tot nu-l găsi. Primarul parcă intrase în pămînt. Timpul care-i fusese acordat de Slavin se scurgea și tovarășii așteptau lângă închisoare. O întârziere ar fi putut să fie fatală...

Dubineț pierduse nădejdea să mai găsească pe stăpînul casei, cînd, dînd pentru ultima oară o raită prin odăi, zări deodată niște capete de bretele care ieșeau din dulapul de haine. Fără să-și dea seama de ceea ce face, mai mult de ciudă decît cu o intenție precisă, Dubineț trase de bretele. Ușa șifonierului se deschise și primarul căzu pe podea, ca un sac de făină. Și așa era de speriat încît nici nu mai țipă...

Tot în noaptea loviturii hotărâtoare fixase Slavin și răfuiala cu trădătorii din stanița Raevskaia, vinovați de prinderea lui Egorin și de moartea partizanilor săi. Mai era o anumită intenție în asta. Atacul împotriva staniței Raevskaia trebuia să imobilizeze garnizeana staniței și să nu-i dea posibilitate să vină în ajutorul Anapei.

Operația de la Raevskaia n-a fost dintre cele mai ușoare. Acolo se aflau trupele din spatele frontului. Planul operației fusese însă admirabil elaborat și ea se isprăvi chiar cu mai puține pierderi decât prevăzuse Slavin. Dealtfel, și sarcinile acestei operații erau limitate. Ele aveau în vedere numai răfuiala cu trădătorii și imobilizarea garnizoanei, nu însă un atac direct împotriva ei și nici distrugerea depozitelor de provizii și de muniții.

Un mic grup de luptători de-ai lui Semențov, întărit cu cel de la statul major și cu oamenii lui Pantelei Sidorovici de la serviciile administrative, organizară o demonstrație zgomotoasă lângă depozite. Nemții, nefiind siguri de forțele lor, săvârșiră greșeala pe care tocmai o prevăzuse Slavin. Adunară aproape întreaga garnizoană lângă depozite, golind stanița. Fasciștii nu făcură decât să se apere. Era tocmai ceea ce așteptau partizanii. Ei se furișară fără zgomot spre casele însemnate și se răfuiră cu trădătorii fără prea multă greutate.

Slavin dăduse ordin ca atamanul, șeful poliției și comandantul, să fie prinși de vii. Acest lucru nu fu cu puțință, deoarece prea erau înfierbântate capetele care luau parte la operație. Toți țineau prea bine minte suferințele și sfârșitul partizanilor lui Egorin. Comandantul rezistă cel mai mult și se apără pînă la ultimul cartuș.

Nemții din Tonnelnaia auziră exploziile de la Raevskaia și trimiseră imediat acolo o coloană de mașini cu pistolari.

În drum, auzind exploziile de la Anapa, coloana se împărți în două: o parte, ajungînd la cotitură, coti spre Raevskaia, iar cealaltă o luă cu toată viteza pe șosea, spre oraș.

Slavin ținuse seama și de această posibilitate. Plantatorii lui de mine așezaseră încă de cu seară „geamantănașe“ pe amîndouă drumurile.

Nu s-a mai aflat cum au explodat acolo mașinile și nici cîte din ele au fost distruse. Urmînd ordinul lui Slavin, plantatorii de mine după ce-au așezat „geamantănașele“ au plecat să lupte la Raevskaia. Un singur lucru era sigur: mașinile din Tonnelnaia nu sosiră în noaptea aceea nici în staniță, nici la Anapa...

Diversiunea de lingă aerodrom fu nemaipomenit de îndrăzneată.

Aerodromul era situat în stepa acoperită cu iarbă joasă și rară. Noaptea, nemții luminau din când în când stepa cu rachete, pe care le aruncau mai la o parte, căutînd să nu lumineze aerodromul, ca să-l ascundă de bombardierele noastre. Acest fapt a și dat posibilitate minerilor lui Slavin să se tirească pînă la drumul care ducea de la aerodrom spre oraș și să așeze acolo minele.

Cînd primele explozii dudură la Anapa, la sunetul sirenei de alarmă, o coloană de camioane ieși în plină viteză pe porțile aerodromului. Acolo se repetă întocmai același lucru care se întîmplase și lingă satul Anapskoe. Primele două mașini săriră în aer. Coloana se opri. Nemții se sfătuiră și hotărîră să continue drumul pe jos și porniră în marș forțat spre Anapa.

În camioane au rămas numai șoferii. De teamă să nu dea peste mine, ei au început să se desfășoare cu mașinile încet și cu băgare de seamă. De grăbit, nu mai aveau acum de ce să se grăbească. În același moment partizanii parașutiști se năpustiră asupra lor. Încăierarea fu scurtă și tăcută, deoarece parașutiștii întrebuițară numai cuțitele.

După ce-au pus mîna pe automobile, parașutiștii din plutonul lui Semențov, sub comanda ajutorului său, s-au urcat în mașini, pe platformă și s-au întins pe podele unde pereții înalți îi ascundeau vederii. În cabina primului automobil se așază unul din elevii lui Berejnoi, student din „grupul german“, trimis aici în chip special de către Slavin. Era îmbrăcat într-o salopetă cu care umblau de obișei șoferii mașinilor nemțești.

Mașinile se întoarseră îndărăt.

Rămînea de executat partea cea mai primejdioasă a operațiunii și anume să ajungă dincolo de gardul de sîrmă ghimpată al aerodromului.

După cum era și de așteptat, porțile erau închise. Un obergefreiter se apropie de mașina din față. Studentul șofer raportă pe scurt în nemțește despre exploziile de pe șosea. Porțile fură deschise și trupele debarcate se găsiră pe teritoriul aerodromului.

Rolurile fuseseră împărțite din vreme. Unii se repeziră spre locuințe, alții spre avioane, alții spre depozitele cu bombe și rezervele de carburanți.

Deocamdată, totul mergea bine. Nemții se zăpăciseră de tot și aproape că nu se opuneau. Parașutiștii, lichidînd santinelele, dădură foc clădirilor și aruncară grenade asupra avioanelor ascunse în binte.

Însă lingă depozitul cu bombe de avioane se iscă o luptă înverșunată. Această întîrziere fu fatală pentru parașutiști.

Nemții își veniră în fire și deschiseră focul. Din cauza clădirilor și a avioanelor în flăcări aerodromul era luminat ca ziua. Parașutiștii se aflau într-un cerc dublu : în acela al sirmei ghimpate și în acela al pistolarilor nemți.

Părea că nu mai era nici o scăpare. Parașutiștii cădeau secerati de gloanțe unul după altul...

Unul din pușinii parașutiști care a izbutit să se salveze mi-a descris această luptă. El văzu cum studentul care vorbise la poartă cu santinela — numele lui era Rakitin — se repezi deodată într-o parte și dispăru după cazarma în flăcări.

Lupta se apropia de sfârșit. Cercul soldaților nemți se strângea. Deodată răsună o explozie asurzitoare. Ea se repetă cu sute de noi explozii : erau bombele de avion care explodau în depozit.

Nimeni nu știa cum de izbutise Rakitin să se strecoare pînă la depozit. Mersese, fără să șovăiască, la moarte sigură. Depozitul nu putea fi aruncat în aer decît cu grenade. Dar cum Rakitin știa că numai această explozie îi poate salva pe tovarășii lui, n-a mai stat pe gînduri — s-a dus la moarte și a aruncat grenada.

Explozia a rupt cercul soldaților nemți. Parașutiștii se repeziră în spărtură. Făcură în fugă o sută de metri sub schije și suierătoare ale bombelor care explodau, lichidară paza de la porțile de rezervă și ieșiră în stepă...

Din tot detașamentul nu rămase decît o mină de oameni.

Operațiunea costase scump, dar izbutise de minune. Avioanele și depozitul fuseseră distruse, iar detașamentul de soldați nemți care mergea în ajutorul garnizoanei de la Anapa, auzind exploziile de pe aerodrom, se întoarse din drum.

Astfel fu zădărnicită orice putință a garnizoanelor nemțești din stanițe de-a da vreun ajutor garnizoanei din Anapa.

Garnizoana nemțească din oraș continua să lupte fără nici un sprijin din altă parte. Grupe de nemți alergau de ici colo, spre locurile unde bubuiau explozii și se auzeau împușcături.

O parte din garda închisorii și din trupele gestapoului se repeziră în centrul orașului, dar pe străzi, de după colțuri, au fost întimpinate de rafale de pistoale mitralieră și secerate.

Și atunci Slavîn își duse grupul principal al forțelor de care dispunea la asaltul închisorii.

Cei dintii care au intrat în luptă au fost grenadierii lui Poddanko, care s-au aruncat la atacul porților închisorii și a toisorului de pază din colț. Atacul fusese așa de neașteptat și de

îndrăzneț încît la început nemții și-au pierdut cumpătul și au permis prin asta marinarilor din detașamentul de parașutiști să ajungă drept la intrarea principală. Grenadele antitanc au smuls din balamale porțile, care s-au prăbușit cu zgomot pe plăcile de piatră ale pavajului.

Luptătorii lui Podanko năvăliră în curtea închisorii. În acel moment însă nemții începură să tragă deodată cu mitraliera din foisorul de pază din colț. O lungă rafală de mitralieră omorî vreo zece marinari de ai lui Dubineț. Ceilalți se întinseră la pămînt.

Mitraliera trăgea întruna și nu te lăsa nici măcar să ridici capul. Mitraliorul trebuia lichidat cu orice preț.

Podanko se gîndi că dacă s-ar furișa pe neobservate de-a lungul zidului închisorii ar putea, profitînd de intervalele dintre rafalele de mitralieră, ca să închidă gura mitralierei cu o grenadă. Și Podanko se tîrî într-acolo...

Pînă la locul de unde hotărîse să arunce grenada în mitralior, mai rămăseseră cîțiva pași. Deodată, de după colțul clădirii, apăru un soldat neamț cu un pistol-mitralieră. Neamțul îl zări pe Podanko și ridică pistolul. Încă o clipă și s-ar fi isprăvit cu Podanko, dacă cineva nu s-ar fi repezit de dinapoia soldatului cu pistolul-mitralieră și nu l-ar fi dat peste cap...

La zgomotul luptei, Podanko își întoarse capul. Văzu o față cunoscută cu păr buclat. El se grăbi să-i vină în ajutor. Dar totuși se isprăvise deja. Neamțul stătea întins cu mîinile desfăcute, iar alături de el, strîngînd vîrtos în mînă carabina stătea Ania Cer-toleas.

— Ania! Ce cauți tu aici? Haide, pleacă!...

— Taci... Nu se poate altfel. Trebuie să fiu alături de tine.

Se auzi bubuiitul unei explozii și foisorul de pază din colț cu mitraliera grea cu tot, se prăbuși. Încăierarea din curtea închisorii răbufni și mai tare.

Din fundul curții începură să tragă încrucișat încă două mitraliere. Apoi zvîcniră cîteva rachete și în curtea închisorii se făcu lumină ca ziua. Focul nemților se întetea din ce în ce. Părea să se fi strîns acolo, în curtea interioară, toată garda închisorii. Parașutiștii suferiră pierderi grele. Marinarii lui Dubineț cădeau unul după altul doborîți de gloanțele nemțești. Partizanii stăpîneau însă temeinic porțile închisorii și breșa din zid de lîngă turnul din colț, aruncat în aer. În prima linie, cot la cot, se băteau Podanko și Ania...

Ania auzise că urma să aibă loc un atac asupra închisorii și că Podanko trebuia să dea lovitura principală, și nu-și mai găsea locul. Atîta se uitase cu ochii rugători la bătrînul doctor, încît acesta numai putu să reziste.

— Cum văd eu, dorința ta de a pleca la atac e prea mare, așa că du-te. Mă descurc eu și singur cum voi putea...

Înainte de a pleca Ania, bătrînul o sărută.

Pantelei Sidorovici, care expediase la Anapa întăririle alcătuite din ce putuse scoate din gărzi, o lăasă și pe Ania să plece odată cu ele. Și Ania venise tocmai la timp ca să scape de la moarte pe omul pe care îl iubea.

...Cîțiva soldați nemți cu pistoale-mitralieră apărură pe acoperișul închisorii, de unde trăgeau în parașutiști ca la tir. Aceștia trebuiau să se retragă. Dubineț, însă, întîrzia...

— Ania, pleacă... Pleacă odată!

O durere îl fulgeră pe Podanko în mînă și-l făcu să scape jos pistolul-automat. Ania se repezi la dînsul și-i rupse repede mîneca. Ochiul ei experimentat văzu îndată că rana nu era primejdioasă și că osul rămăsese teafăr.

De partea opusă a închisorii răsună o explozie înăbușită. Plantatorii de mine ai lui Dubineț interveneau, în sfîrșit, în luptă.

— Trageți! — strigă Podanko. — Trageți! — Și, cu toate că era rănit, învingîndu-și durerea, trase și el o lungă rafală de pistol-automat...

Planul lui Slavin fusese simplu: Podanko cu oamenii lui trebuiau să dea o lovitură asupra porților și a foisorului de pază din colț, al închisorii; Dubineț urma să aștepte pînă cînd nemții își vor strînge toate forțele în curte, și apoi să năvălească în închisoare din partea opusă.

Așa s-a și întîmplat. După ce trecu intervalul de timp prevăzut, plantatorii de mine ai lui Dubineț lichidară santinelele și se repeziră spre închisoare. Aici smulseră cu patul puștii rețeaua de metal a ventilatorului din peretele exterior. Explozia calupurilor de trotil formă o breșă îngustă care ducea în coridorul din aripa închisorii unde se găsea arestat Egorin.

Cel dintîi pătrunse înăuntru prin crăpătură Dubineț. Dubineț ținea bine minte planul care le fusese trimis de Berejnoi: pe coridor, la dreapta, ușa a doua; deasupra ușii, numărul șapte; și a patra ușă cu numărul nouă.

Zăvorul ușii fu smuls și Dubineț intră în celulă...

— Ține minte, frățioare, — îi spusese Slavin cînd îl trimisese în operațiune. — Îți ordon să scoți din închisoare pe Egorin, pe partizanii lui și pe trei parașutiști ai noștri. Pe nimeni altcineva! Știu că e greu să lași oameni în închisoare, dar n-avem altă soluție. În caz contrar îl vei nenoroci pe Egorin, pe partizanii noștri și pe acei de care îți va fi milă. Ai înțeles, Dubineț? Vei răspunde cu capul pentru acest lucru.

Dubineț nu se gîndise atunci cît de greu va fi să vezi ochii rugători ai deținuților, să vezi mîinile lor întinse...

Un parașutist avea un picior rupt. Un marinar îl ridică pe umeri. În coridor nu se mai putea ieși însă. Gloanțele șuierau acolo din toate părțile. Acoperirea avea de furcă cu nemții care năvăleau și abia îi mai putea opri.

— Grenade! — ordonă Dubineț.

Răsunară cîteva explozii de grenade și se făcu liniște. Dubineț se repezi spre breșa din perete. Gaura era foarte îngustă și le venea tare greu să tragă prin ea pe Egorin și pe parașutistul greu rănit.

Nemților le soseau ajutoare.

Dubineț zorea marinarii. Partizanii eliberați trebuiau scoși cît mai repede afară prin spărtura din perete.

Oare era cu puțință ca această întîrziere de o clipă și ajutorul care începuse să le sosească nemților să zădărnicească toată operația? Dubineț hotărî să se jertfească și printr-o nouă explozie să închidă în urma tovarășilor breșa din perete.

— Tu pleacă, băiete, — îi spuse lui Dubineț un bătrîn pescar. Era grav rănit și își dădea seama că pentru el nu mai era scăpare. — Fugi! Opresc eu năpîrcile...

Dubineț ieși cel din urmă afară. În urma lui răsună o explozie. Bătrînul aruncase o grenadă antitanc. Cărămizile căzute astupară breșa...

După ce i se comunică plecarea grupului lui Dubineț din închisoare, Podanko dădu semnalul retragerii. Apărîndu-se cu focuri de armă, partizanii lui dispărură în labirintul străzilor Anapei, învăluite în întunericul nopții.

Grupul lui Dubineț și cu partizanii eliberați se grăbeau să ajungă într-o ulicioară din apropiere. Acolo, în curtea unei case, îi așteptau două camioane luate de la nemți. Eliberați și eliberatori se urcară în camioanele care porniră în goană spre sud, pe drumul către Su-Kko...

Din ordinul lui Dubineț, după ce parcurseră cîteva kilometri, automobilele se opriră. Partizanii împîinseră automobilele goale pe pantă în jos. Grupul lui Dubineț, sprijinind pe partizanii eliberați, care se clătinau, o luă în grabă spre peștera lor din creierii munților, pe o cărărușă care de-abia se vedea.

*

* *

Dimineata, nemții rupeau de pe pereții caselor din Anapa manifestele tipărite la șapirograf. În aceste manifeste partizanii aduceau la cunoștința comandamentului german că evenimentele

din această noapte se datorau partizanilor din Taman și că populația orașului nu avea nici o legătură cu ele.

Manifestele purtau semnătura:

„Răzbunătorii poporului din Tamanul căzăcesc“.

CAPITOLUL IV

Pierderile parașutiștilor fuseseră foarte mari. Cîteva zeci de răniți erau înținși în peșteră alături de partizanii lui Egorin, salvați. Toți aceștia trebuiau trimiși cît mai repede pe Pămîntul cel Mare.

Slavin se gîndise că va fi nevoie de asta, încă cu mult înaintea nopții în care se dăduse lovitura hotărîtoare și izbutise să intre în legătură, prin radio, cu inginerul Sîskutov, șeful de stat major al detașamentelor de partizani din Novorosiisk. Pe vremea aceea, Sîskutov lucra pe vedetele denumite „vînători de mare“, pe care flota Mării Negre le cedase partizanilor.

Partizanii lui Sîskutov au făcut incursiuni de o îndrăzneală uimitoare. În bătaia tunurilor nemțești, în mijlocul cîmpurilor de mine, riscînd mereu să întâlnească distrugătoare germane, vedetele lui Sîskutov debarcau pe diversioniști în spatele nemților, îi aprovizionau cu explozibile și cu arme, și evacuați înapoi pe bolnavi și răniți.

Aceste incursiuni nu izbuteau totdeauna. Adesea, vedetele se ciocneau de mine și săreau în aer, sau erau scufundate în lupte inegale cu vasele de război germane, dar acele care rămîneau nu-și încetau activitatea.

Sîskutov făgăduise lui Slavin să vină la momentul oportun la locul convenit de lîngă Su-Kko. Prima cursă fu terminată cu bine. Două vedete luară pe bord o parte din oamenii grav răniți (printre ei se afla și Egorin, bolnav, care îi lăsase lui Slavin toate datele necesare despre rețeaua sa de informatori) și ajunseră fără nici un accident pe Pămîntul cel Mare.

La o a doua cursă luă parte o întreagă flotilă. În frunte mergea canoniera „Cervonii kazak“ cu întăririle pentru Slavin, compuse din partizani marinari ai detașamentului „Nord-ost“, și din rămășițele detașamentului de pescari „Novii“.

Canoniera „Cervonii kazak“ era escortată de vedete. Sîskutov comanda flotila. În afară de întăriri, el îi ducea lui Slavin muniții, și avea de gînd să aducă la înapoiere o mare parte din parașutiștii răniți și pe toți partizanii lui Egorin.

Timpul pe mare era favorabil operațiunii. Noaptea era întunecoasă și furtunoasă, iar cerul acoperit de nori negri și joși. Vîntul care se stîrnise vestea furtună.

Flotila trecuse de capul Hako și se apropia de locul debarcării, care nu mai era departe. Deodată, lângă prora canonierei „Cervonii kazak” se auzi o explozie. O coloană de apă se înalță în aer. Canoniera dăduse de o mină, explodase și acum se cufunda repede.

Ocolind cu băgare de seamă locul exploziei, vedetele începură să culeagă supraviețuitorii care înotau. Fură luați la bord numai douăzeci și șase de oameni din patruzeci și nouă cîți fuseseră pe canonieră. Siskutov nu era printre ei...

Vedetele se învîrtiră cel puțin o oră în jurul locului unde se cufundase canoniera, căutîndu-l pe comandant, dar tot nu-l găsiră. Zorile se apropiau; descărcarea și încărcarea trebuiau terminate pe întuneric. Vedetele se îndreptară spre locul convenit, lângă Su-Kko.

Siskutov apăru mai tîrziu. Bun înotător, el ajunse singur pînă la mal, unde găsi adăpost la detașamentul de marinari „Nord-ost”.

Insoțit de garda lui, Berejnoi se întoarce în stanița Varenikovskaia, cu cîteva zile înainte de evenimentele de la Anapa. Cu cît se apropia de staniță, cu atît era mai neliniștit.

Se vede că Nikolai nu izbutise să lichideze, într-un interval de timp așa de scurt, pe neamțul curios, pentru că același comandant îl întîmpină la sosire.

Acesta fu rezervat și rece și Berejnoi își încordă și mai mult atenția.

Comandantul se grăbi să-i raporteze că domnul Stein era așteptat în staniță de maiorul Rieder, sosit din Crimeia. Maiorul adusese un pachet din partea gauleiterului Crimeii, adresat domnului Stein și cerea permisiunea să fie primit îndată de domnia sa.

Rieder se prezintă numaidecît. Era un bărbat zvelt de vreo treizeci și cinci de ani, în uniforma corpului SS. Avea o atitudine rece și independentă, ca și cum nu Stein, reprezentantul atotputernicului gauleiter era stăpîn în staniță, ci el, maiorul Rieder.

De la prima privire Berejnoi simți că în fața lui se afla un dușman puternic, viclean și primejdios. Se întreba dacă Rieder cunoștea fața adevăratului Stein... și inima i se strîngea de neliniște.

Berejnoi se încordă tot, ca în fața unui salt riscant și primejdios, silindu-se să se stăpînească și, în adevăr, izbuti să-și învingă tulburarea.

În aparență rămase perfect calm. Luă pachetul fără să se grăbească și citi pe îndelete adresa. Se uită la sigiliul mare de ceară roșie, își aprinse țigara și abia după aceea desfăcu plicul și începu să citească.

Berejnoi citea fără grabă. Simțea privirea atentă și încordată a maiorului fixată asupra lui, însă nici un mușchi nu-i tresări pe față, cât timp își petrecu ochii pe ordinul gauleiterului, care îi cerea să se prezinte neîntârziat în Crimeia, ca să dea anumite explicații. La sfârșitul ordinului era menționat:

„Itinerariul a fost comunicat maiorului Rieder și trebuie respectat întocmai de dumneavoastră“.

Toate acestea semănau a arestare.

Berejnoi se ridică și aruncă scrisoarea pe masă cu un gest alene.

— Sînt foarte bucuros. Drept să vă spun, sînt obosit de tot acest talmeș-balmeș din Kuban... Și cînd plecăm, domnule maior?

— Azi după amiază.

— Atît de repede? — întrebă Berejnoi, cu oboseală în glas.

Acest fapt îl neliniști. Plecarea trebuia amînată cu orice preț, ca să poată primi vești de la Nikolai. Era unica și foarte mica șansă de salvare care îi mai rămăsese.

— Aș fi vrut, în prealabil, să văd vedeta și să fac cunoștință cu garda...

Maiorul și Berejnoi plecară spre mal.

Vedeta, un vas admirabil, nou și rapid, îi plăcu lui Berejnoi; garda însă, alcătuită din vreo treizeci de soldați S.S. vornici, aliniați pe punte, nu-i plăcu chiar deloc.

— Nu vi se par prea mulți pentru modesta mea persoană? — zise Berejnoi, cu un zîmbet. — Cred, domnule maior, că ne-ar ajunge jumătate. Ceilalți ar fi mai necesari aici, în această stațiune neliniștită.

Un zîmbet abia perceptibil apărui pe buzele maiorului care îi răspunse:

— Este ordinul domnului gauleiter și n-am puterea să schimb nimic.

Era de prisos să discuți. Berejnoi ridică din umeri și se îndreptă spre stațiune.

Pe uliță i se făcu deodată rău și se sprijini de un gard de lozii.

— Ce aveți, domnule Stein?

— Mă doare capul... rana...

— Ați consultat pe medicii din Anapa? — întrebă repede maiorul.

Berejnoi nu știa ce să răspundă. Plecase doar la Anapa ca să consulte niște medici iscusiți. Iar comandantul spusese, bineînțeles, acest lucru maiorului.

— Da, am fost la un medic, — răspunse Berejnoi cu vocea slabă, tot ținându-se de gard.

— Și la cine anume ați fost ?

— La... Lutzenschwabe. — Berejnoi indicase maiorului primul nume venit în minte.

— La Lutzenschwabe ? — întrebă din nou maiorul mirat. — Nu cunosc asemenea specialist la Anapa.

— Poate că-l confund... De pe urma rănii mi-a slăbit memoria. Mi se pare însă că era Lutzenschwabe.

— Când ați fost la el, domnule Stein ? — întrebă insistent maiorul. — După câte știu, după ce ați sosit la Anapa, v-ați dus la închisoare, iar de acolo ați plecat înapoi, la Varenikovskaia.

Asta era cu deosebire grav. Afurisitul de maior aflase tot ce făcuse „Stein“ la Anapa. Berejnoi se îndreaptă și, privindu-l pe Rieder drept în ochi, zise răspicat.

— Mi se pare, domnule maior, că nu sînt obligat să vă dau socoteală de acțiunile mele. Întrebările dumneavoastră insistente, sînt cel puțin nelalocul lor.

Mayorul începu să se scuze :

— Domnule Stein, m-ați înțeles greșit. Am grijă de sănătatea dumneavoastră, cu atît mai mult cu cît peste veo două ceasuri trebuie să pornim la drum.

— Nici nu poate să fie vorba de așa ceva, — răspunse calm Berejnoi. — Mai mult decît atît, mă tem să nu fim siliți să mai întîrziem aici vreo două-trei zile. Doctorul de la Anapa mi-a recomandat insistent să mă odihnesc cîteva zile după toate aceste întîmplări neplăcute...

— Aceasta este însă imposibil. Domnul gauleiter...

— În scrisoarea domnului gauleiter, — îl întrerupse Berejnoi, nu există nici o indicație că trebuie să plec tocmai astăzi. Dealtfel domnul gauleiter nici nu este informat despre rana și despre boala mea.

— Dimpotrivă, în Crimeia se știe tot ce s-a petrecut atît în cătunul Ciakan, cît și aici în staniță. Am primit ordin să vă aduc fără întîrziere în Crimeia.

— Eu nu știu nimic despre acest ordin, domnule maior ! Voi explica personal domnului gauleiter cauza întîrzierii noastre și-i voi aduce la cunoștință insistența dumneavoastră.

— Trebuie să plecăm de aici neapărat azi !

— Nu, domnule maior. Voi pleca atunci cînd voi socoti acest lucru posibil, și nici măcar cu un ceas înainte.

— În cazul acesta, mă văd silit să comunic toate acestea în Crimeia.

— Vroiam chiar să vă rog !

Și „Stein“, lăsîndu-l pe maior în stradă, porni spre căsuța Dariai Semionovna.

* *

Berejnoi stătea întins pe pat și se gîndea că nu avusese dreptate cînd vorbise ultima oară cu Nikolai. Da, jocul trebuia isprăvit chiar atunci! Te pomenești că n-are să mai izbutească acum să scape. Ar fi vrut să știe cu ce se vor solda tratativele maiorului cu Crimeia.

Numai de n-ar eșua Nikolai! Numai de-ar proceda întocmai așa cum se înțeleseseră! Dacă va fi însă așa, atunci nu se știe încă cine se va dovedi mai viclean, domnule maior!

Peste vreo două ore intră la el Daria Semionovna. Era trasă la față. Maiorul îi pusese o mulțime de întrebări despre Stein. Doi polițai au urmărit-o pas cu pas. Uite că stăteau și acum pe banca din grădiniță...

— Vezi unde am ajuns cu jocul, dragul mamei... — îi spuse Daria Semionovna, care se așezase pe patul lui. — Prea-i viclean maiorul ăsta. Nu seamănă deloc cu prostul nostru de comandant.

— Nu te îngrijora înainte de vreme, — o liniști Berejnoi pe bătrîină. — Vine Nikolai la noapte și se-ndreaptă toate.

— Doar el dacă o putea să facă ceva...

Nikolai nu veni însă în noaptea aceea. Unul din oamenii din „garda personală“ a lui Stein, care făcea de pază în cendac, raportă că în jurul casei umblau patrule germane și că în grădina de zarzavat erau santinele.

Berejnoi nu se așteptase la așa ceva. Vra să zică se află în stare de arest. Nici Nikolai nu se mai putea strecura acum pînă la el. Și Nikolai era ultima lui nădejde.

Cînd, în dimineața următoare, maiorul veni din nou să se intereseze de sănătatea lui, Berejnoi ceru ca santinelele să fie înlăturate.

— Acest lucru, compromite prestigiul armatei germane. Dați impresia că ne temem de ruși. Vă rog să ridicați imediat santinelele.

— Îmi pare rău, domnule Stein, — răspunse maiorul rece, — dar, din nefericire, acesta este ordinul precis pe care l-am primit din Crimeia.

Mai trecură încă douăzeci și patru de ore, douăzeci și patru de ore cumplite pentru Berejnoi. Stătea culcat în pat, așteptînd în fiecare clipă deznodămîntul. Își frămînta mintea, gîndindu-se cum să scape din captivitate. Dar nu exista nici o soluție.

În cele din urmă luă o hotărîre: să mai aștepte patruzeci și opt de ore, și dacă Nikolai nu va da nici un semn de viață în acest răstimp, să încerce noaptea, împreună cu „garda lui personală“ și cu aghiotantul, să străpungă cordonul de pază și să

iasă din staniță. Sorți de izbîndă nu prea erau, dar Berejnoi simțea că să stea întins pe pat și să aștepte ca maiorul să vină să-l ia era ceva peste puterile lui.

Seara, tîrziu, veni la el Daria Semionovna. Fața-i plină de bunătațe strălucea de bucurie.

— Ți-aduc o veste din partea lui Nikolai! — zise ea. — Pe cînd scoteam apă din puț, o nepoată de-a mea din cătun s-a apropiat de mine și mi-a șoptit: „Mătușă Dașa, Nikolai mi-a zis să viu să-ți spun că totu-i gata“. Atîta tot a spus și a plecat.

Berejnoi sări deodată de pe pat, o ridică în brațe pe Daria Semionovna și începu s-o învîrtească prin odaie.

— Mamă, — îi zise el foarte mișcat. Era întîiași dată cînd îi spunea așa. — Mamă, să știi că mi-ai dat viață!...

Apoi așeză pe bătrînă alături de dînsul și-i spuse:

— Ascultă-mă bine. Mîine dimineață plecăm cu toții, împreună cu maiorul, pe vedetă. Pe rîu ne întîlnim cu Nikolai și atunci ne răfuim noi cu maiorul... Dar oricum s-ar isprăvi socoteala noastră cu dînsul, dumneata nu mai poți rămîne aici. Chiar mîine dimineață, cum pornim noi la drum, dumneata caut-o pe nepoata dumitale care-i cercetașă la noi și spune-i că am dat eu ordin să te ducă în stufăriș. Știe ea unde. Ai să dai acolo de ai noștri. Și să nu te mai arăți în staniță pînă nu venim eu sau Nikolai să te luăm!

— Dumnezeu să vă aibă în paza lui, pe amîndoi, și pe dumneata și pe Nikolai! Eu îs bătrînă, așa că nu mi se mai poate întîmpla nimica.

— Nu, dumneata să faci cum îți spun eu, că altfel prea are să ne doară inima...

Berejnoi își trimise aghiotantul după maior. Neamțul sosi peste cîteva minute.

— Domnule maior, — spuse Berejnoi, — mă simt mai bine și destul de tare ca să pornesc la drum.

— Sînteți gata să plecați, domnule Stein? — spuse maiorul, nemaiputînd să se stăpînească.

— Ați avut cumva o îndoială că n-am să îndeplinesc ordinul domnului gauleiter? Plecăm de aici mîine la ora zece dimineața. Vă urez noapte bună, domnule maior.

Luîndu-și rămas bun, Rieder îl privi atent pe Berejnoi. El simțea că ceva se ascundea în toate acestea, dar nu putea să ghicească ce anume.

În noaptea aceea paza din jurul casei Dariei Semionovna fu dublată. Reprezentantul gauleiterului Crimei și ajutoarele lui dormiră însă liniștiți în noaptea aceea. Trebuiau să se odihnească în ajunul luptei hotărîtoare de a doua zi.

Numai Daria Semionovna se rugă pînă noaptea tîrziu în fața icoanelor, pentru băieții ei...

Vedeta mergea repede pe Kuban în jos. Cîrmaciul cunoștea bine calea navigabilă a rîului. Vasul ocolea bancurile de nisip și vadurile, uneori aproape lipindu-se de mal, alteori trecînd prin mijlocul rîului.

Berejnoi urmărea cu luare aminte malurile care îi treceau pe dinainte. Nu era banc de nisip, nu era cot al rîului de lîngă stanița în care se născuse, pe care să nu le cunoască... În pîlcurile acestea dese de sălcii care se uneau cu stufărișul, vînase rațe sălbatice; lîngă ulmul bătrîn și uscat de sub țărnul povîrniț, bibanul mușcă bine momeala, numai dacă momeala e o plevușcă... Iar mai încoace, pe bancul acesta de nisip, el și cu portarul echipei lui de fotbal, acela pe care nemții îl spînzuraseră în piața staniței, făceau ciorbă de pește, visînd ascensiuni pe crestele neumblate ale Pamirului Central... Berejnoi simțea un fel de duioșie deosebită față de aceste trestii cu vîrfuri pufoase, față de nisipul galben de pe mal, față de trunchiurile bătrîne și uscate ale ulmilor...

— Domnule Stein, v-aș ruga să plecați de lîngă balustradă.

Berejnoi întoarse capul. Alături de dînsul stătea maiorul Rieder.

— V-aș ruga, domnule Stein, să plecați de lîngă balustradă, — repetă el insistent. — Nu sînteți încă destul de restabilit și poate să vă vină amețea.

— Grijă pe care mi-o manifestați, este pur și simplu înduioșătoare.

— Nu fac decît să îndeplinesc instrucțiunile, — răspunse rece Rieder.

Vedeta mergea în plină viteză pe rîu la vale. Cătunul de pe mal, înecat în verdeața grădinilor și bancul de nisip îngust și lung, complet acoperit cu stuf, rămaseră în urmă. În cîrînd aveau să ajungă la cotitură...

Berejnoi coborî în cabină, unde controlă încă o dată pistolul său automat, își puse în buzunarul stîng grenada. Apoi ieși iar pe punte.

De după cotitură apărură o vedetă. Era aceea cu care venise adevăratul Stein. Vedeta stătea lîngă țăr. Pe punte se aflau vreo zece nemți. Unul din ei duse la gură o portavoce și ceru ajutor: li se stricase motorul și singuri nu erau în stare să-l repare.

Maiorul aruncă o privire repede și pătrunzătoare spre Stein. Berejnoi însă, se uită indiferent la vedetă și întoarce capul, ca și cum i s-ar fi făcut somn.

De pe vedeta care stătea lângă țarm fu repetată cererea de ajutor. Maiorul tot mai stătea la îndoială. Berejnoi simțea strângându-i-se inima de neliniște. Ce avea să se întâmple dacă vedeta n-avea să se oprească lângă cealaltă și are să-și urmeze drumul? În aparență însă era calm. Căscă prelung și se îndreptă spre cabină.

— Acostați la bordul vedetei! — ordonă maiorul.

Vasul maiorului se apropie de bordul vedetei. Parîmele fură aruncate la proră și la pupă. Odată terminate manevrele de amaraj, vedeta blindată se opri. Escorta și echipajul dădură buzna pe punte.

Pe neașteptate, pe puntea de comandă a primei vedete răsarîi Nikolai cu o mitralieră. Un șuvoi de gloanțe împrășcă pe nemții de pe proră. Maiorul trase asupra lui Nikolai și Nikolai căzu.

— Tăiați parîmele! — strigă maiorul.

Marinarii se repeziră spre odgoane. Ridicînd mîna, Berejnoi aruncă grenada pe proră. Zgomotul exploziei răsună peste rîu. Nemții se zăpăciră: ei nu observaseră cine aruncase grenada din spate. Acolo nu era decît domnul Stein, reprezentantul gauleiterului Crimeii.

Maiorul Rieder ridică revolverul și trase asupra lui Stein. O durere ascuțită fulgeră umărul lui Berejnoi. El descărcă în plin asupra lui Rieder întreaga încărcătură de cartușe a pistolului său. Maiorul căzu mort pe punte...

Profitînd de învălmășeală și de zăpăceala nemților de pe vedeta blindată, partizanii din pîlcurile dese de sălcii de pe mal, trăgînd focuri de armă din plin mers, trecură peste bordul vedetei lui Nikolai pe vasul nemțesc. Se angajă o încăierare corp la corp.

Ascunzîndu-se după construcțiile de pe punte, după bordul blindat, după colacii de odgoane, nemții deschiseră un foc puternic asupra partizanilor, care suferiră pierderi grele, atît în morți cit și în răniți, și fură siliți să se retragă.

Aghiotantul pansă rana lui Berejnoi. Amîndoi stăteau la pupă. Nemții nu se atingeau de Berejnoi; pentru dînșii el continua să rămînă reprezentantul gauleiterului.

Berejnoi își dădu seama că nu mai era o clipă de pierdut și, cu orice risc, trebuia provocat neapărat un revirement.

Berejnoi și ajutoarele lui începură să tragă în flancul nemților. Aceștia se zăpăciră. Partizanii se năpustiră din nou asupra vedetei blindate și săriră pe punte...

Peste cîteva clipe totul se isprăvi...

Indată ce încetă lupta, Berejnoi alergă la Nikolai, care era greu rănit la piept. Infermiera plutonului tocmai îl pansa.

— Păcat că are să trebuiască acum, prietene, să te odihnești bine în stufăriș, — îi zise Berejnoi. — Că altfel, drept să-ți spun, aș fi vrut să plec cu tine pe mare. Daria Semionovna vine și ea în stufăriș. Ai grijă de dînsa, frățioare. Are sufletul de aur. Fără dînsa n-am fi făcut nimica...

Însă Daria Semionovna nu mai venise în stufăriș. În timp ce era la spital, Nikolai îmi povesti că în ziua plecării lui Berejnoi, cînd ea, împreună cu nepoată-sa plecară din staniță, o santinelă nemțească le opri la marginea staniței. Scoțînd repede revolverul, nepoata omorî santinela pe loc. Femeile o luară la fugă. În spatele lor însă, izbucni o rafală de pistol-mitralieră — se vede că nemții le urmăriseră — și bătrîna căzu. Nepoata însă, mai avu timpul să se piardă repede în tufișuri și să ajungă cu bine, pînă la tabăra partizanilor...

Nikolai nu putu găsi locul unde nemții o îngropaseră pe maică-sa. Nu știa decît atîta: că mamă-sa murise pe loc, la marginea staniței, și că nemții n-au mai putut-o tortura.

— Da, Berejnoi a avut dreptate: maică-mea era un suflet de aur, un om adevărat... — mi-a spus Nikolai cînd l-am vizitat.

La spital Nikolai mi-a dat un pachet cu documente găsite asupra maiorului: Berejnoi ordonase ca aceste documente să-mi fie înmîinate cu prima ocazie. Printre documente se afla un ordin, adresat maiorului Rieder: gauleiterul ordona ca Stein să fie adus în Crimeia fără să se recurgă la o arestare formală; Stein trebuia să fie adus viu, și numai în caz extrem, maiorul era autorizat să recurgă la arme. Printre documente se afla și un mic carnet, legat în marochin verde închis, în care maiorul își însemna diferite amănunte care îl preocupau. Una din pagini era consacrată lui Stein.

Mayorul Rieder notase între altele:

„Ciakan. Marinarul. Cine i-a adus lui Stein barca? (Notă informativă despre comandant.)

„Casa unde se afla cancelaria atamanului nu putea fi aruncată în aer decît de unul dintr-acei care au fost acolo.

„Doctor. Cauza pentru care n-a chemat un doctor?

„Comandantul staniței Varenikovskaia e un idiot. (De raportat colonelului.)

„Cauza deplasării la Anapa? Inchisoarea.

„De aflat de la gazdă cine vine pe la el.

„De cerut din nou fotografia lui Stein.

„La Anapa nu există un doctor Lutzenschwabe.

„Motivul pentru care amîină plecarea. Ce planuri are ?...”

— Mă afluam încă pe mal, — spuse Nikolai, — cînd Berejnoi încărcînd pe vedeta lui blindată cea mai mare parte a explozibilului adus de mine și luînd cu el aproape pe toți luptătorii rămași în viață, a dat ordin de plecare în josul rîului. Rana lui Berejnoi era ușoară, glonteile nu-i făcuse decît o zgîrietură la umăr.

Vedetele porniră. Berejnoi stătea la pupă.

— Ai griiă de mama! — au fost ultimele cuvinte pe care le-am auzit de la Berejnoi...

Amîndouă vedetele porniră în plină viteză pe rîu la vale. Trecură fără să se oprească pe la Temriuk, unde vedeta lui Berejnoi luă la remorcă pe cealaltă și ieșiră la mare. Abia acolo Berejnoi își lepădă în sfîrșit rolul lui Stein pe care îl jucase pînă acum și se prefăcu iar în ceea ce era în realitate. Inima îi era ușoară și-i creștea de bucurie. I se părea că i se luase un munte de pe umeri. Aruncă blestemata de mască fascistă, bandajul care îi înfășura capul și expresia disprețuitoare și îngîmfată a feței, și începu să vorbească din nou tare și liber rusește. Redevenise el însuși.

Cînd însă vedeta se apropia de vase fasciste, Berejnoi își punea din nou uniforma de ofițer neamț îngîmfat și strecura flegmatic printre dinți cuvinte nemțești.

Astfel începu pe Marea de Azov „vînătoarea liberă“ a vaselor nemțești, organizată de două vedete de partizani, comandate, una de Berejnoi, cealaltă de fostul lui aghiotant.

Această vînătoare se desfășura de obicei în felul următor: vedetele lui Berejnoi se apropiau de un vas nemțesc și îi ordonau să se oprească. Berejnoi, sau fostul său aghiotant, travestiți în nemți, luînd cu ei cîțiva plantatori de mine în uniformă de soldați nemți, se urcau pe puntea vasului, controlau documentele vasului, vizitau în fugă încăperile și, salutînd politicos, plecau... Nu trecea jumătate de ceas și o explozie izbucea pe vas, care îndată se și scufunda. Pricina erau „geamantănașele“ cu focoase chimice, pe care plantatorii de mine ai lui Berejnoi le lăsau pe vas la plecare, fără să-i vadă cineva, și care explodau după cîtva timp.

La început vînătoarea mergea foarte bine. Curînd, însă, nemții își dădură seama de cauza pierderii cîtorva vase și porniră și ei la vînat vînători.

Nemții trimiseră aproape zece vedete de-ale lor în căutarea lui Berejnoi. Pe Berejnoi nu era însă atît de ușor să-l prinzi. La nevoie, vasele lui mici se ascundeau cu dibăcie în limane,

după bancurile de nisip. Numai o singură dată Berejnoi se văzu silit să accepte lupta. Un obuz nemțesc explodează pe puntea vedetei lui. Unul din oamenii lui, din „garda personală“, fu ucis, trei marinari fură ușor răniți. Soarta însă îl păzea; folosindu-se de ceața deasă care se lăsase, se făcu nevăzut și astfel ieși din încurcătură.

În vremea asta, în peșterile din fundul munților, evenimentele își urmau cursul lor.

După ce primi pe mare întăriri, muniții și material de război, Slavîn își regrupă detașamentul, intră în legătură cu organizația clandestină și cu partizanii din partea locului. Oamenii lui se mai odihniră și se mai întremară. Comandantul îi repartiză în locuri noi.

Plutonul lui Dubineț porni din nou spre Anapa. O parte din pluton rămase în stepă, dincolo de vii. Ceilalți pătrunseră în oraș și se împrăștiară pe la locuințele conspirative.

Semențov, cu resturile plutonului al patrulea, și Podanko, cu agenții lui de recunoaștere, se strecurară pînă la Varenikovskaia.

Trecuse o bună bucată de vreme de cînd Kiril Stepanovici „trimisese la vatră“ pe oamenii din primul lui pluton, alcătuit din cazaci din stanița Staro-Titarovskaia, de unde era și el, și din stanițele și cătunele învecinate. Pînă și în grupele plutonului oamenii erau repartizați tot pe localități. În grupa întâia intrau toți din Staro-Titarovskaia; într-a doua, din Vișne-Steblievskaia și Ahtanizovskaia; într-a treia, din cătunele Fantalovskaia și Zaporojkskaia. În grupa a patra erau numai din orașul Taman. Pe nesimțite, toți se împrăștiară pe la locurile lor de baștină. Asta era cu atît mai simplu de realizat, cu cît în zilele acelea era acolo o înghesuială nemaipomenită. Stanițele erau ticsite de trupe de rezervă nemțești și de unități care veneau de pe front în trecere spre Crimeia. Tot acolo se descărcau vasele care soseau din porturile Crimeii, de la Odesa, de la Constanța, Burgas și Varna.

Slavîn, cu statul său major, se mută într-o mică așezare omenească, din apropierea staniței Viteazevskaia, de unde, de altfel, era de loc nevastă-sa, așa că cunoștea și el foarte bine regiunea.

Slavîn dădu ordin strict plutoanelor lui să stea liniștite, fără să dea vreun semn de viață. Ofensiva generală a Armatei Roșii împotriva „Liniei albastre“ era așteptată dintr-o zi în alta și odată cu ea partizanii trebuiau să dea dușmanului ultimele lovituri decisive.

CAPITOLUL V

Am avut norocul să fiu în prima linie a sectorului central al frontului nostru la începerea ofensivei Armatei Roșii împotriva „Liniei albastre“.

Nu voi uita niciodată frumoasa noapte de septembrie în care a început, pe neașteptate, bubuitul sutelor de tunuri, urletul motoarelor avioanelor de bombardament sovietice și revărsarea impetuoasă a lavinei de pistolari din grupurile de șoc prăvălite în asaltul acestei „inexpugnabile“ fortărețe.

Lovitura a fost zdrobitoare. Nu trecu mult și primele tranșee ale „Liniei albastre“ erau străpunse. Nemții pierdura mii de soldați, un număr mare de tancuri, de tunuri, de aruncătoare de mine, și începură să se retragă spre nord-vest.

În comunicatele Biroului Sovietic de Informații apărură nume dragi ca: Moldovanskoe, Kievskoe, Algalum, Batareinîi, Gladkovskaia, Novo-Krîmski...

Trecînd prin stufărișul pe care nemții îl socoteau de nestrăbătut, trupele noastre, după lupte grele în sectorul staniței Varénikovskaia, rupseră frontul și-și deschiseră drumul prin staniță.

Nemții împrejmuiseră stanița cu rețele de sîrmă ghimpată, cu cîmpuri compacte de mine, concentraseră în jurul staniței nenumărate guri de foc și se folosiseră pentru apărare de toate micile obstacole de apă din apropierea staniței. Totuși trupele noastre pătrunseră în staniță printr-o lovitură impetuoasă din flanc. Lupta pe ulițele staniței durase peste douăzeci și patru de ore. După ce ai noștri s-au bătut pentru fiecare casă, pentru fiecare răspîntie, pentru fiecare livadă, spre sfîrșitul celei de a doua zile dușmanul fu scos din staniță.

Nemții se retrăgeau, agățîndu-se de fiecare linie, folosindu-se pe scară largă de toate felurile de baraje construite de trupele de geniu, minînd nu numai drumurile, dar și dărîmăturile caselor pe care le incendiaseră, puțurile, viile, alunișul, cadavrele soldaților și ale ofițerilor lor, caii uciși. Lăsaseră prin case mine-surprize cu momeli sub formă de brichete, sticle de vin, cutii de conserve, pachete de tutun. Trupele de geniu ale Armatei Roșii avură de făcut o muncă uriașă. În scurt timp ele făcură inofensive în această regiune peste două sute de mii de mine.

Ofensiva Armatei Roșii își urma nestăvilită cursul.

Slavin dădu ordin parașutiștilor săi să dea dușmanului ultima lovitură.

Cel dintîi interveni în luptă plutonul de partizani de sub comanda lui Semențov. Partizanii aruncară în aer drumurile în spatele nemților, prăvăliră în rîpi camioanele germane, puseră

mîna pe depozite, arătară unităților noastre în ofensivă cursele, locurile minate și conduseră subunitățile armatei pe cărări abia vizibile, în flancul și în spatele grupărilor germane.

Nemții nu putură să astupe repede breșa din flancul lor stîng și se retraseră sub loviturile puternice ale unităților Armatei Roșii care pătrunseseră în flancul și în spatele lor. Temîndu-se mai mult decît de orice să nu fie încercuți și ca să-și rectifice frontul, nemții își părăsiră pozițiile. Așa părăsiră Tonelnaia și se retraseră în direcția Raevskaia-Anapa.

Venise acuma și pentru partizanii lui Dubineț timpul să atace deabinelea.

Pînă la ofensiva Armatei Roșii, nemții se simteau pe deplin stăpîni la Anapa, orașul care făcea legătura între grupul lor din Kuban, Crimeia și litoralul de vest al Mării Negre. Și acum Armata Roșie se apropia de Anapa!

Începu o evacuare grăbită. Din cauza micii adîncimi a golului, vasele mari rămîneau departe, în mare. Numai vasele cu fundul plat, puțin adînci, puteau acosta la chei. Nemții se grăbeau și lucrau zi și noapte, dar mai cu seamă noaptea.

Dubineț însă nu dormea. Nedorind ca un utilaj prețios să încapă în mîna dușmanului, oamenii lui ascundeau în gunoi, îngropau în pămînt mașinile, motoarele electrice, instrumentele. Iar lucrurile pe care nu reușeau să le răpească și să le ascundă, le umpleau cu „surprize“.

Printre „surprize“ se aflau și „chibriturile suedeze“, cunoscute încă din războiul mondial trecut. Ele erau fabricate în laboratorul Institutului de chimie tehnologică din Krasnodar, sub conducerea profesorului Jdan-Pușkin. Mai erau și mine chimice portative și „geamantănașele“ noastre pe care le încercasem de atîtea ori. Întorcîndu-se din zborurile lor de recunoaștere, piloții sovietici raportau adesea despre vase germane, plecate din Anapa, care ardeau pe mare.

Armata Roșie se apropia din ce în ce mai mult de oraș. Lîngă Raevskaia se desfășurau lupte crîncene. Nemții înțeleseseră că zilele lor la Anapa erau numărate.

Maiorul Mattel, comandantul orașului, dădu ordin ca toți arestații să fie lichidați.

Cei de la gestapo nu îndrăzniră să-i împuște pe deținuți în oraș. Ei aleseră pentru execuție un sector pustiu al stepei, dincolo de vii. O parte din partizanii lui Dubineț se ascunseră în apropierea acestui sector. Dubineț plănuî un act de curaj și de îndrăzneală care trebuie povestit.

Primul camion cu arestați își descărcă încărcătura de condamnați și plecă îndată înapoi. Escorta care rămăsese cu condamnații le porunci să se dezbrace și să înceapă să sape groapa. Nemții se așezară la o parte.

Marinarii lui Dubineț apărură deodată de după un morman de pietre din apropiere. Ei purtau numai tricouri vărgate pentru ca nemții să știe cu cine aveau de-a face. Fără să scoată o vorbă, amenințatori, cu cuțitele în mână, ei se năpustiră asupra nemților care nu apucară să tragă un foc de armă.

Al doilea camion sosi peste scurt timp din oraș la locul execuției. Fasciștii sosiți cu camionul văzură groapa, iar în groapă cadavre dezbrăcate pe jumătate, acoperite în grabă cu pământ. Unde era însă escorta?

Nemții erau nedumeriți, neștiind ce să facă. Timp de așteptat nu era. La răsărit se auzea artileria sovietică bubuind din ce în ce mai aproape. În sfârșit dădură pe arestați jos din camion și se pregăteau acum să săvârșească mîrșăvia pe care o aveau în gînd, cînd deodată o salvă de foc răsună de după pietre. Nemții se repeziră spre camion. Marinarii lui Dubineț se repeziră și le tăiară drumul. Prinseră a bubui grenade, se încinse o scurtă încăierare corp la corp, și noi cadavre de hitle-viști fură aruncate în groapă. Arestații, atît de neașteptat salvați de la moarte, se ascunseră în gropi...

La douăzeci și unu septembrie, ocolind barajele de mine, tancurile sovietice se apropiară de oraș. Vasele sovietice țineau portul sub un foc violent. Camuflate sub o perdea de fum, ele plecară în larg dar, odată cu căderea nopții, apărură iar, deschiseră încă o dată focul asupra țărmului și debarcară un grup de infanterie maritimă, înarmat cu pistoale automate. Lupta se încinse pe malul mării, la marginea orașului.

Maiorul Mattel, comandantul neamț al Anapei, dădu ordinul să se dea foc orașului.

Pe străzi, apărură nemți cu torțe aprinse. Dar partizanii trăgeau în ei de după colțuri, de după porți, din subsoluri și poduri. Cu cuțitele în mână, adolescenții lui Dubineț se năpustiră asupra incendiatorilor. Dubineț, în fruntea „gărzii sale de marinari”, atacă iar închisoarea.

Cei de la gestapo, care știau că nu vor fi cruțați, se apărară pînă la ultimul cartuș. Dar putea oare să fie stăvilită minia marinarilor?

Marinarii năvăliră în coridoarele închisorii și smulseră zăvoarele și lacătele de la ușile celulelor. Rizînd și plîngînd în același timp, arestații își îmbrățișau eliberatorii.

Un glonte nemțesc rătăcit îl rănî grav pe Dubineț, care fu pus pe-o targă. Marinarii porniră încet și solemn cu comandantul lor pe străzile orașului. În întîmpinarea lor venea primul

tanc sovietic. Tancul se urcă pe trotuar, iar tanchistul stînd în picioare în turela deschisă, salută.

Deasupra închisorii luate cu asalt, deasupra portului Anapa, deasupra oraşului eliberat, filfăiau mîndre în bătaia vîntului steagurile roşii sovietice...

Nemţii se retrăgeau înspre apus, dincolo de extrema dreaptă a frontului nostru, trecînd cu greu Kubanul în locul unde braţul drept al fluviului se varsă în limanul Ahtanizovski.

Grupul lor de nord se îndreaptă spre plaja care se întindea de la răsărit spre apus ca o limbă îngustă de nisip între liman şi Marea de Azov. Nemţii mai nădăjduiau să se poată îmbarca acolo şi să plece în Crimeia.

În acest loc însă, unde pe sute de metri spre larg se întinde o zonă de mică adîncime cu fund nisipos, vasele nu se puteau apropia de mal. Pînă şi bărcile mici de pescari se vedeau clar de sus pe fondul nisipului de culoare deschisă; şi aviaţia noastră împiedica îmbarcarea nemţilor.

Atunci nemţii se îndreptară pe limba îngustă de nisip spre apus. Acolo lucrau însă plantatorii de mine ai lui Kiril Stepanovici, care îşi așezau minele pe drumurile şi potecile plajei, şi uniţăile nemţeşti de avangardă se opreau dînd peste mine.

Comandamentul fascist recurse atunci la pioneri. Pionerii cercetară cu minuţiozitate fiecare cărăruşă cu detectoarele de mine şi nu găsiră nimic. Coloanele nemţeşti se puseră iar în mişcare, dar formaţii de avangardă, camioane cu obuze, automobile de stat major, cu caroseriile turtite ca vai de lume, săriră în aer. Minele puse acolo erau la fel cu acelea pe care detaşamentul nostru le folosise cu succes în regiunea munţilor. Cum nu conţineau nici un gram de metal, ele nu puteau fi descoperite cu detectoare obişnuite.

Astfel blocă Kiril Stepanovici plaja şi nemţii umblară încă multă vreme ca zăpăciţi pe această limbă îngustă de nisip între mare şi liman, neştiind pe unde să iasă.

În vremea asta în răsărit bubuiau din ce în ce mai clar şi din ce în ce mai tare salvele artileriei unităţilor sovietice în ofensivă.

Nemţii căutau să răzbată spre apus de-a lungul malului de sud al limanului Ahtanizovski. Acolo se întîmplă însă întocmai acelaşi lucru: tot aşa explodară minele, tot aşa de zadarnic ră-tăciră pionerii nemţi cu detectoare de mine, pe cărării. Mereu izbucneau explozii şi săreau în aer soldaţi, tunuri, camioane. Nemţii umblau ca nebuni, cînd pe o cărare, cînd pe alta, cău-

find să iasă din această cumplită mlaștină și ca și dincolo, pierzînd armament mecanizat, arme, convoaie.

În jur se întindea împărăția stufului. Vîntul legăna măciucile pufoase. Din pricina freamătului neîntrerupt al stufului, nemților li se părea mereu că aud pași de partizani care se furișau. Din cînd în cînd răsuna cîte o rafală de pistol-mitralieră, urmată îndată în apropiere de împușcături dezordonate... Dar nu era nimeni... Nu era decît stuful tăcut, care se legăna în vînt...

Trupele sovietice împingeau puternic pe nemți spre limanul Staro-Titarovski.

Nemții se aruncau în apă. Dar degeaba nădăjduiau ei să treacă prin vad această mlaștină puțin adîncă, acoperită cu stuf. La cîtiva pași de mal, se scufundau. Și sute de soldați nemți pieriră în stufărișul des al limanului Taman...

Restul plutonului lui Semețov lucra mai la sud, în împrejurimile Iurievului, unde se încrucișau drumurile care veneau de la Varenikovskaia și de la Gastogaevskaia.

Partizanii se strecurară cu greu pînă la șosea. Nemții instalaseră posturi la distanțe mici; în tufișuri erau așezate ambuscade; patrule nemțești cercetau zi și noapte drumul, căutînd mine. Luptătorii lui Semețov izbutiră totuși să împrăstie prin făgașe o mulțime de „arici” de patru centimetri care străpung anvelopele și „împunsăturile lor de ac” opriră torentul transportului nemțesc revărsat spre apus. Nemții încercau să ocolească îngrămădirile de mașini care se formaseră și, lăsînd drumul mare, o luară de-a dreptul pe cîmp. Dar mergînd prin iarbă ei săriră în aer pe minele romînești pe care partizanii lui Semețov puseseră mîna în depozitele părăsite de romîni în retragere.

Nemții se întoarseră îndărăt. Acolo însă unde „aricii” opriseră coloana de transport, începuse deja focul: parașutiștii aruncară o ploaie de grenade și sticle cu lichid inflamabil peste camioane.

Flancgărzile nemțești izbutiră să-i încercuiască pe partizanii lui Semețov și să le taie retragerea. Partizanii își vîndură scump viața. Semețov și rămășițele plutonului său pieriră în această luptă inegală. Dar avioanele de bombardament sovietice se și aflau în zbor, venind dinspre răsărit, spre „focșorul” pe care îl aprinseseră partizanii...

În urma unui ordin al lui Slavin, Podanko fu debarcat pe limba îngustă de nisip care despărțea limanul Viteazevski de Marea Neagră. Pe această limbă de nisip se retrăgeau unitățile nemțești din regiunea Anapei. Ele căutau să ajungă la stațiunea Blagoveșcenskaia, la capătul de nord al limbii de nisip unde

fusesse pregătită înbarcarea. Însă și acolo se repetă cam același lucru care se petrecuse pe limba de nisip de la Ahtanizovskaia.

Podanko mină limba de nisip. Șuvoiul mașinilor nemțești se opri. Căutînd să ocolească sectoarele minate, nemții cotiră în stufărișul înalt și des și săriră din nou în aer pe minele anti-tanc și pe cele împotriva infanteriei, cum și pe minele romînești, așezate de partizani.

Noaptea, bărci ușoare de pescari se strecurau prin stufăriș și alunecau fără zgomot în liman. Ele debarcau pe mal pe luptătorii lui Podanko. Autocisternele nemțești se aprindeau, camioanele nemțești ardeau, iar avioanele sovietice, atrase de focurile aprinse de Podanko, zburau pe deasupra lor. Nemții se retrăgeau încet pe limba de nisip spre Blagoveșcenskaia, semănînd în urma lor armamentul și trenurile regimentare.

La sfîrșitul lui septembrie, printr-o lovitură combinată, venind și de pe uscat, și de pe mare, cu trupe debarcate, unități sovietice ocupară Blagoveșcenskaia.

Un batalion de hitleriști fu nimicit și multe trofee capturate. Grupuri răzlețe de nemți, despărțite de forțele lor principale, rămaseră pe limba de nisip. Podanko primi ordinul să facă o recunoaștere ca să se informeze asupra situației. Noaptea, bărcile de pescari se strecurară fără zgomot prin stufăriș. Într-o barcă era Ania Certoleas împreună cu Podanko.

Din noaptea aceea memorabilă din curtea închisorii, această față slăbuță se făcuse pistolar și intrase în grupul de recunoaștere îndepărtată, al lui Podanko. Acum Ania opera totdeauna alături de omul pe care îl iubea, aruncau împreună în aer cu grenadele mașini nemțești și din toată înfățișarea ei se vedea că nu-i pe lume față mai fericită decît dînsa.

Era și acum cu el în barcă. Bărcile tovarășilor veneau în urma lor prin stuf. Încă trei-patru zile și Tamanul avea să fie, în sfîrșit, liber. Iar după aceea venea victoria! Atunci Ania nu se va mai despărți niciodată de Podanko.

Bărcile acostară. Malul era pustiu. Cercetașii debarcară și începură să înainteze pe limba de nisip cu băgare de seamă, căutînd să nu facă zgomot. Ania venea la cîțiva pași în urma lui Podanko.

Din stînga se auzi un foșnet și un soldat neamț cu automatul se ridică din stuf, țintindu-l pe Podanko. Ania se repezi înainte și... rafala destinată lui Podanko, o doborî...

În noaptea aceea Podanko se bătu cu furie. Nici un neamț peste care dădură cercetașii nu rămase în viață.

Podanko se întoarse la ai lui, și coborî din barcă ducînd-o în brațe pe Ania, moartă...

Am aflat mai tîrziu de la tovarășii lui, că se făcuse de nerecunoscut, atît de mult îl schimbase întîmplarea din noaptea

aceea. Era veşnic trist, lăcut, închis. Prietenii înţelegeau ce se petrecea în sufletul lui şi-l lăsau în pace...

* * *

Sub loviturile Armatei Roşii, diviziile nemţeşti, tot mai ară tîndu-şi din cînd în cînd colţii, se retrăgeau spre nord-vest.

Trecînd pe malul limanului Kizimtaşski, unităţile germane din staniţa Vişne-Steblievskaia începură să se îmbarce pe vase cu fundul plat şi pe şlepuri de debarcare.

Slavin ordonă lui Kiril Stepanovici să împiedice îmbarcarea. Spre mirarea nemţilor, locuitorii staniţei începură să-i ajute bucuros să se îmbarce. În special tineretul manifestă foarte multă rîvnă: flăcăi şi fete munciau zi şi noapte la îmbarcare. Dar chiar primele vase plecate din staniţă se aprinseră în larg, indicînd aviaţiei noastre cu norii de fum albastru care ieşeau din ele direcţia urmată.

Nemţii înţelesesă îndată cauza incendiilor: de vină erau tot aceleaşi „chibrituri suedeze“. Vreo zece tineri din staniţă fură împuşcaţi de nemţi. Indată cartierul cheiului a fost încercuit de soldaţi înarmaţi cu automate, iar la îmbarcare lucrau acuma numai soldaţi nemţi.

Văzînd asta, Kiril Stepanovici întreprinse o operaţiune ris cantă.

Noaptea era întunecoasă şi dinspre larg bătea vîntul. Nemţii se temeau de atacuri aeriene şi nici pe mal, nici pe mare nu era o lumină. Pe chei se auzeau ordine scurte, paşi grei răsunînd pe schelele de coborîre şi macarale scîrţîind în întuneric. Vreo cincisprezece lotci de pescari, lungi, înguste şi repezi, veneau fără zgomot din largul limanului. În bărci erau luptătorii lui Kiril Stepanovici şi pescarii din staniţă, urmaşii glorioşilor cazaci zaporojeni de pe vremea Seciului.¹⁾

Ceva mai la o parte de chei, se conturau siluetele întunecate ale vaselor germane ancorate care aşteptau îmbarcarea. Dintre acestea ieşea în evidenţă un vas mare cu două catarge, care aruncase ancora departe de mal şi se legăna pe valurile negre.

Lotcile se răzleţiră într-un arc întins, a cărui coardă era malul şi în care intrau toate vasele ancorate acolo. Lotcile căzăceşti înguste lunecau lin pe apă şi nici chiar ochii ageri ai marinarilor nu le puteau zări în întunericul de nepătruns al nopţii.

Cîteva lotci se apropiară de primul vas. Pescarii se căţărară pe punte ca nişte pisici şi se năpustiră cu cuţitele în mînă asu-

¹⁾ *Seci* — denumirea organizaţiei căzăcimii zaporojene care a existat în sec. XVI—XVIII. (N. red. rom.)

¹⁾ Întrăl (în limba germană.) (N. trad.)

pra echipajului vasului. Atacul fusese atât de năvalnic încît primul vas fu capturat fără să se fi tras nici un singur foc de armă.

Pe vasul vecin lucrurile luară însă o întorsătură mai proastă. Un soldat neamţ apucă să arunce o grenadă. Grenada explodează cu zgomot pe punte şi aprinse un balot care fu numaidecît cuprins de flăcări.

Pe mal izbucni alarma. Deasupra limanului se înălţau rachetele una după alta, inundînd cu o lumină orbitoare vasele ancorate şi bărcile uşoare ale pescarilor.

Echipajele nemţeşti deschiseră focul. Cu o furie mută, pescarii se repeziră la abordare. Ei se căţărau pe punţi tot aşa ca şi strămoşii lor, cazacii zaporojeni, care atacau pe vremuri vasele turceşti. Loviţi de gloanţe, pescarii căzură în mare; bărcile, străpunse de grenade, se scufundară. Din întunericul nopţii se iveau însă mereu alte lotci care abordau vasele şi noi lupte se încingeau pe punţi.

Nemţii de pe mal nu ştiau ce să facă. De tras cu tunurile nu îndrăzneau să tragă, de teamă să nu lovească în propriile lor vase. Motorul vedetei rapide pe care o aveau se defectase şi nemţii nu izbuteau deloc să-l pună în mişcare. Rachetele luminoase tot mai atîrnau în noapte luminînd limanul ca ziua.

Lupta se apropia de sfîrşit. Cinci vase fuseseră deja capturate. Rămăsese vasul cu două catarge, un vas cu puntea înaltă. Echipajul lui era bine înarmat şi se bătea cu disperarea celor care se ştiau sortiţi morţii.

Pescarii se repeziră de trei ori la abordare, şi de trei ori nemţii îi aruncară în mare.

Venirea lui Podanko, care ajunsese la vreme cu partizanii lui rămaşi în viaţă, hotărî rezultatul luptei. Podanko se urcă pe vas căţărîndu-se pe lanţul ancorei. În faţa lui se afla mitraliera nemţească care scuipa foc asupra partizanilor lui Kiril Stepanovici care atacau acum a patra oară vasul.

Podanko aruncă o grenadă şi mitraliera amuţi. Nemţii se zăpăciră. Partizanii se folosiră de zăpăceala care urmă şi se urcară pe punte. Incepu o luptă corp la corp, cu cuţitele, cu paturile puştilor, cu pumnii. Podanko era pretutindeni unde era lupta mai mare şi se bătea ca turbat.

Nu trecu mult şi acest vas trecu şi el în mîinile partizanilor. Podanko zăcea mort lîngă cabina căpitanului, printre mormanele de cadavre ale duşmanilor.

Atacatorii nu mai puteau întîrzia. Fiecare clipă era preţioasă. Pescarii tăiară lanţurile ancorelor şi plecară în plină viteză spre ieşirea din liman în larg.

Cînd vedeta nemţească porni în sfîrşit în urmărirea lor, vasele capturate de pescari se aflau deja în strîmtoare. Izbucniră

explozii. Limbi de foc se înălțară deasupra vaselor. Abia atunci nemții înțeleseseră planul pescarilor; aceștia vroiau să scufunde vasele în trecătoarea asta îngustă cu apă puțin adâncă și să blocheze ieșirea din liman.

Bateriile de coastă ale nemților deschiseră focul. Obuzele loveau vasele cuprinse de flăcări, ridicau coloane de apă, scufundau bărcile de pescari care se îndepărtau de vasele aruncate în aer.

Pescarii se aflau acum sub două focuri: vedeta nemțească îi secera cu mitralierele, bateriile de coastă trăgeau asupra lor. Până și stufărișul salvator era încă departe și bărcile de pescari se duceau la fund una după alta.

Din fericire, un obuz nemțesc rătăcit tăie prora vedetei. Cîtva timp bateriile încetară focul și ultimele trei bărci de pescari izbutiră să ajungă în stufăriș.

Lupta asta mi-a istorisit-o un pescar bătrîn din Taman care luase parte la operație. Pescarul mi-a înșirat numele celor care pieriseră. Erau mai mulți decît aceia care rămăseseră în viață.

Pescarii-eroi executaseră cu cinste ordinul primit. După noaptea aceea de pomină, nici un vas nemțesc nu mai ieși din liman.

În ziua de două octombrie, în urma unei lupte crîncene, trupele sovietice ocupară stanița Staro-Titarovskaia.

Grupul nemților din Taman era tăiat în două. Înainte chiar ca inamicul să-și fi venit în fire, Armata Roșie îi dădu o nouă lovitură: trupele debarcate pe limba de nisip de la Bugaz, ocupară prin luptă fortificațiile dintre limanul Tokur și Marea Neagră.

Lupta se desfășura acum în apropierea orașului Taman, însă, cu toate atacurile dese ale aviației noastre, portul Taman lucrea zi și noapte și nemții continuau cu încărcarea pe vase și pe șlepuri a materialului de război.

În partea de răsărit a Tamanului, mai aproape de golf, pe o movilă înaltă care cobora spre mare, se afla un șir de rezervoare de carburanți, îngropate pe jumătate în pămînt. Șanțuri înguste, săpate de curînd, se îndreptau de la rezervoare spre mal. Nemții aveau, se vede, intenția ca, plecînd din oraș, să verse în ultimul moment petrolul în mare.

Pescarii din Taman aflară acest lucru și se neliniștiră. Dacă nemții și-ar fi realizat planul, golful din Taman rămînea fără pește; peștii din golf ar fi pierit iar alții n-ar mai fi venit multă vreme din larg. Așa că pescarii l-au rugat pe Kiril Ste-

panovici să împiedice acest plan al hitleriștilor și să dea foc rezervoarelor.

De partea cealaltă a orașelului, chiar lângă mal, în apropierea cheiului, era un rând de depozite enorme de muniții aduse acolo de nemți în vederea noii ofensive împotriva Kubanului, pe care o proiectau. Nemții transportau în grabă munițiile în Crimeia. Tot mereu ancorau la chei vase care încărcau munițiile.

Kiril Stepanovici știa că nemții păzeau cu strășnicie depozitele și rezervoarele de carburanți, pe care le împrejuraseră cu sîrmă ghimpată și ale căror gărzi le întăriseră.

Noaptea, un grup mic de partizani, camuflat cu grijă, porni tîrîș spre depozitele cu petrol. O parte din ostași trebuiau să atragă asupra lor atenția gărzii printr-un atac frontal, în timp ce ceilalți, ocolind pe la spate depozitul, trebuiau să incendieze rezervoarele.

Primele împușcături alarmară pe nemți. Garda se repezi afară pe ușile și pe ferestrele clădirii unde se afla cancelaria. La locul de trecere prin rețelele de sîrmă ghimpată începură împușcături înverșunate.

Surpriza atacului și impetuozitatea loviturii frontale atraseră grosul gărzii spre poarta principală și spre cancelarie și dădură celui de al doilea grup de partizani puțința să se strecoare nevăzut spre rețelele de sîrmă. Partizanii tăiară rețelele de sîrmă ghimpată și se repeziră cu grenadele spre rezervoare. Îndată după aceea prinseră a izbucni exploziile înfundate ale grenadelor și se auzi sunetul sticlelor cu lichid inflamabil, sfărîmate. O flăcără izbucni șuierînd pe locul unde era depozitul de petrol. Flăcările se înălțară spre cerul învăluit de un fum negru și de reflexe purpurii, într-o uriașă coloană de foc care lumina țărîmul, orașul și vasele care se aflau departe, în larg...

Grupul de partizani însărcinat să atace depozitele cu muniții zăbovisе puțin și se apropia de depozite cînd pe țărîm petrolul ardea deja. Santinelele nemțești observară pe partizani și dădură alarma. Partizanii se repeziră, căutînd să străbată rețelele de sîrmă și să ajungă la o distanță potrivită pentru grenade. Ocolind barajul, o gardă nemțească se repezi în fața lor, încercînd să nu-i lase să se apropie de sîrmă. Aproape în același timp cîteva mitraliere intrară în acțiune.

Partizanii cădeau, secerați de gloanțe. Răniții își încordau ultimele puteri și trăgeau în nemți, căutînd să atragă asupra lor focul gărzii și să dea tovarășilor puțința să ajungă la rețelele de sîrmă.

Rafalele de mitralieră scoaseră din luptă aproape pe toți oamenii lui Kiril Stepanovici. Numai doi din ei izbutiră să ajungă pînă la rețele.

Două explozii de grenade antitanc răsunară și ecoul lor se contopî cu bubuitul depozitului aruncat în aer. Părea că trag sute de tunuri: erau obuzele nemțești care explodau, și care semănînd în jurul lor distrugere și moarte dărimară cheiul, făcură țandări toate instalațiile de acostare, scufundară vasele ancorate la chei și aprinseră cazematele...

Zdrobind ultima rezistență a nemților pe înălțimile din fața Tamanului, unitățile sovietice de avangardă pătrunseră luptînd în oraș în dimineața de trei octombrie. În același timp, grupuri de marinari debarcară pe țărmul de la Taman. Printr-un atac vijelios, trupele debarcate distruseră barajele nemțești de pe litoral și căzură în flancul unităților nemțești care apărau orașul.

Soarta Tamanului fusese hotărîtă. Lupta se desfășura acum pe străzile orașului. În port, obuzele continuau să explodeze. O mulțime de nemți, înnebuniți, se aruncară în apă și alergară multă vreme pe fundul puțin adînc al golfului, după ultimele vase care plecau în larg...

Kiril Stepanovici și Slavin izbutiră să strîngă în jurul lor o mînă de partizani care scăpaseră cu viață din ultimele lupte și se ascundeau acum prin desișul de sălcii și de lozii și se strecurară cu ei pînă la limba de nisip de la Ciușka. De acolo îi venea mai ușor lui Slavin să păstreze legătura cu Berejnoi, care își continua „vînătoarea liberă“, și să dea ultima lovitură podului de pontoane pe care îl aruncaseră nemții peste strîmtoarea Kerci — între Taman și Crimeia.

Acest pod se afla de mult sub „supravegherea“ parașutiștilor lui Slavin. Îndată după debarcarea detașamentelor de parașutiști de la Volcie Vorota, un grup de semnalizatori din plutonul lui Kiril Stepanovici fusese trimis acolo. Semnalele lor luminoase dădeau puțină aviației noastre de bombardament să-și acopere cu dibăcie țintele cu bombe.

Nemții organizară o razie cu o mare desfășurare de forțe, încercuiră pe semnalizatori și-i împușcară pe toți pînă la unul. Totul s-a întîmplat atît de repede și de neașteptat încît nici Slavin, nici comandamentul nostru nu știură multă vreme de asta; mai ales că semnalele luminoase continuară să izbucnească în fiecare noapte lîngă strîmtoare. O bucată de vreme, piloții noștri nici nu bănuiră că aruncau bombe lor în larg, urmînd semnalele false ale nemților.

Pierzînd legătura cu semnalizatorii, Kiril Stepanovici își trimise partizanii spre strîmtoare, dîndu-le ordin să arunce podul în aer. Cum nemții împrejmuiseră toate căile de trecere spre Cri-

meia cu un cerc nepătruns de cazemate, de cîmpuri de mine și de sîrmă ghimpată, era cu neputință să ajungi la pod pe uscat. Nu le rămînea partizanilor decît o singură cale, pe apă.

Un partizan oarecare își aduse aminte de ce le spusese odată fiul meu Valentin la filiala din Krasnodar a școlii noastre din Planceskaia. Într-una din diversiunile lui, ținîndu-se de cadavrele care pluteau în jos pe râu, ajunsese înotînd fără să-l fi observat nimeni pînă la stîlpul podului și aruncase podul în aer. Partizanii se hotărîră să încerce și ei acest mijloc destul de riscant. Cadavre erau pe mal cît lumea.

La început, totul merse bine: vîntul era favorabil și plantatorii noștri de mine, ținîndu-se de cadavre, se apropiau din ce în ce mai mult de pod.

Deodată însă, vîntul își schimbă direcția. Vrînd-nevrînd, plantatorii de mine se văzură nevoiți să bată apa cu brațele și tocmai atunci, parcă dinadins, reflectoarele nemțești începură să scotocească apa. La o distanță de cîteva zeci metri de la pod, santinelele nemțești observară pe cei care înotau. Izbucniră rafale de pistoale automate; mitralierele începură să rîpîie. Reflectoarele nemților nu scăpau de sub razele lor grupul de viteji care înotau printre cadavre.

Nici un plantator de mine nu izbuti să ajungă la pod; toți fură împușcați de nemți...

Noaptea, făcîndu-și raidul lor obișnuit și atîrnînd în cer deasupra strîmtorii „candelabre” de rachete luminoase, piloții noștri văzură cum coloanele de transport nemțești înaintau pe apă ca o panglică neîntreruptă. Parc-ar fi mers pe un pod invizibil.

Slavin trimise de trei ori cercetași spre pod însă nici unul din ei nu se mai întoarse. Abia a patra oară, Slavin izbuti să afle că nemții instalaseră pe sub apă, cam la jumătate de metru adîncime, un pod care unea malurile strîmtorii.

Avioanele noastre treceau în valuri pe deasupra strîmtorii. Sute de bombe cădeau. Era însă greu să zărești podul, și el rămînea întreg și nevătămat.

Slavin își bătut capul multă vreme cum să distrugă acest pod sub apă.

Berejnoi, care sosise tocmai atunci la mal cu vedetele lui ca să ia explozibil, veni la el. Cei doi partizani se sfătuiră multă vreme, dar nu izbutiră să nascocască nimic.

În amurg, vedetele lui Berejnoi plecară iar în larg.

După miezul nopții, ele observară un vas mare de transport nemțesc care plecase de la Temriuk și se îndrepta spre Crimeia. Vedetele se învîrtiră în jurul vasului cel puțin o oră ferindu-se să nu cadă în cursă și după ce se convinseră că vasul de transport mergea fără escorta obișnuită de vedete blindate, hotărîră

să-l atace. Luînd viteză, vedetele lui Berejnoi porniră repede să taie drumul vasului de transport.

Observînd că era urmărit, vasul schimbă direcția : el se îndreptă spre podul care trecea peste strîmtoare, apărat de bateriile de coastă și de vedetele de pază care patrulau fără întreprere lîngă pod.

Vedeta de sub comanda aghiotantului lui Berejnoi, ajunsese din urmă în plină viteză vasul de transport. Căpitanul și cîrmaciul vasului fură uciși cu o rafală de mitralieră. Peste cîteva clipe, puntea vasului se goli. Vedeta lui Berejnoi abordă, și plantatorii de mine își isprăviră treaba repede și iscusit. Se vede însă că radiotelegrafistul neamț apucase să dea semnale de alarmă, căci imediat razele reflectoarelor nemțești începură să alerge pe mare. Ele se încrucișară deasupra vasului de transport care mai continua să meargă spre pod și descoperiră două vedete mici care se învîrteau pe lîngă vas.

În aceeași clipă, lăsînd în urma lor valuri de spumă albă, vedetele de pază nemțești se repeziră în ajutorul vasului de transport și bateriile nemțești deschiseră focul.

Virînd brusc, Berejnoi dădu ordin de retragere. Însă deodată, pe vedeta aghiotantului motorul amuți. Berejnoi se apropie de vedeta tovarășului și-i trimise pe mecanicul său, un mecanic tractorist foarte priceput.

Reparația nu dură decît cîteva clipe. Reflectoarele nemțești continuau să țină vedetele sub razele lor albastre concentrate, în timp ce bateriile de pe litoral trăgeau cu tot mai multă înversunare. De jur-împrejur explodau obuzele nemțești, ridicînd coloane de apă, pe punțile vedetelor cădeau morți și răniți, iar vîntul puternic de nord-est mîna vedetele spre pod, în bătaia tunurilor nemțești.

În cele din urmă, motorul celei de a doua vedete începu să meargă. Puteau pleca. Dar era prea tîrziu. Vedetele erau prinse în capcană. În spate, tăindu-le drumul spre mare, vedetele de vînătoare germane alergau cu iuțeala vîntului. Din dreapta și din stînga bubuiau bateriile de coastă.

Nu exista nici o ieșire. Deodată Berejnoi își aduse aminte ce vorbise el cu Slavîn despre podul pe care-l făcuseră nemții sub apă.

— Înainte, spre pod! — ordonă el. — pentru patrie!

Kiril Stepanovici observa de pe mal acest atac vijelios.

În față, la voia întîmplării, apucînd cînd într-o parte, cînd în cealaltă, mergea în plină viteză vasul de transport nemțesc care își pierduse direcția, dar a cărui mașină lucra mai departe. Vedetele noastre, inundate de lumina orbitoare a reflectoarelor, zburau ca vîntul și-l ajunseră din urmă.

La cîrma vedetei din faţă stătea Berejnoi, care ţinea locul cîrmaciului ucis. Amîndouă vedetele erau cufundate sub linia de plutire şi valurile loveau bordul găurit, dar mecanicii storceau tot ce se mai putea din motoarele lor, şi vedetele alergau spre pod, lăsînd în urma lor o diră de spumă albă. În jurul lor se înălţau şi cădeau coloane de apă ridicate de exploziile care le încadrau...

Vasul de transport nemţesc ajunsese cel dintîi la podul de sub apă. Colosul întunecat se izbi de pod. Izbucni o explozie. Erau minele aşezate de Berejnoi pe vasul de transport. Aproape în acelaşi timp, în dreapta şi în stînga vasului de transport, vedetele noastre se izbiră şi ele de pod.

Cele trei explozii se contopiră aproape în una singură. Explozia sfărîmă podul în bucăţi, aruncînd înlături partea de lemn a pontoanelor şi zvîrlind în apă plăcile grele ale blindajului. Razele reflectorului alunecau pe suprafaţa agitată a apei. Bateriile de pe litoral trăgeau întruna...

În zorii zilei de nouă octombrie, nemţii primiră lovitura de graţie: ultima linie de apărare a căilor de acces la fişia îngustă a limbii de nisip Ciuşka fusese străpunsă, „Ilici“, cealaltă limbă de nisip, fusese ocupată şi trupele noastre ajunseră la ţărnul strîmtorii Kerci.

Nemţii umblau înnebuniţi de groază pe limba de nisip, se aruncau în mare, se agăţau de sfărîmăturile şlepurilor...

La unsprezece octombrie am ajuns la capătul limbii de nisip Ciuşka.

Slavin, Kiril Stepanovici şi vreo zece luptători de-ai lui stăteau lingă mine.

În faţă, la apus, se vedea vag malul Crimeii, ocupat încă de nemţi. Iar aici, pe limba de nisip, pe ultimul metru pătrat de pe pămîntul Tamanului zăceau cadavre nemţeşti.

— Uite, — spuse încet Slavin, — cît de spasmodic sînt zgîrcite degetele acestui neamţ. A strîns un pumn de pămînt de-al nostru şi vrea parcă să-l ducă pe lumea cealaltă.

Alături era încă un neamţ, cu capul în apă, cu piciorul strîns sub trup, cu braţele desfăcute. Glonţul îl surprinsese în clipa cînd fugea în neştire, cuprins de panică. Aşa încremenise pe nisip, ca un bandit şi un hoţ laş care fugea de pedeapsa poporului rus, cuprins de minie.

Epilog

Am păstrat fotografia făcută în ziua întoarcerii detașamentului din munți la Krasnodar.

Fotograful ne-a fotografiat pe Elena Ivanovna și pe mine, lângă casa noastră. Stăm în picioare, în plin echipament de partizani — cu haine de piele și cizme înalte, cu pistoale mitralieră, porthărți și pistoale. În spatele nostru, pe perete, ca un simbol al casei noastre pustii și părăsite, atîrnă vrejurile desfrunzite ale viței sălbatice.

De cîte ori privesc această fotografie, inima îmi îngheață fără voie: îmi aduc aminte cum ne-a lipsit în ziua aceea, amîndurora, multă vreme curajul să urcăm cele cîteva trepte de piatră pînă pe terasă și să intrăm în odăile pustii, jefuite și pîngărite de nemți...

Da, casa noastră era pustie... Rămăsesem singuri cu durerea noastră! Așa ne gîndeam noi în primele zile după ce ne-am întors. Ar fi fost însă cumplit, și foarte dureros dacă ar fi fost adevărat. Curînd însă, eu și cu Elena Ivanovna am înțeles, și n-am înțeles numai cu rațiunea ci am simțit și cu inima că nu eram singuri. Și asta este tot ce e mai însemnat și mai prețios! Nu eram singuri. Întreg poporul nostru — poporul sovietic, bun, cu suflet ales — era cu noi. Durerea noastră era și durerea lui. Zeci, sute, chiar mii de oameni, uneori cu totul necunoscuți, ne-au întins o mînă de ajutor și de prietenie frățească, ne-au adresat cuvinte de dragoste și de compătimire. Și, în toate acestea am găsit un sprijin nemărginit...

Îmi aduc aminte că mă gîndeam cu groază cum să-i spun Mașei, soției lui Evgheni, că Evgheni a murit. În timpul cît Krasnodarul a fost ocupat de nemți, Mașa, bolnavă și slăbită se as-

cundea cu fetița ei pe la rude și pe la cunoscuți. Mai târziu a lucrat la „arsenalul ilegal“. Mașa a trăit tot timpul sub amenințarea primejdiei de a cădea în mâinile gestapoului. Auzise că Evgheni ar fi grav rănit, dar nu știa că murise. Vrînd s-o cruț pe soția mea, m-am gîndit că trebuie s-o scutesc de obligația chinuitoare de a-i spune ea Mașei că Evgheni murise. La rîndul ei însă, Elena Ivanovna socotea că trebuia să mă scutească ea pe mine de această grea datorie. Pînă să mă gîndesc cum s-o pregătesc mai bine pe Mașa pentru această știre, Elena Ivanovna se duse la ea și-i spuse totul. Durerea noastră comună ne-a apropiat și mai mult de Mașa. Venea des la noi cu Inocika — nepoțica mea, care a adus multă lumină și bucurie în familia noastră îndoliată.

Cu încetul, casa noastră părăsită a început să se înviioreze. Valentin, pe care îl crezusem multă vreme mort, s-a întors de pe front. Se îndreptase cu greu în urma unor răni grave, dar nu se gîndea la odihnă și — credincios temperamentului său neastîmpărat — s-a apucat imediat de lucru, cu aceeași înfrigurare și energie de care dăduse dovadă întotdeauna. Era cu noi și fiul nostru adoptiv, Valeri, luptător din detașamentul vecin de partizani, tînăr fără familie, rămas orfan de mic, pe care eu și cu soția mea l-am înfiat după întoarcerea la Krasnodar.

Soarta acestui nou membru al familiei este remarcabilă și merită să fie povestită. Valeri se născuse în stanița Pavlovskaja. Pe tatăl său, cazac de Kuban care luase parte la războiul civil, și care murise cînd Valeri avea abia un an și jumătate, nu-l cunoscuse. Maică-sa se remăritase, își refăcuse viața și în viața asta nouă a ei, uitase de băiat. Băiatul fusese crescut în cătunul lor de o mătușă. Cînd a izbucnit războiul, Valeri, care era pe atunci în clasa a zecea, a intrat în detașamentul de partizani, organizat de locuitorii staniței Pavlovskaja. A luat parte la cîteva operații și lupte, realizate în comun sub conducerea lui Evgheni de detașamentul nostru și de detașamentul din Pavlovskaja. Mai târziu, după moartea băieților mei, detașamentul de partizani din Pavlovskaja mi l-a trimis pe Valeri, ca pe unul din cei mai buni luptători ai lor, la „Școala superioară de minare“. Valeri a absolvit școala cu nota „excepțional“ și a obținut diploma de gradul întâi. Cît timp a stat în detașamentul nostru, Elena Ivanovna s-a atașat de dînsul. Acest tînăr înalt, spătos, timid și foarte sensibil, îi amintea într-un fel de Ghenea al nostru. Dealtfel, amîndoi fuseseră cam de aceeași vîrstă. Valeri se întoarse în detașamentul său, însă pentru puțin timp, deoarece comandamentul îl repartiză la detașamentul nostru. Această repartizare s-a făcut, în parte, pentru că comandamentul cunoștea dragostea Elenei Ivanovna pentru Valeri.

Era iarnă, și Valeri rătăci multă vreme prin munți, prin zăpadă și pe viscol, pînă ce găsi cu greu detașamentul nostru. Mai târziu mi-a scris într-o scrisoare :

„Pentru ce, rătăcind iarna prin păduri și munți, căutam cu atîta perseverență detașamentul vostru ? Căutam drumul care mă ducea la mama. Pentru ce nu m-am pierdut și n-am înghețat în pădure ? Pentru că mi-am găsit o mamă !”

Da, Valeri își găsisse o mamă, își găsisse o familie ! Valeri s-a legat de noi sincer și dezinteresat, și a început să ne iubească. A petrecut însă puțin timp cu noi, la Krasnodar. Războiul continua și el voia să fie pe front ; voia să răzbune moartea acelor pe care el — copil adoptiv — îi socotea frații lui. A plecat la școala de aviație și a ajuns, prin muncă și perseverență, comandant al unui bombardier greu, cu rază mare de acțiune...

Îmi amintesc că în 1946, în clădirea destul de modestă a cabinetului de partid de la comitetul raional Stalin al P.C. (b) al U.R.S.S. a avut loc solemnitatea înmînării ordinului „Pentru victoria asupra Germaniei” tuturor partizanilor noștri.

Era o mare bucurie să te întâlnești cu tovarășii de luptă și să le strîngi mîna. Cîte amintiri, cîte discuții ! Ne mai întîlnisem, bineînțeles și înainte, dar acum era o bucurie și o plăcere deosebită să-i vezi pe toți împreună. Mă uitam la acești oameni, cu care mă împrietenisem pentru totdeauna și mă gîndeam că și azi, în viața pașnică, ei își îndeplineau tot atît de cinstit și plini de abnegație datoria față de patrie, cum și-o îndeplineau cu arma în mînă în pădurile din regiunea munților...

Îată-l pe Vetlughin, inginerul șef al combinatului „Glavmargarin”, care lucra acum la Labinsk, ca director al celei mai mari fabrici de ulei din Kuban. Recolta de semințe oleaginoase în Kuban fusese foarte bună în acel an, și Gheronti Nikolaevici prepara pe atunci un ulei din semințe de după război !...

Îată-l pe Viktor Ivanovici Ianukevici, comandantul plutonului întîi, căruia i se datorează mai bine de jumătate din succesele noastre de luptă. După întoarcerea la Krasnodar, el a plecat voluntar în armată și a luat parte la luptele pentru eliberarea Crimeii. Rănit grav în Crimeia, în cursul unui bombardament, a fost evacuat într-o stare deznădăjduită cu un avion sanitar de către soția lui, Maria Ianukevici. Acuma lucrează la Djanhot, ca director al sanatoriului combinatului „Glavmargarin”, și „veghează asupra Mării Negre”, după cum spuneau glumind partizanii noștri.

Kiricenکو, diversionistul viteaz, după ce a isprăvit cursul pentru ridicarea calificării, conduce atelierul de mecanică de precizie al combinatului „Glavmargarin”.

Musiacenko, fostul meu locșiiitor la detașament, lucrează ca director comercial al combinatului de materiale de construcție.

Pe Safronov, comitetul regional al partidului l-a trimis la reconstrucția uzinei electrice a raionului Krasnodar, inima energetică a Krasnodarului. Pentru îndeplinirea cu succes a acestei sarcini, Safronov a fost decorat cu ordinul „Drăpelul Roșu al Muncii”. Litvinov a îndeplinit o bucată de vreme funcțiunea de președinte al sovietului orășenesc al Krasnodarului, și pe urmă, în vederea accelerării reconstrucției combinatului, a fost numit director al acestui combinat. Inginerul Slașciiov este acum șeful centralei electrice de termoficare a combinatului. El a reconstruit clădirea aruncată în aer de nemți și a terminat instalarea cazanelor și a generatoarelor de mare putere. Centrala electrică de termoficare furnizează orașului Krasnodar jumătate din energia produsă.

Inginerul Lusta, împreună cu Pricina, au reconstruit fabrica de ulei, o fabrică cu o capacitate de producție și mai mare decât aceea de dinainte de război. Mai târziu a fost trimis să lucreze în străinătate. Inginerul Pricina s-a specializat în reconstrucția fabricilor de ulei, distruse de hitleriști, care retrăgându-se, aveau intenția să lase la noi „o zonă pustie”.

Konotopcenko, al doilea comisar al detașamentului nostru, a plecat după întoarcerea la Krasnodar voluntar în armată. A absolvit școala de ofițeri, a luat parte la luptele de lângă Odesa, de la Chișinău, și la luptele din România. Astăzi este locțiitorul șefului secției politice la o stațiune de mașini și tractoare.

Dealtfel, ajunge! Această listă ar putea să mai fie continuată pe multe pagini. Viața noastră este bogată și variată, și nici unul din foștii mei tovarăși n-a rămas fără vreun rost...

Am să spun aici și câteva cuvinte despre mine.

Realitatea noastră sovietică este admirabilă prin faptul că ea nu permite nimănui să se închidă într-însul, în durerea lui și că mereu, în fiecare zi, în fiecare ceas, ea ne cheamă să participăm activ la viață. Așa s-a întâmplat și cu mine.

M-am întors din nou la muncă, în institut. Am fost numit director al institutului. Am fost nevoit să încep totul de la capăt: să adun pe studenți, pe profesori, să reconstruiesc clădirile și laboratoarele chimice, să organizez în grabă producția de medicamente pentru frontul care încă se mai afla la câțiva zeci de kilometri de Krasnodar.

Institutul îmi lua, bineînțeles, foarte mult timp; și totuși m-am apucat de o treabă cu totul nouă pentru mine, în care nu aveam nici cea mai mică experiență. Urmînd sfatul unor prieteni scriitori, și în urma insistenței lor, am început, lucrînd noaptea, să scriu o carte despre partizani — mai exact, să prelucrez acele scurte însemnări pe care le începuse Evgheni și pe care le-am continuat eu, chiar de pe vremea cînd aveam comanda detașamentului de partizani. Am scris, refăcînd de multe ori și revă-

zînd de multe ori cele scrise. În prefața acestei cărți, am mai vorbit despre scopurile pe care le urmăream cînd am pus mîna pe condei.

Prima mea carte „Însemnările unui partizan“ a fost editată de editura „Molodaia gvardia“ în 1944. Atît critica, cît și cititorii au întîmpinat cartea cu căldură. „Pravda“, „Izvestia“, „Komsomolskaia Pravda“, revista „Bolșevik“ și alte ziare și reviste au scris despre ea și i-au închinat recenzii. Primeam și primesc mereu din partea cititorilor foarte multe scrisori, care arată că această carte a găsit calea spre inima oamenilor sovietici. Ar putea oare un scriitor să dorească o recompensă mai mare pentru munca sa? Succesul primei cărți m-a făcut să reiau condeiul și să continui însemnările mele. Am pregătit a doua și a treia carte din „Însemnările unui partizan“, care au fost editate în primăvara anului 1947 de aceeași editură.

În mai 1945, Elena Ivanovna și cu mine am avut prilejul să vizităm Moscova.

Înainte de plecarea la Moscova mi s-a dat la comitetul regional al partidului o însărcinare cu care trebuia să mă adresez lui Mihail Ivanovici Kalinin.

La ora fixată, însoțit de Elena Ivanovna, am intrat în cabinetul lui Kalinin. Mă aflam pentru a doua oară la Kremlin și nu puteam totuși să-mi înving emoția care mă stăpînea numai la gîndul că eram în acest loc sfînt pentru orice om sovietic. Prima oară fusesem la Kremlin în noiembrie 1943, cînd promisem din mîna lui Mihail Ivanovici Kalinin ordinul „Lenin“ și diplomele de Eroi ai Uniunii Sovietice, acordate fiilor mei morți. Fusesem atunci emoționat de caracterul solemn al atmosferei și zguduit de amintirile care mă năpădeau. Acum însă intram în cabinetul lui Mihail Ivanovici cu sentimentul că mergeam la un prieten, care îmi va comunica ceva foarte important pentru mine.

El ne-a întrebat, pe Elena Ivanovna și pe mine, despre viața și munca noastră, despre rudele noastre. Și aceasta nu din simplă politețe. În întrebările lui Mihail Ivanovici se simțea un interes real, pornit din inimă, pentru viața noastră.

Apoi îmi spuse:

— Piotr Karpovici, am citit cartea dumitale.

Am făcut fără să vreau un pas înainte... Așa... Era tocmai ceea ce așteptam din partea lui Mihail Ivanovici.

Mă întrebam oare ce-o să-mi spună?

— Socotesc că ai făcut o treabă bună, da, o treabă necesară, folositoare pentru educația tineretului nostru... E un fapt extrem de interesant și extrem de semnificativ, că detașamentul vostru se compunea în special din intelectuali tehnicieni. Erau oameni de birou, și totuși, cum au luptat? Au luptat excelent!... Și succesele detașamentului vostru se și explică în fond prin

faptul că era format din ingineri, din tehnicieni, din muncitori calificați. Ei își îndreptau loviturile împotriva dușmanului în mod planificat, așa putea spune chiar, formulându-le științificește. Asta-i un fapt extrem de remarcabil, Piotr Karpovici! Da, tineretul nostru trebuie să știe, trebuie să înțeleagă, că nu-i destul să ai numai sentimente bune și înflăcărare și că pentru a servi bine patria trebuie să dai tot — înalta calificare, cunoștințele, cultura multilaterală, inteligența...

În urma convorbirii cu Mihail Ivanovici, am plecat purtând în inima mea o profundă recunoștință pentru acest om admirabil, pentru atenția lui binevoitoare, prietenească, față de munca mea, pentru faptul că m-a încurajat și m-a sprijinit...

Curînd după întoarcerea mea de la Moscova la Krasnodar, am avut cîteva întâlniri interesante, emoționante, despre care aș vrea să vorbesc.

Într-o zi caldă, însorită, ședeam amîndoi, Elena Ivanovna și cu mine, pe terasa acoperită cu viță sălbatică. Am văzut deodată că un militar înalt se apropie de porțiță.

Punînd ziarul la o parte, am așteptat ca musafirul să deschidă porțița și să intre în grădină. El zăbovea însă, ferindu-se să se vede de cîinele nostru care-l înlocuise pe Dax. Am ieșit în întîmpinarea musafirului și înainte de a fi ajuns la porțiță, am văzut că era... Berejnoi!

Da, el era! Berejnoi m-a îmbrățișat puternic. Peste cîteva clipe stăteam pe terasă la un pahar cu vin, așa cum stăteam înainte de trimiterea lui Berejnoi cu parașutiștii dincolo de „Linia albastră“...

Nu puteam să-mi vin în fire de bucurie și surpriză. I-am spus lui Berejnoi că Kiril Stepanovici, comandantul primului pluton al detașamentului de parașutiști al lui Slavin, văzuse cum vedetele lui Berejnoi porniseră spre podul de peste strîmtoare, și săriseră în aer împreună cu vasul de transport.

— Da, asta era unica ieșire posibilă și eficace! — zise Berejnoi. — Nu-mi amintesc decît de un singur lucru: ciocnirea cumplită a vedetei cu podul. O explozie... și am fost aruncat în apă. Ce s-a întîmplat mai tîrziu, nu-mi aduc aminte. Mi-am pierdut cunoștința. Se vede însă că am ieșit instinctiv la suprafață sau că apa m-a scos deasupra. Curînd mi-am venit în fire, și cu mari efortări, am reușit să mă mențin pe apă. Cursul apei mă ducea în larg. Ambele maluri luminate de izbucnirile bateriilor antiaeriene și de razele reflectoarelor, au dispărut în întuneric. Din întîmplare, am dat peste o frîntură dintr-un copac. Acum îmi venea mai ușor să mă țin pe apă.. La răsărit zarea începea să se lumineze. Se făcea ziua. Am văzut că venea o vedetă, însă nu puteam să-mi dau seama a cui era. Dacă erau nemți?

Era mai bine să te îneci decît să cazi prizonier în mîinile lor... Cînd vasul s-a apropiat mult de tot, cei de pe punte m-au zărit și au strigat pe rusește : „Țin-te bine ! Te ridicăm îndată !” Spre norocul meu erau niște marinari de-ai noștri... Eram rănit la cap. Am fost trimis la spital. Am rămas la spital puțin timp. În aceeași sală era un tanchist din unitatea mea. Vă aduceți aminte că la începutul războiului fuseseam tanchist. Curînd după asta, am ieșit amîndoi din spital și am nimerit iarăși în vîltoarea războiului. Comandam acuma iar o unitate de tancuri și-i băteam iar pe nemți. Numai că acuma înaintam pe aceleași drumuri pe care altă dată ne retrăgeam. Da, înaintam ! Și încă cum înaintam ! Unitatea noastră de tancuri a avut cînstea să facă o mulțime de incursiuni în zonele interioare ale dușmanului. Am fost rănit a doua oară. După ce m-am vindecat, am nimerit iar într-o unitate de tancuri, am luat parte la o serie de lupte pînă ce, în cele din urmă, am ajuns la Oder, și după aceea la Berlin ! Drept în fața Reichstagului, în timp ce nemții care se predaseră ieșeau din subsoluri, niște soldați cu grenade au dat foc mișelește, pe la spate, tancului meu, care mersese toată vremea în frunte. Cînd am sărit din tancul cuprins de flăcări, am fost rănit a treia oară și am stat multă vreme într-un spital din Siberia. Vroiam să vă scriu, dar nu puteam din cauza rănii, iar pe alții nu-mi venea să-i rog. Și m-am gîndit că, îndată ce mă fac iar sănătos plec în Kuban și vin la dumneata ca să-ți istorisesc totul, pe îndelete...

Berejnoi tăcu. Mă uitam la el amintindu-mi de convorbirile noastre de atunci, înainte de plecarea lui, peste „Linia albastră”. Se schimbase mult. În fața mea stătea un ostaș matur, puțin încărunțit la tîmple, calm, sigur de el.

Cam peste trei luni, Berejnoi plecă, fiind chemat la Moscova. De atunci nu mai știu ce a mai făcut.

A doua întîlnire fusese tot atît de emoționantă ca și prima și mi-a făcut multă bucurie.

Încă înainte de plecarea lui Berejnoi la Moscova, într-o seară tîrziu, a venit la mine Jora cu tată-său, iar în urma lor, zîmbind, a apărut și Arseni Silvestrovici, de data asta lără barbă. Mi s-a părut că slăbise mult. Nu mă săturam să-l admir pe Jora în uniforma militară, cu epoleții de locotenent-colonel și cu decorații pe tot pieptul lui lat.

— Ia spune, Kristmann n-a mai fost găsit ? — l-am întrebat eu pe Jora.

Jora se posomorî numaidecît.

— Nu, — răspunse el. — Mai sînt încă foarte multe locuri pe lumea asta unde fasciștii trăiesc ca la ei acasă !... Dar nici acolo nu se vor putea ascunde pînă la urmă ! — adăugă el cu un aer întunecat.

— La drept vorbind, — spuse Arseni Silvestrovici, — am venit la dumneavoastră să ne iuăm rămas bun. Jora pleacă la Viena.

Arseni Silvestrovici îmi spuse apoi că pleacă într-un lung concediu.

Ceva mai târziu i-am întâlnit pe Valia și pe Kotrov. Valia născuse un băiat. Kotrov luptase într-o regiune de dincolo de Cercul Polar și fusese și în Norvegia. În urma înfrângerii hitleriștilor, fusese trimis în Manciuria și apoi în Japonia. Voia să termine Academia Militară și după aceea să plece să facă serviciu în Primorie...

Am fost invitat de marinarii Flotei Mării Negre, de comsomoliști și de pionieri, să țin la Novorossiisk câteva conferințe despre detașamentul de partizani. La comitetul orașenesc al partidului am fost întâmpinat cu multă căldură de inginerul Siskutov. A doua zi m-am întâlnit cu Slavina și m-am dus cu el la familiile lui Langovoi și Nikitin, cei doi partizani eroi căzuți. La Anapa l-am întâlnit pe Dubineț. În drum spre sovhozul „Molotov” — una din vilele cele mai mari din Uniunea Sovietică — într-o staniță, lângă limanul unde partizanii-pescari desfășuraseră o luptă de abordare împotriva vaselor nemțești, l-am întâlnit pe Stepan Kirilovici. Bătrînul cazac, încă puternic ca un stejar, m-a sărutat și m-a dus la sovhozul lui. La întoarcere am luat-o spre Varenikovskaia. Cum să nu intrăm o clipă la Nikolai, prietenul lui Berejnoi? E greu să descriu bucuria lui cînd a aflat că Berejnoi era în viață și îi trimitea salutări.

Nikolai lucra la o exploatare petroliferă din Adagum.

La Ghelendjik l-am văzut pe Alexandr Erofeevici Gluhovțev. Picta tablouri închinăte apărării Novorossiiskului.

Aproape că nu era zi să nu aflu cîte o veste despre eroii cărților mele.

Egorin era plecat în nu știu ce regiune, numit într-un post de conducere.

Azardov fusese trimis la munca de reconstrucție și de organizare a unor întreprinderi noi din industria alimentară, întîi în Caucazul de nord, și apoi pe Volga, unde lucrează și azi ca inginer șef.

Potapovna tot mai lucra la combinat și conducea acuma cu mîna ei puternică o nouă generație de tineret.

Panteleici s-a întors în colhozul lui. Venind o dată la Krasnodar, a venit să mă vadă și mi-a vorbit cu pasiune despre succesele lui :

— Am semănat și am strîns recolta pe o suprafață care ajunge pînă la o mie cinci sute de hectare. Recolta a fost bună. Ne-am procurat trei „Zis“-uri. Consiliul de conducere vroia

să-mi cumpere chiar în anul acesta un turism în locul trăsurii. Am cerut însă să mai așteptăm pînă la recolta viitoare, pentru care am și început să ne pregătim de pe acum. Am făcut cei dintîi arătura, am sortat bine semințele, am arat tot pămîntul disponibil. N-am uitat nici gospodăriile anexe. Am făcut clădiri noi de piatră pentru ferma de produse lactate, pentru crescătoria de porci și de păsări. Am reparat mașinile. Și acum sporim numărul vitelor mari și al cailor colhozului; și cînd te gîndești că după eliberarea Kubanului n-aveam decît un singur cal, și acela șchiop, și numai doi boi! Anul acesta am depășit nivelul înșămînțărilor de dinainte de război. Așa că, dacă altădată eram milionari, acum, te pomenești că vom fi și mai bogați! Vom munci cu spor ca să îndeplinim legea planului cincinal!...

La începutul lunii ianuarie 1946, s-a petrecut în viața mea un eveniment foarte mare. Am aflat că fusesem propus candidat pentru locul de deputat în Sovietul Suprem al Uniunii Sovietice.

Curînd după aceea, am primit cîteva telegrame în care viitorii mei alegători îmi cereau să candidez în circumscripția electorală Armavir.

Mai trebuie să spun oare cît de mișcat am fost de această înaltă cinste și încredere pe care mi-a arătat-o poporul?

Am plecat cu avionul la Armavir.

Întîlnirile mele cu alegătorii au avut loc la clubul muncitorilor de la calea ferată și la alte cluburi muncitorești. Toate acestea se contopiră pentru mine într-o singură sărbătoare luminoasă și plină de bucurie — sărbătoarea întregului popor pentru triumful cauzei mari în numele căreia luptase eroic poporul nostru.

Fiii mei, Evgheni și Ghenea, sînt înmormîntați în scuarul Sverdlov din Krasnodar. Tot acolo este înmormîntat secretarul comitetului orașenesc din Krasnodar al P.C. (b) al U.R.S.S., Mark Apkarovici Popov, unul din inițiatorii mișcării de partizani din Kuban. Alături de dînsul este înmormîntat tovarășul P. I. Selezniiov, șeful de stat major al mișcării de partizani de la sud, prim secretar al comitetului de partid al ținutului Krasnodar, mort și el atît de timpuriu.

Elena Ivanovna și cu mine ne ducem în fiecare zi la mormîntul fiilor noștri. Mormîntul e chiar lîngă casa noastră. Peste drum de casă în scuarul umbros, plin de verdeață, se înalță un obelisc de granit negru și două busturi de bronz, pe postamente de granit, înconjurate de palmieri și de trandafiri. Acesta-i mormîntul fiilor noștri...

Stînd amîndoi, Elena Ivanovna și cu mine, lîngă mormîntul lor, mă gîndesc totdeauna că am ajuns să trăim viața aceea pentru a cărei înlăptuire au murit fiii noștri. Și dacă dușmanul va îndrăzni vreodată să ne atace iar, în locul fiilor mei se vor ridica mii de fii ai mării noastre patrii !

CUPRINS

	<div style="border-top: 1px solid black; width: 50px; display: inline-block;"></div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;">Pag.</div>
Nota autorului	5
<i>Cartea întâia</i>	
La poalele munților Caucaz	
Partea întâia	11
Partea a doua	208
<i>Cartea a doua</i>	
Organizația clandestină din Krasnodar	
Partea întâia	339
Partea a doua	470
<i>Cartea a treia</i>	
„Linia albastră“	
Partea întâia	583
Partea a doua	658
<i>Epilog</i>	733

T. 2861

Redactor de carte : Stolan Nicolae
Tehnoredactor : Parapeanu Maria
Corector : Danciu Elena

*Dat la cules 27.X.956. Bun de tipar 13.XII.956. Tira
10.110. Hirtie tipar de 52 gr. m.p. Ft. 84×108/32.
Coli ed. 51,57. Coli de tipar 46,75. Comanda 110.
A. nr. 04646. Pentru bibliotecile mici indicele de
clasificare 8 S=R. Pentru bibliotecile mari indicele
de clasificare 8 S „19”—31=R.*

Tiparul executat sub com. nr. 1589 la Combinatul
Poligrafic Casa Scintei „I. V. STALIN”.
Bucuresti — R.P.R.